

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

5

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2000

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

5

Γ Λ Α Φ Υ Ρ Α
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟΝ
(ΛΟΓΟΙ Α. Γ.)
ΕΙΣ ΤΟ ΛΕΥΙΤΙΚΟΝ
ΑΡΙΘΜΟΥ-Ε
ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 031/283 880. Οικίας 031/696 653.

ΓΛΑΦΥΡΩΝ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟΝ
ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΓΛΑ ΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟΝ
(PG. 69, 385–538)

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Περὶ γενετῆς Μωσέως.

α. Ἄρτι καὶ μόλις τὸ ἐπὶ τῇ Γενέσει διβλίον διὰ πολλῆς ἄγαν
ἰσχυρομυθίας ὡς ἐν διαπεράναντες, «ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν»,
κατὰ γε τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον, οὐδ', ὅσον εἰπεῖν, βραχὺ δια-
5 πνεύσαντα τὸν ἀγαθοῖς ἰδρῶσιν ἐντριβῆ μετοίχεσθαι δεῖν ἀναπει-
θομεν κάλαμον. Ἀπτόμεθα γάρ, ἐθέλοντός τε καὶ σοφοῦντος Θε-
οῦ, τῶν ἐν τῇ Ἐξόδῳ κεφαλαίων, ἃ παραλελειφθαι δοκεῖ συντε-
θεικόσιν ἡμῖν τὴν ἠθικὴν παραίνεσιν, ὅτε καὶ μακροῦς ἐδόκει πα-
ραιρεῖσθαι λόγους, καταδεικνύειν ἐθέλουσι τίς ἂν νοῦιτο πρὸς ἡ-
10 μῶν ὁ τῆς ἐν πνεύματι τε καὶ ἀληθείᾳ προσκνήσεως τρόπος Ἀ-
ποδιελόντες γάρ ἕκαστα τῶν ἐγκειμένων κεφαλαίων τοῖς πέντε
Μωσέως βίβλοις, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ θεωρίας τὸν σκοπὸν εὖ μάλα
προαθρήσαντες, τὰ μὲν ὅσα ταῖς ἠθικαῖς ὑφηγήσεσιν ἀναγκαῖά
πως ἦν καὶ ὅτι μάλιστα χρεωδέστατα, συντεθεικάμεν ἐπὶ καιροῦ,
15 καὶ ὡς ἐν τάξει δὴ λέγω τῇ ἐκάστω πρελωδεστάτη, τὰ δὲ δι' ὧν ἦν
εἰκὸς τὸ Χριστοῦ μυστήριον ὡς ἐν σκιαῖς ἔτι ταῖς κατὰ νόμον, ὡς
ἐν, προαναφαίνεσθαι, τῇ μετ' ἐκείνην τετηρήκαμεν συγγραφῇ, ἐφ

1. Ψαλμ. 83, 8.

2. Ἰω. 4, 23

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΓΛΑΦΥΡΑ ΣΤΗΝ ΕΞΟΔΟ
(PG. 69, 679–698)

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Για τὴ γέννηση τοῦ Μωυσῆ.

1. Ἄφοῦ πλέον διεξήλαμε τὸ βιβλίο τῆς Γένεσης μετὰ πολὺ μεγάλη λεπτομέρεια, ὅσο ἦταν δυνατό, «προχωρώντας μετὰ ὀλοένα ἐνισχυομένη δύναμη»¹, σύμφωνα μετὰ τὰ λόγια τοῦ Ψαλμοῦ, καὶ χωρὶς νὰ ἀφήσουμε, ποὺ λέγει ὁ λόγος, νὰ ἀναπνεύσει λίγο ὁ δοκιμασμένος σὲ ἀγαθοὺς κόπους κάλαμος, τὸν πείσαμε, ὅτι πρέπει νὰ προχωρήσει μαζί μας. Γιατὶ καταπιανόμεστε, μετὰ τὴ θέληση καὶ τὴ φώτιση τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὰ κεφάλαια τῆς Ἐξόδου, τὰ ὁποῖα θεωρήθηκε ὅτι παραλείφθηκαν, ὅταν εἶχαμε συνθέσει τὴν ἠθικὴν παραίνεση, τότε ποὺ κρίθηκε ἀναγκαῖο νὰ παραλείψουμε τοὺς μακροὺς λόγους, θέλοντας ν' ἀποδείξουμε πῶς πρέπει νὰ νοεῖται ἀπὸ μᾶς ὁ τρόπος τῆς πνευματικῆς καὶ ἀληθινῆς προσκυνήσεως². Γιατὶ, ἀφοῦ διαιρέσαμε τὸ καθένα ἀπὸ τὰ κεφάλαια ποὺ ὑπάρχουν στὰ πέντε βιβλία τοῦ Μωυσῆ καὶ ἀφοῦ ἐξακριβώσαμε πολὺ καλὰ τὸν σκοπὸ τῆς διδασκαλίας του, ὅσα ἦταν ἀπαραίτητα καὶ παρὰ πολὺ χρήσιμα γιὰ τὶς ἠθικὰς διδασκαλίαις τὰ συνθέσαμε εὐκαιριακά, καὶ μάλιστα μετὰ τὴ σειρά ποὺ ἔπρεπε στὸ καθένα, ἐκεῖνα ὅμως μετὰ τὰ ὁποῖα, ὅπως ἦταν φυσικὸ, προαναγγελλόταν ἀκόμα τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ὅσο ἦταν δυνατόν, μετὰ τὶς σκιῶδεις διηγήσεις τοῦ νόμου, τὰ κρατήσαμε γιὰ τὸ σύγγραμμα ποὺ θὰ ἀκολουθοῦσε μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, γιὰ τὸ ὁποῖο καὶ

ἢ καὶ νῦν ἰδροῦν ἐλομένοις, ἀγαπητὲ Παλλάδιε, συναθλήσεις οἷδ' ὅτι διὰ προσευχῆς. Βάδμιον μὲν ἤκιστά γε τοῖς καθ' ἡμᾶς τὸ χρημᾶ ἐστι, γένοιτο δ' ἂν κἄν γοῦν ἐκ μέρους εὐστιβές, Χριστοῦ δὴ πάλιν τὴν ἕξ γε τουτί διευρύνοντος τρίβον. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ὁ-
 5 δὸς, καὶ αὐτὸς ἡ θύρα, καὶ ἐν αὐτῷ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. Ποιησόμεθα δὲ τοῦ βιβλίου συγγραφὴν οὐκ ἀπαρλείπτως καὶ ἐφεξῆς διὰ παντὸς ἐρχόμενοι κεφαλαίου (πλεῖστα γὰρ ὅσα, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ἀπολέγδην εἰσπεποιημέθα, τῇ ἑτέρᾳ συντάξει περιφανῶς εὐρήσομεν), ἃ δ' ἂν
 10 ὁρᾶτο λοιπὸν τῷ προκειμένῳ σκοπῷ χρῆσιμα, ταῦτα κατὰ γε τὸ ἐγκωροῦν βασανίζοντες ἀκριβῶς τε καὶ διεσμιλευμένως, κατευθὺ τῆς ἀληθείας ἤξομεν. Ἐπεὶ δὲ ὁ τοῦ βιβλίου σκοπὸς εἰς λύτρωσιν φέρει τὴν διὰ Χριστοῦ, πᾶσά πως ἀνάγκη προκεκινδυνευκὸς οὐ μετρίως τὸ ἀνθρώπινον ἐπιδειξαι γένος, καὶ εἰς λῆξιν ἤδη τῆς ἁ-
 15 κωτάτω ταλαιπωρίας ἐνηνεγμένον. Προήκοι γὰρ ἂν ᾧδέ τε καὶ οὐχ ἑτέρως ἐν κόσμῳ τῷ πρόποντι τῆς ἐπικουρίας ὁ λόγος «Ἡ γὰρ δύναμίς μου», φησὶν, «ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Δεῖν δὲ οἶμαι καὶ τοῖς ἰατρῶν ἐπιστήμοσι καὶ δοκιμωτάτοις, εἰ δὴ ποι μέλλοιεν ἐφ' οἷς ἂν εἶεν σοφοὶ θαυμάζεσθαί που, προκειῖσθαι τὸν ἄρρωστον,
 20 περὶ ὃν ἂν γένοιτο καὶ ἡ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς εὐτεχνίας ἐπίδειξις.

δ'. Οὐκοῦν, ἤδη λέγωμεν, ὅτι λιμοῦ κατωθοῦντος ποτὲ καὶ ἀφορήτως ἐνσκήπτοντος καὶ ἐγκεμένου τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, κατὰ-
 χοντο μὲν ἐκ γῆς Χαναὰν εἰς Αἴγυπτον ἐν ἑβδομήκοντά που καὶ πέντε ψυχαῖς, καθὰ γέγραπται. Διέρποντος δὲ τοῦ καιροῦ λοιπὸν,
 25 εἰς πληθὺν τὴν ἀριθμοῦ κρείττονα τὸ γένος αὐτοῖς ἐξετείνεται. Γέγραπται γάρ· «Οἱ δὲ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἠὺ ξήθησαν καὶ ἐπληθύνθησαν καὶ χυδαῖοι ἐγένοντο, καὶ κατίσχυον σφόδρα· ἐπλήθυνε δὲ ἡ γῆ αὐτοῦς σφόδρα». Ἐπειδὴ δὲ τῆς Αἰγυπτίων χώρας ὁ καθηγεῖσθαι λαχῶν, τὴν εἰς πληθὺν ἐπίδοσιν τῶν Ἑβραίων οὐκ ἀνύποπτον εἶ-

3. Ἰω. 14, 6 καὶ 10, 9.

4. Κολ. 2, 3.

5. Β' Κορ. 12, 9.

τώρα πού ἀναλάβαμε νὰ καταπιασθῶ μὲ πολὺ κόπο, γνωρίζω καλά, ἀγαπητὲ Παλλάδιε, ὅτι θὰ μᾶς βοηθήσεις μὲ τὴν προσευχὴ σου. Γιατὶ τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι πολὺ λίγο βατὸ σὲ μᾶς, θὰ μπορέσει ὁμως νὰ γίνῃ, ἔστω καὶ ἐν μέρει, εὐκόλα βατό, ἐὰν πάλι ὁ Χριστὸς διευρύνῃ τὸν δρόμο μας πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτόν. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ θύρα⁶, καὶ σ' αὐτόν εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσης⁷. Τὴ συγγραφὴ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ θὰ τὴν κάνουμε χωρὶς νὰ ἐξετάζουμε τὸ κάθε κεφάλαιο ὁλόκληρο (γιατί, ὅπως εἶπα πῶς πάνω, πάρα πολλὰ θὰ τὰ βροῦμε ὁλοφάνερα ἀναπτυγμένα στὸ ἄλλο μας σύγγραμμα), αὐτὰ ὁμως πού θὰ φανοῦν ἐνδεχομένως χρήσιμα στὸν τωρινὸ μας σκοπὸ, αὐτὰ ἐξετάζοντάς τα ὅσο εἶναι δυνατόν μὲ ἀκριβεία καὶ ἐπεξεργαζόμενοι ἄριστα, θὰ τὰ χρησιμοποιήσουμε γιὰ τὴν ἀνεύρεση τῆς ἀλήθειας. Καὶ ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου ὁδηγεῖ στὴ λύτρωση μέσω τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ ἀνθρώπινο γένος εἶχε πάρα πολὺ διακινδυνεύσει στὸ παρελθόν, καὶ ἔχει ἤδη φτάσει στὸ τέλος ἐκείνης τῆς προηγούμενης τλαιπωρίας. Προέχει λοιπὸν ὁ λόγος τῆς βοήθειας νὰ γίνῃ κάπως ἔτσι, καὶ ὄχι μὲ ἄλλον τρόπο· γιατί λέγει· «Ἡ δύναμή μου φανερῶνεται τέλεια, ἐκεῖ πού ὑπάρχει ἀδυναμία»⁸. Καὶ νομίζω πὼς πρέπει ἀκόμα καὶ οἱ πῶς ἐπιστήμονες καὶ δοκιμασμένοι γιατροί, ἐὰν θέλουν νὰ θαυμάζονται κατὰ κάποιον τρόπο γι' αὐτὰ πού εἶναι σοφοί, νὰ ὑπάρχει μπροστὰ τους ὁ ἄρρωστος, στὸν ὁποῖο μπορεῖ νὰ γίνῃ ἡ ἐπίδειξη τῆς ἐπιδεξιότητάς τους.

2. Ἄς ἀρχίσουμε λοιπὸν τὸ λόγο κι' ἄς ποῦμε, ὅτι, ὅταν κάποτε ἐνέσκηψε λιμὸς, ὁ ὁποῖος καταπίεζε ἀφόρητα τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἐπέμενε στὴν καταπίεσή τους, ἔφυγαν ἀπὸ τὴ Χαναάν καὶ πῆγαν στὴν Αἴγυπτο συνολικὰ ἑβδομήντα πέντε ψυχές, ὅπως ἔχει γραφεῖ⁹. Καθὼς ὁμως περνοῦσε ὁ καιρὸς τὸ γένος τους αὐξανόταν σὲ ἀριθμὸ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ αὐξήθηκαν, πολλαπλασιάσθηκαν, ἔγιναν πλῆθος μεγάλο καὶ πολὺ ἰσχυροί. Στὴν αὐξήσῃ τους αὐτὴ τοὺς εὐνόησε πάρα πολὺ ἡ χώρα»¹⁰. Ἐπειδὴ ὁμως ἐκεῖνος πού κατέλαβε τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου διαπίστωσε τὴν ταχεῖα αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἑβραίων, σκέφθηκε πονηρὰ

6. Ἐξ. 1, 5.

6α. Ἐξ. 1, 7.

χεν, ἐπεβούλευσεν καὶ ἐπέστησεν αὐτοῖς ἐπιστάτας τῶν ἔργων, ἵνα
 κακώσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ἔργοις. Ὁ δὲ δὴ τοῦ κακοῦσθαι τρόπος
 ἦν ὁ ἐπὶ σκαπάναις ἰδρώς, πλινθουργία μακρὰ καὶ ἄμισθος, καὶ
 μὴν καὶ τὸ ἀναδεύμασθαι πόλεις ὄχυρὰς τῷ Φαραῶ, τουτέστι πε-
 5 πουργομένας, ἢ οὕτως εὐρείας καὶ μακρὰς, ὡς κομιδῇ ἀναλώτους
 ταῖς ἄλλαις εἶναι δοκεῖν, διὰ πληθὺν δηλονότι τῶν ἐγκηκτότων.
 Πειθῶ δὲ ἦσαν καὶ Ραμεσσή καὶ ἄλλαι πόλεις. Περιεισπτήκει δὲ τῷ
 τυράνῳ πρὸς τὸ παρ' ἐλπίδας ἢ σκέψις. Ἐν γὰρ τοι τῷ ταπεινοῦ-
 σθαι, φησὶ, τοὺς κολαζομένους ἐν ὑπεροχαῖς τὸ δεῖγμα ἐν μείζο-
 10 σιν ἦν, καὶ πλείους ἐγένοντο, διὰ τοῦ κακοῦν εἰωθότος ὠφελεῖν ἐ-
 θέλοντος τοῦ Θεοῦ τοὺς ἀνοσίως ἐξυβριζομένους. Ὁ δὲ καὶ σπνι-
 εῖς ὁ τύραννος, προσετίθει τοῖς πόνους ἑτέραν ἐπιβουλήν. Ταῖς
 γὰρ Ἰουδαίων ἐκέλευε μαίαις, εἰ μαιεύοιεντο γυναῖκας τὰς ἐπ' ὠ-
 δίσιν ἤδη καὶ τόκοις, τὸ ἐν ὑποψίαις αὐτῶν καταπνίγειν γένος,
 15 τουτέστι τὸ ἄρσεν, ζωογονεῖν δὲ τὸ θῆλυ. Λόγου γὰρ ἐδόκει μηδε-
 νὸς ἀξιούν τὸ ἀναλκι καὶ ἀφιλοπόλεμον καὶ εἰς δειλίαις εὐκόλον
 καὶ νόμῳ φύσεως τεθρυμμένον. Ἄλλ' οὐκ ἔδρων αἱ μαῖαι τὸ δυσ-
 σεβές, ἤρεσκόν τε διὰ ταῦτα Θεῶ. Τί οὖν ὁ ἀλιτῆριος; Ἀπαμφιέν-
 νουσι τὴν ὀργήν, καὶ τοὺς τῆς ἀνοσιότητος τρόπους ἀναοσχνητεῖν
 20 ἀναπειθεῖ. «Συνέταξε γὰρ Φαραῶ παντὶ τῷ λαῷ αὐτοῦ λέγων
 Πᾶν ἄρσεν, ὃ ἂν τεχθῆ τοῖς Ἑβραίοις, εἰς τὸν ποταμὸν ρίψατε, καὶ
 πᾶν θῆλυ ζωογονεῖτε αὐτό».

γ'. Ἄλλ' ἰστάσθω μὲν ἐν τούτῳ τῆς ἱστορίας ὁ λόγος. Φράζω-
 μεν δὲ ἤδη, τοῖς ἐσωτάτω θεωρήμασιν ἐνιέντες τὸν νοῦν, ὅτι, τῆς
 25 ἀνθρώπου διανοίας ἐγκειμένης ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεό-
 τητος αὐτοῦ, ἐνδεία τῶν ἄνωθεν ἀγαθῶν, ἅπαν, ὡς ἔπος εἰπεῖν,
 τὸ ἐπὶ γῆς ἐφθειρέτο γένος, καὶ λιμὸς οἶά τις τῶν οὐρανίων ἡμᾶς
 κατεδόσκετο μαθημάτων, καθάπερ ἀμέλει καταθρήσαιμεν ἂν
 καὶ τὸν ὡς ἐν τύπῳ παραβολῆς γραφόμενον ἄσωτον, ὃς τὴν πα-
 30 τρώαν οὐσίαν ἐν ἀλλοδαπῇ κατεδήδοκεν, ἐπεθύμει τε χορτασθῆ-

έναντίον τους, και τοποθέτησε ἐπικεφαλῆς αὐτῶν ἐπιστάτες τῶν ἔργων, γιὰ νὰ τοὺς βασανίσουν μὲ τὰ ἔργα. Καὶ ὁ τρόπος τοῦ βασανισμοῦ ἦταν νὰ ἰδρῶνουν σκάβοντας, νὰ κατασκευάζουν πλίνθους ἐπὶ πολὺ διάστημα χωρὶς νὰ πληρῶνονται, καὶ δέβαια νὰ χτίζουν ὄχυρές πόλεις γιὰ τὸν Φαραῶ, δηλαδή μὲ πύργους, ἢ τόσο πλατεῖες καὶ μακρές, ὥστε νὰ φαίνονται ὅτι εἶναι τελείως ἀπόρθητες σὲ σχέση μὲ τὶς ἄλλες, λόγω τοῦ πλήθους τῶν κατοίκων τους. Τέτοιες ἦταν οἱ πόλεις Πειθῶ καὶ Ραμεσσή καὶ ἄλλες. Ἡ σκέψη ὅμως τοῦ τυράννου δὲν εὐνόησε τὶς ἐλπίδες του. Γιατί, ὅσο περισσότερο, λέγει, ταπεινῶνταν, τόσο περισσότερο γίνονταν, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς συνηθίζει νὰ ὠφελεῖ αὐτοὺς ποὺ ταπεινῶνονται μὲ αὐτὸν ποὺ θέλει νὰ τοὺς κακοποιεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ καταλάβαινε αὐτὸ ὁ τύραννος, αὐξανε τὴν καταπίεση. Γιατὶ διέταξε τὶς μαῖες τῶν Ἰουδαίων, ὅταν ξεγενοῦν τὶς γυναῖκες ποὺ βρῖσκονταν σὲ πόνους τοκετοῦ καὶ γέννες, καὶ πνίγουν τὸ γένος τους, δηλαδή τὸ ἀρσενικό, καὶ νὰ ἀφήνουν νὰ ζήσει τὸ θηλυκὸ. Γιατὶ φαινόταν πὼς δὲν ἔδινε σημασία στὸ ἀδύνατο καὶ ἀπόλεμο φύλο, ποὺ δειλιάζει εὐκολὰ καὶ καταβάλλεται ἀπὸ τὸν νόμο τῆς φύσεως. Οἱ μαῖες ὅμως δὲν διέπρατταν τὴν ἀσέβεια, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ εὐαρεστοῦσαν τὸν Θεό. Τί κάνει τότε ὁ πανοῦργος; Ἐκδηλώνει τὴν ὀργή του καὶ τὶς ἐξαναγκάζει νὰ ἐφαρμοῦζουν τοὺς τρόπους τῆς ἀδιαντροπιᾶς. Γιατὶ λέγει· «Διέταξε ὁ Φαραῶ ὅλο τὸν λαὸ τοῦ λέγοντας· Κάθε ἀρσενικὸ ποὺ θὰ γεννιέται ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, νὰ τὸ ρίχνετε στὸ ποτάμι, καὶ κάθε θηλυκὸ νὰ τὸ περιποιεῖσθε, ὥστε νὰ ζήσει»⁷.

3. Ἀλλὰ ἄς σταθεῖ στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ λόγος, καὶ ἄς μιλῆσουμε πιά βάζοντας τὸν νοῦ σὶς ἐνδότερες σκέψεις, γιατί, ἐπειδὴ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ νεότητά του στρέφεται ἐπίμονα στὰ κακὰ^{7α}, ἀπὸ ἔλλειψη τῶν οὐράνιων ἀγαθῶν, ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος, ποὺ λέγει ὁ λόγος, τῆς γῆς εἶχε διαφθαρεῖ, καὶ σὰν κάποια λοιμικὴ ἀρρώστια κατέτρωγε τὰ οὐράνια μαθήματα, ὅπως ἀκριβῶς θὰ μπορούσαμε νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι ἔπαθε καὶ ὁ περιγραφόμενος ὑπὸ μορφήν παραβολῆς ἄσωτος, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφάγει στὴν ξένη χώρα ὅλη τὴν πατρικὴ περιουσία, καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ χορτάσει ἀπὸ

7α. Γέν. 6, 5.

ναι τῶν κερατίων ὧν ἦσθιον οἱ χοῖροι. Ταύτητοι προσδεδραμή-
 καμεν τοῖς γεωδεστέροις, ἀφέντες τὸ ἄμεινον καὶ τὸ δεῖν ἐφίε-
 σθαι τῶν λυσιτελεστέρων, δι' ὧν ἦν εἰκὸς εὐμενεΐας τῆς ἄνωθεν
 οὐχ ἁμαρτεῖν, καὶ οἰκειότητα τὴν ὡς πρὸς Θεὸν πλουτοῦντας ὁ-
 5 ρᾶσθαι. Διωλισθηκότες δὴ οὖν παντὸς τοῦ ἀνέχειν ἰσχύοντος εἰς
 γε τὸ εὖ εἶναι καὶ μετὰ Θεοῦ, ταμίαν μὲν οὐκέτι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐ-
 ποιούμεθα τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὄντα Δεσπότην, γῆς δὲ ὡ-
 σπερ ἀγίας, τῆς φιλοθέου ζωῆς ἐκκεχωρηκότες, καὶ εἰς τὴν αἰ-
 σχίῳ τε καὶ ἀκαλλεστέραν καὶ ὑπὸ τῶ διαβολῆς κειμένην μονο-
 10 νουχί κατερῶρηκότες, ἐν ἴσῳ γεγόναμεν τοῖς ἐκ Χαναὰν κατοι-
 χομένοις εἰς Αἴγυπτον, καὶ ὑπὸ χεῖρα γεγενημένοις τὴν Φαραώ
 τε καὶ Αἴγυπτίαν, οἱ ταῖς τῶν δαιμονίων λατρείαις ἐκτόπως ἐ-
 γκείμενοι, καὶ πᾶν εἶδος φαυλότητος οὐκ ἀνεπιτήδευτον ἔχο-
 ντες, παραδείξειαν ἂν ὡς ἐν εἰκόνι λοιπὸν ἐν ἑαυτοῖς αὐτόν τε
 15 τὸν Σατανᾶν, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶ, οὓς καὶ θεοὺς ἐνόμιζον, ἐκκε-
 κρουσμένους μὲν τῆς ἀρίστης φρονήσεως, ἀχλύν τε καὶ σκότον
 τὸν ἐξ ἀμαθείας ἠῶρωσθηκότες.

Ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ δεικῶ καὶ ἀλιτηρίῳ δεσπότη γεγόναμεν, φημί
 δὴ τῶ Σατανᾶ, πηλῶ καὶ πλινθείᾳ κατετρυχόμεθα, φημί δὴ τοῖς
 20 περὶ γῆν τε καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ βδελυρωτάτοις σπουδάσμασιν οὐκ ἀ-
 νιδρωτὶ τελουμένοις. Οὐ γὰρ ἀπήλλαχται πόνων, κἂν εἰ τὸ εἰκαῖ-
 ον ἔχοι τυχόν, ὁ τοσδε τοῦ δίου περισπασμός. Ἐπιστάτας δὲ ὡσ-
 περ τῶν ἔργων τῶν ὅτι μάλιστα φιλάτων αὐτῶ κατεχειροτόνησε
 τῶν ἀδικουμένων ὁ Σατανᾶς τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας, ἦτοι τὰς
 25 ὑπ' αὐτῶ δυνάμεις, οἱ ταῖς πολυτρόποις τῶν παθῶν πλεονεξίαις
 τὸν ἐκάστου τῶν ἐπὶ τῆς γῆς καταφορτίζουσι νοῦν, δεδιότες, οἴ-
 μαι, μὴ ἄρα που σχολαῖον τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν ἀνέντες
 πρὸς Θεόν, τῆς ὑπ' αὐτῶ δουλείας ἐκλύσειαν τὸν ἀσθέντα φιλελευ-
 θέρα γὰρ λίαν ἢ ἀνθρώπου φύσις. Ὅτι δὲ δόξα καὶ πλοῦτος τοῖς

τὰ ξυλοκέρατα πού ἔτρωγαν οἱ χοῖροι. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς προστρέξα-
 με στὰ πιὸ γήινα, ἐγκαταλείποντας τὸ ἀνώτερο, καὶ αὐτὰ πού ἔπρε-
 πε νὰ ἐπιθυμοῦμε ἀπὸ τὰ πιὸ ὠφέλιμα, μὲ τὰ ὁποῖα ἦταν φυσικὸ νὰ
 μὴ ξεφύγουμε ἀπὸ τὴν οὐράνια εὐνοια, καὶ νὰ φαινόμεστε ὅτι εἴμα-
 στε γεμᾶτοι ἀπὸ τὴν συγγένεια μὲ τὸν Θεό. Ἐπειδὴ λοιπὸν ξεφύγα-
 με ἀπὸ ἐκεῖνον πού μπορεῖ νὰ κάνει τὸ κάθε τι, καὶ τὸ νὰ ζοῦμε καλὰ
 καὶ μαζί μὲ τὸν Θεό, δὲν κάναμε ἀκόμα διαχειριστὴ τῶν πραγμάτων
 πού μᾶς ἀφοροῦν ἐκεῖνον πού εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸς
 Δεσπότης, ἀλλὰ, ἔχοντας κατὰ κάποιον τρόπο παραχωρήσει στὴ γῆ,
 σὰν νὰ εἶναι ἁγία, τὴν θεοσεβῆ ζωῆ, καὶ ἔχοντας καταγκρημισθεῖ
 στὴν πιὸ αἰσχρὴ καὶ χωρὶς θέλητρα, καὶ τέτοια, πού σχεδὸν βρῖσκε-
 ται κάτω ἀπὸ τὴν ἔξουσία τοῦ διαβόλου, ἔχουμε γίνει ἴδιοι μὲ ἐκεί-
 νους πού ἔφυγαν ἀπὸ τὴ Χαναάν στὴν Αἴγυπτο, καὶ κατάντησαν
 δούλοι τοῦ Φαραῶ καὶ τῶν Αἴγυπτίων, οἱ ὁποῖοι, ὄντας ἀφοσιωμέ-
 νοι στὶς λατρεῖες τῶν δαιμόνων καὶ μὴ ἔχοντας ἀφήσει κανένα εἶδος
 κακίας πού νὰ μὴ τὸ διέπραξαν, θὰ μποροῦσαν νὰ ἐπιδείξουν στὸν
 ἑαυτὸ τους σὰν σὲ εἰκόνα τὸν ἴδιο τὸν Σατανᾶ καὶ ἐκείνους πού βρι-
 σκονται κάτω ἀπὸ αὐτόν, τοὺς ὁποῖους μάλιστα θεωροῦσαν θεούς,
 οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀπορρίψει τὴν ἀριστη πίστη, καὶ ἔχουν ἀρρωστήσει
 ἀπὸ τὴν ὀμίχλη καὶ τὸ σκοτάδι τῆς ἀμάθειας.

Ἐπειδὴ ὁμως εἶχαμε ὑποταχθεῖ σὲ φοβερὸ καὶ ἀσεβῆ δεσπότη,
 ἐννοῶ βέβαια τὸν Σατανᾶ, βασανιζόμεσταν μὲ τὸν πηλὸ καὶ τὴν
 κατασκευὴ πλίνθων, ἐννοῶ δηλαδὴ μὲ αὐτὰ πού εἶναι γήινα καὶ ὅσα
 πράγματα ἄξια περιφρόνησης ὑπάρχουν σ' αὐτὰ καὶ γίνονται ὄχι
 χωρὶς κόπο. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κόπους, ἔστω καὶ ἂν
 δὲν εἶναι ἄσκοπη, ἢ ἀπασχόληση μὲ τὴ ζωὴ αὐτῆ. Καὶ σὰν ἐπιστάτες
 κατὰ κάποιον τρόπο τῶν ἔργων τῶν ἀδικουμένων διόρεσε ὁ Σατανᾶς
 τοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες, δηλαδὴ τὶς ὑποταγμένες σ' αὐτὸν δυνά-
 μεις, οἱ ὁποῖοι μὲ τὶς ποικίλες πλεονεξίες τῶν παθῶν φορτώνουν
ὑπερβολικὰ τὸ νοῦ τοῦ κάθε ἀνθρώπου, ἔπειδὴ φοβοῦνται, νομίζω,
μήπως τυχόν, βρισκόμενος σὲ ἀργία ὁ ὀφθαλμὸς τῆς διάνοιάς τους,
τὸν ἀνηψώσουν πρὸς τὸν Θεό, καὶ ἐλευθερώσουν τὸν αὐχένα τους
ἀπὸ τὴν ὑποταγὴ τους στὸν Σατανᾶ. Γιατὶ ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου
ἀγαπᾷ πολὺ τὴν ἐλευθερία. "Ὅτι βέβαια δόξα καὶ πλοῦτος τῶν ἀκα-

ἀκαθάρτοις δαίμοσι καὶ αὐτῶ τῷ Σατανᾷ λελόγησται τε καὶ ἔστιν ὁ εἰκαῖος ἡμῶν περισπασμὸς καὶ οἱ περὶ σάρκα πόνοι, καὶ σπουδὴ βλέπουσα πρὸς τὰ γεωδέστερα, παραδείξειεν ἂν αἰνιγματωδῶς τὸ πόλεις ἐγείρειν τῷ Φαραῶ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, πηλῶ καὶ πλινθείᾳ τρυ-
 5 χομένοις κατεστυγμένον τε ὅτι ποιεῖται τὸ ἄρσεν, τουτέστι τὸ νε νευκὸς εἰς ἀνδρείαν, δηλον δὲ ὅτι τὴν ἐπ' ἀρεταῖς Μονονουχὶ δὲ καὶ ἀποπνίγει τὸ μάχημον τοῖς τῶν ἡδονῶν ἐγκαθιείς τέλμασιν, προσίεται δὲ τὸ μὴ εὐσθενές, καὶ ὡς ἄχρηστον ἀμαχεῖ τοῖς ἰδίους ὑποφέρει ξυγοῖς, ἐκδείξειεν οὐκ ἀσυμφανῶς τὸ ῥίπτεσθαι μὲν δεῖν
 10 τὸ ἄρσεν ἐν ὕδασι λέγειν, ζωογονεῖσθαι δὲ τὸ θῆλυ. Τύπος γὰρ ἂν γένοιτο τῶν ἀφανεστέρων τὰ ὡς ἐν ὄψει τε καὶ ἐναργεῖα. Οὐκοῦν ἄνωθ' ἐν τε καὶ ἐκ πατέρων ἠρῶσθηκότες τὴν ἁμαρτίαν καὶ τῇ τῶν ἀγαθῶν ἐνδείᾳ πεπιεσμένοι, τάχα που καὶ ἀβουλήτως οἱ τάλανες τῷ τῆς κακίας ἐξάρχοντι Σατανᾷ κατεξέγμεθα, καὶ τοῖς τῆς φαν-
 15 λότητος ἐπιστάταις ὑπενηγέμεθα, φημὶ δὴ τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσι, καὶ ἦν ἐν λοίσθῳ τοῦ παντός ἤδη κακοῦ τὰ καθ' ἡμᾶς, ἐκλει-
 λουπότητος οὐδενὸς τῶν εἰς ἀθλιότητα καὶ ταλαιπωρίαν, πλὴν ἡλέει Θεός, ἐξείλετό τε καὶ σέσωκε. Καὶ τίνα δὴ τρόπον, διὰ τῶν ἐφεξῆς καὶ παρεξυγμένων εἰσόμεθα. Παροίσομεν γὰρ εἰς εἰκόνα καὶ ὑπο
 20 τύπωσιν τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας τὰ ἐπὶ τῷ θεοπεσίῳ Μωσεῖ γε-
 γραμμένα.

δ'. «[†] Ἦν δέ τις ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ, ὃς ἔλαβεν ἐκ τῶν θυγατέρων Λευὶ καὶ ἔσχεν αὐτήν, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβεν, καὶ ἔτεκεν ἄρσεν. Ἰ-
 δόντες δὲ αὐτὸ ἀστεῖον, ἐσκέπασαν αὐτὸ μῆνας τρεῖς. Ἐπειδὴ δὲ
 25 οὐκ ἠδύναντο ἔτι κρύπτειν αὐτό, ἔλαβεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ θίβην, καὶ κατέχρισεν αὐτήν ἀσφάλτῳ πίσσῃ, καὶ ἐνέβαλε τὸ παιδίον εἰς αὐτήν, καὶ ἔθηκεν αὐτήν εἰς τὸ ἔλος περὶ τὸν ποταμόν. Καὶ κατε-
 σκόπευεν ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ μακρόθεν, μαθεῖν τί τὸ ἀποθησόμενον αὐτῷ. Κατέβη δὲ ἡ θυγάτηρ Φαραῶ λούσασθαι ἐπὶ τὸν ποταμόν
 30 καὶ αἱ ἄδραι αὐτῆς παρεπορεύοντο παρὰ τὸν ποταμόν. Καὶ ἰδοῦ-

θάρτων δαιμόνων, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Σατανᾶ, θεωρεῖται καὶ εἶναι ἡ ἄσκολη ἀπασχόλησή μας καὶ οἱ κόποι γύρω ἀπὸ τὰ σαρκικά, καθὼς καὶ ὁ ζῆλος μας ποὺ εἶναι στραμμένος πρὸς αὐτὰ ποὺ εἶναι γῆϊνα, θὰ μπορούσε νὰ τὸ ἀποδείξει αἰνιγματικά τὸ ὅτι οἱ Ἰσραηλίτες καταπιέζονταν νὰ κτίζουν πόλεις γιὰ τὸν Φαραῶ μὲ πηλό καὶ πλίνθους. Καὶ εἶναι φοβερό, ὅτι στρέφεται πρὸς τὸ ἀρσενικό φύλο, δηλαδή αὐτὸ ποὺ κλίνει πρὸς τὴν ἀνδρεία, δηλαδή πρὸς τὶς ἀρετές. Κατὰ κάποιον τρόπο δηλαδή πνίγει τὸ μάχιμο φύλο, βυθίζοντάς το μέσα στὰ τέλματα τῶν ἡδονῶν, καὶ δέχεται τὸ ἀσθενές, καὶ σὰν ἀχιστο, χωρὶς δυσκολία τὸ βάζει κάτω ἀπὸ τοὺς ζυγούς του, καὶ τὸ δείχνει φανερά λέγοντας, ὅτι πρέπει νὰ ρίχνονται τὰ ἀρσενικά σὰ νερά, καὶ νὰ διατηροῦνται στὴ ζωὴ τὰ θηλυκά. Γιατί αὐτὰ ποὺ φαίνονται καὶ γίνονται ἀποτελοῦν τύπους ἐκείνων ποὺ δὲν εἶναι φανερά. Ἄρα λοιπόν, ἐπειδὴ ἀπὸ πολὺ παλιὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πατέρες μας εἶχαμε περιπέσει στὴν ἁμαρτία καὶ καταπιεζόμεσταν ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τῶν ἀγαθῶν, ἴσως μάλιστα καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε οἱ ταλαιπῶροι, μπήκαμε κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κακίας Σατανᾶ, καὶ ὑποταχθήκαμε στοὺς ἐπιστάτες τῆς κακίας, δηλαδή στοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες, καὶ ὅλα ὅσα μᾶς ἀφοροῦν ἔφτασαν ἤδη στὸ ἔσχατο σημεῖο τοῦ κακοῦ, χωρὶς νὰ εἶχε παραλειφθεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὀδηγοῦν στὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν ταλαιπωρία, παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως μᾶς σπλαγχνίσθηκε ὁ Θεὸς καὶ μᾶς ἐλευθέρωσε καὶ μᾶς ἔσωσε. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο, θὰ τὸ μάθουμε μὲ τὰ παρακάτω ποὺ εἶναι συνδεδεμένα μὲ αὐτά. Θὰ παρουσιάσοιμε δηλαδή ὡς εἰκόνα καὶ προτύπων τῆς μέσῃ τοῦ Χριστοῦ σωτηρίας τὰ ὅσα εἶναι γραμμένα γιὰ τὸν θεόπνευστο Μωυσῆ.

4. Ὑπῆρχε κάποιος ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Λευῖ, ὁ ὁποῖος ἔλαβε γυναίκα ἀπὸ τὶς θυγατέρες τοῦ Λευῖ, ποὺ ἔμεινε ἔγκυος καὶ γέννησε ἀγόρι, καὶ ἐπειδὴ τὸ εἶδαν χαριτωμένο, τὸ ἔκρυψαν ἐπὶ τρεῖς μῆνες. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν μπορούσαν νὰ τὸ κρύβουν περισσότερο, ἡ μητέρα του πῆρε ἓνα καλάθι, τὸ ἔχρισε καλὰ μὲ πίσσα, ἔβαλε μέσα τὸ παιδί, καὶ τὸ ἄφησε στὸ βάλτο κοντὰ στὸ ποτάμι, καὶ ἡ ἀδελφή του παρακολούθησε ἀπὸ μακριά, γιὰ νὰ δεῖ τί θὰ τοῦ συμβεῖ. Κατέθηκε τότε ἡ θυγατέρα τοῦ Φαραῶ νὰ λουστῆι στὸ ποτάμι καὶ οἱ δούλες

σα θίβην ἐν τῷ ἔλει, ἀποστεύλασα τὴν ἄβραν, ἀνεύλετο αὐτήν. Ἀνοίξασα δέ, ὄρα παιδίον κλαῖον ἐν τῇ θίβῃ, καὶ ἐφείσατο αὐτοῦ ἡ θυγάτηρ Φαραώ, καὶ ἔφη· Ἀπὸ τῶν παιδίων τῶν Ἑβραίων τοῦτο. Καὶ εἶπεν ἡ ἀδελφή αὐτοῦ τῇ θυγατρὶ Φαραώ· Θέλεις καλέσω
5 σοι γυναιῖκα τροφεύουσαν ἐκ τῶν Ἑβραίων, καὶ θηλάσει σοι τὸ παιδίον; Ἡ δὲ εἶπε· Πορεύου. Ἀπελθοῦσα δὲ ἡ νεᾶνις ἐκάλεσε τὴν μητέρα τοῦ παιδίου. Εἶπε δὲ αὐτῇ ἡ θυγάτηρ Φαραώ· Διατήρησόν μοι τὸ παιδίον τοῦτο, καὶ θήλασόν μοι αὐτό, ἐγὼ δὲ δώσω σοι τὸν μισθόν. Ἐλαβε δὲ ἡ γυνὴ τὸ παιδίον καὶ ἐθήλασεν αὐτό.
10 Ἄνδρυνθέντος δὲ ἤδη τοῦ παιδίου, εἰσήγαγεν αὐτὸ πρὸς τὴν θυγατέρα Φαραώ, καὶ ἐγενήθη αὐτῇ εἰς υἱόν. Ἐπωνόμασε δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Μωσῆς, λέγουσα· Ἐκ τοῦ ὕδατος ἀνευλόμην αὐτόν».

Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἠλέει λοιπὸν τὴν ὑπ' οὐρανόν, ἀνοσίῳ τυράνῳ καὶ ἀμοιτάῳ λησιτῇ θητεύουσαν, τοῦ ἰδίου Υἱοῦ
15 οὐκ ἐφείσατο, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν. Ἐν μορφῇ γὰρ ὑπάρχων καὶ ἰσότητι τῇ πρὸς αὐτόν, ὁ ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν Υἱὸς, καθεῖς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, γέγονε καθ' ἡμᾶς, ὡς φησὶν ὁ σοφὸς εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, «εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν». Ἀπεστάλη γὰρ, ὡς αὐτὸς πού φησιν,
20 «εἰς τὰ ἀπολωλότα πρόβατα οἴκου Ἰσραήλ», ἀλλ' «οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον». Τοιγάρτοι καὶ λίαν ἐπητιᾶτο αὐτοὺς διὰ φωνῆς Ἡσαΐου λέγων· «Ἄκουε, οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, ἡ γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν· Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ἕψωσα, αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν. Ἔγνω βούς τὸν κτησόμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτιν τῶν κυρίου αὐτοῦ,
25 Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαὸς με οὐ συνήκε». Προσκεκροκότων δὲ σὺν τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ καὶ τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς Δεσπότην οὐκ ἐπεγνωκότων, εἰσκέκληνται διὰ πίστεως οἱ τῶν εἰδώλων προσκυνηταὶ καὶ ἡ τῶν ἀθῶν ἀνοσίᾳ τε καὶ βδελυρωτάτῃ πληθὺς ἐπέγνω τὸν Ἀντρωτῆν. Καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ διὰ φωνῆς
30 προφητῶν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ προαναφανοῦμενον· «Καθέστηκα ἐφ' ὑμᾶς σκοπούς· Ἀκούσατε τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος καὶ εἶπαν

της ἔκαμναν βόλτα δίπλα στο ποτάμι. Βλέποντας λοιπὸν ἓνα καλάθι στὸν βάλτο, ἔστειλε μιὰ δούλη της καὶ τὸ πήρε. Ἀνοίγοντάς το τότε βλέπει ἓνα παιδί μέσα στο καλάθι νὰ κλαίει· τὸ λυπήθηκε ἡ θυγατέρα τοῦ Φαραῶ καὶ εἶπε· Αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ παιδιά τῶν Ἑβραίων. Καὶ τότε ἡ ἀδελφή του εἶπε στὴ θυγατέρα τοῦ Φαραῶ· Θέλεις νὰ σοῦ φέρω μιὰ παραμιάνα Ἑβραία νὰ τὸ θηλάσει; Καὶ ἐκείνη εἶπε· Πήγαινε. Ἐφυγε ἡ νεαρή καὶ κάλεσε τὴ μητέρα τοῦ παιδιοῦ. Καὶ ἡ θυγατέρα τοῦ Φαραῶ τῆς εἶπε· Κράτησε γιὰ λογαριασμό μου τὸ παιδί αὐτὸ καὶ θηλάξέ το, καὶ ἐγὼ θὰ σέ πληρώσω. Πῆρε λοιπὸν ἡ γυναίκα τὸ παιδί καὶ τὸ θηλάξε. Καὶ ὅταν πιά τὸ παιδί ἔγινε ἄνδρας τὸ πήγε στὴ θυγατέρα τοῦ Φαραῶ καὶ ἔγιν παιδί της. Καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ ὄνομα Μωυσῆς, λέγοντας, «Τὸ ἔλαβα ἀπὸ τὸ νερό»⁸.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας σπλαγχνιζόταν τὴ γῆ, ἡ ὁποία ὑπηρετοῦσε σὲ ἀσεβῆ τύραννο καὶ ἀπάνθρωπο ληστή, δὲν λυπήθηκε τὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ του, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, ἀλλὰ τὸν παρέδωσε γιὰ χάρη ὅλων μας. Γιατί, «ἐνῶ εἶχε θεϊκὴ ὑπαρξὴ καὶ ἦταν ἴσος πρὸς τὸν Θεό, ὁ Υἱὸς πού προήλθε ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἦταν κατὰ φύση Υἱὸς του, ταπεινώνοντας τὸν ἑαυτό του, ἔγινε σάν ἐμᾶς^{9α}, καί, ὅπως λέγει ὁ σοφὸς εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, «Ἦρθε στοὺς δικούς του»⁹. Γιατὶ στάλθηκε, ὅπως λέγει κάποιος ὁ ἴδιος, «στὰ πρόβατα τὰ χαμένα τῆς γενιᾶς τοῦ Ἰσραήλ»¹⁰. Ἀλλὰ, «οἱ δικοὶ του δὲν τὸν δέχθηκαν»¹¹. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς κατηγοροῦσε πολὺ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα λέγοντας· «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἀκροάσου καλά, γῆ, γιατί ὁ Κύριος εἶπε· Γέννησα υἱοὺς καὶ τοὺς ἐξύψωσα, καὶ αὐτοὶ μὲ ἀρνήθηκαν. Τὸ βόδι γνωρίζει τὸν ἰδιοκτήτη του καὶ ὁ ὄνος τὴ φάτνη τοῦ κυρίου του, ἐνῶ ὁ Ἰσραήλ δὲν μὲ ἀναγνωρίζει, καὶ ὁ λαὸς μου δὲν μὲ καταλαβαίνει»¹². Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ ἀρνήθηκαν καὶ δὲν ἀναγνώρισαν τὸν φυσικὸ καὶ ἀληθινὸ Δεσπότη, προσκλήθηκαν μέσω τῆς πίστεως ἐκεῖνοι πού προσκυνοῦσαν τὰ εἰδωλα, καὶ τὸ ἀνίερο καὶ βδελυρώτατο πλῆθος τῶν ἀθέων ἀνεγνώρισε τὸν Λυτρωτὴ. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ ἦταν ἐκεῖνο πού προαναγγελλόταν ἀπὸ τοὺς προφῆτες στοὺς Ἰσραηλίτες· «Ἐγκατέστησα σκοποὺς γιὰ σᾶς. Ἀκοῦστε τὴ φωνὴ τῆς σάλπιγγας. Καὶ ἀπάντησαν·

10. Μαθ. 15, 24.

11. Ἰω. 1, 11.

12. Ἡσ. 1, 2-3.

Οὐκ ἀκουσόμεθα. Διὰ τοῦτο ἤκουσε τὰ ἔθνη, καὶ οἱ ποιμαίνοντες τὰ ποίμνια αὐτῶν. Ἄκουε, γῆ· Ἴδου ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον κακὰ, τὸν καρπὸν ἀποστροφῆς αὐτῶν, ὅτι τῷ λόγῳ μου οὐ προσέσχον, καὶ τὸν νόμον μου ἀπόσαντο.

5 Ἄθρει δὴ σὺν, ἄθρει περιφανῶς τὸ μυστήριον, καὶ ὡς ἐν γε τοῖς κατὰ Μωσέα, καθάπερ ἔφην ἀρτίως. Γέγονε μὲν ὁ θεοπέσιος Μωσῆς ἐκ φυλῆς τε καὶ αἵματος τοῦ Λευὶ. Κεχωρημάτικε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἐμμανουήλ, ὀσιός τε καὶ ἄκακος, καὶ ἀρχιερεὺς ὄλος ὧν ἱερός, εἰ καὶ ἐκ τῆς Ἰουδα νοοῖτο φυλῆς, ἵνα καὶ ὑμνητὸς καὶ βα-
 10 σιλεύς εἶναι πιστεύηται, καὶ ὅτι μὴ κατὰ σάρκα τὸ ἱερόν αὐτῶν, καθάπερ ἀμέλει καὶ τοῖς Ἰουδαίων καθηγηταῖς, ἀλλ' ὡς Θεῶ τε καὶ βασιλεῖ τῶν ὄλων ἐν ἀγιασμῶ τε καὶ δόξῃ. Οὐκοῦν ὁ τύπος ἐν σαρκικοῖς, ἵν' ὑπὲρ σάρκα τὸ ἀληθές, τουτέστι Χριστός, ὃς ἀρτιγεν-
 15 γέγονε νέα κτίσις. Ἀποδυσάμενοι γὰρ τὴν ἐν φθορᾷ παλαιώσιν, εἰς καινότητα ζωῆς μετακεχωρήκαμεν ἐν αὐτῶν. Νέα δὲ ὡσπερ κτίσις τὸ θρέφος. Ὅτι δὲ ἀκακίας σύμβολον τὸ ἀρτιγενές ἐστὶ παιδίον, ἀταλαίπωρον ἰδεῖν καὶ ἐξ αὐτῶν, εἴτερ ἔλοιτό τις, τῶν τοῦ Σωτῆρος παραδειξάει λόγων. Γύναια μὲν γὰρ προσεπόθει ποτέ, καὶ
 20 δὴ καὶ θρέφῃ προσῆγον, ἵνα ἐπιθῆ αὐτοῖς τὰς χεῖρας, καθὰ γέγραπται. Ὅχλον δὲ νομίσαντες εἶναι, ἀπειργον οἱ μαθηταί. Ὁ δὲ πρὸς αὐτούς· «Ἄφετε τὰ παιδία», φησὶ, «καὶ μὴ κωλύσητε αὐτὰ ἔρχεσθαι πρὸς με· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». Ἐπειδὴ δέ ποτε καὶ διαλογισμὸς εἰσηλθεν ἐν αὐτοῖς, τίς ἄρα
 25 μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἔφη γὰρ οὕτως ἡμῖν ὁ σοφὸς εὐαγγελιστῆς ἐπιλαβόμενος, φησὶ, παιδίον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ, καὶ εἶπεν· «Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία ταῦτα, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Καὶ τί τὸ στραφῆναι καὶ τοῖς παιδίοις ἡμᾶς ἐξομοιοῦ-

13. Ἱερ. 6, 17-19.

14. Ἐβρ. 7, 26.

15. Β' Κορ. 5, 17.

Δέν θά σέ ἀκούσουμε. Γι' αὐτό ἄκουσαν οἱ ἔθνηκοὶ καὶ ἐκεῖνοι πού ἔβουσαν τὰ πρόδατά τους. "Ἀκουσε, γῆ· Νά, ἐγώ θά ἐπιφέρω στόν λαό αὐτόν συμφορές, σάν ἀποτέλεσμα τῆς ἀποστροφῆς τους, γιατί δέν πρόσεξαν τόν λόγο μου, καὶ ἀτέρριψαν τόν νόμο μου»¹³.

Πρόσεχε λοιπόν, πρόσεχε ὀλοφάνερα τὸ μυστήριό στα γεγονότα τοῦ Μωυσῆ, ὅπως εἶπα προηγουμένως. Γεννήθηκε ὁ θεοσπείσιος Μωυσῆς ἀπὸ τῆ φυλῆ καὶ τὸ αἷμα τοῦ Λευί. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἐμμανουήλ ἦταν ὄσιος καὶ ἀκακος καὶ ἀρχιερέας¹⁴, ἀφοῦ ἦταν ὀλόκληρος ἱερός, ἂν καὶ ἀνήκε στὴ φυλῆ τοῦ Ἰούδα, ὥστε νὰ πιστεύεται ὅτι εἶναι ἄξιος νὰ ἕμνεῖται καὶ νὰ εἶναι βασιλιάς, καὶ ὅτι ἡ ἱερότητά του δέν εἶναι ἀνθρώπινη, ὅπως ἐκείνη τῶν ἡγετῶν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἦταν τέτοια πού ἀνήκει στόν Θεό καὶ βασιλιά τῶν ὄλων, μὲ ἀγιασμό καὶ μὲ δόξα. "Ἄρα λοιπόν ὁ τύπος ἀναφέρεται στὰ σαρκικά, ὥστε νὰ δειχθεῖ, ὅτι ἡ ἀλήθεια, δηλαδή ὁ Χριστός, βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴ σάρκα, ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται σάν νεογέννητο παιδί, λόγῳ τῆς ἀκακίας τῆς θεότητος, δηλαδή, ὅτι ἐγινε νέα κτίση¹⁵. Πράγματι, ἀφοῦ ἀποβάλαμε τὴ παλιὰ φθορά, προχωρήσαμε μὲ αὐτόν σὲ μιὰ καινούργια ζωὴ. Καὶ τὸ βρέφος εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο σύμβολο τῆς νέας κτίσης. "Ὅτι βέβαια τὸ νεογέννητο παιδί εἶναι σύμβολο τῆς ἀκακίας, μπορεῖ εὐκολὰ, ἂν θέλει κανεὶς, νὰ τὸ ἀποδείξει καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα. Κάποτε δηλαδή γυναῖκες ἐπιθυμοῦσαν πολὺ νὰ τὸν δοῦν, καὶ μάλιστα ὀδηγοῦσαν κοντά του καὶ τὰ μικρὰ παιδιά, γιὰ νὰ βάλει ἐπάνω τους τὰ χέρια του, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Οἱ μαθητὲς ὅμως νομίζοντας ὅτι εἶναι ἐνοχλητικὸ πλῆθος, τὶς ἐμποδίζαν. Καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς εἶπε: «Ἀφήστε τὰ παιδιά, καὶ μὴ τὰ ἐμποδίζετε νὰ ἔρθουν κοντά μου, γιατί σ' αὐτὰ ἀνήκει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»¹⁶. Καὶ ὅταν κάποτε δημιουργήθηκε στοὺς μαθητὲς ἡ σκέψη, γιὰ τὸ ποιὸς ἄραγε θά εἶναι ἀνώτερος στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μᾶς λέγει τὰ ἐξῆς ὁ σοφὸς εὐαγγελιστῆς· παίρνοντας, λέγει, ἓνα παιδί, τὸ ἔστησε στὴ μέση καὶ εἶπε: «Σᾶς βεβαίῳνα, ὅτι, ἂν δέν ἀλλάξετε τρόπο ζωῆς καὶ δέν γίνετε σάν τὰ παιδιά αὐτά, δέν θά μπεῖτε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»¹⁷. Καὶ τί σημαίνει τὸ νὰ ἀλλάξουμε ζωὴ καὶ νὰ γίνουμε σάν τὰ παιδιά, τὸ διευκρίνισε ὁ μακάριος

16. Λουκᾶ 18, 15.

17. Ματθ. 18, 3.

σθαι φιλεῖν, διεσάφει γράφων ὁ μακάριος Παῦλος «Ἀδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε».

Ἄραρεν οὖν ὅτι διὰ τὴν τῆς θεότητος ἀκακίαν ὡς ἐν νηπίῳ
 5 Χριστὸς σημαίνεται. Σεσίγηται δὲ καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς Γράμμασιν
 οἰκονομικῶς ὁ Μωσέως πατήρ. Καὶ γὰρ ἐνὸν εἰπεῖν Ὁ δεῖνα τυ-
 χὸν ἔλαβεν ἐκ τῶν θυγατέρων Λευῖ, τὸ δὲ, «Ἦν τις», φησὶν, ὅτι
 καὶ ἀπάτωρ τὸ κατὰ σάρκα Χριστὸς πλαγίως ὑποδηλῶν, πλὴν ἐν
 ὑποψία γέγονε πατήρ· ἐνομιζέτο γὰρ υἱὸς εἶναι Ἰωσήφ. «Ἄλλ' ἦν
 10 ἀστειῖον», φησὶ, «τὸ παιδίον». Καὶ γὰρ «ὠραῖος κάλλει παρὰ τοὺς
 υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων» ὠνόμασταί τε καὶ ἔστι Χριστὸς. Ἐπεφώνει
 δὲ αὐτῷ καὶ ἐτέρωθί που πάλιν ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ· «Περίζωσαι
 τὴν ὄμορφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατὴ τῇ ὠραότητί σου
 καὶ τῷ κάλλει σου». Νοητέον δὲ ὅτι τὸ κάλλος τὸ ὡς ἐν δόξῃ τε,
 15 φημί, καὶ φύσει τῆς ὑπὲρ πάντα θεότητος οὐκ ἂν ἐνδοιάσειέ τις
 οὐ γὰρ δὴ που τὰ σαρκὸς ἀντήματα περιθειή τις αὐτῷ Χριστῷ,
 καὶ εἰς δόξαν αὐτοῦ καταλογεῖται, πολλοῦ γε δεῖ. Κένωσις γὰρ
 αὐτῷ καὶ ταπεινώσις τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας ὅλον ἐστὶ τὸ μυ-
 στήριον. Γράφει δὲ που καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας περὶ αὐτοῦ·
 20 «Καὶ εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶ-
 δος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλείπον παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώ-
 πων. Καὶ οὐ γὰρ φημεν, ὅτι τῶν τῆς θεότητος ἀντημάτων ὁ
 τοῦ προφήτου καταγορεύει λόγος, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἀναπειθεὶ νο-
 εῖν, ὅτι τῇ τῆς θεότητος δόξῃ συγκρινόμενα τὰ σαρκὸς, οὐδενὸς ἄ-
 25 ξια φανεῖται λόγου. Ἐν εἶδει γὰρ πέφηνεν ὁ Υἱὸς τῷ λίκνι ἀκαλλε-
 στάσις. Θεὸς γὰρ ὢν κατὰ φύσιν, γέγονε καθ' ἡμᾶς Ἀμέτρητον
 δὲ τὸ μεσολαβοῦν, καὶ ἀσυγκρίτοις διαφοραῖς μειονεκτεῖται Θεοῦ
 τὸ ἀνθρώπινον.

εἰ. Ἄθρει δὲ ὅπως πᾶν ἄρσεν ἐπιβουλεύεσθαι προστεταχότος
 30 τοῦ Φαραῶ, κρύπτει μὲν τὸ βρέφος ἢ τεκοῦσα γυνή, καθιεῖσα δὲ

18. Α' Κορ. 14, 20.

19. Ἐξ. 2, 2.

Παῦλος γράφοντας· «Ἀδελφοί, μὴ γίνεστε παιδιὰ σὰ μὲν ἀλά, ἀλλὰ νὰ εἶστε νήπια ὡς πρὸς τὴν κακία, ἐνῶ ὡς πρὸς τὸν νοῦ νὰ εἴσαστε τέλειοι»¹⁸.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο λοιπόν, ὅτι ἐξαιτίας τῆς ἀκακίας τῆς θεότητάς του ὁ Χριστὸς συμβολίζεται ὡς νήπιο. Κατ' οἰκονομίαν ἐπίσης σπὶς ἅγιες Γραφές ἀποσιωπᾶται ὁ πατέρας τοῦ Μωυσῆ. Γιατί, ἐνῶ μποροῦσε νὰ πει, Ὁ τάδε, γιὰ παράδειγμα, πῆρε γυναῖκα ἀπὸ τὶς θυγατέρες τοῦ Λευί, μὲ τὸ νὰ πει, «ἦταν κάποιος», σημαίνει ἔμμεσα, ὅτι ὁ Χριστὸς κατὰ σάρκα ἦταν χωρὶς πατέρα, πλὴν ὅμως ὑπῆρχε ὑποψία ὅτι ὑπῆρξε πατέρας του, γιατί νομιζόταν ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ. «Ἀλλὰ τὸ παιδί», λέγει, «ἦταν ὁμορφο»¹⁹. Καὶ ὁ Χριστὸς ὀνομάσθηκε καὶ εἶναι «ὠραῖος σὲ ὠραιότητα περισσότερο ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»²⁰. Ἀλλὰ καὶ κάπου ἄλλου πάλι ὁ θεοσπέσιος Δαβὶδ τὸν προσφωνοῦσε· «Ζῶσε τὴ ρομφαία σου στὸν μηρὸ σου, δυνατέ, μαζὶ μὲ τὴν ὠραιότητά σου καὶ τὸ κάλλος σου»²¹. Δὲν θὰ δίσταζε βέβαια κανένας νὰ σκεφθεῖ, ὅτι ἐννοεῖ τὴν ὠραιότητα τῆς δόξας καὶ τῆς φύσεως τῆς θεότητος ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλα. Γιατί δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδίδει κανεὶς στὸν Χριστὸ καυχήματα σαρκικά, καὶ νὰ τοῦ τὰ καταλογίζει στὴ δόξα του, κάθε ἄλλο. Γιατί ὁλόκληρο τὸ μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας του εἶναι κένωση καὶ ταπείνωση. Γράφει ἐπίσης κάπου καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας γι' αὐτόν· «Εἶδαμε τὸ πρόσωπό του καὶ δὲν εἶχε ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση καὶ ὁμορφιά. Ἀλλὰ ἡ ἐμφάνισή του ἦταν ἄσχημη, καὶ κατώτερη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»²². Καὶ δὲν λέμε φυσικά, ὅτι τὰ λόγια τοῦ προφήτη κατηγοροῦν τὰ καυχήματα τῆς θεότητος, ἀλλὰ μᾶλλον μᾶς πείθει νὰ καταλάβουμε, ὅτι ἡ ὁμορφιά τῆς σαρκας, συγκρινόμενη μὲ τὴ λαμπρότητα τῆς θεότητος, δὲν εἶναι ἄξια λόγου. Καθὸσον ὁ Υἱὸς ἐμφανίσθηκε μὲ πολὺ ἀκαλαίσθητη μορφή. Γιατί, ἐνῶ ἦταν Θεὸς κατὰ φύσιν, ἔγινε σὰν ἐμᾶς. Καὶ εἶναι ἀμέτρητη ἡ ἀπόσταση ποὺ μᾶς χωρίζει, καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύσιν ὑπολείπεται μὲ ἀσύγκριτες διαφορὲς ἀπὸ τὴ θεία φύσιν.

5. Πρόσεχε λοιπόν, ὅτι, ἐνῶ ὁ Φαραὼ διέταξε νὰ θανατώνεται κάθε ἀρσενικὸ παιδί, ἡ γυναῖκα ποὺ τὸ γέννησε κράτησε κρυφὸ τὸ

20. Ψαλμ. 44, 20.

21. Ψαλμ. 44, 4.

22. Ἡσ. 53, 2-3.

μετά τοῦτο καὶ ἐγκατακλείσασα τῇ θίβῃ, ἦτοι τῇ κλειστῇ, ὄπτει
 μὲν αὐτὸ ἐν τοῖς ἔλεσιν, ἀναλαμβάνει δὲ παραχρῆμα, παρ' αὐτοῖς
 εὐροῦσα τοῖς ὕδασιν ἢ τοῦ διώκοντος παῖς, καὶ ἀνοίγει μὲν τὴν θί-
 βην, εἶτα κλαῖον εὐροῦσα τὸ βρέφος, ὅτι τε Ἐβραῖος εἶη συνήσιν
 5 ἀκριβῶς, καὶ ἀναδίδωσι τρέφειν τῇ τεκούσῃ, πάλιν μισθὸν τῶν
 τροφῶν ὑποσχομένη. Τίνα δὴ νοῦν ἐφαρμόσαμεν ἂν τοῖς τοιοῖς-
 δε λόγοις, ἢ τί τὸ μυστήριον, περιαθρεῖν ἀναγκαῖον. Πρὸ μὲν γὰρ
 τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας οὐκ ἦν ἐπὶ τῆς γῆς τὸ ἄρσεν ἀ-
 νεπιθούλευτον ἄρσεν δὲ νοοῦμεν τὸ ὡς ἐν ἀνδρεία τῇ πνευματι-
 10 κῇ, καὶ ἦς ἂν εἶεν καρποὶ τὰ ἀνδάνοντα τῷ Θεῷ. Οὐκοῦν ἐν κινδύ-
 νῳ τὸ ἄρσεν, μονονουχὶ ταῖς κοσμικαῖς ἡδοναῖς οἶά τε βορβόροις
 ἢ τέλμασιν ἐγκαθιέντος τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἐναποπνίγοντος τοὺς πα-
 ραιτουμένους τὸ ἀναλκι καὶ θηλυπρεπές, τὸ ὡς ἐν ἡθελί φημί καὶ
 τρόποις Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκον οἱ Πνευματοφόροι κατατεθηπό-
 15 τες, οἷμαί που, τὴν ἀπάντων ἐκτροπὴν ἐπὶ τὸ μὴ ἔχον ὀρθῶς «Πάν-
 τες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ
 ἔστιν ἕως ἐνός». Ἦν γὰρ ἤδη πως καὶ ἀνεπιτήδευτον παντελῶς ἄ-
 πασιν ἀνθρώποις τὸ ἀγαθόν, οὐκ ἀφιέντος ἀνδρίζεσθαι τοῦ τῆς
 ἁμαρτίας εὐρετοῦ

20 Ἐπειδὴ δὲ γέγονε μεθ' ἡμῶν καὶ τοῖς ἐπιβουλευομένοις ἐναρί-
 θμος ἦν ὁ Ἐμμανουήλ, τὸ φύσει τε καὶ ἀληθῶς ἄρξεν βρέφος,
 τουτέστι τὸ θρύπτεσθαι μὴ εἰδὸς (οὐ γὰρ μεμαλάκισται πρὸς ἁ-
 μαρτίαν), διέλαθε μὲν ἐν ἀρχαῖς τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου
 (κέκρυπται γὰρ τὸ παιδίον, τουτέστι Μωσῆς), ἐπειδὴ δὲ προῆλθεν
 25 εἰς ἡλικίαν, τοῖς τοῦ διαβόλου στρατηγήμασι κατατεθηγμένη
 πρὸς μαιφονίαν ἢ τεκούσα Συναγωγὴ (πέφηνε γὰρ ἐξ Ἰουδαίων
 ὁ κατὰ σάρκα Χριστός), κατέκλεισεν ἐν μνημεῖῳ. Τύπος δ' ἂν γέ-
 νοιτο καὶ τοῦδε σαφῆς διὰ χειρὸς ὥσπερ τῆς ἰδίας μητρὸς ἐν τῇ
 καλουμένῃ θίβῃ καθιέμενος ὁ Μωσῆς, καὶ πρὸς γε τούτοις ἐπιθέ-

βρέφος, και βάζοντάς το στη συνέχεια στο καλάθι, τό έκλεισε καλά και τό έρριξε στα Έλη, όμως τό πήρε άμέσως, βρίσκοντάς το κοντά στα νερά ή θυγατέρα του διώκτη, ή όποία άνοιγοντας τό καλάθι τό είδε να κλαίει, και κατάλαβε ότι άπωσδήποτε είναι Έβραίος, και τό ξανάδωσε σέ εκείνην που τό γέννησε για να τό αναθρέψει, ύποσχόμενη ότι θα την πληρώσει γι' αυτό. Ποιά λοιπόν έξήγηση θα μπορούσαμε να δώσουμε σ' αυτά τά λόγια; "Η ποιό μυστήριο πρέπει να δούμε αναγκαστικά; Πριν από την έλευση δηλαδή του Σωτήρα μας δεν υπήρχε στη γη άρσενικό που να μη κινδύνευε. Και άρσενικό έννοούμε αυτό που διακρινόταν για την πνευματική του άνδρεία, της όποίας καρποί ήταν αυτά που άρέσουν στον Χριστό. Τά άρσενικά λοιπόν βρίσκονταν σέ κίνδυνο, άφού ο Σατανάς με τις κοσμικές ήδονές τά ρίχνει κατά κάποιο τρόπο στον βούρκο ή στα τέλματα, και πνίγει αυτούς που είναι άνίσχυροι και θηλυπρεπείς, έννοώ ως προς τό ήθος και τη συμπεριφορά. Γι' αυτό ακριβώς, νομίζω, και οί πνευματοφόροι άνδρες έκπληκτοι, βλέποντας την έκτροπή όλων προς αυτό που δεν είναι σωστό, λένε: «Όλοι έχουν έκτραπει και έχουν διαφθαρεί. Δεν υπάρχει κανένας που να κάνει αυτό που είναι καλό, δεν υπάρχει ούτε ένας»²³. Γιατί τό καλό κατά κάποιο τρόπο δεν εφαρμοζόταν καθόλου από όλους τους ανθρώπους, επειδή δεν τους άφηγε να φέρονται ως άνδρες ο έφευρέτης της άμαρτίας.

Όταν λοιπόν ήρθε ανάμεσά μας και συγκαταριθμήθηκε ο Έμμανουήλ με εκείνους που δέχονταν τις έπιβουλές του, τό κατά φύση, αλλά και πραγματικό άρσενικό βρέφος, δηλαδή εκείο που δεν γνώριζε να φέρεται με θηλυπρέπεια (γιατί δεν ήταν άποχαυνωμένο προς την άμαρτία), διέφυγε βέβαια στις άρχές τον άρχοντα του αιώνα αυτού (γιατί τό παιδί, δηλαδή ο Μωυσής, είχε κρυφθεί), όταν όμως μεγάλωσε, ή Συναγωγή που τον γέννησε, έρεθισμένη από τις μεθοδεύσεις του διαδόλου στο να τον σκοτώσει (γιατί κατά σάρκα ο Χριστός ήταν Ίουδαίος), τον έκλεισε με ασφάλεια σέ τάφο. Τύπος βέβαια όλοφάνερος αυτού του γεγονότος θα μπορούσε να θεωρηθεί ή τοποθέτηση του Μωυσή από τά χέρια της ίδιας της μητέρας του κατά κάποιο τρόπο στο όνομαζόμενο καλάθι, καθώς επίσης και ή

23. Ψαλμ. 13, 3 και 52, 4.

μενος. Ἐλλοτρίωσε γὰρ ἑαυτῆς τὸν Ἐμμανουήλ ἢ τῶν Ἰουδαίων
 Συναγωγῆ. Ἀλλ' ἦ γε τοῦ Φαραῶ θυγάτηρ, τουτέστιν ἡ ἐξ ἐθνῶν
 Ἐκκλησία, καίτοι πατέρα ποτὲ λαχοῦσα τὸν Σατανᾶν, εὐρίσκει
 παρ' ὕδασι, ὧν ἂν νοοῖτο τύπος τὸ ἅγιον βάπτισμα, δι' οὗ καὶ ἐν
 5 ὧ Χριστὸς εὐρίσκεται, καὶ ἀνοίγει τὴν θύρην. Ὅτι γὰρ οὐ μεμνη-
 κεν ἐν νεκροῖς, ἀνεβίω δὲ μᾶλλον πατήσας τὸν θάνατον, ἔξω τε
 μνημείου γέγονε, πεπιστεύκασιν ἀληθῶς οἱ διὰ πίστεως εὐρηκό-
 τες τὸν δι' ἡμᾶς εἰς θάνατον, ἵνα καὶ ὑπὲρ ἡμῶν εἰς ζωὴν. Εὐρί-
 σκει δὲ κλαῖον τὸ παιδίον. Περιτενξόμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς τῷ Χριστῷ
 10 τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀνοσιότητα, καὶ τὰ εἰς αὐτὸν γεγονότα διηγου-
 μένω, μονονουχί δὲ καὶ κλαίοντι. Δυσφορητικῶς γάρ φησιν «Ἔ-
 ρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀστέα
 μου. Αὐτοὶ δὲ κατενόησαν καὶ ἐπειδὴν με διεμεροῖσαντο τὰ ἱμάτιά
 μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον». Καὶ μὴν
 15 καὶ ἐτέρωθί που «Ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολήν, καὶ εἰς τὴν
 δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος».

Ὅτι δὲ καὶ ἐξ Ἰουδαίων πέφηνεν ὁ Χριστὸς, ἐπέγνω τε καὶ
 πεπίστευκεν ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία. «Εἶπε», γὰρ φησιν, «ἡ θυγά-
 τηρ Φαραῶ Ἀπὸ τῶν παιδίων τῶν Ἑβραίων τοῦτο». Πλὴν ὅτι
 20 κατὰ καιροὺς παρὰ τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας δέξεται Χριστὸν ἡ
 τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆ, μυσταγωγούμενοι δηλονότι τὸ ἐπ' αὐ-
 τῷ μυστήριον, παραδείξειεν ἂν, καὶ λίαν ἀμογητί, ἐκ τῆς θυγα-
 τρὸς Φαραῶ παραδέξασθαι τὸ παιδίον τὴν τεκοῦσαν αὐτό. Ἐκθε-
 μένη γὰρ ὥσπερ τὸν Ἰησοῦν ἢ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆ καὶ ἀπο-
 25 βαλοῦσα ταῖς ἀπειθείαις, ἐν τελευταίοις αὐτὸν καιροῖς παραδέξε-
 ται ταῖς τῆς Ἐκκλησίας μυσταγωγουμένη φωναῖς. Καὶ ὅτι μὴ ἄ-
 κερδὲς, ἀλλ' ἐν μεγάλαις ἐλπίσι τὸ χρῆμα αὐτῆ λοιπὸν ἀναπεπει-
 σμένη. Θεὰ γὰρ ὅπως ἢ τοῦ Φαραῶ θυγάτηρ μισθοῦς ἐπηγγέλλε-
 το τῇ Μωσέως μητρί, παιδοκομεῖν ἐλομένη τὸ ἐξ αὐτῆς. Οὐκοῦν ἡ
 30 Μωσέως γένεσις καὶ τὰ ἐπ' αὐτῷ κατασημήνειεν ἂν καὶ μάλα σα-

24. Ψαλμ. 21, 17-18.

25. Ψαλμ. 68, 22.

ἐκθεσὴ του. Γιατί ἡ Συναγωγὴ ἀπομάκρυνε τὸν Ἐμμανουὴλ ἀπὸ τὸν ἑαυτό της. Ὅμως ἡ θυγατέρα τοῦ Φαραῶ, δηλαδή ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, ἃν καὶ κάποτε εἶχε πατέρα τὸν Σατανᾶ, τὸν βρῆκε κοντὰ σὰ νερά, τὰ ὁποῖα συμβολίζουν τὸ ἅγιο βάπτισμα, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ διὰ τοῦ ὁποίου βρῖσκειται ὁ Χριστός, καὶ ἀνοίγει τὸ καλάθι. Ὅτι δηλαδή δὲν ἔμεινε μεταξὺ τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀναστήθηκε καταργώντας τὸν θάνατο καὶ βγῆκε ἔξω ἀπὸ τὸ μνημεῖο, τὸ πίστεψαν πραγματικά ἐκεῖνοι πού με τὴν πίστη βρῆκαν αὐτὸν πού ὑπέστη θάνατο γιὰ μᾶς, γιὰ νὰ γίνει αὐτὸς αἰτία τῆς δικῆς μας ζωῆς. Καὶ βρῆκε τὸ παιδί νὰ κλαίει. Θὰ βροῦμε ὅμως καὶ ἐμεῖς αὐτὸν νὰ διηγεῖται τὴν ἀνόσια πράξη καὶ τὰ ὅσα ἐγίναν εἰς βάρος τοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ κλαίει. Γιατί με μεγάλη δυσφορία λέγει· «Τρύπησαν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια μου. Μέτρησαν ὅλα τὰ κόκκαλά μου. Αὐτοὶ ὅμως ἐνῶ τὰ ἔβλεπαν αὐτὰ αἰσθάνονταν εὐχαρίστηση τὰ μάτια τους. Μοίρασαν μεταξὺ τους τὰ ἐνδύματά μου, καὶ γιὰ τὸ ἀκριβώτερο ἔρριξαν κληρὸς»²⁴. Ἄλλὰ καὶ κάπου ἄλλου λέγει· «Μοῦ ἔδωσαν γιὰ φαγητὸ χολή, καὶ ἀντὶ γιὰ νερό, με πότισαν ξύδι»²⁵.

Ὅτι βέβαια ὁ Ἰησοῦς προῆλθε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, τὸ γνῶριζε καλὰ καὶ τὸ ἔχει πιστέψει ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία». Γιατί λέγει· «Ἡ θυγατέρα τοῦ Φαραῶ εἶπε· τὸ παιδί αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τοὺς Ἑβραῖους»²⁶. Ὅτι ὅμως με τὸν καιρὸ ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων θὰ δεχθεῖ ἀπὸ τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία τὸν Χριστό, διδασκόμενη δηλαδή τὸ μυστήριον αὐτοῦ, μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ δείξει, καὶ πολὺ εὐκολὰ μάλιστα, τὸ γεγονός ὅτι τὸ παιδί τὸ δέχθηκε ἡ μητέρα πού τὸ γέννησε ἀπὸ τὴ θυγατέρα τοῦ Φαραῶ. Ἀφοῦ δηλαδή τοποθέτησε κατὰ κάποιον τρόπο ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων τὸν Ἰησοῦ στὸν τάφο καὶ ἀφοῦ ἀποβάλλει τὶς ἀπιστίες, κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς θὰ τὸν δεχθεῖ πάλι, διδασκόμενη με τὶς διδασκαλίες τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι χωρὶς κέρδος, ἀλλὰ ἔχει πολλὰς ἐλπίδες, τὸ ἐπιβεβαιώνει πάλι ἡ ἴδια. Γιατί πρόσεχε, ὅτι ἡ θυγατέρα τοῦ Φαραῶ ὑποσχέθηκε ἀμοιβὴς στὴ μητέρα τοῦ Μωυσῆ. Ἐπομένως ἡ γέννηση τοῦ Μωυσῆ καὶ ὅσα συνέβησαν κατ' αὐτὴν, μαρτυροῦν, καὶ πολὺ καθαρὰ μάλιστα, σ' αὐτοὺς πού ἔχουν σωστὰ τὰ μυαλά τους, τὸ

26. Ἐξ. 2, 6.

φῶς τοῖς ἀοσίφροσι τὸ Χριστοῦ μυστήριον, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἢ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας Ἀμήν.

Ἔτι περὶ Μωσέως.

5 ζ. Τὴν Μωσέως γένεσιν πολυπραγμονοῦντες, ὡς ἐνὶ τῷ Χριστοῦ μυστήριον διεδείκνυμεν τῆς τῶν νοημάτων ἰσχύνητος διαγραφούσης αὐτὸν οἰκονομικῶς ἐν ἀοτιγενεῖ νηπίῳ, διὰ τοι τὴν τῆς θεότητος ἀκακίαν, καὶ τὸ ἀκάκουργον παντελῶς, καὶ τὸ εἰς ἅπαν ἀπλοῦν, ἤγουν ὅτι νέα πέφηγε κτίσις. Ἀλλὰ φέρε δὴ πάλιν
10 καὶ καθ' ἕτερον τρόπον καταθρήσωμεν ἐν αὐτῷ τὸν Ἐμμανουὴλ μορφούμενον. Τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός. «Ἐγένετο», τοίνυν, φησὶν, «ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς πολλαῖς ἐκείναις, μέγας γενόμενος Μωσῆς, ἐξῆλθε πρὸς τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ τοὺς υἱούς Ἰσραὴλ· κατανοήσας δὲ τὸν πόνον αὐτῶν, ὄρα ἄνθρωπον
15 Αἰγύπτιον τύπτοντα Ἑβραίων τῶν ἀδελφῶν ἑαυτοῦ, καὶ πατάξας τὸν Αἰγύπτιον, ἔκρουσεν αὐτὸν ἐν τῇ ἄμμῳ. Ἐξελθὼν δὲ τῇ ἡμέρᾳ δευτέρᾳ, ὄρα δύο ἄνδρας Ἑβραίους διαπληκτιζομένους, καὶ λέγει τῷ ἀδικοῦντι· Διατί σὺ τύπτεις τὸν πλησίον; Ὁ δὲ εἶπε· Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ' ἡμᾶς; Ἡ ἀνελεῖν με
20 σὺ θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες χθὲς τὸν Αἰγύπτιον; Ἐφοβήθη δὲ Μωσῆς, καὶ εἶπεν· Εἰ οὕτως ἐμφανὲς γέγονε τὸ ρῆμα τοῦτο; Ἡκουσε δὲ Φαραὼ τὸ ρῆμα τοῦτο, καὶ ἐξήτει ἀνελεῖν τὸν Μωσῆν. Ἀνεχώρησε δὲ Μωσῆς ἀπὸ προσώπου Φαραὼ, καὶ κατώκησεν ἐν γῇ Μαδιάμ. Ἐλθὼν δὲ ἐν τῇ γῇ Μαδιάμ, ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ φρέ-
25 ατος. Τῷ δὲ ἱερεῖ Μαδιάμ ἦσαν ἐπτὰ θυγατέρες ποιμαίνουσαι τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς αὐτῶν Ἰοθόρ. Παραγενόμεναι δὲ ἦντλον, ἕως ἔπλησαν τὰς δεξαμενάς, ποτίσαι τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς αὐτῶν Ἰοθόρ. Παραγενόμενοι δὲ οἱ ποιμένες ἐξέβαλον αὐτάς· ἀναστὰς δὲ Μωσῆς ἐρρύσατο αὐτάς, καὶ ἦντλησεν αὐταῖς καὶ
30 ἐπότισε τὰ πρόβατα αὐτῶν. Παρεγένοντο δὲ πρὸς Ραγουὴλ τὸν πατέρα αὐτῶν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐταῖς· Τί ὅτι ἐταχύνετε τοῦ παραγενέ-

μυστήριο του Χριστού, διά του οποίου και μαζί με τον οποίο, στον Θεό και Πατέρα ανήκει η δόξα, μαζί με το Άγιο Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους άπεραντους αιώνες. Ἀμήν.]

Συνέχεια για τον Μωυσή.

6. Ἐξετάζοντας τὴ γέννηση τοῦ Μωυσῆ, ἀποδεικνύαμε, ὅσο ἦταν δυνατό, τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ, γιατί ἡ ἰσχύνητα τῶν νοημάτων της τὸν περιέγραφε κατ' οἰκονομία μὲ νεογέννητο νήπιο, λόγω τῆς ἀκακίας τῆς θεότητος καὶ τῆς πλήρους ἔλλειψης κακῶν πράξεων, καὶ γενικὰ τῆς ἀπλότητάς της, ὅτι δηλαδὴ ἦταν καινούργια κτίση. Ἀλλὰ ἐμπρὸς πάλι καὶ μὲ ἄλλο τρόπο νὰ δοῦμε, ὅτι στὸ πρόσωπο τοῦ Μωυσῆ διαγραφόταν ὁ Ἐμμανουήλ. Γιατί τὸ τέλος τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν εἶναι ὁ Χριστός²⁷. Λέγει λοιπὸν ὅτι, «Ὑστερα ἀπὸ πολὺν καιρὸ, ὅταν ὁ Μωυσῆς μεγάλωσε, ἐπισκέφθηκε τοὺς ὁμοεθνεῖς του Ἰσραηλίτες, καὶ καθὼς παρακολουθοῦσε τὶς ταλαιπωρίες τους, εἶδε ἓνα Αἰγύπτιο νὰ χτυπᾷ ἓνα Ἑβραῖον ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, καὶ ἀφοῦ σκότωσε τὸν Αἰγύπτιο, τὸν ἐκρυψε μέσα στὴν ἄμμο. Βγαίνοντας πάλι τὴ δευτέρη ἡμέρα, εἶδε δύο Ἑβραῖους νὰ διαπληκτίζονται μεταξύ τους, καὶ εἶπε σὲ ἐκεῖνον πού χτυποῦσε τὸν ἄλλον· Γιατί χτυπᾷς τὸν πλησίον σου; Καὶ ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε· Ποιὸς σὲ διόρισε ἀρχηγὸ καὶ δικαστὴ μας; Μήπως θέλεις νὰ σκοτώσεις καὶ ἐμένα, ὅπως σκότωσες χθὲς τὸν Αἰγύπτιο; Ὁ Μωυσῆς φοβήθηκε καὶ σκέφθηκε· Σίγουρα ἐγὶνε γνωστὴ ἡ πράξη μου. Πληροφορήθηκε ὁ Φαραὼ τὸ συμβάν καὶ ζητοῦσε νὰ σκοτώσει τὸν Μωυσῆ. Ἐφυγε τότε ὁ Μωυσῆς ἀπὸ τὸν Φαραὼ καὶ πῆγε στὴ Μαδιάμ. Ὅταν ἔφτασε ἐκεῖ, κάθισε σὲ ἓνα πηγάδι. Ὁ ἱερέας τῆς Μαδιάμ εἶχε δύο θυγατέρες, οἱ ὁποῖες ἐβοσκὰν τὰ πρόβατα τοῦ πατέρα τους Ἰσθὼρ. Αὐτὲς ἦρθαν στὸ πηγάδι καὶ ἀντλήσαν νερὸ μέχρι πού γέμισαν τὶς ποτίστρες, γιὰ νὰ ποτίσουν τὰ πρόβατα τοῦ πατέρα τους Ἰσθὼρ. Ἦρθαν ὁμως οἱ βοσκοὶ καὶ τὶς ἐδιώξαν. Τότε σηκώθηκε ὁ Μωυσῆς καὶ τὶς γλύτωσε ἀπὸ τοὺς βοσκούς, ἀντλήσε νερὸ καὶ πότισε τὰ πρόβατά τους. Ὅταν ἐκεῖνες πῆγαν στὸν πατέρα τους Ραγουήλ, ἐκεῖνος τὶς ρώτησε· Γιατί σήμερα ἦρθατε γρηγορώτερα; Καὶ

27. Ρωμ. 10, 4.

σθαι σήμερον; Αί δὲ εἶπον· Ἄνθρωπος Αἰγύπτιος ἐρρύσατο ἡμᾶς
 ἐκ τῶν ποιμένων, καὶ ἤντησεν ἡμῖν, καὶ ἐπότισε τὰ πρόβατα
 ἡμῶν. Ὁ δὲ εἶπε ταῖς θυγατρᾶσιν αὐτοῦ· Καὶ ποῦ ἔστι; καὶ ἵνα τί
 οὕτω καταλελοίπατε τὸν ἄνθρωπον; Καλέσατε οὖν αὐτὸν ὅπως
 5 φάγη ἄρτον. Κατωκίσθη δὲ Μωσῆς παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ἐξέδο-
 το Σεπφώραν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ. Μωσῆ γυναικα. Ἐν γαστρὶ δὲ
 συλλαβοῦσα ἡ γυνὴ ἔτεκεν υἱόν, καὶ ἐπωνόμασε Μωσῆς τὸ ὄνομα
 αὐτοῦ Γηρσάμ, λέγων, ὅτι «Πάροικός εἰμι ἐν γῆ ἄλλοτρίᾳ». Ὡδε
 μὲν οὖν τὰ Μωσέως. Θεωρίας δὲ τῆς ἐσωτάτω συνθήσει πάλιν
 10 ἡμῖν ὁ λόγος, ἀπονέμοντες τῇ ἱστορίᾳ ὅτι μάλιστα τὸ πρότερον αὐτῆ,
 τὸ δὲ ὅσον ἂν φαίνοιτο ταῖς πνευματικαῖς ἀφηγήσεσιν ὑπηρετεῖν
 εὖ μάλα δυνάμενον, τοῦτο περιτρέπων εἰς οἰκονομίαν τὴν ἐπὶ
 Χριστῷ.

ζ. Διεπύθου δὲ ὅτι μέγας γενόμενος Μωσῆς, ἐξῆλθε πρὸς
 15 τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθῆς ὁ θεοπέσιος γράφων
 Παῦλος «Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ
 Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νό-
 μον». Τίς δὴ οὖν ἄρα νοοῖτ' ἂν εἰκότως τῆς ἐνθάδε δηλουμένης
 ἀποστολῆς ὁ τρόπος, ἢ τί τὸ ἐκβεβηκέναι φήσομεν, κατιδεῖν
 20 ἀναγκαῖον. Ἡ γὰρ οὐχὶ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον ἐν τοῖς καθ'
 ἡμᾶς γεγονότα, τουτέστιν ἄνθρωπον, μονονουχὶ καὶ ἐκβεβηκέναι
 δώσομεν, ἔξω τε γενέσθαι τῆς θεοπρεποῦς ἐροῦμεν εὐκλείας, εἴ-
 περ ἐστὶν ἀληθές, ὅτι πλούσιος ὢν ἐπτώχευσε, καὶ καθῆκεν ἑαν-
 τὸν εἰς κένωσιν; Καὶ γοῦν ἐκπεπερασμένης ἤδη τῆς οἰκονομίας,
 25 ὅτε καὶ ἀναφοιτᾶν ἔμελλε πρὸς τὸν Πατέρα συνεδρεύσων αὐτῷ,
 καὶ τῶν ὑπερτάτων ἐπιθησόμενος θάκων «Πάτερ», φησί, «δόξα-
 σόν με τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί». Ὁ δὲ
 οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὡς Θεὸς ἀνημμένος οὐσιωδῶς τῶν ὄλων
 τὸ κράτος, οὐκ ἂν ἐξοίχοιτό πως τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐν τῇ δούλου

28. Ἔξ. 2, 11-22.

29. Γαλ. 4, 4.

30. Β' Κορ. 8, 9.

ἐκεῖνες τοῦ ἀπάντησαν· Κάποιος Αἰγύπτιος μᾶς γλύτωσε ἀπὸ τοὺς βοσκούς, καὶ ἀφοῦ ἀντλήσε νερὸ γιὰ μᾶς, πότισε τὰ πρόβατά μας. Καὶ ὁ ἱερέας ρώτησε τίς θυγατέρες του· Ποῦ εἶναι ὁ ἄνθρωπος αὐτός; Καὶ γιατί ἐγκαταλείψατε τὸν ἄνθρωπο ἔτσι; Προσκαλέστε τον νὰ ἔρθει νὰ φάει. Καὶ ἔτσι ἐγκαταστάθηκε ὁ Μωυσῆς κοντὰ στὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔδωσε στὸν Μωυσῆ τὴ θυγατέρα του Σεπφώρα ὡς σύζυγο. Ἔμεινε τότε ἡ Σεπφώρα ἔγκυος καὶ γέννησε υἱό, τὸν ὁποῖο ὁ Μωυσῆς ὀνόμασε Γηρσάμ, δηλαδή, εἶμαι προσωρινὸς κάτοικος σὲ ξένη χώρα»²⁸. Ἔτσι λοιπὸν ἔχουν τὰ τοῦ Μωυσέως. Καὶ ὁ λόγος μας θὰ συνθέσει πάλι τὸ βαθύτερο νόημά τους, ἀποδίδοντας στὴν ἐξιστούρηση ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο αὐτὸ πού τῆς ταιριάζει, καὶ ἐκεῖνο πού φαίνεται ὅτι μπορεῖ νὰ ὑπηρετήσῃ καλύτερα τίς πνευματικὲς διηγήσεις, αὐτὸ θὰ τὸ μεταφέρει στὸ μυστήριό τῆς οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ.

7. Πληροφορήθηκες λοιπὸν, ὅτι ὁ Μωυσῆς ὅταν μεγάλωσε πῆγε στοὺς ἀδελφούς του. Γιατὶ λέγει τὴν ἀλήθεια ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφοντας «Καὶ ὅταν συμπληρώθηκε ὁ χρόνος, τότε ἔστειλε ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸ του, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα καὶ ἔζησε κάτω ἀπὸ τὸν νόμο»²⁹. Εἶναι λοιπὸν ἀπαραίτητο νὰ ἐξετάσουμε δικαιολογημένα ποιὸς θὰ μπορούσε ἄραγε νὰ εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀποστολῆς πού ἀναφέρεται ἐδῶ, ἢ νὰ ποῦμε τί σημαίνει τὸ ὅτι πῆγε στοὺς ἀδελφούς του. Ἡ μήπως δὲν πρέπει νὰ ἐννοήσουμε ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, πού ἦρθε σ' ἐμᾶς, πού ἐγίνε δηλαδή ἄνθρωπος, βγήκε κατὰ κάποιον τρόπο ἔξω καὶ ἀποχωρίσθηκε ἀπὸ τὴ δόξα πού πρέπει στὸν Θεό, ἐὰν βέβαια εἶναι ἀληθινὸ ὅτι, ἐνῶ ἦταν πλούσιος, ἐγίνε φτωχός³⁰ καὶ κατέβασε τὸν ἑαυτό του στὴν ταπεινотική αὐτὴ κατάσταση³¹; Καὶ πράγματι ὅταν ἐκπληρώθηκε πιά ἡ ἀποστολή του καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἐπιστρέψῃ κοντὰ στὸν Πατέρα του καὶ νὰ καθίσει στοὺς ὑψηλότατους θρόνους, λέγει· «Πατέρα, δόξασέ με μὲ τὴ δόξα πού εἶχα πρὶν νὰ ἔρθει στὴν ὑπαρξὴ ὁ κόσμος»³². Ὁμως ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὡς Θεὸς πού κατεῖχε ἀπὸ τὴ φύση του τὴ δύναμη τοῦ σύμπαντος, δὲν θὰ μπορούσε νὰ βγεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ αὐτὸ πού ἦταν, ὅταν ἔλαβε τὴ μορφὴ τοῦ δούλου, καὶ αὐτὸς

31. Φιλ. 2, 7.

32. Ἰω. 17, 5.

μορφῇ γεγονώς, ὁ δέ, «ἐν ᾧ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν», εἰ μεθ' ἡμῶν ὄρατο γυμνός καὶ ἐν μνήμασιν, εἰ καὶ ἀνεβίω πάλιν ὡς ζωῇ, οὐκ αὐτῷ δόξειεν ἔξω γενέσθαι θραχὺ τῶν ὅτι μάλιστα προπόντων αὐτῷ. Εἶτα πῶς ἐνδοιάσειέ τις;

5 Ἐκβέβηκε τοίνυν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, τουτέστι τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. Αὐτῶν γὰρ αἱ ἐπαγγελίαι, αὐτῶν οἱ πατέρες, πρὸς οὓς τὰ ἐπηγγελμένα. Τοιγάρτοι ἔφασκεν «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ». Ἀλλὰ δεινὴν καὶ δύσοιστον ἀληθῶς ὑπομένοντας τὴν πλεονεξίαν (ἐπεπῆδα γὰρ 10 ὡσπερ συντριβῶν ὁ Σατανᾶς), ἐλευθεροῦν ἐσκέπτετο, καὶ πόνου παντός ἀποφαίνειν ἀπηλλαγμένους. Ἀπεκτονῶς δὲ τρόπον τινὰ τὸν ἀδικεῖν ἠρημένον, κατέκρυσεν εἰς γῆν, τουτέστιν ἐν τοῖς ὑποχθονίοις ἐτίθει μέρεσι, κατακλείων εἰς ᾄδην. Τοῦτό τοί φημι τὸ ἐν ψάμμῳ κρύπτειν τεθνεῶτα τὸν Αἰγύπτιον. Ὅτι δὲ τὰ τῶν δαμο- 15 νίων θεομοσῆ καὶ ἀκάθαρτα στίφη τῆ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀρρητῶ δυνάμει συνηλαίνετο εἰς τὸν ᾄδην, κατεδικάζετο δὲ τὴν ἄδυsson οἰκεῖν, ἀναμάθοι τις ἄν, καὶ μάλα ραδίως, ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν ἀναγνωσμάτων «Παρεκάλουν γὰρ αὐτόν», φησίν, «οἱ δαίμονες, ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄδυsson ἀπελθεῖν». Ὡς γὰρ πλη- 20 θύος ἤδη πολλῆς προαπεσταλμένης, οἱ περιλειφθέντες ἔτι προσιώντες παρεκάλουν ἀνεῖσθαι τέως αὐτοῖς τὸ τοῖς ἑτέροις συγκατακρίνεσθαι. Ὅτι δὲ κατηκίζοντο τῆς εἰς ἡμᾶς ἀμότητος εἰσπραττόμενοι δίκας, καταθεῶτό τις ἄν, εἰ θούλοιο, καὶ ἀμογητί, ἀνεκκραγόντων ἀκούων· «Ἐα, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; 25 Ἥλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;».

Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ ἐτεθέατο Χριστὸς ἀφορητῶς ἐγκείμενον τοῖς ἐπὶ γῆς τὸν Αἰγύπτιον, κατέκρυσεν αὐτόν εἰς τὸν ᾄδην. Τοῦ-

33. Πράξ. 17, 28.

34. Ματθ. 15, 24.

«μέσα στον ὅποιο ζοῦμε καὶ κινούμαστε καὶ ὑπάρχουμε³³, ἂν καὶ ἐμφανίσθηκε μαζί μας γυμνός καὶ μέσα σὲ μνήματα, ἂν καὶ ἀναστήθηκε πάλι, ὡς ζωὴ, δὲν θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἔστω καὶ γιὰ σύντομο χρονικὸ διάστημα βρέθηκε ἔξω ἀπὸ αὐτὰ πού τοῦ ταιριάζουν. Καὶ πῶς λοιπὸν μπορεῖ νὰ ἔχει κάποιος ἐνδοιασμούς;

Πῆγε λοιπὸν στοὺς ἀδελφούς του, δηλαδή στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ. Γιατί σ' αὐτοὺς εἶχαν δοθεῖ οἱ ὑποσχέσεις, αὐτῶν ἦταν καὶ οἱ πατέρες στοὺς ὁποίους ἀπευθύνονταν τὰ ὅσα εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ Θεός. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Δὲν εἶμαι σταλμένος γιὰ κανέναν ἄλλο, παρὰ γιὰ τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ γένους»³⁴. Ἄλλὰ ἐπειδὴ ὑπέμεναν τὴ φοβερὴ καὶ δυσβάστακτη πραγματικὰ ἀρπακτικὴ διάθεση τοῦ διαβόλου (γιατί ὁρμοῦσε ἐπάνω τους γιὰ νὰ τοὺς συντρίψει κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Σατανᾶς), σκεφτόταν νὰ τοὺς ἐλευθερώσει καὶ νὰ τοὺς παρουσιάσει ἀπαλλαγμένους ἀπὸ κάθε πόνου. Ἔτσι σκοτώνοντας κατὰ κάποιον τρόπο ἐκεῖνον πού ἤθελε νὰ τοὺς βλάψει, τὸν ἐκρυψε στὴ γῆ, δηλαδή τὸν τοποθέτησε στὰ μέρη τοῦ κάτω κόσμου, κλείνοντάς τον μέσα στὸν ἄδη. Αὐτὸ δηλαδή λέγω ὅτι σημαίνει τὸ ὅτι ἐκρυψε τὸν νεκρὸ Αἰγύπτιο μέσα στὴν ἄμμο. Ὅτι ὅμως τὰ θεομίσητα καὶ ἀκάθαρτα σίφη τῶν δαιμόνων ὀδηγοῦνταν μὲ τὴν ἀπερίγραπτη δύναμη τοῦ Σωτήρα μας μαζί του στὸν ἄδη καὶ καταδικάζονταν νὰ κατοικοῦν μέσα στὴ ἄβυσσο, μπορεῖ κανεὶς πολὺ εὐκόλα νὰ τὸ μάθει ἀπὸ τὰ εὐαγγελικὰ ἀναγνώσματα. Γιατί λέγει· «Τὸν παρακαλοῦσαν οἱ δαίμονες, νὰ μὴ τοὺς διατάξει νὰ πᾶνε στὴν ἄβυσσο»³⁵. Ἐπειδὴ δηλαδή πολὺ πλῆθος ἀπὸ αὐτοὺς εἶχαν ἤδη προηγουμένως σταλεῖ ἐκεῖ, αὐτοὶ πού εἶχαν ἀπομείνει ἀκόμα πησιάζοντάς τον παρακαλοῦσαν νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸ νὰ καταδικασθοῦν μαζί μὲ τοὺς ἄλλους. Ὅτι ὅμως βασανίζονταν τιμωρούμενοι γιὰ τὴν ὠμότητά πού ἔδειχναν πρὸς ἐμᾶς, μπορεῖ νὰ τὸ δεῖ κανεὶς, ἂν θέλει, καὶ χωρὶς κόπο μάλιστα, ἀκούοντάς τους νὰ κραυγάζουν· «Ἄφησέ μας· Τί ἔχεις μαζί μας, Ἰησοῦ Ναζωρηνέ; Ἡρθεσ ἐδῶ πρόωρα γιὰ νὰ μᾶς βασανίσεις;»³⁶.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς εἶδε τὸν Αἰγύπτιο νὰ κοίτεται κατὰ τρόπο ἀνυπόφορο πάνω στὴ γῆ, τὸν ἐκρυψε καλὰ στὸν ἄδη. Καὶ

35. Λουκᾶ 8, 31.

36. Ματθ. 8, 29.

τό τοι πάλιν ὡς ἐν σκιαῖς καὶ τύποις ἀποτετέλεκεν Ἰησοῦς, ὁ δια-
 διδάσας τὸν Ἰορδάνην τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ καὶ στρατηγήσας μετὰ
 Μωσέα. Κατέδησε γὰρ ἐν σπηλαίῳ τοὺς πέντε τῶν Ἀμορραίων
 βασιλεῖς, πλαγίως ἡμῖν τοῦ τύπου προαναφαίνοντος, ὅτι μετὰ τὴν
 5 ἐν νόμῳ πολιτείαν, ἀνδειχθεὶς ἐφ' ἡμᾶς ὁ Ἐμμανουὴλ βασιλεὺς,
 τοὺς τῶν δαμονίων ἐξάρχοντας, καθάπερ ἐν θαθεῖ κατασφραγιεῖ
 σπηλαίῳ τοῖς ὑποχθονίοις μυχοῖς. Ἀνηρημένοι δὴ οὖν τοῦ ἐγκει-
 μένου καὶ θλίβοντος, τῇ ἡμέρᾳ τῇ δευτέρᾳ, φησὶ δύο διαπληκτιζο-
 μένων Ἐβραίων, βραβευτῆς εἰς μέσον εἶη Μωσῆς, καὶ διαλλακτῆς
 10 εἰς εἰρήνην τοῖς ἀφιλαλλήλως διεστηκόσιν. Εἰς ἔχθραν ἐνεφαίνε-
 το, λέγων τῷ καταβιάζεσθαι τὸν ἀδελφὸν ἐθέλοντι. «Ἴνα τί σὺ
 τύπτεις τὸν πλησίον; Ὁ δὲ πρὸς αὐτόν. Τίς σε κατέστησεν ἄρχον-
 τα καὶ δικαστὴν ἐφ' ἡμᾶς; Ἡ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις ὃν τρόπον ἀνεῖ-
 λες τὸν Αἰγύπτιον χθές». Προκατακλείσας γὰρ ὥσπερ εἰς ἄδην
 15 τὸν Σατανᾶν ὁ Ἐμμανουὴλ, δικαιοσύνης ἐφαίνετο βραβευτῆς
 τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ καὶ φιλαλληλίας διδάσκαλος, ἀγάπης μὲν τῆς εἰς
 ἀδελφούς μεταποιεῖσθαι κελεύων, εἰρήνης δὲ καὶ ὁμοψυχίας οὐ-
 δὲν ἠγεῖσθαι τὸ ἄμεινον. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν «Εἰρήνην τὴν
 ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν». Οἱ δὲ, τὴν εἰσῆγησιν ἐπαινέσαι δέον καὶ θαν-
 20 μάσαι τὸν διαλλακτὴν, τῆς εἰρήνης τὸν χορηγὸν καὶ τῆς ἀγάπης
 τὸν πρῦτανιν, τῶν ἀρίστων αὐτοῖς μαθημάτων τὸν ἠγούμενον,
 δεδυσσεθήκασιν οὐ μετριῶς. Οὐ γὰρ ἐποιοῦντο καθηγητὴν, ἀλλὰ
 καίτοι διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος φωνῆς λέγοντι σαφῶς, «Ἐγὼ δὲ
 κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ»,
 25 ἀπάσης ἀναισχυντίας ἰόντες ἐπέκεινα, σκληρῶς τε καὶ ἀφιλοθέως
 ἀντεφέροντο, λέγοντες, ποτὲ μὲν, ὅτι «Τίς ἔδωκέ σοι τὴν ἐξουσίαν
 ταύτην;», ποτὲ δὲ πάλιν «Οἶδαμεν ὅτι Μωσεὶ λελάληκεν ὁ Θεός,
 τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστὶ», καὶ τὰ δι' ὧν ἐσώζοντο κατα-

αὐτὸ δηλαδή πάλι ὁ Ἰησοῦς τὸ ἔκανε ὑπὸ μορφήν σκιᾶς καὶ τύπων, περνώντας τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη καὶ ὀδηγώντας τοὺς μετὰ τὸν Μωυσῆ. Γιατὶ ἔδωσε μέσα σὲ σπήλαιο τοὺς πέντε βασιλεῖς τῶν Ἀμορραίων, προτυπώνοντας μὲ τρόπο ἔμμεσο, ὅτι, ἀφοῦ μετὰ τὴ ζωὴ τοῦ νόμου ἀνακηρύχθηκε βασιλιάς μας ὁ Ἐμμανουήλ, τοὺς ἄρχοντες τῶν δαιμόνων τοὺς ἔκλεισε κατὰ κάποιον τρόπο καλὰ μέσα σὲ βαθὺ σπήλαιο στοὺς κόλπους τοῦ κάτω κόσμου. Ἔτσι, ἀφοῦ ἐξολοθρέφθηκε πᾶ ἐκεῖνος πού ὑπῆρχε μέσα τους καὶ τοὺς καταπίεζε, τὴν ἐπόμενη ἡμέρα, λέγει, ὅταν δύο Ἑβραῖοι διαπληκτίζονταν, ὁ Μωυσῆς μπῆκε ἀνάμεσά τους διαιτητῆς, γιὰ νὰ συμφιλιώσει καὶ νὰ εἰρηνεύσει ἐκείνους πού ἦταν ἐχθροὶ μεταξύ τους. Φάνηκε ἐχθρικός ὁμως ὅταν εἶπε σὲ ἐκεῖνον πού ἤθελε νὰ καταβασανίσει τὸν ἀδελφό του· «Γιατί χτυπᾶς τὸν ἀδελφό σου; Καὶ ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε· Ποιὸς σὲ διόρισε ἀρχηγὸ καὶ δικαστῆ σὲ μᾶς; Ἡ μήπως θέλεις νὰ μὲ σκοτώσεις, ὅπως σκότωσες χθὲς τὸν Αἰγύπτιο;»³⁷. Ἀφοῦ δηλαδή ὁ Ἐμμανουήλ ἔκλεισε πρῶτα καλὰ τὸν Σατανᾶ σὰν μέσα στὸν ἄδη, ἔγινε δίκαιος εἰρηνευτῆς στοὺς Ἰσραηλιτῆς καὶ δάσκαλος τῆς μεταξύ τους ἀγάπης, συνιστώντας τους νὰ μεταστραφοῦν καὶ νὰ δείξουν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφούς τους, καὶ νὰ μὴ θεωροῦν τίποτε ἀνώτερο ἀπὸ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ὁμοψυχία. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Σᾶς δίνω τὴ δική μου εἰρήνη»³⁸. Ἐκεῖνοι ὁμως, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐπαινέσουν τὴν παραίνεσή του καὶ νὰ θαυμάσουν τὸν συμφιλιωτῆ, τὸν χορηγὸ τῆς εἰρήνης καὶ τὸν πρῦτανι τῆς ἀγάπης, τὸν ἀρχηγὸ τῶν ἀριστων μαθημάτων του πρὸς αὐτούς, ἔδειξαν πολὺ μεγάλη ἀσέβεια πρὸς αὐτόν. Δὲν τὸν ἔκαναν δηλαδή καθηγητῆ τους, ἀλλὰ, μολονότι μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ λέγει καθαρά, «Ἐγὼ ὁμως τοποθετήθηκα βασιλιάς ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸ ἅγιο ὄρος Σιών»³⁹, προχωρώντας πέρα ἀπὸ κάθε ἀδιαντροπιά, ἀνταπαντοῦσαν σκληρὰ πρὸς αὐτόν καὶ ἐχθρικά πρὸς τὸν Θεὸ λέγοντας, ἄλλοτε, «Ποιὸς σοῦ ἔδωσε αὐτὴ τὴν ἐξουσία;», καὶ ἄλλοτε πάλι, «Ἐμεῖς γνωρίζουμε ὅτι ὁ Θεὸς μίλησε στὸν Μωυσῆ, ἐνῶ αὐτὸς δὲν ξέρουμε ἀπὸ ποῦ εἶναι»⁴⁰, καὶ ἀπέδιδαν ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα σώζονταν ὡς κατηγο-

39. Ψαλμ. 2, 6.

40. Ἰω. 9, 29.

γράφοντες εἰς κατάρρησιν, καὶ τῆς ἐπικουρίας τὸν τρόπον ἀσυνετώτατα διασύροντες.

Ἐνεκαλεῖτο μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος Μωσῆς ὡς ἀνελῶν τὸν Αἰγύπτιον, καίτοι θλίβοντα καὶ ἐγκείμενον καὶ ἀφορήτους πλεονεξίας τὰς τῶν Ἑβραίων ἀγέλας καταφορτίζοντα. Καταχωνύων δὲ ὡσπερ εἰς ἄβυσσον ὁ Χριστὸς τὰ πονηρὰ διαμόνια, καὶ τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος καὶ οὐχ ἐκόντα μεθιστὰς διὰ τὸ τῶν ἐχόντων ἐκπέμπειν αὐτά, καίτοι δέον ἐπὶ τούτῳ θαυμάζεσθαι, τοὺς τῶν εἰωθῶτων φιλοσογεῖν οὐ διεδρα λόγους. Τετολμήκασιν γὰρ εἶπεῖν ἔγκλημα ποιούμενοι τὴν τερατοουργίαν «Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ διαμόνια, εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων». Ἐπιτῆρει δὲ ὅτι περιβλεψάμενος ὁ Μωσῆς ὧδε καὶ ὧδε καὶ τεθεαμένος οὐδένα, τεθνεῶτα τὸν Αἰγύπτιον κατέκρουψεν ἐν ψάμμῳ. Εἶτα παρελθὼν, συμβουλεύει τὰ εἰς εἰρήνην τοῖς ἐξ αἵματος ἀδελφοῖς. Πολεμῆ γὰρ Κύριος ἐπὶ Ἀμαλήκ, πλὴν ἐν χειρὶ κρυφαία, καθὰ γέγραπται, καὶ οὐδενὸς ὄρωντος τῶν ἐπὶ γῆς ὠκονομεῖτο διὰ Χριστοῦ τὰ τῶν πραγμάτων ἀπορορητότερα. Πῶς γὰρ ἢ πότε κατεδικάζοντο τῶν δαιμονίων τὰ σίφη, καὶ τὴν ἄβυσσον οἰκεῖν προσετίττοντο, τίς ἂν εἰδίη τῶν ἐπὶ γῆς; Συνελάσας δὲ οὖν εἰς ἄδου τὸν Σατανᾶν, καὶ προαπαλλάξας τοὺς ἐπὶ γῆς τῆς ἐκείνου πλεονεξίας, ἐκάλει λοιπὸν εἰς εἵδησιν ἀρετῆς. Τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς οὐκ ἀσυμφανῶς πού φησιν «Ἡ πῶς δύνатаί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσῃ;». Προκαταδήσας γὰρ ὡσπερ τὸν ἰσχυρόν, τουτέστι τὸν Σατανᾶν, μεθίστησι διὰ πίστεως εἰς ἑαυτὸν τὰ σκεύη αὐτοῦ, τουτέστι τοὺς ὑπ' αὐτῷ πράττοντάς ποτε καὶ ἐν ἀχρείοις σκεύεσι λελογισμένους. Ἄλλ' ἐφ' οἷς ἦν εἰκὸς καταθανεμάζεσθαι πρέπειν, ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς κατεσκαμμένους ἀνοσίως, μεταπεφοίτηκεν ἀναγκαιῶς τὴν Ἰουδαίαν ἀφείς, ἐν ἧ καὶ

ρία έναντίον του, διασύροντας με ὑπερβολικὴ ἀμυαλωσύνη τὸν τρόπο τῆς βοήθειάς του.]

Κατηγοροῦνταν λοιπὸν ὁ θεοπέσιος Μωϋσῆς ὅτι σκότωσε τὸν Αἰγύπτιο, ἂν καὶ καταπίεζε καὶ καταδίωκε ἀνυπόφορα καὶ μὲ τις ἀβάστακτες πλεονεξίες του ἐπιδάρυνε ἀφόρητα τὰ πλήθη τῶν Ἑβραίων. Ἄλλὰ καὶ ὁ Χριστὸς, καταχωνιάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο στὴν ἄβυσσο τὰ πονηρὰ δαιμόνια καὶ μεταθέτοντάς τα ἀπὸ τὴν τυραννία μας χωρὶς τὴ θέλησή τους καὶ διώχνοντάς τα ἀπὸ ἐκείνους πού τὰ εἶχαν, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ θαυμάζεται γι' αὐτό, δὲν διέφευγε τὰ δυσμενῆ σχόλια ἐκείνων πού ἀρέσκονται νὰ κατηγοροῦν. Γιατὶ τόλμησαν, χαρακτηρίζοντας ἐγκλημα τὸ θαῦμα, νὰ ποῦν· «Αὐτὸς δὲν διώχνει τὰ δαιμόνια ἀπὸ μόνος του, ἀλλὰ μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Βεελζεβούλ, τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν δαιμόνων»⁴¹. Καὶ πρόσεχε, ὅτι ὁ Μωϋσῆς, ἀφοῦ κοίταξε τριγύρω καὶ δὲν εἶδε κανένα, ἔθαψε στὴν ἄμμο τὸν νεκρὸ Αἰγύπτιο, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ φεύγοντας συμβούλευσε τοὺς ἕξ αἵματος ἀδελφούς του νὰ ἔχουν ὁμόνοια μεταξύ τους. Καὶ ὁ Κύριος πολεμᾷ μαζί τους ἐναντίον τοῦ Ἄμαλήκ, ἀλλὰ κρυφά, ὅπως ἔχει γραφεῖ⁴², καὶ χωρὶς νὰ τὸν βλέπει κανένας ἄνθρωπος, ἐνεργοῦσε διὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ πῶ ἀπόκρυφα πράγματα. Πῶς δηλαδή, ἢ πότε καταδικάζονταν τὰ σίφη τῶν δαιμονίων καὶ διατάζονταν νὰ μεταβοῦν στὴν ἄβυσσο, ποιὸς ἀπὸ τοὺς ἄνθρώπους θὰ μπορούσε νὰ τὸ γνωρίζει; Ἀφοῦ λοιπὸν ὁδήγησε καὶ ἔκλεισε στὸν ἄδη τὸν Σατανᾶ καὶ ἀπάλλαξε τοὺς ἄνθρώπους ἀπὸ τὴν πλεονεξία ἐκείνου, τοὺς καλοῦσε νὰ γνωρίσουν τὴν ἀρετὴ. Αὐτὸ τὸ λέγει καὶ ὁ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς κάπου φανερά· «Πῶς μπορεῖ κάποιος νὰ μπεῖ στὸ σπίτι τοῦ δυνατοῦ καὶ νὰ ἀρπάξει τὰ σκεύη του χωρὶς νὰ ἔχει δέσει πρῶτα τὸν δυνατό, καὶ τότε νὰ λεηλατήσῃ τὸ σπίτι του;»⁴³. Ἔτσι, ἀφοῦ κατὰ κάποιον τρόπο ἔδεσε καλὰ τὸν δυνατό, δηλαδή τὸν Σατανᾶ, μεταφέρει μὲ τὴν πίστη στὸν ἑαυτό του τὰ σκεύη του, δηλαδή ἐκείνους πού ἐνεργοῦσαν κάτω ἀπὸ τὶς διαταγές του καὶ θεωροῦνταν ὡς σκευὴ ἄχρηστα. Ἐπειδὴ ὅμως, γιὰ ἐκεῖνα πού ἔκαμνε καὶ ἔπρεπε νὰ θαυμάζεται, γι' αὐτὰ ἀκριβῶς χλευαζόταν κατὰ τρόπο ἀνόσιο, ἔφυγε κατ' ἀνάγκη ἐγκαταλείποντας τὴν Ἰουδαία, στὴν

43. Ματθ. 12, 29.

γεγέννηται κατὰ γε τὴν σὰρ-κα, καίτοι κατὰ ἀλήθειαν Ἰουδαῖος οὐκ ὦν ὡς ὁ Λόγος, ἀλλ' ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καὶ παρὰ Πατρός, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ θε-σπέσιος Μωσῆς, ἐτίκτετο μὲν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἦν Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, ρίζαν ἔχων εὐγενῆ καὶ
5 ἀγίαν τοῦ πατρὸς. Ἀλλὰ τῶν ἐξ αἵματος ὀνειδισόντων αὐτῷ καὶ ἐν ἐσχάταις ἐχόντων διαβολαῖς τὰ ὑπὲρ γε σφῶν αὐτῶν πραττόμενα, μετετέθη λοιπὸν εἰς τὴν Μα-διάμ, καὶ εἰς τὴν τῶν ἑτερογενῶν μεθωρμίζετο χώραν

Ἔτα προσιζήσας τῷ φρέατι, ταῖς Ἰοθὸρ ἐπήμυνε θυγατρά-
10 σιν. Αἰ μὲν γὰρ οὖσαι τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ καὶ τὰς τοῦ ἰδίου πατρὸς ἀγέλας διαπομαίνουσαι, προσεκόμιζον ταῖς ληναῖς δεδιψηκότα τὰ θρέμματα. Ἀρυσάμενας δὲ ἤδη καὶ σὺν ἰδρωτί πολλῷ, πεπλεονεκτήκασιν τῶν αἰπόλων τινές. Ὑπερήθλησε δὲ Μωσῆς, καὶ χερσὶν ἰδίας ἀνυμῶμενος, ἐπότισε τὰ πρόβατα αὐτῶν,
15 καθὰ γέγραπται. Ἐν τάξει δὴ οὖν τοῦ κόσμου τὸν Ἰοθὸρ παραδεξόμεθα, ὃς ἦν ἱερεὺς τῶν Μαδιηναίων, οὐ Θεῷ τῷ φύσει καὶ ἀληθῶς ποιούμενος τὴν λατρείαν, ἀλλὰ τοῖς κτίσμασι παρὰ τὸν κτίσαντα καὶ ποιητὴν, ἢ τοῖς ἐκ λίθων πεποιημένοις καὶ τοῖς τεκτόνων φιλοτεχνήμασι. Πεπλάνητο δὲ καὶ ὁ κόσμος, δαμονίους
20 καὶ οὐ Θεῷ προσκυνῶν. Ἐρμηνεύεται δὲ καὶ Ἰοθὸρ «περισότης», ἢ «περιττός». Τοιοῦτος δὲ καὶ ὁ κόσμος, περιττότης ὦν ὅλος, διὰ τοι τὸ δρᾶν τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονεῖν ἐλομένους τῶν ἀναγκαίων οὐδέν, εἰκαίοις δὲ ὡσπερ καταμεθύειν περισπασμοῖς, καὶ διαρριπτεῖσθαι τρόπον τινὰ πρὸς ἀχρείους ἡδονάς. Εἴη ἂν οὐκ
25 ἀμφύλογον, ὅτι τοῖς ἐθέλουσι βιοῦν ὀρθῶς περιττὰ τὰ σαρκὸς καὶ τὸ φρονεῖν τὰ ἐν κόσμῳ, τῆς τοῦ χρησίου καὶ ἀναγκαίου διημαρτήκε θήρας, εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὅτι «Τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἐχθρὰ εἰς Θεόν», καὶ ὁ φρονῶν τὰ τοῦ κόσμου, ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται. Περιττότης οὖν ἀληθῶς τὸ φρονεῖν ἐλέ-
30 σθαι τὰ ἐν κόσμῳ, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κόσμος. Ἐφη γὰρ πού ὁ Χρι-

όποια είχε γεννηθεί κατά σάρκα, ἄν και στήν πραγματικότητα ὁ Λόγος δὲν ἦταν Ἰουδαῖος, ἀλλὰ προερχόταν ἀπὸ πάνω και ἀπὸ τὸν οὐρανὸ και ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅπως ἀκριβῶς και ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς, γεννήθηκε βέβαια στήν Αἴγυπτο, ἀλλὰ ἦταν Ἑβραῖος ἀπὸ Ἑβραίους γονεῖς, ἔχοντας τὴν εὐγενῆ και ἅγια καταγωγή τοῦ πατέρα του. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἕξ αἵματος συγγενεῖς του τὸν κατηγοροῦσαν, και αὐτὰ πού ἔκανε γι' αὐτοὺς τὰ θεωροῦσαν πολὺ μεγάλες κατηγορίες ἐναντίον του, ἔφυγε λοιπὸν στὴ Μαδιάμ, και ἐγκαταστάθηκε στὴ χώρα τῶν ἄλλοεθνῶν.

Ἐπειτα, πλησιάζοντας στὸ πηγάδι, βοήθησε τὶς θυγατέρες τοῦ Ἰσθόρ. Γιατὶ ἐκεῖνες, πού ἦταν ἑπτὰ στὸν ἀριθμὸ και βοσκοῦσαν τὰ κοπάδια τοῦ πατέρα τους, ἔφερναν τὰ διψασμένα πρόβατα στὶς ποτίστρες. Και ἐνῶ εἶχαν γεμίσει μὲ πολὺν κόπο τὶς ποτίστρες, ἦρθαν μερικοὶ αἰγοβοσκοί, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ τὶς ἀπομάκρυναν, πότισαν τὰ δικά τους κοπάδια. Ὅμως τοὺς ἔδιωξε ὁ Μωυσῆς, και, ἀντλώντας μὲ ἴδια του τὰ χέρια νερό, πότισε τὰ πρόβατά τους, ὅπως ἔχει γραφεῖ⁴⁴. Θὰ ἀποδεχθοῦμε λοιπὸν τὸν Ἰσθόρ, πού ἦταν ἱερέας τῶν Μαδιανιτῶν, ὅτι συμβολίζει τὸν κόσμον πού λάτρευε ὄχι τὸν κατὰ φύσιν και ἀληθινὸ Θεό, ἀλλὰ τὰ κτίσματα, ὅχι ἐκεῖνον πού τὰ ἔκτισε και τὰ δημιούργησε, ἀλλὰ ἐκεῖνα πού ἦταν καμωμένα ἀπὸ πέτρες, και εἶχαν φιλοτεχνηθεῖ ἀπὸ τεχνίτες. Ὅμως και ὁ κόσμος εἶχε παραπλανηθεῖ προσκυνώντας δαιμόνια και ὄχι τὸν Θεό. Τὸ ὄνομα Ἰσθόρ σημαίνει κάτι πού εἶναι περιττό, ἢ τὸν περιττό. Ἀλλὰ τέτοιοι εἶναι και ὁ κόσμος, ἀφοῦ εἶναι τελείως περιττός, γιατί ὅσοι προτιμοῦν νὰ πιστεύουν τὰ τοῦ κόσμου, δὲν κάνουν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι ἀπαραίτητα, ἀλλὰ εἶναι προσκολλημένοι σὲ ἀσκοποὺς περισπασμοὺς και ἐπιδίδονται σὲ ἄχρηστες ἡδονές. Και εἶναι ἀναμφίβολο, ὅτι σ' αὐτοὺς πού θέλουν νὰ ζοῦν σωστά, εἶναι περιττὰ τὰ σαρκικά, και μὲ τὸ νὰ φρονοῦν τὰ ἐγκόσμια, ἀποτυγχάνουν στὸ κινήγι αὐτοῦ πού εἶναι χρήσιμο και ἀπαραίτητο, ἐφόσον εἶναι ἀληθινό, ὅτι, «Τὸ σαρκικὸ φρόνημα εἶναι ἐχθρικό πρὸς τὸν Θεό»⁴⁵, και αὐτὸς πού φρονεῖ τὰ ἐγκόσμια, γίνεται ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ. Εἶναι λοιπὸν πραγματικά περιττὸ τὸ νὰ προτιμοῦμε νὰ φρονοῦμε τὰ ἐγκόσμια, ἀλλὰ και ὁ

44. Ρωμ. 8, 7.

στός «Τί ὠφεληθήσεται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερ-
δήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ; Ἡ τί δώσει ἄνθρωπος ἀν-
τάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;».

η. Μετακεχώρηκε τοίνυν ἐκ τῆς Αἰγυπτίων εἰς Μαδιὰμ ὁ
5 Μωσῆς, ἐν ἧσδε τρόπῳ καὶ ὁ Χριστὸς ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν
Γαλιλαίαν. Ἄθροισθε δὲ ὅτι μία μὲν ἦ Λευὶ θυγάτηρ ἡ τὸν ἱερόν τε-
κοῦσα Μωσέα, πλείους δὲ μὴν καὶ ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν αἱ Ἰοθὼρ τοῦ
Μαδιθηναίου. Μία μὲν γὰρ καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων πληθύς, ἐξ ἧς καὶ
γεγέννηται κατὰ σάρκα Χριστὸς, ὡς ἐν τύπῳ τῷ κατὰ Μωσέα,
10 πολλαὶ δὲ λίαν αἱ οἰονεὶ τοῦ κόσμου θυγατέρες, εἴτουν ἀγέλαι τυ-
χόν ἐν αὐτῷ κατοικούντων ἐθνῶν. Ἄφεις οὖν ἄρα Χριστὸς τὴν
ὄθεν ἐξέφυ κατὰ τὴν σάρκα Συναγωγὴν, ἐπὶ τὰς πολλὰς τῶν
ἐθνῶν ἀπονένευκεν ἀγέλας, ἃς πονηροὶ πομῆνες κατεδιάζοντο,
τουτέστιν οἱ κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου τούτου. Διέσωσε δὲ
15 αὐτός. Ἄλλὰ φέρε λέγωμεν τῆς πλεονεξίας τὸν τρόπον τὸν τῆς
ἀρωγῆς προσεπάγοντες.

Ἔθος τῆς θείας Γραφῆς λάκκῳ παρεικάζειν τὴν ἔμφυτον ἐν
ἡμῖν περὶ Θεοῦ γνῶσιν καὶ καθ' ἣν ἕκαστα τῶν πρακτέων ποδη-
γούμεθα. Ἀναβρῦει γὰρ ὡσπερ ἐν ἡμῖν καθάπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ
20 νοῦ καὶ ἡ παντὸς εἰδησις ἀγαθοῦ, καὶ τῆς περὶ Θεοῦ δόξης ἡ ὡς
ἐν ἐσόπτρῳ τε καὶ αἰνίγματι γνῶσις. Καὶ γοῦν τοὺς τῆς εἰς Θεὸν
ἀγάπης ὀλιγορήσαντας, μετακεκλιμένους δὲ ἀνοσίως ἐπὶ τὸ
χρῆναι τοῖς δαίμοσιν ἀνάπτειν τὸ σέβας, κατητιᾶτο λέγων διὰ
φωνῆς Ἰερεμίου. «Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ ὁ οὐρανός, καὶ ἔφριξεν ἐπὶ
25 πλείον ἢ γῆ σφόδρα, λέγει Κύριος, ὅτι δύο πονηρὰ ἐποίησεν ὁ
λαός μου· ἐμὲ ἐγκατέλιπον, πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὠρυξαν
ἐαυτοῖς λάκκους συντετρομμένους, οἱ οὐ δυνήσονται ὕδωρ συνέ-
χειν». Λατρεία γὰρ ἡ ψευδῶννιμος, λάκκος οἷά τις ἐστι συντε-
τρομμένος (οὐ γὰρ ἂν ἀρύσαιτό τις ἐκεῖθεν τὸν ζωοποιεῖν ἰσχύον-
30 τα λόγον), πηγὴ δὲ ζωῆς ἀληθῶς ἡ ἀμώμητος περὶ Θεοῦ γνῶσις.

ἴδιος ὁ κόσμος. Γιατί λέγει κάπου ὁ Χριστός: «Τί θὰ ὠφεληθεῖ ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν κερδηθεῖ ὅλον τὸν κόσμον, καὶ χάσει τὴν ψυχὴν του; ἢ τί ἀντάλλαγμα μπορεῖ νὰ δώσει ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὴν ψυχὴν του;»⁴⁶.

8. Μετοίκησε λοιπὸν ὁ Μωυσῆς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο στὴ Μαδιάμ, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο μετοίκησε καὶ ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὴν Ἰουδαία στὴν Γαλιλαία. Πρόσεχε ὅμως ὅτι ἡ θυγατέρα τοῦ Λευὶ ποὺ γέννησε τὸν Μωυσῆ ἦταν μία, ἐνῶ οἱ θυγατέρες τοῦ Μαδιθηναίου Ἰσθὸρ ἦταν ἑπτὰ στὸν ἀριθμὸ. Ἐνα λοιπὸν ἦταν καὶ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὸ ὁποῖο γεννήθηκε κατὰ σάρκα ὁ Χριστός, ἀντίστοιχα πρὸς τὸν τύπο τοῦ Μωυσῆ, πολλές ἐπίσης κατὰ κάποιον τρόπο ἦταν καὶ οἱ θυγατέρες τοῦ κόσμου, δηλαδή τὰ πλήθη τῶν ἔθνῶν ποὺ ἐνδεχομένως κατοικοῦσαν μέσα σ' αὐτόν. Ἀφήνοντας λοιπὸν ὁ Χριστὸς τὴ Συναγωγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία γεννήθηκε κατὰ σάρκα, μετοίκησε πρὸς τὰ πολλὰ πλήθη τῶν ἔθνῶν, τὰ ὁποῖα καταπίεζαν οἱ κακοὶ ποιμένες τους, δηλαδή οἱ κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Τοὺς ἔσωσε δηλαδή αὐτός. Ἀλλὰ ἔμπρὸς ἄς μιλήσουμε γιὰ τὸν τρόπο τῆς διαβολικῆς πλεονεξίας, προσθέτοντας τὸν τρόπο τῆς προστασίας.

Ἡ ἅγια Γραφὴ συνηθίζει νὰ παρομοιάζει μὲ λάκκο τὴν ἔμφυτη γνώση γιὰ τὸν Θεὸ ποὺ ἔχουμε μέσα μας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὀδηγούμαστε στὴν κάθε πράξη μας. Γιατί ἀναβλύζει κατὰ κάποιον τρόπο μέσα μας, σὰν ἀπὸ πηγὴ τοῦ νοῦ μας καὶ ἡ γνώση κάθε ἀγαθοῦ, καὶ ἡ γνώση γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ σὰν σὲ καθρέφτη καὶ ἀμυδρά⁴⁷. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκείνους ποὺ ἀδιαφόρησαν γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ μεταστράφηκαν μὲ τρόπο ἀνίερο, στὸ ὅτι πρέπει νὰ καλλιεργοῦν τὸν σεβασμὸ στοὺς δαίμονες, τοὺς κατηγοροῦσε λέγοντας μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἱερεμία: «Ἐξεπλάγη γι' αὐτὸ ὁ οὐρανὸς καὶ ἔφριξε πάρα πολὺ ἡ γῆ, λέγει ὁ Κύριος, ἐπειδὴ ὁ λαὸς μου ἔκανε δύο κακά: Ἐγκατέλειψε ἔμένα, τὴν πηγὴν τοῦ ζωντανοῦ νεροῦ, καὶ ἀνοιξαν ὄρυγματα κατεστραμμένα γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ μπορέσουν νὰ κρατήσουν νερό»⁴⁸. Γιατί ἡ ψεύτικη λατρεία εἶναι σὰν λάκκος κατεστραμμένος (καθόσον δὲν μπορεῖ κανεὶς ἀπὸ αὐτόν νὰ ἀντλήσει τὸν λόγο ποὺ μπορεῖ νὰ ζωοποιήσει), ἐνῶ πηγὴ ζωῆς πραγματικὴ εἶναι ἡ ἄμεμπτη γνώση γιὰ τὸν Θεό. Ἐπομένως ὁ λάκ-

48. Ἱερ. 2, 12-13.

Οὐκοῦν τῆς ἐμφύτου γνώσεως εἰκῶν ἂν εἴη λοιπὸν ὁ λάκκος
 ἡμῖν. Ἀλλὰ ἕως μὲν πρὸς εἴδησιν τὴν ἐπὶ Θεῷ ὀρθῶ καὶ ἀκατα-
 διάστω κεκρήμεθα κῶ, κατευθὺ τῆς ἀληθείας ἤξομεν, εἰ δὲ ταῖς
 τῶν δαιμονίων ἀπάταις πλεονεκτούμενος παρατρέποιτό τις ἐπὶ
 5 τὸ αὐτῷ δοκοῦν, τὰς ἰδίας ἐκείνοις δαπανήσει σπουδὰς. Τοῦτο,
 οἴμαι, ἔστιν αἰνιγματωδῶς τὸ ἀρύσασθαι μὲν τὸ ὕδωρ τὰς Ἰοθὸρ
 θυγάτερας, σὺν βία δὲ τοῦτο τοὺς πλεονεκτοῦντας ἐλεῖν. Ἐν τοι-
 αύταις εἶναί φαμεν ἀρρωστίαις τοὺς πεπλανημένους, παρατρε-
 πομένης αὐτοῖς τῆς ἐμφύτου γνώσεως ἐπὶ τὸ ἀκαλλές, τουτέστιν
 10 εἰς πλάνησιν καὶ εἰς τὸ τοῖς δαιμονίοις χρήσιμον. Ἀλλ' ἐπήμυνεν
 ὁ Χριστός. Ἀπεσόθησε μὲν γὰρ τοὺς ἀλιτηρίους ψευδοποιμέ-
 νας, πεπότικε δὲ τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, τουτέστι τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ
 οὐράνιον κήρυγμα. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· «Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέ-
 σθω πρὸς με καὶ πινέτω».

15 Οὐκοῦν παραληψώμεθα μὲν τὸν Ἰοθὸρ εἰς τὸ τοῦ κόσμου
 πρόσωπον τοῦ περισσότητος καὶ ἐξιτηλίας μεμεστωμένου, θυγα-
 τέρας δὲ εἶναί φαμεν τὰς ἑπτὰ τὰς ἀπανταχοῦ τῶν ἐθνῶν ἀγέλας,
 ὡς ἐφ' ἐκάστη τῶν θυγατέρων Ἰοθὸρ πληθῆος σημαινομένης. Οἱ
 δὲ γε ποιμένες οἱ πονηροὶ τε καὶ θιαυότατοι νοοῖντ' ἂν εἰκότως τὰ
 20 τῶν δαιμονίων στίφη, ὁ δὲ ἐπαμύνων Χριστός, ὁ καὶ θεῖος ἡμᾶς
 ἐκμεθύσκων νόμασιν. Ἐπειδὴ δὲ τὰς τῶν ἀνοσιῶν ποιμένων πλεο-
 νεξίας διέδρων αἱ νεάνιδες, ὑπονοστοῦσι πρὸς Ραγούηλ τὸν ἑαν-
 τῶν πατέρα, φημί δὲ τὸν Ἰοθὸρ. Ἐρομένου δὲ αὐταῖς τῆς ἀσυνή-
 θους ταχύτητος τὴν αἰτίαν, τὴν Μωσέως ἐπικουρίαν εὐθύς ἀπαγ-
 25 γέλλουσιν Ὅ δὲ εἰσοικίζεται παραχρημα τὸν ἄνθρωπον, καὶ Σεπ-
 φώραν αὐτῷ δίδωσι γαμεῖν τῶν ἑαυτοῦ θυγατέρων τὴν προὔχου-
 σαν καὶ εὐπρεπεστάτην, ἣ δὲ τέτοκε Γηροσάμ. Ἐπειδὴ γὰρ ὠφέλη-
 σε Χριστός τὰ ἐν κόσμῳ τῶν ἐθνῶν συστήματα, ἐγνωρίζετο μὲν
 αὐτῷ μυσταγωγούντων αὐτῷ τῶν δι' αὐτοῦ σεσωσμένων, ὅτι καὶ
 30 ἐπαμύνειν οἶός τε καὶ μὴν καὶ χειρὸς ἐξελέσθαι ραδίως τῶν ἀδι-

κος για μᾶς ἀποτελεῖ εἰκόνα τῆς ἔμφυτης γνώσης. Ἄλλ' ὅμως, ὅσο ἀκόμα χρησιμοποιοῦμε τὸν νοῦ μας για τὴν ὀρθή καὶ ἀπαραβίαστη γνώση τοῦ Θεοῦ, ἄς προχωρήσουμε κατευθεῖαν στὴν ἀλήθεια, ἐὰν ὅμως κάποιος, πού εἶναι ἰσχυρότερος μὲ τὶς ἀπάτες τῶν δαιμονίων, σᾶς προτρέπει σ' αὐτὸ πού φαίνεται σ' ἐκείνον καλό, θὰ σπαταλήσει τὶς προσπάθειές του για ἐκείνον. Αὐτό, νομίζω, πὼς σημαίνει αἰνιγματικά τὸ ὅτι ἀντλήσαν βέβαια νερὸ οἱ θυγατέρες τοῦ Ἰοθὼρ, ἀλλὰ τὸ πῆραν μὲ τὴ βία ἐκείνοι πού ἦταν ἰσχυρότεροι. Σὲ τέτοιου εἴδους ἀσθένειες λέμε ὅτι βρῖσκονται ὅσοι ἔχουν πλανηθεῖ, γιατί ἡ ἔμφυτη γνώση πού ἔχουν ἐκτρέπεται σ' αὐτὸ πού δὲν ἔχει κάλλος, δηλαδή στὴν πλάνη, καὶ σ' αὐτὸ πού εἶναι χρήσιμο στὰ δαιμόνια. Ἄλλὰ ἦρθε σὲ βοήθεια ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ἔδωξε τοὺς ἄδικους ψευτοποιμένες, καὶ μᾶς πότισε μὲ τὸ ζωντανὸ νερό, δηλαδή τὸ θεῖο καὶ οὐράνιο κήρυγμά του. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Εἰάν κάποιος διψᾷ, ἄς ἔρθει σὲ μένα νὰ πεί»⁴⁹.

Ἄς ἐκλάβουμε λοιπὸν τὸν Ἰοθὼρ νὰ εκπροσωπεῖ τὸν κόσμο, πού εἶναι γεμάτος πλεονεξία καὶ διαφθορά, καὶ τὶς ἑπτὰ θυγατέρες του ἃς τὶς θεωρήσουμε ὡς τὰ ἑπτὰ ἀνὰ τὸν κόσμο πλήθη τῶν ἐθνῶν, ὥστε κάθε θυγατέρα τοῦ Ἰοθὼρ νὰ συμβολίζει ἓνα ἔθνος. Οἱ κακοὶ πάλι καὶ βίαιοι βοσκοὶ θὰ μπορούσαν εὐλόγα νὰ θεωρηθοῦν ὅτι συμβολίζουν τὰ στίφη τῶν δαιμονίων, ἐνῶ ἐκεῖνος πού βοήθησε τὶς θυγατέρες τοῦ Ἰοθὼρ εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς μεθ' ἡμᾶς τὰ θεῖα νάματα του. "Ὅταν λοιπὸν οἱ νεάνιδες διέφυγαν τὶς ἀρπακτικὰς ἐνεργεῖες τῶν ἀνιερῶν βοσκῶν, ἐπέστρεψαν στὸν πατέρα τους Ραγουήλ, ἐνωῶν τὸν Ἰοθὼρ, καὶ ὅταν τὶς ρώτησε για τὴν αἰτία τῆς ἀσυνήθιστα γρηγόρης ἐπιστροφῆς τους, τοῦ ἀνάφεραν ἀμέσως τὴ βοήθεια τοῦ Μωυσῆ. Ἐκεῖνος ἔβαλε ἀμέσως στὸ σπῆτι του τὸν ἄνθρωπο, καὶ τοῦ ἔδωσε σὲ γάμο τὴ θυγατέρα του Σεφώρα, πού διακρινόταν ἀπὸ τὶς ἄλλες καὶ ἦταν ἄψογη σὲ ἐμφάνιση, καὶ ἐκείνη γέννησε τὸν Γηρσάμ. Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ Χριστὸς ὠφέλησε τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου, γινόταν μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα γνωστό, ὅτι αὐτοὶ πού σώθηκαν μέσω αὐτοῦ, ἐφόσον τὸν λατρεύουν, εἶναι δυνατὸς καὶ νὰ τοὺς βοηθήσει, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς γλυτώσει εὐκολὰ ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνων

49. Ἰω. 7, 37.

κεῖν ἤρημένων. Οὕτω τε λοιπὸν προσισιτᾶ μὲν ἀσμένως, καθὰ και
Ραγουήλ Μωσέα τὸν ἱερώτατον, συμβαίνει δὲ ὡσπερ εἰς οἰκειότη-
τα τὴν ὡς πρὸς αὐτὸν νύμφην οἶά τινα περικαλλεστάτην παρι-
σιτὰς αὐτῷ τὴν ἐξ ἔθνων Ἐκκλησίαν, ἣ διὰ τῆς Σεπφόρας νοεῖται
 5 *Διεξημενεύεται γὰρ «ἐπίσκεψις» ἢ «ὠραία», και μὲν τοι και «χάρις*
πνοῆς». Ἐπεσκέψατο γὰρ ἀνατολὴ ἐξ ὕψους τὴν ὡς ἀληθῶς ἐκ-
πρεπῆ και ὠραία, φημί δὴ τὴν Ἐκκλησίαν, και δῶρον αὐτῆς και
ξένιον οὐρανοῦ κεχάρισται τῆς ἑαυτοῦ πνοῆς τὴν ἐπίδοσιν, φημί
δὴ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος μέθεξιν. Ἡ δὲ τέτοκεν αὐτῷ τὸν
 10 *Γηρσάμ, φημί δὴ λαὸν τὸν πάροικον ἀληθῶς. Οἱ γὰρ τοι τῷ θείῳ*
κατεσφραγισμένοι Πνεύματι και τῆς ἄνωθεν ἐπισκοπῆς ἀξιούμε-
νοι και εἰς ὠραιότητα διαπεπλασμένοι τὴν ὡς πρὸς Υἱόν, πάροι-
κοι, κατὰ τὸ ἀληθές, εἰσιν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, ἀρμόσειε δ' ἄν
αὐτοῖς ὅτι μάλιστα διακεκραγέναι τε και λέγειν «Οὐκ ἔχομεν ὧδε
 15 *μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητούμεν», «ἣς τεχνίτης*
και δημιουργὸς ὁ Θεός». Περιπατοῦντες γὰρ ἐπὶ γῆς, ἐν οὐρακῷ
πολιτεύονται και γλίσχονται μὲν οὐδαμῶς τῶν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ
πρα-γματῶν, μεταποιοῦνται δὲ σφόδρα τῶν εἰς αἰῶνα τὸν μέλλον-
τα Ἀκολουθεῖν γὰρ ἐγκώκασι διὰ τῆς ὄντως ἀστείας και τετορ-
 20 *νευμένης ζωῆς τῷ δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς και ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ*
παρωκηκῶτι Χριστῷ. Πεφρόνηκε γὰρ οὐ τὰ τοῦδε τοῦ κόσμου,
πολλοῦ γε και δεῖ τύπος δὲ μᾶλλον ἡμῖν τῆς ὑπερκοσμίου και
ἐννομοτάτης πέφηνε ζωῆς.

Ἐπιτήρει δὲ ὅπως οἰκονομικῶς δὴ λίαν τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν,
 25 τὸν τῶν ἑπτὰ νεανίδων πατέρα, πρὶν μὲν εἰς αὐτὰς γενέσθαι τὴν
 διὰ Μωσέως ἐπικουρίαν, ὠνόμασεν Ἰοθὸρ, εἶτα μετὰ τοῦτο Ρα-
 γουήλ· και Ἰοθὸρ μὲν «περιτιότης», ἣτοι «περιτιός» ἐξημενεύεται,
 καθάπερ ἤδη προεῖπον, Ραγουήλ δὲ «πομιασία Θεοῦ». Κεχρή-
 σσμαι γὰρ τῇ λέξει διὰ τὸ χρήσιμον. Ἐλέγομεν δὲ τὸ τοῦ κόσμου
 30 πρόσωπον περιθέντες αὐτῷ, ὅτι περιτιός και εἰκαῖος ἀληθῶς ὁ ἐν
 κόσμῳ περισπασμός Ἄλλ' ἦν μὲν ἐν τούτοις πρὶν ὠφελῆθῆναι

πού θέλουν νὰ τοὺς ἀδικήσουν. Στέκεται δηλαδή μὲ εὐχαρίστηση τόσο πολὺ κοντὰ τους, ὅπως στάθηκε καὶ ὁ Ραγουήλ στὸν ἱερώτατο Μωουσή, καὶ γίνεται αὐτὸ κατὰ κάποιον τρόπο φανερὸ ἀπὸ τὸ ὅτι τοῦ παρουσιάζει ὡς συγγενῆ καὶ σὰν πολὺ ὠραία νύφη, τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, ἢ ὅποια συμβολίζεται μὲ τὴ Σελφώρα, καὶ πού ἐρμηνεύομενη σημαίνει “ἐπίσκεψη”, ἢ “ὠραία”, ἀλλὰ καὶ «χάρη πνοῆς”. Γιατὶ ἀνέτειλε ὁ ἥλιος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὴν πραγματικὰ ὑπέροχη καὶ ὠραία, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία, καὶ τῆς χάρισε δῶρο καὶ φιλοξενία οὐράνια τὴν προσφορὰ τῆς πνοῆς του, δηλαδή τὴ μέθεξιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐκείνη τοῦ γέννησε τὸν Γηρσάμ, δηλαδή τὸν πραγματικὰ πάροικο λαό. Γιατὶ αὐτοὶ πού εἶναι ἀσφαλισμένοι μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ δέχονται τὴν οὐράνια προστασία καὶ ἔχουν διαπλασθεῖ σύμφωνα μὲ τὴν ὠραιότητα τοῦ Υἱοῦ, εἶναι πραγματικὰ προσωρινοὶ σ’ αὐτὸν τὸν κόσμον, καὶ θὰ ταίριαζε σ’ αὐτοὺς νὰ φωνάζουν δυνατὰ καὶ νὰ λένε· «Δὲν ἔχουμε ἐδῶ μόνιμη πόλη, ἀλλὰ λαχταροῦμε τὴ μελλοντική»⁵⁰, «τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός»⁵¹. Γιατί, ἐνῶ περπατοῦν πάνω στὴ γῆ, ζοῦν ὡς πολῖτες τοῦ οὐρανοῦ, καὶ δὲν ἐπιθυμοῦν καθόλου τὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ἐπιδιώκουν μὲ πόθο πάρα πολὺ τὰ τοῦ μελλοντικοῦ αἰῶνα. Καθόσον μὲ τὴν πραγματικὰ ὠραία καὶ σμυλεμένη ζωὴ τους ἀκολουθοῦν τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος ἔζησε σ’ αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμον προσωρινὰ γιὰ μᾶς καὶ σὰν ἐμᾶς. Γιατὶ δὲν εἶχε περιφρονήσει τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, κάθε ἄλλο μάλιστα, ἀλλὰ ἔγινε ὑπόδειγμα μᾶλλον σ’ ἐμᾶς τῆς ὑπερκόσμου καὶ νομιμώτατης ζωῆς.

Καὶ πρόσεχε, πῶς κατ’ οἰκονομία ἡ ἁγία Γραφή τὸν πατέρα τῶν ἑπτὰ κοριτσιῶν, προτοῦ νὰ τίς βοηθήσει ὁ Μωυσῆς, τὸν ὀνόμασε Ἰοθὼρ, καὶ μετὰ ἀπὸ Ραγουήλ. Καὶ Ἰοθὼρ βέβαια ἐρμηνεύομενο σημαίνει “κάτι τὸ περιττὸ” ἢ περιττός, ὅπως εἶπα προηγουμένως, καὶ Ραγουήλ σημαίνει “διαποιήμανση Θεοῦ”. Θὰ χρησιμοποίησω βέβαια τὴ λέξη αὐτὴ ἐπειδὴ εἶναι χρήσιμη. Λέγαμε λοιπόν, ἀποδιδόντάς του τὸ πρόσωπο τοῦ κόσμου, ὅτι ἦταν περιττός, καὶ πραγματικὰ ἀσκοπη ἢ ἐνασχόλησίν του μὲ τὸν κόσμον. “Ὁμως βρισκόταν σ’

51. Ἐβρ. 11, 10.

παρά Χριστοῦ τὸν τῶν νεανίδων χορόν, ἐπειδὴ δὲ πλεονεξίας ἐξήρηνται καὶ τῆς τῶν ἀνοσίων ποιμένων ἕξω τέθινται χειρός, τότε δὴ, τότε μετωνόμασαι Ραγούηλ, ὃ ἐστὶ «Θεοῦ ποιμνιον, ἦτοι «πομιασία», κατὰ γε τὴν τῆς ἐρμηνεϊας δύναμιν Ὑποδεδρόμηκε 5 γὰρ τὴν χεῖρα τοῦ πάντων ἀρχιποίμενος, φημί δὴ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεοῦ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Περὶ τῆς Μωσέως ὀπτασίας τῆς ἐν τῷ βάτφ.

Οἱ μακάριοι προφῆται περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς οὐ μετρίως πεφρον-
 10 τικότες, ἅτε δὴ πνευματοφόροι καὶ ἀκριβῆ τῶν πραγμάτων ποι-
 ούμενοι τὴν κατάσκεψιν, συλλήπτورا καὶ ἐπαρωγὸν ἀναδείκνυ-
 σθαι παρεκάλουν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, αὐτῷ δὲ
 καὶ μόνῳ τὸ ἀνασῶσειν δύνασθαι τοὺς εἰς λῆξιν ἦκοντας κακῶν
 ἀναθέντες ὡς Θεῷ. Γεγόνασι μὲν γὰρ τῶν ἀρίστων εἰσηγηταί, καὶ
 15 τὴν εἰς σωτηρίας παραδεικνύντες ὁδὸν σοφοί τε καὶ ἀγχινοοί. Καὶ
 τί γὰρ οὐχὶ λαχόντες τῶν ἐπαινουμένων, εἰκότως κατεθαυμάζον-
 το; Ἀλλ' ἦσαν οὐχ οἰοί τε καθ' ἡμῶν τυραννίδος ἀποσοδηῆσαι τὸν
 Σατανᾶν, οὔτε μὴν τὰ βέθηλα τῶν δαμονίων ἐλάσαι στίφη, οἱ
 τοὺς ἀθλίους ἡμᾶς πολυτρόπως κατεληϊζοντο, μονονουχὶ καὶ ἐν
 20 τάξει τῶν δορυκτῆτων ποιούμενοι, καὶ ζυγῷ δουλείας καταφορτί-
 ζοντες τὰ αὐτοῖς δοκοῦντα φρονεῖν τε καὶ δορᾶν ἀνοσίως ἠνάγκα-
 ζον, δασμολόγοι δὲ ὥσπερ δεινοί τε καὶ ἄτεγκτοι προσάγειν ἐκέ-
 λευον τὰ τῆς λατρείας αὐτοῖς, καὶ ὡς ἐπὶ ὀφλήματος τάξει, τὸ
 καταμαίνεσθαι δεῖν τοῖς περὶ γῆν σπουδάσμασι, καὶ διὰ τοῦτο
 25 μόνῃ φρονεῖν ἐλέσθαι τὰ σαρκικά. Ἦν οὖν ἄρα τῆς ἀρρήτου
 φύσεως ἀποτέλεσμα λαμπρόν, τὴν ἀλαζόνα καὶ βέθηλον τοῦ δια-
 βόλου κατασεῖσαι πλεονεξίαν, καὶ δουλείας μὲν ἀπαλλάξαι τῆς
 οὕτω βλαβερωτάτης καὶ μισσαρωτάτης τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἀποφῆ-
 ναι δὲ λοιπὸν τῆς ἀρετῆς ἐργάτας. Ὅτι δὲ τοῦτο οὕτω μέγα καὶ

αὐτὴ τὴν κατάστασι προτοῦ εὐεργετηθεῖ ὁ ὄμιλος τῶν κοριτσιῶν ἀπὸ τῶν Χριστό. "Ὅταν ὁμως ἀπαλλάχθησαν ἀπὸ τὴν πλεονεξία καὶ ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀνιερων βοσκῶν, τότε ἀκριβῶς ὀνομάσθηκε Ραγουήλ, πού σημαίνει "ποίμνιο τοῦ Θεοῦ", δηλαδὴ διαποίμανση, σύμφωνα μὲ ἔρμηνεία τοῦ ὀνόματος. Βάδισε δηλαδὴ κάτω ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἀρχιποιμένα ὄλων, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἡ δόξα ἀνήκει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Γιὰ τὸ δράμα τοῦ Μωυσῆ στὴ βάτο.

Οἱ μακάριοι προφῆτες, φροντίζοντας πάρα πολὺ γιὰ τὰ δικὰ μας πράγματα, σὰν ἄνθρωποι ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὸ "Ἅγιο Πνεῦμα, κάμνοντας προσηκτικὴ ἐξέταση τῶν πραγμάτων, παρακαλοῦσαν νὰ ἔχουν συνεργὸ καὶ βοηθὸ γιὰ τὰ γήινα πράγματα τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀναθέτοντας σ' αὐτὸν καὶ μόνο τὴ δυνατότητα νὰ σώσει ἐκείνους πού εἶχαν φτάσει στὰ ἔσχατα τῶν κακῶν. Γιατὶ ἦταν σύμβουλοι τῶν ἀρίστων, καὶ σοφοὶ καὶ εὐστροφοὶ στὸ νὰ ὑποδεικνύουν τὸν δρόμο τῆς σωτηρίας. Καὶ ποῖο ἦταν αὐτὸ ἀπὸ τὰ ἄξια ἐπαίνου μὲ τὸ ὁποῖο δὲν ἦταν προικισμένοι, ὥστε δικαιολογημένα νὰ θαυμάζονται; "Ὅμως δὲν εἶχαν τὴ δύναμη νὰ ἀποτρέψουν τὴν ἐναντίον μας τυρανικὴ ἐξουσία τοῦ Σατανᾶ, οὔτε νὰ ἀπομακρύνουν τὰ βέθηλα πλήθη τῶν δαιμονίων, τὰ ὁποῖα ἄρπαζαν ληστρικὰ μὲ πολλοὺς τρόπους ἐμᾶς τοὺς ἄθλιους, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μᾶς ὑποβίβαζαν στὴ τάξι τῶν αἰχμαλώτων, καὶ φορτώνοντάς μας τὸν ζυγὸ τῆς δουλείας, μᾶς ἀνάγκαζαν μὲ τρόπο ἀνιερο νὰ πιστεύουμε καὶ νὰ κάνουμε αὐτὰ πού θεωροῦσαν καλὰ ἐκείνοι, καὶ σὰν φοβεροὶ καὶ σκληρόκαρδοι φοροεισπράκτορες μᾶς πρόσταζαν νὰ προσφέρουμε ἐκεῖνα πού χρειάζονταν γιὰ τὴ λατρεία τους, καὶ σὰν νὰ ἤμασταν ὀφειλέτες, ἔπρεπε νὰ μολυνόμαστε μὲ τίς φροντίδες γιὰ τὰ ἐπίγεια, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ νὰ πιστεύουμε ὅτι πρέπει νὰ προτιμοῦμε μόνο τὰ σαρκικά. Ἦταν λοιπὸν λαμπρὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπερίγραπτης φύσεως, τὸ νὰ γκρεμίσει τὴν ὑπεροπτικὴ καὶ βέθηλη πλεονεξία τοῦ διαβόλου, καὶ νὰ ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν τόσο βλαβερὴ καὶ σιχαμερὴ δουλεία τοὺς ἀνθρώπους, καὶ νὰ τοὺς ἀναδείξει στὸ ἔξῃς ἐργάτες τῆς ἀρετῆς.

πολύευκτον ἀγαθὸν ὑπάρξειν ἔμελλε κατὰ καιροὺς τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, καθέντος ἑαυτὸν εἰς κένωσίν τε καὶ ἀνθρωπότητα τοῦ Μονογενοῦς, διὰ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων οὐδὲν ἤττον εἰσόμεθα. Ἔχει δὲ οὕτως.

5 «Μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας τὰς πολλὰς ἐκείνας ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου, καὶ κατεστέναξαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν ἔργων, καὶ ἐβόησαν, καὶ ἀνέβη ἡ φωνὴ αὐτῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν ἔργων, καὶ εἰσήκουσεν ὁ Θεὸς τῶν στεναγμῶν αὐτῶν, καὶ ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τῆς διαθήκης αὐτοῦ πρὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ
10 Ἰακώβ. Καὶ ἐπεῖδεν ὁ Θεὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ ἐγνώσθη αὐτοῖς». Κατεδιάζοντο μὲν γὰρ οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ τὸν τῆς ἀναγκαίου θητείας ἐπιρριπτοῦντες ζυγόν, καὶ πικροὺς αὐτοῖς καὶ ἀφιλοικτιρμοῦνας ἐργοδιώκτας ἐπιστήσαντες, οἱ κατώδυνον αὐτῶν τὴν ζωὴν, καθὰ γέγραπται. Οἱ δὲ ταῖς ἄγαν πλεονεξίαις
15 πεπιεσμένοι κλαίοντες καὶ κατομιώζοντες τῆς ἀνωθεν ἡμερότητος ἀξιούσθαι, λοιπὸν ἐλιπάρουν οἱ τάλανες. «Ἄλλ' ἐπεσκέπτετο Θεός, καὶ εἰσεῖδε», φησί, «τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ ἐγνώσθη αὐτοῖς». Ὅτε τοίνυν ἐσμέν ἐν ἀγνοίᾳ Θεοῦ, τότε καὶ τοῖς ἀδικοῦσιν ὑποκεισόμεθα, καὶ τοῖς τῆς ἁμαρτίας βορβόροις ἐγκυλινδούμεθα,
20 πικροὺς καὶ ὠμοὺς τῶν τοιούτων ἔχοντες ἐπιστάτας τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας. Ἐψεται δὲ καὶ πάντως τοῦ γινῶναι Θεὸν τῆς ἐλευθερίας ἢ χάρις.

Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν ἐπράττετο τυπικῶς, ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, καθὼς γέγραπται. Καὶ ἐφ' ἐνὸς μὲν ἔθνους τῶν ἐξ
25 αἵματος Ἰσραὴλ ὁ τύπος. Διδάξει δ' εὖ μάλα καὶ σαφῶς ὅτι τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι καὶ τῷ διαβόλῳ σκοπός, συνωθεῖν ἐπείγεσθαι τοὺς ἐπὶ γῆς εἰκαίοις ἐνιδροῦν σπονδάσμασι, καὶ τὰ σαρκὸς ἔργα πληροῦν, ἵνα μὴ σχολαῖον ἔχοντες νοῦν καὶ ἀναμύνοντα πρὸς τὰ ἄνω, τὸν τῶν ὄλων εἰδεῖεν Θεόν οὕτω τε λοιπὸν καὶ εἰς τὸ αὐτῷ
30 δοκοῦν ἐλευθύνοντο, καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ δουλείας ἀπονεύουσι ζυ-

“Οτι βέβαια αὐτὸ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μεγάλο καὶ πολυπόθητο ἀγαθὸ κατὰ καιροὺς στοὺς ἀνθρώπους, κατεβαίζοντας ὁ Μονογενὴς τὸν ἑαυτοῦ σὲ ταπεινώσῃ καὶ γενόμενος ἀνθρώπος, θὰ τὸ γνωρίσουμε πολὺ καλὰ ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή. Καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς.

«Ὑστερα ἀπὸ ἐκείνες τὶς πολλὰς ἡμέρας πέθανε ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, καὶ οἱ Ἰσραηλίτες ἀναστέναξαν βαθεῖα ἀπὸ τὰ καταναγκαστικὰ ἔργα, κραύγασαν δυνατά, καὶ ἡ φωνὴ τους ἀπὸ τὰ ἔργα ἐκεῖνα ἔφτασε στὸν Θεό. Ἔκουσε τότε ὁ Θεὸς τὸν ἀναστεναγμὸν τους, θυμήθηκε τὴν ὑπόσχεση ποὺ εἶχε δώσει στὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰακώβ, καὶ ἔρριξε ὁ Θεὸς τὸ βλέμμα του στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἔκανε γνωστὴ τὴν παρουσία του σ’ αὐτούς»⁵². Καταπιέζαν δηλαδὴ οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς Ἰσραηλίτες φορτώνοντας τους τὸν ζυγὸ τῆς ἀναγκαστικῆς ἐργασίας, καὶ ἀφοῦ τοποθέτησαν σκληροὺς καὶ ἀσπλαγχνοὺς ἐπιστάτες, ἔκαναν πολὺ ὀδυνηρὴ τὴ ζωὴ τους, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Καὶ ἐκεῖνοι, καταπιεζόμενοι μὲ τὶς ὑπερβολικὰ ἀνυπόφορες ἐνεργειῆς τους, κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι, ἐκλιπαροῦσαν οἱ ταλαίπωροι νὰ δεχθοῦν τὴν οὐράνια ἀγαθότητα. «Καὶ ὁ Θεός», λέγει, «τοὺς πρόσεξε, καὶ ἔρριξε τὸ βλέμμα του στοὺς Ἰσραηλίτες καὶ ἔκανε γνωστὴ τὴν παρουσία του σ’ αὐτούς». Ὅταν λοιπὸν ζοῦμε ἀγνοοῦμενοι ἀπὸ τὸν Θεό, τότε βρισκόμαστε κάτω ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μᾶς βλέπουν, καὶ κυλιόμαστε στὸ βόρβορο τῆς ἁμαρτίας, ἔχοντας σκληροὺς καὶ ὠμούς ἐπιστάτες αὐτῶν τοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες, ἐνῶ μὲ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ ἀκολουθεῖ ὀπωσδήποτε καὶ ἡ χάρις τῆς ἐλευθερίας.

Ἄλλ’ ἐκεῖνα ἦταν συμβολικὰ, καὶ γράφτηκαν γιὰ νὰ μᾶς νοθεύσουν, ὅπως ἔχει γραφεῖ⁵³. Καὶ ὁ τύπος βέβαια δόθηκε σὲ ἓνα ἔθνος ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Ἰσραὴλ. Μᾶς διδάσκει ὅμως πολὺ καλὰ καὶ μὲ σαφήνεια, ὅτι σκοπὸς τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων καὶ τοῦ διαβόλου εἶναι νὰ διάζονται νὰ σπρώξουν τοὺς ἀνθρώπους σὲ ἄσκοπες ἐνασχολήσεις καὶ νὰ ἐκτελοῦν τὰ ἔργα τῆς σάρκα, γιὰ νὰ μὴ ἔχουν τὸν νοῦ τους ἀργό, ὥστε νὰ μὴ συμβεῖ, στρεφόμενοι πρὸς τὰ ἄνω, νὰ γνωρίσουν ἔτσι τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, ὁπότε καὶ θὰ κατευθύνονταν πρὸς αὐτὸ ποὺ ἀρέσει σ’ ἐκεῖνον, καὶ θὰ ἔθεταν τὸν ἑαυτοῦ

52. Ἐξ. 2, 25.

53. Α΄ Κορ. 10, 11.

γόν. Ἐπειδὴ δὲ ἔνεστι τῇ ἀνθρωπεύᾳ φύσει τὸ φιλελεύθερον, οὐκ ἐπαινοῦμεν ἔσθ' ὅτε τὰ πάθη, καταμινσαπτόμεθα δὲ πολλάκις ἀνανήφοντες βραχύ, καὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἡδονῶν τὸ ἄχαρι, τὴν ἄνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ διηκῶμεν ἐπικουρίαν, καὶ τῆς ἀβουλήτου δουλείας οὐ μετρίαν ποιούμεθα τὴν καταβολήν. Τοῦτο, οἶμαι, ἔστι τὸ καταστενάξαι πρὸς Θεὸν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. Ἐπειδὴ δὲ ἔστιν ἀγαθός, ἀπέστειλεν ἡμῶν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν ἐξ οὐρανοῦ τὸν Υἱόν, ὃς γέγονε καθ' ἡμᾶς, τουτέστιν ἄνθρωπος. Καὶ τὸ χρῆμα ἡμῖν αἰνιγματωδῶς προανεφώνει πάλιν τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν. Ἐφη

10 γὰρ οὕτως

«Καὶ Μωσῆς ἦν ποιμαίνων τὰ πρόβατα Ἰσθὼρ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ τοῦ ἱερέως Μαδιάμ, καὶ ἦγε τὰ πρόβατα εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Θεοῦ Χορέβ. Καὶ ἄφθη αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς ἐκ τοῦ βάτου. Καὶ ὄρα ὅτι ὁ βάτος κατα-
15 καίεται πυρὶ, ὁ δὲ βάτος οὐ κατεκαίετο. Εἶπε δὲ Μωσῆς Παρελθὼν ὄψομαι τὸ ὄρομα τὸ μέγα τοῦτο, ὅτι οὐ κατακαίεται ὁ βάτος. Ὡς δὲ εἶδε Κύριος ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ Κύριος ἐκ τοῦ βάτου λέγων Μωσῆ, Μωσῆ. Ὁ δὲ εἶπε· Τί ἐστὶ; Καὶ εἶπε· Μὴ ἐγγίσης ὧδε. Λῦσον τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου, ὁ γὰρ
20 τόπος ἐν ᾧ οὐ ἔστηκας, γῆ ἁγία ἐστὶ. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς τοῦ πατρὸς σου, ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ. Ἀπέστρεψε δὲ Μωσῆς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· εὐλαβεῖτο γὰρ καταβλέψαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ».

Νόμον μὲν γὰρ εἰς βοήθειαν ἔδωκεν ὁ Θεός, κατὰ τὴν τοῦ
25 προφήτου φωνὴν (προαπέφηνε γὰρ οἰκονομικῶς Μωσέα παιδαγωγόν), μονονουχὶ δὲ πρὸς ἀνάδειξιν τῶν τελειότερων ἐποιεῖτο τὴν σκιάν· πλὴν ὅτι κατὰ καιροὺς ἀναβλέψειν ἔμελλεν ἡ ἀλήθεια. Καὶ τέλος ἦν τῆς παιδαγωγίας τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ὅπερ διὰ τῆς ὀπτασίας εὐ μάλᾳ κατεπαιδεύετο. Φυτόν μὲν γὰρ ὁ βάτος ἐστὶ
30 θαμνοειδές τε καὶ ἄκαρπον, καὶ ἀκάνθαις ὀλίγα παραχωροῦν.

τους κάτω από τὸν ζυγὸ τῆς ὑποταγῆς τους σ' αὐτόν. Ἐπειδὴ ὁμως στὴν ἀνθρώπινη φύση ὑπάρχει ἡ τάση πρὸς τὴν ἐλευθερία, μερικές φορές δὲν ἐπιανοῦμε τὰ πάθη, καὶ ὅταν συνερχόμαστε γιὰ λίγο, σιχανόμαστε πολλές φορές καὶ τὴν ἀσχήμια τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν, καὶ διψώντας τῇ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, καταδικάζουμε ὄχι λίγο τὴν ἀθέλητη δουλεία. Αὐτό, νομίζω, σημαίνει ὁ ἀναστεναγμὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν πρὸς τὸν Θεό. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθός, μᾶς ἔστειλε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸν Υἱὸ του ὡς Σωτῆρα καὶ Λυτρωτῆ, ὁ ὁποῖος ἔγινε σὰν ἐμᾶς, δηλαδὴ ἄνθρωπος. Καὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τὸ προμήνυε πάλι ἡ ἀγία Γραφή κατὰ τρόπο αἰνιγματικόν, καθόσον λέγει τὰ ἑξῆς:

«Καὶ ὁ Μωυσῆς ποίμαινε τὰ πρόβατα τοῦ πεθεροῦ του Ἰσθόρ, ποὺ ἦταν ἱερέας τῆς Μαδιάμ. Ὅδηγώντας κάποτε τὰ πρόβατα στὴν ἔρημο, ἔφτασε στὸ ὄρος τοῦ Θεοῦ Χωρήβ. Ἐκεῖ φανερώθηκε σ' αὐτὸν ἄγγελος τοῦ Κυρίου μὲ τὴ μορφή φλόγας ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ τὴ βάτο. Καὶ παρατήρησε ὅτι ἡ βάτος, ἂν καὶ φλεγόταν, δὲν καιόταν. Σκέφθηκε λοιπὸν ὁ Μωυσῆς: Ἄς πάω νὰ δῶ αὐτὸ τὸ παράξενο φαινόμενο, πῶς συμβαίνει νὰ μὴ καιεταὶ ἡ βάτος. Ὅταν ὁμως ὁ Κύριος εἶδε ὅτι πλησίαζε νὰ δεῖ, τοῦ φώναξε μέσα ἀπὸ τὴ βάτο λέγοντας: Μωυσῆ, Μωυσῆ. Καὶ ἐκείνος, ἀπάντησε: Τί εἶναι; Καὶ ὁ Θεὸς τοῦ εἶπε: Μὴ πλησιάσεις ἐδῶ. Βγάλε τὰ ὑποδήματα ἀπὸ τὰ πόδια σου, γιατί ὁ τόπος στὸν ὁποῖο στέκεσαι εἶναι ἅγιος. Καὶ πρόσθεσε: Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Πατέρα σου Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ. Ὁ Μωυσῆς γύρισε τότε ἄλλοῦ τὸ πρόσωπό του, γιατί φοβόταν νὰ δεῖ τὸν Θεὸ κατὰ πρόσωπο»⁵⁴.

Σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη, γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσει ὁ Θεὸς ἔδωσε Νόμο (ἀφοῦ ἀνέδειξε προηγουμένως σύμφωνα μὲ τὸ σπητῆριο σχέδιό του παιδαγωγὸ τὸν Μωυσῆ), καὶ κατὰ κάποιον τρόπο παρουσίαζε σκιωδῶς τὰ τελειότερα, ἀλλὰ ἐπρόκειτο κατὰ τοὺς κατάλληλους καιροὺς νὰ ἐμφανισθῆ ἡ ἀλήθεια. Τέλος βέβαια τῆς παιδαγωγίας ἦταν τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ⁵⁵, τὸ ὁποῖο μὲ τὴν ὀπτασία διδασκόταν πολὺ καλύτερα. Γιατί ἡ βάτος εἶναι φυτὸ θαμνωδὲς καὶ ἀκαρπο μὲ λίγα ἀγκάθια. Καὶ τὴν περιέβαλλε μεγάλη

54. Ἐξ. 3, 1-6.

55. Γαλ. 3, 24.

Πολλή δὲ αὐτὸν περιεχεῖτο φλόξ. Ἐν εἶδει γὰρ πυρὸς ἄγιος ἄγγελος ἐπλήρου τὸ χρῆμα· καὶ ἦρτο μὲν, ὑψοῦ δὲ λιάν ἢ φλόξ, ἠδίκει δὲ ὅλως τὸν ἐν ᾧ πέφηνε βάτον οὐδέν. Ἀνόσιον ἀληθῶς καὶ πέρα λόγου παντὸς τὸ δρώμενον ἦν. Πῦρ ἀκάνθαις συμβαῖνον καὶ ἡμε-
 5 ροτάτοις αὐτὴν περιθάλλον προσβολαῖς, μονονουχὶ τῆς ἐμφύτου δυνάμεως κατημεληκός, καὶ ράθυμον κομιδῇ τοῖς φθειρεσθαι δυναμένοις ἐνιζηκός. Τοιγάρτοι Μωσῆς ὁ θεοπέσιος κατατεθήπει τὴν ὄψιν. Τίς οὖν ὁ λόγος; Πυρὶ τὴν θείαν παρεικάζει φύσιν τὸ ἱερὸν Γράμμα, διὰ τοι τὸ παναλκὲς καὶ τὸ παντὸς δύνασθαι κατα-
 10 θλεῖν ἐνκόλως, ξυλοῖς καὶ πόαις ταῖς ἐν ἀγρῶ τὸν ἀπὸ γῆς ἄνθρωπον. Τοιγάρτοι φησί, ποτὲ μὲν, «Ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον ἐστίν», ποτὲ δὲ αὖ, «Ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως ἐξανθήσει». Ἄλλ' ὥσπερ ἐστὶν οὐ φορητὸν ἀκάνθαις τὸ πῦρ, οὕτω καὶ θεότης ἀνθρωπότητι. Πλήν
 15 ἐν Χριστῶ συνέδη καὶ γέγονεν οἰστή. «Κατώκηκε γὰρ ἐν αὐτῷ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς», καθὰ καὶ ὁ σοφὸς μεμαρτύρηκε Παῦλος, καὶ «ὁ φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον», τουτέστι Θεός, τῷ ἐκ Παρθένου ναῶ κατηνλίζετο, καθεὶς ἑαυτὸν εἰς ἀξιά-
 20 φύσεως προσβολήν, ἵνα γένηται χωρητός, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἀκάνθαις τὸ πῦρ.

Ἐπιπέλει κρείττονα, διαδείξειεν ἂν αἰνιγματωδῶς τὸ ἐπὶ τῷ βᾶτῳ πῦρ ἀδιαλώθητον παντελῶς τηρήσαν τὸ ξύλον. Ὅτι δὴ τὸν ἴδιον
 25 ἐξωποίει ναὸν καὶ ἄφθαρτον ἀπεπέλει καὶ θανάτου κρείττονα, ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; Ἐφείδετο τοίνυν τῆς ἀκάνθης τὸ πῦρ, καὶ οἰστή γέγονεν ἢ φλόξ ὀμικρῶ καὶ ἀσθενεστάτῳ ξύλῳ. Κεχώρηκε γὰρ, ὡς ἔφην, θεότης ἀνθρωπότητι. Καὶ τοῦτο γέγονεν ἐν Χριστῷ τὸ μυστήριον.

56. Ἐβρ. 12, 29.

57. Ψαλμ. 102, 15.

58. Ψαλμ. 103, 4.

φλόγα. Γιατί με τη μορφή της φωτιάς κάλυπτε τη βάτο ἅγιος ἄγγελος. Καί ἡ φλόγα βέβαια ἀνέβαινε πολύ ψηλά, ὅμως δὲν ἔκαιε καθόλου τὴ βάτο στὴν ὁποία ἐμφανίσθηκε. Ἦταν πραγματικά ἀνιερο καὶ πέρα ἀπὸ κάθε περιγραφή αὐτὸ πού βλεπόταν, φωτιά πού συνυπῆρχε μὲ ἀγκάθια, καὶ περιτύλιγε τὴ βάτο μὲ ἀπαλώτατες ἐπαφές, παραμελώνοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὴν ἐμφυτὴ δύναμή της καὶ ἐπικαθήμενη μὲ μεγάλη ἐλαφρότητα πάνω σὲ ἐκείνα πού μπορούσαν νὰ καταστραφοῦν. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ θεοπέσιος Μωσοῦς ἔστρεψε τὸ πρόσωπό του. Ποιὸς λοιπὸν ἦταν ὁ λόγος; Μὲ τὴ φωτιά ἡ ἅγια Γραφή παρομοιάζει τὴ θεία φύση⁵⁹, καὶ ἐξαιτίας τῆς παντοδυναμίας της, καὶ ἐπειδὴ μπορεῖ εὐκολὰ νὰ νικήσει τὸ κάθε τι, ἐνῶ μὲ τὰ ξύλα καὶ τὰ χόρτα τοῦ ἀγροῦ παρομοιάζει τὸν γήινο ἄνθρωπο⁵⁷. Γι' αὐτὸ, ἄλλοτε λέγει, «Ὁ Θεὸς μας εἶναι φωτιά πού κατακαίει»⁵⁸, καὶ ἄλλοτε: «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι σὰν τὸ χορτάρι. Οἱ ἡμέρες τῆς ζωῆς του εἶναι σὰν τὸ λουλούδι τοῦ ἀγροῦ. Ἐτοι ἀνθίζει καὶ μαραίνεται»⁵⁹. Ἀλλὰ ὅπως ἡ φωτιά δὲν ἀντέχεται ἀπὸ τὰ ἀγκάθια, ἔτσι καὶ ἡ θεότητα ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα. Στὸν Χριστὸ ὅμως ἔγινε δυνατὴ. «Γιατὶ σ' αὐτὸν κατοίκησε ὀλόκληρο τὸ πλήρωμα τῆς θεότητας μὲ σωματικὴ μορφή»⁶⁰, ὅπως μᾶς ἔχει δεβαιώσει καὶ ὁ σοφὸς Παῦλος⁶⁰, καὶ «αὐτὸς πού κατοικεῖ μέσα σὲ φῶς ἀπλησίαστο»⁶¹, δηλαδή ὁ Θεός, κατοίκησε μέσα στὸν ναὸ τῆς Παρθένου, ταπεινώνοντας τὸν ἑαυτό του μὲ ἀξιοθαύμαστη πραότητα, καὶ περιορίζοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὴν ἄκρατη προσβολὴ τῆς φύσεώς του, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ χωρέσει, ὅπως ἀκριβῶς συνέβη μὲ τὴ φωτιά καὶ τὰ ἀγκάθια.]

Ὅτι ὅμως αὐτὸ πού ἀπὸ τὴ φύση του φθείρεται, δηλαδή τὸ ὅτι τὴν ἀνέδειξε τὴ σὰρκα ἀνώτερη ἀπὸ τὴ φθορά, θὰ μπορούσε μὲ τρόπο αἰνιγματικὸ νὰ μᾶς τὸ παρουσιάσει ἡ φωτιά τῆς βάτου πού ἄφησε τὸ ξύλο ἀπείραχτο. Ὅτι ὅμως ζωοποίησε τὸν δικό του ναὸ καὶ τὸν ἔκανε ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον, ἀφοῦ ἦταν ὡς πρὸς τὴ φύση του ζωὴ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, πῶς θὰ μπορούσε νὰ ἔχει κανεὶς ἐνδοιασμούς; Ἄφησε λοιπὸν ἡ φωτιά ἀπείραχτὸ τὸ ἀκανθῶδες φυτὸ, καὶ ἡ φλόγα ἔγινε ὑποφερτὴ στὸ μικρὸ καὶ πολὺ ἀδύνατο φυτὸ. Χώρεσε δηλαδή, ὅμως εἶπα, ἡ θεότητα μέσα τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ αὐτὸ τὸ

59. Ψαλμ. 102, 15.

60. Κολ. 2, 9.

61. Α' Τιμ. 6, 16.

Κατώκηκε δὲ καὶ ἐν ἡμῖν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, οὐ ποινὰς αἰτῶν, οὐ
 δίκας εἰσπραττόμενος, ἀλλὰ χρησταῖς καὶ ἡμεροτάταις περι-
 σιράπτων προσβολαῖς. Ὡς γὰρ αὐτὸς ποῦ φησιν, «Οὐκ ἀπέστει-
 λεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα
 5 σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ». Οὐ κατεκαίετο τοίνυν ὁ βάτος περιεχο-
 μένης αὐτῷ τῆς φλογός. Οὐ γὰρ ἐξητήμεθα δίκας τῶν ἡμαρτημέ-
 νων, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, περιλάμπει δὲ μᾶλλον ἡμᾶς ὁ Χριστὸς
 διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἔστιν ἐν ἡμῖν δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ
 κρᾶξομεν, «Ἀββᾶ ὁ Πατήρ». Κατατεθηπῶς δὲ τὴν ὄψιν ὁ μακά-
 10 ριος Μωσῆς, προσετίθει λοιπὸν ἐκεῖνο, λέγων «Παρελθὼν ὄψο-
 μαι τὸ ὄραμα τοῦτο τὸ μέγα, τί ὅτι οὐ κατακαίεται ὁ βάτος». Ἄλλ'
 εἶργει λέγων εὐθύς ὁ μακάριος ἄγγελος ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θε-
 οῦ· «Μὴ ἐγγίῃς ὧδε· λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου. Ὁ
 γὰρ τόπος, ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν». Τὴν ἔρημον τὴν ἄνυ-
 15 δρον, τὴν ἀκανθοτόκον, ἐν ἧ καὶ ὁ βάτος, γῆν ἁγίαν ἀποκαλεῖ.
 Χῶρος δὲ ἅπας ἅγιος ἐν ᾧ περ ἂν εἴῃ Χριστός. Εὐ δὲ δὴ λίαν καὶ
 ἐν ἐρήμῳ φαίνεται, τύπον ἐπεχούση τῆς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας, πρὸς
 ἣν καὶ ὁ λόγος φησὶν ἱερός· «Εὐφράνθητι, ἔρημος διψῶσα, ἀγαλ-
 λιάσθω ἔρημος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον». Ὑπισχεῖτο δέ που καὶ ὁ
 20 Θεὸς ποιήσειν τὴν ἔρημον εἰς ἔλη, καὶ τὴν διψῶσαν γῆν ἐν ὕδρα-
 γωοῖς. Πεπλεόνακε γὰρ ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ἐξ ἐθνῶν κεκλημένους τοῦ
 Σωτῆρος ἢ χάρις, καὶ ποταμὸς οἷᾶ τις τοῖς ἄνωθεν ἐπικλύζων
 νόμασι καταμεθύσκει πλουσίως. Τοῦτό τοι καὶ ὁ θεοπέσιος ἡμῖν
 Δαβὶδ· «Ἔθετο ποταμοὺς εἰς ἔρημον, καὶ γῆν καρποφόρον εἰς
 25 ἄλμην ἀπὸ κακίας τῶν ἐνοικούντων ἐν αὐτῇ».

Ἐν ἐρήμῳ τοίνυν ὁ βάτος, καὶ ἁγία λοιπὸν ἢ τοῦτον ἔχουσα
 γῆ καὶ ἱερά τῷ Θεῷ. Καὶ προσῶν ὁ Μωσῆς ἀνακόπτεται, καὶ τοῦ
 ποδὸς ἀναλύειν προτάττεται τὸ ὑπόδημα. Νεκρότητος δὲ καὶ
 φθορᾶς τὸ χρῆμα σημεῖον, εἴπερ ἐστὶ πᾶν ὑπόδημα ζῶου λείψα-
 30 νον τεθνεῖωτος ἤδη καὶ κατεφθαρμένον. Ἀπρόσιτος οὖν ὁ Χρι-

62. Ἰω. 3, 17.

63. Ρωμ. 8, 15.

64. Ἐξ. 3, 3.

μυστήριο έγινε σὸν Χριστό. Γιατί κατοίκησε και μέσα σὲ μᾶς ὁ Λογος τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ζητᾷ νὰ μᾶς τιμωρήσει, οὔτε νὰ μᾶς δικάσει, ἀλλὰ περιλάμποντάς μας μὲ ἀγαθὸς και ἠπιώτατες προσεγγίσεις. Γιατί, ὅπως λέγει κάπου ὁ ἴδιος, «Ὁ Θεὸς δὲν ἔστειλε τὸν Υἱό του σὸν κόσμον γιὰ νὰ κρίνει τὸν κόσμον, ἀλλὰ γιὰ νὰ σωθεῖ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ»⁶². Δὲν καιόταν λοιπὸν ἡ βάτος, ἂν και ἦταν περιτριγυρισμένη ἀπὸ τὴ φλόγα. Δὲν τιμωρηθήκαμε δηλαδή γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, ὅπως εἶπα παραπάνω, ἀλλὰ μᾶς περιβάλλει μὲ τὴ λάμψη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁ Χριστός, και θρίσκειται μέσα μας μέσω αὐτοῦ, και μὲ αὐτὸ φωνάζουμε «'Αββᾶ, Πατέρα»⁶³. Βλέποντας τότε τὸ ὄραμα ἐκεῖνο ὁ μακάριος Μωυσῆς εἶπε: «Θὰ πλησιάσω νὰ δῶ αὐτὸ τὸ παραῖξενο θέαμα, γιατί δὲν καιεται ἡ βάτος»⁶⁴. Τὸν ἐμποδίζει ὅμως ὁ μακάριος ἄγγελος λέγοντάς του ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ· «Μὴ πλησιάσεις ἐδῶ· βγάλε τὰ ὑποδήματα ἀπὸ τὰ πόδια σου, γιατί ὁ τόπος σὸν ὁποῖο θρίσκεσαι, εἶναι τόπος ἅγιος». Τὴν ἀνυδρη ἔρημο, πὸν φύτρωνε ἀγκάθια, στήν ὁποῖα θρίσκόταν και ἡ βάτος, τὴν ἀποκαλεῖ γῆ ἅγια. Και κάθε τόπος σὸν ὁποῖο ὑπάρχει ὁ Χριστός εἶναι ἅγιος. Ἐμφανίζεται ὅμως πολὺ καθαρὰ και στήν ἔρημο, ἡ ὁποῖα υποδηλώνει τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, πρὸς τὴν ὁποῖα λέγει και ἡ ἁγία Γραφή· «Νὰ εὐφραίνεσαι, σὺ ἡ ἔρημος πὸν διψᾷς νὰ αἰσθάνεται ἀγαλλίαση σὺ ἡ ἔρημος, και νὰ ἀνθίζεις σὰν κρίνο»⁶⁵. Ἄλλὰ και ὁ Θεὸς κάπου ὑπόσχεται ὅτι θὰ μεταβάλει τὴν ἔρημο σὲ ἔλος, και τὴ διψασμένη γῆ σὲ ὕδραγωγεῖο. Γιατί ἔχει περισσεύσει σὲ μᾶς πὸν ἔχουμε κληθεῖ ἀπὸ τὰ ἔθνη ἡ χάρη τοῦ Σωτήρα, και σὰν ποταμὸς πὸν μᾶς πλημμυρίζει μὲ τὰ οὐράνια νάματα, μᾶς μεθάει πλουσιοπάροχα. Αὐτὸ ἀκριβῶς λέγει και ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Δημηύργησε ποταμούς στήν ἔρημο, και μετέβαλε τὴν καρποφόρα γῆ σὲ ἄλμυρα, ἐξαιτίας τῆς κακίας τῶν κατοίκων τῆς»⁶⁷.

Στὴν ἔρημο λοιπὸν φύτρωσε ἡ βάτος, και ἡ γῆ πὸν τὴν εἶχε ἦταν ἁγία και ἱερὴ γιὰ τὸν Θεό. Πλησιάζοντας ὁ Μωυσῆς ἐμποδίζεται και διατάσσεται νὰ βγάλει τὰ ὑποδήματά του. Ἡ ποᾶξη αὐτὴ ἦταν σύμβολο τῆς νέκρωσης και τῆς φθορᾶς, ἀφοῦ κάθε ὑπόδημα εἶναι ὑπόλειμμα ζώου νεκροῦ και φθαρμένου. Ὁ Χριστός λοιπὸν

65. Ἐξ. 3, 5.

66. Ἦο. 54, 1 Γαλ. 4, 27.

67. Ψαλμ. 106, 33.

στός τοῖς ἐν νόμῳ καὶ τῇ παιδαγωγικῇ λατρείᾳ. Προαπονίζεσθαι
 γὰρ ἀνάγκη τὸν μολυσμὸν, καὶ τὸν ἐκ τῆς ἁμαρτίας προαποτριβε-
 σθαι ρῦπον. Καὶ ἔστιν ἀμήχανον, αἷμα ταύρων ἀφαιρεῖν ἁμαρ-
 τίαν. Δικαιοῦται γὰρ οὐδεὶς ἐν νόμῳ. Κατηργημένης δὲ οὕτω τῆς
 5 ἁμαρτίας, ἰσχύειν ἀνάγκη τὴν φθοράν, καὶ κατακρατεῖν τῶν
 μεμολυσμένων ἔτι τὸν θάνατον. Δεῖ δὴ οὖν ἄρα τοὺς ἰδεῖν ἐθέλον-
 τας τὸ Χριστοῦ μυστήριον, τὴν ἐν τύποις καὶ σκιαῖς προαποθέ-
 σθαι λατρείαν, τὴν μήτε φθορᾶς, μήτε ἁμαρτίας κρείττονα. Συνή-
 σει γὰρ τότε, καὶ εἰς τὴν ἁγίαν εἰσθήσεται γῆν, τουτέστι τὴν Ἐκ-
 10 κλησίαν. Ὅτι γὰρ οἱ τῆς κατὰ νόμον λατρείας οὐκ ἐξιστάμενοι
 κεκράτηνται τῇ φθορᾷ, σαφηνιεῖ λέγων αὐτὸς ὁ Χριστός· «Ἀμήν,
 ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώ-
 που καὶ πῖντε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς». Τοῦτο
 δὲ ἦν τὸ μυστήριον, οὐ παρὰ τοῖς ἐν νόμῳ ποθέν, ἀλλὰ παρὰ τοῖς
 15 τὴν πίστιν ἐκδεδεγμένοις, καὶ ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένοις, καὶ τὴν
 ἀμείνω τῆς νομικῆς καταπλουτοῦσι παιδευσιν, φημί δὲ τὴν εὐαγ-
 γελικὴν. Ὑπὸ φθοράν οὖν ἄρα καὶ οἷον ἐν νόμῳ τὴν τοῦ θανάτου
 μητέρα, φημί δὴ τὴν ἁμαρτίαν, οὕτω διὰ πίστεως ἀποφορτισάμε-
 νοι, καὶ μακρὰν οἱ τοιοῦδε Χριστοῦ. Εἰ δὲ βουληθεῖεν ἀπολύσα-
 20 σθαι τὸ ὑπόδημα, τουτέστι τὴν φθοράν, τὴν δικαιοῦν οὐκ ἰσχύου-
 σαν, καὶ τὴν ζωοποιὸν ἀληθῶς προσιέμενοι χάριν, ἐγγιούσι τότε
 τῷ δικαιοῦντι τὸν ἀσεβῆ, τουτέστι Χριστῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τὸ
 Πατρὶ ἢ δόξα, σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.
 Ἀμήν.

Είναι ἀπλησίαστος στους ἀνθρώπους τοῦ νόμου, καὶ στὴ λατρεία πού εἶχε χαρακτήρα παιδαγωγικό. Εἶναι λοιπὸν ἀπαραίτητο νὰ πλύνουμε πρῶτα τὴ μόλυνση, καὶ νὰ ἀποβάλλουμε προηγουμένως τὴν ἀκαθαρσία τῆς ἁμαρτίας. Ὅμως εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀφαιρέσει τὴν ἁμαρτία τὸ αἷμα τῶν ταύρων⁶⁸. Γιατὶ κανένας δὲν δικαιώνεται μὲ τὸν νόμο⁶⁹. Καὶ ἐφόσον δὲν καταργηθεῖ ἡ ἁμαρτία, ἰσχύει κατ' ἀνάγκη ἡ φθορὰ καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἰσχύει ὁ θάνατος τῶν μολυσμένων. Πρέπει λοιπὸν αὐτοὶ πού θέλουν νὰ δοῦν τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ νὰ ἀπαρνηθοῦν πρῶτα τὴ λατρεία τῶν τύπων καὶ τῶν σκιῶν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀνώτερη οὔτε ἀπὸ τὴ φθορὰ, οὔτε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ τότε θὰ κατανοήσῃ τὸ μυστήριο καὶ θὰ εἰσέλθῃ στὴν ἅγια γῆ, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία. Ὅτι βέβαια αὐτοὶ πού δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴ σύμφωνη μὲ τὸν νόμο λατρεία, ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι δέσμοι τῆς φθορᾶς, τὸ ἀποσαφηνίζει ὁ Χριστὸς ὁ ἴδιος λέγοντας: «Ἀλήθεια σὰς λέω, ὅτι, ἐὰν δὲν φάτε τὴ σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν πιεῖτε τὸ αἷμά του, δὲν ἔχετε ζωὴ μέσα σας»⁷⁰. Καὶ αὐτὸ ἦταν τὸ μυστήριο, πού δὲν τὸ ἤπιαν ἐκεῖνοι πού βρῖσκονταν κάτω ἀπὸ τὸν νόμο, ἀλλὰ αὐτοὶ πού ἀποδέχθηκαν τὴν πίστη καὶ ἔχουν δικαιωθεῖ μὲ τὸν Χριστό, καὶ ἔχουν διδαχθεῖ τὴν ἀνώτερη ἀπὸ τὴν νομικὴ διδασκαλία, ἐννοῶ βέβαια τὴν εὐαγγελικὴ. Ἄρα λοιπὸν αὐτοὶ πού δὲν ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὸ βάρος τῆς φθορᾶς τοῦ νόμου, πού εἶναι ἡ μητέρα τοῦ θανάτου, καὶ ἐννοῶ τὴν ἁμαρτία, μετὰ τὴν πίστη, αὐτοὶ βρῖσκονται μακριὰ ἀπὸ τὸν Χριστό. Ἐὰν ὅμως θελήσουν νὰ βγάλουν τὰ ὑποδήματά τους, δηλαδή τὴ φθορὰ, ἡ ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς δικαιώσει, καὶ νὰ δεχθοῦν τὴ χάρι πού δίνει πραγματικὰ ζωὴ, τότε θὰ πλησιάσουν αὐτὸν πού δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ, δηλαδή τὸν Χριστό, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἡ δόξα ἀνήκει στὸν Πατέρα, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στους αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

68. Ἐβρ. 10, 4.

69. Ρωμ. 3, 20.

70. Ἰω. 6, 53.

ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Β΄.

Περί τῆς θυσίας τοῦ ἀμνοῦ.

α΄. Ὅτι οὖν ἐν Χριστῷ δὴ καὶ μόνῳ τὸ τοῦ θανάτου διαδιδρά-
σκομεν κράτος, καὶ ὡς ὁ σοφὸς ἡμῖν διαγέγραφε μαθητῆς, «Οὐκ
ἔστιν ὄνομα ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ
5 σωθῆναι ἡμᾶς», ἀναμάθου τις ἂν καὶ καθ' ἑτέρονς πολλοὺς, εἴπερ
ἔλοιτο, τρόπους. Μυρίαί γάρ ὄσαι παρά γε τῆ θεοπνεύστῃ Γραφῇ
λαμπραὶ καὶ διαφανεῖς εἰκόνες τὴν τοῦ μυστηρίου δύναμιν ἀπα-
στράπτουσι. Φέρε δὴ οὖν τὰ εἰς τοῦτο χρήσιμα συναγείροντες, καὶ
διὰ τῶν ἐφεξῆς δεικνύωμεν. «Παρηλθον μὲν εἰς μέσον Μωσῆς τε
10 καὶ Ἀαρῶν, ἀφικόμενοι δὲ πρὸς Φαραῶν διαρρηθὴν ἔφασκον·
Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ· Ἐξαποστείλον τὸν λαόν μου,
ἵνα μοι ἑορτάσωσιν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Καὶ εἶπε Φαραῶν· Καὶ τίς ἐστιν
οὗ εἰσακούσομαι τῆς φωνῆς αὐτοῦ, ὥστε ἐξαποστεῖλαι τοὺς υἱοὺς
Ἰσραὴλ; Οὐκ οἶδα τὸν Κύριον, καὶ τὸν Ἰσραὴλ οὐκ ἐξαποστελεῶ.
15 Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων προσκέκληται ἡμᾶς.
Πορευσόμεθα οὖν ὁδὸν ἡμερῶν τριῶν, ὅπως θήσωμεν τῷ Θεῷ
ἡμῶν μήποτε συναντήσοι ἡμῖν θάνατος, ἢ φθόνος. Καὶ εἶπεν
αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου· Διὰ τί, Μωσῆ καὶ Ἀαρῶν, διαστρέ-
φετε τὸν λαόν μου ἀπὸ τῶν ἔργων; Ἀπέλθετε ἕκαστος ὑμῶν εἰς τὰ
20 ἔργα αὐτοῦ». Διαβολικῆς γὰρ ὡν ἔμπλεως ἀπονοίας ὁ ἀπόπλη-
κτος Φαραῶν, τίς ὁ Ἑβραίων Θεὸς οὐκ εἰδέναι φησίν. Ἐπειδὴ δὲ
συχναῖς καὶ ἀφορητοῖς πληγαῖς κατηκίετο, καὶ διώλετο κατὰ

1. Πράξ. 4, 12.

2. Ἔξ. 5, 1-4.

ΑΠΟ ΤΑ ΓΛΑΦΥΡΑ ΣΤΗΝ ΕΞΟΔΟ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Για τή θυσία του άμνου.

1. "Ότι λοιπόν μόνο με τον Χριστό διαφεύγουμε τη δύναμη του θανάτου, καί, όπως μάς έχει διαβεβαιώσει ο σοφός μαθητής, «δέν υπάρχει όνομα κάτω από τον ούρανό που δόθηκε στους ανθρώπους, με το οποίο πρέπει να σωθούμε»¹, μπορεί, αν θέλει, να το μάθει κανείς και με πολλούς άλλους τρόπους. Γιατί υπάρχουν μύοιες όσες εικόνες λαμπρές και όλοφάνερές στην θεόπνευστη Γραφή, οι όποιες παρουσιάζουν με τρόπο λαμπρό τη δύναμη του μυστηρίου. Έμπρός λοιπόν, συγκεντρώνοντας αυτά που είναι χρήσιμα για τον σκοπό αυτό, να το αποδείξουμε και με τα όσα θα αναφέρουμε στη συνέχεια. «Πήγα λοιπόν ο Μωυσής και ο Άαρών στα ανάκτορα του Φαραώ και του είπαν. «Ο Κύριος και Θεός του Ίσραήλ λέγει τα έξης: "Αφησε τον λαό μου έλεύθερο για να με γιορτάσουν στην έρημο. Καί ο Φαραώ απάντησε: Ποιός είναι αυτός στην έντολή του όποιου πρέπει να υπακούσω και να αφήσω έλεύθερους τους Ίσραηλίτες; Δέν τον γνωρίζω τον Κύριο αυτόν και δέν θα αφήσω έλεύθερο τον Ίσραηλιτικό λαό. Καί του είπαν: "Ο Θεός των Έβραίων μάς έχει καλέσει. Θα βαδίσουμε λοιπόν πορεία τριών ήμερών, για να προσφέρουμε θυσία στον Θεό μας, για να μη μάς βρει θάνατος ή φόνος. Καί ο βασιλιάς της Αιγύπτου τους είπε: Γιατί, Μωυσή και Άαρών, αποσπάτε τον λαό μου από τα έργα; Πηγαίνετε ο καθένας σας στα έργα του»². Γεμάτος δηλαδή από διαβολική άνοησία ο απόπληκτος Φαραώ, λέγει ότι δέν γνωρίζει ποιός είναι ο Θεός των Έβραίων. "Όταν όμως άρχισε να προσβάλλεται με συχνές και άφόρητες πληγές ή χώρα των Αιγυπτίων και να καταστρέφεται σιγά-σιγά, άλλοτε

βραχὺ τῶν Αἰγυπτίων ἡ χώρα, τοῦτο μὲν εἰς αἷμα ματαστοιχειου-
 μένων αὐτοῖς τῶν ὑδάτων, ἀκρίδος τε καὶ χαλάζης ἐπενηνεγμένης
 τῆ γῆ, σκνιπῶν καὶ βατράχων κινουμένων, καὶ μὲν τοι καὶ τριημέ-
 ρου καταχεομένου σκότους, ἀνήσειν μὲν μόλις, οὐχ ἑκὼν ἐπηγγέλ-
 5 λετο, ἦν δὲ ἀτεράμιων, καὶ μετὰ τοῦτο πάλιν δεινὸς καὶ ἀπεσκλη-
 κῶς, καὶ δυσμετακόμιτος κομιδῇ πρὸς τὸ ἐλέσθαι, φημί, τῆς οὕτω
 μακρᾶς δουλείας ἀπαλλάξαι τὸν Ἰσραήλ.

Εἶτα Θεὸς ἐσκέπτετο τοῖς τῶν Αἰγυπτίων πρωτοτόκοις ἐπα-
 φεῖναι τὸ ὀλοθρευτήν. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἀναγκαῖον μὴ τοῖς ἀνοσίοις
 10 γένεσι συναπολέσθαι τοὺς ἐξειλεγμένους, ἀγάπη τῆ δια τὸς πα-
 τέρας, τὸν ἐπὶ τοῦ Πάσχα νόμον διετύπου Θεός, καὶ τὸ τοῦ Χρι-
 στοῦ μυστήριον προαποπεραίνεσθαι τῆς ὁργῆς μάλα προστέταχε.
 Δι' οὗ πάλιν παρέσται νοεῖν, ὡς ἔστιν ἀμήχανον διὰ Μωσέως ἡ
 νόμου καταργεῖσθαι θάνατον. Ἐξίστησι δὲ τὸν ὀλοθρευτήν τὸ
 15 τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπαλλάττει φθορᾶς τοὺς ἡγιασμέ-
 νους. Ζωὴ γάρ ἐστιν ἐκ ζωῆς, καὶ Θεὸς τῶν ὄλων, ὡς Θεὸς ἐκ
 Θεοῦ. Ἐφη τοίνυν ὧδε τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν· «Καὶ εἶπε Κύριος
 πρὸς Μωσῆν καὶ Ἀαρὼν ἐν γῆ Αἰγύπτου, λέγων· Ὁ μὴν οὗτος
 ὑμῖν ἀρχὴ μηνῶν, πρῶτος ὑμῖν ἐστιν ἐν τοῖς μηνσὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ
 20 Λάλησον πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν υἱῶν Ἰσραήλ, λέγων· Τῆ δεκά-
 τη τοῦ μηνὸς τούτου λαβέτωσαν ἕκαστος πρόβατον κατ' οἶκους
 πατριῶν, πρόβατον κατ' οἰκίαν. Ἐὰν δὲ ὀλιγοστοὶ ὦσιν οἱ ἐν τῇ
 οἰκίᾳ, ὡς μὴ ἱκανοὺς εἶναι εἰς πρόβατον, λήψεται μεθ' ἑαυτοῦ τὸν
 γείτονα τὸν πλησίον αὐτοῦ».

25 Εἶτα χρῆναι λαβεῖν ὀρισάμενος, ἐπιδιατάττει πάλιν ὁποῖον δὴ
 εἶναι προσήκει τὸ θῆμα, ὀπηνίκα τε καὶ ὅπως ἱερουργεῖσθαι δεή-
 σει. «Τέλειον», γάρ φησιν, «ἄμωμον, ἐνιαύσιον ἔσται ὑμῖν, ἀπὸ
 τῶν ἀμνῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐρίφων λήψεσθε, καὶ ἔσται ὑμῖν διατετη-
 ρημένον ἕως τεσσαρεσδεκάτης τοῦ μηνὸς τούτου. Καὶ σφάξου-
 30 σιν αὐτὸ πᾶν τὸ πλῆθος συναγωγῆς υἱῶν Ἰσραήλ πρὸς ἑσπέραν,
 καὶ λήψονται ἀπὸ τοῦ αἵματος, καὶ θήσουσιν ἐπὶ τῶν δύο στα-
 θμῶν, καὶ ἐπὶ τὴν φλιὰν ἐν τοῖς οἴκοις ἐν οἷς φάγωσιν αὐτὰ ἐν αὐ-

μέ τὸ νὰ μεταβάλλονται τὰ νερὰ σὲ αἷμα, καὶ ἄλλοτε νὰ πλημμυρίζει ἡ γῆ ἀπὸ ἀκρίδες καὶ χαλάζι, καὶ νὰ ἐμφανίζονται σκνίπες καὶ βάρταχοι, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπικρατεῖ παντοῦ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες σκοτάδι, ὑποσχέθηκε βέβαια ἀμέσως, παρὰ τὴ θέλησή του, ὅτι θὰ ἀφήσει ἐλεύθερους τοὺς Ἑβραίους, ἀλλὰ ἦταν σκληρόκαρδος, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἔγινε καὶ πάλι φοβερός καὶ σκληρός, καὶ πολὺ δύσκολος στὸ νὰ ἀπαλλάξει τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὴ μακρὰ δουλεία.

Ἔπειτα ὁ Θεὸς σκέφθηκε νὰ στείλει τὸν ἐξολοθρευτὴ στὰ πρῶτότοκα παιδιὰ τῶν Αἰγυπτίων. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔπρεπε μαζὶ μὲ τὰ ἀνίερα γένη νὰ χαθοῦν καὶ οἱ ἐκλεκτοί, ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τοὺς πατέρες τους, ὄρισε ὁ Θεὸς τὸν νόμο τοῦ Πάσχα, καὶ διέταξε νὰ ἐορτασθεῖ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ὀργῆς του. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν μπορούμε πάλι νὰ καταλάβουμε, ὅτι εἶναι ἀδύνατον ὁ θάνατος νὰ καταργηθεῖ διὰ τοῦ Μωυσεως καὶ τοῦ νόμου. Ἀντίθετα τὸ τίμο αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀπομακρύνει τὸν ἐξολοθρευτὴ καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴ φθορὰ τοὺς ἁγιασμένους. Γιατὶ εἶναι ζωὴ προερχόμενη ἀπὸ τὴ ζωὴ, καὶ Θεὸς τῶν ὄλων, ὡς Θεὸς ἀπὸ Θεοῦ. Λέγει λοιπὸν ἡ ἁγία Γραφή τὰ ἐξῆς: «Καὶ εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ στὸν Ἀαρὼν στὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων Ὁ μῆνας αὐτὸς εἶναι ἀρχὴ τῶν μηνῶν. Θὰ εἶναι γιὰ σᾶς ὁ πρῶτος μῆνας τοῦ ἔτους. Μίλησε στὴ συγκέντρωσιν τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ πῆς τους: Τὴν δέκατη ἡμέρα τοῦ μηνὸς αὐτοῦ νὰ πάρει ὁ κάθε οἰκογενειάρχης ἓνα πρόβατον γιὰ τὴν οἰκογένειά του στὸ σπιτί του. Ἐὰν ὅμως εἶναι λίγα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του, ὥστε νὰ μὴ μπορούν νὰ φάγουν τὸ πρόβατον, ἂς προσκαλέσει καὶ τὸν γείτονά του ποῦ εἶναι κοντὰ του»³.

Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ ὄρισε ὅτι πρέπει νὰ πάρουν, προσθέτει ἐπίσης καὶ τί εἶδους πρέπει νὰ εἶναι τὸ σφάγιον, καὶ πότε καὶ πῶς πρέπει νὰ γίνῃ ἡ τελετὴ. Γιατὶ λέγει: «Τὸ πρόβατον νὰ εἶναι ἀρτιμελές, χωρὶς ἐλάττωμα, καὶ ἑνὸς ἔτους, καὶ νὰ τὸ πάρετε ἀπὸ τὰ ἀρνιά καὶ ἀπὸ τὰ ἐρίφια, καὶ νὰ διατηρηθεῖ σὲ σᾶς μέχρι τὴ δέκατη τέταρτη τοῦ μηνὸς αὐτοῦ, καὶ νὰ τὰ σφάξῃ ὅλο τὸ πλῆθος τῆς συγκέντρωσιν τῶν Ἰσραηλιτῶν τὸ βράδυ. Καὶ νὰ πάρουν ἀπὸ τὸ αἷμα του καὶ νὰ βᾶψουν μὲ αὐτὸ τις δύο παραστάδες καὶ τὸ ἀνώφλι τῶν σπιτιῶν

3. *Εξ. 12, 1-4.

τοῖς. Καὶ φάγονται τὰ κρέα ἐν τῇ νυκτί ταύτῃ ὅπτι πυρί, καὶ
 ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἔδονται. Οὐκ ἔδεσθε ἀπ' αὐτῶν ὠμόν, οὐδὲ
 ἐψημένον ἐν ὕδατι, ἀλλ' ὅπτι πυρί, κεφαλὴν σὺν τοῖς ποσί καὶ
 τοῖς ἐνδοσθίοις. Οὐκ ἀπολείψετε ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸ πρωί, καὶ ὁ-
 5 στοῦν οὐ συντριψέτε ἀπ' αὐτοῦ. Τὰ δὲ καταλειπόμενα ἀπ' αὐτοῦ
 ἕως πρωί, κατακαύσετε πυρί». Ἐπάγει δὲ τούτοις ὁ νομοθέτης τὰ
 ἐφεξῆς, ὁποῖόν τε εἶναι πρέπει τῶν δαιτυμόνων τὸ σχῆμα διδά-
 σκων, καὶ τίνα τρόπον ἐξηρτισμένους τῆς ἱερωτάτης ἄπτεσθαι
 κοίτης ἀκόλουθον αὐτούς. «Οὕτω γὰρ φάγεσθε αὐτό, φησί. Ἐ-
 10 στωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμένα, καὶ τὰ ὑποδήματα ἐν τοῖς
 ποσίν ὑμῶν, καὶ αἱ θακτηρίαὶ ἐν ταῖς χερσίν ὑμῶν, καὶ ἔδεσθε
 αὐτὸ μετὰ σπουδῆς. Πάσχα γὰρ ἔστι Κυρίου». Ὁφελήσει δὲ αὐ-
 τοῖς, καὶ κατὰ τίνα τρόπον ἢ τοῦ προβάτου σφαγῆ, καλῶς δὲ λίαν
 ἀπογυμνῶν «Καὶ διελεύσομαι ἐν γῆ Αἰγύπτου, καὶ πατάξω πᾶν
 15 πρωτότοκον ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους, ἐν πᾶσι τοῖς θεοῖς τῶν
 Αἰγυπτίων ποιήσω τὴν ἐκδίκησιν, ἐγὼ Κύριος. Καὶ ἔσται ὑμῖν ἐν
 σημεῖω τὸ αἶμα ἐπὶ τῶν οἰκιῶν ὑμῶν, ἐν αἷς ὑμεῖς ἔσεσθε ἐκεῖ. Καὶ
 ὄψομαι τὸ αἶμα, καὶ σκεπάσω ὑμᾶς, καὶ οὐκ ἔσται ἐν ὑμῖν πληγὴ
 τοῦ ἐκτριβῆναι, ὅταν παῖω ἐν γῆ Αἰγύπτου». Εἶτα πάλιν μεθ' ἔτε-
 20 ρα. «Ἐπτὰ ἡμέρας ἔδεσθε ἄζυμα», φησὶν, «ἀπὸ δὲ τῆς πρώτης,
 ἀφανιεῖτε ζύμην ἐκ τῶν οἰκιῶν ὑμῶν». Καὶ τὴν τοῦ παραβαίνον-
 τος τιμωρίαν ὀρισάμενος, ἐπιλέγει πάλιν «Καὶ ἡ ἡμέρα ἡ πρώτη
 κεκλήσεται ἀγία, καὶ ἡμέρα ἡ ἑβδόμη, κλητὴ ἀγία ἔσται ὑμῖν». Τὸ
 μὲν δὴ θεῖον λόγιον οὕτως ἔχει, διελθόντες δὲ πάλιν ἀνὰ μέρος αὐ-
 25 τό, τὸν ἐκάστῳ πρέποντα νοῦν ἐφαρμόσαι πειράσσομαι, τὴν ἐκ τῶν
 σημαινομένων δύναμιν πολυτρόπως εἰς αὐτὸν ἀναφέροντες τὸν
 Χριστόν.

β'. Ορίζεται τοίνυν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους, ἐν τῷ πρώτῳ μηνί, τῆς
 ἱεροουργίας ὁ καιρὸς ἀρχῆ γὰρ πάντων ἔστιν ὁ Χριστός, ἐπεὶ μηδὲ
 30 πρόσφατος διὰ τοι τὴν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πρὸ αἰώνων γέννησιν.

4. Ἐξ. 12, 6-10.

5. Ἐξ. 12, 11.

6. Ἐξ. 12, 12-13.

μέσα σὰ ὅποια θὰ τὰ φάγουν. Καὶ νὰ φάγουν τὰ κρέατα αὐτὰ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας αὐτῆς ψητὰ στὴ φωτιά, καὶ ψωμί χωρὶς προζύμι μὲ πικρὰ χόρτα. Νὰ μὴ φάτε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ὠμό, οὔτε βρασμένο μέσα σὲ νερό, ἀλλὰ ψητὰ στὴ φωτιά, τὸ κεφάλι μαζί μὲ τὰ πόδια καὶ τὰ ἐντόσθια. Νὰ μὴ ἀφήσετε τίποτε μέχρι τὸ πρωί, καὶ νὰ μὴ σπάσετε κανένα κόκκαλό του. Ἐὰν ὅμως μείνει κάτι ἀπὸ αὐτὸ μέχρι τὸ πρωί, νὰ τὸ κάψετε στὴ φωτιά»⁴. Προσθέτει ἐπίσης ὁ νομοθέτης σ' αὐτὰ καὶ τὰ παρακάτω, ὑποδεικνύοντάς τους ποιά πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀμφίεσή τους καὶ μὲ ποιὸν τρόπο ντυμένοι θὰ πάρουν μέρος σ' ἐκείνη τὴν κοινὴ ἱερώτατη ἀκολουθία. Γιατὶ λέγει· «Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν λοιπὸν θὰ φάτε τὸ ἀρνί· ἡ μέση σας νὰ εἶναι ζωσμένη, νὰ ἔχετε φορέσει τὰ ὑποδήματά σας, καὶ νὰ κρατᾶτε στὰ χέρια σας τὰ ραβδιά σας, καὶ τὸ ἀρνὶ νὰ τὸ φάτε βιαστικά, γιατί εἶναι Πάσχα τοῦ Κυρίου»⁵. Καὶ θὰ τοὺς ὠφελήσει κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἡ σφαγὴ τοῦ προβάτου, πράγμα πού πολὺ σωστὰ τοὺς ἀποκαλύπτει. «Καὶ θὰ περάσω κατὰ τὴ νύχτα ἐκείνη ὅλη τὴν Αἴγυπτο, καὶ θὰ θανατώσω κάθε πρωτότοκο τῆς Αἴγυπτου, ἀπὸ ἄνθρωπο μέχρι καὶ κτῆνος, καὶ θὰ ἐκδικηθῶ ἐγὼ ὁ Κύριος ὅλους τοὺς θεοὺς τῶν Αἰγυπτίων. Καὶ τὸ αἷμα τῶν σπιτιῶν στὰ ὅποια μένετε σεῖς θὰ εἶναι σημάδι τῆς εὐνοίας μου γιὰ σᾶς. Θὰ βλέπω δηλαδὴ τὸ αἷμα καὶ θὰ σᾶς προφυλάσω, καὶ δὲν θὰ σᾶς πλήξει τὸ θανατικὸ χτύπημα, ὅταν θὰ καταφέρω τὸ πλήγμα στὴν Αἴγυπτο»⁶. Στὴ συνέχεια μετὰ ἀπὸ ἄλλα πάλι λέγει· «Ἐπτὰ ἡμέρες νὰ τρώτε ἄζυμα, καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα νὰ ἐξαφανίσετε τὴ ζύμη ἀπὸ τὰ σπίτια σας»⁷. Καὶ ὀρίζοντας τὴν τιμωρία ἐκείνου πού δὲν θὰ συμμορφωθεῖ, προσθέτει πάλι· «Καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα θὰ ὀνομασθεῖ ἁγία, καὶ ἡ ἐβδόμη ἡμέρα θὰ εἶναι ἐπίσης ἁγία γιὰ σᾶς»⁸. Αὐτὰ λοιπὸν λέγει ἁγία Γραφή. Ἐξετάζοντας ὅμως πάλι ἕνα-ἕνα αὐτὰ, θὰ προσπαθῶ νὰ ἐξηγήσω τὴ σημασία τοῦ καθενός, ἀποδίδοντας στὸν Χριστὸ μὲ πολλοὺς τρόπους τὴ σημασία τους.

2. Ὁ καιρὸς τῆς ἱερουργίας λοιπὸν ὀρίζεται στὴν ἀρχὴ τοῦ ἔτους καὶ κατὰ τὸν πρώτο μῆνα, ἐπειδὴ ἀρχὴ ὅλων εἶναι ὁ Χριστός⁹, γιατί δὲν εἶναι πρόσφατος, ἀφοῦ γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ τοὺς

7. Ἐξ. 12, 15.

8. Ἐξ. 12, 16.

9. Κολ. 1, 18.

Ἀγιάζει δὲ αὐτὸς κατὰ πάντα χρόνον, τὰ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἀλλ' ὥσπερ ἐν μηνὶ τῶν νέων ἢ πανήγυρις. «Παρώχето μὲν γὰρ τὰ ἀρχαῖα», κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν, «ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά», καὶ ἀνέβαλλεν καὶ ἀνθρώπου φύσις πρὸς τὸ ἐν 5 ἀρχαῖς ἐν Χριστῷ. Δούλοις τε οὖσιν ἔτι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ὑπὸ χεῖρα πράττουσι τὴν τυραννικὴν (εἶχον γὰρ ἔτι τὴν τῶν Αἰγυπτίων), τὰ τοιαῦτα διειπάτετο, τοῦ λόγου πάλιν αἰνιγματωδῶς ὑπεμφαίνοντος, μὴ ἂν ἕτερον δύνασθαι τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν πρὸς ἐλευθερίαν μὲν τὴν ἐξ ἁμαρτίας ἀναδρομεῖν, τὴν δὲ τοῦ δια- 10 βόλου πλεονεξίαν ἀποφυγεῖν, καὶ εἰς τὴν ἄνω γενέσθαι πόλιν ἀπὸ τῆς ἐν κόσμῳ διατριβῆς, εἰ μὴ διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ μετοχῆς καὶ φιλανθρωπίας, κατὰ τὸ εἰρημένον παρ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀνοήτους Ἰουδαίους· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας· ὁ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ 15 εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε». Καὶ πάλιν· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πῖντε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς», ἧς εἰς τύπον νοοῖτο καλῶς τῆς ἐπαγγελίας ἢ γῆ, εἰς ἣν ἐξ Αἰγύπτου μεταχω- 20 ρεῖν ἠπειλόγοντο.

Λαμβάνεται δὲ τὸ πρόβατον ἀπὸ δεκάτης τοῦ μηνὸς ἡμέρας, καὶ διατηρεῖται μέχρι τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης, ἵνα σφάττηται πρὸς ἐσπέραν. Καὶ τοῦ δὴ χάριν; ἐρεῖ τις τυχόν· βαθύς γὰρ ὄντως ὁ λόγος. Τί γάρ, εἰπέ μοι, διεκώλυεν ἡμέρα πρώτη διαλαμβάνε- 25 σθαι τοῦ μηνός; Τί δὲ ἄρα νομοθετεῖν ἀνέπεισε τὸν Θεὸν ἐν ἡμέραις πέντε τετηρημένον ἱερουργεῖν οὕτω πρὸς ἐσπέραν τὸ θῦμα; Πέντε γὰρ ἡμερῶν ἀριθμὸν εὐρήσομεν ἀπὸ τῆς δεκάτης ἀρξάμενοι. Τοῦ μὲν οὖν μὴ ἐν ἡμέρα πρώτη λαμβάνεσθαι τὸν ἀμνόν, ἀλλ' ἐν τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνός, σημαίνειν ἔοικεν, ὅτι πολλοὶ προεβάδιζον 30 χρόνοι, καὶ μακροὶ τινες ἦσαν αἰῶνες οἱ πρὸ ἡμῶν, καθ' ὃν ἦν αἰεὶ

αἰῶνες ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, καὶ αὐτὸς ἀγιάζει σὲ ὅλα τὰ χρόνια αὐτὰ που ἐγίναν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος, ὅμως τὸ πανηγύρι ὀρίζεται κατὰ κάποιον τρόπο στὸν μῆνα τῆς νέας ἐποχῆς. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ μακαρίου Παύλου, «τὰ παλιὰ πέρασαν, καὶ νά, ὅλα ἐγίναν καινούργια»¹⁰, καὶ ξανάνθισε ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Χριστό, σὲ σχέση πρὸς τὰ παλιὰ. Καὶ αὐτὰ διατάχθηκαν νὰ τὰ κάνουν ἐνῶ οἱ Ἰσραηλίτες ἦταν ἀκόμα δοῦλοι καὶ βρισκόνταν κάτω ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν Αἰγυπτίων, ὑποδηλώνοντας πάλι ὁ θεῖος λόγος μὲ τρόπο αἰνιγματικό, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ ἄλλο τρόπο νὰ προχωρήσει πρὸς τὴν ἐλευθερία ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν πλεονεξία τοῦ διαβόλου καὶ ἀπὸ τὴ διαμονὴ τῆς στὸν κόσμον νὰ βρεθεῖ στὴν οὐράνια πόλη, παρὰ μόνο μὲ τὴ συμμετοχὴ καὶ φιλανθρωπία τοῦ Χριστοῦ, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πὸν εἶπε ὁ ἴδιος στοὺς ἀνόητους Ἰουδαίους· «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σὰς λέγω, ὅτι καθένας ποὺ διαπράττει τὴν ἁμαρτία, εἶναι δοῦλος τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ὁ δοῦλος δὲν μένει στὸ σπίτι παντοτινὰ, ἐνῶ ὁ υἱὸς μένει παντοτινὰ. Ἐὰν λοιπὸν σὰς ἐλευθερώσει ὁ Υἱός, τότε θὰ γίνετε πραγματικὰ ἐλεύθεροι»¹¹. Καὶ πάλι· «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σὰς λέω, ἐὰν δὲν φάτε τὴ σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν πιεῖτε τὸ αἷμα του, δὲν ἔχετε ζωὴ μέσα σας»¹², τῆς ὁποίας προτύπωση θεωρεῖται καλῶς ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, στὴν ὁποία βιάζονταν νὰ φτάσουν.

Τὸ πρόβατο πάλι παίρνεται ἀπὸ τὴ δέκατη ἡμέρα τοῦ μηνός καὶ διατηρεῖται μέχρι τὴ δέκατη τέταρτη, γιὰ νὰ σφαχθεῖ κατὰ τὸ βράδυ. Καὶ γιὰ ποιὸν λόγο; θὰ ρωτοῦσε ἴσως κάποιος· γιατί πραγματικὰ ἡ αἰτία ἔχει βαθὺ νόημα. Γιατί πές μου· τί ἐμπόδιζε νὰ πάρουν τὸ ἄρνι τὴν πρώτη ἡμέρα τοῦ μηνός; Τί ἄραγε εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔπεισε τὸν Θεὸ νὰ νομοθετήσῃ, νὰ τὸ διατηρήσουν πέντε ἡμέρες, καὶ τότε νὰ τὸ θυσιάσουν τὸ βράδυ; Γιατί ἀρχίζοντας νὰ μετῶμε ἀπὸ τὴ δέκατη, θὰ βροῦμε τὸν ἀριθμὸ πέντε. Τὸ ὅτι λοιπὸν δὲν πρέπει τὸ ἄρνι νὰ παίρνεται ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα τοῦ μηνός, φαίνεται πὼς σημαίνει, ὅτι εἶχαν προσηγηθεῖ πρὶν ἀπὸ μᾶς πολλὰ χρόνια καὶ μακροὶ αἰῶνες, κατὰ τοὺς ὁποίους ὑπῆρχε καὶ

12. Ἰω. 5, 54.

καὶ ἔστιν καὶ ἔσται Θεός. Εἰσθαίνει δὲ γείτων εὐθύς μετ' ἐκείνους αἰὼν οὗτος ὁ καθ' ἡμᾶς, ὡς διὰ πενθημέρου τῆς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένης ὁδοῦ, εἰς πέντε καιροὺς διαιρούμενος. Σαφηνιῆ δὲ σφόδρα καλῶς ἡμῖν τὸ ζητούμενον ἢ τοῦ Σωτῆρος παραβολή, τοῦτον 5 ἔχουσα τὸν τρόπον· «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρωὶ μοσθῶσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. Συμφωνήσας δὲ μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. Καὶ ἐξελθὼν περὶ τρίτην ὥραν, εἶδεν ἄλλους ἐστῶτας ἐν τῇ 10 ἀγορᾷ ἀργοὺς, κάκεινους εἶπεν· «Υπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνά μου, καὶ ὁ ἂν ἦ δίκαιον, δώσω ὑμῖν. Οἱ δὲ ἀπῆλθον. Πάλιν δὲ περὶ τὴν ἕκτην ὥραν καὶ ἐνάτην ἐποίησεν ὡσαύτως. Περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην ἐξελθὼν, εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας, καὶ λέγει αὐτοῖς· Τί ἄδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; Λέγουσιν αὐτῷ· Οὐδεὶς 15 ἡμᾶς ἐμισθώσατο. Λέγει αὐτοῖς· Υπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνά μου».

Ὁρᾷς δὴ σὺν ἐν τούτοις καὶ λίαν ἐναργέστατα καὶ σαφῶς εἰς ὅλους πέντε καιροὺς τὸν καθ' ἡμᾶς αἰῶνα διηρημένον; Καὶ πρῶτον μὲν εἶναι λογιούμεθα, καθ' ὃν ἦν ἔτι τὰς ἐν παραδείσῳ 20 διατριβὰς ὁ προπάτωρ ἔχων Ἀδάμ· δεύτερον δὲ μετ' ἐκείνον καὶ ὡς «ὥρα τρίτη» δηλούμενον, καθ' ὃν Νῶε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ· τρίτον δὲ ὡς «ἐν ἕκτη», καθ' ὃν ἐκάλει τὸν Ἀβραάμ εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ὁ ἐπὶ πάντων Θεός· τὸ τέταρτον δὲ ὡς «ἐν ὥρα πάλιν ἐνάτη», τοῦ Μωσέως δηλονότι καὶ τῶν προφητῶν. «Περὶ τὴν 25 ἐνδεκάτην», τουτέστιν, ἐν τῷ πέμπτῳ καιρῷ, συστέλλομένης ἤδη τῆς ἡμέρας, καὶ οἴονεὶ καταλύοντος εἰς τέλος ἤδη τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἐμισθώσατο τὰ ἔθνη Χριστὸς κεκλημένα πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν παρ' ἐτέρου μηδαμῶς κατὰ τοὺς ἄνωθεν καὶ παρωχηκότας καιροὺς. Διὸ δὴ παρὰ πάντας οἱ τελευταῖοί φασι τό· «Οὐδείς 30 ἡμᾶς ἐμισθώσατο». Λαμβάνεται τοίνυν τὸ πρόβατον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πενθημέρου τὴν πρώτην, τουτέστι τὴν δεκάτην,

ὑπάρχει ὁ Θεός. Καί ἔρχεται ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τοὺς αἰῶνες ἐκείνους, αὐτὸς ὁ δικός μας αἰώνας, γιατί ὁ καιρὸς τῆς πενθήμερης ὁδοῦ πού ἀναφέρθηκε πρὸ πάνω διαιρεῖται σὲ πέντε καιροῦς. Μᾶς τὸ ἀποσαφηνίζει βέβαια πάρα πολὺ καλὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἢ παραβολὴ τοῦ Σωτῆρα, ἢ ὁποία λέγει τὰ ἐξῆς: «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μοιάζει μὲ ἀνθρωπο οἰκοδεσπότη, ὁ ὁποῖος, μόλις ξημέρωσε, πῆγε νὰ μισθώσει ἐργάτες γιὰ τὸ ἀμπέλι του. Καί ἀφοῦ συμφώνησε μὲ τοὺς ἐργάτες ἀπὸ ἓνα δηνᾶριο τὴν ἡμέρα, τοὺς ἔστειλε στὸ ἀμπέλι του. Καί ὅταν βγῆκε κατὰ τὴν τρίτη ὥρα, εἶδε ἄλλους νὰ στέκονται στὴν ἀγορὰ χωρὶς δουλειά, καί εἶπε καί σὲ ἐκείνους: Πηγαίνετε καί σεῖς στὸ ἀμπέλι καί ὅ,τι εἶναι δίκαιο θὰ σᾶς δώσω. Καί ἐκείνοι πῆγαν. Καί πάλι, ὅταν βγῆκε κατὰ τὴν ἕκτη καί τὴν ἑνατῆ ὥρα, ἔκανε τὸ ἴδιο. Ὅταν τέλος βγῆκε κατὰ τὴν ἐνδέκατη ὥρα, βρῆκε καί ἄλλους νὰ εἶναι χωρὶς δουλειά, καί τοὺς εἶπε: Γιατί κάθεστε ἐδῶ ὅλη τὴν ἡμέρα χωρὶς δουλειά; Καί ἐκείνοι τοῦ εἶπαν: Ἐπειδὴ κανένας δὲν μᾶς μίσθωσε. Καί αὐτὸς τοὺς εἶπε: Πηγαίνετε καί σεῖς στὸ ἀμπέλι»¹³.

Βλέπεις λοιπὸν μὲ αὐτὰ ὀλοφάνερα, ὅτι ὁ αἰώνας μας διαιρεῖται καθαρὰ σὲ πέντε ὅλες κι' ὅλες περιόδους; Καί πρώτη βέβαια πρέπει νὰ σκεφτοῦμε ὅτι εἶναι ἡ περίοδος κατὰ τὴν ὁποία ὁ προπάτορας Ἀδὰμ ζοῦσε στὸν παράδεισο. Δεύτερη μετὰ ἀπὸ ἐκείνην, σὰν «τρίτη ὥρα», ἐννοεῖται ἡ περίοδος κατὰ τὴν ὁποία ἔζησαν ὁ Νῶε καί ὅλοι ὅσοι ἦταν μαζί τους. Τρίτη πάλι, ὡς «ἕκτη ὥρα», ἡ περίοδος κατὰ τὴν ὁποία κάλεσε τὸν Ἀβραὰμ γιὰ νὰ γνωρίσει τὴν ἀλήθεια ὁ Θεὸς τῶν ὄλων. Τέταρτη ἐπίσης περίοδος, ὡς «ἑνατῆ πάλι ὥρα», νοεῖται ἡ περίοδος τοῦ Μωυσῆ καί τῶν προφητῶν. «Καί κατὰ τὴν ἐνδέκατη», δηλαδή κατὰ τὴν πέμπτην περίοδο, κατὰ τὴν ὁποία τελειώνει ἡ ἡμέρα καί κατὰ κάποιον τρόπο φθάνει στὸ τέλος τοῦ ὁ παρῶν αἰῶνας, μίσθωσε ὁ Χριστὸς τὰ ἔθνη, πού δὲν εἶχαν κληθεῖ ἀπὸ κανένα ἄλλον κατὰ τίς περιόδους πού εἶχαν περάσει. Γι' αὐτὸ βέβαια οἱ τελευταῖοι ἀπὸ ὄλους λένε τὸ, «δὲν μᾶς μίσθωσε κανένας». Παίρνεται λοιπὸν τὸ πρόβατο κατὰ τὴν πρώτη ἡμέρα τοῦ πενθημέρου, δηλαδή τῆ δέκατη, ἢ ὁποία

13. Μαθ. 20, 1-7.

τύπον ἐπέχουσαν τῆς τοῦ αἰῶνος ἀρχῆς, καὶ διατηρηθὲν ἐν τῷ τελευταίῳ καιρῷ, τουτέστιν ἐν τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ, σφάζεται πρὸς ἑσπέραν, ἵνα πάλιν ἐννοῆς, ὡς οὔτε νέον ἐστίν, οὐδὲ πρόσφατον τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον, ἀλλ' ἐφυλάττετο μὲν ἐν προ-
5 γνώσει τοῦ Πατρὸς καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς, ἀπέθανε δὲ ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τοῖς ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, οὕτω μὲν τοῦ νοητοῦ καὶ θείου φωτὸς καταλάμποντος, τῷ δ' ἐξ ἀγνοίας σκοτῶ θεβαπτισμένης ἔτι τῆς γῆς, καὶ τὰς ἀπάντων καρδίας κατα-
10 μολυνόντων ταῖς πλάναις τῶν κοσμοκρατόρων τοῦ σκοτοῦς τοῦτου. Διὰ τοῦτο καὶ «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου», ἐπιδημήσας ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ, καὶ φωστῆρες ἐν κόσμῳ λόγον ζωῆς ἐπέχοντες οἱ ἅγιοι χρηματίζουσι, καὶ προσέτι τοῦτο· «Καὶ ὑμεῖς ἔστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου», διὰ τὸ δύνασθαι φωτίζειν τοὺς ὄντας ἐν σκοτῶ, δικαίως ἀκούουσι.

15 Ἀποθανιάσεις δὲ πάλιν καὶ ἑτέραν ἐν τούτῳ μυστικῇ ἐνρίσκων οἰκονομίαν. Σφάζεται γὰρ ὁ ἁμνὸς ἐν τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τοῦ μηνὸς ἡμέρα, πλήρη τὴν οἰκειάν ἔχοντος δόξαν τοῦ σεληναίου κύκλου, καὶ νόθῳ μὲν ὥσπερ φωτὶ τὴν οἰκουμένην καταυγάζοντος, ἀρχομένου δ' οὖν ὁμως ἀπολήγειν κατὰ βραχί, καὶ ὥσπερ
20 ἐξ ἀνάγκης ἤδη συστελλόντος τὴν ἐνοικοῦσαν αὐτῷ τμήν τε καὶ χάριν, ἵνα νοήσης ἐντεῦθεν, ὡς ἐξ εἰκόνας τε καὶ σκιᾶς τοῦ παρθένου πράγματος ἐπὶ τὴν τῶν ἀληθεστέρων κατάληψιν χειραγωγούμενος, ὅτι κατὰ πᾶσαν μὲν ἐδοξάζετο τὴν οἰκουμένην ὁ τῆς νυκτὸς ἀρχων, τουτέστιν ὁ διάβολος, διὰ τῆς σελήνης ὡς ἐν τύπῳ
25 δηλούμενος (σελήνη γὰρ εἰς ἀρχὴν τέθειται τῆς νυκτὸς), καὶ ὥσπερ νόθον τι φῶς τὴν τοῦ κόσμου σοφίαν ταῖς τῶν πλανωμένων καρδίαις ἐντιθείς, πληρεστάτην ἐαυτῷ τὴν δόξαν ἐπραγματεύετο. Ἀπέθανε δὲ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστός, ὁ ἁμνὸς ὁ ἀληθινός, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ τὴν τοῦ διαδόλου
30 κατέλυσε δόξαν. Ἀπολήγειν γὰρ ἀνάγκη αὐτὴν καὶ δαπανᾶσθαι κατὰ βραχί, πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ ἀγάπην ἤδη τὴν ὡς πρὸς Θεὸν τῆς τῶν ἐθνῶν πληθῆος ἀναβαίνειν ἐπειγομένης διὰ τῆς πρὸς αὐ-

14. Ἐφ. 3, 9.

15. Ἰω. 8, 12. καὶ 9, 5.

προτυπώνει την αρχή του αιώνα, και διατηρήθηκε για τον τελευταίο καιρό, δηλαδή τη δέκατη τέταρτη ημέρα, και σφάζεται κατά το βράδυ, για να καταλάβεις πάλι, πώς ούτε νέο είναι, ούτε πρόσφατο το μυστήριο του Χριστού, ἀλλὰ φυλαγώτατον με πρόγνωσιν του Πατέρα¹⁴ από την αρχή της δημιουργίας του κόσμου, πέθανε όμως για μας κατά τους τελευταίους καιρούς του αιώνα, χωρίς ακόμα βέβαια να λάμπει το νοητό και θεϊκό φῶς, και ἡ γῆ ἦταν ακόμα βυθισμένη στο σκοτάδι τῆς ἄγνοιας, και τὶς καρδιές ὄλων τὶς καταμόλυναν με τὶς πλάνες οἱ κοσμοκράτορες αὐτοῦ τοῦ σκοταδιοῦ. Γι' αὐτὸ και ὁ Σωτῆρας ὅταν ἤρθε ἔλεγε: «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»¹⁵, και οἱ ἅγιοι ἀποτελοῦν φωστῆρες τοῦ κόσμου πού παρέχουν τὸν λόγο τῆς ζωῆς. Και ἐπίσης δικαιολογημένα ἀκοῦνε τό, «Σεῖς εἶστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου αὐτοῦ»¹⁶, ἐπειδὴ μποροῦν νὰ φωτίζουν αὐτοὺς πού βρίσκονται στο σκοτάδι.

Ὅμως θὰ θανατώσεις και πάλι βρίσκοντας σ' αὐτὸν και ἄλλη μυστικὴ ἐνέργεια. Γιατί σφάζεται σὰν ἀρνὶ τῆ δέκατη τέταρτη ἡμέρα τοῦ μήνα, ἔχοντας ὀλοκληρωμένη τῆ λαμπρότητα τοῦ κύκλου τῆς σελήνης, και φωτίζοντας κατά κάποιον τρόπο με νόθο φῶς τὴν οἰκουμένη, ἀρχίζοντας ὅμως σιγά-σιγά νὰ τελειώνει, και σὰν νὰ περιορίζει ἀπὸ ἀνάγκη τὴν τιμὴ και χάρη πού ὑπῆρχε μέσα του, για νὰ καταλάβεις με αὐτό, ὀδηγούμενος στὴν κατανόηση αὐτῶν πού εἶναι πιὸ ἀληθινὰ με τὴν εἰκόνα και τὸν τύπο τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ, ὅτι ὁ ἄρχοντας τῆς νύχτας, δηλαδή ὁ διάβολος, δοξαζόταν σὲ ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη, ἐμφανιζόμενος με τὸν τύπο τῆς σελήνης (γιατί ἡ σελήνη εἶχε δημιουργηθεῖ για νὰ ἐξουσιάζει τὴ νύχτα)¹⁷ και τοποθετώντας σὰν κάποιον νόθο φῶς τὴ σοφία σὶς καρδιές τῶν πλανωμένων, ἔκαμνε πιὸ πλήρη τὴ λάμψη για τὸν ἑαυτὸ του. Και πέθανε για μας και για τὸ καλὸ μας ὁ Χριστός, ὁ ἀληθινὸς Ἀμνός, ὁ ὁποῖος σηκώνει τὶς ἁμαρτίες τοῦ κόσμου¹⁸, και κατάργησε τὴ δόξα τοῦ διαβόλου. Γιατί αὐτὴ πρέπει νὰ τελειώσει και νὰ δαπανηθεῖ λίγη-λίγη, γιατί τὸ πλῆθος τῶν ἐθνικῶν βιάζεται νὰ ἀνέβει πιά πρὸς τὴν εἰρήνη και τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, με τὴ στροφή και τὴν πίστη του πρὸς αὐτήν. Και ἄρα

16. Ματθ. 5, 14.

17. Γέν. 1, 16.

18. Ἰω. 1, 29.

τὴν ἀποστροφῆς καὶ πίστεως. Καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ ἐν Ψαλμοῖς ἀδόκιμον πάλαι περὶ Χριστοῦ· «Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, καὶ πληθὸς εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῆ ἡ σελήνη».

Ἀνέτειλε γὰρ ἐν ἡμέραις Χριστοῦ δικαιοσύνη διὰ πίστεως, πληθὸς δὲ εἰρήνης διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἐπιστροφῆς. Καὶ πρὸς τοῦτοις ἐτι καὶ ὁ τῆς νυκτὸς ἄρχων ἀντανήρηται, τουτέστιν ὁ διάβολος. Ἐπιτῆρει δὲ ὅπως οὐκ ἀναιρεθῆσεται φησι τὴν σελήνην ἀπλῶς, ἀνταναιρεθῆσεται δὲ μᾶλλον ὡς γὰρ ἤδη προανελών, δῆλον δὲ δήπου πάντως, ὅτι τὸν ἄνθρωπον ἀνταναιρεῖται ὁ διάβολος.

- 10 «Λαβέτωσαν», τοίνυν, φησί, «ἕκαστος πρόβατον κατ' οἰκίαν». Τέλειος γὰρ ἐν ἐκάστῳ Χριστὸς διὰ μετοχῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνοικίζεται, καὶ οὐ μεμερίσται, καθάπερ ὁ Παῦλὸς φησι. Πλὴν ἐὰν ὡσι, φησί, ὀλιγοστοὶ ὡς μὴ ἱκανοὺς εἶναι εἰς πρόβατον, συλλήψεται μεθ' ἑαυτοῦ τὸν γείτονα τὸν πλησίον αὐτοῦ.
- 15 Οἱ γὰρ οὐκ ἔχοντες ἐξ ἑαυτῶν τέλειον δύνασθαι συνιέναι μόνον τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ἢ καὶ οὐκ ἀρκοῦντες εἰς κατανόησιν τὴν περὶ αὐτοῦ διὰ τὴν τῆς οἰκείας ἐννοίας ἀσθένειαν, μεθέξουσι πάλιν, αὐτοὺς συνεργάτας ὥσπερ καὶ συλλήπτορας τοὺς ὁμοπίστους δεξάμενοι. Διὰ γὰρ τῆς ἀλλήλων νοθεσίας ἔσθ' ὅτε καὶ εἰς μεῖζους
- 20 ἢ καθ' ἡμᾶς θεωρίας ἀναβαίνειν ἰσχύομεν. Ὡσπερ οὖν ἀμέλει καὶ ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἐννοῦχος ἀνεπυνθάνετο τοῦ Φιλίππου, τῆς περὶ Χριστοῦ προφητείας ἐπακροώμενος «Δέομαί σου, περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει, περὶ ἑαυτοῦ ἢ περὶ ἑτέρου τινός;». Ὁρᾷς ὅπως τὸν γείτονα συλλαβῶν (ἐγγὺς γὰρ ἀλλήλων οἱ πάντες ἐσμέν, ὅσοι
- 25 εἰς τὸν ἕνα καὶ κοινὸν τῆς πίστεως λόγον), μέτοχος ἦδη τοῦ νοητοῦ προβάτου διὰ τῆς ἐρεύνης ἀνεδεικνύετο. Ἡξίου γὰρ εὐθύς καὶ δεβαπτίσθαι, καὶ δὴ καὶ δεβάπτισται.

«Ἔστω δέ, φησί, τὸ πρόβατον τέλειον». Πάντα γὰρ ἦν ἐν Χριστῷ τὰ θεοπρεπῆ γνωρίσματα. Ἄλλ' ἔστω καὶ ἄρσεν, ὁ νομο-

19. Ψαλμ. 71, 7.

20. Ἐξ. 12, 3.

αὐτὸ σήμαινε ἐκεῖνο πού ψάλλεται στοὺς Ψαλμοὺς γιὰ τὸν Χριστό· «Θὰ ἀνατεῖλει κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ δικαιοσύνη καὶ ἄφθονη εἰρήνη, μέχρι πού νὰ ἐκλείψει ἡ σελήνη»¹⁹. Πράγματι κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ Χριστοῦ ἀνέτειλε δικαιοσύνη μέσω τῆς πίστεως, καὶ πολλὴ εἰρήνη μὲ τὴν ἐπιστροφή στὸν Θεό. Καὶ ἐπὶ πλέον καταργήθηκε καὶ ὁ ἄρχοντας τῆς νύχτας, δηλαδή ὁ διάβολος. Πρόσεχε ὁμως, ὅτι δὲν λέγει ἀπλῶς ὅτι θὰ καταργηθεῖ ἡ σελήνη, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι θὰ καταργηθεῖ ἀντὶ ἄλλου. Ἐπειδὴ δηλαδή τὸν εἶχε ἦδη καταργήσει, εἶναι ὀπωσδήποτε φανερό, ὅτι ὁ διάβολος εἶχε καταργήσει τὸν ἄνθρωπο.

«Ἄς πάρει» λοιπὸν λέγει, «ὁ καθένας ἓνα ἄρνι σὲ κάθε σπίτι του»²⁰. Γιατὶ σὺ καθέ ἓνα ὑπάρχει τέλειος ὁ Χριστὸς μὲ τὴ συμμετοχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ δὲν μοιράζετε, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος²¹. Ὡστόσο λέγει, ἐὰν εἶναι λίγοι καὶ δὲν εἶναι ἀρκετοὶ νὰ φᾶνε τὸ πρόβατο, νὰ πάρει ὁ καθένας μαζί του τὸ γείτονα πού βρῖσκεται κοντὰ του. Ἐκεῖνοι δηλαδή πού δὲν μποροῦν μόνοι τους νὰ κατανοήσουν τέλειο τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἢ καὶ δὲν μποροῦν νὰ τὸ καταλάβουν ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας τοῦ νοῦ τους, θὰ πάρουν μέρος καὶ αὐτοί, παίρνοντας κατὰ κάποιον τρόπο ὡς συνεργάτες καὶ βοηθοὺς τοὺς ὁμοπίστους τους. Γιατὶ μὲ τὴ νουθεσία τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸν ἄλλο μποροῦμε μερικὲς φορὲς νὰ κατανοήσουμε πράγματα πού ξεπερνοῦν τὴ δική μας ἱκανότητα ἀντίληψης. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή ἔκανε καὶ ἐκεῖνος ὁ σοφὸς εὐνοῦχος, ὁ ὁποῖος, ρωτώντας τὸν Φίλιππο, πληροφορήθηκε γιὰ τὴν προφητεία πού ἀναφερόταν στὸν Χριστό: «Σὲ παρακαλῶ, πές μου γιὰ ποιὸν τὸ λέγει αὐτὸ ὁ προφήτης· γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἢ γιὰ κάποιον ἄλλο;»²². Βλέπεις ὅτι παίρνοντας μαζί του τὸν γείτονα (γιατὶ εἴμαστε ὁ ἓνας κοντὰ στὸν ἄλλο, ὅλοι ὅσοι πιστεύουμε σὺν ἓνα καὶ κοινὸ λόγῳ τῆς πίστεως), μὲ τὴν ἐρευνά του ἔγινε ἀμέσως μέτοχος τοῦ νοητοῦ προβάτου. Γιατὶ ζήτησε ἀμέσως καὶ νὰ βαπτισθεῖ, καὶ βαπτίσθηκε.

«Τὸ πρόβατο ὁμως», λέγει, «νὰ εἶναι ἄρτιο». Στὸν Χριστὸ δηλαδή ὑπῆρχαν ὅλα τὰ γνωρίσματα πού ταιριάζουν στὸν Θεό.

21. Α΄ Κορ. 12, 4.

22. Πράξ. 8, 34.

θέτης διήγγειλεν. Αὐτός γάρ ἦν τε καὶ ἔστιν, ὁ πᾶσιν ἡμῖν ἐνείεις
 τῆς θεογνωσίας τὰ σπέρματα, καὶ ὥσπερ τινὰ γῆν θελητήν Ὡσ-
 περ οὖν καὶ ὁ προφητικὸς ἔχει λόγος, ἐπιτελῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ
 τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων. Ἀλλὰ πρὸς
 5 τούτοις καὶ ἐνιαύσιον ἔστω, ἢ κατὰ τὸν χρόνον, ἵνα μὴ ἢ ὡς ἀτε-
 λές, οὐπω πληρωθέντος ἐπ' αὐτῷ τοῦ ἔτους ἢ ὅτι τὴν ἐπὶ τῷ πάθει
 θεοπρεπεστάτην ἑορτὴν καθ' ἕκαστον ἔτος ἔμελλον ἐπιτελεῖν, οἷ
 τὰ ἐκ τοῦ πάθους ἀποκερδαίνοντες ἀγαθὰ. Ἀπὸ δὲ τῶν ἀμνῶν
 καὶ ἀπὸ τῶν ἐρίφων λαμβάνεσθαι λέγει. Καὶ ὁ μὲν ἀμνὸς ὡς καθα-
 10 ρόν τε καὶ ἄμωμον θῆμα κατὰ νόμον νοεῖται, τὸ δὲ τῶν ἐρίφων
 γένος ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἀεὶ τῷ θουσιαστηρίῳ προσφέρεται.
 Εὐρήσεις δὲ τοῦτο καὶ ἐν Χριστῷ. Ἦν γὰρ ὁ αὐτός, καὶ ὡς ἄμω-
 μον ἱερεῖον εἰς ὁσίμην εὐωδίας ἀναφέρων ἑαυτὸν τῷ Θεῷ καὶ
 Πατρὶ, καὶ ὡς ἔριφος ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν σφασζόμενος.
 15 Μετὰ δέ γε τὴν σφαγὴν, καταχρίειν τῷ αἵματι τοὺς τῶν οἰκημά-
 των σταθμοὺς καὶ τὴν φλιάν ἐπιτάττει, οὐχ ἕτερόν τι σημαίνειν
 ἐθέλων, ὡς γέ μοι δοκεῖ, ἢ ὅτι τῷ σεπτῷ καὶ τιμίῳ αἵματι τοῦ
 Χριστοῦ τὴν ἐπίγειον ἑαυτῶν οἰκίαν ἀσφαλιζόμεθα, τουτέστι τὸ
 σῶμα, τὴν ἐκ παραβάσεως νέκρωσιν διὰ μετοχῆς τῆς ζωῆς ἐξε-
 20 λαύνοντες. Ζωὴ γὰρ καὶ ἁγιασμός ἡ Χριστοῦ μετοχή. Καὶ αὐτὸν
 δὲ θορυβοῦντες τὸν ὀλοθρευτήν, ὡς ἄγαν ἀποτάτω ποιούμενοι
 διὰ τῆς κρίσεως τὸν ἐπιβουλεύοντα δαίμονα, τὰ ἐκ σαρκικῶν
 κινήματων ἀπονεκρούμεθα πάθη.

«Θύρας» δὲ νοήσεις τῆς ἀριτύς ἡμῖν εἰρημένης οἰκίας, τὰς ἐν
 25 ἡμῖν αἰσθήσεις δηλαδή, δι' ὧν ταῖς ἀπάντων καρδίαις ἢ τῶν
 πραγμάτων διακονεῖται ποιότης, καὶ ἢ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀμέτρητος
 ἐπιχεῖται πληθύς. Θύρας δὲ αὐτὰς καὶ ὁ προφήτης Ἰωὴλ ὀνομάζει
 λέγων «Ὡς εἰσελεύσονται τινες κλέπτει διὰ τῶν θυρίδων ἡμῶν»
 οὐ γὰρ ἦσαν κατακεχρισμένοι τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ Ἐσθίεσθαι
 30 δὲ προστάττει τὰ κρέα ταύτη τῇ νυκτί, τουτέστι κατὰ τὸν αἰῶνα

Ἄλλὰ νὰ εἶναι καὶ ἀρσενικὸ τὸ ἀρνὶ παράγγειλε ὁ νομοθέτης. Γιατὶ αὐτὸς ἦταν καὶ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ σπέρνει τοὺς σπόρους τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ μέσα μας καὶ σὰν σὲ γῆ ποὺ τοὺς θέλει. Ὅπως βέβαια καὶ ὁ λόγος τῶν προφητῶν, ποὺ προετοιμάζει τὴν ἀνθρωπότητα γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μὲ τὰ κηρύγματα τοῦ Εὐαγγελίου. Ἄλλὰ μαζί μὲ τὰ ἄλλα νὰ εἶναι τὸ ἀρνὶ καὶ ἑνὸς ἔτους, καὶ ὄχι λιγώτερο, γιὰ νὰ μὴ εἶναι ἀτελές, μὲ τὸ νὰ μὴ ἔχει συμπληρώσει ἕνα χρόνο, ἢ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ τελοῦν κάθε χρόνο τὴ γιορτὴ ποὺ ταιριάζει στὸν Θεό, εὐτοὶ ποὺ καρπώνονται τὰ ἀγαθὰ τοῦ πάθους. Καὶ λέγει νὰ παίρνουν τὸ ἀρνὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἀρνιά ἢ τὰ ἐρίφια. Καὶ τὸ ἀρνὶ βέβαια, ἐπειδὴ εἶναι καθαρὸ καὶ ἀθῶο, θεωρεῖται σύμφωνα μὲ τὸν νόμο θῦμα, ἐνῶ τὸ γένος τῶν ἐριφίων προσφέρεται στὸ θυσιαστήριο γιὰ τὶς ἁμαρτίες. Θὰ τὸ θρεῖς φυσικὰ αὐτὸ καὶ στὸν Χριστό. Γιατὶ ὁ ἴδιος ἦταν καὶ σὰν θῦμα ἄμμεπτος, προσφέροντας τὸν ἑαυτὸ του στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα του ὡς ὁσμὴ εὐωδίας, καὶ σφάχθηκε σὰν ἐρίφιο γιὰ τὶς δικές μας ἁμαρτίες. Μετὰ τὴ σφαγὴ ὁμοῦ διατάζει νὰ βάψουν μὲ τὸ αἷμα τὶς παραστάδες καὶ τὸ ἀνώφλι τῶν σπιτιῶν, θέλοντας νὰ δείξει, ὄχι τίποτε ἄλλο, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἄλλὰ ὅτι μὲ τὸ ἅγιο καὶ τίμιο αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀσφαλίζουμε τὴν ἐπίγεια κατοικία μας, δηλαδὴ τὸ σῶμα, διώχνοντας μὲ τὴ συμμετοχὴ μας στὴ ζωὴ τῆς νέκρωσης ποὺ ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς παρακοῆς. Γιατὶ ἡ συμμετοχὴ μας στὸν Χριστὸ εἶναι ζωὴ καὶ ἁγιασμός. Παράλληλα ὁμοῦ, προξενώντας ταραχὴ στὸν ἴδιο τὸν ἐξολοθρευτὴ, ἀφοῦ μὲ τὸ χρίσμα διώχνουμε πολὺ μακριὰ τὸν δαίμονα ποὺ ἐπιδιώκει τὸ κακὸ μας, ἀπονεκρώνουμε τὰ πάθη τῶν σαρκικῶν παρορμήσεων.

«Θύρες» πάλι τῆς τέλειας λεγομένης οἰκίας μας πρέπει νὰ θεωρήσεις τὶς αἰσθήσεις μας, δηλαδὴ τὶς αἰσθήσεις μας, μέσα ἀπὸ τὶς ὁποῖες διακονεῖται στὶς καρδιές ὄλων μας ἡ ποιότητα τῶν πραγμάτων, καὶ εἰσχωρεῖ μέσα μας τὸ ἀμέτρητο πλῆθος τῶν ἐπιθυμιῶν. Θύρες ὀνομάζει τὶς αἰσθήσεις καὶ ὁ προφήτης Ἰωὴλ λέγοντας, «Θὰ μποῦν μερικοὶ κλέφτες ἀπὸ τὶς θύρες μας»²³, γιὰτὶ δὲν εἶχαν φαβεὶ μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ διατάζει τὰ κρέατα νὰ

23. Ἰωὴλ 2, 9.

τὸν ἐνεσθηκότα. Οὕτω γὰρ αὐτὸν καὶ ὁ Παῦλος ἐπεκάλει, λέγων
 «Ἡ νύξ προέκοψε, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν». Ἡμέραν ἐν τούτοις διαρ-
 ρήδην εἰπὼν τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα, ὃν αὐτὸς φωτίζει Χριστός.
 Φάγονται τοίνυν τὰ κρέα κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, φησὶν. Ἔως
 5 μὲν γὰρ ἐσμέν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ διὰ τῆς ἁγίας σαρκὸς τε καὶ τοῦ
 τιμίου αἵματος, καὶ παχύτερος ἔτι μεταληψόμεθα τοῦ Χριστοῦ.
 Εἰς δὲ τὴν ἡμέραν κατανήσαντες τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καθὼς
 γέγραπται, καὶ εἰς τὴν λαμπρότητα τῶν ἁγίων ἀναβεδηκότες,
 καθ' ἑτερόν τινα τρόπον ἁγιασθησόμεθα πάλιν, καὶ ὡς οἶδεν ὁ
 10 τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν διανομὸς καὶ δοτῆρ. Ἄλλως τε καὶ ὁμο-
 λογίαν ἔχει τοῦ πάθους, καὶ τοῦ δι' ἡμᾶς οἰκονομικῶς παραδει-
 χθέντος θανάτου τοῦ Χριστοῦ, τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκὸς ἢ μετάλη-
 ψις καὶ ἡ πόσις ὁμοίως ἢ ἐκ τοῦ σωτηρίου αἵματος. Οὕτω γὰρ
 αὐτὸς πού φησιν, ὅτε τοῖς ἑαυτοῦ γνωρίμοις τοὺς ἐπὶ τῷ μυστηρίῳ
 15 νόμους ἐτίθει. «Ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, πίνητε
 δὲ τὸ ποτήριον τοῦτο, τὸν ἑμὸν θάνατον καταγγέλλετε».

Οὐκοῦν ἐπὶ μὲν τοῦ παρόντος αἰῶνος, διὰ μὲν τῆς μετοχῆς
 τῶν ἀρτίως ὠνομασμένων, καταγγελοῦμεν εἰκότως τὸν θάνατον
 αὐτοῦ, ὅταν δὲ λοιπὸν ἐν τῇ δόξῃ παραγένῃ τοῦ Πατρὸς, οὐκ
 20 εὐκαίρως ἔτι τὴν ἐπὶ τῷ πάθει προσοίσομεν ὁμολογίαν αὐτῷ, ἀλλ'
 ἐπιγνωσόμεθα μὲν καθαρῶς ὡς Θεὸν «πρόσωπον πρὸς πρό-
 σωπον», ὡς Παῦλός φησι. «Δοξολογήσομεν», γὰρ φησιν, «ὡς
 Δεσπότην. Ἄπαξ γὰρ ἀποθανῶν, οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος
 αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει», κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. Διὸ δὴ καὶ
 25 ἔφασκεν «Εἰ καὶ ἔγνωμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι
 γινώσκομεν». Τότε γὰρ οὐκ ἄφ' ὧν ἐστὶν ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐξ ὧν
 ἐστὶ Θεὸς ἀληθινός, λαμπρότερον ἐπιγνωσόμεθα, συμπεπερασμέ-
 νης ἤδη τῆς οἰκονομίας, ἐφ' ἣ καὶ γέγονε σὰρξ Ἀργήσουσι γὰρ,
 κατὰ τὸ εἶκός, οἱ περὶ σαρκώσεως λόγοι, γινῶσις δὲ ἡ μείζων

φαγωθῶν τὴν ἴδια νύχτα, δηλαδή στὴν ἐδῶ ζωὴ. Γιατὶ ἔτσι τὴν ὀνόμαζε καὶ ὁ Παῦλος λέγοντας: «Ἡ νύχτα προοῶρησε καὶ ἡ ἡμέρα πλησίασε»²⁴, ὀνομάζοντας ὀλοφάνερα μὲ αὐτὰ τὴ μελλοντικὴ ζωὴ, τὴν ὁποία φωτίζει ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Δέγει λοιπὸν νὰ φᾶνε τὰ κρέατα κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ. Γιατὶ ὅσο βρισκόμαστε σ' αὐτὸν τὸν κόσμον, θὰ γινόμαστε μετοχοὶ τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τρόπο πνευματικὰ παχύτερο, μὲ τὴν ἅγια σὰρκα καὶ τὸ πολύτιμο αἷμα του, ἐνῶ ὅταν φτάσουμε στὴν ἡμέρα τῆς δυνάμεώς του, ὅπως ἔχει γραφεῖ²⁵, καὶ ἀνεβοῦμε στὴ λαμπρότητα τῶν ἁγίων, θὰ ἁγιασθοῦμε καὶ πάλι μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο, τὸν ὁποῖο γνωρίζει ὁ διανομέας καὶ χορηγὸς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Ἐξάλλου ἡ μετὰληψὴ τῆς ἁγίας σάρκας τοῦ καθὼς καὶ τοῦ αἵματος ἀπὸ τὸ ἅγιον ποτήριον σημαίνει καὶ ὁμολογία τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, ποῦ ἐγίνε κατ' οἰκονομία γιὰ μᾶς. Γιατὶ ὁ ἴδιος λέγει κάπου στοὺς γνωστούς του, ὅταν ὄριζε τοὺς νόμους τοῦ μυστηρίου: «Ὅσες φορὲς θὰ τρῶτε τὸν ἄρτο αὐτὸν καὶ θὰ πίνετε τὸ ποτήριον αὐτό, θὰ διακηρύσσετε τὸν θάνατό μου»²⁶.

Ἄρα λοιπὸν κατὰ τὴν παροῦσα ζωὴ, μὲ τὴ συμμετοχὴ μας σ' αὐτὰ ποὺ μόλις ἀνέφερα, θὰ διακηρύσσουμε σωστά τὸν θάνατό του, ὅταν ὅμως θὰ ἔρθει μὲ τὴ δόξα τοῦ Πατέρα, τότε δὲν θὰ τοῦ προσφέρουμε πιά ἐπίκαιρα τὴν ὁμολογία μας στὸ θάνατό του, ἀλλὰ θὰ γνωρίσουμε τὸν Θεὸ καθαρά, «πρόσωπο μὲ πρόσωπο», ὅπως λέγει ὁ Παῦλος²⁷. Γιατὶ λέγει: «Θὰ τὸν δοξολογήσουμε ὡς Δεσπότη. Γιατί, ἀφοῦ πέθανε μιὰ φορὰ, δὲν ξαναπεθαίνει ποτὲ πιά. Ὁ θάνατος δὲν τὸν ἐξουσιάζει πιά»²⁸, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια πάλι τοῦ Παύλου. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Ἐὰν κάποτε γνωρίσαμε τὸν Χριστὸ κατὰ σὰρκα, ὅμως τώρα δὲν τὸν γνωρίζουμε πιά ἔτσι»²⁹. Γιατὶ τότε θὰ τὸν γνωρίσουμε καθαρώτερα, ὄχι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἦταν ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι Θεὸς ἀληθινός, γιατί θὰ ἔχει τελειώσει πιά τὸ σωτήριο σχέδιον τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ἐγίνε ἄνθρωπος. Γιατὶ θὰ καταργηθῶν, ὅπως εἶναι φυσικό, οἱ λόγοι γιὰ τὴ σάρκωση, καὶ θὰ ἔρθει ἡ ἀνωτερὴ γνώση,

26. Α' Κορ. 12, 26.

28. Ρωμ. 6, 9.

27. Α' Κορ. 13, 12.

29. Β' Κορ. 5, 16.

εἰσθῆσεται, καὶ θεία τις ἐν ἡμῖν ἀναλάβημι σύνεσις παρ' αὐτοῦ
σωτηρίας τῆς ἐν δόξῃ θεοπροπεῖ.

Πυρὶ δὲ ὀπτῶντας ἐσθίεσθαι τοῦ προβάτου κελεύει τὰ κρέα,
διὰ τοι τὸ χρῆναι θερμοὺς εἶναι τῷ πνεύματι τοὺς εἰς κατάληψιν
5 ἀναβαίνοντας τοῦ Χριστοῦ. Ζέειν δὲ αὐτοὺς τῷ πνεύματι κελεύει
καὶ Παῦλος Ἄλλὰ καὶ ἄρτους ἀζύμους ἐπὶ πικρίδων φάγονται,
φησί, δι' αἰνίγματος ὑποφαίνων, ὅτιπερ οἱ μέτοχοι γεγονότες τοῦ
Χριστοῦ, ἀζύμοις ὥσπερ καὶ καθαρωτάταις ἐπιθυμίαις τὴν ἑαν-
τῶν ὀφείλουσιν ἀποτρέφειν ψυχὴν, εἰς ἄδολόν τινα καὶ ἀμιγῆ
10 φανλόγητος προσεθίζοντες πολιτείαν, καὶ μὴ παραιτεῖσθαι διὰ
τοῦτο τὰς ἐκ τῶν πειρασμῶν πικρίας, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπό τι-
νος «Τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν Θεῷ, ἐτόίμασον τὴν ψυχὴν
σου εἰς πειρασμόν, εὐθυνον τὴν καρδίαν σου καὶ καρτέρησον». —
«Ἄλλὰ καὶ οὐκ ἔδεσθε», φησί, «ἀπ' αὐτοῦ ὤμόν». Τί οὖν ἄρα καὶ
15 τοῦτό ἐστιν; Ὁ ὤμόν ἐσθίω, οὐκ εἰς πέψιν ἐσθίει, ἀλλ' οὐδὲ ὑπέ-
κει τοῖς ὁδοῦσιν ὄλως ἢ τοιάδε τροφή. Τοῦτο δὲ ἂν δρῶν ἐκότως
οἱ μὴ δι' ἐρεύνης τὸν ἐπὶ τῷ Χριστῷ καταλεπτύνοντες λόγον, πυ-
ροῦντές τε καὶ δοκιμάζοντες, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ μελωδού-
μενον «Καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ». Κωλύει δὲ πά-
20 λιν ἐσθίειν ἠψημένον ἐν ὕδατι, τὴν ὑδαρεστέραν καὶ ἐκλελυμένην
περὶ αὐτοῦ διάληψιν, οὐ καλὴν ἔσεσθαι τροφήν ταῖς τῶν πιστευ-
όντων διανοίαις ὑποδηλῶν. Ὑδαρεστέρα δὲ περὶ αὐτοῦ διάληψις,
τὸ μὴ Θεὸν οἶεσθαι κατὰ φύσιν ὑπάρχειν αὐτόν, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν
ποιημάτων κατακομίζειν τάξιν, ὃ καὶ δρᾶν ἀμαθῶς οὐ καταναρ-
25 κῶσί τινες, τὰ οἰκονομικῶς εἰρημένα περὶ αὐτοῦ διὰ τὴν ἐνανθρώ-
πησιν, εἰς τὸ οἰκεῖον περιέλκοντες θέλημα, καὶ τροφήν ὥσπερ τινὰ
τῆς ἐνούσης αὐτοῖς δυσσεβείας ποιούμενοι.

«Οὐκ ἔδεσθε», τοίνυν, φησί, «ἠψημένον ἐν ὕδατι, ἀλλ' ἢ ὀπτᾶ
πυρὶ», διὰ τὴν ἤδη προαποδοθεῖσαν αἰτίαν, καὶ ὅτι «τὰ λόγια
30 Κυρίου πεπτρωμένα». Θερμοὶ γὰρ πάντες εἰσὶν οἱ περὶ τῆς θεότη-

καὶ θὰ λάμπει σὲ μᾶς κάποια θεϊκὴ γνώση τῆς σωτηρίας ἐκ μέρους τοῦ, ποῦ θὰ ἐκδηλώνεται μὲ τὴ θεοπρεπῆ δόξα του.

Προστάζει λοιπὸν νὰ τρῶνε τὰ κρέατα τοῦ προβάτου καθὼς θὰ τὰ ψήνουν, ἐπειδὴ κατὰ κάποιο τρόπο πρέπει νὰ εἶναι θερμοὶ πνευματικὰ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ κατανοήσουν τὸν Χριστό. Ἄλλὰ καὶ ὁ Παῦλος προτρέπει νὰ εἶναι θερμοὶ πνευματικὰ³⁰. Ἐπίσης τοὺς προστάζει νὰ τρῶνε ἄρτους ἄζυμους, μὲ πικρὰ χόρτα, ὑποδηλώνοντας κατὰ τρόπο αἰνιγματικὸ, ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἐγιναν μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ, πρέπει κατὰ κάποιο τρόπο νὰ τρέφουν τὴν ψυχὴ τους μὲ ἄζυμες καὶ καθαρῶτατες ἐπιθυμίες, συνηθίζοντάς τιν σὲ κάποια ἄδολη καὶ καθαρὴ ἀπὸ κακία συμπεριφορὰ, καὶ νὰ μὴ ἀποφεύγουν ἐξαιτίας αὐτοῦ τὶς πικρίες ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ εἶπε κάποιος: «Παιδί μου, ὅταν πηγαίνεις νὰ ὑπηρετήσεις τὸν Θεό, προετοίμασε τὴν ψυχὴ σου γιὰ τὸν πειρασμὸ, καθάρισε τὴν καρδιὰ σου, καὶ δείχνε ὑπομονή»³¹. «Ἄλλά», λέγει, «νὰ μὴ τὸ φάτε αὐτὸ ὡμὸ»³². Τί ἄραγε σημαίνει αὐτό; Ἐκεῖνος ποὺ τρῶει ὡμὸ, δὲν τὸ χωνεῦει, ἀλλὰ οὔτε καὶ μπορεῖ νὰ τὸ μασησεῖ. Αὐτὸ λοιπὸν κάνουν εὐλόγα ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἐξετάζουν μὲ ἔρευνα τὸν λόγο γιὰ τὸν Χριστό, ψήνοντάς τον καὶ δοκιμάζοντάς τον, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Δαβὶδ: «Καὶ μὲ τὴ μελέτη μου θὰ ἀνάψει φωτιά»³³. Τοὺς ἐμποδίζει ὅμως νὰ τρῶνε τροφὴ βρασμένη μέσα σὲ νερὸ, ὑποδηλώνοντας ὅτι ἡ νοθευμένη καὶ διαλυμένη ἀντίληψη γι' αὐτὸν δὲν ἀποτελεῖ κατάλληλη τροφὴ γιὰ τὶς διάνοιες τῶν πιστῶν. Καὶ ἡ πιὸ νοθευμένη γι' αὐτὸν ἀντίληψη εἶναι νὰ μὴ πιστεύουν ὅτι εἶναι Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του αὐτός, ἀλλὰ νὰ τὸν κατατάσσουν στὴν τάξη τῶν κτισμάτων, πράγμα ποὺ δὲν διστάζουν νὰ τὸ κάνουν ἀπὸ ἀμάθεια μερικοὶ σύροντας αὐτὰ ποὺ ἔχουν εἰπωθεῖ κατ' οἰκονομία γι' αὐτὸν περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ὅπως αὐτοὶ θέλουν, καὶ κάνοντάς τα κατὰ κάποιο τρόπο τροφὴ τῆς ἀσέβειας ποὺ ἔχουν μέσα τους.

«Δὲν θὰ τὸ φάτε», λοιπὸν, λέγει, «τὸ κρέας βρασμένο μέσα σὲ νερὸ, παρὰ μόνον ψημμένο στὴ φωτιά»³⁴, γιὰ τὸν λόγο ποὺ ἀναφέρθηκε ἤδη, καὶ ἐπειδὴ: «Τὰ λόγια τοῦ Κυρίου εἶναι πυρακτωμέ-

32.. Ἐξ. 12, 9.

33. Ψαλμ. 38, 4.

34. Ἐξ. 12, 9.

τος αὐτοῦ λόγοι, καὶ οὐδὲν ἔχοντες ὑδαρὲς ἢ ἀπεφυγμένοι, κατὰ τὸν λέγοντα πάλιν ἐν δίδλω Ψαλμῶν «Πεπτρωμένον τὸ λόγιόν σου σφόδρα, καὶ ὁ δούλός σου ἠγάπησεν αὐτό». Κεφαλὴν δὲ πάλιν σὺν τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς ἐντοσθίοις ἐπιτάττει φαγεῖν, ὅλην ἐξ 5 ὄλου τοῦ κατ' αὐτοῦ μυστηρίου τὴν γνῶσιν ταῖς τῶν πιστευόντων διανοίαις ἐνοικίζεσθαι θέλων. Χρῆ γὰρ εἰδέναί προ πάντων, ὅτι περ ἦν ἐν ἀρχῇ, Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, ἐν Πατρὶ καὶ μετὰ Πατρός, τουτέστιν ἡ κεφαλὴ, ἀρχὴ τοῦ παντός ὑπάρχουσα μυστηρίου. Δεύτερον δὲ ὅτι καὶ Θεὸς ὢν, πάλιν ἐπανήξει, κριτὴς τέλος ἐπιθή- 10 ων τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκονομίᾳ· τοῦτο γὰρ ἡμῖν σημαίνουσι οἱ πόδες, τὸ τέλος ὄντες ὄλου τοῦ σώματος. Νοήσεις δὲ τὰ ἐντόσθια τῶν ἀποκεκριμμένων καὶ οἰονεῖ μέσον τὸν ἐνανθρωπήσεως λόγον. Οὐκοῦν ὀλόκληρος μὲν διὰ τούτων ἡ πίστις, ὅλος δὲ καὶ τέλειος ἐν ἡμῖν διὰ τῆς τοιαύτης γνώσεως ὁ Χριστός. Ταύτης γὰρ ἕνεκα τῆς 15 αἰτίας οἰθηθεῖν ἂν ἔγωγε τὸν Ἰωάννην εἰπεῖν «Ὁ ὢν, ὁ ἦν, ὁ ἐρχόμενος».

Εἶτα πάλιν ὁ νομοθέτης ἐπιτάττει, λέγων «Οὐκ ἀπολείπετε ἀπ' αὐτῶν ἕως πρῶι», ἀνιγματοδῶς, ὡς ἔοικε, διὰ τούτων ἀποκαλύων τὰς ἐπὶ γε τὸ βούλεσθαι νοῆσαι τελείως οὐκ ἀγαθὰς 20 ὑπερθέσεις. Μὴ γὰρ πεπέμφθω, φησὶν, εἰς ἀναβολὴν ἢ τελεία τε καὶ ἀληθῆς περὶ αὐτοῦ γνῶσις, μηδὲ φυλαττέτωσάν τινες ἑαυτοῖς εἰς ὑπέρκαυρον χάριν τὸ μετασχεῖν τελείως αὐτοῦ, μετεσχηκότες ἅπαξ καὶ ὅλως ἀψόμενοι. Τοῦτο μέντοι ποιοῦσιν οἱ διὰ μὲν τῆς κατηγήσεως τῶν περὶ Χριστοῦ δογμάτων ἀπογευσάμενοι, φυλάτ- 25 τοντες δὲ τὸν διὰ τοῦ Πνεύματος φωτισμόν, καὶ τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος χάριν, εἰς μακρὰν καὶ ὑπέρωρον ἀναβολὴν, τὴν ἐπὶ γῆρα φησί. Πολὺ γὰρ δὴ τε τὸ βλάβος ἐντεῦθεν καὶ ἀδοκίμως συμβαίνει. Μάλιστα μὲν γὰρ εἰ καὶ τῶν οἰκείων ἐπιτευξεται βουλευμάτων, οὐκ ἀσφαλῆς ἡ ἐλπίς. Ἐκβεθηκότος δὲ πάλιν εἰς τέλος αὐτῶ

35. Ψαλμ. 11, 7.

36. Ψαλμ. 118, 140.

να»³⁵, γιατί ὅλοι οἱ λόγοι γιὰ τὴ θεότητά του εἶναι θερμοί, καὶ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ νοθευμένο ἢ παγωμένο, σύμφωνα πάλι μὲ ἐκεῖνον ποὺ λέγει στὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν· «Ὁ λόγος σου εἶναι πυρακτωμένος πάρα πολύ, καὶ ὁ δοῦλος σου τὸν ἀγαπᾷ»³⁶. Προστάζει ἐπίσης νὰ φᾶνε μαζὶ μὲ τὸ κεφάλι καὶ τὰ πόδια καὶ τὰ ἐντόσθια, θέλοντας νὰ δάλουν μέσα τους ὅλη ἐξολοκλήρου τὴ γνώση τοῦ μυστηρίου γι' αὐτὸν στίς διάνοιες αὐτῶν ποὺ πιστεύουν. Γιατὶ πρέπει πρὶν ἀπὸ ὅλα νὰ γνωρίζουν, ὅτι ὑπῆρχε στὴν ἀρχὴ ὁ Λόγος, ὄντας Θεός, μέσα στὸν Πατέρα καὶ μαζὶ με τὸν Πατέρα, δηλαδὴ ἦταν ἡ κεφαλὴ, ἀφοῦ ἦταν ἡ ἀρχὴ ὅλου τοῦ μυστηρίου. Καὶ δεύτερον, ὅτι, ἂν καὶ Θεός, θὰ ἔρθει καὶ πάλι ὡς κριτῆς, γιὰ νὰ δάλει τέλος στὸ σχέδιο τῆς σωτηρίας του γιὰ μᾶς. Αὐτὸ δηλαδὴ σημαίνουν τὰ πόδια, ὄντας τὸ τέλος ὀλοκλήρου τοῦ σώματος. Τὰ ἐντόσθια πάλι νὰ τὰ θεωρήσεις σὰν κρυμμένο κατὰ κάποιον τρόπο μέσα μας τὸν λόγο τῆς ἐνανθρωπήσεως. Ἔρα λοιπὸν μὲ αὐτὰ προτυπώνεται ὀλόκληρη ἡ πίστη, καὶ μὲ τὴ γνώση αὐτὴ μορφώνεται μέσα μας ὁλος καὶ τέλειος ὁ Χριστός. Γι' αὐτὸν δηλαδὴ τὸν λόγο θὰ μποροῦσα νὰ πιστέψω ὅτι ὁ Ἰωάννης εἶπε· «Αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει, αὐτὸς ποὺ ὑπῆρχε, καὶ αὐτὸς ποὺ θὰ ἔρθει»³⁷ J

Ἔπειτα πάλι ὁ νομοθέτης προστάζει λέγοντας· «Δὲν θὰ ἀφήσετε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ μέχρι τὸ πρωί», ἐμποδίζοντας, ὅπως φαίνεται, μὲ αὐτὰ μὲ τρῶπο αἰνιγματικὸ τίς ὄχι καλὲς ἀναβολές τους στὸ νὰ θέλουν νὰ τὰ κατανοήσουν αὐτὰ τελείως. Γιατὶ λέγει, νὰ μὴ ἀναβληθεῖ ἡ τέλεια καὶ ἀληθινὴ γνώση γι' αὐτὸν, οὔτε νὰ ἐπιφυλάσσονται μερικοὶ νὰ μετάσχουν τέλεια στὴ χάρι τοῦ τέλους τῶν αἰώνων, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἔγιναν μέτοχοι αὐτοῦ, νὰ μετάσχουν τελείως. Γιατὶ αὐτὸ κάνουν ἐκεῖνοι ποὺ δέχθηκαν βέβαια μὲ τὴν κατήχηση τῆ διδασκαλίᾳ τοῦ Χριστοῦ, φυλάγουν ὅμως τὸν φωτισμὸ τους μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ τὴ χάρι τοῦ βαπτίσματος σὲ μακρυνὴ καὶ ἀόριστῃ ἀναβολῇ, δηλαδὴ γιὰ τὰ γερατεῖά τους. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἀναβολὴ αὐτὴ μπόρει νὰ προέλθει μεγάλη βλάβη, χωρὶς νὰ τὴν περιμένουν. Ἰδιαιτέρως μάλιστα ἐὰν ἐπιτύχει κανεὶς καὶ τίς δικές του ἐπιθυμίες, ἢ ἐλπίδα δὲν εἶναι ἀσφαλῆς. Ἐὰν πάλι ὁ σκοπός

37. Ἰ Αποκ. 1, 8.

τοῦ σκοποῦ, ἀγιάζεται μὲν, πλὴν μόνην ἔχει τῶν πλημμελημάτων τὴν ἄφεισιν, καὶ τὸ τάλαντον ἀποκομίζει τῷ οἰκείῳ δεσποτῆ ξηρόν, οὐδὲν ἐπεργάσασθαι σχολάσας αὐτῷ. «Ἀλλὰ καὶ ὅσοῦν οὐ συντρίβεται ἀπ' αὐτοῦ», φησίν. Ἄβρωτα γὰρ τοῖς ἡμετέροις 5 ὁδοῦσιν αἰεὶ τὰ ὄσα. Τοιοῦτος δὲ τίς ἐστὶ ταῖς ἀνθρωπίναις διανοίαις καὶ ὁ λευκός, ἵν' οὕτως εἶπω, καὶ κεκρυμμένος τῆς θεότητος αὐτοῦ Λόγος Ὅτι μὲν γὰρ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱός, καὶ ὅτι γεγέννηται παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὀρθῶς δὴ σφόδρα νοοῦντες πιστεύομεν, ζητοῦμεν δὲ οὐκέτι, κατὰ τὴν τοῦ ἁγίου φωνήν. Τίς 10 γὰρ οἶδεν εἰπεῖν τὸν τῆς γενέσεως τρόπον; Πῶς δὲ οὐκ ἀληθῆς ὁ προφήτης δοῶν, «Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; Ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ»;

Οὐκοῦν ἐν τούτοις τὰ ὄσα, τὴν τῶν ὑπὲρ νοῦν δογμάτων στερρότητα λέγει. Ταῦτα συντρίβειν ἡμᾶς ὁ νομοθέτης οὐκ ἔξ, 15 συντρίβουσι δὲ ὅλον ἐφ' ἑαυτοῖς οἱ τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες αἰρετικοί. Τὸν γὰρ τῆς θείας καὶ ἀρρήτου γεννήσεως περιεργάζονται τρόπον, ἀσύγκριτόν τινα νοσοῦντες ἀβουλίαν καὶ τὸ γεγραμμένον εἰς νοῦν οὐ δεχόμενοι. «Τίς ἐμέτρησεν τὸν οὐρανὸν σπιθαμῆ;». Ὅπερ οὖν εἰκότως ἡμεῖς παραιτούμεθα, τὸ συντρίβειν τοῦ ἀμνοῦ 20 τὰ ὄσα σωφρόνως ἀποναρκήσαντες, πίστει δὲ μᾶλλον τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς δεχόμενοι. Μεμνησθαὶ γε μὴν ἀναγκαῖον, ὅτι καὶ ἱστορικώτερον περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐλήφθη τὸ γεγραμμένον, οὐ συντριψόντων τῶν τοῦ Πιλάτου στρατιωτῶν τὰ σκέλη αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται. Τὰ δὲ καταλειπόμενα ἀπ' αὐτοῦ ἕως πρῶί, δὴ χρῆναι 25 κατακαίεσθαι λέγει. Πρῶί δὲ πάλιν ὀνομαζῶν τὸν εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα φωτισμόν, ὅτε καὶ πρόσωπον κατὰ πρόσωπον τὸν ἑαυτῶν ὀφόμεθα βασιλέα καὶ Θεόν, οὐκέτι καθάπερ καὶ νῦν ἐν αἰνίγματι καὶ ἐσόπτρῳ καὶ σκιᾷ καὶ ἐκ μέρους, ὡς ὁ Παῦλός φησι. Ὡς οὖν μελλούσης τὸ τηρικᾶδε διὰ λαμπροτέρας γνώσεως ἀφανι-

38. Ἐξ. 12, 10.

39. Ἦσ. 53, 8.

του φτάσει στο τέλος, αγιάζεται βέβαια, αλλά έχει μόνο τη συγχώρηση των αμαρτιών του, και προσκομίζει στον κύριό του το τάλαντο πού του έδωσε χωρίς να έχει ασχοληθεί καθόλου με αυτό. 'Αλλά «και να μη θρυματισθεί», λέγει, «κανένα όστω από το άρνι»³⁸. γιατί τα όστω πάντοτε είναι αδύνατο να φαγωθούν με τα δόντια μας. Και κάτι τέτοιο βέβαια είναι για τις διάνοιες των ανθρώπων ο καθαρός και, για να το πω έτσι, κρυμμένος Λόγος της θεότητας του. Ότι βέβαια ο Υιός είναι κατά φύση Υιός και ότι έχει γεννηθεί από τον Θεό και Πατέρα σκεπτόμενοι πολύ σωστά, το πιστεύουμε, αλλά δεν το έρευνούμε πιά, σύμφωνα με τα λόγια του άγιου. Γιατί ποιός ξέρει να πει τον τρόπο της γέννησής του; Και πώς δεν λέγει την αλήθεια ο προφήτης πού φωνάζει, «Ποιός μπορεί να έξιστορήσει τη γενιά του; Γιατί βρισκείται πάνω από τα γήινα ή ζωή του»³⁹;

Άρα λοιπόν με τα λόγια αυτά τα όστω συμβολίζουν τη σταθερότητα των δογμάτων πού ξεπερνούν τη λογική. Αυτά απαγορεύει ο νομοθέτης να τα συντρίβουμε, όμως τα συντρίβουν ολοκληρωτικά στους έαυτούς τους οι αίρετικοί, πού διαστρεβλώνουν την αλήθεια. Γιατί ασχολούνται επίμονα με τον τρόπο της θείκης και απερίγραπτος γέννησης, έπειδή πάσχουν από κάποια άσυγκριτη άπερισκεψία, και δεν δέχονται στο νοῦ τους αυτό πού έχει γραφεί: «Ποιός μέτρησε τον ούρανό με τη σπιθαμή;»⁴⁰. Αυτό βέβαια το άποφεύγουμε έμεις, δειλιάζοντας με σωφροσύνη να σπάσουμε τα όστω του άρνιου, και δεχόμαστε με την πίστη αυτά πού είναι άνωτερα από μάς. Είναι όμως άπαραίτητο να θυμάμαστε, ότι αυτό πού είναι γραμμένο έφαρμόσθηκε και πιο ιστορικά στον Σωτήρα μας, άφου οι στρατιώτες του Πιλάτου δεν έσπασαν τα σκέλη του, σύμφωνα με αυτό πού έχει γραφεί⁴¹. Και αυτά πού δεν καταναλώνονται μέχρι το πρωί, πρέπει, λέγει, να καίονται. Πρωί βέβαια ονομάζει τον φωτισμό του μελλοντικού αιώνα, τότε πού θα δοῦμε πρόσωπο με πρόσωπο τον βασιλιά και Θεό μας, όχι όπως τώρα σαν μέσα από αϊνιγμα και καθρέφτη και σιά και έν μέρος, όπως λέγει ο Παυλος⁴². Έπειδή λοιπόν τότε με την πιο καθαρή γνώση

40. Σοφ. Σειρ. 1, 2.

41. Ίω. 19, 33-36.

42. Α' Κορ. 13, 12.

σθῆναι τρόπον τινὰ τῆς ὡς ἐν αἰνίγματι περὶ αὐτοῦ θεωρίας, ὡσπερ ἐν τύπῳ πάλιν πνερὶ κατακαυθήσεσθαι λέγει τὰ καταλειπόμενα ἀπ' αὐτοῦ ἕως πρῶτῆ.

Σχῆμα δὲ τοὺς δαιτυμόνας κελεύει τοιοῦτον ἔχειν «Αἱ ὀσφύες 5 ὑμῶν ἔστωσαν περιεζωσμένοι», φησὶν, «καὶ τὰ ὑποδήματα ἐν τοῖς ποσὶ καὶ αἱ δακτυλίδες ἐν ταῖς χερσὶν ὑμῶν. Καὶ φάγεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς. Πάσχα ἐστὶ Κυρίῳ». Τὸ μὲν οὖν ἐξῶσθαι τὴν ὀσφύν, γοργότητος ἂν εἴη σύμβολον καὶ φρονήματος νεανικοῦ, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ Θεοῦ πρὸς τὸν δίκαιον Ἰώδ· «Ζῶσαι 10 ὡσπερ ἀνὴρ τὴν ὀσφύν σου». Καὶ πάλιν περὶ τινος ἐν προφήταις, «Καὶ ἔσται δικαιοσύνη ἐξωσμένος τὴν ὀσφύν αὐτοῦ», ἀντὶ τοῦ, γοργός καὶ ἀνδρείος εἰς δικαιοσύνην. Σημαίνει δὲ τὸ ὑπόδημα τὴν ἐτοιμότητα τῆς γνώμης πρὸς τὸ βαδίζειν ἀμελλητί πρὸς ὅπερ ἂν δοῦληται Θεός. Ἐπεὶ καὶ Παῦλος τοιοῦτω νοῦ γράφει «Καὶ 15 ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης». Καὶ προσέτι τούτῳ καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας «Καὶ νῦν, Ἰσραήλ, τί Κύριος ὁ Θεός σου αἰτεῖ παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ φοβεῖσθαι Κύριον τὸν Θεόν σου, πορεύεσθαι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ;». Ράβδος δὲ ἡ κατὰ χεῖρας τὴν ἀντιστηρίζουσαν ἡμᾶς ἐλπίδα καὶ 20 ἀνέχουσαν εἰς ὑπομονὴν ὑποφαίνει, κατὰ τὸ ἐν προφήταις κείμενον· «Ἐλπίσατε ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀντιστηρίσασθε ἐπὶ τῷ Θεῷ». Μετὰ σπουδῆς δὲ πάλιν ἐσθίεσθαι τὸν ἄμυρον ἐπιτάττει, τὸ μὴ ναθρὸν μηδὲ παρεμμένον ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς ἀναφαίνεσθαι δεῖν τὸν ἐν μεθέξει γεγονότα Χριστοῦ, σαφῶς δὴ λίαν ὑποτυπῶν, ἀλλ' 25 ἔντονον τε καὶ ζέουσαν ἐφ' οἷσπερ ἂν οἴηται λυσιτελήσειν αὐτῷ προθυμίαν εἰσφέροντα. Καὶ μοι πάλιν ἐννοεῖ τὸν μακάριον ἐπιστέλλοντα Παῦλον «Οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες, πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον; Οὕτω τρέχετε, ἵνα καταλάβητε».

30 Χρηθῆναι δὲ ὑπολαμβάνων πανταχόθεν ἡμᾶς θηραῖσθαι τὸ ὠφελοῦν, ἐφ' ἑτέραν ἤξω διάνοιαν. Οὐχ ἄβροδίαίτῳ τινι καὶ

43. Ἐξ. 12, 11-12.

44. Ἰώδ 38, 3.

45. Ἦσ. 11, 5.

46. Ἐφ. 6, 15.

θά εξαφανιστεῖ κατὰ κάποιο τρόπο ἢ κατὰ τρόπο αἰνιγματικό θεωρία γι' αὐτόν, σὰν προτύπωση ἐκείνου πάλι λέγει νὰ καοῦν ὅλα τὰ ὑπολείμματα τοῦ ἀρνιοῦ μέχρι τὸ πρῶν.

Προστάζει ἀκόμα οἱ συνδαιτυμόνες νὰ εἶναι ντυμένοι ὡς ἑξῆς· «Οἱ μέσες σας νὰ εἶναι ζωσμένες, τὰ ὑποδήματά σας νὰ εἶναι φορεμένα στὰ πόδια σας, καὶ τὰ ραβδιά νὰ εἶναι στὰ χέρια σας. Καὶ νὰ φάτε τὸ ἀρνὶ διαστικά. Αὐτὸ εἶναι Πάσχα (διάβαση) τοῦ Κυρίου»⁴³. Τὸ νὰ φοροῦν λοιπὸν τὴ ζώνη στὴ μέση εἶναι σύμβολο τῆς διασύνης καὶ τοῦ νεανικοῦ φρονήματος, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει εἰπωθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν δίκαιο Ἰώβ, «Ζῶσε σὰν νέος τὴ μέση σου»⁴⁴, καθὼς καὶ σὲ κάποιον προφήτη· «Καὶ θὰ εἶναι ζωσμένος μὲ δικαιοσύνη στὴ μέση του»⁴⁵, ἀντὶ τοῦ γρήγορος καὶ ἀνδρείος γιὰ δικαιοσύνη. Τὸ ὑπόδημα πάλι συμβολίζει τὴν ἐτοιμότητα τῆς θέλησης στὸ νὰ βαδίζουμε χωρὶς καθυστέρηση σ' αὐτὸ πού θέλει ὁ Θεός. Γιατὶ καὶ ὁ Παῦλος μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα γράφει· «Καὶ νὰ ἔχετε φορεμένα τὰ ὑποδήματα στὰ πόδια σας, γιὰ νὰ εἴσατε ἔτοιμοι γιὰ τὸ χαρμόσυνο ἀγγελμα τῆς εἰρήνης»⁴⁶. Ἄλλ' ἐπίσης καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας λέγει· «Καὶ τώρα, Ἰσραηλιτικὲ λαέ, τί ζητᾷ ὁ Κύριος καὶ Θεός σου ἀπὸ σένα, παρὰ τὸ νὰ φοβᾶσαι τὸν Κύριο καὶ Θεό σου, καὶ νὰ βαδίζεις σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολές του;»⁴⁷. Τὸ ραβδί τέλος στὰ χέρια συμβολίζει τὴν ἐλπίδα πού μᾶς στηρίζει, καὶ μᾶς δίνει ὑπομονή, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού βρῖσκουμε στοὺς προφήτες· «Νὰ ἐλπίζετε στὸν Κύριο, καὶ νὰ στηρίξεσθε στὸν Θεό»⁴⁸. Ἐπίσης διατάζει νὰ τρωγεται διαστικά τὸ ἀρνί, πού σημαίνει καθαρὰ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἶναι νωθρὸς καὶ ἀδιάφορος στὰ ἀγαθὰ ἔργα αὐτὸς πού ἔγινε μέτοχος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ νὰ ἔχει δυνατὴ καὶ θερμὴ τὴν προθυμία γι' αὐτὰ πού νομίζει ὅτι θὰ τὸν ὠφελήσουν. Καὶ σκέψου πάλι σὲ παρακαλῶ τὸν μακάριο Παῦλο, ὁ ὁποῖος γράφει· «Δὲν γνωρίζετε ὅτι οἱ δρομεῖς στὸ στάδιο τρέχουν βέβαια ὅλοι, ἀλλὰ ἓνας παίρνει τὸ βραβεῖο; Νὰ τρέχετε λοιπὸν μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ νικήσετε»⁴⁹.

Ἐπειδὴ ὅμως θεωρῶ ὅτι πρέπει ἀπὸ παντοῦ νὰ θηρεύουμε αὐτὸ πού μᾶς ὠφελεῖ, θὰ πάω σὲ ἄλλον συλλογισμό. | Ο νόμος δὲν

47. Δευτ. 10, 12.

48. Ἦσ. 50, 10.

49. Α' Κορ. 9, 24-25.

ἀνεμῆνον ὀρᾶσθαι θούλεται τὸν ἡγιασμένον διὰ Χριστοῦ, ἀλλὰ σῆμα τὸ τοῖς ὀδίταις πρέπον περιτίθησιν ὁ νόμος αὐτῷ, δύο ταῦτα, κατὰ τὸ εἶκος, ὑπεμφαίνων ἢ γὰρ ὅτι διαθήσεται ποτε καὶ δραμεῖται πρὸς ἀλήθειαν τὰ ἐν τύπῳ καὶ σκιᾷ, ἢ ὅτι προσή-
 5 κοὶ τὸν ἄπαξ μετεσχηκότα Χριστοῦ, γοργοῖς ὥσπερ καὶ εὐτροχωτάτοις ποσὶ ταῖς εἰς τὸ ἀγαθὸν προθυμίαις ἀποκεχρημένον, ἐπὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἰέναι, τὴν ἐν κόσμῳ ὀδελυρὰν ἡδονὴν παρατρέχοντα. Ἐπάγει δὲ τὴν αἰτίαν εὐθύς τοῦ δεῖν ὀρᾶσθαι τοιοῦτον τὸν ἀρτίως ἡμῖν κατωνομασμένον, «Πάσχα, λέγων, ἐστὶ
 10 Κυρίου», τουτέστι διαβατήριον. Διαβαίνομεν γὰρ ἀπὸ τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς, εἰς θεοφιλή πολιτείαν. Εἶτα πάλιν εὐθύς, τίνα καὶ πόσῃ ἀποκερδαίνουσιν ἐκ τούτου τὴν ὄνησιν, φανερὸν αὐτοῖς καθιστάς πᾶν μὲν γὰρ πρωτότοκον ἐν γῆ Αἰγύπτῳ πατάξειν ἐπαγγέλλεται, αὐτοῖς δὲ τοῖς τὸν ἀμνὸν θεβρωκόσιν, ἐν σημείῳ
 15 γενήσεσθαι τὸ αἷμά φησιν, ὡς ὑπὸ σκέπη ἐντεῦθεν γενέσθαι τὴν παρ' αὐτοῦ, πρὸς τὸ μὴ ἐκτριβῆναι ὅταν παίη ἐν γῆ Αἰγύπτῳ. Κολάζει μὲν γὰρ ὁ Θεὸς τὸν ἀπειθῆ καὶ ἀνήκοον καὶ τῆς ἀγιότητος ἀμέτοχον τῆς παρὰ Χριστοῦ, γνωρίζει δὲ μόνους καὶ φροντίδος ἀγαθῆς ἀξιῶ τούς, οἵπερ ἂν φάνοιτο κατακεχρισμέ-
 20 νοι τῷ αἵματι τοῦ ἀμνοῦ τοῦ ἀληθινοῦ, καὶ τοῖς ἀσεδέσιν οὐκ ἐπιτρέπει συνδιόλλυσθαι τὸν ἡγιασμένον, ἀλλ' ἐξαίρετον αὐτοῖς ἀπονέμει φιλανθρωπίαν.

Ἐφ' ἐπτὰ δὲ ὄλαις ἡμέραις ἄρτοις ἀζύμοις προστρέφεσθαι κελεύει τοὺς τὸν ἱερὸν φαγόντας ἀμνόν, καθαρωτάταις ἐπιθυμί-
 25 αῖς, ὡς γέ μοι φαίνεται, καὶ ἀπάσης φανλότητος ἀπωκισμέναις, αἱ τὴν ἐαυτῶν ἀποτρέφειν ψυχὴν ἀναπείθων τοὺς ἡγιασμένους διὰ Χριστοῦ. «Ἀγία δὲ ἡ πρώτη καὶ ἡ ἐβδόμη καλεῖσθω», φησὶν, «ἡμέρα». Ἅγιος γὰρ ἡμῶν ὁ ἐν ἀρχῇ τῆς γενέσεως χρόνος οὕτω τὸν παράδεισον ἐκδεθηκότος διὰ τὴν παράδασιν τοῦ προπάτορος

θέλει αὐτὸς πού ἀγιάσθηκε διὰ τοῦ Χριστοῦ νὰ ἐμφανίζεται ἀβροδιαίτος καὶ ἀδιάφορος, γι' αὐτὸ τοῦ φορεῖ ἐνδυμασία πού ταιριάζει σὲ ὁδοιπόρους, συμβολίζοντας, ὅπως εἶναι φυσικό, δὺο πράγματα· ἢ ὅτι θὰ διαβοῦν κάποτε καὶ θὰ τρέξουν πρὸς τὴν ἀλήθεια αὐτὰ πού γίνονται ὑπὸ μορφὴ προτύπωσης καὶ σκιάς, ἢ ὅτι πρέπει αὐτὸς πού ἔγινε μέτοχος τοῦ Χριστοῦ, μὲ γοργὰ κατὰ κάποιον τρόπο πόδια καὶ πού τρέχουν σωστὰ καὶ γρήγορα, χρησιμοποιώντας τις προθυμίες πρὸς τὸ ἀγαθὸ, νὰ τρέξει σὲ κάθε ἀρετῇ, ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὴ σιχαμερὴ ἡδονὴ τοῦ κόσμου. Καὶ προσθέτει ἀμέσως τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία πρέπει νὰ βλέπουν ὡς τέτοιον αὐτὸν πού ὀνομάσθηκε γιὰ μᾶς πιὸ πάνω, λέγοντας ὅτι «εἶναι Πάσχα τοῦ Κυρίου»⁵⁰, δηλαδή μέσο διάβασης· γιατί μεταβαίνουμε ἀπὸ τὴ ζωὴ στὸν κόσμο, στὴν πολιτεία πού ἀρέσει στὸν Θεό. Καὶ ἔπειτα εὐθὺς ἀμέσως, φανερώνοντάς τους ποιά καὶ πόσο μεγάλη ὠφέλεια θὰ κερδίσουν ἀπὸ αὐτό, ὑπόσχεται σ' αὐτοὺς ὅτι θὰ θανατώσει κάθε πρωτότοκο στὴν Αἴγυπτο, ἐνῶ σ' αὐτοὺς πού θὰ ἔχουν φάει τὸ ἀρνί, τὸ αἷμα του θὰ ἀποτελέσει σημάδι, λέγει, ὥστε νὰ τεθοῦν κάτω ἀπὸ τὴν προστασία του καὶ νὰ μὴ συντριβοῦν ὅταν θὰ ἐπιφέρει τὰ πλήγματα στὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου. Γιατί ὁ Θεὸς τιμωρεῖ αὐτὸν πού εἶναι ἀπειθαρχος καὶ ἀνυπάκουος καὶ δὲν εἶναι μέτοχος τῆς ἀγιότητος πού χαρίζει ὁ Χριστὸς, καὶ ἀναγνωρίζει καὶ καθιστᾷ ἀξιους καλῆς φροντίδας μόνον ἐκείνους πού παρουσιάζονται χρисμένοι μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἀληθινοῦ ἀρνιοῦ, καὶ δὲν ἀφήνει τὸν ἀγιασμένο νὰ χαθεῖ μαζί μὲ τοὺς ἀσεβεῖς, ἀλλὰ τοὺς χορηγεῖ ξεχωριστὴ φιλανθρωπία.

Τέλος προστάζει ἐκείνους πού ἔφαγαν τὸ ἱερὸ ἀρνί νὰ τρέφονται ἐπὶ ἑπτὰ ὁλόκληρες ἡμέρες μὲ ἄζυμο ψωμί, πείθοντας, ὅπως φαίνεται τουλάχιστον σὲ μένα, αὐτοὺς πού εἶναι ἀγιασμένοι διὰ τοῦ Χριστοῦ νὰ τρέφουν τὴν ψυχὴ τους μὲ πολὺ καθαρὲς ἐπιθυμίες καὶ ἀπομακρυσμένες ἀπὸ κάθε κακότητα. Καὶ λέγει, ὅτι «ἡ πρώτη καὶ ἡ ἑβδόμη ἡμέρα πρέπει νὰ ὀνομάζονται ἅγιες»⁵¹, γιατί ὁ χρόνος τῆς δημιουργίας στὴν ἀρχὴ εἶναι ἅγιος, ἐπειδὴ ὁ προπάτορας Ἀδὰμ δὲν εἶχε ἀπομακρυνθεῖ ἀκόμα ἀπὸ τὸν παράδεισο

51. *Εξ. 12, 16.

Ἀδάμ, ἀλλ' ἐν αὐτῷ μὲν διαιτωμένον, φυλάττοντος δέ ἔτι τὴν δοθεῖσαν ἐντολήν Ἄγιος δὲ πάλιν ὁ καὶ ἐν ἐσχάτοις, διὰ Χριστοῦ, δικαιούντος ἐν πίστει τοὺς προσιόντας αὐτῷ, καὶ εἰς ἐκεῖνο πάλιν ἀνακομίζοντος, εἰς ὅπερ ἤμεν ἐν ἀρχαῖς. Οὐκοῦν ὄλον ἡμῖν ἐν 5 τούτοις τὸ περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν προανεντυπούτο μυστήριον. Διὸ δὴ καὶ σφόδρα καλῶς πρὸς Ἰουδαίους αὐτὸς ἔλεγε: «Εἰ ἐπιστεύετε Μωυσῇ», φησίν, «ἐπιστεύσατε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε».

Περὶ τῆς ἀναθέσεως τῶν πρωτοτόκων.

10 α'. Λελυτρώμεθα μὲν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἡμῶν ἀνατροφῆς πατρο-
 παραδότου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, «Οὐ φθαρτοῖς ἀργυρίῳ ἢ
 χρυσίῳ, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χρι-
 στοῦ, προεγνωσμένου μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου, φανερωθέντος
 δὲ ἐπ' ἐσχάτου». Ἄτε Θεὸς ὢν φύσει, καὶ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι
 15 Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ ἐπεὶ ὠνόμασται καὶ πρωτότοκος ὁ Μο-
 νογενῆς, ἐπὶ γῆς ἄφθθ, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφη. Ἐφη
 γάρ που περὶ ἡμῶν ἐν Ψαλμοῖς πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ
 Θεόν «Ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ Ἐκ-
 κλησίας ὑμνήσω σε». Ἀναλαβὼν γὰρ εἰς ἑαυτὸν τὰ ἀνθρώπινα
 20 καὶ καθεὶς οἰκονομικῶς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς τὰ καθ' ἑαυτὸν, ἀδε-
 φλοὺς ἡμᾶς ἀποκαλεῖν οὐκ αἰσχύνεται, ἐπεὶ τοι κεκλήμεθα πρὸς
 υἰότητα δι' αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ἔστιν ἀληθὲς καὶ ἐξ αὐτῶν μεμαρτύρη-
 ται τῶν πραγμάτων, ὅτι τὸν ἴδιον Υἱὸν τῆς ἀπάντων ἡμῶν σωτη-
 ρίας ἀντάλλαγμα δέδωκεν ὁ Πατήρ. Οὐκοῦν, ὡς ὁ Παῦλός φησι,
 25 «Τιμῆς ἠγοράσαμεθα», καὶ οὐκ ἔσμεν ἑαυτῶν, ἀλλ' «εἰς ὑπὲρ πάν-
 των ἀπέθανεν, ἵνα οἱ πάντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ
 ἡμῶν τεθνεῶτι καὶ ἐγηγερωμένῳ». Ὅτι τοίνυν ἕκαστος τῶν διὰ
 Χριστοῦ σεσωσμένων καὶ οἰονεὶ συμμορφίαν τὴν πρὸς αὐτὸν εὐ

52. Ἰω. 5, 46.

54. Ψαλμ. 21, 23.

53. Α' Πέτρο. 1, 18.

55. Ἐφ. 1, 5.

ἔξαιτίας τῆς παρακοῆς του, ἀλλὰ ζοῦσε μέσα σ' αὐτὸν, καὶ ἐφάρμοζε τὴν ἐντολὴ πού τοῦ εἶχε δοθεῖ. Ἄλλὰ ἅγιος εἶναι ἐπίσης καὶ ὁ χρόνος τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν, κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ Χριστὸς δικαίω-
νει ἐκεῖνους πού προσερχονται σ' αὐτὸν μὲ πίστη, καὶ τοὺς ἐπανα-
φέρει ἐκεῖ ὅπου ἡμασταν στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας. Ἄρα λοι-
πὸν μὲ αὐτὰ προδιαγραφόταν ὅλο τὸ μυστήριο τοῦ Σωτήρας μας
Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ δέβαια καὶ πολὺ καλὰ ἔλεγε ὁ ἴδιος στους
Ἰουδαίους: «Ἐάν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σέ
μένα, γιατί ἐκεῖνος γιὰ μένα ἔγραψε»⁵².

Γιὰ τὴν ἀφιέρωση τῶν πρωτοτόκων.

1. Ἀπελευθεωθήκαμε λοιπὸν ἀπὸ τὸν παλιὸ πατροπαράδοτο
μάταιο τρόπο ζωῆς, ὅπως εἶναι γραμμένο, «ὄχι μὲ ἀσῆμι καὶ χρυ-
σὸ πού εἶναι φθαρτά, ἀλλὰ μὲ τὸ πολύτιμο αἷμα τοῦ σὰν ἄμεμπτου
καὶ ἀκηλίδωτου ἀρνιοῦ Χριστοῦ, πού εἶχε δέβαια προορισθεῖ ἀπὸ
τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ἀλλὰ φανερώθηκε κατὰ
τοὺς τελευταίους χρόνους»⁵³. Γιατί, ἂν καὶ ἦταν κατὰ φύση Θεὸς
καὶ εἶχε τὴ μορφὴ του καὶ ἦταν ἴσος μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ
ἐπειδὴ ὁ Μονογενὴς εἶχε ὀνομασθεῖ καὶ πρωτότοκος, ἦρθε στὴ γῆ
καὶ συναναστράφηκε μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Γιατί εἶπε κάπου στους
Ψαλμοὺς γιὰ μᾶς στὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεό: «Θὰ κάνω γνω-
στὸ τὸ ὄνομά σου στους ἀδελφούς μου, θὰ σὲ ὑμνήσω μέσα σὲ με-
γάλη σύναξη»⁵⁴. Γιατί, ἀφοῦ πῆρε τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ ἔγινε
κατ' οἰκονομία σὰν ἐμᾶς, δὲν ντρέπεται νὰ μᾶς ἀποκαλεῖ ἀδελ-
φούς του, ἐπειδὴ ἔχουμε κληθεῖ νὰ γίνουμε υἱοὶ τοῦ Θεοῦ μέσω
αὐτοῦ⁵⁵. Καὶ εἶναι ἀλήθεια καὶ ἔχει βεβαιωθεῖ καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ
πράγματα, ὅτι ὁ Πατέρας ἔδωσε ὡς ἀντάλλαγμα τῆς σωτηρίας
μας τὸν ἴδιο του τὸν Υἱό. Ἐπομένως, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «Ἐ-
χουμε ἀγορασθεῖ μὲ τὴν καταβολὴ λύτρων»⁵⁶, καὶ δὲν ἀνήκουμε
στὸν ἑαυτὸ μας. Ἄλλὰ «πέθανε ἓνας γιὰ ὅλους, ὥστε, ἐμεῖς πού
ζοῦμε, νὰ μὴ ζοῦμε γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας, ἀλλὰ γιὰ ἐκεῖνον πού πέθα-
νε γιὰ μᾶς καὶ ἀναστήθηκε»⁵⁷. Ὅτι λοιπὸν ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς
πού σώθηκαν διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο μὲ τὸν

56. Α' Κορ. 6, 20.

57. Β' Κορ. 5, 15-16.

μάλα πεπλουτηκότων δι' ἁγιασμοῦ ἐν Πνεύματι, Θεῷ τὴν οἰκείαν ἐπόφλη ζωὴν, σαφές ἂν γένοιτο προσλαλοῦντος τοῖς ἀρχαιότεροις τοῦ πανσόφου Μωσέως «Καὶ ἔσται, ὡς ἂν εἰσαγάγῃ σε Κύριος ὁ Θεός σου εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναταίων, ὃν τρόπον ὤμο-
 5 σε τοῖς πατράσι σου, καὶ δῶ σοι αὐτήν, καὶ ἀφοριεῖς πᾶν διανοῖγον μήτραν τὰ ἀρσενικά τῷ Κυρίῳ· πᾶν διανοῖγον μήτραν ἐκ τῶν δουκολίων, ἣ ἐν τοῖς κτήνεσί σου, ὅσα ἂν γένηταί σοι τὰ ἀρσενικά, ἁγιάσεις αὐτὰ τῷ Κυρίῳ. Πᾶν διανοῖγον μήτραν ὄνου ἀλλάξεις προβάτῳ· ἐὰν δὲ μὴ ἀλλάξῃς, λυτρώσῃ αὐτό. Πᾶν πρω-
 10 τότοκον ἀνθρώπου τῶν υἱῶν σου λυτρώσῃ». Συναγηγερμένης δὲ τῆς ἐκκλησίας κατὰ καιροῦς ἐν Χωρῆβ, διὰ τῶν ἴσων ἔρχεται λόγων, ἐθεσμοθέτει δὲ πάλιν, λέγων ὡδί: «Τὰ πρωτότοκα τῶν υἱῶν σου δώσεις ἐμοί· Οὕτω ποιήσεις τὸν μόσχον σου καὶ τὸ πρόβατόν σου καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου. Ἐπτὰ ἡμέραις ἔσται ὑπὸ
 15 τὴν μητέρα, τῇ δὲ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἀποδώσεις μοι αὐτό. Καὶ ἄνδρες ἅγιοι ἔσεσθέ μοι».

β'. Εὐαφόρως μὲν οὖν ὁ τῶν ὄλων Θεός τὴν τῶν ὄλων ἀνάθεσιν αἰτεῖ, καὶ αὐτῷ χρῆναι δισχυρίζεται καθιεροῦν ἡμᾶς τὰ ἀρσενικά. Ἐπειδὴ γὰρ διολύλασι μὲν τὰ τῶν Αἰγυπτίων πρωτό-
 20 τοκα, σέσωσται δὲ πανοικί καὶ διέδρα τὸν ὀλοθρευτὴν ὁ ἡγαπημένος Ἰσραήλ, τῷ αἵματι τοῦ ἀμνοῦ κατακεχρισμένος ὅσον εἰς τύπον Χριστοῦ τοῦ δι' ἡμᾶς ἐν νεκροῖς, ἵνα καταργήσῃ τὸν θάνατον, ταύτητοι δικαίως εἶεν ἂν ἑαυτῶν μὲν οὐκέτι τὰ σεσωσμένα, πρέποι δ' ἂν μᾶλλον αὐτὰ διακεκτῆσθαι λοιπὸν ὡς ἴδια τὸν ὑπὲρ
 25 ἑαυτῶν κεκινδυνευκότα. Ὅν γὰρ τρόπον οἱ τοὺς ἤδη γεγονότας ὑποχειρίους βαρβαρικοῖς ἀπαλλάττειν ἰσχύοντες, καὶ τῆς ἀδοκῆτως ἐπενεχθείσης δουλείας ἐλευθεροῦν διὰ τοῦ τὴν πρὸς ἐκείνους ἀνατλήναι μάχην, μονονουχί τὴν δεσπότητος λοιπὸν ἐπέχουσι τάξιν, αἵματι τῷ ἰδίῳ τοὺς ἄλόντας κατακτώμενοι, κατὰ τὸν ἴσον,
 30 οἷμαι, τοῦτον λόγον καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τὸ τῶν

ἀγιασμό τοῦ Πνεύματος ἔγιναν σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸν σύμμορφοι μὲ αὐτόν, ὀφείλει τῇ ζωῇ του στὸν Θεό, γίνεται σαφὲς ἀπὸ τὸν πάνσοφο Μωυσῆ, ὁ ὁποῖος λέγει στοὺς παλαιότερους· «Ὅταν ὁ Κύριος καὶ Θεὸς σου σὲ εἰσαγάγει στὴ χώρα τῶν Χαναναίων, μὲ τὸν τρόπο πού ὀρκίσθηκε στοὺς πατέρες σου, καὶ τῇ δώσει σὲ σένα, νὰ χωρίσεις καὶ νὰ ἀφιερώσεις κάθε πρωτότοκο ἀρσενικὸ στὸν Κύριον· κάθε πρωτότοκο ἀρσενικὸ ἀπὸ τις ἀγέλες τῶν βοειδῶν ἢ ἀπὸ τὰ κτήνη σου, ὅσα ἀρσενικὰ γεννηθοῦν, νὰ τὰ ἀφιερώσεις στὸν Κύριον. Κάθε πρωτότοκο ὅμως ὄνου νὰ τὸ ἀντικαταστήσεις μὲ πρόβατο. Ἐὰν δὲν τὸ ἀντικαταστήσεις μὲ πρόβατο, νὰ πληρώσεις ἀνάλογα λύτρα. Ἐπίσης γιὰ κάθε πρωτότοκο ἀνθρώπου τῶν ἀπογόνων σου θὰ καταβάλλεις ἀνάλογο τίμημα»⁵⁸. «Ὅταν κατὰ καιροὺς λοιπὸν γινόταν συνάθροιση τῆς ἐκκλησίας στὴ Χωρὴβ, ἐπαναλάμβανε τὰ ἴδια λόγια, καὶ νομοθετοῦσε πάλι λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Τὰ πρωτότοκα τῶν ἀπογόνων σου θὰ τὰ δίνεις σὲ μένα. Ἔτσι θὰ κάνεις καὶ μὲ τὸ μοσχάρι σου καὶ μὲ τὸ πρόβατό σου καὶ μὲ τὸ ὑποζύγιό σου. Ἐπτὰ μέρες νὰ μένει μὲ τὴ μητέρα του, καὶ τὴν ὀγδόη ἡμέρα θὰ τὸ προσφέρεις σὲ μένα»⁵⁹.

2. Πολὺ σωστὰ λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων ζητᾷ τὴν ἀφιέρωση ὄλων, καὶ ἐπιμένει ὅτι πρέπει νὰ ἀφιερώνουμε τὰ ἀρσενικὰ σ' αὐτόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὅλα τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων ἐξολοθρεύθηκαν, καὶ σώθηκε καὶ διέφυγε τὸν ἐξολοθρευτὴ μὲ ὅλη τὴν οἰκογένειά του ὁ ἀγαπημένος Ἰσραήλ, χρισμένος μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἀρνιοῦ, κατὰ προτύπωση τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος γιὰ μᾶς βρέθηκε ἀνάμεσα στοὺς νεκροὺς, γιὰ νὰ καταργήσει τὸν θάνατο, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι δίκαιο νὰ μὴ ἀνήκουν σὲ μᾶς αὐτὰ πού σώθηκαν, ἀλλὰ πρέπει μᾶλλον αὐτὰ νὰ τὰ κατέχει ὡς δικά του ἐκεῖνος πού κινδύνευσε γι' αὐτά. Γιατί, ὅπως αὐτοὶ πού κατορθώνουν νὰ ἀπαλλάξουν ἐκείνους πού αἰχμαλωτίστηκαν ἀπὸ βαρβάρους καὶ νὰ τοὺς ἐλευθερώσουν ἀπὸ τὴ δουλεία πού τοὺς βρῆκε ἀπροσδόκητα, μὲ τὸ νὰ κερδίσουν τὴ μάχη μὲ ἐκείνους, ἐπέχουν κατὰ κάποιον τρόπο τὴ θέση κυρίου, ἀφοῦ μὲ τὸ αἷμα τοὺς κατέκτησαν τοὺς αἰχμαλώτους, γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, νομίζω, καὶ ὁ Κύριός μας

59. Ἔξ. 22, 30.

ἀκαθάρτων δαιμόνων καταδήσας στίφος καὶ τὸ ἴδιον αἷμα τε-
 θεικῶς ὑπὲρ ἡμῶν, ἀποστήσας τε οὕτω τὸν θάνατον καὶ καταλύ-
 σας τὴν φθοράν, ἰδίους ἡμᾶς ποιεῖται λοιπόν, ὡς τὴν ἑαυτῶν μὲν
 οὐκέτι, τὴν αὐτοῦ δὲ μᾶλλον διαζῶντας ζωὴν. Εἰ μὴ γὰρ ἀπέθα-
 5 νεν ὑπὲρ ἡμῶν, οὐκ ἂν διεσώθημεν, καὶ εἰ μὴ γέγονεν ἐν νεκροῖς,
 οὐκ ἂν τὸ δυσάντητον τοῦ θανάτου κατεσεύσθη κράτος. Οὕτω
 καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος μεμυσταγώγηκε, λέγων τοὺς διὰ Χρι-
 στοῦ σεσωσμένους «Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ,
 ζῆ δὲ ἐμοὶ Χριστός. Ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ
 10 Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ
 ἐμοῦ».

Ὡσπερ οὖν μονονουχὶ τὴν τοῦ σφαγέντος ἀμνοῦ ζωὴν ἔξων
 οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὕτω καὶ ἡμεῖς οὐχὶ τὴν ἰδίαν ἔτι ζῶμεν ζωὴν, ἀλλὰ
 τὴν τοῦ δι' ἡμᾶς ἀποθανόντος Χριστοῦ, εἰ καὶ ἀνεθίω πάλιν Ζωὴ
 15 γὰρ ἦν κατὰ φύσιν ὡς Θεός. Χρὴ τοίνυν ἡμῶν ἀγίαν εἶναι τὴν
 ζωὴν τοιαύτη γὰρ ἡ Χριστοῦ Ἀγίως δὲ ζῆν ἡρημένοι, τὴν ἀξιά-
 γαστον αὐτοῦ καταπλουτήσομεν εἰκόνα, σίμμορφοί τε γεγονότες
 τῷ δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς, καὶ Μονογενεῖ μὲν ὡς Θεῷ, πρωτοτόκῳ δὲ
 διὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἱερεῖον ἀνάθεμα καὶ ἀξιόληπτον ἀληθῶς ἐσό-
 20 μεθα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ.

Ἀγιάζεται τοίνυν τὰ πρωτότοκα καὶ ἀρσενικά, διὰ τοι τὸ ἐν
 εἰκόνι νοεῖσθαι Χριστοῦ Ὡσπερ γὰρ τὰ θρέφῃ προσεκόμιζον
 μὲν αἱ μητέρες, προσίετο δὲ καὶ λίαν ἀσμένως ὁ Κύριος ἡμῶν
 Ἰησοῦς Χριστός καὶ τοῖς ἀγίοις προσπεφώνηκε μαθηταῖς «Ἄ-
 25 φετε τὰ παιδιά, καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἔρχεσθαι πρὸς με· τῶν γὰρ
 τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν», οὕτω κἀνθάδε νοή-
 σεις ἀγαπᾷ τὸ πρωτότοκον ὁ Θεός καὶ Πατὴρ, ὡς ἐν εἰκόνι Χρι-
 στοῦ διαπρέπον, μόνα δὲ ἀπόλεκτα τὰ ἀρσενικά τῶν πρωτοτό-
 30 κων. Ἔδει γὰρ, ἔδει σώζεσθαι τῷ Χριστῷ τὸ αὐτῷ μᾶλλον προε-
 πωδέστατον κάλλος, καὶ τοῖς κατ' εἰκόνα τὴν πρὸς αὐτὸν ὡς ἐν

Ἰησοῦς Χριστός, αἰχμαλωτίζοντας τὸ πλῆθος τῶν ἀκάθαρτων δαιμόνων καὶ χύνοντας τὸ δικό του αἷμα γιὰ μᾶς, ἀφοῦ ἔτσι ἀπομάκρυνε τὸν θάνατο καὶ κατάργησε τὴν καταστροφή, μᾶς κάνει δικούς του, ἀφοῦ δὲν ζοῦμε πιά τὴ δική μας ζωὴ, ἀλλὰ τὴ δική του. Γιατί, ἂν δὲν πέθαινε γιὰ μᾶς, δὲν θὰ σωζόμασταν, καὶ ἔαν δὲν συγκαταλεγόταν μεταξύ τῶν νεκρῶν, δὲν θὰ γκρεμιζόταν τὸ δυσκολοπόροητο κράτος τοῦ θανάτου. Ἔτσι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος δίδαξε αὐτοὺς ποὺ σώθηκαν διὰ τοῦ Χριστοῦ, λέγοντας: «Ἐχω σταυρωθεῖ μαζί με τὸν Χριστό, καὶ δὲν ζῶ πιά ἐγώ, ἀλλὰ μέσα μου ζεῖ ὁ Χριστός. Τὴ ζωὴ ποὺ τώρα ζῶ στὸ σῶμα, τὴ ζῶ με πίστη στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος με ἀγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γιὰ μένα»⁶¹.

Ὅπως λοιπὸν οἱ Ἰσραηλίτες ζοῦσαν κατὰ κάποιον τρόπο τὴ ζωὴ τοῦ ἀρνιοῦ ποὺ εἶχε σφαγιασθεῖ, ἔτσι καὶ ἔμεϊς, δὲν ζοῦμε τὴ δική μας ζωὴ, ἀλλὰ τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ ποὺ πέθανε γιὰ μᾶς, ἂν καὶ ἀναστηθῆκε πάλι. Γιατί ὡς Θεὸς ἦταν κατὰ φύσιν ζωὴ. Πρέπει λοιπὸν ἡ ζωὴ μας νὰ εἶναι ἀγία, γιατί τέτοια ἦταν ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἐφόσον διαλέξαμε νὰ ζήσουμε με τρόπο ἅγιον, ἄς ἀποκτήσουμε τὴ δική του ἀξιοθαύμαστη εἰκόνα, καὶ ἀφοῦ ἔχουμε γίνει ὅμοιοι με αὐτόν, ποὺ γιὰ μᾶς ἔγινε σὰν ἐμᾶς, καὶ εἶναι μονογενῆς βέβαια ὡς Θεός, ἀλλὰ πρωτότοκος ὡς ἄνθρωπος, ἄς γίνουμε πραγματικὸ ἀφιερωμένο καὶ εὐπρόσδεκτο σφάγιο στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα.

Ἀγιάζονται λοιπὸν τὰ πρωτότοκα καὶ ἀρσενικά, ἐπειδὴ θεωροῦνται εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Γιατί, ὅπως οἱ μητέρες ὀδηγοῦσαν τὰ βρέφη, καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός τὰ δεχόταν με πολλὴ εὐχαρίστηση, καὶ εἶπε στοὺς ἀγίους μαθητές, «Ἀφῆστε τὰ παιδιά καὶ μὴ τὰ ἐμποδίζετε νὰ ἔρθουν σὲ μένα, γιατί σ' αὐτὰ ἀνήκει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁶¹, ἔτσι πρέπει νὰ σκεφθεῖς καὶ ἐδῶ. Ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἀγαπᾷ τὸ πρωτότοκο, ποὺ ἀποτελεῖ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, καὶ μόνο τὰ ἀρσενικά πρωτότοκα εἶναι ἐκλεκτά. Γιατί ἔπρεπε νὰ φυλαχθεῖ γιὰ τὸν Χριστὸ ἢ πιὸ ταιριαστὴ σ' αὐτόν ὠριότητα, καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν γίνει ὅμοιοι με τὴ δική του

61. Ματθ. 19, 14.

εἶδει τῶν πρωτοτόκων μεμορφωμένοις Ἔστι γὰρ ὁμοῦ πρωτότοκός τε καὶ ἄρσην, ὅτι μὴ οἶδε μαλακισμὸν εἰς ἁμαρτίαν μαλακισμοῦ δὲ τύπος τὸ θῆλυ. Δεῖ δὴ οὖν, τὴν εἰκόνα φοροῦντας Χριστοῦ, παραιτεῖσθαι μὲν φρόνημα τὸ θηλυπρεπές, ἀποσειεσθαι δὲ λίαν, ὡς ἐπάρατον ἀληθῶς καὶ Θεῷ κατεστυγημένον, τὸ μαλθακόν τε καὶ ἀνεμμένον καὶ ἀναλκι, καὶ σφριγῶδες ἀνέχειν καὶ ἀνδροπρεπῆ προθυμίαν εἰς γε τὸ δεῖν ελεῖσθαι, φημί, κατορθοῦν ἀρετήν.

«Ἀλλάττεται δὲ προβάτω πᾶν διανοῶγον μήτραν ὄνου». Καὶ 10 τίς ὁ λόγος; Ἀνέρον μὲν γὰρ καὶ βέβηλον κατὰ νόμον ἢ ὄνος, ἱερὸν δὲ τὸ πρόβατον τοιγάρτοι καὶ ὑπὲρ ὄνου προσάγεται. Ὑπαινίττεται δὲ πάλιν ἡμῖν ὁ νόμος ἐν τούτοις, ὅτι καὶ τὸ βέβηλον ἅγιον ἐν Χριστῷ, καὶ τὸ ἀνέρον, καὶ δεκτὸν δι' αὐτοῦ καὶ τὸ ἀπαράδεκτον Ἐπειδὴ γὰρ ἡμεν ἁμαρτωλοὶ καὶ ἀκάθαρτοι, γέγονεν 15 αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἅγιον θῦμα καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας Ἀπέθανε γὰρ ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ὑπὲρ τῶν ἀκαθάρτων ὁ καθαρός, καθὰ καὶ πρόβατον ὑπὲρ ὄνου. Λυτροῦται δὲ τὰ ἀνθρώπων πρωτότοκα δώρων, κατὰ τὸ εἶκός, ἥτοι τίμημα τῶν προσδοκμαζομένων. Διὰ ποίαν αἰτίαν; Ὅτι τὸ ἀνατεθειμένον ὅλως 20 καὶ ἡγιασμένον τῷ Θεῷ καταθύεσθαι πον ἐχρῆν πάντως Παραιτεῖται δὲ τὴν ἀνδροκτονίαν ὁ κτίσας ἐν ἀφθαρσίᾳ Θεὸς τὰ πάντα «Οὐ γὰρ ἐποίησεν θάνατον, οὐδὲ ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων τέρεται», κατὰ τὸ γεγραμμένον Οὔτε μὴν ἐν ἴσῳ τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσι, τοῖς καταφθειρομένοις ἐφήδεται, προστάττει δὲ μᾶλλον ὑπὲρ αὐ- 25 τοῦ καθεῖναι τὸ λύτρον, μονονουχί καὶ διαρρήδην ὁμολογεῖν ὡς αὐτῷ τὴν οἰκείαν ὀφειλομένην ζωὴν. Τοῦτο γὰρ ἐποιεῖσι τὸ καλούμενον δίδραχμον τελεῖσθαι προστάττων. Λύτρον δὲ τὸ ἀληθὲς καὶ ὑπὲρ πάντων, αὐτὸς νοοῖτο Χριστός, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ νενικήκαμεν

εικόνα, με τη μορφή τῶν πρωτοτόκων. Γιατί εἶναι ταυτόχρονα και πρωτότοκος και ἀρσενικός, γιατί δὲν γνώρισε μαλθακότητα ὥστε νὰ ἀμαρτήσῃ. Ἀντίθετα τύπος τῆς μαλθακότητας εἶναι τὸ θηλυκὸ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει, φορώντας τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, νὰ παραιτοῦνται ἀπὸ τὸ θηλυπρεπὲς φρόνημα, και νὰ ἀποβάλλουν τελείως, ὡς καταραμένο πραγματικὰ και θεομίσητο, τὸ μαλθακὸ και χαλαρωμένο και ἀδύνατο φρόνημα, και νὰ ἔχουν τὸ ἀκμαῖο και τὴν προθυμία πού ταιριάζει στοὺς ἄνδρες, ἐννοῶ τὸ νὰ θέλουν και νὰ προτιμοῦν νὰ κατορθώνουν τὴν ἀρετή. |

«Πρέπει ὅμως νὰ ἀνταλλάσσεται με πρόβατο κάθε πρωτότοκο ὄνου»⁶³. Και ποιὸς εἶναι ὁ λόγος; Ἐπειδὴ ὁ ὄνος εἶναι ἀνίερο και δέβηλο ζῶο, σύμφωνα με τὸν νόμο, ἐνῶ τὸ πρόβατο εἶναι ἱερό. Γι' αὐτὸ λοιπὸν προσφέρεται ἀντὶ τοῦ ὄνου. Ἀλλὰ με αὐτὰ ὁ νόμος ὑπαινισσόταν πάλι σὲ μᾶς, ὅτι και τὸ δέβηλο ἀγιάζεται στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, και τὸ ἀνίερο, και μέσω αὐτοῦ γίνεται δεκτὸ και ἐκεῖνο πού εἶναι ἀπαράδεκτο. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡμασταν ἀμαρτωλοὶ και ἀκάθαρτοι, ἔγινε ὁ ἴδιος γιὰ μᾶς θῆμα ἅγιο και ὁσμη εὐωδίασπῆ. Γιατί πέθανε γιὰ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, δίκαιος αὐτὸς γιὰ τοὺς ἀδικούς, γιὰ τοὺς ἀκάθαρτους αὐτὸς πού ἦταν καθαρὸς, ὅπως και τὸ πρόβατο γιὰ τὸν ὄνο. Τὰ πρωτότοκα ὅμως τῶν ἀνθρώπων, κατὰ εὐλογο λόγο, τὸ ἐλευθερώνει με δῶρα, δηλαδὴ με τίμημα ἀνάλογο πρὸς αὐτὰ πού προσφέρονται. Γιὰ ποιὸ λόγο ὅμως; Ἐπειδὴ γενικὰ αὐτὸ πού ἀφιερώνεται και εἶναι ἀγιασμένο γιὰ τὸν Θεὸ, ἔπρεπε ὅπωςδήποτε νὰ θυσιασθεῖ. Ὁμως ὁ Θεὸς, πού ἔκτισε τὰ πάντα ἀθάνατα, ἀποφεύγει τὸν φόνο ἀνθρώπου. Γιατί ὅπως εἶναι γραμμένο, «Δὲν δημιούργησε τὸν θάνατο, οὔτε δοκιμάζει εὐχαρίστηση, ὅταν χάνονται ζωντανοί»⁶⁴. Οὔτε δέβαια εὐχαριστεῖται, ὅπως συμβαίνει με τοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες πού ἐξολοθρεύονται, προστάζει μάλιστα τὸ ἀντίτιμο νὰ καταβάλλεται γι' αὐτόν, ὁμολογώντας κατὰ κάποιον τρόπο, ὅτι σ' αὐτόν ὀφείλουμε τὴ ζωὴ μας. Γιατί αὐτὸ πρέπει νὰ ἐννοεῖς, ὅταν διατάζει νὰ προσφέρουμε τὸ λεγόμενο δίδραχμο. Ἐνῶ ἀληθινὸ λίτρο προσφερόμενο γιὰ ὅλους εἶναι ὁ Χριστός, μέσω τοῦ ὁποίου και με τὸν

63. Σοφ. Σολ. 1, 13.

τὴν φθοράν δέδωκε γὰρ ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν. Ἐπτα δὲ δεῖν ἔφη πληροῦν ἡμέρας ὑπὸ μητρὶ τὸν ἀμνόν, προσκομίζεσθαι δὲ κατὰ τὴν ὀγδόην. Οὐ γάρ τοι τεχθὲν ἐκ μήτρας, εὐθύς κατασφάζεται, τῷ δὲ τῆς τεκούσης γάλακτι προανδρισθὲν ἠρέμα καὶ δισχυῖσαν θρασυ⁵ χύ, τότε δὴ, τότε καὶ εἰς ὁμήν εὐωδίας ἐπιτηδεῖως ἔχειν αὐτό, διετύπου Θεός.

Τύπος δ' ἂν εἴη καὶ τόδε μυστικοῦ καὶ ἀναγκαίου πράγματος, ὃ καὶ εἰς δεῦρο τετήρηται παρ' ἡμῖν τοῖς τὰ λογικὰ θρέμματα καθιεροῦν εἰωθόσι τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ. Οὐ γὰρ ὁμοῦ
10 κεκλημένους, καὶ εἰς τὰς τοῦ πιστεύειν ἀρχὰς ἐκβεδηκότας, καὶ ἀμνήτους ἔτι προσκομίζομεν τῇ θείᾳ τε καὶ ἀναμιάκτῳ θυσίᾳ, προκατηχοῦντες δὲ μᾶλλον, μονονουχὶ δὲ καὶ ὑπὸ μητρὶ τρέχοντες, τουτέστι τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ οἷόν τινα γάλακτι νηπιοπρεπεῖ καὶ τρυφερῷ καταπαινόντες λόγῳ. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος
15 τοῖς οὐπω τὴν ἕξιν τελείους ἐπιστέλλει λέγων «Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, καὶ οὐ βρωῖμα. Οὐπω γὰρ ἠδύνασθε, ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε». Καὶ πάλιν ἐν ἑτέρᾳ Ἐπιστολῇ· «Πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος, ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης. Νήπιος γὰρ ἔστι. Τελείων δὲ ἔστιν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόν-
20 των πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ». Ἄνδρουθέντας δὴ οὖν καὶ τεθραμμένους εὐ μάλα τοῖς εἰς κατήχησιν λόγοις προσάγομεν κατὰ τὴν ὀγδόην, τουτέστι παριππεύσαντος τοῦ καιροῦ καθ' ὃν ἦσαν ἐν νηπιότητι, καὶ λοιπὸν ἑτέρου μετ' ἐκεῖνον εἰσθαίνοντος, καθ' ὃν τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον παρατεθεῖη τις ἂν αὐτοῖς ἐπὶ
25 καιροῦ καὶ προπόντως. Κατασημαίνει γὰρ ἡμῖν ἡ ὀγδόη τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρόν, ὅτε, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομείνας θάνατον, ἀνεβίῳ Χριστός, ᾧ συμμορφούμεθα νοητῶς ἀποθνήσκοντες διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἵνα καὶ τῆς ἀναστάσεως τύχωμεν. Πιστώσεται

ὁποῖο νικήσαμε τὸν θάνατο. Γιατί πρόσφερε τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρη μας. Εἶπε ἐπίσης ὅτι πρέπει τὸ ἀρνὶ νὰ μένει ἑπτὰ μέρες κοντὰ στὴ μητέρα του, καὶ νὰ προσφέρεται τὴν ὄγδοη. Δὲν σφαιζόταν δηλαδή ἀμέσως μόλις ἔβγαινε ἀπὸ τὴ μητέρα, ἀλλ' εἶπε ὁ Θεός, ἀφοῦ μεγαλώσει ἡρεμα μὲ τὸ γάλα ἐκείνης πού τὸ γέννησε καὶ δυναμώσει λίγο, τότε εἶναι κατάλληλο νὰ προσφερθεῖ ὡς ὁσμὴ εὐωδιαστή.

Καὶ αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι προτύπωση μυστικοῦ καὶ ἀναγκαίου πράγματος, τὸ ὁποῖο τηρεῖται καὶ μέχρι τώρα ἀπὸ μᾶς, πού συνηθίζουμε νὰ προσφέρουμε τὰ λογικὰ πρόβατα στὸν Θεό, τὸν Κύριο ὄλων. Γιατί δὲν τοὺς ὀδηγοῦμε ἀμέσως μόλις κληθοῦν, καὶ ἐνῶ ἀκόμα εἶναι ἀμήτοι, στὴ θεία καὶ ἀναιμακτη θυσία, ἀλλὰ μᾶλλον ἀφοῦ τοὺς κατηχήσουμε καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς ὀδηγήσουμε κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τῆς μητέρας, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία, καὶ τρέφοντάς τους καλὰ, σὰν μὲ κάποιον γάλα πού ταιριάζει στὰ νήπια καὶ τρυφερά, μὲ τὸ λόγο. Ἄλλωστε καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφοντας σ' ἐκείνους πού δὲν ἦταν ἀκόμα τέλειοι στὴν πίστη, λέγει· «Σὰς πότισα γάλα καὶ ὄχι τροφή στερεά. Γιατί δὲν μπορούσατε ἀκόμα νὰ τὴ δεχεῖτε, ἀλλὰ οὔτε καὶ τώρα μορεῖτε»⁶⁵. Καὶ πάλι σὲ ἄλλη ἐπιστολὴ γράφει· «Ὅποιος τρέφεται μὲ γάλα, δὲν ἔχει τὴν πείρα τοῦ λόγου τῆς δικαιοσύνης, γιατί εἶναι νήπιον. Ἐνῶ ἡ στερεὰ τροφή εἶναι γιὰ τοὺς ὄριμους, οἱ ὁποῖοι λόγῳ τῆς συνηθείας ἔχουν γυμνασμένα τὰ αἰσθητήρια ὄργανα, ὥστε νὰ μπορούν νὰ διακρίνουν τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό»⁶⁵. Ὅταν λοιπὸν ἀνδρωθοῦν καὶ τραφοῦν καλὰ μὲ τὰ λόγια τῆς κατήχησης, τοὺς ὀδηγοῦμε τὴν ὄγδοη ἡμέρα, δηλαδή ὅταν διανύσουν τὸν χρόνο πού ἦταν σὲ νηπιακὴ κατάσταση καὶ μποῦν σὲ ἄλλον μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον, κατὰ τὸν ὁποῖο μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς παραθέσει τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ στὸν κατάλληλον χρόνον καὶ ὅπως πρέπει. Γιατί ἡ ὄγδοη ἡμέρα σημαίνει γιὰ μᾶς τὸν καιρὸ τῆς ἀνάστασης, τότε πού ὁ Χριστός, ἀφοῦ ὑπέστη τὸν θάνατον γιὰ χάρη μας, ἀναστήθηκε, μὲ τὸν ὁποῖο γινόμαστε ὅμοιοι διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ὥστε νὰ ἐπιτύχουμε καὶ τὴν ἀνάστασιν. Θὰ μᾶς τὸ δεβαιώσει ἀλ-

65. Ἐβρ. 5,13-14.

δὲ καὶ ὁ Παῦλος γράφων «Συνετάφημεν γὰρ αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτί-
 σματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα, ὡς περ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν
 διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς πε-
 ριπατήσωμεν». Ἀνατικτόμενοι τοίνυν διὰ τῆς πίστεως εἰς ἐπίγνω-
 5 σιν ἀληθείας καὶ συμμορφίαν ἤδη πλουτήσαντες τὴν πρὸς τὸν
 Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν δι' ἡμᾶς τε καὶ ἐν ἡμῖν πρωτό-
 τοκον, εἶτα λογικόν τε καὶ ἄδολον ἐκπίνοντες γάλα, «εἰς μέτρον
 ἡλικίας ἀναβαίνοντες τοῦ πληρώματος αὐτοῦ», κατὰ τὸ γεγραμ-
 μένον, τότε δὴ, τότε λοιπὸν ἱεροὶ πάντες ἐσόμεθα καὶ εἰς ἀνάθημα
 10 τῷ Θεῷ, καὶ κόσμῳ μὲν ἀποθνήσκοντες, νοητῶς δὲ Θεῷ ζῶντες
 ἀγίως. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἐστὶ τὸ παρ' αὐτῷ σφάζεσθαι τῷ θνιοα-
 στηρίῳ τῶν κτηνῶν τὰ πρωτότοκα. Γράφει δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος
 Παῦλος τοῖς οὕτω ἡγιασμένοις «Ἀπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν
 κέκρυπται σὺν Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ».

15 Ἐρὸς οὖν ἄρα τῶν ἀγίων ὁ θάνατος, καὶ μοί τι τοιοῦτον ὁ
 μακάριος Δαβὶδ ἀναδλέψαι δοκεῖ «Τίμιος», γάρ, φησί, «ἐναν-
 τίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὀσίων αὐτοῦ». Πρέποι δ' ἂν, καθά-
 περ ἐγῶμαι, τῶν ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένων ἐννοιῶν ὁ τρόπος, οὐχὶ
 δήπου μόνον τοῖς ἐξ ἔθνων ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας
 20 ἐπίγνωσιν, ἀλλὰ καὶ ὅτι μάλιστα τοῖς ἐκ νομικῆς κεκλημένοις λα-
 τρείας, πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ δικαίωσιν καὶ ἁγιασμόν τὸν ἐν Πνεύ-
 ματι. Ἐτρέφετο μὲν γὰρ ὁ ἄμνός, ἦτοι τὸ μοσχάριον, ἑπτὰ ἡμέ-
 ρας ὑπὸ τὴν μητέρα, προσήγετο δὲ κατὰ τὴν ὀγδόην, αἰνιγμα-
 τωδῶς, οἶμαί που, παραδηλοῦντος Θεοῦ (σκιὰ γὰρ ὁ νόμος), ὡς
 25 ἦν ἀναγκαῖον προπαιδαγωγεῖσθαι διὰ τύπων καὶ οἴονεϊ μαθή-
 μασιν τοῖς οὐ λίαν ἀνδροπρεπεστέροις, νηπιοπρεπέσι δὲ μᾶλλον,
 τοὺς ἱεροὺς ἐσομένους, καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀνακομισθήσε-
 σθαι μέλλοντας τῷ Θεῷ. Καιρὸς δὲ ὁ μάλιστα τῇ τοιαύτῃ τελεω-
 σει πρέπων τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ὃ διὰ τῆς ὀγδόης σημαίνεται.

λωστε και ὁ Παῦλος γράφοντας· «Ἐχουμε ταφεῖ λοιπὸν μαζί του διὰ τοῦ βαπτίσματος στὸν θάνατο, ὥστε, ὅπως ὁ Χριστὸς ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς μὲ τὴ δόξα τοῦ Πατέρα, ἔτσι και ἡμεῖς νὰ ζήσουμε μιὰ νέα ζωή»⁶⁶. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀναγεννηθοῦμε μὲ τὴν πίστη στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, καὶ γίνουμε ὅμοιοι μὲ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦν Χριστό, ὁ ὁποῖος γιὰ μᾶς και μαζί με μᾶς εἶναι πρωτότοκος, ἔπειτα, εχοντας πιεῖ τὸ λογικὸ και ἄδολο γάλα, «φτάνοντας στὸ μέτρο τοῦ τέλειου ἀναστήματός του»⁶⁷, ὅπως ἔχει γραφεῖ, τότε ἀκριδῶς θὰ γίνουμε ἱεροὶ και ἀφιέρωμα στὸν Θεό, πεθαίνοντας ὡς πρὸς τὸν κόσμο, και ζώντας νοητὰ με τὸν Θεὸ κατὰ τρόπον ἅγιο. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ ὅτι σφάζονται στὸ θυσιαστήριο τὰ πρωτότοκα τῶν ζώων. Ἀλλὰ και ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφει σὲ ἐκείνους πού ἔχουν ἀγιασθεῖ με τὸν τρόπο αὐτόν· «Γιατὶ ἔχετε πεθάνει, και ἡ ζωὴ σας εἶναι κρυμμένη μαζί με τὸν Χριστὸ μέσα στὸν Θεό»⁶⁸.

* Ἄρα λοιπὸν ὁ θάνατος τῶν ἁγίων εἶναι ἱερός, και νομίζω πὼς κάτι τέτοιο προέβλεψε ὁ μακάριος Δαβίδ· γιατί λέγει· «Ἐκτιμᾶ πολὺ ὁ Κύριος τὸν θάνατο ἐκείνων πού εἶναι ἀφοσιωμένοι σ' αὐτόν»⁶⁹. Καὶ ταιριάζει, ὅπως ἐγὼ νομίζω, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐννοιῶν πού εἶπα παραπάνω, ὄχι μόνο σ' ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς πού ἐπιστρέφουν στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο σ' αὐτοὺς πού ἔχουν κληθεῖ ἀπὸ τὴ λατρεία τοῦ νόμου στὴν ἐν Χριστῷ δικαίωση και τὸν ἀγιασμό τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ τὸ νεογέννητο, δηλαδὴ τὸ μοσχάρι, τρεφόταν ἀπὸ τὴ μητέρα του και ὀδηγοῦνταν τὴν ὄγδῃ ἡμέρα, ἐπειδὴ, ὅπως νομίζω, ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ δηλώσει με τρόπο αἰνιγματικὸ (γιατὶ ὁ νόμος ἦταν σκια), ὅτι ἦταν ἀπαραίτητο νὰ διαπαιδαγωγοῦνται στὴν ἀρχὴ με τοὺς τύπους, και κατὰ κάποιον τρόπο με μαθήματα πού δὲν ἦταν κατάλληλα γιὰ τοὺς ἡλικιωμένους, ἀλλὰ μάλλον γι' αὐτοὺς πού βρισκόνταν σὲ νηπιακὴ κατάσταση, ἐκείνοι πού ἐπρόκειτο νὰ ἀγιασθοῦν και νὰ προσφερθοῦν στὸν Θεὸ ὡς θυσία εὐωδιαστή. Καὶ ὡς χρόνος καταλληλότερος γιὰ αὐτὴ τὴ μήση στὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ ὀρίζεται ἡ ὄγδῃ ἡμέρα. Ὁ Θεὸς λοιπὸν εἶναι ἀπλησίαστος

68. Κολ. 3,3.

69. Ψαλμ. 115,6.

Ἀπρόσιτος οὖν διὰ νομικῆς λατρείας ὁ Θεός, προσιτὸς δ' ἂν
 γένοιτο διὰ μόνου Χριστοῦ. Δι' αὐτοῦ γὰρ τὴν προσαγωγὴν
 ἐσχήκαμεν, ὡς μεθ' ἡμέραν ἐβδόμην, τουτέστι παρεληλακότος
 ἤδη τοῦ κατὰ νόμον σαθρατισμοῦ, ἧτοι καθολικοῦ καὶ γενικω-
 5 τέρου ὡς ἐκ μέρους τῆς κατὰ νόμον λατρείας. Τετελείωκε γὰρ ὁ
 νόμος οὐδέν, ἀναφέρει δὲ εἰς τοῦτο Χριστός· ἄρτιοι γὰρ εἰς ἀρε-
 τὴν οἱ πεπιστευκότες, καὶ τὸ τέλειον ἔχοντες ἐν γνώσει διὰ Χρι-
 στοῦ· νοῦν γὰρ ἔχομεν τὸν αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ τε καὶ σὺν αὐτῷ
 τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ σὺν ἀγίῳ Πνεύματι ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας
 10 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

**Περὶ Μερραῶς καὶ τοῦ ξύλου τοῦ παραδειχθέντος
 τῷ μακαρίῳ Μωσῆ.**

α'. Τῆς τῶν Αἰγυπτίων ἀπαίροντες γῆς οἱ ἐξ Ἰσραὴλ καὶ τὸν
 δусаαχθῆ τῆς δουλείας ζυγὸν ἀποδυσάμενοι μόλις, διὰ μέσης θα-
 15 λάσσης ἦσαν ὡς ἐπὶ ξηραῶς, ἀμογητὶ δὲ καὶ τοῦτο διαπεραίνον-
 τες. Ἐπάγησαν γὰρ ὡσεὶ τεῖχος τὰ ὕδατα τοῖς θεοῖς εἴκοντα νεύ-
 μασιν. Εἶτα μετὰ τοῦτο πανοστρατὶ κεκινδυνευκότες τεθεαμένοι
 τὸν Φαραῶν καὶ πεπνιγμένοι τοῖς ὕδασι, οἰκτρῶς τε διολωλότες
 τοὺς ἀφορήτους ποτε καὶ σκληραγωγοῦντας αὐτοὺς ἀφιλοικτιρ-
 20 μόνως, ᾧδᾶς ἀνέσαν τῷ Θεῷ, καὶ ὕμνοις αὐτὸν τοῖς χαριστηρίοις
 καταγεραίροντες, ἔφασκον· «Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ
 δεδόξασται· ἵππους καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν. Βοηθὸς
 καὶ σκεπαστὴς ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν». Θεθαυματούργηκε γὰρ
 χρησίμως ὁ τῶν ὄλων Θεός. Καίτοι γὰρ πλείστα τε ὄσα καὶ λίαν
 25 ἀξιοθαύμαστα παραδείξας αὐτοῖς τὰ ἐν Αἰγύπτῳ σημεῖα, προσέ-
 τι φιλοτίμως τὸ καὶ δι' αὐτῆς διάττειν θαλάσσης δύνασθαι τοὺς
 ὑπ' αὐτῷ γεγονότας, ἵν' εὐθεσηκότες λοιπὸν καὶ ἐρηρισμένον ἐν

70. Ἐφ. 2, 18.

71. Ἐβρ. 7, 19.

μέ τῆ λατρεία τοῦ νόμου, καί μπορεῖ νά γίνει προσιτὸς μόνο διὰ τοῦ Χριστοῦ. Γιατί δι' αὐτοῦ ἀποκτήσαμε τὴν εἰσοδὸ μας⁷⁰, ὅταν δηλαδή, μετὰ τὴν ἐβδόμη ἡμέρα, εἶχε ἤδη περάσει ὁ σύμφωνα μετὸν νόμο σαββατισμός, δηλαδή ὁ καθολικὸς καὶ γενικώτερος, ἐκ μέρους τῆς συμφωνῆς μετὸν νόμο λατρείας. Γιατί ὁ νόμος δὲν ἔφερε τίποτε σὴν τελειότητα⁷¹, ἀλλὰ μᾶς ὀδηγεῖ σ' αὐτὴν ὁ Χριστός. Γιατί αὐτοὶ ποὺ ἔχουν πιστέψει εἶναι δλοκληρωμένοι σὴν ἀρετῇ καὶ ἔχουν τέλεια γνώση μετὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ. Γιατί ἔχουμε νοῦν Χριστοῦ, καὶ μέσω αὐτοῦ καὶ μαζί με αὐτὸν στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζί με τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν. }

**Γιὰ τὴν Μερρᾶ καὶ τὸ ξύλο ποὺ ἐπιδείχθηκε
στὸν μακάριο Μωυσή.**

1. Ἀναχωρώντας ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων οἱ Ἰσραηλίτες καὶ ἔχοντας μόλις ἀποτινάξει τὸν δυσβάστακτο ζυγὸ τῆς δουλείας, πέρασαν μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα, σὰν νὰ ἦταν ξηρά, πετυχαίνοντάς το μάλιστα αὐτὸ χωρὶς κόπο. Γιατί τὰ νερὰ πειθαρχώντας σὶς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ χωρίσθηκαν σὰν τείχος. Ἐπειτα, μετὰ ἀπὸ τὴ διάδασή τους, βλέποντας τὸν Φαραῶ μετ' ὅλο τὸ στρατεύμα του νὰ ἐπιχειρεῖ νὰ περάσει καὶ νὰ πνίγεται μέσα στὰ νερὰ καὶ νὰ χάνονται μετὸ τρόπο ἐλεεινὸ ἐκεῖνοι ποὺ κάποτε τοὺς βασάνιζαν καὶ τοὺς ταλαιπωροῦσαν κατὰ τρόπο ἀφόρητο, ἔψαλαν ὠδὲς στὸν Θεό, καὶ δοξάζοντάς τον μετ' ὕμνους εὐχαριστηρίους, ἔλεγαν: «Ἄς ψάλλουμε στὸν Κύριο, γιατί δοξάσθηκε μετὰ μεγάλη δόξα. Ἐρριξε στὴ θάλασσα τὰ ἄλογα καὶ τοὺς ἱππεῖς. Ἐγινε βοηθὸς καὶ προστατῆς μας, ὥστε νὰ σωθοῦμε»⁷². Γιατί εἶχε θαυματουργήσει κατὰ τρόπο ὠφέλιμο ὁ Θεὸς τῶν ὅλων. Μολονότι βέβαια εἶχε κάνει πάρα πολλὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα θαύματα σὴν Αἴγυπτο σ' αὐτούς, καὶ ἐπὶ πλέον μετὰ γενναιοδωρία ἔκανε νὰ μπορέσουν νὰ περάσουν ἀκόμα καὶ μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα αὐτούς ποὺ βρισκόνταν κάτω ἀπὸ τὴν προστασία του, ὥστε νὰ ἔχουν τὸν νοῦ τους στραμμένον πρὸς τὸν σωστὸ δρόμο καὶ καλὰ στηριγμένον, καὶ προπαντὸς νὰ

72. Ἔξ. 15, 1-2.

αὐτοῖς ἔχοιεν νοῦν, καὶ δὴ καὶ πιστεύοιεν ὡς οὐ καθ' ἓνα τῶν
 ψευδωνύμων ἐστὶ θεῶν, ἤγουν ἀνθρωπίνης εὐρέματα τέχνης,
 καὶ τὸ θρέτας ἀπλῶς ἐκ ξύλου καὶ λίθου πεποιημένον, ἀλλ' ὅτι
 τῶν ὄλων ὑπάρχων Κύριος, ὡς ὑπὸ πόδας κεμένη κελεύει τῇ
 5 κτίσει, καὶ ὅπερ ἂν ἔλοιτο κατορθοῦν εὐκόλως διαπεραίνεται.
 Ἴνα δὲ καὶ τι μειζόνως θαυμάζοντες ὠφελοῖντο, πλουσιώτερον
 ἀπαίρειν ἐκέλευεν, καὶ εἰς τὴν τοῖς πατράσιν ἐπηγγελμένην ἐπί-
 γεσθαι γῆν, στρατηγοῦντος καὶ καθηγουμένου τοῦ πανσόφου
 Μωσέως. Εἶτα τί τὸ μετὰ τοῦτο, σαφηνιεῖ δὴ πάλιν τὸ Γράμμα τὸ
 10 ἱερόν:

«Ἐξῆρε» γάρ, φησί, «Μωσῆς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπὸ θαλάσ-
 σης Ἐρυθρᾶς, καὶ ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἔρημον Σούρ, καὶ ἐπο-
 ρεύον-το τρεῖς ἡμέρας ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ οὐχ εὗρισκον ὕδωρ ὥστε
 πιεῖν. Ἦλθον δὲ εἰς Μερράν, καὶ οὐκ ἠδύναντο πιεῖν ὕδωρ ἐκ
 15 Μερράς· πικρὸν γὰρ ἦν. Διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθη τὸ ὄνομα τοῦ
 τόπου ἐκείνου, "Πικρία". Καὶ διεγόγγυζεν ὁ λαὸς ἐπὶ Μωσῆν, λέ-
 γοντες, Τί πιόμεθα; Ἐδόησε δὲ Μωσῆς πρὸς Κύριον, καὶ ἔδειξεν
 αὐτῷ Κύριος ξύλον, καὶ ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ ἐγλυκάν-
 θη τὸ ὕδωρ. Ἐκεῖ ἔθετο αὐτῷ δικαιώματα καὶ κρίματα καὶ κρι-
 20 σεις, καὶ ἐκεῖ αὐτὸν ἐπείραζε, καὶ εἶπεν· Ἐὰν ἀκοῇ ἀκούσης τῆς
 φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιή-
 σης, καὶ ἐνωτίση ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ, καὶ φυλάξης πάντα τὰ δι-
 καιώματα αὐτοῦ, πᾶσαν νόσον ἦν ἐπήγαγον τοῖς Αἰγυπτίοις οὐκ
 ἐπάξω ἐπὶ σέ. Ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ ἰώμενός σε. Καὶ ἦλθον εἰς
 25 Ἐλεῖμ, καὶ ἦσαν ἐκεῖ δώδεκα πηγαὶ ὑδάτων, καὶ ἑβδομήκοντα
 στελέχη φοινίκων. Παρενέβαλον δὲ ἐκεῖ ἐπὶ τὰ ὕδατα».

Ἄθρει δὴ σὺν πῶς οὐκ ἀγνυμνάστως αὐτοὺς λελυτρωμένους,
 οὐδὲ τῷ τῆς εὐθυμίας ἐντροφῶντας πλάτει, παρακομίζεσθαι πρὸς
 τὸ ράθυμον ἐφήσιν οἰκονομικῶς, ἵνα μὴ κατὰ βραχὺ πρὸς λήθην
 30 ἰόντες τοῦ διασώζειν ἰσχύοντος, εἰς τὴν ἐν Αἰγύπτῳ πλάνησιν εὐ-
 κόλως ὑπονοστήσειαν. Συλλέγουσι γὰρ οἱ πόνοι πρὸς Θεόν. Καὶ

πιστεύουν, ὅτι δὲν εἶναι κάποιος ἀπὸ τοὺς ψεύτικους θεούς, δηλαδή ἀπὸ τὰ ἔφευρήματα τῆς ἀνθρώπινης τέχνης, καὶ ὁμοίωμα καμωμένο ἀπλῶς ἀπὸ ξύλο ἢ πέτρα, ἀλλ' ὅτι, ὄντας Κύριος τῶν ὄλων, διατάζει τὴν κτίση σὰν νὰ βρῖσκεται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του, καὶ ἐκτελεῖται μὲ εὐκολία κάθε τι πού θέλει. Γιὰ νὰ ὠφεληθοῦν ὅμως κατὰ τι περισσότερο θαυμάζοντας, τοὺς διέταξε νὰ βαδίσουν γρηγορότερα, καὶ νὰ διαστοῦν νὰ φτάσουν στὴ χώρα πού εἶχε ὑποσχεθεῖ στοὺς πατέρες τους, μὲ τὴν στρατηγία καὶ καθοδήγηση τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ. Τὸ τί ὅμως συνέβη μετὰ ἀπὸ αὐτό, θὰ τὸ ἀποσαφηνίσει πάλι ἡ ἁγία Γραφή.

Λέγει λοιπόν· «Πέρασε ὁ Μωυσῆς τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὸν Ἐρυθρὰ θάλασσα καὶ τοὺς ὠδήγησε στὴν ἔρημο Σούρ, ὅπου βάδιζαν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες στὴν ἔρημο καὶ δὲν εὗρισκαν νερὸ νὰ πιοῦν. Καὶ ἔφτασαν στὴ Μερρά, ἀλλὰ δὲν μποροῦσαν νὰ πιοῦν νερὸ ἀπὸ τὴ Μερρά, ἐπειδὴ ἦταν πικρό. Γι' αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς τοποθεσίας ἐκείνης μετονομάσθηκε “Πικρία”. Γόγγυζε τότε ὁ λαὸς ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ, λέγοντας· Τί θὰ πιοῦμε; Φώναξε τότε ὁ Μωυσῆς πρὸς τὸν Κύριο, καὶ ὁ Κύριος τοῦ ἔδειξε ἓνα ξύλο, πού τὸ ἔβαλε στὸ νερὸ καὶ αὐτὸ ἔγινε πόσιμο. Ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἔδωσε στὸν Μωυσῆ ἐντολές καὶ νόμους καὶ προστάγματα, καὶ ἐκεῖ ἐπίσης δοκίμασε τὴν ὑπακοή του, λέγοντας· Ἐὰν ὑπακούσεις στὶς ἐντολές τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ σου καὶ κάνεις ὅσα εἶναι ἀρεστὰ σ' αὐτόν, καὶ ἀκούσεις τὶς ἐντολές του καὶ ἐφαρμόσεις τὶς προσταγές του, δὲν θὰ στείλω σὲ σένα καμμιὰ ἀπὸ τὶς ἀρρώστιες πού εἶχα στείλει στοὺς Αἰγυπτίους. Γιατί ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος πού μπορῶ νὰ σὲ θεραπεύω. Ἔτσι φεύγοντας ἀπὸ ἐκεῖ πῆγαν στὴν Ἐλεῖμ, ὅπου ὑπῆρχαν δώδεκα πηγές νεροῦ καὶ ἑβδομήντα φοινικόδενδρα, καὶ στρατοπέδευσαν ἐκεῖ κοντὰ στὰ νερά»⁷³.

Πρόσεχε λοιπόν πῶς, ἀφοῦ ἐλευθερώθηκαν, προληπτικὰ δὲν τοὺς ἀφήνει χωρὶς ἀσκήση, οὔτε μὲ τὸ νὰ ἀπολαμβάνουν μεγάλη εἰρήνη, νὰ ὠδηγοῦνται σὲ ραθυμιά, καὶ λησμονώντας σιγὰ-σιγὰ αὐτόν πού μπορεῖ νὰ τοὺς διασώζει, ἐπιστρέψουν πάλι στὴν αἰγυπιακὴ πλάνη. Γιατί οἱ δυσκολίες συσπειρώνουν τοὺς ἀνθρώπους

73. Ἔξ. 15, 22-27.

γούν ὁ προφήτης φησὶν «Κύριε, ἐν θλίψει ἐμνήσθημέν σου, ἐν θλίψει μικρᾷ ἢ παιδεία σου ἡμῖν». Μακρὰν τοιγαροῦν καὶ διψάδα διόντες γῆν, ἐν σπάνει γεγόνασι τῶν ἀναγκαίων εἰς ζωὴν. Οὐ γὰρ εὖρισκον ὕδωρ ὥστε πιεῖν παρατεινομένοι δὲ τοῦ διψᾶν καὶ 5 εἰς τρίτην ἡμέραν, μόλις αὐτοῖς εὐρίσκεται τὸ ποθούμενον. Ἄλλ' ἦν καὶ τοῦτο ἄχρηστον παντελῶς. Πικρὸν γὰρ τὸ Μερρᾶς ἦν ὕδωρ, καὶ τοῖς διψῶσιν οὐκ ἀσφαλὲς εἶς γε τὸ δύνασθαι, φησὶν, διαδραῖναι θάνατον δυσφοροῦσί τε ἐντεῦθεν καὶ τοῦ μεσίτου κατακεκράγασι, ἀλύει δὲ ὁ Μωσῆς. Εἶτα τοῦ πάντα εἰδότος Θεοῦ 10 ξύλον αὐτῷ παραδείξαντος, ἐμβάλλει τοῖς ὕδασι, τὰ δὲ παραδόξως εἰς γλυκύ τε καὶ ποτιμώτατον μεθίστανται νῆμα. Ἐκτεπωκότες οὖν καὶ ὠφελημένοι, τεθαυμάκασι τὴν θεοσημείαν, παρεμβάλλουσι μετὰ τοῦτο καὶ πηγαῖς ὑδάτων δώδεκα, ἐνθα καὶ ἑβδομήκοντα στελέχη φοινίκων ἦν. Κατηνύζοντο δὲ τότε τρυφῶντες 15 ἐκεῖ.

Ὅτι τοίνυν ἐν πίστει καὶ οὐχ ἑτέρως εὐρεῖν ἦν δύνασθαι τῆς σωτηρίας τὴν ὁδόν, διὰ σκιαῆς καὶ τύπων ἐπληροφόρει Θεός. Ταύτητοι καὶ σφάζειν ἐκέλευσεν ἐν Αἰγύπτῳ τὸν ἀμινόν, καὶ πιστεύειν ἤθελον, ὅτι τῷ αἵματι κατακεχρισμένοι, τὸν τοῖς πρωτοτό- 20 κοῖς ἑπερρωμμένον διακρούσονται θάνατον. Ἡ γὰρ οὐχὶ φαίη τις ἄν, καὶ μάλα εἰκότως, ὅτι προγύμνασμα πίστεως τὸ δρόμενον ἦν; Τίνα γὰρ ἄν, εἰπέ μοι, τρόπον κατορθωθήσειεν ὁ θάνατος προβάτου σφαγῆν; Ἄλλ' ἦν μυστηρίου τὸ χρῆμα τύπος. Ἐκρύεται γὰρ ὁ Χριστὸς αἵματι τῷ ἰδίῳ τοὺς ἡγιασμένους ἐν πίστει, καὶ θανάτου 25 φθορᾶς ἀποφαίνει κρείττονας. Τί δὲ δὴ πάλιν ἐστὶ τὸ ἐπὶ τῇ Μερρᾷ, φέρε λέγωμεν ὡς ἔνι.

β'. Ὑδατι τὸν θεῖον παρεικάζει λόγον ἢ θεόπνευστος Γραφή. Ὡσπερ γὰρ ἐστὶ σωμάτων ζωοποιὸν τὸ ὕδωρ τὸ αἰσθητόν, οὕτω καὶ ὁ θεῖος εἰ καθίκοιτο λόγος εἰς νοῦν, ὀνίσσειν ἂν οὐ μετρίως 30 αὐτόν. Τοιγάρτοι καὶ ὁ Χριστὸς ταῖς Ἰουδαίων ἀγέλαις προσ-

γύρω από τον Θεό. Ἄλλα καὶ ὁ προφήτης λέγει· «Κύριε, σὲ περίοδο θλίψεως σὲ θυμηθήκαμε, καὶ μὲ μικρὴ θλίψη διδασκόμαστε»⁷⁴. Ἄφου λοιπὸν διέσχισαν μεγάλη καὶ ἄνυδρη γῆ, ἔφτασαν νὰ ἔχουν ἔλλειψη τῶν ἀναγκαίων γιὰ τὴ ζωὴ τους. Γιατὶ δὲν εὔρισκαν οὔτε νερὸ νὰ πιοῦν. Καὶ ἐνῶ ἡ δίψα τους παρατεινόταν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες, μετὰ βίας βρῆκαν αὐτὸ πού ποθοῦσαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἦταν ἐντελῶς ἄχρηστο. Γιατὶ τὸ νερὸ τῆς Μερρᾶς ἦταν πικρὸ, καὶ δὲν ἐξασφάλιζε αὐτοὺς πού διψοῦσαν, λέγει, νὰ ἀποφύγουν τὸν θάνατο. Γι' αὐτὸ καὶ δυσανασχετοῦσαν καὶ διαμαρτύρονταν ἐναντίον τοῦ μεσίτη, καὶ ὁ Μωυσῆς στενοχωριόταν πολὺ. Ἔπειτα, ὅταν ὁ Θεός, πού τὰ γνωρίζει ὅλα, τοῦ ὑπέδειξε ἓνα ξύλο, τὸ ἔβαλε στὰ νερὰ, καὶ ἐκεῖνα μὲ τρόπο θαυματουργικὸ μεταβλήθηκαν σὲ γλυκὸ καὶ πόσιμο νερὸ. Ἄφου λοιπὸν διέφυγαν τὸν κίνδυνο καὶ ὠφελήθηκαν, θαύμασαν γιὰ τὸ θαυματουργικὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ συνάντησαν καὶ δώδεκα πηγές, ὅπου ὑπῆρχαν ἑβδομήντα φοινικόδενδρα, καὶ στρατοπέδευσαν ἐκεῖ γεμᾶτοι ἀπὸ ἀνακούφιση.

— Ὅτι λοιπὸν μὲ πίστη καὶ ὄχι μὲ ἄλλον τρόπο ἦταν δυνατόν νὰ βροῦν τὸν δρόμο τῆς σωτηρίας, τοὺς τὸ ἔκανε γνωστὸ ὁ Θεός μὲ σκιές καὶ τύπους. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ διέταξε στὴν Αἴγυπτο νὰ σφάξουν τὸ ἀρνί, καὶ ἤθελε νὰ πιστεύουν, ὅτι χρισμένοι μὲ τὸ αἷμα, θὰ ἀποκρούσουν τὸν επικρεμάμενο στοὺς πρωτοτόκους θάνατο. Ἡ μήπως δὲν θὰ πεῖ κανεὶς, καὶ πολὺ δικαιολογημένα, ὅτι αὐτὸ πού γινόταν ἦταν προγύμναση πίστεως; Γιατὶ πές μου, μὲ ποιὸν τρόπο θὰ ἦταν δυνατόν νὰ φοβηθεῖ ὁ θάνατος τὴ σφαγὴ τοῦ ἀρνιοῦ; Ἄρα λοιπὸν τὸ γεγονός αὐτὸ ἦταν προτύπωση τοῦ μυστηρίου. Γιατὶ μὲ τὸ αἷμα τοῦ Ὁριστοῦ σῶζει αὐτοὺς πού εἶναι ἁγιασμένοι μὲ τὴν πίστη τους σ' αὐτόν, καὶ τοὺς κάνει ἀνώτερους τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς. Τί ὅμως σημαίνει πάλι τὸ θαῦμα πού ἔγινε στὴ Μερρᾶ, ἐμπρός νὰ τὸ ποῦμε ὅσο μᾶς εἶναι δυνατόν.

2. Μὲ τὸ νερὸ ἡ θεόπνευστη Γραφὴ παρομοιάζει τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ. Ὅπως δηλαδὴ τὸ αἰσθητὸ νερὸ δίνει ζωὴ στὰ σώματα, ἔτσι καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἂν φτάσει στὸν νοῦ, τὸν ὠφελεῖ πάρα πολὺ. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστός, μιλώντας στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων,

74. Ἦσ. 26, 16.

λαλῶν ἀνακεκράγει, λέγων· «Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω». Καὶ πρὸς γε τὴν γυναῖκα ἐκ Σαμαρείας, «Καὶ πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, διψήσει πάλιν, ὅς δ' ἂν πῆ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄρτι
 5 τοῖνυν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ τὸν θεομισθὴ τῶν Αἰγυπτίων ἀφέντες λατρείαν, μετέθεντο ταῖς γνώμαις εἰς τὸ τελεσφορεῖν ἅπερ ἂν δοῦλοιοτο Θεός. Ἄλλ' οὕτω τοῖς ἄνωθέν τε πεπαιδαγώγηται νόμοις, οὕτω τῶν νοητῶν ὑδάτων ἀπογευσάμενοι, μονονουχὶ ξηρὸν καὶ δεδιψηκότα τὸν νοῦν εἶχον ἐν ἑαυτοῖς. Εἶτα μόλις περιτυγχάνουσι τῇ
 10 Μωρραῖ· ἀλλ' οὐκ ἠδύναντο πιεῖν ὕδωρ· πικρὸν γὰρ ἦν. Ἐπειτα Μωσέως τὸ ξυλον ἐμβεβληκότος, τῆς ἐμφύτου πικρίας τὸ ὕδωρ ἀπηλλάττετο. Τίς οὖν ἡ Μωρραῖ; Φαίην ἂν ὅτι τὸ Γράμμα τὸ νομικόν. Πικρὸς γὰρ ὁ νόμος, εἵπερ ἐστὶ κολαστή. Καὶ γοῦν ὁ θεοπέσιος ἔφη Παῦλος· «Ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως χωρὶς οἰκτιρισμῶν
 15 ἐπὶ δυοῖν ἢ τρισὶν μάρτυσιν ἀποθνήσκει».

Ὅραξ ὅτι πικρὸς ἦν καὶ δύσοιστος καὶ αὐτοῖς τάχα πού τοῖς ἐθέλουσι κατορθοῦν; Καὶ γοῦν οἱ θεοπέσιοι μαθηταὶ τοῖς μετὰ τὴν πίστιν ἀνάπτουσί τινες εἰς λατρείαν αὐθις τὴν νομικὴν, διαρρηδὴν ἔφασκον· «Καὶ νῦν τί πειράζετε τὸν Θεὸν ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐπὶ
 20 τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν, ὃν οὔτε ἡμεῖς, οὔτε οἱ πατέρες ἡμῶν ἰσχύσαμεν βαστάσαι;». Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Παῦλος κατακρίσεως διακονίαν ἀποκαλεῖ τὴν διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως ἐντολήν. Ἐφη γὰρ οὕτως· «Εἴ γὰρ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῶ μᾶλλον περισσεύει ἢ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ». 25 Ἐφη δὲ καὶ ἐτέρωθι· «Τὸ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ». Γράμμα σαφῶς, οἷμαί που, τὸν νόμον, πνεῦμα δὲ πάλιν, τὴν ἐν πνεύματι λατρείαν ἀποκαλῶν, τουτέστι τὴν εὐαγγελικὴν πικρὸς γὰρ ὁ νόμος. Ἐρμηνεύεται δὲ πικρὰ καὶ ἡ Μωρραῖ· Ὅτι δὲ ἡ διὰ νόμου παιδευσὶς αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, καὶ ὅσον ἦκεν εἰς τύπους, 30 ζωοποιεῖν οὐχ οἶα τε, τὸ διατείνεσθαι περιττόν. Οὐδεὶς γὰρ ἐν

75. Ἰω. 7, 37.

76. Ἰω. 4, 13.

77. Ἐβρ. 10, 28.

φώναζε λέγοντας· «Ἐάν κάποιος διψᾷ, ἃς ἔρθει σέ μένα καί ἄς πιεῖ»⁷⁵. Ἐλλά καί στή Σαμαρείτιδα γυναίκα λέγει· «Ὅποιος πίνει ἀπό τὸ νερὸ αὐτὸ, θὰ διψᾷσε πάλι, ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θὰ πιεῖ ἀπὸ τὸ νερὸ ποὺ θὰ τοῦ δώσω ἐγώ, δὲν θὰ διψᾷσε ποτέ»⁷⁶. Μολονότι λοιπὸν οἱ Ἰσραηλίτες εἶχαν ἐγκαταλείψει πρόσφατα τὴν θεομίσητη λατρεία τῶν Αἰγυπτίων, ἄλλαξαν γνώμη ὡς πρὸς τὸ νὰ ἐκτελοῦν αὐτὰ ποὺ ἠθέλε ὁ Θεός. Ὅμως δὲν εἶχαν ἀκόμα διαπαιδαγωγηθεῖ μὲ τοὺς οὐράνιους νόμους, δὲν εἶχαν ἀκόμα γευθεῖ τὸ νοητὸ νερὸ, ἀλλὰ εἶχαν ξερὸ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ διψασμένο τὸν νοῦ τους. Ἔτσι, ὅταν ἔφτασαν στή Μερρᾶ, δὲν μπορούσαν νὰ πιοῦν νερὸ, ἐπειδὴ ἦταν πικρὸ. Ὅταν ὅμως ὁ Μωυσεῖς ἔβαλε μέσα σ' αὐτὰ τὸ ξύλο, τὸ νερὸ ἔχασε τὴν ἔμφυτη πικρία του. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ Μερρᾶ; Θὰ ἔλεγα ὅτι ἦταν ἡ Γραφή τοῦ νόμου. Γιατί ὁ νόμος ἦταν πικρὸς, ἐπειδὴ ἐπέβαλε τιμωρίες. Καὶ πράγματι λέγει ὁ θεοπέσιος Παῦλος· «Ἐάν κάποιος παραβεῖ τὸν νόμον τοῦ Μωυσεῖ θανατώνεται χωρὶς εὐσπλαγχνία μὲ τὴν κατάθεσιν δύο ἢ τριῶν μαρτύρων»⁷⁷.

Βλέπεις ὅτι ὁ νόμος ἦταν σκληρὸς καὶ ἀβάσταχτος ἀκόμα καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἠθελαν νὰ τὸν τηρήσουν; Γι' αὐτὸ λοιπὸν οἱ θεοπέσιοι μαθητὲς σ' ἐκείνους ποὺ μετὰ τὴν πίστη τους στὸν Χριστὸ προέτρεπαν πάλι τὴ νομικὴ λατρεία, ἔλεγον ὀλοκάθαρα· «Καὶ τώρα γιατί προκαλεῖτε τὸν Θεὸ δάζοντας στὸν τράχηλο τῶν μαθητῶν ζυγὸ, τὸν ὁποῖο οὔτε ἐμεῖς, οὔτε καὶ πατέρες μας μπόρεσαν νὰ σηκώσουν;»⁷⁸. Μάλιστα ὁ μακάριος Παῦλος τίς ἐντολὲς τοῦ πάνσοφου Μωυσεῖ τίς ὀνομάζει διακονία τῆς καταδίκης. Καὶ πράγματι λέγει τὰ ἐξῆς· «Γιατί, ἐάν ἐκεῖνο ποὺ προξενεῖ καταδίκη, εἶχε λαμπρότητα, πολὺ μεγαλύτερη θὰ εἶναι ἡ λαμπρότητα ἐκείνου ποὺ προσφέρει τὴ δικαιοσύνη»⁷⁹. Ἐλλά καὶ ἄλλου εἶπε· «Τὸ Γράμμα καταδικάζει σὲ θάνατο, ἐνῶ τὸ πνεῦμα δίνει ζωὴ»⁸⁰. Γράμμα, νομίζω, καθαρὰ ἐννοεῖ τὸν νόμον, ἐνῶ πνεῦμα τὴν πνευματικὴ λατρεία, δηλαδὴ τὴν εὐαγγελικὴ. Γιατί ὁ νόμος ἦταν σκληρὸς. Καὶ ἡ Μερρᾶ ἐρμηνευόμενη σημαίνει «πικρὴ». Ὅτι βέβαια ἡ διδασκαλία τοῦ νόμου αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, καὶ ὅσο ἀφορᾷ τοὺς τύπους, δὲν μπορούσε νὰ δώσει ζωὴ, εἶναι περιττὸ νὰ τὸ ὑποστηρίζουμε. Γιατί κανένα, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ

78. Πράξ. 15, 10.

79. Β' Κορ. 3, 9.

80. Β' Κορ. 3, 6.

ἐν νόμῳ δικαιούται παρὰ Θεῶ, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔσται δὴ τότε ζωοποιὸς ὁ νόμος, ἀπαλλαγῆσεται καὶ τῆς κατὰ γράμμα πικρίας, εἰ γένοιτο παραδεκτικὸς μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστὸν «τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς σωτηρίαν παντὶ πιστεύοντι», νοούμενος δηλονότι πνευματικῶς τύπος δ' ἂν εἶη καὶ τοῦδε σαφῆς τὸ ἐπὶ Μερρῶ συμβεδηκός. Δηλοῖ γὰρ τὸ ξύλον τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρόν, ἦτοι τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον, ὅπερ εἰ γένοιτο τοῖς ἐν νόμῳ παραδεκτόν, γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν εὐρήσουσιν οὐ γὰρ τοῖς πιστεύουσιν εἰς Χριστὸν φιλαίτιός τέ ἐστι καὶ κολαστῆς ὁ νόμος, ἀλλ' ἤδη ζωοποιός, μεταπλαττομένης εὖ μάλα τῆς ἱστορίας ἡμῖν πρὸς θεωρίαν πνευματικὴν, καὶ ποδηγούσης ἐπὶ Χριστόν, ὅς ἐστι ζωὴ καὶ ζωοποιός. Τότε γάρ, τότε καὶ νόμος ἡμῖν ὀριεῖ δικαιώματά τε καὶ κρίσεις. Ἀποκομιεῖ γὰρ εὐθύς ἐπὶ τὸ αὐτῷ δοκοῦν, καὶ τὴν εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀρίστων καταδείξει τρίβον, ἔξω τε δευμάτων καὶ τοῦ κολάζεσθαι προσδοκᾶν γενέσθαι παρασκευάζει. «Πᾶσαν», γὰρ φησι, «πληγὴν, ἣν ἐπήγαγον τοῖς Αἰγυπτίοις, οὐκ ἐπάξω ἐπὶ σέ».

Οὐκοῦν τοῖς ἐν νόμῳ τοῦτο λαβοῦσι μυστήριον, ἐλπίς ἀγαθὴ τοῦ διαβήσεσθαι κόλασιν. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν ὁ καὶ αὐτὸς εἰρηκεν ὁ Σωτὴρ τοῖς Ἰουδαίων δήμοις κατὰ τὸν τῆς ἐπιδημίας καιρόν «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται. ἀλλὰ μεταβέδηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς ζωὴν». Καὶ πάλιν «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν, οὐ κρίνεται». Παραδεξάμενος τοίνυν τὰ δικαιώματα Χριστοῦ, τότε δὴ, τότε καὶ εἰς Ἐλεῖμ ἤξομεν, ὃ ἐστὶν ἀνάβασις. Ἀναδιβαζόμεθα γὰρ ἐκ τῆς ἀρχαίας ἡμῶν νηπιότητος εἰς ἀρτίως ἔχουσαν φρένα, καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ κατανήσαντες, ταῖς τῶν νοητῶν ὑδάτων

81. Ρωμ. 3, 20.

82. Ρωμ. 10, 4.

83. Ἐξ. 15, 26.

ἔχει γραφεῖ, δὲν δικαιώνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ τηρώντας τὸ νόμο⁸¹. Ὅμως καὶ ὁ ἴδιος ὁ νόμος θὰ γίνει τότε ζωοποιὸς καὶ θὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τῆ σκληρότητα τοῦ γράμματος, ὅταν ἀποδεχθεῖ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. «Γιατὶ τέλος τοῦ νόμου εἶναι ὁ Χριστός, γιὰ νὰ δικαιωθεῖ καθένας πὺ πιστεῦει»⁸², μὲ τὴν πνευματικὴ βέβαια ἔννοια. Κατ' αὐτοῦ τοῦ πράγματος τύπος σαφῆς εἶναι αὐτὸ πὺ συνέβη στὴ Μεσσημ. Γιατὶ τὸ ξύλον φανερώνει τὸν σταυρὸ τοῦ Σωτήρα, δηλαδὴ τὸ μυστήριον πὺ συντελέσθηκε πάνω σ' αὐτόν, τὸ ὅποιο, ἂν γίνει ἀποδεκτὸ ἀπὸ αὐτοὺς πὺ βρίσκονται στὸν νόμο, καὶ τὸ πικρὸ θὰ τὸ βροῦν γλυκό. Γιατὶ σ' ἐκείνους πὺ πιστεύουν στὸν Χριστὸ ὁ νόμος δὲν θὰ εἶναι κατήγορος καὶ τιμωρός, ἀλλ' εἶναι ἤδη ζωοποιός, γιὰ πολὺ εὐκόλα ἡ ἱστορία μεταβάλλεται σὲ μᾶς σὲ θεωρία πνευματικὴ καὶ ὁδηγεῖ στὸν Χριστὸ, ὁ ὅποιος εἶναι ζωὴ καὶ δίνει ζωή. Γιατὶ τότε ἀκριβῶς καὶ ὁ νόμος θὰ καθορίσει τὰ δικαιώματα καὶ τὶς κρίσεις. Γιατὶ θὰ μᾶς μεταφέρει ἀμέσως στὸ νὰ πιστεύουμε αὐτὸ πὺ ὁρίζει αὐτός, καὶ θὰ μᾶς δείξει καθαρὰ τὸν δρόμο σὲ κάθε τι πὺ εἶναι ἄριστο, δίνοντάς μας τὴ δυνατότητα νὰ βρισκόμαστε μακριὰ ἀπὸ τοὺς φόβους καὶ ἀπὸ τὸ νὰ περιμένουμε νὰ τιμωρηθοῦμε. Γιατὶ λέγει: «Κάθε τιμωρία πὺ ἐπέβαλα στοὺς Αἰγυπτίους, δὲν θὰ τὴν στείλω καὶ σὲ σένα»⁸³.

Ἄρα λοιπὸν σ' ἐκείνους πὺ πίστευαν στὸν νόμο καὶ δέχθηκαν τὸ μυστήριον αὐτό, ὑπάρχει καλὴ ἐλπίδα νὰ ξεπεράσουν τὴν κόλαση. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει ἐκεῖνο πὺ εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ ἐρχομοῦ του στὴ γῆ: «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέω, ὅτι αὐτὸς πὺ ἀκούει τὸν λόγο μου καὶ πιστεῦει σ' ἐκεῖνον πὺ μὲ ἔστειλε, ἔχει ζωὴ αἰώνια, καὶ δὲν πρόκειται νὰ περάσει ἀπὸ κρίση, ἀλλὰ ἔχει ἤδη μεταβῆ ἀπὸ τὸν θάνατον στὴ ζωή»⁸⁴. Καὶ πάλι: «Αὐτὸς πὺ πιστεῦει στὸν Υἱὸ δὲν καταδικάζεται»⁸⁵. Ὅταν λοιπὸν ἀποδεχθοῦμε τὰ προστάγματα τοῦ Χριστοῦ, τότε ἀκριβῶς θὰ φτάσουμε καὶ στὴν Ἐλείμ, πὺ σημαίνει ἀνάβαση. Γιατὶ ἀνεβαίνουμε ἀπὸ τὴν παλιὰ νηπιακὴ κατάστασή μας, σ' ἐκείνην πὺ ἔχει τέλειον νοῦ, καὶ ἀφοῦ φτάσουμε στὸ μέτρο τοῦ τέλειου ἀναστήματος τοῦ Χριστοῦ⁸⁶, θὰ ἀπολαύσουμε τὶς νοητὲς πηγῆς

84. Ἰω. 5, 24.

85. Ἰω. 3, 18.

86. Ἐφ. 4, 13.

πηγαῖς ἐντροφήσομεν. Δυοκαίδεκα δὲ αὐταὶ τὸν τῶν ἁγίων ἀποστολῶν ἡμῖν καταγράφουσι χορόν, περιτευξόμεθα δὲ καὶ τοῖς ἑβδομήκοντα στελέχεσι τῶν φοινίκων. Γέγραπται γάρ, ὅτι μετὰ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους «ἀνέδειξεν ὁ Κύριος ἑτέρους ἑβδομή-
5 κοντα». Ὅτι δὲ πηγαὶ κατὰ τὸ ἀληθὲς οἱ θεοσέσιοι μαθηταί, τὸν θεῖον ἡμῖν καὶ σωτήριοι καὶ ἀναγκαῖον εἰς ζωὴν ἀναβρύνοντες λόγον, παραδείξειεν ἂν εὐ^μ μάλα τοῖς ἐν νόμῳ δεδικαιωμένοις ὁ τῶν ὄλων Θεός, οὕτω λέγων· «Ἀνλήσατε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Σωτηρίου», ἁγίου δὲ περὶ παντός ὁ θεοσέσιος Με-
10 λωδός, «Δίκαιος, φησὶν, ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει». Καὶ μὴ τοι θαυμάσης. Ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς τῇ τοιαύτῃ κλήσει κατονομάζεται παρὰ γε τῇ θεοπνεύστῃ Γραφῇ. Ἐφη γάρ που πάλιν ἡ νοητὴ νύμφη, τουτέστι ἡ Ἐκκλησία, περὶ τοῦ ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ νυμφίου, φημί δὴ Χριστοῦ· «Εἶπα· Ἀναθήσομαι ἐπὶ τῷ φοίνικι κρατή-
15 σω τῶν ὑψῶν αὐτοῦ». Ἀεὶ γάρ ἐστιν εὐθαλὲς τὸ φυτόν, γλυκὺ τε καὶ εὐριζον καὶ λελευκασμένην ἔχον τὴν καρδίαν. Τοιοῦτοειδὴς δὲ πῶς ἐστιν ὁ Χριστὸς νοητῶς, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα, σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Περὶ τοῦ μάννα, καὶ τῆς ὀρνυγομήτρας.

20 α. Θαυματουργεῖ δὲ πάλιν ὁ τῶν ὄλων Θεός, καὶ μετήσι μὲν ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τοῖς δὲ ἀμηχάνοις εὐρίσκει πόρους, τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἀπανταχοῦ προνοῶν, καὶ πολυτρόπως ἀποδεικνύς, ὅτι δὴ μόνῳ μέτεστιν αὐτῷ τὸ ἀμογητὶ δύνασθαι κατορθοῦν καὶ τὰ πέρα λόγου, καὶ οἷς ἂν εἰκότως
25 ἔποιτο πρὸς ἡμῶν τὸ καταθαυμάζεσθαι δεῖν, ἵνα διὰ πάντων ὀρᾶτο Θεός, οὐ καθ' ἓνα τῶν ἐκ τέχνης ἀνθρώπων, ἧγουν ἀνοσιῶς ἐξηρημένων, ἀλλὰ φύσει τε καὶ ἀληθῶς. Ἀπὸ γὰρ τῶν ἐν δόξῳ ἀποτελουμένων καταθρήσειε τις ἂν καὶ ἀταλαιπώρως κομιδῇ τὴν ἀκήρατον φύσιν, ἢ πρόσεστι μὲν ὡς ἴδιον ἀγαθόν, τὸ

τῶν ὑδάτων. Καὶ οἱ δώδεκα ἐκεῖνες πηγές προαναγγέλλουν σὲ μᾶς τὸν χορὸ τὸν δώδεκα ἁγίων ἀποστόλων, καὶ θὰ συναντήσουμε ἐκεῖ καὶ τὰ ἑβδομήντα φοινικόδεντρα. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ, ὅτι μετὰ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, «ὁ Κύριος διάλεξε καὶ ἄλλους ἑβδομήντα»⁸⁷. Ὅτι ὁμως οἱ θεόπνευστοι μαθητὲς ἦταν πραγματικὲς πηγές, ποὺ ἀνέβλυζαν σὲ μᾶς τὸν σωτήριο καὶ ἀναγκαῖο λόγο γιὰ νὰ ζήσουμε, θὰ μπορούσε νὰ τὸ δείξει πολὺ καθαρὰ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων μιλώντας σὲ ἐκείνους ποὺ δικαιοῦθηκαν ἀπὸ τὸν νόμο καὶ λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Ἀντλήστε νερὸ μὲ χαρὰ ἀπὸ τίς σωτήριες πηγές»⁸⁸, καὶ ὁ θεσπέσιος Μελωδὸς ποὺ λέγει γιὰ τὸν κάθε ἅγιος: «Ὁ δίκαιος θὰ ἀνθήσει σὰν ἀειθαλὴς φοίνικας»⁸⁹. Καὶ μὴν ἀπορήσεις: γιὰτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα ἀναφέρεται στὴ θεόπνευστη Γραφή. Γιατὶ λέγει πάλι κάπου ἡ νοσητὴ νύμφη, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία, γιὰ τὸν νυμφίο ποὺ ἔρχεται ἀπὸ ψηλὰ καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανό, δηλαδή γιὰ τὸν Χριστό: «Εἶπα· Θὰ ἀνέβω στὸν φοίνικα καὶ θὰ γίνω κύριος τῶν κορυφῶν του»⁹⁰. Γιατὶ τὸ δένδρο αὐτὸ εἶναι διαρκῶς γεμάτο ἄνθη, εἶναι γλυκὸ καὶ ἔχει καλὲς ρίζες καὶ ὀλόλευκη τὴν καρδιά του. Τέτοιο βέβαια κατὰ κάποιον τρόπο δένδρο εἶναι νοσητὰ καὶ ὁ Χριστὸς, μέσω τοῦ ὁποῦ καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο ἡ δόξα ἀνήκει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζί μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων.

Γιὰ τὸ μάννα καὶ τὰ δρυτῦκια.

1. Ὁ Θεὸς τῶν ὅλων θαυματουργεῖ καὶ πάλι, καὶ προχωρεῖ ἀπὸ τὸ ἓνα θαῦμα στὸ ἄλλο, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, καὶ στίς δυσκολίες βρῖσκει λύσεις, φροντίζοντας παντοῦ καὶ δείχνοντας μὲ πολλοὺς τρόπους τὴ δόξα του, γιὰτι μόνον αὐτὸς ἀπὸ τὴ φύση του μπορεῖ χωρὶς κόπο νὰ κάνει αὐτὰ ποὺ βρῖσκονται πέρα ἀπὸ κάθε λόγο, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων εἶναι νὰ θαυμάζεται δικαιολογημένα ἀπὸ μᾶς, ὥστε μὲ ὅλα νὰ βλέπεται ὁ Θεός, ὄχι στὸ κάθε τι ποὺ ἐγκωμάσθηκε ἀπὸ τὴν τέχνη τῶν ἀνθρώπων, δηλαδή κατὰ τρόπο ἀνιερὸ, ἀλλὰ κατὰ φύση καὶ πραγματικά. Γιατὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ γίνονται κατὰ τρόπο ἔνδοξο μπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσει, καὶ χωρὶς κόπο μάλιστα, τὴν ἀκηλίδωτη φύση, στὴν ὁποία συνυπάρχει σὰν ἰδιαίτε-

89. Ψαλμ. 91, 13.

90. Ὑἶσμα Ὑἶσμ. 7, 9.

πάναλκές τε καὶ ἄμαχον πρὸς πᾶν ὅτιοῦν ὧν ἂν ἔλοιτο δοῦν, πρόσσεσι δὲ καὶ μετὰ τούτου τὸ ἀνεξίκαχον. Ἰδοὶ δ' ἂν ὁ φημι, καὶ μάλα σαφῶς, καὶ ἐν τοῖς ἄρτίως ἡμῖν προκειμένοις. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Τῇ πεντεκαδεκάτῃ ἡμέρᾳ, τῷ μηνὶ τῷ δευτέρῳ, 5 ἐξεληλυθότων αὐτῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου, διεγόγγυζε πᾶσα συναγωγή υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπὶ τε Μωσῆ καὶ Ἀαρών, καὶ εἶπον πρὸς αὐτούς οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ. Ὁφελον ἀπεθάνομεν πληγέντες ὑπὸ Κυρίου ἐν γῇ Αἰγύπτου, ὅταν ἐκαθίσταμεν ἐπὶ τῶν λεβήτων τῶν κρεῶν, καὶ ἠσθίομεν ἄρτους εἰς πλησμονήν! Ὅτι ἐξηγάγετε 10 ἡμᾶς εἰς τὴν ἔρημον ταύτην, ἀποκτεῖναι πᾶσαν τὴν συναγωγὴν ταύτην ἐν λυμῷ; Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωσῆν Ἰδοὺ ἐγὼ ἴω ὑμῖν ἄρτους ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξελεύσεται ὁ λαός, καὶ συλλέξουσιν τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ὅπως πειράσω αὐτούς εἰ πορεύσονται ἐν τῷ νόμῳ μου. Καὶ ἔσται τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ, καὶ ἐτοιμάσουσι ὁ 15 ἂν εἰσενέγκωσι, καὶ ἔσται διπλοῦν ὁ ἂν συναγάγωσι τὸ καθ' ἡμέραν εἰς ἡμέραν».

Τὰ μὲν γὰρ τῶν Αἰγυπτίων, καθάπερ ἤδη προείπαμεν, διολώλασι πρωτότοκα, ἐξεπέμποντο δὲ τῆς χώρας οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, οὐδέ, ὅσον εἰπεῖν, ἐπισιτίσασθαι συγχωρούμενοι. Τὸ γὰρ σταῖς αὐτῶν 20 ἐξήνεγκαν πρὸ τοῦ ζυμωθῆναι τὰ φυράματα αὐτῶν Ἐφοδιασάμενοι δὲ τοῖς παρατυχοῦσιν ἀπλῶς, ἐξῆσαν ἐν σπουδῇ, καὶ ἐν ἴσῳ τὸ δεῖμα τοῖς διώκουσιν Αἰγυπτίοις καὶ τοῖς τὴν δίαξιν ὑπομένουσιν. Οἱ μὲν γὰρ τοῖς ἤδη ὀλωλόσι προστεθήσεσθαι προσεδόκουν οὐκ εἰς μακράν, εἰ μὴ τοῖς θείοις εἴκοντες νεύμασιν ἐξελάσαιεν τῆς 25 χώρας τὸν Ἰσραὴλ, οἱ δὲ, εἰ καταληφθεῖεν μέλλοντες καὶ ἀπολύομενοι τὴν ἀναδρομήν, ὤνοντο δὴ πάντως τοὺς ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ἐσχάτοις ἀγῶνας εἰσθῆσεσθαι, καὶ κινδυνεύσειν ἀφιλοικτιρομόνως. Ἐξώχοντο τοίνυν, οὐ κομιδῇ τῶν εἰς ἀποδημίαν πεφροντικότες, καὶ τὰ ἐν χερσὶ μόλις ἀρπάσαντες, μονονουχὶ δὲ τῶν οἴκοι κειμέ- 30 νων κεκλοφότες ἀναγκαίως τὰ λίαν εὐπάροιστα, ἃ δὴ καὶ καταδη-

ρο αγαθὸ ἢ παντοδυναμία καὶ τὸ ἀκατανίκητο σὲ ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν θελήσει νὰ κάνει, ἀλλὰ συνυπάρχει μαζί μὲ αὐτὴν καὶ ἡ ἀνεξικακία. Μπορεῖ ὁμως κανεὶς νὰ τὸ δεῖ αὐτὸ ποὺ λέγω, καὶ πολὺ καθαρὰ μάλιστα, καὶ σ' αὐτὰ ποὺ πρόσφατα μᾶς ἐκτέθηκαν. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Τῆ δέκατη πέμπτη ἡμέρα τοῦ δευτέρου μῆνα, ἀφότου βγήκαν οἱ Ἑβραῖοι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, γόγγυζε ὅλο τὸ πλῆθος τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ καὶ τοῦ Ἁαρῶν, καὶ τοὺς ἔλεγαν Ἵταν προτιμώτερο νὰ πεθαίνουμε στὴν Αἴγυπτο δεχόμενοι πληγ- ματα ἀπὸ τὸν Κύριο, τότε ποὺ καθίσαμε πάνω στοὺς λέβητες τῶν κρεάτων καὶ τρώγαμε ψωμὰ καὶ χορταίναμε! Γιατὶ μᾶς φέρατε σ' αὐτὴν τὴν ἔρημο, γιὰ νὰ πεθάνουμε ὅλη ἀπὸ τὴν πείνα; Καὶ ὁ Κύριος εἶπε στὸν Μωυσῆ· Νὰ, ἐγὼ θὰ σᾶς στείλω ἄρτους ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ θὰ βγεῖ ὁ λαὸς νὰ μαζέψει ὁ καθένας ὅσα χρειάζεται γιὰ μὰ ἡμέρα, γιὰ νὰ τοὺς δοκιμάσω, ἂν θὰ ὑπακούσουν στὶς ἐντο- λές μου. Τὴν ἕκτη ἡμέρα ὁμως νὰ μαζέψουν διπλάσιο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ μαζύουν τὶς ἄλλες ἡμέρες»⁹¹.

Ὅπως βέβαια εἶπαμε προηγουμένως, τὰ πρωτότοκα τῶν Αἴ- γυπτίων θανατώθηκαν, καὶ οἱ Ἰσραηλιῖτες διώχθηκαν ἀπὸ τὴ χώρα, χωρὶς νὰ τοὺς ἐπιτραπεῖ νὰ πάρουν μαζί τους ὅσα χρειάζονταν γιὰ νὰ ἐπιβιώσουν, γιατί τὸ ζυμάρι τὸ ἔβγαλαν πρὶν ἀκόμα νὰ γίνει ἡ ζύμωση. Καὶ ἀφοῦ ἐφοδιάσθηκαν μὲ ὅ,τι βρῆκαν πρόχειρα, βγήκαν διασπικὰ, καὶ μὲ ἴσο φόβο καὶ στοὺς Αἰγυπτίους ποὺ ἦταν οἱ διώ- κτες, καὶ στοὺς Ἑβραίους ποὺ ὑφίσταντο τὴ καταδίωξη. Γιατὶ οἱ μὴ διώκτες φοβοῦνταν, ὅτι θὰ προστεθοῦν ὕστερα ἀπὸ λίγο καὶ αὐτοὶ σ' ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἤδη θανατωθεῖ, ἂν δὲν διώξουν τοὺς Ἰσραη- λιῖτες ἀπὸ τὴ χώρα τους, ὑπακούοντας στὶς θεϊκὲς ἐντολές, ἐνῶ οἱ Ἰσραηλιῖτες φοβοῦνταν, ὅτι, ἂν ἐφθάναν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἔξο- δό τους, πίστευαν ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ τοὺς ἔβρισκαν δυσκολώτατοι ἀγῶνες καὶ θὰ θανατώνονταν ἀλύπητα. Ἐφευγαν λοιπὸν χωρὶς νὰ φροντίσουν πολὺ γι' αὐτὰ ποὺ ἦταν ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀποδημία τους, ἀρπάζοντας μόνο ὅσα ἦταν πρόχειρα, κλέβοντας κατὰ κάποιον τρόπο κατ' ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὑπῆρχαν στὰ σπίτια τους ὅσα μποροῦσαν νὰ μεταφέρουν εὐκόλα, τὰ ὁποῖα ὁμως ὅταν τὰ ἔφαγαν,

91. Ἔξ. 16, 1-5.

δοκότες εἶτα πόθεν ἂν αὐτοῖς ἐν ἐρήμῳ τὰ ζωαρκῆ προσγένουν-το
 διηπορηκότες, κατώλισθον εἰς ἐπιθυμίαν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τροφῆς,
 καὶ ὅτι μὲν τῶν ἐσχάτων ἐξήρουντο πάντων καὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ
 δουλείας, ἐπιλανθάνονται, καὶ οἰοῦνται πως κατακεκράγασι τῆς ἐπι-
 5 κουρίας, καὶ ὅτι λελύτρωνται, χαλεπαίνουνσι καὶ τῆς τριποθήτου
 καὶ εὐκταιωτάτης ἄπασιν ἀνθρώποις ἐλευθερίας, γαστροὺς ἀκα-
 θάρτου προτάπτουσι κόρον. Καὶ θορυβεῖ μὲν τὸ χρῆμα τὸν μεσι-
 τεύοντα, τουτέστι Μωϋσέα, χορηγήσειν δὲ παραχρῆμα τὴν τῶν
 ἐδωδῶμων ἀφθονίαν αὐτοῖς ἐπαγγέλλεται Θεός, καὶ προσκεκρου-
 10 κόσιν οὐ μετρίως, ἡμέρως ἔτι προσφέρεται. Τὸ μὲν γὰρ παρ'
 αὐτοῦ τὰ ζωαρκῆ δέχεσθαι θέλει, μῶμον ἂν ἔχοι παντελῶς οὐδέ-
 να, λυπεῖ δὲ λίαν ὁ γογγυσμός. Καὶ γὰρ οὖν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐν
 προσευχαῖς ἡμᾶς ἐδίδαξε λέγειν «Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον
 δὸς ἡμῖν σήμερον». Ἄλλ' εἰ τοῦτο μὲν λέγομεν, κατ' οὐδένα δὴ
 15 τρόπον αἰτιασόμεθα τὸν Δεσπότην, ἐξαιτήσομεν δὲ μᾶλλον παρ'
 αὐτοῦ τὰ εἰς ζωὴν ἐπιτήδεια. Οἱ δέ γε τῶν Ἰουδαίων δῆμοι, δέον
 αἰτῆσαι τροφάς, ὅτι λελύτρωνται χαλεπαίνουνσι, καὶ τὴν οὕτω
 σεπτὴν καὶ ἀξιόληπτον χάριν ἀνοητότατα καθυβρίζουσι, ὡς τῶν
 ἡδίστων αὐτοὺς ἐκπέμψασαν, ἄρτου τε, φημί, καὶ κρεῶν.

20 Οὐκοῦν γογγύζουσι μὲν καὶ κατακεκράγασι ἀνοσίως, ἀνε-
 ξικακεῖ δὲ Θεὸς καὶ ἀδόκητον αὐτοῖς ἀφθονίαν ἐπαγγέλλεται.
 Καὶ δὴ καὶ καθήσιν ἀφάτῳ δυνάμει ἐσπέρας μὲν τὴν ὀρτυγομη-
 τραν, ἅμα δὲ τῆ ἔκ, τὸ μάννα, καὶ ὡς ὁ θεῖος ἔφη Δαβὶδ, «Ἄρτον
 οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς, ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος». Πε-
 25 πληροφόρηκε δὲ διὰ πείρας αὐτῆς καὶ πραγμάτων, ὅτι δύναται ὁ
 Θεὸς ἄρτον τε δοῦναι καὶ ἐτομάσαι τράπεζαν ἐν ἐρήμῳ, καθάπερ
 ἀμέλει καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὰ ἴσα τερατουργῶν,
 πέντε διακλάσας ἄρτους, ἐκόρεσε μὲν ἐν ἐρήμῳ πολλοὺς, ὅτε συνε-
 κομίσθησαν λειψάνων κόφινοι δώδεκα Ἀπεριέργαστοι δὲ παν-
 30 τελῶς τῆς θαυματουργίας οἱ τρόποι, πίστει δὴ οὖν τιμάσθω τὰ

μή μπορώντας στην έρημο να εξασφαλίσουν τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ ζωὴ τους, ἄρχισαν νὰ ἐπιθυμοῦν τὴν τροφή τῆς Αἰγύπτου, καὶ λησμονώντας ὅτι γλύτωσαν ἀπὸ ὅλα τὰ δεινὰ καὶ ἀπὸ τὴ δουλεία τῆς Αἰγύπτου, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο διαμαρτυρόμενοι ἔντονα γιὰ τὴ βοήθεια καὶ δυσφορώντας γιὰ τὸ ὅτι ἐλευθερώθηκαν, προτάσσουν τὸν χορτασμό τῆς κοιλιᾶς τους μπροστὰ ἀπὸ τὴν πολυπόθητη καὶ τὴν πάρα πολὺ ἐπιθυμητὴ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐλευθερία. Καὶ φυσικὰ, τὸ γεγονός αὐτὸ ἀνησύχησε τὸν μεσολαβητὴ, δηλαδὴ τὸν Μωυσῆ, καὶ ὁ Θεὸς ὑπόσχεται ὅτι θὰ τοὺς δώσει ἀμέσως ἀφθονες τροφές, καὶ μολονότι ἐκεῖνοι ἦταν πολὺ ὀργισμένοι, τοὺς φέρεται ἀκόμα μὲ ἡμερότητα. Γιατὶ τὸ νὰ θέλουν νὰ δεχθοῦν ἀπὸ αὐτὸν τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ ζωὴ τους δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοκατὰκριτο, τὸν στενοχωρεῖ ὅμως ἡ ἀγανάκτηση. Γιατὶ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας μᾶς δίδαξε νὰ λέμε σὶς προσευχές μας «Τὸ καθημερινὸ μας ἄρτο δῶσε μας σήμερα»⁹². Ὅμως ὅταν τὸ λέμε αὐτό, νὰ μὴ κατηγοροῦμε μὲ κανένα τρόπο τὸν Δεσπότη, ἀλλὰ νὰ ζητοῦμε ἀπὸ αὐτὸν τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ ζωὴ μας. Ἀντίθετα τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ζητήσουν τροφές, δυσαναχετοῦν γιὰ τὸ ὅτι τοὺς ἐλευθέρωσε, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν καθυβρίζουν πολὺ ἀνόητα τὴν τόσο σεβαστὴ καὶ σημαντικὴ χάρη, ἣ ὁποία τοὺς ἔστειλε τὰ πιὸ εὐχάριστα, δηλαδὴ ἄρτο καὶ κρέατα.

Γογγύζουν λοιπὸν καὶ διαμαρτύρονται μὲ τρόπο ἀσεβῆ. Ὁ Θεὸς ὅμως δείχνει ἀνεξικακία καὶ τοὺς ὑπόσχεται ἀπρόσμενη ἀφθονία. Ἔτσι μὲ ἀπερίγραπτη δύναμη τοὺς ἔστειλε τὸ βράδυ ὀρτύκια, καὶ τὸ πρωὶ τὸ μάννα, καὶ ὅπως εἶπε ὁ θεῖος Δαβίδ, «Τοὺς ἔδωσε ἄρτο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔφαγε ἄρτο τῶν ἀγγέλων»⁹³. Ἔτσι μᾶς πληροφόρησε μὲ τὴν πείρα αὐτὴ καὶ μὲ τὴν πράξη, ὅτι ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ δώσει ἄρτο καὶ νὰ ἐτοιμάσει τραπέζι στὴν ἔρημο⁹⁴, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἔκανε τὸ ἴδιο θαῦμα, καὶ κόβοντας πέντε ἄρτους χόρτασε στὴν ἔρημο πολλοὺς, ἐνῶ μαζεύθηκαν περισσεύματα πού γέμισαν δώδεκα κοφίνια. Εἶναι δηλαδὴ τελείως ἀνεξερεύνητοι οἱ τρόποι τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ πρέπει νὰ τιμῶνται μὲ πίστη αὐτὰ πού ξεπερνοῦν τὸ νοῦ, καὶ νὰ

94. Ψαλμ. 77, 19.

ὑπὲρ νοῦν, καὶ ἀκούετω Θεὸς παρὰ πάντων τεθναμακότων· Οἶδα ὅτι πάντα δύνασαι· ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐδέν.

β'. Ἄλλ' ἐν τούτοις μὲν ἡμῖν ὁ περὶ τῶν αἰσθητῶν ἔστω λόγος· Τίς δ' ἂν γένοιτο λοιπὸν τῆς πνευματικῆς θεωρίας ὁ νοῦς, ἢ τί τοῦ νόμου τὸ αἶνιγμα πολυπραγμονεῖν ἀναγκαῖον, φιλοθηρεῖν εὖ μάλα διεσπουδακόσιν ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν. Εἰσόμεθα τοίνυν καὶ διὰ τούτων, ὡς ἔστιν ἀναμφιλόγως τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας κατόπιν ἡ νομική, καὶ τῶν εἰς φιλοσαρκίαν αἰτιαμάτων οὐκ ἐλευθέρων, ἀπήλλακται δὲ οὐχὶ γεώδους ἐπιθυμίας, ἀλλ' ἢ γε θεία καὶ εὐαγγελική, πνευματικὴ τέ ἐστι καὶ ἄμωμος, καὶ ἀσύγκριτον ἔχει τὸ κάλλος. Αἰψόμεθα δὲ τὴν ἐφ' ἐκάστη διαάδειξιν καὶ πληροφορίαν, τὸν ἐπ' ἀμφοῖν εὖ μάλα θασανίζοντες λόγον ἐκ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. «Ἐγένετο», γάρ φησιν, «ἐσπέρα, καὶ ἀνέβη ὄρτυγομήτρα, καὶ ἐκάλυψε τὴν παρεμβολήν. Τὸ πρωὶ δὲ ἐγένετο, καταπαυομένης τῆς δρόσου κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἰδοὺ ἐπὶ πρόσωπον τῆς ἐρήμου λεπτὸν ὡσεὶ κόριον, λευκὸν ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς. Ἰδόντες δὲ αὐτοὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, εἶπαν ἕτερος ἐτέρῳ· Τί ἐστι τοῦτο; οὐ γὰρ ἤδεισαν τί ἦν. Εἶπε δὲ Μωϋσῆς πρὸς αὐτούς· Οὗτος ὁ ἄρτος ὃν ἔδωκεν ὑμῖν ὁ Κύριος φαγεῖν· τοῦτο τὸ ρῆμα ὃ συνέταξε Κύριος. Συναγάγετε ἀπ' αὐτοῦ ἕκαστος εἰς τοὺς καθήκοντας γόμορ, κατὰ κεφαλὴν κατ' ἀριθμὸν ψυχῶν ὑμῶν. Ἐκαστος σὺν τοῖς σοσκήνοις ὑμῶν συλλέξετε. Ἐποίησαν δὲ οὕτως οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ συνέλεξαν, ὁ τὸ πολὺ, καὶ ὁ τὸ ἔλασσον, καὶ ἐμέτρησαν τὸ γόμορ· καὶ οὐκ ἐπλεόνασεν ὁ τὸ πολὺ, καὶ ὁ τὸ ἔλαττον οὐκ ἠλαττόνησεν, ἕκαστος εἰς τοὺς καθήκοντας παρ' ἑαυτῶ. Εἶπε δὲ Μωϋσῆς πρὸς αὐτούς· Μηδεὶς καταλελιπέτω ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸ πρωί. Καὶ οὐκ ἤκουσαν Μωϋσῆ, ἀλλὰ κατέλιπόν τινες ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸ πρωί, καὶ ἐξέξεσε σκώληκας, καὶ ἐπώξεσε. Καὶ ἐπικράνθη ἐπ' αὐτοῖς Μωσῆς». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν «Εἶπε δὲ Μωσῆς πρὸς

ἀκούει ὁ Θεὸς ἀπὸ ὅλους ὅσους τὰ θαυμάζουν· «Γνωρίζω ὅτι μπορεῖς νὰ κάνεις τὰ πάντα, καὶ δὲν εἶναι τίποτε ἀδύνατο σὲ σένα»⁹⁶. |

2. Μὲ αὐτὰ βέβαια ὁ λόγος μας στράφηκε γύρω ἀπὸ τὰ ὑλικά πράγματα. Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖο, ἐφόσον θέλουμε νὰ βροῦμε τὴν ἀλήθεια, νὰ προσπαθήσουμε νὰ δοῦμε ποιοὺ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τὸ πνευματικὸ νόημά τους, ἢ νὰ διερευνήσουμε ποιοὺ εἶναι αὐτὸ ποὺ ὑπαινίσσεται ὁ νόμος. Θὰ γνωρίσουμε λοιπὸν καὶ μὲ αὐτὰ, ὅτι χωρὶς ἀμφιβολία ὁ σύμφωνος μὲ τὸν νόμο τρόπος ζωῆς εἶναι κατώτερος ἀπὸ τὸν εὐαγγελικό, καὶ δὲν εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς κατηγορίες τῆς φιλοσαρκίας, οὔτε ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς γήινης ζωῆς, ἐνῶ ἡ θεία καὶ εὐαγγελικὴ ζωὴ εἶναι πνευματικὴ καὶ ἀμεμπτη καὶ ἔχει ἀσύγκριτη ὁμορφιά. Θὰ πάρουμε λοιπὸν ἀπὸ τὴν κάθε μία τὴν ἀπόδειξη καὶ πληροφορία, ἐρευνώντας ἐμπεριστατωμένα τὸν λόγο καὶ τῶν δύο ἀπὸ τὴ θεόπνευστη Γραφή. Λέγει λοιπὸν· «Βράδυνασε καὶ ἔπεσαν ὀρτύκια ποὺ σκέπασαν ὅλο τὸν χῶρον στὸν ὁποῖο εἶχαν κατασκηνώσει. Τὸ πρωὶ πάλι, ὅταν ἔφυγε ἡ δροσιά γύρω ἀπὸ τὴν κατασκήνωσή τους, ἐφανίσθηκε πάνω στὴ γῆ κατὶ λεπτὸ σὰν κεχρὶ καὶ ἄσπρο σὰν πάχνη. Οἱ Ἰσραηλῖτες βλέποντάς το, ρωτοῦσαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο· Τί εἶναι αὐτὸ; Γιατὶ δὲν ἤξεραν τί εἶναι. Καὶ ὁ Μωυσῆς τοὺς εἶπε· Αὐτὸς εἶναι ὁ ἄρτος ποὺ σᾶς ἔδωσε ὁ Κύριος γιὰ νὰ φᾶτε, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντολὴ ποὺ ἔδωσε ὁ Κύριος· Μαζέψετε ἀπὸ αὐτὸ ὁ καθένας τὴν ποσότητα ποὺ πρέπει κατὰ κεφαλὴ, ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀνθρώπων ποὺ μένουν στὴν ἴδια σκηνή. Καὶ οἱ Ἰσραηλῖτες ἔκαναν ὅπως τοὺς εἶπε, καὶ μάζεψαν ἄλλος πολὺ καὶ ἄλλος λίγο, καὶ μετρώντας τὴν ποσότητα βρῆκαν ὅτι αὐτὸς ποὺ μάζεψε πολὺ, δὲν μάζεψε περισσότερο ἀπὸ ὅσο ἔπρεπε, οὔτε ἐκεῖνος ποὺ μάζεψε λιγώτερο, μάζεψε λιγώτερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἔπρεπε, ἀλλὰ καθένας μάζεψε ἀνάλογα μὲ ἐκείνους ποὺ ἔμεναν μαζί του. Τοὺς εἶπε τότε ὁ Μωυσῆς· Κανένας νὰ μὴ ἀφήσει ὑπόλοιπο γιὰ τὸ πρωί. Μερικοὶ ὅμως δὲν ἄκουσαν τὸν Μωυσῆ, καὶ κράτησαν ἀπὸ αὐτὸ γιὰ τὸ πρωί, τὸ ὁποῖο ὅμως βρώμισε καὶ ἔβγαλε σκουλήκια. Καὶ ὁ Μωυσῆς λυπήθηκε γι' αὐτούς»⁹⁶. Καὶ μετὰ ἀπὸ μερικὰ ἄλλα λέγει πάλι· «Εἶπε ὁ Μωυσῆς σ' αὐτούς·

96. *Εξ. 16, 13-20.

αυτούς. Τοῦτο τὸ ρημά ἐστίν, ὃ ἐλάλησε Κύριος Σάββατα ἅγια ἀνάπαντοις τῷ Κυρίῳ αὐριον. Ὅσα ἐὰν πέσσητε, πέσσετε, καὶ ὅσα ἐὰν ἔψητε, ἔψετε, καὶ πᾶν τὸ πλεονάζον, καταλίτετε αὐτὸ εἰς ἀποθήκην τῷ πρῶί. Καὶ κατέλιπον ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸ πρῶί, καθάπερ
5 συνέταξεν αὐτοῖς Μωσῆς, καὶ οὐκ ἐπώζεσε, οὐδὲ σκώληξ ἐγένετο ἐν αὐτῷ».

Ἐκαστον μὲν οὖν τὸ ἀροκοῦν αὐτῷ συγκομίζειν ἐκέλευεν. Εἴργει δὲ οὐδαμῶς ἔργω, εἴτερ ἔλοιτο τυχὸν καὶ τοῖς ἀποῦσι συλλέγειν, καὶ τῷ τῆς ἀγάπης καταφαιδρύνεσθαι νόμῳ. Ἀποφάσκει δὲ
10 παντελῶς τὸ φυλάττειν εἰς τὸ πρῶί, καὶ τοῦτο δρᾶν ἔφη πρὸ μόνου τοῦ Σαββάτου, ἵνα καὶ ὁ τῆς ἀργίας μὴ ἀτιμάζοιτο νόμος. Οὐ γὰρ ἦν ὄλωσ εὐρεῖν ἐν Σαββάτῳ, μηδὲ καθιέντος Θεοῦ, μονονουχί δὲ διὰ τοῦδε καὶ ἀναγκάζοντος ἀφιλοεργεῖν ἐν Σαββάτῳ. Ἄλλ' ὀλίγα τῶν θεῶν χρησιμωδημάτων πεφροντίκασί τινες, καὶ τετηρήκα-
15 σι πρὸ Σαββάτου, καὶ ὡς φησι τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, «Ἐπώζεσε, καὶ ἐξέζεσε σκώληκας». Καὶ ἐπικράνθη Μωσῆς Ἐκδεδραμῆκασί τε καὶ ἐν Σαββάτῳ συλλέξοντες, καὶ ἠγανάκτει Θεός. Γέγραπται γὰρ οὕτως «Ἐγένετο δὲ ἐν ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, ἐξῆλθόν τινες ἐκ τοῦ λαοῦ συλλέξαι, καὶ οὐχ εὖρον. Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωσῆν Ὅτι
20 τίνος οὐ βούλεσθε εἰσακούειν τὰς ἐντολάς μου καὶ τὸν νόμον μου; Ἴδετε, ὁ Κύριος ἔδωκε τὴν ἡμέραν ταύτην Σάββατα. Διὰ γὰρ τοῦτο αὐτὸς ἔδωκεν ὑμῖν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ ἄρτους δύο ἡμερῶν καθίσασθε ἕκαστος εἰς τοὺς οἴκους ὑμῶν, μηδεὶς ὑμῶν ἐκπορευέσθω ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ». Καὶ τίς ἂν γένοιτο
25 πρὸς ἡμῶν ὁ τοῖς εἰρημένοις πρόπων τε καὶ ἀρμοδιώτατος λόγος; Τί δὴ τὸ ἐσπέρα μὲν τὴν ὀρτυγομήτραν ἐλθεῖν, διδύσθαι δὲ ἐν φωτὶ καὶ ὀρθρῶ τὸ μάννα; Οἴμαι δὲ ἔγωγε πολυπραγμονεῖσθαι πρόπειν, καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων, τί μὲν ἡ ὀρτυγομήτρα, τί δὲ καὶ τὸ μάννα κατασημαίνουεν ἂν αἰνιγματωδῶς καὶ ὡς ἐν τύπῳ σκιαῶς

Αυτή είναι ἡ ἐντολή πού ἔδωσε ὁ Κύριος· Αὔριο εἶναι ἅγιο Σάββατο, κατὰ τὸ ὁποῖο ἀναπαύεται ὁ Κύριος. "Ὅσοι ἔχετε νὰ βράσετε, βράστε τα σήμερα, καὶ ὅσα ἔχετε νὰ ψήσετε, ψήστε τα σήμερα, καὶ ὅ,τι περισσέψει, ἀφήστε το στὴν ἀποθήκη μέχρι τὸ πρωὶ τῆς ἐπόμενης ἡμέρας. Καὶ ἀφησαν τὸ περισσευμα γιὰ τὸ ἐπόμενο πρωὶ, ὅπως τοὺς διέταξε ὁ Κύριος καὶ δὲν βρώμισε, οὔτε ἐμφανίσθηκαν σκουλήκια σ' αὐτό»⁹⁷.

"Ἐδωσε δηλαδή ἐντολή νὰ μαζεύουν ὅσο ἦταν ἀρκετὸ γιὰ τὸν καθένα. Καὶ δὲν ἐμπόδιζε ἔμπρακτα κάποιον πού ἤθελε νὰ μαζέψει καὶ γιὰ ἐκείνους πού τυχὸν ἀπουσίαζαν, καὶ νὰ καταλαμπρύνεται ἔτσι μὲ τὸν νόμο τῆς ἀγάπης. Ἀπαγορεύει ὅμως ἐντελῶς νὰ κρατοῦν ὑπόλοιπο γιὰ τὸ ἐπόμενο πρωὶ, καὶ εἶπε αὐτὸ νὰ τὸ κάνουν μόνο κατὰ τὴν προηγούμενη ἡμέρα τοῦ Σαββάτου, γιὰ νὰ μὴ ἀτιμάζεται καὶ ὁ νόμος τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου. Γιατί δὲν μπορούσαν καθόλου νὰ βροῦν τὸ Σάββατο, ἀκόμα καὶ ἂν ἔρριχνε ὁ Θεός, ἀναγκάζοντάς τους μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν νὰ μὴ θέλουν νὰ ἐργασθοῦν τὸ Σάββατο. "Ὅμως μερικοὶ περιφρόνησαν τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ καὶ φύλαξαν τὸ περισσευμα πρὶν ἀπὸ τὸ Σάββατο, τὸ ὁποῖο ὅμως, ὅπως λέγει ἡ ἅγια Γραφή, «Σάπισε καὶ ἔβγαλε σκουλήκια», καὶ λυπήθηκε ὁ Μωυσῆς. Πῆγαν καὶ τὸ Σάββατο νὰ μαζέψουν, καὶ ὁ Θεὸς ἀγανάκτησε. Γιατί ἔχει γραφεῖ τὸ ἐξῆς· «Τὴν ἑβδόμη ἡμέρα βγῆκαν μερικοὶ ἀπὸ τὸν λαὸ νὰ μαζέψουν μάννα καὶ δὲν βρῆκαν. Καὶ εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ· Μέχρι πότε δὲν θὰ θέλετε νὰ ὑπακούετε σὲ τὶς ἐντολές μου; Προσέξτε· ὁ Κύριος τὴν ἡμέρα αὐτὴ τὴν ἔδωσε γιὰ ἀνάπαυση. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς αὐτὸς σᾶς ἔδωσε τὴν ἕκτη ἡμέρα ἄρτους γιὰ δύο ἡμέρες. Καθίστε ὁ καθένας στὸ σπιτί σας, καὶ κανένας νὰ μὴ μετακινεῖται ἀπὸ τὸν τόπο του τὴν ἑβδόμη ἡμέρα»⁹⁸. Ποιὸς λοιπὸν θὰ ἦταν γιὰ μᾶς ὁ πιὸ πρέπων καὶ κατάλληλος λόγος γι' αὐτὰ πού ἔχουν εἰπωθεῖ; Καὶ γιατί δίνονται τὰ ὄρτύκια τὸ βράδυ, ἐνῶ τὸ μάννα δίνεται μὲ τὸ φῶς κατὰ τὸ πρωὶ; Ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω πὼς πρέπει νὰ τὸ ἐρευνήσουμε καλά, καὶ μάλιστα πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα, νὰ ἐξετάσουμε τί ἄραγε μποροῦν νὰ σημαίνουν τὰ ὄρτύκια καὶ τί τὸ μάννα αἰνιγματικὰ μὲ τὴ μορφή τύπου καὶ σκιᾶς.

98. *Εξ. 16, 28-30.

γ'. "Οτι τοίνυν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν οὐκ ἀπηλλαγμένη τῶν
 Ἰουδαίων ἡ ζωὴ, νοοῖτ' ἂν εἰκότως, καὶ ἐλέγξειε σαφῶς τὸ ἐδώ-
 δμα ποιεῖσθαι ζητεῖν τὰ ἐν Αἰγύπτῳ κρέα, καὶ ταῖς εἰς τοῦτο ρο-
 παῖς ἐκνενηκήμενον, μονονουχὶ δὲ καὶ τυραννούμενον ἔχειν τὸν
 5 νοῦν. Ἄλλ' οὐκ ἂν ὀρῶτο τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν τούτοις Ἑγιασμεθα
 γὰρ ἐν Χριστῷ καὶ ἐσμέν ἐπέκεινα σαρκικῆς ἀκαθαρσίας Ἐπι-
 μαρτυρήσει δὲ γράφων ὁ θεοπέσιος Παῦλος «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ
 Ἰησοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπι-
 θυμίαις». Καὶ τί τό, «ἐσταύρωσαν»; Ἀντὶ τοῦ θανάτῳ παραδε-
 10 δώκασι, νοητῷ δηλονότι, διὰ γε τὸ μὴ ἀνέχεσθαι κατὰ σάρκα
 ζῆν, μήτε μὴν ἐλέσθαι φρονεῖν τὰ πρόσκαιρα, κατανεκροῦν δὲ
 μᾶλλον τὰ μέλη τὰ ἐπὶ γῆς, πορνείαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν,
 καὶ περιπατεῖν μὲν ἐπὶ γῆς, γλίχεσθαι δὲ σφόδρα τῶν ἄνω πολι-
 τευμάτων. Διαμέμνηται γὰρ βοῶντος Γράμματος ἱεροῦ «Πνεύ-
 15 ματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε». Ἀδρα-
 νῆς οὖν ἄρα τῶν Ἰουδαίων ὁ νοῦς, καὶ ταῖς τῶν παθῶν προσβο-
 λαῖς πολὺ δὴ λίαν εὐκαταγώνιστος ἐρᾷ γὰρ ἔτι τῶν σαρκικῶν,
 καὶ ἠτᾶται τῶν γεωδεστέρων. Ταυτὶ δὲ ἡμῖν, ὡς ἔφην, διὰ τῆς
 ὀργυγομήτρας σημαίνεται. Ὁρέγει γε μὴν ἐπιζητοῦσι Θεός, οὐχ
 20 ἔλκων αὐτὸς εἰς ἐπιθυμίας, οὐπω δὲ διδούς τὸ κατανεανιεύεσθαι
 παθῶν. "Οτι μὴ τοῖς ἐν νόμῳ τὸ ἐκπρεπὲς εἰς ζωὴν καὶ τὸ εἰς
 ἅπαν ἡγιασμένον, τετήρητο δὲ μᾶλλον τοῖς ἐν Πνεύματι. Τοι-
 γάρτοι καὶ διαθήκην καινὴν ἐπηγγέλατο διὰ προφήτου Θεός,
 οὐ κατ' ἐκείνην τὴν πρώτην, ὅτι μὴ ἔχει τὸ ἄμεμπτον, ἕτεραν δὲ
 25 καὶ πνευματικὴν, τελειοῦν ἰσχύουσαν κατὰ συνείδησιν τοὺς πι-
 στεύοντας

Θέα δὲ ὡσπερ ἐν ἐσπέρα ἡ τῶν ὀργυγομητρῶν γίνεται πρὸς
 τὴν Ἰουδαίων Συναγωγὴν πησῖς Φησὶ γάρ: «Ἐγένετο δὲ ἐσπέ-
 ρα, καὶ ἀνέβη ὀργυγομήτρα», πλαγίως ἡμῖν τοῦ πράγματος

99. Γαλ. 5, 24.

1. Κολ. 3, 5.

3. "Οτι λοιπόν ἡ ζωὴ τῶν Ἰουδαίων δὲν ἦταν ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τις σαρκικὲς ἐπιθυμίες μπορεῖ δικαιολογημένα νὰ νοηθεῖ καὶ νὰ τὸ ἀποδείξει καθαρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ζητοῦσαν νὰ φάνε τὰ κρέατα τῆς Αἰγύπτου καὶ τὸ ὅτι εἶχαν τὸν νοῦ τους νικημένο καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τυραννούμενο ἀπὸ τις διαθέσεις γι' αὐτό. "Ὁμως στὰ δικά μας δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς ὅτι ὑπάρχουν τέτοιες κλίσεις πρὸς αὐτὰ. Γιατὶ ἔχουμε ἀγιασθεῖ μετὸν Χριστὸ καὶ εἴμαστε μακριὰ ἀπὸ τὴν σαρκικὴ ἀκαθαρσία. Θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος γράφοντας: «"Ὅσοι ἀνήκουν στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ, σταύρωσαν τὴ σάρκα μαζί μετὰ τὰ πάθη καὶ τις ἐπιθυμίες»². Καὶ τί σημαίνει τὸ «σταύρωσαν»; "Ὅτι δηλαδὴ τὴν παρέδωσαν στὸν νοητὸ θάνατο, μετὰ τὸ νὰ μὴ ἀνέχονται νὰ ζοῦν σαρκικά, οὔτε βέβαια καὶ νὰ προτιμοῦν νὰ πιστεύουν στὰ πρόσκαιρα, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἀπονεκρῶνουν τὰ γῆινα μέλη τους, τὴν πορνεία, τὸ πάθος, τὴν κακὴ ἐπιθυμία¹, καὶ νὰ ζοῦν βέβαια πάνω στὴ γῆ, ἀλλὰ νὰ ἐπιθυμοῦν διακαῶς τὴν οὐράνια πολιτεία. Μᾶς τὸ ὑπενθυμίζει βέβαια καὶ ἡ ἁγία Γραφή φωνάζοντας: «Νὰ ὀδηγεῖστε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, καὶ τότε δὲν θὰ ἐκτελεῖτε τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σάρκα»². "Ἄρα λοιπόν ὁ νοῦς τῶν Ἰουδαίων εἶναι νωθρός, καὶ νικεῖται πολὺ εὐκολὰ ἀπὸ τις ἐπιθέσεις τῶν παθῶν, γιατί ἐπιθυμεῖ ἀκόμα τὰ σαρκικά καὶ νικεῖται ἀπὸ τὰ γῆινα. Καὶ ἀκριβῶς αὐτό, ὅπως εἶπα, ὑποδηλώνεται σὲ μᾶς μετὰ τὰ ὀρτύκια. "Ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς τὰ στέλνει σ' αὐτοὺς ποὺ τὰ ζητοῦν μετὰ λαχτάρου, χωρὶς νὰ προκαλεῖ αὐτὸς τις ἐπιθυμίες, καὶ μετὰ κανένα τρόπο δὲν δίνει αὐτὸς τις νεανικὲς ὀρμὲς πρὸς τὰ πάθη. Γιατὶ ἡ καθὼς πρέπει ζωὴ δὲν ὑπάρχει στοὺς ἀνθρώπους τοῦ νόμου, ἀλλὰ ἡ ὡς πρὸς ὅλα ἀγιασμένη ζωὴ εἶχε φυλαχθεῖ γι' αὐτοὺς ποὺ ζοῦν κάτω ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Θεὸς ὑποσχέθηκε καινούργια διαθήκη μέσω τοῦ προφήτου, ὅχι σύμφωνη μετὰ ἐκείνη τὴν πρώτη, γιατί δὲν ἦταν ἀμεμπτη, ἀλλὰ ἄλλη καὶ πνευματικὴ, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ κάνει αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν τέλειους ὡς πρὸς τὴ συνείδηση.

Καὶ πρόσεχε, ὅτι τὰ ὀρτύκια πέφτουν στὸν καταυλισμὸ τῶν Ἰουδαίων τὸ βράδυ. Γιατὶ λέγει: «'Αφοῦ βράδυνασε ρίχθηκαν τὰ ὀρτύκια»³, δείχνοντάς μας τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἔραστής τῶν γῆινων δὲν

2. Γαλ. 5, 16.

3. *Εξ. 16, 13.

ὑπεμφαίνοντος, ὅτι μηδέ ἐστὶν ἐν φωτὶ νοητῶ τῶν γηίνων ὁ ἐρα-
 στής, ἀλλ' ὡς ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ. Καὶ τὸ χρῆμά ἐστιν οὐ διε-
 ψευσαμένως· ἀμαθίας γὰρ καὶ πωρώσεως, ἤγουν ἀχλύος τῆς
 νοητῆς, ὁ τῶν Ἰουδαίων οὐκ ἀπήλλακται νοῦς. Τοιγάρτοι καὶ ὁ
 5 Χριστὸς προσεφώνει λέγων· «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Ἐν
 ἀχλύϊ δὴ οὖν καὶ ὡς ἐν σκότῳ λοιπὸν οἱ οὐπω πεπιστευκότες οὐ
 γὰρ ἀφίκοντο πρὸς τὸ φῶς Ἐφη δέ που περὶ τε τῶν Φαρισαίων
 καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα λαῶν ὁ Χριστὸς· «Ἀφετε αὐτούς τυφλοὶ γάρ
 εἰσι, ὁδηγοὶ τυφλῶν». Ἀφεγγῆς οὖν ἄρα τῶν Ἰουδαίων ὁ νοῦς
 10 τοιγάρτοι νοσοῦσι κατὰ σαρκὸς καὶ μονονουχί καὶ ἐκκρέμανται
 τῶν γεωδεστέρων. Λογιούμεθα οὖν τὸ μάννα σκιὰν εἶναι καὶ
 τύπον τῶν διὰ Χριστοῦ παιδευμάτων τε καὶ χαρισμάτων, ἃ καὶ
 ἄνωθεν ἐστὶ καὶ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ τὸ γεῶδες οὐκ ἔχει ποθέν,
 ἀμοιρεῖ δὲ μᾶλλον καὶ ὁδελυρίας σαρκικῆς, καὶ ἐστὶν ἀληθῶς
 15 οὐκ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλων τροφή. Πεφανέρωκε
 γὰρ ἡμῖν ὁ Υἱὸς ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν περὶ τῆς ἀγίας
 καὶ ὁμοουσίου Τριάδος λόγον δι' αὐτοῦ πεπιστεύμεθα, καὶ εἰς
 πᾶσαν τρίβον ἀρετῆς εὐ^μ μάλα πεποδηγήμεθα. Τροφή δὲ πνευμά-
 των ἢ ἐν γε τούτοις ἐστὶν ὀρθὴ καὶ ἀκίδδηλος γνῶσις. Εἴη δ' ἂν
 20 ὡς ἐν φωτὶ καὶ ἡμέρα τῶν διὰ Χριστοῦ παιδευμάτων ἢ χορηγία.
 Τοιγάρτοι τὸ μάννα κατεδόθη τοῖς ἀρχαιοτέροις, διανυγασούσης
 ἡμέρας καὶ σκιδναμένον φωτός. Διηύγαξε γὰρ ἐν ἡμῖν τοῖς πι-
 στεύουσιν ἡ ἡμέρα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ φωσφόρος ἀνέτει-
 λεν ἐν ταῖς ἀπάντων καρδίαις, καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἀνίσχεν
 25 ἥλιος, τουτέστι Χριστός, ὁ τοῦ νοητοῦ μάννα δοτήρ.

Ὅτι γὰρ ὡς ἐν εἰκόνι μὲν ἐκεῖνο τὸ αἰσθητὸν ἔτι, τὸ δὲ
 ἀληθὲς αὐτός, πληροφορήσει λέγων πρὸς Ἰουδαίους· «Οἱ πατέ-
 ρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον. Οὗτός
 ἐστὶν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ
 30 φάγη καὶ μὴ ἀποθάνῃ. Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρα-

4. Ἰω. 8, 12.

5. Μαθθ. 14, 15.

βρίσκεται μέσα στο νητό φῶς, ἀλλὰ σάν μέσα σέ νύχτα καί σκοτάδι. Καί τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν διαψεύδεται, γιατί ὁ νοῦς τῶν Ἰουδαίων δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἀμάθεια καί τὴν πώρωση, δηλαδή ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ὁμίχλη. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καί ὁ Χριστὸς φώναζε λέγοντας: «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»⁴. Δηλαδή αὐτοὶ ποὺ δὲν πίστεψαν ἀκόμα βρίσκονται μέσα σὲ ὁμίχλη καί σὲ σκοτάδι, γιατί δὲν ἔφτασαν ἀκόμα στὸ φῶς. Εἶπε μάλιστα καποῦ ὁ Χριστὸς γιὰ τοὺς Φαρισαίους καί τοὺς λαοὺς ποὺ εἶναι ὑποχέριιοι σ' αὐτούς: «Ἀφήστε τους αὐτούς, γιατί εἶναι τυφλοὶ ποὺ ὀδηγοῦν τυφλοῦς⁵. Εἶναι σκοτεινὸς λοιπὸν ὁ νοῦς τῶν Ἰουδαίων, καί γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καί νοσοῦν σαρκικά καί εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο κρεμασμένοι ἀπὸ τὰ γήινα. Πρέπει λοιπὸν νὰ θεωροῦμε ὅτι τὸ μάννα εἶναι σκιά καὶ τύπος τῆς διδασκαλίας καί τῶν χαρισμάτων τοῦ Χριστοῦ, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ πάνω καί εἶναι οὐράνια, ἐνῶ τὸ γήινο δὲν προέρχεται ἀπὸ πουθενά, καί ἐπειδὴ τὸ μάννα στερεῖται τῆ σαρκικῆ ἀηδία, εἶναι πραγματικά ὄχι μόνο τροφή τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καί τῶν ἀγγέλων. Γιατί ὁ Υἱὸς μᾶς ἔχει φανερώσει στὸν ἑαυτό του τὸν Πατέρα, καί μέσω αὐτοῦ ἔχουμε πιστέψει τὸν λόγο γιὰ τὴν ἁγία καὶ ὁμοούσια Τριάδα, καί ὀδηγηθήκαμε ἄριστα σὲ κάθε δρόμο ἀρετῆς. Τροφή βέβαια τῶν πνευμάτων (τῶν ἀγγέλων) εἶναι ἡ σωστὴ καί ἀνόθευτη σχετικὰ μ' αὐτὰ γνώση⁶, καί ἡ χορήγηση τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ ἔγινε κατὰ κάποιον τρόπο μέσα στὸ φῶς καί στὴν ἡμέρα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καί τὸ μάννα δόθηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στοὺς παλαιότερους ὅταν ἄρχιζε νὰ φέγγει ἡ ἡμέρα καί διασκορπιζόταν φῶς. Γιατί ἄρχιζε νὰ φέγγει γιὰ μᾶς ποὺ πιστεύουμε ἡ ἡμέρα, ὅπως ἔχει γραφῆ, καί ἀνέτειλε ὁ αὐγερινὸς στίς καρδιές ὄλων, καί ἀννῆσθηκε ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, δηλαδή ὁ Χριστὸς, ὁ χορηγὸς τοῦ νοητοῦ μάννα.

⁴Ὅτι βέβαια ἐκεῖνο τὸ αἰσθητὸ μάννα ἦταν ἀκόμα προεικόνιση, ἐνῶ τὸ ἀληθινὸ εἶναι ὁ ἴδιος, μᾶς τὸ πληροφορεῖ λέγοντας στοὺς Ἰουδαίους: «Οἱ πατέρες σας ἔφαγαν τὸ μάννα στὴν ἔρημο καί πέθαναν. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἄρτος ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανό, γιὰ νὰ φάει κάποιος ἀπὸ αὐτὸν καί νὰ μὴ πεθάνει. Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος ὁ

6. Β' Κορ. 4, 6.

νοῦ καταβάς. Ἐάν τις φάγη ἐκ τούτω τοῦ ἄρτου, ζήσει εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς». Ἀποτρέφει γὰρ ἡμᾶς εἰς ἀμήρουν ζωὴν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ ταῖς εἰς εὐσέβειαν 5 ὑποθήκαις καὶ δι' εὐλογίας τῆς μυστικῆς. Αὐτὸς οὖν ἄρα καὶ δι' αὐτοῦ τὸ μάννα τὸ θεῖον καὶ ζωοποιὸν ἀληθῶς, καὶ τοῦτο ὁ κατεδηδοκῶς, ἀμείνων ἐστὶ φθορᾶς, καὶ ὑφαλεῖται θάνατον, οὐχ οἱ φάγοντες τὸ αἰσθητόν. Οὐ γὰρ ἦν ὁ τύπος σωτήριος, ὑπεπλάττετο δὲ τῆς ἀληθείας τὴν μόρφωσιν. Ἐκέλευσε δὲ τὸ μάννα ὁ 10 Θεός, ὑετοῦ δίκην ἄνωθεν καθιείς, τὸ ἀποχρῶν ἐκάστῳ συλλέγειν, συναγείρειν δέ, εἴτερ ἔλοιτό τινες, καὶ τοῖς τὴν αὐτὴν οἰκοῦσι σκηνὴν. «Ἐκαστος», γὰρ, φησί, «σὺν τοῖς συσκήνοις ὑμῶν συλλέξατε, καὶ οὐ καταλείψετε», φησί, «ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸ πρῶν». Χρῆ γὰρ ἡμᾶς τῶν θείων τε καὶ εὐαγγελικῶν ἀναπίμπλασθαι 15 μαθημάτων. Ἐν ἴσῳ δὴ μέτρῳ μικροῖς καὶ μεγάλοις διανεμόντος ἡμῖν τοῦ Χριστοῦ τὴν παρ' ἑαυτοῦ χάριν, καὶ ὁμοίως ἅπαντας ἀποτρέφοντος εἰς ζωὴν, συναγείρειν τοῖς ἄλλοις ἐθέλοντος τοὺς εὐσθενεστερόους, καὶ ἰδροῦν ὑπὲρ ἀδελφῶν, καὶ τοὺς ἰδίους αὐτοῖς ἐκδανίζειν πόρους, καὶ τῶν ἄνωθεν χαρισμάτων ποιεῖν τε 20 κοινωνοῦς. Καὶ τοῦτο εἶναι οἶμαι τὸ πρὸς αὐτοὺς εἰρημένον τοὺς ἀγίους ἀποστόλους «Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε». Μονονουχὶ γὰρ πλεῖστον ἑαυτοῖς τὸ μάννα συλλέγοντες, διανέμειν ἐσπούδαζον τοῖς τὴν αὐτὴν οἰκοῦσι σκηνὴν, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν. Διετέλουν γὰρ οἱ θεοσέσιοι μαθηταὶ νουθετοῦντες, εἰσηγούμε- 25 νοι, πρὸς πᾶν ὅτιοῦν ἀποφέροντες τῶν ἐπαινουμένων, καὶ ἀφθόνως ἅπασι παρατιθέντες εἰς μέθεξιν, ἣν αὐτοὶ παρὰ Χριστοῦ πεπλουτήκασιν χάριν. Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Παῦλος ἐπιστέλλει τισίν· «Ἐπιθυμῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ ὑμῖν χάρισμα πνευματικόν εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς».

7. Ἱω. 6, 50-51.

8. Ἐξ. 16, 16.

ζωντανός, πού κατέβηκα από τὸν οὐρανό. Ἐάν κάποιος φάει ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄρτο, θὰ ζήσει αἰώνια. Καὶ ὁ ἄρτος πού θὰ τοῦ δώσω ἐγώ, εἶναι ἡ σάρκα μου, τὴν ὁποία θὰ προσφέρω ἐγώ γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου»⁷. Γιατὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς τρέφει ὥστε νὰ ζήσουμε αἰώνια, καὶ μὲ τίς συμβουλές του γιὰ τὴν εὐσέβεια, καὶ μὲ τὴ μυστικὴ εὐλογία. Ἄρα λοιπὸν αὐτὸς εἶναι τὸ μάννα, καὶ μέσῳ αὐτοῦ χορηγεῖται πραγματικὰ τὸ θεῖο καὶ ζωοποιὸ μάννα, καὶ ὁποῖος τὸ τρώει αὐτὸ νικᾷ τὴ φθορὰ καὶ ἀποφεύγει τὸν θάνατο, καὶ ὄχι ἐκεῖνοι πού ἔφαγαν τὸ αἰσθητὸ μάννα. Γιατὶ ὁ τύπος ἐκεῖνος δὲν ἦταν σωτήριος, ἀλλὰ ὑποδήλωνε τὴ μόρφωση τῆς ἀλήθειας. Ὅμως ὁ Θεός, ρίχνοντας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸ μάννα σὰν βροχή, ἔδωσε ἐντολὴ ὁ καθένας νὰ μαζεύει ὅσο ἦταν ἀναγκαῖο, καὶ νὰ μαζεύουν ἂν θέλουν μερικοὶ καὶ γιὰ ἐκείνους πού κατοικοῦν στὴν ἴδια μ' αὐτοὺς σκηνή· γιατί λέγει· «Ὁ καθένας νὰ μαζέψετε μαζὶ μ' αὐτοὺς πού κατοικοῦν στὴν ἴδια μὲ σᾶς σκηνή, καὶ νὰ μὴ ἀφήσετε ἀπὸ αὐτὸ γιὰ τὸ πρῶν»⁸. Πρέπει δηλαδὴ ἐμεῖς νὰ εἶμαστε γεμάτοι καὶ χορτασμένοι ἀπὸ τὴ θεία καὶ εὐαγγελικὴ διδασκαλία. Καὶ ὁ Χριστὸς μοιράζει μὲ τὸ ἴδιο μέτρο σὲ μικροὺς καὶ μεγάλους τὴ χάρη του, καὶ μᾶς τρέφει ὅλους τὸ ἴδιο γιὰ νὰ ζήσουμε, θέλοντας νὰ παροτρύνουν καὶ τοὺς ἄλλους οἱ δυνατώτεροι καὶ νὰ κοπάζουν γιὰ τοὺς ἀδελφούς τους, καὶ νὰ μεταδίδουν καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς δικούς τους κόπους, κάνοντάς τους μετόχους τῶν οὐράνιων χαρισμάτων. Καὶ νομίζω πὼς αὐτὸ σημαίνει ἐκεῖνο πού εἶπε στοὺς ἀγίους ἀποστόλους «Δωρεὰν ἔλάβετε, δωρεὰν νὰ δίνετε»⁹. Δηλαδὴ μαζεύοντας κατὰ κάποιον τρόπον περισσότερο μάννα γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, φρόντιζαν νὰ τὸ διανέμουν σ' ἐκείνους πού κατοικοῦσαν στὴν ἴδια μ' αὐτοὺς σκηνή, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν. Γιατὶ οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς συνέχιζαν νὰ νοουθετοῦν, νὰ διδάσκουν, νὰ ὀδηγοῦν σὲ κάθε τι πού ἦταν ἀξιέπαινο, καὶ ἔθεταν στὴ διάθεση ὅλων ἄφθονη τὴ χάρη πού ἔλαβαν ἀπὸ τὸν Χριστό, γιὰ νὰ γίνουν καὶ ἐκεῖνοι μέτοχοι αὐτῆς. Καὶ πράγματι γράφει ὁ μακάριος Παῦλος σὲ κάποιους· «Ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς δῶ, γιὰ νὰ σᾶς μεταδώσω κάποιον πνευματικὸ χάρισμα, ὥστε νὰ στηριχθεῖτε»¹⁰.

9. Ματθ. 10, 8.

10. Ρωμ. 1, 11.

Εἰ δὲ δὴ νοοῖτο καθ' ἕτερον τρόπον τό, «Ἐκαστος σὺν τοῖς
 συσκήνοις ὑμῶν συλλέξατε», τουτέστι, μὴ χύδην ἅπαντες, μηδὲ
 ἀναμίξ, ἀλλὰ κατὰ γένος, ἤτοι κατὰ σκηνάς, ποιείσθωσαν τὴν
 συγκομιδὴν, τοιῶσδε νοήσεις. Χρὴ γὰρ ἡμᾶς τοῖς ὁμοπίστοις
 5 ὁμοῦ τῶν θεῶν ἐμφορεῖσθαι λόγων, καὶ ζητεῖν τὸ μάννα τὸ νοη-
 τόν οὐ τοῖς ἑτερόφροσι, μονονουχὶ δὲ καὶ ἀλλογενέσιν ἀσυνέτως
 συναποφέρεσθαι. Ὁ δὴ καὶ ποιοῦμεν, ἀποσοβοῦντες μὲν Ἐκκλη-
 σιῶν τοὺς ἑτεροδόξους καὶ διεστραμμένους, ὁμοῦ δὲ τοῖς κατὰ
 πίστιν οἰκείους τὰς ἐξ οὐρανοῦ πλουτοῦντες τροφάς. Εἴρηται δὲ
 10 μὴ καταλιμπάνειν εἰς τὸ πρῶν τοῦ νόμου πάλιν ὑπεμφαίνοντος,
 ὅτι τὸ κεχρηῆσθαι τοῖς τύποις παρωχηκός τοῦ χρόνου, καθ' ὃν
 ἦσαν ἔτι χρήσιμοι τε καὶ ἀναγκαῖοι, πάντη τε καὶ πάντως ὑπὸ κρι-
 σιν ἄγει καὶ κόλασιν «Ἐξέζεσε γὰρ σκώληκας τὸ τετηρημένον».
 Κολάσεώς τε καὶ φθορᾶς μῆνυσις ἂν εἴη καὶ αὕτη σαφής. Ἔσον-
 15 ται γὰρ πάντες ὑπὸ φθορὰν καὶ κόλασιν οἱ τηροῦντες τὴν σκιὰν
 μετὰ τὴν τῆς ἀληθείας ἀνάδειξιν. Ὅποῖόν τι πεπονθέναι φομέν
 τοὺς, οἷς ὁ μακάριος γράφει Παῦλος «Κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ
 Χριστοῦ, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιώσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε». Καὶ
 πάλιν «Ἐναρξάμενοι πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελείσθε· τοσαῦτα
 20 ἐπάθετε εἰρηῇ, εἰ γε καὶ εἰρηῇ».

Οὐκοῦν ἀποφάσκει φυλάττειν εἰς τὸ πρῶν, ἵνα διὰ τοῦ πρῶν
 τὸν μετὰ τὸν νόμον νοήσης καιρόν, καθ' ὃν ἡ τοῦ Χριστοῦ πέφη-
 νε παρουσία καὶ τὸ θεῖον ἡμῖν ἀνέλαμψε φῶς. Ἄλλ' ἐτήρουν εἰς
 τὸ πρῶν, σαββατίζειν μέλλοντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ τοῦτο Θεοῦ
 25 προστάττοντος. Τί δὴ οὖν ἄρα ἐστὶ τὸ φυλάττεσθαι μὲν τὸ τοῦ
 Σαββάτου προσυλληχθέν, μὴ μὴν ἔτι καὶ διαφθειρεσθαι, μηδὲ
 τοῖς τετηρηκόσιν ἐπιπικραίνεσθαι τὸν Μωσέα; Ἀφιγμένοι γὰρ
 διὰ πίστεως εἰς τὸν ἐν Χριστῷ νοούμενον σαββατισμόν, τουτέ-
 στιν εἰς ἀργίαν τε καὶ κατάληξιν τὴν ἐξ ἁμαρτιῶν, οὐχ ὡς ἄρη-

11. *Εξ. 16, 16.

12. *Εξ. 16, 20.

Ἐὰν ὁμως ἐρμηνευθεῖ με ἄλλον τρόπο τό, «Ὁ καθένας νά μαζέψετε μαζί με αὐτοὺς πού κατοικοῦν στήν ἴδια σκηνή με σᾶς»¹¹, δηλαδή ὄχι ὅλοι μαζί, οὔτε ἀνακατεμένοι, ἀλλά κατὰ γένος, δηλαδή νά κάνουν τή συγκομιδή κατὰ σκηνές, ἔτσι νά τὸ ἐννοήσεις. Πρέπει δηλαδή ἔμεῖς νά γεμίζουμε μαζί με τοὺς ὁμοπίστους μας με τὰ θεϊκὰ λόγια, καὶ νά ζητᾶμε τὸ πνευματικὸ μάννα, καὶ νά μὴ παρασυρόμαστε ἀπερίσκεπτα μαζί με τοὺς ἀλλόπιστους καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀλλογενεῖς. Πρᾶγμα βέβαια πού καὶ κάνουμε, ἀπομακρύνοντας ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες τοὺς ἑτεροδόξους καὶ διεστραμμένους, καὶ δεχόμενοι μαζί με τοὺς ὁμοπίστους πλουσιοπάροχα τὶς τροφές ἀπὸ τὸν οὐρανό. Καὶ εἰπώθηκε νά μὴ ἀφήνουν γιὰ τὸ πρῶι, ἐπειδὴ ὁ νόμος ἤθελε νά ὑποδηλώσει, ὅτι τὸ νά κάνουμε χρῆση τῶν τύπων, ἐνῶ ἔχει περάσει ὁ χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖο ἦταν χρῆσιμοι καὶ ἀναγκαῖοι, μᾶς ὀδηγεῖ ὀπωσδήποτε σὲ καταδίκη καὶ τιμωρία. «Γιατὶ τὸ μάννα πού φυλάχθηκε γιὰ τὴν ἄλλη ἡμέρα ἔβγαλε σκουλήκια»¹². Καὶ ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ εἶναι προμῆνυμα τιμωρίας καὶ θανάτου. Γιατὶ ὅλοι ὅσοι τηροῦν τὸν τύπο μετὰ τὴ φανέρωση τῆς ἀλήθειας, ὑπόκεινται σὲ θάνατο καὶ τιμωρία. Κάτι τέτοιο βέβαια λέμε ὅτι ἔπαθαν ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους γράφει ὁ μακάριος Παῦλος· «Ἀποχωρισθήκατε ἀπὸ τὸν Χριστὸ ὅσοι ζητᾶτε νά δικαιωθεῖτε με τὸν νόμο, ξεπέσατε ἀπὸ τὴ χάρη»¹³. Καὶ πάλι· «Ἐνῶ ἀρχίσατε με τὸ Πνεῦμα, θέλετε τώρα νά τελειώσετε με τὴ σάρκα; Τόσα πού πάθατε, τὰ πάθατε στὰ χαμένα; Ἐὰν βέβαια τὰ πάθετε στὰ χαμένα»¹⁴.

Ἄπαγορεύει λοιπὸν νά διατηροῦν μάννα γιὰ τὸ πρῶι, γιὰ νά καταλάβεις ὅτι με τὸ πρῶι ἐννοεῖ τὸν χρόνο μετὰ τὸν νόμο, κατὰ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔλαμψε σὲ μᾶς τὸ θεῖο φῶς. Ὡστόσο κρατοῦσαν μάννα γιὰ τὸ πρῶι οἱ Ἰσραηλίτες, προκειμένου νά τηρήσουν τὴν ἀργία τοῦ Σαββάτου, καὶ τὸ ἔκαναν αὐτὸ με προσαγὴ τοῦ Θεοῦ. Τί σημαίνει λοιπὸν ἄραγε τὸ ὅτι διατηροῦσαν τὸ μάννα πού μάζευαν ἀπὸ πρὶν γιὰ τὸ Σάββατο, ἀλλὰ δὲν σάπιζε αὐτό, οὔτε καὶ θύμωνε ὁ Μωυσῆς ἐναντίον ἐκείνων πού τὸ διατηροῦσαν; Ἀφοῦ δηλαδή φτάσαμε με τὴν πίστη στὸν νοητὸ Σαββατισμὸ τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή στήν παύση καὶ λήξη τῶν ἁμαρτιῶν, δὲν

13. Γαλ. 5, 4.

14. Γαλ. 3, 4.

στον παραιτούμεθα τὴν προσωρευθεῖσαν ἐν ἡμῖν καὶ οἰονεὶ προ-
 αποκειμένην τοῦ νόμου παιδευσιν χειραγωγοῦσαν ἡμᾶς εἰς Χρι-
 στὸν (παιδαγωγὸς γὰρ ὁ νόμος), ἔχοντες δὲ μᾶλλον αὐτὸν ὁμοῦ
 τοῖς εὐαγγελικοῖς παιδεύμασιν, οὐκ ἐσόμεθα μακρὰν τοῦ ἐπαι-
 5 νεῖν πρέπειν, καὶ τοῦτο δρῶσι Θεὸς οὐκ ἐπιπικραίνεται. Καί
 γοῦν ὁ Σωτὴρ τοῦτο διδάσκων αὐτὸς λέγει ἡμῖν, ὅτι «Πᾶς Γραμ-
 ματεὺς μαθητευθεὶς τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὁμοίως ἐστὶ ἀν-
 θρώπῳ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ
 καινὰ καὶ παλαιά». Ἀνέγκλητον οὖν τὸ προσωρευθὲν ἐν ἡμῖν
 10 μάννα διὰ τοῦ νόμου, κἂν εἰ ἐν τῷ νοητῷ τηροῖτο σαββατισμῷ.
 Περιτυγχάνομεν μὲν γὰρ ταῖς διὰ Μωσέως σκιαῖς οἱ ἐν Χριστῷ
 σαββατίζοντες, ἵνα τὴν ἐν αὐταῖς ζητῶμεν ἀλήθειαν Ἐπάρατον
 δὲ καὶ ὑπὸ δόκην ἐτίθει τὸ ἐν Σαβδάτῳ συλλέγειν, μᾶλλον δὲ οὐ
 καθίει τὸ μάννα ὁ Θεός. Σαββατίζοντες γὰρ ἐν Χριστῷ νοητῶς,
 15 τὰ ἐν τύποις μὲν οὐκέτι συλλέξομεν. Οὐ γὰρ σαρκικῆς ἀνθεξόμε-
 θα περιτομῆς, οὐδὲ βόας ἢ πρόβατα καταθύσομεν, παρωσόμεθα
 δὲ μᾶλλον τὸ παχὺ τῶν τύπων, αὐτὴν ἔχοντες τὴν ἀλήθειαν, του-
 τέστι Χριστόν.

δ'. Ἀποχρῶν μὲν οὖν, καθαίτερ ἐγῶμαι, καὶ σαφὴς ἔν γε τοῖς
 20 προκειμένοις ἡμῖν πεποιήται λόγος. Ἐπειδὴ δὲ περ ἐν διβλίῳ τῷ
 ἐπίκλην Ἀριθμοῖς, καὶ ἐτέραις δὲ διηγημάτων προσθήκαις ἔχον-
 τες εὐρίσκομεν τὸ κεφάλαιον, δεῖν ῥήθην ἀναγκαίως, οὐκ ἀθα-
 σάνιστα παρελθεῖν τὰ ἐν τῇ Ἐξόδῳ σεσιγημένα. Εἴη γὰρ ἂν ὡδί
 τοῖς ἐντευξομένοις ἀμφιλαφεστέρα μᾶλλον ἢ νόησις. Γέγραπται
 25 τοίνυν· «Ὅτι καὶ ὁ ἐπίμικτος ὁ ἐν αὐτοῖς ἐπεθύμησεν ἐπιθυμίαν,
 καὶ καθίσαντες ἔκλαιον καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ εἶπαν· Τίς ἡμᾶς
 ψωμίει κρέα; Ἐμνήσθημεν ἰχθύας οὐς ἠσθίομεν ἐν Αἰγύπτῳ
 δωρεάν, καὶ τοὺς σικνοὺς καὶ τοὺς πέπονας καὶ τὰ πράσα καὶ τὰ
 κρόμινα καὶ τὰ σκόροδα, νυνὶ δὲ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατάξηρος, οὐδε

ἐγκαταλείπουμε ὡς ἄχρηστη τὴν παιδαγωγία τοῦ νόμου πού κατὰ κάποιον τρόπο προηγήθηκε, χειραγωγώντας μας στὸν Χριστό (γιατί ὁ νόμος ἦταν παιδαγωγός μας¹⁵), ἀλλά, ἔχοντάς τον μαζί με τὴν εὐ-αγγελικὴ διδασκαλία, δὲν θὰ βρεθοῦμε μακριὰ ἀπὸ τοῦ νὰ πρέπει νὰ τὸν ἐπαινοῦμε, καὶ ὅταν τὸ κάνουμε αὐτὸ ὁ Θεὸς δὲν θυμώνει. "Ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας, διδάσκοντάς το αὐτό, μᾶς λέγει: «Κάθε γραμματέας πού διδάχθηκε τὰ σχετικὰ γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μοιάζει με ἄνθρωπο οἰκοδεσπότη, ὁ ὁποῖος βγάζει ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιό του καινούργια καὶ παλιὰ πράγματα»¹⁶. Εἶναι λοιπὸν ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κατηγορία τὸ μάννα πού μαζεύθηκε ἀπὸ πρὶν σὲ μᾶς με τὸν νόμο, καὶ ὅταν ἀκόμα διατηρεῖται κατὰ τὸν πνευματικὸ Σαββατισμὸ. Γιατὶ ἀσχολούμαστε με τίς σκιώδεις διδασκαλί-ες πού δόθηκαν μέσω τοῦ Μωυσῆ, ὅσοι σαββατίζουμε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀναζητῶντας σ' αὐτὲς τὴν ἀλήθεια. Χαρακτήριζε θέβαια καταραμένη καὶ καταδικαστέα τὴ συλλογὴ μάννα κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου, ἢ μᾶλλον δὲν ἔρριχνε τὸ Σάββατο μάννα ὁ Θεός. Καὶ ἐμεῖς λοιπὸν, σαββατίζοντας στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ πνευματικὰ, δὲν μαζεύουμε πιά ἐκεῖνα πού δόθηκαν με τύπους. Γιατὶ δὲν ὑφιστάμεθα περιτομὴ οὔτε θυσιάζουμε βόδια καὶ πρόβα-τα, καὶ μᾶλλον ἀπορρίπτουμε τὸ ὑλικὸ μέρος τῶν τύπων, ἀφοῦ ἔχου-με τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια, δηλαδὴ τὸν Χριστό.

4. "Ἐγινε λοιπὸν, ὅπως ἐγὼ τουλάχιστον νομίζω, ἀρκετὸς καὶ σαφὴς λόγος γιὰ τὰ ζητήματα αὐτὰ ἀπὸ μᾶς. Ἐπειδὴ ὅμως στὸ βιβλίον πού ὀνομάζεται Ἄριθμοι βρίσκουμε ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλες προσθήκες διηγῆσεων σχετικὰ με τὸ θέμα αὐτό, θεώρησα πὼς ἦταν ἀναγκαῖο νὰ μὴ ἀφήσουμε ἀνεξέταστα αὐτὰ πού ἀποσιωποῦνται στὴν Ἐξοδο. Γιατὶ μπορεῖ ἔτσι νὰ γίνῃ πιὸ ὀλοκληρωμένη ἢ κατα-νόηση τους ἀπὸ αὐτοὺς πού θὰ τὰ διαβάσουν. "Ἐχει λοιπὸν γραφεῖ: «Ὅτι καὶ οἱ ξένοι πού βρίσκονταν ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς εἶχαν μεγάλη ἐπιθυμία, καὶ κάθισαν μαζί με αὐτοὺς καὶ ἔκλαιαν καὶ οἱ Ἰσρα-ηλίτες καὶ ἔλεγον Ποιὸς θὰ μᾶς δώσει νὰ φᾶμε κρέατα; Θυμόμαστε τὰ ψάρια πού τρώγαμε δωρεάν στὴν Αἴγυπτο, καὶ τὰ καρπούζια, καὶ τὰ πεπόνια, καὶ τὰ πράσα, καὶ τὰ κρεμμύδια, καὶ τὰ σκόρδα,

16. Ματθ. 13, 52.

οὐδέν πλὴν εἰς τὸ μάννα οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν». Εἶτα τούτοις ἐπιφέρει· «Καὶ ἤκουσεν Μωσῆς κλαιόντων αὐτῶν κατὰ δήμους αὐτῶν, ἕκαστον ἐπὶ τῆς θύρας αὐτοῦ. Καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Κύριος σφόδρα, καὶ ἔναντι Μωσῆ ἦν πονηρόν».

- 5 Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως εὐπαρακόμιστος λίαν ὁ Ἰσραήλ, καὶ οὐχ ὅπερ ἐτέροις ὠφελεῖν οἶός τε, νοσεῖ δὲ τὸ ἀναλκι καὶ ἐν μόνοις τοῖς καθ' ἑαυτόν. Κατηρρώσθησε μὲν γὰρ ὁ ἐπίμικτος τὴν ἐκτοπιωτάτην οὕτω καὶ δδελυρωτάτην ἐπιθυμίαν, οὗς δὲ ἦν εἰκὸς ἐπιτιμήσειν αὐτοῖς, ἀναπεισθῆναι τε μᾶλλον φρονεῖν ἐλέσθαι τὰ πρεπω-
- 10 δέστερα, νοσοῦσι χειρόνως. Καὶ ἀλύει μὲν οὐ μετριῶς ὁ θεοπέσιος Μωσῆς, ἔφη δὲ ἐναργῶς πρὸς τὸν τῶν ὄλων Θεόν, ὡς οὐκ ἂν ἰσχύσειε μόνος τὸν οὕτω διαβριθῆ καὶ δύσοιστον ἀνατλήναι πόνον, εἰς ἀπόδειξιν δὲ τοῦ πράγματος καὶ τὸ λίαν ἀμήχανον καὶ δυσπόριστον παρεκόμιζε, λέγων «Πόθεν μοι δοῦναι τῷ λαῷ τούτῳ κρέα
- 15 φαγεῖν;». Δυσθυμίας δὲ εἰς τοῦτο ἤδη καθιγμένος, ὡς ἤδη πως ἀποθιῶναι θέλων, «Εἰ γὰρ οὕτω σὺ ποιεῖς μοι», φησὶν, «ἀπόκτεινόν με ἐν ἀναιρέσει, ἵνα μὴ ἴδω μου τὴν κάκωσιν», ἀνέχει καὶ ἀπολέκτους ποιῆσαι κελεύει τοὺς συλληψομένους αὐτῷ, καὶ συμμεθέξοντας τῆς φροντίδος, ἀπὸ πάσης τῆς συναγωγῆς ἄνδρας τὸν
- 20 ἀριθμὸν ἑβδομήκοντα. «Εἴτε γὰρ Κύριος πρὸς Μωσῆν Ἐνάγαγέ μοι ἑβδομήκοντα ἄνδρας ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων Ἰσραήλ, οὗς αὐτὸς οἶδας ὅτι οὗτοί εἰσι πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, καὶ γραμματεῖς αὐτῶν, καὶ ἄξις αὐτοὺς πρὸς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ στήσονται ἐκεῖ μετὰ σοῦ, καὶ καταθήσομαι, καὶ λαλήσω ἐκεῖ μετὰ
- 25 σοῦ. Καὶ ἀφελῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἐπὶ σοί, καὶ θήσω ἐπ' αὐτούς, καὶ συναντιλήψονται μετὰ σοῦ τὴν ὁρμὴν τοῦ λαοῦ, καὶ οὐκ οἴσεις αὐτοὺς σὺ μόνος». Οὗ δὴ γεγονότος (παρεσθῆκει γὰρ εὐθὺς τοὺς τῶν ἄλλων διαπρεπεστέρους), ἀγίου μὲν αὐτοὺς ἐμπλήσει Πνεύματος ὁ τῶν ὄλων Θεός. Εἶτα μετὰ τοῦτο ταῖς τῶν
- 30 κλαιόντων ἐπιθυμίαις ἐνδιδούς, καθίει μὲν αὐτοῖς τὴν ὀργυρομή-

17. Ἄριθμ. 11, 4-6.

18. Ἄριθμ. 11, 10.

ἐνῶ τώρα ἡ ψυχὴ μας εἶναι κατὰξηρη, καὶ δὲν βλέπουμε παρὰ μόνο μάννα»¹⁷. Ἔπειτα προσθέτει σ' αὐτὰ: «Ἄκουσε λοιπὸν ὁ Μωυσῆς νὰ κλαῖνε κατὰ δῆμους ὁ καθένας στὴν πόρτα τῆς σκηνῆς του, καὶ θύμωσε ὁ Κύριος καὶ ὀργίσθηκε πάρα πολὺ. Ἄλλὰ καὶ στὸν Μωυσῆ τὸ κλάμα τοὺς φάνηκε πολὺ κακό»¹⁸.

Πρόσεχε λοιπὸν πόσο εὐκόλα παρασυρόταν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ὠφελῆσει τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ πάσχει ἀπὸ δειλία καὶ κοιτάζει μόνο τὸν ἑαυτὸ του. Γιατὶ προσβλήθηκαν οἱ ξένοι ἀπὸ τὴν τόσο ἀπαράδεκτη καὶ σιχαμερῆ ἐπιθυμία, καὶ ἐκείνους πού ἔπρεπε κατὰ φυσικὸ λόγῳ νὰ τοὺς ἐπικρίνουν καὶ νὰ τοὺς πείσουν μᾶλλον νὰ πιστέψουν σ' αὐτὰ πού ἔπρεπε, αὐτοὺς τοὺς κάνουν χειρότερα ἄρρωστους. Καὶ στενοχωρήθηκε βέβαια πολὺ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς, καὶ εἶπε καθαρὰ στὸν Θεὸ τῶν ὅλων, ὅτι δὲν θὰ μποροῦσε μόνος του νὰ σηκώσει αὐτὸν τὸν τόσο πολὺ μεγάλο καὶ ἀβάσταχτο πόνου, καὶ γιὰ νὰ ἀποδείξει αὐτὸ πού ἔλεγε, προέβαλε καὶ τὸ πολὺ ἀδύνατο καὶ δύσκολο νὰ ἐξευρεθεῖ, λέγοντας: «Ἀπὸ ποῦ νὰ βρῶ κρέατα νὰ δώσω στὸν λαὸ αὐτὸν νὰ φάει;»¹⁹. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε φτάσει σὲ τέτοιο σημεῖο μελαγχολίας, ὥστε νὰ θέλει κατὰ κάποιον τρόπο νὰ πεθάνει, γιατί λέγει, «Ἐάν ὅμως ἐπιμένεις νὰ παραμείνω ὅπως εἶμαι, θανάτωσέ με, ἐάν ἔχω χάρη κοντά σου, γιὰ νὰ μὴ δῶ τὴ δυστυχία μου»²⁰, τὸν συγκρατεῖ καὶ τὸν διατάζει νὰ ἐπιλέξει ἑβδομήντα ἄνδρες ἀπὸ ὅλο τὸ πλῆθος, οἱ ὅποιοι θὰ τὸν βοηθήσουν καὶ θὰ πάρουν μέρος στὴ φροντίδα. «Εἶπε τότε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ· Συγκέντρωσέ μου ἑβδομήντα ἄνδρες ἀπὸ τοὺς γεροντώτερους τοῦ λαοῦ, πού σὺ γνωρίζεις ὅτι εἶναι οἱ γεροντώτεροι τοῦ λαοῦ, καὶ τοὺς γραμματεῖς τοὺς, καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσεις στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, καὶ νὰ παραμείνουν ἐκεῖ μαζί σου, καὶ ἐγὼ θὰ κατεβῶ καὶ θὰ μιλήσω μαζί σου. Καὶ θὰ πάρω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα σου καὶ θὰ τὸ βάλω σ' αὐτούς. Αὐτοὶ θὰ σὲ βοηθήσουν σὸ νὰ ἀντιμετωπίσεις τὴν ὀρμὴ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ δὲν θὰ τοὺς ἀντιμετωπίσεις μόνος ἐσύ»²¹. Ὅταν λοιπὸν ἐγινε αὐτὸ (γιατὶ παρουσίασε ἀμέσως τοὺς πρὸ διαπρεπεῖς ἀπὸ τοὺς ἄλλους), ὁ Θεὸς τῶν ὅλων τοὺς γέμισε μὲ Πνεῦμα, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ, ὑποχωρώντας σὺς ἐπιθυμίες ἐκείνων

19. Ἄριθμ. 11, 13.

20. Ἄριθμ. 11, 15.

21. Ἄριθμ. 11, 16.

τραν. Οἱ δὲ κύκλω τῆς παρεμβολῆς σωρηδὸν ὄντες, κεμένην συναγείρουσι μὲν γεγηθότες εὐ¹ μάλα, κατεδηδόκασι δὲ θηριοπρεπῶς, κόρου καὶ αὐταρκειᾶς ἠφειδηκότες.

Συνειλεγμένης δὲ αὐτοῖς καὶ ἀηλισμένης πληθῆος οὐ μετρη-
 5 τῆς στρουθίαν, καὶ παρατεινούσης τῆς κρεοφαγίας εἰς μηνὸς ἡμέ-
 ρας, τελευταία λοιπὸν ἐπισκῆπτει νόσος, καὶ ὡς ὁ προφήτης φη-
 σίν, «Ἐπλάτυνεν ὁ ἄδης τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ διήνοιξε τὸ στόμα
 αὐτοῦ, τοῦ μὴ διαλιπεῖν. Τὰ κρέα», γὰρ φησιν, «ἦν ἔτι ἐν τοῖς
 ὁδοῦσιν αὐτῶν, πρὶν ἐκλιπεῖν». Καὶ Κύριος ἐθιμώθη εἰς τὸν λαόν,
 10 καὶ ἐπέταξε Κύριος τὸν λαὸν πληγὴν μεγάλην σφόδρα, καὶ ἐκλή-
 θη τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, «Μνήμα τῆς ἐπιθυμίας», ὅτι ἐκεῖ
 ἔθαψαν τὸν λαὸν τὸν ἐπιθυμητὴν. Ἐνδέοντος γὰρ αὐτοῖς τῶν
 ἀγαθῶν οὐδενός, ἀλλὰ καίτοι μετῆν αὐτοῖς πλουσίως ταῖς τοῦ
 μάννα χορηγίας ἀδιαβλήτως ἐντροφᾶν, κρεῶν ἐρῶσι καὶ πρά-
 15 σων, σικυνοῦς καὶ πέποινας ὀνομάζουσι, κρόμινά τε καὶ σκόροδα.
 Τοιγάρτοι φαγόντες, οὐκ εἰς μακρὰν διολώλασι. Δίδωσι μὲν γὰρ
 τὴν ὀρτυγομήτραν Θεός, οὐκ ἐπαινῶν τὴν ἐπιθυμίαν, πληρο-
 φορῶν δὲ μᾶλλον διὰ πραγμάτων, ὡς οὐδὲν ἀμήχανον αὐτῷ.
 Κολάζει δὲ μετὰ τοῦτο λοιπὸν ἀκολούθως αἰσχραῖς ἐναλόντας
 20 ἡδοναῖς. Πεπόνθασί τι κατὰ τὸν τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
 καιρὸν οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι. Σκιαὶ γὰρ τούτων ἐκεῖνα, καὶ τύποι
 προανεφαίνοντο τῶν ὑστέρων τὰ πάλαι συμβεβηκότα. Καθιγμέ-
 νου γὰρ ἡμῖν ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ τοῦ ἀληθεστέρου μάννα,
 Χριστοῦ, καὶ ἀποτρέφειν θῆου τε, καὶ ὑπισχνουμένου πρὸς ἀμῆρου-
 25 τον ζώην, τῶν ἐπιγείων τὴν χρῆσιν τὴν κατὰ κόσμον ἀληθῶς καὶ
 ὑδαρσεστάτην ἀσυνέτως ἀνθηρημένοι, προσκεκρούκασι ἀναγκαί-
 ως, καὶ οὐχὶ δὴ μόνῳ τῷ τῶν ὄλων Θεῷ, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ δὴ τῷ
 θεοπεσιῷ Μωσῆ. Γέγραπται γὰρ, ὅτι «Καὶ ἐθιμώθη Κύριος ὀργῆ
 εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἔναντι Μωσῆ ἦν πονηρόν». Ἔπεται γὰρ
 30 αἰεὶ ταῖς τοῦ Θεοῦ ψήφοις, τῶν ἀγίων ὁ νοῦς.

22. Ἦσ. 5, 14.

23. Ἀριθμ. 11, 34.

24. Ἀριθμ. 11, 10.

πού ἔκλαιαν, τοὺς ἔστειλε τὰ ὄρτύκια. Καὶ αὐτοὶ εὐρισκόμενοι γύρω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο μάζεψαν τὰ ὄρτύκια πού βρισκόνταν πεσμένα μὲ μεγάλη χαρὰ, καὶ τὰ ἔφαγαν σὰν θηρία χωρὶς κορεσμὸ καὶ αὐτάρχεια.

Ἄφου λοιπὸν μάζεψαν καὶ συγκέντρωσαν ἀμέτρητο πλῆθος ὄρτυκιῶν καὶ παρέτειναν τὴν κρεοφαγία ἐπὶ ἓνα μῆνα, σὸ τέλος ἐνέσκηψε ἀρρώστια, καί, ὅπως λέγει ὁ προφήτης, «Ἐπλάτυνε ὁ ἄδης τὴν ψυχὴ του καὶ ἄνοιξε διάπλατα τὸ στόμα του, γιὰ νὰ μὴ ἀφήσει κανέναν. Γιατὶ τὰ κρέατα», λέγει, «ἦταν ἀκόμα στὰ δόντια τους καὶ δὲν εἶχαν φύγει ἀπὸ αὐτὰ»²². |Καὶ ὁ Κύριος θύμωσε ἐναντίον τοῦ λαοῦ καὶ τοὺς ἔστειλε πολὺ μεγάλη συμφορὰ, καὶ ὁ τόπος ἐκεῖνος ὀνομάσθηκε «Μνημεῖο τῆς ἐπιθυμίας»²³, ἐπειδὴ ἐκεῖ ἔθαιψαν τὸν λαὸ πού εἶχε ἐπιθυμίες. Γιατὶ, ἂν καὶ δὲν τοὺς ἔλειπε κανένα ἀγαθὸ, καὶ μολονότι μποροῦσαν νὰ ἀπολαμβάνουν πλούσια τὴ χορῆγησι τοῦ μάννα χωρὶς νὰ κατηγορηθοῦν, ἐπιθυμοῦσαν κρέατα καὶ πράσα, μιλοῦσαν γιὰ καρπούζια καὶ πεπόνια, καθὼς καὶ γιὰ κρεμμύδια καὶ σκόρδα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, μόλις τὰ ἔφαγαν, ὕστερα ἀπὸ λίγο πέθαναν. Γιατὶ τοὺς ἔδωσε ὁ Θεὸς τὰ ὄρτύκια, ὄχι ἐπιβραβεύοντας τὴν ἐπιθυμία τους, ἀλλὰ πληροφορώντας τους μὲ τὰ γεγονότα, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ἀδύνατο σ' αὐτόν. Στὴ συνέχεια ὁμοῦς τοὺς τιμωρεῖ μετὰ ἀπὸ αὐτό, ἐπειδὴ αἰχμαλωτίσθηκαν ἀπὸ τὶς αἰσχρὲς ἡδονές. Κάτι τέτοιο ἔπαθαν καὶ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Σωτήρα μας οἱ ταλαίπωροι Ἰουδαῖοι. Γιατὶ ἐκεῖνα ἦταν σκιές αὐτῶν, καὶ τὰ ὅσα συνέβαιναν παλιὰ, ἦταν τύποι αὐτῶν πού θὰ γινόταν ἀργότερα. Ἔτσι ὅταν λοιπὸν κατέβηκε σὲ μᾶς ἀπὸ ψηλὰ καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸ πιὸ ἄληθινὸ μάννα, δηλαδὴ ὁ Χριστὸς, ὁ ὁποῖος ἦταν σὲ θέσι καὶ νὰ τοὺς τρέφει, καὶ τοὺς ὑποσχόταν αἰώνια ζωὴ, προτιμῶντας ἀπερίσκεπτα τὴ χρησιμοποίησι τῶν ἐπιγείων, δηλαδὴ τὴν πραγματικὰ κοσμικὴ καὶ ρευστὴ ζωὴ, ἦρθαν σὲ σύγκρουσι κατ' ἀνάγκη, ὄχι μόνο μὲ τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἴδιον θεοπέσι Μωυσῆ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Καὶ θύμωσε πολὺ ὁ Κύριος ἐναντίον τοῦ λαοῦ του, ἀλλὰ καὶ σὸν Μωυσῆ φάνηκε ἡ πράξι τους κακὴ»²⁴. Γιατὶ πάντοτε, μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, ἀκολουθεῖ ὁ νοῦς τῶν ἁγίων.

Ὅτι μὲν οὖν τῶν ἄνωθεν ἀγαθῶν τὰ πρόσκαιρά τε καὶ σαρκικὰ προετίθει πανταχῇ τῶν Ἰουδαίων ὁ δῆμος, ἀναμάθοι τις ἂν ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς. Οἱ μὲν γὰρ δειπνοκλήτορες συναγείρειν ἤθελον εἰς τοὺς γάμους, οἱ δὲ ἀπώχοντο, φησί, ὃς μὲν ἐπὶ τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὃς δὲ ἐπὶ τῇ ἐμπορίᾳ αὐτοῦ. Καὶ ἦν ἡ παραίτησις, τῷ μὲν, ὅτι «Γυναῖκα ἔγημα», τῷ δὲ, ὅτι «Ἀγρόν ἠγόρασα, καὶ οὐ δύναμαι ἔλθειν». Ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀπειθείας κατακέκραγεν ὁ Μωσῆς, πιστώσεται λέγων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός «Μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα. Ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε. Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε». Καὶ φορτικὸν μὲν λίαν ἠγεῖται Μωσῆς τὸ ὑπενεγκεῖν ἔτι δύνασθαι τὸν Ἰσραήλ. Ἠγιάζετο δὲ ὁ Θεὸς ἐτέρους τὸν ἀριθμὸν ἑβδομήκοντα, καθάπερ ἤδη προείπομεν. Μόνος γὰρ ἡμᾶς ὁ νόμος, οὗ καὶ τύπος νοοῖτ' ἂν εἰκότως ὁ Μωσῆς, χειραγωγεῖν οὐχ οἷός τε. Ταύτητοι καὶ ἕτεροι ἑβδομήκοντα χειροτονοῦνται πολλοί, τὸ ἐλλείπον ἐκείνῳ πληρώσοντες, καὶ ὡς ἐν τελείῳ πεφήνασιν ἀριθμῷ. Τοῦδε γὰρ ἂν εἴη σημαντικὸν ὁ ἑβδομήκοντα ἀριθμὸς.

Καὶ τίνες οὗτοι δὴ πάλιν; Οἱ μετὰ Μωσέα διὰ Χριστοῦ πρὸς τὸ καθηγεῖσθαι παρενηνεγμένοι, ὧν καὶ ἀπαρχὴ καὶ πατέρες οἱ θεοπέσοι μαθηταί. Ἀφελεῖν δὲ λέγεται Θεὸς ἀπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ὄντος ἐπὶ Μωσέα, καὶ ἐνεῖναι τοῖς ἐξευλεγμένοις, καὶ οὐχ ἑτέρου του χάριν, ἢ ἵνα πιστεύσωμεν, ὅτι τῷ ἐνὶ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι, τοὺς τε πρὸ ἡμῶν ἀγίους καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀγιάζει Θεός. Ὡσπερ γὰρ εἷς ἐστὶν ὁ Πατήρ, εἷς δὲ ὁμοίως καὶ ὁ Υἱός, οὕτω καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τὸ ἅγιον, τό τε ἐν προφήταις ἐν καὶ ἐν ἡμῖν. Ἐν δὲ ὑπάρχον, οὐ κατὰ διαίρεσιν ἐν πολλοῖς ἐννοοῖτ' ἂν εἰκότως, ἀλλ' ἐστὶν ἀμέριστον καὶ ἐν πολλῇ χαρισμάτων διανομῇ, καὶ τελείως ἔχον ἐν πᾶσιν. Ἐπιτηρητέον δέ, ὅτι τὸν ἀριθμὸν ἑβδομήκοντα τοὺς ἐξει-

“Οτι λοιπόν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων τοποθετοῦσε σὲ ὄλες τὶς περιπτώσεις πρὶν ἀπὸ τὰ σῦράνια ἀγαθὰ τὰ πρόσκαιρα καὶ σαρκικὰ²⁵, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πληροφορηθεῖ ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν περικοπήν. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ μετέφεραν τὴν πρόσκληση γιὰ τὸ δεῖπνο ἤθελαν νὰ τοὺς συγκεντρώσουν ὅλους στοὺς γάμους, αὐτοὶ ὅμως, λέγει, πῆγαν ἄλλος στὸν ἀγρό του, καὶ ἄλλος στὸ ἐμπόριό του. Καὶ ἡ δικαιολογία τοὺς ἦταν, τοῦ ἑνὸς ὅτι «νυμφεύθηκε, καὶ τοῦ ἄλλου ὅτι ἀγόρασε χωράφι, καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ προσέλθουν στὸ δεῖπνο²⁶. “Οτι ὅμως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μωυσῆς στιγματίζε τὴν ἀπειθεια τῶν Ἰουδαίων, τὸ θεβαιῶνε ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς λέγοντας: «Μὴ νομίζετε ὅτι ἐγὼ θὰ σᾶς κατηγορήσω στὸν Πατέρα. Σᾶς κατηγορεῖ ὁ Μωυσῆς, στὸν ὁποῖο σεῖς εἶχατε στηρίξει τὶς ἐλπίδες σας. Γιατί, ἂν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σὲ μένα. Γιατὶ ἐκεῖνος γιὰ μένα ἔγραψε²⁷. Καὶ ὁ Μωυσῆς βέβαια θεωρεῖ πολὺ δύσκολο τὸ νὰ μπορέσει νὰ ὑποφέρει ἄλλο τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, γι’ αὐτὸ ὁ Θεὸς ἀγίασε ἄλλους ἑβδομήντα τὸν ἀριθμὸ, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως. Γιατὶ ὁ νόμος μόνος, τοῦ ὁποῖου τύπος δικαιολογημένα νοεῖται ὁ Μωυσῆς, δὲν μποροῦσε νὰ μᾶς χειραγωγῆσει. Γι’ αὐτὸ καὶ χειροτονήθηκαν καὶ ἄλλοι ἑβδομήντα τὸν ἀριθμὸ, γιὰ νὰ ἀναπληρώσουν αὐτὸ ποὺ ἔλειπε ἀπὸ ἐκεῖνον, καὶ ἀποτέλεσαν τέλειο ἀριθμὸ. Γιατὶ αὐτὸ μπορεῖ νὰ σημαίνει ὁ ἀριθμὸς ἑβδομήντα.

Καὶ ποιοὶ εἶναι πάλι αὐτοί; Ἐκεῖνοι ποὺ μετὰ τὸν Μωυσῆ ὀρίσθηκαν διὰ τοῦ Χριστοῦ νὰ χρησιμεύουν ὡς δάσκαλοι, τῶν ὁποίων ἀρχὴ καὶ πατέρες ἦταν οἱ θεσπέσιοι μαθητές. Καὶ λέγεται ὅτι ὁ Θεὸς ἀφαίρεσε ἀπὸ τὸ πνεῦμα ποὺ ὑπῆρχε στὸν Μωυσῆ, καὶ τὸ ἔβαλε σ’ αὐτοὺς ποὺ ἐξελέγησαν, ὄχι γιὰ κατὰ ἄλλο, ἀλλὰ γιὰ νὰ πιστέψουμε ὅτι μὲ τὸ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ ἅγιο Πνεῦμα ὁ Θεὸς ἀγιάζει καὶ τοὺς πρὶν ἀπὸ μᾶς ἀγίους, καὶ ἐμᾶς τοὺς ἰδίους. Γιατί, ὅπως ὁ Πατέρας εἶναι ἕνας, εἶτοι ἕνα εἶναι καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ἐκεῖνο ποὺ ὑπῆρχε στοὺς προφῆτες, καὶ αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει σὲ μᾶς. Καὶ ἐφόσον εἶναι ἕνα, εὐλόγα δὲν νοεῖται διηρημένο σὲ πολλούς, ἀλλὰ μένει ἀδιαίτερο καὶ ὅταν διανέμεται σὲ πολλὰ χαρίσματα, καὶ εἶναι τέλειο σὲ ὅλους. Πρέπει ὅμως νὰ προσέξουμε, ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὅλων διέταξε

27. Ἰω. 5, 45.

λεγμένους συναγαίρειν ἐκέλευεν ὁ τῶν ὅλων Θεός. Ἀθροίζεται δὲ οὐκ εἰς πλήρες ἀριθμός Ἑλλελείτασι γὰρ δύο, Μωδαὶ καὶ Ἑλ-
 δαὶ, ὑπεριζοντας δὲ καὶ τούτους ἐμπλήρη Θεὸς τοῦ Πνεύματος.
 Προεφήτευσαν γὰρ ἐν τῇ παρεμβολῇ. Καὶ ζηλοῦσι μὲν τινες τῶν
 5 ἀμφὶ Μωσέα, καὶ δὴ καὶ εἶργεσθαι δεῖν ἔφασκον αὐτούς. Ὁ δὲ τὸ
 τοῦ Χριστοῦ προαναθρῶν μυστήριον, «Τίς δόξη», φησί, «τῷ λαῷ
 Κυρίου προφήτας, ὅταν δῶ Κύριος τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ ἐπ' αὐ-
 τούς;». Συνήσομεν δὲ καὶ διὰ τούτων, ὅτι σεσαγήνευκεν ὁ νόμος
 καὶ προσεκόμιζε τῷ Θεῷ παιδαγωγῆσαι πολλοὺς ἐπὶ τὸ Χριστοῦ
 10 μυστήριον. Πλὴν οὐ πάντας προσκομίζειν οἶός τε ἦν ὑπεριζον-
 τας καὶ τούτους ἡγίασεν ὁ Χριστός. Κέκληνται μὲν γὰρ οἱ ἐξ
 ἔθνῶν ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν, οὐ διὰ Μωσέως ἢ νόμου,
 δυνάμει δὲ μᾶλλον τῆ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἀποκαλύπτοντος τοῖς
 ἀγνοοῦσιν αὐτοῦ τὴν ἰδίαν εἰκόνα, τουτέστι τὸν Υἱόν, κεκλημέ-
 15 νους δὲ καὶ ἅγιους ἐτίθει καταχρῶν τῷ Πνεύματι. Καὶ ζηλοῦσι
 μὲν οἱ ἐν νόμῳ τοὺς ἐν Χριστῷ καὶ ἐν πίστει δεδικαιωμένους καὶ
 ἡγιασμένους ἐν Πνεύματι, πλὴν ἐγεγήθει ὁ Μωσῆς προεγνωκῶς
 τὸ μυστήριον.

Οὐκοῦν οὐ φρονοῦσι τὰ Μωσέως, ζηλοῦντες ἀτόπως τοὺς
 20 ἅγιους ἐν Χριστῷ τῶν Ἰουδαίων οἱ δῆμοι. Ἀνακηρυσσάμενοι δὴ
 οὖν ὥσπερ εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὸν λόγον, ἐκεῖνό φαμεν Ἐν μὲν τῷ
 πρώτῳ κεφαλαίῳ διεδείκνυτο σαφῶς, ὅτι σαρκικός μὲν ἔτι τῶν
 Ἰουδαίων ὁ δῆμος, ἕτερος δὲ καὶ ἁγιοπρεπῆς καὶ ἀμείνων ἀληθῶς
 ὁ τῶν ἐν πίστει καὶ ἐν Χριστῷ, καὶ ὅτι σκιὰν ἐπλήρον καὶ τύπον
 25 τῶν διὰ Χριστοῦ χαρισμάτων τὸ μάννα τὸ αἰσθητόν. Ἐδιδασκό-
 μεθα δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι, ἐὰν τὰς νόμου σκιάς καὶ μετὰ χρόνον
 αὐταῖς ἔτοιμον φυλάττωμεν, προσκρούσομεν τῷ Θεῷ, ἐσόμεθα δὲ
 καὶ αὐτοῖς τοῖς ἁγίοις ἀπηχθήμενοι. Κατεπικραίνεται γὰρ ἐπὶ τοῖς

αὐτοὶ ποὺ θὰ ἐλεγχοῦν καὶ θὰ συγκεντρωθοῦν νὰ εἶναι ἑβδομήντα στὸν ἀριθμὸν. Ὁ ἀριθμὸς ὅμως δὲν ἦταν συμπληρωμένος· γιατί ἔλειπαν δύο, ὁ Μωδὰδ καὶ ὁ Ἑλδὰδ, καὶ ὅταν ἦρθαν καὶ αὐτοὶ καθυστερημένοι τοὺς γέμισε καὶ αὐτοὺς ὁ Θεὸς μὲ Πνεῦμα. Γιατὶ μίλησαν προφητικὰ στὸ πλῆθος. Μερικοὶ ὅμως ἀπὸ ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν κοντὰ στὸν Μωυσῆ τοὺς ζήτησαν, καὶ ἔλεγον μάλιστα ὅτι ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐμποδίσει νὰ διδάσκουν. Ἐκεῖνος ὅμως, προβλέποντας τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, εἶπε· «Ποιὸς θὰ μπορῆσει νὰ δώσει προφήτες στὸν λαὸ τοῦ Κυρίου, ὅταν ὁ Κύριος θὰ δώσει τὸ Πνεῦμα τοῦ σ' αὐτοῦ;»²⁸. Μποροῦμε δηλαδὴ νὰ καταλάβουμε καὶ μὲ αὐτὰ, ὅτι ὁ νομὸς τοὺς εἶχε σαγηνέψει καὶ τοὺς ὀδήγησε στὸν Θεό, γιὰ νὰ διαπαιδαγωγήσουν τὰ πλήθη στὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Ὡστόσο δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς ὀδηγήσει ὅλους. Ἐτεῖ ἐκείνους ποὺ εἶχαν καθυστερήσει τοὺς ἀγίασε ὁ Χριστός. Γιατὶ κλήθηκαν καὶ οἱ ἔθνικοὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια, ὄχι διὰ τοῦ Μωυσέως ἢ τοῦ νόμου, ἀλλὰ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ὁ ὁποῖος ἀποκαλύπτει σὲ ὅσους ἀγνοοῦν τὴν εἰκόνα του, δηλαδὴ τὸν Υἱὸ του, καὶ ὅταν προσέρχονταν τοὺς ἔκανε καὶ ἀγίους, χρίοντάς τοὺς μὲ τὸ Πνεῦμα. Καὶ ζηλεύουν βέβαια οἱ πιστοὶ στὸν νόμον αὐτοῦ ποὺ ἔχουν δικαιωθεῖ μὲ τὸν Χριστὸ καὶ τὴν πίστη καὶ ἀγιάσθηκαν μὲ τὸ Πνεῦμα, ὅμως ὁ Μωυσῆς γέμισε ἀπὸ χαρὰ, γνωρίζοντας ἀπὸ πρὶν τὸ μυστήριον.

Ἄρα λοιπὸν δὲν πιστεύουν σ' αὐτὰ ποὺ εἶπε ὁ Μωυσῆς τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων ζηλεύοντας ἀδικαιολόγητα αὐτοὺς ποὺ ἀγιάσθηκαν μὲ τὸν Χριστό. Ἐπαναλαμβάνοντας λοιπὸν κατὰ κάποιον τρόπο ἐκεῖνο ποὺ εἶπαμε στὴν ἀρχή, λέμε τοῦτο· Στὸ πρῶτο κεφάλαιο δείχθηκε καθαρά, ὅτι τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἦταν ἀκόμα σαρκικό, ἐνῶ ὁ λαὸς τῆς πίστεως καὶ τοῦ Χριστοῦ ἦταν διαφορετικός καὶ τέτοιος ποὺ ταιριάζει σὲ ἅγιο καὶ πραγματικὰ ἀνώτερος, καὶ ὅτι τὸ ὑλικὸ μάννα ἀποτελοῦσε σκιά καὶ τύπον τῶν χαρισμάτων τοῦ Χριστοῦ. Καὶ διδασκόμασταν ἐπὶ πλέον ὅτι, ἐὰν τηροῦμε τίς σκιὰς τοῦ νόμου καὶ μετὰ τὸν ὀρισμένον γι' αὐτὲς χρόνον, θὰ ἔρθουμε σὲ σύγκρουση μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ θὰ γίνουμε μισητοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀγίους. Γιατὶ ὁ Μωυσῆς πικράθηκε πάρα πολὺ γιὰ ἐκεί-

28. Ἄριθμ. 11, 29.

τετηρηκόσι τὸ μάννα ὁ Μωσῆς. Ἐν δὲ τοῖς δευτέροις ἔνεστιν ἰδεῖν, ὅτι τὸ μάννα τὸ νοητὸν ἀτιμάζοντες Ἰουδαῖοι καὶ ἀποσπονδάζοντες μὲν τὰ ἄνωθεν καὶ διὰ Χριστοῦ, προσκεκλιμένοι δὲ ὥσπερ τοῖς γεωδεστέροις, καὶ νενευκότες ἀμέτρως ἐπὶ τὰς δυσώδεις ἡδονάς, ἐπισημῶς διολώλασιν. Ἔδει γὰρ πάντως ἡγγεῖσθαι μὲν ἐν ἀμείνοσι τὰ παρὰ Θεοῦ, στεφανοῦσθαι δὲ τῇ πίστει τὸν ἀπάντων ἡμῶν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν, φημί δὴ Χριστόν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν

Περὶ τῶν διὰ Μωσέως γεγονότων τριῶν σημείων.

10 α'. Τὴν μὴν θείαν, ἣτις ποτ' ἐστὶν καταθρῆσαι φύσιν, οὐκ ἂν δύναιτό τις. Ἀποπτος γὰρ παντελῶς, καὶ μὴν καὶ ἐπέκεινα νοῦ παντὸς καὶ λόγου δύναμιν ὑπερφέρειται, μόνη δὲ ὑπὸ μόνης ἑαυτῆς γινώσκειται. Καὶ πεύσει δὴ τοῦτο βωῶντος Χριστοῦ· «Οὐδεὶς γὰρ οἶδε», φησί, «τίς ἐστὶν ὁ Υἱός, εἰ μὴ ὁ Πατήρ· οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει τίς ἐστὶν, εἰ μὴ ὁ Υἱός καὶ ᾧ ἂν βούληται ὁ Υἱός ἀποκαλύψαι». Παρέδειξε τοίνυν ἡμῖν τὸ ἐξαιρετὸν κάλλος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Μονογενῆς, ἑαυτὸν ὥσπερ λαμπρὰν ἀναθείς εἰκόνα. Τοιγάρτοι φησὶν· «Ὁ ἔωρακῶς ἐμέ, ἔώρακε τὸν Πατέρα». Τεθεάμεθα δὲ τὸν Υἱὸν καὶ τοῖς τῆς καρδίας ὄμμασιν καὶ τοῖς τῆς 20 σαρκός, ὅτε, καθεὶς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, καταβέβηκεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, καίτοι καὶ ἐν μορφῇ καὶ ἐν ἰσότητι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑπάρχων Θεὸς καὶ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν γεγεννημένος. Καὶ μὴν ἔφη μὲν ὁ Βαρούχ, αὐτόν, οἶμαί που, τὸν Λόγον καταδεικνύς· «Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. Ἐξεῦ- 25 ρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. Μετὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς γῆς ᾤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανειστράφη». Προσανακεκράγει δὲ σαφῶς καὶ ὁ θεῖος ἡμῖν Δαβίδ· «Θεὸς θεῶν Κύριος ἐλάλησεν,

νους πού είχαν διατηρήσει τό μάννα. Ἐπί πλέον μποροῦμε ἀκόμα νά δοῦμε, ὅτι ἀτιμάζοντας τό νοητό μάννα οἱ Ἰουδαῖοι καί ἀποκρούοντας ἀπό τή μιὰ τὰ οὐράνια καί τὰ τοῦ Χριστοῦ, καί ἀπό τήν ἄλλη προσκολλώμενοι κατὰ κάποιον τρόπο σά πιδ γήινα καί κλίνοντας ὑπερβολικά πρὸς τίς βρωμερές ἡδονές, χάθηκαν πανηγυρικά. Γιατί ἔπρεπε ὅπωςδήποτε νά θεωροῦνται ἀνώτερα αὐτὰ πού προέρχονται ἀπό τὸν Θεό, καί νά ἐπιβραβεύεται μέ τήν πίστη ὁ Σωτήρας καί Λυτρωτής ὄλων μας, δηλαδή ὁ Χριστός, διὰ τοῦ ὁποίου καί μαζί μέ τὸν ὁποῖο στὸν Θεὸ καί Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα μαζί μέ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

Γιὰ τὰ τρία θαύματα πού ἔγιναν ἀπὸ τὸν Μωυσή.

1. Κανεὶς βέβαια δὲν μπορεῖ νά γνωρίσει ποιά ἀκριβῶς εἶναι ἡ φύση τοῦ Θεοῦ. Γιατί εἶναι τελείως ἀθέατη, καί φυσικά πέρα ἀπὸ κάθε νοῦ, καί ὑπερβαίνει τὴ δύναμη τοῦ λόγου, καί μόνο ἡ ἴδια γνωρίζεται ἀπὸ τὸν ἑαυτό της. Καί θὰ τὸ πληροφορηθεῖς αὐτὸ ἀπὸ τὸν Χριστὸ ὁ ὁποῖος φωνάζει καί λέγει· «Κανένας δὲν γνωρίζει ποιὸς εἶναι ὁ Υἱός, παρὰ μόνο ὁ Πατέρας, οὔτε τὸν Πατέρα τὸν γνωρίζει καλὰ κανένας, παρὰ μόνο ὁ Υἱός καί ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο θέλει ὁ Υἱός νά τὸν ἀποκαλύψει»²⁹. Μᾶς ἔδειξε λοιπὸν τὴν ἐξαιροεπικὴ ὁμορφιά τοῦ Θεοῦ καί Πατέρα ὁ Μονογενής, παρουσιάζοντας τὸν ἑαυτό του κατὰ κάποιον τρόπο σὰν φωτεινὴ εἰκόνα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς λέγει· «Αὐτὸς πού εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»³⁰. Ἐχομε δεῖ λοιπὸν τὸν Υἱὸ καί μέ τὰ μάτια τῆς καρδιάς καί τοῦ σώματος, ὅταν, ταπεινώντας τὸν ἑαυτό του, ἦρθε σὲ μᾶς, ἂν καί ἦταν Θεὸς καί ὡς πρὸς τὴ μορφὴ καί ὡς πρὸς τὴν ἰσότητά τοῦ Θεοῦ καί Πατέρα, καί ἦταν γεννημένος ἀπὸ αὐτὸν ὡς πρὸς τὴ φύση του. Καί εἶπε βέβαια ὁ Βαρούχ, δείχνοντας, νομίζω, κατὰ κάποιον τρόπο τὸν ἴδιον τὸν Λόγον· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς μας. Νὰ μὴ θεωρεῖται ἄλλος σὰν αὐτόν. Ἐφεῦρε κάθε μέθοδο τῆς ἐπιστήμης, καί τὴν ἔδωσε στὸ παιδί του Ἰακώβ καί στὸν ἀγαπημένο του Ἰσραηλιτικὸ λαὸ. Καί μετὰ ἀπὸ αὐτὸ φανερώθηκε πάνω στὴ γῆ καί συναναστράφηκε μέ τοὺς ἀνθρώπους»³¹, ἀλλὰ καί ὁ θεῖος Δαβὶδ μᾶς εἶχε διακηρύξει ἀπὸ πρὶν μέ σαφήνεια·

31. Βαρούχ 3, 36-37.

καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν ἐκ Σιών ἢ εὐπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ. Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἤξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται». Καταβέβηκε γὰρ ἐν εἶδει πυρός ἐπὶ ὄρος Σινᾶ

5 Ἄλλ' ὅτι τύπος ἦν ἐκεῖνα καὶ ἕτερον οὐδέν, πληροφορεῖ Χριστός. ῥοντο γὰρ οἱ τῶν Ἰουδαίων δῆμοι τὴν ἀπόρρητον ἀληθῶς τεθεῶσθαι φύσιν, μεσολαβοῦντος Μωσέως καὶ περιστάτος αὐτοῦ ἐν Χωρηθ καὶ συλλέγοντος εἰς ἐκκλησίαν ὑπὸ τὸ ὄρος Σινᾶ Ἐπειδὴ δὲ καὶ σαλπύγγων ἠχὴ διαπύσους εἰς τὸ ἄνω διάπτουσα
10 κατεπτῶει τοὺς ἀκροωμένους, ῥοντο κατὰ σφᾶς καὶ φωνῆς τῆς θείας γενέσθαι κατήκοι. Ἄλλ' ὅτι ταυτὶ μειρακιωδῶς ἐσκέπτοντο, πεπληροφορηκεν ἐναργῶς οὕτω λέγων ὁ Θεός «Φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε, οὐδὲ εἶδος αὐτοῦ ἐωράκατε». Καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ὑμῖν μένοντα, ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτω ὑμεῖς οὐ
15 πιστεύετε. Οὐκοῦν οἱ πιστεύσαντες, τεθεάμεθα ἐν Υἱῷ τὸν Πατέρα, παρεδεξάμεθα δὲ καὶ τὸν Λόγον αὐτοῦ. Ταῦτητοι καὶ λελητρώμεθα· σέσωκε γὰρ ἡμᾶς οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, οὐχ ὁ νόμος ὁ διὰ Μωσέως, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ὅτι δὲ ἀληθὲς ὃ φημι, καὶ διὰ τῶν γραμμένων εἰσόμεθα. Ἐχει δὲ
20 οὕτως «Καὶ εἶπε, φησὶν Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς τοῦ Πατρὸς σου, ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ Ἀπέστρεψε δὲ Μωσῆς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Ἠύλαθεῖτο γὰρ καταβλέψαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Ἄθρει τοῦ νόμον τὸ ἀδρανές. Ἐμφανίζει γὰρ ἑαυτὸν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, ἀλλ' ἐμφανῶς καθιστάτος, ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον Μωσῆς. Σημεῖον δ' ἂν γένοιτο καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐναργῆς τοῦ, μηδὲ αὐτοῦς τοὺς υἱοὺς τὴν θεοπρεπῆ τοῦ Υἱοῦ καταθρηῆσαι δόξαν, ἐμφανίζοντος καὶ μονονουχὶ προσάγοντος εἰς ἐπίγνωσιν
Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε διὰ φωνῆς Ἡσαΐον· «Εὐρέθη τῶν ἐμῶν

32. Ψαλμ. 49, 2-3.

33. Δευτ. 4, 12.

«Ὁ Θεὸς τῶν Θεῶν καὶ Κύριος μίλησε καὶ προσκάλεσε τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου μέχρι τῆ δύσης. Ἐλαμψε ἀπὸ τῆ Σιών ἡ μεγαλόπρεπη λαμπρότητά του. Ὁ Θεὸς θὰ ἔρθει φανερά, ὁ Θεὸς μας, καὶ δὲν θὰ παρασιωπηθεῖ ὁ ἐρχομὸς του»³². Καὶ πράγματα κατέδηκε μὲ τὴ μορφή φωτιᾶς στὸ ὄρος Σινᾶ.

Ὅτι ὅμως τὰ γεγονότα ἐκεῖνα ἦταν προτύπωση καὶ τίποτε ἄλλο, μᾶς τὸ πληροφορεῖ ὁ Χριστός. Γιατὶ τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων νόμιζαν ὅτι εἶχαν δεῖ πραγματικὰ τὴν ἀπόρρητη φύση, μὲ τὴν μεσολάβηση τοῦ Μωυσῆ, ὁ ὁποῖος τοὺς τοποθέτησε γύρω ἀπὸ τὸ ὄρος Χωρήβ, καὶ τοὺς συγκέντρωσε σὲ σύναξη κάτω ἀπὸ τὸ ὄρος Σινᾶ. Καὶ ἐπειδὴ ὁ διαπεραστικὸς ἦχος τῶν σαλπίγγων ποὺ ἀκούονταν ἀπὸ πάνω τρώμαζαν αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀκουαν, νόμιζαν ὅτι ἀκουαν καὶ θεία φωνή ποὺ ἀπευθυνόταν ἐναντίον τους. «Ὅτι ὅμως αὐτοὶ σκέφτονταν σὰν μικρὰ παιδιὰ, τοὺς τὸ πληροφοροῦσε καθαρὰ ὁ Θεὸς λέγοντας τὰ ἐξῆς· «Ἀκούσατε τὴ φωνὴ του, ἀλλὰ δὲν εἶδατε τὴ μορφή του»³³. Καὶ δὲν κρατᾶτε μέσα σας τὸν λόγο του, γιατί αὐτὸν ποὺ ἔστειλε ἐκεῖνος, δὲν τὸν πιστεύετε. Λοιπὸν ἐμεῖς ποὺ πιστέψαμε, ἔχουμε δεῖ τὸν Πατέρα στὸ πρόσωπο τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἀποδεχθήκαμε τὸν Λόγο του. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἔχουμε λυτρωθεῖ, γιατί δὲν μᾶς ἔσωσε οὔτε μεσίτης, οὔτε ἄγγελος, οὔτε ὁ νόμος ποὺ δόθηκε μὲσω τοῦ Μωυσέως, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ³⁴. Ὅτι βέβαια εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ ποὺ λέγω, θὰ τὸ γνωρίσουμε καὶ μὲ αὐτὰ ποὺ εἶναι γραμμένα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὡς ἐξῆς· «Καὶ εἶπε», λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ πατέρα σου, ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ. Καὶ ὁ Μωυσῆς ἔστρεψε ἀλλοῦ τὸ πρόσωπό του, γιατί φοβόταν νὰ δεῖ τὸν Θεὸ κατὰ πρόσωπο»³⁵. Πρόσεχε τὴν ἀδυναμία τοῦ νόμου. Γιατὶ ἐμφανίζει ὁ Θεὸς τῶν ὄλων τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ ὅταν φανερώνεται, ὁ Μωυσῆς γυρίζει ἀλλοῦ τὸ πρόσωπό του. Αὐτὸ λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ γίνεαι ὀλοκάθαρη ἀπόδειξη σὲ μᾶς, ὅτι οὔτε ἀκόμα καὶ οἱ ἴδιοι οἱ υἱοὶ μπορούν νὰ δοῦν καθαρὰ τὴν θεοπρεπῆ δόξα τοῦ Υἱοῦ, ὅταν τὴν φανερώνει καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τὴν παρουσιάζει γιὰ τὴν γνωρίσουν. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἔλεγε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰησοῦ· «Βρέθηκα

34. Ἐβρ. 2, 16.

35. Ἐξ. 3, 6.

ζητοῦσιν, ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν. Εἶπα Ἰδοὺ ἐμὶ τῷ ἔθνει, οἳ οὐκ ἠπίσταντό με. Ὁλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα.

Οὐκοῦν οὐ τεθέαται τὴν δόξαν Χριστοῦ, τοὺς τῆς διανοίας
5 ἀποστρέφοντες ὀφθαλμούς. Καὶ τοῦτο, οἷμαι, ἐστὶ τὸ διὰ φωνῆς
προφήτου περὶ αὐτῶν εἰρημένον· «Καὶ ἐστρέψαντο ἐπὶ ἐμὲ νῦτα
καὶ πρόσωπον αὐτῶν». Γράφει δὲ καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος· «Ἄ-
κρι τῆς σήμερον ἡμέρας ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης
τὸ αὐτὸ κάλυμμα μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ κατ-
10 αργεῖται. Ἄλλ' ἕως σήμερον ἡνίκα ἀναγινώσκειται Μωσῆς, κά-
λυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται. Ἡνίκα δὲ ἂν ἐπιστρέψῃ
πρὸς Κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα. Ὁ δὲ Κύριος, τὸ Πνεῦμά
ἐστίν οὗ δὲ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία». Ἡμεῖς δὲ οἱ πιστεύ-
σαντες οὐκ εὐλαβούμεθα καταβλέψαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἢ
15 πάλιν αὐτὸς ὁ θεοπέσιος ἔφη Παῦλος· «Ἀνακαλυμμένῳ προσώ-
πῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπιριζόμεθα». Ἀποστρέφει τοίνυν τὸ
πρόσωπον Μωσῆς. Εἶτα τοῦ Θεοῦ λέγοντος, ὅτι προσήκει βαδί-
ζειν αὐτὸν ὁμοῦ τῇ γερονσίᾳ τῶν νιῶν Ἰσραὴλ πρὸς τὸν ἀπόπλη-
κτον Φαραῶ, σαφηνιοῦντα ὅτι προσκέκληται ὁ Θεὸς τοὺς ἐξ
20 Ἰσραὴλ, ἵνα θύσωσιν αὐτῷ κατὰ τὴν ἔρημον, προσθέντος δὲ ὅτι
δεήσει σκυλεῦσαι τοὺς Αἰγυπτίους, δεχομένης γυναικὸς παρὰ
γείτονος καὶ συσκήνου αὐτῆς σκευὴ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ καὶ ἵμα-
τισμόν· «Ἀπεκρίθη», φησὶν, «ὁ Μωσῆς καὶ εἶπεν Ἐὰν δὲ μὴ πι-
στεύσωσι, μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς μου (ἐροῦσι γάρ, ὅτι
25 Οὐκ ὄπται σοι ὁ Θεός), τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς; Εἶπε δὲ αὐτῷ Κύ-
ριος Τί τοῦτο ἐν τῇ χειρὶ σου; Ὁ δὲ εἶπεν· Ράβδος. Καὶ εἶπε· Ρί-
ψον αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ ἔρριψεν αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἐγένε-
το ὄφεις, καὶ ἔφυγε Μωσῆς ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς αὐ-
τόν· Ἐκτεινον τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς κέρκου. Ἐκτείνας
30 οὖν τὴν χεῖρα, ἐπελάβετο τῆς κέρκου, καὶ ἐγένετο ράβδος ἐν τῇ
χειρὶ αὐτοῦ, ἵνα πιστεύσωσί σοι, ὅτι ὄπται σοι Κύριος ὁ Θεὸς τῶν

ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν μὲ ἀναζητοῦσαν, φανερώθηκα σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν μὲ ρωτοῦσαν. Εἶπα· Νά, εἶμαι στὸ ἔθνος ποὺ δὲν μὲ γνωρίζαν. 'Ολόκληρη τὴν ἡμέρα ἀπλωνα τὰ χέρια μου σὲ λαὸ ποὺ δὲν πειθαρχοῦσε καὶ ἔφερε ἀντιρροήσεις»³⁶.

Ἄρα λοιπὸν δὲν εἶδαν τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ γυρίζουν ἄλλοῦ τὰ μάτια τῆς διάνοιάς τους. Καὶ νομίζω πὼς αὐτὸ σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ λέγεται ἀπὸ τὸν προφήτη· «Καὶ ἔστρεψαν σὲ μένα τὰ νῶτα τους, καὶ ὄχι τὰ πρόσωπά τους»³⁷. Ἄλλὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφει· «Μέχρι σήμερα κατὰ τὴν ἀνάγνωσι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μένει τὸ ἴδιο κάλυμμα καὶ δὲν ἀφαιρεῖται, γιατί καταργεῖται διὰ τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι μέχρι σήμερα, ὅταν διαβάζεται ὁ Μωυσῆς, ὑπάρχει ἓνα κάλυμμα στὸν νοῦ τους. Μόλις ὅμως ἐπιστρέψει κανεὶς πρὸς τὸν Κύριο, τὸ κάλυμμα ἀφαιρεῖται. Καὶ ὁ Κύριος εἶναι τὸ Πνεῦμα, καὶ ὅπου ὑπάρχει τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου, ἐκεῖ ὑπάρχει ἐλευθερία»³⁸. Ἐμεῖς ὅμως ποὺ πιστέψαμε, δὲν φοβόμαστε νὰ δοῦμε τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ, ὅπως πάλι εἶπες ὁ ἴδιος ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «Μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο βλέπουμε τὴ δόξα τοῦ Κυρίου»³⁸. Ὁ Μωυσῆς λοιπὸν στρέφει ἄλλοῦ τὸ πρόσωπό του. Ἐπειτα, ὅταν ὁ Θεὸς τοῦ εἶπε, ὅτι πρέπει νὰ πάει μαζί μὲ τὴ γερούσια τῶν Ἰσραηλιτῶν στὸν παράφρονα Φαραῶ, γιὰ νὰ τοῦ ἐξηγήσει, ὅτι ὁ Θεὸς προσκάλυψε τοὺς Ἰσραηλίτες νὰ τοῦ προσφέρουν θυσία στὴν ἔρημο, προσθέτοντας, ὅτι θὰ χρειαστεῖ νὰ λαφυραγωγῆσουν τοὺς Αἴγυπτιοὺς μὲ τὸ νὰ ζητήσῃ κάθε γυναίκα καὶ νὰ πάρει ἀπὸ τὴ γειτόνισσα ἢ τὴ συγκάτοικό της στὴ σκηνὴ σκευὴ ἀσημένια καὶ χρυσᾶ καὶ ἱματισμό. «Καὶ ὁ Μωυσῆς ἀπάντησε», λέγει, «καὶ εἶπε· Ἐάν ὅμως δὲν μὲ πιστέψουν καὶ δὲν ὑπακούσουν (γιατί θὰ μοῦ ποῦν· Δὲν σοῦ φανερώθηκε ὁ Θεός), τί θὰ τοὺς πᾶ; Καὶ ὁ Κύριος τοῦ εἶπε· Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κρατᾶς στὸ χέρι σου; Καὶ ὁ Μωυσῆς ἀπάντησε· Ραβδί. Καὶ ὁ Κύριος τοῦ εἶπε· Ρίξε το κάτω. Καὶ τὸ ἔρριξε στὴ γῆ καὶ ἔγινε φίδι. Καὶ ὁ Μωυσῆς φοβισμένος ἔφυγε ἀπὸ αὐτό. Καὶ ὁ Κύριος τοῦ εἶπε· Ἄπλωσε τὸ χέρι σου καὶ πιάσε τὴν οὐρὰ τοῦ φιδιοῦ. Ἄπλωσε τότε τὸ χέρι του καὶ ἔπιασε τὴν οὐρὰ, καὶ τὸ φίδι στὸ χέρι του ἔγινε πάλι ραβδί. Αὐτό, γιὰ νὰ πιστέψουν ὅτι ἐμφανίσθηκε σὲ σένα ὁ

38. Β΄ Κορ. 3, 14-18.

πατέρων σου, Θεός Ἀβραάμ και Θεός Ἰσαάκ και Θεός Ἰακώβ». Ἐδεδίει μὲν γάρ Μωσῆς μὴ ἄρα τις εἶναι δόξη τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ φιλοψευδῆς τε και εἰκαιόμυθος, ὀφθῆναι μὲν ἑαυτῷ λέγων τὸν τῶν ὄλων Θεόν, εἰπεῖν δὲ προστάξει τῆς Αἰγυπτίων πλεονεξίας 5 ὅτι πρέπει λοιπὸν ἀποφοιτᾶν ἐρωμένως. Ταύτητοι θαυματουργεῖν ἐκέλευε και τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπου φύσιν ἐργάζεσθαι, μεταπλάττοντος τοῦ Θεοῦ τὴν ράβδον εἰς ὄφιν, ὡς ἂν νοοῖτο οὐκ αὐτομόλης ἀληθῶς, ἀλλὰ τῶν ἄνωθεν και παρὰ Θεοῦ θεοπιαμάτων κομιστής. Τὸ γὰρ ἀληθές σημεῖον, ὃ πάντες ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν, ἦ 10 τοῦ Λόγου ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καταφοίτησις, ἦ διὰ τῆς ράβδου τῆς εἰς γῆν πεσούσης σημαίνεται. Πῶς δὲ και τίνα τρίτον, ὡς ἐνὶ δὴ πάλιν εἰπεῖν πειράσομαι.

β'. Ράβδω παρεικάζει τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον φύντα ἢ θεόπνευστος Γραφή, διὰ τοι τὸ πάντα στηριζέσθαι παρ' αὐτοῦ. «Τῷ Λόγῳ 15 Κυρίου», φησὶν, «οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν», και, «Ὑποστηρίζει μὲν τοὺς δικαίους ὁ Κύριος». Ὑπενηνέγεθα δὴ τῷ Πατρὶ δι' Υἱοῦ, και τοῦτο αὐτὸς ἀληθές ὑπάρχον ὑποφαίνει λέγων «Και διάξω αὐτοὺς ὑπὸ τὴν ράβδον μου». Ράβδος δὲ και ἐτέρως, βασιλείας σύμβολον· βασιλεύει δὲ δι' Υἱοῦ ὃ τῶν ὄλων Θεός και Πατήρ. 20 Αὐτὸν ἢ ράβδος Ἀσράων, ἢ ἐν τοῖς ἀγίοις τῶν ἀγίων καταβλαστήσασα, κατασημήνειεν ἂν αὐτὸν ἢ ἐκ ρίζης Ἰεσοῖ και ἢ πάντας ἡμᾶς παρακαλοῦσα πνευματικῶς, και πρὸς γε τὸ ἐρηρεῖσθαι καλῶς τοὺς πεπιστευκότας ἀνέχουσα, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον πρὸς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν και Πατέρα· «Ἡ ράβδος σου και ἦ 25 βακτηρία, αὐταὶ με παρεκάλεσαν». Ράβδος δὴ οὖν ὁ Υἱός. Ἄλλ' ἕως μὲν ἦν ὡς ἐν χειρὶ τοῦ Πατρὸς και ἐν τοῖς τῆς θεότητος ὑψώμασιν, οὕτω γενόμενος καθ' ἡμᾶς, ἄθεοι μὲν ἐν κόσμῳ διετελοῦμεν οἱ τάλανες· ἐπλανώμεθα δὲ τῇ κτίσει λατρεύοντες και ταῖς τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων ὑπενηνεγμένοι πλεονεξίαις. Ἐπειδὴ

39. Ἐξ. 4, 1-5.

40. Ψαλμ. 32, 6.

Κύριος και Θεός τῶν Πατέρων σου, ὁ Θεός τοῦ Ἄβραάμ, καὶ ὁ Θεός τοῦ Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεός τοῦ Ἰακώβ»³⁹. Ὁ Μωυσῆς φοβόταν δηλαδή μήπως δώσει τὴν ἐντύπωση στους Ἰσραηλίτες, ὅτι εἶναι κανένας ψεύτης καὶ μυθομανῆς, λέγοντας ὅτι τοῦ φανερώθηκε ὁ Θεός τῶν ὄλων, καὶ τὸν διέταξε νὰ πεῖ ὅτι πρέπει νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν πλεονεξία τῶν Αἴγυπτίων μὲ τρόπο δυναμικό. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ τὸν διέταξε νὰ θαυματοουργήσει καὶ νὰ κάνει πράγματα ποὺ εἶναι ἀδύνατο νὰ κάνει ἢ ἀνθρώπινη φύση, μεταβάλλοντας ὁ Θεός τὸ ραβδί σὲ φίδι, γιὰ νὰ καταλάβει, ὅτι δὲν εἶναι αὐτοπρόσκλητος πραγματικά, ἀλλὰ ἦταν κομστής τῶν οὐράνιων καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐντολῶν. Γιατὶ τὸ ἀληθινὸ θαῦμα, τὸ ὁποῖο ὄλοι ἡμεῖς ἔχουμε πιστέψει, εἶναι ὁ ἐρχομὸς τοῦ Λόγου σὲ μᾶς, ὁ ὁποῖος δηλώνεται μὲ τὴν ράβδο ποὺ ἔπεσε στὴ γῆ. Πῶς ὅμως καὶ μὲ ποιὸν τρόπο, θὰ προσπαθήσω καὶ πάλι νὰ τὸ ἐξηγήσω, ὅσο φυσικὰ εἶναι δυνατόν.

2. Μὲ ράβδο παρομοιάζει ἡ θεόπνευστη Γραφὴ τὸν Λόγο ποὺ βλάστησε ἀπὸ τὸν Θεό, ἐπειδὴ ὅλα στηρίζονται ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ λέγει· «Μὲ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου στερεώθηκαν οἱ οὐρανοί»⁴⁰, καὶ «Ὑποστηρίζει ὁ Κύριος τοὺς δικαίους»⁴¹. Ὁδηγηθήκαμε δηλαδή στὸν Πατέρα μέσω τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸ τὸ ὑποδηλώνει ὁ ἴδιος λέγοντας· «Καὶ θὰ τοὺς ὀδηγήσω κάτω ἀπὸ τὴν ράβδο μου»⁴². Ἡ ράβδος βέβαια μὲ ἄλλη ἔννοια εἶναι σύμβολο τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ ὁ Θεός τῶν ὄλων καὶ Πατέρας βασιλεύει διὰ τοῦ Υἱοῦ. Αὐτὸν λοιπὸν σημαίνει ὀλοφάνερα ἡ ράβδος τοῦ Ἰακώβ ποὺ βλάστησε στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων. Αὐτὸν σημαίνει καὶ ἡ ράβδος ἀπὸ τὴν ρίζα τοῦ Ἰησοῦ, ἡ ὁποία στηρίζει ὅλους ἡμᾶς πνευματικά, καὶ ἡ ὁποία στηρίζει καλὰ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πιστέψει, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἐξυμνεῖται στους Ψαλμοὺς πρὸς τὸν Θεὸ τῶν ὄλων καὶ Πατέρα· «Ἡ ράβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐτὲς μὲ στήριξαν»⁴³. Ράβδος λοιπὸν εἶναι ὁ Υἱός. Ἀλλὰ ὅσον χρόνον βρισκόταν στὸ χεῖρ τοῦ Πατέρα καὶ στὰ ἕψη τῆς θεότητος, πρὶν ἀκόμα γίνεαι σὰν ἡμᾶς, ἤμασταν ἄθεοι μέσα στὸν κόσμον οἱ ταλαίπωροι, γιατί βρισκόμασταν σὲ πλάνη, λατρεύοντας τὴν κτίση καὶ ὄντας ὑποταγμένοι στὶς πλεονεξίες τῶν ἀκαθάρτων δυνάμεων. Ὅταν ὅμως (γιὰ

41. Ψαλμ. 36, 17.

42. Ἦσ. 10, 24.

43. Ψαλμ. 22, 4.

δὲ μονονουχί (σωματικώτερον εἰρήσεται διὰ γε τὴ θεωρία χρη-
 σιμον) τῆς ἰδίας δόξης καταλειπῶς τὰ ὑψώματα καὶ οἶονεὶ τὴν
 τοῦ Πατρὸς χεῖρα, καθίκετο μὲν εἰς γῆν ἐξ οὐρανοῦ, γέγονε καθ'
 ἡμᾶς σύμμορφός τε τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, οἱ πονηρίας εἰσὶν ἔμπλεοι
 5 (πονηροὺς γὰρ αὐτοὺς ἐκάλεσεν ὁ Υἱός, οὕτω λέγων· «Εἰ οὖν
 ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις
 ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει
 ἀγαθὰ τοῖς αἰτουῦσιν αὐτόν;»), μονονουχί καὶ εἰς ὄφιν αὐτόν μετα-
 σκευάσαι φαμέν, διὰ τοι μόνον τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοιότητα καὶ τὸ ἐν
 10 ἴσῳ γενέσθαι σχήματι. Πονηρὸς μὲν ὁ ἄνθρωπος, εἰ πρὸς ἡμερό-
 τητα τοῦ Θεοῦ συγκρίνοιτο. Μεταβέβηκε τοίνυν εἰς ὄφιν ἡ ρά-
 βδος. Γέγονε γὰρ ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις
 ἐλογίσθη, καὶ κεχηρημάτικε μεθ' ἡμῶν πονηρός, καίτοι κατὰ φύσιν
 ὑπάρχων ἀγαθός, μᾶλλον δὲ αὐτόχημα τὸ ἀγαθόν.

15 Ἄλλ' ὅτι γεγονότα καθ' ἡμᾶς τὸν Μονογενῆ, παρεδεξάμεθα
 μὲν ἡμεῖς, οὐκ ἠγάπησαν δὲ οἱ τῶν Ἰουδαίων δῆμοι (ἀποδεδρά-
 κασι γὰρ ὡσπερ αὐτοῦ), σαφές ἂν γένοιτο διὰ τῶν ἱερῶν Γραμ-
 μάτων. «Ἐφυγε γὰρ Μωσῆς ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ». Πονηρὸν
 γὰρ εἶναι νομίσαντες, οὐ τῆ πίστει τετολμήκασιν, ἀπεκτόνασι δὲ
 20 μᾶλλον καὶ συνεσταύρωσαν πονηροῖς. Πλὴν ὅτι κατὰ καιροὺς
 ἐπιδράξεται μὲν ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, γινώσκειται δὲ ὅτι πονηρὸς μὲν
 οὐδαμῶς, στήριγμα δὲ μᾶλλον καὶ ἰσχύς ἡ πνευματικὴ τῶν πι-
 στευόντων ἐπὶ δι' αὐτοῦ τοῦ γεγονότος. εἰσόμεθα. Φεύγοντα γὰρ
 Μωσέα Θεὸς ἐπιστρέφει. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ ὄφους ἐπελάβετο, γέγονε
 25 ράβδος ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. Οὐκοῦν τοῖς μὲν οὐκ εἰδόσι πονηρὸς
 εἶναι δοκεῖ, διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν, εἴ γε μὴν ἐπιλάβοιτο τις
 αὐτοῦ διὰ πίστεως, ράβδον εὐρίσκει καὶ στήριγμα. Ἀξιόχρεως
 μὲν οὖν ἢ ἐπὶ τῇ ράβδῳ θεοσημεία καὶ ἀνατεῖθαι οἶα τε τοὺς ἐξ
 Ἰσραὴλ, ἢ γον ἀπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἐπέσκεπται ὁ Θεὸς
 30 αὐτούς. Ἐπειδὴ δὲ τοῖς ἄγαν ἠρωροτηκόσι τὸ δυσήκοον καὶ τοῖς

νά τὸ πῶ πὶὸ σωματικά, ὥστε νὰ γίνεῖ πὶὸ κατανοητὸ) ἐγκαταλείποντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ ὕψος τῆς δόξας του καὶ τὸ χέρι τοῦ Πατέρα, κατέβηκε στὴ γῆ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἔγινε σὰν ἐμᾶς καὶ ὅμοιος μὲ τοὺς γῆϊνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι γεμᾶτοι πονηρία (γιατὶ πονηροὺς τοὺς ὀνόμασε ὁ Υἱός, λέγοντας: «Ἐφόσον σεῖς πού εἴσατε πονηροὶ γνωρίζετε νὰ δίνετε ὠφέλιμα πράγματα στὰ παιδιά σας, πόσο μᾶλλον ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος θὰ δώσει ἀγαθὰ πράγματα σ' ἐκείνους πού τὸν παρακαλοῦν;»⁴⁵), μεταβάλλοντάς τον ὅπως μπορούμε νὰ ποῦμε κατὰ κάποιον τρόπο καὶ σὲ φίδι, ἐξαιτίας μόνο τοῦ σχήματος καὶ τῆς ὁμοιότητάς του μὲ μᾶς καὶ ἐπειδὴ ἔλαβε τὴ ἴδια μορφή. Πονηρὸς λοιπὸν εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν συγκριθεῖ μὲ τὸν ἡμερο Θεό. Μεταβλήθηκε λοιπὸν ἢ ράβδος σὲ φίδι. Ἔγινε καὶ ὁ Μονογενὴς ἄνθρωπος καὶ συγκαταλέχθηκε ἀνάμεσα στοὺς παρόνομους, καὶ ἔγινε πονηρὸς σὰν ἐμᾶς, ἂν καὶ ὡς πρὸς τὴ φύση του εἶναι ἀγαθός, ἢ μᾶλλον αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ἀγαθό.

ἽΟτι ὁμως ὅταν ὁ Μονογενὴς ἔγινε σὰν ἐμᾶς, ἐμεῖς τὸν ἀποδεχθήκαμε, ὁμως τὰ πληθὴ τῶν Ἰουδαίων δὲν τὸν ἀποδέχθηκαν (γιατὶ δραπέτευσαν κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ αὐτόν), γίνεται σαφές ἀπὸ τίς ἅγιες Γραφές· γιατί λέγει· «Ὁ Μωυσῆς ἔστρεψε ἄλλοῦ τὸ πρόσωπὸ του»⁴⁶. Ἐπειδὴ δηλαδὴ νόμισαν ὅτι εἶναι πονηρὸς, δὲν τόλμησαν νὰ τὸν πιστέψουν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν θανάτωσαν καὶ τὸν σταύρωσαν μαζὶ μὲ τοὺς πονηροὺς. Ἄλλ' ὁμως ὅτι κατὰ καιροὺς θὰ σαγηνευθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ θὰ ἀναγνωρισθεῖ ὅτι δὲν εἶναι καθόλου πονηρὸς, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι στήριγμα καὶ πνευματικὴ δύναμη αὐτῶν πού τὸν πιστεύουν, θὰ τὸ γνωρίσουμε μὲ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ γεγονός. Γιατί, ἐνῶ ὁ Μωυσῆς φεύγει, ὁ Θεὸς τὸν γυρίζει πίσω. Καὶ ὅταν ἔπιασε τὸ φίδι, στὸ χέρι του ἔγινε ραβδί. Ἄρα λοιπὸν σ' αὐτοὺς πού δὲν τὸν γνωρίζουν, φαίνεται ὅτι εἶναι πονηρὸς, ἐξαιτίας τῆς ὁμοιότητάς του μὲ μᾶς, ἐὰν ὁμως κάποιος τὸν συλλάβει μὲ τὴν πίστη, τὸν βρίσκει ραβδί καὶ στήριγμα. Εἶναι λοιπὸν ἀξιόπιστο τὸ θαῦμα μὲ τὸ ραβδί, καὶ μπορεῖ νὰ πείσει τοὺς Ἰσραηλιῆτες, δηλαδὴ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς ἐπισκέφθηκε. Ἐπειδὴ ὁμως αὐτοὺς πού πάσχουν ἀπὸ μεγάλη ἀνυπακοή καὶ ἔχουν χάσει κάθε

45. Ἐξ 3, 6.

ἔξω γεγονόσιν ἐλπίδος τοῦ διαδρᾶναι δύνασθαι τῶν σφίσιν ἐπηρ-
τημένων τὸ δυσασχθές, καὶ πλειόνων ἔδει θαυμάτων· κέκληνται
γὰρ οἱ τοιοῦτοι μόλις εἰς τὸ εὐήνιον.

γ'. Πάλιν ἔφη Θεὸς πρὸς τὸν ἱερόν δηλονότι Μωσέα· «Εἰσε-
5 νεγκαι τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν κόλπον σου. Καὶ εἰσήνεγκε τὴν χεῖρα
αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐγενήθη ἡ χεῖρ αὐτοῦ λεπρῶσα
ὡς χιών. Καὶ εἶπε πάλιν· Εἰσήνεγκαι τὴν χεῖρα εἰς τὸν κόλπον σου.
Καὶ εἰσήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐξήνε-
10 θε εἰς τὴν χροάν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ». Θεοπρεπὲς γοῦν ὅτι μάλιστα
γε τὸ ἀπαλλάξαι δύνασθαι λέπρα. Τὰ δὲ εἰς τοῦτο λοιπὸν ἀγριό-
τητος ἀφιγμένα τῶν παθῶν, ὡς μηδὲ αὐταῖς εἴκειν ἀνέχεσθαι ταῖς
τῶν ἰατρῶν ἐμπειρίας, δεοίτ' ἂν ἤδη πως ἐν τοῖς καθ' αὐτὰ μόνης
τάχα που τῆς ἄνωθεν ἐξουσίας, ἢ τὸ ἀντιστατοῦν οὐδέν, πάντα
15 βάσμα καὶ εὐήνυτα· ἀνίατον δὲ νοσημάτων ἢ λέπρα. Ὅτι τοίνυν
τὰ ἐν ἀνθρώποις ἀπεγνωσμένα καὶ τὰ παρ' ἡμῖν ἀδύνατα, παρ'
αὐτῷ δυνατά, καὶ οὐδὲν ὅλως τὸ ἄναντες ἐφῆκε νοεῖν ὁ τῶν ὄλων
Θεός, διὰ τοῦ τὴν Μωσέως χεῖρα θεραπεῦσαι λελερωμένην, ὡς
ἂν εἶδειεν ἐντεῦθεν οἱ κεκλημένοι, τουτέστιν οἱ ἐξ αἵματος Ἰσρα-
20 ἦλ, ὅτι, κἂν δυσδιάφυκτον ἔχοιεν τὴν συμφορᾶν, ταῖς Αἰγυπτίων
μοχθηρίαις ὑπεξευγμένοι, καὶ νόσον ὥσπερ τινὰ παθόντες ἐσχά-
την, τὴν ὑπ' ἐκείνοις δουλείαν, ἀλλ' εὐμήχανος ὁ ἰατρός καὶ τὰ
πολὺ δυσεξίτητα τῶν παθῶν παρενεγκεῖν εὐκόλως εἰδώς καὶ δυ-
νάμενος, καὶ τοῦτο ἀμογητὶ καὶ οὐκ ἐν χρόνῳ μακροῦ. Ἄμα γὰρ
25 εἰσήνεγκε ὁ Μωσῆς τὴν χεῖρα ἐν τῷ κόλπῳ, καὶ ἀπήλλακται τοῦ
νοσεῖν.

Ἐπιγνίτετο δὲ τι ἕτερον ἡμῖν, καθάπερ ἐγῶμαι, τὸ χρῆμα
Μακροὺς γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ τρίβοντες χρόνους οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, ἐξέθο-
ρον μὲν τῆς ἄνωθεν καὶ ἐκ πατέρων αὐτοῖς ἐντριβοῦς ἐπιεικείας,
30 ἔθεσί τε μᾶλλον τοῖς ἐπιχωρίοις ἐνιζηκότες καὶ θαθύνοντες λίαν
εἰς κάθεσιν, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν· «Λελατρεύκασι μὲν
τῇ κτίσει, παρὰ τὸν κτίσαντα», κατωλισθήκασι δὲ καὶ εἰς πᾶν

ἐλπίδα νὰ μπορέσουν νὰ ξεφύγουν τὸ μεγάλο βάρος πού ἐπικρέμαται σ' αὐτούς, χρειάζονταν ἀκόμα πιὸ πολλὰ θαύματα. Γιατὶ αὐτοὶ μὲ δυσκολία ἔχουν κληθεῖ στὸ νὰ δείξουν ὑπακοὴ σ' αὐτόν.

3. Καὶ πάλι ὁ Θεὸς εἶπε στὸν ἱερὸ Μωυσῆ. «Βάλε τὸ χέρι σου στὸν κόρφο σου. Καὶ ὁ Μωυσῆς ἔβαλε τὸ χέρι σου στὸν κόρφο του, καὶ τὸ χέρι του ἔγινε λευκὸ σὰν τὸ χιόνι. Καὶ τοῦ εἶπε πάλι· Βάλε τὸ χέρι σου στὸν κόρφο σου. Καὶ ἔβαλε τὸ χέρι του πάλι στὸν κόρφο του, καὶ ὅταν τὸ ἔβγαλε ἀπὸ τὸν κόρφο του, εἶχε καὶ πάλι ἀποκατασταθεῖ τὸ χέρι του παίρνοντας τὸ χρῶμα τοῦ σώματός του»⁴⁶. Καὶ βέβαια εἶναι πράξι θεϊκὴ τὸ νὰ μπορεῖ νὰ ἀπαλλάξει τὸ χέρι ἀπὸ τὴ λέπρα, τὰ πάθη ὅμως πού ἔχουν φτάσει σὲ τέτοιο σημεῖο ἀγριότη-
τας, ὥστε νὰ μὴ μποροῦν νὰ ὑποχωρήσουν οὔτε μὲ τὴν ἐμπειρία τῶν γιατρῶν, ἔχουν ἀνάγκη μόνο ἀπὸ τὴν οὐράνια ἐξουσία, στὴν ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ ἀντισταθεῖ τίποτε, καὶ ὅλα εἶναι ἀσφαλῆ καὶ πειθαρχοῦν εὐκολα. Ἡ λέπρα βέβαια εἶναι ἀρρώστια ἀθεράπευτη. "Ὅτι λοιπὸν αὐτὰ πού γιὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἀθεράπευτα καὶ ἀδύνατα σὲ μᾶς, στὸν Θεὸ εἶναι δυνατά, καὶ δὲν ἄφησε ἀπολύτως τίποτε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων πού νὰ τὸ θεωροῦμε ἀδύνατο, τὸ ἔδειξε μὲ τὴν θεραπεία τοῦ λεπροῦ χειριοῦ τοῦ Μωυσῆ, γιὰ νὰ μάθουν μὲ αὐτὸ οἱ προσκεκλημένοι, δηλαδή οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι ἔστω καὶ ἂν ἔχουν συμφορὰ τὴν ὁποία δύσκολα μποροῦν νὰ διαφύγουν, βρισκόμενοι κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῶν κακιῶν τῶν Αἴγυπτίων, καὶ ἔχοντας περιέλθει σὰν σὲ κάποια ἀνίατη ἀρρώστια ἐξαιτίας τῆς ὑποταγῆς τους σ' αὐτούς. "Ὅμως ὁ ἐπινοητικὸς γιατρός γνωρίζει καὶ ἔχει τὴ δύναμη νὰ θεραπεύσει πολὺ εὐκολα καὶ σὲ πολὺ λίγο χρόνον καὶ τὰ πολὺ ἀθεράπευτα παθήματα. Γιατὶ μόλις ὁ Μωυσῆς ἔβαλε τὸ χέρι στὸν κόρφο του, θεραπεύθηκε ἀμέσως.

Ἡ πράξι ὅμως αὐτὴ, ὅπως ἐγὼ τουλάχιστο νομίζω, ὑπαινίσσεται γιὰ μᾶς κάτι ἄλλο. Ζώντας δηλαδή γιὰ πολλὰ χρόνια οἱ Ἰσραηλίτες στὴν Αἴγυπτο, ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὸν παλιὸ καὶ ἀπὸ τοὺς πατέρες τους δοκιμασμένο τρόπο σωστῆς ζωῆς, καὶ ἔχοντας μᾶλλον συνηθίσει σιὰ ἐντόπια ἔθιμα καὶ ξεπέσει πάρα πολὺ, σύμφωνα μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη, «Λάτρευαν τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν κτίστη»⁴⁷,

47. Ρωμ. 1, 25.

εἶδος ἀκαθαρσίας, μονονουχὶ δὲ τεθνεῶτα λοιπὸν καὶ ἀπειρηγμένον ἐσχίκασι νοῦν. Ἀκαθαρσίας γὰρ καὶ νεκρότητος σημεῖον ἢ λέπρα. Μεμυσταγωγώγηκε δὲ διὰ τοῦ θαύματος, ὡς, εἰ παραδέξοιτο Θεὸς αὐτοὺς μονονουχὶ δὲ καὶ ἐκολπώσοιτο πάλιν, οὐ δυσαπό-
5 τρεπτον ἐξουσι τὴν ἀκαθαρσίαν, διακρούσονται δὲ καὶ μάλα οὐ-
δῖως τὸν ἐκ τῆς νοητῆς νεκρότητος μολυσμόν. Καὶ οὕτως μὲν ἡμῖν ὁ ἔν γε τούτῳ λόγος

“Οτι δὲ τὸ Χριστοῦ μυστήριον ἐσκιαγραφεῖτο πάλιν ὡς ἐν τῇ Μωσέως χειρὶ λελερωμένη τε καὶ κεκαθαρμένη, διειπεῖν πειρά-
10 σομαι. Οὐκοῦν, ὅτι «Πάντα γέγονε δι’ Υἱοῦ, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν», ὁ θεοπέσιος ἡμῖν εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης εὐ μάλα διαμαρτύρεται. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς πᾶν ὅτιοῦν ἐνεργὸς ὁ Πατὴρ δι’ αὐτοῦ, ταύτητοι καὶ ἡ θεόπνευστος Γραφὴ χειρὰ τε ἡμῖν, θραχίονά τε καὶ δεξιάν ὀνομάζει τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν. Καὶ γοῦν ὁ θε-
15 σπέσιος Ἡσαΐας, «Κύριε», φησί, «τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ θραχίων Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη;». Μεμενήκασι γὰρ σκληροὶ καὶ ἐξήνιοι, καὶ πολὺ νοσοῦντες τὸ ἀπειθὲς οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι. Καὶ τῷ μὲν λόγῳ Κυρίου καὶ αὐτοὺς ἔφη τοὺς οὐρανοὺς ἐστερεῶσθαι Δαβὶδ, διὰ γε φωνῆς προφητῶν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ δι-
20 σχυρίσατο λέγων «Ἐγὼ τῇ χειρὶ μου ἐστερέωσα τὸν οὐρανόν». Προσπεφώνηκε δὲ καὶ ἑτέροις «Ἐγὼ γὰρ ὁ Θεὸς σου, ὃς ἐνίσχυσά σε, καὶ ἐβοήθησά σοι, καὶ ἠσφαλισάμην σε τῇ δεξιᾷ τῇ δικαίᾳ μου». Χεῖρα δὴ οὖν ἔθος τῇ θεονπεύστῳ Γραφῇ τὸν Υἱόν ἀποκαλεῖν. “Ορα τοίνυν τὴν Μωσέως χεῖρα κρυπτομένην ἐν τῷ κόλπῳ
25 αὐτοῦ, εἶτα πρὸς τὸ ἐξω φερομένην καὶ ὀρωμένην ἐν λέπρα, καὶ πάλιν εἰσφερομένην ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ, καὶ παραχρῆμα τοῦ πάθους ἀπηλλαγμένην.

Ἐννοοῦντες δὲ τὸ μυστήριον καὶ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τρόπον, ὅπη τε καὶ ὅπως ἂν ἔχη καταθρεῖν σπουδαῖζοντες, τοιοῦτό
30 τι γεγονὸς εὐρήσομεν. Ἦν μὲν γὰρ πῶς ὁ Υἱὸς ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ δι’ αὐτοῦ τὰ πάντα πεποίηκεν ὁ Πατὴρ. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ θραχίων ὁ ὑψηλός, ἢ πάντα ἰσχύουσα χεῖρ, ἢ

είχαν κατολισθήσει και σε κάθε είδους ἀκαθαρσία, και σχεδόν ἀπέκτησαν νεκρὸν και κατεψυγμένον νοῦ. Γιατί ἡ λέπρα εἶναι σημάδι ἀκαθαρσίας και νεκρότητας. Τὸς δίδαξε λοιπὸν μὲ τὸ θαῦμα, ὅτι, ἐὰν τοὺς ἀποδεχθεῖ ὁ Θεὸς και κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς ἀγκαλιάσει και πάλι, δὲν θὰ μείνει ἀθεράπευτη ἡ ἀκαθαρσία τους, ἀλλὰ θὰ ἀπομακρύνουν και πολὺ εὐκόλα μάλιστα τὴ μόλυνση ἀπὸ τὴν πνευματικὴ νεκρότητα. Ἔτσι ἔχει λοιπὸν γιὰ μᾶς ὁ λόγος γιὰ τὸ θέμα αὐτό.

Ὅτι ὅμως μὲ τὸ χερί του Μωυσῆ πού λεηρόθηκε και πάλι καθαιρίσθηκε περιγραφόταν πάλι ὑπὸ μορφὴ σκιᾶς τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ, θὰ προσπαθήσω νὰ ἀναπτύξω διεξοδικά. Μᾶς βεβαιώνει λοιπὸν ἀπερίφραστα ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὅτι «Ὅλα ἔγιναν διὰ τοῦ Υἱοῦ, και χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔγινε τίποτε»⁴⁸. Ἐπειδὴ ὅμως σὲ κάθε τι ἐκεῖνος πού ἐνεργοῦσε δι' αὐτοῦ ἦταν ὁ Πατέρας, γι' αὐτὸ και ἡ θεόπνευστη Γραφὴ ὀνομάζει σὲ μᾶς τὸν Υἱὸ χερί και βραχίονα και δεξιὰ τοῦ Πατέρα. Και πράγματι ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας λέγει: «Κύριε, ποῖος πίστεψε στὰ λόγια μας, και ὁ βραχίονας τοῦ Κυρίου σὲ ποιὸν ἀποκαλύφθηκε;»⁴⁹. Γιατί οἱ ταλαίπωροι Ἰουδαῖοι παρέμειναν σκληροὶ και ἀχαλίνατοι και πολὺ ἀπειθαρχοὶ. Και ὁ Δαβὶδ βέβαια λέγει ὅτι μὲ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου στερεώθηκαν και οἱ ἴδιοι οἱ οὐρανοί⁵⁰, ἐνῶ μὲ τὴ φωνὴ τῶν προφητῶν ὁ Θεὸς και Πατέρας ἰσχυρίσθηκε λέγοντας: «Ἐγὼ μὲ τὸ χερί μου στερέωσα τὸν οὐρανό»⁵¹. Εἶπε ὅμως και σὲ ἄλλους: «Γιατί ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς σου, πού σὲ ἐνίσχυσα και σὲ βοήθησα και σὲ ἀσφάλισα μὲ τὸ δίκαιο δεξιὸ μου χερί»⁵². Συνηθίζει δηλαδή ἡ θεόπνευστη Γραφὴ νὰ ἀποκαλεῖ τὸν Υἱὸ χερί. Πρόσεχε λοιπὸν τὸ χερί τοῦ Μωυσῆ πού κρύφθηκε στὸν κόρφο του, και ἔπειτα ὅταν βγήκε ἦταν λεπρὸ, και πάλι ὅταν ξαναμπήκε στὸν κόρφο του, ἀμέσως ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴ λέπρα.

Σκεπτόμενοι λοιπὸν τὸ μυστήριο και τὸν τρόπο τῆς ἐνανθρώπισης, και ἐξετάζοντας τὸ πού και τὸ πῶς ἔγινε, θὰ βροῦμε κάποιον τέτοιο γεγονός. Βρισκόταν δηλαδή κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Υἱὸς στὸν κόλπο τοῦ Θεοῦ και Πατέρα, και μέσω αὐτοῦ δημιουργήσε τὰ πάντα ὁ Πατέρας. Γιατί αὐτὸς εἶναι ὁ ὑψηλὸς βραχίονας, τὸ χερί

50. Ψαλμ. 32, 6.

51. Ἦσ. 48, 13.

52. Ἦσ. 41, 10.

ἀξιοθαύμαστος δεξιά. Ἐπειδὴ δὲ τρόπον τινὰ εἰς τὸν ἴδιον ἐκβέ-
 θηκεν τόπον, γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλα-
 βε, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, ἐν ὑπολήψει γέγονε καὶ ἀκα-
 θαρσία. Ἀκάθαρτος γὰρ ἡ ἀνθρώπου φύσις πρὸς Θεόν, εἴ γε
 5 ἀληθὲς ὃ φησιν ὁ προφήτης Ἡσαΐας, ὅτι «Πᾶσα ἡ δικαιοσύνη
 ἡμῶν ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης». Οὐκοῦν, τό γε ἦκον εἰς ἀνθρώ-
 που φύσιν, ἐν δοκίσει γέγονεν ἀκαθαρσίας ὁ πάνανγός τε καὶ
 φῶς ἀπρόσιτον οἰκῶν. Πεπλάνηται γὰρ οὕτω καὶ οἱ τάλανες
 Ἰουδαῖοι τοιγάρτοι καὶ μέθυσον καὶ Σαμαρείτην ὠνόμαζον, καὶ
 10 ἐκ πορνείας γεγεννημένον, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι καὶ ἀμαρτωλόν.
 Ἐφασκον γάρ πον τῷ ἐκ γενετῆς τυφλῷ τεθεραπευμένῳ· «Δὸς
 δόξαν τῷ Θεῷ. Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἀμαρτωλός
 ἐστίν». Ἄλλ' οὐκ ἄν, οἶμαι, μωρίας εἰς τοῦτο κατῶχοντό ποτε,
 ὡς εἴπερ ὄντα Θεὸν κατὰ φύσιν ἤδεσαν, φάναι τὸ τοιοῦτον καὶ
 15 ἀτύλωτον ἐπ' αὐτῷ διανοῖξαι στόμα. Ἄλλ' ὁ ἐν δοκίσει γεγονώς
 ἀκαθαρσίας ὡς ἄνθρωπος, ὅτε τὴν καθ' ἡμᾶς εὐτεχνεστάτην
 οἰκονομίαν διάγων, εἰς πέρας ἀνέβη πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἐν
 κόλποις γέγονεν αὐτοῦ, τότε δὴ, τότε καὶ αὐτὴν ἀπεκρούσατο
 τὴν δόκησιν τοῦ γεγενῆσθαι μεθ' ἡμῶν ἐν νεκρότητι καὶ ἀκα-
 20 θαρσία. Δοξολογεῖται δὲ ὡς Θεός, δοξολογεῖται παρὰ πάντων
 ὡς Κύριος, ὡς ἁγίων Ἄγιος, ὡς καταλαμπρύνων τὴν κτίσιν, καὶ
 τοῖς τῶν ἀνθρώπων πνεύμασι, καὶ μὲν τοι τοῖς ἐπὶ γῆς χορηγῶν
 αὐτὸς τὸ παντός δύνασθαι καταθλεῖν τοῦ κατασπλουῖν ἰσχίον-
 τος

25 Ὅτι δὲ κατεδέξατο μὲν οἰκονομικῶς δι' ἡμᾶς ὁ Υἱὸς τὰ ἀν-
 θρώπινα, καὶ γέγονε μὲν ὑπὸ νόμον, κατελογίσθη δὲ καὶ ἐν τοῖς
 ἀνόμοις, ἀναπεφοίτηκε δὲ πάλιν εἰς τὴν ἔμφυτόν τε καὶ ἐν ἀρχαῖς
 ἐνοῦσαν αὐτῷ τιμὴν τε καὶ δόξαν, πληροφορήσει λέγων αὐτὸς
 πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα· «Πάτερ, δόξασόν με τῇ δόξῃ, ἣ
 30 εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί». Ὁρᾷς ὅτι τῶν μεταξὺ
 παρεισβεθηκότων ἀπαλλακτικῶς, καὶ οὐκ ἀβούλητον μὲν ἐποιήσατο

πού μπορεί νά κάνει τὰ πάντα, τὸ ἀξιοθαύμαστο δεξιὸ χέρι. Ἐπειδὴ ὁμως κατὰ κάποιον τρόπο βγήκε ἔξω στὸν δικό του τρόπο, μὲ τὸ νὰ γίνει ἄνθρωπος, καὶ ἔλαβε τὶς δικές μας ἀδυναμίες, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη, βρέθηκε σὲ ἀνυποληψία καὶ ἀκαθαρσία. Γιατὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι ἀκάθαρτη μπροστὰ στὸν Θεό, ἂν βέβαια εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ πού λέγει ὁ προφήτης Ἡσαΐας, ὅτι «ὅλη ἡ δικαιοσύνη μας εἶναι σὰν ῥάκος γυναικάς πού καθαρίζει τὴν ἐμμηνορροή της»⁵³. Ἄρα λοιπὸν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνθρώπινη φύση, βρέθηκε φαινομενικὰ σὲ ἀκαθαρσία, ὁ πάναγνος πού κατοικεῖ σὲ ἀπλησίαστο φῶς. Ἐξαιτίας αὐτοῦ βέβαια παραπλανήθηκαν καὶ οἱ ταλαίπωροι Ἰουδαῖοι, καὶ γι' αὐτὸ τὸν ὀνόμαζαν καὶ Σαμαρείτη, καὶ γεννημένον ἀπὸ πόρνη, καὶ ἐπὶ πλέον καὶ ἁμαρτωλόν. Γιατὶ ἔλεγαν στὸν ἕκ γενετῆς τυφλὸ πού θεραπεύθηκε· «Δόξασε τὸν Θεό. Ἐμεῖς γνωρίζουμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι ἁμαρτωλός»⁵⁴. Νομίζω ὁμως πὼς δὲν θὰ ἔφταναν ποτέ σὲ τόσο γενάλη μωρία, ὥστε νὰ τὸ ποῦν αὐτὸ καὶ νὰ ἀνοίξουν ἐναντίον του τὸ φλῦαρο στόμα τους, ἂν γνώριζαν ὅτι εἶναι κατὰ φύση Θεός. Ὅμως αὐτὸς πού ὡς ἄνθρωπος βρέθηκε σὲ φαινομενικὴ ἀκαθαρσία, καθὼς περνοῦσε τὸ πάρα πολὺ σοφὸ σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας μὲ μορφὴ σὰν ἐμᾶς, ὅταν στὸ τέλος ἀνέβηκε πρὸς τὸν Πατέρα καὶ κάθισε στοὺς κόλπους του, τότε λοιπὸν, τότε ἀπέβαλε τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶχε βρεθεῖ μαζί μὲ μᾶς σὲ κατάσταση νεκρότητας καὶ ἀκαθαρσίας. Καὶ ἔτσι δοξολογεῖται ὡς Θεός, δοξολογεῖται ἀπὸ ὅλους ὡς Κύριος, ὡς Ἅγιος ἁγίων, ὡς ἐκεῖνος πού προσδίδει αἴγλη στὴν κτίση, καὶ χορηγεῖ στὰ ἄνθρώπινα πνεύματα, καὶ πρὸ παντὸς στὰ γήινα, τὴ δύναμη νὰ κατανικοῦν κάθε τι πού μπορεί νὰ τοὺς σπλώσει.

Ὅτι ὁμως δέχθηκε κατ' οἰκονομία γιὰ μᾶς ὁ Υἱὸς τὰ ἀνθρώπινα καὶ βρέθηκε κάτω ἀπὸ τὸν νόμον καὶ συγκαταριθμήθηκε μεταξὺ τῶν παρανόμων⁵⁵ καὶ ξαναγύρισε πάλι στὴν τιμὴ καὶ δόξα πού εἶχε ἔμφυτη ἀπὸ τὴν ἀρχή, μᾶς τὸ πληροφορεῖ ὁ ἴδιος λέγοντας πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα του· «Πατέρα, δόξασέ με μὲ τὴ δόξα πού εἶχα μαζί σου προτοῦ νὰ ἔρθει στὴν ὑπαρξὴ ὁ κόσμος»⁵⁶. Βλέπεις ὅτι ζητᾷ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτὰ πού συνέβησαν ἐν τῷ μεταξύ, καὶ δὲν χαρα-

55. Ἦσ. 53, 12.

56. Ἰω. 17, 5.

τὴν μετὰ σαρκὸς οἰκονομίαν, ἠπείγετο δὲ πρὸς τὸ τῆς θεότητος εὐκλεές καὶ τὸ πάντα ὑπερανθεστικὸς ἀξίωμα; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, «Εἵ γε καὶ ἐγνώκαμεν», φησίν, «τὸν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔτι γινώσκομεν». Ἄνεθίω γὰρ ἐκ νε-
 5 κρωῖν, ἀνεθορέ τε πρὸς τὸν Πατέρα μετὰ σαρκός. «Ἄλλ' οὐκέτι», φησίν, «κατὰ σάρκα αὐτὸν γινώσκομεν», τουτέστιν, οὐκ ἔτι ἐν τοῖς πάθεσιν ὄντα τῆς σαρκός, πάθεσι τε τοῖς φυσικοῖς καὶ ἀνεγκλήτοις φημί. Πρὸ μὲν γὰρ τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ πεινήσαι λέγεται, καὶ καμῆν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, καὶ περίλυπον γενέσθαι, καὶ αὐτὸν
 10 δὲ τὸν ἐπὶ ξύλου δι' ἡμᾶς ἀνατλήναι θάνατον, ἀλλὰ νῦν οὐκ ἐν τούτοις ὄντα γινώσκομεν. «Ἄπαξ γὰρ ἀποθανών, οὐκ ἔτι ἀποθνήσκει». Ἄφθαρτος γὰρ ὁ Χριστός, ζωὴ κατὰ φύσιν καὶ ζωῆς χορηγός, ὅτι καὶ ἐκ ζωῆς πέφηνε τοῦ Πατρὸς.

δ'. Μετὰ δέ γε τὸ ἐπὶ τῇ λεπρώσῃ χειρὶ παραδόξως τετελεσμέ-
 15 νον, καὶ τρίτῃ σημείῳ καθίστησι θεβαιότερος. Ἐφη γὰρ πάλιν «Ἐὰν δὲ μὴ πιστεύσωσί σοι τοῖς δυοῖν σημείοις τούτοις, μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς σου, λήψη ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐκχεῖς ἐπὶ τὸ ξηρόν καὶ ἔσται τὸ ὕδωρ, ὃ ἐὰν λάθῃς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, αἷμα ἐπὶ τοῦ ξηροῦ». Ἄθρει δὴ οὖν πάλιν τὴν τῶν
 20 Ἰουδαίων ἀπίθειαν προεγνωσμένην. Μελλῆται γὰρ ἀείτερ καὶ βραδεῖς εἰς σύνεσιν, καὶ δυσμετακόμιστοι πρὸς ἀλήθειαν. Ἠπειθήκασιν γὰρ τῷ τῆς ἐνανθρωπήσεως τρόπῳ καὶ τοῖς διὰ μέσου παραδόξως τετελεσμένοις. Ὀψὲ δὲ καὶ μόλις τῷ τελευταίῳ σημείῳ πεπιστεύκασιν, εἰ καὶ μὴ πάντες τυχόν, «ἀλλ' οὖν τὸ κατάλεμμα
 25 τὸ κατ' ἐκλογὴν χάριτος», ὡς μακάριος γράφει Παῦλος. Καὶ τί τὸ τελευταῖον σημεῖον; Ὁ ἐπὶ ξύλου θάνατος καὶ ἡ τῷ θανάτῳ παρεξευγμένη καὶ γείτων εὐθύς ἀναβίωσις τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι δὲ σημεῖον δέδοται τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τοῦ Σωτῆρος ὁ θάνατος, καὶ αὐτὸ τὸ μέγα καὶ ἀξιάγαστον τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως μυστήριον,

57. Β' Κορ. 5, 16.

58. Ρωμ. 6, 9.

κπήρισε βέβαια ἀθέλητη τὴν κατ' οἰκονομία σάρκωσή του, ἀλλὰ διαζόταν νὰ ξαναγυρίσει στὸ ἔνδοξο καὶ ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἀξίωμα; Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει· «Ἐὰν λοιπὸν γνωρίσαμε κάποτε τὸν κατὰ σάρκα Χριστόν, τώρα δὲν τὸν γνωρίζουμε πιά ἔτσι»⁵⁷. Γιατὶ ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, καὶ ἀνέθηκε στὸν Πατέρα μαζί με τὴ σάρκα. «Ἀλλὰ δὲν τὸν γνωρίζουμε», λέγει, «πιά κατὰ σάρκα», δηλαδή νὰ μὴ ὑπόκειται πιά στὰ σαρκικά πάθη· ἐννοῶ τὰ φυσικά καὶ ἀδιάβλητα πάθη. Γιατὶ πρὶν ἀπὸ τὴν τίμια σταύρωσή του ἀναφέρεται ὅτι καὶ πείνασε καὶ κουράσθηκε ἀπὸ τὴν ὁδοιπορία, καὶ λυπήθηκε πάρα πολύ, καὶ ὑπέμεινε ἀκόμα καὶ τὸν θάνατο πάνω στὸ ξύλο γιὰ μᾶς. τώρα ὁμως δὲν τὸν γνωρίζουμε νὰ ὑπόκειται σ' αὐτὰ. Γιατὶ λέγει, «ἀφοῦ πέθανε μὰ φορὰ, δὲν ξαναπεθαίνει πιά»⁵⁸. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι ἀθάνατος. Εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ζωὴ καὶ χορηγὸς τῆς ζωῆς, γιατὶ καὶ γεννήθηκε ἀπὸ τὴ ζωὴ, δηλαδή ἀπὸ τὸν Πατέρα.

4. Μετὰ τὸ θαῦμα ποῦ ἐγίνε μετ' ὃ λεπρωμένο χέρι, τοὺς πείθει ἀκόμα περισσότερο καὶ μετ' ἓνα τρίτο θαῦμα. Γιατὶ εἶπε πάλι· «Καὶ ἔὰν δὲν σὲ πιστέψουν μετ' αὐτὰ τὰ δύο θαῦματα καὶ δὲν ἀκούσουν τὰ λόγια σου, νὰ πάρεις ἀπὸ τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ νὰ τὸ χύσεις σὲ ἔδαφος ξηρὸ, καὶ τὸ νερὸ ποῦ θὰ πάρεις ἀπὸ τὸ ποτάμι θὰ γίνε αἷμα πάνω στὸ χῶμα». Πρὸσεχε λοιπὸν πάλι τὴν ἀπειθία τῶν Ἰουδαίων ποῦ λέγεται προτοῦ αὐτῆ συμβεῖ. Γιατὶ εἶναι πάντοτε ἀπρόθυμοι καὶ βραδεῖς σὲ σύνεση, καὶ δύσκολα παραδέχονται τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ ἔμειναν ἀμετάπιστοι ὡς πρὸς τὸν τρόπο τῆς ἐνανθρώπησης, καθὼς καὶ σὲ ὅλα ὅσα παρὰδοξα ἐγιναν ἐνδιάμεσα. Τελείως ἀργὰ καὶ μετ' ἐπιμέλεια δυσκολία πίστεψαν στὸ τελευταῖο θαῦμα, ἂν καὶ ἐνδεχομένως ὄχι ὅλοι, «παρὰ μόνο τὸ ὑπόλοιπο ποῦ διάλεξε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ»⁵⁹, ὅπως γράφει ὁ μακάριος Παῦλος. Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ τελευταῖο θαῦμα; Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ πάνω στὸν σταυρὸ, καὶ ἡ συνδεδεμένη μετ' αὐτὸν θάνατος καὶ γειτονικὴ ἀμέσως μετ' αὐτὸν ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι ὁμως ὁ θάνατος τοῦ Σωτήρα δόθηκε ὡς σημεῖο στοὺς Ἰσραηλίτες, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ μεγάλο καὶ ἀξιοθαύμαστο μυστήριον τῆς ἀνάστασής του ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, θὰ

59. Ρωμ. 11, 5-6.

σαφές ἂν γένοιτο δι' αὐτῶν τοῦ Σωτῆρος ρημάτων. Προσῆεσαν
 μὲν γὰρ οἱ Φαρισαῖοι ποτε μετὰ μυριάων ὄσων σημείων ἐπίδειξιν,
 εἰρωνευόμενοι τε καὶ λέγοντες «Διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ ση-
 5 σημείον ἐπιζητεῖ, καὶ σημείον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ ση-
 μείον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. Ὡσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ
 κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ Υἱὸς τοῦ
 ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας».
 Κεκέρδακε δὲ ὅτι πολλοὺς ἐξ Ἰουδαίων οὐχὶ δὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 10 ἐξ ἐθνῶν ὁ τοῦ Ἐμμανουὴλ θάνατος, ἀταλαίπωρον ἰδεῖν. Ἐφη
 γὰρ πάλιν, ποτὲ μὲν, ὅτι «Ὅταν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντα ἐλκύσω
 πρὸς ἑμαυτόν», ποτὲ δὲ αὖ, «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκ-
 κος τοῦ σίτου πεσῶν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει, ἐὰν
 δὲ ἀποθάνῃ, πολλὸν καρπὸν φέρει».

15 Ὅρας ὅπως δι' ἐναργοῦς παραδείγματος ὑπέδειξεν ἡμῖν τὸν
 ἐκ τοῦ θανάτου καρπὸν; Ἦν οὖν ἄρα τὸ λοῖσθον ἡμῖν σημείον,
 τοῦ Σωτῆρος οἱ λόγοι, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ πίστις οὐχὶ μόνων τῶν ἐξ Ἰσρα-
 ἤλ, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν, ὡς ἔφη, τῶν ἐκ τῆς ἐτέρας πληθύος, φημί δὲ
 τῆς ἐξ ἐθνῶν. Τίνα οὖν δὴ τρόπον αὐτὸ δὴ τοῦτο κατεσημαίνετο;
 20 «Λήψη», φησί, «ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐκχεεῖς ἐπὶ τὸ
 ξηρόν καὶ ἔσται τὸ ὕδωρ, ὃ ἐὰν λάθῃς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, αἷμα ἐπὶ
 τοῦ ξηροῦ». Ζωῆς μὲν γὰρ τύπος, ἦτοι σημείον, τὸ ὕδωρ· καὶ γὰρ
 ἔστιν ἀληθῶς ἀναγκαῖον εἰς τοῦτο, καὶ χρειωδέστερον τοῖς ἐπὶ
 γῆς. Οὐκοῦν, οἵαπερ ἐκ ποταμοῦ, τοῦ ζωογονοῦντος τὰ πάντα
 25 Πατρός, ζωὴ αὐτὸς ἐξέφυ κατά ἀλήθειαν ὁ Υἱός. Ὡσπερ γὰρ ἔστι
 φῶς ἐκ φωτός, οὕτω καὶ ζωὴ ἐκ ζωῆς. Ὅτι δὴ οὐκ ἔξω ὑποστάς,
 ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ κατά φύσιν ἔστι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἐδιδάσκετο
 Μωσῆς, οὐδὲν δὲ ἥττον καὶ ἡμεῖς αὐτοί. «Λήψη», γὰρ φησιν,
 «ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ». Εἴτα τοῦτο ἐκχεῖν εἰς γῆν ἐπιτάτ-
 30 τετο. Τοῦτο δὲ ἔστιν, ἀνιγματοδῶς, τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸ μυ-
 στήριον. Ζωὴ γὰρ ὑπάρχων ὁ Μονογενὴς καὶ ὡς ἐκ ζωῆς τοῦ
 Θεοῦ καὶ Πατρός ἀπορρῦτως γεγεννημένος, ἀνemίχθη τρόπον

μπορούσε να γίνει σαφές με τα ίδια τα λόγια του Σωτήρα. Γιατί τὸν πλησίασαν κάποτε οἱ Φαρισαῖοι, μετὰ τὴν ἐπίδειξη μυριάδων θαυμάτων, λέγοντάς του εἰρωνικά: «Δάσκαλε, θέλουμε νὰ δοῦμε ἀπὸ σένα ἓνα θαῦμα»⁶⁰. Καὶ ἐκεῖνος τοὺς εἶπε: «Ἡ πονηρὴ καὶ μυχάλιδα γενεὰ ζητᾷ ἐπίμονα θαῦμα, ἀλλὰ δὲν θὰ τῆς δοθεῖ θαῦμα, παρὰ μόνο τὸ θαῦμα τοῦ προφήτη Ἰωνᾶ. Γιατί ὅπως ὁ Ἰωνᾶς ἦταν στὴν κοιλιά τοῦ μεγάλου ψαριοῦ τρεῖς ἡμέρες καὶ τρεῖς νύχτες, ἔτσι θὰ μείνει καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου στὴν καρδιά τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρες καὶ τρεῖς νύχτες»⁶¹. Ὅτι ὁμως ὁ θάνατος τοῦ Ἐμμανουὴλ κέρδισε ὄχι μόνο πολλοὺς ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ ἔθνικους, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τὸ διαπιστώσουμε. Γιατί εἶπε πάλι, ἄλλοτε, «Ὅταν θὰ ὑψωθῶ ἀπὸ τὴ γῆ, θὰ τοὺς ἐλύσω ὅλους πρὸς τὸν ἑαυτό μου»⁶², ἄλλοτε πάλι: «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σὰς λέγω, ὅτι ἐὰν ὁ σπόρος τοῦ σιταριοῦ δὲν πέσει στὴ γῆ καὶ δὲν πεθάνει, μένει μόνος αὐτός. Ἐὰν ὁμως πεθάνει, παράγει πολὺν καρπὸ»⁶³.

Βλέπεις ὅτι με ζωντανὸ παράδειγμα μᾶς ἔδειξε τὸ κέρδος τοῦ θανάτου; Ἄρα λοιπὸν τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα ἦταν τὸ βάθρο στὸ ὁποῖο στηρίζεται ἡ πίστη ὄχι μόνο τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα, καὶ ἐκείνων ποὺ ἀνῆκαν στὸ ἄλλο πλῆθος, δηλαδὴ τῶν ἐθνικῶν. Μὲ ποιὸν τρόπο λοιπὸν φανερώθηκε αὐτό; «Νὰ πάρεις», λέγει, «νερὸ ἀπὸ τὸ ποτάμι καὶ νὰ τὸ χύσεις στὴ γῆ, καὶ αὐτὸ τὸ νερὸ ποὺ θὰ πάρεις ἀπὸ τὸ ποτάμι, θὰ γίνῃ αἷμα πάνω στὸ χῶμα. Τὸ νερὸ βέβαια εἶναι σύμβολο τῆς ζωῆς, γιατί εἶναι πραγματικὰ ἀναγκαῖο γι' αὐτὸ καὶ πάρα πολὺ χρήσιμο στοὺς ἀνθρώπους. Ἄρα λοιπὸν ὁ Υἱὸς, ὄντας ζωὴ ὁ ἴδιος, προῆλθε πραγματικὰ, σὰν ἀπὸ ποταμό, ἀπὸ τὸν Πατέρα. Γιατί ὅπως εἶναι φῶς ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸ φῶς, ἔτσι εἶναι καὶ ζωὴ ἀπὸ ζωὴ. Ὅτι βέβαια δὲν ἔλαβε ὑπαρξὴ ἀπ' ἔξω, ἀλλὰ προῆλθε κατὰ φύσιν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, τὸ διδάχθηκε ὁ Μωυσῆς, καθόλου λιγώτερο ὁμως καὶ ἡμεῖς. Γιατί λέγει: «Νὰ πάρεις νερὸ ἀπὸ τὸ ποτάμι». Ἐπειτα διατάχθηκε νὰ τὸ χύσει στὴ γῆ. Αὐτὸ αἰνιγματικὰ σημαίνει τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρώπισης. Ὅντας δηλαδὴ ὁ Μονογενὴς ζωὴ καὶ γεννημένος ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ποὺ εἶναι ἡ ζωὴ, με ἀπορροή, ἀναμίχθηκε κατὰ κάποιον

62. Ἰω. 12, 32.

63. Ἰω. 12, 24.

τινά τῆ ἐκ γῆς ἀνθρωπότητι, καθάπερ ἀμέλει τὸ ὕδωρ τῆ γῆ.
 «Κατώκησε γὰρ ἐν Χριστῷ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωμα-
 τικῶς», μονονουχὶ δὲ τῆ ἀνθρωπεΐα συνενήνεκται φύσει, καὶ ὡς
 οὐκ ἂν δυναίτο τις νοεῖν ἢ φράσαι· πλὴν εἰς αἷμα μετεποιήθη τὸ
 5 ὕδωρ. Ἡ γὰρ κατὰ φύσιν ζωὴ, τουτέστιν ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λό-
 γος, καθ' ἑνωσιν οἰκονομικὴν, τὴν ὡς πρὸς σάρκα φημί, ἤτοι πρὸς
 ολόκληρον ἀνθρωπότητα καὶ φύσιν τὴν καθ' ἡμᾶς, καὶ ἐν δοκῆσει
 γέγονε τοῦ καὶ αὐτὸν ἀνατλήναι τὸν θάνατον. Φαμὲν γὰρ ὅτι καὶ
 ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, οὐκ εἰς ἰδίαν φύσιν τοῦτο αὐτὸς παθὼν (τε-
 10 θναίῃ γὰρ αὐτὸς σὺδαμῶς, ζωὴ ὑπάρχων), ἀλλὰ τὸν τῆς ἰδίας
 σαρκὸς οἰκειούμενος θάνατον.

Ἄθρει γὰρ ὅπως, εἰ μὴ ἐξέχεεν ὁ Μωσῆς τὸ ὕδωρ εἰς τὴν γῆν,
 οὐ μετεποιήθη εἰς αἷμα, ὅπερ ἐστὶν ἐναργὲς θανάτου σημεῖον.
 Ἐξω μὲν γὰρ τῆς σαρκὸς νοούμενος ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, ζωὴ καὶ
 15 ζωοποιός ἐστιν, ἐπειδὴ δὲ κατώκηκεν ἐν σαρκί, τότε δὴ, τότε καὶ
 τεθνάναι λέγουσι κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. Τοῦτο δὴ λοιπὸν τὸ ἐξαί-
 σιόν ἐστι καὶ διαφανὲς σημεῖον, δι' οὗ καὶ σεσαγήνενται μὲν εἰς
 πίστιν τὸ κατάλειμμα τοῦ Ἰσραὴλ, συνεισκέκληται δὲ καὶ αὐτὴ
 τῶν ἐθνῶν ἡ πληθὺς. Τίς γὰρ οὐκ ἂν μεταθεῖτο πρὸς εὐπίθειαν,
 20 ἀτονήσαντα βλέπων τὸν πάλαι δεινὸν καὶ δυσάντητον τοῖς ἐπὶ
 γῆς θάνατον, καὶ κατηργημένην τὴν φθοράν, καὶ εἰς ἐλπίδα ζωῆς
 τῆς ἀτελευτήτου τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἀνηνεγμένην; Ὡσπερ γὰρ
 συνεπεθάνομεν τῷ Ἀδὰμ, οὕτω συνεγηγέρμεθα τῷ Χριστῷ, καὶ
 μαρτυρήσει γράφων ἡμῖν ὁ θεοσπίσιος Παῦλος «Ὡσπερ γὰρ ἐν
 25 τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκομεν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες
 ζωοποισώμεθα». Ἐξεπρίατο γὰρ ἡμᾶς τῷ ἰδίῳ αἵματι, καὶ τῆς
 ἀπάντων ζωῆς ἀντάλλαγμα τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ἐποιήσατο.

ε'. Ἀλλὰ καίτοι τῶν οὕτω σεπτῶν τερατουργημάτων ἐκπεπε-
 ρασμένων, ἀλύει Μωσῆς, ἠττάται δειλίας, οὐπω τεθάρρηκε τὴν
 30 ἀποστολήν. Ἴέναι δὴ ὅτι προσήκει πρὸς Φαραὼ Θεοῦ προστάτ-

τρόπο, με την ανθρωπότητα που προήλθε από το χῶμα, ὅπως ἀκριβῶς τὸ νερὸ μετὰ τὸ χῶμα. «Κατοίκησε δηλαδή στὸν Χριστὸ ὁλόκληρὸ τὸ πλῆρωμα τῆς θεότητος μετὰ σωματικὴ μορφή»⁶⁴, καὶ ἔγινε κατὰ κάποιον τρόπο ὁμοιος μετὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση, καὶ ἔτσι ποὺ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβει μετὰ τὸν νοῦ του ἢ νὰ ἐκφράσει. Ἄλλ' ὅμως τὸ νερὸ μεταβλήθηκε σὲ αἷμα. Δηλαδή ἢ κατὰ φύσιν ζωὴ, ἢ τοῦ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, μετὰ ἔνωση ποὺ ἔγινε κατ' οἰκονομία, ἐννοῶ μετὰ τὴ σὰρκα, δηλαδή μετὰ ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὴ δική μας φύση, ὑπέμενε φαινομενικὰ ἀκόμα καὶ τὸν ἴδιον τὸν θάνατον. Λέμε δηλαδή ὅτι καὶ πέθανε γιὰ μᾶς, χωρὶς αὐτὸ νὰ τὸ ὑποστῆ στὴ δική του φύση (γιατὶ αὐτὸς δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ πεθάνει, ἀφοῦ ἦταν ἢ ἴδια ἢ ζωὴ), ἀλλὰ οἰκειοποιήθηκε τὸν θάνατον τῆς σάρκας του.

Πρόσεχε δηλαδή, ὅτι, ἂν ὁ Μωυσῆς δὲν ἔχυνε τὸ νερὸ στὴ γῆ, δὲν θὰ μεταβαλλόταν σὲ αἷμα, τὸ ὁποῖο εἶναι φανερὸ σημεῖο τοῦ θανάτου. Νοοῦμενος δηλαδή ὁ Λόγος, ποὺ προήλθε ἀπὸ τὸν Θεο, ἔξω ἀπὸ τὴ σὰρκα, εἶναι ζωὴ καὶ χορηγὸς τῆς ζωῆς, ὅταν ὅμως κατοίκησε σὲ σὰρκα, τότε λοιπὸν, τότε λένε ὅτι καὶ πέθανε ὡς ἄνθρωπος. Αὐτὸ ἐπομένως εἶναι τὸ ἐξαίσιον καὶ ὀλοφάνερο θαῦμα, μετὰ τὸ ὁποῖο προσελκύσθηκε στὴν πίστη τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ μαζὶ μ' αὐτὸ κλήθηκε καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐθνικῶν. Ἄλλωστε ποῖος δὲν θὰ μεταπηδοῦσε στὴ πίστη, βλέποντας νὰ ἔχει ἀτονήσει ὁ ἄλλοτε φοβερός καὶ δυσάρεστος τοῦς ἀνθρώπους θάνατος, νὰ καταργεῖται ἡ φθορά, καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση νὰ μεταφέρεται στὴν ἐλπίδα τῆς χωρὶς τέλος ζωῆς; Γιατὶ, ὅπως πεθάναμε μαζὶ μετὰ τὸν Ἀδάμ, ἔτσι ἔχουμε ἀναστηθεῖ μαζὶ μετὰ τὸν Χριστό, καὶ θὰ μᾶς τὸ βεβαιώσει αὐτὸ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὁ ὁποῖος γράφει· «Ὅπως δηλαδή μετὰ τὸν Ἀδάμ ὅλοι πεθαίνουμε, ἔτσι καὶ μετὰ τὸν Χριστό ὅλοι θὰ ζωοποιηθούμε»⁶⁵. Γιατὶ μᾶς ἐξαγόρασε μετὰ τὸ αἷμα του, καὶ ἔδωσε ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ζωῆς ὅλων τῆ δικῆ του ζωῆς.

5. Ὅμως, ἂν καὶ εἶχαν γίνει τὰ τόσο ἀξιοσέβαστα θαύματα, ὁ Μωυσῆς λυπᾶται, κυριεύεται ἀπὸ δειλία, δὲν εἶχε ἀκόμα πιστέψει στὴν ἀποστολή του. Ὅταν δηλαδή ἔπρεπε νὰ πάει στὸν Φαραῶ μετὰ

65. Α' Κορ. 15, 22.

τοντος, διαγγελοῦντα σαφῶς ἀνεῖναι τὸν Ἰσραήλ, θύσοντά μοι κατὰ τὴν ἔρημον καταπέφρικε μὲν τὸ χρῆμα οὐ μετρίως, προσφέρει τε λέγων ἀναφανδόν, ὡς εἶη μὲν ὁμολογουμένως ὀλίγος εἰς λόγους, καὶ παράσημον ἔχει τὴν γλῶτταν «Οὐ γὰρ εὐλαλὸς εἰμι 5 πρὸς τῆς χθῆς, οὐδὲ πρὸ τῆς τρίτης ἡμέρας, οὐδ' ἀφ' οὗ ἤρξω λαλεῖν τῷ θεράποντί σου, ἰσχνόφωνος καὶ θραδύγλωσσος ἐγὼ εἰμι». Ὅτι δὴ καὶ ἀνικάνως ἔχει πρὸς λύτρωσιν τῶν ὑποδουλείων ζυγῶν, διεβεδαιοῦτο σαφῶς, ἔφασκέ τε· «Δέομαι, Κύριε, προχειρίσαι ἄλλον δυνάμενον, ὃν ἀποστελεῖς». Χαριεῖσθαι δὲ καὶ 10 γλῶτταν αὐτῷ καὶ στόμα κατευρύνειν ὑπισχυομένου Θεοῦ, καὶ ὡς αὐτὸς εἶη λέγοντος ὁ σοφίας καὶ λόγου δοτήρ, μακροτέραν ἐποιεῖτο τὴν παραίτησιν, ἕτερον χρῆναι λέγων ἀναδείκνυσθαι τὸν δυνάμενον. Προσκραοῦει δὴ οὖν ταύτῃ Θεῷ. «Καὶ θυμωθεῖς», γὰρ φησιν, «ὄργῃ Κύριος ἐπὶ Μωσῆν, εἶπεν· Οὐκ ἰδοὺ Ἀαρὼν ὁ ἀδελ- 15 φός σου ὁ Λευΐτης; Ἐπίσταμαι ὅτι λαλῶν λαλήσει αὐτός σοι». Καὶ πρὸς γε τοῦτό φησιν, ὅτι «Αὐτὸς ἔσται σου στόμα, σὺ δὲ αὐτῷ ἔση τὰ πρὸς τὸν Θεόν».

Ὁρᾷς τὸ θραδύγλωσσον τοῦ λόγου καὶ πάλαι σκιαγραφούμενον ὡς ἔν γε τῷ θεοπεσίῳ Μωσῆ; Οὐ γὰρ ἱκανὸς ὁ νόμος εἰς ἀπαγ- 20 γελίαν τῶν χρησιμωδημάτων, οὔτε μὴν ἀριστοεπιτῆς ἢ εὐγλωττος, εἰς ἀκριδοῦ τοῦ συμφέροντος παραθεῖναι τὴν γνῶσιν, καθάπερ ἀμέλει ὁ Χριστός, ὁ ἀληθῶς Λευΐτης, σὺ καὶ εἰς τύπον Ἀαρὼν. Ὁ μὲν γὰρ νόμος ὁ διὰ Μωσέως εἰς ἀρχὰς ἀποφέρει μόνις τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, καὶ στοιχειῶν ἐστὶ τοῖς νηπίοις εἰσηγητής, παι- 25 δευτῆς ἀφρόνων, διὰ τύπου καὶ σκιαῆς ἀμυδροτάτην ἡμῖν εἰσκομιζων μόνις τῶν πρακτέων τὴν εἶδησιν. Ὁ δὲ ἀληθῶς ἱκανότατος καὶ μέγας ἡμῶν ἱερεὺς καὶ δυνατὸς εἰς ἀποστολήν, τουτέστι Χριστός, κατασκιασμάτων ἀπηλλαγμένην παρέδειξε τὴν ἀλήθειαν. Οὐ γὰρ ἐστὶ θραδύς ἢ ὀκηρὸς τὴν γλῶτταν ἢ θραχὺς τοὺς λό-

66. *Εξ. 4, 10.

67. *Εξ. 4, 13.

τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ τοῦ ἀναγγεῖλει καθαρὰ νὰ ἀφήσει ἐλεύθερο τὸν Ἰσραήλ, γιὰ νὰ τοῦ προσφέρει θυσίες στὴν ἔρημο, κυριεύθηκε πάρα πολὺ ἀπὸ φόβο καὶ εἶπε ὀλοφάνερα, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸς στὸν λόγο καὶ εἶναι βραδύγλωσσος· γιατί λέγει· «Δὲν ἔχω ἱκανότητα στὸ λόγο ἐδῶ καὶ πολὺν χρόνον, καὶ ἰδίως ἀπὸ τότε ποὺ ἄρχισες νὰ μιλᾷς σὲ μένα τὸν δούλο σου. Εἶμαι ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος»⁶⁶. Ὅτι βέβαια ἦταν ἀνίκανος νὰ τοὺς ἐλευθερώσει ἀπὸ τοὺς ζυγοὺς τῆς δουλείας, τὸ δήλωνε μὲ σαφήνεια, λέγοντας· «Κύριε, σὲ παρακαλῶ, χειροτόνησε ἄλλον, ποὺ νὰ εἶναι δυνατὸς, αὐτὸς τὸν ὁποῖο θὰ στείλεις»⁶⁷. Καὶ ἐνῶ ὁ Θεὸς τοῦ ὑποσχόταν καὶ τοῦ ἔλεγε, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δίνει τὴ σοφία καὶ τὸν λόγο, ὁ Μωυσῆς ἐπέμεινε περισσότερο στὴν παραίτησή του, λέγοντας ὅτι πρέπει νὰ ἀναδείξει ἄλλον ποὺ νὰ εἶναι ἱκανός. Μὲ αὐτὰ δηλαδὴ ἦρθε σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Θεό. «Θύμωσε», λέγει, «τότε ὁ Κύριος καὶ ὀργισμένος εἶπε στὸν Μωυσῆ· Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ ἀδελφός σου Ἰααρὼν, ὁ λευίτης; Γνωρίζω καλά, ὅτι αὐτὸς θὰ μιλήσει ἀντὶ γιὰ σένα»⁶⁸. Καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ τοῦ λέγει καὶ τὸ ἕξῃς· «Αὐτὸς θὰ εἶναι τὸ στόμα σου, καὶ σὺ θὰ τοῦ ἀνακοινῶνεις τὴς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ»⁶⁹.

Βλέπεις ὅτι ἡ βραδυγλωσσία τοῦ λόγου σκιαγραφεῖται ἀπὸ παλιὰ στὸ πρόσωπο τοῦ Μωυσῆ; Γιατί ὁ νόμος δὲν ἦταν ἱκανὸς νὰ ἀναγγεῖλει τὴς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ. οὔτε μποροῦσε νὰ χρησιμοποιήσῃ ἄριστα τὴ γλῶσσα, οὔτε καὶ εὐγλωττία εἶχε, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ἐκθέσει μὲ ἀκρίβεια τὴ γνώση ποὺ συμφέρει, ὅπως δηλαδὴ ὁ Χριστός, ὁ πραγματικὸς λευίτης, τοῦ ὁποῖου τύπος ἦταν ὁ Ἰααρὼν. Ὁ νόμος δηλαδὴ τοῦ Μωυσῆ μόλις ποὺ ἀναφέρεται στὶς ἀρχῆς τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶναι στοιχειώδης διδάσκαλος τῶν νηπίων καὶ παιδαγωγὸς ἀνθρώπων χωρὶς φρόνηση, μεταδίδοντας μας μὲ τύπους καὶ ὑπὸ μορφὴ σκιῶν πάρα πολὺ ἀμυδρὴ γνώση γι' αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ κάνουμε, ἐνῶ ὁ πραγματικὰ ἱκανώτατος καὶ μέγας ἱερέας μας, ὁ δυνατὸς γιὰ τὴν ἀποστολὴ αὐτὴ, δηλαδὴ ὁ Χριστός, μᾶς παρουσίασε τὴν ἀλήθεια ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὰ κατασκιάσματα. Γιατί δὲν εἶναι βραδύγλωσσος, οὔτε γνωρίζει δειλία ἢ γλῶσσα του, οὔτε στεροῦνται σοφίας τὰ λόγια του, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ Μωυσῆ, ἀντίθε-

68. Ἔξ. 4, 14.

69. Ἔξ. 4, 16.

γους κατὰ Μωσέα, πολὺ δὲ λίαν εὐεπής, καὶ μάλιστα ὡς σοφίας
 Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Θεὰ δέ, πῶς οὐχ ἱκανὸς μὲν ὁ νόμος
 εἰς τὸ ἐξελεῖσθαι δουλείας τοὺς ὑπὸ τῶ νοητῶ πράττοντας Φαραῶ,
 τουτέστι τῶ Σατανᾶ, οὐδ' ἂν ὠφελῆσαι τι τὴν γῆν ὁ θεοσπέσιος
 5 Μωσῆς, καίτοι διαφανεσοῦσάντην ἐπ' ἀρεταῖς τὴν δόξαν ἐλὼν, μὴ
 οὐχὶ συνόντος τε αὐτῷ καὶ ἐπαμύνοντος τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο δ' ἂν
 μάθους ὡδὲ τε ἔχειν καὶ ἀψευδῶς εἰρησθαι ἀφ' ἡμῶν διὰ τὸ παρε-
 ζεῦχθαι τὸν Ἀαρῶν. Καὶ διαλέγεται μὲν ὁ Μωσῆς, διατρανοὶ δὲ
 τὸν λόγον Ἀαρῶν. Εἰ μὴ γὰρ νοηθεῖη πνευματικῶς ὁ νόμος, ἀπο-
 10 κάλυπτοντος ἡμῖν τὰ ἐν αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ, σκοτεινὸν καὶ ἀσυμ-
 φανὲς ἔσται τοῖς ἀκρωμένοις τὸ δηλούμενον. Καὶ γοῦν Ἰουδαῖοι
 τὸν διερμηνεύοντα τὰ Μωσέως οὐκ ἔχοντες, τουτέστι τὸν Χριστόν,
 ἀπομεμενήκασιν ἀμαθεῖς. Τοιγάρτοι καὶ ἔφρασκεν ὁ θεοσπέσιος
 Παῦλος « Ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον ἡμέρας τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ
 15 ἀναγνώσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον,
 ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται. Ἄλλ' ἕως σήμερον ἡνίκα ἀναγινώσκε-
 ται Μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται. Ἦνίκα δὲ ἐὰν
 ἐπιστρέψῃ πρὸς Κύριον, περαιρεῖται τὸ κάλυμμα. Ὁ δὲ Κύριος τὸ
 Πνεῦμά ἐστι, οὗ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία».

20 Ὁρθῶς οὖν ἔφρασκεν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς πρὸς τὸν ἱεροφάντην
 Μωσέα περὶ τοῦ Ἀαρῶν, ὅτι « Λαλῶν λαλήσει αὐτὸς σοι, καὶ αὐ-
 τὸς ἔσται σου στόμα, σὺ δὲ αὐτῷ τὰ πρὸς τὸν Θεόν». Καὶ οὐ δή-
 που φαμέν ὅτι Θεῷ προσεχέστερον καὶ μᾶλλον ἐγγὺς παρὰ τὸν
 Ἐμμανουὴλ ὁ Μωσῆς. Ὁ μὲν γὰρ ἔστιν Υἱὸς καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς
 25 κατὰ φύσιν, ὁ δὲ μεθ' ἡμῶν ἐν οἰκέταις, κἂν εἰ καλοῖτο γνήσιος.
 Δοκεῖ δὲ πως γεγενῆσθαι τὰ πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῷ. Κεχηρημάτικε
 γὰρ ὑπὸ νόμον ὡς ἄνθρωπος ὁ Χριστός, καὶ τετήρηκε τὰ Μω-
 σέως. Περιτέμνεται γὰρ ὀκταήμερος, καὶ τὴν τοῦ διδράχμου συν-
 εισφορὰν ἐποιήσατο, καίτοι κατὰ φύσιν ἐλεύθερος ὢν Υἱὸς
 30 Ἐφαγε δὲ καὶ τὸ πάσχα, καίτοι πάλιν ὁ αὐτὸς ὢν ὁ ἀμνὸς ὁ ἀλη-
 θινὸς ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ταῦτητοι Μωσῆς μὲν

70. Β' Κορ. 3, 14-17.

71. Ἐξ. 4, 16.

τα είναι πολύ γλυκομίλητος, και μάλιστα σάν Λόγος πού είναι τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ και Πατέρα. Και πρόσεχε, πώς ὁ νόμος δέν ἦταν ἱκανός νά ἐλευθερώσει ἀπό τῆ δουλεία ἐκείνους πού δούλευαν κάτω ἀπό τόν νοητό Φαραῶ, δηλαδή τόν Σατανᾶ, οὔτε ὁ θεοπέσιος Μωυσῆς μπορούσε νά ὠφελήσει κατά τι τῆ γῆ, ἄν και εἶχε ἀποκτήσει ὀλοφάνερα τῆ δόξα τῶν ἀρετῶν, χωρίς νά εἶναι μαζί του και νά τόν ὑποστηρίξει ὁ Χριστός. Και ὅτι αὐτό ἔτσι εἶναι και ὅτι εἰπώθηκε σωστά ἀπό μᾶς, θά τὸ μάθεις ἀπό τὸ ὅτι τοποθετήθηκε δίπλα του ὁ Ἄαρών. Και μιλάει βέβαια ὁ Μωυσῆς, ἀλλά ἐκφωνεῖ τόν λόγο ὁ Ἄαρών. Ἄν δηλαδή δέν κατανοηθεῖ πνευματικά ὁ νόμος, ἀποκαλύπτοντάς μας ὅσα μέσα σ' αὐτὸν ἀναφέρονται στὸν Χριστό, θά εἶναι σκοτεινὸ και ἀδιευκρίνιστο αὐτὸ πού λέγεται. Γι' αὐτὸ οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ δέν εἶχαν κάποιον νά τοὺς ἐξηγήσει τόν νόμο τοῦ Μωυσῆ, δηλαδή τόν Χριστό, παρέμειναν ἀμαθεῖς. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς και ὁ θεοπέσιος Παῦλος ἔλεγε: «Μέχρι σήμερα τὸ ἴδιο κάλυμμα μένει κατά τὴν ἀνάγνωσι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, και δέν ἀφαιρεῖται, γιατί ἡ κατάργησή του γίνεται διὰ τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι μέχρι σήμερα, ὅταν διαβάζεται ὁ Μωυσῆς, ὑπάρχει ἓνα κάλυμμα στὴν καρδιά τους. Μόλις ὅμως ἐπιστρέψει κάποιος πρὸς τόν Κύριο, τὸ κάλυμμα ἀφαιρεῖται. Κύριος βέβαια ἐδῶ εἶναι τὸ Πνεῦμα, και ὅπου εἶναι τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου, ἐκεῖ ὑπάρχει ἐλευθερία»⁷⁰.

Σωστά λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων ἔλεγε στὸν ἱεροφάντη Μωυσῆ γιὰ τόν Ἄαρών, ὅτι «θά μιλάει αὐτὸς ἀντὶ γιὰ σένα, και θά εἶναι τὸ στόμα σου, και σὺ θά τοῦ λὲς αὐτὰ πού θέλει ὁ Θεός⁷¹. Και δέν ἐννοοῦμε βέβαια, ὅτι ὁ Μωυσῆς ἦταν πιὸ κοντὰ στὸν Θεὸ ἀπὸ τὸν Ἐμμανουήλ. Γιατί ὁ Ἐμμανουήλ εἶναι Υἱὸς και προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ και Πατέρα κατά φύση, ἐνῶ ὁ Μωυσῆς εἶναι ὑπηρετὴς ὅπως και ἡμεῖς, ἐστὼ και ἂν ὀνομάζεται γνήσιος. Φαίνεται βέβαια ὅτι διδάχθηκε αὐτὰ πού ἀφοροῦν τὸν Θεό. Γιατί ὁ Χριστὸς ὡς ἄνθρωπος ἔζησε κάτω ἀπὸ τόν νόμο, και ἐφήρμοσε τὰ ὅσα νομοθέτησε ὁ Μωυσῆς. Δηλαδή ὑπέστη τὴν περιτομὴ τὴν ὀγδόη ἡμέρα, και κατέβαλε τὴν εἰσφορὰ τοῦ δίδραχμου, μολονότι ὡς Υἱὸς ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του ἐλεύθερος. Ἐπίσης ἔφαγε και τὸν πασχάλιο ἀμνό, ἂν και ὁ ἴδιος ἦταν ὁ ἀληθινὸς ἀμνός, πού σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ

γεγενῆσθαι λέγεται τὰ πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῶ. Ὅτι δὲ ἔμελλε καὶ αὐταῖς ἀπειθεῖν ὁ Ἰσραὴλ ταῖς διὰ Χριστοῦ θεοσημείαις, παραδείξειεν ἂν ὁ Μωσῆς, οὐδὲ αὐτοῖς τοῖς θαύμασιν ἀπονέμων τὴν πίστιν. Τοιγάρτοι Μωσέως πρόσωπον τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ περιθῆσο-
5 μεν, ὅτι κέκληνται δι' αὐτοῦ, καὶ τοῖς δι' αὐτοῦ πεπαιδαγώγηται νόμοις. Οὐκοῦν, ὅτι μὴ ἱκανὸς ὁ νόμος τοῖς εἰς λύτρωσιν, ἀπόχη δὲ ἡμῖν εἰς τοῦτο τὸ τίμιον αἷμα του Χριστοῦ (δι' αὐτοῦ γὰρ καὶ μόνου νενίκηται ὁ θάνατος), σαφὲς ἂν γένοιτο καὶ μάλα ραδίως καὶ τῶνδε δὴ πάλιν.

10 ζ. Ἀπαίρει γὰρ τῆς Μαδιθηναίων ὁ θεσπέσιος Μωσῆς, ἀναλαβὼν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ παιδιά, καὶ καθικνεῖτο λοιπὸν εἰς Αἴγυπτον, ἀποπεραίνων εὖ μάλα τὰ προστεταγμένα παρὰ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἀφεστήκει λοιπὸν τῆς Αἴγυπτίων οὐ μακράν, ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ τῶν ὄλων Θεός· «Πορευομένου σου καὶ ἀποστρέ-
15 φοντος εἰς Αἴγυπτον, ὄρα πάντα τὰ τέρατα ἃ δέδωκα ἐν ταῖς χερσί σου, ποιήσεις αὐτὰ ἐναντίον Φαραῶ». Καὶ μεθ' ἕτερα· «Σὺ δὲ ἔρεῖς Φαραῶ· Τάδε λέγει Κύριος Υἱὸς πρωτότοκός μου Ἰσραήλ. Εἶπα δέ σοι· Ἐξαπόστειλον τὸν λαόν μου ἵνα μοι λατρεύσῃ. Σὺ δὲ οὐκ ἔδούλον ἐξαποστεῖλαι αὐτούς· ὄρα οὖν, ἐγὼ ἀποκτενῶ τὸν
20 υἱόν σου τὸν πρωτότοκον. Καὶ ἐγένετο, φησὶν, ἐν τῇ ὁδῶ ἐν τῷ καταλύματι συνήνητησεν αὐτῶ ἄγγελος Κυρίου, καὶ ἐξήτει ἀποκτεῖναι αὐτόν. Καὶ λαβοῦσα Σεπφώρα ψῆφον, περιέτεμε τὴν ἀκροβυστίαν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, καὶ προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ εἶπε· Ἔσθι τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου μου.
25 Καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς, διότι εἶπεν· Ἔσθι τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου μου».

Ἄγγελος γὰρ ἐν εἶδει τῶ καθ' ἡμᾶς ἐπέθρωσκέ τε καὶ ἀνελεῖν ἐπεχειρεῖ, δεδυσώπηται δὲ μόλις, περιτεμούσης Σεπφώρας τὸν υἱὸν αὐτῆς, φημί δὲ Γηροάμ, ὃς ἦν καὶ πρωτότοκος, διερμηνεύε-
30 ται δὲ καὶ «πάροικος». Τίνα οὖν ὁ ὀλοθρευτῆς ἐπεχειρεῖ ἀνελεῖν, σαφῶς οὐ μεμήνηκε Γράμμα τὸ ἱερόν, ἀλλ' ἢ Μωσέα τυχόν, τῆδε

72. Ἰω. 1, 29.

73. Ἐξ. 4, 21.

74. Ἐξ. 4, 22-23.

κόσμου⁷². Γι' αυτό ακριβώς λέγεται, ότι ο Μωυσής του δίδαξε τὰ σχετικά μὲ τὸν Θεό. "Οτι ὅμως ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἐπρόκειτο νὰ μὴ πιστέψει οὔτε τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ, θὰ μποροῦσε νὰ τὸ ὑποδηλώσει ὁ Μωυσής, ὁ ὁποῖος δὲν πίστεψε οὔτε στὰ θαύματά του. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀποδίδουμε τὸ πρόσωπο τοῦ Μωυσῆ στοὺς Ἰσραηλίτες, γιατί κλήθηκαν μέσω αὐτοῦ καὶ διαπαιδαγωγήθηκαν μὲ τοὺς νόμους πὸν δόθηκαν μέσω αὐτοῦ. Ἐπομένως, ὅτι ὁ νόμος δὲν ἦταν ἱκανὸς νὰ τοὺς λυτρώσει, καὶ ἦταν ἀναγκαῖο σέ μᾶς γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν τὸ τίμο αἷμα τοῦ Χριστοῦ (γιατί μόνο μὲ αὐτὸν νικήθηκε ὁ θάνατος) θὰ γίνει σαφές, καὶ πολὺ εὐκολα μάλιστα, καὶ μὲ τὰ ἔξῃς.

6. Ἀναχωρεῖ λοιπὸν ἀπὸ τὴ Μαδιάμ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς παίρνοντας μαζί του τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιά του, καὶ κατεβαίνει στὴν Αἴγυπτο ἐκτελώντας κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅταν ἔφτασε κοντὰ στὴν Αἴγυπτο, τοῦ εἶπε ὁ Θεὸς τῶν ὄλων. «Καθὼς πηγαίνεις ἐπιστρέφοντας στὴν Αἴγυπτο, πρόσεξε νὰ κάνεις μπροστὰ στὸν Φαραὼ ὅλα τὰ θαύματα πὸν σοῦ ἔδωσα στὰ χέρια»⁷³. Καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγα: «Σὺ ὅμως θὰ πῆς στὸν Φαραὼ: Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς εἶναι ὁ πρωτότοκος υἱὸς μου. Ἄφησε τὸν λαὸ μου ἐλεύθερο γιὰ νὰ μὲ λατρέψει. Σὺ ὅμως δὲν ἤθελες νὰ τοὺς ἀφήσεις. Πρόσεχε λοιπὸν· ἐγὼ θὰ θανατώσω τὸν πρωτότοκο υἱὸ σου»⁷⁴. «Καὶ συνέβη», λέγει, «καθ' ὁδόν, ἐνῶ βρισκόταν σὲ ἓνα κατάλυμα, νὰ τὸν συναντήσῃ ἄγγελος τοῦ Κυρίου, πὸν ἤθελε νὰ τὸν σκοτώσῃ»⁷⁵. Παίρνοντας τότε ἡ γυναῖκα τοῦ Μωυσῆ Σεπφώρα μὴ κοφτερὴ πέτρα περιέτεμε τὸν υἱὸ της, καὶ πέφτοντας στὰ πόδια τοῦ ἀγγέλου τοῦ εἶπε: Τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ υἱοῦ μου σταμάτησε. Καὶ ὁ ἄγγελος ἔφυγε ἀπὸ αὐτήν, ἐπειδὴ εἶπε: Σταμάτησε τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ υἱοῦ μου»⁷⁶.

Δηλαδή ἄγγελος μὲ τὴ δική μας μορφή ἐμφανίσθηκε καὶ ἐπιχειροῦσε νὰ τὸν σκοτώσῃ, ἀλλὰ ἄλλαξε γνώμη μόλις ἡ Σεπφώρα ἔκανε τὴν περιτομὴ τοῦ υἱοῦ της, δηλαδή τοῦ Γηρσάμ, πὸν ἦταν καὶ πρωτότοκος, καὶ πὸν τὸ ὄνομα του ἐρμηνευόμενον σημαίνει "ξένος". Ποιὸν βέβαια ἐπιχειροῦσε νὰ σκοτώσῃ ὁ ἔξολοθρευτής, δὲν τὸ λέγει καθαρὰ ἡ ἁγία Γραφή, ἀλλ' ἴσως τὸν Μωυσῆ. "Ὁμως μὲ τὴν περι-

75. Ἐπειδὴ προφανῶς ὁ υἱὸς τοῦ Μωυσῆ ἦταν ἀπερίτμητος. 76. Ἐξ 4, 24-26.

τοῦ παιδίου περιτομῇ, καὶ οὐχ ἑκὼν ἀπελήλαται. Διατρανοὶ δὲ
 πάλιν ὁ τύπος, ὡς καὶ ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ νενίκηται θάνα-
 τος. Σέσωσται δὲ τῶν πατέρων ἡ ἀγία πληθὺς, μᾶλλον δὲ σύμπαν
 τὸ ἄνωθ' ἐν τε καὶ πρὸ αὐτοῦ γένος. Ἀπέθανε γὰρ ὑπὲρ πάντων,
 5 καὶ ὁ πάντων ἐν αὐτῷ λέλυται θάνατος. Οὐ γὰρ ἐν αἵματι προ-
 φητῶν, ἀλλ' ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ τοῦ νεωτάτου καὶ μετ'
 αὐτοῦ διαδιδράσκομεν τὸν ὀλοθρευτήν. «Εἰς τοῦτο», γὰρ φησί,
 «ὁ Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων
 κυριεύσῃ». Εἰ δὲ μὴ λέγοιτο τῷ Γηροσάμ ἐπιθρώσκειν ὁ ὀλοθρευ-
 10 τῆς, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τῷ μακαρίῳ Μωσῇ, πάλιν ἐκεῖνο συνή-
 σεις. Οὐ γὰρ διὰ τῆς κατὰ νόμον περιτομῆς, τουτέστι τῆς κατὰ
 σάρκα καὶ αἰσθητῆς ἀπελήλαται θάνατος, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐν Χρι-
 στῷ διὰ Πνεύματος, ἣν ἐνήργηκεν ἐν τῷ πρωτοτόκῳ καὶ νέῳ λαῷ,
 καὶ τῷ παροίκῳ μὲν ἐπὶ γῆς, ἐπιγραφομένῳ δὲ πάλιν τῆς ἄνω καὶ
 15 οὐρανικῆς, ἣν ἡ νοητὴ Σεπφώρα, τουτέστιν ἡ Ἐκκλησία, ἡ ἐκ
 Μαδιάμ τε καὶ ἐξ ἔθνων, περιτέμνηκε ψήφῳ. Τύπος δ' ἂν εἴη καὶ
 αὕτη τοῦ Πνεύματος, διὰ τοι τὸ παναλκῆς τε καὶ ἄθραυστον, καὶ
 μὴν ὅτι καὶ ἐκ πέτρας. Χριστοῦ γὰρ τὸ Πνεῦμα· «Πέτρα δὲ ὁ
 Χριστός», καθὰ καὶ ὁ σοφὸς γράφει Παῦλος. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ὁ
 20 μετὰ Μωσέα πάλαι γενόμενος Ἰησοῦς, μαχαίραις πετρίναις περιέ-
 τεμε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, τὴν ἀχειροποιήτον ἐν Χριστῷ περιτομὴν
 αἰνιγματωδῶς ἡμῖν σημαίνων, ὑφ' ἣν καὶ ἠττᾶται θάνατος, ἥπερ
 ἐστὶν ἡ νοητὴ τῆς κακίας περιτομῆς, φανλότητός τε καὶ ἡδονῶν
 ἀπόθεσις. Περὶ γὰρ τῆς κατὰ σάρκα περιτομῆς, ὁ θεὸς ἡμῖν γρά-
 25 φει Παῦλος «Ἡ περιτομὴ οὐδὲν ἐστί». Σοφὸς δὲ ἡμῖν καὶ ἱερός
 ἀνακέκραγε λόγος «Περιτέμνητε τῷ Χριστῷ», δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ
 τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα, σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν

τομή τοῦ παιδιοῦ, ὁ ἄγγελος, καὶ χωρὶς νὰ θέλει, ἔφυγε. Ὁ τύπος λοιπὸν αὐτὸς διακηρύττει, ὅτι μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ νικήθηκε ὁ θάνατος, καὶ σώθηκε τὸ ἅγιο πλῆθος τῶν πατέρων, ἢ καλύτερα ὅλο τὸ γένος, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ ὅλους, καὶ καταργήθηκε μὲ αὐτόν ὁ θάνατος ὅλων. Ἐπομένως ἀποφεύγουμε τὸν ἐξολοθρευτὴ ὄχι μὲ τὸ αἷμα προφητῶν, ἀλλὰ μὲ τὸ αἷμα τοῦ νεωτάτου Χριστοῦ καὶ μὲ αὐτόν. Γιατὶ λέγει· «Γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς πέθανε καὶ ἀναστήθηκε, γιὰ νὰ γίνει Κύριος καὶ νεκρῶν καὶ ζωντανῶν»⁷⁷. Ἐὰν ὅμως λέγεται ὅτι ὁ ἐξολοθρευτὴς παρουσιάσθηκε στὸν Γηρσάμ, καὶ ὄχι στὸν μακάριο Μωυσῆ, πρέπει πάλι νὰ σκεφτεῖς τὸ ἔξης· Ὅτι δηλαδὴ ὁ θάνατος δὲν ἔχει διωχθεῖ μὲ τὴν σύμφωνη πρὸς τὸν νόμο περιτομῆ, δηλαδὴ μὲ τὴν σαρκικὴ καὶ αἰσθητῆ, ἀλλὰ μὲ τὴν πνευματικὴ περιτομῆ ποὺ γίνεται διὰ τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποία ἔκανε στὸν πρωτότοκο καὶ νέο λαό, ὁ ὁποῖος εἶναι πάροικος βέβαια στῆ γῆ, καὶ ἔχει γραφεῖ στὴν ἄνω καὶ οὐράνια πόλη, τὴν ὁποία ἔκανε ἡ νοητὴ Σεπφώρα, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴ Μαδιὰμ, καὶ ἀπὸ τὰ ἔθνη, δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία, μὲ κοφτερὴ πέτρα, ποὺ καὶ αὐτὴ θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὡς τύπος, λόγω τῆς δυνάμεώς της καὶ τοῦ ὅτι εἶναι ἄθραυστη, ἀφοῦ εἶναι ἀπὸ πέτρα. Γιατὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι τοῦ Χριστοῦ· «Καὶ ἡ πέτρα ἦταν ὁ Χριστὸς»⁷⁸, ὅπως γράφει καὶ ὁ σοφὸς Παῦλος. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι καὶ ὁ Ἰησοῦς ποὺ ἦρθε μετὰ τὸν Μωυσῆ, περιέταμε τοὺς Ἰσραηλίτες μὲ πέτρινα μαχαίρια, σημαίνοντας σὲ μᾶς αἰνιγματικὰ τὴν ἀχειροποίητη περιτομῆ διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία νικεῖται ὁ θάνατος, καὶ ἡ ὁποία εἶναι ἡ περιτομῆ τῆς νοητῆς κακίας, καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν φαυλότητα καὶ τὶς ἡδονές. Γιατὶ γιὰ τὴν σαρκικὴ περιτομῆ ὁ θεῖος μας Παῦλος γράφει· «Ἡ περιτομῆ δὲν εἶναι τίποτε»⁷⁹. Ἀντίθετα σοφὸς γιὰ μᾶς καὶ ἱερὸς λόγος φωνάζει· «Περιτηθήκατε μὲ περιτομῆ τοῦ Χριστοῦ»⁸⁰, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἡ δόξα πρέπει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

77. Ρωμ. 14, 9. 78. Α' Κορ. 10, 4. 79. Α' Κορ. 7, 19. 80. Κολ. 2, 11.

ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ΄.

Περὶ τῆς καταχθείσης πέτρας.

α'. «Εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης», τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις ἐπεφώνει Χριστός, στενήν μὲν, οἶμαι, πύλην καὶ τεθλιμμένην εἰσοδὴν τὸ τληπαθὲς ὀνομάζων καὶ τὴν τοῦ λόγου παντός ἀξίαν ὑπομονήν, καθ' ἣν ἂν γένοιτο καὶ μάλα πλουσιῶς τὸ εὐδοκμεῖν δύνασθαι τοῖς τὰ ἄνω φρονεῖν ἡρημένοις, καταφαιδρύνεσθαι τε γυμνάσμασι τοῖς εἰς εὐψηχίαν καὶ ἀρετὴν. Ὡσπερ γάρ τὸ ἀριστεύειν ἐν μάχαις τῇ τοῦ ὀπλιτεύοντος εὐανδρία μαρτυρεῖ, οὕτω τὸν εὐσθενῆ καὶ γενναῖον, εἰς γε τὸ δύνασθαι, φημί, τὴν ἀνδάνουσαν τῷ Θεῷ
10 ἀρετὴν κατορθοῦν, λαμπρὸν καὶ περιφανῆ καὶ παντός ἐπαίνου ἐμεμεστωμένον ἀποφήνειεν ἂν τὸ εὖ μάλα δύνασθαι διενεγκεῖν τοὺς ἐκ τοῦ πειράζεσθαι πόνους. Καὶ γοῦν τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητῆς, ὅτι πάντη τε καὶ πάντως ὁ τοιοῦτος ἀπόβλεπτος ἔσται, πεπληροφόρηκε λέγων «Μακάριος ἄνθρωπος ὃς ὑπομείνη πειρασμόν,
15 ὅτι δόκιμος γενόμενος, λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς». Οἱ δὲ δὴ πρὸς τοῦτο λοιπὸν εὐσθενεῖας ἐληλακότες καὶ τὴν οὕτω περιφανῆ δόξαν ἀράμενοι, λέγουσιν, ὅτι «Ἐδοκίμασας ἡμᾶς, ὁ Θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς, ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον. Ἔθου θλίψεις ἐπὶ τὸν νῶτον ἡμῶν. Δηλόθημεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, ἐδοκίμασας ἡμᾶς εἰς
20 ἀνάψυξιν». Ἐκτελευτᾷ γὰρ ὁ πόνος εἰς τροφήν, καὶ ἀνευρύνουσι αἱ θλίψεις τοῖς ἀθλοῦσι γενναίως τὴν εὐθεῖαν ὁδόν. Οἶδε μὲν τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν ὁ τῶν κρυπτῶν γνώστης, τουτέστι Θεός («Γυμνά γὰρ αὐτῷ τὰ πάντα καὶ τετραηλισμένα»), περιμέ-

1. Ματθ. 7, 13.

2. Ἰακ. 1, 12.

ΑΠΟ ΤΑ ΓΛΑΦΥΡΑ ΣΤΗΝ ΕΞΟΔΟ

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

Γιά τήν πέτρα πού χτυπήθηκε.

1. «Νά μπαίνετε ἀπό τήν στενή πύλη»¹, ἔλεγε ὁ Χριστός στοὺς φίλους του, ὀνομάζοντας, νομίζω, στενή καὶ στενόχωρη πύλη τῆ ζωῆ τῆ γεμάτη ἀπὸ κακοπαθήματα καὶ τὴν ὑπομονή σ' αὐτά, πού εἶναι ἄξια κάθε λόγου, μὲ τὴν ὁποία μποροῦν, καὶ μάλιστα πλουσιόπαροχα, νὰ προκόψουν αὐτοὶ πού προτίμησαν νὰ φρονοῦν τὰ οὐράνια καὶ νὰ καταλαμπρύνονται μὲ τὰ γυμνάσματα πού συντελοῦν στὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀρετή. Ὅπως δηλαδή τὸ νὰ πρωτεύει κανεὶς στὶς μάχες δείχνει τὴν γενναϊότητα τοῦ μαχητῆ, ἔτσι καὶ τὸν δυνατὸ καὶ γενναῖο, ἐννοῶ στὸ νὰ πετυχαίνει τὴν ἀρεστὴ στὸ Θεὸ ἀρετῆ, τὸν ἀναδεικνύει ἐνδοξο καὶ περίφημο καὶ ἄξιον κάθε ἐπαίνου, τὸ νὰ μπορεῖ εὐκόλα νὰ ὑπομένει τοὺς κόπους τῶν πειρασμῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Σωτῆρα μᾶς πληροφορήσε ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὀπωσδήποτε θὰ εἶναι περίδλεπτος, λέγοντας: «Εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος πού ὑπομένει δοκιμασία, γιατί, ἀφοῦ ἀποδειχθεῖ ἄξιος, θὰ πάρει τὸ στεφάνι τῆς ζωῆς»². Αὐτοὶ δηλαδή πού ἔφτασαν σὲ τέτοιο σημεῖο σθεναρότητας καὶ ἀπέκτησαν τὴν τόσο περίφημη δόξα, λένε: «Μᾶς δοκίμασες, Θεέ, μᾶς ἔρριξες στὴ φωτιά, σὰν τὸ ἄσπιδι πού ριχνεταὶ στὴ φωτιά γιὰ νὰ καθαρισθεῖ. Ἔβαλες θλίψεις στὸν ὦμο μας. Ἔβαλες ἀνθρώπους πάνω στὰ κεφάλια μας. Περᾶσαμε μέσα ἀπὸ φωτιά καὶ νερό, καὶ μᾶς ἔβγαλες σὲ τόπο δροσερό»³. Γιατὶ ὁ πόνος καταλήγει σὲ ἀπόλαυση, καὶ οἱ θλίψεις διευρύνουν τὸν εὐθὺ δρόμο σ' ἐκείνους πού ἀγωνίζονται γενναῖα. Γνωρίζει βέβαια τὰ πάντα προτοῦ νὰ γίνουν ὁ γνώστης τῶν κρυφῶν, δηλαδή ὁ Θεὸς (Γιατὶ λέ-

3. Ψαλμ. 65, 10-12.

4. Ἐβρ. 4, 13.

νει δὲ τῶν πραγμάτων τὸ πέρας καὶ τὸ τῶν πειραζομένων κατὰ καιροὺς εὐσθενές, ἵνα μὴ φαίνοντο μὴ μόνον αὐτῷ κατὰ πρόγνωσιν ἄξιοι γερῶν, κατακροτοῖεν δὲ μᾶλλον ὡς ἡριστευκότας, καὶ διὰ πραγμάτων αὐτῶν ἐπ' ἀρετῇ μεμαρτυρημένους, ἄγγελοι
 5 τε καὶ ἄνθρωποι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος περὶ αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων φησίν, ὡς ἠθληκότων εὖ μάλα καὶ νενικηκότων, ὅτι «Θέατρον ἐγενήθησαν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις». Δοκιμάζεται τοίνυν πολυτρόπως ὁ Ἰσραήλ, ἵνα κἂν εἰ φαίνοντο νοσῶν ἔτι τὸ ἀναλκι, θαυμάζοιτο μὲν ἐπὶ πολλῇ λίαν
 10 ἡμερότητι Θεός, πλημμελοῦντας ἀνεχόμενος, σκιαγραφοῖτο δὲ μᾶλλον ἡμῖν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν συμβεβηκότων τὸ μυστήριον.

Ἄρτι μὲν οὖν τὸν ἐπὶ τε τῆ ὀρυγομήτρα καὶ μέντοι καὶ τῷ μάννα διαπεράσαντες λόγον, οὐ μετριῶς κατηρρωστηκότα τὸ ἀδρανές καὶ φιλήδονον διεδείκνυμεν τὸν Ἰσραήλ. Ἄλλ' ἰδοὺ
 15 πάλιν καὶ οὐκ εἰς μακρὰν παροτρύνων ὁράται. Γέγραπται γὰρ οὕτω πάλιν «Καὶ ἀπῆρε πᾶσα ἡ συναγωγή νιῶν Ἰσραήλ ἐκ τῆς ἐρήμου Σίν, κατὰ παρεμβολὰς αὐτῶν διὰ ρήματος Κυρίου, καὶ παρενέβαλον ἐν Ραφιδεῖν· οὐκ ἦν δὲ ὕδωρ τῷ λαῷ πιεῖν. Καὶ ἐλοιδορεῖτο ὁ λαὸς πρὸς Μωσῆν λέγοντες· Δὸς ἡμῖν ὕδωρ, ἵνα
 20 πῖωμεν. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς Μωσῆς· Τί λοιδορεῖσθαί μοι καὶ τί περιάζετε Κύριον; Ἐδίψησε δὲ λαὸς ὕδατι ἐκεῖ, καὶ ἐγόγγυζεν ὁ λαὸς ἐπὶ Μωσῆν λέγοντες· Ἴνα τί τοῦτο ἀνεβίβασας ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου, ἀποκτεῖναι ἡμᾶς καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν καὶ τὰ κτήνη ἡμῶν τῷ δίψει; Ἐβόησε δὲ Μωσῆς πρὸς Κύριον, λέγων· Τί ποιήσω τῷ
 25 λαῷ τούτῳ; ἔτι μικρὸν καὶ καταλιθοβολήσουσί με. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Προπορεύου τοῦ λαοῦ τούτου. Λαβὲ δὲ μετὰ σεαυτοῦ ἀπὸ τῶν προεσυτέρων τοῦ λαοῦ, καὶ τὴν ράβδον ἐν ἧ ἐπάταξας τὸν ποταμόν, λαβὲ ἐν τῇ χειρὶ σου καὶ πορεύου. Ἴδοὺ ἐγὼ ἔστηκα ἐκεῖ πρὸ τοῦ ἐλθεῖν ἐπὶ τῆς πέτρας ἐν Χωρήθ· Καὶ
 30 πατάξεις τὴν πέτραν, καὶ ἐξελεύσεται ὕδωρ ἐξ αὐτῆς, καὶ πίεται ὁ λαὸς μου. Ἐποίησε δὲ Μωσῆς οὕτως ἐναντίον τῶν νιῶν Ἰσραήλ,

γει, «Όλα εἶναι γυμνά καὶ φανερά στὰ μάτια του»⁴), περιμένει ὁμως τὸ τέλος τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἀντοχὴ αὐτῶν ποὺ δοκιμάζονται κατὰ καιροὺς, ὥστε νὰ φαίνονται ὄχι μόνον σ' αὐτὸν ὅτι εἶναι ἀξιοβραβεῖων σύμφωνα μὲ τὴν πρόγνωσή του, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τοὺς ἐπικροτοῦν, ἐπειδὴ ἀρίστευσαν καὶ ἔλαβαν τὴ μαρτυρία γιὰ τὴν ἀρετὴ τους ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἄνθρωποι. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους ἀγίους λέγει, ὅτι ἀγωνίσθηκαν πολὺ καλὰ καὶ νίκησαν, γιατί ἐγιναν θέαμα στὸν κόσμο, στοὺς ἀγγέλους καὶ στοὺς ἀνθρώπους⁵. Δοκιμάζεται λοιπὸν κατὰ ποικίλους τρόπους ὁ Ἰσραήλ, ὥστε, καὶ ἂν ἀκόμα παρουσιαζόταν νὰ πάσχει ἀπὸ κάποια δειλία, νὰ θαυμάζεται ὁ Θεὸς μὲ πολλοὺς τρόπους γιὰ τὴν πολὺ μεγάλη πραότητά του, μὲ τὸ νὰ ἀνέχεται αὐτοὺς ποὺ ἀμαρτάνουν, ἀποκαλυπτόμενο ἔτσι μὲ τρόπο σκιώδη στὸν καθένα ἀπὸ μᾶς τὸ μυστήριό αὐτῶν ποὺ συνέβαιναν.

Μέχρις ἐδῶ λοιπὸν, ὀλοκληρώνοντας τὸν λόγο γιὰ τὰ ὀρθύκια καὶ τὸ μάννα, δείξαμε ὅτι ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἔπασχε πολὺ ἀπὸ ἀδράνεια καὶ φιληδονία. Νὰ ὁμως καὶ πάλι, ὕστερα ἀπὸ λίγο, ἐμφανίζεται νὰ διαμαρτύρεται. Γιατί ἔχει γραφεῖ πάλι τὸ ἐξῆς· «Καὶ ἀναχώρησε μὲ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ ὀμάδες ὄλο τὸ πλῆθος τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τὴν ἔρημο Σίν, καὶ στρατοπέδευσαν στὴ Ραφιδεῖν, ὅπου ὁμως δὲν ὑπῆρχε νερὸ νὰ πιεῖ ὁ λαός. Καταφερόταν τότε ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ λέγοντας· Δώσε μας νερὸ νὰ πιοῦμε. Καὶ ὁ Μωυσῆς τοὺς εἶπε· Γιατί καταφέρεσθε ἐναντίον μου; Καὶ γιατί πειράζετε τὸν Κύριο; Ὅμως ὁ λαὸς ἐκεῖ διψοῦσε καὶ γόγγυζε ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ λέγοντας· Γιατί μᾶς ἔβγαλες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, γιὰ νὰ σκοτώσεις καὶ ἐμᾶς καὶ τὰ παιδιά μας καὶ τὰ ζῶα μας ἀπὸ τὴ δίψα; Φώναξε τότε ὁ Μωυσῆς πρὸς τὸν Κύριο καὶ εἶπε· Τί νὰ κάνω στὸν λαὸ αὐτόν; Ἀκόμη λίγο καὶ θὰ μὲ λιθοβολήσουν. Καὶ ὁ Κύριος εἶπε στὸν Μωυσῆ· Πήγαινε μπροστὰ στὸν λαὸ αὐτόν, παίρνοντας μαζί σου μερικὸς ἀπὸ τοὺς γεροντότερους, καὶ τὸ ραβδί μὲ τὸ ὁποῖο χτύπησες τὸν ποταμό. Πᾶρε το στὸ χέρι σου καὶ προχώρησε. Ἐγὼ θὰ εἶμαι ἐκεῖ προτοῦ νὰ φτάσεις ἐσὺ στὸν βράχο Χωρήβ. Νὰ χτυπήσεις τὸν βράχο, καὶ θὰ βγεῖ νερὸ ἀπὸ αὐτόν, καὶ θὰ πιεῖ ὁ λαός μου. Ἐπράξε ὁ Μωυσῆς ὅπως διατάχθηκε μπροστὰ στοὺς Ἰσραηλίτες,

καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, Πειρασμὸν καὶ λοιδορήσιν, διὰ τὴν λοιδορήσιν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ διὰ τὸ πειράζειν Κύριον, λέγοντες· Εἰ ἔστι Κύριος ἐν ἡμῖν, ἢ οὐ;».

Καὶ ταυτί μὲν ἡμῖν ἐν τῇ Ἐξόδῳ τὸ θεῖον ἔφη χρησιμώδημα,
 5 κατακερματιεῖ δὲ ὡσπερ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς εὐνυτέραν ἀφήγησιν, ἦν καὶ ἀναγκαῖον οἶμαι παρενεγκεῖν, ὡς ἂν, ἕκαστα βασανίζοντες ὀρθῶς καὶ ἀπεξεσμένως, ἀποχρῶσαν ἔχωμεν τῶν πάλαι γεγονότων τυπικῶς τὴν εἶδησιν, καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις, τῆς πνευματικῆς θεωρίας τὸ κάλλος. Γέγραπται δὴ οὖν· «Καὶ ἦλθον οἱ υἱοὶ Ἰσρα-
 10 ἦλ καὶ πᾶσα ἡ συναγωγὴ εἰς τὴν ἔρημον Σίν, ἐν τῷ μηνὶ τῷ πρώτῳ, καὶ κατέμεινεν ὁ λαὸς ἐν Καδῆς, καὶ ἐτελεύτησεν ἐκεῖ Μαριάμ, καὶ ἐτάφη ἐκεῖ. Καὶ οὐκ ἦν ὕδωρ τῇ συναγωγῇ, καὶ συνηθροίσθησαν ἐπὶ Μωσῆ καὶ Ἀαρῶν. Καὶ ἐλοιδορεῖτο ὁ λαὸς πρὸς Μωσῆν, λέγοντες· Ὁφελον ἀπωλόμεθα ἐν τῇ ἀπωλείᾳ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν
 15 ἔναντι Κυρίου! Καὶ ἵνα τί ἤγαγες τὴν συναγωγὴν Κυρίου εἰς τὴν ἔρημον ταύτην ἀποκτεῖναι ἡμᾶς καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν; Καὶ ἵνα τί τοῦτο ἀνηγάγετε ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου παραγενέσθαι εἰς τὸν τόπον τὸν πονηρὸν τοῦτον; Τόπος οὗ οὐ σπείρεται, οὐδὲ συκαῖ, οὐδὲ ἄμπελοι, οὐδὲ ροαί, οὐδὲ ὕδωρ ἔστι πιεῖν. Καὶ ἦλθε Μωσῆς καὶ
 20 Ἀαρῶν ἀπὸ προσώπου τῆς συναγωγῆς ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου. Καὶ ἔπεσαν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ὤφθη ἡ δόξα Κυρίου πρὸς αὐτούς. Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν λέγων· Λαβὲ τὴν ράβδον καὶ ἐκκλησίασον τὴν συναγωγὴν, σὺ καὶ Ἀαρῶν ὁ ἀδελφός σου, καὶ λαλήσατε πρὸς τὴν πέτραν ἔναντιόν
 25 αὐτῶν, καὶ δώσει τὰ ὕδατα αὐτῆς καὶ ἐξοίσετε αὐτοῖς ὕδωρ ἐκ τῆς πέτρας, καὶ ποτιεῖτε τὴν συναγωγὴν καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν. Καὶ ἔλαβε Μωσῆς τὴν ράβδον τὴν ἀπέναντι Κυρίου, καθὰ συνέταξε Κύριος, καὶ ἐξεκκλησίασε Μωσῆς καὶ Ἀαρῶν τὴν συναγωγὴν ἀπέναντι τῆς πέτρας. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἀκούσατέ μου οἱ
 30 ἀπειθεῖς μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξομεν ὑμῖν ὕδωρ. Καὶ ἐπάρας Μωσῆς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἐπάταξε τὴν πέτραν τῇ ράβδῳ δις,

καὶ ὀνόμασε τὸν τόπο ἐκεῖνον, «Πειρασμὸ καὶ γογγυσμὸ» τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐπειδὴ καταφέρθηκαν ἐναντίον τοῦ Κυρίου καὶ τὸν παρόργισαν λέγοντας· Εἶναι ὁ Κύριος μαζί μας, ἢ ὄχι;»⁶.

Καὶ αὐτὰ δέβαια μᾶς εἶπε ὁ θεῖος λόγος στὴ βιβλίῳ τῆς Ἐξόδου. Ὅμως στὸ βιβλίῳ τῶν Ἀριθμῶν παραθέτει ἐκτενέστερη διήγηση, τὴν ὁποία καὶ θεωρῶ ἀναγκαῖο νὰ σᾶς τὴν ἀναφέρω, ὥστε, ἐξετάζοντας μὲ προσοχὴ καὶ ἐξουχιστικά τις δύο διηγήσεις, νὰ ἀποκτήσουμε ἱκανοποιητικὴ γνῶσις γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔγιναν τότε ὑπὸ μορφὴ τύπων, καὶ μαζί μ' αὐτὸ καὶ τὴν πνευματικὴ ὁμορφιὰ τοῦ βαθύτερου νοήματος αὐτῶν. Ἔχει λοιπὸν γραφεῖ· «Καὶ ἔφτασαν οἱ Ἰσραηλίτες καὶ ὅλο τὸ πλῆθος στὴν ἔρημο Σίν, κατὰ τὸν πρῶτο μῆνα καὶ στρατοπέδευσε ὁ λαὸς στὴν Καδὴ, ὅπου πέθανε ἡ Μαρία καὶ θάφτηκε ἐκεῖ. Δὲν ὑπῆρχε ὅμως νερὸ γιὰ τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖο ξεσηκώθηκε ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ καὶ τοῦ Ἀαρῶν, κατηγορώντας τὸν Μωυσῆ καὶ λέγοντας· Καλύτερα νὰ πεθαίναμε μαζί μὲ τοὺς ἀδελφοὺς μας κοντὰ στὸν Κύριο! Καὶ γιατί ἔφερες ὅλο τὸ πλῆθος τοῦ Κυρίου σ' αὐτὴ τὴν ἔρημο, γιὰ νὰ μᾶς θανατώσεις μαζί μὲ τὰ παιδιά μας; Καὶ γιατί μᾶς φέρατε ἐδῶ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο σ' αὐτὸν τὸν ἄθλιο τόπο; Τόπο στὸν ὁποῖο δὲν σπέρνεται τίποτε, καὶ δὲν ὑπάρχουν οὔτε συκές, οὔτε ἀμπέλια, οὔτε ροδιές, οὔτε νερὸ νὰ πιοῦμε; Τότε ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἀαρῶν ἔφυγαν ἀπὸ τὸν συγκεντρωμένο λαὸ καὶ πῆγαν στὴ θύρα τῆς σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου, καὶ ἔπεσαν κάτω ἔχοντας τὸ πρόσωπο στραμμένο στὴ γῆ. Ἐμφανίστηκε τότε ἡ λάμψη τοῦ Θεοῦ σ' αὐτοὺς, καὶ μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ τοῦ εἶπε· Πάρε τὸ ραβδί σου καὶ συγκέντρωσε τὸ πλῆθος, σὺ καὶ ὁ ἀδελφός σου Ἀαρῶν, καὶ μιλῆστε στὸ βράχο ποὺ εἶναι ἀπέναντί τους, καὶ ὁ βράχος θὰ δώσει πολὺ νερὸ. Ἔτσι θὰ βγάλετε νερὸ γι' αὐτοὺς ἀπὸ τὸν βράχο, καὶ θὰ ποτίσετε ὅλο τὸ πλῆθος καὶ τὰ ζῶα τους. Πῆρε λοιπὸν ὁ Μωυσῆς τὸ ραβδί ποὺ βρισκόταν ἀπέναντι στὴν κιβωτὸ τοῦ Μαρτυρίου, ὅπως τὸν διέταξε ὁ Κύριος, καὶ ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἀαρῶν συγκέντρωσαν τὸν λαὸ ἀπέναντι ἀπὸ τὸν βράχο, καὶ ὁ Μωυσῆς τοὺς εἶπε· Ἀκοῦστε με, σεῖς οἱ ἀπείθαρχοι· Εἶναι δυνατόν νὰ βγάλουμε ἀπὸ αὐτὸν τὸν βράχο νερὸ γιὰ σᾶς; Καὶ σηκώνοντας ὁ Μωυσῆς τὸ

6. Ἐξ. 17, 1-7.

καὶ ἐξῆλθεν ὕδωρ πολὺ, καὶ ἔπιεν ἡ συναγωγὴ καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν καὶ Ἀαρῶν Ὅτι οὐκ ἐπιστεύσατε ἀγιάσαι με ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο οὐκ εἰσάξετε ὑμεῖς τὴν συναγωγὴν ταύτην εἰς τὴν γῆν ἣν ἔδωκα αὐ-
5 τοῖς. Τοῦτο τὸ ὕδωρ ἀντιλογίας, ὅτι ἐλοιδορήθησαν οἱ υἱοὶ Ἰσρα-
ῆλ ἐναντι Κυρίου, καὶ ἠγιάσθη ἐν αὐτοῖς».

Ἦσαν μὲν γάρ δι' ἠπειρῶν ξηρᾶς, καὶ πολλὴν διψάδα παρα-
θέοντες γῆν, εἶτα τοῖς ἐκ τῆς ὁδοπορίας ἐναλύοντες πόνοις, καὶ εἰ
βραχὺ τι γένοιτο τῶν εἰωθότων λυπεῖν, δυσφόρητον ἐποιοῦντο
10 κατὰ τε Μωσέως καὶ Ἀαρῶν τὴν καταβολήν. Πλείστης δὲ ὄσης καὶ
ἀξιαγάστου θεοσημίας θεωροὶ γεγονότες καὶ τῆς θείας δυνάμεως
τὴν ὑπεροχὴν διὰ πείρας αὐτῆς ἐκμεμαθηκότες, ἐδεδίεσαν ἔτι μὴ
ἄρα πως ἀτονήσῃ πρὸς τὸ χρῆναί φημι διανέμειν τὰ ζωαρχῆ, καὶ
πανταχόθεν αὐτοῖς ἐκπορίζειν τὰ ἐδώδιμα καὶ τὰς τῶν ὑδάτων
15 ποιεῖσθαι χορηγίας· ἀλλ' ἠττώνται τῆς ὀλιγοψυχίας, μεριαικῶδη
καὶ ἀνανδρον ἔχοντες νοῦν· καὶ εἰ μικροῦ λάβοιτό τινος τοῦ πεφυ-
κότος ἀνὰν, ἐπιπηδῶσιν εὐθύς τῷ παιδαγωγῷ, καὶ κατακεκράγα-
σιν ἀνοσίως, ὅτι καὶ γέγονεν ὅλως μεσίτης αὐτοῖς, καὶ κέκληνται
δι' αὐτοῦ πρὸς ἐλευθερίαν. Μακαρίζουσι δὲ τοὺς ταῖς προλαβού-
20 σαις ὀλιγοψυχίαις ὀλωλότας, ὅτι τῶν ἐν Αἰγύπτῳ κρεῶν ἐπιθυμίᾳ
ἦσαν ἐνελημμένοι, εἶτα τὴν ὀλέθριον κατεδηδοκότες ὀρτυγομή-
τραν, θανάτῳ κατεδικάζοντο. Διὰ τοῦτο φασιν· «Ὁφελον ἀπεθά-
νομεν ἐν τῇ ἀπωλείᾳ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ἐναντι Κυρίου. Καὶ ἵνα
τί ἀνηγάγετε εἰς τὴν ἔρημον ταύτην, ἀποκτεῖναι ἡμᾶς καὶ τὰ
25 κτήνη ἡμῶν». Ὡς τῆς κακανδρίας, ὡς ἀτληπαθὲς τὸ φρόνημα καὶ
πολὺ πρόχειρος εἰς ἀκηδίαν ὁ νοῦς! Δεδιψηκόσι βραχὺ τὰ ἐν
Αἰγύπτῳ δεινά, τῶν παρὰ Θεοῦ λοιπὸν ἐν ἀμείνοσιν ἦν, καὶ
γλυκὺς μὲν ἤδη πῶς ὁ πάλαι πικρὸς τῆς δουλείας ζυγός, δύσοι-

χέρι του, χτύπησε με τὸ ραβδί τὸν βράχο δύο φορές, καὶ βγήκε πολὺ νερό, καὶ ἤπιε ὅλο τὸ πλῆθος καὶ τὰ ζῶα τους. Καὶ εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἄαρών· Ἐπειδὴ δὲν πιστέψατε σὲ μένα, ὥστε νὰ δοξασθῶ μπροστὰ στοὺς Ἰσραηλῖτες, γι' αὐτὸ δὲν θὰ ὀδηγήσετε σεῖς αὐτὸν τὸν λαὸ στὴ χώρα ποὺ τοὺς ὑποσχέθηκα ὅτι θὰ τοὺς δώσω. Τὸ νερὸ αὐτὸ ὀνομάσθηκε “νερὸ τῆς ἀντιλογίας”, ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλῖτες ἔφεραν ἀντιρρήσεις στὸν Κύριο, ὁ ὁποῖος θαυματουργώντας δοξάσθηκε ἀπὸ αὐτούς»⁷.

Βάδιζαν δηλαδὴ μέσα ἀπὸ χώρα ἀνυδρη, ποὺ προκαλοῦσε μεγάλη δίψα, καὶ ταλαιπωρημένοι ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς ὁδοιπορίας, ἀκόμα καὶ ἂν συνέβαινε κάτι ἀσήμαντο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ προκαλοῦν δυσφορία, κραύγαζαν ἀνυπόφορα ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ καὶ τοῦ Ἄαρών. Καὶ μοιλονότι εἶχαν γίνει μάρτυρες τόσο πολλῶν καὶ ἀξιόλογων θαυμάτων καὶ εἶχαν διδαχθεῖ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα τῆ θεία δύναμη, φοβοῦνταν ἀκόμα μὴ τυχὸν ἀτονήσει ὁ Θεός, ἐνωῶ ὡς πρὸς τὸ νὰ τοὺς μοιράξει αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ νὰ ζήσουν, χορηγώντας τοὺς παντοῦ τρόφιμα καὶ παρέχοντάς τοὺς νερὸ καὶ πράγματι νικῶνται ἀπὸ τὴν ὀλιγοψυχία, ἐπειδὴ εἶχαν παιδαριώδη καὶ ἄτολμο νοῦ, καὶ ὅταν ἀκόμα τοὺς εὗρισκε κάτι ἀσήμαντο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συνήθως προκαλοῦν στενοχώρια, καὶ ἔτσι ὀρμοῦν ἀμέσως ἐναντίον τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ φωνάζουν ἀγρία, γιὰτὶ ἔγινε γενικὰ μεσολαθητῆς τους, καὶ τὸν καλοῦν νὰ μεσολαθήσει νὰ ἐλευθερωθοῦν. Συνάμα μακαρίζουν ἐκείνους ποὺ μὲ τίς προηγούμενες ὀλιγοψυχίες τοὺς εἶχαν χαθεῖ, ἐπειδὴ ἦταν δεμένοι μὲ τὴν ἐπιθυμία τῶν κρεάτων τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὅταν ἀργότερα ἔφαγαν τὰ ὀλέθρια ἐκεῖνα ὀρτύκια, καταδικάσθηκαν σὲ θάνατο. Γι' αὐτὸ λένε· «Μακάρι νὰ πεθαίναμε μαζὶ μὲ τοὺς ἀδελφούς μας μπροστὰ στὸν Κύριο. Γιὰτὶ λοιπὸν μᾶς φέρατε σ' αὐτὴ τὴν ἔρημο, γιὰ νὰ θανατώσετε καὶ ἐμᾶς καὶ τὰ κτήνη μας»⁸. Πόσο μεγάλη πραγματικὰ κακοψυχία, ὥστε νὰ δείχνει τόσο ἄτολμο φρόνημα στὰ κακοπαθήματα καὶ νὰ εἶναι τόσο πολὺ ἔτοιμος πρὸς ἀδράνεια ὁ νοῦς τους! Ἐνῶ εἶχαν φοβηθεῖ ἐλάχιστα τὰ δεινὰ τῆς Αἰγύπτου, τὰ δεινὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ τὰ θεωροῦσαν μεγαλύτερα, καὶ ἤδη τοὺς φαινόταν κάπως εὐχάριστος ὁ

8. Ἄριθμ. 20, 4.

στος δὲ οὐκέτι, καίτοι σκληρὸς ὑπάρχων ὁ Φαραὼ οὐκ ἀπηχθ-
 μένος ὁ πηλός, οὐδὲ ἡ τῶν ἐργοδιωκτῶν ἀγριότης, ἀλλ' ἡδέα
 πάντα λοιπόν. Καθικέσθαι γὰρ εἰς τοῦτο μωρίας αὐτοῦς τὸ τῆς
 διανοίας ἄδρανές ἀναπείθει.

5 Ἄκουε δέ, εἰ δοκεῖ, καὶ τὰ τῆς Μωσέως μεσιτείας ἐγκλήματα
 «Ἴνα τί», γάρ, τοῦτό φασι, «ἐξηγάγετε ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου παρα-
 γενέσθαι εἰς τὸν τόπον τὸν πονηρὸν τοῦτον; Τόπος, οὗ οὐ σπείρε-
 ται, οὐδὲ συκαῖ, οὐδὲ ἄμπελοι, οὐδὲ ροαί, οὐδὲ ὕδωρ ἔστι πιεῖν».
 Ἄθρει ὥσπερ ὑποφέρεται πρὸς ἀνανδρίαν, καὶ διανένευκε μὲν
 10 ἀσχέτως εἰς προσκαίρους ἡδονάς, μεταποιεῖται δὲ λίαν τέρψεων
 κοσμικῶν, καὶ γαστρὸς μὲν ἀποδέχεται κόρον, διαπτύει δὲ τὴν
 ἐλπίδα καὶ τῆς τοῖς πατράσιν ἐπηγγελμένης οὐ κατέχεται γῆς,
 οὐκ ἐννοῶν ὅτι πάντη τε καὶ πάντως τὰ τῶν χαρισμάτων ἐξαιρέτα
 μεσολαβοῦσι πόνοι. Οὐδὲ γὰρ ἀνιδρωτὶ κατακτῆσαιτό τις τὰ
 15 κάλλιστα τῶν γερῶν. Οὐκ οἶδεν οὖν ὁ Ἰσραὴλ ἀριστεύειν, οὐδὲ
 ταῖς τῶν παθῶν προσβολαῖς ἀντεξάγειν νεανικῶς. Ἐπεὶ μηδὲ
 τοῖς ἐν νόμῳ τὸ χρῆμα τετήρητο, προητοιμάσαστο δὲ μᾶλλον τοῖς ἐν
 Χριστῷ. Ἄλλ' ἦν μὲν εἰκὸς ἀγανακτοῦντα Θεόν, μηδὲ τῆς ὑδά-
 των αὐτοῦς ἀξιῶσαι χορηγίας. Ἴνα δέ, καίπερ εἰς τοῦτο καθιγμέ-
 20 νοι σκαιότητος, καὶ δι' ἑτέρων εἰς πίστιν ὠφελοῖντο θαυμάτων,
 προστάττεται Μωσῆς κατακρούσαι τῇ ράβδῳ τὴν πέτραν. Ἄλλ'
 οὐκ ἠγνόει Θεός, ὅτι ταῖς τῶν δῆμων ἐπαναστάσεσιν ὀλιγοψυχῆ-
 σας θραχί, καὶ αὐτὸς ὀκλάσει περὶ τὴν πίστιν. Διὰ τοῦτό φησιν
 ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ, «Λαθὲ μετὰ σεαυτοῦ ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ
 25 λαοῦ, καὶ τὴν ράβδον ἐν ἧ ἐπάταξας τὸν ποταμόν, λαθὲ ἐν τῇ
 χειρὶ σου, καὶ πορεύσῃ. Ἰδοὺ ἐγὼ ἔστηκα ἐκεῖ πρὸ τοῦ σὲ ἐλθεῖν
 ἐπὶ τῆς πέτρας ἐν Χωρήβ, καὶ πατάξεις τὴν πέτραν, καὶ ἐξελεύσε-
 ται ἐξ αὐτῆς ὕδωρ, καὶ πινέτω ὁ λαός μου», ἐν δὲ τοῖς Ἀριθμοῖς

σκληρός ζυγός τῆς παλιᾶς τους δουλείας, καὶ καθόλου ἀνυπόφορος πιά, ἂν καὶ ἦταν σκληρός, ὁ ζυγός τοῦ Φαραώ, οὔτε ὁ πηλὸς μισητός, οὔτε ἡ ἀγριότητα τῶν ἐπιστατῶν, ἀλλὰ ὅλα ἦταν εὐχάριστα. Ἡ ἀδράνεια δηλαδὴ τοῦ νοῦ τους τοὺς ἔπεισε νὰ φτάσουν σ' αὐτὸ τὸ μέγεθος μωρίας.

Καὶ ἄκουσε, ἂν θέλεις, τίς κατηγορίες γιὰ τίς μεσολαβήσεις τοῦ Μωυσῆ· γιατί λένε τὰ ἐξῆς· «Γιατί μᾶς θγάλατε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, γιὰ νὰ ἔρθουμε σ' αὐτὸν τὸν ἄθλιο τόπο; Τόπο πού δὲν σπέρνεται, καὶ δὲν ὑπάρχουν οὔτε συκές, οὔτε ἀμπέλια, οὔτε ροδιές, οὔτε νερὸ νὰ πιοῦμε;»⁹. Πρόσεχε πού παρασύρεται κατὰ κάποιον τρόπο σὲ ἀνανδρία, καὶ ἔχει ἀποκλίνει ἀσυγκράτητος σὲ πρόσκαιρες ἡδονές, οἰκειοποιούμενος πολὺ τίς κοσμικὲς εὐχαριστήσεις, καὶ ἐπιδοκιμάζει βέβαια τὸ χορτασμὸ τῆς κοιλιᾶς του, περιφρονεῖ ὅμως τὴν ἐλπίδα, καὶ δὲν διακατέχεται ἀπὸ τὸν πόθο γιὰ τὴ χώρα πού εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ Θεὸς στοὺς πατέρες του, μὴ σκεπτόμενος καθόλου, ὅτι πάντοτε πρὶν ἀπὸ τὰ ἐξαιρετὰ χαρίσματα προηγουῖνται ὀπωσδήποτε κόποι. Γιατὶ ~~καμένως δὲν ἀπέκτησε τὰ κάλλιστα βραβεῖα χωρὶς ἰδρώτα~~. Δὲν γνωρίζει λοιπὸν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς νὰ ἀριστεύει, οὔτε τίς ἐπιθέσεις τῶν παθῶν τίς ἀντιμετωπίζει μὲ νεανικὴ δύναμη. Ἄλλωστε τὸ πρᾶγμα αὐτὸ δὲν ἐπιφυλάχθηκε γιὰ ἐκείνους πού ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τίς ἐντολές τοῦ νόμου, ἀλλὰ προετοιμάσθηκε μᾶλλον γιὰ τοὺς πιστοὺς τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἦταν βέβαια φυσικὸ ἀγανακτώντας ὁ Θεὸς νὰ μὴ τοὺς θεωρήσει ἄξιους οὔτε νερὸ νὰ τοὺς δώσει. Προκειμένου ὅμως, μολονότι εἶχαν φτάσει σὲ τόσο μεγάλη σκληρότητα, νὰ ὠφεληθοῦν καὶ μὲ ἄλλα θαύματα στὴν πίστη, προστάζεται ὁ Μωυσῆς νὰ χτυπήσει μὲ τὸ ραβδί του τὸν βράχο. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἀγνοοῦσε, ὅτι καὶ αὐτός, ἐξαιτίας τῶν ἐξεγέρσεων ἐναντίον του τοῦ πλήθους, ὀλιγοψυχώντας πρὸς στιγμή, θὰ κλονισθεῖ ἡ πίστη του. Γι' αὐτὸ ἀκριδῶς στὴ Ἔξοδο λέγει, «Πάρε μαζί σου μερικοὺς ἀπὸ τοὺς γεροντότερους τοῦ λαοῦ, πάρε καὶ τὸ ραβδί μὲ τὸ ὁποῖο χτύπησες τὸ ποτάμι, καὶ πήγαινε. Ἦδη ἐγὼ θὰ βρῶσκομαι ἐκεῖ προτοῦ νὰ πᾶς ἐσὺ στὸν βράχο τῆς Χωρῆβ, καὶ νὰ χτυπήσεις τὸν βράχο, καὶ θὰ βγεῖ ἀπὸ αὐτὸν νερὸ, γιὰ νὰ πιεῖ ὁ λαὸς μου»¹⁰. Στὸ βιβλίον

10. Ἔξ. 17, 5-6.

«Λάβε τὴν ράβδον, καὶ ἐκκλησίασον τὴν συναγωγὴν, σὺ καὶ Ἰσραὴλ ὁ ἀδελφός σου. Καὶ λάλησον πρὸς τὴν πέτραν ἐναντίον αὐτῶν, καὶ δώσει τὰ ὕδατα αὐτοῖς. Καὶ ἐξοίσετε αὐτοῖς ὕδωρ ἐκ τῆς πέτρας, καὶ ποτιεῖτε τὴν συναγωγὴν».

5 Ἐπιτήρησον ὅτι θεβαιῶν εἰς πίστιν πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τερατουργίας ἀποφέρει λέγων «Λαβὲ τὴν ράβδον ἐν τῇ χειρὶ σου, ἐν ἣ ἑπάταξας τὸν ποταμόν». Ὡς λέγων Ἡ ράβδος μέγαν μεταβάλλουσα ποταμόν εἰς αἷμα ἀρρήτῳ δυνάμει τοῦ τὰ τοιαύτα κατορθοῦντος Θεοῦ, ἐξοίσει λίαν εὐκόλως καὶ ἐκ τῆς
10 πέτρας τὸ ὕδωρ. Εἶτα καθ' ἕτερον ἐμπεδοῖ τρόπον, ὑπενεγκῶν, «Ἴδου ἐγὼ ἔστηκα ἐκεῖ». Οὐ γὰρ μόνος ἔσθι, φησὶν, οὐδὲ σὺ τοῦ θαύματος ἀποτελεστής εἶης πάλιν, ἀλλ' ἐγὼ τὴν πέτραν μητέρα πολλῶν ἀποδείξω νομάτων, προεντρεπιῶ τὸ θαῦμα, καὶ περιμενεῶ τὴν σὴν ὑπουργίαν. Λάλησον τῇ πέτρᾳ, καὶ τῶν ρημάτων ἰσχὺς
15 ἔσομαι ἐγώ. Ἀλλὰ καίτοι ταῖς τοιαύταις φωναῖς ἐπιθαροῦνται δέον, ἠτόνησεν ὁ Μωσῆς. Ἔφη γάρ· «Ἀκούσατέ μου οἱ ἀπειθεῖς Μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξομεν ὑμῖν ὕδωρ». Εἶτα τύπτει τῇ ράβδῳ τὴν ἀκρότομον δίς· ὡς γὰρ ἐσομένου μηδενὸς τῶν προσδοκωμένων, κἂν εἰ καταπαύοιτο τυχὸν ἡ πέτρα. Πέπληξε δίς, καίτοι
20 τὰ ἐν Αἰγύπτῳ μεταστοιχειώσας εἰς αἷμα, διὰ τοῦ τὴν ράβδον ἀποκτείνειν προσάπαξ Πλὴν ἐδίδου τὸ νᾶμα Θεός, καίτοι διὰ τούτων οὐ μετρίως παρωροισμένος, ἵνα μὴ δόκησις ἀσθενείας αὐτοῦ καταγράφοιτο παρά γε ταῖς τῶν ἀσυνέτων ὑποψίαις. Ἐπιτιμᾶται δέ, φησὶν, ὁ Μωσῆς· «Οὐκ εἰσάξετε γὰρ αὐτοῖς», φησὶν, «τὴν συνα-
25 γωγὴν ταύτην, εἰς τὴν γῆν ταύτην, ἣν ἔδωκα αὐτοῖς, ὅτι οὐκ ἐπιστεύσατε τοῦ ἀγιάσαι με ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ». Ἄγε δὴ οὖν πάλιν εἰς τὸ Χριστοῦ μυστήριον τὸ τῆς ἱστορίας μεταπλάττοντες σχῆμα, τὰ εἰκότα λέγωμεν, τὰς θείας ἰχνηλατοῦντες Γραφάς, καὶ τῶν ἐννοιῶν τὴν δύναμιν πρὸς τοῖς ἱεροῖς Γράμμασιν εὐ μάλα
30 δοκοῦν ἀπορθοῦν σπουδάζοντες.

β'. Οὐκοῦν ἐν μηνὶ τῷ πρώτῳ τεθνεώσης τῆς Μαριάμ, δεδί-

ὅμως τῶν Ἀριθμῶν λέγει· «Πάρε τὸ ραβδί σου, καὶ κάλεσε σὲ συνάθροιση τὸ πλῆθος, σὺ καὶ ἀδελφός σου Ἀαρών, καὶ μίλησε στὸν βράχο μπροστά τους, καὶ θὰ τοὺς δώσει νερό. Ἔτσι θὰ βγάλετε νερό ἀπὸ τὸν βράχο καὶ θὰ ποτίσετε τὸ πλῆθος»¹¹.

Πρόσεχε, γιὰ νὰ σταθεροποιήσει τὴν πίστη του, στρέφει τὸν λόγο στὴν ἀνάμνηση τοῦ θαύματος τῆς Αἴγυπτου, λέγοντας· «Πάρε τὸ ραβδί σὸ χέρι σου μὲ τὸ ὁποῖο χτύπησες τὸ ποτάμι»¹². Σὰν νὰ τοῦ ἔλεγε· Τὸ ραβδί πού μετέβαλε τὸν μεγάλο ποταμὸ σὲ αἷμα μὲ τὴν ἀπερίγραπτη δύναμη τοῦ Θεοῦ πού τὰ κατορθώνει αὐτά, θὰ βγάλει πολὺ εὐκόλα καὶ τὸ νερὸ ἀπὸ τὸν βράχο. Ἐπειτα τὸν στηρίζει καὶ μὲ ἄλλον τρόπο· «Νά, ἐγὼ θὰ θρῖσκομαι ἐκεῖ»¹³. Δηλαδή, δὲν θὰ εἶσαι μόνος, οὔτε καὶ θὰ εἶσαι σὺ αὐτὸς πού θὰ κάνεις τὸ θαῦμα, ἀλλὰ ἐγὼ θὰ ἀποδείξω τὴν πέτρα μητέρα πολλῶν νερῶν, θὰ προετοιμάσω τὸ θαῦμα, καὶ θὰ περιμένω τὴ δική σου ὑπηρεσία. Μίλησε στὸν βράχο, καὶ θὰ εἶμαι ἐγὼ ἡ δύναμη τῶν λόγων σου. Ὅμως, ἂν καὶ μὲ αὐτά τὰ λόγια ἔπρεπε νὰ πάρει θάρρος ὁ Μωυσῆς, ἐκεῖνος ἀτόνησε στὴν πίστη του. Εἶπε δηλαδή· «Ἀκοῦστε με σεῖς οἱ ἀπείθαρχοι. Εἶναι δυνατὸν νὰ βγάλουμε ἀπὸ τὸν βράχο αὐτὸν νερὸ γιὰ σᾶς»¹⁴. Ἐπειτα χτύπησε μὲ τὸ ραβδί του τὸν βράχο δύο φορές. Σὰν νὰ μὴ ἐπρόκειτο νὰ γίνεи τίποτε ἀπὸ αὐτὸ πού ἦταν ἀναμενόμενο ἔστω καὶ ἂν χτυπιόταν ὁ βράχος. Χτύπησε δύο φορές, ἂν καὶ τὰ νερὰ πού μετέβαλε στὴν Αἴγυπτο σὲ αἷμα τὰ χτύπησε μὲ τὸ ραβδί του μία φορὰ. Ὡστόσο ὁ Θεὸς ἔδωσε τὸ νερὸ, ἂν καὶ μὲ τὰ λόγια αὐτά ἦταν πολὺ ὀργισμένος, γιὰ νὰ μὴ τοῦ καταλογισθεῖ ἀδυναμία ἀπὸ τὶς ὑποψίες τῶν ἀνοήτων. Καὶ λέγει, ὅτι ἐπιπλήττεται ὁ Μωυσῆς· γιατί λέγει· «Δὲν θὰ ὀδηγήσετε σεῖς τὸ λαὸ αὐτὸν στὴ χώρα ἐκεῖνη τὴν ὁποία προόρισα γι' αὐτοὺς, γιατί δὲν πιστέψατε, ὥστε μὲ τὴν πίστη σας νὰ μὲ δοξάσετε μπροστά στους Ἰσραηλῖτες»¹⁵. Ἐμπρὸς λοιπὸν, μεταφέροντας στὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ τὴ διήγησιν τῆς ἱστορίας, νὰ ποῦμε αὐτὰ πού εἶναι εὐλογα, ἀκολουθώντας τὰ ἴχνη τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ προσπαθώντας νὰ ἐρμηνεύσουμε σωστὰ τὸ βαθύτερον νόημα τῶν γραφομένων ὅσο γίνεται καλύτερα.

2. Λοιπὸν τὸν πρῶτον μῆνα ἀφότου πέθανε ἡ Μαρία, ὁ λαὸς

13. Ἔξ. 17, 6.

14. Ἀριθμ. 20, 10.

15. Ἀριθμ. 20, 12.

ψηκεν ὁ λαός. Εἶτα Θεοῦ προστάτιοντος, καταλαίει τῇ ράβδῳ τὴν πέτραν ὁ θεοπέσιος Μωσῆς, παρεστηκότων αὐτῷ καὶ τῶν προεσυντέρων τοῦ λαοῦ, καὶ μὲν τοι καὶ Ἀαρών. Καὶ λαλοῦσι μὲν αὐτοὶ πρὸς τὴν πέτραν, ἡ δὲ τὸ νῆμα πλουσίως ἐκχεῖ, καὶ πεπότικε τὴν
 5 συναγωγὴν καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν, καθὰ γέγραπται. Τί οὖν ἄρα φαιμὲν ὑπαινίττεσθαι πάλιν διὰ τοῦ τεθνάναι τὴν Μαριάμ, ἢ τίς ἂν ὄλως νοοῖτο, καὶ τί τὸ τελοῦν ἐπ' ἀναγκαίαν δῆλωσιν, τῷ ὡς ἐν μηνὶ τῷ πρώτῳ τεθνάναι λέγειν αὐτήν; Παραδεξόμεθα δὲ οὖν, Μωσέα μὲν εἰς τὸν νόμον, εἰς ἱερωσύνην δὲ τὸν Ἀαρών τὸ δὲ τῆς
 10 Μαριάμ πρόσωπον τῇ ἐν νόμῳ λατρείᾳ περιθήσομεν. Καὶ γοῦν ἔφη Θεὸς διὰ φωνῆς ἁγίου πρὸς τὴν ἐξῆμιον Ἱερουσαλήμ: «Καὶ ἀπέστειλα πρὸ προσώπου τὸν Μωσῆν καὶ Ἀαρών καὶ Μαριάμ». Ὅραξ ὅπερ τέθειτο μετὰ Μωσέως καὶ Ἀαρών εἰς τὸ καθηγεῖσθαι τοῦ Ἰσραήλ; Μεσιτεύοντος γὰρ τοῦ πανσόφου Μωσέως, καὶ προε-
 15 στηκότος Ἀαρών, τουτέστι, τοῦ τῆς ἱερωσύνης ἀξιώματος διὰ τῆς ἐν τύποις λατρείας, ἀποκεκέρδακε τότε τὴν πρὸς Θεὸν λατρείαν ὁ κατὰ σάρκα Ἰσραήλ. Ὅτι δὲ ἀναγκαίως Μωσῆ καὶ Ἀαρών καὶ τὸ τῆς Μαριάμ συνεισφέρεται πρόσωπον, κἀντεῦθεν ἀπονητὶ συνιέναι ῥᾶον τοιγάροι τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ τοῖς ἑαυτοῦ δορυ-
 20 φόροις συναπολωλότος τοῦ Φαραὼ καὶ πεπνιγμένον πανστρατιᾶ, ἧδεν ὁ Μωσῆς τὰ χαριστήρια, καὶ συνετίθει τὸν ὕμνον. Ἐξήεσαν δὲ αἱ χορευούσαι καὶ ἔλαβε Μαριάμ τὸ τύμπανον αὐτῆς, καθὰ γέγραπται, βαρεῖάν που τάχα καὶ διαπρύσιον ἠχὴν συνανειῖσα τοῖς μέλεσιν. Ἀλλ' ἦν τὸ ἐν τύποις τῆς ἀληθοῦς θεωρίας αἰνίγμα
 25 λεπτόν. Ὅτι γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ νόμος, τουτέστι Μωσῆς, καὶ μὴν καὶ σὺν ἐκείνῳ καὶ Μαριάμ, τουτέστιν ἡ ἐν σκιαῖς καὶ τύποις λατρεία, τὴν ὑπερυφᾶ τε καὶ ἀξιάγαστον τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ διακηρύττουσι δύναμιν, ὑπεμφήνειεν ἂν ὁ τῆς ὠδῆς τρόπος καὶ ἡ τῶν τυμπάνων ἠχῆ.

30 Οὐκοῦν περιθεῖη τις ἂν τὸ τῆς ἐν νόμῳ λατρείας πρόσωπον τῇ Μαριάμ, καθάπερ ἀμέλει τὸ μὲν τοῦ νόμου Μωσῆ, τὸ δὲ τῆς ἱερωσύνης Ἀαρών. Τεθνεώσης τοίνυν τῆς Μαριάμ μηνὶ τῷ πρώτῳ,

16. Ἀριθμ. 20, 11.

17. Μιχ. 6, 4.

δίψασε. Ἐπειτα με ἐντολή τοῦ Θεοῦ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς χτυπᾷ με τὸ ραβδί του τὸν βράχο, ἐνῶ παραστέκονταν μαζί με αὐτὸν καὶ οἱ γεροντότεροι τοῦ λαοῦ καὶ βέβαια καὶ ὁ Ἄαρών. Μιλοῦν τότε αὐτοὶ πρὸς τὸν βράχο, καὶ ἐκεῖνος ἔβγαλε ἄφθονο νερὸ καὶ πότισε τὸ πλῆθος καὶ τὰ ζῶα, ὅπως ἔχει γραφεῖ¹⁶. Τί ὅμως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι ὑπονοεῖ πάλι με τὸ ὅτι πέθανε ἡ Μαριάμ, ἢ ποιὸ εἶναι γενικὰ τὸ νόημα, καὶ τί εἶναι αὐτὸ ποὺ ἔκανε ἀναγκαῖα τὴ δήλωση, ὥστε νὰ πεῖ ὅτι τὸν πρῶτο μήνα πέθανε ἡ Μαρία; Θὰ παραδεχθοῦμε λοιπόν, ὅτι ὁ Μωυσῆς ἀντιπροσωπεύει τὸν νόμο, ὁ Ἄαρών τὴν ἱερωσύνη, καὶ τὸ πρόσωπο τῆς Μαριάμ τὴ νομικὴ λατρεία. Καὶ πράγματι ὁ Θεὸς εἶπε με τὸ στόμα τοῦ προφήτη στὴν ἀχαλίνωτη Ἰερουσαλήμ: «Καὶ ἔστειλα ὡς ἀντιπροσώπους μου τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἄαρών καὶ τὴ Μαριάμ»¹⁷. Βλέπεις αὐτὸ ποὺ ὀρίσθηκε νὰ ἡγεῖται στὸν Ἰσραὴλ μαζί με τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἄαρών; Γιατί με τὴ μεσιτεία τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, καὶ με προϊστάμενο τὸν Ἄαρών, δηλαδή τὸ ἀξίωμα τῆς μέσα ἀπὸ τοὺς τύπους λατρείας, ὁ κατὰ σάρκα Ἰσραηλιτικὸς λαὸς κέρδισε τότε τὴν λατρεία τοῦ Θεοῦ. Ὅτι ὅμως ἀναγκαστικὰ μαζί με τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἄαρών ἀναφέρεται καὶ τὸ πρόσωπο τῆς Μαριάμ, εἶναι εὐκόλο καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ τὸ καταλάβουμε χωρὶς κόπο. Ὅταν δηλαδή στὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα χάθηκε ὁ Φαραὼ μαζί με τοὺς σωματοφύλακές του καὶ πνίγηκε μαζί με ὅλο τὸ στρατό του, ἔψαλλε ὁ Μωυσῆς τὰ εὐχαριστήρια καὶ συνέθεσε ὕμνο. Βγῆκαν τότε καὶ οἱ χορεύτριες, καὶ ἡ Μαριάμ πῆρε τὸ τύμπανό της, ὅπως ἔχει γραφεῖ¹⁸, καὶ ἔψαλε μαζί τους με διαπεραστικὴ καὶ δυνατὴ φωνή. Ὅμως τὸ ἀληθινὸ νόημα ποὺ ἐκδήλωσε με τύπους ἦταν πολὺ λεπτό. Γιατί ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ νόμος, δηλαδή ὁ Μωυσῆς, καὶ μαζί με ἐκεῖνον καὶ ἡ Μαριάμ, δηλαδή ἡ σκιώδης καὶ τυπικὴ λατρεία, διακηρύττουν τὴν ὑπερφυσικὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη δύναμη τοῦ παντοκράτορα Θεοῦ, θὰ μπορούσε νὰ τὸ ὑποδηλώσει ὁ τρόπος τῆς ᾠδῆς καὶ ὁ ἦχος τῶν τυμπάνων.

Ἄρα λοιπόν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀποδώσει τὸ πρόσωπο τῆς λατρείας στὴ Μαριάμ, ὅπως ἀκριβῶς τὸ πρόσωπο τοῦ νόμου ἀποδίδεται στὸν Μωυσῆ, καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης στὸν Ἄαρών. Ὅταν πέθα-

18. Ἐξ. 15, 20.

τουτέστιν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους, κατὰ τοὺς Ἑβραίων νόμους, ὅτε καὶ
 αὐτὸ τοῦ ἁγίου πάσχα τελεῖται μυστήριον, δεδίδηκεν ὁ λαός. Ἐν
 γάρ τοι τῷ πρώτῳ μηνὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὡς καὶ τῶν νέων ὀνόμασαι,
 μονονουχὶ καὶ τετελεύτηκεν ἡ ἐν σκιαῖς καὶ τύποις λατρεία, συννε-
 5 στάλη τε τρόπον τινὰ καὶ ἐκ μέσου γέγονε. Πῶς ἢ τίνα τρόπον;
 Ἐπέλαμψε γὰρ ἡμῖν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν εἶδει τῷ
 καθ' ἡμᾶς, ὡς ἐν μηνὶ τῶν νέων. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν αὐτὸς ὁ
 λαλῶν «Πάρεμι, ὡς ὄραι ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ ὡς ἐν μηνὶ τῶν
 νέων». Οὕτω τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν ἐκάλει λέγων «Ἀνάστα,
 10 ἔλθέ, πλησίον μου, καλὴ μου, περιστερά μου, ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμῶν
 παρῆλθεν, ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ. Τὰ ἄνθη ὤφθη ἐν
 τῇ γῆ ἡμῶν καιρὸς γὰρ τῆς τομῆς ἔφθασεν». Ἀνεθάλομεν γὰρ ἐν
 Χριστῷ πρὸς καινότητα ζωῆς, καὶ ὁ τῆς ἐπιδημίας καιρὸς, ἕα
 ὥσπερ ἡμῖν ἀνεδείχθη τὸ νοητὸν, εὐανθηῖ τε καὶ ἔγκαρπον τὴν
 15 ἀνθρώπου φύσιν ἀποτελοῦν. Τότε γὰρ, τότε τῆς ἐν σκιαῖς συννε-
 σταλμένης, καὶ οἷον τεθενώσης τῆς Μαριάμ, δεδίδηκεν ὁ λαός
 καὶ ἐν σπάνει γέγονεν ὑδάτων νοητῶν. Ἄλλ' ἐκπέπτωκε πλου-
 σίως τὸ νᾶμα Χριστοῦ, φημὶ δὲ δὴ πάλιν τὰ δι' αὐτοῦ θεσπίσμα-
 τα, καὶ τὴν ἐν πνεύματι τε καὶ ἀληθείᾳ μυστικὴν παιδαγωγίαν.
 20 Καὶ τοῦτο συνεῖς ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος· «Οὐ θέλω γὰρ
 ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι πάντες οἱ πατέρες ἡμῶν ὑπὸ τὴν νεφέ-
 λην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διήλθον, καὶ πάντες εἰς
 Μωσῆν ἐβαπτίσθησαν, ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ
 πάντες τὸ αὐτὸ πνευματικὸν βρῶμα ἔφαγον, καὶ τὸ αὐτὸ πνευμα-
 25 τικὸν πόμα ἔπιον. Ἐπίνον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης
 πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός». Πέτρα δὲ παρεικάζεται, διὰ τὸ
 ἄθραυστον καὶ ἀκλόνητον Ἐρήρεισται γὰρ ἐν ἰδίῳ ἀγαθοῖς ἢ
 θεῖα τε καὶ ὑπερτάτῃ φύσει. Τίνα δὲ οὖν τρόπον τὸ ὕδωρ ἐκδέδο-
 ται, καταθρεῖν ἀναγκαῖον.
 30 Συνεγηγερομένων γὰρ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ νόμου καὶ παρε-

19. Ἐξ. 13, 4. 34, 18 Δευτ. 16, 1.

20. Ἄσμα Ἄσμ. 2, 10-12.

νε λοιπόν ἡ Μαριάμ κατὰ τὸν πρῶτο μήνα, δηλαδή στὴν ἀρχὴ τοῦ ἔτους, σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῶν Ἑβραίων, τότε ποὺ τελεῖται καὶ τὸ μυστήριον τοῦ ἁγίου Πάσχα, εἶχε διψήσει ὁ λαός. Γιατὶ κατὰ τὸν πρῶτο μήνα τοῦ ἔτους, ὁ ὁποῖος ὀνομάσθηκε καὶ μήνας τῶν νέων, πέθανε θά μπορούσαμε νὰ ποῦμε καὶ ἡ προσφερόμενη μὲ σκιές καὶ τύπους λατρεία, περιορίσθηκε κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἐξαφανίσθηκε. Πῶς ἢ μὲ ποιὸν τρόπο; Ἐπειδὴ ἐμφανίσθηκε σὲ μᾶς ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ δική μας μορφή, κατὰ τὸν μήνα τῶν νέων συγκομιδῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε ὁ ἴδιος μιλώντας: «Ἦρθα, ὅπως ἔρχονται οἱ ἐποχές τῶν βουνῶν, καὶ σὰν τὸν μήνα τῶν νέων σιτηρῶν»¹⁹. Ἔτσι καλοῦσε καὶ τὴν Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν, λέγοντάς: «Σήκω, ἔλα κοντά μου, καλὴ μου, περισσότερα μου, γιατί ὁ χειμῶνας πέρασε, ἡ βροχὴ ἔφυγε, πῆγε στὸν τόπο της. Τὰ ἄνθη ἐμφανίσθηκαν στὴ γῆ, καὶ ὁ καιρὸς τοῦ κλαδέματος ἔφτασε»²⁰. Δηλαδή ξανανθίσασμε μὲ τὴν πίστη μας στὸν Χριστὸ σὲ νέα ζωὴ, καὶ ὁ καιρὸς τοῦ ἔρχομοῦ του ἀποδείχθηκε σὲ μᾶς σὰν πνευματικὴ ἀνοιξή, ποὺ κάνει τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου ἀνθηρὴ καὶ καρποφόρα. Γιατὶ τότε, τότε ἀκριβῶς ποὺ περιορίσθηκε καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πέθανε ἡ Μαριάμ, εἶχε διψήσει ὁ λαός, καὶ βρέθηκε νὰ εἶναι στερημένος ἀπὸ πνευματικὰ νερά. Ἀλλὰ ἔπεσε πλούσια τὸ νερὸ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐννοῶ πάλι τίς ἐντολές ποὺ δόθηκαν δι' αὐτοῦ, καὶ τὴν πνευματικὴ καὶ ἀληθινὴ διδασκαλία. Καὶ αὐτὸ κατανοώντας το ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφει: «Δὲν θέλω νὰ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί, ὅτι ὅλοι οἱ πατέρες μας ἔζησαν κάτω ἀπὸ τὴ νεφέλη, καὶ ὅλοι πέρασαν μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα, καὶ ὅλοι βαπτίσθηκαν στὸν Μωυσῆ, μέσα στὴ νεφέλη καὶ μέσα στὴ θάλασσα, καὶ ὅλοι ἔφαγαν τὴν ἴδια πνευματικὴ τροφή καὶ ἤπιαν τὸ ἴδιο πνευματικὸ ποτό. Γιατὶ ἔπιναν ἀπὸ τὴν πνευματικὴ πέτρα ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦσε, καὶ ἡ πέτρα ἐκείνη ἦταν ὁ Χριστός»²¹. Παρομοιάζεται βέβαια μὲ τὴν πέτρα, ἐπειδὴ εἶναι ἄθραυστος καὶ ἀκλόνητος. Γιατὶ ἡ θεία καὶ ὑπέριστα φύση εἶναι στηριγμένη πάνω στὰ δικὰ της ἀγαθά.. Ἀλλ' εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἐξετάσουμε προσεκτικὰ μὲ ποιὸν τρόπο εἶχε δοθεῖ τὸ νερό.

Ἐνῶ λοιπόν ἦταν συγκεντρωμένοι οἱ γεροντότεροι τοῦ νόμου

21. Α' Κορ. 10, 1-4.

στηκότος Ἀαρών, λόγοι μὲν ἐγίνοντο πρὸς τὴν πέτραν. Καταπαίει δὲ αὐτὴν καὶ δις ὁ Μωσῆς. Συνδεδραμηκότων γὰρ τῶν προεσφυτέρων τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἱερέων, οἱ κατὰ νόμον παιδαγωγούμενοι, τουτέστιν ὁ Ἰσραὴλ ἐν προσώπῳ Μωσέως, κατελάλησαν τοῦ
 5 Χριστοῦ, κατηγοροῦντες δὲ ἐπὶ Πιλάτου, καὶ τό, «αἶρε, αἶρε, σταύρωσον αὐτόν», ἀνοσίως ἀνακεκράγασαν. Εἶτα καὶ δυοὶ λελυπήκασαι πληγαῖς. Ἀπεκτόνασι γὰρ τὸν τῆς ζωῆς ἀρχηγόν. Δευτέραν δὲ ὡσπερ τῇ πρώτῃ πληγῇ προσεπάγοντες, ὅτι καὶ μεμένηκεν ἐν νεκροῖς ἀναπειθῆναι ἤθελον. Ἀνεβίω μὲν γὰρ ὁ Χριστός, πατήσας
 10 τὸν θάνατον. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἤκον οἱ στρατιῶται λέγοντες, οἱ καὶ τετάχαντο παρ' αὐτῶν τοῦ τάφου φρουροί, παρήγγελλον λέγειν καὶ τοῦτο ριψοκινδύνως, ὅτι κεκλόφασιν αὐτὸν λαθόντες οἱ μαθηταί, καὶ αὐτὸ τὸ σεπτὸν τῆς ἀναστάσεως συκοφαντοῦντες μυστήριον. Οὐκοῦν, ἐν διττῷ γέγονεν ἡ πληγὴ. Ἄλλ' ἐκδέδωκεν ἡ
 15 πέτρα πλουσίως τὸ νᾶμα, καίτοι πεπαρωνηκότος εἰς αὐτὸν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ πεπότικε πᾶσαν τὴν συναγωγὴν, καὶ ἐπέκλυσε τὴν οἰκουμένην τοῖς ἱεροῖς τε καὶ θείοις νάμασιν. Οὕτω γὰρ ἡμῖν ἑαυτὸν χαριεῖσθαι κατεπηγγέλλετο διὰ τοῦ προφήτου, λέγων· «Ἴδου ἐγὼ ἐκκλίνω ἐπ' αὐτούς ὡς ποταμὸς εἰρήνης, καὶ ὡς χεμάρρους
 20 ἐπικλύζων δόξαν ἐθνῶν». Ψάλλει δὲ πού καὶ Δαβὶδ· «Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὄρμηματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ». Καὶ μὲν τοὶ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· «Ὡς ἐπλήθυνας τὸ ἔλεός σου, ὁ Θεός· οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπη τῶν πτερυγῶν σου ἐλπιοῦσι. Μεθυσθήσονται ἀπὸ πίότητος οἴκου σου,
 25 καὶ τὸν χεμάρρουν τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς. Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς».

Ἄθρει δὲ ὅπερ προεισδραμούσης αὐτῶν ἀπιστίας, καταπαίει τὴν πέτραν τῇ ράβδῳ Μωσῆς. Πεπαρωνήκε γὰρ εἰς Χριστὸν ἀπειθήσας ὁ Ἰσραὴλ· ἐπειμᾶτο Μωσῆς, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ Ἀα-
 30 ρών. «Οὐ γὰρ εἰσάξετε», φησὶν, «ὑμεῖς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὴν γῆν ἣν ἔδωκα αὐτοῖς». Εἰσκομιεῖ δὲ ἡμᾶς εἰς τὴν τῶν ἁγίων

και παραστεκόταν και ο 'Ααρών, εϊπώθησαν κάποια λόγια πρὸς τὸν βράχο, και τὸν χτύπησε δύο φορές ὁ Μωυσῆς. Ἐνῶ δηλαδὴ ἦταν συγκεντρωμένοι οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ και οἱ ἱερεῖς, οἱ διδασκόμενοι σύμφωνα με τὸν νόμο, δηλαδὴ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, στο πρόσωπο τοῦ Μωυσῆ κακολογοῦσαν τὸν Χριστὸ, και κατηγορώντας τὸν στὸν Πιλάτο, κραύγαζαν με τρόπον ἀνιερο· «Πάρε τον, πάρε τον και σταύρωσέ τον»²². Ἐπειτα τοῦ προξένησαν δύο πληγές. Πρῶτη ὅτι θανάτωσαν τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς. Δεύτερη, πού κατὰ κάποιο τρόπο πρόσθεσαν στὴν πρώτη, ἤθελαν νὰ πείσουν ὅτι ἔμεινε μαζί με τοὺς νεκρούς. Ἄλλὰ ὁ Χριστὸς ἀναστήθηκε, πατώντας τὸν θάνατο²³. Και ἐπειδὴ πῆγαν οἱ στρατιῶτες, πού εἶχαν ταχθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς φρουροὶ τοῦ τάφου, και τὸ ἀνέφεραν αὐτὸ, τοὺς διέταξαν νὰ λένε και τὸ ἐξῆς, ἀψηφώντας τὸν κίνδυνο, ὅτι δηλαδὴ τὸν ἔκλειψαν κρυφὰ οἱ μαθητές του, συκοφαντώντας ἀκόμα και αὐτὸ τὸ σεβαστὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως. Ἄρα λοιπὸν ἦταν διπλῆ ἡ πληγὴ. Ὅμως ἡ πέτρα ἔδωσε ἀφθονο νερό, ἄν και συμπεριφέρθησαν με ἀδιαντροπία πρὸς αὐτὸν οἱ Ἰσραηλιτες, και πότισε ὅλο τὸ πλῆθος, και πλημμύρισε τὴν οἰκουμένη με τὰ ἱερὰ και θεϊκὰ νάματα. Γιατὶ ἔτσι εἶχε ὑποσχεθεῖ, ὅτι θὰ μᾶς χαρίσει τὸν ἑαυτὸ του, λέγοντας μέσω τοῦ προφήτη· «Νά, ἐγὼ στρέφομαι σ' αὐτοὺς σὰν ποταμὸς εἰρήνης, και σὰν χείμαρρος πού πλημμυρίζει τὴ δόξα τῶν ἐθνῶν»²⁴. Ἄλλὰ και ὁ Δαβὶδ ψάλλει κάπου· «Τὰ ὀρητικὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ εὐφραίνουν τὴν πόλη τοῦ Θεοῦ»²⁵. Ἀκόμα και στὸν οὐράνιο Πατέρα και Θεὸ λέγει· «Πόσο μεγάλο εἶναι τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου, Θεέ. Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀνθρώπων θὰ στηρίζουν τὴν ἐλπίδα τους στὴν προστασία σου. Θὰ μεθύσουν ἀπὸ τὴν ἀφθονία τοῦ οἴκου σου, και θὰ τοὺς ποτίζεις με τὸν χείμαρρο τῆς ἀπόλαυσής σου, γιατί σὺ εἶσαι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς»²⁶.

Πρόσεχε ὅμως, ὅτι, ἀφοῦ εἶχε προηγηθεῖ ἡ ἀπιστία τους, χτύπησε τὸν βράχο ὁ Μωυσῆς με τὸ ραβδί. Εἶχε ἐπίσης ἀσχημονήσει στὸν Χριστὸ και ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς μὴ πιστεύοντας σ' αὐτόν. Ἐπιτιμήθηκε ὁ Μωυσῆς, και μαζί με αὐτόν και ὁ 'Ααρών γιατί λέγει· «Δὲν θὰ εἰσαγάγετε σεῖς τοὺς Ἰσραηλιτες στὴ χώρα πού τοὺς ἔδωσα»²⁷.

22. Ψαλμ. 45, 5.

23. Ψαλμ. 35, 8-10.

24. Ἀριθμ. 20, 12.

κληρον και εἰς τὴν ἀληθεστέραν τῆς ἐπαγγελίας γῆν, οὐχὶ νόμος ὁ ἐν τύποις, οὐδὲ τῆς καθ' αὐτὸν ἱερωσύνης, τὸ ἐν σκιαῖς ἀδρανές. Οὐ γὰρ δι' αἱμάτων εὐαρεστήσομεν, οὔτε μὴν ἐν ἀντήμασι τοῖς γεωδεστέροις ἐκπρεπεῖς ἐσόμεθα παρὰ τῷ Θεῷ, βαδιούμεθα δὲ
5 μᾶλλον εἰς τὴν ἄνω πόλιν, και εἰς τὸν τῶν πατέρων ἡξομεν κληρον, καθηγητὴν ἔχοντες τὸν Χριστόν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ και Πατρὶ ἡ δόξα, σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

**Περὶ τῆς ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ καθόδου, και τῆς παραστάσεως
τοῦ Ἰσραήλ.**

10

α'. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ταῖς Ἰουδαίων ἀγέλαις τὴν διὰ πίστεως λύτρωσιν οὐ προσιεμένοις, περιφρονοῦσι δὲ λίαν τῶν δι' αὐτοῦ θεοπισμαμάτων τὴν ὄνησιν, οἰομένοις τε αὐτοῖς, ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἀρκέσει και μόνος εἰς οἰκείωσιν τὴν ὡς πρὸς
15 Θεόν, προσεφώνει λέγων «Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ». Και πάλιν «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός, και ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα». Ψευδοεπήσει δὲ ταῦτα λέγων οὐδαμῶς, ἐπιείπερ ἐστὶν ἀλήθεια. Και προσιτὸς οὐχ ἑτέρως ὁ Θεὸς και Πατὴρ, πλὴν εἰ μὴ διὰ μόνου τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ· ὁ γὰρ ἐγνωκῶς αὐτόν, εἴσεται που
20 πάντως και τὸν ἐξ οὗ πέφηνεν Πατέρα. Τοιγάρτοι και ἔφασκεν τοῖς ἀπειθεῖν ἐλομένοις αὐτῷ και εἰδέναι λέγουσι τὸν τῶν ὄλων Θεόν «Εἰ ἐμὲ ἤδειτε, και τὸν Πατέρα μου ἤδειτε ἄν». Γέγονε μὲν γὰρ τοῖς ἀρχαιοτέροις παιδαγωγὸς ὁ Μωσῆς, μεσίτης και ἡγούμενος και τῶν παρὰ Θεοῦ νόμων διακομιστής, και ἄριστος μὲν ἐν
25 ἀγίοις. Ἀκήκοε γὰρ Θεοῦ λέγοντος ἐναργῶς «Οἶδά σε παρὰ πάντας, και χάριν εὗρες παρ' ἐμέ». Πλὴν ὁ νόμος οὐκ εὐδρανής, οὔτε μὴν οἷός τε τὴν πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν προξενῆσαι τελείως, διὰ δὲ τῆς Χριστοῦ μεσιτείας και τοῦτο κερδαίνομεν. «Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν», κατὰ τὰς Γραφάς, και ἐν αὐτῷ δὴ και μόνῳ
30 τὸ ἐν γνώσει τελειον, και πᾶσα δόσις ἀγαθῆ, και αὐτὸς ἡμᾶς δι'

28. Ἰω. 14, 6.

29. Ἰω. 10, 9.

Στήν κληρονομία δηλαδή τῶν ἀγίων καί στήν ἀληθινότερη γῆ τῆς ἐπαγγελίας δέν θά μᾶς ὀδηγήσει ὁ νόμος μέ τούς τύπους του, οὔτε ἡ ἀδράνεια τῶν σκιῶν τῆς σύμφωνα μέ τόν νόμο τῆς ἱερωσύνης. Δέν θά τόν εὐαρεστήσουμε δηλαδή μέ τίς αἱματηρές θυσίες, οὔτε θά γίνουμε ἀρεστοί στόν Θεό μέ τὰ γεωδέστερα καυχήματάς μας, ἀλλά θά βαδίσουμε μᾶλλον πρὸς τήν οὐράνια πόλη καί θά φτάσουμε τόν κληρο τῶν πατέρων ἔχοντας καθοδηγητή τόν Χριστό, διὰ τοῦ ὁποῖου καί μαζί μέ τόν ὁποῖο στόν Θεό καί Πατέρα πρέπει ἡ δόξα, μαζί μέ τό ἅγιο Πνεῦμα στους αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

**Γιά τήν κάθοδο τοῦ Θεοῦ στό ὄρος Σινᾶ
καί τήν παράσταση τῶν Ἰσραηλιτῶν.**

1. Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός στά πλήθη τῶν Ἰουδαίων, πού δέν δέχονταν τή λύτρωση διὰ τῆς πίστεως καί περιφρονοῦσαν πολὺ τήν ἀφέλεια τῶν δικῶν του ἐντολῶν, ἐπειδὴ νόμιζαν, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ ἦταν ἀρκετός καί μοναδικός στό νά γίνουν οἰκείοι μέ τόν Θεό, ἔλεγε: «Κανένας δέν μπορεῖ νά ἔρθει κοντά στόν Πατέρα, παρὰ μόνο μέσω ἐμοῦ»²⁸. Καί ἐπίσης: «Ἐγώ εἶμαι ἡ ὁδός καί ἡ θύρα»²⁹. Καί δέν ψεύδεται καθόλου λέγοντάς τα αὐτά, γιατί εἶναι ἡ ἀλήθεια. Καί ὁ Θεός δέν πλησιάζεται μέ ἄλλον τρόπο, παρὰ μόνο μέσω τοῦ φυσικοῦ του Υἱοῦ. Γιατί ἐκεῖνος πού ἔχει γνωρίσει αὐτόν, θά γνωρίσει ὅπωςδήποτε καί τόν Πατέρα ἀπό τόν ὁποῖο γεννήθηκε. Γι' αὐτό ἀκριβῶς καί ἔλεγε σ' ἐκείνους πού προτιμοῦσαν νά ἀπιστοῦν σ' αὐτόν καί ἔλεγαν ὅτι γνωρίζουν τόν Θεό τῶν ὄλων. «Ἐάν γνωρίζατε ἐμένα, θά γνωρίζατε καί τόν Πατέρα μου»³⁰. Γιατί στους παλαιότερους εἶχε γίνει παιδαγωγός ὁ Μωυσῆς, μεσίτης καί ὀδηγός καί κομιστής τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ, καί ἄριστος μεταξύ τῶν ἀγίων. Γιατί εἶχε ἀκούσει τόν Θεό νά τοῦ λέγει καθαρά: «Σέ γνωρίζω περισσότερο ἀπό ὄλους, καί ἔχεις ἰδιαίτερη ἐκτίμηση ἐκ μέρους μου»³¹. Πλὴν ὁμως ὁ νόμος δέν ἦταν ἰσχυρός, οὔτε καί ἱκανός νά προσφέρει τέλεια οἰκείωση μέ τόν Θεό, ἀλλά αὐτό τό πετυχαίνουμε μέ τή μεσολάβηση τοῦ Χριστοῦ. «Γιατί αὐτός εἶναι ἡ εἰρήνη μας»³², σύμφωνα μέ τίς Γραφές, καί μόνο μέσω αὐτοῦ ἔχουμε τήν τέλεια γνώση, καί ἀπό

30. Ἰω. 14, 7.

31. Ἐξ. 33, 12.

32. Ἐφ. 2, 14.

αὐτοῦ μονονουχί προσκεκόμικε τῷ Πατρὶ. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε·
 «Θέλω ἵνα, ὡσπερ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἑσμεν, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν
 ὧσιν».

Οὐκοῦν μεσίτης μὲν ὁ Μωσῆς, πλὴν ὡς ἐν τύπῳ καὶ σκιαῖς, ὁ
 5 δὲ ἀληθῆς μεσίτης Χριστός, ᾧ κεκολλημέθα σχετικῶς, εἴτερ ἐστὶν
 ἀληθὲς ὅτι καταβέβηκεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καὶ γέγονεν ἀνθρω-
 πος, ἵνα καὶ ἡμεῖς τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως γενώμεθα κοινωνοί,
 τῆ τοῦ ἁγίου Πνεύματος μετοχῆ τε καὶ χάριτι Θεῶ συνδούμενοι.
 Καὶ ταυτὶ δὴ πάλιν εἰσόμεθα, τοῖς ἱεροῖς Γράμμασι τὸν τῆς
 10 ἑαυτῶν διανοίας ἐνερεΐδοντες ὀφθαλμόν. Εἶπε γάρ, φησί, Κύριος
 πρὸς Μωσῆν· «Καταβάς διαμάρτυραι τῷ λαῷ καὶ ἀγίασον αὐ-
 τοὺς σήμερον καὶ αὔριον. Καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια, καὶ ἕστω-
 σαν ἕτοιμοι εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην. Τῇ γὰρ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ κα-
 ταθήσεται Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος Σινᾶ, ἐναντίον παντός τοῦ λαοῦ,
 15 καὶ ἀφοριεῖς τὸν λαὸν κύκλῳ, λέγων· Προσέχετε ἑαυτοῖς τοῦ μὴ
 ἀναβῆναι τινα εἰς τὸ ὄρος καὶ θίγειν τι αὐτοῦ. Πᾶς ὁ ἀψάμενος
 τοῦ ὄρους, θανάτῳ τελευτήσῃ. Οὐχ ἄψεται αὐτοῦ χεῖρ· ἐν γὰρ λί-
 θοις λιθοβοληθήσεται ἢ βολίδι κατατοξευθήσεται, εἴαν τε κτή-
 νος, εἴαν τε ἄνθρωπος, οὐ ζήσεται. Ὅταν δὲ αἱ φωναὶ καὶ σάλπιγ-
 20 γες καὶ ἡ νεφέλη ἀπέλθῃ ἐκ τοῦ ὄρους, ἐκεῖνοι ἀναβήσονται ἐπὶ
 τὸ ὄρος». Ἐπειδὴ γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ θητεύοντες καὶ ταῖς ἐκείνων
 ψευδολατρείαις ἐνωλισθηκότες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, ἀνθρωπίνους μὲν
 προσεκύνουν εὐρήμασι καὶ τοῖς ἐκ λίθου πεποιημένοις, ἤγουν ἐξ
 ἐτέρας ὑλῆς προσεκόμιζον τὰς λατρείας, ἐλεινήν νοσοῦντες τὴν
 25 πλάνησιν, καὶ ἦ φησιν ὁ προφήτης, «τῷ ξύλῳ λέγοντες Θεός μου
 εἶ σὺ, καὶ τῷ λίθῳ· Σὺ ἐγέννησάς με», ταύτη λοιπὸν ἀναγκαίως,
 ἐπειδὴ περ αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης καὶ βεβήλου ψευδολα-
 τρείας εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἀνακομίζειν ἤθελεν ὁ δημιουργός,
 ἵνα μὴ δοκῇ ἐν τῷ μὴ ὄντι λατρεύειν Θεῷ ταῖς τοῦ Μωσέως φω-
 30 ναῖς πεφενακισμένοι, ταύτητοι χρησίμως καὶ τῆς ἐν τύποις αὐ-
 τοὺς θεοπτίας ἀξιοῖ. Βεβαιότερα γὰρ πίστει τιμᾶσθαι φιλεῖ τὰ

αὐτὸν προέρχεται κάθε καλή χορηγία³³, καὶ αὐτὸς κατὰ κάποιον τρόπο μᾶς μετέφερε στὸν Πατέρα. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Θέλω, ὅπως ἐγὼ καὶ σὺ εἴμαστε ἓνα, ἔτσι νὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ ἓνα μὲ ἐμᾶς»³⁴.

Ἄρα λοιπὸν ὁ Μωυσῆς εἶναι μεσίτης, ἀλλὰ ὑπὸ μορφή τύπων καὶ σκιῶν, ἐνῶ ἀληθινὸς μεσίτης εἶναι ὁ Χριστός, μὲ τὸν ὁποῖο βρισκόμαστε σὲ σχετικὴ ἔνωση, ἐφόσον εἶναι ἀλήθεια ὅτι κατέβηκε στὰ δικὰ μᾶς καὶ ἐγένε ἀνθρώπος, ὥστε καὶ ἐμεῖς νὰ γίνουμε μέτοχοι τῆς θείας φύσεώς του, συνδεόμενοι μαζί του μὲ τὴν κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆ χάρη τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ βέβαια θὰ τὸ γνωρίσουμε πάλι, προσηλώνοντας τὰ νοερὰ μάτια μας στὴν ἁγία Γραφή. Γιατὶ εἶπε, λέγει, ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ· «Κατέβα καὶ πείσε τὸν λαὸ νὰ καθαρισθοῦν σήμερα καὶ αὔριο, νὰ πλύνουν τὰ ροῦχα τους, καὶ νὰ εἶναι ἔτοιμοι τὴν τρίτη ἡμέρα. Γιατὶ τὴν τρίτη ἡμέρα θὰ κατεβεῖ ὁ Κύριος στὸ ὄρος Σινᾶ, μπροστὰ σὲ ὅλον τὸν λαὸ τοῦ Ἰσραήλ. Ἐκεῖ, ἀφοῦ τοποθετήσεις τὸν λαὸ γύρω ἀπὸ τὸ ὄρος, νὰ τοὺς πείς· Προσέχετε νὰ μὴ ἀνεβεῖ κανένας στὸ ὄρος καὶ νὰ μὴ ἀγγίξετε τίποτε ἀπὸ αὐτό. Ὅποιος θὰ ἀγγίξει τὸ ὄρος, θὰ τιμωρηθεῖ μὲ θάνατο. Κανένα χέρι δὲν θὰ τὸ ἀγγίξει, γιατί θὰ τιμωρηθεῖ μὲ λιθοβολισμό, ἢ θὰ τοξευθεῖ μὲ βέλος, εἴτε εἶναι ζῶο, εἴτε ἀνθρώπος, δὲν θὰ ζήσει. Ὅταν ὁμως οἱ φωνῆς καὶ οἱ σάλπιγγες παύσουν νὰ ἀκούονται καὶ φύγει τὸ σύννεφο ἀπὸ τὸ ὄρος, τότε νὰ ἀνεβοῦν ἐκεῖνοι στὸ ὄρος»³⁵. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Ἰσραηλίτες, ἐργαζόμενοι στὴν Αἴγυπτο καὶ ἔχοντας γλιστρήσει σὶς ψευδολατρεῖες ἐκείνων, προσκυνοῦσαν ἀνθρώπινα ἐπινοήματα καὶ πρόσφεραν τίς λατρεῖες τοὺς στὰ κατασκευασμένα ἀπὸ πέτρες εἰδῶλα, δηλαδὴ ἀπὸ ἄλλη ὕλη, πάσχοντες ἀπὸ ἐλεινὴ πλάνη, καὶ γιὰ τὴν ὁποία λέγει ὁ προφήτης, «Λέγοντας στὸ δέντρο, Σὺ εἶσαι Θεὸς μου, καὶ στὴν πέτρα· Σὺ μὲ γέννησες»³⁶, γι' αὐτὸ λοιπὸν κατ' ἀνάγκη, ἐπειδὴ ὁ δημιουργὸς ἤθελε νὰ τοὺς ἐπαναφέρει ἀπὸ τὴν παλιὰ ἐκείνη καὶ βέβηλη ψευδολατρεία στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, γιὰ νὰ μὴ νομίζουν, ὅτι λατρεύουν ἀνύπαρκτο Θεό, ἀπατημένοι ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ Μωυσῆ, γι' αὐτὸ τὸ λόγο τοὺς ἀξιώνει μὲ τρόπο ὠφέλιμο νὰ δοῦν τὸν Θεὸ καὶ μὲ τύπους. Γιατὶ αὐτὰ πού βλέπονται τὰ τιμοῦν συνήθως οἱ

35. Ἐξ. 18, 10-13.

36. Ἰερ. 2, 27.

ὀρώμενα. Καθικνεῖσθαι δὴ οὖν ἀναφανδὸν ἐπαγγέλλεται, καὶ οὐκ εἰς μακράν.

Ἴνα δὲ εἶδειεν ὅτι τοῖς εἰς τοῦτο τιμῆς κεκλημένοις, ὡς κατηκόους τε ἅμα καὶ θεωροὺς γενέσθαι τοῦ Θεοῦ, ἤγουν τῆς θείας 5 αὐτοῦ καὶ ἀπορρήτου δόξης, ἔδει πάντως καὶ τῆς αὐτῷ φιλαυτᾶτης ἀγνείας, καὶ σαρκικῆς μὲν ἀκαθαρσίας ἀπαλλάττεσθαι πρέπειν, καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ τὸ εὐεματεῖν, ἵνα ὀρθῶς τε καὶ καθηκόντως τὸ τῆς ἑορτῆς ὑποπλάττοιτο σχῆμα. Ἑορτὴ γὰρ ὄντως καὶ ἀξιάγαστος τὸ τῆς οὕτω περιφανοῦς ἀξιοῦσθαι θεωρίας. Ἔτι μὲν 10 καὶ ἀποκαθήρασθαι κελεύει, καὶ γυναιῶν μὲν ὀμιλίας ἀποφοιτᾶν, καὶ εἰς τρίτην αὐτοὺς τὴν ἐγκράτειαν τείνειν ἡμέραν. Ἀποπλύνεσθαι δὲ καὶ αὐτὰ προστέταχε τὰ ἄμφια. Οὐ καὶ εἰς πέρας ἐνηνεγμένοι, «Ἐγένετο», φησί, «τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γενηθέντος πρὸς ὀρθρον, ἐγένοντο φωναὶ καὶ ἀστραπαὶ καὶ νεφέλαι γνοφώδεις ἐπ' 15 ὄρους Σινᾶ. Φωνὴ τῆς σάλπιγγος ἤχει μέγα. Καὶ ἐπτοήθη πᾶς ὁ λαὸς ὁ ἐν τῇ παρεμβολῇ. Καὶ ἐξήγαγε Μωσῆς τὸν λαὸν εἰς τὴν συνάντησιν τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς παρεμβολῆς, καὶ παρέστησαν ὑπὸ τὸ ὄρος. Τὸ δὲ ὄρος τὸ Σινᾶ ἐκαπνίζετο ὅλον διὰ τὸ καταβεβηκέναι τὸν Θεὸν ἐπ' αὐτὸ ἐν πυρὶ· καὶ ἀνέβαιναν ὁ καπνός, ὡς καπνός 20 καμίνου, καὶ ἐξέστη πᾶς ὁ λαὸς σφόδρα. Ἐγένοντο δὲ αἱ φωναὶ τῆς σάλπιγγος προβαίνουσαι ἰσχυρότεραι σφόδρα. Μωσῆς ἐλάλει, ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνατο αὐτῷ φωνῇ». Νῶ μὲν γὰρ ὁρᾶται μόλις ἢ ὑπερτάτη καὶ ἀνωκισμένη φύσις καὶ ἡ παντὸς ἐπέκεινα γενητοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἐμφανεστέρων αὐτοῖς πραγμάτων τὰ τῆς θεοπτίας 25 χρειωδῶς ἐξεπράττετο, ταῦτητοι λοιπὸν ἀναγκαῖος τῆς οἰκονομίας ὁ τρόπος διὰ πολλῶν ἐχώρει δεμιᾶτων. Φωναὶ γὰρ ἦσαν καὶ ἀστραπαὶ συνεκλίπτουσαι, συνηγείρετο δὲ καὶ νεφέλη γνοφώδης, ἵνα καὶ ἡ κτίσις ὑπηρετουῖσα φαίνεται, καὶ τῷ τῶν ὄλων Θεῷ δοῦλον ὑποβάλλουσα τὸν ἀχένα. Καταπεφρικότα τοίνυν τὸν 30 Ἰσραὴλ ἐξεκόμισεν ὁ Μωσῆς καὶ παρίστησιν ἐπὶ τὸ ὄρος ὅτι δὴ πείσονται τῶν ἀδικούντων οὐδέν, ἀλλ' ἡμέρῳ καὶ ἀγαθῷ περιτεύ-

ἄνθρωποι μὲ σταθερότερη πίστι. Ὑπόσχεται λοιπὸν ὅτι θὰ κατεβεῖ ὄλοφάνερα, καὶ ὄχι πολὺ μακριά.

Γιὰ νὰ μάθουν ὅμως, ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν κληθεῖ σ' αὐτὴ τὴν τόσο μεγάλη τιμὴ, ὥστε νὰ ἀκούσουν καὶ συγχρόνως νὰ δοῦν τὸν Θεό, δηλαδή τὴ θεία καὶ ἀπόκρυφη δόξα του, ἔπρεπε ὀπωσδήποτε νὰ ἔχουν τὴν ἀγαπητότατη σ' αὐτὸν καθαρότητα, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴ σωματικὴ ἀκαθαρσία, καὶ ἐπὶ πλέον νὰ εἶναι ντυμένοι μὲ εὐπρέπεια, ὥστε ἡ ἑορτὴ νὰ πάρει τὴ σωστὴ καὶ πρέπουσα μορφή. Γιατὶ πραγματικὰ εἶναι ἑορτὴ ἄξια θαυμασμοῦ, τὸ νὰ καταστοῦν ἄξιοι τόσο περιλαμπροῦ θεάματος. Ἄλλὰ προστάζει ἐπίσης καὶ νὰ καθαρισθοῦν τελείως, νὰ ἀποφεύγουν τὴν ἐπαφὴ μὲ γυναῖκες, καὶ νὰ παρατείνουν τὴν ἐγκράτεια ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες. Διέταξε ἐπίσης νὰ πλύνουν καὶ τὰ ρούχα τους. Καὶ ὅταν αὐτὸ περατώθηκε, «Τὴν τρίτη ἡμέρα», λέγει, «ὅταν ξημέρωσε, ἀκούσθηκαν φωνές καὶ ἀστραπές, καὶ σύννεφα ἀπὸ πυκνὴ ὀμίχλη ἀπλώθηκαν πάνω στὸ ὄρος Σινᾶ. Φωνὴ τῆς σάλπιγγας ἤχουσε δυνατὰ, καὶ φοβήθηκε ὅλος ὁ λαὸς ποὺ βρισκόταν στὸν καταυλισμό. Ἐβγαλε τότε ὁ Μωυσῆς τὸν λαὸ ἀπὸ τὸν καταυλισμό, γιὰ νὰ συναντήσουν τὸν Θεό, καὶ στάθηκαν κάτω ἀπὸ τὸ ὄρος. Ὀλόκληρο τὸ ὄρος Σινᾶ ἀνέδιδε καπνούς, ἐπειδὴ εἶχε κατεβεῖ σ' αὐτὸ ὁ Θεὸς μὲ τὴ μορφή φωτιᾶς, καὶ ὑψωνόταν ὁ καπνός, σὰν καπνὸς ποὺ ἔβγαине ἀπὸ καμῖνι, καὶ ὅλος ὁ λαὸς κυριεύθηκε ἀπὸ μεγάλη ἐκπληξη, καθὼς οἱ φωνές τῆς σάλπιγγας γίνονταν ὀλοένα καὶ δυνατώτερες. Μιλοῦσε ὁ Μωυσῆς, καὶ ὁ Θεὸς τοῦ ἀπαντοῦσε μὲ φωνή»³⁷. Καὶ βέβαια ἡ ὑπέρτατη καὶ ἐγκατεστημένη στὸν οὐρανὸ φύση, ποὺ βρίσκεται πέρα ἀπὸ κάθε τι τὸ δημιουργημένο, μόλις καὶ μὲ δυσκολία βλέπεται μὲ τὸ νοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ θεοπτία γινόταν κατ' ἀνάγκη μὲ πῶς φανερὰ πράγματα γι' αὐτούς, γι' αὐτὸ λοιπὸν κατ' ἀνάγκη καὶ ὁ τρόπος τῆς οἰκονομίας γινόταν μὲ πολλὰ φαινόμενα ποὺ προκαλοῦσαν φόβο. Ἀκούονταν δηλαδή φωνές καὶ ἔπεφταν ταυτοχρόνως ἀστραπές, ἀλλὰ καὶ μαζεύονταν σύννεφα πυκνά καὶ σκοτεινά, γιὰ νὰ φανεῖ, ὅτι καὶ ἡ κτίσις ὑπηρετοῦσε καὶ ἔσκυβε τὸν αὐχένα τῆς δουρικὰ στὸν Θεὸ τῶν ὄλων. Κατατρομαγμένοι λοιπὸν ὀδήγησε ὁ Μωυσῆς τὸν ἰσραηλιτικὸ λαὸ καὶ τὸν παρέστησε στὸ ὄρος. Ὅτι ὅμως δὲν θὰ πάθουν κανένα κακό,

ξονται τῷ Δεσπότη, προμυσταγωγήσας τάχα πού φησιν. Ἀνακαιομένου δὲ τοῦ ὄρους, καπνοὶ μὲν ἦσαν εὐθύς εἰς τὸ ἄνω διαττοντες, ὀρθία τε σάλπιγγος ἡχή, λεπτή μὲν ἐν πρώτοις, δευτέρα δὲ μετὰ τοῦτο καὶ προϊούσα μετὰ βραχύ, πρὸς ἐμβριθῆ τε καὶ ἀδροστέραν ἐκφώνησιν

«Εἶτα κάτεισιν ἐν εἴδει πυρός. ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, καὶ ἐκάλεσε Κύριος Μωσῆν ἐπὶ τὴν κορυφήν τοῦ ὄρους. Καὶ ἀνέβη Μωσῆς, καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν λέγων· Καταβάς διαμάρτυραι τῷ λαῷ, μὴ ποτε ἐγγίσωσι πρὸς τὸν Θεὸν κατα-
 10 νοῆσαι, καὶ πέσωσιν ἐξ αὐτῶν πλῆθος. Καὶ οἱ ἱερεῖς οἱ ἐγγίζοντες Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἀγιασθήτωσαν, μὴ ποτε ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτῶν Κύριος. Καὶ εἶπε Μωσῆς πρὸς τὸν Θεόν· Οὐ δύνησεται ὁ λαὸς προσαναβῆναι πρὸς τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ. Σὺ γὰρ διεμαρτύρησας ἡμῖν, λέγων· Ἀφόρισαι τὸ ὄρος καὶ ἀγίασαι. Εἶπε δὲ αὐτῷ Κύ-
 15 ριος· Βάδιζε, κατάβηθι, ἀνάβηθι σὺ καὶ Ἀαρὼν μετὰ σοῦ. Οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ ὁ λαὸς μὴ θαδιζέτωσαν ἀναβῆναι πρὸς τὸν Θεόν, μήποτε ἀπολέσῃ ἀπ' αὐτῶν Κύριος». Μόνον μὲν γὰρ εἰς τὸ ὄρος ἀναφοιτᾶν κελεύει τὸν μεσιτεύοντα, φημί δὲ Μωσέα, προσίεται δὲ τῶν ἄλλων οὐδένα, καὶ ἀστιβὲς αὐτοῖς ἀποφαίνει τὸ ὄρος.
 20 Προσηπεῖλει δὲ θάνατον, εἰ καταφρονεῖν ἔλοιτό τις. Οὐκ ἰσχυρὸς οὐδὲ ἀπηγῆς ἢ δυσπρόσιτος εἶναι ζητῶν ὑπονοεῖσθαι, κομιδῆ γὰρ εὐηθες τὸ ὡδε φρονεῖν, ἀλλ' ἔν' ἔχοιεν εἰδέναι καὶ νοεῖν ὅτι τῶν ἄγαν ἐξηρημένων ἐστὶ καὶ ἐν ὑπερτάταις ὄντος ὑπεροχαῖς, τιμῆς τε καὶ δόξης τὸ ἐγγύς εἶναι δύνασθαι Θεοῦ. Ἦν δὲ καὶ ἐτέ-
 25 ρως τῶν ἀτοπωτάτων, τοῖς μὲν Αἰγυπτίων ἔθεσιν ἐντεθραμμένους αὐτοὺς καὶ εἰδότας ὅτι τῶν ἀκαθάρτων δαμονιών τεμένη δάσμιμα μὲν οὐχὶ τοῖς ἐθέλουσιν (ἐφήδετο μόλις τοῖς ἐξηλεγεμένοις, περιηγνισμένοις τάχα πού, κατὰ γε τοὺς παρ' αὐτοῖς ὄντας νόμους, ἐν τοῖς ἐσωτάτοις γίνεσθαι πότοις), εἶτα οἶεσθαι τὸ μηδὲν τῷ τῶν
 30 ὄλων ἐγγίσει Θεῷ, καὶ τῶν οὕτω σεπτῶν τε καὶ ἱερῶν καταθρηῆσαι χώρων, ἐν οἷς ἡ θεία καὶ ἀπόρητος αὐτοῦ πέφηνε δόξα. Ἄλ-

ἀλλὰ θὰ συναντήσουν ἡμερο καὶ ἀγαθὸ τὸν Δεσπότη, λέγει ὅτι τοὺς εἶχε ἐνημερώσει κάποτε. Καθὼς λοιπὸν καιόταν τὸ ὄρος καὶ καπνοὶ ἀνέβαιναν πρὸς τὰ ἐπάνω, ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγας ἀκουόταν λεπτὸς στὴν ἀρχή, καὶ πιὸ δυνατὸς μετὰ ἀπὸ λίγο, γιὰ νὰ ἀκούεται πιὸ σοβαρὸς καὶ πιὸ δυνατὸς.

Στὴ συνέχεια λέγει, «Κατέβηκε ὁ Θεὸς στὸ ὄρος Σινᾶ μὲ τὴ μορφή φωτιᾶς, καὶ κάλεσε ὁ Κύριος τὸν Μωυσῆ στὴν κορυφή τοῦ ὄρους. Ἐνέβηκε τότε ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Κύριος τοῦ εἶπε· Κατέβα καὶ ἐξόρκισε τὸν λαό, νὰ μὴ πλησιάσουν μὲ κανένα τρόπο γιὰ νὰ δοῦν τὸν Θεό, γιατί θὰ σκοτωθοῦν πολλοὶ ἀπὸ αὐτούς. Καὶ οἱ ἱερεῖς ποὺ πλησιάζουν τὸν Κύριο καὶ Θεὸ νὰ εἶναι καθαροί, γιὰ νὰ μὴ τοὺς θανατώσει ὁ Κύριος. Καὶ ὁ Μωυσῆς εἶπε στὸν Θεό· Δὲν θὰ μπορέσει ὁ λαὸς νὰ ἀνεβεῖ στὸ ὄρος Σινᾶ. Γιατί σὺ ζήτησες ἀπὸ μᾶς λέγοντας· Ξεχώρισε τὸ ὄρος καὶ ἁγίασέ το. Καὶ ὁ Κύριος τοῦ εἶπε· Πήγαινε, κατέβα, καὶ ἀνέβα πάλι μαζί μὲ τὸν Ἄαρών. Οἱ ἱερεῖς ὅμως καὶ ὁ λαὸς νὰ μὴ προχωρήσουν γιὰ νὰ ἀνεβοῦν κοντὰ στὸν Θεό, γιὰ νὰ μὴ θανατώσει κάποιους ἀπὸ αὐτούς ὁ Θεός»³⁸. Μόνο δηλαδὴ τὸν μεσίτη, ἐννοῶ τὸν Μωυσῆ, διατάζει νὰ ἀνεβεῖ στὸ ὄρος, καὶ δὲν δέχεται κανένα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κάνοντας τὸ ὄρος ἄβατο γι' αὐτούς. Καὶ τοὺς ἀπειλοῦσε μὲ θάνατο, ἂν τολμοῦσε κάποιος νὰ περιφρονήσει τὴν ἐντολή του. Δὲν ἐπιδίωκε νὰ δείξει ὅτι εἶναι ὤμος, οὔτε σκληρὸς ἢ ἀπλησίαστος, γιατί εἶναι πολὺ ἀνόητο τὸ νὰ πιστεύουμε κάτι τέτοιο, ἀλλὰ τὸ κάνει, γιὰ νὰ γνωρίζουν καὶ τὰ σκέφτονται, ὅτι τὸ νὰ μποροῦν νὰ πλησιάσουν τὸν Θεὸ εἶναι κάτι τὸ πολὺ ὑψηλό, καὶ ἀνηκεῖ στὶς πραγματικὰ ἀνώτατες ὑπεροχὲς τιμῆς καὶ δόξας. Ἦταν ὅμως αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἄλλη σκοπιὰ ἀπὸ τὰ πιὸ ἀπρεπῆ, ἀφοῦ εἶχαν ἀνατραφεῖ μὲ τὰ ἔθιμα τῶν Αἰγυπτίων καὶ γνώριζαν, ὅτι τὰ ἀκάθαρτα τεμένη τῶν δαιμονίων δὲν ἦταν βατὰ σὲ ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ μποῦν (ἀνεχόταν μόλις μὲ δυσκολία τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ ποῦ τάχα ἦταν ἐξαγνισμένοι σύμφωνα μὲ τοὺς δικoὺς τους νόμους, νὰ συμμετέχουν στὰ συμπόσια ποὺ γίνονταν στὰ ἐσώτερα), νὰ νομίζουν ὅτι δὲν εἶναι τίποτε τὸ σπουδαῖο τὸ νὰ πλησιάσουν τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, καὶ νὰ παρατηρήσουν τοὺς τόσο σεβαστοὺς καὶ ἱεροὺς χώρους, μέσα στοὺς ὁποίους φανερώθηκε ἡ θεία καὶ ἀπόκρυφη δόξα του. Ἐξ-

λωσ δὲ δεῖν γάρ, ἔγωγέ φημι, διὰ πολλῶν ἡμᾶς τρόπων θηρᾶσθαι φιλεῖν τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν. Οὐκ ἔδει τοῖς ἴσοις τιμᾶσθαι παρὰ Θεοῦ λαοὺς καὶ ἡγουμένους, τὸν παιδαγωγῆσειν μέλλοντα, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶ, τὸν τοῦ νόμου διάκονον, καὶ ἐφ' ὃν οἱ νόμοι, ἐξη-
5 ρημένην δὲ μᾶλλον διαλαχεῖν τὴν δόξαν ἄμεινον ἢν δὴ πού καὶ σοφόν, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ κεισομένους χρησιμώτατον. Ὅτι δὲ ἀληθὲς ὁ φημι, καὶ δι' ἐτέρου συνήσεις. Ἐφη γὰρ ὁ τῶν ὄλων Δε-
σπότης πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα· «Ἴδού ἐγὼ παραγίνομαι πρὸς σέ ἐν στύλῳ νεφέλης, ἵνα ἀκούσης λαλοῦντός μου πρὸς σέ,
10 καὶ σοὶ πιστεύσωσιν εἰς τὸν αἰῶνα». Πάντα δὴ οὖν ἐν κόσμῳ καὶ οἰκονομικῶς ἐξεπράττετο.

β'. Ἄλλ' ἦν, ὡς ἔφην ἐν ἀρχαῖς, σκιαγραφία τις ὡσπερ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, μέλλοντος ἐπιλάμψειν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἐν ἡμέρᾳ τρίτῃ, τῷ λοίσθῳ καιρῷ, καθ' ὃν καὶ «γένετο
15 σὰρξ ὁ Λόγος», καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, κατὰ τὰς Γραφάς, προκηρύττοντος δὲ τὴν ὑπ' αὐτοῦ τε καὶ δι' αὐτοῦ προκεισομένην κατὰ καιροὺς τοῖς πιστεύουσι καθαροῖν. «Διαμάρτυραι», γὰρ φησι, «τῷ λαῷ, καὶ ἔστωσαν ἔτοιμοι εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην. Τῇ γὰρ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καταβήσεται ὁ Κύριος ἐπὶ τῷ ὄρει Σινᾶ». Καὶ τίς ἄρα
20 τοι τῆς ἐτουμασίας ὁ τρόπος, διασαφεῖ ὁ Μωσῆς οὕτω λέγων· «Τρεῖς ἡμέρας», φησί, «μὴ προσέλθητε γυναικί». Ἀπολύνεσθαι δὲ δεῖν διεβεβαιούτο σαφῶς καὶ αὐτὰ τὰ ἰμάτια. Ἄλλ' ἐν μὲν τῷ χρῆναι λέγειν μὴ συγκατευνάζεσθαι γυναιξίν, ὁμιλίας δὲ τῆς πρὸς ἐκείνας ἀποφοιτᾶν, τῶν τῆς σαρκὸς ἡδονῶν ἢ νέκρωσις εὖ μάλα
25 κατασημαίνεται. Ἐν δέ γε τῷ δεῖν καὶ αὐτὰ καθήρασθαι τὰ ἄμφια, καταγράφεται πως ἡμῖν ἢ δι' ὕδατος καθαροῖς, δῆλον δὲ ὅτι καὶ διὰ Πνεύματος ἀπαλλάττοντος μολυσμῶν. Ὡς γὰρ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος· Οἱ τὰ Χριστοῦ φρονεῖν ἡρημένοι καὶ περιπατοῦντες ἐν Πνεύματι τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς πα-
30 θήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, καὶ νεκροῦσι μὲν «τὰ μέλη ἐπὶ τῆς

39. Ἐξ 19, 9.

40. Ἰω. 1, 14.

άλλου πρέπει, κατά τη γνώμη μου, με πολλούς τρόπους να επιδιώκουμε αυτό που συντελεί στην ωφέλειά μας. Δεν έπρεπε να τιμώνται έξισου από τον Θεό οι λαοί και ο ηγέτης αυτών, εκείνος που έπρόκειτο να τους παιδαγωγήσει, και αυτού που ήταν κάτω από την εξουσία του, ο υπηρέτης του νόμου, και εκείνος στον οποίο αναφέρονται οι νόμοι, άλλ' ήταν κατά κάποιο τρόπο καλύτερο και σοφό το να έχει μάλλον υψηλότερη τιμή ο ηγέτης, και πολύ χρήσιμο σ' εκείνους που θα ήταν κάτω από την εξουσία αυτού. "Οτι όμως είναι αλήθεια αυτό που λέγω, θα το καταλάβεις και με άλλο παράδειγμα. Είπε ο Δεσπότης των όλων στον Ιεροφάντη Μωυσή· «Νά, εγώ έρχομαι σέ σένα με τη μορφή στύλου νεφέλης, για να με ακούσεις να σου μιλώ, και να σε πιστέψουν για πάντα»³⁹. "Όλα δηλαδή γίνονταν με τον πρόποντα τρόπο και σύμφωνα με το όλο σχέδιο της οικονομίας.

2. "Όπως όμως είπα στην αρχή, ήταν σαν μιὰ σκιαγραφία του έρχομού του Σωτήρα μας, που έπρόκειτο να λάμψει στους ανθρώπους, σαν κατά την τρίτη ημέρα, τον τελευταίο καιρό, κατά τον οποίο «έλαβε σάρκα ο Λόγος»⁴⁰, και φανερώθηκε σέ μᾶς, σύμφωνα με τις Γραφές⁴¹, προαναγγέλλοντας την κάθαρση που θα γίνει από αυτόν και δι' αυτού κατά καιρούς σ' αυτούς που θα πίστευαν σ' αυτό. Γιατί λέγει· «Παράγγειλε στον λαό να είναι έτοιμοι την τρίτη ημέρα. Γιατί την τρίτη ημέρα θα κατεβεί ο Κύριος στο όρος Σινᾶ»⁴². Και ποιός δέβαια είναι ο τρόπος, το άποσαφηνίζει ο Μωυσής λέγοντας τά εξῆς· «Τρεῖς ημέρες», λέγει, «νά μη πλησιάσετε γυναίκα»⁴³. Έπίσης τους παράγγειλε καθαρά, ότι έπρεπε να πλύνουν ακόμα και τὰ ρούχα τους. "Όμως, λέγοντας ότι δεν πρέπει να κοιμούνται με γυναῖκες και να αποφεύγουν τις έπαφές με εκείνες, υποδηλώνεται ἄριστα ἡ νέκρωσις τῶν ἡδονῶν τῆς σάρκας. Με τὸ ὅτι έπρεπε πάλι να καθαρίσουν ακόμα και τὰ ρούχα τους, υπονοεῖται κατά κάποιο τρόπο σέ μᾶς ἡ κάθαρση με τὸ νερό, και φυσικά και με τὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τοὺς μολυσμοὺς. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ μακάριος Παῦλος, Αὐτοὶ που διάλεξαν νὰ πιστεύουν αὐτὰ που εἶπε ὁ Χριστὸς και κάνουν ζωὴ πνευματικὴ, ἔχουν σταυρώσει τὴ σάρκα τους μαζί με τὰ πάθη και τις ἐπιθυμίες. Και ἀπὸ τὴ μιὰ νεκρώνουν

41. Βαροῦχ 3, 38.

42. *Εξοδ. 19, 10.

43. *Εξ. 19, 15.

γῆς, πορνείας, ἀκαθαρσίας, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν», ἔσθημα δὲ ποιοῦνται λαμπρὸν τὴν ἄνωθεν χάριν, ἣ καὶ αὐτὸν τὸν Ἐμμανουήλ. «Ἐνδύσασθε», γάρ φησι, «τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίαν». Ἄλλὰ
 5 ταυτὶ μὲν ἐκέλευσε δοῦναι τοῖς τὸ τηλικαδε Μωσῆς Ἀκηκόαμεν δὲ καὶ ἡμεῖς καὶ αὐτοῦ τοῦ νόμου κηρύττοντος ἀνιγματοδῶς τὸ τῷ Χριστῷ δοκοῦν, καὶ (τὴν) δι' ὕδατος κάθαρσιν, καὶ τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν τὴν νέκρωσιν. Προστέταχε γάρ ὁ νόμος, ὕδατι μὲν καταρραίνεσθαι τοὺς μεμολυμένους, πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα,
 10 ἐκπέμπεσθαι δὲ τῆς παρεμβολῆς ὡς ἀκάθαρτον τὸν γογοροῦν, διασύρων, οἰμαί που, τῆς ἀκρασίας τὸ χρεῖμα, καὶ βέβηλον ἀποφαίνων τὴν τῆς σαρκὸς ἡδονήν. Τοιγάρτοι καὶ ἡμεῖς οἱ ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένοι καὶ ἡγιασμένοι διὰ τοῦ Πνεύματος, μισεῖν κεκελεύεσθε καὶ τὸν τῆς σαρκὸς μεμολυμένον χιτῶνα. Οὐκοῦν
 15 προευτρεπιστῆς ὁ νόμος, καὶ τῶν διὰ Χριστοῦ χαρισμάτων προαναφαίνει τὸ κάλλος, ὡς ἐν παχέσιν ἔτι τοῖς τύποις.

Περιαθροῦμεν δέ, εἰ δοκεῖ, καὶ αὐτὸν τῆς ἐπιφανείας τὸν τρόπον. «Ἐγένετο», γάρ φησί, «τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γενηθέντος πρὸς ὄρθρον, ἐγένοντο φωναὶ καὶ ἀστραπαί, καὶ νεφέλη γνοφώδης ἐπ' ὄρους Σινᾶ. Φωνὴ τις σάλπιγγος ἤχει μέγα». Ἐπεδήμησε γάρ, ὡς ἔφην, καὶ καταδέδηκεν ἐξ οὐρανῶν ὁ Μονογενής, οὐκ ἐν πρώτῳ καιρῷ, οὐδ' ἐν ἀρχαῖς αἰῶνος τούτου, οὐτε μὴν ἐν δευτέρῳ καὶ τῷ διὰ μέσου χρόνῳ, ἀλλ' ὡς τρίτῳ καὶ τελευταίῳ, καὶ ὡς ἐν ὄρθρῳ τε καὶ ἐν ἡμέρᾳς ἀρχῇ, τουτέστιν ἀπεληλαμένης ἤδη τῆς νοητῆς
 25 ἀχλύος, τῆς ἐνούσης ἐν ἡμῖν, καὶ οἰονεὶ παρελαυνούσης νυκτός, καὶ ἠφανισμένου τοῦ σκότους Ὅ μὲν γάρ ἐξ ἀπάτης καὶ πλεονεξίας ὑπονοηθεῖς εἶναι θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου, κατεσκοτίωσεν νοητῶς τὴν σύμπτασαν γῆν ἀποφέρων εἰς πολὺθεον πλάνησιν καὶ εἰς πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας, ὁ δὲ τῶν ὄλων Θεὸς καὶ Κύριος, τουτέστιν
 30 Χριστός, ἐπέφανεν ἡμῖν καὶ τριπλότητον ἀληθῶς ἐνέδειξεν ἡμέ-

44. Κολ. 3, 5.

45. Ρωμ. 13, 14.

«ὅ,τι γήϊνο ὑπάρχει σὰ μέλη τους, πορνεῖες, ἀκαθαρσίες, πάθος, κακὴ ἐπιθυμία»⁴⁴, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη κάνουν ἔνδυμα φωτεινὸ τὴν οὐράνια χάρη, ἢ καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἐμμανουήλ. Γιατί λέγει: «Φορέστε ὡς ἔνδυμα τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, καὶ μὴ φροντίζετε τὴ σάρκα, γιὰ νὰ ἱκανοποιεῖτε τίς ἐπιθυμίες της»⁴⁵. Ἄλλ' αὐτὰ βέβαια διέτασσε νὰ κάνουν τότε ὁ Μωυσῆς. Ἀκουσαμε ὅμως καὶ ἐμεῖς καὶ τὸν ἴδιο τὸν νόμο νὰ κηρύττει αἰνιγματικὰ αὐτὸ ποῦ θέλει ὁ Χριστός, καὶ τὴν κάθαρση μὲ τὸ νερό, καὶ τὴ νέκρωση τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμῶν. Γιατί ὁ νόμος εἶχε διατάξει οἱ μολυσμένοι νὰ ραντίζονται μὲ νερό, γιὰ νὰ καθορίζεται ἡ σάρκα, καὶ νὰ ἀποπέμπεται ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ ὡς ἀκάθαρτος ἐκεῖνος ποῦ ἔπασχε ἀπὸ γονόρροια, διασύροντας, νομίζω, τὴν πράξη τῆς ἀκρασίας, καὶ χαρακτηρίζοντας βέβηλη τὴν ἡδονὴ τῆς σάρκας. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἐμεῖς ποῦ ἔχουμε δικαιοθεῖ μὲ τὸν Χριστὸ καὶ ἀγιασθήκαμε διὰ τοῦ Πνεύματος, ἔχουμε διαταχθεῖ νὰ μισοῦμε καὶ τὸν μολυσμένο χιτῶνα τοῦ σώματος. Ἄρα λοιπὸν ὁ νόμος εἶναι προευτρεπιστῆς καὶ φανερῶνει ἐκ τῶν προτέρων τὸ κάλλος τῶν χαρισμάτων ποῦ ἔχουμε διὰ τοῦ Χριστοῦ, μὲ σωματικούς βέβαια τύπους.

Ἄς ἐξετάσουμε ὅμως, ἐὰν σοῦ φαίνεται καλὸ, καὶ τὸν ἴδιο τὸν τρόπο τῆς παρουσίας του. Γιατί λέγει: «Κατὰ τὴν τρίτη ἡμέρα, πρὸς τὰ ξημερώματα, ἀκουσθηκαν φωνές καὶ ἀστραπές, καὶ ἓνα σύννεφο μὲ πυκνὴ καὶ σκοτεινὴ ὀμίχλη κάλυψε τὸ ὄρος Σινᾶ, καὶ κάποια φωνὴ σάλπιγγας ἤχουσε δυνατὰ»⁴⁶. Ἦρθε δηλαδή, ὅπως εἶπα, καὶ κατέβηκε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς ὁ Μονογενής, ὄχι ὅπως κατὰ τὸν πρῶτο καιρὸ, οὔτε σὲ τίς ἀρχές αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα, ἀλλ' οὔτε κατὰ τὸν δεῦτερο καὶ τὸν ἐνδιάμεσο χρόνον, ἀλλὰ κατὰ τὸν τρίτο καὶ τελευταῖο, καὶ κατὰ τὸ ξημέρωμα καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς ἡμέρας, δηλαδή ὅταν ἦδη εἶχε φύγει πὰ ἡ νοσητὴ ὀμίχλη ποῦ ὑπῆρχε μέσα μας, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο περνοῦσε καὶ ἔφευγε ἡ νύχτα καὶ ἐξαφανίζοταν τὸ σκοτάδι. Γιατί ἐκεῖνος ποῦ ἀπὸ ἀπάτη καὶ πλεονεξία εἶχε θεωρηθεῖ ὅτι εἶναι θεὸς τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, κατασκοπίσε νοσητὰ ὅλη τὴ γῆ, ὀδηγώντας τὴν στὴν πολὺθεο πλάνη καὶ σὲ κάθε εἶδος ἀκαθαρσίας, ἐνῶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων καὶ Κύριος, δηλαδή ὁ Χριστός, φανερώθηκε σὲ μᾶς.

46. Ἐξ. 19, 15.

ραν, ἥς καὶ ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ ἐμέμνητο λέγων «Αὕτη ἡ ἡμέρα
 ἦν ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐ-
 τη». Γέγραφε δέ που καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, ὅτι μὲν «Ἡ νύξ
 προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν». Ὅτι δὲ αὐτὸ «Οὐκ ἔσμεν νυκτός,
 5 οὐδὲ σκότους, ἀλλ' υἱοὶ φωτός καὶ υἱοὶ ἡμέρας». Ὁρθρον δὴ οὖν
 καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ τρίτῃ καταβέδηκεν ὁ Μονογενής. Ἀστραπαὶ δὲ
 ἦσαν ἐπ' ὄρους Σινᾶ καὶ νεφέλη γνωφώδης. Καὶ ἀστραπὴ μὲν εἰς
 τύπον τοῦ θεοῦ φωτός καὶ τῆς νοητῆς αὐγῆς, δηλονότι τοῦ ἐν
 Πνεύματι, διὰ Χριστοῦ καταλαμπούσης τὰ σύμπαντα, καὶ διαθε-
 10 ούσης τὴν ὑπ' οὐρανόν. Οὕτω γάρ που καὶ ὁ προφήτης ἀνεφώνει
 λέγων πρὸς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν καὶ Σωτῆρα Χριστόν «Ἐφανεν ἡ
 ἀστραπή σου τῇ οἰκουμένῃ». Καὶ οὐ δὴ πού φαμεν, ὅτι τῆς ἐξ
 ὑετοῦ γεγεννημένης ἀστραπῆς ἐποιεῖτο μνήμην, ἀλλ', ὡς ἔφην ἀρ-
 τίας, τὴν τοῦ νοητοῦ φωτός ἀνάλαμπιν τῷ τῆς ἀστραπῆς ὀνόματι
 15 κατασημαίνειν ἤθελεν.

Ὅτι δὲ δυσκἀτοπτον ἀληθῶς τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ὑπεμφή-
 νειεν ἂν ὁ γνώφος. Καὶ γοῦν καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὧδέ πη
 συνιείς, καθάπερ ἐγῶμαι, προανακεκράγει λέγων «Καὶ ἔθετο
 σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ, κύκλω αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ· σκο-
 20 τεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων Ἀπὸ τῆς τηλαυγήσεως ἐνώπιον
 αὐτοῦ αἱ νεφέλαι διήλθον». Κεκρυμμένον γάρ οὕτως ἐστὶ τὸ Χρι-
 στοῦ μυστήριον, ὡς δεῖσθαι μυσταγωγίας τῆς ἄνωθεν καὶ ἀποκα-
 λύψεως τῆς παρὰ Θεοῦ. Ἦκουε γοῦν ὁ Πέτρος εὖ μάλα, συνιείς
 τὸν ἐν σαρκὶ πεφηνότα Θεὸν Λόγον, καὶ ἀληθῶς Υἱόν «Μακά-
 25 ριος εἶ, Σίμων δᾶρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι,
 ἀλλ' ὁ Πατὴρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ἐγνωρίσθαι δὲ καὶ ὁ Παῦ-
 λος διεβεβαιούτο ἐαυτῷ τὸ μυστήριον κατὰ ἀποκάλυψιν Θεοῦ.
 Οὐκοῦν, τὸ ἀσυμφανές τῆς γνώσεως ὁ γνώφος δηλοῖ. Ἀνακέ-
 30 κραγε δὲ καὶ ἡ σάλπιγξ, τῶν εὐαγγελικῶν θεοπισμάτων τὸ εὐχη-
 ρες ἀποφαίνουσα. Καὶ γοῦν ἔφη που Θεὸς διὰ φωνῆς τῶν προ-

47. Ψαλμ. 117, 24.

49. Α' Θε. 5, 5.

48. Ρωμ. 13, 12.

50. Ψαλμ. 96, 4.

καί ἔκανε πολυπόθητη τὴν ἡμέρα, τὴν ὁποία μνημόνευσε καὶ ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ λέγοντας: «Αὕτῃ εἶναι ἡ ἡμέρα ποὺ ἔκανε ὁ Κύριος. Ἄς χαροῦμε καὶ ἄς δοκιμάσουμε εὐφροσύνη κατὰ τὴν διάρκεια αὐτῆς»⁴⁷. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος ἔγραψε κάπου: «Ἡ νύχτα προχώρησε, καὶ ἡ ἡμέρα πλησίασε»⁴⁸. Καὶ ὅτι ἐπίσης, «Δὲν εἴμαστε υἱοὶ τῆς νύχτας, οὔτε τοῦ σκοτός, ἀλλὰ υἱοὶ τοῦ φωτός καὶ τῆς ἡμέρας»⁴⁹. Κατὰ τὰ ξημερώματα λοιπὸν καὶ σὺν κατὰ τὴν τρίτῃ ἡμέρα κατέβηκε ὁ Μονογενής. Καὶ ἀστραπὲς ἔπεφταν πάνω στὸ ὄρος Σινᾶ καὶ σύννεφο ὀμυχλῶδες κάλυπτε αὐτό. Καὶ ἡ ἀστραπὴ βέβαια ἀποτελοῦσε τύπο τοῦ θείου φωτός καὶ τῆς νοητῆς αὐγῆς, δηλαδὴ τοῦ χορηγούμενου ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ποὺ διὰ τοῦ Χριστοῦ φώτιζε ἅπλιστα τὸ σύμπαν καὶ διέτρεχε τὴ γῆ. Γιατὶ αὐτὸ κατὰ κάποιον τρόπο φώναζε καὶ ὁ προφήτης λέγοντας στὸν Θεὸ τῶν ὄλων καὶ Σωτῆρα Χριστό: «Ἡ ἀστραπή σου φώτισε τὴν οἰκουμένην»⁵⁰. Καὶ δὲν λέμε βέβαια, ὅτι ὑπενθύμιζε τὴν ἀστραπὴ ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴ βροχή, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἤθελε μὲ τὴ λέξη ἀστραπὴ νὰ δηλώσει τὴν ἀναλαμπὴ τοῦ νοητοῦ φωτός.

“Ὅτι ὅμως τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ εἶναι πραγματικὰ δύσκολο νὰ ἰδῶθαι, θὰ μπορούσε νὰ τὸ ὑποδηλώσει τὸ σύννεφο. Γι’ αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος ὁ μακάριος Δαβὶδ, κατανοώντας τὸ κάπως ἔτσι, ὅπως νομίζω ἐγὼ, φώναζε ἀπὸ πρὶν λέγοντας: “Ἐβαλε σκοτάδι γιὰ νὰ κρύψει τὸν ἑαυτό του. Τριγύρω του ἀπλώθηκε ἡ σκηνὴ του ἀπὸ σκοτεινὸ σύννεφο γεμάτο νερό. Ἀπὸ τὴν ἐκτυφλωτικὴ λαμπρότητά του πέρασαν ἀπὸ μπροστά του τὰ σύννεφα»⁵¹. Γιατὶ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἔτσι κρυμμένο, ὥστε νὰ χρειάζεται τὴν βυράνια μυσταγωγία καὶ τὴν ἀποκάλυψή του ἀπὸ τὸν Θεό. Πολὺ σωστὰ λοιπὸν ἄκουε ὁ Πέτρος, κατανοώντας τὸν Θεὸ Λόγο ποὺ εἶχε φανερωθεῖ μὲ σάρκα καὶ ἦταν πραγματικὸς Υἱός: «Εἶσαι μακάριος, Σίμων, υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ, γιατί δὲν σοῦ τὸ ἀποκάλυψε αὐτὸ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὁ Πατέρας μου ὁ οὐράνιος»⁵². Ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος διαβεβαίωσε γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὅτι γνώρισε τὸ μυστήριον μὲ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ⁵³. Ἄρα λοιπὸν ἡ ὀμίχλη σημαίνει ὅτι ἡ γνώση εἶναι ἀφανής. Ἀλλὰ καὶ ἡ σάλπιγγα φανέρωνε τὸν ὠραῖο ἦχο τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν. Καὶ πράγματι

51. Ψαλμ. 17, 12-13.

52. Ματθ. 16, 17.

53. Γαλ. 1, 15.

φητῶν τοῖς Ἰουδαίων δήμοις «Καθέστηκα ἐφ' ὑμᾶς σκοπούς. Ἀκούσατε τῆς φωνῆς σάλπιγγος. Καὶ εἶπαν Οὐκ ἀκουσόμεθα. Διὰ τοῦτο ἤκουσαν τὰ ἔθνη, καὶ οἱ ποιμένοντες τὰ ποίμνια ἐν αὐτοῖς. Ἄκουε, γῆ Ἰδοὺ ἐπάγω ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον κακὰ, τὸν
5 καρπὸν ἀποστροφῆς αὐτῶν, ὅτι τῷ λόγῳ μου οὐ προσέσχον, καὶ τὸν νόμον μου ἀπώσαντο».

Πεφώνηκε μὲν γὰρ παρ' αὐτοῖς ἡ σάλπιγξ διὰ τῶν παρὰ Θεοῦ σκοπιῶν, τουτέστι τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Κεχειροτόνηται γὰρ ἐφ' ἡμᾶς σκοποί. «Ἄλλ' εἶπον Οὐκ ἀκουσόμεθα. Διὰ τοῦτο
10 ἤκουσαν τὰ ἔθνη». Καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς ἁγίους εὐρήσομεν μαθητάς, τοὺς ἀναφανδὸν εἰρηκότας τοῖς Ἰουδαίων λαοῖς. «Ἦμῖν ἀναγκαῖον πρῶτον λαλήσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ Ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν καὶ οὐκ ἀξίους ὑμᾶς αὐτοὺς κρίνετε τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. Οὕτω γὰρ ἐντάταλκε ἡμῖν ὁ
15 Κύριος». Σάλπιγγι δὲ παρεικάζει διὰ τῶν Χριστοῦ κηρυγμάτων τὴν εὐφωνίαν, καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας λέγων περὶ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπιδημίας «Καὶ ἔσται, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ σαλπινοῦσι τῇ σάλπιγγι τῇ μεγάλῃ». Σάλπιγξ μὲν γὰρ καὶ ὁ νόμος, ἀλλ' ἦν ἰσχυρόφωνος, καὶ θραδύγλωσσος. Διὰ τοῦτο καὶ Μωσῆς, ὅτι καὶ μόλις εἰς μόνην
20 ἐφάνει τὴν Ἰουδαίαν, ἐν ἧ καὶ γέγονε γνωστός ὁ Θεός. Σάλπιγξ δὲ ἡ μεγάλη, Χριστός, ἦτοι τὰ δι' αὐτοῦ κηρύγματα, περιηχοῦντα τὴν ὑπ' οὐρανόν. Ἔφη γάρ, «Ὅτι κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ Εὐαγγέλιον ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, εἰς μαρτυρίαν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν». Ὅτι δὲ ἀτρεκέλης ὁ λόγος, μεμαρτύρηκε αὐτὸ τῶν πραγμάτων τὸ πέρασ.
25 Ἀνήκοος γὰρ οὐδεὶς τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀπομεμένηκε δόξης.

«Καὶ ἐξήγαγε», φησὶν, «ὁ Μωσῆς εἰς συνάντησιν τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς παρεμβολῆς, καὶ παρέστηκεν ἐπὶ τὸ ὄρος Σινᾶ». Ὅρα τὴν Μωσέως παιδαγωγίαν ἀποφέρει πρὸς Θεόν. Παιδαγωγεῖ γὰρ ἐπὶ Χριστόν καὶ παρίοιται μὲν τοὺς ὑπ' αὐτῷ τέως
30 παιδαγωγουμένους ἐπὶ τὸ ὄρος, οὐκ ἀναδιβάσει γε μὲν ἐν αὐτῷ. Ὅρος δὲ νοήσεις ἐν τούτοις τὴν ὑπερφυᾶ τε καὶ ὑπεραιρούσαν

54. Ἱερ. 6, 17-19.

55. Ἱερ. 6, 19.

56. Πράξ. 13, 46-47.

57. Ἱερ. 27, 13.

εἶπε κάπου ὁ Θεὸς στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων μετὰ τὴ φωνὴ τῶν προφητῶν· «Τοποθέτησα σὲ σὰς σκοπούς. Ἀκούστε τὴ φωνὴ τῆς σάλπιγγας. Καὶ ἀπάντησαν· Δὲν θὰ τὴν ἀκούσουμε»⁵⁴. Γι' αὐτὸ τὴν ἀκουσαν οἱ ἔθνη καὶ οἱ βοσκοὶ ποὺ ἔβοσκαν τὰ πρόβατά τους (τῶν Ἰουδαίων). «Ἄκουε γῆ· Νά, θὰ στείλω στὸν λαὸ αὐτὸν συμφορές, ποὺ θὰ εἶναι καρπὸς τῆς ἀποστροφῆς τους, ἐπειδὴ δὲν πρόσεξαν τὸν λόγον μου, καὶ περιφρόνησαν τὸν νόμον μου»⁵⁵.

Φώναξε πράγματι σ' αὐτοὺς ἡ σάλπιγγα μετὰ τοὺς σκοπούς τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους. Γιατὶ ὀρίσθηκαν σὲ μᾶς σκοποὶ. «Ἄλλ' εἶπαν· Δὲν θὰ τοὺς ἀκούσουμε. Γι' αὐτὸ τοὺς ἀκουσαν οἱ ἔθνη». Ἄλλὰ καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἁγίους μαθητὲς θὰ τοὺς βροῦμε νὰ ἔχουν πεῖ φανερὰ στοὺς Ἰουδαίους λαοὺς· «Ἐπρεπε ὀπωσδήποτε νὰ κηρύξουμε πρῶτα σὲ σὰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως τὸν ἀπωθεῖτε καὶ δὲν θεωρεῖτε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀξίους τῆς αἰώνιας ζωῆς, στρεφόμαστε πρὸς τοὺς ἔθνικους, γιατί ἔτσι μᾶς πρόσταξε ὁ Κύριος»⁵⁶. Μετὰ σάλπιγγα ὅμως παρομοιάζει τὴ γλυκεῖα φωνὴ τῶν κηρυγμάτων τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας, λέγοντας γιὰ τὸν καιρὸ τοῦ ἐρχομοῦ του· «Καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ σαλπίσουν μετὰ σάλπιγγα μεγάλη»⁵⁷. Σάλπιγγα βέβαια ἦταν καὶ ὁ νόμος, ἀλλὰ εἶχε ἀσθενικὴ φωνὴ καὶ ἦταν βραδυγλωσσος⁵⁸. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Μωυσῆς τὴν ἀπήλυθε μόνον στὴν Ἰουδαία, στὴν ὁποία καὶ ἐγινε γνωστὸς ὁ Θεός. Ἐνῶ σάλπιγγα μεγάλη εἶναι ὁ Χριστός, δηλαδὴ ἡ διδασκαλία του, ἡ ὁποία ἀντηχεῖ σ' ὅλη τὴ γῆ. Γιατὶ εἶπε· «Τὸ Εὐαγγέλιον αὐτὸ θὰ κηρυχθεῖ σ' ὅλον τὸν κόσμον, γιὰ νὰ τὸ ἀκούσουν ὅλα τὰ ἔθνη»⁵⁹. Ὅτι βέβαια ὁ λόγος ἦταν ἀληθής, τὸ βεβαίωσε τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ εἶχε. Γιατὶ δὲν ἔμεινε κανεὶς ποὺ νὰ μὴ ἀκουσε τὴ δόξαν τοῦ Σωτήρα μας.

«Καὶ ἔβγαλε», λέγει, «ὁ Μωυσῆς ἀπὸ τὸν καταυλισμὸν τὸν λαόν, γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Θεόν, καὶ τὸν παρέταξε στὸ ὄρος Σινῶν»⁶⁰. Πρόσεχε τὴν παιδαγωγικὴ ἐνέργεια τοῦ Μωυσῆ. Τοὺς ὀδηγεῖ στὸν Θεόν· δηλαδὴ τοὺς παιδαγωγεῖ στὸν Χριστό⁶¹· καὶ παρατάσσει βέβαια στὸ ὄρος αὐτοὺς ποὺ μέχρι τότε καθοδηγοῦνταν ἀπὸ τὸν ἴδιον, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἀνεβάζει ἐπάνω στὸ ὄρος. Ὅρος πάλι ἐδῶ πρέπει νὰ θεωρήσῃς

58. Ἔξ. 4, 10.

59. Ματθ. 24, 14.

60. Ἔξ. 19, 17.

61. Γαλ. 3, 24.

γνώσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστόν. Ὑψηλὴ γὰρ λίαν καὶ ἤκιστα μὲν τοῖς ἐν νόμῳ βατῆ, πρέπουσα δὲ μᾶλλον ἡμῖν τοῖς ἡγιασμένοις ἐν Πνεύματι. Ὡς γὰρ αὐτὸς εἶρηκεν ὁ Σωτῆρ· «Ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τούτοις 5 δὲ οὐ δέδοται», φημί δὲ τοῖς Ἰουδαίοις. Ποιούμενος δὲ καὶ ὡς ἐν εἴδει προσευχῆς τοὺς πρὸς Πατέρα καὶ Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν λόγους «Ἐξομολογοῦμαί σοι», φησί, «Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρουσας ταῦτα πάντα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. Naί, ὁ Πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδο- 10 κία ἔμπροσθέν σου».

Οὐκοῦν παρίστησι μὲν ἐπὶ τὸ ὄρος ὁ Μωσῆς, οὐκ ἀναδιβάξει δὲ ἐν αὐτῷ· ὡς γὰρ ἔφην ἀρτίως, τὸ τέλειόν τε καὶ ἡψηλὸν ἐν σοφία καὶ γνώσει κερδαίνομεν διὰ Χριστοῦ μᾶλλον, οὐ διὰ Μωσέως. Ὁ μὲν γὰρ ἦν οἰκέτης καὶ παιδαγωγός, ὁ δὲ ὡς τῶν ὄλων Κύριος, 15 γνώσεως ἡμῖν τελείας πέφηνεν δοτήρ. «Ἐν αὐτῷ γὰρ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοί», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Καθικομένον δὴ οὖν ἐν εἴδει πυρὸς τοῦ Θεοῦ, καπνοὶ μὲν ἦσαν, ὡς ἐκ καμίνου διάττοντες, καὶ ὑψοῦ δὴ λίαν ἐξελιττόμενοι, καὶ παντός, οἶμαί που, κατασκιδνάμενοι τοῦ λαοῦ. 20 Καταπεφοίτηκε γὰρ ἐξ οὐρανοῦ δι' ἡμᾶς πρὸς ἡμᾶς ὁ τοῦ Θεοῦ. Λόγος ὡς πῦρ χωνευτηρίου, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ἐβάπτιζεν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ, πυρὶ δὲ τῶ νοητῷ τὸν ἐν ἡμῖν δαπανῶντι συρφετὸν καὶ τὸν ἐξ ἁμαρτίας ἐκτῆ- 25 τι τὸν νοῦν, ἀποτετελεσμέθα δὲ ταύτητοι τῷ πνεύματι ζέοντες. Καὶ τοῦτο αὐτὸ ἐνήργησεν εἰς ἡμᾶς ὁ Χριστός. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη;». Οὐκοῦν ἐν εἴδει πυρὸς οἰκονομικῶς δὴ λίαν τοῖς ἀρχαιοτέ- 30 ροις ἐφαίνετο· πλὴν οὐ δίχα καπνοῦ. Συνήσομεν δὲ καὶ διὰ τούτου πάλιν, ὅτι θρηνεῖν καὶ κατομῶζειν ἀνάγκη τοὺς ἀναπίπτοντας εἰς τὸ ράθυμον καὶ τῆς θείας αὐτοῦ δόξης καταφρονεῖν ἡρη-

62. Ματθ. 13, 11.

63. Λουκᾶ 10, 21.

64. Κολ. 2, 3.

65. Ἐξ. 19, 18.

τὴν ὑπερφυσικὴ καὶ τὴν ἀνώτερη ὅλων γνῶση τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ εἶναι πολὺ ὑψηλὴ καὶ ἐλάχιστα προσιτὴ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ νόμου, ἀλλὰ μᾶλλον ταιριαστὴ σὲ μᾶς ποὺ εἴμαστε ἁγιασμένοι μὲ τὸ Πνεῦμα. Γιατί, ὅπως εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας: «Σὲ σᾶς ἔχει δοθεῖ ἡ δυνατότητα νὰ γνωρίσετε τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐνῶ σ' ἐκείνους δὲν δόθηκε»⁶², ἐνωῶ στοὺς Ἰουδαίους. Ἐπίσης ἀπευθύνοντας ὑπὸ μορφὴ προσευχῆς πρὸς τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα τοὺς λόγους του γιὰ μᾶς, λέγει: «Σὲ εὐχαριστῶ, Πατέρα, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς γιατί τὰ ἐκρυσες αὐτὰ ὅλα ἀπὸ σοφοὺς καὶ εὐφυεῖς, καὶ τὰ φανέρωσες σὲ νήπια. Ναί, Πατέρα, γιατί αὐτὸ ἦταν τὸ θέλημά σου»⁶³.

Τοὺς παρατάσσει λοιπὸν ὁ Μωυσῆς στὸ ὄρος, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἀνεβάξει πάνω σ' αὐτό. Γιατί, ὅπως εἶπα πρὸ πάνω, τὴν τέλεια καὶ ὑψηλὴ σοφία καὶ γνῶση τὴν κερδίζουμε μᾶλλον διὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὄχι διὰ τοῦ Μωυσῆ. Γιατί αὐτὸς ἦταν ὑπρέτης καὶ παιδαγωγός, ἐνῶ ἐκεῖνος, ὡς Κύριος τῶν ὅλων, ἀποδείχθηκε δωρητὴς σὲ μᾶς τῆς τέλειας γνῶσης· γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «σ' αὐτὸν εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνῶσης»⁶⁴. Καθὼς λοιπὸν κατέβαινε ὁ Θεὸς ὑπὸ μορφὴ φωτιᾶς, ἀνέβαιναν καπνοί, σὰν ἀπὸ καμίνι, ποὺ προχωροῦσαν πολὺ ψηλὰ καί, νομίζω, πῶς διασκορπίζονταν πάνω ἀπὸ ὅλον τὸν λαό. Ἦρθε δηλαδὴ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σὲ μᾶς γιὰ μᾶς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, σὰν φωτιὰ καμνιοῦ, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη⁶⁵. Καὶ αὐτὸς μᾶς βάπτισε μὲ ἅγιο Πνεῦμα καὶ φωτιὰ⁶⁶, μὲ φωτιὰ πνευματικὴ, ἡ ὁποία κατακαίει τὰ φρύγανα ποὺ ἔχουμε μέσα μας, καὶ λειώνει τὴ βρωμὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ δὲν ἀφήνει τὸν νοῦ μας νὰ παγῶνει ἀπὸ τίς παράνομες ἡδονές, καὶ τὸ κατορθώνουμε αὐτὸ διατηρώντας μέσα μας θερμὸ τὸ πνεῦμα⁶⁷. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκανε σὲ μᾶς ὁ Χριστός. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Ἦρθα νὰ βάλω φωτιὰ στὴ γῆ. Καὶ τί θέλω, ἀφοῦ ἤδη ἔχει ἀνάψει;»⁶⁸. Ἄρα λοιπὸν στοὺς πολὺ παλιοὺς ἐμφανιζόταν μὲ πολλὴ οἰκονομία, μὲ τὴ μορφὴ φωτιᾶς, ἀλλὰ ὄχι χωρὶς καπνό. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ πάλι διδασκόμαστε, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ θρηνοῦν καὶ νὰ ὀδύρωνται αὐτοὶ ποὺ πέφτουν σὲ ραθυμία, καὶ ἔχουν ἐπιλέξει νὰ περιφρονοῦν τὴ θεία δόξα του.

66. Λουκᾶ 3, 16.

67. Ρωμ. 12, 11.

68. Λουκᾶ 12, 19.

μένους. Διακρυροεῖν γὰρ ἀνάγκη ἐν καπνῷ. Κατοιχῆσονται δὲ ὅτι πρὸς τὸ ἐξώτερον σκότος οἱ θεομισεῖς τε καὶ ἀλιτήριοι, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; «Ἐκεῖ γὰρ ἔσται», φησὶν, «ὁ κλαυμὸς καὶ θρυγγμὸς τῶν ὀδόντων».

5 Ὅτι τοίνυν πικρὸν ἐπὶ τοῖς ραστώναις κατασταῖζουσι δάκρυον οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος, ὑπέφαινον οἱ καπνοί. Προσετίθει δέ, ὅτι καὶ αἱ φωναὶ τῆς σάλπιγγος ἐγίνοντο προβαίνουσαι ἰσχυρότεραι σφόδρα, ὡς ἐν ἀρχαῖς μὲν, ολίγους ἀκροᾶσθαι μόλις, ὕστερον δὲ πολλούς, μᾶλλον δὲ καὶ ἅπασαν τὴν συναγωγὴν. Σάλπιγξ μὲν γὰρ
10 καὶ εὐφωνοτάτη καὶ ἤχην ἰοῦσα τὴν διακρυσίαν τὸ εὐαγγελικὸν ἐστὶ κήρυγμα, καθάπερ ἤδη προείπομεν. Ἄλλ' ἠκούετο μὲν, φησὶν, ἐν ἀρχαῖς εἰς μόνην τὴν Ἰουδαίαν, προβαίνοντος δὲ τοῦ καιροῦ καὶ εἰς πᾶσαν ἤδη τὴν ὑπ' οὐρανὸν περιήεσαν οἱ θεοπέσιοι μαθηταί, τοῖς ἀπανταχόσε κηρύττοντες, ὥστε καὶ ἀπὸ Ἱερουσα-
15 λῆμ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ, μᾶλλον δὲ καὶ μέχρις αὐτῶν ἀφικέσθαι τεματίων τῆς γῆς καὶ ἐξ ἡοῦς πρὸς ἑσπέραν, τὴν ἱερὰν ἀπηχῆσαι σάλπιγγα. Τοῦτο, οἶμαι, ἔστι τὸ γίνεσθαι τὰς φωνὰς τῆς σάλπιγγος ἰσχυροτέρας.

Ἐῖτα μετὰ τοῦτο λοιπὸν ἐπισκῆπτει Θεὸς τῷ μακαρίῳ Μωσῆ
20 διαμαρτύρασθαι τῷ λαῷ· «Μὴ ποτε», φησὶν, «ἐγγίωσι πρὸς τὸν Θεὸν κατανοῆσαι, καὶ πέσωσιν ἐξ αὐτῶν πλῆθος καὶ οἱ ἱερεῖς οἱ ἐγγίζοντες Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἁγιασθήτωσαν, μὴ ποτε ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτῶν Κύριος». Ἄθρει δὴ οὖν, ἄθρει, καὶ ἐκ τῶνδε δὴ πάλιν, ὡς ἔστιν ἀμήχανον διὰ τῆς Μωσέως παιδαγωγίας ἐγγίζειν Θεῷ.
25 Προσῖεται γὰρ οὐκ ἐν τύποις ἔτι καὶ σκιαῖς εὐδοκμεῖν ἐλομένους (τοιαῦτα γὰρ τὰ Μωσέως), ζητεῖ δὲ μᾶλλον ἐν ἡμῖν τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος. Ἀλήθεια δὲ ὁ Χριστός, δι' οὗ τὴν προσαγωγὴν ἐσχῆκαμεν καὶ ἐγγὺς γεγονάμεν τοῦ Πατρὸς, καθάπερ εἰς ὄρος ἀναφοιτήσαντες, τὴν περὶ αὐτοῦ γινώσκοντες. Ἐπεγνωκότες γὰρ τὸν Υἱόν,
30 ἐπέγνωμεν δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα. Οὐκοῦν δι' αὐ-

69. Ματθ. 8, 12.

70. Ρωμ. 15, 19.

Γιατί αναγκαστικά δακρύζουμε μέσα στον καπνό. "Οτι βέβαια θά οδηγηθούν στο σκοτάδι της κόλασης αυτοί που μισούν τον Θεό και είναι πανούργοι, πώς θά μπορούσε να έχει κανείς ένδοιασμούς; Γιατί λέγει· «Εκεί θά ὑπάρχει τὸ κλάμα καὶ τὸ τριξίμο τῶν δοντιῶν»⁶⁹.

"Οτι λοιπόν θά ρίχνουν πικρά δάκρυα γιά τή γεμάτη ἀπό ραθυμία ζωή τους αὐτοί γιά τούς ὁποίους γίνεται λόγος, τὸ ὑποδήλωναν οἱ καπνοί. Πρόσθεσε ὅμως, ὅτι καὶ οἱ φωνές τῆς σάλπιγγας γίνονταν σταδιακά πολὺ δυνατώτερες, ὥστε στήν ἀρχή νά τις ἀκούνε μέ δυσκολία μόνο λίγοι, ἐνῶ ὕστερα πολλοί, καὶ μᾶλλον ὅλο τὸ πλῆθος. Σάλπιγγα βέβαια, καὶ μάλιστα μέ πολὺ καλή φωνή καὶ μέ διαπεραστικό ἦχο, εἶναι τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπως εἶπαμε ἤδη προηγουμένως. Ἀλλὰ στίς ἀρχές ἀκουόταν, λέγει, μόνο στήν Ἰουδαία, ὅμως μέ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου οἱ θεόπνευστοι μαθητές γύρισαν ἤδη ὅλη τή γῆ, κηρύττοντας σέ ὅλα τὰ μέρη, ὥστε νά φτάσουν ἀπό τήν Ἱερουσαλήμ μέχρι τὸ Ἰλλυρικόν⁷⁰, ἢ καλύτερα μέχρι τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ ἀπό τήν ἀνατολή μέχρι τή δύση νά ἀκουσθεῖ ἡ ἱερὴ σάλπιγγα. Αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ ὅτι οἱ φωνές τῆς σάλπιγγας γίνονταν πιὸ δυνατές.

"Επειτα, μετὰ ἀπὸ αὐτὸ, στή συνέχεια προστάζει ὁ Θεὸς τὸν μακάριο Μωυσῆ νά παραγγεῖλει αὐστηρὰ στὸν λαό· «Νὰ μὴ πλησιάσουν», λέγει, «κατὰ κανένα τρόπο γιά νά ἐξετάσουν τὸν Θεό, γιατί θά θανατωθοῦν πολλοὶ ἀπὸ αὐτούς. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἱερεῖς πού πλησιάζουν τὸν Κύριο τὸν Θεὸ νά εἶναι ἐξαγνισμένοι, γιά νά μὴ τοὺς θανατώσει ὁ Κύριος». Πρόσεχε λοιπόν, πρόσεχε καλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ πάλι, ὅτι εἶναι ἀδύνατο νά πλησιάζουμε τὸν Θεὸ μέ τὴ διδασκαλία τοῦ Μωυσῆ. Γιατί δὲν δέχεται ἐκείνους πού θέλουν νά εὐδοκιμοῦν ἀκόμα μέ τοὺς τύπους καὶ τίς σκιές, γιατί αὐτὰ ἦταν τοῦ Μωυσῆ, ἀλλὰ ζητάει περισσότερο τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἀλήθειας σέ μᾶς. Καὶ ἀλήθεια εἶναι ὁ Χριστός⁷¹, διὰ τοῦ ὁποίου ὀδηγηθήκαμε καὶ ἤρθαμε κοντὰ στὸν Πατέρα⁷², πηγαίνοντας, κατὰ κάποιον τρόπο, πάλι στὸ ὄρος, δηλαδή στὴ γνώση γι' αὐτόν. Γιατί, ἀφοῦ γνωρίσαμε καλὰ τὸν Υἱό, γνωρίσαμε καλὰ μέσω αὐτοῦ καὶ μέ αὐτόν τὸν Πατέ-

71. Ἰω. 14, 6.

72. Ἐφ. 2, 18.

τοῦ τὴν προσαγωγὴν ἐσχίκαμεν, οὐ διὰ Μωσέως, τουτέστι, οὐ διὰ νόμου. Ἀγιάζεσθαι δὲ καὶ αὐτοὺς προαναφαίνοντος ἐναργῶς, οὐπω τελείως ἁγίαν τὴν κατὰ νόμον ἱερωσύνην, ὡς γὰρ ἔτι δεομένην ἁγιασμοῦ, ἄλλοθι μὴ προστέταχεν ἀγιάζεσθαι. Ἄμωμος δὲ
 5 καὶ ἁγίων Ἅγιος ἐφ' ἡμᾶς ἀρχιερεῖς, ὁ Χριστός, καὶ «κρείττονος διαθήκης ἕγγυος», ὡς Παῦλός φησι. Τοιγάρτοι καὶ πέπανται μὲν ἢ πρώτη, γέγονε δὲ καὶ αὐτῆς ἱερωσύνης μετάθεσις, οὐκ ἐχούσης τὸ ἄμιμπτον καὶ τὸ ἄκρως ἅγιον. Τετελεύωκε μὲν γὰρ οὐδένα κατὰ συνείδησιν, εἰσκεκόμικε δὲ μᾶλλον βαπτισμῶν διδασκᾶς, ἐφηγή-
 10 σεις περιωραντηρίων πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα. Καταλήγει γὰρ εἰς τοῦτο μόλις τῆς νομικῆς ἱερωσύνης ἢ δύναμις Ὡς οὐκ ἔχουσα τοίνυν τὸ τελείως ἅγιον, ἁγιασθησομένη δὲ κατὰ καιροὺς ἐν Χριστῷ τῶν τύπων μεταπλαττομένων εἰς ἀλήθειαν, προστέταχεν ἀγιάζεσθαι. Προσιθείς δὲ ὅτι «Μὴ ποτε ἀπαλλάξῃ ἀπ'
 15 αὐτῶν Κύριος», ἐφῆκε νοεῖν, ὅτι θάνατος ἢ δίκη τοῖς τὴν ἐν νόμῳ τιμῶσιν ἱερωσύνην, ἀναδειχθείσης ἐν κόσμῳ τῆς διὰ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ λαοὶ καὶ αὐτὸ τὸ πάλαι σεπτὸν τε καὶ ἱερὸν ἀγιάζεται γένος βέδηλον δὲ πάντως καὶ ἐν ἀκαθαρσίαις, ὃ μὴ ἠγιάσθη παρ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἔφασκε τοῖς Ἰουδαίων δήμοις «Ἀμήν, ἀμήν
 20 λέγω ὑμῖν, ὅτι, ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι, ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε».

Ὅτι δὲ ἐμελλον οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ἐξήνιοι γεγονότες ἀποπέμπεσθαι κατὰ καιροὺς, ὑπονοστήσειν δὲ οὐχ ἐτέρως πρὸς Θεόν, πλὴν ὅτι διὰ Χριστοῦ, καταδείξει ραδίως Θεοῦ λέγοντος οἰκονομικῶς
 25 τῷ παναρίστῳ Μωσῆ· «Βάδιζε, κατάβηθι, καὶ ἀνάβηθι, σὺ καὶ Ἄαρὼν μετὰ σοῦ». Ὁρᾶς πῶς ἀπεπέμπετο Μωσῆς, εἴτα μόνος οὐκ ἐπιστρέφει, ἄνεισι δὲ πάλιν συνομαρτοῦντος αὐτῷ καὶ συνδιαθέοντος Ἄαρὼν, ὃς ἦν εἰς τύπον Χριστοῦ τοῦ μεγάλου ἱερέως; Δι' αὐτοῦ γάρ, ὡς ἔφην, προσετός ὁ Πατήρ. Καὶ ἀπόπεμπτοι γεγο-

73. Ἐβρ. 7, 22.

75. Ἐξ. 19, 22.

74. Ἐβρ. 7, 12.

76. Ἰω. 14, 6.

ρα. Ἄρα λοιπὸν ὀδηγηθήκαμε ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, δηλαδή ὄχι ἀπὸ τὸν νόμο. Προεῖπε μάλιστα ὀλοκάθαρα ὅτι θὰ ἁγιασθοῦν καὶ αὐτοί, ἀφοῦ ἢ σύμφωνα μὲ τὸν νόμο ἱερωσύνη δὲν ἦταν τελείως ἁγιασμένη, γιατί, ἐφόσον εἶχε ἀκόμα ἀνάγκη ἀπὸ ἁγιασμό, διέταξε νὰ μὴ ἁγιάζεται μὲ ἄλλον τρόπο. Ὁ δικὸς μας ὁμοῦς ἀρχιερέας, ὁ Χριστός, εἶναι ἀμειπτος καὶ ἁγιώτερος ἀπὸ τοὺς ἁγίους, καὶ «ἀνώτερης διαθήκης ἐγγυητής»⁷³, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἔχει παύσει ἡ πρώτη διαθήκη, καὶ ἔγινε μετάθεση ἀκόμα καὶ τῆς ἱερωσύνης⁷⁴, ἐπειδὴ δὲν ἦταν τελείως ἀμειπτη καὶ ἀπολύτως ἁγία. Γιατὶ δὲν ἔκανε κανέναν τέλειο ὡς πρὸς τὴ συνείδηση, ἀλλὰ εἰσήγαγε μᾶλλον διδασκαλίες βαπτισμῶν, καὶ καθιέρωσε ψευκαστήρια γιὰ τὴν καθαριότητα τοῦ σώματος. Γιατὶ μέχρις ἐδῶ φτάνει ἡ δύναμη τῆς νομικῆς ἱερωσύνης. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν εἶχε τὴν τέλεια ἁγιότητα, καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἁγιασθεῖ κάποτε μὲ τὸν Χριστό, ὅταν οἱ τύποι θὰ μεταβάλλονταν σὲ ἀλήθεια, διέταξε νὰ ἁγιάζονται. Προσθέτοντας ὁμοῦς, «Μήπως θανατώσει μερικοὺς ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Κύριος»⁷⁵, ἀφησε νὰ ἐνηνογηθεῖ, ὅτι ἡ τιμωρία θὰ ἦταν θάνατος, γι' αὐτοὺς ποὺ θὰ τιμοῦσαν τὴν ἱερωσύνη τοῦ νόμου, ἐφόσον εἶχε ἀναδειχθεῖ στὸν κόσμον ἡ ἱερωσύνη διὰ τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ λαοί, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ γένος, ποὺ παλιὰ ἦταν σεβαστὸ καὶ ἱερό, ἁγιάζεται. Καὶ εἶναι ὅπως οὐδέποτε βέβηλο καὶ ἀκάθαρτο αὐτὸ ποὺ δὲν ἁγιάσθηκε ἀπὸ τὸν Κύριον. Γι' αὐτὸ ἔλεγε στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων «Σὰς λέγω ἀληθινὰ, ὅτι, ἐὰν δὲν πιστέψετε πῶς ἐγὼ εἶμαι, θὰ πεθάνετε μέσα σὺς ἁμαρτίες σας»⁷⁶.

Ὅτι ὁμοῦς ἐπρόκειτο αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες ποὺ δὲν θὰ πίστευαν νὰ διωχθοῦν κατὰ καιροὺς, καὶ νὰ μὴ ἐπιστρέψουν μὲ ἄλλον τρόπο στὸν Θεό, παρὰ μόνον διὰ τοῦ Χριστοῦ, τὸ δείχνει εὐκόλα, ὅταν ὁ Θεὸς λέγει κατ' οἰκονομία στὸν πανάριστο Μωυσῆ: «Πήγαινε, κατέβα, καὶ ἀνέβα σὺ καὶ ὁ Ἄαρὼν μαζί σου»⁷⁷. Βλέπεις πῶς ἀποπέμπεται ὁ Μωυσῆς, καὶ δὲν ἐπιστρέφει μόνος, ἀλλὰ ἀνεβαίνει πάλι συνοδευόμενος καὶ συμβαδίζοντας μὲ τὸν Ἄαρων, ὁ ὁποῖος συμβόλιζε τὸν Χριστό, τὸν μεγάλο ἀρχιερέα; Γιατὶ, ὅπως εἶπα, μόνον μέσω αὐτοῦ εἶναι προσιτὸς ὁ Πατέρας. Καὶ ἀποδιώχθη-

77. Ἔξ. 19, 24.

νότες κατὰ καιροὺς οἱ ἐν νόμῳ, τουτέστιν ὁ Ἰσραὴλ, ἐπιγνώσονται μὲν ἐν ἐσχάτοις καιροῖς τὸν ὄσιόν τε καὶ ἄκακον ἀρχιερέα, τουτέστιν Χριστόν, προσελεύσονται δὲ δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καθάπερ εἰς ὄρος ἀνανθρώσκοντες τὸ σεπτὸν καὶ μέγα τῆς
5 οἰκονομίας μυστήριον, δι' οὗ πάντας ἡμᾶς σέσωκεν ὁ Χριστός, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα, σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

**Περὶ τῆς εἰς τὸ ὄρος ἀνόδου Μωσέως καὶ Ἀαρών,
καὶ Ναδάβ καὶ Ἀβιουδ καὶ τῶν ἑβδομήκοντα
πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ.**

10

α'. Κέκληνται μὲν διὰ νόμον πρὸς Θεὸν οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, μεσιτεύοντος τὸ τηνικάδε καὶ διακονοῦντος Μωσέως, ἀλλ' ὡς ὁ θεοπέσιος γράφει Παῦλος, «Τετελείωκεν ὁ νόμος οὐδένα». Τελειότης γε μὴν αὐτοῦ καὶ προφητῶν νοεῖται Χριστός Πᾶσα
15 γὰρ λύτρωσις δι' αὐτοῦ, ἐπεὶ «Μὴ ἔστιν ἕτερον ὄνομα ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς», καὶ ἐν αὐτῷ πᾶσα τελειότης δι' ἁγιασμοῦ ἐν Πνεύματι. Δι' αὐτοῦ κεκλήμεθα πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ εἰς τὴν ἄνω πόλιν ἀβησόμεθα σὺν αὐτῷ. Καὶ γοῦν ἔφασκεν ἐναργῶς «Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου πολλαὶ
20 μοναὶ εἰσιν. Εἰ δὲ μή, εἶπον ἂν ὑμῖν Πορεύομαι ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν Καὶ ἐὰν πορευθῶ ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν, πάλιν ἔρχομαι, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμάντόν, ἵνα, ὅπου εἰμί ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ἦτε». Πρωτόλειον μὲν γὰρ καὶ οἶά τις ἀπαρχὴ τῆς ἀνθρωπότητος προσέφερεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἀνακομίσει δὲ ὅτι καὶ ἡμᾶς ἀν-
25 τούς, οὐκ ἂν ἐνδοιασείε τις. Ἐμπεδοῖ γὰρ εἰς τοῦτο ὁ ψεύδεται μὴ εἰδῶς καὶ τοῖς τοῦ τυχεῖν ἀξίοις τὴν ἐλπίδα προσθείς. Ἐσόμεθα γὰρ οὐρανοῦ πολῖται κατὰ καιροῦς, προαναφοιτήσαντος ἡμῶν, ὡς ἔφην, Χριστοῦ, καὶ ἀληθές ὅτι χρημά ἐστι πιστώσεται ὁ

78. Ἐβρ. 7, 19.

79. Πράξ. 4, 12.

καν δέβαια κατά καιρούς οί ὄπαδοι τοῦ νόμου, δηλαδή οί Ἰσραηλίτες, θά γνωρίσουν ὅμως στοὺς τελευταίους καιρούς τὸν ὄσιο καὶ ἄκακο ἀρχιερέα, δηλαδή τὸν Χριστό, καὶ θά προσέλθουν δι' αὐτοῦ στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, πηγαίνοντας, κατὰ κάποιο τρόπο, στὸ ὄρος, δηλαδή στὸ σεβαστὸ καὶ μεγάλο μυστήριο τῆς οἰκονομίας, μετὸ ὁποῖο μᾶς ἔσωσε ὅλους ἐμᾶς ὁ Χριστός, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μαζί μετὸν ὁποῖο ἡ δόξα πρέπει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζί μετὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Γιὰ τὴν ἀνάβαση στὸ ὄρος τοῦ Μωυσῆ καὶ τοῦ Ἀαρών, τοῦ Ναδάβ, τοῦ Ἀβιουδ καὶ τῶν ἑβδομήντα πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ.

α'. Εἶχαν δέβαια κληθεῖ πρὸς τὸν Θεὸ διὰ τοῦ νόμου ἐκεῖνοι πού κατάγονταν ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Ἰσραήλ, μετὴ μεσολάβησε τότε καὶ τὴν ὑπηρεσία τοῦ Μωυσῆ, ὅμως, ὅπως γράφει ὁ θεοπέσιος Παῦλος, «Ὁ νόμος δὲν πρόσφερε σὲ κανένα τὴν τελειότητα»⁸⁰. Γιατὶ τελειότητα αὐτοῦ καὶ τῶν προφητῶν θεωρεῖται ὁ Χριστός. ἀφοῦ κάθε λύτρωση γίνεται δι' αὐτοῦ· γιατί λέγει, «Δὲν ὑπάρχει ἄλλο ὄνομα στὴ γῆ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, μετὸ ὁποῖο πρέπει νὰ σωθοῦμε ἐμεῖς»⁸¹, καὶ μετὸ αὐτὸ διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ γίνεται κάθε τελειότητα μετὴ χάρι τοῦ Πνεύματος. Δι' αὐτοῦ ἔχουμε κληθεῖ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ μαζί μετὸν θά ἀνεβοῦμε στὴν οὐράνια πόλη. Καὶ μάλιστα ἔλεγε ὀλοκάθαρα: «Στὴν οἰκία τοῦ Πατέρα μου ὑπάρχουν πολλοὶ τόποι διαμονῆς. Ἄν δὲν ὑπῆρχαν θά σᾶς τὸ ἔλεγα. Πηγαίνω νὰ σᾶς ἐτοιμάσω τόπο. Καὶ ἐὰν πάω καὶ σᾶς ἐτοιμάσω τόπο, θά ἔρθω πάλι καὶ θά σᾶς παραλάβω μαζί μου, ὥστε, ὅπου εἶμαι ἐγώ, νὰ εἴστε καὶ σεῖς»⁸². Γιατὶ σὰν κάποια ἀρχὴ τῆς ἀνθρωπότητος εἰσῆλθε στὸν οὐρανὸ, καὶ ὅτι θά μᾶς ἀνεβάσει καὶ ἐμᾶς δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει κανένας ἀμφιβολία. Μᾶς βεβαιώνει ὅμως γι' αὐτὸ ἐκεῖνος πού δὲν γνωρίζει νὰ ψεύδεται, προσθέτοντας τὴν ἐλπίδα καὶ σ' ἐκείνους πού εἶναι ἄξιοι. Γιατὶ θά γίνουμε πολῖτες τοῦ οὐρανοῦ κατὰ καιροῦς, ἀφοῦ ξαναγύρισε ἐκεῖ πρὶν ἀπὸ μᾶς, ὅπως εἶπα, ὁ Χριστός, καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθὲς μᾶς τὸ βεβαιώνει ὁ σοφώτατος Παῦλος, ἔχοντας γρά-

80. Ἰω. 14, 2-3.

σοφώτατος Παῦλος ᾧδὶ γεγραφώς· «Οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα Ἄγιε εἰσηλθεν ὁ Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν». Ἦν μὲν γὰρ καὶ ἔστι καὶ ἔσται, Θεὸς ὢν φύσει, μετὰ τοῦ
 5 ἰδίου Πατρὸς καὶ ἐν ᾧφει τοῦ γεγεννηκότος, ἐμφανίζεται δὲ ὑπὲρ ἡμῶν, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα καὶ ἡμεῖς, οἱ τῶν τοῦ Πατρὸς ὁμμάτων ἐξερομμένοι διὰ τε τὴν ἐν Ἀδάμ παράσασιν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς τυραννήσασαν ἁμαρτίαν, ἐν ᾧφει γενόμεθα πάλιν αὐτοῦ, διὰ Χριστοῦ τε καὶ εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς, τῶν μεταξὺ παρεισβεθη-
 10 κότων, οἰχομένων εἰς τὸ μηδέν.

Κεκλήμεθα οὖν δὴ ἐν Χριστῷ, καὶ εἰς τὴν ἄνω πόλιν, καὶ τῆς παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐποπτίας ἀξιούμεθα, καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ δεδιδάγμεθα προσκυνεῖν τὸν τῶν ὄλων γενεσιουργόν τε καὶ Πατέρα Θεόν Προανεφώνει δὲ καὶ τοῦτο πάλιν ἡμῖν ὁ νόμος
 15 αἰνιγματωδῶς. Καταδέθηκεν μὲν γὰρ ἐν εἴδει πυρός ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, θεομοθετήσας δὲ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὰ δι' ᾧν ἦν εἰκὸς εἰς ἀρχαῖς ἰέναι δικαιοσύνης. Προεισβολὴ γὰρ ὡσπερ ὁ νόμος τῶν τελειότερων, στοιχεῖά τε καὶ προαγόρευσις τῶν διὰ Χριστοῦ παιδευμάτων. Καὶ Μωσῆ, φησίν, εἶπεν· «Ἀνάβηθι πρὸς
 20 τὸν Θεόν, σὺ καὶ Ἀαρὼν καὶ Ναδάβ καὶ Ἀβιουδ καὶ ἑβδομήκοντα τῶν πρεσβυτέρων Ἰσραὴλ, καὶ προσκυνήσουσι μακρόθεν τῷ Κυρίῳ. Καὶ ἐγγιεῖ Μωσῆς μόνος πρὸς τὸν Θεόν, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐγγιούσιν. Ὁ δὲ λαὸς οὐ σιναναθήσεται μετ' αὐτῶν». Ἀπηγγελκότος δὲ ταῦτα τοῦ πανσόφου Μωσέως, ἀπεκρίθη πᾶς λαὸς φωνῆ
 25 μεγάλη λέγοντες· «Πάντας τοὺς λόγους οὗς ἐλάλησε Κύριος, ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα». Καὶ τί μετὰ τοῦτο; «Καὶ ἔγραψε», φησί, «Μωσῆς πάντα τὰ ρήματα Κυρίου. Ὁρθρίσας δὲ Μωσῆς τὸ πρωί, ἀποδόμησε θυσιαστήριον ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ δώδεκα λίθους εἰς τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ ἐξαπέστειλε τοὺς νεανίσκους τῶν
 30 υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἀνήνεγκαν ὀλοκαυτώματα, καὶ ἔθυσαν θυσίαν σωτηρίου Κυρίῳ τῷ Θεῷ, μοσχάρια. Λαβὼν δὲ Μωσῆς τὸ ἥμισυ

ψει τὰ ἔξῃς «Γιατί ὁ Χριστὸς δὲν μπῆκε σὲ Ἅγια πού ἔγιναν ἀπὸ ἀνθρώπινα χέρια καὶ εἶναι ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλὰ μπῆκε στὸν ἴδιο τὸν οὐρανὸ τώρα, γιὰ νὰ παρουσιασθεῖ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γιὰ μᾶς»⁸¹. Ἦταν βέβαια καὶ εἶναι καὶ θὰ εἶναι, ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς ἀπὸ τῆ φύση του, μαζί με τὸν ἴδιο τὸν Πατέρα, καὶ βλέπει ἐκείνον πού τὸν γέννησε, παρουσιάζεται ὁμως γιὰ μᾶς, ἐπειδὴ ἔγινε ἀνθρώπος, με σκοπὸ καὶ ἡμεῖς πού ἔχουμε ξεπέσει ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ Πατέρα, ἕξαιτίας τῆς παράβασης τοῦ Ἀδάμ, καὶ τῆς ἁμαρτίας πού μᾶς τυράννησε, νὰ τὸν δοῦμε καὶ πάλι διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ἐπανέλθουμε στὴν ἀρχικὴ μας κατάσταση, καὶ ὅσα συνέβησαν στὸν ἐνδιάμεσο χρόνο νὰ ἐξαφανισθοῦν.

Ἔχουμε κληθεῖ λοιπὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ στὴν οὐράνια πόλη, καὶ γινόμεστε ἄξιοι νὰ βλέπουμε τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ μετὰ αὐτοῦ καὶ ἀπὸ αὐτὸν διδαχθήκαμε νὰ προσκυνοῦμε τὸν δημιουργὸ καὶ Πατέρα τῶν ὅλων Θεό. Τὸ προέλεγε βέβαια καὶ αὐτὸ ἐπίσης σὲ μᾶς ὁ νόμος μὲ τρόπο αἰνιγματικὸ. Γιατὶ κατέβηκε μὲ τὴ μορφή φωτιᾶς ὁ Θεὸς τῶν ὅλων στὸ ὄρος Σινᾶ, καὶ νομοθέτησε στοὺς Ἰσραηλίτες ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα ἦταν φυσικὸ νὰ βαδίσουν στὶς ἀρχὲς τῆς δικαιοσύνης. Γιατὶ ὁ νόμος ἦταν προεισαγωγὴ κατὰ κάποιον τρόπο τῶν τελειότερων, στοιχεῖα καὶ προφητεῖα τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. Καὶ εἶπε, λέγει, στὸν Μωυσῆ· «Ἀνέβα πρὸς τὸν Θεὸ σὺ καὶ ὁ Ἀαρων καὶ ὁ Ναδάβ καὶ ὁ Ἀβιουὺδ καὶ ἑβδομήντα ἀπὸ τοὺς γεροντότερους τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, γιὰ νὰ προσκυνήσουν ἀπὸ μακριὰ τὸν Κύριο. Θὰ πλησιάσει ὁμως μόνον ὁ Μωυσῆς τὸν Θεό, ἐνῶ οἱ ἄλλοι νὰ μὴ τὸν πλησιάσουν. Ἐπίσης ὁ λαὸς νὰ μὴ ἀνθεῖ μαζί μ' αὐτούς»⁸². Ὄταν λοιπὸν ὁ πάνσοφος Μωυσῆς τὸ ἀνακοίνωσε αὐτό, ὅλος ὁ λαὸς ἀπάντησε μὲ δυνατὴ φωνή· «Ὅλα ὅσα εἶπε ὁ Κύριος θὰ τὰ κάνουμε καὶ θὰ ὑπακούσουμε»⁸³. Καὶ τί ἔγινε μετὰ ἀπὸ αὐτό; «Καὶ ἔγραψε», λέγει, «ὁ Μωυσῆς ὅλα τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, καὶ ὅταν σηκώθηκε τὸ πρωί, ἔκτισε θυσιαστήριον στὸ ὄρος καὶ τοποθέτησε δώδεκα λίθους γιὰ τὶς δώδεκα φυλὲς τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐπειτα ἔστειλε τοὺς νεαροὺς Ἰσραηλίτες νὰ φέρουν μοσχάρια, τὰ ὁποῖα πρόσφεραν στὸν Θεὸ ὡς θυσία γιὰ τὴ σωτηρία τους. Καὶ ὁ

83. Ἔξ. 24, 3.

τοῦ αἵματος ἐνέχεεν εἰς τὸν κρατῆρα, τὸ δὲ ἥμισυ τοῦ αἵματος προσέχεε πρὸς τὸ θυσιαστήριον. Καὶ λαβὼν τὸ βιβλίον τῆς διαθήκης, ἀνέγνω εἰς τὰ ὦτα τοῦ λαοῦ· καὶ εἶπαν· Πάντα ὅσα ἐλάλησεν ὁ Κύριος ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα. Λαβὼν δὲ Μωσῆς τὸ αἶμα 5 κατεσκέδασεν τοῦ λαοῦ καὶ εἶπεν· Ἴδου τὸ αἶμα τῆς διαθήκης, ἧς διεθετο Κύριος πρὸς ὑμᾶς περὶ πάντων τῶν λόγων τούτων· Ἐκπεπερασμένης δὲ τῆς θυσίας καὶ κατερραμένου παντός τοῦ λαοῦ τῷ τῆς διαθήκης αἵματι, ἀνέβη δέ», φησὶν, «ὁ Μωσῆς καὶ Ἀαρὼν καὶ Ναδάβ καὶ Ἀβιουδ καὶ ἑβδομήκοντα τῆς γερονσίας τοῦ λαοῦ 10 Ἰσραήλ, καὶ εἶδον τὸν τόπον οὗ εἰσπήκει ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ τὰ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡσεὶ ἔργον πλίνθου σαπφείρου καὶ ὡσπερ εἶδος στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ τῇ καθαρότητι. Καὶ τῶν ἐπιλέκτων τοῦ Ἰσραήλ οὐ διεφώνησεν οὐδὲ εἷς. Καὶ ὤφθησαν ἐν τῷ τόπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἔφαγον καὶ ἔπιον».

15 Φέρε δὴ οὖν, φέρε ἐφ' ἐκάστῳ τῶν ἀνεγνωσμένων τὰ εἰκότα λέγωμεν, καὶ τῆς τῶν προκειμένων ἐννοίας ἀρχόμενοι, κατ' εὐθὴ τὰ εἰς ἡμᾶς γεγονότα παρὰ Χριστοῦ. Καθάπερ ἐν πίνακι καταγεγραμμένα βλέπομεν ἐν τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ καὶ τὴν ἄνω τε καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς Ἐκκλησίαν, ἣτοι τὸν οὐρανόν, καὶ αὐτὴν δὲ 20 τὴν ἐπὶ τῆς γῆς καθ' ὁμοιότητα τῆς ἄνω, καὶ βουνὸν καὶ ὄρος ἀποκαλεῖν, διὰ τοι τὸ ἐπηρμένον καὶ ἀνεστηκὸς εἰς τὴν ἀρετὴν τῶν κατοικούντων ἐν αὐταῖς. Οὐ γάρ ἐστι χθαμαλὸς οὐδὲ κατερριμμένος τῶν ἀγίων ὁ νοῦς, ἀλλὰ φρονήματος μὲν ὑπερφέρεται τοῦ γεωδεστέρου καὶ σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, ὑψοῦ δὲ δὴ μᾶλλον 25 ἀναφοιτᾷ, καὶ ἔστιν ἀληθὲς τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ· «Ὅτι οἱ θεοὶ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν». «Ὅτι δὲ τοῖς ὄδε βιοῦν ἡρημένοις καὶ εἰς τὸ λοιπὸν ἀρετῆς ἀναβεθηκόσι πρέποι ἂν εἰκότως τὸ καὶ ταῖς ἄνω μοναῖς ἐναυλίζεσθαι δεῖν, πιστώσεται πάλιν ὁ Ψαλμῳδός, οὕτω λέγων· «Τίς ἀναθήσεται εἰς τὸ ὄρος 30 Κυρίου, ἢ τίς στήσεται ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ; Ἀθῶος χεροὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ὃς οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ

Μωυσῆς παίρνοντας τὸ μσὸ ἀπὸ τὸ αἷμα τὸ ἔχυσε στὸ δοχεῖο, καὶ τὸ ἄλλο μσὸ τὸ ἔχυσε κοντὰ στὸ θυσιαστήριο. Ἔπειτα πῆρε τὸ βιβλίον τῆς διαθήκης, τὸ διάβασε γιὰ νὰ τὸ ἀκούσει ὁ λαός. Καὶ εἶπαν ὅσα εἶπε ὁ Κύριος θὰ τὰ ἀκούσουμε καὶ θὰ τὰ ἐφαρμόσουμε. Καὶ ὁ Μωυσῆς παίρνοντας τὸ ὑπόλοιπο αἷμα ράντισε τὸν λαὸ καὶ εἶπε: Νὰ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, τὴν ὁποία ἔκανε ὁ Κύριος μὲ σᾶς γιὰ ὅλες τὶς ἐντολὰς αὐτὲς. Καὶ ὅταν τελείωσε ἡ θυσία καὶ ραντίσθηκε ὁλος ὁ λαὸς μὲ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἀνέβηκε», λέγει, «ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἄαρων καὶ ὁ Ναδάβ καὶ ὁ Ἄβιουδ καὶ οἱ ἑβδομήντα ἀπὸ τοὺς γεροντότερους τοῦ λαοῦ, καὶ εἶδαν τὸν τόπο ὅπου στεκόταν ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ τὰ ἴχνη τῶν ποδιῶν του ποὺ ἦταν κατασκευασμένα σὰν ἀπὸ πλίνθους σαπφείρου, καὶ εἶχαν τὴν ὄψη τῆς καθαρότητος τοῦ οὐράνιου στερεώματος. Καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπίλεκτους τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ δὲν διεφώνησε κανένας. Καὶ παρουσιάσθηκαν στὸν τόπο τοῦ Θεοῦ, ὅπου ἔφαγαν καὶ ἤπιαν»⁸⁴.

Ἐμπρὸς λοιπόν, ἔμπρὸς νὰ ποῦμε γιὰ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ διαβάσθηκαν αὐτὰ ποὺ εἶναι εὐλόγα, καὶ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ νόημα αὐτῶν, νὰ ἔρθουμε ἀμέσως στὰ δικά μας γεγονότα τοῦ Χριστοῦ. Βλέπουμε στὴ θεόπνευστη Γραφή καταγεγραμμένα σὰν σὲ πίνακα, καὶ τὴν ἄνω καὶ οὐράνια Ἐκκλησία, δηλαδὴ τὸν οὐρανὸ, καὶ τὴν ἴδια τὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία νὰ τὴν ὀνομάζουν ὅμοια μὲ τὴν οὐράνια καὶ θουνὸ καὶ ὄρος, λόγῳ τῆς ὑψηλῆς καὶ ἀνεβασμένης ἀρετῆς αὐτῶν ποὺ κατοικοῦν σ' αὐτὲς. Γιατὶ ὁ νοῦς τῶν ἁγίων δὲν εἶναι χαμηλός, οὔτε πεσμένος κάτω, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὸ φρόνημα εἶναι ὑψηλότερος ἀπὸ τὸν γήινο καὶ τὶς σαρκικὲς ἐπιθυμίες, καὶ μεταφέρεται μᾶλλον πρὸς τὰ ὕψη, καὶ εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Δαβὶδ· «Ὅτι οἱ ἰσχυροὶ θεοὶ τῆς γῆς ἐξυψώθηκαν πάρα πολὺ»⁸⁵. Ὅτι ὁμως σ' αὐτοὺς ποὺ διάλεξαν νὰ ζοῦν ἐδῶ καὶ ἔχουν ἀνεβεῖ στὸ ὕψος τῶν ἀρετῶν ταιριάζει δικαιολογημένα καὶ τὸ ὅτι πρέπει νὰ κατοικοῦν στὶς οὐράνιες κατοικίες, τὸ βεβαιώνει ὁ Ψαλμωδός, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Ποιὸς θὰ ἀνεβεῖ στὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, ἢ ποιὸς θὰ σταθεῖ στὸν ἅγιον τόπο του; Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἀθῶος στὰ χέρια καὶ καθαρὸς στὴν καρδιά, ὁ ὁποῖος δὲν ἔστρεψε τὴν ψυχὴ του στὰ μάταια, καὶ

85. Ψαλμ. 46, 10.

καὶ οὐκ ἄμωσεν ἐπὶ δόλω τῷ πλησίον αὐτοῦ. Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ, καὶ δῶρα ἐπ' ἀθώοις οὐκ ἔλαβεν. Οὗτος λήψεται εὐλογίαν παρὰ Κυρίου, καὶ ἐλεημοσύνην παρὰ Θεοῦ Σωτῆρος αὐτοῦ. Αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ
5 Ἰακώβ».

β'. Ὅρος οὖν ἀναβάσιμον τοῖς ἀγίοις ὁ οὐρανός, ἦτοι τῶν πρωτοτόκων ἢ Ἐκκλησία, θεοήλοις δέ γε καὶ ἀνοσίοις ἀστιβές. Προστέταχε τοίνυν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἀναφοιτῶν εἰς τὸ ὄρος Μωσέα τε καὶ Ἀαρῶν, Ναδάβ τε καὶ Ἀβιούδ, καὶ ἑβδομήκοντα τῶν
10 πρεσβυτέρων τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐφασκέ τε, ὅτι «Καὶ προσκυνήσουσι μακρόθεν τῷ Κυρίῳ. Καὶ ἐγγιεῖ Μωσῆς μόνος πρὸς τὸν Θεόν, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐγγιούσιν. Ὁ δὲ λαὸς οὐ συναναθήσεται μετ' αὐτῶν». Οἱ μὲν οὖν ἐξ Ἀαρῶν γεγονότες υἱοὶ τὸ ἱερὸν ἡμῖν σημαίνουσι γένος, οἱ δὲ πρεσβύτεροι τοὺς ἀριστίνδην ἐξειλεγμένους
15 Ἀαρῶν δὲ πάλιν αὐτὸν ἡμῖν ὑποπλάττει τὸν Χριστόν, τὸν ὀσιόν τε καὶ ἄκακον ἀρχιερέα, δι' οὗ καὶ ἐσχήκαμεν τὴν διὰ Πνεύματός τε καὶ ὕδατος γέννησιν, «Ἐκλεκτον γένος καὶ βασιλείον ἱεράτευμα καὶ ἔθνος ἅγιον», χρηματίζομεν. Ἀναθησόμεθα τοίνυν κατὰ καιρούς καὶ εἰς τὴν ἄνω πόλιν οἱ ἀπόλεκτοί τε καὶ ἱεροί,
20 συνόντος ἡμῖν καὶ ἡγουμένου Χριστοῦ τοῦ μεγάλου ἱερέως, τοῦ δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς γεγονότος, καὶ συμπροσκυνούντος ἡμῖν, καίτοι Πατέρα ὄντα κατὰ φύσιν τὸν Θεόν. Καὶ ἐγγίξει μὲν ὁ Μωσῆς, σὺν ἡμῖν δὲ τοῖς μακρὰν ὁ Υἱός. Ὅσον γὰρ ἦκεν εἰς τὸ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας μυστήριον, Θεῶν προσεχέστερος ὁ Μωσῆς, ὡς
25 νόμου μεσίτης καὶ ὀριστής. Ἐπειδὴ δὲ μεθ' ἡμῶν γέγονεν ὁ Υἱός, καίτοι Θεὸς ὢν φύσει καὶ τῶν ὄλων Κύριος, ταύτητοι τὸ καθ' ἡμᾶς οὐκ ἀτμιάζει μέτρον. Ἀνέχεται δὲ οἰκονομικῶς καὶ αὐτοῦ κατόπιν νοεῖσθαι Μωσέως. Καὶ γοῦν καὶ γέγονε μεθ' ἡμῶν ὑπὸ τὸν αὐτὸν νόμον, καίτοι νομοθέτης ὢν ὡς Υἱός.
30 Ὅτι δὲ γέγονεν ὑπὸ νόμον ἀταλαίπωρον ἰδεῖν. Περιτέμνηται γὰρ ὀκταήμερος. Συντετέλεκε δὲ καὶ τὸ δίδραχμον, καίτοι κατὰ

δὲν ὀρκίσθηκε γιὰ νὰ ἔξαπατήσῃ τὸν πλησίον του. Δὲν δάνεισε τὰ χρήματά του μὲ τόκο, οὔτε δέχθηκε δῶρα ἀπὸ ἀθώους. Αὐτὸς θὰ πάρει εὐλογία ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ θὰ γίνῃ ἀξιὸς τοῦ ἔλεους τοῦ Θεοῦ τοῦ Σωτήρα του. Αὐτὴ εἶναι ἡ γενεὰ ἐκείνων ποὺ ἀναζητοῦν τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰακώβ»⁸⁶.

β'. Ὅρος λοιπὸν ποὺ μποροῦν νὰ ἀνεβοῦν οἱ ἅγιοι εἶναι ὁ οὐρανός, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἀμήτους καὶ ἀνιέρους εἶναι ἄβατο. Διέταξε λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων νὰ ἐπιστρέψουν στὸ ὄρος ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἀαρών, ὁ Ναδάβ καὶ ὁ Ἀβιούδ καὶ ἑβδομήντα ἀπὸ τοὺς γεροντότερους τοῦ λαοῦ. Καὶ εἶπε· «Νὰ προσκυνήσουν ἀπὸ μακριὰ τὸν Κύριο, καὶ νὰ πλησιάσῃ μόνο ὁ Μωυσῆς στὸν Θεό, ἐνῶ αὐτοὶ νὰ μὴ πλησιάσουν. Ἐπίσης καὶ ὁ λαὸς νὰ μὴ ἀνεβῆ μαζί μὲ αὐτοὺς στὸ ὄρος»⁸⁷. Οἱ υἱοὶ λοιπὸν ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ τὸν Ἀαρών σημαίνουν σὲ μᾶς τὸ ἱσραηλῆκό γενος, ἐνῶ οἱ γεροντότεροι ἐκείνους ποὺ ἐξελέγησαν κατ' ἐκλογὴν. Ὁ Ἀαρὼν πάλι συμβολίζει σὲ μᾶς τὸν Χριστό, τὸν ὅσιον καὶ ἄκακον ἁγιερέα, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐλάβαμε τὴν ἀναγέννησή μας μὲ τὸ Πνεῦμα καὶ τὸ νερό, καὶ ὀνομαζόμεστε «γενος ἐκλεκτό, καὶ βασιλικὸ ἱερατεῖον, καὶ ἔθνος ἅγιον»⁸⁸. Οἱ ἐκλεκτοὶ λοιπὸν καὶ ἁγιασμένοι θὰ ἀνεβοῦμε κατὰ παῖρτός στὴν οὐράνια πόλη, ἔχοντας μαζί μας καὶ ἀρχηγὸ τὸν Χριστό, τὸν μεγάλο ἱερέα, ὁ ὁποῖος γιὰ χάρη μας ἔγινε σὰν ἡμᾶς, καὶ προσκυνεῖ μαζί μας τὸν Θεό, ἃν καὶ εἶναι κατὰ φύσιν Πατέρας του. Καὶ πλησιάζει βέβαια ὁ Μωυσῆς, ἀλλὰ μαζί μὲ μᾶς ποὺ εἴμαστε μακριὰ, πλησιάζει ὁ Υἱός. Ὅσο ἀφορᾷ δηλαδή στὸ μυστήριον τῆς ἑνσαρκῆς οἰκονομίας πρὸς κοντινὸς στὸν Θεὸ εἶναι ὁ Μωυσῆς, σὰν μεσίτης τοῦ νόμου καὶ αὐτὸς ποὺ ὄρισε αὐτόν. Ὅταν ὁμως ἦρθε μαζί μας ὁ Υἱός, ἃν καὶ ἦταν Θεὸς ἀπὸ τὴ φύσιν του καὶ Κύριος τῶν ὄλων, μὲ αὐτὸ δὲν ἀτιμάζει τὸ μέτρο μὲ μᾶς. Καὶ ἀνέχεται κατ' οἰκονομία νὰ ἐννοεῖται πίσω καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Μωυσῆ. Καὶ βέβαια μαζί μὲ μᾶς ὑποτάχθηκε στὸν ἴδιον νόμον, ἃν καὶ ὡς Θεὸς ἦταν νομοθέτης.

Ἐπιβέβαια ὑποτάχθηκε στὸν νόμον, εἶναι εὐκόλον νὰ τὸ δοῦμε⁸⁹. Καὶ πράγματι περιτμήθηκε ἐνῶ ἦταν ὀκτῶ ἡμερῶν, κατέβαλε ἐπί-

88. Α' Πέτρο. 2, 9.

89. Γαλ. 4, 5.

φύσιν ἐλεύθερος ὢν ὡς υἱός. Ἀρκέσει δὲ καὶ αὐτὸ τὸ Γράμμα τὸ
 ἱερόν, ὑπὸ νόμον γεγενῆσθαι λέγον τὸν Ἐμμανουήλ. Ὅτι δὲ διὰ
 τὸ ἀνθρώπινον καὶ ἐπειδὴ γέγονε καθ' ἡμᾶς ὑπὸ νόμον, καὶ ἐν
 δευτέροις τεθεῖσθαι Μωσέως νομιεῖται, συνήσεις καὶ δι' ἐτέρων.
 5 Προσέταπτε μὲν γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τῷ παναρίστῳ Μωσεῖ τῆς
 ἀφορήτου δουλείας ἀνεῖναι τὸν Ἰσραὴλ τῷ Φαραῷ λέγοντα· «Κύ-
 ριος ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων προσκέκληται ἡμᾶς». Ὁ δὲ ὁμολογεῖ
 τὸ ἀδρανὲς ὁ νόμος εἰς ἀπολύτρωσιν. Εἶτα συνάπτει ἀναδυομένην
 καὶ μέλλοντι τὸν θεσπέσιον Ἀαρὼν εἰς τύπον Χριστοῦ τοῦ πάντα
 10 ἰσχύοντος, δι' οὗ πάσα ἡ λύτρωσις. Ἐφη γὰρ ὧδε πρὸς Μωσῆν
 «Ἴδου δέδωκά σε Θεὸν Φαραῷ, καὶ Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός σου ἔσται
 σοῦ προφήτης. Σὺ δὲ λαλήσεις αὐτῷ πάντα ὅσα ἐντέλλομαί σοι, ὁ
 δὲ Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός σου λαλήσει πρὸς Φαραῷ». Ὁρᾷς ὅτι μεσι-
 τεύει πάλιν Ἀαρὼν τὸ τοῦ νομοθέτου πρόσωπον φοροῦντος
 15 Μωσέως. Ταύτητοι καὶ ὁ μακάριος Παῦλος καὶ αὐτὸν ἀνατίθησι
 τὸν νόμον αὐτῷ, καίτοι λυθέντα παρὰ Θεοῦ. Γράφει γὰρ οὕτως
 «Ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ θυσίαν ἢ τρισὶ
 μάρτυσιν ἀποθνήσκει».

Ἄνιμιν τοίνυν καθάπερ εἰς ὄρος τὰς ἄνω μονὰς οἱ ἱεροὶ καὶ
 20 ἀπόλεκτοι, τῆς ἐτέρας πληθύος ἀπομενούσης κάτω. «Οὐ γὰρ
 ἀνελεύσεται», φησὶν, «ὁ λαὸς σὺν αὐτοῖς», ὅτι κατὰ τὴν τοῦ Σω-
 τῆρος φωνήν, «Πολλοὶ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί». Ἄνιμιν δέ, οὐ
 δίχα Χριστοῦ Συνην γὰρ τότε τοῖς προσκυνούσιν ὁ Ἀαρὼν, καὶ
 τοῖς ἔτι μακρὰν ἐναρίθμος ἦν. Οὕτω καὶ ὁ Χριστός, μακρὰν μεθ'
 25 ἡμῶν δι' ἡμᾶς, ἵνα καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτῷ ἐγγὺς τοῦ
 Πατρὸς. Πάντα γὰρ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἄκονομεῖτο σαφῶς.
 Ὡσπερ γὰρ γέγονε μεθ' ἡμῶν ἐν νεκροῖς, ἵνα ἡμεῖς εἰς ζωὴν σὺν

90. *Εξ. 3, 18.

91. *Εξ. 4, 15-16.

σης και τὸ δίδραχμο, ἂν και ἦταν ἐλεύθερος ὡς Υἱός, ἀλλ' εἶναι ἀρκετὴ και ἡ ἴδια ἡ ἅγια Γραφή, ἡ ὁποία λέγει ὅτι ἡ Ἐμμανουήλ ὑποτάχθηκε στὸν νόμο. Ὅτι ὅμως ἐξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης φύσεώς του, και ἐπειδὴ ὑποτάχθηκε σὰν ἐμᾶς στὸν νόμο, νομίζεται ὅτι τίθεται σὲ δευτέρη θέση μετὰ τὸν Μωυσῆ, θὰ τὸ γνωρίσεις και ἀπὸ ἄλλα. Γιατὶ διέταξε ὁ Θεὸς τῶν ὄλων τὸν πανάριστο Μωυσῆ νὰ ἐλευθερώσει τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, λέγοντας στὸν Φαραῶ· «Ὁ Κύριος και Θεὸς τῶν Ἑβραίων μᾶς προσκάλεσε»⁹⁰. Και ἐκεῖνος ὁμολογεῖ ὅτι ὁ νόμος εἶναι ἀνίσχυρος γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση. Ἐπειτα συνδέει τὸν θεσπέσιο Ἄαρὼν ὡς τὸν ἀνερχόμενο μεσολαβητὴ και ἐκεῖνον ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἀποτελέσει τύπο τοῦ Χριστοῦ ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγινε ὅλη ἡ λύτρωση. Εἶπε λοιπὸν στὸν Μωυσῆ τὰ ἐξῆς· «Νά, σὲ κατέστησα θεὸ στὸν Φαραῶ, και ὁ ἀδελφός σου Ἄαρὼν θὰ εἶναι ὁ προφήτης σου. Σὺ θὰ τοῦ λὲς ὅλα ὅσα θὰ σοῦ δίνω ἐντολή, και ὁ ἀδελφός σου Ἄαρὼν θὰ τὰ λέγει στὸν Φαραῶ»⁹¹. Βλέπεις ὅτι μεσολαβεῖ πάλι ὁ Ἄαρὼν, ἐνῶ ὁ Μωυσῆς ὑποδύεται τὸ πρόσωπο τοῦ νομοθέτη; Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς και ὁ μακάριος Παῦλος σ' αὐτὸν ἀποδίδει και τὸν ἴδιο τὸν νόμο, ἂν και καταργήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ γράφει τὰ ἐξῆς· «Ἐὰν κανεῖς παραβεῖ τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ, θανατώνεται χωρὶς εὐσπλαχνία μετὰ τὴν κατάθεση δύο ἢ τριῶν μαρτύρων»⁹².

Ἄς ἀνεβοῦμε λοιπὸν, σὰν στὸ ὄρος, στὶς οὐράνιες κατοικίες οἱ καθαγιασμένοι και ἐκλεκτοί, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο πλῆθος ἄς μείνει κάτω. Γιατὶ λέγει· «Νά μὴ ἀνεβεῖ και ὁ λαὸς μαζί με αὐτούς»⁹³, γιατί, σύμφωνα μετὰ τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα, «Πολλοὶ εἶναι οἱ καλεσμένοι, ἀλλὰ λίγοι οἱ ἐκλεκτοί»⁹⁴. Και ἄς ἀνεβοῦμε ὄχι χωρὶς τὸν Χριστό. Γιατὶ τότε ἦταν μαζί με ἐκείνους ποὺ προσκυνοῦσαν και ὁ Ἄαρὼν, ἂν και συγκαταλεγόταν μετὰξὺ ἐκείνων ποὺ βρισκόνταν μακριά. Ἔτσι και ὁ Χριστός, ἦταν μακριά μαζί με μᾶς, γιὰ μᾶς, ὥστε και ἐμεῖς μαζί με αὐτὸν και δι' αὐτοῦ νὰ πλησιάσουμε τὸν Πατέρα. Γιατὶ ὅλα γίνονταν φανερά σύμφωνα μετὰ τὸ σωτήριο σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ μᾶς και γιὰ χάρις μας. Ὅπως δηλαδὴ συγκαταλέχθηκε μαζί με μᾶς ἀνάμεσα στοὺς νεκρούς, ὥστε ἐμεῖς νὰ ὀδηγηθοῦμε στὴ ζωὴ μαζί με

92. Ἐβρ. 10, 28.

93. Ἐξ. 24, 2.

94. Ματθ. 20, 16.

αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ (ἀνεβίω γὰρ τὸ τοῦ θανάτου πατήσας κρά-
 τος), οὕτω γέγονε μεθ' ἡμῶν ἀποτέρω, καίπερ ὦν ἐγγύς, ἵνα πάλιν
 ἡμεῖς σὺν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ ἐγγύσωμεν τῷ Πατρὶ, ὃ δὴ καὶ τετέ-
 λεσται. Μέτοχοι γὰρ γεγονότες αὐτοῦ διὰ τοῦ Πνεύματος, ἠνώμεθα
 5 τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δι' αὐτοῦ, εἴπερ «ἐσμέν ἀληθῶς θείας φύσεως
 κοινωνοί», κατὰ τὰς Γραφάς. Ἄλλ' ὑψοῦ μὲν ἰέναι προστέταχε,
 καὶ συναναθρόσκειν εἰς τὸ ὄρος Μωσεῖ τε καὶ Ἀαρών, τοὺς
 ἱερούς τε καὶ ἐξελεγμένους ὁ τῶν ὄλων Θεός. Ὅτι δὲ τοὺς εὐκλεί-
 ας ἦκοντας εἰς τοῦτο λοιπὸν καὶ ἀναβῆναι ἀληθῶς εἰς τὸ ἄνω
 10 προτεθυμένους, ἵνα καὶ ἐγγύς γένοιτο Θεοῦ, προαφαγνίζεσθαι
 χρῆ τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ, ὃς τῆς ἀπάντων ζωῆς ἀντάλλαγμα
 τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐποιήσατο, ἀνατέθεικε δὲ καὶ εἰς ὁσμὴν εὐω-
 δίας τὴν ἀναληφθεῖσαν σάρκα. Προσκεκόμικε γὰρ ἑαυτὸν ἱερεῖον
 ἁμωμον ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ καὶ νοητὸν ὀλοκαύτωμα, ὡς προανε-
 15 τύπου πάλιν ἡμῖν ὁ θεοπέσιος Μωσῆς, τῇ τοῦ Πνεύματος φωτα-
 γωγία πρὸς τὴν τῶν ἐσομένων προηγουμένους γνώσιν. Τοῦτο γὰρ,
 οἶμαι, συνιείς, πρὸ τῆς εἰς τὸ ἄνω πορείας αὐτοῦ τε καὶ τῶν κεκλη-
 μένων, «Ἐγραψε πάντα τὰ ρήματα τοῦ Κυρίου». Τί δὲ τούτω
 προεῖργασται πάλιν, ἐροῦμεν εὐθύς.

20 Χρῆ γὰρ, οἶμαι, τοὺς τῆς ὑψοῦ τε καὶ ἄνω πορείας ἐφιμε-
 νους, εἰς νοῦν καὶ καρδίαν ἐγκεχαραγμένον ἔχειν τὸν τοῦ Θεοῦ
 νόμον, ἀναφωνεῖν τε λοιπὸν καθάπερ ἐκ λύρας πρὸς αὐτόν, «Ἐν
 τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυσσα τὰ λόγιά σου, ὅπως ἂν μὴ ἀμάρτω σοι».
 Ὡσπερ γὰρ ἐστὶν οὐκ ἀσυντελές εἰς ζωὴν καὶ χρῆμα σωτήριον,
 25 τὸ τῶν τοῦ Θεοῦ λόγων μεμνησθαι διὰ παντός, τὸν αὐτόν, οἶμαι,
 τρόπον ὀλέθρου πρόξενον τὸ ἐπιλανθάνεσθαι φιλεῖν. Γράφει
 τοίνυν ὁ μακάριος Μωσῆς «πάντα τὰ ρήματα τοῦ Κυρίου», περὶ
 ὧν καὶ αὐτὸς ἐπεφώνει τοῖς παιδαγωγουμένοις δι' αὐτοῦ, μάλ-
 λον δὲ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς «Καὶ λαλήσεις ἐν αὐτοῖς καθήμενος ἐν
 30 οἴκῳ καὶ πορευόμενος ἐν ὁδῷ καὶ κοιταζόμενος καὶ διανιστάμε-

αὐτὸν καὶ μέσω αὐτοῦ (γιατὶ ἀναστήθηκε, καταργώντας τὴ δύναμη τοῦ θανάτου), ἔτσι βρέθηκε μαζί μας, μακριὰ ἀπὸ μᾶς, ἀν καὶ ἦταν κοντὰ μας, ὥστε καὶ ἐμεῖς νὰ πλησιάσουμε πάλι τὸν Πατέρα μαζί με αὐτὸν καὶ μέσω αὐτοῦ, πράγμα τὸ ὁποῖο καὶ ἔχει ἤδη γίνει. Γιατί, ἔχοντας γίνει μέτοχοι αὐτοῦ διὰ τοῦ Πνεύματος, ἐνωθήκαμε με τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μέσω αὐτοῦ, ἀφοῦ «εἴμαστε ἀληθινὰ μέτοχοι τῆς θείας φύσεως»⁹⁶, σύμφωνα με τὶς Γραφές. Ἄλλὰ διέταξε ὁ Θεὸς τῶν ὄλων νὰ ἀνεβοῦν ψηλά, καὶ νὰ ἀνεβοῦν στὸ ὄρος μαζί με τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἄαρὼν καὶ οἱ ἁγιασμένοι καὶ ἐκλεκτοί. Ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποῦ φτάνουν σὲ τέτοιο σημεῖο δόξας καὶ ἔχουν θυσιάσει προηγουμένως, γιὰ νὰ ἀνεβοῦν ἀληθινὰ στὸ ἄνω θυσιαστήριο καὶ νὰ βρεθοῦν κοντὰ στὸν Θεό, πρέπει νὰ ἐξαγνίζονται προηγουμένως με τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ὁ ὁποῖος γιὰ τὴ ζωὴ ὄλων ἔδωσε ὡς ἀντάλλαγμα τὴ δική του ψυχὴ, καὶ πρόσφερε τὴ σάρκα ποῦ ἔλαβε ὡς ὁμῆ εὐωδίας. Γιατὶ πρόσφερε τὸν ἑαυτό του ὡς σφάγιο ἄμεμπτο γιὰ μᾶς στὸν Θεό, καὶ νοητὸ ὀλοκαύτωμα, ὅπως τὸ προτύπωσε γιὰ μᾶς πάλι ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς, ὀδηγούμενος με τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος ἀπὸ πρὶν στὴ γνώση αὐτῶν ποῦ θὰ γίνονταν. Γιατὶ αὐτὸ, νομίζω, γνωρίζοντας το πρὶν ἀπὸ τὴν πρὸς τὰ ἄνω πορεία αὐτοῦ καὶ ἐκείνων ποῦ εἶχαν κληθεῖ, «Ἐγραψε ὅλα τὰ λόγια τοῦ Κυρίου»⁹⁶. Γιατὶ ὅμως τὸ ἔκανε αὐτὸ ἐκ τῶν προτέρων, θὰ τὸ ποῦμε ἀμέσως.

Νομίζω, δηλαδὴ, ὅτι ἐκεῖνοι ποῦ ἐπιθυμοῦν τὴν πορεία πρὸς τὰ οὐράνια, πρέπει νὰ ἔχουν χαραγμένο στὸν νοῦ καὶ στὴν καρδιὰ τους τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ φωνάζουν πρὸς αὐτὸν σὰν ἀπὸ λύρα: «Ἐκρυψα τὰ λόγια σου στὴν καρδιά μου, γιὰ νὰ μὴ ἁμαρτήσω σὲ σένα»⁹⁷. Γιατί, ὅπως συντελεῖ στὴ ζωὴ καὶ εἶναι σωτήριο τὸ νὰ θυμώμαστε γιὰ πάντα τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, νομίζω, προξενεὶ καταστροφή τὸ νὰ θέλουμε νὰ τὰ ξεχνᾶμε. Γράφει λοιπὸν ὁ μακάριος Μωυσῆς «Ὅλα τὰ λόγια τοῦ Κυρίου», τὰ ὁποῖα καὶ ὁ ἴδιος ἀνακοίνωσε σ' αὐτοὺς ποῦ παιδαγωγοῦνταν ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους: «Καὶ νὰ τὰ λές καὶ ὅταν κάθεσαι στὸ σπίτι, καὶ ὅταν βαδίζεις στὸν δρόμο, καὶ ὅταν πέφτεις νὰ κοιμηθεῖς, καὶ

97. Ψαλμ. 118, 15.

νος. Ὁρθρίσας δὲ τὸ πρωί θυσιαστήριον ἀνεδέματο. Περιύστησι δὲ αὐτῷ δυνωκαῖδεκα λίθους εἰς τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ ἀπέστειλε τοὺς νεανίσκους τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, οἳ καὶ ἀνήνεγκαν», φησὶν, «ὄλοκαντώματα, καὶ ἔθυσαν θυσίαν σωτηρίου 5 τῷ Θεῷ, μοσχάρια». Τὸ μὲν οὖν θυσιαστήριον τύπος ἂν εἴη, καὶ μάλα σαφῶς, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τῆς οἰονεί πως ἐπὶ τὸ ὄρος κειμένης. Ὑψοῦ γὰρ ὡσπερ ἐν ὄρει τὴν ἐτέραν εἶναί φαμεν, τὴν τῶν πρωτοτόκων μητρόπολιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. Ἐξεικονίζει τοιγαροῦν τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῖν τὸ θυσιαστή- 10 ριον, ᾧ καὶ λίαν οἰκονομικῶς περιύστησιν ὁ Μωσῆς τοὺς δώδεκα λίθους, εἰς τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ, μονονουχί καὶ διὰ τοῦτο προπαρεγγυῶν τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, ὅτι χῶρος αὐτοῖς ὁ μάλιστα πρέπων, ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ, καὶ τάχα που διακεκραγένοι δεήσει: «Κατακυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου, Κύριε, τοῦ 15 ἀκοῦσαί με φωνῆν αἰνέσεως».

Ὅτι πρὸς γὰρ αὐτοὺς μάλιστα καὶ πρό γε τῶν ἄλλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, σαφηνιεῖ λέγων αὐτός «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ». Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἐκτόπους ἀπονοίας ὠλισθηκότες 20 πεπαρῶνήκασιν εἰς αὐτόν, μετακεχώρηκεν ἀναγκαιῶς ἐπὶ τὰ ἔθνη Χριστός. Ὅτι τοίνυν χῶρος ὁ μάλιστα πρέπων ἦν αὐτοῖς, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, τὸ τοῦ Χριστοῦ θυσιαστήριον, προκατεσήμεναι ὁ Μωσῆς, περιστήσας αὐτῷ τοὺς δώδεκα λίθους εἰς τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ. Ὅτι δὲ ἐμελλον οἱ ἐπ' ἀνδρεία τεθαν- 25 μασμένοι, δῆλον δὲ ὅτι πνευματικῆ καὶ κατὰ Θεόν, οἱ εὐσθενη τε καὶ ἐρρωμένον ἔχοντες νοῦν, ἱερουργήσιν κατὰ καιροὺς τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καταμάθοι τις ἂν ἀπὸ γε τοῦ γεγονότος. Ἀπεπέλλοντο μὲν γὰρ οἱ νεανίσκοι, καὶ προσῆγον τὰ ὄλοκαντώματα. Τοῦτο δεδρακότας τοὺς ἀγίους ἀποστόλους εὐρίσκομεν, οἳ

98. Δευτ. 6, 7.

99. Ἐξ. 24, 4-5.

ὅταν σηκώνεσαι ἀπὸ τὸν ὕπνο σου»⁹⁸. «Καὶ ὅταν σηκώθηκε τὸ πρωὶ ἔκτισε θυσιαστήριο, καὶ τοποθέτησε γύρω ἀπὸ αὐτὸ δώδεκα πέτρες, γιὰ τὶς δώδεκα φυλὲς τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ ἔστειλε τοὺς νεαροὺς τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραήλ, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν», λέγει, «μοσχάρια, τὰ ὁποῖα καὶ πρόσφεραν ὡς ὀλοκαυτώματα καὶ τὰ θυσίασαν στὸν Θεὸ ὡς θυσία σωτηρίας»⁹⁹. Τὸ θυσιαστήριο λοιπὸν εἶναι πολὺ καθαρὰ τύπος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἢ ὁποῖα κατὰ κάποιον τρόπο βρῖσκεται πάνω στὸ ὄρος. Γιατὶ λέμε, ὅτι ἡ ἄλλη μητρόπολη τῶν πρωτοτόκων βρῖσκεται σὰν σὲ ὄρος ψηλά, καὶ εἶναι τεχνίτης καὶ δημιουργὸς τῆς ὁ Θεός. Τὴν Ἐκκλησία λοιπὸν προεικονίζει σὲ μᾶς τὸ θυσιαστήριο, τὸ ὁποῖο καὶ πολὺ προορατικὰ περιέβαλε ὁ Μωυσῆς μὲ τὶς δώδεκα πέτρες, ἀνάλογες πρὸς τὶς δώδεκα φυλὲς τοῦ Ἰσραήλ, ἐπιθεβαιώνοντας κατὰ κάποιον τρόπο μὲ αὐτὸ ἀπὸ πρὶν τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι ὁ χῶρος ποὺ ταιριάζει σ' αὐτοὺς εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἴσως χρειασθεῖ νὰ διακηρύξουν· «Θὰ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριό σου, Κύριε, γιὰ νὰ ἀκούσω τὴ φωνὴ ἐκείνων ποὺ σὲ ὑμνοῦν»¹⁰⁰.

“Ὅτι βέβαια σ' αὐτοὺς πρὸ πάντων καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἔστειλε ὁ Πατέρας τὸν Υἱὸ του ὡς Σωτήρα καὶ Λυτρωτὴ, τὸ διασαφηνίζει ὁ ἴδιος λέγοντας· «Δὲν εἶμαι σταλμένος γιὰ κανέναν ἄλλο, παρὰ μόνο γιὰ τὰ πρόβατα τὰ χαμένα τοῦ γένους τοῦ Ἰσραήλ»¹⁰¹. Ἐπειδὴ ὁμως παρασυρόμενοι σὲ παράδοξες παραφροσύνες, διέπραξαν ἀσχημοσύνες σ' αὐτόν, στράφηκε ἀναγκαστικά ὁ Χριστὸς στὰ ἔθνη. “Ὅτι λοιπὸν ὁ χῶρος ποὺ ταιρίαζε κατ' ἐξοχὴν σ' αὐτοὺς, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἦταν τὸ θυσιαστήριο τοῦ Χριστοῦ, τὸ φανέρωσε ἀπὸ πρὶν ὁ Μωυσῆς, τοποθετώντας γύρω ἀπὸ τὸ θυσιαστήριο δώδεκα πέτρες, ἀνάλογες πρὸς τὶς δώδεκα φυλὲς τοῦ Ἰσραήλ. “Ὅτι ἐπίσης ἐπρόκειτο νὰ ἱερουργήσουν κατὰ καιροὺς τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ αὐτοὶ ποὺ εἶναι θαυμαστοὶ γιὰ τὴν ἀνδρεία τους, φυσικὰ τὴν πνευματικὴ καὶ σύμφωνη μὲ τὸν Θεό, αὐτοὶ ποὺ ἔχουν σταθερὸ καὶ ἰσχυρὸ νοῦ, μπορεῖ τὸ μάθει κανεὶς καλὰ ἀπὸ τὸ ἐξῆς γεγονός. Γιατὶ στάλθηκαν οἱ νέοι καὶ πρόσφεραν τὰ ὀλοκαυτώματα. Αὐτὸ βλέπουμε νὰ τὸ ἔχουν κάνει οἱ ἄγιοι ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι περιέτρε-

100. Ψαλμ. 25, 6.

101. Μαθ. 25, 24.

πᾶσαν, ὡςπερ εἶπεῖν, περιεφοίτων τὴν γῆν, ἱερουργοῦντες αὐτῶ
 καὶ προσάγοντες ὀλοκαυτώματα, τουτέστι τοὺς ἐν ἀνωμίῃ πί-
 στει διαπρεπεῖς, καὶ μὴν καὶ σπουδάσασαι τοὺς εἰς ἀρετὴν εὐ-
 μάλα διητριμμένους. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι, διανοίας ἀδρανοῦς
 5 τὸ μυσταγωγεῖν δύνασθαι σαφῶς, οὔτε νοῦ νοσοῦντος τὸ ἀναλκι
 καὶ καταρρεῖν εἰωθότος εἰς ἐπιθυμίας κοσμικᾶς, ἐσκευασμένου
 δὲ οὕτω καὶ νεανικῶς ἔχοντος, ὡς καὶ εἶπεῖν δύνασθαι λοιπόν·
 «Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστός, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος». Νεανίας
 γὰρ ὁ τοιοῦτος καὶ τῶν ἄγαν ἀλκιμωτάτων. Πρέπει δ' ἂν αὐτῶ τὸ
 10 καθιεροῦν τῷ Θεῷ τὰ ὀλοκαυτώματα, καὶ θυσίας πνευματικᾶς
 καὶ ἱερουργίας ἄπτεσθαι τῆς νοητῆς, καὶ τὴν τοῦ σωτηρίου
 θυσίαν ἀποπληροῦν, ἣ καὶ διὰ τῶν προσενηνεγμένων μοσχαρίων
 εὐ μάλα προανεπλάττετο. Ποτὲ μὲν γὰρ διὰ τὸ λίαν εὐσθενές, καὶ
 ὅτι τῶν ἀβεβήλων ζώων τὸ ὑπέρτατον, μόσχος ἐστὶ, μόσχῳ τελείῳ
 15 παρεικάζεται Χριστός, ποτὲ δὲ μικρῶ μοσχαρίῳ, καὶ ἀνθ' ὅτου,
 πάλιν ὄρᾳς, γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενῆς καὶ ὑπὸ ζυγὸν δου-
 λείας, εἴτερ ἔστιν ἀληθές ὅτι πέφηνεν ἐν δούλου μορφῇ. Ἄλλ' εἰ
 καὶ ὅσον εἶπεῖν ἦκεν, εἰς γε τὸ ἐν σαρκὶ μυστήριον γέγονε μεθ'
 ἡμῶν ὑπὸ ζυγὸν δουλείας, ἀλλ' ἦν δουλείας ἀπείρατος, ὅτι φύσε-
 20 ως ἦν τῆς ἀνωθεν καὶ ἐλευθέρως. Διὰ τοῦτο μοσχαρίῳ παρεικά-
 ζεται, ὅτι καὶ ὑπὸ ζυγόν, καὶ ἔξω ζυγοῦ. Ἀπείρατον γὰρ ζυγοῦ
 τὸ μοσχάριον, εἰ καὶ εἶναι πέφηνεν ὑπὸ ζυγόν τὸ τοιούδε γένος.
 Ἄλλως τε, καὶ εἰ γέγονεν ὑπὸ νόμον, ὡς ὑπὸ ζυγόν, ἀλλ' ἦν ἐλεύ-
 θερος ἦν γὰρ ὑπὲρ νόμον, ὡς ὢν νομοθέτης καὶ Θεός. Καὶ τρί-
 25 τως δέ, εἰ δοκεῖ πεφόρηκε τὴν ἀπὸ γῆς σάρκα, τὴν νοσοῦσαν ἐν
 ἑαυτῇ διὰ τῆς ἁμαρτίας τὸ νόμον, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν.
 Ὅσον γὰρ ἦκεν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν, τεθεῖσθαι δοκεῖ καὶ
 ὑπὸ ζυγόν ἁμαρτίας, ἀλλ' ἦν ἀπείρατος. «Κατέκρινε γὰρ τὴν
 ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν
 30 ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα».

Ξαν, ὅπως θὰ λέγαμε, ὅλη τὴ γῆ, κηρύττοντας αὐτὸν καὶ προσφέρο-
ντας ὀλοκαυτώματα, δηλαδή αὐτοὺς πού διέπρεπαν στὴν ἀμειπτη
πίστη, καὶ ἦταν πολὺ καταρτισμένοι σὲ ἔργα ἀρετῆς. Γιατὶ δὲν εἶναι
δυνατὸν, δὲν εἶναι δυνατὸν ἢ ἀδρανῆς διάνοια νὰ ὀδηγήσει στὰ
μυστήρια μὲ σαφήνεια, οὔτε νοῦς πού πάσχει ἀπὸ δειλία καὶ εἶναι
συνηθισμένος νὰ ὑποκύπτει σὲ κοσμικὰς ἐπιθυμίες, ἀλλὰ πρέπει νὰ
εἶναι φτιαγμένος ἔτσι καὶ νὰ ἔχει τὸ νεανικὸ θάρρος, ὥστε καὶ νὰ
μπορεῖ νὰ πεῖ· «Γιὰ μένα ζωὴ σημαίνει Χριστὸς καὶ θάνατος σημαί-
νει κέρδος»¹⁰². Γιατὶ αὐτὸς εἶναι νέος καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς πιὸ γεν-
ναίους. Καὶ ταιριάζει σ' αὐτὸν νὰ προσφέρει στὸν Θεὸ τὰ ὀλοκαυ-
τώματα καὶ θυσίαι πνευματικῆς, καὶ νὰ τελεῖ τὴ νοερὴ καὶ τὴ σωτή-
ρια θυσία, ἣ ὁποία προεικονιζόταν ἄριστα μὲ τὰ προσφερόμενα
μοσχάρια. Γιατὶ ἄλλοτε ὁ Χριστὸς παρομοιάζεται μὲ τέλειο μοσχάρι,
ἐπειδὴ τὸ μοσχάρι εἶναι πολὺ δυνατὸ καὶ τὸ ἀνώτερο ἀπὸ τὰ κα-
θαρὰ ζῶα, καὶ ἄλλοτε μὲ μικρὸ μοσχάρι, ἐπειδὴ, ὅπως βλέπεις πάλι,
ὁ Μονογενὴς ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ τέθηκε κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς
δουλείας, ἐφόσον εἶναι ἀλήθει ἐπιφανίσθηκε μὲ τὴ μορφὴ δού-
λου. Ἀλλά, ἂν καὶ, ὅπως μποροῦμε νὰ πουμε, στὸ μυστήριο τοῦ σώ-
κωσης βρέθηκε μαζί μὲ μᾶς κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς δουλείας, ὅμως
ἦταν ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴ δουλεία, γιατί ἦταν φύσεως οὐράνιας
καὶ ἐλευθέρης. Γι' αὐτὸ παρομοιάζεται μὲ μοσχάρι, ἐπειδὴ ἦταν καὶ
κάτω ἀπὸ ζυγὸ, καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ ζυγὸ. Γιατὶ τὸ μοσχάρι εἶναι ἀπειρο
ἀπὸ ζυγὸ, ἂν καὶ τὸ γένος αὐτὸ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ
ζυγὸ. Ἐξάλλου καὶ ἂν βρέθηκε κάτω ἀπὸ τὸν νόμο, σὰν κάτω ἀπὸ
ζυγὸ, ὅμως ἦταν ἐλεύθερος. Γιατὶ ἦταν πάνω ἀπὸ τὸν νόμο, ἀφοῦ
εἶναι νομοθέτης καὶ Θεός. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τρίτη ἔννοια, ἂν νομίζεις,
φύσεως τῆς γῆνιν σαρκᾶ, πού ἦταν ἄρρωστη καθ' ἑαυτὴν ἐξαιτίας
τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Παύλου. Γιατὶ
ὅσον ἀφορᾷ τὴν φύση τῆς σαρκᾶ, φαίνεται ὅτι τέθηκε κάτω ἀπὸ
τὸν ζυγὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ ἦταν ἀπρόσβλητος. «Γιατὶ καταδίκασε
μὲ τὴ σαρκᾶ τὴν ἁμαρτία, γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ ἀπαίτηση τοῦ νόμου
σὲ μᾶς, οἱ ὁποῖοι δὲν ζοῦμε σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς σαρκᾶ,
ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος»¹⁰³. Γι' αὐτὸ

103. Ρωμ. 8, 1.

Μοσχάριον οὖν ὁ Χριστὸς ταύτητοι οἰκονομικῶς ὠνόμασται, καὶ ὅτι νέα γέγονε κτίσις· ἀπαρχὴ γὰρ τῶν εἰς τοῦτο κεκλημένων αὐτὸς.

Ἵτι δὲ ἦν ἀναγκαῖον ἀγιάζεσθαι τῷ αἵματι δράπτοντας καὶ
 5 ἐγγίξειν Θεῷ γλιχομένους, δέδειχεν ὁ Μωσῆς, καταρραίνων αἵματι πάντα τὸν λαόν, καὶ αὐτὸ τὸ βιβλίον. Εἰσόμεθα δὲ καὶ διὰ τοῦτο πάλιν, ὅτι αὐτὸς ὁ μόνος ἀτελής εἰς ἁγιασμόν· Ἄθρει γὰρ ὅπως τῷ τοῦ αἵματος ραντισμῷ καὶ αὐτὸς ἀγιάζεται· ἀποπλύνει γὰρ ἁμαρτίας ἥκιστα μὲν ὁ νόμος, κατορθοῖ δὲ τοῦτο τῶν διὰ Χρι-
 10 στοῦ μυστηρίων ἡ χάρις. Εὐδὲ λίαν καὶ τὸ ὀρθρίσαντα τὸ πρωὶ τὸν ἱεροφάντην Μωσέα, αὐτὸ τε τὸ θεῖον ὀρθῶσαι μυστήριον, καὶ περιστῆσαι μὲν αὐτῷ, καθάπερ ἤδη προεῖπον, δυωκαίδεκα λίθους, θῦσαι δὲ καὶ μοσχάρια. Ὁρθρου γὰρ ὡσπερ καὶ πρωίας ἤδη γενομένης, μονονουχὶ δὲ καὶ Φωσφόρον διαυγάζοντος, καὶ
 15 νοητῆς ἡμῖν ἀνισχούσης ἡμέρας, παροικομένης δὲ ἤδη νυκτὸς καὶ δαμονιώδους ἀργήσαντος σκοτούς, λαμπρὸν ἀνεδείχθη τῆς Ἐκκλησίας τὸ κάλλος τὸ σεπτὸν ἐχούσης θυσιαστήριον, ἐφ' οὗ τὸ Χριστοῦ τελεῖται μυστήριον. Παρέστησαν δὲ αὐτῷ καὶ αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, ὡς ἐν παραδείγμασι τοῖς λίθοις. Καὶ γοῦν ὁ θεοπέσιος
 20 Παῦλος, τὴν τοῦ παραδείγματος εἰκόνα παραχαράττων εἰς ἀλήθειαν, ἐπιστέλλει τοῖς ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ· «Ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς ὡς λίθοι ζῶντες ἐπωκοδομεῖσθε οἶκος πνευματικὸς εἰς ἱεράτευμα ἅγιον». Τότε καὶ οἱ νεανίσκοι προσκεκομίκασι τὰ ὀλοκαντώματα, καὶ ἱερουργοὶ γεγόνασι πνευματικοί. Τότε δὴ, τότε καὶ ἐν προσώ-
 25 πῳ γεγόναμεν τοῦ Πατρὸς, καὶ παρεστήκαμεν αὐτῷ τὸ τῆς διανοίας εὐδρανὲς καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀγαθῶν ἐτοιμῶς ἔχον, ἐν τάξει ποιούμενοι παραστήματος. Τοῦτό τοι σαφῶς καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος ἡμῖν προανεφώνει Δαβὶδ, ἐκ προσώπου τῶν πεπιστευκότων οὕτω λέγων πρὸς τὸν ὄλων Θεόν· «Τὸ πρωὶ εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς
 30 μου, τὸ πρωὶ παραστήσομαί σοι, καὶ ἐπόψει με, ὅτι οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ, οὐδὲ παροικήσει σοι πονηρευόμενος».

ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ Χριστὸς ὀνομάσθηκε κατ' οἰκονομία μωσχάρι, καὶ ἐπειδὴ ἔγινε νέα κτίσις¹⁰⁴. γιατί ἦταν ἡ ἀρχὴ ἐκείνων πού κλήθηκαν σ' αὐτό.

“Ὅτι ὁμως ἦταν ἀναγκαῖο νὰ ἀγιάζονται μὲ τὸ αἷμα ἐκεῖνοι πού ἐπιθυμοῦν νὰ δοῦν καὶ νὰ πλησιάσουν τὸν Θεό, τὸ ἔδειξε ὁ Μωυσῆς ραντίζοντας μὲ αἷμα ὅλον τὸν λαό, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τὸ ἴδιο τὸ βιβλίο τοῦ νόμου. Μαθαίνουμε καὶ ἀπὸ αὐτὸ πάλι, ὅτι μόνος αὐτὸς (ὁ νόμος) ἦταν ἀτελής νὰ ἀγιάσει. Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι μὲ τὸ ράντισμα τοῦ αἵματος ἀγιάζεται καὶ αὐτός. Γιατί ὁ νόμος καθαρίζει πολὺ λίγο τὶς ἁμαρτίες, καὶ τὸ κατορθώνει αὐτὸ ἢ χάρη τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ. Πολὺ ὀρθά λοιπὸν καὶ τὸ ὅτι σηκώθηκε πολὺ πρῶι ὁ ἱεροφάντης καὶ τὸ ὅτι κτίζει καὶ τὸ θυσιαστήριο, καὶ στήνει γύρω ἀπὸ αὐτό, ὅπως εἶπα ἤδη, δώδεκα πέτρες, καὶ θυσιάζει μωσχάρια. Γιατί, ὅταν κατὰ κάποιον τρόπο ἤδη ξημέρωνε, καὶ σχεδὸν ἀνέτελλε ὁ Φωσφόρος, καὶ προχωροῦσε ἡ νοητὴ ἡμέρα γιὰ μᾶς, καὶ ἔφευγε ἤδη ἡ νύχτα καὶ χανόταν τὸ δαιμονικὸ σκοτάδι, φανερώθηκε φωτεινὴ ἢ ὠραϊότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁποῖα ἔχει τὸ σεβάσιμο θυσιαστήριο, πάνω στὸ ὁποῖο τελεῖται τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἦταν παρούσες σ' αὐτὸ καὶ οἱ φυλὲς τῆς γῆς σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τῶν λίθων. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, μετατρέποντας τὴν εἰκόνα τοῦ παραδείγματος σὲ πραγματικότητα, γράφει σ' αὐτοὺς πού εἶναι ἀγιασμένοι μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ· «Μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο καὶ σεῖς, σάν πέτρες ζωντανές, οἰκοδομεῖσθε σὲ οἶκο πνευματικὸ καὶ ἅγιο ἱερατεῖο»¹⁰⁵. Τότε καὶ οἱ νέοι πρόσφεραν τὰ ὀλοκαυτώματα, καὶ ἔγιναν πνευματικοὶ ἱερουργοί. Τότε δηλαδή, τότε βρεθήκαμε μπροστὰ στὸν Πατέρα, καὶ παρουσιάσαμε μπροστὰ του τὸ γενναῖο φρόνημα τῆς διάνοιάς μας, καὶ ὄντας ἔτοιμοι νὰ παρουσιάσουμε κάθε τι καλὸ, ἀνάλογα μὲ τὶς δυνατότητές μας. Αὐτὸ ἄλλωστε προέλεγε σὲ μᾶς μὲ σαφήνεια καὶ ὁ ἴδιος ὁ θεῖος Δαβὶδ, μιλώντας ὡς ἐκπρόσωπος τῶν πιστῶν πρὸς τὸν Θεὸ τῶν ὅλων· «Τὸ πρῶι θὰ ἀκούσεις τὴ φωνή μου. Τὸ πρῶι θὰ παρουσιασθῶ μπροστὰ σου καὶ θὰ μὲ δεῖς, γιατί σὺ δὲν εἶσαι Θεὸς πού θέλεις τὴν ἀνομία, οὔτε καὶ θὰ παραμείνει κοντά σου ὅποιος σκέπτεται τὸ κακό»¹⁰⁶.

106. Ψαλμ. 5, 4-5.

Ἦγιασμένοι δὴ οὖν καὶ ὡς ἐν τύποις ἔτι καθηgniσμένοι τῷ αἵματι, « Ανεφοίτων εἰς τὸ ὄρος Μωσῆς τε καὶ Ἀαρών, καὶ Ναδάβ καὶ Ἀθιούδ, καὶ ἑβδομήκοντα τῆς γερουσίας Ἰσραήλ, καὶ εἶδον τὰ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἔργον ὡσεὶ πλίνθου σαπφείρου, 5 καὶ ὡσπερ ἔργον στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ τῆ καθαρότητι. Καὶ τῶν ἐπιλέκτων τοῦ Ἰσραήλ οὐ διεφάνησεν οὐδεὶς. Καὶ ὤφθησαν ἐν τῷ τόπῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔφαγον καὶ ἔπιον». Ἀκούεις ὅπως τεθέ-
 ανται τὸν τοῦ Θεοῦ λεγόμενον τόπον ὡς ἐν εἶδει στερώματος οὐρανοῦ; Ἐναγῆς γὰρ ὁ οὐρανὸς καὶ σαπφείρω εἰκὸς τὸ ἄνω-
 10 τάτω καὶ αἰθέριον χρῶμα. Πρέπων δὲ ὅτι μάλιστα χῶρος ὁ οὐρα-
 νός, καὶ ἐφ' ᾧ ἐπαναπαύεται, καταλύων ἐν ἀγγέλοις. Ἅγιος γὰρ ἐν ἀγίοις κατοικεῖ, καὶ οἰονείτως ἐπανακλίνεται τοῖς τὴν ἄνω τρί-
 βουσι πόλιν, διὰ τὸ λίαν εὐφυνὲς καὶ εἰς ἀρειότητα ζωῆς εὐ μάλα διεξεσμένον. Ἁγίαν γὰρ εἶναι πιστεύομεν τὴν τῶν ἄνω πνευμά-
 15 των πληθύν. Ὡφθη δὴ οὖν τὰ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς εἰς τὸ ὄρος ἀναβεδηκόσιν, ὡς ἐν εἶδει στερεώματος οὐρανοῦ τῆ καθαρό-
 τητι, φησίν. Ἔδει γάρ, ἔδει, τοὺς τὴν πολύθεόν ποτε κατηρωσθη-
 κότας πλάνησιν καὶ τῆ κτίσει λελατρευκότας, εἶτα κεκλημένους εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ, χρησίμως τε καὶ ἀναγκαίως ἰδεῖν ὅτι καὶ
 20 αὐτὸν ὑπὸ πόδας ἔχει τὸν οὐρανόν, καὶ ὅτι τῶν πάντων ἐστὶ Δε-
 σπότης, ὡς παρενεγκὼν τὰ πάντα πρὸς ὑπαρξιν, ὁ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ ἀπάτης ἀπολυτρούμενος.

Ὅτι δὲ καὶ τοῖς εἰς τὴν ἄνω κατὰ καιροὺς εἰσελαίνουσι πόλιν παρεικάζεται πάλιν τὸ καὶ τῶν θείων χαρισμάτων πλουσίως με-
 25 τασχεῖν καὶ τὸ ἐντροφῆσαι δεῖν τοῖς πνευματικοῖς παρὰ Χριστοῦ ἀγαθοῖς, διαδείξει τό, ἐν τόπῳ γενομένους Θεοῦ, φαγεῖν καὶ πιεῖν τοὺς ἀναβεδηκότας. Ἄλλ' ἐν μὲν οἷς ἔναγχος ἔφην, μόνος προσε-
 τάττετο Μωσῆς ἐγγίσει πρὸς τὸν Θεόν, οἳ γε μὴν ἕτεροι προσ-
 κυνεῖν μακρόθεν, οἷς καὶ συνῆν Ἀαρών. Ἐλέγομεν δέ, ὅτι μεθ'
 30 ἡμῶν γέγονε τῆ φύσει μακρόθεν ὁ ἐγγύς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὧν

Ἅγιασμένοι λοιπὸν καὶ ἔξαγνισμένοι ἐπίσης ὑπὸ μορφὴ τύπων μὲ τὸ αἷμα, «Ἐπέστρεψαν στοὺς ὄρους ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἀαρών, καθὼς καὶ ὁ Ναδάβ καὶ ὁ Ἀβιουὺδ καὶ ἑβδομήντα ἀπὸ τοὺς γεροντότερους Ἰσραηλίτες, καὶ εἶδαν τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν του νὰ εἶναι κατασκευασμένα σὰν ἀπὸ πλίνθους σαπφείρου, καὶ σὰν κατασκευάσμα πού εἶχε τὴν καθαρότητα τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ δὲν διαφώνησε κανένας. Καὶ παρουσιάσθηκαν στὸν τόπο τοῦ Θεοῦ καὶ ἔφαγαν καὶ ἤπιαν»¹⁰⁷. Ἀκοῦς ὅτι εἶδαν πὼς ὁ ὀνομαζόμενος τόπος τοῦ Θεοῦ εἶχε τὴν ὄψη τοῦ οὐρανοῦ στερεώματος; Γιατί ὁ οὐρανὸς εἶναι λαμπερὸς καὶ ὁμοίος μὲ τὸ ἀνώτατο καὶ αἰθέριο χρῶμα τοῦ σαπφείρου, καὶ ὅτι ὁ οὐρανὸς εἶναι ὁ χῶρος πού πρέπει κατεξοχὴν στὸν Θεὸ καὶ στὸν ὁποῖο ἀναπαύεται αὐτὸς καὶ ἠρμεῖ ἀνάμεσα σὲ ἀγγέλους. Γιατί, ὄντας ἅγιος, κατοικεῖ ἀνάμεσα σὲ ἁγίους, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐπαναπαύεται μεταξὺ ἐκείνων πού διαμένουν στὴν οὐράνια πόλη, λόγῳ τῆς μεγάλης εὐφυΐας τους, καὶ ἐπειδὴ εἶναι κατεξοχὴν καμωμένοι γιὰ ἀνώτερη καὶ ἀγιώτερη ζωὴ. Γιατὶ πιστεύουμε ὅτι εἶναι ἅγιο τὸ πλῆθος τῶν οὐράνιων πνευμάτων. Τὰ ἴχνη λοιπὸν τῶν ποδῶν του φάνηκαν σ' αὐτοὺς πού ἀνέβηκαν στοὺς ὄρους καθαρὰ, λέγει, σὰν τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ. Γιατὶ ἔπρεπε ὅπωςδήποτε, ἐκεῖνοι πού κάποτε εἶχαν προσβληθεῖ ἀπὸ τὴν πολὺθεο πλάνη καὶ εἶχαν λατρεύσει τὴν κτίση, ὅταν κλήθηκαν νὰ γνωρίσουν τὸν Θεό, ἦταν χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο νὰ δοῦν, ὅτι ἀκόμα καὶ τὸν οὐρανὸ τὸν ἔχει κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του, καὶ ὅτι εἶναι Δεσπότης τῶν ὄλων, ἐκεῖνος πού δημιουργοῦσε τὰ πάντα, ἐκεῖνος πού τοὺς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἀπάτη.

Ὅτι ὁμως ὑποδηλώνεται ὅτι καὶ αὐτοὶ πού εἰσέρχονται κατὰ καιροὺς στὴν οὐράνια πόλη, θὰ γίνουν μέτοχοι τῶν πλούσιων χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ἀπολαύσουν τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὸν Χριστό, θὰ μποροῦσε νὰ τὸ δείξει τὸ γεγονός ὅτι ὅταν πῆγαν στὸν τόπο τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνοι πού ἀνέβηκαν ἔφαγαν καὶ ἤπιαν. Ἀλλά, σύμφωνα μὲ αὐτὰ πού εἶπα παραπάνω, μόνο ὁ Μωυσῆς διατάχθηκε νὰ πλησιάσει στὸν Θεό, ἐνῶ οἱ ἄλλοι νὰ τὸν προσκυνήσουν ἀπὸ μακριὰ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦταν καὶ ὁ Ἀαρών. Καὶ λέγαμε, ὅτι μαζὶ μὲ μᾶς βρέθηκε κατὰ τὴ φύση μακριὰ καὶ ὁ Υἱός, πού εἶναι

Υἱός, ὁ ἄκακος ἡμῶν καὶ ἀμίαντος ἀρχιερεὺς, ἵνα δι' αὐτοῦ καὶ
 σὺν αὐτῷ δὴ πάλιν εὐρισκώμεθα καὶ ἡμεῖς ἐγγύς Τοιγάρτοι
 κέκληται καὶ Ἐμμανουήλ, ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενος, «Μεθ' ἡμῶν
 ὁ Θεός». Πλὴν εἰ καὶ γέγονε μεθ' ἡμῶν ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' ἔστιν
 5 ἰδεῖν ὡς οὐδὲ αὐτῷ τῷ μακαρίῳ Μωσῆ προσιτὸς γέγονεν ὁ Πατὴρ
 δίχα τῆς αὐτοῦ μεσιτείας. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ ὁδός, αὐτὸς ἡ θύρα,
 καθάπερ ἤδη προείπομεν. Εἰσόμεθα δὲ καὶ τοῦτο πάλιν ἀπὸ γε
 τῶν ἐφεξῆς «Εἶπε γάρ», φησὶν, «ὁ Κύριος πρὸς Μωσῆν· Ἐνάθηθι
 πρὸς με εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἴσθι ἐκεῖ καὶ δώσω σοι τὰ πτυξία τὰ λίθι-
 10 να, τὸν νόμον καὶ τὰς πλάκας, ἃς ἔγραψα νομοθετῆσαι αὐτοῖς.
 Καὶ ἀναστὰς Μωσῆς καὶ Ἰησοῦς, ὁ παρεστηκὼς αὐτῷ, ἀνέβησαν
 εἰς τὸ ὄρος τοῦ Θεοῦ». Ὁρᾷς ὅτιπερ κέκληται μὲν ὁ Μωσῆς τὸν ἐν
 σκιαῖς ἔτι καὶ γραμμασιν ὑποδεξάμενος νόμον, συνανατρέχει δὲ
 αὐτῷ μὴ συγκεκλημένος ὁ Ἰησοῦς εἰς τύπον Χριστοῦ, ὃς οὐ
 15 καλεῖται παρὰ Πατρὸς ἴσως τοῖς ἄλλοις (σύνεστι γὰρ αἰεὶ), θατὴν
 δὲ τοῖς καλουμένοις τὴν ὁδὸν ἐργάζεται μεσιτεῶν καὶ συνῶν.
 Ἔστι γὰρ ἀμήχανον, ὡς ἔφην, ἐντὸς γενέσθαι τοῦ Θεοῦ καὶ
 Πατρὸς καθ' ἑτερον ἡμᾶς τρόπον, πλὴν ὅτι διὰ μόνης τῆς αὐτοῦ
 μεσιτείας. Αὐτῷ τοιγαροῦν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ὁμοῦ τῷ
 20 παναγίῳ Πατρὶ σὺν τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 νων. Ἀμήν.

Περὶ μοσχοποιίας τοῦ Ἰσραήλ.

Οἱ νόμον οὐκ ἔχοντες εἰς ἐπικουρίαν, τυφλαῖς καὶ ἀκατα-
 σκέπτους θελημάτων τροπαῖς πρὸς πᾶν ὅτιοῦν ἀποφέρονται, καὶ
 25 λίαν εὐκόλως, τῶν ἀπηχθημένων, καὶ ἐν αἰτία πολλῇ παρὰ τῷ
 Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, κἂν εἰ πολὺ φαίνονται νοσοῦντες τὸ ἀμω-
 μήτως ἔχειν, μᾶλλον δὲ κἂν εἴπερ εἴη τι καὶ τῶν ἄγαν ἐκτοπωτά-
 των, τοῦτο καὶ θαυμάζειν καὶ ἐπαινεῖν ἀξιοῖς, καὶ διακρίνειν οὐκ
 οἶδεν ὃ τί ποτὲ ἐστὶν ἀξιόληπτον ἀληθῶς ἢ τὸ ἐναντίον αἰσχρὸν

κοντά στον Θεό και Πατέρα, ο άκακος και άμόλυντος άρχιερέας, ώστε μέσω αυτού και μαζί με αυτόν να βρεθούμε πάλι και έμεις κοντά στον Θεό. Γι' αυτό άκριβώς έχει όνομασθεί και Έμμανουήλ, που έρμηνεύόμενο τó όνομά του σημαίνει: "Ο Θεός είναι μαζί μας". Όμως, αν και ήρθε ανάμεσά μας σαν άνθρωπος, όμως μπορούμε να δούμε ότι ούτε και στον ίδιο τον μακάριο Μωυσή δέν έγινε προσιτός ο Πατέρας χωρίς τή δική του μεσιτεία. Γιατί αυτός είναι ή θύρα, όπως ήδη προείπαμε. Θα τó γνωρίσουμε όμως και αυτό πάλι από τά έξήης· γιατί λέγει: «Είπε ο Κύριος προς τόν Μωυσή· 'Ανέβα προς έμένα στο όρος, και στάσου εκεί, και θα σου δώσω τίσ πέτρινες πλάκες, τόν νόμο και τίσ πλάκες που έγραψα για να δώσω νόμους σ' αυτούς. Και άφου σηκώθηκε ο Μωυσης και ο Ίησους (του Ναη), που ήταν κοντά του, ανέβηκαν στο όρος του Θεού»¹⁰⁸. Βλέπεις ότι κλήθηκε δέβαια ο Μωυσης να πάρει τόν υπό μορφή σκιών άκόμα και γραπτό νόμο, άνεβαίνει όμως μαζί του χωρίς να έχει προσκληθεί και ο Ίησους (του Ναη), προτυπώντας τόν Χριστό, ο όποιος δέν καλείται από τόν Πατέρα, όπως οί άλλοι (γιατί πάντοτε είναι μαζί του), και κάνει βατό τόν δρόμο σ' αυτούς που καλούνται μεσολαδώντας και συνυπάρχοντας. Γιατί είναι, όπως είπα, αδύνατο να βοηθούμε έμεις μέσα στον Θεό και Πατέρα με άλλον τρόπο, παρά μόνο με τή δική του μεσολάδηση. Σ' αυτόν λοιπον πρέπει ή δοξα και ή δύναμη, μαζί με τόν πανάγιο Πατέρα και τó άγιο Πνεύμα, στους αιώνες των αιώνων. 'Αμήν.

Γιά τήν κατασκευή του μόσχου από τούς Ίσραηλίτες.

Αυτοί που δέν έχουν νόμο για να τούς βοηθάει, στρέφονται με τυφλές και άπερίσκεπτες μεταβολές των θελημάτων τους προς κάθε τι, και μάλιστα πολύ εύκολα, από αυτά που είναι μισητά και κατακριτέα πολύ και από τόν Θεό και από τούς ανθρώπους, και αν άκόμα φαίνονται, επειδή πάσχουν πολύ, ότι αυτά είναι άμемπτα, ή καλύτερα, άκόμα και αν κάτι είναι από τά πολύ παράδοξα, αυτό και τó θαυμάζουν και άπαιτούν να τó επαιτούν, και δέν μπορούν να διακρίνουν αυτό που είναι πραγματικά άξιο να τó δεχθούν, ή, αντί-

108. *Εξ. 24, 12-13.

καὶ ὑποπτον. Ὅνπερ γὰρ τρόπον ὀλκάδες αἱ τὴν μεγάλην ταύτην καὶ εὐρύχωρον διαθέουσαι θάλασσαν, εἰ μὲν εὐχειρᾶ τε καὶ ἀριστοτέχνην ἔχουεν τὸν τοῖς πηδαλίους ἐφεστηκότα, τὸν ἐπ' εὐθὺ διάττουσι δρόμον, εἰ δὲ δὴ τις εἶη τῶν οὐ λίαν εὐτεχνεσιτάτων, 5 διαρριπτοῦνται πανταχῆ, μονονουχὶ προσνεύουσαι τῷ προσωθοῦντι κύματι ὅποιπερ ἂν δύναιτο περιελαύνειν αὐτάς, οὕτω καὶ ἡ ἀνθρώπου ψυχὴ, νόμον οὐκ ἔχουσα τὸν ἐφεστηκότα, πρὸς πᾶν αὐτῆ δοκοῦν ἀπονεύει ραδίως καὶ τοῖς τῶν ἰδίων ἡδονῶν καταμεθύει κύμασι. Τοῦτο πεπονθότα τὸν Ἰσραὴλ εὐρήσομεν. Βεβηκότα 10 γὰρ οὕτω τὸν νοῦν εἰς εὐσέβειαν ἔχων, οὔτε μὴν ἐρηραιομένην μετὰ Θεοῦ τὴν καρδίαν, ἀνόπιν ὥσπερ ἰὼν κατεφωρᾶτο πάλιν, καὶ τῆς ἐπαράτου καὶ βδελυρᾶς εἰδωλολατρίας ἠγαπηκῶς τὰ ἐγκλήματα. Τοιγάρτοι περὶ αὐτῶν καὶ αὐτὸς ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ· «Ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρ- 15 χεται δι' ἀνδρῶν τόπων, ζητοῦν ἀνάπαντι, καὶ οὐχ εὐρίσκει, καί, Ὑποστρέψω», φησὶν, «εἰς τὸν ἴδιον τόπον. Καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σχολάζοντα, σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον τότε πορεύεται καὶ λαμβάνει ἕτερα ἐπτὰ πνεύματα πονηρότερα ἐαυτοῦ. Καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖ- 20 νου χεῖρονα τῶν πρώτων». Εἶτα τούτοις προστιθείς, «Ἀμήν», φησί, «λέγω ὑμῖν, οὕτως ἔσται τῆς πονηρᾶ ταύτης γενεᾶ».

Ἀπελήλατο μὲν γὰρ ἐν ἀρχαῖς τὸ πνεῦμα τὸ πονηρόν, ὅτε τεθύκασι τὸν ἀμὸν εἰς τύπον τοῦ Χριστοῦ, κατεχρίθησάν τε τῷ αἵματι καὶ διέδρασαν τὸν ὀλοθρευτήν. Ἄλλ' ἰδοὺ πάλιν εἰσπέπε- 25 κε, καὶ πολὺ χειρόνως ἢ πάλαι, εἴπερ ἐστὶν ἀληθῆς ὁ λέγων περὶ τῶν τὰ τοιαύτα νοσεῖν ἡρημένων· «Κρεῖσσον γὰρ ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐπιγνοῦσιν, εἰς τὰ ὀπίσω ἀνακάμψαι ἀπὸ τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἀγίας ἐντολῆς. Συμβέβηκεν αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς Παρομιᾶς· «Κύων ἐπιστρέψας 30 ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα», καί, «Ἦς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβό-

θετα, αίσχρὸ καὶ ὑποπτο. Ὅπως δηλαδὴ τὰ ἰσιοφόρα πλοῖα ποὺ διασχίζουν αὐτὴ τὴ μεγάλη καὶ πλατειὰ θάλασσα, ἐὰν ἔχουν κάποιον ἰκανὸν καὶ ἐπιδέξιο στὸ νὰ κατευθύνει τὰ πηδάλια, πορεύονται τὸν ἴσιο δρόμο, ἐνῶ ἐὰν εἶναι κάποιος ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ τοὺς πολὺ καλοὺς καπετάνιους πέφτουν μὲ ὀρμὴ παντοῦ, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο βοηθοῦν τὸ κύμα νὰ τὰ στρώχνει καὶ νὰ τὰ ὀδηγεῖ ἐκεῖ ὅπου θέλει, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν δὲν ἔχει νόμο ποὺ νὰ τὴν καθοδηγεῖ, στρέφεται εὐκόλα πρὸς κάθε τι ποὺ τῆς φαίνεται καλό, καὶ μεθ' αὐτὸ τὰ κύματα τῶν ἡδονῶν τῆς. Αὐτὸ ἀκριβῶς βλέπουμε νὰ ἔχει πάθει καὶ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ νοῦς του δὲν βάδιζε πρὸς τὴν εὐσέβεια, οὔτε ἡ καρδιὰ του ἦταν στηριγμένη στὸν Θεό, φαινόταν πάλι ὡς νὰ πῆγαινε πρὸς τὰ πίσω, καὶ νὰ ἔχει ἀγαπήσει τὰ ἐγκλήματα τῆς καταραμένης καὶ σιχαμερῆς εἰδωλολατρίας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας ἔλεγε γι' αὐτοὺς: «Ὅταν τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα θγεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, περνᾷ μέσα ἀπὸ ξεροὺς τόπους, ζητώντας ἀνάπαυση, ἀλλὰ δὲν βρίσκει. Καὶ τότε λέγει: Ἄς γυρίσω στὸν τόπο μου. Καὶ ἐπιστρέφοντας τὸν βρίσκει ἀδειανό, σκουπισμένο καὶ στολισμένο. Τότε πηγαίνει καὶ παίρνει μαζί του ἄλλα ἑπτὰ πνεύματα, πονηρότερα ἀπὸ αὐτό, καὶ μπαίνουν καὶ κατοικοῦν ἐκεῖ. Ἔτσι ἡ τελευταία αὐτὴ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, γίνεται χειρότερη ἀπὸ τὴν πρώτη»¹⁰⁹. Καὶ ἔπειτα προσθέτει σ' αὐτὰ λέγοντας: «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι ἔτσι θὰ συμβεῖ σ' αὐτὴν τὴν πονηρὴ γενεά»¹¹⁰.

Καὶ πράγματι, ἔδωξε στὴν ἀρχὴ τὸ πονηρὸ πνεῦμα, ὅταν θυσιάσαν τὸ ἀρνὶ ὡς τύπο τοῦ Χριστοῦ καὶ ραντίσθηκαν μὲ τὸ αἷμα του καὶ ἀπομάκρυναν τὸν ἐξολοθρευτὴ. Ἀλλὰ νὰ, ἔπεσε καὶ πάλι, καὶ μά-λιστα χειρότερα ἀπὸ παλιὰ, ἐὰν λέγει τὴν ἀλήθεια αὐτὸς ποὺ λέγει γι' αὐτοὺς ποὺ προτίμησαν νὰ πέσουν πάλι σ' αὐτὰ. Γιατὶ λέγει: «Ἦταν προτιμότερο νὰ μὴν εἶχαν γνωρίσει τὸν δρόμο τῆς δικαιοσύνης, παρά, ἐνῶ τὸν γνώρισαν, νὰ ἐπιστρέψουν πρὸς τὰ πίσω, ἀπὸ τὴν ἐντολὴ ποὺ τοὺς δόθηκε. Συνέβη δηλαδὴ σ' αὐτοὺς αὐτὸ ποὺ λέγει καὶ εἶναι ἀληθὲς ἡ παροιμία: «Σκυλὶ ποὺ γύρισε στὸ ἴδιο τὸ ξέρασμά του», καὶ «γουρουνὶ ποὺ λούζεται κυλιόμενο μέσα σὲ

110. Ματθ. 12, 45.

ρου». Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν τετολμημένων καταθρήσαιτό τις ἄν, ὅτι τῶν ἰδίων ἐμέτων ἤπτοντο πάλιν, καὶ τοῖς ἄνωθεν ἐγκυλινδεῖσθαι βορβόροις ἐξ ὑποστροφῆς ἐμελέτων. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Καὶ ἰδὼν ὁ λαὸς ὅτι κεχρόνικε Μωσῆς καταβῆναι ἐκ τοῦ ὄρους, συνέ-
5 στη ὁ λαὸς ἐπ' Ἀαρῶν, καὶ λέγουσιν αὐτῷ Ἀνάστηθι καὶ ποιήσον ἡμῖν θεούς, οἱ προπορεύονται ἡμῶν. Ὁ Μωσῆς οὗτος ὁ ἄνθρωπος, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, οὐκ οἶδαμεν τί γέγονεν αὐτῷ. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἀαρῶν· Περιέλεσθε τὰ ἐνώτια τὰ χρυσᾶ τὰ ἐν τοῖς ὠσὶ τῶν γυναικῶν ὑμῶν καὶ τῶν θυγατέρων,
10 καὶ ἐνέγκατέ μοι. Καὶ περιείλοντο πᾶς ὁ λαὸς τὰ ἐνώτια τὰ χρυσᾶ τὰ ἐν τοῖς ὠσὶ τῶν γυναικῶν αὐτῶν, καὶ ἤνεγκαν πρὸς Ἀαρῶν. Καὶ ἐδέξατο ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, καὶ ἔπλασεν αὐτὰ ἐν τῇ γραφίδι, καὶ ἐποίησεν αὐτοῖς μόσχον χωνευτόν. Καὶ εἶπαν· Οὗτοι οἱ θεοί σου, Ἰσραήλ, οἵτινες ἀνεβίβασάν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου. Καὶ
15 ἰδὼν Ἀαρῶν, ᾤκοδόμησε θυσιαστήριον ἀπέναντι αὐτοῦ, καὶ ἐκήρυξεν Ἀαρῶν, λέγων Ἐορτὴ τοῦ Κυρίου αὔριον. Καὶ ὀρθρίσας τῇ ἐπαύριον ἀνεβίβασεν ολοκαυτώματα, καὶ προσήνεγκε θυσίαν σωτηρίου, καὶ ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίξιν».

20 Ὁ μὲν θεοπέσιος Μωσῆς, τοὺς εὖ μάλα μυσταγωγούμενος νόμους, ἐποιεῖτο τὰς διατριβὰς ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ, οἱ δὲ πρὸς τὴν μέλλησιν αὐτοῦ ἀσυνέτως ὀλιγορήσαντες, φρενοβλαβείας εἰς τοῦτο κατωλίσθησαν, ὥστε καὶ ὅτι γεγόνασιν ὑπὸ Θεῷ τῷ πάν-
τα ἰσχύοντι τάχα πον λουπὸν μηδὲ εἰδέναι παντελῶς, καίτοι καὶ
25 ἐν εἰδει πυρὸς ἐπ' ὄρους Σινᾶ τεθεαμένοι, καὶ φωνῆς αὐτήκοοι γεγονότες, καὶ μεσιτεύειν αὐτοῖς λελιπαρηκότες Μωσέα. Ἄλλ' ὦ τῆς εἰς λῆξιν ἀσυνεσίας ἔμπλοιοι, φαίη τις ἄν αὐτοῖς· Καὶ κεχρόνικεν ὁ Μωσῆς· Εἶτα τί τοῦτο πρὸς τὸν Θεὸν ἀεὶ συνόντα τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, κἂν εἰ μὴ ὀραῖτο τυχόν; Ἀνακεκραγέτω τοίνυν
30 ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ· «Γενεὰ σχολιὰ καὶ παραπικραίνουσα», καὶ

βούρκου»¹¹¹. Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν πού τόλμησαν νὰ κάνουν, μπορεῖ κανεὶς νὰ διαπιστώσει, ὅτι ἔφαγαν πάλι τοὺς ἔμετούς τους καὶ σκέφτονταν νὰ κυλιστοῦν πάλι στοὺς παλαιότερους βούρκους. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Βλέποντας ὁ λαὸς ὅτι ἄργησε ὁ Μωυσῆς νὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὸ ὄρος, συγκεντρώθηκαν γύρω ἀπὸ τὸν Ἄαρὼν καὶ τοῦ εἶπαν· Σήκω καὶ κατασκευάσε μας θεοὺς, οἱ ὅποιοι θὰ προπορεύονται μπροστὰ ἀπὸ μᾶς, γιατί δὲν γνωρίζουμε τί συνέβη στὸν Μωυσῆ, τὸν ἄνθρωπο πού μᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Καὶ ὁ Ἄαρὼν τοὺς εἶπε· Ἀφαιρέστε ἀπὸ τὰ αὐτὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν θυγατέρων σας τὰ χρυσᾶ σκουλαρίκια, καὶ φέρετε τα σὲ μένα. Καὶ ἀφαίρεσε ὄλος ὁ λαὸς τὰ χρυσᾶ σκουλαρίκια ἀπὸ τὰ αὐτὰ τῶν γυναικῶν τους, καὶ τὰ πῆγαν στὸν Ἄαρὼν. Ὁ Ἄαρὼν τὰ πῆρε ἀπὸ τὰ χέρια τους καὶ τὰ ἐπέξεργάσθηκε μὲ τὴ σμίλη, καὶ ἔκανε γι' αὐτοὺς στὸ χωνευτήρι ἓνα μοσχάρι, καὶ εἶπε· Αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραηλιτικὴ λαέ, οἱ ὅποιοι σὲ ὀδήγησαν ἐδῶ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Καὶ βλέποντάς το ὁ Ἄαρὼν, ἔκτισε ἀπέναντι τοῦ μοσχarioῦ θυσιαστήριο, καὶ κήρυξε λέγοντας· Αὐριο θὰ εἶναι ἑορτὴ τοῦ Κυρίου. Καὶ ἀφοῦ σηκώθηκε τὴν ἐπόμενη ἡμέρα, ἀνέδασε ὀλοκαυτώματα στὸ θυσιαστήριο καὶ πρόσφερε θυσία γιὰ τὴ σωτηρία τους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, καὶ ὁ λαὸς κάθισε νὰ φάει καὶ νὰ πιεῖ, καὶ μετὰ σηκώθηκαν νὰ χορέψουν»¹¹².

Ἐνῶ δηλαδὴ ὁ θεοπέσιος Μωυσῆς ἐλάμβανε ἄριστα καὶ κατὰ μυστικὸ τρόπο τοὺς νόμους ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἔμενε στὸ ὄρος Σινᾶ, ἐκεῖνοι, ἀδιαφορώντας ἀπερίσκεπτα γιὰ τὴ φροντίδα του, γλίστησαν σὲ τέτοιο μέγεθος φρενοδράβειας, ὥστε οὔτε κἂν νὰ γνωρίζουν ὅτι τέθηκαν κάτω ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι παντοδύναμος, μολονότι βέβαια τὸν εἶχαν δεῖ στὸ ὄρος Σινᾶ μὲ τὴ μορφὴ φωτιᾶς, καὶ εἶχαν ἀκούσει μὲ τὰ ἴδια τους τὰ αὐτὰ καὶ τὴ φωνὴ του, καὶ εἶχαν ἐκλιπαρήσει τὸν Μωυσῆ νὰ μεσιτεύσει γι' αὐτοὺς. Ἀλλὰ, πόσο πραγματικὰ γεμᾶτοι ἀπὸ ἄκρα ἀπερισκεψία εἴστε, θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τοὺς πεῖ. Ἄργησε πολὺ ὁ Μωυσῆς. Καὶ ποιά σχέση ἔχει αὐτὸ μὲ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος βρῖσκεται πάντοτε μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς, ἔστω καὶ ἂν ἐνδεχομένως δὲν φαίνεται; Ἄς ἀνακράξει λοιπὸν ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ· «Γενεὰ στρεβλὴ καὶ πού πικραί-

112. *Εξ. 22, 1-6.

πρός γε τοῦτο Μωσῆς «Ἐπελάθου Θεοῦ τρέφοντός σε». Ποίων δὲ ἐδεῖτο θεῶν, ὁ παραδόξως οὕτω λελυτρωμένος, δι' ὃν ἡ χάλασα καὶ ὁ τριήμερός σκοτός τῆς τῶν Αἰγυπτίων κατεχεῖτο γῆς, δι' ὃν ἀπολώλασι ἐν νυκτὶ μιᾷ τὰ πάντων πρωτότοκα, ᾧ ἡ ἀγρία καὶ 5 ἀνουθέτητος θάλασσα τὴν τῶν διωκόντων ὠμότητα διαδιδράσκειν ἐδίδου; Ἄλλ' εἴ τις ἔλοιτο τὰ καθ' ἕκαστα λέγειν, μακρὸν ἐφ' ἅπασι δαπανήσει λόγον.

Μέλλοντος δὴ οὖν τοῦ πανσόφου Μωσέως, ἐπεφύοντο τῷ Ἄαρῶν, ὁ δὲ ἀφόρητον ἤδη πως τεθεαμένος τὴν ἔφοδον (ἀνακε- 10 κράγειςαν γάρ· «Ποίησον ἡμῖν θεοῦς, οἱ προπορεύονται ἡμῶν»), προσκομίζειν ἐκέλευσε τὰ τε τῶν γυναικῶν καὶ τῶν θυγατέρων ἐνώτια. Οἱ δὲ προσῆγον εὐθύς. Ὅτι πεπτώκασιν εἰς τὴν ἐν Αἰγύπτῳ πλάνησιν καὶ ταῖς ἀρχαίαις ὠλίσθησαν ἀδουλίαις, δι' αὐτοῦ τοῦ πράγματος κατέδειξεν Ἄαρῶν, ἐν εἶδει τοῦ μό- 15 σχου διαπλάσας αὐτοῖς τὸ προσκυνούμενον ἄγαλμα. Μόσχος γὰρ ἦν ἐν Αἰγύπτῳ τὸ σέβας αὐτοῖς τε τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ τοῖς τὴν ἐκείνων ἀπάτην ἠρωσθηκόσιν. Ὅρας οὖν ὅπως ὑποφέρονται εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς; Εἰσέφρησε πάλιν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα καὶ γέγονεν αὐτοῖς, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, «χείρονα τῶν 20 πρώτων, τὰ λοιόθια». Οἶμαι δὲ ὅτι λίαν οἰκονομικῶς ὁ θεοσπέσιος Ἄαρῶν ἐξήτησε τὰ ἐνώτια, μονονουχὶ διὰ τούτου σημαίνων, ὅτι τοῦ καθήκοντος κόσμου τὴν ἑαυτῶν σεσυλήκασιν ἀκοήν, ἔχοντες μὲν οὐκέτι τὸ εὐπειθές, παρενηνεγμένοι δὲ μᾶλλον εἰς θεο- 25 μοσῆ καὶ βέβηλον ἀπειθείαν. Θεοῦ γὰρ λέγοντος, «Οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ», εἶτα τοὺς λόγους κατακροτήσαντες καὶ τῇ παγκάλῳ ψήφῳ τιμήσαντες, εἰρηκότες τό, «Πάντα ὅσα εἶπεν ὁ Θεός, ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα», θεοῦς ἐξήτουν γλυπτοῦς. Ὅρας ὅπως ἀποβεβλήκασι τὸ εὐήκοον; Καὶ τοῦτο, οἶμαι, τῶν ὧτων ὁ κόσμος.

113. Ψαλμ. 77, 8.

114. Δευτ. 32, 18.

νεις τὸν Θεὸ μὲ τὰ ἔργα σου»¹¹³, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ ὁ Μωυσῆς: «Λησιμόνησες τὸν Θεὸ πού σέ τρέφει»¹¹⁴. Καὶ ποιούς θεοὺς εἶχε ἀνάγκη, ὁ λαὸς πού ἦταν ἐλευθερωμένος μὲ τόσο θαυμαστό τρόπο, γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες ἢ χώρα τῶν Αἰγυπτίων κατεχόταν ἀπὸ χαλάζι καὶ σκοτάδι, καὶ σκοτώθηκαν μέσα σὲ μία νύχτα ὅλα τὰ πρωτότοκα, καὶ γιὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἄγρια καὶ ἀνεπίδεκτη νοουθεσίας θάλασσα ἐπέτρεψε νὰ διαφύγουν τὴν ὠμότητα τῶν διωκτῶν τους; Ἄλλὰ ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ ἐξιστορήσει ὅλα τὰ σχετικὰ γεγονότα, θὰ χρειαζόταν νὰ δαπανήσει πολὺν λόγο γιὰ ὅλα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ πάνσοφος Μωυσῆς καθυστεροῦσε νὰ ἐπιστρέψει, ἐπιτέθηκαν στὸν Ἄαρὼν, καὶ ἐκεῖνος, βλέποντας ὅτι ἡ ἐπίθεσή τους ἦταν ἀνυπόφορη (γιατὶ ἔκραζαν: «Κάνε μας θεοὺς, οἱ ὅποιοι θὰ προπορεύονται καὶ θὰ μᾶς ὀδηγοῦν»¹¹⁵), τοὺς διέταξε νὰ φέρουν τὰ σκουλαρίκια τῶν γυναικῶν καὶ τῶν θυγατέρων τους. Καὶ ἐκεῖνοι τὰ ἔφεραν ἀμέσως. Ὅτι λοιπὸν εἶχαν πέσει στὴν πλάνη τῆς Αἰγύπτου καὶ γλίστρησαν στὶς παλιές ἀπερισκεψίες, τὸ ἀπέδειξε ὁ Ἄαρὼν μὲ τὴν πράξη του αὐτὴν, κατασκευάζοντας γι' αὐτοὺς τὸ ἄγαλμα πού προσκυνοῦσαν, τὸ ὁποῖο εἶχε μορφή μοσχαριοῦ. Γιατὶ τὸ μοσχάρι ἦταν στὴν Αἰγύπτο ἀντικείμενο μεγάλου σεβασμοῦ καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Αἰγυπτίους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀκείνους πού ἔπασχαν ἀπὸ τὴν ἀπάτη αὐτῶν. Βλέπεις ὅτι ἐπιστρέφουν στὰ παλιὰ; Εἰσχώρησε πάλι μέσα τους τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα, καὶ ἔγιναν γι' αὐτοὺς, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Σωτῆρα, «τὰ τελευταῖα χειρότερα ἀπὸ τὰ πρῶτα»¹¹⁶. Καὶ νομίζω ὅτι ὁ θεοσπίσιος Ἄαρὼν σκόπιμα ζήτησε τὰ σκουλαρίκια, θέλοντας μὲ αὐτὸ νὰ δείξει, ὅτι μὲ τὴ στέρηση τῶν κοσμημάτων ἀφήρσαν τὴν ἀκοή τους. Μὴ ἔχοντας δηλαδὴ πᾶ τὴν ὑπακοή, παρασύρθηκαν μᾶλλον σὲ θεομίσητη καὶ ἀνόσια ἀπειθαρχία. Γιατὶ, ἐνῶ ὁ Θεὸς ἔλεγε, «Δὲν θὰ ὑπάρχουν σὲ σένα ἄλλοι θεοὶ ἐκτὸς ἀπὸμένα»¹¹⁷, καὶ ἐνῶ ἀποδέχθηκαν τὰ λόγια του καὶ ἔδειξαν σεβασμὸ μὲ τὴν πολὺ ὠραία ἀπόφασή τους, λέγοντας, «Ὅλα ὅσα εἶπε ὁ Θεὸς θὰ τὰ ἐφαρμόσουμε καὶ θὰ πειθαρχήσουμε σ' αὐτὰ», ζητοῦσαν θεοὺς γλυπτοῦς. Βλέπεις ὅτι ἀπέβαλαν τὴν ὑπακοή; Καὶ νομίζω πῶς αὐτὸ σήμαιναν τὰ στολίδια τῶν αὐτιῶν.

115. Εξ. 32, 1.

116. Ματθ. 12, 45.

117. Ἐξ. 20, 3.

Θέα δέ, ὅπως καταμειδιᾷ τῶν ἐγχειρημάτων ὁ Ἀαρών. Ἐπι-
 δείξας γάρ αὐτοῖς τὸ ἐν εἶδει μόχου πεποιημένον ἄγαλμα, προσε-
 φώνει λοιπόν· «Οὗτοι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραήλ, οἵτινες ἀνεδίδασάν σε
 ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Ἄλλ' οὐκ ἐν μόσχῳ λελύτρωνται (πῶς γὰρ ἦ
 5 πόθεν), ἀλλ' «ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ ἐν θραχίονι ὑψηλῷ», καὶ ἐν
 σημείοις καὶ τέρασιν. Οὐκοῦν ὡς εἰς ἀνάμνησιν τῶν παρὰ Θεοῦ
 γεγονότων, κατειρωνεύεται, λέγων· «Οὗτοι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραήλ».
 Προσῆγεν δὲ καὶ θυσίας ἔφαγον δὲ καὶ πεπῶκασιν ὡς ἐν ἑορτῇ,
 «καὶ ἀνέστησαν παιζειν». Ἐψεται γὰρ ἀποστάσει τῇ παρὰ Θεοῦ
 10 τὸ ἐνδεσμεῖσθαι τοῖς σαρκικοῖς, καὶ τρυφὴν ἠγγεῖσθαι τὴν ἀκαθα-
 ροσίαν, καὶ τέρψιν οἰεσθαι καλὴν καὶ ἡδεῖαν, τὰ ἐφ' οἷς ἦν αὐτοὺς
 κατοπιώξειν ἄξιον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος τοῖς σαρ-
 κικοῖς ἐγκλήμασιν ἐναρίθμιον ἐτίθει τὴν ἀκάθαρτον εἰδωλο-
 λατρίαν· «Φανερὰ γάρ ἐστι τὰ ἔργα τῆς σαρκός, ἅτινά ἐστι, πορ-
 15 νεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρία». Προμνήστρια γὰρ καὶ
 τῶν ἔτι χειρόνων ἢ πλάνησις καὶ τὸ ἔξω φέρεσθαι Θεοῦ, νοσεῖν
 ἀναγκάζει τὰ πάντων αἰσχιστὰ τῶν κακῶν. Οἱ μὲν γὰρ ἐχόρευον,
 ἀνιέντες, οἶμαι που, τὰς ἐπιδεικνύουσας ὑδράς, δρωῦντές τε καὶ λέγον-
 τες ἅ τῶν μεθυόντων ἐστὶν ἐγκλήματα.

20 Ἄγνοοῦντι δὲ τὰ τετολμημένα τῷ θεσπεσίῳ Μωσῇ φανερὰ
 καθίστησι Θεός, οὕτω λέγων· «Βάδιξε, τὸ τάχος ἐντεῦθεν κατά-
 θεθι· ἠνόμησε γὰρ ὁ λαός, ὃν ἐξήγαγες ἐκ γῆς Αἰγύπτου. Πα-
 ρέβησαν ταχὺ ἐκ τῆς ὁδοῦ ἧς ἐνετείλω αὐτοῖς. Ἐποίησαν ἑαυτοῖς
 μόσχον, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ καὶ τεθύκασιν αὐτῷ καὶ εἶπαν
 25 Οὗτοι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραήλ, οἵτινες ἀνεδίδασάν σε ἐκ γῆς Αἰγύ-
 πτου. Καὶ νῦν ἕασόν με, καὶ θυμωθεῖς ὀργῇ εἰς αὐτούς, ἐκτρίψω
 αὐτούς καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα. Καὶ ἐδεήθη Μωσῆς ἐναν-
 τίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ». Ἀκούεις ὅπως ἐλαφρὸν καὶ εὐπα-
 ράφορον ὄντα τὸν Ἰσραήλ καὶ πολὺ λίαν εὐπετῆ εἰς ἀπόστασιν;
 30 Οὐδὲ λαὸν «ἴδιον» ὀνομάζειν ἀξιοῖ, ἀλλὰ καίτοι διορισόμενος τὸν

118. Ἔξ. 32, 4.

119. Ψαλμ. 135, 12.

Και πρόσχε με ποιόν τρόπο ὁ Ἄαρὼν εἰρωνεύεται τὸ ἔγχειρημα. Δείχνοντάς τους δηλαδή τὸ ἄγαλμα ποῦ ἦταν καμωμένο με τὴ μορφὴ μοσχარიοῦ, τοὺς εἶπε· «Αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραηλιτικὴ λαέ, οἱ ὁποῖοι σὲ ἐλευθέρωσαν ἀπὸ τῆ χώρα τῆς Αἰγύπτου»¹¹⁸. Ὅμως δὲν εἶχε ἐλευθερωθεῖ με τὸ μοσχάρι (πῶς ἄλλωστε καὶ ἀπὸ ποῦ;) ἀλλά, «Μὲ χέρι δυνατὸ καὶ βραχίονα ὑψηλὸ»¹¹⁹, καὶ με ἐκπληκτικὰ θαύματα καὶ ὑπερφυσικὰς ἐνέργειες. Γιὰ νὰ τοὺς θυμίσει λοιπὸν τὰ γεγονότα τοῦ Θεοῦ, τοὺς εἰρωνεύεται, λέγοντας· «Αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραηλιτικὴ λαέ. Πρόσφερε ἐπίσης καὶ θυσίες, καὶ ἔφαγαν καὶ ἤπιαν, σὰν νὰ εἶχαν γιορτὴ, καὶ ἄρχισαν νὰ χορεύουν»¹²⁰. Τὴν ἀπομάκρυνση δηλαδή ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴν ἀκολουθεῖ ἡ δέσμευση με τὰ σαρκικὰ, καὶ τὸ νὰ θεωρεῖται ἀπόλαυση ἢ ἀκαθαρσία, καὶ εὐχαρίστηση καλὴ καὶ γλυκειά, ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ δύρονται. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἀνάμεσα στὰ σαρκικὰ ἁμαρτήματα τοποθετοῦσε καὶ τὴν ἀκάθαρτη εἰδωλολατρία· γιατί λέγει· «Εἶναι φανερά τὰ ἔργα τῆς σάρκας· πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀκολασία, εἰδωλολατρία»¹²¹. Γιατί ἡ πλάνη εἶναι προξενήτρα καὶ τῶν πιὸ χειρότερων, καὶ τὸ νὰ ὀδηγεῖται κανεὶς μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν ἀναγκάζει νὰ πάσχει ἀπὸ ὅλα τὰ χειρότερα κακὰ. Γιατί ἄλλοι χόρευαν, τραγουδώντας, ὑποθέτω, τὰ ἐπιτραπέζια τραγούδια, καὶ κάνοντας καὶ λέγοντας αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα κατηγοροῦνται οἱ μεθυσμένοι.

Ἐπειδὴ ὁμως ὁ Μωυσῆς ἀγνοοῦσε αὐτὰ ποῦ ἀποτολμοῦσαν, τοῦ τὰ φανερώνει ὁ Θεός, λέγοντάς του· «Πήγαινε, κατέβα γρήγορα ἀπὸ ἐδῶ. Ὁ λαὸς ποῦ ἐβγάλες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο παρανόμησε. Ξεστράτησαν γρήγορα ἀπὸ τὸν δρόμο ποῦ τοὺς διέταξες. Κατασκευάσαν γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς μοσχάρι καὶ τὸ προσκύνησαν, καὶ πρόσφεραν θυσίες σ' αὐτὸ καὶ εἶπαν· Αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραηλιτικὴ λαέ, ποῦ σὲ ἀπελευθέρωσαν ἀπὸ τῆ χώρα τῆς Αἰγύπτου. Καὶ τώρα ἄφησέ με, καὶ ἐπειδὴ ἔχω θυμώσει πολὺ με αὐτούς, θὰ τοὺς ἐξαφανίσω, καὶ θὰ σὲ κάνω ἔθνος μεγάλο. Καὶ παρακάλεσε ὁ Μωυσῆς τὸν Κύριο καὶ Θεὸ του»¹²². Ἀκοῦς ὅτι ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς εἶναι ἐλαφρὸς καὶ εὐμετάβλητος καὶ πολὺ εὐκόλος σὲ ἀποστασία; Ὅποτε λαὸ «δικό του» καταδέχεται νὰ τὸν ὀνομάσει. Ἀντίθετα, ἂν καὶ ὁ ἴδιος εἶχε

120. *Εξ. 32. 6

121. Γαλ. 5, 19.

122. *Εξ. 32, 7-11.

νόμον αὐτός, Μωσεῖ τὸ ρῆμα προσνέμει. «Παρέβησαν», γάρ φησι, «ταχὺ ἐκ τῆς ὁδοῦ ἧς ἐνετείλω αὐτοῖς». Ταύτητοι καὶ ὁ Χριστός τοῖς τὰ ἴσα πεφρονηκόσι καὶ τῆς ἀσεβείας τὴν δόκησιν ὑποπλαττομένοις, ἀγαθουργεῖν δὲ κατ' ἀλήθειαν οὐ μεμελετηκόσιν, 5 ἐπὶ τοῦ θείου δῆματος ἐρεῖν ἔφη τὸν Κριτὴν· «Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ, ἐργάται ἀνομίας οὐκ οἶδα ὑμᾶς». Οὐκοῦν Θεῷ γνώριμοι, καὶ λαὸς αὐτοῦ κατὰ ἀλήθειαν εἶεν ἂν οἱ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ἀδιασπᾶστος ἐχόμενοι, καὶ τὸ ἐν πίστει γνήσιον ἀποσώζοντες, καὶ ἐρηρυσμένοι πρὸς ἀγαθουργίαν, καὶ τὰ ἐκ τῆς ἐλαφρίας ἐγ- 10 κλήματα παρωθούμενοι.

Πλὴν ἐλιπάρει Μωσῆς καὶ ἀνακόπτεσθαι τὴν ὀργὴν τὴν κατὰ πάντων ἠξίου. Ἔδει γάρ, ἔδει τὸν μεσιτεύοντα μμείσθαι Χριστόν, ὃς τὴν ἄνωθεν ἐφ' ἡμᾶς οὖσαν ὀργὴν διὰ πολλὴν ἁμαρτίαν ἀπεσόβησεν, ὡς Υἱὸς τὴν ἐν πίσει δικαίωσιν τοῖς ἡμαρτηκόσι δωρού- 15 μενος. Τύπος οὖν ἄρα τῆς διὰ Χριστοῦ μεσιτείας, καὶ τοῦτο δὴ πάλιν. Καὶ ὁ μὲν θεοπέσιος Μωσῆς ταῖς ἰκεσίαις ἀποσιτᾷ τὸ ἀπότομον τῆς ὀργῆς, εἶτα κάτεισιν ἐκ τοῦ ὄρους. Ἐπειδὴ δὲ χορευόντων ἐπύθετο καὶ τὰς τῶν μεθύοντων εἰς οὓς ἐδέχετο φωνάς, καταρρήγνυσι τὰς πλάκας ἐγκεκολαμμένων αὐτοῖς τῶν νόμων, 20 οὐκέτι παιδαγωγίας ἀξιῶν ὡς ἀπειθεῖς καὶ ἀγνώμονας, ἢ ὀλιγογνώμονας, καὶ κομιδῇ μὲν εὐπάρουστον ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν ἔχοντας νοῦν, ταχεῖαν δὲ οὕτω τὴν ἀπόστασιν πεποιημένους. Ἐπειδὴ δὲ ἦκεν εἰς τὴν συναγωγὴν, συντριβει τὸν μόσχον. Εἶτα καθιεῖς εἰς ὕδωρ, πεπότικεν αὐτό, φησί, τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, μονονουχί διὰ 25 τούτου σημαίνων, ὅτι καὶ αὐτῶν ἡπάτων καὶ σπλάγγων τῶν ἐν αὐτοῖς ἄνεται τὸ δυσσέβημα. Οἶμαι δὲ ὅτι κάκεινο τάχα πον καταμηνύων αὐτοῖς, ὅτι τῆς θεβήλου καὶ θδελυρᾶς εἰδωλολατρίας ἐκμεμεστωμένην ἔχουσι τὴν καρδίαν. Προσκαλεσάμενος δὲ τοὺς ἐξελεγεμένους, ἀνειρεῖν ἐκέλευε τοὺς ὅτι μάλιστα τῶν ἄλλων αἰτι- 30 ωτάτους, καὶ ἀδελφοῦ καὶ γείτονος καὶ γνωρῶμων ἠφειδηκότας. Καὶ δὴ καὶ πεπτώκασι χιλιάδες τρεῖς καὶ εἴκοσιν. Ἐπειδὴ δὲ συμ-

θεσπίσει τὸν νόμο, ἀποδίδει τὴν πράξι στὸν Μωυσῆ· γιατί λέγει «Ἐέφυγαν γρήγορα ἀπὸ τὸν δρόμο πού τοὺς εἶχες δώσει ἐντολή». Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστός, γι' αὐτοὺς πού πίστεψαν τὰ ἴδια καὶ δέχονται αὐτὸ πού θεωρεῖ σωστὸ ἢ ἀσέβεια καὶ δὲν φροντίζουν νὰ κάνουν τὸ καλὸ, σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθεια, εἶπε ὅτι στὸ θεῖο βῆμα ὁ Κριτὴς θὰ πει· «Φύγετε ἀπὸ μπροστά μου, ἐργάτες τῆς ἀμαρτίας· δὲν σᾶς γνωρίζω»¹²³. Ὡστε λοιπὸν γνωστοὶ στὸν Θεὸ καὶ λαὸς πραγματικὰ δικὸς του εἶναι αὐτοὶ πού εἶναι ἀδιάσπαστα δεμένοι μὲ τὴν ἀγάπη του, πού διατηροῦν τὴ γνησιότητα τῆς πίστεως, πού εἶναι σταθεροὶ στὴν ἀγαθοεργία, καὶ ἀποφεύγουν τὰ πταίσματα τῆς ἐπιπολαιότητας.

Ὡστόσο ὁ Μωυσῆς τὸν παρακαλοῦσε καὶ ζητοῦσε νὰ παύσει ἡ ὀργὴ ἐναντίον ὄλων. Ἐπρεπε δηλαδή αὐτὸς πού ἦταν μεσίτης νὰ μμεῖται τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος ἀπομάκρυνε τὴν ὀργὴ πού ὑπῆρχε ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐναντίον μας ἐξαιτίας τῶν πολλῶν ἀμαρτιῶν μας, δωρίζοντας σὲ ἐκείνους πού εἶχαν ἀμαρτησεῖ, ὡς Υἱὸς, τὴ δικαίωση διὰ τῆς πίστεως. Ἐπομένως καὶ αὐτὸ ἐπίσης εἶναι τύπος τῆς μεσιτείας διὰ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ θεσπέσιος δέβαια Μωυσῆς μὲ τὶς παρακλήσεις του ἀπομάκρυνε τὴ σκληρὴ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ στὴ συνέχεια κατέβηκε ἀπὸ τὸ ὄρος. Ὅταν ὅμως πληροφορήθηκε ὅτι χορεύουν, καὶ ἔφταναν στὰ αὐτιά του οἱ φωνῆς τῶν μεθυσμένων, ἔσπασε τὶς πλάκες στὶς ὁποῖες ἦταν χαραγμένοι οἱ νόμοι, μὴ θεωρώντάς τους πιά ἀξιους γιὰ διαπαιδαγώγησι, ἐπειδὴ ἦταν ἀπειθαρχοὶ καὶ ἀγνώμονες, ἢ ὀλιγογνώμονες, καὶ ἐπειδὴ παρασυρόταν εὐκόλα ὁ νοῦς τους σὲ ἐκείνα πού δὲν ἔπρεπε, καὶ γι' αὐτὸ γρήγορα ἀποστατοῦσαν. Καὶ ὅταν ἔφτασε στὸ συγκεντρωμένο πλῆθος, κομμάτιασε τὸ μοσχάρι, καὶ ρίχνοντας τὰ θρύψαλά του στὸ νερὸ, πότισε, λέγει, μὲ αὐτὸ τοὺς Ἰσραηλίτες, δείχνοντας κατὰ κάποιον τρόπο μὲ αὐτό, ὅτι ἡ ἀσέβειά τους θὰ φάει καὶ τὰ σκώτια καὶ τὰ σπλάχνα τους. Καὶ νομίζω ὅτι προφανῶς ἤθελε νὰ τοὺς πει, ὅτι ἔχουν τὴν καρδιά τους γεμάτη ἀπὸ τὴν ἀνίερη εἰδωλολατρία. Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ κάλεσε τοὺς ἐκλεγμένους, τοὺς διέταξε νὰ σκοτώσουν τοὺς πιδὺ ὑπαίτιους ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ νὰ μὴ λυπηθοῦν οὔτε τὸ ἀδελφὸ, οὔτε τὸν γείτονα, οὔτε τοὺς γνωστοὺς τους. Ἔτσι λοιπὸν σκοτώθηκαν εἴκοσι

μέτρους ἐξήτησε δίκας τοὺς ἀναίδην οὕτω δεδυσσεθηκότας, ὑπνοοσεῖ πρὸς Θεόν, καὶ τὰς ὑπὲρ τῶν ἑτέρων ποιεῖται λιτάς. Τότε δὴ μόλις αὐτῷ κατανεύει Θεός, συνέσεσθαι λέγων ἡκιστα μὲν αὐτός, συναποστελεῖν δὲ μᾶλλον αὐτοῖς ἄγγελον ἐπιστάτην 5 καὶ καθηγησόμενον τῆς ὁδοῦ. Καὶ πρὸς γε δὴ τοῦτω κατοικιῶζει μὲν ὁ λαός, προσέταπτε δὲ Θεός, ἀφελέσθαι τὰς στολὰς καὶ πάντα τὸν κόσμον, ἰέναι τε οὕτως ἐν κατηφείᾳ. Οὐ καὶ εἰς πέρας ἐνενεγμένον, λαβὼν, φησί, Μωσῆς τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, ἔπηξεν ἔξω τῆς παρεμβολῆς.

10 Καὶ οὕτω μὲν τῆς ἱστορίας ὡς ἐν βραχέσιν ὁ λόγος, εὐρήσομεν δὲ τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ τὰ ἴσα τετολμηκότας, ὅτε καθ' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενής. Ἐκάλει μὲν γὰρ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, καθὰ πάλαι διὰ Μωσέως εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλευθερώσειν δὲ ἐπηγγέλλετο τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας. Ἡ- 15 λευθέρου γὰρ καὶ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ τῆς Αἰγύπτου πλεονεξίας καταδεξαμένους ἐν πίστει τὴν δι' αἵματος σωτηρίαν. Τεθύκασιν γὰρ τὸν ἄμνόν, ὡς ἐν τύποις, ἔτι τοῦ Χριστοῦ πληροῦντος τὸ μυστήριον. Ἄλλ' οἱ νόμον ἔχοντες τὸν παιδαγωγοῦντα καλῶς διὰ σκιᾶς καὶ τύπων ἐπὶ Χριστόν, οἱ τοὺς τοῦ Μωσέως ἄνω τε καὶ 20 κάτω προῖσχύμενοι λόγους, καὶ αὐτοῦ*Μωσέως ἠφειδηκότες (ἐτράποντο γὰρ εἰς διδασκαλίαν καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων), τῆς ὑπὸ Θεῷ λατρείας ἀπεσειόντο τὸν ζυγόν. Προσήκοντο γὰρ οὐδαμῶς τὸν δι' οὐ τῶν ὄλων κρατεῖ, τουτέστι Χριστόν. Καὶ τίς ἢ πρόφασις; Ἀπονευνεύκασιν γὰρ εἰς ἀπάτην κοσμικὴν, καὶ τὰς ἐν 25 τῷδε τῷ βίῳ τέρψεις τῆς προὔργιστέρας ποιοῦνται σπουδῆς, προσκεκροῦκασιν εἰκότως. Κεκλημένοι γὰρ εἰς τοὺς γάμους, οὐκ ἠθελον ἐλθεῖν, γυναιῶν τε καὶ ἀγρῶν προῖσχύμενοι κτήσεις. Καὶ ἦν μὲν ἤδη καιρός, δυσσεβείας εἰς τόδε κατολισθήσαντες, τὴν εἰς ἅπαν ὁργὴν ὑπομεῖναι τὸν Ἰσραὴλ. Ἀλλὰ τῶν ἁγίων λιταὶ σεσῶ- 30 κασι τὸ κατάλειμμα· πλὴν εἰς πολλοὺς ἢ δίχη. Πεπτῶκασιν γὰρ,

τρεις χιλιάδες. Και άφου λοιπόν τιμώρησε ανάλογα εκείνους που άσέβησαν με τόσο μεγάλη αναιδεια, έπέστρεψε στον Θεό και παρακάλεσε για τους άλλους. Και τότε άμέσως συγκατένευσε σ' αυτόν ο Θεός, λέγοντας, ότι θα είναι μαζί τους λιγώτερο βέβαια αυτός, αλλά θα άποστείλει μάλλον σ' αυτούς άγγελο να τους έπιστατεί και να τους οδηγεί στον δρόμο. Και ο λαός βέβαια θρηνούσε υπερβολικά γι' αυτό, ενώ ο Θεός διέταξε να βγάλουν τα φορέματά τους και όλα τα κοσμήματα, και να βαδίζουν έτσι σκυθρωποί. Και όταν αυτό περατώθηκε, πήρε, λέγει, ο Μωυσης τη σκινη του και την έστησε έξω από τον καταυλισμό.

Και η έξιτόρηση βέβαια των γεγονότων με συντομία έχει έτσι, θα βρούμε όμως τους Ίσραηλίτες να έχουν κάνει τα ίδια, όταν ο Μονογενής έγινε άνθρωπος σαν έμας. Γιατι τους καλούσε στη βασιλεία των ουρανών, όπως παλιότερα με τον Μωυση τους καλούσε στη γη της επαγγελίας, και υποσχόταν ότι θα έλευθερώσει εκείνους που πιστεύουν σ' αυτόν, όπως έλευθέρωσε και τους απογόνους του Ίσραήλ, οι όποιοι από την πλεονεξία της Αιγύπτου δέχθηκαν, με το να πιστέψουν, τη σωτηρία δια του αίματος. Γιατι θυσίασαν το άρνι, υπό μορφή τύπων, ενώ ήδη ο Χριστός τελούσε το μυστήριο. "Όμως αυτοί που είχαν νόμο που τους παιδαγωγούσε σωστά προς τον Χριστό υπό μορφή σκιών και τύπων, αυτοί που πρόβαλλαν παντού και πάντοτε τα λόγια του Μωυση, αλλά άνηφούσαν τον ίδιο τον Μωυση (γιατι σράφηκαν σε διδασκαλία και έντολες ανθρώπων), άποτίναξαν τον ζυγό της λατρείας που υπέδειξε ο Θεός. Γιατι δέν άποδέχθηκαν καθόλου εκείνον που είναι κύριος των όλων, δηλαδή τον Χριστό. Και ποιά ήταν η πρόφαση; Είχαν κλίνει προς την άπάτη του κόσμου, και δείχνοντας προθυμία προς τις εύχαριστήσεις της έδω ζωής, παρά προς εκείνες που είναι περισσότερο έπωφελείς, όπως ήταν φυσικό ήρθαν σε σύγκρουση με τον Θεό. Γιατι, ενώ ήταν καλεσμένοι στους γάμους, δέν ήθελαν να παραβρεθούν, προβάλλοντας ως δικαιολογία την άπόκτηση γυναικών και χωραφιών.¹²⁴ "Ετσι ήταν πιά καιρός, άφου είχε γλιστρήσει σε τέτοιο βαθμό άπιστίας, να υποστεί ο Ίσραηλτικός λαός την καθολική όργη." Όμως οι παρακλήσεις των άγίων έσωσαν το εύσεβές υπόλειμμα, και η κατα-

μαχαίραις και πολέμῳ πικρῷ δαπανώμενοι, ἐγνώκασι μόλις ὅτι ἐν αὐτοῖς ἐκδέθηκε κακοῦ τῆς εἰς Χριστὸν παρουσίας τὰ ἐγκλήματα. Ἀποθεβληκότες δὲ ὡσπερ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης εὐκλείας τὴν περιστολήν και πάντα κόσμον πνευματικόν, πολὺ νοσοῦσι τὸ ἄχαρι, 5 και γυμνοὶ μὲν ἀπάσης διατελοῦσι δόξης.

Ἵτι δὲ και αὐτὸς αὐτῶν ἀποπεφοίτηκεν ὁ Χριστὸς, ὑπέφη-
 νεν ὁ Μωσῆς, μακρὰν τῆς παρεμβολῆς μεθιστάς τὴν ἑαυτοῦ σκη-
 νὴν καταλελειμμένην. Πῶς γὰρ ὁ Χριστὸς τὰς τῶν Ἰουδαίων ἀγέ-
 λας, ἦτοι τὰς παρεμβολάς, και τῆς ἐκείνων πληθύος ἀποδεδρα-
 10 μηκῶς τρόπον τινὰ και ἀποτάτω χωρῶν, σκηνὴν ἀκατάσειστον
 τὴν ἐξ ἐθνῶν ἀνέδειξεν Ἐκκλησίαν, ἣν και ἰδίαν αὐτὸς ἀποφαί-
 κων, διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος φωνῆς ἃδὲ πού φησι. «Ἔδε κατοι-
 κήσω, ὅτι ἠρετισάμην αὐτήν». Ἔδει τοίνυν και κόσμον και δόξης
 15 ὁρᾶσθαι λοιπὸν ἀπημφιεσμένους, τοὺς οὐκ ἔχοντας τὸν Ἐμμα-
 νουήλ, τὸν τῆς δόξης Κύριον, τὸν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, τὸν ἐκ
 πίστεως και ἀρετῶν περιτιθέντα κόσμον, ὡς ἐπὶ τούτῳ δὴ λίαν
 ἠσθέντας εἰπεῖν. «Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ. Ἐνέ-
 δυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου και χιτῶνα εὐφροσύνης. Ὡς νυμ-
 φίῳ περιέθηκε μοι μίτραν, και ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κό-
 20 σμῳ». Ἐκπρεπὲς γὰρ δὴ λίαν τὸ κάλλος, δῆλον δὲ ὅτι τὸ ἐν Χρι-
 στῷ νοητόν, δι' οὗ και μεθ' οὗ τῷ Θεῷ και Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἀγίῳ
 Πνεύματι, νῦν και αἰεὶ και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων Ἀμήν.

Περὶ τοῦ καλύμματος τοῦ ἐν τῷ προσώπῳ Μωσέως.

Ἵ Ἀρά γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις;». Πρέπει ἂν εἰκότως
 25 τοῖς Ἰουδαίων ἐπιφθέγγεσθαι δῆμοις, οἱ πρὸς τοῦτο ἦκειν ἀπο-
 πληξίας νοηθεῖεν ἂν, ὡς ἀκαρδίους λοιπὸν παρά γε τοῖς ἱεροῖς
 ὀνομάζεσθαι λόγοις. «Ἰδοῦ», γάρ φησι, «λαὸς μαρὸς και ἀκάρ-
 διος. Ὀφθαλμὸς αὐτοῖς, και οὗ βλέπουσιν ὧτα αὐτοῖς, και οὐκ

125. Ψαλμ. 131, 14.

126. Ἦσ. 61, 10-11.

δίκη ἔγινε στοὺς πολλοὺς. Σκοτώθηκαν δηλαδή ἐξαφανιζόμενοι με μαχαίρια καὶ σκληρὸ πόλεμο, καὶ ἔτσι ἔμαθαν ὅτι σ' αὐτοὺς ξέσπασε τὸ κακὸ γιὰ τὰ ἐγκλήματα τῆς μεθυσμένης συμπεριφορᾶς τους πρὸς τὸν Χριστό. Ἐχοντας λοιπὸν ἀποβάλει κατὰ κάποιον τρόπο τὴ στολή τῆς παλιᾶς ἐκείνης δόξας καὶ κάθε πνευματικὸ κόσμημα, πάσχουν ἀπὸ ἔλλειψη χαρᾶς καὶ εἶναι γυμνοὶ ἀπὸ κάθε δόξα.

Ὅτι ὅμως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἔφυγε μακριὰ ἀπὸ αὐτοὺς, τὸ ὑποδήλωσε ὁ Μωυσῆς, μεταφέροντας τὴ σκηνὴ του μακριὰ ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ πού ἦταν ἐγκαταταστημένη. Γιατί πῶς ἄλλιῶς ὁ Χριστὸς ἀποφεύγοντας τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, δηλαδή τοὺς καταυλισμοὺς καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τὰ πλήθη ἐκείνων, καὶ πηγαίνοντας πολὺ μακριὰ, ἀνέδειξε ἀδιάσειστη σκηνὴ τῶν ἑξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, τὴν ὁποία καὶ χαρακτηρίζοντας δική του, λέγει με τὴ φωνὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ τὰ ἑξῆς: «Θὰ κατοικήσω ἐδῶ, γιατί τὴν ἔξέλεξα»¹²⁵; Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ φαίνονται γυμνοὶ καὶ ἀπὸ κοσμήματα καὶ ἀπὸ δόξα, αὐτοὶ πού δὲν εἶχαν τὸν Ἐμμανουήλ, τὸν Κύριο τῆς δόξας, ὁ ὁποῖος σ' ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν τοὺς περιβάλλει με τὰ κοσμήματα τῆς πίστεως καὶ τῶν ἀρετῶν, ὥστε εὐχαριστημένοι γι' αὐτὸ νὰ λένε: «Εἶναι γεμάτη ἀγαλλίαση ἡ ψυχὴ μου ἐξαιτίας τοῦ Κυρίου, γιατί με ἔντυσε με τὸ ἱμάτιο τῆς σωτηρίας καὶ με τὸν χιτῶνα τῆς χαρᾶς. Μοῦ φόρεσε στέμμα σὰν νὰ εἶμαι νυμφίος, καὶ με στόλισε με κοσμήματα σὰν νὰ εἶμαι νύμφη»¹²⁶. Εἶναι πράγματι πολὺ ὑπέροχη ἡ ὁμορφιά, δηλαδή ἡ πνευματικὴ πού ἀπορρέει ἀπὸ τὸν Χριστό, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζί με τὸν ὁποῖο ἡ δόξα πρέπει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μαζί με τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Γιὰ τὸ κάλλυμμα τοῦ προσώπου τοῦ Μωυσῆ.

«Ἐραγε καταλαβαίνεις αὐτὰ πού διαβάξεις;»¹²⁷, θὰ ταίριαζε δικαιολογημένα νὰ ποῦμε στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὅτι ἔφτασαν σὲ τέτοιο σημεῖο ἀποπληξίας, ὥστε νὰ ὀνομάζονται ἄκαρδοι σὲς ἅγιες Γραφές. Γιατί λέγει: «Νὰ λαὸς μωρὸς καὶ ἄκαρδος. Ἐχουν μάτια καὶ δὲν βλέπουν. Ἐχουν αὐτὰ καὶ δὲν

ἀκούονται». Ὅτι δὲ ἀνόνητος παντελῶς καὶ ὁ νόμος αὐτοῖς γέγονεν ὁ διὰ Μωσέως, διὰ τὸ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀσυνεσίας μέγεθος, καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ Χριστὸς παρέδειξε λέγων· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν. Καὶ ἐκεῖναί 5 εἰσὶν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ, καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με, ἵνα ζωὴν ἔχητε». Πῶρως μὲν γὰρ ἀπὸ μέρους ἐγένετο τῷ Ἰσραήλ, καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος φωτισμὸν οὐκ ἔχοντες, ὀκνηροὶ μὲν ἦσαν περὶ τὴν πίστιν, δυσμετακόμιστοι δὲ κομιδῇ πρὸς τὸ δεῖν ἐλέσθαι καὶ φρονεῖν τὰ εἰς σωτηρίαν χρήσιμα. Ἄλλ' οὐκ ἔξω δίκης εἶεν ἂν, 10 ὅτι, μετὰ τὸ ἐλέσθαι τὸ ὠφελοῦν, ἐτράπητο μᾶλλον εἰς ἀνουθέτητον ἀπίθειαν, καὶ τὸ φῶς ἔχοντες τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἄνωθεν, ἠγάπησαν μᾶλλον τὸ ὡς ἐν νυκτὶ βαδίζειν καὶ σκοτῶ. Τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ὑπεσήμηνεν λέγων περὶ αὐτῶν· «Ὑπομεινάντων αὐτῶν φῶς, ἐγένετο αὐτοῖς σκοτός μείναντες αὐγὴν, ἐν ἁωρία περιεπά- 15 τησαν». Μεμενήκασι γὰρ τραχεῖς καὶ ἐξήνιοι, καὶ ὀλίγον παντελῶς ἀξιοῦντες λόγου τὰ λυσιτελῆ καὶ δι' ὧν εἰκὸς καὶ λίαν ἀμογητὴ διαδραῖναι τὸ ἀδικοῦν. Ἐπεφώνει μὲν γὰρ ὁ Χριστὸς· «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου», καὶ, «Ἔως οὗ τὸ φῶς ἔχετε, περιπατεῖτε ἐν τῷ φωτί, ἵνα μὴ ἡ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ». Οἱ δὲ ἦσαν ἐν ἴσῳ 20 τοῖς οὐκ ἔχουσι νοῦν ἢ φρένας. Τοιγάρτοι καὶ κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς σκοτίας, καὶ διατελοῦσιν ὡς ἐν νυκτὶ ἀμέτοχοι παντελῶς τῆς θείας αὐγῆς καὶ τὸ φῶς τὸ θεῖον οὐκ ἔχοντες· οὐ συνιασι γὰρ παντελῶς τὴν θεόπνευστον Γραφήν. Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν, σαφηνεῖ λέγων ἡμῖν ὁ θεοπέσιος Παῦλος· «Ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον 25 ἡμέρας τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται. Ἄλλ' ἔως σήμερον ἡνίκα ἀναγινώσκεται Μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται, ἡνίκα δ' ἂν ἐπιστρέψῃ πρὸς Κύριον, παραιρεῖται τὸ κάλυμμα. Ὁ δὲ Κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν. Οὗ δὲ τὸ πνεῦ- 30 μα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία».

128. Ἱερ. 5, 21.

131. Ἱω. 3, 19

129. Ἱω. 5, 39.

132. Ἱσθ. 53, 9.

130. Ρωμ. 11, 7.

133. Ἱω. 8, 12.

ἀκοῦνε»¹²⁸. Ὅτι ὁμως ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ γι' αὐτοὺς ἦταν τελείως ἀνώφελος, ἔξαιτίας τῆς μεγάλης ἀπερισκεψίας τους, μᾶς τὸ ἔδειξε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγοντας· «Ἐρευνᾶτε τὶς Γραφές, ἐπειδὴ νομίζετε ὅτι μὲ αὐτὲς θὰ ἔχετε ζωὴ αἰώνια. Ἐκεῖνες ὁμως μαρτυροῦν γιὰ μένα, καὶ ὁμως δὲν θέλετε νὰ ἔρθετε σὲ μένα, γιὰ νὰ ἔχετε αἰώνια ζωὴ»¹²⁹. Δηλαδή ὑπῆρξε πώρωση ἐκ μέρους τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ μὴ ἔχοντας τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος, ἀποδείχθηκαν ὀκνηροὶ ὡς πρὸς τὴν πίστη, καὶ ἰσχυρογνώμονες πολὺ στὸ νὰ θέλουν νὰ προτιμήσουν καὶ νὰ πιστέψουν αὐτὰ ποὺ εἶναι χρήσιμα γιὰ τὴ σωτηρίᾳ¹³⁰. Ἄλλὰ δὲν θὰ μείνουν ἀτιμώρητοι, γιατί μετὰ τὴν ἐπιλογὴ ἐκείνου ποὺ ἦταν ὠφέλιμο, σιράφηκαν μᾶλλον στὴν ἀπειθεία ποὺ δὲν ἐπιδέχεται νοθεσία, καὶ ἐνῶ εἶχαν τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ ψηλά, προτίμησαν περισσότερο τὸ νὰ βαδίζουν σάν μέσα σὲ νύχτα καὶ σκοτάδι¹³¹. Αὐτὸ τὸ ὑποδήλωσε καὶ ὁ προφήτης λέγοντας γι' αὐτοὺς· «Ἐνῶ περίμεναν φῶς, ἐγίνε σ' αὐτοὺς σκοτάδι, καὶ ἐνῶ περίμεναν ξημερώματα, περπάτησαν σὲ ἀκατάλληλη ὥρα»¹³². Γιατὶ ἔμειναν σκληροτράχηλοι καὶ ἀνυπότακτοι, καὶ ἔδιναν ἐλάχιστη σχεδὸν σημασίᾳ σ' ἐκεῖνα ποὺ ἦταν ὠφέλιμα, καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ἦταν φυσικὸ νὰ ἀποφύγουν τὸ ἄδικο χωρὶς κόπο. Γιατὶ καὶ ὁ Χριστὸς φώναζε· «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»¹³³, καί· «Ὅσο ἀκόμα ἔχετε τὸ φῶς, περπατᾶτε γιὰ νὰ μὴ σᾶς προλάβει τὸ σκοτάδι»¹³⁴. Ἐκεῖνοι ὁμως ἦταν ἴδιοι μὲ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν νοῦ ἢ μυαλό. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς κυριεύθηκαν ἀπὸ τὸ σκοτάδι, καὶ μένουν σάν μέσα σὲ νύχτα, χωρὶς νὰ εἶναι μετέχοι καθόλου τῆς θείας ἀνταύγειας, καὶ μὴ ἔχοντας τὸ θεῖο φῶς. Γιατὶ δὲν κατανοοῦν καθόλου τὴ θεόπνευστη Γραφή. Καὶ γιὰ ποιὸν λόγο συμβαίνει αὐτό, μᾶς τὸ ἀποσαφηνίζει ὁ θεοπέσιος Παῦλος, λέγοντας· Γιατὶ μέχρι σήμερα κατὰ τὴν ἀνάγνωσι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τὸ ἴδιο κάλυμμα μένει καὶ δὲν ἀφαιρεῖται, γιατί καταργεῖται διὰ τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι μέχρι σήμερα, ὅταν διαβάζεται ὁ Μωυσῆς, ὑπάρχει κάλυμμα στὴ διάνοιά τους. Μόλις ὁμως ἐπιστρέψει κανεὶς στὸν Κύριο, τὸ κάλυμμα ἀφαιρεῖται. Καὶ Κύριος εἶναι τὸ Πνεῦμα. Καὶ ὅπου ὑπάρχει τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου, ἐκεῖ ὑπάρχει ἔλευθερίᾳ»¹³⁵.

134. Ἰω. 12, 35.

135. Β' Κορ. 3, 14-17.

Ἄθρει δὴ οὖν τὸ μυστήριον ἐν τοῖς ἱεροῖς καὶ ἀρχαιοτέροις
 προσαναλάμπων γραμμασιν. Ἔχει δὲ οὕτως «Καὶ εἶπε Κύριος
 πρὸς Μωσῆν· Γράψον σεαυτῷ τὰ ρήματα ταῦτα· ἐπὶ γὰρ τῶν λό-
 γων τούτων τεθήσομαι σοι διαθήκην καὶ τῷ Ἰσραὴλ. Καὶ ἦν ἐκεῖ
 5 Μωσῆς ἔναντι Κυρίου τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα
 νύκτας. Ἄρτον οὐκ ἔφαγε καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιε. Καὶ ἔγραψε τὰ ρή-
 ματα ταῦτα ἐπὶ τῶν πλακῶν τῆς διαθήκης, τοὺς δέκα λόγους. Ὡς
 δὲ κατέβη Μωσῆς ἀπὸ τοῦ ὄρους, καὶ αἱ δύο πλάκες ἐπὶ τῶν χει-
 ρῶν Μωσῆ. Καταβαίνοντας δὲ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὄρους, Μωσῆς οὐκ
 10 ᾔδει ὅτι δεδόξασται ἡ ὄψις τοῦ χρωτὸς τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐν
 τῷ λαλεῖν αὐτὸν αὐτῷ. Καὶ εἶδεν Ἀαρὼν καὶ πάντες οἱ πρεσβύτε-
 ροι Ἰσραὴλ τὸν Μωσῆν, καὶ ἦν δεδοξασμένη ἡ ὄψις τοῦ χρωτὸς
 τοῦ προσώπου αὐτοῦ, καὶ ἐφοβήθησαν ἐγγίσει αὐτῷ. Καὶ ἐκάλε-
 σεν αὐτοὺς Μωσῆς, καὶ ἐπεστράφησαν πρὸς αὐτὸν Ἀαρὼν καὶ
 15 πάντες οἱ ἄρχοντες τῆς Συναγωγῆς. Καὶ ἐλάλησε πρὸς αὐτοὺς
 Μωσῆς, καὶ μετὰ ταῦτα προσῆλθον πρὸς αὐτὸν πάντες οἱ υἱοὶ
 Ἰσραὴλ. Καὶ ἐνετείλατο αὐτοῖς λέγων πάντα ὅσα ἐλάλησε πρὸς
 αὐτὸν Κύριος ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ. Καὶ ἐπειδὴ κατέπανσε λαλεῖν πρὸς
 αὐτούς, ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ κάλυμμα. Ἦνίκα δ' ἂν
 20 εἰσπορεύετο Μωσῆς ἔναντιον Κυρίου λαλεῖν αὐτῷ, περιήρει τὸ
 κάλυμμα, ἕως τοῦ ἐκπορεύεσθαι. Καὶ ἐξελθὼν ἐλάλει πᾶσι τοῖς
 υἱοῖς Ἰσραὴλ ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ ὁ Κύριος. καὶ εἶδον οἱ υἱοὶ
 Ἰσραὴλ τὸ πρόσωπον Μωσέως ὅτι δεδόξασται. Καὶ περιέθηκε
 Μωσῆς κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἕως ἂν εἰσέλθῃ συλλα-
 25 λεῖν αὐτῷ». Καταγράφει μὲν γὰρ τοῖς ἐκ λίθων πτυξίοις τὸν νόμον
 ὁ τῶν ὄλων Θεός. Ἐπειδὴ δὲ τῆ τοῦ θείου φωτὸς προσβολῆ κατη-
 γλάιστο λοιπὸν τὸ Μωσέως πρόσωπον, ἐν ἡμέραις τεσσαράκοντα
 προσεδρεύοντος, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἠφειδηκότος αὐτῶν, ἀγνο-
 οῦσι πρὸς τὴν θεάν οἱ ἀπόλεκτοι τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ πρό γε τῶν
 30 ἄλλων Ἀαρὼν Ἀποφοιτῶντας δὲ ἤδη καὶ εἰς φυγὴν τραπομέ-
 νους, ἐπιστρέφει Μωσῆς, προσελάλει τε οὕτω τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ,
 προκαθιστὰς τοῦ προσώπου τὸ κάλυμμα, καὶ τοῦ θείου φωτὸς
 τὴν προσερχομένην ἀκτίνα τοῖς κατασκιάσμασι μόλις φορητὴν

Πρόσεχε λοιπὸν τὸ μυστήριον ποὺ ἀκτινοβολεῖ στὶς ἱερὲς καὶ παλαιότερες Γραφές, καὶ τὸ ὁποῖο ἔχει ὡς ἔζη: «Καὶ εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ· Γράψε γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου τὰ λόγια αὐτά, γιατί στὰ λόγια αὐτά θὰ στηρίξω τὴν διαθήκη μου γιὰ σένα καὶ γιὰ τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό. Καὶ ἔμεινε ἐκεῖ ὁ Μωυσῆς κοντὰ στὸν Κύριο σαράντα ἡμέρες καὶ σαράντα νύχτες, χωρὶς νὰ φάει ψωμὶ καὶ νὰ πιεῖ νερό. Καὶ ἔγραψε τὰ λόγια αὐτά στὶς πλάκες τῆς διαθήκης, δηλαδή τις δέκα ἐντολές. Καὶ ὅταν ὁ Μωυσῆς κατέβηκε ἀπὸ τὸ ὄρος, κρατοῦσε τις δύο πλάκες στὰ χέρια του. Κατεβαίνοντας ὅμως ὁ Μωυσῆς ἀπὸ τὸ ὄρος δὲν γνώριζε ὅτι ἡ ὄψη τοῦ προσώπου του ἔλαμπε καθὼς μιλοῦσε στὸν λαό. Καὶ εἶδε ὁ Ἄαρὼν καὶ ὄλοι οἱ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραὴλ τὸν Μωυσῆ, ὅτι τὸ πρόσωπό του ἦταν λαμπερό, καὶ φοβήθηκαν νὰ τὸν πλησιάσουν. Τοὺς κάλεσε τότε ὁ Μωυσῆς, καὶ πῆγαν κοντὰ του ὁ Ἄαρὼν καὶ ὄλοι οἱ ἄρχοντες τῆς σύναξης. Μίλησε πρῶτα σ' αὐτοὺς ὁ Μωυσῆς, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ πῆγαν κοντὰ του ὄλοι οἱ Ἰσραηλιῖτες, καὶ τοὺς ἀνακοίνωσε ὅλα ὅσα τοῦ εἶπε ὁ Κύριος στὸ ὄρος Σινᾶ. Καὶ ὅταν σταμάτησε νὰ μιλᾷ, ἔβαλε στὸ πρόσωπό του κάλυμμα. Ὅταν ὅμως ὁ Μωυσῆς πῆγαινε στὸν Κύριο νὰ τοῦ μιλήσει, ἀφαιροῦσε τὸ κάλυμμα, μέχρι ποὺ νὰ φύγει, καὶ θγαίνοντας ἔξω ἔλεγε σ' ὄλους τοὺς Ἰσραηλιῖτες ἐκεῖνα ποὺ τὸν διέταξε ὁ Κύριος. Καὶ οἱ Ἰσραηλιῖτες ἔβλεπαν ὅτι τὸ πρόσωπο τοῦ Μωυσῆ ἦταν λαμπερό. Καὶ ὁ Μωυσῆς ἔβαζε κάλυμμα στὸ πρόσωπό του, μέχρι νὰ πάει γιὰ νὰ μιλήσει μὲ τὸν Θεό»¹³⁶. Καταγράφει λοιπὸν στὶς πέτρινες πλάκες τὸν νόμο ὁ Θεὸς τῶν ὄλων. Ἐπειδὴ ὅμως μὲ τὴν ἐπαφή του μὲ τὸ θεῖο φῶς τὸ πρόσωπο τοῦ Μωυσῆ ἔλαμπε, καθὼς ἔμενε ἐπὶ σαράντα μέρες κοντὰ στὸν Θεὸ καὶ ἔδειχνε τελεία ἀδιαφορία γιὰ τὰ ἀνθρώπινα, οἱ ἐκλεκτοὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁ Ἄαρὼν, ἀγνοοῦσαν τὴν ἐμφάνισή του. Καθὼς ὅμως ἀποχωροῦσαν καὶ τρέπονταν σὲ φυγή, ἐπέστρεψε ὁ Μωυσῆς καὶ μίλησε ἔτσι στοὺς Ἰσραηλιῖτες, ἀφοῦ ἔβαλε τὸ κάλυμμα στὸ πρόσωπό του, κάνοντας ἔτσι μὲ τὴν ἐπισκίαση μόλις ἀνεκτὴ στὰ πλήθη τὴν ἀκτῖνα ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς. «Ὅταν

136. Ἐξ. 34, 27-35.

τοῖς ὄχλοις ἀποτελῶν. «Ἄλλ' ἡνίκα», φησίν, «εἰσῆει πρὸς τὸν Θεόν, περιηρεῖτο τὸ κάλυμμα».

Σύνες δὲ οὖν ὅπως ταῖς Ἰουδαίων διανοίαις ἀχώρητόν πῶς ἐστὶ καὶ αὐτοῦ τοῦ νόμου τὸ φῶς. Εἰ δὲ νοοῖτο πνευματικῶς τὰ ἐν 5 αὐτῷ γεγραμμένα, ἀποστρέψει γὰρ ἕτερον οὐδέν, ἢ τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ ταῖς τῶν ἀκρωμένων καρδίαις τὸ θεῖόν τε καὶ διειδέστατον ἐνίησι φῶς. Ἄλλ' οὐκ ἂν τῶν οὕτω σεπτῶν ἀκροᾶσθαι λόγων οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὐδ' ἂν συνεῖεν ἀμογητὶ τοῦ μυστηρίου τὸ βάθος. Καὶ μὴν ὁ Νικόδημος, ὅτε τὴν διὰ Πνεύματος ἀνα- 10 γένησιν ἠκροᾶτο λέγοντος τοῦ Χριστοῦ, ψυχρῶς τε καὶ ἀδρανῶς ἀναπεφώνηκε, λέγων «Πῶς δύναται ἄνθρωπος ἀναγεννηθῆναι γέρον ὢν; Μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν καὶ γεννηθῆναι;». Προσετίθει δὲ τούτοις, ἀναπεύθοντος αὐτὸν τοῦ Χριστοῦ τὸ χρῆναι πίστει τιμᾶν τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ λό- 15 γον «Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι;», καίτοι τοῦ νόμου διὰ μυρίων ὄσων σχημάτων προαναγράφοντος τὸ μυστήριον. Οὐκοῦν ἀπαράδεκτον Ἰουδαίοις καὶ αὐτὸ τοῦ νόμου φῶς, καὶ οὐχὶ δὴ μόνοις τοῖς ἀδρανέσι καὶ ἀγελαίοις, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀπολέκτοις καὶ ἱεροῖς. Ἀκήκοας γὰρ ὅτι τὴν Μωσέως πεφόδηται δό- 20 ξαν σὺν τοῖς πρεσβυτέροις Ἀαρῶν. Ἐτίθει δὲ οὖν ὁ Μωσῆς χρησίμως σφόδρα τὸ κάλυμμα. Κατασκίασμα γὰρ ὁ νόμος ἔχει τὸ παχὺ τοῦ γράμματος καὶ τῆς ἱστορίας τὸ οὐ σφόδρα λαμπρόν. Ἄλλ' ἐν ὄψει, φησί, Θεοῦ εἰσερχόμενος ὁ Μωσῆς, περιήρει τὸ κάλυμμα. Τοῦτό τοι καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἀληθὲς εὐρήσομεν. Ἐνηνεγ- 25 μένοι γὰρ ὥσπερ ἐν προσώπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, προσκομίζοντος ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ, κατασκιασμάτων δίχα τὴν Μωσέως ὀψόμεθα δόξαν, πνευματικῶς νοοῦντες τὸν νόμον. «Μεταμορφούμεθα γὰρ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Ὅτι γὰρ ἐν δόξῃ τὸ Χριστοῦ μυστήριον, πῶς ἔστιν ἀμφιβάλλ- 30 λειν, διακεκραγότες ὡδὶ τοῦ μακαρίου Παύλου σαφῶς περὶ τε τῆς

137. *Εξ. 34, 34.

138. Ἰω. 3, 4.

ὅμως ἐμφανίζοταν», λέγει, «μπροστά στὸν Θεό, ἀφαιροῦσε τὸ κάλυμμα»¹³⁷.

Κατάλαβε λοιπὸν, ὅτι στὸν νοῦ τῶν Ἰουδαίων ἀκόμα καὶ τὸ φῶς τοῦ νόμου εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ἀχώρητο. Ἐὰν ὅμως νοηθοῦν πνευματικὰ αὐτὰ ποὺ γράφονται στὸν νόμο, δὲν ἀντιστρατεύονται τίποτε, ἀλλὰ βάζουν μέσα στὶς καρδιές αὐτῶν ποὺ τὰ ἀκοῦνε τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ θεῖο καὶ διαυγέστατο φῶς. Ἄλλ' ὅμως οὔτε καὶ μετὴν ἀκρόαση τῶν τόσο σεβαστῶν λόγων οἱ Ἰσραηλίτες θὰ μπορέσουν νὰ καταλάβουν εὐκολὰ τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου. Καὶ πράγματι ὁ Νικόδημος, ὅταν ἄκουσε τὸν Χριστὸ νὰ μιλάει γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση, ψυχρὰ καὶ νωθρὰ φώναξε: «Πῶς μπορεῖ νὰ ξαναγεννηθεῖ ἓνας ἄνθρωπος ποὺ εἶναι γέρος; Μήπως μπορεῖ νὰ μπεῖ γιὰ δευτέρη φορὰ στὴν κοιλιά τῆς μητέρας του καὶ νὰ γεννηθεῖ;»³⁸. Καὶ ὅταν ὁ Χριστὸς προσπάθησε νὰ τὸν μεταπεισε, λέγοντάς του ὅτι πρέπει νὰ δεχόμαστε μετὰ πίστη αὐτὰ ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ τὸν λόγο, ἐκεῖνος πρόσθεσε: «Πῶς μποροῦν νὰ γίνουν αὐτά;»³⁹, ἂν καὶ ὁ νόμος μετὰ μύριους ὅσους τρόπους προαναφέρει τὸ μυστήριο. Ἄρα λοιπὸν εἶναι ἀπαράδεκτο στοὺς Ἰουδαίους ἀκόμα καὶ τὸ ἴδιο τὸ φῶς τοῦ νόμου, καὶ μάλιστα ὄχι μόνο στοὺς νωθροὺς καὶ τοὺς ἀγροίκους, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ τοὺς ἁγίους. Γιατί ἄκουσες ὅτι εἶχε φοθηθεῖ τὴ λάμπη τοῦ Μωυσῆ μαζί με τοὺς γεροντότερους καὶ ὁ Ἄαρών. Ἐπομένως πολὺ σωστὰ ὁ Μωυσῆς φοροῦσε τὸ κάλυμμα. Γιατί ὁ νόμος ἔχει ὡς ἐπισκίασμα τὴν παχύτητα τοῦ γράμματος καὶ τὴν ὄχι μεγάλη λάμπη τῆς διήγησης. «Ὅταν ὅμως ὁ Μωυσῆς», λέγει, «ἐμφανίζοταν μπροστά στὸν Θεό, ἀφαιροῦσε τὸ κάλυμμα». Αὐτὸ βέβαια βρισκόμεθα ὅτι ἰσχύει καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους. Γιατί, μεταφερόμενοι κατὰ κάποιον τρόπο μπροστά στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ἔχοντας καθοδηγητὴ μας τὸν Χριστό, θὰ δοῦμε χωρὶς καλύμματα τὴ λάμπη τοῦ Μωυσῆ, ἐννοώντας τὸν νόμο πνευματικὰ. Γιατί, σύμφωνα με αὐτὸ ἔχει γραφεῖ, «Μεταμορφωνομαστέ προχωρώντας ἀπὸ λαμπρότητα σὲ λαμπρότητα»¹⁴⁰.

Ὅτι βέβαια τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ ἐμφανίζεται μετὰ λαμπρότητα, πῶς μποροῦμε νὰ τὸ ἀμφισβητήσουμε, τὴ στιγμή ποὺ ὁ μακά-

139. Ἰω. 3, 9.

140. Β' Κορ. 3, 18.

Πρώτης και Δευτέρας Διαθήκης, «Εἰ γὰρ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῶ μᾶλλον περισσεύει ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ»; Κατήργηται μὲν γὰρ ἡ τοῦ νόμου σκιά, καίτοι τῇ δόξῃ τετιμημένη τῇ διὰ Μωσέως, ἡγουν τῇ ἐν προσώπῳ Μωσέως, 5 μένει δὲ ἀσάλευτα τὰ διὰ Χριστοῦ, καὶ πλουτεῖ πάντως τὴν ἀμεινω τῆς ἀρχαιοτέρας δόξαν τε καὶ χάριν. Περιηρημένων τοιγαροῦν τῶν ἐν νόμῳ κατασκιασμάτων, «τὴν δόξαν Θεοῦ κατοπτρίζομεθα», κατὰ τὸ γεγραμμένον Εἰ ἀκούσωμεν ἐν τύπῳ σφαζόμενον τὸν ἄμνον, εὐθέως γινώσκωμεν τὸ μυστήριον, γνωρίζοντες 10 ἄμνον, ὃς δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέθηκεν ἑαυτὸν εἰς ὁμοίαν εὐωδίας πῶ Θεῷ καὶ Πατρί. Ἐὰν «σποδὸς δαμάλεως ραντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους ἀγιάζη πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα», πάλιν οὐδὲν ἤτιον νοήσωμεν τὴν διὰ Χριστοῦ κάθαρσιν, ἢ δι' ὕδατός τε καὶ Πνεύματος, οὐ σαρκικῶν ἡμᾶς ἀπαλλάττουσα ρύπων, ἀλλὰ 15 τῶν ἐν πνεύματι καὶ ψυχῇ μολυσμῶν τὸν μῶμον ἐκπλύνουσα Ἑγιάσμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ.

Προσεποίσομεν δὲ καὶ τοῦτο χρησίμως Μέχρι γὰρ τούτου τῶν ἐν τῇ Ἐξόδῳ κεφαλαίων τὴν ἀφήγησιν συμμετρεῖν ἐγνώκαμεν, οὐ πρὸς τὴν τῶν ἐφεξῆς καταναρκήσαντες ἐρμηνεΐαν, ἀλλ' 20 ὅτι τοὺς «Περὶ τῆς ἐν πνεύματί τε καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως» συντιθέντες λόγους, ταῖς καθηκούσαις ἐρεύναις ὑποδεβλήκαμεν αὐτὴν τε τῆς ἀγίας σκηνῆς τὴν κατασκευὴν, καὶ ἕκαστα τῶν ἐν αὐτῇ κεμένων, ἁγιαστηρίου τε, φημί, καὶ τῆς κιβωτοῦ, τραπέζης, καὶ λυχνίας, ὡς ἔλλειλοιπέναι δοκεῖν τῇ τῶν ἀναγκαίων 25 ἀφηγήσει μηδέν. Δεδαπανήκαμεν γὰρ εἰς τοῦτόν γε ἕνατον καὶ δέκατον λόγον. Θεῷ δὲ ἡμῶν δόξα εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ριος Παῦλος διακηρύττει με σαφήνεια τὰ ἔξης γιὰ τὴν Πρώτη καὶ τὴ Δεύτερη Διαθήκη, «Γιατί, ἐὰν ἐκεῖνο πού προξενεῖ κατάκριση εἶχε λαμπρότητα, πολὺ μεγαλύτερη θὰ εἶναι ἢ λαμπρότητα ἐκείνου πού παρέχει τὴ δικαίωση»¹⁴¹; Διότι ἡ σκιά τοῦ νόμου καταργήθηκε, ἂν καὶ εἶχε τιμηθεῖ μετὰ τὴ λαμπρότητα τοῦ Μωυσῆ, δηλαδή τὴ λαμπρότητα τοῦ προσώπου τοῦ Μωυσῆ. Ἀντίθετα τὰ διδάγματα τοῦ Χριστοῦ μένουν ἀμετακίνητα, καὶ μᾶς παρέχουν ὅπωςδήποτε τὴν ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἀρχαία δόξα καὶ χάρη. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχουν ἀφαιρεθεῖ οἱ σκιές τοῦ νόμου, «Ἀντανακλοῦμε τὴ λαμπρότητα τοῦ Θεοῦ», ὅπως ἔχει γραφεῖ¹⁴². «Ὅταν ἀκοῦμε τὸ ἀρνὶ πού σφάζεται σύμφωνα με τοὺς τύπους τοῦ νόμου, ἀναγνωρίζουμε ἀμέσως τὸ μυστήριον, ἀφοῦ γνωρίζουμε τὸν Ἄμνόν, ὁ ὁποῖος γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τὴ σωτηρία μᾶς πρόσφερε τὸν ἑαυτό του στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὡς ὀσμὴ εὐωδίας. Καὶ ὅταν ἀκοῦμε ὅτι «ἡ στάχτη τοῦ δαμαλιοῦ, ραντίζοντας τοὺς μολυσμένους, τοὺς ἀγιάζει, ὡς πρὸς τὴν σωματικὴ καθαρότητα»¹⁴³, πάλι πρέπει καθόλου λιγότερο νὰ θεωρήσουμε τὴν καθάριση τοῦ Χριστοῦ, ἢ ὁποία μετὰ νερὸ καὶ πνεῦμα μᾶς ἀπαλλάσσει, ὄχι ἀπὸ σωματικὲς ἀκαθαρσίες, ἀλλὰ μᾶς πλένει τὰ ψεγάδια πού προκαλοῦνται ἀπὸ τοὺς πνευματικούς καὶ ψυχικούς μολυσμούς. Γιατὶ ἔχουμε ἀγιασθεῖ μετὰ τὸν Χριστό.

Θὰ προσθέσουμε ὅμως καὶ αὐτὸ πού εἶναι ὠφέλιμο. Μέχρι τώρα δηλαδή ἐξετάσαμε τὴν ἀφήγηση τῶν γεγονότων τῆς Ἐξόδου, χωρὶς νὰ ἀδιαφορήσουμε γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῶν παρακάτω πού σχετίζονται μ' αὐτά, ἀλλὰ ἐπειδὴ συνθέτοντας τοὺς λόγους, «Περὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ἀληθινῆς προσκύνησης, συμπεριλάβαμε στὴν πρέπουσα ἔρευνα καὶ τὴν κατασκευὴ τῆς ἴδιας τῆς ἁγίας σκηνῆς, καὶ τὸ καθένα ἀπὸ ἐκεῖνα πού βρισκόνταν μέσα σ' αὐτήν, δηλαδή τὴν κιβωτό, τὴν τράπεζα, καὶ τὴν λυχία, ὥστε νὰ πιστεύουμε, ὅτι δὲν ἔχει παραλειφθεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού ἦταν ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀφήγηση. Γιατὶ ἀφιερῶσαμε σ' αὐτὸν τὸν σκοπὸ καὶ ἕνατο καὶ δέκατο λόγο. Στὸν Θεὸ μας λοιπὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

141. Β' Κορ. 3, 9.

142. Β' Κορ. 3, 12.

143. Ἐβρ. 9, 13.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΛΕΥΤΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
(PG. 69, 539–590)

Ὅτι Χριστοῦ τὸ πάθος σωτήριο.

α'. Ὁ μὲν τῶν ὄλων Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρεπται ἐπ' ἀπωλεία ζώντων, ἀλλ' ἔκτισε μὲν εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου. «Καὶ οὐκ ἔστιν ἄδου βασιλείων ἐπὶ τῆς γῆς», καθὰ γέγραπται, «φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσηλθεν εἰς τὸν κόσμον». Ἐχοι δ' ἂν ἐφ' ἑαυτῷ καὶ μάλα εἰκότως τὸ ἀληθὲς ὁ λόγος. Οὐ γὰρ ἂν οὕτως εὐκλεᾶ καὶ ἀξιοθαύμαστον τοῖς εὐκόλως φθειρέσθαι πεφυκόσιν ἐναπέθηκεν ὁ Δημιουργός, ἀλλὰ παρεισέδληκε μὲν ἐξ ὀργῆς ὁ θάνατος, ὅτι τῆς θείας ἀλογήσας ἐντολῆς ἀπονέενεν εἰς τὸ ἀπειθὲς καὶ δυσήνιον ὁ προπάτωρ Ἀδάμ, ἀνήρηται δὲ λοιπὸν καὶ ἐκ μέσου γέγονεν ἐν Χριστῷ δι' ὑπακοῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου τὰ ἐγκλήματα. Δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ, καὶ μαρτυρήσει γράφων ὁ θεοπέσιος Παῦλος· «Ὡσπερ γὰρ διὰ παρακοῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτω καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί». Καταδεδικασμέθα γὰρ ἐν ἐκείνῳ πρὸς θάνατον, ἠλεήμεθα δὲ διὰ Χριστοῦ καὶ ἀνεκαινίσθημεν εἰς ζωὴν· γέγονε γὰρ ὑπήκοος τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, καὶ τέθεικε

1. Ἰεζ. 18, 23.

2. Σοφ. Σολ. 1, 14.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΡΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΓΛΑΦΥΡΑ ΣΤΟ ΛΕΥΓΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ
(PG. 69, 539-590)

***Ότι τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ εἶναι σωτήριο.**

1. Ὁ Θεὸς τῶν ὄλων δὲν δημιούργησε τὸν θάνατο, οὔτε εὐχαριστεῖται γιὰ τὴν ἀπώλεια τῶν ζωντῶν, ἀλλὰ τὰ ἐκπῆσε ὅλα γιὰ νὰ ὑπάρξουν καὶ νὰ σωζοῦνται τὰ ὄντα τοῦ κόσμου, καὶ, ὅπως εἶναι γραμμένο, «Δεν ὑπάρχει βασιλεία τοῦ ἀδῆ πάνω στὴ γῆ», ἀλλὰ «Ἀπὸ τὸν φθόνο τοῦ διαβολοῦ μπήκε ὁ θάνατος στὸν κόσμο»^{2α}. Θὰ μπορούσε βέβαια ὁ λόγος, καὶ πολὺ δικαιολογημένα μάλιστα, νὰ εἶναι ἀπὸ μόνος του ἀληθινός. Γιατὶ ὁ Δημιουργὸς δὲν θὰ τὸν ἐναπέθετε τὸν τόσο ἔνδοξο καὶ ἀξιοθαύμαστο σ' αὐτὰ πού ἀπὸ τὴ φύση τους φθείρονται εὐκόλα, ἀλλὰ εἰσχώρησε στὸν κόσμο ὁ θάνατος ἀπὸ ὀργή, ἐπειδὴ ὁ προπάτορας Ἀδάμ, περιφρονώντας τὴ θεῖα ἐντολή, ἔκλυε στὴν ἀνυπακοή καὶ τὴν ἀπειθαρχία. Ὅμως καταργήθηκαν στὴ συνέχεια καὶ ἐξαφανίσθηκαν τὰ ἐγκλήματα τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου μέσω τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς ὑπακοῆς. Γιατὶ μέσω αὐτοῦ δικαιωθήκαμε, καὶ αὐτὸ τὸ βεβαιώνει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὁ ὁποῖος γράφει «Ὅπως δηλαδὴ μὲ τὴν παρακοή τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου οἱ πολλοὶ ἔγιναν ἁμαρτωλοὶ, ἔτσι καὶ μὲ τὴν ὑπακοή τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου θὰ δικαιωθοῦν οἱ πολλοί»³. Γιατὶ μὲ ἐκεῖνον (τὸν Ἀδάμ) καταδικασθήκαμε σὲ θάνατο, ὅμως ἐλεηθήκαμε διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀνανεννηθήκαμε πρὸς ζωή, γιατί ἔδειξε ὑπακοή στὸν Πατέρα μέχρι θανάτου, καὶ θυσίασε τὴ ζωὴ του γιὰ μᾶς⁴, καὶ, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, «Μὲ

2α. Σοφ. Σολ 2, 24.

3. Ρωμ. 5, 19.

4. Φιλ. 2, 8.

5. Ἰω. 10, 15.

τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν «Καὶ τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν», κατὰ τὰς Γραφάς. Φαίη δ' ἂν ὅτι καὶ τὴν κατὰ κόσμον ἁμαρτιάν ἀρρωσθήσαντες ἐν Ἀδὰμ, γεγόναμεν ἐν Χριστῷ θυσία πνευματικὴ καὶ εὐώδης τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καλὴ τε καὶ εὐπαράδεκτος, 5 καὶ τῆς κατὰ νόμον σκιάς πολὺ λίαν ἐν ἀμείνοισιν Ἀπαρχὴ δὲ ἡμῶν ὁ Χριστός, καὶ αὐτὸς ἡμῖν ἀνεκαίνισεν τὴν ὁδὸν οὕτω γάρ πού φησιν ὁ Δαβὶδ ἐν δίδλω Ψαλμῶν πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· «Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἐθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι. Ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἠδύσκη- 10 σας. Τότε εἶπον· Ἴδου ἤκω, τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου ἠβουλήθη». Καὶ ταυτὶ δὴ πάλιν ἔξεστι καταθρεῖν καὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ Λευιτικῷ. Ἔχει δὲ οὕτως· «Ἐὰν δὲ προσφέρῃς θυσίαν πρωτογεννημάτων τῷ Κυρίῳ νέα πεφρονγμένα χίδρα ἐρεικτὰ τῷ Κυρίῳ, καὶ προσοίσεις τὴν θυσίαν τῶν πρωτογεννημά- 15 των, καὶ ἐπιχεεῖς ἐπ' αὐτὴν ἔλαιον, καὶ ἐπιθήσεις ἐπ' αὐτὴν λίβανον, θυσία ἐστί. Καὶ ἀνοίσει ἱερεὺς τὸ μνημόσυνον αὐτῆς ἀπὸ τῶν χίδρων σὺν τῷ ἐλαίῳ, καὶ πάντα τὸν λίβανον αὐτῆς κάρπωμά ἐστι τῷ Κυρίῳ».

β'. Ἐναογῆς σὺν λίαν ὁ τοῦ γραμματος νοῦς, καὶ οὐκ ἂν δέοι- 20 τό τινος, καθάπερ ἐγῶμαι, πόνου πρὸς γε τὸ δύνασθαι, φημί, σνι- ἐναι λεπτιῶς. Πλὴν ἐκεῖνο ἐρώ· Χίδρα λέγεται τὰ ἐξ ὀσπρίων ἄλευ- ρα, ἐν δὲ γε τοῖς τύποις τὸ Χριστοῦ λαμβάνει μυστήριον. Καὶ ἔστιν αὐτὸς ὁ ὑπὲρ ἡμῶν θυσία, τὸ πρωτογέννημα τὸ πνευματικόν, του- τέστιν ἡ τῆς ἀνθρωπότητος ἀπαρχή, ὁ πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν, ὁ 25 πρῶτος εἰς ἀφθαρσίαν, τὸ οἶονεῖ πρωτόλειον τῶν κεκοιμημένων. Ὡς «κόκκος μὲν τοῦ σίτου» πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἀποθανῶν, ἀστάχυος δὲ δίκην πολλοστὸς ἀναφύς. Τοῦτο γὰρ ἡμῖν αὐτὸς ἀφηγεῖτο λέγων· «Ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει, ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέ- 30 ρει». Πλὴν ἀπέθανεν, οὐ δι' ἑαυτόν, ἀλλ' ἡμῖν Ἀλλ' ἡμῖν ὑπεμφή-

6. Ἦσ. 53, 5.

7. Ψαλμ. 39, 7-8.

τόν τραυματισμό ἐκείνου ἐμεῖς θεραπευθήκαμε»⁶. Θὰ μπορούσα μάλιστα νὰ πῶ, ὅτι μολονότι προσβληθήκαμε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου μὲ τὸν Ἀδάμ, μὲ τὸν Χριστὸ γίναμε θυσία πνευματικὴ καὶ εὐωδιαστὴ στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ ὠραία καὶ εὐπρόσδεκτη, καὶ πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τὴ σκιά τοῦ νόμου. Καὶ ἀρχὴ μας ἔγινε ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ἐγκαινίασε καινούργιο δρόμο γιὰ μᾶς. Γιατὶ ἔτσι λέγει κάπου γιὰ μᾶς ὁ Δαβὶδ στὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν, πρὸς τὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεό. «Θυσία αἱματηρὴ καὶ προσφορὰ καρπῶν δὲν θέλησες, ἀλλὰ μοῦ ἔδωσες σῶμα τέλειο. Ὁλοκαυτώματα γιὰ τὶς ἁμαρτίες μου δὲν θέλησες. Τότε εἶπα· Νὰ, ἔρχομαι, Θεέ μου, γιατί θέλω νὰ κάνω τὸ θέλημά σου»⁷. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν πάλι μπορούμε νὰ δοῦμε καὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι γραμμένα στὸ Λευιτικόν, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὡς ἑξῆς: «Ὅταν προσφέρεις στὸν Κύριο ὡς θυσία πρωτογέννητα, αὐτὰ νὰ εἶναι ἀπὸ στάχυα νέα, καθουρντισμένα καὶ κοπανισμένα, καὶ νὰ προσφέρεις τὴ θυσία τῶν πρωτογεννημάτων, χύνοντας λάδι πάνω σ' αὐτὰ, καὶ προσθέτοντας καὶ λιβάνι, γιατί εἶναι θυσία. Καὶ ὁ ἱερέας θὰ προσφέρει σὲ ἀνάμνηση ἐκείνου ποὺ κάνει τὴν προσφορὰ τὸ χοντρὸ ἀλεσμένο σιτάρι καὶ τὸ λάδι μαζὶ μὲ ὅλο τὸ λάδι καὶ τὸ λιβάνι. Αὐτὸ εἶναι θυσία πρὸς τὸν Κύριο»⁸.

2. Τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ κειμένου εἶναι πολὺ σαφές, καὶ δὲν χρειάζεται, ὅπως ἐγὼ νομίζω, κόπο, γιὰ νὰ μπορούσαμε, ἐννοῶ, νὰ τὸ κατανοήσουμε λεπτομερῶς. Ὡστόσο θὰ πῶ ἐκεῖνο· Χίδρα ὀνομάζεται τὸ ἀλεύρι ἀπὸ σιταρία, ἀλλὰ στοὺς τύπους συμβολίζει τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Σημαίνει λοιπὸν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ θυσία ποὺ ἔγινε γιὰ μᾶς, τὸ πνευματικὸ πρωτογέννημα, δηλαδή ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἀνθρωπότητας, ὁ πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ὁ πρῶτος σὲ ἀφθαρσία, καὶ τὸ κατὰ κάποιον τρόπο πρωτόλειο (ἀπαρχὴ) τῶν νεκρῶν. Γιατί, ὅπως «ὁ κόκκος τοῦ σιταριοῦ»⁹, πέφτοντας στὴ γῆ καὶ πεθαίνοντας, φυτρώνει καὶ γίνεται νέο στάχυ πλούσιο σὲ καρπὸ. Γιατὶ αὐτὸ μᾶς τὸ διηγῆθηκε ὁ ἴδιος λέγοντας: «Ἐὰν ὁ σπόρος τοῦ σιταριοῦ δὲν πέσει στὴ γῆ καὶ δὲν πεθάνει, μένει μόνο αὐτός, ἐὰν ὅμως πεθάνει, παράγει πολὺν καρπὸ»¹⁰. Πλὴν ὅμως πέθανε ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ γιὰ μᾶς· καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ ὑποδηλώνει τὸ γράμμα

8. Λευϊτ. 2, 13-16.

9. Ἰω. 12, 24.

10. Ὁπ. π.

νειεν ἀστείως τὸ γράμμα τὸ νομικόν. «Εἰ γὰρ δὴ τις ἔλοιτο, φησὶ δωροφορεῖν θυσίαν πρωτογεννημάτων τῷ Κυρίῳ, νέα πεφρυγμένα χίδρα ἐρεικτὰ τῷ Θεῷ». Ἄθρει δὴ οὖν, ὅπως ἐκ νέων ἡμᾶς προσάγειν καρπὸν προτρέπει Μωσῆς, ἦτοι τὸ γράμμα τὸ νομικόν.

5 Ἄπαρχὴ γάρ, ὡς ἔφην, τῆς εἰς καινότητα ζωῆς ἀνανευομένης φύσεως Χριστός, καὶ ἐν αὐτῷ γέγονε τὰ πάντα καινά». Πλήν, οὐκ ἐκ μόνου προσφέρεται σίτου τὰ εἰς θυσίαν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὀσπρίων κατερεικτῶν. Ὅνπερ γὰρ τρόπον ἐκ σίτου σεμίδαλιν, καὶ οὐκ αὐτὸν ὑγιᾶ τὸν κόκκον ὀλοκαυτοῦν διετύπου, οὕτω κἀνθάδε χρῆναι

10 ποιῆσθαι κατερεικτὰ, τουτέστιν ἀηλεσμένα τὰ ἐξ ὀσπρίων προστέταχεν, ἵνα δὴ φαίνοιτο τῇ θυσίᾳ προσὸν τὸ οἶονεὶ ἐδώδιμον. Κατειθίσαμεθα γάρ, οὐχ ὑγιᾶ τὸν κόκκον, συντεθραυσμένον δὲ μᾶλλον ποιῆσθαι τροφήν

Οὐκοῦν «πρωτογέννημα μὲν ὁ Χριστός, καὶ θυσία τῷ Θεῷ

15 καλὴ» καὶ εὐσομωτάτη, τροφιμωτάτη δὲ λίαν καὶ ἡμῖν αὐτοῖς «Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἄρτος, ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς καὶ ζῶν τῷ κόσμῳ διδούς», καὶ οἶονεῖτως ἡμῖν ἔδεσμα τὸν αὐτὸν παραθείς, καθάπερ σεμίδαλιν ἢ χίδραν Ἐπιχέεσθαι δὲ τῇ θυσίᾳ δεῖν ἔφη τὸ ἔλαιον, καταπλάττεσθαι δὲ αὐτὴν καὶ λιβανωτῶ προστέταχε, τοῦ

20 μὲν ἐλαίου τὸ ὡς ἐν πίστητι καὶ ἰλαρότητι συμβολικῶς ὑποφαινόντος, τοῦ δὲ γε λιβάνου τὸ ἱερὸν καὶ ἐνώδες ἀστείως ἡμῖν ὑποσημαίνοντος. Γέγονε μὲν γάρ, ὡς ἔφην, ὑπὲρ ἡμῶν θυσία ὁ Χριστός, καὶ ὡς ἀγρῶν ἀπαρχὴ πρωτογεννημάτων πνευματικῶν. Ὅτι δὲ οὐκ εἰς δάκρυον ἢ τε θρήνον ὁ θάνατος ἦν αὐτῷ, ἐπ' ἀναι-

25 ρέσει δὲ μᾶλλον δακρύων καὶ θρήνων καὶ ἐπ' ἐλπίδι τῇ λίαν ἰλαρωτάτη, πῶς ἂν ἢ πόθεν ἐνδοιασείε τις; Οὐ γὰρ γέγονε κάτοχος ταῖς ἄδου πύλαις, οὐδὲ μεμένηκε ἐν νεκροῖς, ἀλλ' εἰ καὶ κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, ἀλλὰ

30 πάλιν ἀφείλεν ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου· τὸ ὄνειδος τοῦ λαοῦ ἀφείλεν ἀπὸ πάσης τῆς γῆς. Πῶς ἢ τίνα τρόπον; Ἀνεβίω γάρ ὁ Χριστός, πατήσας τε θάνατον, ἵνα καὶ ἡμᾶς ἀπαλ-

τοῦ νόμου με τρόπο χαριτωμένον· γιατί λέγει· «Ἐάν κάποιος θελήσει νά προσφέρει ὡς δῶρο στὸν Κύριο θυσία πρωτογεννημάτων, νά προσφέρει νέους κόκκους σιταριοῦ καθουρνπισμένους καὶ χοντρολισμένους»¹¹. Πρόσεχε λοιπόν, ὅτι ὁ Μωυσῆς, δηλαδή τὸ γράμμα τοῦ νόμου, λέγει νά προσφέρουμε καρπὸν ἀπὸ νέα σιτάκια. Γιατί ὁ Χριστός, ὅπως εἶπα, εἶναι ἀρχὴ τῆς φύσεως πού ἀνανεώνεται σέ καινούργια ζωὴ, καὶ «στὸ πρόσωπο αὐτοῦ ἔγιναν ὅλα καινούργια»¹². Ὡστόσο ἡ θυσία δὲν γίνεται μόνο με τὴν προσφορὰ σιταριοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν προσφορὰ ὄσπριων ἀλεσμένων. Γιατί, ὅπως ἀπαιτοῦσε τὸ σεμγδάλι ἀπὸ τὸ σιτάρι, καὶ ὄχι τὸν κόκκο ὀλόκληρο, στὴ θυσία, ἔτσι καὶ ἐδῶ διέταξε, ὅτι πρέπει νά χρησιμοποιοῦνται τὰ ὄσπρια ἐρεικτά, δηλαδή ἀλεσμένα, γιὰ νά φαίνεται ὅτι εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο φαγώσιμο αὐτὸ πού προσφέρεται θυσία. Γιατί συνηθίζουμε νά κάνουμε φαγώσιμο τὸν κόκκο σπασμένον καὶ ὄχι ὀλόκληρον.

Ἄρα λοιπόν «πρωτότοκος εἶναι ὁ Χριστός καὶ εὐπρόσδεκτη θυσία στὸν Θεό»¹³, καὶ πάρα πολὺ εὐώδης, ἀλλὰ εἶναι καὶ πάρα πολὺ κατάλληλη τροφή καὶ γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους. Γιατί λέγει, «Αὐτός εἶναι ὁ ἄρτος πού κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, καὶ δίνει στὸν κόσμον ζωὴ»¹⁴, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο μᾶς τὸν παραθέτει ὡς ἔδεσμα, σὰν σεμγδάλι ἢ ἀλεσμένο σιτάρι. Εἶπε ἐπίσης νά χύνεται στὴ θυσία λάδι, καὶ διέταξε νά ἐπαλείφεται καὶ με λιβάνι, ἐπειδὴ με τρόπο εὐχάριστα ταιριαστὸ τὸ λάδι συμβολίζει τὴν ἰλαρότητα καὶ τὴν εὐθυμία, ἐνῶ τὸ λιβάνι τὴν ἱερότητα καὶ τὴν εὐωδία. Γιατί, ὅπως εἶπα, ὁ Χριστὸς ἔγινε γιὰ μᾶς θυσία καί, ὅπως τῶν ἀγρῶν, ἀογὴ τῶν πνευματικῶν πρωτογεννημάτων. Ὅτι ὅμως ὁ θάνατός του δὲν ἦταν γιὰ δάκρυα καὶ θρήνο, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ τὴν κατάργηση τῶν δακρύων καὶ τῶν θρήνων, καὶ γιὰ ἐλπίδα πάρα πολὺ χαρμόσυνη, πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ θὰ μπορούσε κάποιος νά τὸ ἀμφισπητήσῃ; Γιατί δὲν ἔγινε δέσμος στὶς πύλες τοῦ ἄδη, οὔτε ἔμεινε μεταξὺ τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ, ἂν καὶ τὸν κατάπτε ὁ θάνατος νικώντας τον, συμφωνοῦντα με τὰ λόγια τοῦ προφήτη¹⁵, ὁ Θεὸς ὅμως ἐξάλειψε καθε δάκρυ ἀπὸ καθε πρόσωπο¹⁶. Γιατί ἀφαίρεσε τὴν νεροπὴ τοῦ λαοῦ ἀπὸ ὀλόκληρη τὴ γῆ. Πῶς καὶ με ποιὸν τρόπο; Γιατί ἀναστήθηκε ὁ Χριστός, νικώντας

14. Ἰω. 6, 50.

15. Ῥωσῆ 13, 14. Α' Κορ. 15, 14.

16. Ἄποκ. 7, 17.

λάξη φθορᾶς, καὶ περιστείλας εὖ μάλα τὸν ἐπὶ τούτῳ θρήνον, χαίροντας ἤδη πως ἀναπέσει βοᾶν « Ἐστρεψας τὸν κοπιετὸν μου εἰς χαρὰν ἐμοί, διέρρηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέξωσάς με εὐφροσύνην».

- 5 Οὐκοῦν ἔχοι ἂν εἰκότως τὸ ἱλαρόν, ἐν ἐλπίδι τῆς θυσίας ὁ τρόπος, νοοῖτο δ' ἂν καὶ ἐτέρως, εἴπερ ἔλοιτό τις. Ἡλεήμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τό, « Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου». Ὅτι δὲ οὐκ ἐπὶ τισιν εὐλόγοις αἰτίαις, ἦτοι πλημμελήμασιν, ὁ Χριστοῦ θάνατος, ἀλλ' εὐσημωτάτη λίαν καὶ ἀμώμητος
10 παντελῶς ὑπὲρ ἡμῶν θυσία (προσκεκόμισται γὰρ, ἵνα καταργήσῃ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς τε καὶ δι' αὐτὴν θάνατον), διὰ τοῦ λίθανου συνήσεις ὁ μὲν γὰρ προπάτωρ Ἀδάμ ταῖς ἐν ἀρχῇ παραβάσεσιν εὖ μάλα πρεπωδεστάτην ἐκομίζετο τὴν ἀρὰν. Ἐπειδὴ δὲ τὴν κάκοσμον ἀληθῶς προηρρώστησεν ἁμαρτίαν, ταύτητοι καὶ
15 δικαίως κατεδικάζετο. Ὁ δὲ γε τῶν ὄλων Σωτὴρ καὶ Κύριος ἐπ' οὐδενὶ τῶν ἀτόπων κατεγνωσμένος (οὐ γὰρ ἐποίησεν ἁμαρτίας), καλὴ καὶ εὐώδης γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν θυσία, καὶ νέων ὥσπερ καρπῶν ἀπαρχή, καὶ ὡς ἐν εἶδει παντί, σίτω τε, φημί, καὶ ὄσπριόις. Ἀπέθανε γὰρ ὑπὲρ πάντων μικρῶν καὶ μεγάλων, ἔθνῶν τε καὶ Ἰου-
20 δαίων. Γεγόναμεν γὰρ δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ μνημόσυνον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Διὰ τοῦτό φησι τὸ Γράμμα τὸ νομικόν «Καὶ ἀνοίσει ὁ ἱερεὺς τὸ μνημόσυνον αὐτῆς ἀπὸ τῶν χίδρων σὺν τῷ ἐλαίῳ, καὶ πάντα τὸν λίθανον αὐτῆς. Κάρπωμα γὰρ ἐστὶ τῷ Κυρίῳ». Προσ-
25 κεκρουκότες μὲν γὰρ διὰ πολλῶν ἁμαρτιῶν, μονονουχὶ καὶ ἐξ ὀμμάτων γεγενήμεθα τοῦ Πατρὸς. Ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν θυσία Χριστός, ἐμνήσθη ἡμῶν καὶ ἠυλόγησεν ἡμᾶς «Ἡυλόγησε τοὺς φοβουμένους αὐτὸν τοὺς μικροὺς μετὰ τῶν μεγάλων». Τοιγάρτοι καὶ δεδιδάγμεθα ψάλλειν καὶ λέγειν «Εὐλογημένοι τῷ Κυρίῳ ἡμεῖς, τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».
- 30 Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον τὴν Χριστοῦ θυσίαν ἡμῖν ὁ νόμος

17. Ψαλμ. 29, 12.

18. Ψαλμ. 22, 5.

τὸν θάνατο, γιὰ νὰ ἀπαλλάξει καὶ ἐμᾶς ἀπὸ τῆ φθορᾶ, καὶ περιορίζοντας πάρα πολὺ τὸν θρῆνο γι' αὐτόν, νὰ μᾶς πείσει κατὰ κάποιον τρόπο νὰ φωνάζουμε· «Μετέβαλες σ' ἐμένα τὸν θρῆνο μου σὲ χαρὰ, ἔσχιες τὸ πένθιμο ἔνδυμά μου, καὶ μὲ ἔντυσες μὲ χαρὰ»¹⁷.

Συνεπῶς ὁ τρόπος τῆς θυσίας ἔχει δικαιολογημένα κάτι τὸ χαρωπὸ, μὲ τὴν ἐλπίδα ποὺ περιέχει, θὰ μπορούσε ὅμως νὰ νοηθεῖ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο, ἐὰν θέλει κανεὶς. Ἐλεηθήκαμε δηλαδὴ μέσω τοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ, «Ἄλειψες μὲ μύρο τὸ κεφάλι μου»¹⁸. Ὅτι ὅμως ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔγινε γιὰ κάποιες εὐλογες αἰτίες, δηλαδὴ ἕξαιτίας κάποιων ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ ἡ θυσία του ἦταν γιὰ χάρη μας πάρα πολὺ σαφῆς καὶ ἔντελως ἀμemptη (γιατὶ προσφέρθηκε γιὰ νὰ καταργήσει τὴν ἀμαρτία καὶ τὸν θάνατο ποὺ εἶχε προέλθει ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἕξαιτίας αὐτῆς), θὰ τὸ καταλάβεις ἀπὸ τὸ λιβάνι. Γιατὶ ὁ προπάτορας Ἄδὰμ μὲ τὶς παραβάσεις ποὺ ἔκανε στὴν ἀρχή, πολὺ σωστὰ δέχθηκε τὴν κατάρα ποὺ τοῦ ταίριαζε πάρα πολὺ. Ἐπειδὴ ὅμως πρῶτος προσβλήθηκε ἀπὸ τὴν πραγματικὰ δυσώδη ἀμαρτία, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ καταδικάσθηκε δίκαια. Ὁ Σωτῆρας ὅμως τῶν ὅλων καὶ Κύριος ποὺ δὲν ἦταν ἔνοχος (γιατὶ δὲν εἶχε διαπράξει ἀμαρτίες), ἔγινε γιὰ μᾶς καλὴ καὶ εὐωδιαστὴ θυσία, καὶ ἀρχὴ κατὰ κάποιον τρόπο νέων καρπῶν, καὶ μάλιστα ὅλων τῶν εἰδῶν, δηλαδὴ σιταριοῦ καὶ ὄσπριων. Γιατὶ πέθανε γιὰ ὅλους, μικροὺς καὶ μεγάλους, ἔθνικοὺς καὶ Ἰουδαίους. Γίναμε δηλαδὴ μέσω αὐτοῦ καὶ μὲ αὐτὸν μνημόσυνο στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Γραφὴ τοῦ νόμου λέγει· «Θὰ προσφέρει ὁ ἱερέας τὸ μνημόσυνό της μὲ ἀλεσμένους καρπούς, μαζὶ μὲ λάδι καὶ ὅλο τὸ λιβάνι της. Γιατὶ εἶναι θυσία καρπῶν γιὰ τὸν Κύριο»¹⁹. Καθόσον μὲ τὶς πολλὲς ἀμαρτίες μας ἤρθαμε σὲ σύγκρουση μὲ τὸν Πατέρα, καὶ σχεδὸν χαθήκαμε ἀπὸ τὰ μάτια του²⁰. Ὅταν ὅμως ὁ Χριστὸς θυσιάσθηκε γιὰ μᾶς, μᾶς θυμῆθηκε καὶ μᾶς εὐλόγησε· «Εὐλόγησε αὐτοὺς ποὺ τὸν σέβονται, τοὺς μικροὺς μαζὶ μὲ τοὺς μεγάλους»²¹. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς διδαχθήκαμε νὰ ψάλλουμε καὶ νὰ λέμε· «Εἴμαστε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Κύριο ποὺ δημιούργησε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ»²².

Ἄλλὰ ὁ νόμος καὶ μὲ ἄλλον τρόπο κάνει σαφῆ σὲ μᾶς τὴ θυσία

19. Λευίτ. 2, 15. 20. Ἰακ. 3, 2. 21. Ψαλμ. 113, 21. 22. Ψαλμ. 113, 23.

διασαφει λέγων· «*Εὰν δὲ θυσία σωτηρίου τὸ δῶρον αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ, εἴαν μὲν ἐκ τῶν βοῶν αὐτῷ προσάγῃ, εἴαν τε ἄρσεν, εἴαν τε θῆλυ, ἄμωμον προσάξει αὐτὸ ἔναντι Κυρίου, καὶ ἐπιθήσει τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ δώρου, καὶ σφάζει αὐτὸ παρὰ*
5 τὰς θύρας τῆς σκητῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ προσχεοῦσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ οἱ ἱερεῖς τὸ αἷμα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, τῶν ὀλοκαυτωμάτων κύκλῳ. Καὶ προσάξουσιν ἀπὸ τῆς θυσίας τοῦ σωτηρίου, κάρπωμα Κυρίῳ τὸ στέαρ τὸ κατακαλύπτει τὴν κοιλίαν, καὶ πᾶν τὸ στέαρ τὸ ἐπὶ τῆς κοιλίας, καὶ τοὺς δύο νεφρούς, καὶ τὸ στέαρ τὸ
10 ἐπ' αὐτῶν τὸ ἐπὶ τῶν μηρῶν, καὶ τὸν λοβὸν τὸν ἐπὶ τοῦ ἥπατος σὺν τοῖς νεφροῖς περιελεῖ. Καὶ ἀνοίσουσιν αὐτὰ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οἱ ἱερεῖς, ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ἐπὶ τὰ ὀλοκαυτώματα, ἐπὶ τὰ ξύλα ἐπὶ τοῦ πυρός, κάρπωμα ὁσμῆς εὐωδίας τῷ Κυρίῳ». Καὶ οὐχὶ δὴ μόνον ἐκ βοῶν, ἀλλ', εἰ δὴ τις ἔλοιτο, καὶ ἐκ προβάτων ὀλοκαντοῦν, εἴτ'
15 οὖν ἐξ αἰγῶν τὴν τοῦ σωτηρίου ποιειῖσθαι θυσίαν, διὰ τῶν αὐτῶν ἐπράττετο τρόπον, καὶ εἷς ἐφ' ἅπασιν ἦν τῆς ἱερουργίας ὁ τρόπος. Εἴτε δὴ ἄρσεν εἴη τυχόν, εἴτε θῆλυ τὸ θῦμα, μῶμον δεῖν ἔφη παντὸς ἀπηλλάχθαι παντελῶς. Καὶ τῆς θυσίας ὁ λόγος, ἐπ' αὐτὸν ἂν ἴοι τὸν Ἐμμανουήλ. Αὐτὸς γὰρ ὁ μόσχος ὁ σιτευτός, τὸ ἄμω-
20 μων ἱερεῖον, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ ὡς ἐν εἴδει χιμάρου δι' ἡμᾶς σφαζόμενος· χιμάρου γὰρ κατὰ νόμον ὑπὲρ ἁμαρτίας ἐσφάζετο.

Πλὴν δεῖα πάλιν ἰσχυρῶς τῆς θυσίας τὸν τρόπον. Ἀκριβολογεῖται μὲν γὰρ οὐ σφόδρα τὸ Γράμμα τὸ νομικὸν περὶ τε ἄρσεν καὶ
 25 θῆλυ». Νοοῖτο δ' ἂν πάλιν ὡς ἐν ἀμφοῖν ὁ Χριστός. Ἐν ἄρσενι μὲν, ὡς ἠγούμενος, ἦτοι καθηγητής. Ἡγεμονικώτερον γὰρ θατέρον τὸ ἄρσεν, ἐν θήλεσι δὲ ὡς γεονῶς ὑπὸ νόμον καὶ ἠγούμενος. Ὑπεξοῦσι γὰρ καὶ ἐν δευτέροις αἰεὶ τὸ θῆλυ τοῦ ἄρσενος, εἴτερ ἐστὶν ἀληθῶς ἐν μείοσι καὶ ἐν ὑφίξανοντι μέτρῳ. Πλὴν ἄμωμον τὸ ἱε-

τοῦ Χριστοῦ, λέγοντας· «Ἐάν τὸ δῶρο του πρὸς τὸν Κύριο προσφέρεται θυσία λόγῳ τῆς σωτηρίας του, τότε ἐάν προσφέρει ἓνα ἀπὸ τὰ βόδια του, ἀνεξάρτητα ἂν εἶναι ἀρσενικό ἢ θηλυκό, νὰ εἶναι χωρὶς σωματικὸ ἐλάττωμα. Θὰ βάλει τὰ χέρια του στὸ κεφάλι τοῦ δώρου, καὶ θὰ τὸ σφάξει μπροστὰ στὶς θύρες τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Μετὰ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ, οἱ ἱερεῖς, θὰ χύσουν τὸ αἷμα γύρω ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον τῶν ὀλοκαυτωμάτων, καὶ θὰ προσφέρουν, ἀπὸ τὸ ζῶον ποῦ θυσιάσθηκε γιὰ τὴ σωτηρία, στὸν Κύριο τὸ λίπος ποῦ σκεπάζει τὴν κοιλιά, καὶ μάλιστα ὅλο τὸ λίπος ποῦ ὑπάρχει στὴν κοιλιά, καὶ τὰ δύο νεφρά, καὶ τὸ λίπος ποῦ ὑπάρχει πάνω σ' αὐτά, τὸ ὁποῖο φτάνει μέχρι τοὺς μηρούς, ἐνῶ τὸν πνεῦμονα ποῦ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὸ σκῆμα μαζί με τὰ νεφρά θὰ τὰ ἀφαιρέσει καὶ θὰ τὰ δώσει στοὺς ἱερεῖς, καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ, δηλαδὴ οἱ ἱερεῖς, θὰ τὰ προσφέρουν στὸ θυσιαστήριον τῶν ὀλοκαυτωμάτων, πάνω στὰ καιόμενα ξύλα, ὡς θυσία εὐωδιαστὴ στὸν Κύριον»²³. Ἡ θυσία βέβαια δὲν γινόταν μόνο με βόδια, ἀλλὰ, ἐάν κάποιος προτιμοῦσε, μποροῦσε νὰ προσφέρει ὡς ὀλοκαύτωμα ἀπὸ τὰ πρόβατα, ἢ νὰ κάνει τὴ θυσία γιὰ τὴ σωτηρία του προσφέροντας ἀπὸ τὰ γίδια του, καὶ ἡ θυσία γινόταν με τὸν ἴδιον τρόπο ἱερουργίας. Εἴτε δηλαδὴ τὸ θῦμα εἶναι ἀρσενικό, ἢ θηλυκό, πρέπει, λέγει, νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένο τελείως ἀπὸ κάθε ἐλάττωμα. Καὶ ὁ λόγος τῆς θυσίας θὰ μποροῦσε νὰ ἀναφέρεται στὸν ἴδιον τὸν Ἰησοῦν. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μόσχος ὁ σιτευτός, τὸ ἄμεμπτο σφάγιο, αὐτὸς ποῦ σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου, καὶ σφάζεται γιὰ μᾶς σὰν τράγος. Γιατί, σύμφωνα με τὸν νόμο, γιὰ τὶς ἁμαρτίες σφάζονταν τράγος.

Ὅμως πρόσεχε πάλι ἀμυδρὰ τὸν τρόπο τῆς θυσίας. Γιατὶ τὸ γράμμα τοῦ νόμου δὲν ἀκριβολογεῖ πολὺ ὡς πρὸς τὸ ἀρσενικό καὶ θηλυκό. Καὶ με τὰ δύο νοεῖται πάλι ὁ Χριστός. Με τὸ ἀρσενικό, ὡς ἡγούμενος, δηλαδὴ ὡς καθηγητῆς, ἐπειδὴ τὸ ἀρσενικό εἶναι πιὸ ἡγεμονικὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο φύλο, ἐνῶ με τὰ θηλυκά, ἐπειδὴ βρέθηκε κάτω ἀπὸ τὸν νόμο καὶ εἶναι ἀρχηγός. Γιατὶ τὸ θηλυκό εἶναι πάντοτε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία ἄλλου, καὶ δεύτερο ὡς πρὸς τὸ ἀρσενικό, ἐάν πραγματικὰ βρίσκεται σὲ μειονεκτικὴ θέση καὶ σὲ θέση ὑποτακτικῆς. Ὡστόσο αὐτὸ ποῦ θυσιάζεται εἶναι ἄμεμπτο. Καὶ τέτοιος

ρουρογούμενον Τοιοῦτος δὲ ὁ Χριστός. Τοιγάρτοι ἔφασκεν «Ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσει οὐδέν». Καὶ μέντοι πρὸς Ἰουδαίους τὸ εἰσάπαν ἀμώμητον, ἀπόδειξις ἐποιοῖτο τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν, λέγων «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέχει με 5 περὶ ἁμαρτίας; Εἰ ἀλήθειαν λέγω, τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι;». Ἄμωμον οὖν ταύτῃ τὸ ἱερὸν θυμὰ ἐστι. Ἐσφάζετο μὲν ἔναντι Κυρίου παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς, ἐπενηνεγμένων αὐτῶ τῶν χειρῶν τοῦ προσκεκομικότος. Εἶτα τοῦ αἵματος τῆ τοῦ θυσιαστηρίου βάσει προσχεομένου, ὀλοκαυτοῦν ἔφη δεῖν τὰ ἐντόσθια. Πέ- 10πρακται μὲν γὰρ ἐν ὀφθαλμοῖς ὡσπερ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ τοῦ Υἱοῦ θάνατος, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς τὴν ἑαυτοῦ τιθέντος ψυχὴν. Εἰ γὰρ ἐστὶν ἀληθὴς ὁ λέγων, «Τίμος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ», πῶς οὐκ ἂν αὐτὸν ἀξιώσειε τῆς ἰδίας ἐπισκοπῆς τὸν τοῦ Υἱοῦ θάνατον ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ; Τιμὰ γὰρ 15 πάντως καὶ ἐποπτείας ἀξιοῖ, ἀποστρέφεται δὲ πάλιν τὸ βδελυρὸν καὶ ἀπηχθημένον.

Οὐκοῦν ὅτι μὴ ἀκλεῆς ὁ θάνατος, παραδείξειεν ἂν εὐθύς τὸ καὶ αὐτὸν αὐτόπτην λαχεῖν τὸν Πατέρα. Παρ' αὐταῖς δὲ ταῖς ἱεραῖς ἐσφάζετο θύραις. Ἀπέθανε γὰρ ὁ Ἐμμανουήλ, ἀνευρύνων 20 ὡσπερ ἡμῖν τὴν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσδρομὴν, καὶ τῆς ἄνω καὶ ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησίας ἀνοιγνὺς τὰς θύρας τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν. Κερδαίνομεν τοίνυν ἐν θανάτῳ τοῦ Χριστοῦ τὸ καὶ εἰς αὐτὴν ἐλάσαι λοιπὸν τὴν ἁγίαν σκηνήν, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, τὴν ἄνω καλλι- 25 πολιν, τὴν τῶν ἁγίων μητέρα, καὶ ἀγγέλων τροφὸν Ὅτι δὲ ἅγιος ἔσται καὶ ἱερὸς ὁ Χριστοῦ θάνατος, ὑπεμφήνειεν ἂν τό, «αὐτῶ χρῆναι προσχεῖσθαι» λέγειν «τῶ θυσιαστηρίῳ τὸ αἷμα». Κατασημῆνιε δ' ἂν καὶ ἑτέρως, ὅτι τέθεικε τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας. Τύπος μὲν γὰρ τῆς Ἐκκλησίας τὸ θυσιαστήριον, ψυ- 30 χῆς δὲ τὸ αἷμα. Ἡ δὲ τῶν ἐνδοσθίων ἀνάθεσις, ἥτοι καθιέρωσις, πικελῆς δέ, λέγω, ἥπατός τε καὶ νεφρῶν, ὑποδηλοῖ πάλιν, ὅτι καὶ

είναι ὁ Χριστός. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔλεγε· «Ἔρχεται ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου αὐτοῦ, καὶ δὲν θρῖσκει ἐπάνω μου τίποτε τὸ ἀξιοκατάκριτο»²⁴. Ἄλλὰ καὶ στοὺς Ἰουδαίους ὡς ἀπόδειξη τῆς θεῖα φύσεώς του πρόβαλλε πάντοτε τὴν ἄμεμπτη ζωὴ του, λέγοντας· «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς μπορεῖ νὰ μὲ κατηγορήσει γιὰ ἁμαρτία; Καὶ ἐφόσον λέγω τὴν ἀλήθεια, γιατί δὲν μὲ πισεύετε;»²⁵. Ἔτσι λοιπὸν τὸ ἱερὸ θῦμα ἦταν ἄμεμπτο. Σφαζόταν βέβαια μπροστὰ στὸν Κύριο κοντὰ στὶς θύρες τῆς σκηνῆς, μὲ τὰ χέρια ἐκείνου ποὺ τὸ πρόσφερε ἐπάνω στὸ σφάγιο. Ἔπειτα καθὼς τὸ αἷμα χυνόταν στὴ βάση τοῦ θυσιαστηρίου, εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ καοῦν τὰ ἐντόσθια. Πραγματοποιήθηκε δηλαδὴ ὁ θάνατος τοῦ Υἱοῦ μπροστὰ κατὰ κάποιον τρόπο στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ὁ ὁποῖος θυσίασε τὴ ζωὴ του γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου. Γιατί, ἐὰν λέγει τὴν ἀλήθεια αὐτὸς ποὺ λέγει, «Ἐκτιμᾶται πολὺ ἀπὸ τὸν Κύριο ὁ θάνατος τῶν ἀφοσιωμένων σ' αὐτόν»²⁶, πῶς μπορούσε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας νὰ μὴ τιμήσει παρόμοια τὸν θάνατο τοῦ Υἱοῦ του; Τιμᾶ λοιπὸν ὅπωςδήποτε καὶ ἐποπτεύει τὸν τίμιον θάνατο, ἐνῶ ἀντίθετα ἀποστρέφεται τὸ σιχαμερὸ καὶ τὸ μισητό.

Ὅτι λοιπὸν ὁ θάνατος δὲν ἦταν ἄδοξος, τὸ δείχνει ἀμέσως τὸ ὅτι εἶχε αὐτόπτη μάρτυρα τὸν ἴδιο τὸν Πατέρα του. Τὸ θῦμα θυσιαζόταν μπροστὰ στὶς ἱερὲς θύρες. Καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ πέθανε, διευρύνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὴν εἴσοδό μας στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἀνοίγοντας τὶς πόρτες τῆς ἄνω καὶ οὐράνιας Ἐκκλησίας σ' ἐκείνους ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν. Κερδίζουμε λοιπὸν μὲ τὸν θάνατο τοῦ Χριστοῦ τὸ ὅτι εἰσερχόμαστε καὶ στὴν ἴδια τὴ σκηνὴ τῶν ἁγίων, τὴν ὁποία ἔστησε ὁ Κύριος, καὶ ὄχι ἄνθρωπος, στὴν ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ, τὴν ἄνω καὶ ὠραία πόλη, τὴ μητέρα τῶν ἁγίων καὶ τροφὸ τῶν ἀγγέλων. Ὅτι ὅμως ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἱερός, τὸ ὑποδηλώνει τὸ ὅτι πρέπει, λέγει, τὸ αἷμα νὰ χύνεται πάνω στὸ θυσιαστήριο. Θὰ μπορούσε ὅμως καὶ μὲ ἄλλον τρόπο νὰ σημαίνει, ὅτι θυσίασε τὴ ζωὴ του γιὰ τὴν Ἐκκλησία²⁷. Γιατὶ τὸ θυσιαστήριο εἶναι τύπος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸ αἷμα τῆς ψυχῆς. Ἡ ἀφίερωση πάλι τῶν ἐντοσθίων, δηλαδὴ ὁ καθαγιασμός, καὶ ἐννοῶ τοῦ λίπους, τοῦ συκωποῦ καὶ τῶν νεφρῶν, φανερώνουν πάλι, ὅτι ὅλα τὰ τοῦ Χριστοῦ εἶναι καὶ

26. Ψαλμ. 115, 6.

27. Ἐφ. 5, 25.

ἅγια καὶ ἱερὰ καὶ εὐώδη πάντα τὰ ἐν Χριστῷ. Ἐν ἥπατι μὲν γὰρ τὰς ἐφ' ὅτιοῦν ἐπιθυμίας, ἦτοι ὀρέξεις, γίνεσθαι φασιν οἱ ταῦτα σοφοί. Νεφρὸς δὲ δὴ πάλιν μούριόν ἐστὶν ἐν σάματι, διακριτικὴν ἔχον τὴν ἐνέργειαν. Ἀποκρίνει γὰρ τοῦ χρησίμου τὸ περιττόν.
 5 Τοιοῦτον δὲ τις καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ὁ νοῦς ἐργάζεται. Κιβδηλεύει μὲν γὰρ, εἴτερ ἐστὶ σοφός, τὸ ἀδικεῖν πεφυκός, προσίεται δὲ καὶ λίαν ἀσμένως τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν. Ψάλλει δὲ πού καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ· «Ἐναντίον σου πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου ἐστὶ». Καὶ πάλιν «Ὅτι σὺ ἐκτήσω νεφρούς μου, Κύ-
 10 ριε». «Ὅτι δὲ καὶ ἀρετῆς ἀνάμεστος τῆς θεοπροπευῶς ὁ Ἐμμανουήλ, παραδείξειεν ἂν ὡς ἐν τύπῳ πάλιν ἡ «πιμελή». Ὡσπερ γὰρ ἐν τοῖς ἄριστα τεθραμμένοις τῶν ζώων ἡ πιμελή γίνεται, κατὰ τὸν αὐτόν, οἴμαι, τρόπον εἰς νοῦν ἀρετῆς τροφὴν ἔχοντα τὴν ἐξ οὐρανοῦ. Ἅγιος δὴ οὖν καὶ ἀμώμητος ὁ Χριστὸς καὶ ἀρετῆς ἔμπλε-
 15 ως, ἱερός καὶ εὐώδης, ὀλοκαύτωμα νοητόν, καὶ ὡς ἐν εἶδει παντὶ προσεσηνεγμένον, μόσχῳ τε, φημί καὶ κριῶ καὶ αἰγί. Σωτήριος γὰρ γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν θυσία τε, καὶ δέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ πάντων εἰς, ὁ πάντων ἀντάξιος, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα, σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν

20 **Ὅτι τῆς μυστικῆς εὐλογίας ἐν μεθέξει γεγονότες, ἄγιοι καὶ ἱεροὶ πάντη καὶ πάντως ἐσόμεθα.**

Ταμίαι γεγόνασι τῶν τοῦ Σωτήρος ἡμῶν μυστηρίων οἱ θεοπείσοι μαθηταί, καὶ οὐχ ἑαυτοῖς ἀρπάζοντες τὴν τιμὴν, οὔτε μὴν ἀυτόκλητοι παρὰ τοῦτο ἰόντες, προκεχειρισμένοι δὲ μᾶλλον
 25 εἰς ἀποστολήν, καὶ τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἱερουργεῖν ἐπιτεταγμένοι τὸ σωτήριον κήρυγμα, τουτέστι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Λαμπρούς γὰρ ἐτίθει τοὺς μυσταγωγούς, οὕτω λέγων «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη». Εἴκοντες δὴ οὖν, καὶ μάλα προθύμως, τοῖς Δεσποτικοῖς θεοπίσμασι, φωτα-
 30 γωγοῦσι τὴν οἰκουμένην, παιδευτὴν μὲν λαχόντες αὐτοὶ τὸν ἐν

ἅγια καὶ ἱερά καὶ εὐωδιαστά. Γιατὶ σὸ σὺκώτι, λένε οἱ σοφοὶ σ' αὐτὰ, ὅτι προκαλοῦνται οἱ ἐπιθυμίαι, δηλαδή οἱ ὀρέξεις, γιὰ ὁ,τιδήποτε. Τὸ νεφρὸ πάλι εἶναι ἓνα ὄργανο μέσα σὸ σῶμα, πὺν ἔχει διακριτικὴ ἐνέργεια. Ξεχωρίζει δηλαδή τὸ χρήσιμο ἀπὸ τὸ περιττό. Κάτι τέτοιο κάνει μέσα μας καὶ ὁ νοῦς. Γιατὶ ἀπορρίπτει, ἐὰν βέβαια εἶναι σοφός, ὡς κίβδηλο ἐκεῖνο πὺν ἀπὸ τὴ φύση του βλάπτει, καὶ δέχεται, καὶ μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση μάλιστα, αὐτὸ πὺν συντελεῖ στὴν ὠφέλεια. Ψάλλει μάλιστα κάπου καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ: «Μπροστά σου βρισκεται κάθε ἐπιθυμία μου»²⁸. Καὶ πάλι: «Γιατὶ σύ, Κύριε, δημούργησες τὰ νεφρά μου»²⁹. Ὅτι ὅμως ὁ Ἐμμανουήλ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ τὴν ἀρετὴ πὺν ταιριάζει σὲ Θεό, τὸ δείχνει πάλι ὑπὸ μορφὴ τύπου τὸ λίπος. Γιατὶ, ὅπως τὸ λίπος δημιουργεῖται στὰ ζῶα πὺν εἶναι ἄριστα θρεμμένα, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, νομίζω, δημιουργεῖται καὶ ἡ ἀρετὴ στὸν νοῦ πὺν τρέφεται ἀπὸ τὸν οὐρανό. Ὁ Χριστὸς λοιπὸν εἶναι ἅγιος καὶ ἄμεμπτος, καὶ γεμᾶτος ἀρετῆ, ἱερός καὶ εὐώδης, ὀλοκαύτωμα νοητό, πὺν ἔχει προσφερθεῖ μὲ κάθε εἶδος, δηλαδή μὲ μοσχάρι καὶ κριάρι καὶ γίδι. Γιατὶ ἔγινε σωτήρια θυσία γιὰ μᾶς καὶ πρόσφερε τὸν ἑαυτοῦ γιὰ ὅλους ἕνας, ὁ πιὸ ἀντάξιος ἀπὸ ὅλους, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, μαζί μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

**Ὅτι, ἀφοῦ γίναμε μέτοχοι τῆς μυστικῆς εὐλογίας,
θὰ γίνουμε ὀπωσδήποτε ἅγιοι καὶ ἱεροί.**

Οἱ θεοπέσοι μαθητὲς ἔγιναν ταμίαι τῶν μυστηρίων τοῦ Σωτήρα μας, χωρὶς νὰ ἀρπάξουν μόνοι τους τὴν τιμὴ³⁰, οὔτε βέβαια καὶ προσήλθαν ἀπρόσκλητοι σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, ἀλλὰ ἐκλεγμένοι μᾶλλον γιὰ τὴν ἀποστολὴ αὐτὴ, καὶ μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ κηρύξουν σ' ὅλη τὴ γῆ τὸ κήρυγμα τῆς σωτηρίας, δηλαδή τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ παρουσίαζε λαμπροὺς τοὺς διδασκάλους τῶν μυστηρίων, λέγοντάς τους τὰ ἑξῆς: «Πηγαίνετε καὶ κάνετε ὅλα τὰ ἔθνη μαθητὲς μου»³¹. Πειθαρχώντας λοιπὸν, καὶ μὲ μεγάλη μάλιστα προθυμία, στὶς ἐντολὲς τοῦ Δεσπότη, φώτισαν τὴν οἰκουμένη, ἔχοντας ἐκπαιδευτὴ τους

30. Ἐβρ. 5, 4.

31. Ματθ. 28, 19.

οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, κοινωνοὺς δὲ τῆς χάριτος ἀπο-
 τελοῦντες ἑτέρους Διεμέμνητο γάρ, κατὰ τὸ εἶκόσ, εἰς τοῦτο
 γνώμης αὐτοὺς ἀποφέροντος τοῦ Χριστοῦ, λέγοντος σαφῶς·
 «Δωρεὰν ἐλάθετε, δωρεὰν δότε». Γράφει τοίνυν ὁ θεσπέσιος
 5 Παῦλος καὶ τὸ βαθὺ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας διατρανοῖ
 μυστήριον, ὡδί που λέγων· «Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου ἐν ᾧ
 ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμψας ἐν
 ὁμοιότητι σαρκὸς ἁμαρτίας, περὶ ἁμαρτίας, κατέκρινε τὴν ἁμαρ-
 τίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν,
 10 τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα». Γέγονε
 γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτία Χριστός, καθὼς γέγραπται, καὶ οὐ δή-
 που πάντως ἁμαρτίας ἔνοχος. Οὐ γὰρ ὧδε ληρεῖν εἰθίσμεθα, ἐπεὶ
 μὴ εἶδεν ὄλωσ τὸ πλημμελεῖν, Θεὸς ὢν φύσει, καὶ ἐκ Θεοῦ πε-
 φηνῶς τοῦ Πατρός, ἐπειδὴ δὲ γέγονε θῦμα ὑπὲρ ἁμαρτίας. «Τὸ
 15 γὰρ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός». Ταῦτητοί φαμεν
 γενέσθαι καὶ ἁμαρτίαν. Τέθυται γὰρ, ὡς ἔφην, ἵνα τῷ ἰδίῳ αἵματι
 κατακτήσῃται τὴν ὑπ' οὐρανόν. «Ἐγοράσαμεθα γὰρ τιμῆς», κατὰ
 τὰς Γραφάς, καὶ οὐκ ἔσμεν ἑαυτῶν, ἀλλὰ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν γεγονό-
 τος ἁμαρτία, ἵνα τῶν ἀρχαίων ἡμᾶς ἀπαλλάξῃ πλημμελημάτων,
 20 καὶ ἀγίους ἀποφήνῃ διὰ μετοχῆς τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκὸς, δῆλον
 δὲ ὅτι καὶ αἵματος.

Τοῦτοί τοι καὶ ὁ θεσπέσιος ἡμῖν προανεφώνει νόμος γέγρα-
 πται γὰρ οὕτως ἐν τῷ Λευιτικῷ· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μω-
 σῆν, λέγων· Λάλησον τῷ Ἀαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, λέγων·
 25 Οὗτος ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας. Ἐν τόπῳ οὗ σφάζουσι τὰ ὀλοκαυτώ-
 ματα, σφάζουσι καὶ τὸ τῆς ἁμαρτίας ἔναντι Κυρίου. Ἅγια ἀγίων
 ἐστὶν Ἱερεὺς ὁ ἀναφέρων αὐτήν, ἔδεται αὐτήν, ἐν τόπῳ ἀγίῳ βρω-
 θήσεται, ἐν αὐλῇ τῆς σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου. Πᾶς ὁ ἀπτόμενος

32. Ματθ. 10, 9.

33. Ρωμ. 8, 3 ἔ.

34. Α' Κορ. 5, 7.

τόν οὐράνιο Πατέρα και Θεό, και κάνοντας κοινωνούς τῆς θείας χάριτος και ἄλλους. Γιατί θυμόντουσαν καλά, ὅπως ἦταν φυσικό, ὅτι σ' αὐτῇ τῇ σκέψῃ τους τοὺς ὡδήγησε ὁ Χριστός, λέγοντας καθαρά: «Δωρεάν ἐλάβετε, δωρεάν δῶστε»³². Γράφει λοιπὸν ὁ θεοπέσιος Παῦλος και διακηρύττει τὸ βαθὺ μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, λέγοντας κάπου τὰ ἑξῆς: «Ἐκεῖνο ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ κάνει ὁ νόμος, ἐπειδὴ τοῦ ἔλειπε ἡ δύναμη ἐξαιτίας τῆς ἀντίστασης τῆς σάρκας, τὸ ἔκανε ὁ Θεὸς στέλνοντας τὸν Υἱὸ του μὲ σῶμα, ποὺ ἔμοιαζε τὸ ἁμαρτωλὸ δικό μας, και ὡς θυσία γιὰ τὴν ἁμαρτία, καταδίκασε τὴν ἁμαρτία τῆς σάρκας, γιὰ νὰ ἐξοφληθεῖ ἡ ἀπαιτήση ποὺ εἶχε ὁ νόμος ἀπὸ ἐμᾶς, οἱ ὁποῖοι δὲν ζοῦμε σύμφωνα μὲ τις ἀπαιτήσεις τῆς σάρκας, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ θέλει τὸ Πνεῦμα»³³. Γιατί ὁ Χριστὸς ἐγινε γιὰ μᾶς ἁμαρτία, ὅπως ἔχει γραφεῖ, και ὡς πωσδήποτε ὄχι και ἔνοχος ἁμαρτίας. Γιατί δὲν συνηθίσαμε νὰ φλυαροῦμε μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, ἐπειδὴ δὲν βρέθηκε ποτὲ νὰ σφάλει, ὄντας κατὰ φύσιν Θεός, ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ και Πατέρα, ἀλλὰ και ἐπειδὴ θυσιάσθηκε γιὰ τὴν ἁμαρτία. «Γιατί ὁ πασχάλινός ἀμνός μας, ὁ Χριστός, θυσιάσθηκε γιὰ μᾶς»³⁴. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς λέμε ὅτι ἐγινε ἁμαρτία. Γιατί θυσιάσθηκε, ὅπως εἶπα, μὲ σκοπὸ νὰ κατακτήσει τὴν οἰκουμένη μὲ τὸ αἷμα του. Γιατί, σύμφωνα μὲ τις Γραφές, «Ἐχομε ἀγορασθεῖ ἔναντι τιμῆματος»³⁵, και δὲν εἴμαστε αὐτεξουσιοῖ, ἀλλὰ ἀνήκουμε σὲ ἐκεῖνον ποὺ ἐγινε γιὰ μᾶς ἁμαρτία, γιὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὰ παλιὰ παραπτώματα, και νὰ μᾶς κάνει ἁγίους, μὲ τὴ συμμετοχὴ μας στὴν ἅγια σάρκα του, και φυσικά και στὸ αἷμα του.

Αὐτὸ ἀκριβῶς προανήγγελε σὲ μᾶς ὁ θεοπέσιος νόμος. Γιατί στὸ Λευϊτικὸ ἔχει γραφεῖ τὸ ἑξῆς: «Και μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωσῆ, λέγοντας: Μίλησε στὸν Ἄαρὼν και τοὺς υἱούς του και πές τους: Ὁ νόμος αὐτὸς εἶναι νόμος γιὰ τὴν ἁμαρτία. Στὸν τόπο ποὺ σφάζουν τὰ ὄλοκαυτώματα, θὰ σφάξουν και τὸ κριὰρι τῆς ἁμαρτίας μπροστὰ στὸν Κύριο. Εἶναι Ἅγια τῶν ἁγίων. Ὁ ἱερέας ποὺ προσφέρει τὴ θυσία αὐτῇ, θὰ φάει ἀπὸ αὐτὴν στὸν ἅγιον τόπο, στὴν αὐλὴ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Καθένας ποὺ θὰ φάει τὰ κρέατα τῆς θυ-

35. Α' Κορ. 6, 20.

τῶν κρεῶν αὐτῆς ἁγιασθήσεται. Ἐν ᾧ ἂν ἐπιρραντισθῆ ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτῆς ἐπὶ τὸ ἱμάτιον, ὃ ἂν ραντισθῆ ἐπ' αὐτό, πλυνθήσεται ἐν τόπῳ ἁγίῳ. Καὶ σκευὸς ὀστράκινον οὗ ἂν ἐψηθῆ ἐν αὐτῷ, συντριβήσεται· ἂν δὲ ἐν σκεύει χαλκῷ ἐψηθῆ, ἐκτρίψει αὐτό, 5 καὶ πλύσει ὕδατι. Πᾶν ἄρσεν ἐν τοῖς ἱερεῦσι φάγεται αὐτά. Ἔσθι ἁγίων ἐστὶ τῷ Κυρίῳ». Σύνες δὴ οὖν ὅσπερ καταθύεσθαι κελεύει τὴν ἁμαρτίαν, τουτέστι τὸ ὑπὲρ ἁμαρτίας. Χίμαρος δὲ ἄρα τοῦτο ἦν εἰς τύπον Χριστοῦ, τοῦ δι' ἡμᾶς, ὡς ἔφην, γεγονότος ἁμαρτία («Λελόγισται γὰρ ἐν ἀνόμοις»), καὶ συννεσταυρώθη 10 ληστοῖς, κεχορημάτικέ τε καὶ ἄρα. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Κατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου». Ἄλλ᾽ καὶ καθῆκεν ἑαυτὸν ἐν τούτοις δι' ἡμᾶς οἰκονομιῶς, ἀλλ' ἦν τε καὶ ἔστιν ἅγιος, οὐ κατὰ μέθεξιν τὴν ὡς παρ' ἑτέρου καθάπερ ἡμεῖς, φυσικῶς δὲ μᾶλλον αὐτὸς ὁ Θεός. Δι' αὐτοῦ γὰρ πιστεύομεν τὴν κτίσιν ἁγιαζεσθαι, 15 κἂν ἀγγέλους ὀνομάσης, κἂν τὸ ἔτι προὔχον ἐν δόξῃ, κἂν τὸ ὑπερκειμένον τε καὶ ἀνωτέρω, Θρόνους τέ φημι καὶ Ἀρχάς, ἂν αὐτὰ μοι λέγῃς τὰ Σεραφίμ, ἀλλ' οὐκ ἂν ἐτέρως ἁγιαζοῖτο ταυτί, πλὴν ὅτι παρὰ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι. Οὐκοῦν, κἂν γέγονεν ἁμαρτία, μεμένηκεν ὅπερ ἦν, τουτέστιν, ἅγιος κατὰ φύσιν ὡς 20 Θεός, καὶ «οὐκ ἐκ μέτρου δίδωσι τὸ Πνεῦμα», κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν.

Ὅτι δὲ καὶ ὁ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ θάνατος ἐπ' ἀναιρέσει τῆς σαρκὸς γεγονώς, ἅγιός τε καὶ ἀδέβηλος ἦν, καὶ ὡς ἐν τάξει θυμαμάτων εὐπαράδεκτος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, διαμεμήνηκεν ἑναργῶς ὁ 25 νόμος, εἰπὼν «Ἐν τόπῳ οὗ σφάζουσι τὰ ὀλοκαυτώματα, σφάζουσι καὶ τὸ περὶ ἁμαρτίας ἔναντι Κυρίου». Ὀλοκαύτως ὁ Χριστός, τουτέστιν ὅλος ἐξ ὅλου, καὶ οὐ μερικῶς, εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀνακείμενος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Ταύτητοι καὶ ἀληθῶς Ἄγιος ἁγίων ἐστίν. Ἠγιάσαμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς ἡμῶν ἢ πᾶσα δικαίω-

36. Λευϊτ. 6, 17-22.

38. Γαλ. 3, 14.

37. Ἦσ. 53, 12.

39. Ἰω. 3, 34.

σίας αὐτῆς, θὰ ἀγιάζεται. Σὲ ὅποιον πέσει ἀπὸ τὸ ράντισμα τοῦ αἵματος τῆς θυσίας στὸ ἱμάτιό του, ἂν πέσουν σταγόνες σ' αὐτό, νὰ πλυθεῖ στὸν ἅγιο τόπο. Ἐὰν ψηθεῖ μέσα σὲ σκεῦος πήλινο, τὸ σκεῦος αὐτὸ νὰ καταστρέφεται. Ἐὰν πάλι ψηθεῖ μέσα σὲ σκεῦος χάλκινο, νὰ τριφθεῖ καλὰ καὶ νὰ πλυθεῖ μὲ νερό. Μόνο ἀρσενικός ἀπὸ τὴν ἱερατικὴ φυλὴ νὰ τρώει τὰ κρέατα αὐτά. Εἶναι ἀγιάωατα, γιὰ τὸν Κύριο»³⁶. Κατανόησε λοιπὸν ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού διατάζει νὰ θυσιάζεται ἡ ἁμαρτία, δηλαδὴ πού θυσιάζεται γιὰ τὴν ἁμαρτία. Ὁ τράγος δηλαδὴ αὐτὸς ἦταν τύπος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶπα, ἔγινε γιὰ μᾶς ἁμαρτία (γιατὶ λέγει, «καταλογίσθηκε μεταξὺ τῶν παρανόμων»³⁷), σταυρώθηκε μαζί μὲ ληστὲς, καὶ ἔγινε κατάρα. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Ὅποιος κρεμάται πάνω σὲ ξύλο νὰ εἶναι καταραμένος»³⁸. Ἀλλὰ καὶ ταπείνωσε μὲ αὐτὰ τὸν ἑαυτὸ γιὰ μᾶς κατ' οἰκονομία. Ὡστόσο ἦταν καὶ εἶναι ἅγιος, ὄχι μὲ συμμετοχὴ σὲ ἄλλον, ὅπως ἐμεῖς, ἀλλὰ μᾶλλον κατὰ τρόπο φυσικὸ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Γιατὶ δι' αὐτοῦ πιστεύουμε ὅτι ἀγιάζεται ἡ κτίση, εἴτε ἀναφέρεις τοὺς ἀγγέλους, εἴτε καπὶ ἄλλο πού ὑπερέχει σὲ δόξα, εἴτε αὐτοὺς πού εἶναι ψηλότερα καὶ ἀνώτερα, ἐννοῶ τοὺς Θρόνους καὶ τίς Ἀρχές, ἢ ἀκόμα ἂν ἀναφέρεις τὰ ἴδια τὰ Σεραφίμ. Ὅμως ὅλα αὐτὰ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ ἀγιασθοῦν μὲ ἄλλον τρόπο, παρὰ μόνο ἀπὸ τὸν Πατέρα μέσω τοῦ Υἱοῦ μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Ἄρα λοιπὸν ἀκόμα καὶ ἂν ἔγινε ἁμαρτία, παρέμεινε αὐτὸ πού ἦταν, δηλαδὴ ἅγιος κατὰ φύση ὡς Θεός, καὶ «δὲν δίνει τὸ Πνεῦμα μὲ τὸ μέτρο»³⁹, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννη.

Ὅτι ὅμως ἀκόμα καὶ ὁ θάνατος τῆς σάρκας του ἔγινε γιὰ τὴν κατάργηση τῆς σάρκας, καὶ ὅτι ἦταν καὶ ἅγιος καὶ ἄμεμπτος, καὶ σὰν τὰ θυμᾶματα εὐπρόσδεκτος ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, τὸ ἀνήγγειλε ὀλοκάθαρο ὁ νόμος, λέγοντας: «Στὸν τόπο πού σφάζουν τὰ ὀλοκαυτώματα, θὰ σφάζουν καὶ τὸ ὀλοκαύτωμα γιὰ τὴν ἁμαρτία μπροστὰ στὸν Κύριο»⁴⁰. Ὁλοκαύτωμα ὁ Χριστός, δηλαδὴ ὀλόκληρος καὶ ὄχι ἓνα μέρος του, προσφερόμενος ὡς ὁσμὴ εὐωδιαστῆ στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ εἶναι πραγματικὰ Ἅγιος ἁγίων. Γιατὶ ἀγιασθήκαμε μὲ αὐτόν⁴¹, καὶ αὐτὸς εἶναι ὄλη μας ἡ

40. Λευϊτ. 6, 23.

41. Α' Κορ. 1, 2.

σεις, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ἄνω πνευμάτων ἁγιασμός, καθάπερ
 ἔφην ἁρτίως. Πλήν, «Ὁ Ἰερεὺς», φησὶν, «ὁ ἀναφέρων αὐτήν, ἔδε-
 ται αὐτήν». Ἐθρεὶ δὴ νῦν πάλιν ὅτι πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν πρακτέ-
 ων, ἱεροῖς καὶ θείοις ἢ Ἐκκλησίας διοικεῖται θεσμοῖς. Τοῦ γὰρ
 5 προσάγοντος τὴν θυσίαν, τὰ ἐξ αὐτῆς γίνεται. Οἶδε ὃ φημι πᾶς
 ὀτισσοῦν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἐντεθραμμένους νόμοις. Ὅτι δὲ
 τόπος ταῖς θεαῖς ἱερουργίας ὁ μάλιστα πρέπων ἢ Ἐκκλησία τοῦ
 Θεοῦ, καὶ ἐν αὐτῇ ἀναγκαίως τὸ Χριστοῦ τελεῖται μυστήριον,
 ἐνδείξειεν ἂν οὐκ ἀσυμφανῶς, προσεπενεγκῶν οἷς ἔφην «Ἐν
 10 τόπῳ ἀγίῳ βρωθήσεται, ἐν αὐλῇ τῆς σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου».
 Ἄλλ' ἦν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ μία μὲν κατὰ τὴν ἔρημον σκηνή, καὶ
 εἰς μετ' ἐκείνην ὁ ναός, ὃς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὁ Σολομῶν ἐδέϊ-
 ματο, καὶ θάνατος ἦν τοῖς ἔξω θύουσι τῆς σκηνῆς. Ἐφη γὰρ οὗτω
 τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν «Ἄνθρωπος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ὃς ἂν σφάξῃ
 15 μόσχον ἢ πρόβατον ἢ αἶγα ἐν τῇ παρεμβολῇ, καὶ ὃς ἂν σφάξῃ ἔξω
 τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου,
 μὴ ἐνέγκῃ αὐτό, ὥστε προσενέγκαι δῶρον τῷ Κυρίῳ ἀπέναντι τῆς
 σκηνῆς Κυρίου, αἷμα λογισθήσεται τῷ ἀνθρώπῳ, ὃς ἐκεῖνο αἷμα
 ἐξέχεεν, ἐξολοθευθήσεται ἢ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ».

20 Οὐκοῦν ἀνόμημα καὶ θεβήλωσις καὶ ὑπὸ δίκην αἵματος τὸ
 τοῖς ἀνοσίοις αἰρετικοῖς συναυλιζέσθαι φιλεῖν, καὶ τῆς πρὸς ἐκεῖ-
 νους ἀντέχεσθαι κοινωνίας. Ἐξω γὰρ θύουσι τῆς ἀγίας σκηνῆς
 τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας, οὐκ ἐν τόποις ἀγίοις τὴν ἱεράν τελοῦσι θυ-
 σίαν. Μία γὰρ ἢ Ἐκκλησία, καθὰ καὶ ὁ πάλαι ναός, μία δὲ καὶ ἡ
 25 σκηνή, τῆς Ἐκκλησίας τὸ κάλλος ὡς ἐν τύποις ἔτι προαναφαίνου-
 σα. Θύσομεν τοίνυν ἡμεῖς τὸ τῆς ἁμαρτίας, ὡς ἐν αὐλῇ ἀγία, καὶ
 φαγόμεθα τῶν ἀγίων κρεῶν, τουτέστι τῆς μυστικῆς εὐλογίας ἐν
 μεθέξει γεγονότες ἁγιασθήσομεθα. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ νό-
 μος «Πᾶς ὁ ἀπτόμενος τῶν κρεῶν αὐτῆς, ἁγιασθήσεται». Ἄλλ'
 30 ἔστιν ἰσοσθενὴς εἰς μυστικὴν εὐλογίαν καὶ ὁ ραντισμὸς τοῦ αἵμα-

δικαίωση, ή μάλλον αγιασμός ακόμα και αυτών των ουρανίων πνευμάτων, όπως είπα προηγουμένως. 'Αλλ' όμως, «'Ο ιερέας», λέγει, «πού την προσφέρει, αυτός θα την τρώει»⁴². Πρόσεχε λοιπόν και πάλι, ότι σε κάθε τι από αυτά που πρέπει να γίνουν, ή 'Εκκλησία διοικείται με ιερούς και θείους θεσμούς. Σ' αυτόν λοιπόν που προσφέρει τη θυσία ανήκουν όλα τὰ της θυσίας. Αυτό που λέγω τὸ γνωρίζει καθέννας που είναι αναθρεμμένος με τὸς νόμους τῆς 'Εκκλησίας. "Οτι ὅμως ὁ πιὸ ταιριαστός τόπος γιὰ τὶς θεῖες λειτουργίες εἶναι ἡ 'Εκκλησία τοῦ Θεοῦ, καὶ κατ' ἀνάγκη σ' αὐτὴν τελεῖται τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, μποροῦν νὰ τὸ δείξουν ὀλοκάθαρα, ἂν προσθέσω σ' αὐτὰ που εἶπα καὶ αὐτό· «Θὰ τρώγεται στὸν ἅγιο τόπο, στὴν αὐλὴ τῆς σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου»⁴³. "Ομως ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ὑπῆρχε μία σκηνὴ στὴν ἔρημο, καὶ μετὰ ἀπο ἐκείνην ἓνας ναός, τὸν ὁποῖο ἐκτίσαστὰ 'Ιεροσόλυμα ὁ Σολομών, καὶ ἐπιβαλλόταν ποινὴ θανάτου σ' ἐκείνους που πρόσφεραν θυσία ἔξω ἀπὸ τὴ σκηνή. Γιατὶ ἡ ἅγια Γραφή εἶπε· «'Εάν κάποιος ἀπὸ τοὺς 'Ισραηλίτες σφάξει μοσχάρι ἢ πρόβατο ἢ γίδα μέσα στὸν καταυλισμό, καὶ ὅποιος σφάξει κάποιον ἀπὸ αὐτὰ ἔξω ἀπὸ τὸν καταυλισμό, καὶ δὲν τὸ φέρει στὴ θύρα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, ὥστε νὰ τὸ προσφέρει δῶρο στὸν Κύριο μπροστὰ στὴ σκηνὴ τοῦ Κυρίου, θὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἔχυσε αἷμα ἀνθρώπου, καὶ ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς που τὸ ἔχυσε θὰ ἐξοθρευθεῖ ἀπὸ τὸν λαό»⁴⁴.

"Αρα λοιπὸν ἀποτελεῖ ἁμαρτία καὶ βεβήλωση, καὶ τιμωρεῖται μεθ' ἄνευ τὸ νὰ θέλει κανεὶς νὰ συναναστρέφεται τοὺς ἀνίερους αἰρετικούς, καὶ νὰ ἐπιμένει στὴν κοινωνία με ἐκείνους. Γιατὶ θυσιάζουν ἔξω ἀπὸ τὴν ἅγια σκηνὴ τὸ προσφερόμενο γιὰ τὴν ἁμαρτία, καὶ δὲν τελοῦν τὴν ἱερὴ θυσία σὲ τὸπους ἁγίους. Γιατὶ ἡ 'Εκκλησία εἶναι μία, ὅπως καὶ ὁ ναὸς τὸν παλιὸ καιρὸ, ἀλλὰ μία καὶ ἡ σκηνή, ἡ ὁποία με τύπους φανέρωσε ἀπὸ πρὶν τὴν ὠραιότητα τῆς 'Εκκλησίας. Θὰ θυσιάσουμε λοιπὸν ἐμεῖς τὸ σφάγιο τῆς ἁμαρτίας, σὰν σὲ αὐτὴν ἅγια, καὶ θὰ φᾶμε τὰ ἅγια κρέατα, δηλαδὴ συμμετέχοντας στὴ μυστικὴ εὐλογία, καὶ θὰ ἀγιασθοῦμε. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ νόμος που λέγει· «Καθέννας που τρώει τὰ κρέατα τῆς θυσίας, θὰ

44. Λευϊτ. 17,3-4.

τος τῆς θυσίας. Ἐφη γὰρ πάλιν «Καὶ ὡς ἂν ἐπιρραντισθῆ ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτῆς, ἐπὶ τὸ ἱμάτιον ὃ ἐὰν ραντισθῆ ἐπ' αὐτῶ, πλυνθήσεται ἐν τόπῳ ἀγίῳ». Καὶ τί τὸ παράδοξον, εἰ τὸ λογικὸν ἀγιάζει ζωὸν, φημί δὴ τὸν ἄνθρωπον, ὅτε καὶ αὐτὰ τὰ πρὸς ὑπουργίαν 5 τὴν ἱερὰν παρευλημμένα τῶν σκευῶν, ἡγιάζετο κατὰ τὸν αὐτοῖς που πάντως πρόποντα τρόπον; Ταύτητοι καὶ εἰς κοινήν οὐ παραλαμβάνεται χρεία. Διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἐκπλύνεται τῶν σκευῶν, τὰ δὲ συνθραύεται. Τὰ γὰρ τοῖς θεοῖς λελειτουργηκότα, πῶς ἂν καλοῖτο πρὸς τὰ ἀνθρώπινα;

10 Ὅτι δὲ ἐστὶ τῶν τῆς θυσίας κρεῶν ἀγιοπρεπῆς ἢ μέθεξις, καὶ οὐκ ἂν ἐτέροις ἀρμόσειεν, πληὴν ὅτι δὴ μόνοις τοῖς τῆς ἁμαρτίας καταθλεῖν εἰωθόσι καὶ ἀνδριζομένοις εἰς ἀρετὴν, ὑπεσήμενε λέγων «Πᾶν ἄρσεν ἐν τοῖς ἱερεῦσι φάγεται αὐτὰ Ἅγια ἀγίων ἐστὶ Κυρίῳ». Ἄρ' οὖν, εἰπέ μοι, τὸ θῆλυ γένος ἀποσοβεῖν ὃ 15 νόμος τῆς εὐλογίας προστέταχεν; Οὐ τοῦτο φαμεν ἀγιάζεται γὰρ σὺν ἡμῖν, ἀλλ' ἐν τύποις μὲν ἐκεῖνα καὶ σκιαῖς. Διὰ δὲ γε τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ ἱεροῦ γένους ὑπεσήμενεν εὐφρῶς τοὺς ἐν Χριστῶ νοητῶς ἀνδρείους τε καὶ ἱερούς. Κεκλήμεθα τοῖνυν εἰς μέθεξιν τῆς εὐσομωτάτης θυσίας, ὡς ἱερὸν καὶ «ἀπόδεκτον γένος, ὡς 20 ἔθνος ἅγιον, ὡς βασιλεῖον ἱεράτευμα», νεανίσκοι καὶ παρθένοι, πρεσβύται μετὰ νεωτέρων. Ἐν γὰρ Χριστῶ Ἰησοῦ οὐκ ἄρσεν καὶ θῆλυ, ἀλλ' ἐνός πάντες ἐσμέν, «ὡς τοῦ ἐνός μὲν ἄρτου μετέχοντες», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Καὶ φέρε δὴ λοιπὸν ἀκλείστοις στόμασι καὶ ἀκαταλήκτοις φωναῖς τὸν τῶν ὄλων Βασιλέα καὶ Λυ- 25 τρωτὴν δοξολογίας καταγεραῖρωμεν, φημί δὲ Χριστόν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἢ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων Ἀμήν.

Περὶ τοῦ καθαρισμοῦ τῆς λέπρας.

Βεβασίλευκεν ἡμῶν ἡ ἁμαρτία καὶ κατεκράτησεν τῶν ἐπὶ τῆς

45. Λευϊτ. 6, 20.

47. Λευϊτ. 6, 22.

46. Λευϊτ. 6, 20.

48. Α' Πέτρ. 2, 9.

49. Α' Κορ. 10, 17.

ἀγιασθεῖ»⁴⁵. Ὅμως ἰσοδύναμος πρὸς μυστικὴ εὐλογία εἶναι καὶ ὁ ραντισμὸς τοῦ αἵματος τῆς θυσίας. Γιατὶ εἶπε ἐπίσης: «Καὶ ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ ἱμάτιο θὰ ραντισθεῖ ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς θυσίας, τὸ ἱμάτιο αὐτὸ πρέπει νὰ πληθεῖ στὸν ἅγιο τόπο»⁴⁶. Καὶ τί τὸ παράδοξο, ἂν τὸ λογικὸ ζῶο ἀγιάζει, ἐννοῶ βέβαια τὸν ἄνθρωπο, ὅταν ἀκόμα καὶ αὐτὰ τὰ σκεύη, πού χρησιμοποιοῦνταν γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὴν ἱερὴ θυσία, ἀγιάζονταν σύμφωνα ὁπωσδήποτε μὲ τὸν τρόπο πού πρέπει σ' αὐτά; Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ δὲν χρησιμοποιοῦνται σὲ κοινὴ χρῆση. Γι' αὐτὸ ἄλλα ἀπὸ τὰ σκεύη πλύνονται, καὶ ἄλλα σπάζονται. Αὐτὰ δηλαδή πού χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴ λειτουργία τῶν θείων, πῶς θὰ μποροῦσαν νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ γιὰ τὰ ἀνθρώπινα;

Ὅτι πάλι ἡ συμμετοχὴ στὰ κρέατα τῶν θυσιῶν ταιριάζει στοὺς ἁγίους, καὶ δὲν ταιριάζει σὲ ἄλλους, ἀλλὰ μόνο σὲ ἐκείνους πού σινηθίζουν νὰ ἀγωνίζονται κατὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀσκοῦν μὲ ἀνδρεία τὴν ἀρετὴ, τὸ ὑποδήλωσε λέγοντας: «Μόνο ἀρσενικὸς ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν ἱερέων νὰ τὰ τρώει, γιατί εἶναι ἀγιώτατα, ὡς ἀφιερωμένα στὸν Κύριο»⁴⁷. Ἄρα λοιπὸν, πές μου, ὁ νόμος τῆς εὐλογίας διέταξε νὰ ἀπομακρύνεται τὸ θηλυκὸ γένος ἀπὸ αὐτά; Δὲν λέμε αὐτό, γιατί ἀγιάζεται καὶ αὐτὸ μαζὶ μὲ μᾶς, ἀλλ' ἐκεῖνα ἦταν τύποι καὶ σκιές. Μὲ τὸ ἀρσενικὸ καὶ ἱερὸ γένος ὑποδήλωνε μὲ τρόπο σοφὸ αὐτοὺς πού μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ εἶναι πνευματικὰ ἀνδρεῖοι καὶ ἱεροί. Ἔχουμε λοιπὸν κληθεῖ νὰ πάρουμε μέρος στὴν εὐοσμώτατη θυσία, ὡς ἱερὸ καὶ «ἐκλεκτὸ γένος, ὡς ἔθνος ἅγιο, ὡς βασιλικὸ ἱερατεῖο»⁴⁸, νέοι καὶ παρθένες, γέροντες μαζὶ μὲ νεώτερους. Γιατὶ στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ δὲν γίνεται διάκριση ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ, ἀλλὰ ὅλοι ἀνήκουμε στὸν ἕνα, ἐπειδὴ κοινωνοῦμε τὸν ἴδιο ἄρτο, ὅπως ἔχει γραφεῖ⁴⁹. Ἐμπρὸς λοιπὸν μὲ ἀσταμάτητα στόματα καὶ ἀτελείωτες φωνές νὰ ἐξυμνήσουμε μὲ δοξολογίες τὸν Βασιλιὰ τῶν ὅλων καὶ Λυτρωτὴ, καὶ ἐννοῶ τὸν Χριστό, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἡ δόξα πρέπει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Γιὰ τὸν καθαρισμὸ τῆς λέπρας.

1. Βασίλευσε σὲ μᾶς ἡ ἁμαρτία, καὶ κυριάρχησε σὲ ὅλους τοὺς

γῆς, «διά τοι τὸ ἐγκεῖσθαι τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος», καὶ ἀχαλίνως ἐλέσθαι παθεῖν τὴν εἰς τὰ χείρονα ροπήν, ποιήσας δὲ παρ' οὐδὲν τῆς ἐπιεικειᾶς τὴν δόξαν. Ὁ δὲ Θεὸς «πλούσιος ἐν ἐλέει» καὶ οὐκτιρμοῖς, καθὰ γέγραπται, «διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι, συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ καὶ συνήγειρε, καὶ συνεκάθισε τοῖς ἐπουρανίοις». Πεπλουτήκαμεν γὰρ ἐν Χριστῷ τὴν ἄνωθεν ἡμερότητα, καὶ τὴν ἀκλεᾶ καὶ παμμόχθηρον ἁμαρτίαν ἀπενιψάμεθα, κεκλημένοι διὰ τῆς πίστεως εἰς ἁγιασμόν, καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις καὶ τῆς εἰς αἰῶνας ζωῆς γεγονότες μέτοχοι, δεκτοὶ τε ἐσόμεθα καὶ εἰς δομὴν εὐωδίας ἀνακεισόμεθα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθὴς ὁ μακάριος Παῦλος γράφων, ὅτι «Χριστοῦ·εὐωδία ἐσμέν τῷ Θεῷ».

Ὅτι γὰρ, εἰ καὶ τετυράνηκεν ἡμῶν ἡ ἁμαρτία κατὰ καιροῦς, ἀλλ' ἀπεκρουσάμεθα τὴν κηλίδα, διεσμήγημεθα τὸν ρύπον, κατελήξαμεν ἐν Χριστῷ τῶν ἀρχαίων ἀρρωστημάτων, ἱερὸς ἡμᾶς ἀναπέσει λόγος. Γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τῷ Λευιτικῷ· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Οὗτος ὁ νόμος τοῦ λεπροῦ, ἧ ἂν ἡμέρα καθαρισθῆ· καὶ προσαχθήσεται πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ ἐξελεύσεται ὁ ἱερεὺς ἔξω τῆς παρεμβολῆς, καὶ ὄψεται ὁ ἱερεὺς, καὶ ἰδὼν ἰᾶται ἢ ἀφή τῆς λέπρας ἀπὸ τοῦ λεπροῦ. Καὶ προστάξει ὁ ἱερεὺς, καὶ λήψονται τῷ κεκαθαρισμένῳ δύο ὄρνιθια ζῶντα καὶ καθαρὰ, καὶ ξύλον κέδρινον καὶ κεκλωσμένον κόκκινον καὶ ὕσσωπον. Καὶ προσάξει ὁ ἱερεὺς καὶ σφάξουσι τῶν ὄρνιθίων τὸ ἓν, εἰς ἀγγεῖον ὄστράκινον, ἐφ' ὕδατι ζῶντι. Καὶ τὸ ὄρνιθιον τὸ ζῶν λήψεται αὐτό, καὶ τὸ ξύλον τὸ κέδρινον καὶ τὸ ἄλαστον κόκκινον καὶ τὴν ὕσσωπον, καὶ βάψει αὐτὰ καὶ τὸ ὄρνιθιον τὸ ζῶν εἰς τὸ αἷμα τοῦ ὄρνιθίου τοῦ σφαγέντος ἐφ' ὕδατι ζῶντι, καὶ περιρρανεῖ ἐπὶ τὸν καθαρισθέντα ἀπὸ τῆς λέπρας ἐπτάκις, καὶ καθαρὸς ἔσται. Καὶ ἐξαποστελεῖ τὸ ὄρνιθιον τὸ ζῶν εἰς τὸ πεδίον, καὶ πλυνεῖ ὁ καθαρισθεὶς τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. Καὶ

άνθρώπους τῆς γῆς, «Ἐπειδὴ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆ νεότητά του ἀσχολεῖται ἐπιμελῶς μὲ τὰ κακὰ ἔργα»⁵⁰, καὶ μὲ τρόπο ἀχαλίνωτο προτιμᾷ νὰ ρέπει πρὸς τὰ χειρότερα, ἔχοντας περιφρονήσει τελείως τὴ δόξα τῆς ἐνάρετης ζωῆς. Ὁ Θεὸς ὅμως «ἐπειδὴ εἶναι πλούσιος σὲ εὐσπλαγχνία», ὅπως ἔχει γραφεῖ, «ἐξαιτίας τῆς πολλῆς ἀγάπης του μὲ τὴν ὁποία μᾶς ἀγάπησε, καὶ μολονότι ἤμασταν νεκροὶ ἐξαιτίας τῶν παραπτωμάτων μας, μᾶς ἐζωοποίησε μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ, καὶ μᾶς ἀνέστησε μαζὶ καὶ μᾶς ἔβαλε νὰ καθίσουμε μαζὶ του στὰ ἐπουράνια»⁵¹. Ἀποκτήσαμε δηλαδή μὲ τὸν Χριστὸ σὰν πλοῦτο τὴν οὐράνια πραότητα, καὶ ἔχοντας ξεπλύνει τὴν ἄδοξη καὶ πανάθλια ἁμαρτία, ἔχουμε κληθεῖ μὲ τὴν πίστη στὸν ἁγιασμὸ, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ γίναμε μέτοχοι τῆς αἰώνιας ζωῆς, καὶ θὰ γίνουμε δεκτοὶ καὶ θὰ εἴμαστε στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὁσμὴ εὐωδιαστή. Γιατὶ ὁ Παῦλος εἶναι ἀληθῆς, γράφοντας, ὅτι «εἴμαστε εὐωδιαστὴ ὁσμὴ τοῦ Χριστοῦ στὸν Θεό»⁵².

Ὅτι βέβαια, ἂν καὶ μᾶς τυράνησε κατὰ καιροὺς ἡ ἁμαρτία, ὅμως ἀποβάλαμε τὴν κηλίδα, ἔχουμε πλύνει καλὰ τὴν ἀκαθαροσία τῶν παλιῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ καταλήξαμε στὸν Χριστὸ, μᾶς πείθει ὁ ἱερός λόγος. Γιατὶ στὸ Λευϊτικὸ γράφονται τὰ ἑξῆς: «Καὶ μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ λέγοντας: Αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος γιὰ τὸν λεπρὸ: τὴν ἡμέρα ποῦ θὰ καθαρισθεῖ νὰ ὀδηγηθεῖ στὸν ἱερέα: ἀφοῦ βγεῖ ὁ ἱερέας ἔξω ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ καὶ διαπιστώσει ὅτι θεωραπεύθηκε τὸ δέρμα τοῦ λεπροῦ ἀπὸ τὴ λέπρα, θὰ δώσει ἐντολὴ ὁ ἱερέας νὰ φέρουν δύο ζωντανὰ καὶ καθαρὰ πουλερικά, ἓνα ξύλο ἀπὸ κέδρο, κλωσμένο νῆμα κόκκινου χρώματος, καὶ ὕσσωπο. Καὶ αὐτὰ θὰ τὰ προσφέρει ὁ ἱερέας, σφάζοντας τὸ ἓνα πουλερικὸ μέσα σὲ ἀγγεῖο πῆλινο, ποῦ ἔχει νερὸ ἀντλημένο ἀπὸ πηγὴ. Μετὰ θὰ πάρει τὸ ζωντανὸ πουλερικὸ, τὸ ξύλο τὸ κέδρινο, τὸ νῆμα τὸ κλωσμένο καὶ τὸν ὕσσωπο, καὶ θὰ τὰ βουτήξει μαζὶ μὲ τὸ ζωντανὸ πουλερικὸ μέσα στὸ αἷμα τοῦ πουλερικοῦ ποῦ σφάχθηκε μέσα σὲ πηγαῖο νερό, καὶ θὰ ραντίσει μὲ αὐτὸ τὸν θεραπευθέντα ἀπὸ τὴ λέπρα ἑπτὰ φορές, καὶ θὰ καθαρισθεῖ. Ἐπειτα θὰ στείλει τὸ πουλερικὸ τὸ ζωντανὸ στὴν κάμπο, καὶ αὐτὸς ποῦ καθαρίσθηκε θὰ πλύνει τὰ ρούχα του.

52. Β' Κορ. 2, 15.

ξηρηθήσεται ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν τὴν τρίχα, καὶ λούσεται ἐν ὕδατι, καὶ καθαριοθήσεται. Καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται εἰς τὴν παρεμβολήν, καὶ διατρίψει ἔξω τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἑπτὰ ἡμέρας. Καὶ ἔσται τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, καὶ ξηρηθήσεται πᾶσαν τὴν τρίχα αὐτοῦ, τὴν 5 κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ τὸν πῶγωνα καὶ τὰς ὀφρῦς, καὶ πᾶσαν τὴν τρίχα αὐτοῦ ξηρηθήσεται, καὶ πλυνεῖ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ λούσεται τὸ σῶμα ἑαυτοῦ ὕδατι, καὶ καθαρὸς ἔσται».

Ὁ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας ἐμφανῆς ἂν εἴη λόγος, κἄν εἰ μὴ τις ἔλοιτο διατρανοῦν, ἔχει δὲ οὐδὲν τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν, εἰ μὴ νοοῖτο 10 πνευματικῶς. Οὐκοῦν φέρε λέγωμεν μεταπλάττοντες εὐφῶς τὸ τοῦ γράμματος ἀδρανὲς εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον Ὀλίγα δὲ ἄττα τῶν ἀναγκαίων εἰς διασάφησιν χρησίμως ἡμῖν προειρήσεται. Λέπρα γὰρ ἀδούλητον τὸ πάθος τοῖς τινων ἐπισυμβαίνει σώμασιν. Ἔστι δὲ ὅτι μάλιστα θόρον, καὶ κατευρήσεται πως αἰεὶ πρὸς 15 τὸ ἐντὸς μᾶλλον ἢ πρὶν τῶν ἐν οἷς ἂν γένοιτο καταδράττεσθαι μέρος. Δυσδιάφυκτον δὲ κομιδῇ τὸ ἀρρωστήμα, καὶ ἰατρῶν μὲν ἐπιστήμης, ἤγουν τῆς ὑπὸ τοῦ τῶν ταῦτα σοφῶν ἐπικουρίας οὐκ ἀνεχόμενον, ἀποχωροῦν δὲ δὴ μόλις ὥσπερ ἀντεγειρομένης αὐτῶ τῆς φύσεως, καὶ τὸ βλάβος ἀποκρουομένης ἐπανύνοντος τοῦ 20 Θεοῦ. Πλὴν ὁ νόμος ὡς ἀκάθαρτον τὸν λεπρόν ἀποπέμπεσθαι δεῖν ἔφη τῆς παρεμβολῆς. Εἴρηται γὰρ πού πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα παρὰ τοῦ Θεοῦ προστάξαντος τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· «Καὶ ἀποστειλάτωσαν ἐκ τῆς παρεμβολῆς πάντα λεπρόν, πάντα γονορροηῆ, καὶ πάντα ἀκάθαρτον τῇ ψυχῇ». Καὶ οὐ δὴ πού φαμεν ὅτι 25 ταῖς τῶν σωμάτων ἀρρωστίαις ὁ νόμος ἐπιτιμᾷ. Κομιδῇ γὰρ εὐηθες τοὺς ἀδουλήτως ἠρρωστηκότας, καίτοι μᾶλλον ἐλεεῖσθαι δεόν, προστεθεῖσθαι δὲ δίκας. Ἄλλ' ἦν ἐν τύποις τὰ διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως ὠδίνοντα τὴν ἀλήθειαν Λέπρα μὲν γὰρ νεκροὶ τὴν σάρκα, ἁμαρτία δὲ αὐτῶν ψυχῆς συμβαίνουσα, καὶ εἰς νοῦν εἴτερ ἴοι 30 τὸν ἀνθρώπινον διὰ νεκρῶν ἔργων, τοῦτον ἀχρεῖόν τε εὐθύς καὶ ἀπεψνημένον ἀποτελεῖ. Ἔργα δὲ εἶναι φαμεν τὰ νεκρὰ τῆς σαρκός, δηλονότι τὰ μυσσὰ καὶ βέβηλα πάθη, καὶ τὸ φρονεῖν ἐλέ-

Ἔπειτα θὰ ξυρίσει ὅλες τὶς τρίχες του, θὰ λουσθεῖ μὲ νερὸ καὶ θὰ καθαρισθεῖ. Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ θὰ μπεῖ στὸν καταυλισμὸ καὶ θὰ μείνει ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι του ἑπτὰ ἡμέρες. Τὴν ἑβδόμη ἡμέρα θὰ ξυρίσει ὅλες τὶς τρίχες του καὶ τοῦ κεφαλιοῦ καὶ τοῦ πώγωνα καὶ τῶν φρυδιῶν καὶ γενικὰ κάθε τρίχα του, θὰ πλύνει τὰ ροῦχα του, θὰ λούσει τὸ σῶμά του μὲ νερὸ, καὶ ἔτσι θὰ καθαρισθεῖ»⁵³.

Ὁ λόγος βέβαια τῆς ἱστορίας γίνεται φανερὸς, ἔστω καὶ ἂν κάποιος δὲν θέλει νὰ τὸν διασαφηνίσει περισσότερο, ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρει καμμιά ἐπι πλεόν ὠφέλεια σὲ μᾶς, ἂν δὲν ἐρμηνευθεῖ καὶ κατανοηθεῖ πνευματικά. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ μεταφέρουμε κατάλληλα τὸ ἀργὸ γράμμα στὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ βέβαια ποῦμε στὴν ἀρχὴ λίγα πού εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴν κατάλληλη διασάφησή τους. Ἡ λέπρα λοιπὸν εἶναι πάθος ἀθέλητο, πού συμβαίνει στὰ σώματα κάποιων, εἶναι πάρα πολὺ ἀδηφάγο, καὶ ἀπλώνεται πάντοτε πρὸς τὰ ἐντὸς μᾶλλον, πρὶν ἀκόμα καταλάβει τὸ μέρος στὸ ὁποῖο ἐμφανίζεται. Εἶναι πολὺ δυσκολοθεράτευτη ἀρρώστια, καὶ δὲν ἐπιδέχεται τὴ βοήθεια τῆς ἐπιστήμης τῶν γιατρῶν, δηλαδή τῶν σοφῶν στὰ θέματα αὐτά, καὶ φεύγει μόνο ὅταν κατὰ κάποιο τρόπο ἐπαναστατήσει ἐναντίον τῆς ἡ φύση καὶ ἀποκρούσει τὴ δλάδη μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ὅμως ὁ νόμος λέγει, ὅτι ὁ λεπρὸς ὡς ἀκάθαρτος πρέπει νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ. Γιατὶ εἰπώθηκε κάπου στὸν ἱεροφάντη Μωυσῆ ἀπὸ τὸν Θεὸ, ὁ ὁποῖος πρόσταξε τοὺς Ἰσραηλῖτες «Καὶ νὰ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ κάθε λεπρὸ, καθένα πού πάσχει ἀπὸ βλεννόρροια, καὶ κάθε ἀκάθαρτον στὴν ψυχὴ»⁵⁴. Καὶ δὲν λέμε βέβαια, ὅτι ὁ νόμος τιμωρεῖ τὶς ἀρρώστιας. Γιατὶ εἶναι μεγάλη ἀνοησία, ἐνῶ πρέπει νὰ ἐλεοῦνται αὐτοὶ πού ἀρρωσταίνουν χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, νὰ δέχονται καὶ τιμωρίες. Ὅμως αὐτὰ πού νομοθετήθηκαν μέσω τοῦ Μωυσῆ ἦταν τύποι, πού ἔκρυβαν μέσα τους τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ ἡ λέπρα νεκρώνει τὴ σάρκα, ἐνῶ ἡ ἀμαρτία, ὅταν μπεῖ σὶς ψυχὲς καὶ εἰσχωρήσει στὸν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου μὲ νεκρὰ ἔργα, τὸν κάνει ἀμέσως ἄχρηστον καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τὸν νεκρώνει. Ἔργα βέβαια νεκρὰ τῆς σάρκας λέμε τὰ σιχαμερὰ καὶ τὰ ἀνόσια πάθη, καὶ τὸ νὰ προσπιμοῦμε τὰ ἐπίγεια.

53. Λευίτ. 14, 1-9.

54. Ἄριθμ. 5, 2-3.

σθαι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Ταύτητοι καὶ ἐν ἀρχαῖς ἐλέγομεν, ὅτι νεκροὺς ἡμᾶς ὄντας τοῖς παραπτώμασιν, ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ.

Οὐκοῦν διὰ πράγματος ἐμφανοῦ εἰς ἐννοίας ἡμᾶς ὁ λόγος
 5 ἀποτορνεύει λεπτάς. Ἐκπέμπει γὰρ τῆς παρεμβολῆς τὴν λελε-
 προμένους, αἰνιγματωδῶς ὑποφαίνων ὅτι τοὺς τῆ ἁμαρτία νενε-
 κρωμένους, μονονουχὶ δὲ καὶ ποικίλοις πάθεσι κατεστιγμένον
 ἔχοντας νῦν, καὶ πολὺ νοσοῦντας ὡς ἐν γε δὴ σφίσι αὐτοῖς τὸ
 ἀκαλλές, ἀποχωρεῖν ἀνάγκη τῆς τῶν ἁγίων πληθύος, καὶ ἔξω
 10 πον φέρεσθαι τῶν ἱερῶν καταλόγων. Συναγελασθήσεται γὰρ
 οὐδαμῶς τοῖς δικαίοις ὁ πονηρός, τοῖς βεβήλοις ὁ ρυπῶν, οὔτε
 μὴν συνέσται τοῖς ἡγιασμένοις ὁ δυσαιώνιπτον ἔχων τῆς ἁμαρ-
 τίας τὸν μολυσμόν. «Τίς γὰρ κοινωνία», φησὶ, «φωτὶ πρὸς σκό-
 τος, ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου;». Ὅτι δὲ τοῖς ὀρθῶς ἐθέλου-
 15 σι βιωῦν, ἀναγκαῖον εἰς ὄνησιν τὸ ἀποφοιτᾶν ἐπείγεσθαι πονη-
 ρῶν, αὐτὴ πάλιν ἡμᾶς ἢ θεόπνευστος Γραφὴ ἀναπεισεῖ. Ἐφη
 γὰρ πού ὁ Θεὸς τοῖς ἑαυτοῦ γνωρίμοις· «Ἐξέλθετε, ἐξέλθετε ἐκ
 μέσου αὐτῶν, καὶ ἀφορίσθητε, οἱ φέροντες τὰ σκεύη τοῦ Κυ-
 ρίου». Σκευὴ δὲ Κυρίου νοηθεῖεν ἂν αἱ πολυειδεῖς ἀρεταί. Ταύ-
 20 τητοι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Ἐνδύσασθε», φησίν, «τὴν πανο-
 πλίαν τοῦ Θεοῦ». Οὐκοῦν ὡς ἐν τύπῳ τῶν λεπρῶν, τὸν ἠρωσθη-
 κότα τὴν ἁμαρτίαν καὶ μεμολυσμένον πληθῆος τῆς τῶν ἁγίων
 ἀποσοβεῖ Θεός. Ἄλλ' ἦν δὴ πού τινα καὶ σφόδρα εἰκὸς τῶν ἠρ-
 ρωστηκώτων ἀποκρούεσθαι, τὸ πάθος. Καταλήγομεν γὰρ ἐξ
 25 ἁμαρτιῶν ἔσθ' ὅτε μεθιστάντες τὸν νοῦν ἐπὶ τὸ δρᾶν ἐλέσθαι καὶ
 φρονεῖν τὰ ἀμείνω καὶ πρεπωδέστερα. Τί οὖν ὁ νόμος; Ἄρα τοῖς
 ἐθέλουσι μετανοεῖν οὐ καταδεικνύει τὴν ὁδόν; οὐκ ἀνοίγνυσι τῆς
 σωτηρίας τὴν πύλην; Μὴ τοῦτο ὑπολάβῃς. «Ἀγαθὸς γὰρ καὶ φι-
 λάνθρωπος ὁ Δεσπότης». Ἄκουε λέγοντος ἐναργῶς· «Ἐπιστρέ-
 30 φητε οἱ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντριμμάτα ὑμῶν». Καὶ

55. Β' Κορ. 6, 14.

56. Ἦσ. 52, 11.

Γι' αυτό ακριβώς λέγαμε και στις αρχές, ότι ενώ ήμασταν νεκροί από τὰ παραπτώματα, ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μᾶς ζωοποίησε μαζί με τὸν Χριστό.

Ἔρα λοιπὸν με γεγονὸς φανερὸ ὁ λόγος μᾶς εἰσάγει σὲ ἔννοιες πνευματικές. Ἀπομακρύνει δηλαδὴ ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ τῶν λεπτῶν, φανερώνοντάς μας με τρόπο αἰνιγματικό, ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν νεκρωθεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ ἔχουν κατὰ κάποιον τρόπο τὸν νοῦ τους κατὰστακτο με ποικίλα πάθη καὶ φέρουν μέσα τους μεγάλη ἀσχήμια, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων καὶ νὰ διαγράφονται ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς καταλόγους. Γιατί δὲν πρέπει νὰ συναναστρέφεται καθόλου με τοὺς δίκαιους ὁ κακὸς, αὐτὸς ποὺ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ ἀκαθαρσίες ἀνόσιες, οὔτε νὰ συνυπάρχει με τοὺς ἁγιασμένους ἐκεῖνος ποὺ ἔχει δυσκολοθεράτευτο τὸν μολυσμὸ τῆς ἁμαρτίας. Γιατί λέγει· «Ποιὰ ἐπικοινωνία μπορεῖ νὰ ἔχει τὸ φῶς με τὸ σκοτάδι, ἢ τί κοινὸ μπορεῖ νὰ ἔχει ὁ πιστὸς με τὸν ἄπιστο;»⁵⁵. «Ὅτι ὅμως ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν σωστά, εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ τὴν ὠφέλειά τους νὰ διαζώνται νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τοὺς κακοὺς, μᾶς πείθει πάλι ἡ ἴδια ἡ θεόπνευστη Γραφή. Γιατί εἶπε κάποιος ὁ Θεὸς στοὺς φίλους του· «Φύγετε, φύγετε ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀπομακρυνθεῖτε, ὅσοι φέρετε τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ»⁵⁶. Καὶ ὡς πανοπλία τοῦ Κυρίου πρέπει νὰ νοηθοῦν οἱ ποικίλες ἀρετές. Γι' αὐτὸ ακριβῶς καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγει· «Φορέστε τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ»^{56α}. Ἔρα λοιπὸν με τὸν τύπο τῶν λεπτῶν ὁ Θεὸς διώχνει ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων αὐτὸν ποὺ προσβλήθηκε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ εἶναι μολυσμένος. Ἄλλ' ὅμως ἦταν δυνατὸν κάποτε, καὶ πολὺ φυσικό, κάποιος ἀπὸ τοὺς ἄρρώστους νὰ ἀποβάλλει τὸ πάθος. Μερικὲς φορὲς δηλαδὴ φθάνουμε ἀπὸ τίς ἁμαρτίες νὰ στρέψουμε τὸν νοῦ μας σὲ νὰ προτιμήσουμε νὰ κάνουμε καὶ νὰ πιστεύουμε τὰ ἀνώτερα καὶ αὐτὰ ποὺ εἶναι περισσότερο πρόποντα. Τί κάνει λοιπὸν ὁ νόμος; Δὲν δείχνει ἄραγε τὸν δρόμο σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ μετανοήσουν; Δὲν τοὺς ἀνοίγει τὴν πύλη; Νὰ μὴ τὸ σκεφθεῖς αὐτό. Γιατί λέγει· «Ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος»⁵⁷. Ἄκουσε τον ποὺ τὸ λέγει ὀλοκάθαρα· «Μετανοήστε, καὶ ἂν ἐπιστρέψετε, θὰ

56α. Ἐφ. 6, 11.

57. Ἰωήλ 2, 13.

μήν και διὰ φωνῆς Ἰεζεχὴλ· «Ἐπιστράφητε καὶ ἀποστρέψατε ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν ὑμῶν, οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ οὐκ ἔσονται ὑμῖν εἰς κόλασιν ἀδικίας». Ποία τοίνυν ἐστὶ τῆς σωτηρίας ἡ ὁδός; Τίς ὁ ἀπαλλάσσων τοὺς ἡμαρτηκότας τοῦ κολάζεσθαι δεῖν; Τίς ὁ λυτρούμενος καὶ ἀνασώζων εὐκόλως; Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ δούς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων, καὶ ἀγιαῶν ἡμᾶς τῷ ἰδίῳ αἵματι.

β. Ἄθρει δέ μοι πάλιν ὡς ἐν σκιαίῃς ἔτι τοῖς ἐν νόμῳ γεγραμμένοις τὸ μυστήριον. Προσεκομίζετο γὰρ ὁ λεπρὸς ἔξω γεγονότι 10 τῆς πύλης, τῷ κατὰ νόμον ἱερατεύοντι. Διανευκόςτος δὲ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ πάθους τὸ ἄμεινον, καὶ ὅτι παύσεται λοιπὸν, καὶ καταλήξει ὑπεμφαίνοντος, ἐπληροῦντο τὰ εἰς καθαρισμόν, κατὰ γε τὸ νομοθέτη δοκοῦν. «Ὀρνιθίων μὲν γὰρ καθαρῶν ἐλαμβάνετο 15 δυνάς, ξύλον δὲ κεδρινὸν καὶ κεκλωσμένον κόκκινον», ὡς ἐν εἶδει σπαρτίου, καὶ μήν καὶ ὕσσωπον, πῶας δὲ εἶδος καὶ τοῦτο. Εἶτα τὸ μὲν ἐν τῶν ὀρνιθίων ἐφ' ὕδατι κατεσφάζετο, θάτερόν γε μήν, ὁμοῦ τοῖς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένους, βαπτισθὲν ἐν τῷ ὕδατι, καὶ μὲν τρι τοῦ τεθνεῶτος αἵματι, πεπονθὸς οὐδέν, ἀνείτο λοιπὸν. Εἶτα τὸν ἡρωστηκότα τὴν λέπραν, ἐπτάκις τῷ ὕδατι ἐπιρραίων 20 ὁ ἱερεὺς, τῶν ἐκ νόμου κατηγορημάτων ἐλεύθερον ἀπετέλει. Προξευράτο δὲ τὴν τρίχα, καὶ εἰσέθει λοιπὸν ἀνεγκλήτως εἰς τὴν παρεμβολὴν καὶ εἰς τὸν ἴδιον οἶκον, ἡμέρας ἔξω μεμηνῶς ἐπτά. Οἱ γὰρ πάλαι τὴν τῆς ἁμαρτίας περιφέροντες νέκρωσιν καὶ πολυειδεῖ παθῶν ἀγριότητι κατεσπλωμένοι, καὶ λέπραν ὥσπερ 25 ἡρωστηκότες τὴν νοητὴν πεπλανήμεθα γὰρ τῇ κτίσει λατρεύσαντες, προσκεκομίσμεθα τῷ Θεῷ ἱερεῖ τῷ μεγάλῳ καὶ ὀσίῳ καὶ ἀκάκῳ, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν. Προσεκομίσμεθα δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Ἐφη γάρ πον Χριστός τοῖς Ἰουδαίοις προσλαλῶν «Μὴ γογγύζεσθε κατ' ἀλλήλων.

58. Ἰερ. 3, 22.

59. Ἰεζ. 33, 11.

θεραπεύσω τις πληγές σας»⁵⁸. Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν φωτὴ τοῦ Ἰεζεκιήλ λέγει· «Μετανοήστε καὶ ἀπαρνηθεῖτε ὅλες τὶς ἁμαρτίες σας, λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ δὲν θὰ ὑπολογιστοῦν ἐναντίον σας, ὥστε νὰ τιμωρηθεῖτε γιὰ ἀδικία»⁵⁹. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι ὁ δρόμος τῆς σωτηρίας; Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἀπαλλάσσει ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν ἀπὸ τὸ νὰ πρέπει νὰ τιμωρηθοῦν; Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐλευθερώνει καὶ σώζει εὐκολα; Εἶναι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος ἔδωσε τὸν ἑαυτό του ὡς ἀντίλυτρο γιὰ ὅλους, καὶ μᾶς ἀγιάζει μετὰ τὸ αἷμα του.

2. Πρόσεχε σὲ παρακαλῶ πάλι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ μορφὴν σιμῶν μέσα στὰ περιγραφόμενα ἀπὸ τὸν νόμον. Μεταφερόταν δηλαδὴ ὁ λεπρὸς, ποὺ διέμενε ἔξω ἀπὸ τὴν πύλην, σὲ ἐκείνον ποὺ ἱεράτευε σύμφωνα μετὰ τὸν νόμον, καὶ ἀφοῦ κατὰ κάποιον τρόπο ἔδινε τὴν συγκατάθεσίν του γιὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ πάθους καὶ ἐπιβεβαίωνεν ὅτι θὰ παύσει καὶ θὰ τελειώσει, τελοῦνταν τότε αὐτὰ ποὺ συντελοῦσαν στὸν καθαρισμόν, σύμφωνα μετὰ αὐτὸ ποὺ ὀρίζει ὁ νομοθέτης. «Παίρνονταν δηλαδὴ δύο πουλερικά καθαρὰ, ἓνα ξύλον ἀπὸ κέδρο, καὶ νῆμα κλωσμένο κόκκινον»⁶⁰, ὡς σχοινί, καὶ δέβαια καὶ ὑσσώπος, ποὺ ἦταν εἶδος φυτοῦ καὶ αὐτό. Ἐπειτα τὸ ἓνα κοτόπουλον σφαζόταν μέσα σὲ νερὸ πηγαῖο, ἐνῶ τὸ ἄλλο, μαζὶ μετὰ αὐτὰ ποὺ εἰπάθησαν προηγουμένως, ἀφοῦ δυθιζόταν μέσα στὸ νερὸ, καὶ δέβαια μέσα στὸ αἷμα τοῦ νεκροῦ πτηνοῦ, χωρὶς νὰ εἶχε πάθει τίποτε, ἀφηνόταν ἐλεύθερο. Ἐπειτα, ραντίζοντας ὁ ἱερέας αὐτὸν ποὺ ἔπασχε ἀπὸ τὴν λέπρα μετὰ τὸ νερὸ ἑπτὰ φορές, τὸν ἐλευθέρωνε ἀπὸ τὶς κατηγορίας τοῦ νόμου. Ἐκεῖνος τότε, ἀφοῦ ξύριζε ὅλες τὶς τρίχας του, ἔμπαινε καθαρὸς στὸν καταυλισμὸν καὶ στὸ σπίτι του, ἀφοῦ εἶχε μείνει ἔξω ἑπτὰ ἡμέρες. Οἱ παλαιοὶ δηλαδὴ, περιφέροντας τὴν νέκρωσιν τῆς ἁμαρτίας καὶ ὄντας καταμολυσμένοι μετὰ τὴν ἀγριότητα τῶν παθῶν, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πάσχοντας ἀπὸ τὴν νοσητὴν λέπρα, γιὰ τὴν ἡμασταν πλανεμένοι λατρεύοντας τὴν κτίσιν, ὁδηγηθήκαμε στὸν Θεὸν ἀπὸ τὸν ἱερέα τὸν μέγαλον καὶ ὄσιο καὶ ἄκακον, σύμφωνα μετὰ τὰ λόγια τοῦ μακάριου Παύλου⁶¹. Καὶ ὁδηγηθήκαμε ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. Γιατὶ ὁ Χριστός, μιλώντας κάποτε τοῖς Ἰουδαίοις, εἶπε· «Νὰ μὴ

60. Λευϊτ. 14, 4.

61. Ἐβρ. 7, 26.

Οὐδείς δύναται ἐλθεῖν πρὸς μέ, ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με ἐλκύσῃ αὐτόν».

Προσκομίζει γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοὺς ἡρρωστηκότας ὡς ἰδία δυνάμει τῷ Υἱῷ. Παραγέγονε γὰρ ἰᾶσθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, ἀνοίξει ὀφθαλμούς τυφλῶν. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἀναλκί τε καὶ ἀδρανές εἶς γε τὸ χρῆναι πληροῦν τὰ Θεῷ θυμῆρη παραιτούμενοι, φιλεργεστάτην ἔχωμεν τὴν καρδίαν, καὶ τῶν τῆς ἐπιεικειᾶς ἔργων ἀπριξί ἡμιμένοι, τὴν εὐκλεᾶ καὶ ἀξιοθαύμαστον ἐπιτηδεύσωμεν πολιτείαν, τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς Δεσπότην ἐπιγινώσκοντες, οὕτω λέγωμεν, κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν· «Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, τὸν εὐλατεῦντα πάσαις ταῖς ἀνομίαις σου, τὸν ἰώμενον πάσας νόσους σου, τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν σου, τὸν στεφανοῦντά σε ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς». Ἐπιτῆρει δὲ ὅπως ἔξω γεγονότι τῆς πύλης τῷ ἱερεῖ καὶ ἀπο-
15 τάτω τῆς παρεμβολῆς ὁ τὴν λέπραν πεπονθῶς εἰσχομίζεται. Ἐξερρωσμένοι γὰρ ὥσπερ ἡμῖν, καὶ πόλεως τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς ἔξω που μεμενηκόσι, φημί δὲ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, τὴν καθ' ἡμᾶς ἔχων ὁμοίωσιν ἐπεφοίτησεν ὁ Χριστός. Ἐπισκεψάμενος δέ, ἀπέφηνε καθαρὸς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματός τε καὶ τοῦ σώματος
20 αὐτοῦ Τέθυται γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ σωτήριον ἡμῖν ἀνεδείχθη φάρμακον, τὸ καὶ αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνασχέσθαι παθεῖν τὸν ἐπιξύλου θάνατον.

Τουτὶ γὰρ ἡμῖν ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐσκιαγραφεῖτο Γράμμασιν. «Δύο γὰρ ὀρνίθια καθαρὰ» λαμβάνεται. Τύπος δὲ ἦν ἄρα καὶ
25 τοῦτο Χριστοῦ τοῦ ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ. Ἀεροπετὲς γὰρ τὸ ὀρνίθιον. Καταβέδῃκε δὲ πρὸς ἡμᾶς ἀνωθέν τε καὶ ἐξ οὐρανῶν ὁ Ἐμμανουήλ. Οὕτω γὰρ πού φησιν· «Οὐδείς ἀναβέδῃκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Γράφει δὲ καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης· «Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάν-
30 των ἐστί». Καθαρὰ δὲ τὰ ὀρνίθια. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς καθαρὸς

γογγύζετε μεταξύ σας. Κανένας δέν μπορεί νά ἔρθει σέ μένα, ἐάν δέν τόν ἔλκύσει ὁ Πατέρας μου πού μέ ἔστειλε»⁶².

Ὁ Θεός λοιπόν και Πατέρας ὁδηγεῖ αὐτοὺς πού ἔχουν ἀρρωστήσει στὸν Υἱό, πού εἶναι ἡ δική του δύναμη. Γιατί ἦρθε για νά θεραπεύσει αὐτοὺς πού ἔχουν συντετριμμένη καρδιά, και νά ἀνοίξει τὰ μάτια τῶν τυφλῶν⁶³. Ἐάν λοιπόν ἐγκαταλείψουμε τὴν ἀδυναμία και τὴν ἀδράνεια σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἀνάγκη νά ἐκπληρώσουμε αὐτὰ πού εἶναι ἀγαπητὰ στὸν Θεό, και ἀποκτήσουμε καρδιά πάρα πολὺ φιλόπονη, και προσκολληθῶμε μέ πάθος στὰ ἔργα τῆς ἀγάπης, θά ἀσκήσουμε τὴν ἐνδοξη και ἀξιοθαύμαστη πολιτεία, και ἀναγνωρίζοντάς τον ἀπὸ τὴ φύση του και ἀληθινὸ Δεσπότη, θά λέμε, σύμφωνα μέ τὰ λόγια τοῦ Ψαλμωδοῦ, τὰ ἑξῆς: «Ἐγκωμίαζε, ψυχὴ μου, τὸν Κύριο, ὁ ὁποῖος συγχωρεῖ ὅλες τίς ἀμαρτίες σου και θεραπεύει ὅλες τίς ἀρρώσπιες σου. Αὐτὸν πού λυτρῶνει τὴ ζωὴ σου ἀπὸ τὴ φθορά, και σέ στεφανώνει μέ τὸ ἔλεος και τὴν εὐσπλαγχνία του»⁶⁴. Πρόσεχε ὅμως ὅτι ὁ ἱερέας πηγαίνει ἔξω ἀπὸ τὴν πύλη και ὁδηγεῖ μέσα τὸν λεπρὸ πού βρισκεται μακριὰ ἀπὸ τὸν καταυλισμό. Ἀλλὰ και σέ μᾶς, πού βρισκόμασταν κατὰ κάποιον τρόπο πεταμένοι και μέναμε ἔξω ἀπὸ τὴν ἀγία και ἱερὴ πόλη, ἐννοῶ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἦρθε ὁ Χριστὸς ἔχοντας τὴ δική μας μορφή, και μέ τὴν ἐπίσκεψή του μᾶς καθάρισε μέ τὸ ἅγιο βάπτισμα και μέ τὸ σῶμα του. Γιατί θυσιάσθηκε για μᾶς, και ἀποδείχθηκε σωτήριο για μᾶς φάρμακο τὸ γεγονός ὅτι ἀνέχθηκε νά ὑποστει για χάρη μας ἀκόμα και τὸν θάνατο πάνω στὸν σταυρό.

Και πράγματι αὐτὸ ἀναφερόταν για μᾶς ὑπὸ μορφή σκιῶν στὴν ἀγία Γραφή. Γιατί παίρνονταν «δύο πτηνὰ καθαρὰ». Ἐρα αὐτὸ ἦταν τύπος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἦρθε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν οὐρανό. Γιατί τὸ πτηνὸ πετᾷ στὸν ἀέρα. Και ὁ Ἐμμανουήλ κατέβηκε σέ μᾶς ἀπὸ πάνω και ἀπὸ τὸν οὐρανό. Γιατί λέγει κάπου τὸ ἑξῆς: «Κανένας δέν ἀνέβηκε στὸν οὐρανό, παρὰ μόνο ἐκεῖνος πού κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»⁶⁵. Και ὁ σοφὸς Ἰωάννης γράφει: «Ἐκεῖνος πού ἔρχεται ἀπὸ πάνω, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους»⁶⁶. Και τὰ πτηνὰ ἦταν καθαρὰ. Και ὁ Κύριος εἶναι πραγματικά καθαρὸς και

64. Ψαλμ. 102, 1-4.

65. Ἰω. 3, 15.

66. Ἰω. 3, 11.

καὶ ἀδέσγηλος ὁ Κύριος, οὐκ εἰδὼς ἁμαρτίαν. Καὶ οὗτι πού φαμεν, ὡς δύο νοοῦμεν Χριστούς, κὰν εἰ δύο λέγοιντο ὀρνίθια. Σοφὴν δὲ καὶ ἀναγκαίαν ὁ λόγος ἡμῖν εἰσκομίζει τὴν θεωρίαν. Θεὸς γὰρ ὢν κατὰ φύσιν ὁ Μονογενῆς, τὴν τῆς ἁγίας Παρθένου πεφόρηκε 5 σάρκα, καὶ συντίθεται μὲν ὡσπερ ἐκ δυοῖν, φύσεως λέγω τῆς ἀνωτάτω καὶ ἀνθρωπότητος ἀπορρήτως καὶ ὑπὲρ νοῦν. Πλὴν εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, θεωρεῖ δ' οὖν ὁ λόγος τὴν ἐκ δυοῖν εἰς ἓν τι συνδρομήν. Δύο οὖν ταύτητοι τὰ ὀρνίθια σημαίνων πολυτρόπως δὴ ὁ νόμος τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Δεῖν ἔφη παραλαμβάνεσθαι καὶ 10 «κέδρινον ξύλον» τύπος δ' ἂν εἶη καὶ τότε τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκός, οὐκ ἀνεχομένης παθεῖν τὴν καταφθοράν. Ἐσθίον γὰρ τὸ ξύλον. Ἐσθίον γε μὴν εἶεν ἂν εἰς τύπον τοῦ ἁγίου Πνεύματος ζέων τὴν ἐνεργεῖαν, δι' ἧς τῷ πνεύματι ζέοντες ἀποτελούμεθα τὴν ἐν σπλάγχνοις ἀκαθαρσίαν οἰοῦναι πως ἐκτετηγμένοι. Πόα γὰρ ἡ 15 ὕσσωπος θερμὴ τε τῇ φύσει, καὶ διασμήχειν οἶα τε τὴν ἐν σπλάγχνοις συνηνεγμένην φλεγματώδη καὶ ψυχρὰν ἀκαθαρσίαν.

Ἀπαλλάττει δὲ ἡμᾶς, ὡς ἔφην, τῇ τοῦ Πνεύματος ἐνεργείᾳ Χριστός, τῶν εἰς νοῦν ἔσω κεκρυμμένην παθῶν. Εὐδὲ δὲ δὴ λίαν ἐφ' ὕδατι ζῶντι καὶ τὸ τῆς πόας εἶδος παραλαμβάνεται. Βεβαπτί- 20 σμεθα γὰρ «ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Θερμὴ δὲ, ὡς ἔφην, ἡ πόα, καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας παραδεκτικὴ. Τὸ δὲ κεκλωσμένον κόκκινον, αὐτὸ δὴ πάλιν ἐφ' ἑαυτῷ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς ὑπεμφαίνει τρόπον. Πέπλεκται γὰρ ὡσπερ σαρκὶ καὶ αἵματι Θεὸς ὢν ὁ Λόγος. Ἐξει- 25 κονεῖ δὲ ὁ κόκκος αἷμα τε καὶ σάρκα. Τοιοῦτόχρως γὰρ ὁρᾶται καὶ ἔσται. Σφάζεται τοίνυν τὸ ὀρνίθιον ἐφ' ὕδατι ζῶντι ἐν ᾧ τὸ περιλειφθέν, ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις βαπτίζεται, καὶ λοιπὸν ἀνεῖται πεπονθὸς οὐδέν, καθάπερ ἤδη προεῖπον. Τέθεται γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστός, ἀλλ' ἦν ὁ αὐτὸς καὶ ἐν θανάτῳ, καὶ ὑπὲρ θάνατον. 30 «Ἐθανατώθη μὲν γὰρ σαρκί», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «ἐξωποιοή-

ἄμεμπτος, καὶ δὲν γνώρισε ἁμαρτία. Καὶ βέβαια δὲν λέμε, ὅτι ἐννοοῦμε δύο Χριστούς, ἐπειδὴ ἀναφέρονται δὲ πτηνά, ἀλλὰ ὁ λόγος μᾶς παρουσιάζει σοφὴς καὶ ἀναγκαῖο τὸ βαθύτερο νόημα. ὄντας δηλαδή ὁ Μονογενὴς Θεὸς ἀπὸ τῆ φύση του, φόρεσε τὴ σὰρκα τῆς ἁγίας Παρθένου, καὶ ἀποτελεῖται κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ δύο φύσεις, ἐννοῶ τὴν ἀνώτατη (θεία) καὶ τὴν ἀνθρώπινη, κατὰ τρόπο ἀπόρρητο καὶ πάνω ἀπὸ τὴ σύλληψη μὲ τὸ νοῦ. Ὅσοσο ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἕνας. Ὁ λόγος ὁμως βλέπει τὴ συνύπαρξη τῶν δύο φύσεων σὲ μία. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ νόμος εἶπε, ὅτι πρέπει νὰ παίρνονται δύο πτηνά, σημαίνοντας μὲ πολλοὺς τρόπους τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ἐπίσης καὶ «ξύλο κέδρινο», πού καὶ αὐτὸ εἶναι τύπος τῆς ἁγίας σάρκας του, ἣ ὅποια δὲν ἐπιδέχεται θάνατο. Γιατὶ τὸ κέδρινο ξύλο δὲν σαπίζει. Ἄλλ' ἐπίσης καὶ ὁ ὕσσωπος θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ τύπος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐπειδὴ ἔχει θερμὴ δύναμη, μὲ τὴν ὅποια, ὄντας θερμοὶ πνευματικά, λειώνουμε καὶ ἐξαφανίζουμε τελείως τὴν ἀκαθαρσία πού ἔχουμε στὰ σπλάγχνα μας. Γιατὶ ὁ ὕσσωπος εἶναι φυτὸ θερμὸ ἀπὸ τὴ φύση του, πού μπορεῖ νὰ καθαρίζει τὴν συγκεντρωμένη στὰ σπλάγχνα ψυχρὴ ἀκαθαρσία πού τὰ ἐρεθίζει.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Χριστὸς, ὅπως εἶπα, μᾶς ἀπαλλάσσει μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος ἀπὸ τὰ πάθη πού εἶναι κρυμμένα μέσα στὸν νοῦ μας. Πολὺ σωστὰ μάλιστα τοποθετεῖται καὶ τὸ εἶδος τοῦ φυτοῦ μέσα στὸ πηγαῖο νερό. Καθόσον ἔχουμε βαπτισθεῖ «Μὲ ἅγιο Πνεῦμα καὶ φωτιά»⁶⁷, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Γιατὶ, ὅπως εἶπα, ὁ ὕσσωπος εἶναι θερμὸς, καὶ συμβολίζει τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος. Τὸ κόκκινο πάλι καὶ κλωσμένο νῆμα ὑποδηλώνει τὸν τρόπο τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Μονογενοῦς. Γιατὶ πλέχθηκε κατὰ κάποιον τρόπο μὲ σὰρκα καὶ αἷμα ὁ Λόγος ἐνῶ ἦταν Θεός. Καὶ ὁ κόκκος προεικονίζει τὸ αἷμα καὶ τὴ σὰρκα. Γιατὶ φαίνεται καὶ ἔχει τὸ ἴδιο χρῶμα. Σφάζεται λοιπὸν τὸ πουλερικὸ σὲ πηγαῖο νερό, μέσα στὸ ὅποιο βαπτίζεται καὶ αὐτὸ πού ἀπέμεινε ζωντανὸ μαζί μὲ τὰ ἄλλα, καὶ θγαίνει χωρὶς νὰ ἔχει πάθει τίποτε, ὅπως εἶπα ἤδη προηγουμένως. Θυσιάσθηκε δηλαδή γιὰ μᾶς ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ ἦταν ὁ ἴδιος καὶ μέσα στὸν θάνατο καὶ πάνω ἀπὸ θάνατο. «Γιατὶ θανατώθηκε βέβαια ὡς πρὸς τὸ σῶμα», ὅπως ἔχει

θη δὲ πνεύματι», ἐν ᾧ «καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ ἀπειθήσασί ποτε πνεύμασιν πορευθεῖς» ἐκήρυξεν. Ἡ μὲν γὰρ νοεῖται καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, ὑπέστη τὸν θάνατον ἧ δὲ ἐστὶν ἀληθῶς ζωὴ τε καὶ ἐκ ζωῆς, θανάτου κρείττων ἐφαίνεται. Οὐκοῦν εἰς τὸν τοῦ τεθνεώτος θάνατον τὸ ὀρνίθιον τὸ ζῶν ἐβαπτίζετο. Τοῦ νόμου κατασημαίνοντος αἰνιγματωδῶς, ὅτι καὶ τοὶ κατὰ φύσιν ζωὴ καὶ ἐκ ζωῆς ὑπάρχων ὁ Λόγος, τῆς ἰδίας σαρκὸς οἰκειοῦται τὸν θάνατον. Οὐ γὰρ ἦν ἄλλοτρία αὐτοῦ ἢ ἀναληφθεῖσα σὰρξ, ἀλλ' ἰδία αὐτοῦ

Κατερραμμένος δὲ ὁ λεπρὸς ἐπτάκις τῷ ὕδατι τῶν ἐκ τοῦ 10 λεπροῦσθαι λοιπὸν αἰτιαμάτων ἀπηλλάττετο. Καθαροῦς δέ, ὡς ἔφην, καὶ ἡμᾶς ἀποφαίνει Χριστός, διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἡμᾶς ἁγιάζων. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, δηλοῦν τὸ ἐπτάκις. Οὕτω τε συνεῖς ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος· «Οὐδὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις». Οὐκοῦν τὸ ἀμφιλαφὲς τῆς χάριτος 15 καὶ τὸ οἰονεῖ πως τελείως ἔχον εἰς ἀποκάθαρσιν, διὰ τοῦ ἐπτάκις σημαίνεται. Κατερραμμένος δὲ ὁ λεπρὸς, ἐξύρετο τὴν τριχά. Κεκαθαρμένοι γὰρ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, οἰονεῖ καὶ τὰ σαρκὸς βλαστήματα, τουτέστι τὰς ἐν ἡμῖν καὶ ἐμφύτους ἡδονὰς ὡς ἐν εἰδει τριχῶν νοουμένας ὁμοῦ τοῖς ἐτέροις πταισίμασιν ἀποτιθέμεθα, 20 καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐνεργοῦντος Χριστοῦ. Λόγος γὰρ ἐστὶν αὐτὸς ζῶν τε καὶ ἐναργῆς καὶ τομώτατος ἀποκείρων ἁμαρτίας, καὶ τῆς ἐκ παθῶν ἀκαθαρσίας ἀπαλλάττων τὸν νοῦν. Ἐξυρημένος δὴ οὖν ὁ λεπρὸς, εἰσέλθει λοιπὸν εἰς τὴν παρεμβολήν, οὕτω γε μὴν καὶ εἰς τὸν ἴδιον οἶκον. Κεκαθαρμένοι γάρ, ὡς ἔφην, συναπτόμεθα τοῖς 25 ἁγίοις, συνδαιτάμεθα λοιπὸν τῷ ὁσίῳ καὶ ἱερῷ γένει, εἰσμέν τε οὕτω καὶ ἐν οἴκῳ Θεοῦ, πλην οὕτω εἰς τὰς ἄνω μονάς. Τετήρηται γὰρ εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα τοῖς ἁγίοις τὸ δῶρον. Ταύτητοι καὶ εἰσελάσει εἰς τὴν παρεμβολήν ὁ κεκαθαρμένος, ἐπτά διατριψας ἡμέρας, καὶ εἰς τὸν ἴδιον οἶκον εἰσέλθει λοιπὸν. Μετὰ γάρ τοι τὸν 30 αἰῶνα τὸν ἐνεστηκότα τὴν διὰ Χριστοῦ κάθαρσιν ἔχοντες, καὶ ἐν

γραφει, «ἀλλὰ ζωοποιήθηκε ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα»⁶⁸, μὲ τὸ ὁποῖο «Πῆγε καὶ κήρυξε καὶ στὰ φυλακισμένα πνεύματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν κάποτε δεῖξει ἀνυπακοή»⁶⁹. Γιατί, ἔφόσον νοεῖται καὶ ἐγινε ἄνθρωπος, ὑπέμεινε τὸν θάνατο, ἐφόσον ὁμως εἶναι πραγματικά ζωὴ πού προῆλθε ἀπὸ ζωὴ, ἐμφανίσθηκε ἀνώτερος ἀπὸ τὸ θάνατο. Λοιπὸν τὸ ζωντανὸ πουλερικὸ βαπτίζοταν στὸν θάνατο ἐκείνου πού εἶχε σφαχθεῖ. Μὲ αὐτὸ ὁ νόμος φανερῶνει κατὰ τρόπο αἰνιγματικὸ, ὅτι, ἂν καὶ ὁ Λόγος ἦταν κατὰ φύση ζωὴ καὶ εἶχε προέλθει ἀπὸ τὴ ζωὴ, δέχθηκε τὸν θάνατο. Γιατὶ ἡ σὰρκα πού εἶχε ἀναληφθεῖ, δὲν ἦταν ξένη ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ δική του.

Ἄλλὰ ὁ λεπρὸς, ραντιζόμενος ἑπτὰ φορὲς μὲ τὸ νερό, ἀπαλλασσόταν ἀπὸ τὶς κατηγορίες τῆς λέπρας. Ὅπως ὁμως εἶπα, καὶ ἐμᾶς μᾶς καθαρίζει ὁ Χριστὸς ἀγιάζοντάς μας μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω ὅτι σημαίνει τὸ ἑπτὰ φορὲς. Ἔτσι κατανοώντας το καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, εἶπε: «Ὅπου αὐξήθηκε ἡ ἁμαρτία, ἐκεῖ ξεχείλισε ἡ χάρις»⁷⁰. Ἐπομένως μὲ τὸ «ἑπτὰ φορὲς» ὑποδηλώνεται ἡ ἀφθονία τῆς χάριτος, καὶ τὸ ὅτι τὸ βάπτισμα παρέχει τέλεια καὶ ὀλοκληρωτικὴ κάθαρση. Ὁ λεπρὸς ἀφοῦ ραντιζόταν, ξύριζε τὶς τρίχες του. Καὶ ἐμεῖς καθαριζόμενοι μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα, ἀπαλλασσόμαστε κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἀπὸ τὰ βλαστήματα τῆς σάρκας, δηλαδή τὶς ἔμφυτες μέσα μας ἡδονές, οἱ ὁποῖες θεωροῦνται ὡς τρίχες, καὶ τὶς ἀποβάλλουμε μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα. Καὶ αὐτὸ τὸ κάνει σὲ μᾶς ὁ Χριστὸς. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι Λόγος ζωντανὸς καὶ καθαρὸς, καὶ πάρα πολὺ κοφτερός⁷¹, πού ἐξαλείφει τὶς ἁμαρτίες καὶ ἀπαλλάσσει τὸν νοῦ ἀπὸ τὶς ἀκαθαρσίες τῶν παθῶν. Ξυρισμένος λοιπὸν ὁ λεπρὸς ἔμπαινε στὸν καταυλισμὸ, ἀλλ' ὄχι ἀκόμα καὶ στὸ σπίτι του. Καὶ ἐκεῖ καθαροί, ὅπως εἶπα, ἐνωνόμαστε μὲ τοὺς ἁγίους, δηλαδή συμβιώνουμε μὲ τὸ ὄσιο καὶ ἱερὸ γένος, καὶ ἔτσι μπαίνουμε καὶ στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, ὁμως δὲν μπαίνουμε ἀκόμα καὶ στὶς οὐράνιες κατοικίες. Γιατὶ τὸ δῶρο αὐτὸ φυλάσσεται γιὰ τοὺς ἁγίους στὸν μέλλοντα αἰῶνα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ καθαρισμένος ἔμπαινε στὸν καταυλισμὸ καὶ ἀφοῦ παρέμενε ἐκεῖ ἑπτὰ ἡμέρες, τότε ἔμπαινε καὶ στὸ δικὸ του σπίτι. Δηλαδή ὕστερα ἀπὸ τὸν παρόντα αἰῶνα, ἔχοντας τὴν καθαρότητα

70. Ρωμ. 5, 20.

71. Ἐβρ. 4, 12.

ταῖς ἄνω μοναῖς καταλύσομεν, ἕκαστός τε τῶν ἡγιασμένων, καθάπερ εἰς ἴδιον οἶκον τὸν ἐκνεμηθησόμενον αὐτῷ καταλύσει κληρὸν. Οὐ καταλύσει γὰρ παραντίκα τοῖς πεπιστευκόσι τὰ γέρα, ἀλλ' ἐπ' ἐλπίσι μὲν ἀγαθαῖς ἢ κλησὶς καὶ ὁ τοῦ Πνεύματος ἀρραδῶν, ἀνα-
5 λάμψει δὲ ἡ χάρις κατὰ καιρὸν καὶ τῆς ἐλπίδος τὸ πέρασ ἐν Χριστῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἢ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

**Περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆς, ὅτι συνέβη
πεσεῖν αὐτὴν ἐξ ἀπειθείας.**

10 α'. Τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς τὸ κατεσκληρὸς ἄγαν, καὶ μὲν τοι τὸ ἀπειθές καὶ δυσάγωγον τοῦ τρόπου, φανερόν ἐτίθει καὶ πάλαι Θεὸς διὰ φωνῆς Ἰεζερχήλ, οὕτω λέγων, ὅτι «Πᾶς ὁ οἶκος Ἰσραὴλ φιλόνεικοί εἰσι καὶ σκληροκάριοι». Τοιγάρτοι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτήρ, ὡς τὸ σώζεσθαι παραιτουμένην καὶ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῆ
15 σκαιότητα κατητιᾶτο, λέγων· «Ἰερουσαλήμ, Ἰερουσαλήμ, ἡ ἀποκτενοῦσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν· ποισάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σοι, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε. Ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος». Ὁ μὲν γὰρ τῶν ὄλων
20 Θεὸς ἀνασώζειν αὐτήν διὰ μυρίων ὄσων ἤθελε τρόπων, οἱ δὲ πολλοὶ λίαν ἀπονενευκότες εἰς τὸ ἐξήνιον καὶ φειδοῦς τῆς ἄνωθεν ἀλογήσαντες, δειναῖς καὶ ἀκατασκέπτους ἀπεφέροντο τροπαῖς εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν. Καὶ τοῦτο νομοθετήσας διὰ Μωσέως τὰ δι' ὧν ἦν δύνασθαι παιδαγωγεῖσθαι καλῶς πρὸς εἶδησιν ἀρετῆς,
25 καὶ τῆς ἀληθείας τὴν γνῶσιν ἀποκερδαίνειν εὐ μάλα, καὶ τὰς τῶν ἀγίων προφητῶν ἀναδείξεις κατὰ καιροὺς ἐποιεῖτο χρησίμως, ἵνα ἔχοιεν καὶ ἑτέρους τῶν καλλίστων εἰσηγητᾶς, καταρρυθμίζειν εἰδότας εἰς εὐκλεᾶ πολιτείαν εἰς ἐννομωτάτην ζωὴν, καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν τεθραυμασμένων. Ἀλλὰ δέον ἀνάπτειν τὰ χαριστήρια
30 τῷ τῶν ὄλων Θεῷ, καὶ προσίεσθαι μὲν ἀσμένως τοὺς παιδαγω-

τοῦ Χριστοῦ, θὰ καταλύσουμε καὶ στοὺς οὐράνιους τόπους διαμονῆς, καὶ καθένας ἀπὸ τοὺς ἁγιασμένους θὰ ἐγκατασταθεῖ στὸν κληροπὸν θὰ τοῦ ἀπονεμηθεῖ, ὅσων στὸ σπίτι του. Δὲν θὰ ἀπονεμίει ἀμέσως τὰ βραβεῖα, ἀλλὰ ἡ κλήση καὶ ὁ ἀρραβώνας τοῦ Πνεύματος γίνεται μὲ ἀγαθὲς ἐλπίδες, καὶ θὰ λάμπει ἡ χάρις στὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ τὸ τέλος τῆς ἐλπίδας μὲ τὴ χάρις τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο ἡ δόξα πρέπει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζί μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

**Γιὰ τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ ὁποία ἐξέπεσε
ἐξαιτίας τῆς ἀπειθείας της.**

1. Τὸν μεγάλο περιορισμὸ τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, καὶ φυσικὰ καὶ τὴν ἀπειθεία καὶ τὴν ἀνυπάκοη συμπεριφορὰ της, τὴν φανέρωσε καὶ παλαιὰ ὁ Θεὸς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰεζεκιήλ, λέγοντας τὰ ἐξῆς: «Ὅλοι οἱ Ἰσραηλῖτες εἶναι φιλόνοικοι καὶ σκληρόκαρδοι»⁷². Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Σωτὴρας, ἐπειδὴ ἀπέφευγε νὰ σωθεῖ, κατηγορώντας τὴν κακότητα ποὺ τὴν χαρακτήριζε, ἔλεγε: «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ποὺ θανατώνεις τοὺς προφήτες καὶ λιθοβολεῖς αὐτοὺς ποὺ στέλνονται σὲ σένα. Πόσες φορὲς θέλησα νὰ μαζέψω τὰ παιδιά σου, ὅπως μαζεύει ἡ ὄρνιθα τὰ μικρὰ της κάτω ἀπὸ τὰ φτερά της, καὶ δὲν θελήσατε. Νά, ἐγκαταλείπετε ὁ οἶκος σας»⁷³. Ὁ Θεὸς βέβαια τῶν ὅλων ἤθελε νὰ τὴν σώσει μὲ μύριους ὅσους τρόπους, ἀλλὰ οἱ περισσότεροι, κλίνοντας πρὸς τὸ ἀχαλίνωτο καὶ περιφρονώντας τὴν οὐράνια εὐσπλαγχνία, παρασύρονταν ἀπὸ φοβερὲς καὶ ἀπερίσκεπτες μεταβολὲς στὸν ὄλεθρο καὶ τὴν καταστροφὴ. Καὶ τὸ ἔκαναν αὐτὸ, μολονότι ὁ Θεὸς νομοθέτησε μέσω τοῦ Μωυσῆ αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα μπορούσαν νὰ διαπαιδαγωγηθοῦν καλὰ καὶ γνωρίζοντας τὴν ἀρετὴ, νὰ κερδίσουν κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας, καὶ ἀνέδειξε κατὰ καιροὺς τοὺς ἁγίους προφήτες μὲ τρόπο ὠφέλιμο, γιὰ νὰ ἔχουν καὶ ἄλλους συμβούλους, οἱ ὁποῖοι γνώριζαν νὰ ὀδηγοῦν σὲ ἔνδοξη πολιτεία καὶ σύμφωνη πρὸς τὸν νόμο ζωὴ, καὶ σὲ κάθε τι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θαυμάζονται. Ἐνῶ λοιπὸν ἔπρεπε νὰ ἀποδίδουν τὰ εὐχαριστήρια στὸν Θεὸ τῶν ὅλων καὶ νὰ δέχονται μὲ

73. Ματθ. 23, 37-38.

γούς, τιμῆς δὲ πάσης αὐτοὺς ἀξιοῦν, μεταπλάττεσθαι δὲ ὡσπερ καὶ μάλα προθύμως πρὸς τὰ ἀμείνω, καὶ φωνῇ ἐλέσθαι τῇ πρεπωδεστέρα· σκληροί τε καὶ ἄτεγκτοι καὶ τὰ ἔτι χείρω νοσοῦν-τες ἠλίσκοντο. Τοιγάρτοι καὶ διολώλασιν, καὶ ἐπ' αὐτοῖς ὁ προφήτης 5 Ἰερεμίας ᾠδέ φησιν· «Οὐκ ἔστιν ἀναστήσας αὐτόν».

Ἄθρει δέ μοι τὸ χρῆμα πάλιν, καὶ διὰ τῶν Μωσέως γραμμάτων αἰνιγματωδῶς φωνοῦμενον. Ἔχει γὰρ οὕτως ἐν τῷ Λευιτικῷ· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσὴν καὶ Ἀαρών, λέγων· Ὡς ἂν 10 εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναναίων, ἣν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν ἐν κλήρῳ, καὶ δώσω ἀφήν λέπρας ἐν ταῖς οἰκίαις τῆς γῆς τῆς ἐγκτήτου ὑμῖν. Καὶ ἦξει τινὸς αὐτοῦ ἡ οἰκία, καὶ ἀναγγελεῖ τῷ ἱερεῖ λέγων· Ὡσπερ ἀφή ἐώραταί μοι ἐν τῇ οἰκίᾳ. Καὶ προστάξει ὁ ἱερεὺς ἀποσκευάσαι τὴν οἰκίαν πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν τὸν ἱερέα δεῖν 15 τὴν ἀφήν, καὶ οὐ μὴ ἀκάθαρτα γενέσθαι πάντα ὅσα ἐὰν ἦ ἐν τῇ οἰκίᾳ. Καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται ὁ ἱερεὺς καταμαθεῖν τὴν οἰκίαν, καὶ ὄψεται ὁ ἱερεὺς τὴν ἀφήν. Καὶ ἰδοὺ ἡ ἀφή ἐν τοῖς τοίχοις τῆς οἰκίας κοιλάδας γλωριζούσας ἢ πυριζούσας, καὶ ὄψις αὐτοῦ ταπεινότερα τῶν τοίχων. Καὶ ἐξελθὼν ὁ ἱερεὺς ἐκ τῆς οἰκίας ἐπὶ 20 τὴν θύραν τῆς οἰκίας, ἀφοριεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν οἰκίαν ἐπτὰ ἡμέρας. Καὶ πάλιν ἦξει ὁ ἱερεὺς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ, καὶ ὄψεται τὴν οἰκίαν καὶ ἰδοὺ διεχύθη ἡ ἀφή ἐν τοῖς τοίχοις τῆς οἰκίας, καὶ προστάξει ὁ ἱερεὺς, καὶ ἐξελοῦσι τοὺς λίθους ἐν οἷς ἔστιν ἡ ἀφή, καὶ ἐκβαλοῦσιν αὐτοὺς ἔξω τῆς πόλεως, εἰς τόπον ἀκάθαρτον. Καὶ 25 τὴν οἰκίαν ἀποξύσουσιν ἔσωθεν κύκλῳ, καὶ ἐκχεοῦσι τὸν χοῦν τὸν ἀπεξυσομένον ἔξω τῆς πόλεως εἰς τόπον ἀκάθαρτον. Καὶ λήψονται λίθους ἑτέρους ἀπεξυσομένους, καὶ θήσουσιν ἀντὶ τῶν λίθων, καὶ χοῦν ἕτερον λήψονται, καὶ ἐξαλείψουσι τὴν οἰκίαν. Ἐάν δὲ ἐπέλθη πάλιν ἡ ἀφή, καὶ ἀνατείλῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ μετὰ τὸ ἐξελεῖν τοὺς 30 λίθους καὶ μετὰ τὸ ἀποξυσθῆναι τὴν οἰκίαν καὶ μετὰ τὸ ἐξαλειφθῆναι τὴν οἰκίαν, καὶ εἰσελεύσεται ὁ ἱερεὺς, καὶ ὄψεται εἰ διακέ-

εὐχαρίστηση τοὺς παιδαγωγούς, καὶ νὰ τοὺς τιμοῦν μὲ κάθε τρόπο, καὶ νὰ μεταβάλλονται κατὰ κάποιο τρόπο, καὶ μάλιστα πολὺ πρόθυμα, πρὸς τὸ καλλύτερο, καὶ νὰ προτιμοῦν τὰ πιὸ κατάλληλα λόγια, αὐτοὶ ἐμφανίζονταν σκληροὶ καὶ ἄκαμπτοι, καὶ συλλαμβάνονταν νὰ πάσχουν ἀπὸ πιὸ χειρότερα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ χάθηκαν, καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας λέγει γι' αὐτοῦς· «Ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἐξέτεσε, καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας νὰ τὸν σηκώσει»⁷⁴.

Πρόσεχε σὲ παρακαλῶ πάλι, ὅτι ἡ ἴδια συμπεριφορὰ ὑποδηλώνεται κατὰ τρόπο αἰνιγματικὸ καὶ στὰ συγγράμματα τοῦ Μωυσῆ. Γιατὶ λέγονται στὸ Λευϊτικὸ τὰ ἐξῆς· «Καὶ μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἀαρών, λέγοντας· Ὅταν θὰ μπεῖτε στὴ χώρα τῶν Χανααναίων, τὴν ὁποία σᾶς δίνω ὡς κληρονομία, θὰ ἐπιτρέψω νὰ προσβληθοῦν ἀπὸ λέπρα τὰ σπίτια τῆς χώρας ποὺ θὰ κατακτήσετε. Θὰ ἔρθει τότε ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ σπίτι προσβλήθηκε ἀπὸ λέπρα καὶ θὰ τὸ ἀναγγεῖλει στὸν ἱερέα, λέγοντας· Μοῦ φαίνεται ὅτι στὸ σπίτι μου παρουσιάσθηκε λέπρα. Θὰ διατάξει τότε ὁ ἱερέας νὰ ἐκκενωθεῖ τὸ σπίτι προτοῦ νὰ μπεῖ αὐτὸς καὶ δεῖ τὴν προσβολὴ τῆς λέπρας, γιὰ νὰ μὴ κηρυχθεῖ τὸ σπίτι καὶ ὅσα ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὸ ἀκάθαρτα. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ θὰ μπεῖ μέσα καὶ θὰ ἐξετάσει τὰ συμπτώματα· ἂν δεῖ ὁ ἱερέας τὴ λέπρα στοὺς τοίχους τοῦ σπιτιοῦ, καὶ αὐτὴ εἶναι πρασινοκίτρινη ἢ ὑπέρυθη, καὶ ἡ ἐπιφάνειά τους εἶναι χαμηλότερη τῶν ἄλλων μερῶν τῶν τοίχων, ὁ ἱερέας θὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ σπίτι, θὰ κλείσει τὴν πόρτα καὶ θὰ ἀπομονώσει τὸ σπίτι γιὰ ἑπτὰ ἡμέρες. Θὰ ξανάρθει πάλι ὁ ἱερέας τὴν ἑβδομῆ ἡμέρα, καὶ θὰ ἐξετάσει τὸ σπίτι, καὶ ἐὰν ἡ προσβολὴ ἀπλώθηκε καὶ στὰ ἄλλα τμήματα τῶν τοίχων, θὰ διατάξει ὁ ἱερέας νὰ βγάλουν τὶς πέτρες στὶς ὁποῖες ὑπάρχει ἡ λέπρα, καὶ νὰ τὶς μεταφέρουν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, σὲ τόπο ἀκάθαρτο. Θὰ ξύσουν τότε τὸ σπίτι ἐσωτερικὰ γύρω-γύρω καὶ θὰ ρίξουν τὸ χῶμα τὸ ξυσμένο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη σὲ τόπο ἀκάθαρτο. Θὰ πάρουν μετὰ ἄλλες πέτρες ξυσμένες καὶ θὰ τὶς τοποθετήσουν στὴ θέση ἐκείνων ποὺ ἀφήρεσαν, καὶ θὰ πάρουν χῶμα ἄλλο καὶ θὰ χρίσουν τὸ σπίτι. Ἐὰν ὅμως ἔρθει καὶ πάλι ἡ λέπρα καὶ φανεῖ μέσα στὸ σπίτι, μετὰ τὴν ἀφαίρεση τῶν πετρῶν καὶ τὴν ἀπόξεση τοῦ σπιτιοῦ καὶ μετὰ τὸ χρισμὸ του, θὰ μπεῖ μέσα ὁ ἱερέας καὶ θὰ δεῖ, κι'

χρται ἡ ἀφή ἐν τῇ οἰκίᾳ, λέπρα ἕμμονός ἐστιν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἀκάθαρ-
 τός ἐστι. Καὶ καθελούσιν τὴν οἰκίαν καὶ τὰ ξύλα αὐτῆς καὶ τοὺς
 λίθους αὐτῆς, καὶ πάντα τὸν χοῦν τῆς οἰκίας ἐξοίσουσιν ἔξω τῆς
 πόλεως, εἰς τόπον ἀκάθαρτον».

5 Ἔϊτα τὸν ἐν αὐτῇ κομώμενον καὶ ἐσθίοντα καὶ ὄλως εἰσβαί-
 νοντα προειρηκώς ἀκάθαρτον, εἰσάγει πάλιν ἐπισκοποῦντα τὸν
 ἱερέα. Λέγει γάρ· «Ἐὰν δὲ παραγενόμενος ὁ ἱερεὺς εἰσέλθῃ καὶ
 ἴδῃ, καὶ ἰδοὺ διαχύσει οὐ διαχεῖται ἡ ἀφή ἐν τῇ οἰκίᾳ μετὰ τὸ
 ἐξαλειφθῆναι τὴν οἰκίαν, καὶ καθαριεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν οἰκίαν, ὅτι
 10 ἰάθη ἡ ἀφή. Καὶ λήψεται ἀφαγνίσει τὴν οἰκίαν δύο ὀρνίθια κα-
 θαρὰ ζῶντα, καὶ ξύλον κέδρινον καὶ κεκλωσμένον κόκκινον καὶ
 ὕσσωπον. Καὶ σφάξει τὸ ὀρνίθιον τὸ ἐν εἰς σκευὸς ὀστράκινον ἐν
 ὕδατι ζῶντι. Καὶ λήψεται τὸ ξύλον τὸ κέδρινον, καὶ τὸ κεκλωσμέ-
 νον κόκκινον, καὶ τὴν ὕσσωπον, καὶ τὸ ὀρνίθιον τὸ ζῶν, καὶ θάψει
 15 αὐτὰ εἰς τὸ αἷμα τοῦ ὀρνιθίου τοῦ ἐσφαγμένου ἐφ' ὕδατι ζῶντι,
 καὶ περιρρανεῖ ἐν αὐτοῖς ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἐπτάκις. Καὶ ἀφαγνιεῖ τὴν
 οἰκίαν ἐν τῷ αἵματι τοῦ ὀρνιθίου ἐσφαγμένου, καὶ ἐν τῷ ὕδατι τῷ
 ζῶντι, καὶ ἐν τῷ ὀρνιθίῳ τῷ ζῶντι, καὶ ἐν τῷ ξύλῳ τῷ κεδρίνῳ, καὶ
 ἐν τῇ ὕσσώπῳ, καὶ ἐν τῷ κεκλωσμένῳ κοκκίνῳ, καὶ ἐξαποστελεῖ τὸ
 20 ὀρνίθιον τὸ ζῶν ἔξω τῆς πόλεως εἰς τὸ πεδίον, καὶ ἐξιλάσεται περὶ
 τῆς οἰκίας, καὶ καθαρὰ ἔσται».

Ὅλον ἡμῖν ἐν τούτοις ἀναφαίνεται σαφῶς τὸ περὶ τῆς Ἰου-
 δαίων Συναγωγῆς μυστήριον, καὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐπ'
 αὐτῆς γεγονότα ἤδη, καὶ ἐσόμενα παρὰ Χριστοῦ. Καὶ φέρε δὴ
 25 πάλιν ὡς ἐνι λεπτῶς διεξιόντες ἕκαστα, καὶ τὴν ἐν τῷ γράμματι
 παχύτητα διαπτύσσοντες, τῆς ἐγκεχωσμένης αὐτῷ θεωρίας τὸ
 κάλλος ἀπογυμνοῦν σπουδάσωμεν.

β'. Λέπρα μὲν οὖν ἡ εἰς σῶμα γινομένη τὸ ἀνθρώπινον, πάθος
 ἐστίν, ἰατρῶν μὲν τέχναις ἀποκρούεσθαι μὴ δυνάμενον, μόνῃ δὲ
 30 ὑπέικει μετὰ τῶν ἄλλων τῇ μεγάλῃ καὶ πανσθενεῖ δεξιᾷ, καὶ τῇ
 παντουργῶ δυνάμει τοῦ Θεοῦ νικώμενον. Ἐν δὲ τοῖς ἅπαξ πα-
 θούσι φαίνεται καθ' ἑτέραν ὄψιν ἢ περ ἢ ἐν ἀρχαῖς ἡ σάρξ ἕτε-

ἂν διαπιστώσει ὅτι ἀπλώθηκε πάλι ἡ μόλυνση στοῦ σπίτι, σημαίνει ὅτι ὑπάρχει μόνιμη λέπρα στοῦ σπίτι καὶ εἶναι ἀκάθαρτο. Τότε θὰ γκρεμίσουν τὸ σπίτι καὶ τὰ ξύλα του καὶ τὶς πέτρες του, καὶ ὅλο τὸ χῶμα τοῦ σπιτιοῦ θὰ τὸ βγάλουν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, σὲ τόπο ἀκάθαρτον»⁷⁵.

Ἔπειτα, ἀφοῦ αὐτὸν πού κοιμόταν καὶ ἔτρωγε καὶ γενικὰ ἔμπαινε μέσα σ' αὐτό, τὸν χαρακτήρισε ἀκάθαρτον, παρουσιάζει πάλι τὸν ἱερέα νὰ τὸ ἐξετάζει. Γιατὶ λέγει: «Ἐὰν ἔρθει ὁ ἱερέας καὶ δεῖ, ὅτι δὲν διαδόθηκε ἡ ἀσθένεια στοῦ σπίτι μετὰ τὴν ἀπολύμανση του, θὰ τὸ χαρακτηρίσει καθαρὸ, γιατί θεραπευθῆκε ἡ ἀσθένεια. Γιὰ νὰ τὸ ἐξαγνίσει θὰ πάρει δύο κοτόπουλα καθαρὰ ζωντανά, ξύλο κέδρινο, νῆμα κλωσμένο κόκκινο καὶ ὕσσωπο, καὶ θὰ σφάζει τὸ ἓνα κοτόπουλο μέσα σὲ πῆλινο δοχεῖο μὲ πηγαῖο νερό. Μετὰ θὰ πάρει τὸ ξύλο τὸ κέδρινο, τὸ κόκκινο νῆμα τὸ κλωσμένο καὶ τὸν ὕσσωπο, καθὼς καὶ τὸ ζωντανὸ κοτόπουλο, καὶ θὰ τὰ βουτήξει ὅλα αὐτὰ μέσα στοῦ αἵμα τοῦ σφαγμένου κοτόπουλου καὶ στοῦ νεροῦ ἀπὸ τὴν πηγή, καὶ θὰ ραντίσει μὲ αὐτὰ τὸ σπίτι ἑπτὰ φορές.» Ἐτοί θὰ ἐξαγνίσει τὸ σπίτι μὲ τὸ αἷμα τοῦ σφαγμένου πουλερικοῦ καὶ τὸ νερὸ ἀπὸ τὴν πηγή καὶ μὲ τὸ ζωντανὸ πουλερικὸ καὶ μὲ τὸ ξύλο τοῦ κέδρου καὶ μὲ τὸν ὕσσωπο καὶ μὲ τὸ κλωσμένο κόκκινο νῆμα, καὶ θὰ στείλει τὸ ζωντανὸ πουλερικὸ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, στὴν πεδιάδα, καὶ θὰ ἐξαγνίσει ἔτσι τὸ σπίτι καὶ θὰ καθαρισθεῖ»⁷⁶.

Μὲ ὅλα αὐτὰ φαίνεται καθάρᾳ σ' ἡμᾶς ὁλόκληρο τὸ μυστήριον τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὅλα ὅσα συνέβησαν ἤδη σ' αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος, καὶ ὅσα θὰ συμβοῦν ἀπὸ τὸν Χριστό. Ἐμπρὸς λοιπὸν πάλι, ἀφοῦ τὰ ἐξετάσουμε ὅλα μὲ λεπτομέρεια, ὅσο εἶναι δυνατόν, καὶ ἀφοῦ ξεδιπλώσουμε τὸ ἐξωτερικὸ ὕλικὸ κάλυμμα τῆς Γραφῆς, νὰ προσπαθήσουμε νὰ ἀποκαλύψουμε τὴν ὠραιότητα τοῦ βαθυτέρου νοήματος πού εἶναι κρυμμένο σ' αὐτὴν.

2. Ἡ λέπρα λοιπὸν πού ἐμφανίζεται στοῦ ἀνθρώπινου σώματος εἶναι πάθος, τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ μὲ τὶς τέχνες τῶν γιατρῶν νὰ ἀντιμετωπισθεῖ, καὶ ὑποτάσσεται μαζί μὲ τὶς ἄλλες μόνο στὴ μεγάλη καὶ παντοδύναμη δεξιὰ καὶ νικίεται μὲ τὴν παντουργὸ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Σὲ ἐκείνους βέβαια πού ἀρρώστησαν μὰ φορὰ ἀπὸ αὐτὴν,

75. Λευϊτ. 14, 33-45.

76. Λευϊτ. 14, 47-57.

ροχροιά γάρ τις ἐπισυμβαίνουσα τὴν φύσιν διαψεύδεται, μεθισταμένης εἰς τὸ παρὰ φύσιν, ὅσον εἰς τὴν θεάν τοῦ σώματος. Τοιαύτην τινὰ προσῆκεν ὑπολαμβάνειν, καὶ τῆς ἐν ἡμῖν προαιρέσεως τὴν μεταβολήν, καὶ τὴν ἐκ τῶν ἀμεινόνων ἐπὶ τὰ χεῖρω κατάστασιν. Πολλοὶ γὰρ πολλάκις ἐξ ἀγαθῆς τινος γνώμης εἰς τὴν αἰσχίω μεταχωρήσαντες καὶ τὸ τῇ φύσει πρέπον ἐκβαίνοντες, πολυτρόπῳ φαυλότητι τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν καταστίζουσιν, οἷον εἰ σώζοντες ἑκατέρου τὴν ὄψιν ἑαυτοῖς· οὔτε γὰρ πάντως εἰς παντελεῖ τοῦ ἀγαθοῦ ζημίαν ἐκπίπτουσιν, οὔτε μὴν εἰς ολόκληρον 10 φαυλότητά τε καὶ ἀτραπίαν ἐκτρέχουσι. Τῆς τοιαύτης τοιγαροῦν ἐν ἡμῖν γενομένης ἔσθ' ὅτε καταστάσεως, καὶ τῶν ὅσα περὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἔξιν τε καὶ προαίρεσιν γενέσθαι φιλεῖ, τὸν λελεπρωμένον εἰκόνα ποιεῖ πολλάκις ἢ θεία Γραφή, καὶ ὅτε μὲν τὸν ἐκάστου τρόπον, καθάπερ ἐν πίνακι καταδείκνυσι, πρόσωπον 15 ἐνός αὐτοῦ λαμβάνουσα παρατίθησιν εἰς μέσον, ὅτε δὲ καὶ κατάστασιν τινὰ τοιαύτην ἢ ἔθνους ἢ πόλεως ἢ χώρας ὑπεμφαίνειν βούλεται, τό τε τῆς οἰκίας παρεισάγουσα σχῆμα, διὰ τὸ εἶναι περιεκτικὸν τῶν οἰκούντων ἐν αὐτῇ, πληθυντικὴν ποιεῖται τὴν δῆλωσιν.

20 Νοήσεις τοίνυν οἰκίαν λελεπρωμένην ἀκούων, ὄλην εἰσάπαξ τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν τοῖς ἰδίους δηλονότι κατεφθαρμένην πάθει, καὶ τῶν μὲν θεόθεν αὐτῇ κεχρησμοδημένων οὐ σφόδρα φροντίζουσιν, ἀποκλίνουσιν δὲ πῶς εἰς τὸ καὶ δύνασθαι δεῖξιν ἀγαθὴν. Ἀναγγεῖλαι δὲ τι τῷ ἱερεῖ λέγων, ὥσπερ ἀφή λέπρας ὁραταὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ οὐδέ πού φαμεν κατηγορησάντά τινα τῆς οἰκίας τῆς ἑαυτοῦ εἶναι πρὸς τὸν ἱερέα τὸν νομοθέτην εἰπεῖν, ὥσπερ δὲ μᾶλλον ἐξ ἱατροῦ τῷ συμβεβηκότι φάρμακον ἐξαιτήσοντα. Ἐπειδὴ δὲ λελεπρωῦσθαι δεδώκαμεν τὴν τῶν Ἰουδαίων 30 Συναγωγὴν, φέρε τίς ὁ ἀναγγέλλων τὸ πάθος ἐστί, τίς δ' αὖ πάλιν

διαπιστώνεται από την ὄψη τους, ἡ ὁποία εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ ὅ,τι ἦταν προηγουμένως ἡ σὰρκα τους. Μιὰ ἀλλαγὴ τοῦ χρώματος δηλαδὴ ποὺ συμβαίνει μεταβάλλει τὴ φύση καὶ τὴν κάνει ἀφύσικη, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὄψη τοῦ σώματος. Κάπως ἔτσι πρέπει νὰ ἐκλαμβάνουμε καὶ τὴν μεταβολὴ τῆς προαίρεσής μας, καὶ τὴν ἀπὸ τὰ ἀνώτερα πρὸς τὰ χειρότερα μεταβολὴ τῆς κατάστασής μας. Γιατὶ πολλοὶ πολλὰς φορές, μετακινούμενοι ἀπὸ κάποια ἀγαθὴ γνώμη στὴ χειρότερη καὶ θγαίνοντας ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ταιριάζει στὴ φύση, σιγματίζουσι τὴν ψυχὴ τους μὲ πολλῶν μορφῶν κακότητα, παρουσιάζοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὴν ὄψη καὶ τῶν δύο στοὺς ἑαυτοὺς τους. Οὔτε δηλαδὴ μεταπίπτουσι ὅπωςδήποτε σὲ τέλεια ἀπώλεια τοῦ ἀγαθοῦ, οὔτε καὶ καταλήγουσι σὲ πλήρη κακότητα καὶ ὀδελυγμία. Ἐπειδὴ λοιπὸν κάποτε συμβαίνει μιὰ τέτοια κατάσταση σὲ μᾶς καὶ θέλει νὰ γίνουσι αὐτὰ ποὺ ἀρέσουν στὴν ἀνθρώπινη συνήθεια καὶ προαίρεση, γι' αὐτὸ ἡ ἅγια Γραφὴ πολλὰς φορές παρουσιάζει τὸν λεπρὸ εἰκόνα τῆς κατάστασος αὐτῆς. Καὶ ὅταν βέβαια παρουσιάζει τὴ συμπεριφορὰ τοῦ καθενὸς σὰν σὲ εἰκόνα, παίρνει καὶ προβάλλει τὸ πρόσωπο ἑνός, ὅταν ὅμως θέλει νὰ δείξει συμβολικὰ κάποια τέτοια κατάσταση ἔθνους ἢ πόλης ἢ χώρας, τότε, προβάλλοντας τὴν εἰκόνα τοῦ σπιτιοῦ, γενικεῦει αὐτὸ ποὺ θέλει νὰ δηλώσει, γιατί τὸ σπίτι περιέχει πολλοὺς ποὺ κατοικοῦν σ' αὐτό.

“Ὅταν λοιπὸν ἀκοῦς σπίτι ποὺ προσβλήθηκε ἀπὸ λέπρα, νὰ ἐννοεῖς ὀλόκληρη μιὰ καὶ καλὴ τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ ὁποία δηλαδὴ εἶναι διεφθαρμένη μὲ τὰ δικά της πάθη, ποὺ γιὰ τίς ἐντολὰς βέβαια ποὺ δόθηκαν σ' αὐτὴν ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν φροντίζει πολὺ, ἀλλὰ ἀποκλίνει κάπως στὸ καὶ νὰ μπορεῖ νὰ κάνει αὐτὰ ποὺ συντελοῦν μᾶλλον στὴν εὐχαρίστησή τους, παρὰ ἐκεῖνα ποὺ θὰ τὴν ἀποδείκνυαν ἀγαθὴ. “Ὅμως λέγοντας ὅτι πηγαίνει κάποιος στὸν ἱερεῶν γιὰ νὰ τοῦ πεῖ, ὅτι ἐμφανίσθηκαν σημάδια λέπρας στὸ σπίτι, δὲν ἰσχυρίζομασθε ὅτι πηγαίνει στὸν ἱερεῶν τὸν νομοθέτη γιὰ νὰ κατηγορήσει τὸ σπίτι του, ἀλλὰ πηγαίνει μᾶλλον σὰν σὲ γιατρό, γιὰ νὰ ζητήσῃ τὸ κατάλληλο φάρμακο. Καὶ ἐπειδὴ θεωρήσαμε λεπρωμένη τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ἔμπρὸς ἃς δοῦμε ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἀναγγέλλει τὸ πάθος, καὶ ἃς ἐξετάσουμε καλὰ, ποιὸς πάλι εἶναι ὁ

ὁ ἱερεὺς, ὡς ἐνὶ καλῶς θεωρήσωμεν. Περικεῖσθω δὴ οὖν τὸ τοῦ ἀναγγέλλοντος πρόσωπον, τῶν ἀγίων προφητῶν ὁ χορός, οἱ καὶ ἐξηγγειλον τῷ πάντων ἀρχιερεῖ καὶ προστάτῃ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τουτέστι Χριστῷ, καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τῆς Ἰου-
 5 δαίων ἀπονοίας τὰ πάθη καὶ τὴν τῶν τρόπων ἀνοσιότητα καὶ καταφθοράν, οὐ μίσει καὶ ἀπεχθεῖα πρὸς ἐκείνους ποθέν, ἀλλ' αἰδοῖ τῇ περὶ τὸν εὐεργέτην νικῶμενοι, καὶ συνομολογοῦντες μὲν οὐκ ἀδακρυτὶ τὰ ἐκείνων πλημμελήματα, ἐλεεῖσθαι δ' οὖν ὁμῶς παρακαλοῦντες αὐτήν.

10 Καί μοι πάλιν εἰς τοῦτο δέχου τρόπον τινὰ τὴν Ἰουδαίων οὐμῶζοντα λέπρα, καὶ ἐπ' αὐτῇ λίαν καταδακνώμενον τὸν μακάριον προφήτην Ἰερεμίαν, δι' ὃν οὕτω φησὶν προσευχόμενος «Αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἀντέστησαν ἡμῖν, Κύριε. Ποίησον ἡμῖν ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος, ὅτι πολλαὶ αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἐναντίον σου. Σοὶ ἡμάρτο-
 15 μεν. Ὑπομονὴ Ἰσραὴλ, Κύριε, καὶ σώσεις ἐν καιρῷ κακῶν. Ὅτι ἐγενήθη ὡσεὶ πάροικος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὡς αὐτόχθων ἐκκλίνων εἰς κατάλυμα; Μὴ ἔσῃ ὡς ἄνθρωπος ὑπνῶν, ἢ ὡς ἀνὴρ μὴ δυνάμενος σώζειν; Καὶ σὺ ἐν ἡμῖν εἶ, Κύριε, καὶ τὸ ὄνομά σου ἐπικέκληται ἐφ' ἡμᾶς, μὴ ἐπιλάθῃ». Καὶ πάλιν «Οἴμοι ψυχῇ, ὅτι ἀπόλωλεν
 20 εὐλαθῆς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει. Πάντες εἰς αἵματα δικάζονται, ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐκθλίβουσιν ἐκθλιθῆ. Ἐπὶ τὸ κακὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐτομάζουσιν». Ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις θρηνημασι τῶν προφητῶν, τὴν περὶ τοῦ λεπρωσθαι τὸν Ἰσραὴλ παραγγελίαν παραδεξόμεθα. Προστάττει
 25 γε μὴν ὁ ἱερεὺς ἀποσκευάσαι τὴν οἰκίαν πρὸ τοῦ εἰσελθόντα ἰδεῖν τὴν οἰκίαν. Φοβερωτάτη μὲν γὰρ ἢ ἐπὶ τοῖς πλημμελήμασι τοῖς ἡμετέροις ἐπισκοπῇ τοῦ Θεοῦ γίνεται. Κολάζεσθαι δὲ ἀνάγκη τοὺς ἐνόχους ὄντας, οἷς ἂν ἤδη κακοῖς. Διὰ τοῦτο, φιλόανθρωπος ὢν, παραγγέλλει καθαρισμοὺς ἀγαπᾶν καὶ τὴν ἐπισκῆψασαν
 30 νόσον ἀποσκευάζεσθαι, φθάνειν τε οὕτω τὴν ἐκ τῆς ἐπισκέψεως

ιερέας, όσο είναι δυνατόν. "Ας αποδώσουμε λοιπόν τὸ πρόσωπο ἐκείνου πού ἀναγγέλλει τὴν ἀσθένεια στὸν χορὸ τῶν ἀγίων προφητῶν, οἱ ὅποιοι ἀνήγγειλαν στὸν ἀρχιερέα τῶν ὄλων καὶ προστάτη τῶν ψυχῶν μας, δηλαδή στὸν Χριστό, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπησή του, τὰ πάθη τῆς παραφροσύνης τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν ἀσέβεια καὶ διαφθορά, ὅχι βέβαια ἀπὸ μίσος καὶ ἀπέχθεια πρὸς ἐκείνους, ἀλλὰ κινούμενοι ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὸν εὐεργέτη, καὶ ὁμολογώντας μαζί με ἄλλους με δάκρυα τὰ ἁμαρτήματα ἐκείνων, καὶ παρακαλῶντας ταυτόχρονα νὰ ἐλεηθεῖ (ἡ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων).

Δέξου λοιπόν σὲ παρακαλῶ καὶ πάλι σχετικὰ μ' αὐτὸ τὸν μακάριο προφήτη Ἰερεμία, ὁ ὁποῖος θρηνεῖ κατὰ κάποιον τρόπο τὴ λέπρα τῶν Ἰουδαίων καὶ ὑποφέρει φοβερὰ γι' αὐτὴν ὅπως φαίνεται ἀπὸ αὐτὰ πού λέγει προσευχόμενος: «Οἱ ἁμαρτίες μας καταμαρτυροῦν ἐναντίον μας, Κύριε. Κάνε σὲ μᾶς αὐτὸ πού πρέπει στὴ δόξα τοῦ ὀνόματός σου, γιατί οἱ ἁμαρτίες μας εἶναι πολλές ἐνώπιόν σου. Ἄμαρτήσαμε σὲ σένα. Ὅμως οὐ, Κύριε, εἶσαι ἡ ἐλπίδα μας καὶ ἡ προσμονὴ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, καὶ θὰ μᾶς σώσεις σὲ καιρὸ συμφορῶν. Γιατί ἐγίνες σὰν ξένος στὴ χώρα αὐτή, σὰν ντόπιος πού ψάχνει νὰ βρεῖ κατάλυμα; Μήπως ἐγίνες σὰν ἄνθρωπος πού κοιμάται, ἢ σὰν ἄνδρας πού δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρει βοήθεια; Σὺ ὅμως, Κύριε, βρῖσκεσαι ἀνάμεσά μας, καὶ ἐπικαλούμαστε τὸ ὄνομά σου σὲ βοήθεια. Μὴ μᾶς λησμονήσεις»⁷⁷. Καὶ πάλι: «Ἀλλοίμονο, ψυχὴ μου, χάθηκε ὁ εὐσεβὴς ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ χώρα, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ἀρετῆς καὶ καλῶν ἔργων μεταξύ μας. Ὅλοι δικάζονται γιὰ αἱματηρὰ ἐγκλήματα. Ὁ καθένας καταδυναστεύει τὸν πλησίον του με σκληρότητα. Ἔχουν τὰ χέρια τους ἔτοιμα γιὰ τὸ κακὸ»⁷⁸. Ἀπὸ τοὺς θρήνους δηλαδή αὐτοὺς τῶν προφητῶν ἀναγνωρίζουμε τὴν καταγγελία ὅτι ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς εἶχε λεπτρωθεῖ. Προστάζει λοιπόν ὁ ἱερέας νὰ ἐπισκευάσουν τὴν οἰκία προτοῦ νὰ ρθεῖ γιὰ νὰ τὴ δεῖ. Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Θεοῦ στὰ ἁμαρτήματά μας εἶναι φοδερῶτατη. Πρέπει κατ' ἀνάγκη νὰ τιμωροῦνται αὐτοὶ πού εἶναι ἔνοχοι γιὰ τὰ κακὰ πού ἤδη ἔκαναν. Γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ εἶναι φιλόανθρωπος, παραγγέλλει νὰ ἀγαποῦν τοὺς καθαρισμοὺς καὶ νὰ ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴν ἀρρώστια πού ἐνέσκηψε, καὶ ἔτσι νὰ προλαμβάνουν τὴν τιμωρία

δίκην, ὡς ἐν τῷ «Ἀπόπλυνον ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου, Ἱερουσαλήμ, ἵνα σωθῆς Ἔως πότε ὑπάρχουσιν ἐν σοὶ διαλογισμοὶ πόνων σου;». Πόνων δὲ διαλογισμοὶ τίνες ἂν νοοῖντ' ἂν εἰκότως, ἢ ἐκεῖνοι δὴ πάντως δι' ὧν εἰς πόνους καὶ τὰς ἐπὶ ταῖς 5 πλημμελείαις δίκας εἰσελθόμεθα; Ὅρα τοίνυν ἐν τούτοις ἐπιτάττοντα τὸν ἱερέα προαποσκευάζεσθαι τὰς αἰτίας, ἐφ' αἷς ἂν νοοῖτ' ἂν τις εἰκότως ὑποπεσεῖσθαι ταῖς τιμωρίαις.

γ'. Εἶτα φησι· «Καὶ εἰσελεύσεται ὁ ἱερεὺς καταμαθεῖν τὴν οἰκίαν καὶ ὄψεται τὴν ἀφήν, καὶ ἰδοὺ ἡ ἀφή ἐν τοῖς τοίχοις». Καὶ 10 πάλιν· «Ἐξελθὼν ὁ ἱερεὺς ἐκ τῆς οἰκίας ἐπὶ τὴν θύραν τῆς οἰκίας, καὶ ἀφοριεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν οἰκίαν ἐπτὰ ἡμέρας». Μετὰ γὰρ τὴν ἐξ ἀγαθότητος προσδιαστολὴν καὶ τὸ ἐπὶ ἐπτὰ δεῖν προκαθηῖται, φαινόμενη πάλιν ἡ φανλότης ἐν σχήματι λέπρας εἰς εὐλογον ἀγανάκτησιν κέκληκεν εἰκότως τὸν ἱερέα, τὸ θεῖον ἐν τούτοις φοροῦν- 15 τα πρόσωπον. Διὸ δὴ πάλιν ἐποπτεύσας τὴν ἀφήν, τουτέστι τὰ τοῦ πάθους σημεῖα καὶ σύμβολα, τὴν οἰκίαν ἀφώρισεν εἰς ὅλας ἡμέρας ἐπτὰ. Δελυπημένος γὰρ καὶ λίαν εἰκότως ἐπὶ ταῖς εἰς τὸν νόμον παροινίαις τῶν ἐξ Ἰσραήλ, καὶ τοι φιλάνθρωπος ὢν ὁ Θεός, ἐξέπεμψε πάντας εἰς αἰχμαλωσίαν, παραδούς εἰς χεῖρα τῶν Βαβυ- 20 λωνίων ἐφ' ὅλοις ἔτεσι τὸν ἀριθμὸν ἑβδομηκοντα, ἡμέραν δὲ μίαν εἰς δέκα τεθεικώς. Ἐπτὰ φησιν εἶναι τὰς ἡμέρας τοῦ ἀφορισμοῦ τῆς οἰκίας, τὴν ἡμέραν εἰς ἑνιαυτοὺς δέκα λογιζόμενος, κατὰ τὸ εἰρημένον τῷ προφήτῃ Ἰεζεκιήλ· «Ἡμέραν ἑνιαυτὸν τέθεικά σοι». Ἐπισφραγιεῖ καὶ τὸν λόγον καὶ ὁ περὶ τῆς Συναγωγῆς εὐχόμενος 25 ἄγγελος ἐν τῷ Ζαχαρία, λέγων· «Κύριε παντοκράτωρ, ἕως τίνος οὐ μὴ ἐλεήσεις τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὰς πόλεις Ἰούδα, ἃς ὑπερεῖδες; Τοῦτο ἑβδομηκοστὸν ἔτος». Εἶτα πάλιν φησὶν, ὅτι· «Ἐπανάξει ὁ ἱερεὺς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ». Τὴν δὲ τοῦ ἱερέως ἐπάνοδον, νοήσεις ἐν τούτοις ἕτερον οὐδέν, ἢ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τὴν

79. Ἱερ. 4, 14.
82. Ἰωήλ 2, 15.

80. Λευϊτ. 14, 37.
83. Ἱεζ. 4, 6.

81. Λευϊτ. 14, 38.
84. Ζαχ. 1, 12.

ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ ἱερέα, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ λέγεται: «Καθάρισε ἀπὸ τὶς κακίες τὴν καρδιά σου, Ἰερουσαλήμ, γιὰ νὰ σωθεῖς. Μέχρι πότε θὰ παραμένουν μέσα σου λογισμοὶ καὶ καταστάσεις ποὺ σὲ κάνουν νὰ πονᾶς;»⁷⁹. Καὶ ποιοὶ θὰ μπορούσαν εὐλογα νὰ θεωρηθοῦν διαλογισμοὶ πόνων, ἂν ὄχι ὀπωσδήποτε οἱ διαλογισμοὶ ἐκεῖνοι διὰ τῶν ὁποίων μπαίνουμε σὲ πόνους καὶ τιμωρίες γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας; Πρόσεχε λοιπὸν μὲ αὐτὰ, ὅτι διατάζει τὸν ἱερέα νὰ ἀφαιρεῖ ἐκ τῶν προτέρων τὶς αἰτίες, γιὰ τὶς ὁποῖες δικαιολογημένα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ σκεφθεῖ ὅτι θὰ ὑποστῆ τιμωρίες.

3. Ἔπειτα λέγει: «Καὶ θὰ μπεῖ ὁ ἱερέας νὰ ἐξετάσει τὸ σπίτι καὶ νὰ δεῖ τὰ σημάδια τῆς λέπρας· καὶ βρῖσκει πράγματι τὰ σημάδια στοὺς τοίχους»⁸⁰. Καὶ πάλι: «Βγαίνοντας ὁ ἱερέας ἀπὸ τὸ σπίτι, στέκεται στὴν πόρτα καὶ σφαραγίζει τὸ σπίτι γιὰ ἑπτὰ ἡμέρες»⁸¹. Μετὰ δηλαδή ἀπὸ τὴν προληπτικὴ παράταση ἀπὸ καλωσύνη, ἐὰν ἐμφανισθεῖ καὶ πάλι ἡ κακότητα μὲ τὴ μορφή λέπρας, προκαλεῖ στὸν ἱερέα δικαιολογημένη ἀγανάκτηση, ὁ ὁποῖος στὴν προκειμένη περίπτωση ὑποδύεται τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἐξετάζοντας πάλι τὴν κατάσταση, δηλαδή τὰ σημάδια καὶ τὰ σύμβολα τοῦ πάθους, σφράγισε τὸ σπίτι γιὰ ἑπτὰ συνολικὰ ἡμέρες. Λυπημένος δηλαδή, καὶ δικαιολογημένα, γιὰ τὶς παραβάσεις τοῦ νόμου ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλῖτες⁸², ἂν καὶ ὡς Θεὸς εἶναι φιλάνθρωπος, τοὺς ἔστειλε ὄλους σὲ αἰχμαλωσία, παραδίνοντας τοὺς στὰ χέρια τῶν Βαβυλωνίων ἐπὶ ὀλόκληρα ἑβδομήντα τὸν ἀριθμὸ χρόνια, ὑπολογίζοντας τὴν μιὰ μέρα σὲ δέκα. Λέγει ὅτι οἱ ἡμέρες τῆς σφράγισης τοῦ σπιτιοῦ εἶναι ἑπτὰ, ὑπολογίζοντας τὴ μιὰ μέρα γιὰ δέκα χρόνια, ὅπως λέγει ὁ προφῆτης Ἰεζεκιήλ: «Κάθε μέρα τὴν ὑπολογίζω σὲ χρόνο»⁸³. Θὰ ἐπισφραγίσει τὴν ἀλήθεια τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ ὁ ἄγγελος ποὺ προσεύχεται γιὰ τὴ Συναγωγὴ στὸν Ζαχαρία, λέγοντας: «Κύριε Παντοκράτορα, μέχρι πότε δὲν θὰ λυπηθεῖς τὴν Ἰερουσαλήμ καὶ τὶς πόλεις τοῦ Ἰούδα, τὶς ὁποῖες περιφρόνησες ἤδη ἐπὶ ἑβδομήντα χρόνια»⁸⁴. Ἔπειτα πάλι λέγει: «Θὰ ἐπιστρέψει ὁ ἱερέας τὴν ἑβδόμη ἡμέρα»⁸⁵. Τὴν ἐπάνοδο δέβαια αὐτὴν τοῦ ἱερέα νὰ μὴ τὴν ἐννοήσεις μὲ ἄλλον τρόπο, παρὰ μόνον ὡς ἐπιστροφή τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ

εἰς τὸ ἔθνος ἐπιστροφήν, ὡς τῷ διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος·
 «Ἐπιστρέψω ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἐν οἰκτιρισμῷ, καὶ οἶκός μου
 ἀνοικοδομηθήσεται ἐν αὐτῇ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ
 μέτρον ἑκταθήσεται ἐπὶ Ἱερουσαλήμ». Ἡ καὶ πάλιν, ὡς ἐν ἐκείνῃ·
 5 «Τίσι διαθῶ, Ἐφραΐμ, ὑπερασπιῶ σοι, Ἰσραήλ; Ὡς Ἄδαμα θή-
 σομαί σε καὶ Βοεὶμ. Μετεστράφη ἡ καρδιά μου ἐν τῷ αὐτῷ, συννε-
 ταράχθη ἡ μεταμέλειά μου, οὐ μὴ ποιήσω σοι κατὰ τὴν ὀργὴν τοῦ
 θυμοῦ μου. Οὐ μὴ ἐγκαταλίπω τοῦ ἐξαλειφθῆναι Ἐφραΐμ. Διότι
 Θεός εἰμι ἐγώ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος ἐν σοὶ ἅγιος».

10 «Ὅταν οὖν φησιν, ἐπανάηκοι μὲν ὁ ἱερεὺς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ
 ἰδεῖν τὴν οἰκίαν, καὶ ἰδοὺ διεχύθη ἡ ἀφή ἐν τοῖς τοίχοις τῆς οἰ-
 κίας, καὶ προστάξει ὁ ἱερεὺς καὶ ἐξελοῦσι τοὺς λίθους ἐν οἷς ἐστὶν
 ἡ ἀφή, καὶ ἐκβαλοῦσιν αὐτοὺς ἔξω τῆς πόλεως. Καὶ μεθ' ἕτερα·
 «Καὶ λήψονται λίθους ἀπεξυσμένους ἐτέρους, καὶ ἀντιθήσουσιν
 15 ἀντὶ τῶν λίθων ἐκείνων». Μετὰ γὰρ τὸ ἀνεθῆναι τῆς ἐπὶ τοῖς πα-
 ρωρηκόσιν αἰτίας, περισκεψάμενος πάλιν τὴν τῶν Ἰουδαίων
 συναγωγὴν ὁ τὰ πάντα ἐν ἡμῖν ἐτάζων Θεός, καὶ πᾶσαν μὲν, κατὰ
 τὸ εἶκος, οὐκ ἔτι λεπτῶσαν, πλὴν οὐκ εἰσάπαν τῆς ἀρχαίας φαν-
 λότητος ἀπηλλαγμένην εὐρών, οὐ κατὰ πάντων ἐποίησατο τὴν
 20 ὀργὴν, μόνον δὲ κατὰ ἐκείνων οἵπερ ἦσαν αἴτιοι τοῦ πάσχειν
 αὐτὴν, καὶ τῆς νόσου γεγόνασιν ἀφορμὴ, οὗς καὶ λίθους ὀνομά-
 ζει, μέρη τινὰ τῆς ὅλης οἰκίας, ἧτοι τοῦ ἔθνους, ὑποδεικνύς. Οὗτοι
 δὲ ἦσαν, τινὲς μὲν τῶν κατὰ καιροὺς βασιλέων εἰς ἐτέρας λατρείας
 περιπλανῶντες τὸν λαόν, τινὲς δὲ τῶν ψευδοπροφητῶν, τὰ ἀπὸ
 25 καρδίας αὐτῶν λαλοῦντες, καθὰ γέγραπται, καὶ τὴν τῶν ἀκρω-
 μένων εὐλάβειαν παραλύοντες, οὗς καὶ ὑπεξαιρεῖσθαι τῆς οἰκίας
 κελεύει, σημαίνων τὸν ἐκείνων ἀφορισμὸν, ἧτοι τὴν εἰς ἀφανι-
 σμὸν ἐκβολὴν. Ὅποῖόν ἐστιν ἐπὶ μὲν τῷ Ἰεχονία τὸ εἰρημένον
 παρὰ Θεῷ· «Γῆ, ἄκουε τῶν λόγων Κυρίου. Γράψον τὸν ἄνδρα
 30 τοῦτον, ἐκκήρυκτον ἄνθρωπον». Ἐπὶ δὲ τοῖς ψευδομάντεσι· «Διὰ

στο έθνος, όπως λέγει γι' αυτό ο Κύριος τὰ ἐξῆς· «Θὰ ἐπιστρέψω στήν Ἱερουσαλήμ μέ συμπάθεια, καί θὰ ξανακιθθεῖ ὁ ναός μου σ' αὐτήν, λέγει ὁ Κύριος Παντοκράτορας, καί θὰ ἐπεκταθεῖ ἡ περιοχὴ τῆς Ἱερουσαλήμ περισσότερο»⁸⁶. Ἡ καί πάλι ὅπως ἐκεῖνο· «Πῶς νὰ φερθῶ ἀπέναντί σου, Ἐφραΐμ, καί νὰ σέ ὑπερασπισθῶ, Ἰσραηλιτικὲ λαέ; Θὰ σέ φέρω στήν κατάσταση τῶν πόλεων Ἄδαμα καί Σεβνεὶμ. Μετάνοιωσε ἡ καρδιά μου μέσα μου, συγκλονίσθηκε ἡ μεταμέλειά μου. Δὲν θὰ σοῦ φερθῶ ἀνάλογα μέ τὴν ὀργὴ τοῦ θυμοῦ μου. Δὲν θὰ ἐγκαταλείψω τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἐφραΐμ, ὥστε νὰ ἐξαφανισθοῦν. Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ἅγιος, καί ὄχι ἄνθρωπος ἅγιος μεταξὺ σας»⁸⁷.

Ὅταν λοιπὸν λέγει, ὅτι ἐπανερχεται ὁ ἱερέας τὴν ἐβδόμη ἡμέρα γιὰ νὰ δεῖ τὸ σπίτι, καί βλέπει ὅτι ἡ μόλυνση ἀπλώθηκε σέ ὅλους τοὺς τοίχους τοῦ σπιτιοῦ, διατάζει νὰ γκρεμίσουν τοὺς τοίχους στοὺς ὁποίους ὑπάρχουν σημάδια τῆς λέπρας, καί νὰ τοὺς μεταφέρουν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη. Καί μετὰ ἀπὸ ἄλλα λέγει· «Καί θὰ πάρουν πέτρες ἄλλες ξυσμένες καί θὰ τίς τοποθετήσουν στὴ θέση ἐκείνων ποὺ γκρέμισαν»⁸⁸. Γιατὶ μετὰ τὴν ἐξάλειψη τῆς αἰτίας αὐτῶν ποὺ πέρασαν, ἀφοῦ ἐξέτασε καί πάλι τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ὁ Θεὸς ποὺ ἐξετάζει ὅλα τὰ δικά μας, καί τὴν βρῆκε ὅλη, ὅπως ἦταν φυσικῶ, νὰ μὴ πάσχει ἀπὸ λέπρα, ἀλλὰ δὲν ἦταν ἀπαλλαγμένη γιὰ πάντα ἀπὸ τὴν παλιὰ κακία, δὲν ἐκδήλωσε ἐναντίον ὄλων τὴν ὀργὴ του, ἀλλὰ μόνο ἐναντίον ἐκείνων ποὺ εἶχαν γίνει αἰτίοι τοῦ νὰ πάσχει αὐτὴ (ἡ Συναγωγὴ), καί εἶχαν γίνει ἀφορμὴ τῆς ἀρρώστιας, τοὺς ὁποίους καί ὀνομάζει πέτρες, ὑπονοώντας μερικὰ μόνο μέρη ὅλου τοῦ σπιτιοῦ, δηλαδὴ τοῦ ἔθνους. Καί αὐτοὶ ἦταν μερικοὶ βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι παρέσυραν τὸν λαὸ σὲ ἄλλες λατρεῖες, καί μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ψευδοπροφῆτες, οἱ ὁποῖοι δίδασκαν αὐτὰ ποὺ εἶχαν στήν καρδιά τους, ὅπως ἔχει γραφεῖ, καί παρέλυαν τὴν εὐλάβεια τῶν ἀκροατῶν τους, τοὺς ὁποίους καί διατάζει νὰ ξηλώσουν ἀπὸ τὴν οἰκία, ἐννοώντας τὸν ἀφορισμὸ ἐκείνων, δηλαδὴ τὴν ἀποβολὴ καί ἐξαφάνισή τους. Τέτοιο εἶναι αὐτὸ ποὺ εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ τὸν Ἰεχονία· «Γῆ, ἄκουσε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου. Θεώρησε τὸν ἄνδρα αὐτὸν ἄνθρωπον ἀφορισμένον»⁸⁹. Καί γιὰ τοὺς ψευδομάντις· «Γι'

88. Λευίτ. 14, 42.

89. Ἱερ. 22, 29.

τοῦτο ἀπεθέρισα τοὺς προφήτας ὑμῶν. Ἀπέκτεινα αὐτοὺς ἐν ῥήματι στόματός μου». Καὶ πάλιν ἐκείνο· «Διὰ τοῦτο ἠγοούμενοι λαοῦ ἀπορριφήσονται ἐξ οἴκου τρυφῆς αὐτῶν, διὰ τὰ πονηρὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν ἐξώσθησαν». Καὶ πάλιν «Ἐνεκεν ἀκαθαρ-
5 σίας, διεφθάρη φθορᾶ».

Τὸ δὲ ἀντι τῶν ὑφαιρεθέντων λίθους ἐτέρους ἀντεισάγεσθαι πάλιν, καθαρούς καὶ ἀπεξυμένους, δηλοῖ τὸ κατὰ καιρὸν ἀνα-
δεῖκνυσθαί τινας διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βουλῆς, τοὺς ἀντιστηρίζοντας τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, καὶ συνέχοντας εἰς ἀδιάφθορον τόπον, ἢ βασι-
10 λέας δηλονότι, ἢ προφήτας, ἢ ἁγίους. Ὡς ἐν τῷ πρὸς τὸν μακάριον Ἡσαΐαν εἰρημένῳ παρὰ Θεοῦ· «Τάδε λέγει Κύριος Σαβαώθ Πορεύου εἰς τὸ παστοφόριον, πρὸς Ὀμνᾶν τὸν ταμίαν, καὶ εἰπὼν αὐτῷ· Τί σὺ ᾧδε, καὶ τί σοὶ ἔστιν ᾧδε; ὅτι ἐλατόμησας σεαυτῷ ᾧδε μνημεῖον, καὶ ἐποίησας σεαυτῷ ἐν ὑψηλῷ μνημεῖον, καὶ ἔγλυψας
15 σεαυτῷ ἐν πέτρᾳ σκηνήν. Ἴδου δὴ Κύριος Σαβαώθ ἐκβαλεῖ ἐκτρίψαι ἄνδρα, καὶ ἀφελεῖ τὴν στολήν σου καὶ τὸν στέφανόν σου τὸν ἔνδοξον, καὶ ρίψει σε εἰς χώραν μεγάλην καὶ ἀμέτρητον, καὶ ἐκεῖ ἀποθανῆ. Καὶ θήσει τὸ ἄρμα σου τὸ καλὸν εἰς ἀτιμίαν, καὶ τὸν οἶκον τοῦ ἄρχοντός σου εἰς καταπάτημα. Καὶ ἀφαιρεθήσῃ ἐκ τῆς
20 οἰκονομίας σου καὶ ἐκ τῆς στάσεώς σου. Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ καλέσω τὸν παῖδά μου Ἐλειακεῖμ τὸν τοῦ Χελκίου, καὶ ἐνδύσω αὐτὸν τὴν στολήν σου, καὶ τὸν στέφανόν σου δώσω αὐτῷ, καὶ τὸ κράτος καὶ τὴν οἰκονομίαν σου δώσω εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ἔσται ὡς πατὴρ τοῖς οἰκοῦσιν ἐν Ἱερουσαλήμ». Ἀλλὰ «καὶ
25 χοῦν ἕτερον», φησὶν, «λήθονται, καὶ ἐξαλείψουσι τὴν οἰκίαν», τὸ «Ἐξαλείψουσιν», ἀντι τοῦ περιαλείψουσι τεθεικώς. Σημαίνει δὲ καὶ τοῦτο τὴν διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν γεγενημένην παράκλησιν τῷ Ἰσραὴλ, οἳ καλοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς περιαλείφοντες λόγοις τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἀνέπειθον ἵνα προθύμως ἐπὶ τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ,
30 καὶ ἀποτρίβεσθαι μὲν τὴν ἐκ παθῶν βεθήλωσιν, ζηλοῦν δὲ μᾶλλον

αὐτὸ θέρισα τοὺς προφῆτες σας. Τοὺς σκότωσα μὲ τὰ λόγια τοῦ στόματός μου»⁹⁰. Καὶ ἐπίσης ἐκεῖνο· «Γι' αὐτὸ ἐκεῖνοι ποὺ ἐξουσιάζουν τὸν λαὸ θὰ ἀποβληθοῦν ἀπὸ τὸν οἶκο τῶν ἀπολαύσεών τους. Διώχθησαν ἔξαιτίας τῶν πονηρῶν ἀσχολιῶν τους»⁹¹. Καὶ πάλι· «Ἐξαιτίας τῆς ἀκαθαρσίας σου, ὑπέστης ἀνεπανόρθωτη ζημιὰ»⁹².

Τὸ νὰ τοποθετοῦνται λοιπὸν στὴ θέση τῶν λίθων ποὺ ἀφαιρέθηκαν ἄλλοι λίθοι, καθαροὶ καὶ λαξευμένοι, φανερώνει τὸ ὅτι κατὰ καιροὺς θὰ ἀναδειχθοῦν μερικοὶ μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ, οἱ ὅποιοι θὰ στηρίξουν τὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ καὶ θὰ τὸν διαφυλάξουν σὲ τόπο στερεό, δηλαδή ἢ βασιλεῖς ἢ προφῆτες ἢ ἅγιοι. Ὅπως ἐκεῖνο ποὺ εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν μακάριο Ἡσαΐα· «Ὁ Κύριος Σαβαώθ λέγει τὰ ἐξῆς· Πήγαινε στὸ παστοφόριο, στὸν ταμία Ὁμνά, καὶ πές τῶν· Γιατί βρῖσκεσαι σὺ ἐδῶ; Καὶ τί κάνεις ἐδῶ; Σὲ ἐρωτῶ ἐπειδὴ σκάλισες γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου ἐδῶ τάφο, καὶ ἔκανες ἐδῶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου σὲ περίοπτο σημεῖο τῆς πόλης μνημεῖο, καὶ σκάλισες σὲ βραχώδη πέτρα κατοικία γιὰ σένα. Νὰ ὅμως, ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων θὰ στείλει ἄνδρα νὰ σὲ ἔξοντώσει καὶ νὰ σοῦ ἀφαιρέσει τὴ στολή σου καὶ τὸ ἔνδοξο στεφάνι σου, καὶ νὰ σὲ ρίξει σὲ χώρα μεγάλη καὶ ἀπεραντη, καὶ ἐκεῖ νὰ πεθάνεις. Θὰ ἐξετελίσει ἐπίσης τὰ λαμπρὰ ἄρμα σου, καὶ τὸ σπίτι τοῦ ἄρχοντα ποὺ νόμιζες εἶναι δικό σου, θὰ καταπατηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομεῖς, καὶ σὺ θὰ ἀποπεμφθεῖς ἀπὸ τὴ διαχείριση καὶ ἀπὸ τὴ θέση σου. Καὶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ καλέσω ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τὸν δούλο μου Ἐλειακείμ, τὸν υἱὸ τοῦ Χελκίου, θὰ τὸν ντύσω μὲ τὴ δική σου στολή, καὶ θὰ τοῦ δώσω τὸ στεφάνι σου καὶ τὴν ἐξουσία καὶ τὴ διαχείριση στὰ χέρια του, καὶ θὰ εἶναι σὰν πατέρα σου σ' αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦν στὴν Ἱερουσαλήμ»⁹³.

Ὅμως λέγει, ὅτι «θὰ πάρουν καὶ χῶμα πρόσθετο καὶ θὰ σοβανίσουν τὸ σπῆτι»⁹⁴, χρησιμοποιοῦντας τὸ «θὰ ἐξαλείψουν», ἀντὶ τοῦ «θὰ περιαιρίψουν» (θὰ ἀλείψουν ὅλα τὰ μέρη). Καὶ αὐτὸ σημαίνει τὴν προτροπὴ ποὺ ἐγίνε ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες πρὸς τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, οἱ ὅποιοι, προτρέποντας μὲ καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς λόγους ἐκείνους ποὺ ἀμάρταναν, τοὺς μετέπειθαν νὰ βαδίσουν πρόθυμα σ' αὐτὸ ποὺ ἀρέσει στὸν Θεό, καὶ ἔτσι νὰ ἀποβάλουν τὴ μόλυνση τῶν

92. Μιχ. 2, 10.

93. Ἡσ. 22, 15-21.

94. Λευίτ. 14, 42.

καὶ ἐπειγέσθαι ἐφ' οἷς ἂν ὁ νομοθέτης εἰδέναι χρήσιμον τοὺς λα-
 τρέοντας αὐτῶ. Ὅποιόν ἐστι τὸ δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων πρὸς αὐτοὺς
 εἰρημένον «Ἐκζητήσατε τὸ καλόν, καὶ μὴ τὸ πονηρόν, ὅπως ζή-
 σεσθε, καὶ ἔσται Κύριος ὁ Θεός, ὁ παντοκράτωρ οὕτως μεθ'
 5 ὑμῶν».

Καὶ μετὰ τοῦτο φησιν· «Ἐὰν δὲ ἐπέλθῃ πάλιν ἀφή τῆς λέ-
 πρας, καὶ ἀνατείλῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μετὰ τὸ ἐξελεῖν τοὺς λίθους καὶ
 μετὰ τὸ ἀποξυσθῆναι τὴν οἰκίαν καὶ μετὰ τὸ ἐξαλειφθῆναι, καὶ
 εἰσελεύσεται ὁ ἱερεὺς, καὶ ὄψεται εἰ διακέχεται ἡ ἀφή ἐν τῇ οἰκίᾳ,
 10 λέπρα ἔμμοнос ἐστὶν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἀκάθαρτος ἐστὶν. Καὶ καθελούσι
 τὴν οἰκίαν, καὶ τὰ ξύλα αὐτῆς καὶ τοὺς λίθους αὐτῆς καὶ πάντα
 τὸν χοῦν τῆς οἰκίας ἐξοίσουσιν ἔξω τῆς πόλεως εἰς τόπον ἀκά-
 θαρτον». Ὅτε γὰρ ἅπας ἐπενοήθη θεραπείας τρόπος τοῖς ἐξ
 Ἰσραὴλ, καὶ ἀφέλησαν μὲν οὐδὲν ὑπεξαίρεθέντες οἱ ψωριῶντες
 15 λίθοι, ἀνόητος δὲ ἀπεδείχθη λοιπὸν καὶ ἡ διὰ τῶν προφητῶν
 ἀλοιφή, τουτέστι παράκλησις, εἰσέρχεται πάλιν ἐπισκεψόμενος
 τὴν λεπρωῶσαν ὁ ἱερεὺς. Εἰσδέθηκε γὰρ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ μετὰ
 σώματος ὁ Μονογενής. Ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, πόσην ἢ τίνα
 μεταβολὴν ἐκ τῆς ἀρχαίας φαυλότητος εἰς πολλὴν ἀγαθὴν πολι-
 20 τεῖαν ἐλέγχει Συναγωγὴν περισκεψόμενος ἀκριβῶς. Ἐπειδὴ δὲ
 πάθει τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐνεχομένην ἔτι κατέλαβε, καὶ νοσοῦσαν ἔμ-
 μονον τὴν ἀκαθαροσίαν, καθαιρεῖσθαι προστάττει λοιπὸν, ἐκπέμ-
 πεσθαι δὲ εἰς τόπον ἀκάθαρτον. Λέλυται γὰρ ὅλη τῶν Ἰουδαίων ἡ
 διὰ νόμου σύστασις, καὶ τὸ ἔθνος εἰς πάντα διεσκορπίσθη τόπον
 25 ἀκάθαρτον, κατὰ τὸ ἐν προφήταις εἰρημένον «Καὶ διασκορπιῶ
 αὐτοὺς εἰς πάντα ἄνεμον», ἢ «Λικμιῶ αὐτοὺς εἰς πάντα τὰ ἔθνη».
 Παραλήψῃ εἰς τοῦτο καλῶς, καὶ τὸ παρὰ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένον
 ἐπὶ τῷ ναῶ τῷ παρ' αὐτοῖς «Βλέπετε ταῦτα πάντα. Ἀμὴν λέγω
 ὑμῖν, οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ μὴ καταλυθῆσεται».
 30 Ἐπιλέγει δὲ τούτοις, ὅτι «Πᾶς ὁ εἰσπορευόμενος εἰς τὴν οἰκίαν,
 πάσας τὰς ἡμέρας ὡς ἀφωρισμένη ἐστίν, ἀκάθαρτος ἔσται ἕως
 ἐσπέρας, καὶ ὁ κομιώμενος ἐν τῇ οἰκίᾳ, πλυνεῖ τὰ ἱμάτια ἑαυτοῦ,

95. Ἀμῶς 5, 14.

96. Λευϊτ. 14, 13-15.

παθῶν, καὶ νὰ ἐπιθυμοῦν μᾶλλον καὶ νὰ φροντίζουν γι' αὐτὰ πού ὁ νομοθέτης γνωρίζει ὅτι εἶναι χρήσιμα σ' αὐτούς πού τὸν λατρεύουν. Τέτοιο εἶναι αὐτὸ πού ἔχει εἰπωθεῖ ἀπὸ ἓνα ἅγιο σ' αὐτούς: «Νὰ ἐπιδιώκετε τὸ καλὸ, καὶ ὄχι τὸ κακὸ, γιὰ νὰ ζήσετε, καὶ ἔτσι ὁ Παντοκράτορας Κύριος καὶ Θεὸς θὰ εἶναι μαζί σας»⁹⁵.

Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ λέγει: «Ἐὰν ὁμως παρουσιασθεῖ πάλι σημάδι λέπρας καὶ ἐμφανισθεῖ μέσα στοῦ σπίτι, μετὰ τὴν ἀφαίρεση τῶν λίθων καὶ μετὰ τὴν ἐπίχριση τοῦ σπιτιοῦ, τότε θὰ μπῆ μέσα ὁ ἱερέας, καὶ ἂν δεῖ ὅτι ἀπλώθηκε ἡ μόλυνση στοῦ σπίτι, τότε εἶναι λέπρα πού ἐπιμένει νὰ ὑπάρχει στοῦ σπίτι, καὶ θὰ χαρακτηριθεῖ αὐτὸ ἀκάθαρτο. Τότε θὰ γκρεμίσουν τὸ σπίτι, καὶ τὰ ξύλα καὶ τὶς πέτρες του καὶ ὅλο τὸ χῶμα τοῦ σπιτιοῦ θὰ τὸ μεταφέρουν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, σὲ τόπο ἀκάθαρτο»⁹⁶. Ὅταν δηλαδή ἐμφαυμώσθηκε ὅλη ἡ διαδικασία τῆς θεραπείας στοὺς Ἰσραηλιῖτες, καὶ δὲν ὠφέλησαν καθόλου οἱ πέτρες πού εἶχαν μολυνθεῖ, καὶ ἀποδείχθηκε ἀνώφελη ἡ ἀλοιφή τῶν προφητῶν, δηλαδή ἡ προτροπή. ἔρχεται πάλι νὰ ἐπισκεφθεῖ τὸ λεπρωμένο σπίτι ὁ ἱερέας. Εἰσηλθε δηλαδή σ' αὐτὸν τὸν κόσμο μὲ σῶμα ὁ Μονογενής, ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος, γιὰ νὰ διαπιστώσει μὲ ἀκριβεία πόση καὶ ποιά μεταβολὴ πέτυχε ἡ Συναγωγὴ ἀπὸ τὴν παλιὰ κακότητα σὲ πολλὴ ἀγαθὴ συμπεριφορὰ. Καὶ ἐπειδὴ τὴν ὄρηκε νὰ εἶναι ἀκόμα ἐνοχὴ γιὰ τὰ παλιὰ πάθη καὶ νὰ πάσχει ἀπὸ ἔμμνη ἀκαθαροσία, διατάζει στὴ συνέχεια νὰ καθαρισθεῖ, καὶ νὰ σταλεῖ σὲ τόπο ἀκάθαρτον. Καὶ πράγματι διαλύθηκε ὅλη ἡ διὰ τοῦ νόμου συγκρότηση τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὸ ἔθνος διασκορπίσθηκε σὲ ὅλον τὸν ἀκάθαρτο τόπο, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού εἶχαν πεῖ οἱ προφῆτες: «Καὶ θὰ τοὺς διασκορπίσω σὲ ὅλους τοὺς ἀνέμους»⁹⁷, ἢ «θὰ τοὺς λιχίσω σὲ ὅλα τὰ ἔθνη»⁹⁸. Σωστὰ θὰ συμπεριλάβεις σ' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο πού εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν Σωτῆρα γιὰ τὸν ναὸ τοῦς: «Τὰ βλέπετε ὅλα αὐτὰ. Σᾶς πληροφορῶ, ὅτι δὲν θὰ μείνει πέτρα πάνω σὲ πέτρα, πού νὰ μὴ γκρεμοθεῖ»⁹⁹. Καὶ προσθέτει σ' αὐτὰ λέγοντας: «Καθέννας πού θὰ μπαίνει στοῦ σπίτι ὅλες τὶς ἡμέρες κατὰ τὶς ὁποῖες θὰ εἶναι σφραγισμένο, μέχρι τὸ βράδυ θὰ εἶναι ἀκάθαρτος. Καὶ αὐτὸς πού κοιμᾶται στοῦ σπίτι, νὰ πλένει τὰ ροῦχα του, καὶ θὰ εἶναι ἀκάθαρτος

97. Ἰερ. 9, 16.

98. Ἀμὼς 9, 9.

99. Μαθ. 24, 2.

καὶ ἀκάθαρτος ἔσται ἕως ἑσπέρας. Καὶ ὁ ἐσθίων ἐν τῇ οἰκίᾳ, πάλιν ὁμοίως», ἐκείνο σαφῶς ὑποδηλών, ὅτι πᾶς ὁ τοῖς Ἰουδαίοις καθ' οἰονοῦντινα τρόπον, διὰ τοῦ τὰ ἴσα φρονεῖν κολλώμενος, ἔσται δὴ πάντως καὶ τῆς ἐκείνων ἀκαθαρσίας μέτοχος.

5 Ἔϊτα πάλιν ἐπαθρήσοντα τὴν λεπρῶσαν, καὶ αὐθις εἰσφέρει τὸν ἱερέα «Ἐὰν γὰρ παραγενόμενος εἰσέλθῃ», φησὶν, «ὁ ἱερεὺς ἴδῃ. Καὶ ἰδοὺ διαχύσει οὐ διαχεῖται ἡ ἀφή ἐν τῇ οἰκίᾳ, μετὰ τὸ ἐξαλειφθῆναι τὴν οἰκίαν, ὅτι ἰᾶται ἡ ἀφή». Καθῆρέθη μὲν γὰρ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν παροιμίαν ὡς ἀκάθαρτος ἢ τῶν Ἰουδαίων Συνα-
10 γαγῆ καὶ τῆς Θεοῦ φιλίας ἐξώλισθε. Πλήν ἐν τούτῳ μακρὸν παρατείνασα χρόνον, «ἄχρις ἂν εἰσέλθῃ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν», κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν, ἐληθήσεται παρὰ Χριστοῦ. Ἐπισκεπτομένου δὴ πάλιν αὐτὴν κατὰ τὸ λεληθῶς ὡς Θεοῦ, καὶ πάλιν εἰς δικαιοσύνην ἐπ' ἐσχάτοις ἐπανάγοντοῖς χρόνοις, δικαιο-
15 σύνην δὲ πάντως τὴν διὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς εἰς αὐτόν. Παραγενήσεται τοίνυν ἐπισκοπήσων, καὶ εἰσαυθις αὐτὴν ὁ πάντων ἀρχιερεὺς, καὶ βελτιουμένην εὐρών, παραχορήμα καθαριεῖ καὶ προσδέξεται, κατὰ τὸ εἰρημένον διὰ τῶν ἀγίων προφητῶν «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος, συνάξω τὴν ἀπωσμένην, καὶ τὴν
20 συντετριμμένην εἰσδέξομαι, καὶ οὖς ἀπώσάμην. Καὶ θήσομαι τὴν συντετριμμένην εἰς ὑπόλεμμα». Καὶ ἐν ἑτέρῳ δὲ πάλιν «Διότι ἡμέρας πολλὰς καθίσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ οὐκ ὄντος βασιλέως, οὐδὲ ὄντος ἀρχοντος, οὐκ οὔσης θυσίας, οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὔτε ἱερατείας, οὔτε δῆλων. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιστρέψουσιν οἱ
25 υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐπιζητήσουσι τὸν Θεὸν αὐτῶν, καὶ Δαβὶδ τὸν βασιλέα αὐτῶν, καὶ ἐκοθήσονται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν». Ὅταν οὖν ἐπισκοπήσῃ τὴν λεπρῶσαν, φησὶν, ὁ ἱερεὺς, καὶ καθαρίσῃ αὐτήν, «καὶ λήψονται ἀφαγνίσαι τὴν οἰκίαν δύο ὀρνίθια ζῶντα καθαρὰ, καὶ ξύλον κέ-
30 ὄρινον καὶ κεκλωσμένον κόκκινον καὶ τὴν ὕσσωπον». Καὶ πάλιν «Τὸ ὀρνίθιον τὸ ζῶν βάψει ἀπὸ εἰς τὸ αἷμα τοῦ ὀρνιθίου ἐσφα-

100. Λευϊτ. 14, 46-47.

102. Ρωμ. 11, 25.

101. Λευϊτ. 14, 48.

103. Μιχ. 4, 6-7.

μέχρι τὸ βράδυ. Καὶ αὐτὸς ποὺ τρώει στὸ σίτι, πάλι τὸ ἴδιο»¹⁰⁰, ὑπονοώντας καθαρὰ τοῦτο, ὅτι καθέννας ποὺ μὲ ὅποιονδήποτε τρόπο προσκολλᾶται στοὺς Ἰουδαίους μὲ τὸ νὰ πιστεύει τὰ ἴδια, θὰ εἶναι ὀπωσδήποτε μέτοχος τῆς ἴδιας ἀκαθαρσίας μὲ ἐκείνους.

Στὴ συνέχεια παρουσιάζει πάλι τὸν ἱερέα νὰ ἐξετάζει τὸ λεπρωμένο σίτι: «Ἐὰν ὁμως», λέγει, «ἐρχόμενος ὁ ἱερέας μπεῖ μέσα καὶ διαπιστώσει ὅτι μετὰ τὴν ἐπάλευσίν του δὲν εἶναι ἐμφανῆς ἡ λέπρα στὸ σίτι, σημαίνει ὅτι θεραπεύθηκε ἡ λέπρα»¹⁰¹. Καταργήθηκε δηλαδή ἡ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων ἐξαιτίας τῆς ἀπαράδεκτης συμπεριφορᾶς τῆς πρὸς τὸν Χριστό, ὡς ἀκάθαρτη, καὶ ξέφυγε ἀπὸ τὴ φιλία μὲ τὸν Θεό. Πλὴν ὁμως, ἀφοῦ ἡ κατάστασις αὐτὴ παραταθεῖ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, «Μέχρι νὰ συμπληρωθεῖ ὁ πλήρης ἀριθμὸς τῶν ἐθνικῶν»¹⁰², σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Παύλου, θὰ ἐληθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστό. Ἐπισκεπτόμενος δηλαδή πάλι τὴ Συναγωγή, ἐπειδὴ λησιμονεῖ ὡς Θεός, θὰ τοὺς ἐπαναφέρει στὴ δικαιοσύνη κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, στὴ δικαιοσύνη ὁμως ἐκείνῃ ποὺ ὀπωσδήποτε ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν πίστι καὶ τὴν ἀγάπην σ' αὐτόν. Θὰ ἔρθῃ λοιπὸν νὰ τὴν ἐπιθεωρήσει καὶ πάλι (τὴ Συναγωγή) ὁ ἀρχιερέας ὅλων, καὶ βρῖσκοντάς τὴν βελτιωμένη, ἀμέσως θὰ τὴν καθαρῖσει καὶ θὰ τὴν δεχθεῖ, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχουν πεῖ οἱ ἅγιοι προφῆτες. «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, λέγει ὁ Κύριος, θὰ συγκεντρώσω τὴν ἀπομακρυσμένη, καὶ θὰ δεχθῶ τὴν θρυματισμένη, ἐκείνους ποὺ ἀπέμειναν ἀπὸ αὐτήν»¹⁰³. Καὶ ἀλλοῦ πάλι: «Γιατὶ θὰ μείνουν ἡμέρες πολλὰς οἱ Ἰσραηλίτες χωρὶς νὰ ἔχουν βασιλιὰ οὔτε ἄρχοντα. Χωρὶς νὰ ἔχουν θυσία, οὔτε θυσιαστήριον, οὔτε ἱερατεῖον, οὔτε ἐφώδ»¹⁰⁴. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὲς οἱ Ἰσραηλίτες θὰ ἐπιστρέψουν, καὶ θὰ ἀναζητήσουν τὸν Θεὸ τους καὶ τὸν βασιλιὰ τους Δαβὶδ. Καὶ θὰ θαυμάσουν τὸν Κύριον καὶ γιὰ τὰ ἀγαθὰ του κατὰ τίς τελευταῖες ἡμέρας»¹⁰⁵. «Ὅταν λοιπὸν θὰ ἐπιθεωρήσει τὸ λεπρωμένο σίτι ὁ ἱερέας, λέγει, καὶ τὸ καθαρῖσει, «θὰ πάρουν, γιὰ νὰ ἐξαγνίσουν τὸ σίτι, δύο κοτόπουλα ζωντανὰ καθαρὰ, καὶ ξύλον κέδρινον καὶ κλωστή κόκκινη καὶ ὕσσωπο»¹⁰⁶. Καὶ πάλι: «Τὸ πτηνὸν τὸ ζωντανὸν θὰ τὸ θυθῖσιν στὸ αἷμα τοῦ σφαγμένου πτηνοῦ

104. Ἐξάρτημα τῶν ἀμφίων τοῦ ἀρχιερέα, ποὺ κάλυπτε τὸ στήθος καὶ τὴν ἀχί του (* Εξ. 28, 4 ε.)

105. Ὡσηέ 3, 4-5.

106. Λευϊτ. 14, 49.

γμένου ἐν τῷ ὕδατι ζῶντι, καὶ περιρρανεὶ ἐν αὐτοῖς ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἐπτάκις. Καὶ ἀφαγνιεὶ τὴν οἰκίαν ἐν αἵματι τοῦ ὀρνιθίου καὶ ἐν τῷ ὕδατι τῷ ζῶντι καὶ ἐν τῷ ὀρνιθίῳ τῷ ζῶντι καὶ ἐν τῷ ξύλῳ τῷ κέδρινῳ καὶ ἐν τῇ ὑσσώπῳ καὶ ἐν τῷ κεκλωσμένῳ κοκκίνῳ, καὶ 5 ἐξαποστελεῖ τὸ ὀρνίθιον τὸ ζῶν ἔξω τῆς πόλεως εἰς πεδῖον καθαρὸν, καὶ ἐξιλάσεται περὶ τῆς οἰκίας, καὶ καθαρὰ ἔσται.

δ. Ὁλον δὴ πάλιν ἐν τούτοις περιάθρει σαφῶς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὸ μυστήριον, καὶ τὸν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καθαρισμόν. Δύο μὲν γὰρ ὀρνίθια ληφθῆναι κελεύει ζῶντα καὶ καθαρὰ, 10 ἵνα νοήσης διὰ τῶν πετεινῶν τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον ὁμοῦ καὶ Θεόν, εἰς δύο μὲν φύσεις, ὅσον ἦκεν εἰς τὸν ἐκάστη πρόποντα λόγον, διαιρούμενον. Λόγος γὰρ ἦν ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀναλάμψας, ἐν σαρκὶ τῇ ἐκ γυναικός, πλην οὐ μεριζόμενος. Εἷς γὰρ ἐξ ἀμφοῖν ὁ Χριστός. Καὶ διὰ τοῦτο ὡς δύο λαμβάνεται τὰ ὀρνίθια, καὶ 15 νοεῖται πάλιν ὡς ἐν ἀμφοτέρα, πλην ζῶντα καὶ καθαρὰ. Ζωῆς γὰρ καὶ καθαρότητος ἀπάσης παρεκτικὸς καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ Λόγος, καὶ ὁ ἐκ Παρθένου ναὸς τὸν ζῶντα Λόγον ἔχων ἐν ἑαυτῷ. Ἦν γὰρ ἴδιον αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ οὐκ ἀλλότριον φόρημα. Διὰ τοι τοῦτο εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός. Πρὸς δέ γε τοῖς ὀρνιθίοις, καὶ 20 ξύλον κέδρινον λαμβάνειν κελεύει, ἵνα διὰ τούτου ἄφθαρτον εἶναι τὸ σῶμα νοήσης Χριστοῦ. Οὐ γὰρ οἶδε διαφθοράν παραιτεῖται γὰρ ἢ κέδρος τὸ φθειρεσθαι. Διὰ δὲ τοῦ μὴ κατεφθάρθαι νοεῖν τὸ ἅγιον σῶμα Χριστοῦ, πιθανὸς δὴ λίαν ὁ περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ λόγος εἰσφέρεται. Τὸ δὲ κεκλωσμένον κόκκινον τὴν ἐπὶ τῷ 25 θανάτῳ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὁμολογίαν ὑποσημαίνει. Καὶ γοῦν εἴρηται πού περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ Ἄσματι τῶν ἁσμάτων «Ὡς σπαρτίον κόκκινον χεῖλη σου, ἀδελφή μου νύμφη». Ἐπειδὴ γὰρ αἰεὶ τῆς Ἐκκλησίας τὰ χεῖλη τὴν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ σωτηρίαν ἀνακηρύττει, καὶ ἐπ' αὐτῷ τῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν 30 ποιεῖσθαι κελεύει τὸν προσερχόμενον, σπαρτίῳ κοκκίνῳ παρεικάξει καλῶς τὰ χεῖλη αὐτῆς, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς μυστικῆς εὐλογίας ἢ μέθεξις καταγγελίαν ἔχει τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ

και στο νερό το πηγαίο, και θα ραντίσει με αυτά το σπίτι επτά φορές. Και θα ξεαγνίσει έτσι το σπίτι με το αίμα του σφαγμένου πτηνού και με το πτηνό το ζωντανό, και με το κέδρινο ξύλο, και με τον ύσσωπο και το κόκκινο κλωσμένο νήμα, και θα στείλει το ζωντανό πτηνό έξω από την πόλη, σε πεδιάδα καθαρή, και έτσι θα ξεβλεώσει το σπίτι, και θα καθαριστεί.¹⁰⁷

4. Πρόσεχε λοιπόν πάλι καθαρά σ' αυτά όλο το μυστήριο του Σωτήρα μας, και τον καθαρισμό με το άγιο βάπτισμα. Γιατί προστάζει να παίρνονται δύο πτηνά ζωντανά και καθαρά, για να έννοήσεις με τα πτηνά τον ουράνιο άνθρωπο, άνθρωπο μαζί και Θεό, ο οποίος διαιρείται σε δύο φύσεις, όσο αρμόζει στον λόγο που ταιριάζει στην κάθε μία. Γιατί ο Λόγος ήταν αυτός που άκτινοβόλησε από τον Θεό και Πατέρα με τη σάρκα που έλαβε από γυναίκα, χωρίς όμως να μερίζεται. Γιατί ο Χριστός είναι ένας αποτελούμενος και από τους δύο. Γι' αυτό και παίρνονται δύο πτηνά, αλλά νοούνται πάλι και τα δύο σαν ένα, αλλά ζωντανά και καθαρά. Γιατί ο Λόγος είναι χορηγός κάθε ζωής και καθαρότητας, και αυτός καθ' εαυτόν, και επειδή ο ναός που γεννήθηκε από την Παρθένο έχει μέσα του τον ζωντανό Λόγο. Γιατί ήταν δικό του το σώμα, και όχι ξένο φόρεμα. Γι' αυτό ακριβώς είναι ένας ο Κύριος Ίησους Χριστός. Μαζί όμως με τα πτηνά προστάζει να παίρνουν και ξύλο κέδρινο, για να καταλάβεις από αυτό ότι το σώμα του Χριστού είναι άφθαρτο. Γιατί δεν γνώρισε φθορά, αφού η κέδρος δεν φθείρεται. Και με το να πιστεύουμε ότι δεν φθάρθηκε (δεν πέθανε) το άγιο σώμα του Χριστού, γίνεται πολύ πειστικός ο λόγος για την ανάστασή του. Και το κλωσμένο κόκκινο νήμα υποδήλωνε την όμολογία μας στον θάνατο του Σωτήρα μας. Λέγεται λοιπόν κάπου στο * Άσμα τών ασμάτων για την Έκκλησία: «Τά χείλη σου είναι σαν σχοινί κόκκινο, αδελφή μου νύφη»¹⁰⁸. Επειδή δηλαδή πάντοτε τα χείλη της Έκκλησίας διακηρύττουν τη σωτηρία δια του αίματος του Χριστού, διατάζει και αυτόν που πλησιάζει να κάνει σ' αυτό την όμολογία της πίστεως. Και σωστά παρομοιάζει με κόκκινο σχοινί τα χείλη της, και αυτή η συμμετοχή στην μυστική εύλογία διακηρύσσει τον θάνατο και την ανάσταση του ίδιου του

108. * Άσμα Άσμ 4,3.

τοῦ Χριστοῦ. Ἄ καὶ πρότερον ὁμολογεῖν ἀναλείθοντες τοὺς πιστεύοντας, προσάγομέν τε τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι, καὶ τελειοῦμεν ἐν αἵματι Διαθήκης αἰωνίου, καθὰ γέγραπται. Καὶ γὰρ τὴν ἐπὶ τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ τῆς πίστεως ὁμολογίαν, διὰ τοῦ κοκκίνου
5 σημαίνει, διὰ δὲ τῆς ὑσώπου τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ζέσιν. Θερμὴ γὰρ ἡ πόα, καὶ τῶν ἐκ ψυχρότητος παθῶν σημητικὴ. Τοιαύτη δὲ καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν ἡμῖν ἐνέργειά τε καὶ δύναμις.

«Λήψεται τοίνυν», φησὶν, «ὁ ἀγνίζων τὴν λελερωμένην, τὸ
10 ὀρνίθιον τὸ ζῶν καὶ τὸ κέδρινον ξύλον καὶ τὸ κόκκινον καὶ τὴν ὕσωπον, καὶ δάψει αὐτὰ εἰς τὸ αἷμα τοῦ ὀρνιθίου τοῦ ἐσφαγμένου ἐφ' ὕδατι ζῶντι, καὶ περιρρανεῖ ἐν αὐτοῖς ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἐπτάκις. Καὶ ἀφανιεῖ τὴν οἰκίαν ἐν τῷ αἵματι τοῦ ὀρνιθίου, καὶ ἐν τῷ ὕδατι τῷ ζῶντι καὶ ἐν τῷ ξύλῳ τῷ κεδρίνῳ καὶ ἐν τῇ ὑσώπῳ
15 καὶ ἐν τῷ κεκλωσμένῳ κοκκίνῳ». Οὐ γὰρ ἐτέρως δύνασθαι τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν τὸν ἐξ ἀπειθείας ἀποπλύνασθαι μολυσμὸν καὶ τὴν ἐκ τῶν ποικίλων πλημμελημάτων ἀποθέσθαι κηλίδα, πάλιν ἡμῖν ὁ νόμος ὑποδηλοῖ, εἰ μὴ διὰ μόνης εὐλογίας τῆς παρὰ Χριστοῦ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ὁμολογίας καὶ πίστεως, τελειο-
20 μένης δηλονότι καὶ ἁγιαζομένης διὰ τοῦ βαπτίσματος τοῦ ἁγίου. Ἐπιτήρει γὰρ ὅπως διὰ τῶν εἰρημένων ὀλόκληρος ἡμῖν ζωγραφεῖται Χριστός, καὶ ἡ ἐν αὐτῷ πίστις τε καὶ ὁμολογία σημαίνεται. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ ὀρνιθίου τοῦ ζῶντος, τὸν αἰεὶ ζῶντα καὶ ζω-
ποιὸν καὶ οὐράνιον νοήσαις Λόγον, διὰ δὲ τοῦ ἐσφαγμένου, τὸ
25 τίμιον αἷμα τοῦ παθόντος ναοῦ. Σαρκὶ γὰρ αὐτὸν πεπονθέναι φαμέν, πλην ὡς ἐν ἰδίῳ σώματι. Διὰ δὲ τοῦ ἀσήπτου ξύλου τὴν σάρκα τὴν ἀδιάφθορον, διὰ δὲ τῆς ὑσώπου τὸ Πνεῦμα, διὰ δὲ τοῦ κοκκίνου τὴν ἐφ' αἵματι Διαθήκης τὴν ὁμολογίαν, διὰ δὲ τοῦ ζῶντος ὕδατος τὴν ζωποιοὺν τοῦ βαπτίσματος χάριν, ἦν καὶ ἐν
30 αὐτῷ τῷ πάθει καλῶς ὑπεσήμαιεν ἡ ἁγία τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πλευρά, ὕδαρ τῷ αἵματι συνεκπέμπουσα, ᾧ καὶ χρῆναι τὴν οἰκίαν ἐπιρραίνεσθαι φησιν, ἵνα καὶ ἀφανίζηται, κατὰ τὸ εἰρημένον Ἰεζεχιὴλ τῷ προφήτῃ· «Καὶ λήψομαι ὑμᾶς ἐκ τῶν ἐθνῶν, καὶ

Χριστοῦ. Αὐτὰ πείθοντας πρῶτα νὰ ὁμολογοῦν αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν, τοὺς ὀδηγοῦμε στὸ ἅγιο βάπτισμα καὶ τοὺς κάνουμε τέλειους μετὸ αἷμα τῆς αἰώνιας Διαθήκης, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Γιατὶ μετὸ κόκκινο σημαίνει τὴν ὁμολογία τῆς πίστεως στὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ μετὸν ὕσσωπο τὴ θερμότητα τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ τὸ φυτὸ εἶναι θερμὸ, καὶ καθαρτικὸ τῶν παθῶν ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ ψῦχος. Τέτοια βέβαια εἶναι καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος σὲ μᾶς.

«Θὰ πάρει λοιπόν», λέγει, «αὐτὸς ποὺ ἐξαγνίζει τὸ λεπτωμένο σπίτι, τὸ ζωντανὸ πτηνὸ, καὶ τὸ κέδρινο ξύλο, καὶ τὸ κόκκινο νῆμα, καὶ τὸν ὕσσωπο, καὶ θὰ τὰ θυθίσει στὸ αἷμα τοῦ σφαγμένου πτηνοῦ μέσα σὲ πηγαῖο νερό, καὶ θὰ ραντίσει τὸ σπίτι γύρω-γύρω ἑπτὰ φορές. Καὶ θὰ καθαρίσει τὸ σπίτι μετὸ αἷμα τοῦ πτηνοῦ, καὶ μετὸ πηγαῖο νερό, καὶ μετὸ ξύλο τὸ κέδρινο, καὶ μετὸν ὕσσωπο, καὶ μετὸ κόκκινο νῆμα τὸ κλωσμένο»¹⁰⁹. «Ὅτι δὲν μπορεῖ μετὸ ἄλλον τρόπο ἢ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων νὰ ξεπλύνει τὸν μολυσμὸ ἀπὸ τὴν ἀπειθεια καὶ νὰ ἀποβάλει τὴν κηλίδα τῶν διάφορων ἀμαρτημάτων τῆς, παρὰ μόνο μετὴν εὐλογία τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ὁμολογία τῆς πίστεως σ' αὐτόν, ἢ ὅποια τελειοποιεῖται δηλαδὴ καὶ ἁγιάζεται μετὸ ἅγιο βάπτισμα, μᾶς τὸ φανερῶνει πάλι αὐτὸ ὁ νόμος. Πρόσεχε δηλαδὴ, πῶς μετὰ αὐτὰ ποὺ εἰπώθησαν ζωγραφίζεται σὲ μᾶς ὁλόκληρος ὁ Χριστός, καὶ σημαίνεται ἡ πίστη καὶ ὁμολογία σ' αὐτόν. Γιατὶ μετὸ ζωντανὸ πτηνὸ μπορεῖς ἐννοήσεις τὸν πάντοτε ζωντανὸ καὶ ζωοποιὸ καὶ οὐράνιο Λόγο, ἐνῶ μετὸ σφαγμένο, τὸ τίμο αἷμα τοῦ ναοῦ ποὺ πέθανε. Γιατὶ λέμε ὅτι αὐτὸς πέθανε μετὴ τὴ σάρκα, ἀλλὰ σὰν μετὸ δικό του σῶμα. Μετὸ ξύλο πάλι ποὺ δὲν σαπίζει πρέπει νὰ νοήσεις τὴν ἀθάνατη σάρκα, ἐνῶ μετὸν ὕσσωπο τὸ Πνεῦμα, καὶ μετὸ κόκκινο νῆμα τὴν ὁμολογία τῆς Διαθήκης τοῦ αἵματος, μετὸ πηγαῖο νερό τὴ ζωοποιὸ χάρη τοῦ Βαπτίσματος, τὴν ὅποια καὶ μετὸ ἴδιο τὸ πάθος του καλῶς ὑποδέχθηκε ἡ ἅγια πλευρὰ τοῦ Σωτῆρα μας, θγάζοντας νερό μαζί μετὸ αἷμα, μετὸ ὅποιο πρέπει νὰ ραντισθεῖ τὸ σπίτι, λέγει, γιὰ νὰ ἐξαγνισθεῖ, ὅπως λέγει ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ: «Καὶ θὰ σᾶς πάρω ἀπὸ τοὺς ἔθνικούς, θὰ σᾶς συγκεντρώσω ἀπὸ

109. Λευίτ. 14, 51-52.

συναΐξω ὑμᾶς ἐκ τῶν χωρῶν, καὶ ρανῶ ἐφ' ὑμᾶς ὕδωρ καθαρὸν, καὶ καθαριοθήσεσθε».

Περιωραίνεσθαι δὲ καὶ οὐκ εἰσάπαξ αὐτήν, ἀλλ' ἐπιτάκις κελεύει. «Οὐ γὰρ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις». Εἶτα τούτοις ἐπάγει πάλιν ὁ νομοθέτης, ὅτι καὶ ἐξαποστελεῖ τὸ ὄρνιθιον τὸ ζῶν ἔξω τῆς πόλεως εἰς τὸ πεδίον, καὶ ἐξιλάσεται περὶ τῆς οἰκίας, καὶ καθαρὰ ἔσται. Εἰς τύπον τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς, ἧτοι παντὸς τοῦ ἔθνους, τὴν ἀρτίως ἡμῖν κατωνομασμένην «Οἰκίαν» ἐλάβομεν. Πόλιν δὲ εἶναι δώσομεν τὴν πολλῶν οἰκιῶν περιεκτικὴν. Τοιαύτην τινὰ εἶναι νοήσεις τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην, πολλὰ μὲν ἀνθρώπων συνέχουσαν γένη, τείχει δὲ ὡσπερ τινὲ κύκλω περιεξωσμένην τῷ στερεώματι, μεθ' ὃ λοιπὸν ἤδη τὸ πλατὺ τε καὶ καθαρὸν τῶν ἄνω κόσμων νοεῖται πεδίον Διδάσκει τοίνυν ὁ νομοθέτης διὰ τοῦ πρὸς τὸ ἔξω τῆς πόλεως πεδίον ἀνιέσθαι τὸ ὄρνιθιον, τὴν τε ἀπὸ κόσμου μετάστασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάβασιν τοῦ Χριστοῦ. Γεγονῶς γὰρ οὗτος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεόν, ὑπὲρ πάντων ἡμῶν καὶ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς ἐξιλάσεται, καὶ καθαρισθησόμεθα. Ὡσπερ γὰρ ὁ σοφώτατός φησι μαθητῆς Ἰωάννης «Παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον, καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου». Καλῶς οὖν ἄρα πρὸς Ἰουδαίους ἔφασκεν «Εἰ ἐπιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε». Δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Περὶ τοῦ μὴ εἰσερχεσθαι τὸν Ἀαρὼν διὰ παντὸς εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων.

α. Θεὸς ὢν φύσει καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ὁ Μονογενὴς καθῆκεν ἑαυτὸν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ γῆς ὤφθη, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανειστράφη, καὶ οὐχ ἑτέρου του χάριν, ἢ ἵνα, καθά φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἐλεήμων γένηται, καὶ πι-

ὅλες τίς χώρες, καὶ θὰ σᾶς ραντίσω μὲ καθαρὸ νερό, καὶ θὰ καθαρισθεῖτε»¹¹⁰.

Προστάζει ὁμοῦς νὰ ραντίζεται τὸ σπίτι ὄχι μόνο μιὰ φορά, ἀλλὰ ἑπτὰ. «Γιατὶ ἐκεῖ ὅπου πολλαπλασιάσθηκε ἡ ἁμαρτία, ἐκεῖ ξεχείλισε ἡ χάρις»¹¹¹. Ἔπειτα ὁ νομοθέτης σ' αὐτὰ προσθέτει καὶ ὅτι θὰ στείλει τὸ ζωντανὸ πτηνὸ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, στὴν πεδιάδα, καὶ θὰ ἐξαγνίσει τὸ σπίτι, καὶ θὰ καθαρισθεῖ. Τὴν ὀνομαζόμενη προηγούμεως «οἰκία», τὴν δεχθήκαμε ὡς τύπο τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, δηλαδὴ ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους. Πόλη βέβαια θὰ ποῦμε ὅτι εἶναι αὐτὴ πού περιέχει πολλὰ σάτια. Κάπως ἔτσι νὰ θεωρήσεις ὅτι εἶναι καὶ ἡ δική μας οἰκουμένη, ἡ ὁποία περιλαμβάνει πολλὰ γένη ἀνθρώπων, καὶ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο τριγύρω ζωσμένη μὲ τὸν οὐρανὸν ὡς τείχος, μετὰ ἀπὸ τὸ ὁποῖο νοεῖται ἡ πλατεῖα καὶ καθαρὴ πεδιάδα τῶν οὐράνιων κόσμων. Ὁ νομοθέτης λοιπὸν, μὲ τὸ νὰ ἀφήνεται τὸ πτηνὸ στὴν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη πεδιάδα, διδάσκει τὴ μετάσταση ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὴν ἀνάβαση τοῦ Χριστοῦ στοὺς οὐρανοὺς. Γιατὶ, πηγαίνοντας αὐτὸς στὸν Πατέρα καὶ Θεό, θὰ τὸν ἐξευμενίσει γιὰ ὅλους ἡμᾶς, καὶ γιὰ τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ θὰ καθαρισθοῦμε. Γιατὶ, ὅπως λέγει ὁ σοφώτατος μαθητὴς Ἰωάννης: «Ἐχομε Παράκλητο δίκαιον πρὸς τὸν Πατέρα τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Αὐτὸς εἶναι τὸ μέσον ἐξιλέωσης τῶν ἁμαρτιῶν μας, καὶ ὄχι μόνο τῶν δικῶν μας, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου»¹¹². Ἄρα λοιπὸν σιωπᾶ ἔλεγε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, «Ἐὰν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σὲ μένα. Γιατὶ ἐκεῖνος ἔγραψε γιὰ μένα»¹¹³, αὐτὸς πού μέσω αὐτοῦ καὶ μαζί μὲ αὐτὸν ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις πρέπει στὸν Πατέρα, μαζί μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Γιὰ τὸ ὅτι ὁ Ἄαρὼν δὲν εἰσῆρχετο ποτὲ στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων.

1. Ὁ Μονογενὴς, ἂν καὶ ἦταν ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ Πατέρα Θεό, ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του στὰ δικά μας μέτρα, καὶ ἐμφανίσθηκε στὴ γῆ, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφῆ, καὶ συναναστράφηκε μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὄχι γιὰ τίποτε ἄλλο, ὅπως λέγει ὁ

112. Α' Ἰω. 2, 1-2.

113. Ἰω. 5, 46.

στος ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς Θεόν, εἰς τὸ ἰλάσκεσθαι ταῖς ἁμαρτίας
 τοῦ λαοῦ. Νόμος μὲν γὰρ διὰ Μωσέως τοῖς πάλαι τεθεσπισμένοις
 μεσολαβούντων ἀγγέλων, ἀνθρώπους καθίστησι τοὺς ἱερέας, τὴν
 κοινὴν τῆς φύσεως νοσοῦντας ἀσθένειαν, καὶ δι' αὐτὴν ὀφείλον-
 5 τας, καθάπερ ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀγνοη-
 μάτων, θυσίαν προσφέρειν. Ὁ δὲ λόγος τῆς ὀρκομοσίας τῆς μετὰ
 νόμον, «Υἱὸν εἰς τὸν αἰῶνα τετελειωμένον, ὅθεν καὶ σώζειν εἰς τὸ
 παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ, πάντο-
 10 τε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν». Ἐξιλιάσεται δὲ ὁ Χρι-
 στός, ἤκιστα μὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ (καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος «Οὐ γὰρ ἐποί-
 ησεν ἁμαρτίαν»), ὑπὲρ ἡμῶν δὲ μᾶλλον. Καὶ τοῦτο ἡμῖν εὖ μάλα
 σαφηνεῖ γεγραφῶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος περὶ αὐτοῦ· «Ὁν προέ-
 θετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον διὰ πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι». Ταύτη-
 15 καὶ αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενον, καὶ μιᾷ προσφορᾷ τετελειωκό-
 τα, καὶ τοῦτο εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἀγιαζομένους. Καὶ σεσώσμεθα
 μὲν ἡμεῖς, «αὐτὸς δὲ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αἴρει καὶ περὶ ἡμῶν
 ὀδυνᾶται». Τέθεικε γὰρ τὴν ἰδίαν ψυχὴν ἐθελοντῆς ὑπὲρ ἡμῶν
 πλὴν ἀνεδίω. Θεὸς γὰρ ἦν φύσει, καὶ ἔστιν ἐν οὐρανοῖς ἐν δεξιᾷ
 20 τοῦ Πατρὸς, «πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἁγίων», καθά-
 περ ἔναγχος ἔφην.

Καὶ ταυτί μοι πάλιν ὡς ἐκ νομικῆς εἴρηται σκιαῆς, ἦν καὶ ὅπως
 ἂν ἔχοι σαφῶς ἀφηγήσομαι. Γέγραπται τοίνυν ἐν τῷ Λευϊτικῷ·
 «Καὶ εἴτε Κύριος πρὸς Μωσῆν Ἰάλησον πρὸς Ἀαρῶν τὸν ἀδελ-
 25 φόν σου, μὴ εἰσπορευέσθω πᾶσαν ὥραν τῶν ἁγίων τὸ ἐσωτέρον
 τοῦ καταπετάσματος, εἰς πρόσωπον τοῦ ἱλαστηρίου, ὃ ἔστιν ἐπὶ
 τῆς κιβωτοῦ τοῦ Μαρτυρίου, καὶ οὐκ ἀποθανεῖται. Ἐν γὰρ νεφέ-
 λῃ ὀφθήσομαι ἐπὶ τοῦ ἱλαστηρίου». Ἔδει γάρ, ἔδει τὸν Ἀαρῶν εἰ-
 κόνα καὶ τύπον ἀποπληροῦν τεταγμένην τῆς ἱερωσύνης Χριστοῦ

114. Ἐβρ. 2, 17.

116. Α' Πέτρ. 2, 22.

115. Ἐβρ. 7, 28.

117. Ρωμ. 3, 25.

θεσπέσιος Παῦλος, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνεи εὐσπλαγχνος καὶ πιστὸς ἀρχιερέας πρὸς τὸν Θεὸς, ὥστε νὰ συγχωρεῖ τις ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ¹¹⁴. Γιατὶ ὁ νόμος ποὺ θεσπίσθηκε διὰ τοῦ Μωυσέως στοὺς παλιούς μετὴ μεσολάβηση τῶν ἀγγέλων, ὁρίζει ὡς ιερεῖς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι πάσχουν ἀπὸ τὴν ἴδια ἀδυναμία τῆς φύσεώς τους, καὶ ἕξαιτίας αὐτῆς ὀφείλουν, ὅπως προσφέρουν θυσία γιὰ τὸν λαό, ἔτσι νὰ προσφέρουν ἐπίσης καὶ γιὰ τις δικές τους ἁμαρτίες. Ἐνῶ ὁ λόγος τοῦ ὄρκου ποὺ δόθηκε μετὰ τὸν νόμο, «ἐγκαθιστᾷ τὸν τέλειο Υἱὸ αἰῶνια ἀρχιερέα, γι' αὐτὸ καὶ μπορεῖ νὰ σώζει διὰ παντὸς ἐκείνους ποὺ προσέρχονται μέσω αὐτοῦ στὸν Θεό, καὶ ζεῖ πάντοτε, γιὰ νὰ παρακαλεῖ γι' αὐτούς»¹¹⁵. Δὲν παρακαλεῖ δηλαδὴ ὁ Χριστὸς γιὰ τὸν ἑαυτό του καθόλου (καὶ αὐτὸ εἶναι ἀληθές: «Πατὴρ δὲν ἔκανε ἁμαρτία»¹¹⁶), ἀλλὰ θυσιάσθηκε γιὰ μᾶς μᾶλλον. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐξαπαρτίζει πολὺ καλὰ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὁ ὁποῖος γράφει: «Τὸν ὁποῖο προώρισε ὁ Θεὸς νὰ εἶναι, μέσω τῆς πίστεως, τὸ ἐξιλαστήριο ὄργανο, διὰ τοῦ αἵματός του»¹¹⁷. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ λέγει, ὅτι αὐτὸς μπῆκε στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων μὰ φορὰ, καὶ ἐξασφάλισε αἰῶνια λύτρωση¹¹⁸, καὶ μὲ μία προσφορὰ ἔκανε τέλειους αὐτοὺς ποὺ ἀγιάζονται γιὰ πάντα. Καὶ ἐμεῖς βέβαια ἔχουμε σωθεῖ, «αὐτὸς ὅμως σηκώνει τις ἁμαρτίες μας καὶ ὑποφέρει γιὰ μᾶς»¹¹⁹. Γιατὶ θυσίασε τὴν ἴδια τὴ ζωὴ του μετὴ θέλησή του γιὰ μᾶς. Ἄλλὰ ἀναστήθηκε, γιατὶ ἦταν Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του καὶ θρίσκειται στοὺς οὐρανοὺς στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα, «ζῶντας πάντοτε γιὰ νὰ μεσιτεύει γιὰ τοὺς ἁγίους»¹²⁰, ὅπως εἶπα προηγουμένως.

Καὶ αὐτὸ πάλι, νομίζω, ὅτι προτυπώθηκε ὑπὸ μορφὴ σκιῶν καὶ στὸν νόμο, καὶ πῶς ἀκριβῶς θὰ σᾶς τὸ διηγηθῶ μετὰ σαφήνεια. Ἀναφέρεται λοιπὸν στὸ Λευϊτικὸ: «Καὶ εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ· Πῆς στὸν ἀδελφό σου Ἄαρών, νὰ μὴ εἰσέρχεται σὲ ὅποιαδήποτε ὄρα στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ παρατετάσματος, μπροστὰ στὸ ἱλαστήριο, τὸ ὁποῖο θρίσκειται πάνω στὴν κιβωτὸ τοῦ Μαρτυρίου, καὶ δὲν θὰ πεθάνει. Γιατὶ μετὴ τὴ μορφὴ νεφέλης θὰ φανερώνομαι πάνω στὸ ἱλαστήριο αὐτό»¹²¹. Ἐπρεπε δηλαδὴ ὁ Ἄαρών νὰ ἀποτελεῖ εἰκόνα καὶ τύπο τῆς ἱερωσύνης τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ μὴ μπαίνει

118. Ἐβρ. 9, 12. 119. Ἦσ. 53, 4. 120. Ρωμ. 8, 27, 34. 121. Λευϊτ. 16, 2.

μη κατά πᾶσαν ὥραν, ἤγουν ἐν παντί καιρῷ, τὴν εἰς τὰ Ἅγια τῶν
 ἁγίων ποιούμενον εἰσδρομήν, οἷονεὶ παρασημαίνει τοῦ μυστηρίου
 τὸ κάλλος. Ἐπειδὴ γὰρ εἰσδέθηκεν ὁ Χριστός, αἰωνίαν λύτρω-
 σιν, ὡς ἔφη, εὐράμενος. Πλημμέλημα τοίνυν εἰς αὐτὴν τὴν ἀλή-
 5 θειαν διὰ τῶν ἐν τύποις, τὸ μὴ κατ' ἔτος καὶ ἅπαξ εἰς τὰ Ἅγια τῶν
 ἁγίων εἰσελαύνει τὸν Ἄαρῶν, ἀλλὰ κατά πᾶσαν ὥραν, καὶ ὡς ἐν
 παντί καιρῷ. Διὰ τοῦτο χρῆναι τηρεῖν προστέταχεν, ἵνα μὴ ἀπο-
 θάνῃ. Εἰ δὲ θάνατος ἦν ἡ δίκη τῷ παραλύοντι τὴν σκιάν καὶ εἰς
 τὸν τῆς ἀληθείας ἐμπαροinouῦντα τύπον, τίς ἔσται λοιπὸν ἡ ἐπιτί-
 10 μησις τοῖς εἰς αὐτὴν πλημμελοῦσι τὴν ἀλήθειαν, τουτέστι Χρι-
 στόν; Ὁ δὲ πεπράχασιν Ἰουδαῖοι τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν οὐ προσιέ-
 μενοι, καὶ κατά μυρίους ὄσους ἀτμάζοντες τρόπους, καὶ τοι λέ-
 γοντα σαφῶς, «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια», τουτέστι τῶν ἐν νόμῳ τύπων
 ἢ πλήρωσις. Τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός. Γράφει
 15 γὰρ οὕτως ἡμῖν ὁ νομομαθὴς καὶ ἱερώτατος Παῦλος. Εἴρηται
 τοίνυν ὁ Ἄαρῶν, τοῦ μὴ ποιῆσθαι διὰ παντός τὴν εἰς τὰ Ἅγια
 τῶν ἁγίων εἰσβολήν, ἵνα τοῦ μυστηρίου τὸ κάλλος ἀδιαλώδητον
 τε καὶ ἀκραιφνές, καὶ αὐταῖς ἡμῖν ἀναστράπτει ταῖς σκιαῖς. Δι'
 ἔτους μὲν οὖν καὶ καθ' ἓνα καιρὸν ἡ εἴσοδος.

20 Τίνα δ' ἂν γένοιτο τρόπον, καὶ οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ πρέπον-
 τος, ἐνομοθέτει λέγων «Οὕτως εἰσελεύσεται Ἄαρῶν εἰς τὸ ἅγιον.
 Ἐν μόσχῳ ἐκ βοῶν περὶ ἁμαρτίας, καὶ κριὸν εἰς ὀλικόρπωμα, καὶ
 χιτῶνα λινοῦν ἡγιασμένον ἐνδύσεται, καὶ περισκελὲς λινοῦν ἔσται
 ἐπὶ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ, καὶ ζώνην λινὴν ζώσεται, καὶ κίδαριν λι-
 25 νὴν περιθήσεται. Ἰμάτια ἅγια ἔστι. Καὶ λούσεται ὕδατι πᾶν τὸ σῶ-
 μα αὐτοῦ καὶ ἐνδύσεται αὐτά. Καὶ περὰ τῆς συναγωγῆς τῶν νιῶν
 Ἰσραὴλ λήψεται δύο χμάρους ἐξ αἰγῶν περὶ ἁμαρτίας, καὶ κριὸν
 ἓνα εἰς ὀλοκαύτωμα. Καὶ προσάξει Ἄαρῶν τὸν μόσχον τὸν περὶ
 ἁμαρτίας τῆς ἑαυτοῦ, καὶ ἐξιλάσεται περὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ οἴκου

κάθε ώρα, δηλαδή οποιαδήποτε στιγμή, στά "Αγια τῶν ἁγίων, πρᾶγμα ὑποδηλώνει κατὰ κάποιο τρόπο τὴν ὠραιότητα τοῦ μυστηρίου. Γιατί ὁ Χριστὸς μὰ φορὰ μπῆκε στά "Αγια τῶν ἁγίων, ἔξασφαλίζοντας, ὅπως εἶπα, αἰώνια λύτρωση. Ἀποτελοῦσε δηλαδή ἁμάρτημα σ' αὐτὴν τὴν ἀλήθεια πού ἀποκαλυπτόταν μὲ τύπους, τὸ νὰ μὴ μπαίνει μὰ φορὰ κάθε χρόνο στά "Αγια τῶν ἁγίων, ἀλλὰ οποιαδήποτε στιγμή καὶ μὲ κάθε εὐκαιρία. Γι' αὐτὸ τὸν διέταξε ὅτι πρέπει νὰ τηρεῖ τὴν ἐντολὴ αὐτή, γιὰ νὰ μὴ πεθάνει. Καὶ ἐὰν ἡ τιμωρία σ' αὐτὸν πού παρέβαινε τὴ σκιάδη αὐτὴ ἐντολὴ καὶ προσέβαλλε τὸν τύπο τῆς ἀλήθειας ἦταν θάνατος, ποιά θὰ εἶναι λοιπὸν ἡ τιμωρία σ' αὐτοὺς πού ἁμαρτάνουν στὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια, δηλαδή στὸν Χριστό; Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκαναν οἱ Ἰουδαῖοι μὲ τὸ νὰ μὴ δεχθοῦν τὴν πίστη σ' αὐτόν, καὶ νὰ τὸν ἀτιμάζουν μὲ μύριους ὅσους τρόπους, ἂν καὶ βέβαια λέγει καθαρά, «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»¹²², δηλαδή ἡ ἐκπλήρωση τῶν τύπων τοῦ νόμου. «Γιατὶ τὸ τέλος τοῦ νόμου»¹²³ καὶ τῶν προφητῶν εἶναι ὁ Χριστός», γράφει σὲ μᾶς ὁ γνώστης τοῦ νόμου καὶ ἱερώτατος Παῦλος. Ἐμποδίζεται λοιπὸν ὁ Ἄαρὼν νὰ μπαίνει σ' οποιαδήποτε στιγμή στά "Αγια τῶν ἁγίων, γιὰ νὰ μένει ἀβλαβῆς καὶ ὀλοκάθαρη ἡ ὠραιότητα τοῦ μυστηρίου καὶ νὰ ἀκτινοβολεῖ πρὸς ἡμᾶς ἀκόμα καὶ μὲ αὐτὲς τὶς σκιές. Ἐπομένως ἡ εἴσοδος ἔπρεπε νὰ γίνεται κάθε ἔτος καὶ μόνο μὰ φορὰ.

Νομοθέτησε ὅμως καὶ μὲ ποιὸν τρόπο ἔπρεπε νὰ γίνεται, γιὰ νὰ μὴ ἐκτρέπεται ἀπὸ αὐτὸ πού ἔπρεπε, λέγοντας· «Ἡ εἴσοδος τοῦ Ἄαρὼν στὸ ἅγιο θὰ γίνεται ὡς ἑξῆς· Θὰ προσφέρει προηγουμένως θυσία ἑνὸς μοσχarioῦ ἀπὸ τὰ βόδια γιὰ τὶς ἁμαρτίες, καὶ ἓνα κριάρι γιὰ ὀλοκαύτωμα, καὶ θὰ φορεῖ χιτῶνα λινὸν ἁγιασμένον καὶ περισκελίδα λινὴ κατάσαρκα, θὰ ζώνεται μὲ ζώνη λινὴ καὶ θὰ φορεῖ στὸ κεφάλι του κάλυμμα λινό. Αὐτὰ εἶναι ἐνδύματα ἱερατικά. Θὰ λούζει πρῶτα ὅλο τὸ σῶμα του μὲ νερό, καὶ ἔπειτα θὰ τὰ φορεῖ. Στὴ συνέχεια θὰ παίρνει ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν Ἰσραηλιτῶν δύο τράγους ἀπὸ τὰ γίδια γιὰ τὶς ἁμαρτίες, καὶ ἓνα κριάρι γιὰ ὀλοκαύτωμα. Καὶ ὁ Ἄαρὼν θὰ προσφέρει τὸ μοσχάρι γιὰ τὴν ἐξιλέωση τῶν δικῶν του ἁμαρτιῶν καὶ τῆς οἰκογένειάς του. Ἐπειτα θὰ παίρνει τοὺς δύο τρά-

123. Ρωμ. 10, 4.

αὐτοῦ. Καὶ λήψεται τοὺς δύο χιμάρους, καὶ στήσει αὐτοὺς ἔναντι Κυρίου παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἐπιθήσει Ἄαρὼν ἐπὶ τοὺς δύο χιμάρους κλῆρον, ἓνα τῷ Κυρίῳ, καὶ κλῆρον ἓνα τῷ ἀποπομπαίῳ. Καὶ προσάξει Ἄαρὼν τὸν χίμαρον, ἐφ' ὃν 5 ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτῷ ὁ κλῆρος τῷ Κυρίῳ, καὶ προσοίσει περὶ ἁμαρτίας, καὶ τὸν χίμαρον, ἐφ' ὃν ὁ κλῆρος τοῦ ἀποπομπαίου, στήσει αὐτὸν ζῶντα ἔναντι Κυρίου τοῦ ἐξιλάσασθαι ἐπ' αὐτοῦ, ὥστε ἐξαποστεῖλαι αὐτὸν εἰς τὴν ἀποπομπήν, καὶ ἀφήσει αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον». Τὸν μὲν οὖν τῆς θυσίας ἐν τούτοις ἡμῖν ἐξηγεῖται τρόπον.

10 Εἶτα προσκεκόμικε τὸν μόσχον Ἄαρὼν τὸν περὶ τῆς ἁμαρτίας τῆς ἑαυτοῦ καὶ τοῦ οἴκου ἑαυτοῦ Τεθυμένον δὲ τοῦ μόσχου, καὶ μὴν τοῦ κριοῦ γεγονότος εἰς ὄλοκαύτωμα, κατὰ τὸν αὐτῷ πρόποντα νόμον «Καὶ λήψεται», φησί, «τὸ πυρεῖον πλήρες ἀνθρώκων πυρὸς ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἀπέναντι Κυρίου, καὶ πληρώσει τὰς 15 χεῖρας θυμιάματος συνθέσεως λεπτῆς, καὶ εἰσοίσει ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, καὶ ἐπιθήσει τὸ θυμιάμα ἐπὶ τὸ πῦρ ἔναντι Κυρίου, καὶ καλύψει ἡ ἀτμὶς τοῦ θυμιάματος τὸ ἱλαστήριον τὸ ἐπὶ τῶν μαρτυρίων, καὶ οὐκ ἀποθανεῖται. Καὶ λήψεται ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου, καὶ ρανεῖ τῷ δακτύλῳ τὸ θυσιαστήριον ρανεῖ 20 ἐπτάκις ἀπὸ τοῦ αἵματος τῷ δακτύλῳ αὐτοῦ». Προσεπάγει δὲ τούτοις «Καὶ σφάξει τὸν χίμαρον περὶ τῆς ἁμαρτίας τὸν παρὰ τοῦ λαοῦ ἔναντι τοῦ Κυρίου, καὶ εἰσοίσει ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, καὶ ποιήσει τὸ αἷμα αὐτοῦ, ὃν τρόπον ἐποίησε τὸ αἷμα τοῦ μόσχου». Καὶ ταυτὶ δὴ ταῦτα προστέταχε 25 γενέσθαι, ὑπὲρ τοῦ ἐξιλάσασθαι φημι ὑπὲρ τῶν ἀκαθαρσιῶν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ περὶ πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. Κατεχρίετο δὲ τῷ αἵματι τοῦ τε μόσχου, καὶ μὴν καὶ τοῦ χιμάρου, οὐχὶ μόνον τὸ ἱλαστήριον καὶ ἡ ἐσώτερα σκηνή, τουτέστι τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ τῶν καρπωμάτων θυσιαστήριον, ἐν τῇ 30 πρώτῃ σκηνῇ.

*Ἐφη γὰρ πάλιν «Καὶ ἐξελεύσεται ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὸ

γους, πού θά τούς τοποθετεῖ μπροστά στόν Κύριο, δηλαδή στήν πόρτα τῆς σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου. Στή συνέχεια θά βάξει κληρο γιά τούς δύο τράγους, ἕνα γιά τόν τράγο πού θά προσφερθεῖ στόν Κύριο, καί ἕνα γιά ἐκεῖνον πού θά ἀποπεμφθεῖ ὡς ὕδελυρός. Ἔπειτα ὁ Ἄαρών θά προσφέρει τόν τράγο στόν ὁποῖο ἔπεσε ὁ κληρός νά προσφερθεῖ στόν Κύριο, καί θά τόν θυσιάζει γιά τίς ἁμαρτίες, καί τόν τράγο στόν ὁποῖο ἔπεσε ὁ κληρός τοῦ ἀποδιοπομπαίου θά τόν παρουσιάζει ζωντανό μπροστά στόν Κύριο, γιά νά κάνει τήν ἐξιλέωση ἐπάνω του καί νά τόν ἐξαποστείλει στήν ἔρημο»¹²⁴. Μὲ αὐτόν λοιπόν τόν τρόπο μᾶς τόν ἐξηγεῖ τόν τρόπο τῆς θυσίας.

Ἔπειτα ὁ Ἄαρών προσκόμιζε τὸ μοσχάρι γιά τὴ δική του ἁμαρτία καί τῆς οἰκογένειάς του. Ὅταν θυσιαζόταν τὸ μοσχάρι καί καίόταν τὸ κριάρι, σύμφωνα μὲ τόν τρόπο πού τοῦ ἔπρεπε, ἡ ἐντολὴ ἔλεγε: «Θά πάρει μετὰ τὸ πυροδοχεῖο γεμάτο ἀναμμένα κάρβουνα ἀπὸ τὸ θυσιαστήριο τῶν ὀλοκαυτωμάτων πού βρίσκεται μπροστά ἀπὸ τὴ σκηνὴ τοῦ Κυρίου, καί ἀφοῦ γεμίσει τὰ χέρια του μὲ λεπτὸ σύνθετο θυμίαμα, θά μπεῖ στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ παραπετάσματος, καί θά βάλει τὸ θυμίαμα στὴ φωτιά μπροστά στόν Κύριο, καί ὁ καπνὸς τοῦ θυμιάματος θά σκεπάσει τὸ ἱλαστήριο τοῦ Μαρτυρίου, καί ἔτσι ὁ Ἄαρών μπαίνοντας μέσα στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων δὲν θά τιμωρηθεῖ μὲ θάνατο. Θά πάρει μετὰ ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ μοσχαριοῦ μὲ τὸ δάχτυλό του, καί θά ραντίσει τὸ θυσιαστήριο. Θά ραντίσει ἑπτὰ φορὲς μὲ τὸ δάχτυλό του τὸ θυσιαστήριο»¹²⁵. Καί προσθέτει σ' αὐτὰ: «Ἔπειτα θά σφάξει τὸν τράγο πού προσφέρεται γιά τίς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Κύριο, καί θά φέρει ἀπὸ τὸ αἷμά του στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ καταπετάσματος, καί θά κάνει μὲ αὐτὸ ὅ,τι ἔκανε καί μὲ τὸ αἷμα τοῦ μοσχαριοῦ»¹²⁶. Πρόσταξε δηλαδή νά γίνουν αὐτά, γιά νά καθαρισθοῦν οἱ ἁμαρτίες τῶν Ἰσραηλιτῶν, καί γιά ὅλες τίς ἁμαρτίες τους. Καί ραντιζόταν μὲ τὸ αἷμα τοῦ μοσχαριοῦ, ἀλλὰ καί τοῦ τράγου, ὄχι μόνο τὸ ἱλαστήριο καί ἡ ἐσωτερικὴ σκηνὴ, δηλαδή τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἀλλὰ ἀκόμα καί τὸ ἴδιο τὸ θυσιαστήριο τῶν ὀλοκαυτωμάτων, πού βρισκόταν στήν πρώτη σκηνὴ.

Γιατί λέγει πάλι: «Καί θά θγεῖ ἔξω, στὸ θυσιαστήριο πού βρισκε-

126. Λευϊτ. 16, 15.

ἀπέναντι Κυρίου, καὶ ἐξιλάσεται ἐπ' αὐτοῦ, καὶ λήψεται ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου καὶ ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ χμάρου, καὶ ἐπιθήσει ἐπὶ τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου κύκλωθεν. Καὶ ρανεῖ ἐπ' αὐτὸ ἀπὸ τοῦ αἵματος τῶ δακτύλῳ αὐτοῦ ἐπτάκις, καὶ καθαρῶσει αὐτό, 5 καὶ ἁγιάσει αὐτὸ ἀπὸ τῶν ἀκαθαρσιῶν τῶν νιῶν Ἰσραὴλ». Προσεπάγει δὲ πάλιν «Καὶ προσάξει τὸν χμάρου τὸν ζῶντα, καὶ ἐπιθήσει Ἀαρὼν τὰς δύο χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ χμάρου τοῦ ζῶντος, καὶ ἐξαγορεύσει ἐπ' αὐτοῦ πάσας τὰς ἀνομίας τῶν νιῶν Ἰσραὴλ καὶ πάσας τὰς ἀδικίας αὐτῶν καὶ πάσας τὰς ἁμαρ- 10 τίας αὐτῶν. Καὶ ἐπιθήσει αὐτὰς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ χμάρου τοῦ ζῶντος, καὶ ἐξαποστελεῖ ἐν χειρὶ ἀνθρώπου ἐτοίμου εἰς τὴν ἔρημον. Καὶ λήψεται ὁ χμάρου ἐφ' ἑαυτῷ τὰς ἀνομίας αὐτῶν εἰς τὴν ἄβυσσον, καὶ ἐξαποστελεῖ τὸν χμάρου εἰς ἔρημον».

β'. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τύποις τεθεοπισμένα κατὰ καιρὸν, ὧδέ τε 15 ἔχει καὶ δὴ καὶ ἐπράττετο. Ἐπειδὴ δὲ παρῶρχηκεν ἡ σκιά καὶ ὁ τῆς διορθώσεως ἐνέστη καιρὸς, φέρε δὴ, φέρε λεπταῖς καὶ ἀστειοτάτοις ἐννοίαις χρώμενοι, τὸν τοῦ νόμου σκοπὸν ἐπὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον μεταπλάττωμεν. «Εἰσῆλθε μὲν γὰρ εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων ἐφ' ἅπαξ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, αἰωνίαν λύτρωσιν 20 εὐράμενος». Πλὴν ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου, καὶ οὐ δι' αἵματις τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος, ἀπαλείφω τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Τέθνηται γὰρ οὐχ ὑπὲρ γε τῆς ἑαυτοῦ ποθεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Ἐψόμεθα δὴ οὖν καὶ αὐταῖς εὐμάλα ταῖς τοῦ νόμου σκιαῖς, Ἦν μὲν καὶ σφόδρα εἰκός, μᾶλλον δὲ 25 καὶ ἀναγκαῖον, τὸν θεοπέσιον Ἀαρὼν ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀγνωσιμῶν θυσίαν προσφέρειν, Οὐ γὰρ ἂν νοοῖτο γεγονώς τοῦ πλημμελεῖν ἐν ἀμείνοσιν ἀνθρώπος ὢν. Χριστῷ δὲ οὐκέτι τό τοιοῦτον ἄρμόσει πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Καταπεπλούτηκεν γὰρ ἐν ἰδίᾳ φύσει τὸ ἀπλημμελὲς ὡς Θεός. Πλὴν ἐν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ αὐτῶν 30 τῶν ἡγιασμένων ἢ κάθαρσις, ἱερέων τε, φημί, καὶ μὴν καὶ λαῶν

Θέα γὰρ ὅπως ὁ Ἀαρὼν τὴν ἐν Χριστῷ νοουμένην θυσίαν

ται ἀπέναντι ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ θὰ τὸ ἐξιλεύσει καὶ αὐτό. Ἐπειτα παίρνοντας ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ μοσχαριοῦ καὶ ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ τράγου θὰ τὸ τοποθετήσει στὶς ἄκρες τοῦ θυσιαστηρίου γύρω-γύρω, καὶ θὰ ραντίσει πάνω σ' αὐτό μὲ τὸ αἷμα τοῦ δαχτύλου του ἑπτὰ φορές, καὶ ἔτσι θὰ τὸ καθαρίσει καὶ θὰ τὸ ἀγιαῖσει ἀπὸ τὶς ἀκαθαρσίες τῶν Ἰσραηλιτῶν»¹²⁷. Καὶ προσθέτει πάλι: «Θὰ ὀδηγήσει μετὰ τὸν τράγο τὸν ζωντανὸ καὶ ἀφοῦ βάλει ὁ Ἄαρὼν τὰ δύο του χέρια στὸ κεφάλι τοῦ ζωντανοῦ τράγου, θὰ ἀπαγγεῖλει πάνω σ' αὐτὸν ὅλες τὶς παρανομίες τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ ὅλες τὶς ἀδικίες τους, καὶ ὅλες τὶς ἁμαρτίες τους, καὶ ἀφοῦ ἔτσι τὶς φορτώσει στὸ κεφάλι τοῦ ζωντανοῦ τράγου, θὰ τὸν στείλει μὲ ἄνθρωπο, πού εἶναι ἕτοιμος γι' αὐτό, στὴν ἔρημο. Ἔτσι ὁ τράγος θὰ πάρει ἐπάνω του τὶς ἁμαρτίες τους καὶ θὰ τὶς μεταφέρει σὲ μέρος ἀπλησίαστο ἀπὸ τοὺς ἄνθρώπους. Θὰ στείλει δηλαδή ὁ Ἄαρὼν τὸν τράγο σὲ μέρος ἔρημο»¹²⁸.

2. Αὐτὰ λοιπὸν πού θεοπίσθησαν κατὰ καιροὺς μὲ τύπους, ἔτσι εἶναι καὶ ἔτσι ἀκριβῶς γίνονταν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ περίοδος τοῦ συμβολισμοῦ ἔχει ἤδη περάσει, καὶ ἦρθε ὁ καιρὸς τῆς διόρθωσης, ἔμπρὸς λοιπὸν, χρησιμοποιώντας λεπτὲς καὶ κομψὲς ἔννοιες, νὰ μεταφέρουμε τὸν σκοπὸ τοῦ νόμου στὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ. Λέγει λοιπὸν: «Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς μπῆκε μὰ φορὰ στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἐξασφάλισε αἰῶνια λύτρωση»¹²⁹. «Ὅμως τὴν ἐξασφάλισε μὲ αἷμα αἰῶνας συμφωνίας, καὶ ὄχι μὲ αἷμα τράγων καὶ μοσχαριῶν, ἀλλὰ ἐξαλείφοντας τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου μὲ τὸ δικό του αἷμα. Γιατὶ θυσιάσθηκε ὄχι γιὰ τὴ δική του σωτηρία, ἀλλὰ γιὰ τὴ σωτηρία τῆ δική μας. Ἄς ἀκολουθήσουμε λοιπὸν πολὺ καλὰ καὶ αὐτὲς τὶς σκιεὲς τοῦ νόμου. Ἦταν βέβαια πολὺ φυσικό, ἢ μᾶλλον ἀναγκαῖο, ὁ θεοπέσιος Ἄαρὼν νὰ προσφέρει θυσία γιὰ τὶς δικὲς του ἁμαρτίες, γιατί δὲν θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ, ὅτι εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ μὴ ἁμαρτάνει, ὄντας ἄνθρωπος. Στὸν Χριστὸ ὅμως αὐτὸ δὲν ταιριάζει καθόλου, κάθε ἄλλο μάλιστα. Γιατὶ ὡς Θεὸς εἶχε ἀπὸ τὴ φύση του τὸ ἀναμάρτητο. Ἄλλὰ ὁ ἐξαγνισμὸς τῶν ἁγιασμένων, ἐννοῶ τῶν ιερέων καὶ λαϊκῶν, γίνεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ μέσω αὐτοῦ.

Πρόσεχε λοιπὸν μὲ ποιὸν τρόπο ὁ Ἄαρὼν ὑποδηλώνει τὴ νοητὴ

129. Ἐβρ. 9, 12.

καὶ νοητὴν εὐοσμίαν ἐν τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ θύμασιν ὑποπλάττεται. Μόσχος γὰρ ἦν καὶ κριὸς εἰς ὀλοκαύτωσιν. Νοεῖται δὲ πάλιν ὡς ἐν γε τῷ μόσχῳ Χριστός. Ἀμφιλαφῆ γὰρ λίαν τὰ ὑπὲρ ἁγίων προσκομιζόμενα τῷ Θεῷ, καὶ πλούσιοι σφόδρα τῶν τοιούτων οἱ τρό-
 5 ποι. Ἱερὸν δὲ ζῶον καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν εἰς θυσίαν ἐπιτηδείων, ὑπερκεείμενον τὸ τοῦ μόσχου χρῆμα. Οὐκοῦν τῆς θυσίας τὸ τέλειον ὑπεμφήνοιεν ἂν ἡμῖν ὁ μόσχος. Κριὸς δὲ πάλιν εἰς ὀλοκαύτωσιν. Γέγονε γὰρ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τὸ οἰοεὶ βδελυρόν τε καὶ κάκοσμον
 10 τῆς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου παραλύων ἐν ἑαυτῷ. Ἐπιτήρει δὲ ὅπως προστεταγμένος ὁ Ἀαρὼν τὴν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσβολὴν ποιεῖσθαι κατὰ καιρούς, καὶ ἀποπεραίνειν εὐ μάλα τὰς ὑπὲρ γε τῶν ἰδίων ἀγνοημάτων θυσίας, οὐκ ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης σχήματι ὁρᾶται κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, ἀλλὰ χιτῶνά φησι λινοῦν ἡγια-
 15 σμένον ἐνδύσεται, καὶ περισκελὲς λινοῦν ἔσται ἐπὶ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ, καὶ λινῆν ζώνην ζώσεται, καὶ κίδαριν λινῆν περιθήσεται (τὰ ἱμάτια ἁγιά ἐστιν), καὶ λούσεται ἐν ὕδατι πᾶν τὸ σῶμα αὐτοῦ. Ἄλλ' ἦν ἅπασιν ἱεροουργοῖς σὴνηθὲς τε τοῦτο καὶ κατὰ νόμον τὸ σχῆμα. Τίς ἂν γοῦν γένοιτο καὶ τούτων ἡμῖν ὁ λόγος πιθανός, ὡς
 20 οἶμαι, μᾶλλον δὲ καὶ ἀληθής. Οὐ γὰρ ἦν ἀκόλουθον ὑπὲρ ἰδίων θύοντα πλημμελημάτων τὸν Ἀαρὼν, ἐν εἴδει φαίνεσθαι τοῦ Χριστοῦ, τοῦ μὴ εἰδότος τὴν ἁμαρτίαν. Στολισμὸς γὰρ ὁ μάλιστα πρέπων αὐτῷ, καὶ αὐτὸ τῆς ἀρχιερωσύνης τὸ σχῆμα, τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν βασιλείας τε ὁμοῦ καὶ ἱερωσύνης ἀνετύπου τὸ
 25 κάλλος.

Ὅτι δὲ ἐστὶν ἀμήχανον εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσελάσαι δύνασθαι τινὰς καὶ εἰς τὴν σκηνὴν τὴν ἀληθινὴν, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος, μὴ οὐχὶ τῷ τῆς παλιγγενεσίας ὕδατι προκαθηγνισμένοις, ἐδήλον σαφῶς ὁ νόμος, ὕδατι προσιτάσων ἀπο-
 30 λούσασθαι τὸν Ἀαρὼν, εἰ μέλλοι ποιεῖσθαι τὴν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσδρομήν. Ἄνθρωπος δὲ δεῖν ἀπ' αὐτοῦ λαμβάνειν τοῦ

θυσία και εὐωδία με τὰ θύματα πού προσφέρει ὑπὲρ αὐτοῦ. Γιατὶ μοσχάρι και κριάρι προσφέρονταν ὡς θυσία. Μὲ τὸ μοσχάρι δέβαια νοεῖται πάλι ὁ Χριστός. Γιατὶ ἦταν ἄφθονα τὰ προσφερόμενα στὸν Θεὸ γιὰ τοὺς ἁγίους και πάρα πολλοὶ οἱ τρόπο και οἱ σημασίες αὐτῶν. Τὸ μοσχάρι εἶναι ζῶο ἱερὸ και ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα πού εἶναι κατάλληλα γιὰ θυσία. Ἐπομένως τὸ μοσχάρι θὰ μπορούσε νὰ συμβολίζει σὲ μᾶς τὴν τέλεια θυσία. Και τὸ κριάρι ἐπίσης, πού προσφερόταν ὡς ὀλοκαύτωμα, συμβολίζει τὸ ὅτι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός ἐγίνε ὀσμη εὐωδιαστή στὸν Θεὸ και Πατέρα, καταργώντας με ~~τὸν ἑαυτό του κατὰ κάποιο τρόπο τὴν ἀηδία και δυσσομία τῆς ἁμαρτίας του κόσμου.~~ Προσεχε ὁμως, ὅτι ὁ Ἀαρών, διατασσόμενος νὰ εἰσέρχεται στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, και ἔχοντας τελέσει προηγουμένως κατὰ τὸν πρέποντα τρόπο τὶς θυσίες γιὰ τὶς δικές του ἁμαρτίες, δὲν παρουσιάζεται με τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἀρχιερεῶ κατὰ τὸ διάστημα ἐκεῖνο, ἀλλὰ, λέγει, φορώντας χιτῶνα λιγὸν ἁγιασμένον και περισκελίδα λιγὴ κατάσαρκα, και ὄντας ζωσμένος με ζώνη λιγὴ και φορώντας και στὸ κεφάλι του κάλυμμα ἐπίσης λιγὸ (τὰ ἐνδύματα αὐτὰ εἶναι ἅγια), και ἔπρεπε νὰ λούξει με νερὸ ὅλο τὸ σῶμα του. Αὐτὴ δέβαια ἡ ἐμφάνιση ἦταν συνηθισμένη σὲ ὅλους τοὺς ἱερουργοὺς και γινόταν σύμφωνα με τὸν νόμο. Ποιὰ λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι σὲ μᾶς και αὐτῶν ἡ πιθανὴ αἰτία και ἡ μᾶλλον πραγματικὴ, ὅπως νομίζω; Ἐπειδὴ δὲν ἦταν ταιριαστὸ στὸν Ἀαρών, ἐνῶ πρόσφερε θυσία γιὰ τὰ δικὰ του ἁμαρτήματα, νὰ ἐμφανίζεται με τὸ σχῆμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν γνώρισε τὴν ἁμαρτία¹³⁰. Γιατὶ ἡ στολὴ πού κυρίως τοῦ ταίριαζε και τὸ ἴδιο τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχιερωσύνης, συμβόλιζε συγχρόνως τὴν ὠραιότητα τῆς βασιλείας και τῆς ἱερωσύνης τοῦ Σωτήρα μας.

Ἐπομένως εἶναι ἀδύνατο νὰ μπορούν κάποιοι νὰ εἰσέλθουν στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων και στὴν ἀληθινὴ σκηνή, τὴν ὁποία ἔστησε ὁ Κύριος και ὄχι ἄνθρωπος, χωρίς προηγουμένως νὰ ἔχουν ἐξαγνισθεῖ με τὸ νερὸ τῆς ἀναγέννησης, τὸ δήλωσε καθαρὰ ὁ νόμος, δίνοντας ἐντολὴ νὰ λούζεται με νερὸ ὁ Ἀαρών, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ μπεῖ στὰ ἅγια τῶν ἁγίων. Ἐπὶ πλέον τὸν διατάζει νὰ παίρνει κάρβουνα ἀπὸ

130. Α' Πέτρ. 2, 22.

θυσιαστηρίου προστέταχεν εἶσω τε ἀποκομίζειν, τουτέστιν ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος Ἐπιτάττει δὲ οὕτως αὐτοῖς πλήρη τὴν δρόακα λεπτοῦ θυμιάματος ποιεῖν Οὐ καὶ εἰς πέρας ἐνενηνεγμένου, καλύψει, φησὶν, ἀτμίς τοῦ θυμιάματος τὸ ἔλασθήριον τὸ ἐπὶ 5 τῶν μαρτυριῶν. Τύπος δὲ ἦν αὐτοῦ ὁ Χριστός, ὃς τέθνται μὲν ὡς μόσχος, ὀλοκαυτοῦταί γε μὴν ὡς κριός, καὶ ὄλην ἐμπύπλησι τὴν ἁγίαν σκηνήν, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, τῆς νοητῆς εὐσομίας, ὡς καὶ λέγεται πρὸς ἡμῶν «Μύρων ἐκκενωθὲν ὄνομά σου. Διὰ τοῦτο νεάνιδες ἠγάπησάν σε καὶ εἰλκυσάν σε. Ὅπισω σου εἰς ὁσμὴν 10 μύρου σου δραμοῦμεν».

Ἄλλὰ φέρε τὸν λόγον ἀναδιδάζωμεν ἐν ἀρχαῖς ἤξει γὰρ οὕτως ἡμῶν κατ' εὐθὺ τὸ πρέποντος ἢ τῶν νοημάτων ἐφήγησις. Μόσχος μὲν οὖν καὶ κριός ὑπὲρ γε τοῦ Ἄαρων τὰ εἰς θυσίαν ἠγμένα, χίμαροι δὲ δύο παρὰ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴν καὶ κριός ὀλοκαύ- 15 τωμα. Γέγραπται γὰρ ὡδί: «Κληροὶ δὲ τοῖς χιμάροις, εἰς μὲν τῷ Κυρίῳ, ἕτερός γε μὴν τῷ ἀποπομπαίῳ». Καὶ ποῖον ἂν εἴη τὸ ἐπ' αὐτοῖς μυστήριον, εἰπεῖν ἀναγκαῖον. Τινὲς μὲν οὖν οἰοῦνται τὸν ἓνα τῶν τράγων ἀποπομπαίῳ τινὶ καὶ ἀκαθάρτῳ δαίμονι δεδόσθαι τε καὶ ἀνίσθαι κατὰ τὴν ἔρημον, ἡμεῖς δὲ ταύτην τὴν δόξαν 20 ἐκτόπου δεισιδαμονίας μεμεστωμένην εἶναί φαμεν, καὶ τῶν εἰς ἑλληνικὴν ἠκόντων πλάνησιν αἰτιαμάτων οὐκ ἀπαλλαξομένην. Μᾶλλον δέ, προσεποιῶσα γὰρ ὑποστολῆς δίχα, τὸ ἔτι μείζον, εἰς ἀνισότητά λογισμῶν τῆς εἰς Θεὸν ἁμαρτίας εἰσηγητὴν τὸν νόμον εὐρήσομεν, καίτοι τῆς πολυθέου πλάνης πολυτρόπως ἐξέλεκοντα, 25 καὶ τὸν ἓνα τε καὶ φύσει παραδεικνύντα τῶν ὄλων Κύριον, καὶ ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν παιδαγωγεῖν εἰωθότα. Φαίη γὰρ ἂν τις εὐθὺς τῶν ὀρθῶν φρονεῖν εἰωθότων Ἄνθότου προστέταχεν ἀνεῖσθαι τε καὶ ἀπονέμεσθαι καθάπερ τινὰ θυσίαν πονηρᾶ καὶ ἀντικειμένη δυνάμει τὸν Θεὸν προσκεκομισμένον, φημί δὲ τὸν 30 χίμαρον; Τί δὲ καὶ εὐρήσομεν τῶν ἀναγκαῖων εἰς ὄνησιν πεπραχότα τὸν Ἄαρων, ὅτε τὰς χεῖρας ἐπιτιθεὶς τῷ τράγῳ, κατηγόρευε τὰς

τὸ ἴδιο τὸ θυσιαστήριο καὶ νὰ τὰ μεταφέρει μέσα, δηλαδή στὸ ἔσωτερικὸ τοῦ καταπετάσματος, καὶ ἀκόμα τοὺς διατάζει μπαίνοντας νὰ γεμίζουν τὴ φούχτα τοὺς μὲ λεπτὸ θυμιάμα. Καὶ ὅταν αὐτὸ γίνει, θὰ καλύψει, λέγει, ὁ καπνὸς τοῦ θυμιάματος τὸ ἱλαστήριο πού βρισκεται πάνω ἀπὸ τὰ μαρτύρια. Τύπος βέβαια αὐτοῦ ἦταν ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος θυσιάσθηκε ὡς μόσχος, ἀλλὰ προσφέρεται θυσία ὡς κριάρι, καὶ γεμίζει ὁλόκληρη τὴν ἁγία σκηνή, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, μὲ τὴν νοητὴ εὐωδία, ὥστε νὰ λεχθεῖ ἀπὸ μᾶς «Τὸ ὄνομά σου εἶναι σάν μύρο πού χύθηκε ἀπὸ δοχεῖο. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ νεάνιδες σὲ ἀγάπησαν καὶ ἐλκύσθησαν ἀπὸ σένα. Θὰ τρέξουμε ἀπὸ πίσω σου μεθυσμένοι ἀπὸ τὴν εὐωδία τοῦ μύρου σου»¹³¹.

Ἄλλὰ ἄς ἐπαναφέρουμε τὸν λόγο στὴν ἀρχή. Γιατί ἔτσι ἡ διήγησή τῶν νοημάτων μας θὰ φτάσει κατ' εὐθείαν ἐκεῖ ὅπου πρέπει. Αὐτὰ λοιπὸν πού προσφέρονταν γιὰ θυσία ὑπὲρ τοῦ Ἀαρὼν ἦταν μοσχάρι καὶ κριάρι, καὶ δύο τράγοι ἀπὸ τὸν λαὸ, ἀλλὰ καὶ ἓνα κριάρι γιὰ θυσία. Γιατί ἔχει γραφεῖ τὸ ἐξῆς: «Καὶ θὰ ἐπιλεγούν με κληροοὶ τράγοι, ἓνας γιὰ τὸν Κύριο, καὶ ἄλλος ἓνας γιὰ τὸν ἀποδιοπομπαῖο»¹³². Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖο νὰ ποῦμε ποιὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἡ σημασία τους. Μερικοὶ λοιπὸν νομίζουν ὅτι ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς τράγους δινόταν σὲ κάποιον ἀποπομαπαῖο καὶ ἀκάθαρτο δαίμονα καὶ ἀφηνόταν ἐλεύθερος στὴν ἔρημο. Ἐμεῖς ὅμως λέμε, ὅτι ἡ γνώμη αὐτὴ εἶναι γεμάτη ἐξωπραγματικὴ δεισιδαιμονία, καὶ δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τίς κατηγορίες πού ταιριάζουν στὴν ἑλληνικὴ πλάνη. Καὶ μᾶλλον θὰ προσθέσω, χωρὶς φόβο, τὸ ἀκόμη μεγαλύτερο, ὅτι βρισκουμε τὸν νόμο νὰ εἰσηγεῖται ἀνισότητα σκέψεων γιὰ τὴν ἁμαρτία στὸν Θεό, ἂν καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν πολυθεϊκὴ πλάνη, καὶ φανερώνει τὸν ἓνα καὶ κατὰ φύση Κύριο τῶν ὄλων, καὶ συνηθίζει νὰ ὀδηγεῖ στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας. Γιατί θὰ μπορούσε κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς πού πιστεύουν σωστά, νὰ πεῖ εὐθέως: Γιατί διέταξε νὰ ἀφήνεται ἐλεύθερος καὶ νὰ ἀπομακρύνεται, σάν νὰ ἔχει προσφερθεῖ ὡς θυσία κακὴ καὶ ἀντίθετη πρὸς τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ἐννοῶ δηλαδή τὸν τράγο; Καὶ τί ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα γιὰ ὠφέλεια θὰ βροῦμε ὅτι ἔκανε ὁ Ἀαρὼν, ὅταν, βάζο-

131. Ὑσμα Ὑσμ. 1, 2-3.

132. Λευϊτ. 16, 8.

ἁμαρτίας τῶν υἱῶν Ἰσραήλ; Ἐὰρ οὐκ ἂν νοοῖτο τῆς ἀνωτάτω
λοιπὸν ἐμβρονησίας τὸ χρεῖμα μεστὸν καὶ δυσσεβείας ἑλληνικῆς
καὶ λογισμῶν σκαιότητος οὐκ ἀπηλλαγμένον; Καὶ τίσιν ἢ πῶς
ἀμφύλογον ἔτι τὸ γε οὕτω κατηρωσθηκὸς ἐναργῆ τὴν κατάρρη-
5 σιν;

γ'. Τί οὖν ἄρα τὸ δρώμενον ἦν; Δύο μὲν γὰρ παρεκομίζοντο
χίμαροι καλοὶ τε καὶ ἰσομεγέθεις ἀλλήλοις, ἄμφω τε ἰσηλικες,
ὁμόχροοί τε καὶ κατ' οὐδένα τρόπον παθόντες τὴν ἐμπηρίαν,
κλήροι δὲ λοιπὸν ἐγράφοντο δύο, τὰ τῶν χιμάρων ὀνόματα,
10 κατὰ γε τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν εὖ μάλα κατασημαίνοντες. Εἰς
μὲν γὰρ ὀνομάζετο Κύριος, ἕτερος δὲ Ἀποπομπαῖος. Ὡς οὖν,
τῶν τράγων ὀνομασμένων, τοῦ μὲν ἐνὸς Κυρίου, τοῦ δὲ ἑτέρου
Ἀποπομπαίου, διὰ τοι τὸ ἀποπέμπεσθαι τοῦνομα γὰρ ἐντεῦθεν
αὐτῷ, δαίμονα δὲ οὐχὶ τὸν Ἀποπομπαῖον, αὐτὸ δὲ τὸ ζῶον νοή-
15 σομεν εἰρησθαι. Καὶ ὁ μὲν Κύριος (τοῦτο γὰρ τῶν χιμάρων ἐνὶ
ἦν ὄνομα, ὡς ἔφην), ἰσοπρεπῶς ἐσφάζετο, ἠγίαζε δὲ τῷ αἵματι
τὴν ἐσωτάτην σκηνήν, καὶ μὴν καὶ αὐτὸ τὸ ἔξω τε καὶ τῶν καρ-
πωμάτων θυσιαστήριον, ἐφ' ᾧ καὶ τὰς κατὰ νόμον ἐτέλουν θυ-
σίας. Ὁ γε μὴν ἕτερος, τουτέστιν ὁ Ἀποπομπαῖος, εἰς τὴν ἄθα-
20 τον ἐξεπέμπετο, κατηγορευκός ἐπ' αὐτῷ τοῦ Ἀαρῶν τὰς
ἁμαρτίας τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. Σημαίνεται δὲ δι' ἀμφοῖν ὁ Χρι-
στός ἀποθανὼν μὲν, ὡς ἄνθρωπος, καὶ τεθυμένος ὑπὲρ ἡμῶν,
ὡς ἐν εἶδει τράγου. Ἐσφάζετο γὰρ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ὁ χίμα-
ρος, ἀγιάζων δὲ τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς ἐν τύπῳ νοουμένην τῆς
25 ἐσωτάτης σκηνῆς, καὶ μὴν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐν νόμῳ. Ἠγιάζετο
γὰρ, ὡς ἔφην, τῷ αἵματι τοῦ χιμάρου καὶ αὐτὸ τὸ κατὰ νόμον
θυσιαστήριον. «Χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας, τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ
κρείττονος εὐλογεῖται».

Οὐκοῦν ἐν νόμῳ τὸ τέλειον, οὐδ' ἂν ἔχη τὸ ἀγιάζειν δύνασθαι
30 τινὰς ἢ κατὰ νόμον λατρεία. Δεῖται γὰρ ἀναγκαίως ὡς τελειοῦν
ἰσχύοντος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀγιάζοντος τῷ ἰδίῳ αἵματι τοὺς τὴν

ντας τὰ χέρια του πάνω στον τράγο, ἀπήγγελλε τὶς ἁμαρτίες τῶν Ἰσραηλιτῶν, Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἡ ἄποψη τους ὅτι εἶναι γεμάτη ἀπὸ πολὺ μεγάλη μανία καὶ ἑλληνικὴ ἀσέβεια, καὶ δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ λογισμοὺς γεμάτους κακότητος. Καὶ σὲ ποιούς, ἢ πῶς εἶναι ἀκόμη ἀμφισβητήσιμο αὐτὸ ποῦ ἐμπεριέχει τόσο φανερὴ κατάκριση;

3. Τί λοιπὸν σήμαινε ἄραγε ἡ πράξις αὐτή; Γιατὶ προσφέρονταν δύο τράγοι ὠραῖοι καὶ ἴσοι στὸ μέγεθος μεταξύ τους, τῆς αὐτῆς ἡλικίας καὶ τοῦ ἰδίου χρώματος, καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν κανενὸς εἶδους ἐλάττωμα. Γράφονταν λοιπὸν δύο κληροὶ, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν τὰ ὀνόματα τῶν τράγων καθαρὰ, ὅπως ὄριζε ὁ νομοθέτης. Γιατὶ ὁ ἓνας ὀνομαζόταν Κύριος, καὶ ὁ ἄλλος Ἀποδιοπομπαῖος. Ὀνομάζονταν λοιπὸν οἱ τράγοι, ὁ ἓνας Κύριος, καὶ ὁ ἄλλος Ἀποδιοπομπαῖος, ὀνομαζόμενος ἔτσι ἐπειδὴ διαχνόταν μακριὰ ἀπὸ τὴ θυσία, καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ τοῦ δόθηκε τὸ ὄνομα, καὶ δὲν πρέπει νὰ θεωρήσουμε δαίμονα τὸν Ἀποδιοπομπαῖο, ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ ζῶο. Καὶ ὁ Κύριος (γιατὶ αὐτὸ ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ ἑνὸς τράγου, ὅπως εἶπα), σφαζόταν ὅπως τοῦ ἔπρεπε, καὶ ἀγίαζε μὲ τὸ αἷμα του τὴν ἐσωτερικὴ σκηνή, ἀλλὰ καὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν ὀλοκαυτωμάτων ποῦ θροισκόταν μπροστὰ ἀπὸ τὴ σκηνή, πάνω στὸ ὁποῖο τελοῦσαν καὶ τὶς θυσίες ποῦ ὄριζε ὁ νόμος. Ὁ ἄλλος ὅμως τράγος, δηλαδὴ ὁ Ἀποδιοπομπαῖος, στελνόταν στὴν ἔρημο, ἀφοῦ προηγουμένως ὁ Ἀαρὼν ἀπάγγελλε πάνω σ' αὐτὸν τὶς ἁμαρτίες τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ὅμως καὶ τοὺς δύο τράγους συμβολίζεται ὁ Χριστός, ἐπειδὴ πέθανε ὡς ἄνθρωπος, καὶ θυσιάσθηκε γιὰ μᾶς σὰν τράγος. Γιατὶ ὁ τράγος σφαζόταν γιὰ τὴν συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἀγίαζε τὴν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία συμβολιζόταν μὲ τὸν τύπο τῆς ἐσωτερικῆς σκηνῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ νόμου. Γιατὶ, ὅπως εἶπα, μὲ τὸ αἷμα τοῦ τράγου ἀγιάζονταν καὶ τὸ ἴδιο τὸ θυσιαστήριον τοῦ νόμου, γιατί «χωρὶς καμμιά ἀντίρρηση τὸ μικρότερον εὐλογεῖται ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον»¹³³.

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν θροισκεται τὸ τέλειον, οὔτε ἔχει τὴ δύναμιν νὰ ἀγιάζει κάποιους ἢ σύμφωνα μὲ τὸν νόμον λατρεία. Χρειάζεται δηλαδὴ ἀναγκαστικὰ τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ τὴν κάνει

133. Ἐδρ. 7, 7.

νομικὴν λατρείαν ἐπιτηδεύοντας. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος περὶ ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἐκ περιτομῆς κεκλημένων οὕτω πού φησιν· «Εἰδότες δὲ ὅτι οὐ δικαιούται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, εἰ μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Ἰησοῦν
 5 Χριστὸν ἐπιστεῦσαμεν», ἵν' ἔχομεν δηλονότι τὴν παρ' αὐτοῦ δικαίωσιν. Οὐκοῦν τέθνηται μὲν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς, ἀνεβίω δὲ αὐτὸς καὶ εἰς τὴν ἀνθρώποις ἄβατον ἀπεδήμησεν χώραν, τουτέστι τὸν οὐρανόν, ἀποδοσάξων ὥσπερ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Αὐτὸς γάρ πού φησιν, τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αἴρει,
 10 καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. Τοῦτο, οἶμαι, ἔστιν ὁ Ἀποπομαῖος. Ἀπεπέμπετο μὲν γάρ, ὥσπερ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς, εἰς τὴν ἄνω πόλιν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν. Καὶ πρὸς τοῦτο ἡμᾶς ἐμπεδοὶ γράφων ὁ μακάριος Ἰωάννης «Τεκνία, ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα μὴ ἀμάρτητε. Καὶ ἐὰν δέ τις ἀμάρτη, παράκλητον
 15 ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον. Καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ὅλου κόσμου». Ἀρεστὸν οὖν, ὅτι διεσηγήμεθα μὲν ἐν Χριστῷ, καὶ τῷ μύλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. Αὐτὸς δὲ ἐστὶ παράκλητος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ εἰς τὴν ἀνθρώποις
 20 ἄβατον ἀνατεφοίτηκε χώραν, ἧς ἂν εἴη τύπος ἢ ἔρημος. Προόδρομος γάρ ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ αὐτὸς ἡμῖν ἐνεκαίνισε τὴν ὁδόν, πρόσφατον καὶ ζῶσαν καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος.

Ἀποπομαῖος ἄρα Χριστός, ὡς ἐν εἶδει τραγοῦ φέρων ἡμῶν
 25 τὰς ἁμαρτίας. Χίμαρος γάρ, ὡς ἔφη, ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἐσφάζετο. Ἡ δὲ τῶν χιμάρων εἰς τὸ πᾶν ὀτιοῦν ἰσότης τε καὶ ὁμοίωσις τὸν αὐτὸν ὄντα παρέδειξεν αἰνιγματωδῶς. Ἐπειδὴν γάρ οὐκ ἦν τὸν σφαγέντα χίμαρον ἀναβιδῶναι πάλιν, ἔδοξε γάρ τερατοποιῆσαι τις εἶναι τὸ χρέμα, καὶ ἕτερον οὐδέν. Ἀφιλόκομπον δὲ τὸ Θεῖον αἰεί,
 30 καίτοι πάντα παραδόξως ἐνεργεῖν ἰσχύν. Ταύτητοι καὶ οἰκονο-

τέλεια και να αγιάσει με το αίμα του εκείνους που ασκούν την νομική λατρεία. Γι' αυτό ακριβώς και ο θεσπέσιος Παύλος λέγει κάπου για τον έαυτό του και για εκείνους που έχουν κληθεί από τους περιτμημένους τα έξης: «Γνωρίζοντας ότι ο άνθρωπος δεν δικαιώνεται από τα έργα του νόμου, αλλά με την πίστη στον Ίησού Χριστό, πιστέψαμε και έμεις στον Χριστό»¹³⁴, για να έχουμε δηλαδή τη δικαίωση από αυτόν. Λοιπόν θυσιάσθηκε για τις άμαρτίες μας, σύμφωνα με τις Γραφές¹³⁵, και αναστήθηκε πάλι, και αποδήμησε στη χώρα που είναι άβατη στους ανθρώπους, δηλαδή στον ούρανό; σηκώνοντας κατά κάποιο τρόπο τις άμαρτίες μας. Γιατί ο ίδιος λέγει κάπου, «τι σηκώνει τις άμαρτίες μας και ύποφέρει για μās»¹³⁶. Αυτό, νομίζω, είναι ο Άποπομπαϊός. Γιατί αποπεμπόταν κατά κάποιο τρόπο από τα δικά μας στην ούρανια πόλη, για να έμφανισθεί τώρα στο πρόσωπο του Θεού για μās. Και γι' αυτό μās βεβαιώνει ο μακάριος Ίωάννης γράφοντας: «Παιδιά μου, αυτά σās τα γράφω, για να μη άμαρτήσετε. Άλλά εάν κάποιος άμαρτήσει, έχουμε Παράκλητο προς τον Πατέρα τον Ίησούν Χριστό, τον δίκαιο, ο όποιος είναι έξιλέωση των άμαρτιών μας, και όχι μόνο των δικών μας, αλλά και όλου του κόσμου»¹³⁷. Είναι λοιπόν εύχαριστο, τό ότι καθαρισθήκαμε με τον Χριστό και «με τον τραυματισμό εκείνου θεραπευθήκαμε έμεις»¹³⁸. Αυτός λοιπόν είναι παράκλητος για μās, και αναχώρησε στην άβατη στους ανθρώπους χώρα, της οποίας προτύπωση ήταν η έρημος. Ήρθε δηλαδή πρώτος στον κόσμο για μās, και αυτός έγκαινίασε τον δρόμο, καινούργιο και ζωντανό και που οδηγεί στο έσωτερικό του κατατετάσματος.

Άποπομπαϊός έπομένως είναι ο Χριστός, που σαν τράγος σηκώνει τις άμαρτίες μας. Γιατί, όπως είπα, τράγος σφαζόταν για τις άμαρτίες. Η ίσότητα πάλι και όμοιότητα των τράγων σε κάθε τι, μās υπέδειξε κατά τρόπο αίνιγματικό, ότι είναι ο ίδιος (ο Χριστός). Ήπειδή δηλαδή δεν ήταν δυνατό ο τράγος που σφάχθηκε να ξαναζήσει, γιατί τό πράγμα θα φαινόταν σαν τερατούργημα και τίποτε άλλο, και ο Θεός δεν άγαπά ποτέ την καύχηση, άν και έχει τη δύναμη να κάνει τα πάντα με τρόπο άπίστευτο, γι' αυτό ακριβώς και κατ

136. Ήσ. 53, 4.

137. Ά' Ίω. 2, 1-2.

138. Ήσ. 53, 5.

μικῶς δύο παρελαμβάνοντο, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐμφέρειαν
ἰσοπαλῆ τε καὶ ἀνεπίληπτον ἔχοντες Καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐπὶ
καθαρισμοῦ τοῦ λεπροῦ, δύο πάλιν ὀρνίθια παρακομίζεσθαι δεῖν
κεχρησμένον ὁ νομοθέτης, ὧν τὸ μὲν ἐσφάζετο, θάτερον δὲ
5 ἀνεῖται κατὰ τὴν ἔρημον. Διὰ μυρίων γὰρ ὄσων ἡμᾶς ἐναργεστά-
των παραδειγμάτων ἐκπεπαίδευκεν ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ μυστή-
ριον, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

οίκονομία παίρνονταν δύο τράγοι, πού ήταν ἴσοι καὶ ἀνεπίληπτοι ὡς πρὸς τὴν μεταξὺ τους ὁμοιότητα. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὴν περιπτώση τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ λεπροῦ, ὁ νομοθέτης ὄρισε ὅτι πρέπει νὰ προσφέρονται δύο πτηνά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα σφαζόταν, καὶ τὸ ἄλλο ἀφηνόταν ἐλεύθερο στὴν ἔρημο. Ὁ νόμος δηλαδὴ μᾶς δίδαξε μὲ μύρια ὅσα καθαρὰ παραδείγματα τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον σὸν Θεὸ καὶ Πατέρα πρέπει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΓΛΑΦΥΡΩΝ
ΕΙΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΑΡΙΘΜΩΝ
(PG. 69, 589-642)

Περὶ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς.

Ἀπηνῆ καὶ ἄγροικον ἐπὶ Χριστὸν τὴν γλῶτταν ἀνέντες οἱ
τάλανες Ἰουδαῖοι, κατὰ πολλοὺς ἂν ἀλοῖεν τρόπους. Γέγονε δὲ ὅτι
τὸ χρῆμα αὐτοῖς οὐκ ἀξήμιον, εἰδείη τις ἂν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν συμ-
5 βεθηκότων Ὁ γὰρ πρωτότοκος Ἰσραὴλ, καὶ δόξαν ἔχων τὴν ἐπὶ
τῷδε περιφανῆ, ὁ ἀγαπητὸς καὶ ἀπόλεκτος, ὀπίσω τέθειται τῶν
ἐθνῶν, καὶ γέγονεν ἐν ἐσχάτοις, μᾶλλον δὲ ἐν παντὶ κακῷ. Καὶ
τοῦτο αὐτοῖς προανεφάνει Κύριος διὰ Ὡσηέ, λέγων «Οὐαὶ αὐ-
τοῖς, ὅτι ἀπεδήμησαν ἀπ' ἐμοῦ. Δεΐλαιοί εἰσιν, ὅτι ἠνόμησαν εἰς
10 ἐμέ. Ἐγὼ δὲ ἐλυτρωσάμην αὐτούς, αὐτοὶ δὲ κατελάλησαν κατ'
ἐμοῦ ψευδῆ». Οὐδὲν γὰρ αὐτῶν ἐστὶν ἀπηχῆς εἰς λόγους, ὃ μὴ τε-
λολημήκασιν εἰπεῖν. Δεδυσφημήκασιν γὰρ, οὐκ ἐννοοῦντες τὸ γε-
γραμμένον «Θάνατος καὶ ζωὴ ἐν χειρὶ γλώσσης, οἱ δὲ κρατοῦντες
αὐτῆς, ἔδονται τοὺς καρπούς αὐτῆς». Ἐπειδὴ δὲ πεπαρωνήκασιν
15 εἰς αὐτόν, ἀχάλινον εἰς συκοφαντίαν τὴν γλῶσσαν ἀνέντες, καθά-
περ ἔφην ἀρτίως, ταύτητοι καὶ τῆς εἰς αὐτόν ἐλπίδος διωλισθήκα-
σι, καὶ δὴ μὴ ἀκουόντων λέγοντος «Οὗτος ὁ κληρὸς σου καὶ ἡ
μερίς σου, τοῦ ἀπειθεῖν ὑμᾶς ἐμοί, λέγει Κύριος».

1. Ἔξ. 4, 22.

2. Ὡσηέ 7, 13.

3. Παρμ. 18, 21.

4. Ἰερ. 13, 25.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΓΛΑΦΥΡΑ
ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΑΡΙΘΜΩΝ
(PG. 69, 589–642)

Γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων.

1. Οἱ ταλαίπωροι Ἰουδαῖοι θὰ μπορούσαν νὰ συλληφθοῦν κατὰ πολλοὺς τρόπους ὅτι ἀπηύθυναν σκληρὴ καὶ ἄξεστη τὴ γλώσσα τοὺς ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι ὅμως αὐτὸ δὲν ἔμεινε χωρὶς βλάβη γι' αὐτούς, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ γνωρίσει καὶ ἀπὸ αὐτὰ πού συνέδησαν. Γιατὶ ὁ πρωτότοκος Ἰσραηλιτικὸς λαός, ὁ ὁποῖος εἶχε δόξα ὀλοφάνερη γι' αὐτὸ, ὁ ἀγαπητὸς καὶ ἐκλεκτός, τοποθετήθηκε πίσω ἀπὸ τὰ ἔθνη, καὶ βρέθηκε μεταξὺ τῶν τελευταίων, ἢ καλύτερα σὲ κάθε κακῷ. Καὶ αὐτὸ τοὺς τὸ φώναζε ἀπὸ πρὶν ὁ Κύριος μέσω τοῦ προφήτη Ὡσηέ, λέγοντας· «Ἀλλοίμονο σ' αὐτούς, γιατί ἔφυγαν ἀπὸ ἐμένα. Εἶναι δυστυχεῖς, γιατί παρανόμησαν σὲ μένα. Καὶ ἐνῶ ἐγὼ τοὺς ἐλευθέρωσα, αὐτοὶ κακολογοῦν ἐναντίον μου λέγοντας ψέματα»². Καὶ πράγματι δὲν ὑπάρχει κανένα ἀνάρμοστο ἐκφραζόμενο μὲ τὰ λόγια πού νὰ μὴ τόλμησαν νὰ τὸ ποῦν. Καὶ τὸν δυσφήμισαν βέβαια, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν καταλάβει αὐτὸ πού εἶναι γραμμένο· «Ὁ θάνατος καὶ ἡ ζωὴ βρίσκονται στὴν ἐξουσία τῆς γλώσσας. Αὐτοὶ πού κατορθώνουν νὰ τὴν συγκρατοῦν, θὰ φάγουν τοὺς καρπούς της»³. Ἐπειδὴ ὅμως φέρεθηκαν σ' αὐτὸν σὰν μεθυσμένοι, ἀφήνοντας τὴ γλώσσα τοὺς ἀχαλίνωτη στὴ συκοφαντία, ὅπως εἶπα προηγουμένως, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ξέφυγαν ἀπὸ τὴν ἐλπίδα σ' αὐτόν, μὴ ἀκούοντας αὐτὸ πού ἔλεγε· «Αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ κληρὸς σας καὶ τὸ μερίδιό σας, τὸ νὰ μὴ ὑπακούετε σὲ μένα, λέγει ὁ Κύριος»⁴.

Οὐκοῦν, ὅτι γλωσσαλγίας ἐγκλήμασι γεγονότες ἔνοχοι καὶ
 τῆς εἰς Χριστὸν παροινίας πικρᾶς ἐμελλον ἀποτινῖναι δίκας,
 καὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς εὐ μάλα συνθήσομεν.
 Ἔχει δὲ οὕτως· «Καὶ ἐλάλησεν Μαριάμ καὶ Ἀαρὼν κατὰ Μω-
 5 σῆ, ἕνεκεν τῆς γυναικὸς τῆς Αἰθιοπίσης, ἣν ἔλαβε Μωσῆς, ὅτι
 γυναικὰ Αἰθιοπόσσαν ἔλαβε. Καὶ εἶπον· Μὴ Μωσῆ μόνω ἐλάλη-
 σε Κύριος; Οὐχὶ καὶ ἡμῖν ἐλάλησε; Καὶ ἤκουσε Κύριος. Καὶ ὁ
 ἄνθρωπος Μωσῆς πρᾶος σφόδρα παρὰ πάντας ἀνθρώπους τοὺς
 ὄντας ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ εἶπε Κύριος παραχρῆμα πρὸς Μωσῆν καὶ
 10 Ἀαρὼν καὶ Μαριάμ· Ἐξέλθετε ὑμεῖς οἱ τρεῖς εἰς τὴν σκητὴν τοῦ
 μαρτυρίου. Καὶ ἐξῆλθον οἱ τρεῖς εἰς τὴν σκητὴν τοῦ μαρτυρίου.
 Καὶ κατέβη Κύριος ἐν στύλῳ νεφέλης, καὶ ἔστη ἐπὶ τὰς θύρας
 τῆς σκητῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἐκλήθησαν Ἀαρὼν καὶ Μαριάμ,
 καὶ ἐξῆλθον ἀμφότεροι. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς Κύριος· Ἀκού-
 15 σατε τὸν λόγον μου. Ἐὰν γένηται ὑμῖν προφήτης Κυρίῳ, ἐν ὁρά-
 ματι αὐτῷ γνωσθήσομαι καὶ ἐν ἐνυπνίῳ λαλήσω αὐτῷ. Οὐχ
 οὕτως ὡς ὁ θεράπων μου Μωσῆς ἐν ὄλῳ μου τῷ οἴκῳ πιστός
 ἐστί. Στόμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῷ ἐν εἶδει, καὶ οὐ δι' αἰνι-
 γμάτων, καὶ τὴν δόξαν μου εἶδε. Καὶ διὰ τί οὐκ ἐφοβήθητε κατα-
 20 λαλῆσαι κατὰ τοῦ θεράποντός μου Μωσῆ; Καὶ ὀργὴ θυμοῦ Κυ-
 ρίου ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἀπῆλθον. Καὶ ἡ νεφέλη ἀπέστη ἀπὸ τῆς
 σκητῆς, καὶ ἰδοὺ Μαριάμ λεπρῶσα ὡσεὶ χιών. Καὶ ἐπέβλεψεν
 Ἀαρὼν πρὸς Μαριάμ, καὶ ἰδοὺ λεπρῶσα. Καὶ εἶπεν Ἀαρὼν
 πρὸς Μωσέα· Δέομαι, Κύριε, μὴ συνεπιθῆ ἡμῖν ἁμαρτίαν, διότι
 25 ἠγνοήσαμεν καθ' οὗ ἡμάρτομεν. Μὴ γένηται ἡμῖν ὡς ἴσον θανά-
 του, ὡσεὶ ἔκτρομα πορευόμενον ἐκ μήτρας μητρὸς καὶ κατεσθίει
 τὸ ἥμισυ τῶν σαρκῶν αὐτῆς. Καὶ ἐδόθησε Μωσῆς πρὸς Κύριον,
 λέγων· Ὁ Θεός, δέομαί σου, ἴασαι αὐτήν. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς
 Μωσῆν· Εἰ ὁ πατὴρ αὐτῆς πτύων ἐνέπτυσεν εἰς τὸ πρόσωπον
 30 αὐτῆς, οὐκ ἐντραπήσεται; Ἐπτά ἡμέρας ἀφορισθήσεται ἔξω τῆς

“Οτι λοιπόν, ἐπειδὴ ὑπῆρξαν ἔνοχοι ὀδυνηρῶν φλυαριῶν καὶ φέρθηκαν σὰν μεθυσμένοι στὸν Χριστό, ἐπρόκειτο νὰ τιμωρηθοῦν σκληρὰ, θὰ τὸ διαπιστώσουμε πολὺ εὐκολὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίον τῶν Ἀριθμῶν. Καὶ αὐτὰ ἔχουν ὡς ἔξῃς: «Ἡ Μαριάμ καὶ ὁ Ἄαρὼν μίλησαν ἐναντίον τοῦ Μωυσέως ἕξαιτίας τῆς Αἰθιόπισσας γυναικας πού ἔλαβε ὁ Μωυσῆς, γιατί πραγματικά ἔλαβε γυναίκα Αἰθιόπισσα, καὶ εἶπαν Μήπως μόνο στὸν Μωυσῆ μίλησε ὁ Κύριος; Δὲν μίλησε καὶ σὲ μᾶς; Καὶ ὁ Κύριος ἄκουσε αὐτὰ πού εἶπαν. Ὁ Μωυσῆς ἦταν ἄνθρωπος πρῶτος πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πού ὑπῆρξαν πάνω στὴ γῆ. Εἶπε λοιπόν ὁ Κύριος ἀμέσως στὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἄαρὼν καὶ τὴν Μαριάμ: Πηγαίνετε καὶ οἱ τρεῖς σας στὴ σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου. Καὶ πῆγαν καὶ οἱ τρεῖς στὴ σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου. Τότε κατέθηκε ὁ Κύριος μὲ τὴ μορφή στύλου νεφέλης καὶ στάθηκε στὶς πόρτες τῆς σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου. Κλήθηκαν ὁ Ἄαρὼν καὶ ἡ Μαριάμ νὰ πλησιάσουν, καὶ πλησίασαν καὶ οἱ δύο. Καὶ εἶπε ὁ Κύριος σ’ αὐτούς: Ἀκοῦστε τὰ λόγια μου. Ἐὰν γίνῃ κάποιος ἀπὸ σᾶς προφήτης τοῦ Κυρίου, θὰ γίνω γνωστὸς σ’ αὐτὸν μὲ ὄπτασία, καὶ θὰ τοῦ μιλήσω μὲ ὄνειρο. Δὲν ἔγινε ὅμως ἔτσι μὲ τὸν ὑπῆρέτη μου Μωυσῆ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πιστὸς σὲ ὅλο τὸν οἶκο μου (τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό). Σ’ αὐτὸν μιλῶ στόμα μὲ στόμα κατὰ πρόσωπο καὶ ὄχι μὲ αἰνίγματα, καὶ εἶδε τὴ δόξα μου. Γιατί λοιπόν δὲν φοβηθήκατε νὰ καταφερθεῖτε ἐναντίον τοῦ ὑπῆρέτη μου Μωυσῆ; Καὶ ἔπεσε ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου ἐπάνω τους, καὶ ἔφυγαν. Ἐφυγε καὶ ἡ νεφέλη ἀπὸ τὴν σκηνή, καὶ νά, ἡ Μαριάμ προσβλήθηκε ἀπὸ λέπρα καὶ ἔγινε ἀσπρη σὰν τὸ χιόνι. Κοίταξε τότε ὁ Ἄαρὼν πρὸς τὴ Μαριάμ καὶ ἦταν λεπτῆ. Καὶ εἶπε ὁ Ἄαρὼν στὸν Μωυσῆ: Σὲ παρακαλῶ, κύριε, νὰ μὴ μᾶς καταλογίσῃς ἁμαρτία, γιατί δὲν γνωρίζαμε ἐναντίον τίνος ἁμαρτήσαμε. Ἄς μὴ γίνῃ σὲ μᾶς σὰν νὰ πέθανε, σὰν ἔκτρωμα πού θγαίνει ἀπὸ τὴ μήτρα μητέρας καὶ κατατρῶει τίς μισὲς σάρκες της. Καὶ ὁ Μωυσῆς φώναξε πρὸς τὸν Κύριο λέγοντας: Θεέ, σὲ παρακαλῶ θεράπευσέ την. Καὶ ὁ Κύριος εἶπε στὸν Μωυσῆ: Ἐὰν ὁ πατέρας της τὴν ἔφτυνε στὸ πρόσωπό της, δὲν θὰ κρυβόταν ἀπὸ τὴ ντροπή; Νὰ ἀπομακρυνθεῖ λοιπόν ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ γιὰ ἑπτὰ ἡμέρες, καὶ μετὰ ἄς ἐπανέλθῃ πάλι σ’ αὐτόν.

παρεμβολῆς, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται. Καὶ ἀφωρίσθη Μαριὰμ ἔξω τῆς παρεμβολῆς ἑπτὰ ἡμέρας, καὶ ὁ λαὸς οὐκ ἐξῆρεν, ἕως οὗ ἑκαθαρίσθη Μαριὰμ».

Συγγενῆ μὲν οὖν καὶ ταῦτα τοῖς ἤδη προειρημένους. Τῆς γὰρ
 5 ἐν ἐκείνοις θεωρίας οὐ λίαν ἀπώκισται, ἀδελφὴν δὲ ὡσπερ καὶ
 συμφυᾶ τὴν διάνοιαν ἔχει. Λαλεῖ γὰρ καὶ αὐτὰ τὸ μυστήριον, καὶ
 τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς τὴν ἐφ' οἷς εἰς αὐτὸν πεπαρώνηκεν ἀτι-
 μίας εἰσφέρει. Διαλλάττει δὲ πως κατὰ μέρος βραχὺ τῶν πλημμε-
 λημάτων ὁ τρόπος. Ἐλεπροῦτο μὲν γὰρ ἐν ἐκείνοις ἡ Συναγωγή
 10 καὶ ἀκάθαρτος ἦν, πολλοῖς καὶ διαφόροις πταιίσμασιν ἑαυτὴν
 καταφθειρόνσα. Ἐν δὲ τούτοις, μόνῃς ἡμῖν τῆς εἰς Χριστὸν πα-
 ρουσίας ὁ λόγος ἀναπλάττει τὰ ἐγκλήματα, καὶ τῆς μὲν Ἰουδαίων
 ἀλαξονείας διαγράφει τὸ φύσημα, καταδεικνύει δὲ τὴν προαότητα
 τοῦ λέγοντος «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτος εἰμι καὶ ταπεινὸς τῆ
 15 καρδία». Πρὸς δὲ τούτοις ἔτι καὶ τὴν τοῦ τὰ δίκαια κρίνοντος
 εἰσκομίζει φιλανθρωπίαν μὴ μέχρι παντός, μηδ' ἀπέραντόν τινα
 τὴν ὀργὴν τοῖς πλημμελοῦσιν ἐπάγοντος, ἀλλὰ μοττοῦντος μετὰ
 τὸ πληῆσαι, σώζοντός τε καὶ ὑγιάζοντος. Ὡς μὲν οὖν ἐν κεφαλαίῳ
 ἐν ὀλίγοις εἰπεῖν ὄλως ἐν τούτοις ὁ τῶν προκειμένων διανέενυκε
 20 σκοπός. Διαλαβόντες δὴ ἀνὰ μέρος τῶν εἰρημένων ἕκαστον, τὸν
 ἐν αὐτοῖς λανθάνοντα διαπτύξωμεν νοῦν, θύραν τῷ λόγῳ διανοι-
 γνύντος Θεοῦ τοῦ λέγοντος τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ αὐτόν «Καὶ δώσω
 σοι θησαυρούς σκοτεινοῦς, ἀποκρύφους, ἀοράτους ἀνοίξω σοι».

β'. Κατειρήκασι τοίνυν τοῦ πανσόφου Μωσέως Ἄαρῶν τε
 25 καὶ Μαριὰμ ἔνεκεν τῆς γυναικὸς τῆς Αἰθιοπίσης ἦν ἔλαβε, καὶ
 εἶπαν «Μὴ Μωσῆ μόνῳ ἐλάλησε Κύριος; Οὐχὶ καὶ ἡμῖν ἐλάλη-
 σε;». Δύο ταῦτα τῆς κατὰ Μωσέως φλυαρίας τὰ ἐγκλήματα
 πρῶτον μὲν, ὅτι γυναῖκα, φημί τὴν Αἰθιοπίσαν, ἔλαβε· πρὸς δὲ
 τοῦτο δεύτερο, τὸ εἰπεῖν «Μὴ Μωσῆ μόνῳ ἐλάλησε Κύριος; οὐχὶ

5. Ἀριθμ. 12, 1-15.

6. Ματθ. 11, 29.

Ἐπομακρύνθηκε λοιπὸν ἡ Μαριάμ ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρες, καὶ ὁ λαὸς δὲν ἀναχώρησε μέχρι ποῦ ἡ Μαριάμ καθαρίσθηκε»⁵.

Καὶ αὐτὰ βέβαια εἶναι συγγενῆ μὲ ἐκεῖνα ποῦ ἔχουν ἤδη εἰπωθεῖ. Γιατὶ δὲν βρῖσκονται πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ πνεῦμα ἐκείνων, ἀλλὰ ἔχουν κατὰ κάποιον τρόπο ἀδελφικὸ καὶ σύμφυτον νόημα. Γιατὶ κάνουν λόγο καὶ αὐτὰ γιὰ τὸ μυστήριον, καὶ παρουσιάζουν τὴν ἀτιμία τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων ποῦ, σὰν μεθυσμένη, ἔδειξε σ' αὐτόν. Διαφέρει ὅμως ἐλάχιστα ὁ τρόπος τῶν ἁμαρτημάτων. Εἶχε προσβληθεῖ δηλαδὴ ἀπὸ λέπτρα καὶ ἡ Συναγωγή ἐκείνων, καὶ ἦταν ἀκάθαρτη, καταστρέφοντας μὲ πολλὰ καὶ διάφορα πταίσματα τὸν ἑαυτὸ της. Καὶ ἀκριβῶς μὲ αὐτὰ ὁ λόγος ἀναπλάθει τὰ ἐγκλήματα τῆς μεθυσμένης συμπεριφορᾶς τους πρὸς τὸν Χριστό, καὶ περιγράφει ἀπὸ τῆ μᾶ τὴν ἀλαζονεία τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη δείχνει ὀλοφάνερα τὴν πρᾶοτητα ἐκείνου ποῦ λέγει· «Μάθετε ἀπὸ μένα ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά»⁶. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὰ παρουσιάζει καὶ τὴ φιλανθρωπία ἐκείνου ποῦ κρίνει τὰ δίκαια, ὁ ὁποῖος δὲν ἐκδηλώνει μέχρι τέλους, οὔτε ἀπέραντη τὴν ὀργή του πρὸς αὐτοὺς ποῦ ἁμαρτάνουν, ἀλλὰ ἐπιδίνει τὴν πληγὴ μετὰ τὸ χτύπημα, σώζοντας ἔτσι καὶ θεραπεύοντας. Σὲ γενικὲς γραμμὲς λοιπὸν καὶ μὲ λίγα λόγια περιγράφηκε γενικὰ ὁ σκοπὸς αὐτῶν. Παίρνοντας τώρα ξεχωριστὰ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ εἰπώθηκαν, θὰ ἀναπτύξουμε τὴ σημασία ποῦ κρύβεται σ' αὐτὰ, ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἀνοίγει τὴ θύρα τοῦ λόγου, λέγοντας σ' ἐκείνους ποῦ ἐλπίζουν σ' αὐτόν· «Καὶ θὰ σοῦ δώσω θησαυροὺς ποῦ βρῖσκονται σὲ τόπους σκοτεινοὺς, θὰ σοῦ ἀνοίξω καὶ θὰ σοῦ παρουσιάσω ἀπόκρυφους καὶ ἀόρατους θησαυροὺς»⁷.

2. Κατηγόρησαν λοιπὸν τὸν πάνσοφο Μωυσῆ ὁ Ἄαράν καὶ ἡ Μαριάμ, ἐξαιτίας τῆς Αἰθιόπισσας γυναίκας ποῦ πῆρε, λέγοντας· «Μήπως μόνο στὸν Μωυσῆ μίλησε ὁ Κύριος; Δὲν μίλησε καὶ σὲ μᾶς;»⁸. Δύο λοιπὸν εἶναι οἱ κατηγορίες τῆς ἐναντίον τοῦ Μωυσέως φλυαρίας τους. Πρώτη, ὅτι πῆρε γυναίκα του τὴν Αἰθιόπισσα, καὶ δεύτερη, μετὰ ἀπὸ αὐτὴν, τὸ ὅτι εἶπαν· Μήπως μόνο στὸν Μωυσῆ

7. Ἦσ. 45, 3.

8. Ἀριθμ. 12, 2.

καὶ ἡμῖν ἐλάλησεν;». Ἐν μὲν γὰρ τῷ πρώτῳ παρανομίας ὑπομένει γραφήν, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, τὸ μὴ ἐν μεγάλοις σφόδρα τεθεῖσθαι λέγεται, μήτε μὴν ἐξαιρέτον τινα παρὰ τοὺς ἄλλους ἐσχηκέναι τὴν χάριν, εἴ γε καὶ ἑτέροις ὁράται λαλήσας Θεός Ἐρουῦμεν δὲ κατὰ
5 τάξιν, τῷ πρώτῳ κατηγορήματι τὸν πρώτον ἀπονεμόντες λόγον οὕτω τε πάλιν ἐντεῦθεν τὰ ἐκ τῶν τύπων εἰς αὐτὸν ἤδη μεταληψόμεθα τὸν Χριστόν. Γυναῖκα μὲν τοίνυν ἠγάγετο καὶ πάλαι Μωσῆς, καὶ σύνοικον τὴν Μαδιανίτιδι ἐποίησατο, τὴν Ἰσοῦρ θυγατέρα φημί· χρόνον δὲ παρῳπεύσαντος οὐ μικροῦ τὴν Ἀθιόπισσαν ἐπε-
10 γάμει καὶ ἀλλογενῆ καὶ μέλαιναν. Καίτοι τοῦ νομοθέτου σαφῶς διαγγέλλοντος, μὴ χρῆναι τοῖς ἀλλογενέσιν ὄλως ἐπιμίγεσθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. Οὕτω γὰρ γέγραπται· «Τὴν θυγατέρα σου οὐ δώσεις τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ οὐ λήψῃ τῷ υἱῷ σου». Ἐπὶ τούτοις ὡς παρανομίας ὁ μέγας κρίνεται Μωσῆς, ὑπὸ
15 τε τοῦ Ἀαρὼν καὶ τῆς Μαριάμ, οὐ νενοηκότων, κατὰ τὸ εἰκός, καὶ δι' αὐτοῦ πάλιν ὡς ἐν τύπῳ τὸ καλῶς οἰκονομηθὲν μυστήριον, ὅπερ ἤδη φανερόν ὡς ἐνι καταστήσομεν, τὴν τοῦ πράγματος φύσιν εἰς αὐτὸν εὐ μάλα κατασκευάζοντες τὸν Χριστόν, ᾧ καὶ νῦν τε Μωσέως περιθήσομεν πρόσωπον. Νομοθέτης γὰρ ὁ Χριστός,
20 καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὥσπερ οὖν ἦν ἁμέλει κάκεῖνος Ἐπεὶ καὶ οὗτος ἡμῖν κατεσήμαινε λέγων· «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ». Εἰς δὲ γε τὸ σχῆμα τῆς Ἰουδαίων ἱερωσύνης Ἀαρὼν ληφθήσεται, καὶ ἀναπληρώσει τῆς Συναγωγῆς τὸ πρόσωπον ἢ Μαριάμ.

25 Κατηγόρευσαν τοίνυν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ οἱ τῶν Ἰουδαίων πρεσβύτεροι, καὶ αὐτὴ δὲ μετ' ἐκείνων ἢ Συναγωγῆ, τὴν τῶν θεῶν ἐνταλμάτων παράβασιν ἐγκαλοῦντες αὐτῷ, διὰ γε τοῦ λέγειν· «Εἰ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἔλπε τὸ Σάββατον». Διεπρίοντο δὲ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, ὅτι τὴν
30 μέλαιναν, τουτέστι τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν, ἐμνηστεύετο, καὶ ἐπεγάμει τρόπον τινὰ τῇ πρώτῃ, τουτέστι τῇ Ἰσραηλίτιδι, ἣτις ἦν

μίλησε ὁ Κύριος, Δὲν μίλησε καὶ σὲ μᾶς». Μὲ τὴν πρώτη δηλαδὴ κατηγορεῖται γιὰ παρανομία, ἐνῶ μὲ τὴ δεύτερη, ἐπειδὴ λέγεται ὅτι δὲν συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν πολὺ μεγάλων, καὶ οὔτε ἔχει κάποια ἰδιαίτερη χάρις ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐφόσον ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται νὰ ἔχει μιλήσει καὶ σὲ ἄλλους. Θὰ ἀπαντήσουμε μὲ τὴ σειρά, δίνοντας τὸν λόγο στὴν πρώτη κατηγορία, καὶ ἔτσι καὶ ἀπὸ ἐδῶ θὰ μεταφέρουμε πάλι τὰ τῶν τύπων στὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Ὁ Μωυσῆς λοιπὸν εἶχε πάρει καὶ παλαιότερα γυναίκα καὶ τὴν ἔκανε συγκατόικο μὲ τὴ Μαδιανίτιδα, ἐννοῶ τὴ θυγατέρα τοῦ Ἰθοῦρ, ὅταν ὅμως πέρασε ἀρκετὸς χρόνος νυμφεύθηκε καὶ τὴν Αἰθιοπίσσα, πού ἦταν ἄλλοεθνῆς καὶ μεγάλη, ἂν καὶ ὁ νομοθέτης ὀρίζει καθαρά, ὅτι δὲν πρέπει οἱ Ἰσραηλιῖτες νὰ ἔρχονται σὲ ἐπιμῆξα μὲ τοὺς ἄλλοεθνεῖς. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ τὸ ἔξης: «Νὰ μὴ δώσεις τὴ θυγατέρα σου στὸν υἱὸ αὐτοῦ (τοῦ ἄλλογενοῦς), οὔτε νὰ πάρεις τὴ θυγατέρα του γιὰ τὸν υἱὸ σου»⁹. Γι' αὐτὰ ὁ μεγάλος Μωυσῆς κρίνεται ὡς παραβάτης τοῦ νόμου, καὶ ἀπὸ τὸν Ἀαρὼν καὶ ἀπὸ τὴν Μαριάμ, οἱ ὁποῖοι δὲν κατάλαβαν, ὅπως ἦταν φυσικό, ὅτι καὶ μὲ αὐτὸ τὸ γεγονός ὑποδηλώνεται τυπικὰ τὸ μυστήριο πὺν οἰκονομήθηκε καλὰ, τὸ ὁποῖο θὰ κάνουμε φανερὸ ὅσο εἶναι δυνατόν, μεταφέροντας τὴ φύση τοῦ γεγονότος αὐτοῦ πολὺ εὐκόλα στὸν Χριστό, στὸν ὁποῖο θὰ ἀποδώσουμε καὶ τώρα τὸ πρόσωπο τοῦ Μωυσῆ. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι νομοθέτης καὶ μεσολαβητὴς μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅπως δηλαδὴ ἦταν καὶ ἐκεῖνος. Γιατὶ καὶ αὐτὸς μᾶς ἐπισημανε λέγοντας: «Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς σου θὰ στείλει προφήτη ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς σου, σὰν ἐμένα»¹⁰. Στὸ ἀξίωμα πάλι τῆς ἱερωσύνης τῶν Ἰουδαίων θὰ ληφθεῖ ὁ Ἀαρὼν, καὶ ἡ Μαριάμ θὰ ἀντιπροσωπεύσει τὴ Συναγωγή.

Κατηγόρησαν λοιπὸν τὸν Σωτῆρα μας Χριστὸ καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ μαζὶ μὲ ἐκείνους καὶ ἡ Συναγωγή, καταγγέλλοντάς τον γιὰ παράβαση τῶν θείων ἐντολῶν, λέγοντας: «Ἐὰν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἦταν σταλμένος ἀπὸ τὸν Θεό, δὲν θὰ καταργοῦσε τὸ Σάββατο»¹¹. Ὁργίζονταν ὅμως καὶ μὲ ἄλλον τρόπο, ἐπειδὴ δηλαδὴ μνηστεύθηκε τὴν μαύρη, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν καὶ τὴν πρόσθεσε κατὰ κάποιο τρόπο στὴν πρώτη, δηλαδὴ στὴν Ἰσραηλιτιδα, πὺν

11. Ἰω. 9, 16.

πάλιν ἡ *Συναγωγή*. Ὅτι δὲ διεπρίοντο καταλυομένων αὐτοῖς τῶν
 ἐξ εἰκαίας ἐπιτηρήσεως ἐθνῶν, ἧ καὶ τῶν ἐν τύποις λαληθέντων διὰ
 Μωσέως, οὐ χαλεπὸν συνιδεῖν τὸν ἅπαξ τοῖς εὐαγγελικοῖς ὀμι-
 λούντα συγγράμμασιν. Ὅτι δὲ πάλιν ἐμνηστεύετο τὴν ἐξ ἐθνῶν
 5 Ἐκκλησίαν, μελαιομένην ἔτι διὰ τὸ ἐν γνώσει καὶ τρόποις σκο-
 τεινόν οὐπω γὰρ ἦν ἐν αὐτῇ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ καταλαμπρύν-
 νειν καὶ καταλευκαίνειν εἰδός, συλλέξαίτο μὲν ἄν τις καὶ λίαν
 εὐκόλως τὴν ἐκ προφητῶν ἀπόδεξιν. Πρεπωδέστερον δέ μοι φαί-
 νεται διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίας ἐπιδεικνύειν αὐτό. Οὐκοῦν
 10 ἀλλογενεσί μὲν οὖσι τοῖς Σαμαρείταις ἐκήρυττε, καὶ ἀρχὴν ὡπερ
 τινὰ καὶ θεμέλιον τῆς τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίας ἐν ἐκείνοις προκατε-
 βάλλετο. Ὅτι δὲ ἦσαν ἀλλογενεῖς καὶ τῆς ἐξ Ἰσραὴλ ἀγέλης ἐξη-
 λισμένοι, κατίδοι τις ἂν κἀντεῦθεν ἀπονητί. Τοὺς γὰρ ἑαυτοῦ μα-
 θητὰς καταγγέλλοντας ἐκπέμπων τῶν οὐρανῶν βασιλείας τὸ
 15 κήρυγμα, «Μὴ ἀπέλθητε», φησί, «εἰς ὁδὸν ἐθνῶν, καὶ εἰς πόλιν
 Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε. Πορεύεσθε μᾶλλον πρὸς τὰ ἀπολωλό-
 τα πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ». Ὁρᾷς ὅπως ἐξῶθεν τέθεικεν ἐκεί-
 νους τῶν προβάτων τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ;

Οὐκοῦν οὐπω μὲν τῶν τῆς Ἰσραηλίτιδος ἀποφοιτήσας γά-
 20 μων, τουτέστι τῆς *Συναγωγῆς*, ἔτι δὲ πως αὐτῇ δοκῶν συνοικεῖν,
 ἐπεμνηστεύετο τρόπον τινὰ καὶ ἐπεγάμει τὴν μέλαιναν τὴν ἄλλο-
 γενῆ, τουτέστι τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς
 Ἰουδαίους διαλεγόμενος ἔφασκε· «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ
 ἔστιν ἐκ τῆς αὐτῆς ταύτης, κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν καὶ γενήσεται
 25 μία ποιμήν, εἷς ποιμήν». Δρομύτερον δὲ πως καὶ ἐξελέγχων ὡς
 ἀπειθεῖς ὅτι διαρρηδὴν ἀπεπνθάνοντο λέγοντες «Εἰ σὺ εἶ Χρι-
 στός, εἰπέ ἡμῖν παροησία». Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς «Ἐῖπον
 ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε. Τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πα-
 τρός μου, ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. Ἄλλ' οὐ πιστεύετε, ὅτι οὐκ
 30 ἔστε ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν». Ἴδια γὰρ ἤδη πρόβατα τοὺς ἐξ

11α. Ματθ. 10, 5-6.

12. Ἰω. 10, 16.

ήταν πάλι ἡ Συναγωγή. Ὅτι ὅμως ὀργίζονταν ἐπειδὴ καταργοῦνταν τὰ ἔθιμα τῶν μάταιων νομικῶν διατάξεων, ἢ καὶ αὐτὰ πού με τύπους εἰπώθηκαν μέσω τοῦ Μωυσέως, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τὸ διαπιστώσουμε ἀπὸ ἐκεῖνον πού μιλάει μιὰ καὶ καλὴ στὰ εὐαγγελικὰ βιβλία. Ὅτι πάλι μνηστευόταν τὴν ἕξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία γινόταν πῶς μαῦρη ἑξαεὶς τῆς σκοτεινότητος στὴ γνώση καὶ στοὺς τρόπους συμπεριφορᾶς, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα σ' αὐτὴν τὸ φῶς τὸ ἀληθινό, πού γνωρίζει νὰ φωτίζει καλὰ καὶ νὰ λευκαίνει, θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ διαπιστώσει πολὺ εὐκόλα ἀπὸ τὶς ἀποδείξεις τῶν προφητῶν. Ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πῶς πρέπον νὰ τὸ ἀποδείξω αὐτὸ ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τοῦ Σωτήρα. Λοιπὸν κήρυττε στοὺς Σαμαρεῖτες πού ἦταν ἄλλοεθνεῖς, καὶ ἔθετε κατὰ κάποιον τρόπο με ἐκείνους τὴν ἀρχὴ καὶ τὸν θεμέλιον λίθον τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἔθνῶν. Ὅτι ὅμως οἱ Σαμαρεῖτες ἦταν ἄλλοεθνεῖς καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ πλῆθος τοῦ Ἰσραὴλ, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ δεῖ χωρὶς κόπο καὶ ἀπὸ τὸ ἕξῃς. Ὅταν δηλαδὴ ἔστειλε τοὺς μαθητὲς του νὰ διαδώσουν τὸ κήρυγμα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τοὺς εἶπε: «Στοὺς ἐθνικοὺς νὰ μὴ πηγαίνατε, καὶ σὲ πόλιν Σαμαρειτῶν νὰ μὴ εἰσέλθετε, ἀλλὰ νὰ πηγαίνατε μᾶλλον στὰ χαμένα πρόβατα τῆς γενεᾶς τοῦ Ἰσραὴλ»^{11α}. Βλέπεις ὅτι ἐκείνους τοὺς τοποθέτησε ἔξω ἀπὸ τὰ πρόβατα τῆς γενεᾶς τοῦ Ἰσραὴλ;

Ἄρα λοιπὸν, χωρὶς νὰ πάρει διαζύγιο ἀπὸ τὸν γάμο με τὴν Ἰσραηλίτιδα, δηλαδὴ ἀπὸ τὴ Συναγωγή, καὶ ἐνῶ φαινόταν ὅτι συγκατοικεῖ ἀκόμα με αὐτὴν, μνηστευόταν κατὰ κάποιον τρόπο καὶ παντρευόταν με δεύτερο γάμο τὴν μαῦρη τὴν ἄλλοεθνή, δηλαδὴ τὴν ἕξ ἔθνῶν Ἐκκλησία. Γι' αὐτὸ καὶ μιλώντας στοὺς Ἰουδαίους ἔλεγε: «Ἐχω καὶ ἄλλα πρόβατα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὴ τὴ μάνδρα, καὶ πρέπει νὰ τὰ φέρω καὶ ἐκεῖνα στὴ μάνδρα, καὶ νὰ γίνῃ ἓνα ποίμνιο καὶ ἓνας ποιμένας»¹². Καὶ ἐλέγχοντάς τοὺς κάπως αὐστηρότερα ὡς ἀπειθαρχοὺς, ὅταν τὸν ρωτοῦσαν νὰ τοὺς πεί καθαρά, λέγοντας, «Πές μας δημόσια, ἂν εἶσαι σὺ ὁ Χριστός»¹³, ὁ Χριστὸς τοὺς ἀπάντησε: «Σᾶς τὸ εἶπα, ἀλλὰ δὲν πιστεύετε. Τὰ ἔργα πού κάνω ἐγὼ σὶδ ὄνομα τοῦ Πατέρα μου, αὐτὰ μαρτυροῦν γιὰ μένα, ἀλλὰ δὲν πιστεύετε, γιὰτὶ δὲν εἶσατε ἀπὸ τὰ δικά μου πρόβατα»¹⁴. Δικά του πρόβατα

13. Ἰω. 10, 24.

14. Ἰω. 10, 25.

ἔθνῶν ἀπεκάλει. Ἐφ' ᾧ και λίαν οἱ Φαρισαῖοι διαπριώμενοί τε και χαλεπαίνοντες, ὡς ἀγαπῶντι μὲν τοὺς ἄλλογενεῖς, παρ' οὐδέν δέ τὸ θεῖον ποιουμένῳ, νόμον ἐπισκῆπτοντες ἔφασκον· «Οὐ καλῶς ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι Σαμαρεῖτης εἶ σὺ και δαιμόνιον ἔχεις;». Εἰ μὴ 5 γὰρ, φασί, τὰ Σαμαρειτῶν, εἰ μὴ φιλέλλην ἦσθα και φιλαλλογενής, οὐκ ἂν ὄλωσ ἀνεμίχθης τοῖς ἐξ ἔθνῶν. Και εἰ μὴ τὸ ἐν Ἑλληνισι δαιμόνιον ὑπῆρχεν ἐν σοὶ («δαιμονιώντας» γὰρ ἐκάλουν τοὺς εἰδωλολάτρας, διὰ τὸν ἐν αὐτοῖς ὄντα διάβολον), οὐκ ἂν ἐν τῷ μηδενί, φασίν, ἐποιήσω λόγῳ τῶν νομικῶν ἐνταλμάτων τὴν παρά- 10 βασιν. Και ὅτι μάλιστα πληρώσις μᾶλλον ἐστὶ νόμου τὰ διὰ Χριστοῦ, και οὐ παράβασις, κατὰ τὸ εἰρημένον παρ' αὐτοῦ· «Οὐκ ἤλθον καταλύσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι». Ἦν γὰρ μόνου τοῦ γράμματος μετασκευῆ πρὸς ἀλήθειαν.

Ὁ μὲν οὖν τῆς ἐπὶ τῇ μελαίνῃ κατηγορίας τρόπος ἐν τούτοις, 15 και ἡ τῆς ἐν Χριστῷ δυστροπίας εἰκῶν, ὡς ἐν τοῖς κατὰ Μωσέα ληφθήσεται, τὴν δέ τούτῳ και γείτονα και ἀδελφὴν λοιδορίαν εἰσοίσομεν ὡς ἐκ τύπου πάλιν ἐπὶ τὸ ἀληθὲς μεταστοιχειοῦντες τῶν λεγομένων τὸν νοῦν. «Οὐ γὰρ μόνῳ», φησί, «τῷ Μωσεῖ λελάληκε Κύριος, ἀλλὰ και ἡμῖν ἐλάλησεν». Ἐξ ἀλαζονείας ὁ λόγος, 20 ἐκ διακένου φουσημάτων ἢ φωνῆ. Χρηναὶ γὰρ δὴ που φρονοῦντας ὀρθῶς μὴ πάντως εἰς ἴσον ἀναβαίνειν ἐπέγεσθαι μέτρον τῷ δικαίως ἀκούσαντι, «Οὐδὰ σε παρὰ πάντα, και χάριν εὗρες παρ' ἐμοί», ἀνατιθέναι μᾶλλον τὰ ἐφ' οἷς τετίμηνται χαριστήρια, τὴν ἄνωθεν ὠρισμένην οὐχ ὑπερβαίνοντες τάξιν, οὔτε μὴν ἀρπάζοντας ἐαν- 25 τοῖς τὴν οὕτω δοθεῖσαν τιμὴν, ὅπερ ἂν νοοῖτο δικαίως τῆς ἐσχάτης ἀλαζονείας οὐκ ἄμοιροῦν. Ἄλλ' ἐννόει πάλιν τὸν μὲν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, φανερόν τοῖς Ἰουδαίοις καθιστῶντα τοῦ Θεοῦ και Πατρὸς τὸν αὐτῷ και μόνῳ φυσικῶς ἐγνωσμένον σκοπόν, και λέγοντα· «Ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ, ἀλλ' ὁ πέμψας με Πα-

15. Ἰω. 8, 48.

16. Ματθ. 5, 17.

δηλαδή ονόμαζε τούς έθνικούς. Γι' αυτό και οί Φαρισαίοι όργισμένοι και δυσφορώντας, έπειδή αγαπούσε τούς άλλοεθνείς, και δέν λογάριαζε τόν νόμο τοῦ Θεοῦ καθόλου, κατηγορώντας τον έλεγαν «Δέν εἶχαμε δίκαιο όταν λέγαμε, ότι εἶσαι Σαμαρείτης και ἔχεις δαιμόνιο;»¹⁵. Γιατί, ἄν δέν ἦσουν Σαμαρείτης, λένε, και ἄν δέν ἦσουν φίλος τῶν Ἑλλήνων και άλλοεθνής, δέν θά εἶχες ἀναμιχθεῖ μέ τούς έθνικούς. Και ἄν δέν ὑπῆρχε τό έλληνικό δαιμόνιο μέσα σου (γιατί ονόμαζαν δαιμονισμένους τούς εἰδωλολάτρες, έπειδή μέσα τους ὑπῆρχε ὁ διάβολος), δέν θά θεωροῦσες, λένε, ὡς κάτι ἀσήμαντο τήν παράβαση τῶν ἐντολῶν τοῦ νόμου. Και ὅτι βέβαια αὐτά πού διδάσκει ὁ Χριστός ἀποτελοῦσαν συμπλήρωση τοῦ νόμου μᾶλλον και ὄχι παράβαση, γίνεται φανερό ἀπό αὐτό πού εἰπώθηκε ἀπό αὐτόν «Δέν ἤρθα νά καταργήσω τόν νόμο, ἀλλά νά τόν συμπληρώσω»¹⁶. Ἐλλάξε δηλαδή μόνο τό γράμμα για τήν ἀλήθεια.

Ἡ ὁμοιομορφία τῆς κατηγορίας για τήν Αἰθιοπίσσα μέ αὐτά και ἡ εἰκόνα τῆς δυστροπίας κατά τοῦ Χριστοῦ, θά ἐκκληφθοῦν σάν ἀποδιδόμενα στόν Μωυσῆ, ἐνῶ τήν κατηγορία πού εἶναι γειτονική και ἀδελφική πρὸς αὐτόν, θά τήν παρουσιάσουμε πάλι ὑπό μορφή τύπων, μεταβάλλοντας τό νόημα αὐτῶν πού λέγονται πρὸς τήν ἀλήθεια. Λέγει λοιπόν, ὅτι «ὁ Κύριος δέν μίλησε μόνο στόν Μωυσῆ, ἀλλά μίλησε και σέ μᾶς»¹⁷. Τά λόγια αὐτά προέρχονται ἀπό ἀλαζονεία, και λέγονται ἀπό κενόδοξο ἐγωϊσμό. Γιατί ἔπρεπε, σκεπτόμενοι σωστά, νά μή διάζονται νά ἀνεβοῦν στό ἴδιο ἐπίπεδο μέ ἐκείνον πού ἄκουσε, «Σέ γνωρίζω περισσότερο ἀπό ὄλους, και ἔχω ἰδιαίτερη ἐκτίμηση ἀπέναντί σου»¹⁸, και νά ἐκφράζουν μᾶλλον τῆς εὐχαριστίας τους για τήν ἐκτίμηση μέ τήν ὁποία εἶχαν τιμηθεῖ, χωρίς νά ξεπερνοῦν τήν τάξη πού καθορίσθηκε ἀπό πάνω, οὔτε και νά ἀρπάζουν για τόν ἑαυτό τους τήν τιμή πού δόθηκε μέ τόν τρόπο αὐτόν, πράγμα πού θά μποροῦσε δίκαια νά θεωρηθεῖ, ὅτι δέν ἀπεῖχε ἀπό τήν ἔσχατη ἀλαζονεία. Ἐλλά σκέψου πάλι, ὅτι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, κάνοντας φανερό στους Ἰουδαίους τόν σκοπό τοῦ Θεοῦ και Πατέρα, πού μόνο σ' αὐτόν ἦταν κατά τρόπο φυσικό γνωστός, λέγει «Δέν μιλῶ ἀπό τόν ἑαυτό μου, ἀλλά ὁ Πατέρας μου πού μέ

17. Ἄριθμ. 12, 2.

18. Ἐξ. 33, 12.

τήρ, αὐτός μοι ἐντολήν δέδωκε τί εἶπω καί τί λαλήσω». Καί πάλιν «Τὰ ρήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ, οὐκ ἔστιν ἐμένα, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με». Εἶτα πρὸς τοῦτο πάλιν ἀποθρασύνεται μελετῶντας, τοὺς ἀνόμους Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαίους, καὶ ἐπὶ τῷ λαλήσαι πρὸς τοὺς 5 πατέρας αὐτῶν τὸν Θεόν, οὐ μετρίως ἀπαυθαδειαζομένους, ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας ἀπειθεῖν ἤρημένους. Λέγουσι γάρ· «Ἡμεῖς οἶδαμεν, ὅτι Μωεσεὶ λελάληκεν ὁ Θεὸς τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν».

Ὁρᾶς οὖν ὅπως διὰ τοῦ λέγειν ἐξεπίστασθαι λαλήσαι τὸν 10 Θεὸν Μωσῆ, μονονουχί γάρ τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνό φασι καὶ σκληροτέροις ρήμασι «Μὴ Χριστῷ μόνῳ λελάληκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ», καὶ οὐχὶ τοῖς ἡμετέροις πατράσιν; Ἐν δὲ τῷ, φασί, τῷ Σινῶ «Καὶ ἤκουσε Κύριος. Καὶ ὁ ἄνθρωπος Μωσῆς πρῶτος σφόδρα παρὰ πάντας ἀνθρώπους τοὺς ὄντας ἐπὶ τῆς γῆς». Ἀλαξονείας ὡς ἔοικεν ἀφορμὴν τὴν Μωσεῶς ἐποιοῦντο πρᾶσι Μαριάμ τε καὶ Ἀαρῶν. Ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ καὶ δυσωποῦντος ἐκεῖνου χαλεπαίνει Θεός, καὶ αὐτόκλητος ἐπὶ τὸ δικαίως ἀγανακτεῖν κατὰ τῶν ἐξυβρίσαι τετολμηκότων ἔρχεται τὴν ἐπὶ τῷ γνησίῳ λειτουργῶ καταφρόνησιν εἰς αὐτὸν οἰκειούμενος. Οὕτω νοήσεις καὶ ἐπὶ Χριστοῦ 20 Ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς ἐνούσης αὐτῷ πρᾶσι τὸς τε καὶ φιλανθρωπίας προαλέστεροί πως εἰς καταφρόνησιν ἦσαν οἱ Φαρισαῖοι. Ἀλλ' ἦν, ὡς ἔοικεν, ἀναμφισθητήτως ὄραϊν, ὡς οὐ διαφεύξουσι τὴν ἄνωθεν κίνησιν. Ὡς γὰρ ὑβρισμένος ἐν Υἱῷ, δυσφορήσειν ἔμελλεν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ. Εἶχε γὰρ γινῶσιν ἀδιδάκτως, καὶ διὰ θεοπρεπιτοῦς γνώσεως, τοὺς ἐκ τῆς τῶν Φαρισαίων ὑπεροψίας ἀποπτυσθέντας λόγους.

γ'. Εἶτα τούτοις ἐφεξῆς «Καὶ εἶπε Κύριος παραχρημα», φησί, «πρὸς Μωσῆν καὶ Ἀαρῶν καὶ Μαριάμ· Ἐξέλθετε ὑμεῖς οἱ τρεῖς εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου. Καὶ κατέβη Κύριος ἐν στύλῳ νεφέλης, καὶ ἔστη ἐπὶ θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου». Ὑπεμφαίνει πάλιν ὁ λόγος, ὅτι περ ἔσται κριτῆς ὁ Θεὸς τῶν καταλαλούντων τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατελεύσεται πάντως ἐκ

19. Ἰω. 12, 49.

20. Ἰω. 14, 10.

21. Ἰω. 9, 29.

ἔστειλε, αὐτὸς μοῦ ἔδωσε ἐντολή τί νὰ πῶ καὶ τί νὰ κηρύξω»¹⁹. Καὶ πάλι· «Τὰ λόγια πού σᾶς λέγω, δὲν εἶναι δικὰ μου, ἀλλὰ ἐκείνου πού μὲ ἔστειλε»²⁰. Ἔπειτα γιὰ τὸν ἴδιο λόγο γίνεται περισσότερο αὐστηρός, ἐπειδὴ οἱ παράνομοι γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι αὐθαδεῖαζαν πολὺ, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι ὁ Θεὸς μίλησε στοὺς πατέρες τους, καὶ ὅτι γι' αὐτὸ προτιμοῦν νὰ μὴ πειθαρχοῦν. Γιατὶ λένε· «Ἐμεῖς γνωρίζουμε, ὅτι ὁ Θεὸς μίλησε στὸν Μωυσῆ, ἐνῶ αὐτὸν δὲν γνωρίζουμε ἀπὸ πού προέρχεται»²¹.

Βλέπεις λοιπὸν ὅτι μὲ τὸ νὰ λένε πὼς γνωρίζουν καλὰ ὅτι ὁ Θεὸς μίλησε στὸν Μωυσῆ, εἶναι σὰν νὰ ἐπαναλαμβάνουν, καὶ μάλιστα μὲ σκληρότερα λόγια, ἐκεῖνο τὸ ἀρχαῖο, «Μήπως μόνο στὸν Χριστὸ μίλησε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας»²², καὶ ὄχι στοὺς πατέρες μας. Καὶ ἐκεῖνο πού εἶπαν στὸ Σινᾶ· «Καὶ ἀκουσε ὁ Κύριος αὐτὸν τὸν γογγυσμὸ τους. Καὶ ὁ ἄνθρωπος Μωυσῆς ἦταν πολὺ πρᾶος, περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς»²³. Φαίνεται δηλαδὴ ὅτι ἡ Μαριὰμ καὶ ὁ Ἄαρὼν ἐξέλαβαν τὴν πραότητα τοῦ Μωυσῆ ὡς ἀλαζονεία. Ἄλλὰ ὡστόσο, καὶ ὅταν ἐκεῖνος παρακαλοῦσε, ὁ Θεὸς ὀργιζόταν, καὶ ἔφτασε δίκαια νὰ ἀγανακτήσει ἐναντίον ἐκείνων πού τόλμησαν νὰ τὸν ἐξυβρίσουν, θεωρώντας τὴν περιφρόνηση τοῦ γνήσιου λειτουργοῦ του ὡς περιφρόνηση δική του. Ἔτσι πρέπει νὰ σκεφθεῖς καὶ γιὰ τὸν Χριστό. Γιατί, ἐξαιτίας τῆς πραότητος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Χριστοῦ οἱ Φαρισαῖοι ὀδηγοῦνταν πρὸ εὐκολα στὴν περιφρόνησή του. Ὅμως, ὅπως φαίνεται, μποροῦσαν νὰ ἀντιληφθοῦν, ὅτι δὲν θὰ διαφύγουν τὴν κίνηση τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ἐπειδὴ ἐξυβρίσθηκε στὸ πρόσωπο τοῦ Υἱοῦ, ἐπρόκειτο νὰ δυσφορήσει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας. Καθόσον γνώριζε, χωρὶς νὰ τὰ μάθει, μὲ τὴ θεοπρεπῆ γνώση, τὰ λόγια πού ἐξέμεσε ἡ ὑπεροψία τῶν Φαρισαίων.

3. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ λέγει· «Καὶ ὁ Κύριος εἶπε στὸν Μωυσῆ καὶ στὸν Ἄαρὼν καὶ στὴ Μαριὰμ· Πηγαίετε καὶ οἱ τρεῖς σας στὴ σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου. Κατέβηκε καὶ ὁ Κύριος μὲ τὴ μορφή στύλου νεφέλης καὶ στάθηκε στὶς πόρτες τῆς σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου»²⁴. Ὑποδηλώνει δηλαδὴ ὁ λόγος, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ εἶναι κριτῆς ἐκείνων πού κατηγοροῦν τὸν Σωτῆρα μας Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ θὰ ὀργισθεῖ

22. Ἄριθμ. 12, 2.

23. Ἄριθμ. 12, 3

24. Ἄριθμ. 12, 4-5.

δίκης εἰς ὄργην τοῖς διαλοιδορεῖσθαι τετολμηκόσι καὶ φιλονεικῆσαι πρὸς ἰσοτιμίαν αὐτῶ. Δι' Υἱοῦ δὲ πάντως ἢ κρίσις, συνόντος δηλονότι ἀδιαστίκτως τοῦ τεκόντος αὐτῶ, κατὰ τό· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί». Ἐπειδὴ δὲ τῶ τὰ δίκαια κρίνοντι 5 παρεστώτες ἐφαίνοντο Μαριάμ τε καὶ Ἀαρῶν, «Ἀκούσατε», φησί, «τῶν λόγων μου. Ἐὰν γένηται», φησί, «προφήτης ὑμῖν τῷ Κυρίῳ, ἐν ὄραματι αὐτῶ γνωσθήσομαι καὶ ἐν ὑπνῷ λαλήσω αὐτῶ, οὐχ οὕτως ὡς ὁ θεράπων μου Μωσῆς ἐν ὄλῳ τῶ οἴκῳ μου πιστός ἐστι· στόμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῶ, ἐν εἶδει, καὶ οὐ δι' αἰνιγμά- 10 των. Καὶ τὴν δόξαν Κυρίου εἶδε». Μωσῆς τὸ ἐξαίρετον ἐν θεοπταιαίς παρὰ τοὺς ἄλλους διὰ τούτου τετήρηται, καὶ τὸ ἐξηλλαγμένως δύνασθαι τῶν θείων παρακροᾶσθαι λόγων, ἐπεμαρτυρήθη καλῶς.

Τοῦτο δ' ἂν ἴδοις ἀληθέστερον ἐπὶ Χριστῶ. Οὐ γὰρ ὥσπερ ἐν 15 προφήταις ἐλάλησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, οὕτω καὶ ἐν Υἱῶ, ἀλλ' οἱ μὲν οὖν διὰ τοῦ Πνεύματος ἐχορηγοῦντο τὴν γνῶσιν ὧν ἔδει μαθεῖν, ὁ δὲ οἶδεν οὐ διδακτικῶς τὰ ἐν Πνεύματι βουλευόμενα, ὡς σοφία καὶ βουλή τοῦ γεννήσαντος. Καὶ οἱ μὲν μακάριοι προφήται τὴν δι' αἰνιγμάτων ἐδέχοντο θεωρίαν τῆς δόξης αὐτοῦ («Θεὸν 20 γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε», θεωρεῖται δὲ μόνῳ τῷ κατὰ φύσιν Υἱῶ, καὶ οὕτως ἂν νοοῖτο θεοπρεπῶς. Καὶ τούτου μάρτυς αὐτὸς ἡμῖν Σωτὴρ γενήσεται, λέγων «Οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα ἑώρακέ τις, εἰ μὴ ὁ ὧν παρὰ τοῦ Θεοῦ οὕτος ἑώρακε τὸν Πατέρα». Οὐκοῦν οὐκ εὐλόγως, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ δυσσεβῶς Ἰουδαῖοι τὸ λαλήσαι τοῖς 25 πατράσιν αὐτῶν τὸν Θεὸν προϊσχύμενοι, παρ' οὐδὲν ἐποιοῦντο λέγοντα τὸν Χριστόν, ὅπερ ἤκουσε παρὰ τοῦ Πατρὸς, ταῦτα καὶ λαλεῖν. Τὰ μὲν γὰρ ἐν τῷ ὄρει τῷ Σινῆ σκιαὶ καὶ τύποι εἰσὶ καὶ αἰνίγματα, κεκρυμμένην τινὰ καὶ οὐ σφόδρα συμφανῆ τὴν τοῦ διαστελλομένου γνῶσιν ὠδίνοντα), Χριστὸς δὲ τῶν τοῦ Πατρὸς

25. Ἰω. 10, 38.

26. Ἀριθμ. 12, 6-8.

δικαιολογημένα έναντίον αὐτῶν πού τῶλμησαν νά κακολογήσουν, καί νά διεκδικήσουν ἴδια τιμή μέ αὐτόν. Καί ἡ κρίση θά γίνει διά τοῦ Υἱοῦ μέ τήν παρουσία, χωρίς νά διακρίνεται, Ἐκείνου πού τόν γέννησε, σύμφωνα μέ τό «Ἐγώ εἶμαι μέσα στόν Πατέρα, καί ὁ Πατέρας μέσα σέ μένα»²⁵. Καί ἐπειδή ὁ Ἄαρών καί ἡ Μαριάμ φαίνονταν ὅτι στέκονται μπροστά σέ ἐκείνον πού κρίνει δίκαια, τοὺς λέγει «Ἀκούστε τὰ λόγια μου. Ἐάν κάποιος ἀπό σᾶς γίνει προφήτης τοῦ Κυρίου, θά γίνω γνωστός σ' αὐτόν μέ ὄραμα, καί θά τοῦ μιλήσω κατά τόν ὕπνο του, καί ὄχι ἔτσι ὅπως στόν δοῦλο μου Μωυσῆ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἐμπιστευμένος μου στήν καθοδήγηση ὅλου τοῦ λαοῦ μου. Σ' αὐτόν μιῶ στόμα μέ στόμα καί κατά πρόσωπο, καί ὄχι μέ αἰνίγματα, καί αὐτός εἶδε τή δόξα τοῦ Κυρίου»²⁶. Ὁ Μωυσῆς διατήρησε μέ αὐτά τὰ λόγια τό ἐξαιρετο προνόμιο τῆς θεοπτίας, ἀντίθετα πρὸς τοὺς ἄλλους, καί ἐπιβεβαιώθηκε καλά, ὅτι μπορεῖ νά ἀκούει τὰ θεῖα λόγια κατά διαφορετικό τρόπο ἀπό τοὺς ἄλλους.

Αὐτό βέβαια θά μπορούσες νά τό δεῖς ἀληθέστερα στόν Χριστό. Γιατί ὁ Θεός καί Πατέρας δέν μίλησε στόν Υἱό, ὅπως μίλησε στους προφῆτες, ἀλλ' ἐκείνοι δέχονταν τή γνώση αὐτῶν πού ἔπρεπε νά μάθουν μέσω τοῦ Πνεύματος, ἐνῶ αὐτός γνώριζε τίς ἀποφάσεις τοῦ Πνεύματος ὄχι μέ διδασκαλία, ἀλλά ὡς σοφία καί θέληση ἐκείνου πού τόν γέννησε. Καί οἱ μακάριοι βέβαια προφῆτες τῆ θεῖα τῆς δόξας του τήν δέχονταν μέ αἰνίγματα (γιατί λέγει «τόν Θεό δέν τόν εἶδε ποτέ κανεῖς»²⁷, ἀλλά βλέπετε μόνο ἀπό τόν κατά φύση Υἱό, καί ἔτσι νοεῖται μέ τρόπο πού ταιριάζει σέ Θεό. Καί αὐτό μᾶς τό βεβαιώνει ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας, λέγοντας «Κανένας δέν ἔχει δεῖ τόν Πατέρα, παρὰ μόνο αὐτός πού βρῖσκεται κοντά στόν Θεό. Μόνο αὐτός εἶδε τόν Πατέρα»²⁸. Ἐπομένως ἀδικαιολόγητα, ἢ καλύτερα μέ μεγάλη ἀσέβεια, ἰσχυριζόμενοι οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι ὁ Θεός μίλησε στους πατέρες τους, δέν ἔδιναν σημασία ὅταν ὁ Χριστός ἔλεγε, ὅτι αὐτά πού ἄκουσε ἀπό τόν Πατέρα, αὐτά καί τοὺς ἔλεγε. Γιατί αὐτά πού εἰπώθηκαν στό ὄρος Σινᾶ, ἦταν σκιές καί τύποι καί αἰνίγματα, πού κρυφοροῦσαν κάποια κρυφή καί ὄχι τελείως φανερῆ γνώση ἐκείνου πού διατασσόταν), ἀντίθετα ὁ Χριστός εἶχε ἀκούσει ὁ ἴδιος τὰ λόγια

27. Ἰω. 1, 18.

28. Ἰω. 6, 46.

ρημάτων αὐτήκοος ἦν, εἰ δέ τι πρόπει δια τὴν τοῦ νοήματος ἀπα-
 ραίτητον χρείαν καὶ σωματικώτερον εἶπειν. Εἰσφέρει γε μὴν καὶ
 πολλὴν ὁ λόγος τὴν ἐπὶ Χριστῶ διαφορὰν, ὡς πρὸς ἅπαντας τοὺς
 ἑτέρους, «*Ἐν ὄλω γὰρ τῷ οἴκῳ μου πιστός ἐστιν*». Ἡ οὐχὶ διὰ τού-
 5 του μερικὴν μὲν τινα καὶ συμμεμετρημένην τὴν οἰκονομίαν ἐπιδει-
 κνύει τὴν διὰ νόμου καὶ προφητῶν, γενικὴν δὲ καὶ καθόλου τὴν
 διὰ Χριστοῦ;

Ὁ μὲν γὰρ νόμος ἓνα τὸν ἐξ Ἰσραὴλ ἔσωζεν οἶκον, Χριστὸς δὲ
 οὐχ οὕτως, σύμπαντά τε τὸν κόσμον διὰ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν καὶ
 10 δι' αἵματος τοῦ ἰδίου ἀγοράζων, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τῷ Θεῷ
 καὶ Πατρὶ Διὸ τοίνυν φησὶν «*Οὐκ ἐφοβήθητε καταλαλήσαι κατὰ
 τοῦ θεράποντός μου Μωσῆ*», Τοιοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ διὰ τοῦ προφή-
 του πρὸς τοὺς ἀνοσίους Φαρισαίους καὶ πάλαι λαλούμενον διὰ
 τὰς ἐπὶ Χριστῶ φυλαρίας τε καὶ ἀθυρογλωττίας «*Ἵμεῖς δὲ προσ-*
 15 *άγετε ἄδε, υἱοὶ ἄνομοι, σπέρμα μοιχῶν καὶ πόρνης Ἐν τίνι ἐνε-*
τροφήσατε, καὶ ἐπὶ τίνα ἠνοίζατε τὸ στόμα ὑμῶν, καὶ ἐπὶ τίνα ἐχα-
λάσετε τὴν γλῶσσαν ὑμῶν», Ὅλως γὰρ ὥσπερ τῇ θεομάχῳ γλώσ-
 σῃ τὰς ἡνίας χαλάσαντες οἱ Φαρισαῖοι, εὐτροχωτάτην τρόπον
 20 ἄλαξονεῖαν ἀναφυσσώμενοι, τοὺς ἐξ ἀπονοίας ἐρεύγονται λό-
 γους, οἷς καὶ λίαν ἐπαυγήσας ὁ Μωλωδός «*Εἶπα*», φησί, «*τοῖς πα-*
ρανομοῦσι Μὴ παρανομεῖτε, καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι Μὴ ὑψοῦτε
κέρας, μὴ ἐπαίρεσθε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν, καὶ μὴ λαλεῖτε κατὰ
τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν». Παρηγόμον γὰρ ὄντως ὃν ἠκιστα χρὴ δυσ-
 25 σεβῶς κατακρίνοντας, καὶ εἰς ὕψος τὸ κέρας ἐπαίροντες, ἀλοῖεν
 ἂν, οὐ μόνω παραχωροῦντες Χριστῶ, τὸ εἶδέναι τὸ θέλημα τοῦ
 Πατρὸς, καὶ αὐτοὶ δὲ μᾶλλον ἐπίστασθαι τοῦτο διῶσχυριζόμενοι,
 διὰ τοῦ λέγειν, καθάπερ ἤδη προείρηται: «*Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μω-*
σεῖ λελάληκεν ὁ Θεός», ὡς καὶ ἀπειθεῖν διὰ τοῦτο σπονδάζειν

29. Ἄριθμ. 12, 7.

30. Ἄριθμ. 12, 8.

του Πατέρα, αν πρέπει για την απαραίτητη ανάγκη του νοήματος να μιλήσουμε και πιο σωματικά. Ο λόγος άλλωστε του Θεού παρουσιάζει μεγάλη διαφορά στον Χριστό, σε σχέση με όλους τους άλλους «Γιατί είναι ο έμπιστευμένος μου στην καθοδήγηση όλου του λαού μου»²⁹. «Η μήπως με αυτό δεν δείχνει μερική και περιορισμένη την οικονομία του νόμου και των προφητών, ενώ γενική και πλήρη εκείνη του Χριστού;

Και πράγματι ο νόμος έσωζε έναν λαό, τον Ισραηλιτικό, ενώ ο Χριστός, όχι έτσι, αλλά με την πίστη σ' αυτόν και με το ίδιο του το αίμα εξαγοράζει όλον τον κόσμο, όπως έχει γραφεί, στον Θεό και Πατέρα. Γι' αυτό λοιπόν λέγει: «Δέν φοδηθήκατε να κατηγορήσετε τον δούλο μου Μωυσή»³⁰. Αυτό βέβαια είναι εκείνο που λέγεται από τον προφήτη προς τους άνιερους Φαρισαίους, και διαδίδεται από παλιά, για τις φλυαρίες και άθυροστομίες τους εις βάρος του Χριστού. «Σείς όμως, υιοί παράνομοι, οδηγείτε έδώ απογόνους μοιχών και πόρνης. Εις βάρος τίνος βρήκατε απόλαυση, σε ποιόν άνοιξατε ύβριστικά το στόμα σας, και έναντίον τίνος αφήσατε τη γλώσσα σας να άσχημονήσει»³¹. Γιατί σαν να χαλάρωσαν όλος διόλου τὰ χαλινάρια της αντίθετης γλώσσας τους οι Φαρισαίοι, έκαναν κατά κάποιο τρόπο ταχύτερη τη βλασφημία έναντίον του Χριστού, και κομπάζοντας με ύπερογκη άλαζονεία, εκσφενδονίζουν τὰ λόγια της άνοησίας τους, έναντίον των οποίων με πόνο μεγάλο ο Ψαλμωδός λέγει: «Είπα σ' αυτούς που παρανομοϋν: Μή παρανομείτε. Και σε εκείνους που άμαρτάνουν: Μήν ύψώνετε άλαζονικά τη δύναμή σας. Μή σηκώνετε ψηλά τη δύναμή σας, και μη λέτε λόγια άδικα έναντίον του Θεού»³². Γιατί πραγματικά παρανομοϋσαν, κατακρίνοντας με άσέβεια εκείνον που δεν έπρεπε καθόλου, και τψώνοντας άλαζονικά τη δύναμή τους, συλλαμβάνονταν να μη αναγνωρίζουν μόνο στον Χριστόν τὸ να γνωρίζει τὸ θέλημα του Πατέρα, αλλά και να ισχυρίζονται ότι αυτοί τὸ γνωρίζουν αυτό περισσότερο, με τὸ να λένε, όπως έχει ήδη λεχθεί προηγουμένως, «Εμείς γνωρίζουμε, ότι ο Θεός μίλησε στον Μωυσή»³³, ώστε και να φροντίζουν έξαιτίας αυτού να μη πιστεύουν.

31. Ήσ. 57, 3-4.

32. Ψαλμ. 74, 5-6.

33. Ίω. 9, 29.

Καὶ ἀπέστη μὲν τῷ τηνικάδε τῆς τοῦ μαρτυρίου σκηνῆς ἡ νεφέλη. Λεπρῶσα δὲ παραχρῆμα ἐφαίνετο Μαριάμ, καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς χιών. Καὶ γὰρ ταῖς εἰς Χριστὸν παροινίαις καὶ τοῖς ἀνοσίοις τῶν Ἰουδαίων τολμήμασιν ἐπασχάλλουσα, καὶ διατεθεῖσα
 5 πικρῶς ἀνέπη τρόπον τινὰ καὶ ἀναπεφοίτηκε τῆς Συναγωγῆς, ἡ θεία τε καὶ ἀκήρατος φύσις, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ Χριστοῦ· «Ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου». Καταβεθηκῶς γὰρ ὁ Κύριος ἐν στύλῳ νεφέλης ὡς νεφέλη πάλιν ἀποφοιτᾷ, κατὰ τὸν ἐν γράμματι τύπον. Ἐπειδὴ δὲ τῆς τῶν Ἰου-
 10 δαίων Συναγωγῆς εἰκότως ἀπενοσφίζετο, ἀκάθαρτος ἀνεδείχθη παραχρῆμα, καὶ ἀκάθαρτος οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' εἰς ἀκρότητα δραμοῦσα τοῦ πάθους. Τὸ γὰρ σφόδρα καταλευκαίνεσθαι τὸν λεπτροθέντα λέγειν, τῆς νόσου τὴν ἐπίτασιν ἔχει. Τί δ' ἂν γένοιτο χιόνος τὸ λευκότερον; Ἦν γὰρ δὴ καὶ εἰκός, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον, καὶ
 15 ἀναμφιδόλως ἔχον τὸ ἐν παντί γενέσθαι κακῶ τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν τῆς τοῦ διασώζοντος ἀποπεσοῦσαν φροντίδος.

Ὁ μὲν οὖν ἀτίθασός τε καὶ φιλοσκώμμων τῶν ἀγελαίων ἔσμός, ἀκαθαροσία τε καὶ ἀτιμία κολάζεται, κατὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἀγίων ὀρθῶς εἰρημένον πρὸς τὸν Θεόν· «Πλήρωσον τὰ πρόσωπα
 20 αὐτῶν ἀτιμίας, καὶ γνώσωσιν ὅτι ὄνομά σοι Κύριος». Συγκατηγορήσας δὲ τῇ Μαριάμ οὐ συλλεπροῦται χρησίμως ὁ Ἄραων, καίτοι τὴν ἴσην ἐποφλήσας τῷ κρίνοντι δίκην. Ἐπειδὴ γὰρ τίμιον καὶ μέγα παρὰ Θεῶ τῆς ἱερωσύνης τὸ χρῆμα, ταύτητοι τὸ ἐν λέπρῳ φαίνεσθαι διαφυγῶν, λύπη μᾶλλον τῇ ὑπὲρ τῆς τοῦτο πα-
 25 θούσης ἐκολάζετο, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ Θεοῦ· «Περιζώσαθε καὶ κόπτεσθε, οἱ ἱερεῖς, θρηνεῖτε, οἱ λειτουργοῦντες θυσιαστηρίῳ, εἰσέλθετε ἐν σάκκοις, λειτουργοῦντες Θεῶ, ὅτι ἀπέλειπεν ἐξ οἴκου Θεοῦ ἡμῶν θυσία καὶ σπονδή». Πρόσεισι δὲ λέγων τῷ πανσόφῳ Μωσῆ· «Δέομαι, Κύριε, μὴ συνεπιθῇ ἡμῖν ἁμαρτίαν,

34. Ἱερ. 12, 7.

35. Ψαλμ. 87, 17.

Και ἔφυγε βέβαια τότε τὸ σύννεφο ἀπὸ τῆ σκηνῆ τοῦ Μαρτυρίου, ὅμως ἡ Μαριὰμ ἐμφανίσθηκε ἀμέσως νὰ εἶναι λεπτῆ, καὶ μάλιστα ὄχι ἔτσι ἀπλᾶ, ἀλλὰ ἄσπρη σὰν τὸ χιόνι. Καταλυτημένη δηλαδὴ κατὰ κάποιον τρόπο ἢ θεία καὶ ἀμόλυπτη φύση ἀπὸ τὶς ἀπρεπεῖς συμπεριφορὲς τοὺς ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὶς θρασύτατες πράξεις τῶν Ἰουδαίων, ἔφυγε ἀπὸ τῆ Συναγωγῆ, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού εἶπε ὁ Χριστός: «Ἐγκατέλειψα τὸν λαὸ μου, ἄφησα τὴν κληρονομία μου»³⁴. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Κύριος εἶχε κατεβεῖ σὰν στύλος νεφέλης, σὰν νεφέλη πάλι φεύγει, σύμφωνα μὲ τὸν τύπο τῆς Γραφῆς. Καὶ ὅταν ἀπομακρύνθηκε δικαιολογημένα ἀπὸ τῆ Συναγωγῆ τῶν Ἰουδαίων, αὐτὴ ἀμέσως ἐγινε ἀκάθαρτη, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἀκάθαρτη, ἀλλὰ ἔφτασε στὸ ἔσχατο σημεῖο τῆς ἀρρώστιας. Γιατὶ λέγοντας ὅτι αὐτὸς πού ἐμφάνισε λέπρα ἐγινε κάτασπρος, σημαίνει τὸ μέγεθος τῆς ἀσθένειας. Καὶ τί θὰ μπορούσε νὰ εἶναι πῶς λευκὸ ἀπὸ τὸ χιόνι; Ἦταν ἄλλωστε φυσικὸ, ἢ μᾶλλον ἀναγκαῖο καὶ ἀναμφισβήτητο, τὸ νὰ φτάσει ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων σὲ κάθε κακὸ, ἀφοῦ ξέπεσε ἀπὸ τῆ φροντίδα ἐκείνου πού τὴν ἔσωζε.

Καὶ τὸ ἀτίθασο βέβαια πλῆθος καὶ ἀρεσκόμενον νὰ χλευάζει χυδαῖα, τιμωρεῖται μὲ ἀκαθαροσύνη καὶ ἀτιμία, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο πού ὀρθᾶ εἰπώθηκε στὸν Θεὸ ἀπὸ τοὺς ἀγίους: «Γέμισε τὰ πρόσωπά τους μὲ ἀτιμία καὶ θὰ ἀναγκασθοῦν νὰ ἀναγνωρίσουν ὅτι τὸ ὄνομά σου εἶναι Κύριος»³⁵, ὅμως, ἂν καὶ μαζὶ μὲ τῆ Μαριὰμ τὸν εἶχε κατηγορήσει καὶ ὁ Ἄαρων, δὲν ἀρρωσταίνει ἀπὸ λέπρα καὶ αὐτὸς ὅπως ἔπρεπε, ἂν καὶ καταδικάσθηκε μὲ τὴν ἴδια τιμωρία τοῦ Κριτῆ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης εἶναι πολύτιμο καὶ μεγάλο γιὰ τὸν Θεό, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἂν καὶ φαινόταν ὅτι εἶχε διαφύγει τὸ νὰ παρουσιάζεται λεπρωμένος, τιμωρήθηκε μὲ λύπη γιὰ ἐκείνην πού τὸ εἶχε πάθει αὐτό, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο πού εἶχε εἰπωθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό: «Ζωσθεῖτε καὶ χτυπήστε τὸ στήθος σας ἀπὸ λύπη, θρηνηστε, σεῖς πού λειτουργεῖτε στὸ θυσιαστήριον. Μπεῖτε μέσα σὲ πένθιμους σάκκους σεῖς πού ὑπηρετεῖτε τὸν Θεό, γιατί ἔχει λείψει ἐξολοκλήρου ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ σας ἡ θυσία καὶ οἱ σπονδές»³⁶. Πηγαίνει ὅμως ὁ Ἄαρων στὸν πάνσοφο Μωυσῆ καὶ τοῦ λέγει: «Σὲ ἰκετεύω, κύριε,

36. Ἰωήλ 1, 13-14.

διότι ἠγνοήκαμεν καθ' οὗ ἡμάρτομεν». Οἱ γὰρ γένοι μὲν ὄντες ἐξ Ἰσραήλ, καὶ τῆ κατὰ σάρκα σχέσει τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς οὐκ ὄντες ἀλλότριοι, μυστηρίων δὲ τῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀποδεδειγμένοι ταμίαι, τὰ ὑπὲρ τῶν ἐν ἀγνοίας ἡμαρτηκόντων ἀναφέ-
 5 ρειν ἔμελλον προσευχάς, καίτοι συμπτάισαντες ἐν ἀρχῇ. Μὴ συνεπιθέσθαι δὲ τῆ τοῦ Πατρὸς ὁρηγῆ παρακαλοῦσι Χριστόν, ὅπερ ἐποίει λέγων ὁ Παῦλος «Ἀδελφοί, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας καὶ ἡ δέησις πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτῶν εἰς σωτηρίαν». Ἄλλ' ἦν τοῦτο λέγων καὶ οἰκονόμος μυστηρίων Θεοῦ, καὶ ἱε-
 10 ρουργὸς τοῦ θείου κηρύγματος, ὅπερ ἦν τότε καὶ ὁ Ἀαρών. Βοῶντος δὲ τοῦ Μωσέως ὑπὲρ τῆς λελερωμένης καὶ ἰάσασθαι παρακαλοῦντος αὐτήν, ὑπερτίθεται τὸ συγγνώμη Θεός «Ἀφορισθήτω», λέγων, «ἑπτὰ ἡμέρας ἔξω τῆς παρεμβολῆς, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται πάλιν».

15 δ'. Ἡμῖν ὡς ἐν εἰκόνι διαδεικνύοντος τοῦ λόγου, ὅτι ταχεῖα μὲν εἰς ἔλεειν καὶ τρόπον τινὰ πρὸς τὸ παρακαλεῖν ἑαυτήν ἡ θεία φύσις ἐτοιμοτάτη, τῷ δὲ πλήθει πολλάκις ἢ τῷ μεγέθει τῶν ἡμετέρων πταισμάτων ἀποτραχύνεται καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἐνόχοις φιλανθρωπίαν ἀναδύεται. Σημαίνει δὲ κάκεينو, κατὰ γε τὸν ἡμέτερον
 20 νοῦν, ὅτι πολλὴ μὲν ἁγίων πρεσβεία ἀναβέβηκε πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ, οὐκ ἐνδεχομένου δὲ τοῦ μὴ κολασθῆσεσθαι πρόπειν αὐτόν, οὐκ ἐπὶ τοῖς τυχοῦσι κατεγνωσμένων, δεύτερον ἐτίθει τῆς δίκης τὸν ἔλεον. Ὅτι δὲ πολλάκις διὰ τῶν ἡμετέρων πταισμάτων παραθῆγεται Θεός εἰς τὸ καὶ αὐτῆς ἔσθ' ὅτε τῆς ὅτι
 25 μάλιστα φιλαϊτάτης αὐτῷ γαληνότητος κατοκνεῖν τὴν ἐπίδοσιν, χαλεπὸν οὐδὲν καὶ διὰ τούτων ἰδεῖν. Ἀπεκαλύπτειτό τε διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος Ἱερεμία τῷ προφήτῃ τὴν ἐσομένην κατὰ καιροὺς ἐν χώρᾳ τῆ τῶν Ἰουδαίων σφαγὴν κατατρεχόντων αὐτὴν πολέμου νόμῳ τῶν Βαβυλωνίων, ἀλλ' ὡς πολλῶν ἤδη πεσόντων τε
 30 καὶ ὄρωμένων νεκρῶν, πρὸς ἅγιον προφήτην φησί: «Ὁμοί, ὅτι

νά μή μᾶς προσθέτεις ἁμαρτία, γιατί ἀγνοούσαμε ἐναντίον τίνος ἁμαρτήσαμε»³⁷. (Ἐκεῖνοι δηλαδή πού ἦταν ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ, καί δὲν ἦταν ξένοι ὡς πρὸς τὴν κατὰ σὰρκα σχέση τους μὲ τὴ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων, καί ἀναδειχθήκαν λειτουργοὶ τῶν μυστηρίων τοῦ Σωτήρα μας, ἐπρόκειτο νὰ ἐκπέμψουν προσευχὲς γιὰ τὶς ἁμαρτίες πού ἔκαναν ἀπὸ ἄγνοια, ἂν καὶ στὴν ἀρχὴ εἶχαν φταίξει μαζί τους. Καὶ παρακαλοῦν τὸν Χριστὸ νὰ μὴ προσθέσει καὶ τὴ δικὴ του ὀργὴ στὴν ὀργὴ τοῦ Πατέρα, πρᾶγμα πού ἔκανε ὁ Παῦλος, λέγοντας: «Ἀδελφοί, ἡ ἐπιθυμία τῆς καρδιάς μου καὶ ἡ προσευχὴ μου στὸν Θεὸ εἶναι νὰ σωθοῦν αὐτοὶ (οἱ Ἰσραηλιῖτες)»³⁸. Ὅμως, ὅταν τὸ ἔλεγε αὐτὸ ἦταν καὶ ταμίας τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, καὶ λειτουργὸς τοῦ θείου κηρύγματος, αὐτὸ δηλαδή πού ἦταν τότε καὶ ὁ Ἄαρῶν. Καὶ ἐνῶ ὁ Μωυσῆς φώναζε γιὰ τὴ λεπρὴ καὶ παρακαλοῦσε νὰ θεραπευθεῖ αὐτή, ὁ Θεὸς ἀναβάλλει τὴ συγγνώμη, λέγοντας: «Νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἔξω ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρες, καὶ μετὰ νὰ ἐπιστρέψει πάλι»³⁹.

4. Ὁ λόγος λοιπὸν μᾶς δείχνει, σὰν σὲ εἰκόνα, ὅτι ἡ θεία φύση εἶναι γρηγορὴ στὸ νὰ ἔλεει καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐτοιμότατη στὸ νὰ παρακαλεῖ τὸν ἑαυτὸ της, ὅμως πολλὲς φορὲς ἔξαιτίας τοῦ πλήθους ἢ τοῦ μεγέθους τῶν πταισμάτων μας γίνεται σκληρὴ καὶ ἀρνεῖται τὴ φιλανθρωπία στους ἐνόχους. Αὐτὸ δέβαια κατὰ τὴ γνώμη μου σημαίνει καὶ τὸ ἔξῃς: ὅτι πολλὴ μεσιτεία τῶν ἁγίων ἔχει φτάσει στὸν Θεὸ γιὰ τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, ἐπειδὴ ὅμως δὲν δέχεται ὅτι δὲν πρέπει νὰ τιμωρηθεῖ αὐτὸς (ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός), γιατί εἶναι κατακριτέος γιὰ ὄχι τυχαῖα ἁμαρτήματα, ἔβαζε σὲ δευτερεύουσα μοῖρα τὴν εὐσπλαγχνία. Ὅτι ὅμως πολλὲς φορὲς ὁ Θεὸς παρακινεῖται ἀπὸ τὶς δικές μας ἁμαρτίες στὸ νὰ ἀποφεύγει τὴν παροχὴ τῆς ἰδιαίτερα ἀγαπητῆς σ' αὐτὸν καλωσύνης, δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο νὰ τὸ δοῦμε καὶ ἀπὸ αὐτά. Ἀποκαλυπτόταν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὸν Ἰερεμία ἡ σφαγὴ πού θὰ γινόταν κατὰ καιροὺς στὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ τὴν καταδυναστεύαν οἱ Βαβυλώνιοι μὲ τὸν νόμο τοῦ πολέμου. Ὅμως, ἐπειδὴ ἤδη εἶχαν σκοτωθεῖ πολλοὶ καὶ φαίνονταν νεκροί, εἶπε στὸν ἅγιο προφήτη: «Ἀλλοίμονό μου· χάνεται ἡ

39. Ἄριθμ. 12, 14.

ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου, ἐπὶ τοῖς ἀνηρημένοις περιδράμετε ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἴδετε καὶ γινῶτε καὶ ζητήσατε ἐν ταῖς πλατείαις αὐτῆς· ἔὰν εὕρητε ἄνδρα, εἰ ἔστι ποιῶν κρῖμα καὶ ζητῶν πίστιν, καὶ ἴλεως ἔσομαι αὐτοῖς, λέγει Κύριος». Ὁρᾶς ἐν τούτοις 5 ὠδίνοντα μὲν ἐπὶ τοῖς ἀνηρημένοις αὐτόν, καὶ πρόχειρον μὲν ἔλεειν ἐθέλοντα τὴν Ἱερουσαλήμ, εἰργόμενον δέ που ἐφ' ἑαυτοῦ μονονουχί καὶ ἀνασειορᾶζοντα τὴν θεοπρεπῆ γαληνότητα, διὰ τὸ τῆς ἁμαρτίας ὑπέρογκον, ζητοῦντα δ' οὖν ὁμως τοῦ κατοικτεῖρειν τὰς ἀφορμάς, καὶ ἐφ' ἐνὶ θέλοντα καταλύειν τὰ ἐκ τῆς ὀργῆς 10 ἕνα γὰρ ἄνδρα τοὺς θέλοντας ἐπιδεικνύναι πιστὸν ἐν αὐτῇ διεπλάττετο.

Ἐκπέμπεται τοίνυν ἡ Μαριὰμ ἐπὶ τῇ λέπρᾳ κάτοχος. Ἄλλ' οὐκ ἐξῆρε», φησὶν, «ὁ λαός, ἕως ἐκαθαρίσθη Μαριὰμ. Περιμενοῦμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς οἱ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν τὸν τῶν Ἰουδαίων 15 καθαρισμόν, δῆλον δὲ ὅτι διὰ πίστεως. Οὕτω τε τὸ λοιπὸν τὰς ἐν τῷδε τῷ θίῳ καταλιπόντες σκηνάς, ἐπὶ τὴν ἄνω πόλιν ἀνεξεύξομεν, καὶ εἰς τὴν τῆς ἐπαγγελίας ἀναδραμοῦμεθα γῆν. Ἀληθεύει δὴ οὖν ὁ Σωτὴρ, ὅταν λέγῃ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους «Εἰ πιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε», δι' οὗ 20 καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Περὶ τῶν κατασκευασμένων τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

α'. Εξαιρέτος μὲν ὁ κληρὸς τοῖς ἀγαπᾶν ἠρημένοις τὸν ὄλων βασιλέα Θεόν, ἠτοίμασται δὲ αὐτοῖς τῶν ὑπὲρ νοῦν ἀγαθῶν ἡ 25 κτῆσις. Καὶ πιστώσεται λέγων ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας· «Ἔστι κληρονομία τοῖς θεραπεύουσι Κύριον». Καὶ πάλιν· «Καὶ ἔση πεποικῶς ἐπὶ Κύριον, καὶ ἀναβιδάσει σε ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, καὶ ψωμιεῖ σε τὴν κληρονομίαν Ἰακώβ τοῦ Πατρὸς σου. Τὸ

40. Ἱερ. 4, 31-5, 1.

41. Ἱω. 5, 46.

ψυχή μου γι' αὐτοὺς πού σφάχθηκαν. Περιτρέξατε τοὺς δρόμους τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ δεῖτε καὶ μάθετε καὶ ἀναζητήστε σὺς πλατεῖες τῆς, ἂν θὰ βρεῖτε ἄνθρωπο, πού νὰ ἐφαρμόζει δικαιοσύνη καὶ νὰ ζητᾷ πίστη, καὶ ἐγὼ θὰ δείξω εὐσπλαγχνία σ' αὐτούς, λέγει ὁ Κύριος»⁴⁰. Βλέπεις λοιπὸν ὅτι πονάει γιὰ ἐκείνους πού ἔχουν σφαχθεῖ, καὶ θέλει βέβαια νὰ ἐλεήσει ἀμέσως τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ ἐμποδίζεται κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ συγκρατεῖ τὴν κλωσὴν πού ταιριάζει στὸν Θεό, ἐξαιτίας τοῦ πλήθους τῶν ἁμαρτιῶν τους, ζητεῖ ὅμως νὰ βρεῖ τίς ἀφορμές γιὰ νὰ δείξει τὴν εὐσπλαγχνία του, καὶ θέλει νὰ ξεσπάσει πάνω σὲ ἓνα ἄνθρωπο τὴν ὀργή του· γιατί διάλεξε ἓνα ἄνδρα γιὰ νὰ τὸν δείξει πιστὸν σὲ ἐκείνους πού ἤθελαν.

Ἀπομακρύνεται λοιπὸν ἡ Μαριάμ ἐπειδὴ κατεχόταν ἀπὸ τὴ λέπρα. ὁ λαὸς ὅμως δὲν ἀναχώρησε, λέγει, μέχρι πού καθαρίσθηκε ἡ Μαριάμ. Θὰ περιμένουμε λοιπὸν καὶ ἐμεῖς πού πιστεύουμε στὸν Χριστὸ τὸν καθαρισμὸ τῶν Ἰουδαίων, φυσικὰ μὲ τὴν πίστη. Καὶ ἔτσι τότε, ἐγκαταλείποντας τίς σκηνές αὐτῆς τῆς ζωῆς, θὰ ἀναχωρήσουμε γιὰ τὴν οὐράνια πόλη, καὶ θὰ πορευθοῦμε πρὸς τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Ἄρα λοιπὸν ἀληθεύει ὁ Σωτῆρας, ὅταν λέγει στοὺς Ἰουδαίους: «Ἐὰν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σὲ μένα, γιατί ἐκεῖνος γιὰ μένα ἔγραψε»⁴¹, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἡ δόξα πρέπει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Γιὰ ἐκείνους πού κατασκόπευσαν τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας.

1. Εἶναι ἐξαιρετικὸς βέβαια ὁ κληρὸς γι' αὐτοὺς πού διάλεξαν νὰ ἀγαποῦν τὸν βασιλιὰ τῶν ὅλων Θεό, καὶ ἔχει ἐτοιμασθεῖ γι' αὐτοὺς ἡ ἀπόκτηση τῶν ἀγαθῶν πού δὲν μπορεῖ νὰ τὰ συλλάβει νοῦς ἀνθρώπου. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας, λέγοντας: «Θὰ ὑπάρξει κληρονομία γι' αὐτοὺς πού λατρεύουν τὸν Κύριο»⁴². Καὶ πάλι: «Ἐὰν στηρίξεις τὴν πεποίθησή σου στὸν Κύριο, θὰ σὲ ἐπαναφέρει στὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, καὶ θὰ σὲ χορτάσει μέσα στὴν κληρονομία τοῦ πατέρα σου Ἰακώβ, γιατί αὐτὰ τὰ εἶπε τὸ στόμα τοῦ

42. Ἦσ. 54, 17.

γὰρ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα». Οὐκοῦν ἀληθῆς ἂν εἴη, καὶ
 ἐρηραισμένη πάντῃ τε καὶ πάντως ἢ ὑπόσχεσις οὐ γὰρ ἂν ἀμάροη
 τάληθους, οὐδ' ἂν διαψεύσαιτό ποτε τὸ τοῦ Θεοῦ στόμα· ἀποπε-
 ρανεῖ δὲ πάντως τὰ ἐπηγγελμένα. Καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ θεοπέσιος
 5 Ψαλμωδὸς οὕτω πού φησι· «Κύριος μερὶς τῆς κληρονομίας μου·
 σὺ εἶ ὁ ἀποκαθιστῶν τὴν κληρονομίαν ἐμοί». Τίνες οὖν ἄρα οἱ
 θεραπεύοντες τὸν Κύριον, ἢ καὶ εἰς τίνας οὕτω λαμπρός τε καὶ
 ἀξιόληπτος καταστήσει κληρὸς; Οἱ τῷ Θεῷ δοκοῦν ἀποπεραίνειν
 ἐσπουδακότες, καὶ πρὸς πᾶν ὅτιοῦν τῶν τεθναμασμένων ἀμελητὶ
 10 διὰττειν εἰδότες, καὶ παντὸς ἐχθροῦ καταθελεῖν ἀοκνότητα προ-
 θέμενοι, καὶ οὐχ ὡς ἰδίαις δυνάμεσι, ἢ γουν εὐτεχνίαις ἐπιθαροσῆ-
 σαντες, ἀλλ' ὄπλον ὥσπερ τι προϊσχύμενοι τὴν ἄνωθεν χάριν, προ-
 εστηκότα τε καὶ συνασπιζόντα τὸν τῶν ὅλων ἔχοντες Θεόν. Δια-
 τεθέντες γὰρ οὕτω, φασίν· «Οὐκ ἐπὶ τῷ τόξῳ μου ἐλπιά, καὶ ἢ
 15 ρομφαία μου οὐ σώσει με. Ἐσωσας γὰρ ἡμᾶς ἐκ τῶν θλιβόντων
 ἡμᾶς, καὶ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς κατήσχυνας». Τοὺς μὲν ἀγαθοὺς
 καὶ εὐτολμοτάτους καὶ εἰς τὸ χρῆναι πιστεύειν ἐτομοτέρους, ἐκ-
 προπεστάτους ἀποτελεῖ, πλουσία χειρὶ διανεμῶν τὰ ἀγαθὰ, τοὺς
 δέ γε τὰ πάντων αἰσχιστα νοσεῖν ἠρημένους εἰς τὸ ἀπειθές, ἀπο-
 20 βουκολήσει πάντως τῶν ἀπολέκτων ἀγέλης, καὶ παντὸς ἀποσοδῆ-
 σει πράγματος κατευφραίνειν εἰδότης Ἐπιφωνήσει δὲ ὡς παρ'
 ἐκάστῳ μάλιστα δικαίως «Αὕτη ἢ μερὶς σου, μερὶς τοῦ ἀπειθεῖν
 ὑμᾶς ἐμοί».

Τοιοῦτοις ὑποπεπτωκότας ἐγκλήμασι τοὺς τῶν Ἰουδαίων
 25 δῆμους εὐρήσομεν. Τοιγάρτοι διωλισθήκασι τῆς ἐλπίδος, καὶ
 ἀπόκληροι μεμενήκασι, καίτοι τῆς κληρονομίας οὔσης αὐτῶν,
 εἴτερ ἐστὶν ἀληθές, ὡς αὐτῶν εἰσιν αἱ ἐπαγγελίαι, κατὰ τὴν τοῦ
 μακαρίου Παύλου φωνήν. Ἐπειδὴ δὲ ἠπειθήκασι τῷ καλοῦντι
 πρὸς αὐτάς, ἀμέτοχοι μεμενήκασι καὶ κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος
 30 φωνήν· «Γεγόνασιν οἱ ἔσχατοι πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι».

Κυρίου»⁴³. Έπομένως είναι αληθινή και όπωσδήποτε σταθερή ή υπόσχεσή του. Γιατί τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ δὲν μπορεῖ νὰ κάνει λάθος, οὔτε νὰ διαψευσθεῖ ποτέ, καὶ όπωσδήποτε θὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὰ πού ἔχει υπόσχεθεῖ. Καὶ αὐτὸ γνωρίζοντας τὸ ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδός, λέγει κάπου τὰ ἑξῆς: «Ὁ Κύριος εἶναι τὸ μερίδιό τῆς κληρονομίας πού μοῦ ἔλαχε. Σὺ εἶσαι ἐκεῖνος πού θὰ μὲ ἐγκαταστήσεις στὴν κληρονομία μου»⁴⁴. Ποιοὶ εἶναι ἄραγε αὐτοὶ πού λατρεύουν τὸν Κύριο, ἢ καὶ σὲ ποιους θὰ καταλήξῃ αὐτὴ ἡ τόσο λαμπρὴ καὶ ἀξιόλογη κληρονομία; Ἐκεῖνοι πού προσπάθησαν νὰ ἐφαρμόσουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ τρέξουν χωρὶς ἀργοπορία σὲ κάθε τι πού εἶναι θαυμαστό, καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ νικήσουν κάθε ἔχθρὸ χωρὶς καμμιὰ κούραση, καὶ ὄχι στηριζόμενοι στὶς δικές τους δυνάμεις, δηλαδὴ επιδειξιότητες, ἀλλὰ προβάλλοντας σὰν κάποιο ὄπλο τὴν οὐράνια χάρι, καὶ ἔχοντας ἀρχηγὸ καὶ συνυπερασπιστὴ τὸν Θεὸ τῶν ὅλων. Γιατί ἔχοντας αὐτὴ τὴ διάθεση λένε: «Δὲν θὰ στηρίξω τὴν ἐλπίδα μου στὸ τόξο, καὶ δὲν θὰ μὲ σώσει τὸ ξίφος. Γιατὶ μᾶς ἔσωσες ἀπὸ αὐτοὺς πού μᾶς καταπίεζαν καὶ καταντρόπιασες ἐκείνους πού μᾶς μσοῦσαν»⁴⁵. Αὐτοὺς λοιπὸν πού εἶναι ἐνάρετοι καὶ τολμηροί, καὶ ἔτοιμοι στὸ ὅτι πρέπει νὰ πιστεύουν, τοὺς κάνει διάσημους, μοιράζοντάς τους τὰ ἀγαθὰ μὲ τὸ πλούσιο χέρι του, ἐνῶ ἐκείνους πού προτιμοῦν νὰ πάσχουν τὰ πῶ ἀισχρὰ μὲ τὴν ἀνυπακοή τους, θὰ τοὺς ἀπομακρύνει όπωσδήποτε ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐκλεκτῶν, καὶ θὰ τοὺς διώξῃ ἀπὸ κάθε πρᾶγμα πού μπορεῖ νὰ τοὺς κάνει νὰ δοκιμάσουν μεγάλη χαρὰ, καὶ θὰ φωνάξῃ μάλιστα δίκαια ἐκ μέρους τοῦ καθενός: «Αὐτὸ εἶναι τὸ μερίδιό σου, μερίδιό τοῦ νὰ μὴ πιστεύετε σεῖς σὲ μένα»⁴⁶.

Σὲ τέτοια λοιπὸν ἀμαρτήματα βρισκουμε ὅτι υπέπεσαν τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων. Γι' αὐτὸ ξέφυγαν ἀπὸ τὴν ἐλπίδα καὶ ἀποκληρώθηκαν, ἂν καὶ ἡ κληρονομία ἦταν δική τους, ἐὰν βέβαια εἶναι ἀληθῆς ὅτι οἱ υπόσχέσεις ἦταν δικές τους, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ μακάριου Παύλου. Ἐπειδὴ ὅμως ἔδειξαν ἀνυπακοή σ' ἐκεῖνον πού τοὺς καλοῦσε σ' αὐτές, ἔμειναν ἀμέτοχοι, καὶ σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Σωτῆρα, «Ἐγιναν οἱ τελευταῖοι πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι τελευ-

45. Ψαλμ. 43, 7.

46. Ἦσ. 17, 14.

Καὶ τοῦτο δὴ πάλιν ἐξ αὐτῶν ἡμῖν τῶν ἀρχαιοτέρων προανεφωνεῖτο Γραμμάτων. Ἔχει δὲ οὕτω «Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆρεν ὁ λαὸς ἐξ Ἀσορώθ, καὶ παρενέβαλεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ Φαράν· καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων Ἐπίστευσον σεαυτῷ ἄνδρα, καὶ κατασκευάσθωσαν τὴν γῆν τῶν Χανααναίων, ἣν ἐγὼ δίδωμι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ εἰς κατάσχεσιν, ἄνδρα ἓνα κατὰ φυλὴν καὶ δῆμους πατριῶν αὐτῶν ἐξαποστελεῖς αὐτούς πάντα ἀρχηγόν αὐτῶν. Καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτούς Μωσῆς ἐκ τῆς ἐρήμου Φαράν διὰ φανῆς Κυρίου, πάντες ἄνδρες ἀρχηγοὶ υἱῶν Ἰσραὴλ». Οὗτοι οἱ μὲν οὖν ἀπόλεκτοι τῶν φυλῶν ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν δυωκαίδεκα τῆς ἄλλης πληθύος ἀπενεοσφίζοντο. Καὶ δὴ ἀνήεσαν εὐ μάλα κατασκευζόμενοι πότερον ποτε πίων ἢ λεπτόγεως ἢ χῶρα, εὐδοτός τε καὶ ἀγαθὴ καὶ γονιμωτάτη, ἧγον ξηρά τε καὶ ἄκαρπος ἢ ξύλων τροφὸς ἡμέρων, ἢ καρπῶν ὠραίων λαχοῦσα γένεσιν, εἰ μὴ ἀμελέτητον ἔχει τὸ λήϊον δύνασθαι κομᾶν, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τίνες ἂν εἶεν οἱ κάτοικοι, πότερον ποτε δεινοὶ πρὸς ἀλκήν, καὶ καταγώνιστοι τὰ πολεμικά, καὶ οὐ τοῖς τυχοῦσιν εὐάντητοι, ἧγον τοῖς ἀνδρίζεσθαι μεμελετηκόσιν εὐκόλως ἀλώσιμοι, ὅσαι δὲ δὴ αὐτὰ καὶ τίνες αἱ πόλεις, ἄρα ψιλαὶ καὶ ἀτείχιστοι, ἧγον ἄριστα πεπυργωμένοι. Προσετίθει δὲ ὁ Μωσῆς ὅτι καὶ αὐτῶν δεήσει τῶν καρπῶν ἀποδρεψαμένους οἴονει πρὸς ἀπόδειξιν, ἐπανήκειν αὐτούς

Ἄναθεθῆκότες δὴ οὖν ἀποφαίνειν ἠπειγόντο τὸ κεκελευσμένον. Ἐπιτηδείου δὲ ὄντος καιροῦ κατεσκέπτοντός τε τὴν γῆν, καὶ δὴ καὶ δότρυν ἐπαναθέμενοι, χρημά τι παράδοξον καὶ ἀσύνηθες ἀληθὲς θαυμά τε καὶ ἄμα παρήσαν ἀζήμιοι, καὶ ἐπανήκον ἐπὶ Μωσέα. Πλὴν ἐπεμερίζοντο ταῖς γνώμαις ἔτι. Αἰνεῖν μὲν γὰρ ἠξίουσαν καὶ ἀπηγγελλον ἅπαντες, ὡς ἀγαθὴ καὶ πίων ἢ γῆ, καὶ τούτου μάρτυρα ἐπεκόμιζον τὸν ἐξ αὐτῆς ληφθέντα καρπὸν, ἀλλ' οἱ μὲν θρασὺ τὸ ἔθνος τὸ ἐπ' αὐτῆς ὠνόμαζον εὐσθενές τε καὶ μαχι-

ταῖοι»⁴⁷. Καί αὐτὸ πάλι προαναγγελλόταν σὲ μᾶς ἀπὸ τὶς ἀρχαιότερες Γραφές, καί ἔχει ὡς ἔξῃ: «Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὁ λαὸς ἀναχώρησε ἀπὸ τὴν Ἰσραήλ καὶ στρατοπέδευσε στὴν ἔρημο τῆς Φαράν. Καὶ μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ εἶπε: Στείλε σὺ ὁ ἴδιος ἄνδρες νὰ κατασκοπεύσουν τὴ χώρα τῶν Χαναναίων, τὴν ὁποία θὰ δώσω σοὺς Ἰσραηλῖτες γιὰ νὰ τὴν κατακτήσουν. Νὰ στείλεις ἕναν ἄνδρα ἀπὸ κάθε φυλὴ καὶ πατριὰ. Νὰ στείλεις ὅλους τοὺς ἀρχηγούς τους. Καὶ τοὺς ἔστειλε ὁ Μωυσῆς ἀπὸ τὴν ἔρημο Φοράν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου. Ὅλοι οἱ ἄνδρες ἦταν ἀρχηγοὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν»⁴⁸. Αὐτοὶ λοιπὸν ἦ ἐπιλεκτοὶ ἄνδρες τῶν φυλῶν, δώδεκα τὸν ἀριθμὸ, ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο πλῆθος, καὶ μετέβησαν γιὰ νὰ ἐξακριβώσουν κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει, ἂν δηλαδὴ ἡ χώρα εἶναι εὐφορὴ ἢ φτωγὴ, καὶ ἂν ἔχει ἄφθονη βοσκὴ καὶ πλούσια καὶ πολὺ γόνιμη, ἢ μήπως εἶναι ξηρὴ καὶ ἄγονη. Ἄν ἐπίσης ἔχει ἡμερὰ δένδρα καὶ ἔχει τὴν τύχη νὰ παράγει ὠριμοὺς καρπούς, ἂν ἔχει σιταροχώραφα ἀκαλλιέργητα ποὺ μποροῦν νὰ καλλιεργηθοῦν, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ νὰ δοῦν ἀκόμα ποιοὶ εἶναι οἱ κάτοικοί της. Δηλαδὴ πρὸ ἀπὸ τὰ δύο· εἶναι φοβεροὶ σὲ ἀνδρεία καὶ ἀκαταγώνιστοι στὰ θέματα τοῦ πολέμου καὶ δὲν ἀντιμετωπίζονται εὐκολὰ, δηλαδὴ δὲν καταβάλλονται εὐκολὰ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶναι σκληραγωγημένοι, καὶ ἀκόμα νὰ δοῦν πόσες καὶ τί εἶδους εἶναι οἱ πόλεις, ἂν δηλαδὴ εἶναι ἀνυπεράσπιστες καὶ ἀτείχιστες, ἢ εἶναι ὀχυρωμένες ἀριστα μὲ πύργους. Καὶ πρόσθεσε ἀκόμα ὁ Μωυσῆς, ὅτι θὰ χρειασθεῖ ἐπίσης ἐπιστρέφοντας νὰ κόψουν καὶ νὰ φέρουν πρὸς ἀπόδειξη αὐτῶν ποὺ θὰ δοῦν καὶ καρπούς.

Ἄφου λοιπὸν οἱ ἀπεσταλμένοι πῆγαν στὴ χώρα, βιάζονταν νὰ διαπιστώσουν αὐτὸ ποὺ εἶχαν διαταχθεῖ. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ καιρὸς ἦταν κατάλληλος, ἀφου κατασκόπευσαν τὴ χώρα, καὶ μάλιστα πῆραν καὶ τσαμπιὰ σταφυλιῶν ἀπίστευτα καὶ ἀσυνήθιστα, πραγματικὸ θαῦμα, ἐπέστρεψαν ἀβλαβεῖς καὶ παρουσιάσθηκαν στὸν Μωυσῆ. Ὅμως οἱ γνώμες τους διχάζονταν ἀκόμα. Γιατὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἐπαινοῦν τὴ χώρα, καὶ ἔλεγαν ὅλοι, ὅτι εἶναι καλὴ καὶ εὐφορὴ, καὶ ὡς μάρτυρα αὐτοῦ παρουσίαζαν τοὺς καρπούς ποὺ εἶχαν πάρει ἀπὸ αὐτήν. Ὅμως ἄλλοι ἀνάφεραν ὅτι τὸ ἔθνος της

μώτατον, καὶ ταῖς τῶν πάντων ὑπεροψίαις ὀλίγα παραχωροῦν. Υἱοὺς γάρ, φασί, γιγάντων ἐωράκαμεν ἐκεῖ, ὑψηλὸν δὲ οὕτω καὶ ἐνμέγεθες, ὡς ἀκρίδων, οἴμαί που, διενεγκεῖν τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, εἰ ταῖς ἐκείνων ὑπεροχαῖς συγκρίνοιτο. Χάλεβ δὲ καὶ 5 Ἰησοῦς ἔφασκον ἐναργῶς, ὡς ἀγαθὴ τε καὶ πίων ἡ γῆ. Καὶ εἰ αἰρετίζει ἡμᾶς Κύριος, εἰσάξει ἡμᾶς εἰς αὐτήν. Περιέσονται δὲ οἱ τῶν καθηκόντων, Θεοῦ προασπίζοντος, διεβεδαιοῦντο πάλιν. Ἐπειδὴ δὲ τῶν τοιούτων ἠκροῦντο λόγων οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, ἡ πολλὴ τε καὶ ἀγελαία πληθὺς, εὐθὺς εἰς λήθην ὑπενεχθεῖσα Θεοῦ, καὶ 10 τῶν ἐν Αἰγύπτῳ σημείων ἀμνημονήσασα, πολὺ τὸ δεῖμα νοσεῖ, ὀκνεῖ πρὸς τὴν μάχην, ἀπέφηνε τὴν ἀντίστασιν, ἐρᾷ δὲ οὐκέτι τῶν ἐπηγγελμένων, οὐ τὴν τοῦ βοηθοῦντος διενοεῖτο χεῖρα τὴν παναλκῆ τε καὶ ἄμαχον, κατομῶζει δὲ μειρακιωδῶς, καὶ αὐτίκα δὲ μάλα, γυναικίως τε ὁμοῦ καὶ φιλτάτοις τῶν πολεμίων ξίφεσι δαπα- 15 νηθήσασθαι προσδοκᾷ. Καὶ δὴ καὶ φάναι τετολμήκασιν, ὡς ἦν ἀμείνων θητεία αὐτοῖς ἢ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τὸ τῆς δουλείας ἄχθος εὐφορητότερον. Ὑπονοστήσαι τε ὅτι δεήσει πρὸς Αἰγυπτίους δακρυρροοῦντες ἔφασκον, παραθήγοντας πρὸς ἀνδρείαν τοὺς ἀμφὶ τὸν Ἰησοῦν καὶ Χάλεβ, καὶ χροῦν καταπαττομένους καταλιθοῦν 20 ἐπεχείρουν. Ἠκόντων δὲ ἤδη πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἀθλιότητος τῶν πραγμάτων, ὤφθη, φησί, δόξα Κυρίου ἐν νεφέλῃ ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, ἐν πᾶσι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ διωλλύναι μὲν ἅπαντες ἀμελητὶ διεσκέπτετο. Προσπίπτοντος δὲ καὶ ἐκλιπαροῦντος Μωσέως, κατανεύει μόλις. «Εἶπε», γάρ φησι, «Κύριος πρὸς 25 Μωσῆν Ἰλεως αὐτοῖς εἰμί κατὰ τὸ ρημά σου. Ἀλλὰ ζῶ ἐγώ, καὶ ζῶν τὸ ὄνομά μου. Καὶ ἐμπλήσει ἡ δόξα Κυρίου πᾶσαν τὴν γῆν. Ὅτι πάντες οἱ ἄνδρες οἱ ὄρωντες τὴν δόξαν μου καὶ τὰ σημεῖα ἃ ἐγὼ ἐποίησα ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ, καὶ ἐπέιρασάν με τοῦτο δέκατον, καὶ οὐκ εἰσήκουσάν μου τῆς φωνῆς. Ἡ 30 μὴν οὐκ ὄψονται τὴν γῆν ἣν ὤμοσα τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἀλλ' ἡ τὰ τέκνα αὐτῶν, ἃ ἔστι μετ' ἐμοῦ ὧδε· ὅσοι οὐκ οἶδασιν ἀγαθὸν ἢ

είναι θαρραλέο, δυνατό και πολεμικώτατο και δύσκολα υποχωρεί μπροστά στην έπαρση του καθενός. Γιατί είδαμε, είπαν, εκεί υίους γιγάντων, και τόσο ψηλούς και μεγάλους, ώστε νομίζουμε πώς οι Ίσραηλίτες θα φαίνονται σαν ακρίδες σε σύγκριση με τη δική τους ύπεροχή. Ο Χάλεβ όμως και ο Ίησοῦς του Ναυῆ ισχυρίζονταν, ότι ἡ χώρα εἶναι καλή και εὐφορη, και ἐφόσον μᾶς ἔχει ἐκλέξει ὁ Κύριος, θα μᾶς βάλει μέσα σ' αὐτήν. Διαβεδαίωναν ἐπίσης, ὅτι θα νικήσουν τοὺς ἀντιπάλους, ἐφόσον τοὺς ὑπερασπίζεται ὁ Θεός. "Όταν ὅμως ἄκουσαν τὰ λόγια αὐτὰ οἱ Ίσραηλίτες, τὸ μεγάλο και ἀγελαῖο πλῆθος, ξεχνώντας ἀμέσως τὴν ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ και λησιμώντας τὰ θαύματα τῆς Αἰγύπτου, φοβήθηκαν πάρα πολύ, δίσασαν νὰ πολεμήσουν, δήλωσαν τὴν ἀντίστασή τους, και ὅτι δὲν ἐπιθυμοῦν πᾶ τίς ὑποσχέσεις, μὴ σκεπτόμενοι τὸ παντοδύναμο και ἀκαταμάχητο χέρι Ἐκείνου πού τοὺς βοηθοῦσε, και θρηνοῦσαν σαν μικρὰ παιδιά, περιμένοντας εὐθὺς ἀμέσως, ὅτι θα σφαγοῦν μαζί με τίς γυναῖκες και τὰ προσφιλέστατα πρόσωπά τους ἀπὸ τὰ ξίφη τῶν ἐχθρῶν. Τόλμησαν μάλιστα νὰ ποῦν, πὼς ἦταν προτιμότερη γι' αὐτοὺς ἡ ἐργασία τους στὴν Αἴγυπτο, και τὸ βάρος τῆς δουλείας στὴν Αἴγυπτο πὸ ἐλαφρῦ. "Ἐλεγον ἐπίσης, ὅτι ἂν χρειαζόταν θα ἐπέστρεφαν στοὺς Αἰγυπτίους κλαίονας, παροτρύνοντας πρὸς ἀνδρεία ἐκείνους πού ἦταν με τὸ μέρος τοῦ Ίησοῦ τοῦ Ναυῆ και τοῦ Χάλεβ, και πετώντας χῶμα ἐπιχειροῦσαν νὰ τοὺς λιθοβολήσουν. Και ὅταν τὰ πράγματα ἔφτασαν σὲ τέτοιο σημεῖο ἀθλιότητος, ἐμφανίσθηκε, λέγει, ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ με τὴ μορφή νεφέλης στὴ σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου μπροστὰ σὲ ὅλους τοὺς Ίσραηλίτες, και σκεπτόταν νὰ τοὺς ἐξολοθρέψει ὅλους ἀμέσως. "Όμως ὅταν τὸν παρακάλεσε γονατιστὸς ὁ Μωυσῆς, ὁ Θεός μόλις πού συγκατένευσε. Γιατί λέγει· «Ἐἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ· Θὰ δείξω εὐνοια σ' αὐτούς, σύμφωνα με τὰ λόγια σου. Ἄλλὰ, Ζῶ ἐγὼ και τὸ ὄνομά μου, και ἡ δόξα μου θα γεμίσει ὅλη τὴ γῆ. Γιατί ὅλοι οἱ ἄνδρες πού βλέπουν τὴ δόξα μου και τὰ θαύματα πού ἔκανα στὴν Αἴγυπτο και σ' αὐτὴν τὴν ἔρημο, και με ἐξόργισαν γιὰ δέκατη ἤδη φορὰ και δὲν ἄκουσαν τὰ λόγια μου, βεβαιώνω ὅτι δὲν θα δοῦν τὴ γῆ πού ὑποσχέθηκα με ὄρκο στοὺς πατέρες τους, παρὰ μόνο τὰ παιδιά τους, τὰ ὁποῖα βρῖσκονται ἐδῶ

κακίον. Πᾶς νεώτερος ἄπειρος, τούτοις δώσω τὴν γῆν. Πάντες δὲ οἱ παροξύναντές με οὐκ ὄψονται αὐτήν, ὁ δὲ παῖς μου Χάλεβ, ὅτι ἐγενήθη πνεῦμα ἕτερον ἐν αὐτῷ, καὶ ἐτηκολούθησέ μοι· εἰσάξω αὐτὸν εἰς τὴν γῆν εἰς ἣν εἰσῆλθον ἐκεῖ, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ κλη-
5 ρονομήσει αὐτήν».

Ἄθρει δὴ οὖν, ὅτι παγγάλεπα μὲν παρὰ Θεῷ τῆς ἀπειθείας τὰ ἐγκλήματα. Δύσοιστον δὲ τὴν ζημίαν ὑπομένειν ἀνάγκη τοὺς ὑπὲρ αὐτὴν γεγονότας. Τοῦτό τοι παθόντα τὸν Ἰσραὴλ εὐρήσομεν, τοῖς ἀρχαιοτέροις Γράμμασι τὰ νέα συμβάλλοντες, καὶ συμβαίνου-
10 σαν ταῖς σκιαῖς ἀποφαίνοντες τὴν ἀλήθειαν. Προτρέπει μὲν γὰρ Μωσῆς ἰέναι κατασκευομένους εὖ μάλα τῆς ἐπαγγελίας τὴν γῆν τοὺς ἐξηλεγμένους ἐκ πασῶν τῶν φυλῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἤκον, καὶ ἤδη παρῆσαν, οἱ μὲν κατηγοροῦν τὸν ἀριθμὸν ὄντες δέκα, καὶ ἀπίσῃ τῇ συναγωγῇ δεμμάτων τε ὁμοῦ καὶ θεομισσοῦς ἀπιστίας
15 γεγόνασι πρόξενοι. Οἱ δὲ δὴ λειπόμενοι δύο Χάλεβ τε ὁ τοῦ Ἰεφονῆ, καὶ μὲν τοι καὶ Ἰησοῦ προὔτρειπόν τε ἰέναι καταδηλώσαντες, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν γῆν ἐπαινεῖν ἠξίου, πίων ὅτι καὶ εὐκαρπος, καὶ μὴν καὶ ληϊῶν ἀριστότροφος ἐναργῶς ἀνακεκραγότες. Ἄλλ' οἱ μὲν ἐξέπτωτον τῆς ἐπαγγελίας, οἱ δὲ οὐρανόα ψήφω κληρονόμοι
20 τῆς ἄνωθεν τέθεινται, καὶ τετίμηνται παρὰ Θεοῦ.

β'. Ποῖος οὖν ἄρα λοιπὸν τῆς ἀληθοῦς καὶ πνευματικῆς θεωρίας ὁ τρόπος εἰπεῖν ἀναγκαῖον. Διὰ τῶν Μωσέως διβλίων, ἧτοι τῶν ἐν αὐτοῖς ὡς ἐν τύποις ἔτι προαναπεπλασμένων τοῖς ἁγίοις ἀγαθῶν, ἧτοι τῆς γῆς τῆς ἁγίας τῆς τοῖς πατράσιν ἐπηγγελμένης
25 ἐξεπέμπετο τρόπον τινὰ τῶν Ἰουδαίων ὁ νοῦς. Ἔστι γάρ, ἔστιν ἰδεῖν ἐν τοῖς νομικοῖς συγγράμμασι κατεσκευασμένον τοῖς τύποις τὸ Χριστοῦ μυστήριον καὶ τὸν δι' αὐτοῦ ἐν πνεύματι ἁγιασμὸν καὶ τὴν τοῖς ἁγίοις ἐπηγγελμένην ἐλπίδα. Τέθνται μὲν γὰρ ὁ ἄμνος ὁ ἐν Αἰγύπτῳ παρὰ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, κατεχρίοντό τε τῷ αἵματι, καὶ
30 κατείργηται ὁ ὀλοθρευτής. Ὅτι δὲ ἀτονήσει θάνατος ἐν θανάτῳ

μαζί με μένα, αυτά που δέν γνωρίζουν τί είναι καλό ή κακό, και γενικά κάθε νεώτερος άπειρος. Σ' αυτούς θα δώσω τή γή. Ένώ όλοι όσοι με έξόργισαν, δέν θα τή δούν⁵⁰. Τόν δοϋλο μου όμως Χάλεβ, επειδή είχε άλλο πνεϋμα μέσα του και με άκολούθησε, θα τόν εισαγάγω στη χώρα όπου μπήκαν ως κατάσκοποι, και θα τήν κληρονομήσουν οί απόγονοί του»⁵⁰.

Πρόσχε λοιπόν, ότι τὰ άμαρτήματα τῆς άνυπακοῆς είναι πολύ φοβερά για τόν Θεό, και κατ' άνάγκη, όσοι υπέπεσαν σ' αυτά, θα υποστούν άφόρητη τιμωρία. Κάτι τέτοιο βρίσκουμε ότι έχει πάθει ό 'Ισραήλ, αντιπαραβάλλοντας τήν Καινή Διαθήκη με τήν Παλαιά, και άποκαλύπτοντας, ότι ή άλήθεια συμφωνεί με τίς σκιές. Ο Μωυσῆς δηλαδή προτρέπει εκείνους που έξελέγησαν από όλες τίς φυλές νά κατασκοπεύσουν κατά τόν καλύτερο τρόπο τή γή τῆς έπαγγελίας. "Όταν όμως επέστρεψαν και ήταν παρόντες, οί δέκα από αυτούς τήν κατηγοροϋσαν και έγιναν αίτιοι σέ όλη τήν συναγωγή φόβων και θεομίσητης άπιστίας. Οί υπόλοιποι δύο όμως, ό υίός του 'Ιεφονή Χάλεβ, και βέβαια και ό 'Ιησους του Ναυή, προέτρεπαν νά βαδίσουν για νά τήν λεηλατήσουν, και έπέμεναν νά επαινοϋν τή χώρα, φωνάζοντας δυνατά ότι είναι εύφορη και γόνιμη, και μάάλιστα άριστη σιτοπαραγωγός. "Ετσι οί πρώτοι έξέλεσαν από τήν υπόσχεση, ένω οί δεύτεροι με άπόφαση του οϋρανοϋ όρίσθηκαν κληρονόμοι τῆς οϋράνιας υπόσχεσης και τιμήθηκαν από τόν Θεό.

2. Είναι άνάγκη λοιπόν νά πούμε ποιό άραγε είναι τό βαθύτερο νόημα τῆς άληθινῆς πνευματικῆς θεωρίας. Μέσα από τὰ διβλία του Μωυσῆ, δηλαδή τὰ άγαθά τῶν άγίων που άκόμα προαναγγέλλονται μέσα σ' αυτά με τύπους, ό νοϋς τῶν 'Ιουδαίων στελνόταν κατά κάποιον τρόπο στην άγια χώρα, που είχε υποσχεθει ό Θεός στους πατέρες τους. Γιατί είναι δυνατόν μέσα στα συγγράμματα του νόμου νά δοϋμε σκεπασμένο έντελώς με σκία τό μυστήριο του Χριστοϋ, τόν άγιασμό μέσω αϋτοϋ δια του Πνεϋματος, και τήν έλπίδα που υποσχέθηκε ό Θεός στους άγιους. Γιατί θυσιάσθηκε ό άμνος στην Αίγυπτο από τους 'Ισραηλίτες, έπαλείφθηκαν με τό αίμα του και καταργήθηκε ό έξολοθρευτής. Και ό τύπος αϋτός προανάγγειλε, ότι με τόν

50. 'Αριθμ. 14, 24.

Χριστοῦ, καὶ τοὺς ἐν ἀγίῳ Πνεύματι κατακεχρισμένους παρελάσει λοιπὸν ἢ φθορά, προεπήγγειλεν ἡ σκιά. "Ὅτι δὲ καὶ τῆς ἐν ἀρχαῖς δοθείσης εὐημερίας ἐπιδραξόμεθα καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς ἀνακομισθήσεται πάλιν ὁ ἄνθρωπος, οὐδὲν ἦττον 5 ἡμῖν ὑπεμφήνειεν ἂν ὁ νόμος. Ἐορτάζειν μὲν γὰρ προστέταχεν ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἑβδόμῳ καὶ πεντεκαίδεκάτῃ τοῦ μηνός, καὶ κάλυντροά τε φοινίκων λαβόντες εἰς χεῖρας καὶ ὠραίου ξύλου καρπὸν καὶ κλάδους ξύλου δασεῖς καὶ λίτας καὶ ἄγνου. Δέχεσθαι δὲ οὐχ ἀπλῶς προστέταχεν, ἀλλ' ἐν πρώτῃ τε ἡμέρᾳ καὶ ἑβδόμῃ· "κλητὴν 10 τε ἀγίαν" τὴν πρώτην ὀνομάζει, καὶ μὴν τοι καὶ τὴν ἑβδόμην. Ὑπεδήλου δὲ τὸ χρῆμα πλαγίως, ὅτι δέδοται μὲν ὁ παράδεισος ἐν πρώτῳ καιρῷ τῆ τοῦ γένους ἀρχῆ, φημί δὲ τῷ Ἀδάμ, δοθήσεται δὲ καὶ ἐν ἐσχάτῳ, τουτέστι τῆ συντελείᾳ τοῦ πρόντος αἰῶνος, οὐ τύπος ἂν εἴη καὶ μάλα σαφής, ἢ τελευταία τῆς ἑβδόμης ἡμέρα 15 "Ἁγία" δὲ ἡ πρώτη, καὶ ἡ ἑβδόμη. Ἁγιος γὰρ ἡμῶν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ἦν ἐτι τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ φυλάττων ἐντολὴν ὁ πρωπάτωρ Ἀδάμ, ἅγιος δὲ πάλιν ὁ ἐν ἐσχάτοις. Ἠγιασόμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ, τῶν ἐξ ἁμαρτίας ἐγκλημάτων ἀπηλλαγμένοι, καὶ μέτοχοι γεγονότες τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

20 Οὐκοῦν διὰ τύπου καὶ σκιάς μονονουχὶ προαποστέλλει Μωσῆς, ἥτοι τῶν νομικῶν γραμμάτων ἢ δύναμις, τοὺς εὐμαθεστέρους καὶ οἰονεὶ πως ἐξευλεγμένον ἔχοντες τὸν νοῦν, εἰς κατάσκειψιν ἀκριδοῦ τῶν ἐπηγγελμένων παρὰ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τοῖς ἐθέλουσι τυχεῖν τῶν οὕτω σεπτῶν καὶ εὐκλεεστάτων ἀγαθῶν, οὐ πρὸς αἱμά 25 τε καὶ σάρκα ἢ πάλῃ, «πρὸς ἀρχαῖς δὲ μᾶλλον καὶ ἐξουσίας καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ αἰῶνος τούτου», κατὰ τὸ γεγραμμένον κατοκνοῦσι τὴν μάχην οἱ φρονοῦντες τὰ τῆς σαρκός, οἱ τὰ πρόσκαιρά τε καὶ ἀπολλύμενα τῆς εἰς αἰῶνα τρυφῆς προτετιμηκότες. Ἄθρει γὰρ ὅτι καὶ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, γυναιῶν τε πέρι καὶ τέκνων ἄνω 30 τε καὶ κάτω λέγουσι ταῖς τῶν ἀπολέκτων φωναῖς εἰς τοσοῦτο δει-

θάνατο τοῦ Χριστοῦ θά χάσει τὴ δύναμή του ὁ θάνατος, καὶ θά προ-
 σπεράσει ἢ φθορὰ ἐκείνους ποῦ εἶναι χρισμένοι μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα.
 Ὅτι μάλιστα θά απολαύσουμε καὶ τὴν εὐημερία ποῦ μᾶς δόθηκε
 ἀπὸ τὶς ἀρχές, καὶ ὅτι θά ἐπανέλθει πάλι στὸν παράδεισο τῆς τρυφῆς
 ὁ ἄνθρωπος, δὲν μᾶς τὸ ὑποδηλώνει λιγώτερο ὁ νόμος. Γιατὶ διέταξε
 νὰ ἐορτάζουν τὴ δέκατη πέμπτη ἡμέρα τοῦ ἑβδόμου μηνός, καὶ νὰ
 παίρνουν στὰ χέρια κλάδους φοινίκων, καρπούς ὠραίου δένδρου,
 καὶ κλάδους μὲ πυκνά φύλλα καὶ ἱτιάς καὶ λυγαριάς. Καὶ διέταξε νὰ
 τὰ παίρνουν ὄχι μὰ μόνο φορὰ, ἀλλὰ τὴν πρώτη καὶ τὴν ἑβδόμη
 ἡμέρα, καὶ ὀνομάζει τὴν πρώτη “κλητὴ καὶ ἅγια”, ὅπως ἐπίσης καὶ
 τὴν ἑβδόμη. Τὸ γεγονός αὐτὸ βέβαια ὑποδήλωνε ἕμμεσα ὅτι τὴν
 πρώτη ἡμέρα δόθηκε ὁ παράδεισος στὴν ἀρχὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γέ-
 νους, δηλαδή στὸν Ἀδὰμ, ἀλλὰ θά δοθεῖ καὶ στὸν τελευταῖο, δηλα-
 δὴ στὴ συντέλεια τοῦ παρόντος κόσμου, τοῦ ὁποῖου ὑποτύπωση, καὶ
 μάλιστα σαφῆς, εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας. Καὶ εἶναι
 ἅγια καὶ ἡ πρώτη καὶ ἡ ἑβδόμη ἡμέρα. Γιατὶ ἅγιος εἶναι ὁ καιρός,
 κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ προπάτορας Ἀδὰμ τηροῦσε τὴν ἐντολὴ ποῦ τοῦ
 δόθηκε. Ἀλλὰ ἅγιος εἶναι καὶ ὁ ἔσχατος καιρός. Γιατὶ ἔχουμε ἁγια-
 σθεῖ μὲ τὸν Χριστό, ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα τῆς ἀμαρτίας,
 καὶ γίναμε κοινωνοὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Μέσω λοιπὸν κατὰ κάποιο τρόπο τοῦ τύπου καὶ τῆς σκιᾶς στέλ-
 νει ἀπὸ πρὶν ὁ Μωυσῆς, δηλαδή ἡ δύναμη τῶν νομικῶν Γραφῶν,
 ἐκείνους ποῦ μαθαίνουν εὐκολα καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἔχουν
 κάπως δοκιμασμένο νοῦ, γιὰ νὰ κατασκοπεύσουν προσεκτικὰ ἐκεῖ-
 να ποῦ εἶχαν ὑποσχεθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ ἐπειδὴ γιὰ ἐκείνους ποῦ
 θέλουν νὰ ἐπιτύχουν τὰ τόσο σεβαστὰ καὶ ἔνδοξα ἀγαθὰ, «ἢ πάλι
 δὲν διεξάγεται μὲ σάρκα καὶ αἷμα, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ τὶς ἀρχές καὶ τὶς
 ἐξουσίες καὶ τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκοτεινοῦ αὐτοῦ κόσμου»⁵¹,
 ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἀπὸ δειλία ἀποφεύγουν τὴ μάχη ἐκεῖνοι ποῦ
 φρονοῦν τὰ τῆς σάρκας, ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουν προτιμήσει τὰ πρόσκαι-
 ρα καὶ αὐτὰ ποῦ καταστρέφονται, ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ παρέχουν αἰώνια
 ἀπόλαυση. Γιατὶ πρόσεχε, ὅτι καὶ οἱ Ἰσραηλῖτες μιλοῦν συνέχεια γιὰ
 τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τους, ἔχοντας φτιάσει σὲ τέτοιο σημεῖο
 δειλίας καὶ ἀθλιότητος ἐξαιτίας τῶν ὄσων ἄκουσαν ἀπὸ τοὺς ἐκλεγ-

λίας τε καὶ ἀθλιότητος κατενηνεγμένοι. Ἐννόει δὲ καὶ τοὺς ἐν
 καιρῷ τῆς ἐπιδημίας τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ ταῖς
 τῶν Ἰουδαίων φωναῖς ζημιουμένους τὴν πίστιν. Ὁ μὲν γὰρ Κύ-
 ριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν τοῖς
 5 πιστεύουσιν ἐχαρίζετο. Πλὴν ἐκάλει πρὸς εὐτολμίαν, δηλὸν δὲ ὅτι
 τὴν πνευματικὴν. Καὶ ὅτι προσήκει τῆς τοῦ διαβόλου πλεονεξίας
 καταθλεῖν εὐ μάλα τοὺς ἐπ' αὐτῷ πεποιθότας διεκελεύετο λέγων
 «Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ
 πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ». Οἱ δὲ πιστεύειν οὐκ ἤθελον, τῆς
 10 εἰς Θεὸν ἀγάπης προτάττοντες τὰ σωματικά. Κεκλημένοι γὰρ εἰς
 τοὺς γάμους, ἤρξαντο, φησὶν, ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες. Καὶ
 ὁ μὲν ἔφασκεν, «Ἀγρὸν ἠγόρασα», ὁ δὲ, «Γυναικᾶ ἔγημα, καὶ σὺ
 δύναμαι ἐλθεῖν». Ὁρᾶς ἀδελφότητα παθῶν; ὄρᾶς συγγένειαν
 νοσημάτων;

15 Οὐκοῦν οἱ μὲν Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι καταγορεύουσι
 τρόπον τινὰ διὰ τοῦ μὴ θούλεσθαι θαδίξιν εἰς αὐτήν, τῆς ἐπαγγε-
 λίας τοῦ Θεοῦ, μήτε μὴν ἐτέρους εἶν. Τοιγάρτοι καὶ ἤκουον
 «Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως. Αὐ-
 τοὶ οὐκ εἰσέλθετε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε». Ἀπολώ-
 20 λασι γὰρ ταῖς τῶν ἠγουμένων φωναῖς οἱ ὑπὸ χεῖρα λαοί. Οὕτω
 πού διὰ φωνῆς προφήτου φησὶν ὁ Θεός, ὅτι «Οἱ ποιμένες ἠφρο-
 νήσαντο, καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐζήτησαν· διὰ τοῦτο οὐκ ἐνόησε
 πᾶσα ἡ νομὴ, καὶ διεσκορπίσθησαν». Τοιγάρτοι καὶ ἡ πολλὴ τῶν
 Ἰουδαίων πληθὺς ἀπώλισθε μὲν τῆς ἐπαγγελίας, ἀμέτοχος δὲ τῆς
 25 διὰ Χριστοῦ χάριτος γέγονε. Πλὴν σέσωσται τὸ κατάλειμμα διὰ
 Χριστοῦ Τύπος δ' ἂν εἴη καὶ τοῦδε σαφῆς ὁ Χάλεβ υἱὸς Ἰεφονῆ,
 καὶ μὲν τι καὶ Ἰησοῦς, οἱ μυρία μὲν ὅσα προσεφώνουν τοῖς ἐξ
 Ἰσραὴλ, παραθήγοντες εἰς ἀνδρείαν, καλὴν τε καὶ ἀξιόληπτον
 τὴν γῆν ὀνομάζοντες, καὶ ὅτι κρατήσουσι τῶν ἐθνῶν ἀνεκεκρα-
 30 γότες, ἀλλὰ μικροῦ διολώλασι. Εἶπε γὰρ, φησὶ, πᾶσα ἡ συναγω-

μένους. Πρόσχευε λοιπόν και εκείνους που τον καιρό του έρχομου του Σωτήρα όλων μας Χριστού με τις φωνές των Ίουδαίων έβλαψαν την πίστη. Γιατί ο Κύριός μας Ίησοῦς Χριστός σ' αυτούς που πιστεύουν χάρισε τη βασιλεία των ουρανών, όμως τους προσκαλούσε να δείξουν γενναιότητα, εννοώ βέβαια πνευματική. "Οτι όμως πρέπει αυτοί που πιστεύουν σ' Εκείνον να αγωνίζονται με πολύ μεγάλη ανδρεία εναντίον της πλεονεξίας του διαβόλου, το πρόσταξε λέγοντας: «Νά, οἷς ἔδωσα νά πατάτε ἐπάνω σέ φίδια καί σκορπιούς καί ἐπανώ σέ ὅλη τή δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»⁵². Εκείνοι όμως δεν ήθελαν να πιστέψουν, προτάσσοντας τὰ σωματικά πριν ἀπό τήν ἀγάπη στον Θεό. Και πράγματι ὅταν προσκλήθηκαν στους γάμους, ἄρχισαν, λέγει, ἕνας-ἕνας νά παραιτοῦνται ὅλοι. Καί ὁ ἕνας ἔλεγε, «Ἀγόρασα ἀγρόν», καί ὁ ἄλλος «Νυμφεύθηκα γυναίκα καί δέν μπορῶ νά ἔρθω»⁵³. Βλέπεις ἀδελφότητα (ένωση) παθῶν; Βλέπεις συγγένεια ἀρρωστημάτων;

"Αρα λοιπόν οἱ Γραμματεῖς καί Φαρισαῖοι, με τὸ νά μὴ θέλουν νά βαδίσουν στήν ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ, κατηγοροῦν κατὰ κάποιον τρόπο αὐτήν καί δέν ἀφήνουν οὔτε τοὺς ἄλλους. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καί ἄκουσαν «Ἄλλοιμονο σ' ἐσῆς τοὺς νομκοὺς, γιατί ἀφαιρέσατε τὸ κλειδί τῆς γνώσης, καί οὔτε σεῖς μπήκατε, ἀλλὰ καί ἐκείνους που ἔπαιναν τοὺς ἐμποδίσατε»⁵⁴. Μὲ τὰ κηρύγματα δηλαδὴ τῶν ἀρχηγῶν τους χάθηκαν οἱ λαοὶ που ἦταν ὑποχείριοί τους. Κάτι τέτοιο λέγει ὁ Θεὸς με τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη: «Οἱ ποιμένες παραφρόνησαν, καί δέν ἀναζήτησαν τὸν Κύριο. Γι' αὐτὸ ὀλόκληρο τὸ ποίμνιο δέν τὸ κατάλαβε, καί διασκορπίσθηκε»⁵⁵. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν Ίουδαίων ξεγλίστρησε ἀπὸ τὴν ὑπόσχεση, καί ἔγινε ἀμέτοχο τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Πλὴν ὁμως σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα τοῦ Χριστοῦ, καί τύπος σαφῆς αὐτοῦ τοῦ ὑπολείμματος εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Ίεφονῆ, καί φυσικά καί ὁ Ίησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ ὁποῖοι ἔλεγαν μύρια ὄσα στοὺς Ίσραηλῖτες, παρακινώντας τους νά φανοῦν ἀνδρεῖοι, ἀναφέροντάς τους ὅτι ἡ χώρα εἶναι εὐφορη καί ἀξίζει νά τὴν καταλάβουν, καί φώναζαν ὅτι θὰ γίνουν κύριοι τῶν ἐθνικῶν. "Ομως ὕστερα ἀπὸ λίγο χάθηκαν. Γιατί ὅλο τὸ πλῆθος, λέγει, εἶπε νά τοὺς

54. Λουκᾶ 11, 52.

55. Ίερ. 10, 21.

γή, καταλιθοβολῆσαι αὐτούς. Πλὴν δὲ τέθεινται καὶ κληρονόμοι παρὰ Θεοῦ. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ Χάλεθ, σαφηνιεῖ τὸ ὄνομα. Διερμηνεύεται γάρ, «πᾶσα καρδία», Ἰεφονῆ δὲ πάλιν ἢ «ἐπιστροφὴ». Οὐκοῦν οἱ τελείαν ἔχοντες μετὰ Θεοῦ τὴν καρδίαν, υἱοὶ τῆς
 5 ἐπιστροφῆς σὺν τοῖς Ἰησοῦ. Εἶεν δ' ἂν οὗτοι πάλιν οἱ πεπιστευκότες, καὶ ὡς ἐν ἀπαρχῇ νοούμενοι τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις, οἱ κεκλήκασι τὸν Ἰσραὴλ, καὶ ἐν αὐτοῖς ἂν νοοῖτο τὸ κατάλειμμα. Καὶ καλοῦντες κεκινδυνεύκασι. Πλὴν τῆς ἀγίας γῆς τέθεινται κληρονόμοι.

10 Ὅτι γὰρ πᾶσαν ὥσπερ ἦτοι τελείαν ἐσχῆκασι μετὰ Θεοῦ τὴν καρδίαν οἱ υἱοὶ τῆς ἐπιστροφῆς, τουτέστιν οἱ ἐπιστρέψαντες ἐκ τῶν νομικῶν ἐνταλμάτων ἐπὶ τὴν διὰ πίστεως λατρείαν τε καὶ χάριν, ἀναμάθοι τις ἂν Παύλου γραφοντος ἐναργῶς, σκύβαλα μὲν ἠγοῖτο τὰ ἐν νόμῳ, καὶ καταλογίσαιτο ζημίαν διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς
 15 γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα αὐτὸν κερδάνη καὶ τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην ἔχη. Ὅτι τοίνυν ἀπολιθοθήσει μὲν τῆς ἐπαγγελίας ὁ Ἰσραὴλ, ἀπολείται δὲ οὐκ εἰσάπαν, ἀλλ' ὡς ἐν ὀλίγῃ μοίρᾳ σωθήσεται (τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἔστι τὸ κατάλειμμα), σνηήσεις εὖ μάλα, καθάπερ ἤδη προεῖπον, εἰσκομιζόμενον βλέπων ἐξ ἐπαγγελίας Θεοῦ
 20 τὸν Χάλεθ, συνεξεγμένον τρόπον τινὰ καὶ παραθέοντος τοῦ σώζοντος ἐρμηνεύεται γὰρ ὧδε Ἰησοῦς. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος ἄγγελος Γαβριὴλ αὐτὸς ἦν ὅτε τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς εὐηγγελίζετο τρόπον «Μὴ φοβοῦ», φησὶ «Μαριὰμ· εὗρες γὰρ παρὰ Θεῶ χάριν. Καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος
 25 ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται».

Μόνον οὖν ἄρα τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς τὸ κατάλειμμα κεκληρονόμηκε τὰς ἐπαγγελίας, καὶ εἰς γῆν εἰσέδη τὴν ἱεράν, ὁ μὲν οὖν πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Σνήλασε δὲ ὥσπερ αὐτῷ ὁ νέος τε καὶ
 30 ἐν πίστει λαός. Ὑπισχεῖτο γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς συνεισκομεῖν

λιθοβολήσουν. Ὡστόσο ὅμως ὀρίσθησαν καὶ κληρονόμοι ἀπὸ τὸν Θεό. Ὅσο γιὰ τὸ ποιὸς ἄραγε εἶναι ὁ Χάλεβ, τὸ κάνει σαφές τὸ ὄνομά του. Γιατὶ σημαίνει “κάθε καρδιά”, καὶ Ἰεφονῆ πάλι σημαίνει “ἐπιστροφή”. Ἄρα λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ ἔχουν τὴν καρδιά τους τέλεια μὲ τὸν Θεό, εἶναι υἱοὶ τῆς ἐπιστροφῆς μαζί μὲ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ τέτοιοι πάλι μποροῦν νὰ εἶναι αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ εἶναι οἱ ἀπόστολοι, οἱ ὀποῖοι κάλεσαν τοὺς Ἰσραηλίτες, καὶ στὸ πρόσωπο αὐτῶν νοεῖται τὸ ὑπόλειμμα. Καὶ ἐνῶ τοὺς καλοῦσαν, κινδύνευσαν. Ὅμως ὀρίσθησαν κληρονόμοι τῆς ἁγίας γῆς.

Ὅτι ὅμως κατὰ κάποιον τρόπο εἶχαν ὀλη τὴν καρδιά τους τέλεια μαζί μὲ τὸν Θεό οἱ ἀπόγονοι τῆς ἐπιστροφῆς, δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπέστρεψαν ἀπὸ τίς ἐντολές τοῦ νόμου στὴ λατρεία καὶ χάρη μέσω τῆς πίστεως, μπορεῖ νὰ τὸ μάθει κανεὶς ἀπὸ τὸν Παῦλο, ὁ ὀποῖος γράφει καθαρά, ὀτι θεωροῦσε αὐτὰ ποὺ περιλαμβάνονται στὸν νόμο σκουπίδια, καὶ τὰ χαρακτήριζε ὀλα ζημία, ἐξαιτίας τῆς ὑπεροχῆς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, προκειμένου νὰ κερδίσει τὸν Χριστό καὶ νὰ λάβει τὴ δικαίωσή του⁵⁶. Ὅτι βέβαια θὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν ὑπόσχεση ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, ἀλλὰ δὲν θὰ χαθεῖ τελείως, καὶ θὰ σωθεῖ ἕνα μικρὸ μέρος αὐτοῦ (γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ «ὑπόλειμμα»), θὰ τὸ καταλάβεις πολὺ καλά, ὀπως ἤδη εἶπα προηγουμένως, βλέποντας τὸν Χάλεβ νὰ εἰσέρχεται στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας μὲ ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ, ὁ ὀποῖος εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο συνδεδεμένος μαζί του καὶ τρέχει μαζί του αὐτὸς ποὺ σώζει. Γιατὶ ἔτσι μεταφράζεται τὸ ὄνομα Ἰησοῦς. Καὶ βέβαια ὁ θεσπέσιος ἄγγελος Γαβριὴλ ἦταν ἐκεῖνος ποὺ μετέφερε στὴν ἁγία Παρθένο τὸ χαρμόσυνο μήνυμα γιὰ τὸν τρόπο τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Μονογενοῦς, λέγοντας: «Μὴ φοβῶσαι Μαρία· γιὰτὶ βρῆκες χάρη ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Θὰ μείνεις ἔγκυος, καὶ θὰ γεννήσεις υἱὸ καὶ θὰ τὸν ὀνομάσεις Ἰησοῦν. Αὐτὸς θὰ γίνεῖ μεγάλος, καὶ θὰ ὀνομασθεῖ Υἱὸς τοῦ Ὑψίστου»⁵⁷.

Ἄρα λοιπὸν ἀπὸ τὴ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων μόνον τὸ ὑπόλειμμα κληρονόμησε τίς ὑποσχέσεις καὶ μπῆκε στὴν ἱερὴ γῆ, ἐνῶ ὁ ὑπόλοιπος λαός ὀχι. Ἄλλὰ μαζί μὲ τὸν Χάλεβ πορευθῆκε καὶ εἰσῆλθε κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ὁ νέος καὶ πιστὸς λαός. Γιατὶ ὁ Θεὸς τῶν

57. Λουκᾶ 1, 30-32.

τῷ Χάλεβ πᾶν παιδίον νέον. Τοῦτο καὶ ὁ θεῖος ἡμῖν Δαβὶδ ὑπε-
 σήμαινε λέγων περὶ τῆς τῶν ἁγίων κληρονομίας «Γραφήτω αὐτῇ
 εἰς γενεὰν ἐτέραν καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον». Οὐ
 γὰρ τοῖς ἐν νόμῳ παιδαγωγούμενοις, ἀλλ' εἰς γενεὰν ἐτέραν ὁ
 5 κληρὸς τετήρηται. Καὶ τίς ἢ «ἐτέρα γενεά»; Ὁ νέος, ὡς ἔφην, καὶ
 ἐν πίστει λαός. Ἐκτίσμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ πρὸς καινότητα ζωῆς,
 ἀποδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, «σὺν τοῖς παθήμασι καὶ
 ταῖς ἐπιθυμίαις». Κτίσαι γὰρ λέγεται τοὺς δύο λαοὺς ὁ Χριστὸς
 εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην καὶ ἀποκαταλλάσσων
 10 ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ Πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα. Οὐκοῦν εἰς τύπον
 ἂν εἶεν τοῦ νέου λαοῦ τὰ καὶ αὐτῷ τῷ Χάλεβ συνεισομιζόμενα
 βρέφη. Οἷς καὶ ὁ θεοπέσιος μαθητῆς ἐπέστελλε λέγων «Ὡς ἀρ-
 τιγενῆ τὰ βρέφη τὸ λογικὸν καὶ ἄδολον γάλα ποθήσατε, ἵνα ἐν
 αὐτῷ αὐξηθῆτε εἰς σωτηρίαν, εὔπερ ἐγένυσασθε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύ-
 15 ριος».

Ὅτι δὲ καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος οὕτω συνείς τὰ ἐν νόμῳ, με-
 ταπλάττει πρὸς ἀλήθειαν τὸν ἐν γε τοῖς γράμμασι τύπον, μαθήση
 σαφῶς, ὡς δὴ γεγραφότος Ἑβραίοις, «Ὅτι, καθὼς λέγει τὸ Πνεῦ-
 20 μα τὸ ἅγιον Σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκλη-
 ρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ κατὰ τὴν ἡμέ-
 ραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν,
 ἐδοκίμασάν με, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου. Τεσσαράκοντα ἔτη προσώ-
 χθησα τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, καὶ εἶπα· Ἄει πλανῶνται τῇ καρδίᾳ. Αὐτοὶ
 δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδοὺς μου, οἷς ἄμοσα καὶ οὐκ εἰσελεύσονται
 25 εἰς τὴν κατάπανσίν μου». Ἴνα δὲ καὶ ἡμεῖς τὴν ἐπάρατον ἀπι-
 στίαν διωθούμενοι, καὶ ὡς ἀποτάτω τῆς ἐαυτῶν ἰέντες ψυχῆς,
 κληρονόμοι τῆς ἐπαγγελίας εὐρισκόμεθα, προσεφώνει πάλιν
 «Βλέπετε, ἀδελφοί, μὴ ποτε ἔσται ἐν τινὶ ὑμῶν καρδία πονηρὰ
 ἀπιστίας ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος, ἀλλὰ παρακαλεῖτε

58. Ψαλμ. 101, 19.

59. Γαλ. 5, 24.

ὄλων ὑποσχέθηκε, ὅτι θὰ εἰσαγάγει μαζί με τὸν Χάλεβ καὶ κάθε νέο παιδί. Αὐτὸ μᾶς τὸ φανέρωσε καὶ ὁ θεὸς Δαβὶδ, λέγοντας γιὰ τὴν κληρονομία τῶν ἁγίων τὰ ἔξῃς: «Ἄς ἀναγραφῆ ἡ προφητεία αὐτὴ γιὰ νὰ μείνει γιὰ ἄλλη γενεὰ, καὶ ὁ λαὸς ποὺ πρόκειται νὰ δημιουργηθεῖ θὰ ὑμνήσει τὸν Κύριο»⁶⁰. Ὁ κλῆρος δηλαδὴ ἐπιφυλάχθηκε ὄχι γι' αὐτοὺς ποὺ διαπαιδαγωγοῦνται μετὰ τὸν νόμο, ἀλλὰ γιὰ γενεὰ ἄλλη. Καὶ ποιά εἶναι ἡ γενεὰ αὐτή; Εἶναι, ὅπως εἶπα, ὁ νέος καὶ πιστὸς λαός. Γιατὶ οἰκοδομηθήκαμε μετὰ τὸν Χριστὸ σὲ καινούργια ζωὴ, ἀφοῦ ἀποβάλαμε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο «μαζί μετὰ τὰ παθήματα καὶ τὶς ἐπιθυμίες»⁶¹. Λέγεται δηλαδὴ ὅτι ὁ Χριστὸς ἔκτισε τοὺς δύο λαοὺς μέσα σὲ ἓνα καινούργιο ἄνθρωπο, δημιουργώντας εἰρήνη καὶ συμφιλιώνοντας καὶ τοὺς δύο μετὰ ἓνα Πνεῦμα μετὰ τὸν Πατέρα. Ἐπομένως καὶ τὰ δρέφη ποὺ εἰσῆλθαν μαζί μετὰ τὸν Χάλεβ στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ἀποτελοῦν τύπο τοῦ νέου λαοῦ. Γι' αὐτοὺς καὶ ὁ θεσπέσιος μαθητὴς ἔγραψε λέγοντας: «Σὰν νεογέννητα δρέφη ποθήσατε τὸ ἄδολο καὶ πνευματικὸ γάλα, γιὰ νὰ μεγαλώσετε μ' αὐτὸ καὶ νὰ φτάσετε στὴ σωτηρία, ἐφόσον γνωρίσατε, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός»⁶⁰.

Ὅτι ὅμως καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, κατανοώντας μετὰ τὸν τρόπο αὐτὸν τὰ γεγονότα τοῦ νόμου, μεταφέρει πρὸς τὴν ἀλήθεια τὸν τύπο τῶν Γραφῶν, θὰ τὸ μάθει καθαρά ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔγραψε στοὺς Ἑβραίους, «Γιατὶ, ὅπως λέγει τὸ ἅγιο Πνεῦμα, Σήμερα, ἐὰν ἀκούσετε τὴ φωνὴν τοῦ, νὰ μὴ σκληρύνετε τὶς καρδιὰς σας, ὅπως κάνατε ὅταν τὸν πικράνατε ὑπερβολικὰ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ στὴν ἔρημον, ὅπου μετὰ πικράναν οἱ πατέρες σας, μετὰ δοκίμασαν, καὶ εἶδαν τὰ ἔργα μου. Σαράντα χρόνια ταλαιπώρησα τὴν γενεὰ ἐκείνη καὶ εἶπα: Διαρκῶς πλανῶνται μετὰ τὴν καρδιά τους· αὐτοὶ ὅμως δὲν γνώρισαν τὶς ἐντολὰς μου. Γι' αὐτὸ ὀρκίσθηκα, ὅτι δὲν θὰ μποῦν στὴ γῆ τῆς ἀνάπαυσός μου»⁶¹. Μετὰ σκοπὸ λοιπὸν νὰ ἀποβάλουμε καὶ ἐμεῖς τὴν καταραμένη ἀπιστία, καὶ ἀπομακρύνοντας τὴν ὅσο πλεονάζει ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας, νὰ γίνουμε κληρονόμοι τῆς ὑπόσχεσός του, μᾶς ἔλεγε πάλι: «Προσέχετε, ἀδελφοί, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ ὑπάρξει σὲ κανένα ἀπὸ σᾶς πονηρὴ καρδιά ἀπιστίας, ὥστε νὰ

60. Α' Πέτρο. 2, 2.

61. Ψαλμ. 94, 11. Ἐβρ. 3, 7-9.

ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται, ἵνα μὴ σκληρυνθῆ τις ἐν ὑμῖν ἀπάτη τῆς ἁμαρτίας. Μέτοχοι γὰρ τοῦ Χριστοῦ γεγόναμεν, ἐάνπερ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποστάσεως μέχρι τέλους δεδαιῶν κατάσχωμεν. Ἐν τῷ λέγεσθαι Σήμερον, ἐὰν τῆς
5 φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ. Τίνες γὰρ ἀκούσαντες παρεπίκραναν, ἀλλ' οὐχὶ πάντες οἱ ἐξεληθόντες ἐξ Αἰγύπτου διὰ Μωσέως; Τίσι δὲ προσώχθισε τεσσαράκοντα ἔτη; Οὐχὶ τοῖς ἁμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσαν ἐν τῇ ἐρήμῳ; Τίσι δὲ ὤμοσε μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν
10 κατάπανσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασιν; Καὶ βλέπομεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν διὰ τὴν ἀπειθειαν».

Ἵτι γὰρ τὸ ἐξήνιον καὶ τὸ μὴ τοῖς θείοις ὑπέκειν νεύμασι, προεξένησεν αὐτοῖς ἐπιτηδεύειν ἐθέλουσι τῆς ἐλπίδος τὴν ἀπεμπολήν, ὀνήσειε δ' ἂν οὐ μετρίως τὸ ἔμπαιιν, οὐδὲν ἦττον ἡμᾶς
15 ἀναπεισεὶ λέγων· «Φοβηθῶμεν οὐκ μὴ ποτε καταλειπομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἀνάπανσιν αὐτοῦ, δοκῆ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκέναί. Καὶ γὰρ ἔσμεν ἐνηγγελισμένοι, καθάπερ κἀκεῖνοι. Ἄλλ' οὐκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνους μὴ συγκεκριαμένος ἐν πίστει τοῖς ἀκούσασιν. Εἰσερχόμεθα γὰρ εἰς τὴν κατάπαν-
20 σιν αὐτοῦ οἱ πιστεύσαντες» τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι καὶ Λυτρωτῆ, φημί δὲ τῷ Χριστῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ἵτι γέγονεν ἡμῖν ἄρτος ζωῆς ὁ Χριστός.

α'. Ταῖς τῶν Ἰουδαίων φιλομαθείαις ἐπιτιμῶν ὁ θεοπέσιος
25 προφήτης Ἰερεμίας, καὶ μάλα εἰκότως ἔφασκε· «Πῶς ἐρεῖτε, ὅτι καὶ μάλα σοφοὶ ἔσμεν ἡμεῖς καὶ νόμος Κυρίου μεθ' ἡμῶν ἔστιν; Εἰ μάτην ἐγενήθη σχολῆνος ψευδῆς Γραμματεῦσιν. Ἰσχύνθησαν σοφοί, ἐπτοήθησαν καὶ ἐάλωσαν, ὅτι τὸν λόγον τοῦ Κυρίου ἀπεδο-

62. Ἐβρ. 3, 12-19.

63. Ἐβρ. 4, 1-3.

ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τὸν ζωντανὸ Θεό, ἀλλὰ νὰ ἐνθαρρύνετε τοὺς ἑαυτοὺς σας κάθε μέρα, ὅσο ὑπάρχει τὸ σήμερα, γιὰ νὰ μὴ σκληρυνθεῖ κανένας ἀπὸ σᾶς ἀπὸ τὴν ἀπατηλὴ ἁμαρτία, γιατί ἔχουμε γίνει μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν φυσικὰ διατηρήσουμε τὴν ἀρχικὴ ἐμπιστοσύνη μας μέχρι τέλους σταθερῆ. Ὅταν λέγει· Σήμερα, ἐὰν ἀκούσετε τὴ φωνή μου, νὰ μὴ σκληρύνετε τὶς καρδιές σας, ὅπως ἔκαναν ἐκεῖνοι πού με παρατίκρναν στὴν ἔρημο, ποιούς ἐννοεῖ ὅτι τὸν ἄκουσαν καὶ τὸν παρατίκρναν; δὲν ἐννοεῖ ὅλους ἐκείνους πού βγήκαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μαζί με τὸν Μωυσῆ; Καὶ γιὰ ποιούς ἀγανάκτησε ἐπὶ σαράντα χρόνια; Δὲν ἦταν ἐκεῖνοι πού ἁμάρτησαν, τῶν ὁποίων τὰ σώματα ἔπεσαν στὴν ἔρημο; Καὶ σὲ ποιούς ὀρκίσθηκε, ὅτι δὲν θὰ μποῦν στὸν τόπο τῆς ἀνάπαυσής του, παρὰ σ' ἐκείνους πού φάνηκαν ἀνυπάκουοι; Καὶ βλέπουμε ὅτι δὲν μπόρεσαν νὰ μποῦν ἐξαιτίας τῆς ἀνυπακοῆς τους»⁶².

Ὅτι βέβαια τὸ ἀχαλίνωτο καὶ τὸ ὅτι δὲν ὑπάκουσαν στὶς θεῖες ἐντολές, προκάλεσε σ' αὐτοὺς τὸ νὰ θέλουν νὰ διαπραγματευθοῦν τὴν ἄρνηση τῆς ἐλπίδας, ὑποστηρίζοντας ὅτι θὰ τοὺς ὠφελούσε πάρα πολὺ τὸ ἀντίθετο (ἢ ἐπιστροφή στὴν Αἴγυπτο), μᾶς πείθει ὅχι λιγώτερο αὐτὸ πού λέγει· «Ἄς φοβηθοῦμε λοιπόν, μήπως, ἐνῶ παραμένει ἀκόμα ἡ ὑπόσχεση νὰ μποῦμε στὴν ἀνάπαυσή του, φανεῖ κάποιος ἀπὸ σᾶς ὅτι τὴ στερήθηκε. Γιατὶ ἔχουμε ἀκούσει τὸ εὐχάριστο ἄγγελμα, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι. Ἐκείνους ὅμως δὲν τοὺς ὠφέλησε τὸ ἄγγελμα πού ἄκουσαν, ἐπειδὴ δὲν ἔδωσαν πίστη σ' ἐκεῖνα πού ἄκουσαν. Γιατὶ μπαίνουμε στὸν τόπο τῆς ἀνάπαυσής του ὅσοι πιστέψαμε»⁶³, στὸν Σωτήρα καὶ Λυτρωτὴ ὅλων μας, καὶ ἐννοῶ στὸν Χριστὸ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζί με τὸν ὁποῖο ἡ δόξα πρέπει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζί με τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν. J

Ὅτι ὁ Χριστὸς ἔγινε γιὰ μᾶς ἄρτος ζωῆς.

1. Ὁ θεσπέσιος προφήτης Ἱερεμίας ἐπιπλήττοντας τὴ φιλομάθεια τῶν Ἰουδαίων, πολὺ δικαιολογημένα ἔλεγε· «Πῶς θὰ πείτε, Ἐμεῖς εἴμαστε πολὺ σοφοί, καὶ ὁ νόμος τοῦ Κυρίου εἶναι μαζί μας; Γιατὶ ἡ γραφίδα τῶν γραμματέων σας ἔγραψε ματαιότητες καὶ ψευδολογίες. Καταντροσιᾶσθηκαν οἱ σοφοί σας, καταπτοήθηκαν καὶ

κίμασαν. Σοφία τίς ἐστὶν ἐν αὐτοῖς;». Καίτοι γὰρ ἐπὶ τῇ τῶν νόμων εἰδήσει πολὺ λίαν ἐξογκούμενοι, καὶ ὑψηλὴν αἴροντες τὴν ὄφρυν οἱ Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισσαῖοι, καὶ τῆς ἀγελαιῶν πληθῆος κατασοβαρευόμενοι, πολὺ νοσοῦντες τὸ εἶηθες, ἄσοφοί τε καὶ ὀλιγο-
5 γνώμονες ἐξ αὐτῶν ἠλέγχοντο τῶν πραγμάτων. Ἀπεδοκίμαζον γὰρ τὴν ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ σοφίαν, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρός Λόγον, «Ὅς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἀγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις». Ταύτητοι γεγόνασιν ἀδόκιμοι καὶ ἀκάρδιοι, «μωροὶ καὶ τυφλοὶ», κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος φω-
10 τήν. Ἐπειδὴ δὲ τὸν θεῖον παρωθούμενοι λόγον, καὶ τῆς ζωοποιῦ χάριτος ὡς ἀποτάτω διάττοντες, καὶ ταῖς ἄγαν ἀπειθείαις καταλυποῦντες τὸν Θεὸν κατὰ μυρίους ὄσους ἠλίσκοντο τρόπους, λιμῶ διολλάλασι.

Καὶ τοῦτο ἦν τὸ διὰ φωνῆς προφητῶν παρὰ Θεοῦ λελεγμέ-
15 νον «Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ ἐπάξω λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου. Καὶ σαλευθήσονται ὕδατα ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ βορρᾶ ἕως ἀνατολῆς περιδραμοῦνται ζη-
20 τοῦντες τὸν λόγον Κυρίου, καὶ οὐ μὴ εὐρωσιν». Οἷς γὰρ ἐξὸν ἔχειν αὐτὸν καὶ μάλα πλουσίως, ἀνούστατα διωθούμενοι, ψήφω λουπὸν θεία κολάζονται, τὰ πάντων ἄριστα ζημιούμενοι, καὶ τὰ δι' ὧν ἦν εἰκὸς καταπλουτεῖν μονονουχί δύνασθαι τοῖς ἄνωθεν ἀγαθοῖς, ἀλλ' ἐκείνοις μὲν ἀπειθεῖν ἐλομένοις, καὶ τὴν θείαν τε καὶ ἀξιάγα-
στον χάριν ἀνοσίως περιωθροῖζουσιν, ὁ τῶν θείων μαθημάτων λιμὸς
25 ἐπενήνεκται, καὶ σφόδρα εἰκότως. Ἡμῖν δὲ τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι, ἄρτος ζωῆς γέγονεν ὁ Ἐμμανουήλ, «Ἄρτος ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ», ἐν ᾧ καὶ δι' οὗ τὸ θεομιᾶς τῆς φθορᾶς ὑπερθέντος κράτος, καὶ τὴν ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ μεταμφιενημένοι χάριν, τουτέστι τὴν ἀφθαρσίαν, προκεκομίσμε-
30 θα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ λαμπροί τε καὶ ἱεροί.

64. Ἱερ. 8, 8.

65. Α' Κορ. 1, 30.

αίχμαλωτίσθηκαν, ἐπειδὴ ἀποδοκίμασαν τὸν λόγο τοῦ Κυρίου. Ποιά λοιπὸν σοφία ὑπάρχει σ' αὐτούς;»⁶⁶. Γιατί, ἂν καὶ ὑπερηφανεύονταν πάρα πολὺ γιὰ τὴ γνώση τῶν νόμων καὶ ἦταν πολὺ ὑπερήφανοι γι' αὐτὸ οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι καὶ μιλοῦσαν μὲ μεγάλη σοβαρότητα στὸ ἀγράμματο πλῆθος, κυριευμένοι ἀπὸ μεγάλη μαωρία, ἀποδεικνύονταν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα ἄσοφοι καὶ μὲ λίγη γνώση. Γιατὶ ἀποδοκίμαζαν τὴν οὐράνια σοφία, τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, «Ὁ ὁποῖος ἐγίνε γιὰ μᾶς ἀπὸ τὸν Θεὸ σοφία, δικαίωση, καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωση»⁶⁵. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπῆρξαν ἀνεπιτυχεῖς στὸ ἔργο τους καὶ χωρὶς καρδιά, «Μωροὶ καὶ τυφλοὶ» σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Σωτῆρα⁶⁶. Καὶ ἐπειδὴ, παραγκωνίζοντας τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, ἐξέπεσαν καὶ βρέθηκαν πάρα πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ ζωοποιὸ χάρη, καὶ μὲ τίς πάρα πολλὰς ἀπειθείες τους συλλαμβάνονταν νὰ προκαλοῦν λύπη στὸν Θεὸ μὲ μύριους ὅσους τρόπους, χάθηκαν ἀπὸ πείνα.

Καὶ αὐτὸ ἦταν ἐκεῖνο ποὺ εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ τὴ φωνὴ τῶν προφητῶν· «Νὰ, ἔρχονται ἡμέρες, λέγει ὁ Κύριος, καὶ θὰ προκαλέσω στὴ γῆ πείνα. Ὁχι πείνα ἄρτου, οὔτε δίψα νεροῦ, ἀλλὰ πείνα ἀκρόασης τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου. Καὶ θὰ σαλευθοῦν τὰ νερὰ τῆς θάλασσας ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο αὐτῆς μέχρι τὸ ἄλλο, καὶ θὰ τρέχουν ἀπὸ τὸν βορρᾶ μέχρι τὴν ἀνατολὴ ζητώντας τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, καὶ δὲν θὰ τὸν βρῖσκουν»⁶⁷. Αὐτοὶ δηλαδὴ ποὺ μποροῦσαν νὰ τὸν ἔχουν, καὶ πολὺ πλούσια, ἐπειδὴ τὸν ἀπώθησαν ἀνόητα, τιμωροῦνται μὲ θεία ἀπόφαση, χάνοντας τὰ πιὸ καλὰ ἀπὸ ὅλα, καὶ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα ἦταν φυσικὸ νὰ μποροῦν νὰ ἀποκτήσουν τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, καὶ ἔτσι σ' ἐκείνους ποὺ προτίμησαν νὰ μὴ πειθαρχήσουν, ἀλλὰ νὰ βρίζουν ἀνίερα τὴ θεία καὶ ἀξιοθαύμαστη χάρη, ἐπῆλθε ὁ λιμὸς τῶν θείων μαθημάτων, καὶ πολὺ δικαιολογημένα. Σὲ μᾶς ὅμως ποὺ πιστεύουμε σ' αὐτὸν ὃ Ἐμμανουὴλ ἐγίνε ἄρτος ζωῆς, «Ἄρτος ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, καὶ δίνει στὸν κόσμον ζωὴ»⁶⁸, μὲ τὸν ὁποῖο καὶ μέσω τοῦ ὁποῖου, διαφεύγοντας τὸ θεομίσητο κράτος τοῦ θανάτου καὶ φορώντας τὴν ἀπὸ πάνω καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ χάρη, δηλαδὴ τὴν ἀθανασία, προσφερθήκαμε στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα λαμπροὶ καὶ ἱεροί.

66. Ματθ. 23, 17.

67. Ἄμώς 8, 11-12.

68. Ἰω. 6, 41. 51. 58.

Και τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων πεπλουτηκότες διατελοῦμεν ἐν κόσμῳ, τοῖς τοιούτοις ἡμᾶς ἐφίστησι λογισμοῖς τὸ γράμμα τὸ νομικόν. Ἔχει δὲ οὕτω· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Ἐν τῷ
 5 εἰσπορεύεσθαι ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν, εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάγω ὑμᾶς ἐκεῖ, καὶ ἔσται, ὅταν ἐσθίητε ὑμεῖς ἀπὸ τῶν ἄρτων τῆς γῆς, ἀφελεῖτε ἀφαίρεμα, ἀφόρισμα τῷ Κυρίῳ, ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν· ἄρτον ἀφαίρεμα ἀφαιριεῖτε αὐτὸ ὡς ἀφαίρεμα ἀπὸ ἄλωνος, οὕτως ἀφοριεῖτε αὐτό, ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν, καὶ δώσετε ἀφαίρεμα Κυ-
 10 ρίῳ εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν· Ὅταν δὲ διαμάρτητε, καὶ μὴ ποιήσητε πάσας τὰς ἐντολάς ταύτας, ἃς ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, καθὰ συνέταξε Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῖν ἐν χειρὶ Μωσῆ ἀπὸ τῆς ἡμέρας, ἣ συνέταξε Κύριος πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐπέκεινα εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν, καὶ ἔσται, ἐὰν ἐξ ὀφθαλμῶν τῆς συναγωγῆς ἀκουσίως γενηθῆ, καὶ
 15 ποιήσῃ πᾶσα ἡ συναγωγὴ μόσχον ἓνα ἐκ βοῶν ἄμωμον εἰς ὄλοκαύτωμα, εἰς ὄσμην εὐωδίας τῷ Κυρίῳ, καὶ θυσίαν τούτου καὶ σπονδὴν αὐτοῦ, κατὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ, καὶ χίμαρον ἐξ αἰγῶν ἓνα περὶ ἁμαρτίας· Καὶ ἐξιλάσεται ὁ ἱερεὺς περὶ πάσης συναγωγῆς υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἀφεθήσεται αὐτοῖς, ὅτι ἀκουσίον ἐστι,
 20 καὶ αὐτοὶ ἤνεγκαν τὸ δῶρον αὐτῶν κάρπωμα Κυρίῳ περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν ἔναντι Κυρίου, περὶ τῶν ἀκουσίων αὐτῶν. Καὶ ἀφεθήσεται πάση συναγωγῇ υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ τῷ προσηλύτῳ προσπορευμένῳ πρὸς ὑμᾶς, ὅτι παντὶ τῷ λαῷ ἀκούσιον. Ἐὰν δὲ ψυχὴ μία ἁμάρτη ἀκουσίως, προσάξει αἶγα μίαν ἐνιαύσιον περὶ
 25 ἁμαρτίας. Καὶ ἐξιλάσεται ὁ ἱερεὺς περὶ τῆς ψυχῆς τῆς ἀκουσιασθείσης καὶ ἁμαρτουούσης ἀκουσίως ἔναντι Κυρίου ἐξιλάσασθαι περὶ αὐτοῦ. Καὶ ἀφεθήσεται αὐτῷ τῷ ἐγχωρίῳ ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ τῷ προσηλύτῳ τῷ προσκεμένῳ ἐν αὐτοῖς. Νόμος εἷς ἔσται ἐν αὐτοῖς, ὃς ἐὰν ποιήσῃ ἀκουσίως».

30 Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς ἐν δὲ τῷ Λευιτικῷ διαμορφοῦ μὲν ἐτέρως τὸ μυστήριον, πλὴν οὐ σφόδρα πρὸς ἀνομοιότητα διεστήκει τὰ θεωρήματα. Φέρε δὴ οὖν κάκεινων ἐπιμηθηθέντες,

Και τί βέβαια από αυτά δεν έχουμε ευρισκόμενοι στον κόσμο, στις σκέψεις αυτές μās βάζει το γράμμα του νόμου, το οποίο λέγει τὰ ἐξῆς: «Και μίλησε ὁ Κύριος στον Μωυσή λέγοντας: Μίλησε στους Ἰσραηλίτες και πές τους: Ὅταν μπεῖτε στή χώρα, στήν ὁποία θά σᾶς εἰσάγω ἐγώ, ὅταν θά τρώτε ἀπό τοὺς ἄρτους τῆς γῆς, νά ἀφαιρεῖτε ἓνα μέρος και νά τὸ ἀφιερώνετε στον Κύριο, ὡς προσφορὰ ἀπό τοὺς ἐνζυμους ἄρτους σας. Θά χωρίζετε δηλαδή ἓνα ἄρτο και θά τὸν προσφέρετε μέσω τῆς θυσίας, ὡς ἀφιέρωμα στον Κύριο, και ὅπως προσφέρετε τὴν ἀπαρχὴ ἀπὸ τὸ ἀλώνι, ἔτσι θά τὸν ἀφαιρεῖτε και θά τὸν ξεχωρίζετε και θά τὸν δίνετε στον Κύριο ὡς ἀφιέρωμα. Και θά τὸ τηρεῖτε αὐτὸ και σὶς μεταγενέστερες γενεές σας. Ὅταν ὅμως ἀμαρτήσετε και δὲν τηρήσετε ὅλες τὶς ἐντολές αὐτές, πού ἔδωσε ὁ Κύριος στον Μωυσῆ, ὅπως διέταξε ὁ Κύριος και Θεὸς σὲ σᾶς μὲ τὸ χέρι τοῦ Μωυσῆ, ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού σᾶς διέταξε ὁ Κύριος και σὶς μετέπειτα γενεές σας, ἐὰν ἡ ἀμαρτία διαφύγει τὴν προσοχή και γίνεи χωρίς τὴ θέληση τῆς συναγωγῆς, νά προσφέρει ὅλη ἡ συναγωγή ἓνα μοσχάρι ἀπὸ τὰ βόδια χωρίς ἐλάττωμα ὡς ὀλοκαύτωμα και ὁσμὴ εὐωδιαστῆ στον Κύριο, και θυσία και σπονδὴ αὐτοῦ, σύμφωνα μὲ τὴ διαταγὴ του, και ἓνα τράγο ἀπὸ τὰ γίδια για τὴν ἀμαρτία. Και ὁ ἱερέας θά ἐξιλεώσει ὅλη τὴ συναγωγή τῶν Ἰσραηλιτῶν και θά συγχωρηθεῖ ἡ ἀμαρτία αὐτῶν, ἐπειδὴ εἶναι ἀθέλητη, και αὐτοὶ πρόσφεραν τὸ δῶρο τους ὀλοκαύτωμα στον Κύριο, για τὴν ἀμαρτία τους ἀπέναντί του, πού ἦταν ἀθέλητη. Και θά συγχωρηθεῖ και ὅλο τὸ πλῆθος τῶν Ἰσραηλιτῶν, και ὁ προσήλυτος πού συνδέεται μὲ αὐτούς, γιατὶ τὸ ἀμάρτημα ἦταν ἀθέλητο και ἀνήκει σ' ὅλο τὸ λαό. Ἐὰν ἓνας ἄνθρωπος ἀμαρτήσει χωρίς νά τὸ θέλει, θά προσφέρει πρὸς θυσία για τὴν ἀμαρτία μία γίδα ἐνὸς ἔτους. Ὁ ἱερέας μὲ τὴ θυσία τῆς γίδας θά ἐξιλεώσει ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τὸν ἄνθρωπο πού ἀμάρτησε χωρίς νά τὸ θέλει. Και θά συγχωρεῖται και ὁ ἐντόπιος μεταξύ τῶν Ἰσραηλιτῶν και ὁ προσήλυτος πού βρῖσκεται ἀνάμεσα σ' αὐτούς. Θά ὑπάρχει ἓνας νόμος σ' αὐτούς, για ὅποιον ἀμαρτήσε χωρίς νά τὸ θέλει»⁶⁹.

Και αὐτὰ βέβαια λέγονται στους Ἀριθμούς. Στὸ Λευϊτικὸ ὅμως διαμορφώνει μὲ ἄλλον τρόπο τὸ μυστήριο, ἀλλὰ τὰ βαθύτερα νοήματα δὲν διαφέρουν πολὺ μεταξύ τους. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἀφου

ἐπεὶ τὸ λίαν εἰσὶν ἀναγκαῖα πρὸς εἶδησιν, μίαν ὥσπερ ἐπ' ἀμφοῖν
 ἐξυφαινώμεν τὴν ἀφήγησιν. Γέγραπται δὲ οὕτω πάλιν «Καὶ ἐλά-
 λησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Εἰπὸν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ
 ἔρεῖς αὐτοῖς· Ὅταν εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν ἣν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν, καὶ
 5 θερίσητε τὸν θερισμὸν αὐτῆς, οἴσετε δραγματῶν ἀπαρχὴν τοῦ
 θερισμοῦ ὑμῶν πρὸς τὸν ἱερέα. Καὶ ἀνοίσει τὸ δράγμα ἔναντι
 Κυρίου δεκτὸν ὑμῖν, τῇ ἐπαύριον τῆς πρώτης ἀνοίσει αὐτὸ ὁ
 ἱερεὺς. Καὶ ποιήσετε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐν ἣ φέρετε τὸ δράγμα, πρόδα-
 τον ἄμωμον ἐνιαύσιον εἰς ὀλοκάστωμα τῷ Κυρίῳ, καὶ τὴν θυσίαν
 10 αὐτοῦ δύο δέκατα σεμιδάλεως ἀναπεποιημένην ἐν ἐλαίῳ, θυσίαν
 τῷ Κυρίῳ εἰς ὄσμην εὐωδίας τῷ Κυρίῳ, καὶ σπονδὴν αὐτοῦ, τὸ
 τέταρτον οἴνου καὶ ἄρτου. Καὶ πεφρυγμένα χίδρα νέα οὐ φάγε-
 σθε, ἕως εἰς αὐτὴν τὴν ἡμέραν ταύτην, ἕως ἂν προσενέγκητε ὑμεῖς
 τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ ὑμῶν. Νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν, ἐν
 15 πάσῃ κατοικίᾳ ὑμῶν».

β'. Δράγμα μὲν οὖν, ληϊῶν ἀπαρχή, καὶ νέας σύμβολον
 εὐκαρπίας. Ἄρτος δὲ αὐτοῦ σίτου λοιπὸν συναγχευμένον, καὶ εἰς
 τὴν ἄλεσιν σεσωρευμένον, καὶ τάχα πού καὶ εἰς αὐτὰς ἀποθήκας
 κεκομισμένον. Ἀνάθημα δὲ τῷ Θεῷ τοῖς ἤδη κατωκηκόσι τῆς
 20 ἐπαγγελίας τὴν γῆν, ταῦτα ποιεῖσθαι προστέταχεν, ἵνα δι' ἀμφοῖν
 νοοῖτο Χριστός· «ἄρτος μὲν ἐξ οὐρανοῦ» καὶ ζωοποιός, καὶ ἀπαρ-
 χή φυράματος τῶν εἰς καινότητα ζωῆς ἀνακτιζομένων ἐν αὐτῷ.
 Τοῦ μὲν γὰρ ἀρχαιοτέρου φυράματος ἀπαρχή γέγονεν ὁ Ἀδάμ,
 ἐπειδὴ δὲ τῆς δοθείσης ἀλογήσας ἐντολῆς παρώλισθεν εἰς παρά-
 25 βασιν, ἐπάρατος ἦν εὐθύς, καὶ θανάτῳ καὶ φθορᾷ τὸ ἀνθρώπινον
 ἐν αὐτῷ κατεδικάζετο γένος. Ἀπαρχή δὲ Χριστός τοῦ δευτέρου
 φυράματος, ὃς καὶ διέδρα τὴν ἀρὰν, δι' αὐτὸν δηλονότι τὸν ὑπὲρ
 ἡμῶν γενόμενον κατάρα. Καὶ τὸ τῆς φθορᾶς παρελαύνει κράτος,
 δι' αὐτὸν δὴ πάλιν «τὸν ἐλεύθερον ἐν νεκροῖς». Ἀνεβίω μὲν γὰρ
 30 πατήσας τὸν θάνατον. Μονονουχὶ δὲ καὶ ἀνάθημα λαμπρὸν καὶ
 δωροφορία καὶ οἰᾶ τις ἀνθρωπότητος ἀπαρχή, κεκαινουρηγμέ-

θυμηθοῦμε καὶ ἐκεῖνα, ἐπειδὴ εἶναι πολὺ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ γνώση, ἃς κάνουμε μιά καὶ γιὰ τὰ δύο ἐξιτόρηση. Ἔχει λοιπὸν γραφεῖ πάλι τὸ ἔξης: «Καὶ μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ, λέγοντας: Μίλησε στοὺς Ἰσραηλίτες καὶ πὲς τους: Ὅταν θὰ μπεῖτε στὴ χώρα πού ἐγὼ σᾶς δίνω καὶ τελειώσετε τὸν θερισμό, νὰ φέρετε στὸν ἱερέα γιὰ εὐλογία ἓνα δεμάτι, ὡς ἀπαρχὴ τοῦ θερισμοῦ σας. Καὶ ὁ ἱερέας θὰ προσφέρει τὸ δεμάτι αὐτὸ στὸν Κύριο, γιὰ νὰ γίνει δεκτὸ γιὰ χάση σας, τὴν ἐπόμενη ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα. Καὶ τὴν ἡμέρα πού προσφέρετε τὸ δεμάτι, νὰ φέρετε γιὰ ὀλοκαύτωμα πρόβατο ἑνὸς ἔτους χωρὶς κανένα ἐλάττωμα. Καὶ μαζί μὲ αὐτὸ θὰ φέρετε ὡς θυσία δύο δέκατα σιμγδάλι ζυμωμένο μὲ λάδι, ὡς θυσία στὸν Κύριο καὶ εὐάρεστη ὄσμη πρὸς αὐτόν, καὶ ὡς σπονδὴ σ' αὐτόν ἓνα τέταρτο κρασιοῦ καὶ ἄρτου. Καὶ μέχρι τὴν ἡμέρα αὐτὴ δὲν θὰ φάτε ξεροψημένο ἄλεσμένο φρέσκο σιτάρι, ὥσπου νὰ προσφέρετε τὰ δῶρα σας στὸν Θεό σας. Ὁ νόμος αὐτὸς θὰ εἶναι παντοτινὸς σὲ ὅλες τὶς γενεές σας, σὲ ὅλα τὰ σπίτια σας»⁷⁰.

2. Τὸ δεμάτι βέβαια ἀποτελεῖ ἀρχὴ τῆς συγκομιδῆς τῶν καρπῶν καὶ σύμβολο τῆς νέας καρποφορίας. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἄρτος πού γίνεται ἀπὸ σιτάρι συγκεντρωμένο καὶ συσσωρευμένο γιὰ ἄλεσμα, καὶ ἴσως μεταφερμένο σὲ ἀποθήκες. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἔδωσε ἐντολὴ νὰ κάνουν σ' ἐκείνους πού ἤδη κατοικοῦσαν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ὥστε καὶ μὲ τὰ δύο νὰ νοεῖται ὁ Χριστός, πού εἶναι «Ἄρτος ἀπὸ τὸν οὐρανό»⁷¹, καὶ ζωοποιὸς καὶ ἀπαρχὴ τῆς ζύμης ἐκείνων πού μὲ αὐτόν ἀνακαινίζονται σὲ νέα ζωὴ. Τῆς ἀρχαιότερης βέβαια ζύμης ἀπαρχὴ ἔγινε ὁ Ἀδάμ, ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ ἀδιαφορία γλίστρησε ἀπὸ τὴν ἐντολὴ πού τοῦ εἶχε δοθεῖ σὲ παράβαση, ἔγινε ἀμέσως καταραμένος, καὶ στὸ πρόσωπό του ὀλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος καταδικάσθηκε σὲ θάνατο καὶ ἀφανισμό. Τῆς δεύτερης ὅμως ζύμης ἀπαρχὴ ἔγινε ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος καὶ διέφυγε τὴν κατάρα, ἐξαιτίας δηλαδὴ αὐτοῦ πού ἔγινε κατάρα γιὰ μᾶς⁷², καὶ ξεπέρασε τὸ κράτος τῆς φθορᾶς ἐξαιτίας πάλι αὐτοῦ «πού εἶναι ἐλευθερὸς μεταξὺ τῶν νεκρῶν»⁷³, γιὰτὶ ἀναστήθηκε νικῶντας τὸν θάνατο, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔγινε ἀφιέρωμα ἐξαιρέτο καὶ προσφορά, καὶ σὰν κάποια ἀπαρχὴ,

72. Γαλ. 3, 13.

νος εἰς ἀφθαρσίαν ἀνέδη πρὸς τὸν Πατέρα. Τσιγάρτοι τὸν ἄρτον ἐν τῇ ἀγία φέρεσθαι σκηπῆ, καὶ ἐν τοῖς Ἁγίοις τῶν ἀγίων ἀνακεῖσθαι Θεῶ, τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀναφοίτησιν ὑπεμψῆνειεν ἄν, καὶ μάλα εἰκότως, τοῦ Ἑμμανουήλ. «Ἀνῆλθε γὰρ οὐκ εἰς χειροποίη- 5 τὰ ποθεν, οὔτε μὴν εἰς τὰ ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Ὅτι δέ, καὶ ἄρτος ἐστὶ ζωοποιὸς ὁ ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἄνωθεν, ἀπαλλάττει τε πρὸς τούτῳ καὶ ἁμαρτιῶν, καὶ ἀγνοημάτων ἐλευθε- 10 ροῖ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἀνατιθεὶς τῷ Θεῶ καὶ Πατρὶ, συνήσεις εὐ μάλα τοῖς τῆς διανοίας ὁμμασιν ὡς μόνον ὀλοκαυτούμενον καθορῶν σφαζόμενον, καὶ ὡς χιμαρον ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. «Παραπτώματα γὰρ τίς 15 συνήσεις;» κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἄθρει δὴ ὅπως ὁ νομοθέτης τῆς ἐν νόμῳ λατρείας ὑπερκεμμένην ἀσυγκρίτως τὴν διὰ Χριστοῦ καθαροῖν ἐκάλεσεν σαφῶς. Εἰ γὰρ παρέλθῃτε, φησί, τὰ Μωσέως, καὶ τῆς νομικῆς λατρείας ἄν ἀλογήσαντες ἐντολῆς κατεφορῶντό 20 τινες, τότε δὴ, τότε τὴν δι' αἱμάτων ὑμῖν ἀμνησίαν ἐπικυροῦσαν εὐρήσετε, μόνου καταθρονομένου καὶ χιμαρον προσενηγεμένου. Τοῦτο δὲ ἦν εἰς τύπον Χριστοῦ. Οὐκοῦν καθορίζει μὲν ὁ νόμος τῶν παραβαινόντων τὴν κόλασιν, ἀπαλλάττει δὲ δίκης καὶ τῶν ἐξ ἀγνοίας αἰτιαμάτων ἐλευθεροῖ τὸ τίμιον αἷμα Χριστοῦ. Τέθεικε γὰρ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα τοῦ κόσμου καταλύσῃ τὴν ἁμαρ- 25 τίαν. Οὐκοῦν ὡς ἐν ἄρτῳ νοῖτο Χριστὸς ὡς ζωὴ καὶ ζωοποιός, ὡς ἐν μόνου πάλιν ὀλοκαυτούμενος καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἑαυτὸν ἀνατιθεὶς τῷ Θεῶ καὶ Πατρὶ, καὶ ὡς ἐν εἶδει χιμαρον γεγονὼς δι' ἡμᾶς ἁμαρτία, καὶ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν σφαζόμενος. Δράγμα δὲ αὐτῷ, καθ' ἕτερον νοῖτο τρόπον. Τίς δὲ καὶ οὗτός ἐστιν, ὡς ἐν, λελέξε- 30 ται. Ἀστάχρσι μὲν τοῖς ἐν ἀγρῷ παρεικάσειέ τις ἄν τὸ ἀνθρώπι-

74. Ἑβρ. 9, 24.

75. Ψαλμ. 18, 13.

76. Ἰω. 3, 16.

ἀνανεωμένος στήν ἀφθαρσία, ἀνέβηκε πρὸς τὸν Πατέρα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς φέρεται ὁ ἄρτος στήν ἅγια σκηνή καὶ ἀφιερώνεται στὸν Θεὸ σὰν Ἅγια τῶν ἁγίων, συμβολίζοντας πολὺ εὐλογοῦν τὴν ἐπάνοδο τοῦ Ἐμμανουὴλ στοὺς οὐρανοὺς. «Γιατὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἀνέβηκε σὲ χειροποίητα Ἅγια τῶν ἁγίων, πού ἦταν ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλὰ στὸν ἴδιο τὸν οὐρανό, γιὰ νὰ ἐμφανισθεῖ τώρα μπροστὰ στὸν Θεὸ γιὰ μᾶς»⁷⁴, ὅπως ἔχει γραφεῖ.

Ὅτι ὁμως εἶναι καὶ ἄρτος πού δίνει ζωὴ, αὐτὸς πού ἦρθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἀπὸ πάνω, καὶ ἀπαλλάσσει ἐπὶ πλεόν καὶ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες, καὶ ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα τῆς ἄγνοιας τοὺς ἀνθρώπους πού ζοῦν στὴ γῆ, προσφέροντας τὸν ἑαυτοῦ του ὡς ὁσμὴ εὐωδίας στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, τὸ καταλαβαίνει πολὺ καλὰ βλέποντας μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιας νὰ σφάζεται σὰν μοσχάρι καὶ νὰ προσφέρεται ὡς ὀλοκαύτωμα, καὶ σὰν τράγος γιὰ τὶς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ πού ἔγιναν ἀπὸ ἄγνοια. Γιατὶ, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «Ποιὸς μπορεῖ νὰ γνωρίζει τὰ παραπτώματά του;»⁷⁵. Πρόσχε λοιπὸν πῶς ὁ νομοθέτης τὴν κάθαρση πού γίνεται μέσω τοῦ Χριστοῦ τὴν ὀνόμασε μὲ σαφήνεια ἀσύγκριτα ἀνώτερη ἀπὸ τὴν λατρεία τοῦ νόμου. Γιατὶ λέγει, ἂν παραβεῖτε αὐτὰ πού εἶπε ὁ Μωυσῆς καὶ μερικοὶ συλληφθοῦν νὰ περιφρονοῦν τὴν ἐντολὴ τῆς λατρείας τοῦ νόμου, τότε λοιπὸν, τότε θὰ βρεῖτε ὅτι ἡ διὰ τῶν αἱμάτων ἀμνησία σας ἐπικυρώνεται μὲ τὴ θυσία τοῦ μοσχαριοῦ καὶ τὴν προσφορὰ τοῦ τράγου. Γιατὶ αὐτὸ ἀποτελοῦσε τύπο τοῦ Χριστοῦ. Δηλαδή ὁ νόμος καθορίζει τὴν τιμωρία αὐτῶν πού τὸν παραβαίνουν, ὁμως το τίμο αἷμα τοῦ Χριστοῦ τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν τιμωρία⁷⁶ καὶ τοὺς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὶς κατηγορίες τῆς ἄγνοιας. Γιατὶ πρόσφερε τὴν ψυχὴ του γιὰ μᾶς, γιὰ νὰ καταργήσει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου. Ἐπομένως μὲ τὸν ἄρτο πρέπει νὰ νοεῖται ὁ Χριστὸς ὡς ζωὴ καὶ ζωοποιός, καὶ μὲ τὸ μοσχάρι πάλι, ὅτι προσφέρεται ὡς ὀλοκαύτωμα καὶ ἀφιερώνει τὸν ἑαυτοῦ του ὡς ὁσμὴ εὐωδίας στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ ὅτι λαμβάνοντας τὴ μορφὴ τοῦ τράγου, ἔγινε γιὰ μᾶς ἁμαρτία, καὶ σφάζεται γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας. Τὸ δεμάτι πάλι μὲ τὰ στάχυα πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται μὲ ἄλλον τρόπο. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ τρόπος αὐτός, θὰ εἰπωθεῖ, ὅσο εἶναι δυνατόν. Μὲ τὰ στάχυα τοῦ ἀγροῦ θὰ μπροῦσε κανεὶς νὰ

νον γένος, τὸ οἶονεὶ πως ἀνίσχον ἐκ τῆς γῆς, καὶ τὴν ἑαυτῶ πρό-
 πουςαν περιμένον ἐκπλήρωσιν, καὶ χρόνῳ κειρόμενον ἀμῶντος
 θανάτου. Οὕτω καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς τοῖς ἀγίοις ἔφασκε μαθηταῖς
 «Οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι τετραμήνόν ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται;
 5 Ἰδοὺ λέγω ὑμῖν· ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμούς καὶ θεάσασθε τὰς
 χώρας ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. Καὶ ὁ θερίζων μισθὸν
 λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον».

Οὐκοῦν, ὡς ἔφην ἀρτίως, ληϊοὺς τοῖς ἐν ἀγρῶ παρεικαστέον
 εὖ μάλα τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Γέγονε δὲ καθ' ἡμᾶς ὁ Χριστὸς, ἀστά-
 10 χος δίκην ἀναφύς ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου. Ἐπεὶ τοι καὶ σίτου
 κόκκον καὶ αὐτὸν ἡμῖν ἠνόμαζε, λέγων· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν
 εἰάν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν τὴν ἀποθάνῃ, αὐτὸς
 μόνος μένει, εἰάν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει». Ἀνάθημα δὲ
 15 ὡσπερ ὑπὲρ ἡμῶν γέγονε τῷ Πατρὶ καὶ ἐν τάξει δράγματος, ὡς
 γῆς ἀπαρχή, δι' ἧν ἐκτέτοκε, μαρτυρομένης εἰς εὐκαρπίαν. Ἄ-
 σταχὺς γε μὴν νοούμενος εἷς, καθὰ καὶ ἡμεῖς αὐτοί, οὐκ ἄσταχυς
 εἷς, ἀλλ' ὡς δράγμα προσάγεται, τουτέστιν ἐκ πολλῶν ἀσταχῶν,
 δέσμη μία. Καὶ τι τὸ χρῆμά ἐστιν ἀναγκαῖον εἰς ὄνησιν, καὶ μυ-
 στηρίου τύπον ἀποπληροῦν. Εἷς μὲν γὰρ ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς,
 20 πλὴν ὡς ἐν εἴδει δράγματος πολλοστός νοεῖται, καὶ ἔστι, διὰ τὸ
 πάντας ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τοὺς πιστεύοντας, καθ' ἕνωσιν δὲ δηλονότι
 τὴν πνευματικὴν. Ἐπεὶ τίνα τρόπον ὁ μακάριος γράφει Παῦλος
 «Ὡς συνεγηγέρμεθά τε αὐτῷ, καὶ συνεκαθίσασμεν ἐν τοῖς ἐπουρα-
 νίοις». Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶ καθ' ἡμᾶς, σύσσωμοι γεγόναμεν αὐτῷ, καὶ
 25 «τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνότητα διὰ τοῦ σώματος» πεπλουτήκαμεν. Ταύ-
 τητοί φαμεν, ὅτι πάντες ἐσμέν ἐν αὐτῷ. Καὶ γοῦν αὐτὸς πού φησι
 πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· «Θέλω, ὡσπερ ἐγὼ καὶ σὺ
 ἐν ἔσμεν, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν». Ὡς ἂν ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ,
 ἐν πνευμά ἐστι.

30 Δράγμα τοίνυν ὡς πάντας ἔχων ἐν ἑαυτῷ καὶ ὑπὲρ πάντων

77. Ἰω. 4, 35-36.

79. Ἐφ. 2, 6.

78. Ἰω. 12, 24.

80. Ἐφ. 4, 3, 13.

παρομοιάσει τὸ ἀνθρώπινο γένος, τὸ ὁποῖο κατὰ κάποιον τρόπο ἀνυψώνεται ἀπὸ τῆ γῆ, καὶ περιμένει τὴν ὀλοκλήρωση τῆς αὐξήσεως πού τοῦ πρέπει, καὶ μὲ τὸν καιρὸ κόβεται μὲ τὸ δρεπάνι τοῦ θανάτου. Αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἔλεγε στοὺς μαθητὲς του· «Σεῖς δὲν λέτε, Τέσσερις μῆνες ἀκόμα, καὶ ἔρχεται ὁ θερισμὸς; Σᾶς λέγω λοιπὸν· Σηκῶστε τὰ μάτια σας καὶ δεῖτε, ὅτι τὰ χωράφια εἶναι ἄσπρα, ἕτοιμα γιὰ θερισμό. Καὶ ὁ θεριστὴς παίρνει μισθὸ καὶ μαζεύει καρπὸ γιὰ τὴν αἰώνια ζωή»⁷⁷.

Μὲ τὰ στάχυα λοιπὸν τοῦ χωραφιοῦ πρέπει, ὅπως εἶπα πιὸ πάνω, νὰ παρουσιάσουμε τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Καὶ ὁ Χριστὸς ἔγινε ὁμοῖος μὲ μᾶς, πού σὰν στάχυ φύτρωσε ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο. Γιατὶ καὶ κόκκο σιταριοῦ ὀνόμαζε τὸν ἑαυτὸ του, λέγοντας· «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι, ἐὰν ὁ κόκκος τοῦ σιταριοῦ δὲν πέσει στὴ γῆ καὶ δὲν πεθάνει, μένει αὐτὸς μόνος. Ἐὰν ὁμοῦς πεθάνει, παράγει πολὺν καρπὸ»⁷⁸. Ἔτσι ἔγινε σὰν ἀφιέρωμα στὸν Πατέρα γιὰ μᾶς, καὶ μὲ τὴ μορφὴ τοῦ δεματιοῦ, ὡς ἀπαρχὴ τῆς γῆς, ἐπειδὴ μὲ αὐτοὺς πού γέννησε βεβαιώνεται ἡ γονιμότητά της. Τὸ στάχυ βέβαια νοεῖται ἕνα, ὅπως καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ὁμοῦς δὲν προσφέρεται ἕνα στάχυ, ἀλλὰ ὡς δεμάτια, δηλαδή ὡς μία δέσμη ἀπὸ πολλὰ στάχυα. Καὶ βέβαια τὸ πρᾶγμα (δεμάτια) εἶναι ἀναγκαῖο πρὸς ὠφέλεια, καὶ ἐκφράζει τὸν τύπο τοῦ μυστηρίου. Ἐνας δηλαδή εἶναι καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἀλλὰ μὲ τὴ μορφὴ τοῦ δεματιοῦ νοεῖται ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλούς, καὶ εἶναι, ἐπειδὴ ἔχει στὸν ἑαυτὸ του ὅλους αὐτοὺς πού πιστεύουν, φυσικὰ μὲ ἔνωση πνευματικῆ. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο, τὸ γράφει ὁ μακάριος Παῦλος· «Ὅπως ἀναστηθήκαμε μαζὶ μὲ αὐτόν, καὶ καθίσαμε μαζὶ του στοὺς οὐρανοὺς»⁷⁹. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι σὰν ἐμᾶς, γίναμε ἕνα σῶμα μὲ αὐτόν καὶ ἀποκτήσαμε «τὴν ἐνότητα μὲ αὐτόν διὰ τοῦ σώματος»⁸⁰. Γι' αὐτὸ καὶ λέμε, ὅτι ὅλοι εἴμαστε μέσα σ' αὐτόν. Γιατὶ ὁ ἴδιος λέγει κάπου στὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεό· «Θέλω, ὅπως ἐγὼ καὶ σὺ εἴμαστε ἕνα, ἔτσι νὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ μὲ μᾶς»⁸¹. Ὡστε, αὐτὸς πού προσκολλᾶται στὸν Κύριο, εἶναι ἕνα πνεῦμα μὲ αὐτόν»⁸².

⁷⁷ Ἐχοντάς μας ὅλους σὰν ἕνα δεμάτι μέσα του καὶ θυσιαζόμενος

81. Ἰω. 17, 24.

82. Α' Κορ. 6, 17.

ἀνακεείμενος, καὶ ἀνθρωπότητος ἀπαρχὴ τετελειωμένης ἐν πίστει
καὶ ὀφειλοῦσης ἤδη λοιπὸν εἰς τοὺς ἄνω καὶ ἐν οὐρανῷ κομίζε-
σθαι θησαυρούς. Προσκομίζεσθαι δὲ δεῖν τὸ δράγμα φησὶ τῇ
ἐπαύριον τῆς πρώτης, ὃ ἐστὶ τῇ τρίτῃ. Ἀνεβίω γὰρ ἐκ νεκρῶν
5 κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, αὐτοῦ τε ἀναπεφοίτηκεν εἰς οὐρανόν, εἰς
τὴν σκητὴν τὴν ἀληθινὴν καὶ εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων Ἄλλ' ὥσ-
περ ἄρτος νοούμενος κατεσημαίνεται κὰν τῷ μόσχῳ τῷ πρὸς ὄλο-
καύτωσιν καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας, καὶ μὲν τοι καὶ ἐν χιμάρῳ τῶν
ἀγνοημάτων παρεστηκότι οὕτω δὴ πάλιν, καὶ εἰ δράγμα νοοῖτο
10 τυχόν, ἀλλ' ἐστὶν αὐτὸς τὸ ἐνιαύσιον πρόβατον, τουτέστι τὸ τέλει-
ον. Παντέλειος γὰρ καὶ ἀνεκδοκῆς ὁ Χριστὸς ἰδίᾳ φύσει. Ἔστι δὲ
πρὸς τούτῳ καὶ ἄμωμος παντελῶς. «Οὐ γὰρ ἔγνωκεν ἁμαρτίαν,
οὐδ' ἐστὶ δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ». Αὐτὸς τε ἡ σεμίδαλις ἡ λαμ-
πρὰ καὶ ἐλαιόδεντος, τουτέστιν ἡ ὡς ἐν πίστει καὶ ἰλαρότητι
15 ζωῇ. Ζῶμεν γὰρ χαίροντες ἐν αὐτῷ διὰ τὴν ἀποκεκλιμένην ἐλπίδα,
καὶ τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καταρδενόμενοι χάριτι, κατὰ τὸ ἐν
Ψαλμοῖς ἐκεῖνο, φασίν· «Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου».
Γεγόναμεν γὰρ ἠλεημένοι, διὰ πίστεως ἐν Χριστῷ, ᾧ τρόπον τινὰ
καὶ συνθυμιώμεθα δευτέραν ἔχοντες τάξιν, καθάπερ ἀμέλει τὰ
20 καλούμενα χίδρα πρὸς τὴν ἐκείνου σεμίδαλιν. «Χίδρα» γὰρ εἶναι
φασιν τὰ ἐξ ὀσπρίων ἄλευρα. Ὅτι γὰρ καὶ εἰ γέγονε καθ' ἡμᾶς
οἰκονομικῶς, ὑπὲρ ἡμᾶς ὁ Χριστὸς νοοῖτ' ἂν εἰκότως, ἐνδοιάσειεν
ἂν οὐδεὶς.

Οὐκοῦν τιμωτέρα μὲν ἀσυνκρίτως ἡ αὐτοῦ ζωῇ (ἁγία γὰρ
25 παντελῶς καὶ ἄμωμος), ἐν μείοσι δὲ καὶ κατόπιν τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ
ὡς ἐν τάξει χίδρων, ὡς πρὸς γε, φημί, τὴν ἀπὸ σίτου σεμίδαλιν
Ζωῆς δὲ τύπος σεμίδαλις. Πλὴν συναναφέρεται πρὸς τὸ θυσια-
στήριον τὰ χίδρα τῇ σεμιδάλει. Συνθυμιώμεθα γὰρ, ὡς ἔφην,
Χριστῷ, καὶ αὐτῷ πάντες εὐωδιάζομεν, καὶ ἐσμέν σὺν αὐτῷ δεκτοὶ
30 τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Καὶ οἱ Χριστὸν οὐκ ἔχοντες, οὐδ' ἂν εἰσὶν ὄλως

83. Α' Πέτρο. 2, 22.

84. Ψαλμ. 22, 5.

ὡς ἀφιέρωμα γιὰ ὅλους, καὶ ὄντας ἀπαρχὴ τῆς ἀνθρωπότητος, ἢ ὅποια τελεῖται μὲ πίστη καὶ ὀφείλει ἤδη νὰ τὴν προσφέρει στοὺς ἀνω καὶ ἐπουρανοῦς θησαυροὺς. Καὶ πρέπει, λέγει, τὸ δεμάτι νὰ προσφερεται τῇ μεθεπομένη τῆς πρώτης ἡμέρας, δηλαδή τὴν τρίτη. Γιατὶ κατὰ τὴν τρίτη ἡμέρα ἀναστήθηκε καὶ ξαναγύρισε ἐκεῖ στὸν οὐρανό, στὴ σκηνὴ τὴν ἀληθινὴ καὶ στὰ "Ἁγία τῶν ἁγίων." Ἄλλὰ νοούμενος σὰν ἄρτος γινόταν καταφανὴς καὶ μὲ τὸ μωσχάρι, πὺ προσφερόταν πρὸς ὀλοκαύτωση καὶ ὀσμὴ εὐωδιαστή, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν τράγο, ὁ ὁποῖος προσφερόταν γιὰ τὶς ἁμαρτίες πὺ γίνονταν ἀπὸ ἀγνοία. "Ἐτσι λοιπὸν πάλι, καὶ ἂν τυχὸν νοηθεῖ ὡς δεμάτι, ὅμως εἶναι ὁ ἴδιος τὸ ἐνὸς ἔτους πρόβατο, δηλαδή τὸ τέλειο. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι παντέλειος καὶ χωρὶς ἐλλείψεις ἀπὸ τὴν ἴδια του τῆ φύση. Καὶ εἶναι ἐπὶ πλέον καὶ τελείως ἄμωπτος. «Γιατὶ δὲν γινώρισε ἁμαρτία, οὔτε ὑπάρχει στὸ στόμα του δόλος»⁸⁵. Ὁ ἴδιος εἶναι καὶ καθαρὸ καὶ λιπαρὸ σεμγδάλι, δηλαδή ἡ λιπαρὴ καὶ γεμάτη χαρὰ ζωὴ. Γιατὶ ζοῦμε χαρούμενοι ἐνωμένοι μὲ αὐτόν, ἐξαιτίας τῆς ἐλπίδας πὺ φυλάγεται γιὰ μᾶς, καὶ ποτιζόμενοι μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, σύμφωνα καὶ μὲ ἐκεῖνο πὺ λέγεται στοὺς Ψαλμοὺς, λέμε: «Ἀλειψες μὲ μύρο τὸ κεφάλι μου»⁸⁶. Γιατὶ ἐλεθηθήκαμε μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο κατὰ κάποιον τρόπο θυμαζόμεσθε, κατέχοντας δευτέρη θέση, ὅπως ἀκριβῶς τὰ λεγόμενα «χίδρα», σὲ σύγκριση μὲ τὸ σεμγδάλι πὺ εἶναι ἐκεῖνος. Γιατὶ χίδρα λέμε ὅτι εἶναι τὰ ἄλευρα ἀπὸ τὰ ὄσπρια, γιατί, ἂν καὶ ἔγινε σὰν ἐμᾶς ὁ Χριστὸς κατ' οἰκονομία, πολὺ σωστὰ θεωρεῖται ἀνώτερος ἀπὸ μᾶς, καὶ κανένας δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἀμφιβάλλει.

"Ἄρα λοιπὸν ἡ ζωὴ του εἶναι ἀσυγκρίτως πῶ πολὺτιμη (γιατὶ εἶναι ἁγία καὶ ἄμωπτη), ἐνῶ ἐμεῖς εἴμαστε κατώτεροι καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀνήκουμε στὴν κατηγορία τῶν χίδρων, σὲ σύγκριση, ἐννοῶ, πρὸς τὸ σεμγδάλι πὺ παράγεται ἀπὸ τὸ σιτάρι· γιατί τὸ σεμγδάλι εἶναι τύπος τῆς ζωῆς. Πλὴν ὅμως προσφέρονται μαζὶ στὸ θυσιαστήριον τὰ χίδρα μὲ τὸ σεμγδάλι. Γιατὶ, ὅπως εἶπα, θυμαζόμεσθε μαζὶ μὲ τὸν Χριστό, καὶ μαζὶ του εὐωδιάζουμε ὅλοι⁸⁵, καὶ εἴμαστε μαζὶ μὲ αὐτόν δεκτοὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα.

85. Β' Κορ. 2, 15. ✓

εἰς θυσίαν ἐπιτήδειοι. «Χωρὶς γὰρ ἐμοῦ», φησὶν, «οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν». Νέα δέ, φησὶν, οὐ φάγεσθε ἕως εἰς αὐτὴν τὴν ἡμέραν ταύτην, ἕως ἀναφέρητε τὸ δράγμα. Οὔτε γὰρ ὁ τοῦ νόμου καιρὸς, οὔτε μὴν ὁ τῶν ἁγίων χορὸς προφητῶν τὴν νέαν εἶχε τρο-
 5 φήν, τουτέστι τὰ διὰ Χριστοῦ παιδεύματα, οὔτε μὴν αὐτὸν τὸν τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἀνακαινισμόν, πλὴν ὡς ἐν μόνῃ προσαγορεύσει τυχόν. Ἐπειδὴ δὲ ἀνεβίω λοιπὸν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ὡς ἐν τάξει δράγματος τὴν τῆς ἀνθρωπότητος ἀπαρχὴν προσκεκόμικεν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τότε δὴ, τότε καὶ
 10 εἰς νέαν ὥσπερ ζωὴν μεταστοιχειούμεθα. Πολιτενόμεθα γὰρ εὐαγγελικῶς, «Οὐκ ἐν παλαιότητι γραμματος, ἀλλ' ἐν καινότητι Πνεύματος», δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Περὶ τῆς δαμάλεως τῆς πυρρᾶς, τῆς κατακαείσης

15

ἔξω τῆς παρεμβολῆς

α'. Ἀλλὰ μὲν που καὶ φησὶν ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ· «Τί ἀποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκέ μοι». Πρέπτοι δ' ἂν μάλιστα καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἡ τοιάδε φωνή. Τί γὰρ ἔσται τὸ παρ' ἡμῖν ἰσοστάσιον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ; Δέδωκε γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν τὸν ἴδιον
 20 Υἱόν, «ἵνα, πᾶς ὁ πιστεύσας εἰς αὐτόν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον», μονονουχὶ καὶ τῆς αὐτῷ προεπούσης ἀφειδήσας φιλοστοργίας Δέδωκε γὰρ ἑαυτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ σεσώσμεθα μὲν ἡμεῖς, μεμαλάκισται δὲ αὐτὸς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ αὐτὸν ἀνατλάς τὸν
 25 τῆς σαρκὸς θάνατον, οὐχ ἵνα μεθ' ἡμῶν ἐν νεκροῖς ὄρωτο μεμενηκώς, ἀλλ' ἵνα σὺν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτόν εἰς ζωὴν ἀναθέοντες, καὶ παλινδρομοῦντες εἰς ἀφθαρσίαν, χαίροντες λέγωμεν «Ποῦ ἡ νίκη

86. Ἰω. 15, 5.

87. Ρωμ. 6, 4.

88. Ψαλμ. 115, 3.

89. Ἰω. 3, 16.

Ἐνώ αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔχουν τὸν Χριστό, δὲν εἶναι καθόλου ἄξιοι γιὰ θυσία. Γιατὶ λέγει: «Χωρὶς ἐμένα, δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»⁸⁶. Καί, λέγει, δὲν θὰ φάτε νέα μέχρι τὴν ἡμέρα αὐτὴν, κατὰ τὴν ὁποία θὰ προσφέρετε τὸ δεμάτι. Γιατὶ οὔτε ἡ περίοδος τοῦ νόμου, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὁ χορὸς τῶν προφητῶν εἶχε τὴν καινούργια τροφή, δηλαδή τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, οὔτε φυσικὰ τὴν ανακαινιστὴ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἐκτός μόνο ἀπὸ τὴ μνημόνευσί της ἐνδεχομένως.⁸⁷ Ὅταν ὁμως ἀναστήθηκε ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός καὶ μετὰ τὴ μορφὴ δεματιοῦ πρόσφερε τὸν ἑαυτό του ὡς ἀπαρχὴ τῆς ἀνθρωπότητος στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, τότε λοιπόν, τότε μεταβλήθηκαμε κατὰ κάποιον τρόπο σὲ νέα ζωὴ. Γιατὶ ζοῦμε μετὰ τρόπο εὐαγγελικόν: «Ὁχι κάτω ἀπὸ τὸν παλιὸ νόμο, ἀλλὰ σύμφωνα μετὰ τὴ νέα ζωὴ τοῦ Πνεύματος»⁸⁸, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζί μετὰ τὸν ὁποῖο ἡ δόξα πρέπει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζί μετὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

**Γιὰ τὴν κόκκινη δαμάλα, ἡ ὁποία κάηκε ἔξω
ἀπὸ τὸν καταυλισμό.**

1. Ἀλλὰ λέγει κάποιος καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ: «Τὶ νὰ ἀνταποδώσω στὸν Κύριο γιὰ ὅλα ὅσα μοῦ ἔδωσε;»⁸⁹. Τὰ λόγια αὐτὰ ταιριάζουν πάρα πολὺ καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους. Γιατὶ τί τὸ ἰσοδύναμο ὑπάρχει σὲ μᾶς ποὺ νὰ μπορούμε νὰ τὸ ἀνταποδώσουμε στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα; Γιατὶ θυσίασε γιὰ μᾶς τὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ του, «Ὡστε νὰ μὴ χαθεῖ ὁποῖος πιστεύει σ' αὐτόν, ἀλλὰ νὰ ἔχει αἰῶνια ζωὴ»⁹⁰, ἀδιαφορώντας δηλαδή κατὰ κάποιον τρόπο ἀκόμα καὶ γιὰ τὴ φιλοσοργία ποὺ ταιριάζει σ' αὐτόν. Θυσίασε δηλαδή τὸν ἑαυτό του γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, σύμφωνα μετὰ τὶς Γραφές, καὶ ἐμεῖς βέβαια ἔχουμε σωθεῖ, ἐκεῖνος ὁμως βρέθηκε στὴν ἀδύνατη θέση νὰ ταλαιπωρεῖται⁹¹ γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, καὶ ὑποφέρει γιὰ μᾶς, ὑπομένοντας καὶ τὸν ἴδιο τὸν θάνατο τῆς σάρκας του, ὄχι γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι ἔμεινε μαζί με μᾶς ἀνάμεσα στοὺς νεκρούς, ἀλλὰ μετὰ σκοπὸ, ἀνατρέχοντας ἐμεῖς μαζί μετὰ αὐτόν καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ στὴ ζωὴ καὶ ἐπιστρέφοντας στὴν ἀθανασία, νὰ λέμε μετὰ χαρὰ: «Ποῦ εἶναι ἡ νίκη σου, θάνατε; ποῦ εἶναι τὸ

90. Ἦσ. 53, 5.

91. Ὡσηέ 13, 14. Α' Κορ. 15, 55.

σου, θάνατε; ποῦ σου τὸ κέντρον, ἄδη;». Τίς σὺν λοιπὸν εἰς τοῦτο ἀποφέρουσα τρίδος; Ἡ διὰ τοῦ βαπτίσματος χάρις, δι' οὗ, πάντα ρύπον ἀποτριβόμενοι, κοινωνοὶ τῆς θείας ἀναδεικνύμεθα φύσεως, ἐνοικοῦντος ἡμῖν διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ. Τότε γάρ, τότε
 5 «ἐρραντισμένοι τὴν συνείδησιν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων», ὡς μακάριος γράφει Παῦλος, καὶ τῆς μυστικῆς εὐλογίας γεγονότες μέτοχοι καὶ τῆς ἄκωθεν χάριτος τὸν οἰκεῖον ἀναπιμπλάντες νοῦν, ζηλωτοὶ καὶ ἀπόδλεπτοι, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων ὀρώμεθα;

Ἰδοὺς δ' ἂν ἀληθὲς ὅπερ ἔφην τὰ ἐπὶ τῇ δαμάλει τεθεσπισμέ-
 10 να εἰ συνήσεις «Καὶ ἐλάλησε», φησί, «Κύριος πρὸς Μωσῆν καὶ Ἀαρῶν, λέγων Ἀθῆ ἡ διαστολὴ τοῦ νόμου, ὅσα συνέταξε Κύριος λέγων Ἀάλησον τοῖς νίοῖς Ἰσραὴλ, καὶ λαβέτωσαν πρὸς σέ δάμαλιν πυρρᾶν, ἄμωμον, ἣτις οὐκ ἔχεται ἐν αὐτῇ μῶμον, καὶ ἣ οὐκ ἐτεβλήθη ἐπ' αὐτὴν ζυγός. Καὶ δώσεις αὐτὴν πρὸς Ἐλεάζαρ
 15 τὸν ἱερέα, καὶ ἐξάξουσιν αὐτὴν ἔξω τῆς παρεμβολῆς εἰς τόπον καθαρὸν, καὶ σφάξουσιν αὐτὴν ἐνώπιον αὐτοῦ. Καὶ λήψεται Ἐλεάζαρ ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτῆς, καὶ ρανεῖ ἀπέναντι τοῦ προσώπου τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτῆς ἐπτάκις. Καὶ κατακαύσουσιν αὐτὴν ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ τὸ δέρμα αὐτῆς καὶ τὰ
 20 κρέα, καὶ τὸ αἷμα αὐτῆς σὺν τῷ κόπρῳ κατακαυθήσεται. Καὶ λήψεται ὁ ἱερεὺς ξύλον κέδρινον καὶ ὕσσωπον καὶ κόκκινον καὶ εἰσβαλοῦσιν εἰς μέσον τοῦ κατακαύματος τῆς δαμάλεως. Καὶ πλυνεῖ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς, καὶ λούσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ὕδατι, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν παρεμβολήν, καὶ ἀκά-
 25 θαρτος ἔσται ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν παρεμβολήν, καὶ ἀκάθαρτος ἔσται ὁ ἱερεὺς ἕως ἑσπέρας. Καὶ ὁ κατακαίων αὐτὴν πλυνεῖ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ λούσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ὕδατι, καὶ ἀκάθαρτος ἔσται ἕως ἑσπέρας. Καὶ συνάξει ἄνθρωπος καθαρὸς τὴν σποδὸν τῆς δαμάλεως». Καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς «Καὶ ἔσται τοῖς νίοῖς Ἰσραὴλ καὶ τοῖς
 30 προσηλύτοις τοῖς προκειμένοις ἐν μέσῳ ὑμῶν, νόμιμον αἰώνιον».

Προσεπάγει δὲ τούτοις ὁ νομοθέτης, ὅτι καταμιαίνει μὲν τινὰς καὶ θεθῆλους ἀποφαίνει τὸ τεθνεῶτος ἀποθήγειν. Ἔσται δὲ ἀκάθαρτος ὁ τοῦτο παθὼν ἐφ' ὅλαις ἡμέραις τὸν ἀριθμὸν ἐπτά.

κεντρί σου, ᾄδη;»⁹¹. Ποιὸς δρόμος λοιπὸν μᾶς ὀδηγεῖ σ' αὐτό; Ἡ χάρις τοῦ βαπτίσματος, μὲ τὸ ὁποῖο καθαρίζουμε κάθε ἀκαθαρσία, καὶ ἀναδεικνύομαστε κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεως, ἐπειδὴ μέσω τοῦ Πνεύματος κατοικεῖ μέσα μας ὁ Χριστός. Γιατὶ τότε, «καθαρισμένοι στὴ συνείδηση ἀπὸ τὰ νεκρὰ ἔργα»⁹², ὅπως γράφει ὁ μακάριος Παῦλος, καὶ γενόμενοι μέτοχοι τῆς μυστικῆς εὐλογίας καὶ ἔχοντας τὸν νοῦ μας γεμάτον μὲ τὴν οὐράνια χάρις, ἀξιοζήλευτοι καὶ περιλάμπροι, καὶ τί ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν φαινόμεστε νὰ εἴμαστε;

Μπορεῖς βέβαια νὰ δεῖς αὐτὸ πού εἶπα ὅτι εἶναι ἀληθινὸ, ἐὰν κατανοήσεις αὐτὰ πού εἶναι νομοθετημένα γιὰ τὴν δαμάλα. Γιατὶ λέγει: «Καὶ μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ στὸν Ἀαρὼν λέγοντας: Αὕτῃ εἶναι μὰ ἐντολὴ τοῦ νόμου, τὴν ὁποία ὄρισε ὁ Κύριος λέγοντας: Πῆς στοὺς Ἰσραηλῖτες νὰ πάρουν καὶ νὰ σοῦ φέρουν μὰ κόκκινη δαμάλα ἄμεμπτη, δηλαδή χωρὶς ἐλάττωμα, καὶ στὴν ὁποία δὲν ἐπιβλήθηκε ζυγός. Τὴ δαμάλα αὕτῃ νὰ τὴν παραδώσεις στὸν ἱερέα Ἐλεάζαρ, πού θὰ τὴν θγάλουν ἔξω ἀπὸ τὸν καταυλισμό, σὲ τόπο καθαρὸ καὶ θὰ τὴν σφάξουν μπροστὰ του. Ὁ Ἐλεάζαρ τότε θὰ πάρει ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς καὶ θὰ ραντίσει ἀπέναντι ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου μὲ τὸ αἷμα τῆς ἑπτὰ φορές. Ἐπειτα θὰ κάψουν τὴ δαμάλα μπροστὰ του, καὶ τὰ κρέατα, τὸ αἷμα τῆς μαζί μὲ τὴν κοπριά θὰ κοῦν καὶ αὐτὰ. Ὑστερα ὁ ἱερέας θὰ πάρει ἓνα ξύλο ἀπὸ κέδρο καὶ ὕσσωπο καὶ κλωστή κόκκινη, καὶ θὰ τὰ ρίξει στὴ φωτιά τῆς καίόμενης δαμάλας. Ἐπειτα ὁ ἱερέας θὰ πλύνει τὰ ροῦχα του, θὰ λούσει τὸ σῶμα του μὲ νερό, καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ θὰ μπεῖ στὸν καταυλισμό, καὶ δὲν θὰ πλυθεῖ μέχρι τὸ βράδυ. Καὶ ἐκεῖνος πού θὰ κάψει τὴ δαμάλα θὰ πλύνει τὰ ροῦχα του, θὰ λούσει τὸ σῶμά του μὲ νερό, καὶ δὲν θὰ πλυθεῖ μέχρι τὸ βράδυ. Ἐπίσης ἓνας ἄνθρωπος καθαρὸς νὰ μαζέψει τὴ στάχτη τῆς δαμάλας»⁹³. Καὶ παρακάτω: «Αὐτὸ θὰ εἶναι γιὰ τοὺς Ἰσραηλῖτες καὶ τοὺς προσήλυτους, πού ζοῦν μαζί τους, νόμος παντοτινός»⁹⁴.

Ὁ νομοθέτης ὅμως σ' αὐτὰ προσθέτει, ὅτι ἐκείνους πού θὰ ἀγγίξουν τὸ σφάγιο τοὺς μολύνει καὶ τοὺς κάνει βέβηλους, καὶ ἐκεῖνος πού θὰ τὸ πάθει αὐτὸ θὰ εἶναι ἀκάθαρτος συνολικά ἑπτὰ ἡμέρες,

92. Ἐβρ. 9, 14.

93. Ἀριθμ. 19, 1-9.

94. Ἀριθμ. 19, 10.

Ἀγνισθήσεται δὲ τῇ σποδῷ τῆς δαμάλεως ἀναμιξῆ ὕδατι τὸ αἷμα ἐρραμμένος τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, καὶ μὲν τοι καὶ ἐν ἐβδόμῃ. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο δορῶ, φησί, ἀναπόνυπτον ἔξει τὴν ἀκαθαρσίαν. Ἀποτιεῖ δὲ καὶ δίκας, ὅτι τὴν σκηνὴν Κυρίου ἐμίανεν. Ἐκτριβήσεται, φησί, ἡ
 5 ψυχὴ αὐτοῦ ἐξ Ἰσραὴλ, ὅτι ὕδωρ ραντισμοῦ οὐ περιερραντίσθη ἐπ' αὐτόν. Εἰ δὲ καὶ ἐν οἴκῳ γένηται, φησί, ἐκτεθάναι τινά, καθοριζέσθω δὴ τότε καὶ αὐτῆς τῆς ἐστίας καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ, σκευῶν δὴ λέγω, τῆς ἀκαθαρσίας τὸ ἔγκλημα. Καὶ εἰ πωμάτων ἔρημα κέοιτό τινα τῶν ἀγγείων, ἔστω καὶ ταῦτα μεμολυσμένα.
 10 Βέβηλος δὲ οὐδὲν ἦττον, φησί, ὁ ἀψάμενος ἐν πεδιάῳ ἢ τραυματίου τυχόν, ἢ ὀστέου νεκροῦ ἢ μνήματος. Τίνι δὴ οὖν ἀποσμήχεσθαι τὰ τοιαῦτα προστέταχεν, ἐροῦμεν ὡς ἐν τὴν τοῦ Γράμματος ἀσάφειαν τοῖς καθήκουσι λογισμοῖς εὐτέχνως διαπτύσσοντες.

β'. Δάμαλις μὲν οὖν ἡ ἀνώμητος παντελῶς, καὶ ρύπτου παν-
 15 τὸς εἰσάπαν ἀπηλλαγμένη, καὶ οὐκ εὐδυνία τὸ πλημμιελεῖν, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἐθάροσσε γὰρ εἰπεῖν «Ἐρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσει οὐδέν». Καὶ μὲν τοι πρὸς Ἰουδαίους «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγξῃ με περὶ ἁμαρτίας; Εἰ ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι;». Πλὴν ἐκεῖνο ἄθρει δὴ,
 20 ποτὲ μὲν μύσχος, ποτὲ δὲ δάμαλις παρὰ γε τοῖς ἱεροῖς ὀνόμασται λόγοις, ἵνα διὰ μὲν τοῦ ἄρχοντος ὡς καθηγητῆς, διὰ δὲ τοῦ θήλεως ὡς ἐν μείονί τε καὶ ὑποταγῇ σημαίνηται. Καθηγούμενος γὰρ τῶν ὄλων ὁ Θεὸς καὶ τὸ κατὰ πάντων μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀνημμένον κράτος γέγονε μὲν γὰρ ἐκὼν ὑπὸ νόμον, τετήρηκε δὲ
 25 τὰ Μωσέως, ὡς προὔχοντος, εἰ καὶ ἦν οἰκέτης. Καὶ θαυμαστὸν οὐδέν, ὅτι καὶ προφήτης ὀνόμασται, καὶ ἐν δούλου πέφηνε μορφῇ, καίτοι προφητῶν ὑπάρχων Κύριος καὶ Θεός. Πυρρὰ δὲ ἡ δάμαλις τετέλεσται γὰρ ἐφ' αἵματι τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸ μυστήριον, εἴπερ ἐστὶν ἀληθές ὅτι γέγονεν ὑπήκοος τῷ Πατρὶ μέχρι
 30 θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, καὶ ἀφίχται σῶζων τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἰδίῳ αἵματι. Αἵματος δὲ σημεῖον ἂν γένοιτο, καὶ μάλα σαφῶς

και θα εξαγνίζεται με τη σάχητη της δαμάλας ανακατεμένη με νερό, αφού ραντισθεί την τρίτη ημέρα με αίμα, αλλά και την έβδομη. Έάν όμως δεν το κάνει αυτό, λέγει, θα έχει την ακαθαρσία άνιπτη. Άλλα και θα τιμωρηθεί, επειδή μόλυνε τη σκηνή. Αυτός πρέπει να ξεριζωθεί από τον Ίσραηλιτικό λαό, επειδή δεν ραντίσθηκε με νερό του ραντισμού. Και εάν συμβεί να πεθάνει κάποιος μέσα σε σπίτι, το έγκλημα της ακαθαρσίας τότε θα περιλαμβάνει και το έσωτερικό του σπιτιού, και όλα όσα βρίσκονται μέσα σ' αυτό. Και εάν μερικά άγγεια είναι χωρίς πώματα, να είναι και αυτά μολυσμένα. "Οχι λιγώτερο άκάθαρτος όμως θα είναι, λέγει, και εκείνος που πιάνει σε πεδιάδα κάποιον τραυματία ή κόκκαλο νεκρού ή μνήμα. Με τί λοιπόν πρόσταξε να πλύνονται αυτά, θα το πουμε, όσο είναι δυνατόν, αναπτύσσοντας έντεχνα την ασάφεια με τους κατάλληλους συλλογισμούς.

2. 'Η δαμάλα λοιπόν, ή έντελώς άμεμπτη και άπαλλαγμένη τελείως από κάθε ακαθαρσία, και ή όποια δεν γνώριζε να σφάλει, είναι ο Κύριός μας Ίησοϋς Χριστός. Γιατι είχε την τόλμη να πει: «Έρχεται ο άρχοντας του κόσμου αυτού, και δεν βρίσκει τίποτε σεμένα»⁹⁷. Και στους Ίουδαίους επίσης λέγει: «Ποιός από σας μπορεί να με έλέξει για άμαρτία; Και εάν λέγω την άλήθεια, γιατί δεν με πιστεύετε;»⁹⁸. "Όμως πρόσεχε εκείνο: ότι άλλοτε από τις άγιες Γραφές ονομάζεται μοσχάρι, και άλλοτε δαμάλα, ώστε με το άρσενικό να παρουσιάζεται ως καθηγητής, και με το θηλυκό, ότι είναι κατώτερος και ύποταγμένος. Γιατι άρχηγός των όλων είναι ο Θεός, και ότι έχει την έξουσία όλων μαζί με τον Θεό και Πατέρα. Γιατι με τη θέλησή του ύποτάχθηκε στον νόμο, και τήρησε όσα είπε ο Μωυσης, ως άρχοντας, μολονότι ήταν ύπηρέτης. Και δεν είναι καθόλου παράδοξο, ότι ονομάσθηκε και προφήτης, και έμφανίσθηκε και με τη μορφή δούλου⁹⁷, άν και ήταν Κύριος και Θεός των προφητών. 'Η δαμάλα βέβαια ήταν κόκκινη, επειδή το μυστήριο της ενανθρώπισης τελείωσε με αίμα, εφόσον είναι άληθινό, ότι έγινε ύπάκουος στον Πατέρα μέχρι θανάτου, και μάλιστα θανάτου σταυρικού»⁹⁸, και ήρθε να σώσει τη γή με το ίδιο του το αίμα. Και το κόκκινο χρώμα

97. Φιλ. 2, 7.

98. Φιλ. 2, 7.

ἡ πυρρότης. Ἄλλ' εἰ καὶ γέγονεν ὑπήκοος τῷ Πατρὶ καὶ μεθ' ἡμῶν
 ὑπὸ νόμον οἰκονομικῶς ὡς ἄνθρωπος, εἰ καὶ δούλος ὀνόμασται,
 τῆς ἀναληφθείσης σαρκὸς οὐκ ἀτιμάσας τὴν σάρκα, ἀλλ' ἦν τε
 καὶ ἔστι καὶ οὕτως ἐλεύθερος, ὅτι καὶ φύσει Θεὸς καὶ ζυγῶ δου-
 5 λείας ἦκιστα μὲν ἐνδούμενος, ἀπείρατος δὲ τοῦτο, οὐδὲ παντελῶς.
 Ἔρχεται γὰρ ἄνωθεν, καὶ ἐπάνω πάντων ἐστίν, ἐξ αὐτῆς ἀναφύς
 τῆς ἐλευθέρας οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Ταύτητοι τὴν δάμα-
 λιν παρενεχθῆναι δεῖν ἔφη, πυρρὰν τε καὶ ἄωμον καὶ τῶν ζεύγλι
 πόνων ἀπείρατον. Εἰ γὰρ κεκένωκεν ἑαυτὸν ὁ Μονογενής, καθιέ-
 10 ται δὲ καὶ ἐκὼν ἐν δούλου μορφῇ, πῶς ἂν ἢ πόθεν εἴη ἂν ἀμφίλο-
 γον ὡς ἔσται μὲν πάντως ἐξ ὑψωμάτων ἢ ὕφεις, ἐκ πληρωμάτων
 δὲ ἢ κένωσις, ἐξ ἐμφύτου δὲ αὐτῆς καὶ προεσφυτέρως ἐλευθερίας ἢ
 κάθοδος, ἢ ὡς ἔν γε, φημί, τῆ τοῦ δούλου μορφῆ;

Ἡ οὖν δάμαλις μὲν διὰ τοι τὸ ἐν ὑποταγῇ τε καὶ ὑπὸ νόμον
 15 ὡς ἡγούμενον, πυρρὰ δὲ ὅτι τῆς οἰκονομίας ὁ τρόπος ἐφ' αἵματι
 γέγονε δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ἄωμος δὲ διὰ τὸ ἀπλημιελές οὐ
 γὰρ οἶδεν ἁμαρτίαν, ἔργου δὲ καὶ ζεύγλις ἀπείρατος, διὰ τὸ ἐλεύ-
 θερον ἐν θεότητι καὶ τὸ ἄηθες τῆς δουλείας, εἰ καὶ γέγονε καθ'
 ἡμᾶς καὶ ἐν δούλου μορφῇ. «Ἀλλὰ δώσουσι», φησί, «τὴν δάμαλιν
 20 πρὸς Ἐλεάζαρ τὸν ἱερέα, καὶ ἐξάξουσιν αὐτὴν ἔξω τῆς παρεμ-
 βολῆς εἰς τόπον καθαρὸν, καὶ σφάξουσιν αὐτὴν ἐνώπιον αὐτοῦ».
 Τύπος δ' ἂν εἴη τῶν ἱερῶν καὶ ἡγιασμένων καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι
 κατακεχρισμένων ὁ ἱερεὺς ἐπεὶ τοι καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς πεπιστευ-
 κότητας εἴρηται που διὰ φωνῆς ἁγίου. «Ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτόν,
 25 βασιλείιον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον». Ἡμῖν ἄρα τοῖς ἱεροῖς, τῷ
 ἀπολέκτῳ γένει καὶ τῷ ἁγίῳ ἔθνει δέδοται Χριστὸς παρὰ Θεοῦ
 καὶ Πατρὸς, ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις, σοφία καὶ δικαιοσύνη,
 Σωτὴρ τε καὶ Λυτρωτής, καὶ ὡς θεσπέσιος γράφει Παῦλος, «ἔξω
 τῆς πύλης ἔπαθεν», ἔνθα καὶ ἡμᾶς ἰέναι δεῖν ἔφη, τὸν ὄνειδιζόν
 30 αὐτοῦ φέροντας, τουτέστι τὸν ἴδιον σταυρόν. Τοῦτο καὶ αὐτὸς

99. Α' Πέτρ. 2, 22.

101. Α' Πέτρ. 2, 9.

100. Ἀριθμ. 19, 3.

102. Ἐβρ. 13, 11-13.

ἀποτελεῖ ὀπωσδήποτε σύμβολο τοῦ αἵματος. Ἰὼν ὅμως, ἂν καὶ ὡς ἄνθρωπος ἔγινε ὑπάκουος στὸν Πατέρα καὶ ὑποτάχθηκε μαζί με μᾶς κατ' οἰκονομία στὸ νόμο, ἂν καὶ ὀνομάσθηκε δούλος, χωρὶς νὰ ἀτιμάσει τὴ σάρκα τῆς σάρκας ποὺ ἀνέλαβε, ἦταν καὶ εἶναι καὶ ἔτσι ἐλεύθερος, γιατί ἦταν καὶ Θεὸς ὡς πρὸς τὴ φύση του, καὶ καθόλου ὑποταγμένος σὲ ζυγὸ δουλείας, ἀλλὰ ἐντελῶς ἄπειρος ὡς πρὸς αὐτό. Γιατὶ ἦρθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, καὶ εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλους, γιατί γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἐλεύθερη οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶπε, ὅτι πρέπει νὰ προσφερθεῖ κόκκινη καὶ ἄμμεπτη δαμάλα καὶ ἀδοκίμαστη ὡς πρὸς τοὺς κόπους τοῦ ζυγοῦ. Γιατί, ἐφόσον ὁ Μονογενὴς ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του καὶ κατέβηκε θεληματικὰ μετὰ τὴ μορφὴ δούλου, πῶς λοιπὸν ἢ ἀπὸ ποῦ μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθεῖ ὅτι ἡ κάθοδος ἔγινε ὀπωσδήποτε ἀπὸ ψηλά, ἢ κένωση ἀπὸ τὴν πληρότητα, καὶ ἡ κάθοδός του πάλι ἀπὸ τὴν ἐμφυτὴ καὶ ἀνώτερη ἐλευθερία του, ἐννοῶ μετὰ τὴ μορφὴ δούλου;

Ἡ δαμάλα λοιπὸν συμβολίζει τὴν ὑποταγὴν καὶ τὸ κάτω ἀπὸ τὸν νόμο ὡς ἀρχηγοῦ, κόκκινη εἶναι, ἐπειδὴ ὁ τρόπος τῆς οἰκονομίας ἔγινε μετὰ αἷμα γιὰ μᾶς καὶ γιὰ χάρα μας, ἀνεπίληπτη, ἐπειδὴ ἦταν χωρὶς ἐλαττώματα, γιατί δὲν γνώρισε ἁμαρτία, καὶ ἀδοκίμαστη ἀπὸ γεωργικὴ ἐργασία καὶ ζυγὸ, λόγω τῆς ἐλευθερίας τῆς θεότητας καὶ ἐπειδὴ ἦταν ἀσυνήθιστη στὴ δουλεία, ἂν καὶ εἶχε, ὅπως κι' ἐμεῖς, τὴ μορφὴ δούλου⁹⁹. Ἄλλὰ «θὰ παραδώσουν», λέγει, «τὴ δαμάλα στὸν ἱερέα Ἐλεάζαρ, καὶ ἀφοῦ τὴ θγάλουν ἔξω ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ, σὲ τόπο καθαρὸ, θὰ τὴν σφάξουν μπροστὰ του»¹⁰⁰. Ὁ ἱερέας θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι τύπος τῶν ἱερῶν καὶ ἁγιασμένων καὶ τῶν χραισμένων μετὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, γιατί καὶ σὲ μᾶς ποὺ πιστέψαμε εἰπώθηκε κάπου μετὰ τὴ φωνὴ ἁγίου· «Σεῖς εἶστε γενεὰ ποὺ διάλεξε ὁ Θεός, βασιλικὸ ἱερατεῖο, ἔθνος ἅγιο»¹⁰¹. Ἄρα λοιπὸν σὲ μᾶς τοὺς ἱερούς, τὸ γένος τὸ ἐκλεκτὸ καὶ τὸ ἅγιο ἔθνος, ἔχει δοθεῖ ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωση, σοφία καὶ δικαιοσύνη, Σωτήρας καὶ Λυτρωτῆς, καί, ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «Πέθανε ἔξω ἀπὸ τὴν πύλη»¹⁰², ὅπου πρέπει νὰ πᾶμε καὶ ἐμεῖς, εἶπε, μεταφέροντας τὸν χλευασμὸ, δηλαδὴ τὸν δικὸ μας σταυρὸ. Αὐτὸ ἔλεγε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας· «Ἐὰν κάποιος θέλει νὰ με ἀκολουθήσει, ἂς

ἔφασκεν ὁ Σωτῆρ· «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι».

᾽Οτι δὲ τοῖς ἱεροῖς καὶ ἡγιασμένοις προπωδέστατόν τε καὶ οἰκτεῖον εἰς ὄνησιν, μονονουχί καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχειν τὸν ἀποθανόντα Χριστόν, ὑπεμφήνειεν ἂν τὸ ὡς ἐν ὄψει ἱερέως κατασφάττεσθαι δεῖν νομοτεθῆσαι δάμαλιν. ᾽Οτε δὲ μεμνήμεθα τοῦ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος Χριστοῦ, τότε δὴ, τότε μειζόνως κατατεθήπασμεν τὸν θεσπέσιον ἡμῖν ὑποφωνοῦντα Παῦλον περὶ αὐτοῦ· «Εἷς γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἐαν-
10 τοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι». Καὶ πάλιν· «Εγὼ γὰρ διὰ νόμον νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα Θεῷ ζήσω, Χριστῷ συνεσταύρωμαι. Ζῶ δὲ οὐκέτ' ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. ᾽Ο δὲ ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῆ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτόν ὑπὲρ ἡμῶν». Οὐκοῦν προκειόσθω
15 τρόπον τινὰ τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομένων σφαγήν. Ζήσομεν γὰρ οὕτως ἑαυτοῖς μὲν οὐκέτι, Θεῷ δὲ μᾶλλον, ὡς ἡγορασμένοι τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ, «τοῦ δόντος ἑαυτόν ὑπὲρ ἡμῶν», κατὰ τὰς Γραφάς. Προσέταττε γε μὴν τῆ τοῦ ἱερέως χειρὶ καταρραίνεσθαι τῷ αἵματι τὴν ἁγίαν σκηνήν, καὶ τοῦτο ἐπιτάκις,
20 καταπίμπρασθαι δὲ τὴν δάμαλιν, οὐδενὸς τὸ σύμπταν ἐκδεβλημένου τῶν ὅσα ἐστὶν αὐτῆς, ἀλλ' ὁμοῦ τοῖς κρέασι καὶ κόπρῳ, τὸ δέρμα καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ σώματος. Ἀγιάζει γὰρ ὁ Χριστός τῷ ἰδίῳ αἵματι τὴν ἀληθεστέραν σκηνήν, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν ἀγιάζει δὲ τελείως, τουτέστι, πλουσίως. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἐπιτάκις
25 τῷ αἵματι καταρραίνεσθαι τὴν σκηνήν. Τελειότητος δὲ σημεῖον ὁ μέχρις ἐπτὰ προήκων ἀριθμὸς. Τὸ δὲ γε πυρὶ τὴν δάμαλιν καταπίμπρασθαι μετὰ τὴν σφαγήν, ὑπεμφαίνειν ἔοικε τὴν μέχρι θανάτου δοκιμασίαν, ἣν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέστη Χριστός. Δοκιμάζεται γὰρ ἐν πυρὶ τὸ ἀργύριον, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον, ὅτι· «Ἐδοκίμα-
30 σας ἡμᾶς, ὁ Θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς, ὡς πυροῦνται τὸ ἀργύριον».

103. Λουκᾶ 9, 23.

105. Γαλ. 2, 19-20.

104. Β' Κορ. 5, 15.

106. Γαλ. 2, 20.

107. Ψαλμ. 65, 10.

ἀπαρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του, ἃς σηκώσει τὸν σταυρό του, καὶ ἃς με ἀκολουθεῖ»¹⁰³.

“Οἱ ὅμως στοὺς ἱεροῦς καὶ ἁγιασμένους εἶναι πιὸ ταιριαστό καὶ κατάλληλο πρὸς ὠφέλεια τὸ νὰ ἔχουν κατὰ κάποιο τρόπο μπροστὰ στὰ μάτια τους τὸν Χριστό, μᾶς τὸ ὑποδηλώνει τὸ ὅτι νομοθέτησε ἡ δαμόλα νὰ σφάζεται μπροστὰ στὸν ἱερέα. Καὶ ὅταν θυμόμαστε τὸν Χριστὸ ὁ ὁποῖος πέθανε γιὰ μᾶς, τότε ἀκριβῶς βλέπουμε καλύτερα τὸν θεοπέσιο Παῦλο νὰ λέγει σὲ μᾶς γι’ αὐτόν· «Γιατὶ πέθανε ἓνας γιὰ ὅλους, ὥστε αὐτοὶ ποὺ ζοῦν νὰ μὴ ζοῦν πιά γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ πέθανε γιὰ μᾶς καὶ ἀναστήθηκε»¹⁰⁴. Καὶ πάλι· «Γιατὶ ἐγὼ διὰ τοῦ νόμου πέθανα ὡς πρὸς τὸν νόμο, γιὰ νὰ ζήσω ὡς πρὸς τὸν Θεό. Ἔχω σταυρωθεῖ μαζί με τὸν Χριστό. Δὲν ζῶ πιά ἐγώ, ἀλλὰ μέσα μου ζεῖ ὁ Χριστός. Καὶ τὴ ζωὴ ποὺ ζῶ τώρα στὸ σῶμα, τὴν ζωὴ με πίστη στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος με ἀγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρη μας»¹⁰⁵. Ἄς βρισκεται λοιπὸν μπροστὰ κατὰ κάποιο τρόπο στὰ μάτια τῆς διάνοιάς μας ἐκεῖνος ὑπομεινόμενος τῆ σφαγῆ γιὰ χάρη μας. Γιατὶ ἔτσι θὰ ζήσουμε ὄχι πιά γιὰ τὸν ἑαυτό μας, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ τὸν Θεό, σὰν ἀγορασμένοι με τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, «Ὁ ὁποῖος παρέδωσε στὸν θάνατο τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρη μας»¹⁰⁶, σύμφωνα με τὶς Γραφές. Πρόσταξε ἐπίσης ἡ ἁγία σκηνὴ νὰ ραντίζεται με τὸ χέρι τοῦ ἱερέα με τὸ αἷμα, καὶ αὐτὸ νὰ γίνεται ἑπτὰ φορές, καὶ ἡ δαμόλα νὰ κατακαίεται, χωρὶς νὰ πετιέται ἀπολύτως τίποτε ἀπὸ ὅσα ἀνήκουν σ’ αὐτήν, ἀλλὰ μαζί με τὰ κρέατα, τὴν κοπριὰ καὶ τὸ δέσμα νὰ καίονται καὶ τὰ ὑπόλοιπα τοῦ σώματος της. Γιατὶ ὁ Χριστὸς ἀγιάζει με τὸ αἷμα του τὴν πιὸ ἀληθινὴ σκηνὴ, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ τὴν ἀγιάζει τελείως, δηλαδὴ πλουσιοπάροχα. Γιατὶ αὐτὸ, νομίζω, σημαίνει τὸ ὅτι ἡ σκηνὴ ραντίζεται με τὸ αἷμα ἑπτὰ φορές, ὁ δὲ ἀριθμὸς μέχρι τὸ ἑπτὰ εἶναι σύμβολο ταλειότητος. Τὸ νὰ κατακαίεται πάλι στὴ φωτιὰ ἡ δαμόλα μετὰ τὴ σφαγῆ, φαίνεται νὰ συμβολίζει τὴ δοκιμασίαν μέχρι θανάτου, τὴν ὁποία ὑπέστη ὁ Χριστὸς γιὰ μᾶς. Γιατὶ τὸ ἀσῆμ δοκιμάζεται στὴ φωτιὰ, σύμφωνα με αὐτὸ ποὺ ἐξυμνεῖται στοὺς Ψαλμούς· «Μᾶς δοκίμασες, Θεέ, μᾶς ἔρριξες στὴ φωτιὰ, ὅπως ρίχνεται σ’ αὐτήν τὸ ἀσῆμ»¹⁰⁷.

"Οτι δὲ δι' ὑπακοῆς τῆς μέχρι θανάτου δεδοκίμασαι τρόπον
 τινὰ ὁ Χριστός, ἐκδείξειεν ἂν οὐκ ἀσυμφανῶς ἐκεῖνο, οἶμαί σου.
 Ἔφη μὲν γάρ που διὰ φωνῆς Ζαχαρίου τοῦ προφήτου, τάχα που
 πρὸς τοὺς ἐν πίστει δεδικαιωμένους, ἤγουν ὑπὲρ ὧν ἀπέθανε·
 5 «Καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτούς· Εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν ἐστί, δότε στήσαν-
 τες τὸν μισθόν μου, ἢ ἀπέπαυθε». Εἰτὰ φησὶν ὁ προφήτης «Καὶ
 ἔσθησαν τὸν μισθόν μου, τριάκοντα ἀργυρίους· Καὶ εἶπε Κύριος
 πρὸς με· Κάθες αὐτούς εἰς τὸ χωνευτήριον, καὶ σκέψαι εἰ δόκιμόν
 ἐστίν, ὃν τρόπον ἐδοκίμασθην ὑπὲρ αὐτῶν». Οὐκοῦν ὑπεμφήνειεν
 10 ἂν, ὡς ἔφη, τὸ μέχρι θανάτου δεδοκίμασθαι Χριστὸν, τὸ πυρὶ τὴν
 δάμαλιν κατατίπτρασθαι μετὰ τὴν σφαγὴν. Πλὴν οὐδὲν ἀπόδλη-
 τον αὐτῆς. Ὅλος γάρ ἅγιος ὁ Χριστός, καὶ τὰ κρέα καὶ τὸ δέσμα,
 τουτέστι τὰ τε ἐν κατακαλύψει κεκρυμμένα, καὶ τὰ ἐμφανῆ καὶ
 πρόχειρα. Θεὸς γάρ ἦν φύσει, γεγονὼς καθ' ἡμᾶς, πλὴν οὐκ εἰδῶς
 15 ἁμαρτίαν. Κέδρινον δὲ ξύλον, καὶ μὲν τοι καὶ ὕσσωπος καὶ κλῶ-
 σμα κόκκινον ἐμβάλλεται τῇ σποδῷ, τοῦ μὲν κεδρίνου τὴν ἀφθαρ-
 σίαν ἀστείως ἡμῖν ὑπεμφαίνοντος (σῆψεως γὰρ ἀμείνων ἢ κέ-
 δρος), τῆς δὲ ὕσσωπου τὴν κάθαρσιν (σημητικὴ γὰρ ἡ πόα καὶ
 τὰς ἐν σπλάγχνοις ἀκαθαρσίας ἐκθήκουσα φυσικῶς), τοῦ δὲ κοκ-
 20 κίνου κλώσματος τὴν πρὸς σάρκα τοῦ Λόγου συνδρομὴν εὖ μάλα
 κατασημαίνοντος (ἐνεπλάκη γὰρ ὡσπερ ὁ Λόγος τῇ σαρκὶ καὶ
 αἵματι, δεδοκίμασαι δὲ δι' ἡμᾶς καὶ διὰ πυρὸς καὶ μέχρι θανά-
 του, καθάπερ ἔφη ἔναγχος).

Ἄλλ' ἦν τὸ πάθος αὐτοῦ καὶ ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως τρόπος
 25 ἀφθαρσίας ἡμῖν καὶ καθαρισμοῦ πρόσξενος. Δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν
 αὐτῷ τὸν ἐν ψυχῇ καὶ σπλάγχνοις ἀποτρεψάμενοι μολυσμόν,
 εἴπερ ἐστὶν ἀληθῶς τὸ σωτήριον βάπτισμα καὶ ἡ τῆς δυνάμεως, οὐ
 σαρκὸς ἀπόθεσις ρύπου, ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα
 εἰς Θεόν, δι' οὗπερ ἂν γένοιτο πλημμελημάτων ἢ ἄφεις, ἔψεται
 30 πάντως ταῖς τοῦ πιστεύειν ὁμολογίαις ἢ χάρις. Ὅτι δὲ τὸ ὑπὲρ
 ἡμῶν τεθνάναι Χριστὸν ὁδὸς γέγονεν εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ζωὴν,

“Οτι όμως ο Χριστός δοκιμάσθηκε κατά κάποιον τρόπο με την υπακοή του μέχρι θανάτου, μᾶς τὸ ἔδειξε ὀλοφάνερα, νομίζω, ἐκείνη ἡ ῥήση. Γιατί εἶπε μετὰ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη Ζαχαρία πρὸς ἐκείνους πού δικαιοῦθηκαν μετὰ τὴν πίστη, δηλαδὴ πρὸς ἐκείνους γιὰ τοὺς ὁποίους πέθανε: «Καὶ θὰ τοὺς πῶ· Ἐὰν εἶναι καλὸ σὲ σᾶς, ὀρίσατε καὶ δώστε μου τὸν μισθὸ μου, ἀλλιῶς ἀρνηθεῖτε»¹⁰⁸. Στὴ συνέχεια ὁ προφήτης λέγει: «Καὶ ὀρίσαν τὸν μισθὸ μου τριάνατα ἀσημένια νομίσματα. Καὶ ὁ Κύριος μου εἶπε· ρίξε τα σὸ χωνευτήρι καὶ ἐξέτασε ἄν εἶναι γνήσιο τὸ ἀσήμ, μετὰ τὸ ὁποῖο ἐκτιμήθηκα ἀπὸ αὐτοὺς»¹⁰⁹.” Ἀρα λοιπόν, ὅπως εἶπα, τὸ ὅτι ἡ δαμάλα καιόταν στὴ φωτιά μετὰ τὴ σφαγὴ τῆς, ὑποδηλώνει ὅτι ὁ Χριστὸς δοκιμάσθηκε μέχρι θανάτου.

Ἄλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὴν δὲν πεταγοταν, ἐπειδὴ ὀλοκληρὸς ὁ Χριστὸς εἶναι ἅγιος, καὶ τὰ κρέατα δηλαδὴ καὶ τὸ δέρμα, καὶ ὅλα ὅσα ἦταν κρυμμένα μετὰ κάλυψη, καὶ τὰ φανερά καὶ τὰ συνηθισμένα. Γιατί ἦταν Θεὸς ὡς πρὸς τὴ φύση του, πού ἔγινε σὰν ἐμᾶς, χωρὶς ὅμως νὰ γνωρίσει ἁμαρτία. Ἐπίσης ρίχνεται μέσα στὴ στάχτη τοῦ μοσχαριοῦ κέδρινο ξύλο καὶ ὕσσωπος καὶ κόκκινη κλωστή, ἐπειδὴ τὸ κέδρινο ξύλο συμβολίζει σὲ μᾶς μετὰ τρόπο ἄριστο τὴν ἀθανασία (γιατί ἡ κέδρος δὲν σαπίζει), ἡ ὕσσωπος πάλι συμβολίζει τὴν κάθαρση (γιατί τὸ βότανο ἐκκρίνει σμηγμα καὶ διαλύει μετὰ τρόπο φυσικὸ τὴν ἀκαθαρσία τῶν σπλάγχχνων), ἡ κόκκινη κλωστή τέλος ὑποδηλώνει ἄριστα τὴ σάρκωση τοῦ Λόγου (γιατί ὁ Λόγος συμπλέχθηκε κατὰ κάποιον τρόπο μετὰ τὴ σάρκα καὶ τὸ αἷμα, καὶ δοκιμάσθηκε γιὰ μᾶς καὶ μετὰ τὴ φωτιά καὶ μέχρι θανάτου, ὅπως εἶπα πῶς πάνω).

“Ὅμως τὸ πάθος του καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐνανθρώπησης ἔγινε πρόξενος σὲ μᾶς ἀθανασίας καὶ καθαρισμοῦ. Γιατί δικαιοῦθήκαμε μετὰ αὐτὸν ἀποβάλλοντας τὸν μολυσμὸ τῆς ψυχῆς καὶ τῶν σπλάγχχνων, ἄν πραγματικὰ τὸ σωτήριο βάπτισμα καὶ ἡ ἀποβολή, ὄχι τῆς δυνάμει τῆς ἀκαθαρσίας τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῆς πεποιθήσει τῆς ἀγαθῆς συνείδησις στὸν Θεὸ, διὰ τῆς ὁποίας μπορεῖ νὰ γίνῃ ἡ συγχώρησις τῶν ἁμαρτημάτων, τὴν ὁποία θὰ ἀκολουθήσει ὅποσδήποτε ἡ χάρις μετὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως. “Οτι ὅμως τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ μᾶς, ἔγινε ὁδὸς πρὸς τὴν ἀθανασία καὶ τὴ ζωὴ, δὲν ἀμφισβητεῖται

109, Ζαχ. 11, 12-13.

οὐδαμόθεν ἀμφίλογον. Ὁ δὲ κατεμπιπρὰς δάμαλιν καὶ ἀναμί-
 σγων τῇ σποδιᾷ τὸ κέδρινον ἕξυλον, τὴν τε ὕσωπον καὶ τὸ κόκκι-
 νον, καὶ μὲν τοι ὁ συλλέγων τὴν σποδιάν, ἀκάθαρτοι, φησιν, ἕως
 ἑσπέρας, καίτοι φαιδρυνόμενοι τὰ ἄμφια καὶ ὑπάρχοντες καθα-
 5 ροί, καταδεικνύντος τάχα πού τοῦ νόμου τὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύ-
 σεως ἀσθενές, καὶ ὅτι λεπτῶς τε καὶ ἀκριβῶς εἰ ἐρευνῶτο τὰ καθ'
 ἡμᾶς, ἀνεπιτήμητος παντελῶς οὐδεὶς τῶν τεταγμένων εἰς λειτουρ-
 γίαν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν θείαν τε καὶ ἱεράν, ἀλλὰ κἄν τις εἶη τυχόν
 τῶν εἰς ἄριστα θισῶν ἡρημένων καὶ εἰς ὅσον οἶόν τε καθαρός, οὐκ
 10 ἀμώμητον ἔξει τὴν λειτουργίαν. Ἄξιος γὰρ οὐδεὶς τῶν τοῦ Σω-
 τῆρος ἡμῶν μυστηρίων ἀποθίγειν. Καὶ θαυμαστόν οὐδέν ἀναπεί-
 σει γὰρ ἡμᾶς ὁ λόγος ὁ ἱερός, οὕτω λέγων «Ἄσπρα δὲ οὐ καθαρὰ
 ἐνώπιον αὐτοῦ».

Οὐκοῦν, εἰ συγκρίνοιτο τὰ καθ' ἡμᾶς τῇ καθαρότητι τοῦ Χρι-
 15 στοῦ, ἀκάθαρτα καὶ μεμολυσμένα καὶ ὑπὸ δίκῃσιν ἔσται τὴν θεί-
 αν. Θαυμάσειε δ' ἂν τις, καὶ σφόδρα εἰκότως, τὸν θεῖον λέγοντα
 Μελφδόν «Ἐὰν ἀνομίας παρατηρεῖς, Κύριε, τίς ὑποστήσεται;
 Ὅτι παρὰ σοὶ ὁ ἴλασμός ἐστιν». Ἐπιτιμᾶται δὴ οὖν καὶ ὁ δοκῶν
 εἶναι καθαρός. Πολὺ γὰρ ἄμεινον, ὡς ἔφην, ἢ κατὰ ἀνθρώπου φύ-
 20 σιν, τὸ ἀπλημμελές παντελῶς, καὶ τὸ ἐν ἡμῖν καθαρότητος πλη-
 σιάσαι Χριστῶ. Ἐξω δὲ τῆς παρεμβολῆς ἀποχέεσθαι δεῖν ἔφη τὸ
 ὕδωρ τοῦ ἀγνισμοῦ, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἐν αὐτῇ τῇ παρεμβολῇ.
 Ἐξω γὰρ ὥσπερ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς ἢ ἐν Χριστῶ κάθα-
 ροις. Ἀπεφοίτησε γὰρ αὐτῆς ἐντελέστατα λέγων «Ἴδου ἀφίεται
 25 ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος». Μετερρῶθηκε δὲ ὥσπερ ἐπὶ τὰ ἔθνη
 λοιπὸν ἢ ἀφαγνίζουσα χάρις, καὶ ὡς ὁ Παῦλος φησιν «Οἱ μα-
 κρὰν γεγόνασιν ἐγγύς». Κέκληνται γὰρ διὰ πίστεως, καὶ τὴν ἐν
 Χριστῶ δικαιοσύνην πεπλουτήκασιν, ἀπειθεῖν ἐλομένων τῶν ἐξ
 Ἰσραὴλ. Ὅτι δὲ πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας διασημῆσειεν ἂν καὶ λίαν
 30 εὐκόλως τὸ ὕδωρ τοῦ ἀγνισμοῦ, διεσάφει λέγων, ὡς «Εἴ τις ἄψαι-

110. Ἰωβ 25, 5.

111. Ψαλμ. 129, 3-4

ἀπό πουθενά. Ἐκεῖνος πάλι πού καίει τὴ δαμάλα καὶ ἀναμιγνύει στὴ στάχτη τὸ κέδρινο ξύλο καὶ τὸν ὕσσωπο καὶ τὴν κόκκινη κλωστή, καθὼς ἐπίσης καὶ ἐκεῖνος πού μαζεύει τὴ στάχτη, εἶναι ἀκάθαρτοι μέχρι τὸ βράδυ, ἂν καὶ στολίζονται μὲ τὰ ἄμφια καὶ εἶναι καθαροί, ἐπειδὴ ὁ νόμος δείχνει καθαρά τὴν ἀδυναμία τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, καὶ ὅτι, ἐὰν ἡ ζωὴ μας ἐξετασθεῖ μὲ λεπτομέρεια καὶ ἀκριβεία, δὲν θὰ βρεθεῖ ἐντελῶς ἀμemptos κανέννας ἀπὸ αὐτοὺς πού εἶναι ταγμένοι νὰ τελοῦν τὸ θεῖο καὶ ἱερό λειτουργημα, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ ἂν κάποιος εἶναι ἐνδεχομένως ἀπὸ αὐτοὺς πού ἔχουν ἐπιλέξει νὰ ζοῦν ἄριστα καὶ εἶναι καθαρὸς, ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατόν, δὲν ἀσκεῖ τὸ λειτουργημα ἀμempta. Γιατὶ κανέννας δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ἀγγίξει τὰ μυστήρια τοῦ Σωτήρα μας. Καὶ δὲν εἶναι καθόλου παράδοξο γιατί θὰ μᾶς πείσει ἡ ἁγία Γραφή πού λέγει: «Ἀκόμα καὶ τὰ ἄστρα δὲν εἶναι καθαρὰ μροστὰ σ' αὐτόν»¹¹⁰.

Ἄρα λοιπόν, ἐὰν συγκριθοῦν τὰ δικά μας μὲ τὴν καθαρότητα τοῦ Χριστοῦ, θὰ εἶναι ἀκάθαρτα καὶ μολυσομένα καὶ ἄξια τιμωρίας ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ θὰ μποροῦσε εὐλόγα νὰ θαυμάσει κανεὶς τὸν θεῖο Ψαλμωδὸ, ὁ ὁποῖος λέγει: «Ἐὰν ἐξετάσεις τὶς ἁμαρτίες, Κύριε, Κύριε, ποιὸς θὰ μπορέσει νὰ ἀντέξει τὸν ἔλεγχον; Ὅμως σέ σένα ὑπάρχει συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν»¹¹¹. Ἐπιτιμᾶται δηλαδὴ καὶ αὐτὸς πού νομίζει ὅτι εἶναι καθαρὸς. Γιατὶ εἶναι πολὺ ἀνώτερη, ὅπως εἶπα, ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση ἡ τέλεια ἀναμιασησία καὶ τὸ νὰ θέλουμε νὰ πλησιασσομε τὴν καθαρότητα τοῦ Χριστοῦ. Εἶπε ἀκόμα τὸ νερὸ τοῦ ἔξαγνισμοῦ νὰ χύνεται ἔξω ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ καὶ ὄχι μέσα στὸν καταυλισμὸ. Γιατὶ ἡ κάθαρση κατὰ κάποιον τρόπο τοῦ Χριστοῦ ἔγινε ἔξω ἀπὸ τὴ Συναγωγή. Γιατὶ ἀπομακρύθηκε ἀπὸ αὐτὴν ἐντελῶς, λέγοντας: «Νά, ἐγκαταλείπεται ὁ οἶκος σας ἔρημος»¹¹². Καὶ μετακίνησε κατὰ κάποιον τρόπο στὰ ἔθνη ἡ χάρη πού ἐξαγνίζει, καί, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «ἐκεῖνοι πού ἦταν μακριά, ἦρθαν κοντά»¹¹³. Γιατὶ κλήθηκαν διὰ τῆς πίστεως καὶ ἀπέκτησαν σὰν πλοῦτο τὴ δικαίωση μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ οἱ Ἰσραηλιῖτες προτίμησαν νὰ μὴ πιστέψουν. Ὅτι ὅμως τὸ νερὸ τοῦ ἔξαγνισμοῦ μπορεῖ νὰ ἐξαγνίσει κάθε εἶδος ἀκαθαρσίας, καὶ μάλιστα πολὺ εὐκόλα, τὸ ἔκανε σαφὲς λέγο-

112. Ματθ. 23, 38.

113. Ἐφ. 2, 13.

το νεκροῦ, καταμιανθήσεται» μέν, ἀπαλλαχθείη δ' ἂν οὐχ ἑτέρως τοῦ συμβεβηκότος, εἰ μὴ καταρραίνοιτο τῷ ὕδατι τοῦ ἀγνισμοῦ κατὰ τὴν τρίτην καὶ ἐβδόμην ἡμέραν». Καὶ νεκρότης μὲν σωματικῶν φθορὰ καὶ ἀκαθαρσίας σύμβολον, ὁ δὲ τοῦ ὕδατος ραντισμὸς, 5 ἀναμεμιγμένης αὐτῷ τῆς σποδοῦ τῆς δαμάλεως καὶ τῶν ἑτέρων, τύπος ἂν εἴη τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

Οὐκοῦν ὁ νεκροῖς ἔργοις καὶ τοῖς εἰς φθορὰν μιάσμασιν ἐνεχόμενος (ἔργα δὲ νεκρότητος τὰ σαρκὸς εἶναι φάμεν ἀνόσιά τε καὶ βέβηλα πάθη, «πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν»), 10 οὐχ ἑτέρως ἂν ἔχει τὸ καθαρὸν, εἰ μὴ ἀφανίζοιτό τε καὶ τὸν μολυσμὸν ἀπονίψοι διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, κατὰ τε τὴν τρίτην καὶ τὴν ἐβδόμην. Καὶ σημαίνει μὲν ἡ τρίτη τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν, τὸν ἔσχατόν τε καὶ ὡς ἐν τέλει λοιπὸν, καθ' ὃν γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενῆς. Εἰ δὲ δὴ καὶ οἶκος καταμιαίνοιτο, φησὶ 15 τεθνεῶτός τινος ἐν αὐτῷ, ἀκάθαρτοι μὲν οἱ εἰσδαινόντες ἐν αὐτῷ. Βδελυρὸν δὲ καὶ σκεῦος ἅπαν καὶ ἀγγεῖον οὐ πεπωπασμένον, πλὴν τῷ ὕδατι τοῦ ἀγνισμοῦ καὶ ταῦτα διακαθαίρεται κατὰ τὸν ἴσον τρόπον, κατὰ τὴν τρίτην καὶ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν. Οἶκον δὲ τὸν μεμολυσμένον, σκευὴ τε τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ ἀγγεῖον οὐ πεπωπασμένον, ὁ νομοθέτης ἡμῖν ἐν τούτοις ὑποδηλοῦν ἔοικεν τὴν κυριοκτόνον τάχα πού τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν, συλλήδην μὲν ἀπασῶν ὡς ἐν οἴκῳ νοουμένην, καθέκαστον δέ, ὥσπερ διὰ τῶν σκευῶν. Σκεῦος γὰρ ἐπὶ γῆς ὁ ἄνθρωπος.

Ὅτι δὲ αὐτοῖς οὐχ ἀσφαλῆς ὁ νοῦς, ἔτοιμος δὲ λίαν εἰς μολυσμοὺς καὶ πρὸς τὸ πᾶν ὀτιοῦν εἰσδέξασθαι τῶν ἀδικεῖν εἰωθότων, ὑπαινίττεται πως διὰ τῶν ἀγγείων τῶν οὐ πεπωπασμένων, εἰς ἃ τοῖς ἐθέλουσι κατολισθεῖν εὐκόλον, καὶν εἴτε ἀσκαλαθῶτες, εἴτ' οὖν ἕτερόν τι τῶν ἐνοικιδίων ὑπάρχοι ζώων. Ἄλλ' ὅ γε τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων οὐχ ὧδε ἔχεις νοῦς. Ἀσφαλῆς γὰρ καὶ πεπωπασμένος, καὶ τοῖς ἀδικεῖν εἰωθόσιν οὐχ ἀλώσιμος. Ἀλλὰ καὶν εἴ τις ἄφηται, φησὶν, ἢ τραυματίου τυχόν, ἢ ὀστέου νεκροῦ, ἢ μνή-

114. Ἄριθμ. 19, 11.

115. Κολ. 3, 5.

ντας «Ἐάν κάποιος ἀγγίξει νεκρό, θά μολυνθεῖ καί θά ἀπαλλαγεῖ ὄχι μέ ἄλλον τρόπο ἀπό αὐτό πού ἐγινε, παρὰ μόνο ἐάν ραντισθεῖ καλά μέ τὸ νερό τοῦ ἔξαγνισμοῦ τὴν τρίτη καί τὴν ἑβδόμη ἡμέρα»¹⁴. Καί ἡ φθορά βέβαια τῶν σωμάτων εἶναι νέκρωση καί σύμβολο τῆς ἀκαθαρσίας, ἐνῶ ὁ ραντισμὸς μέ τὸ νερό, στοῦ ὁποῖο εἶναι ἀναμυγμένη ἡ στάχτη τῆς δαμάλας καί τὰ ἄλλα, θά μπορούσαν νά εἶναι τύπος τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

Ἄρα λοιπὸν αὐτὸς πού καταγίνεται μέ νεκρὰ ἔργα καί μᾶσματα πού ὀδηγοῦν στὴ φθορά (καί ἔργα νεκρὰ λέμε ὅτι εἶναι τὰ ἀνόσια καί βέβηλα πάθη τῆς σάρκας, «ἡ πορνεία, ἡ ἀκαθαρσία, ἡ ἐμπάθεια, ἡ κακὴ ἐπιθυμία»¹⁵), δὲν μπορεῖ νά καθαρισθεῖ μέ ἄλλον τρόπο, παρὰ μόνο ἐάν ἔξαγνισθεῖ καί πλύνει τελείως τὸν μολυσμὸ μέ τὸ ἅγιο βάπτισμα, κατὰ τὴν τρίτη καί τὴν ἑβδόμη ἡμέρα. Καί ἡ τρίτη βέβαια συμβολίζει τὸν χρόνο τῆς ἀνάστασης, τὸν ἔσχατο καί τελευταῖο, κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ Μονογενὴς ἐγινε ἄνθρωπος. Ἐάν ὅμως μολυνθεῖ κάποιος σίτι, μέ τὸν θάνατο κάποιου μέσα σ' αὐτό, ἐκεῖνοι πού μπαίνουν μέσα εἶναι ἀκάθαρτοι. Ὅμως βδελυκτὸ εἶναι καί κάθε σκεῦος καί ἀγγεῖο πού δὲν εἶναι κλεισμένο μέ πῶμα, ὅμως μέ τὸ νερό τοῦ ἔξαγνισμοῦ καί αὐτὰ καθαρίζονται μέ τὸν ἴδιο τρόπο τὴν τρίτη καί ἑβδόμη ἡμέρα. Ὅμως μέ τὸ μολυσμένο σίτι καί τὰ σκεῦη πού ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτό καί τὰ ἀγγεῖα πού δὲν εἶναι κλεισμένα μέ πῶμα, ὁ νομοθέτης φαίνεται πὼς μέ αὐτὰ μᾶς ὑποδηλώνει ἴσως τὴ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων ἡ ὁποία θανάτωσε τὸν Κύριο, ὅλων μαζί, ὡς νοούμενη σὰν οἰκία, ἀλλὰ καί τὸ καθένα χωριστά, ὅπως εἶναι καί τὰ σκεῦη. Γιατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι σκεῦος πάνω στὴ γῆ.

Ὅτι ὅμως ὁ νοῦς αὐτῶν δὲν εἶναι ἀσφαλῆς, ἀλλὰ πολὺ πρόθυμος σὲ μολυσμοὺς καί στοῦ νά δεχθεῖ κάθε τι πού συνήθως βλάπτει, τὸ ὑπαινίσσεται κατὰ κάποιον τρόπο μέ τὰ ἀγγεῖα πού δὲν εἶναι κλεισμένα μέ πῶμα, στὰ ὁποῖα εἶναι εὐκόλο νά εἰσχωρήσουν εἴτε ἀσκαλαβῶτες (εἶδος ἕρπετοῦ), εἴτε κάποιον ἄλλο ἀπὸ τὰ κατοικίδια ζῶα. Ὁ νοῦς ὅμως αὐτῶν πού ἔχουν δικαιωθεῖ μέ τὴν πίστη δὲν εἶναι τέτοιος. Γιατί εἶναι ἀσφαλῆς καί κλεισμένος καλὰ μέ πῶμα, καί δὲν νικεῖται ἀπὸ αὐτὰ πού συνήθως βλάπτουν. Ἀλλὰ ἀκόμα καί ἂν κάποιος ἀγγίξει, λέγει, ἐνδεχομένως ἡ τραυματία, ἡ κόκκαλα νε-

ματος, καὶ οὕτως ἔστω μεμολυσμένος. Καὶ τραυματίαν εἶναί φα-
 μεν τὸν οὐχ ὑγιᾶ τὴν καρδίαν, τετραυματιομένον δὲ ὡσπερ, ἢ ἐπι-
 θυμίαις κοσμικαῖς, ἢ θελήμασι κοσμικοῖς, εἴτ' οὖν σαρκικοῖς.
 Νεκροῦ δὲ ὁστέον παραδεξόμεθα ἂν εἰς ἀκαθαρσίας λείψανον,
 5 μνήμα δὲ αὐτὸ εἰς ἀνάμνησιν τρόπον τινὰ καὶ ἀποθανούσης ἀκα-
 θαρσίας. Πλήττει γὰρ ἔστιν ὅτε τὴν καρδίαν ὁ Σατανᾶς. Ἡττώ-
 μενοι δὲ ἀνά μέρος τοῖς τῆς σαρκὸς πάθεσι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ νο-
 σοῦμεν οὐκ εἰς ἅπαν τὴν ἐφ' ὅτιοῦν ἁμαρτίαν, ἐν λειψάνοις δὲ
 αὐτῆς ἔτι στάντες διατελοῦμεν ἐν κόσμῳ. Οἷόν τί φημι κρατεῖν
 10 ἐπείγεται τις ὁργῆς ἢ φιλαργυρίας, διαφεύγει δὲ οὐκ εἰσάπαν τὴν
 ὑπερβολὴν. Τοῦτο, οἶμαι, ἔστι τὸ ἐν λειψάνοις εἶναί τινος ἀκαθα-
 ρίας, οὗ σημεῖον ἂν γένοιτο τοῦ νεκροῦ τὸ ὄστον. Ἀλλὰ καὶ πά-
 θους ἤδη νενικημένου πρὸς ἀνάμνησιν καθιέντες τὸν νοῦν, καὶ τε-
 θαμμένης ἡδονῆς ἐγγὺς ἰόντες ἐσθ' ὅτε πλημιελοῦμεν οὐ μικρῶς.
 15 Ἀπαλλαττόμεθα δὲ τῶν τοιούτων αἰτιαμάτων, διασημήχοντος ἡ-
 μᾶς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῷ ἰδίῳ πάθει διακαθαίροντος. Ἀπέθανε
 γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῷ μύλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. Καὶ αὐτὸς
 τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αἶρει, καὶ ἔστι παράκλητος πρὸς τὸν Πατέρα
 περὶ τῶν ἁμαρτιῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ
 20 ὅλου τοῦ κόσμου, καθὰ γέγραφέ τισιν ὁ θεοπέσιος Ἰωάννης. Ἐν
 αὐτῷ δὴ οὖν ἢ πᾶσα κάθαρσις, ἢ πᾶσα δικαιοσύνη, ὁ ἁγιασμός, ἢ
 λύτρωσις, σὺν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἢ δόξα σὺν
 ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Περὶ τοῦ ὄψεως τοῦ χαλκοῦ.

25 α'. Ὁ μὲν Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπεται ἐπ'
 ἀπωλείᾳ ζώντων, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐκτίσε γὰρ εἰς τὸ εἶναι
 τὰ πάντα, καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ
 γένους ἢ ἀπαρχῆς, τουτέστιν Ἀδάμ, κατηρώστησε τὴν παρακοὴν
 καὶ τῆς θείας ἀλογήσας ἐντολῆς, προσκέκρουκε τῷ Θεῷ δημι-

116. Λευϊτ. 22, 4.

118. Α' Ἰω. 2, 1.

117. Ἦσ. 53, 5.

119. Σοφ. Σολ. 1, 13.

κροῦ, ἢ μνήμα, καὶ πάλι νὰ εἶναι μολυσμένοις¹⁶. Καὶ τραυματίας λέμε ὅτι εἶναι αὐτὸς ποῦ δὲν εἶναι ὑγιῆς στὴν καρδιά, τραυματισμένος κατὰ κάποιον τρόπο ἢ μὲ ἐπιθυμίες κοσμικές, ἢ θελήσεις κοσμικές, δηλαδή σαρκικές. Τὸ κόκκαλο τοῦ νεκροῦ θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ δεχθοῦμε ὡς λείψανο ἀκαθαρσίας, καὶ τὸ μνήμα ἐπίσης, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ἀνάμνηση τῆς ἀκαθαρσίας ποῦ πέθανε. Γιατὶ κάποτε ὁ Σατανᾶς πληγώνει τὴν καρδιά. Νικημένοι λοιπὸν καὶ ἐμεῖς μὲ τὰ πάθη σὲ κάθε μέρος τοῦ σώματός μας, πάσχουμε καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ὄχι ἐξολοκλήρου τὴν ἁμαρτία σὲ ὅ,τιδήποτε, ἀλλὰ ζοῦμε στὸν κόσμον ἐνῶ ἀκόμα βρισκόμαστε στὰ ὑπολείμματά της. Ἐννοῶ τὸ ἔξιξ μ' αὐτὸ ποῦ λέγω Φροντίζει κάποιος νὰ συγκρατήσει τὴν ὀργή ἢ τὴ φιλαργυρία, ὅμως δὲν ἀποφεύγει ἐξολοκλήρου τὴν ὑπερβολὴ τῆς κάθε μᾶς ἀπὸ αὐτές. Αὐτὸ, νομίζω, σημαίνει ὅτι κάποιον βρίσκονται στὰ λείψανα ἀκαθαρσίας, τοῦ ὁποῖου σημάδι θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ τὸ κόκκαλο τοῦ νεκροῦ. Ἀλλὰ ἀκόμα καὶ ὅταν ἔχει νικηθεῖ πιά τὸ πάθος, στρέφοντας τὸν νοῦ μας καὶ πηγαινόντας κοντὰ στὴ θαμμένη ἡδονή, μερικὲς φορὲς ἁμαρτάνουμε ὄχι καὶ λίγο. Ὅμως ἀπαλασσόμαστε ἀπὸ αὐτὲς τὶς κατηγορίες, ἐπειδὴ μᾶς πλένει καλὰ ὁ Χριστός, καὶ μᾶς καθαρίζει ὀριστικά μὲ τὸ δικό του πάθος. Γιατὶ πέθανε γιὰ μᾶς, καὶ μὲ τὸ πάθημα ἐκείνου ἐμεῖς θεραπευθήκαμε¹⁷. Κι' αὐτὸς σηκώνει τὶς ἁμαρτίες μας, καὶ μεσιτεύει στὸν Πατέρα γιὰ τὶς ἁμαρτίες, ὄχι μόνο τὶς δικές μας, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, ὅπως ἔγραψε σὲ κάποιους ὁ θεοσπέσιος Ἰωάννης¹⁸. Μὲ αὐτὸν λοιπὸν γίνεται ἡ κάθε κάθαρση, ἡ κάθε δικαιοσύνη, ὁ ἁγιασμός, ἡ λύτρωση, μαζὶ τὸν ὁποῖο καὶ μέσω τοῦ ὁποῖου ἡ δόξα πρέπει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Γιὰ τὸ χάλκινο φίδι.

1. Ὁ Θεὸς βέβαια δὲν δημιούργησε τὸν θάνατο, οὔτε εὐχαριστιέται μὲ τὴν ἀπώλεια τῶν ζώντων, ὅπως ἔχει γραφεῖ¹⁹. Γιατὶ δημιούργησε τὰ πάντα γιὰ νὰ ὑπάρχουν, καὶ οἱ γεννήσεις τοῦ κόσμου διατηροῦνται στὴ ζωὴ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπινου γένους, δηλαδή ὁ Ἀδάμ, προσβλήθηκε ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς παρακοῆς καὶ περιφρονώντας γιὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, συγκρούσθηκε

ουργῶ, ταύτητοι κατώλισθεν εἰς φθοράν, καὶ ἐπάρατος μὲν ἡ
 ἀνθρώπους φύσις, καὶ ὑπὸ δίκην τὸ γένος. Ἡμεῖς δὲ οἱ τάλανες,
 καίτοι γεγονότες ἐν ἀφθαρσίᾳ, σκιαῖς ἐν Ἰσρῷ λοιπὸν καὶ πόαις
 ταῖς ἐν ἀγρῶ, θραχὺ καὶ μόλις νοστήσαντες, πίπτομεν ἀδοκίμως
 5 ὡς ἐπὶ μητέρα τὴν γῆν Ἐντεῦθεν οἱ ἄγιοι διαφόρως ἀνακεκρά-
 γασι τὰ καθ' ἡμᾶς ἀνομιώζοντες. Ἔστιν οὖν ἀκούειν ἀναφανδὸν
 βοῶντος τοῦ μὲν μακαρίου Δαβὶδ, «Ἄνθρωπος ματαιότητι ὠμοι-
 ὴθη», Ἡσαίου δὲ αὐτῷ «Πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος καὶ πᾶσα δόξα
 ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου». Καθικόμεθα γάρ, ὡς ἔφην, εἰς
 10 τοῦτο λοιπὸν ἀθλιότητός τε καὶ ταλαιπωρίας, ὡς ὄτωπερ ἂν εἰκό-
 τως τὰ καθ' ἡμᾶς παρεικάζοντος, μὴ ἂν δύνασθαι λέγειν, καίτοι
 λίαν ὄντας σοφούς τοὺς Πνευματοφόρους. Ἄλλ' ἐν τούτοις γεγο-
 νότας, οὐ περιεῖδεν ὁ Ποιητὴς ἠξίωσε δὲ μᾶλλον καὶ φειδοῦς καὶ
 λόγου καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς ἐλευθέρους ἀπέφηνεν ἐν Χριστῶ.
 15 Πῶς ἢ τίνα τρόπον; Πρόδηλον μὲν ἅπασι, κἂν εἰ μὴ τις λέγοι
 τυχόν· πλὴν καὶ ἐν αὐτοῖς κατίδοι τις ἂν τοῖς ἀρχαιοτέροις Γράμ-
 μασι τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν.

Ἔχει δὲ οὕτως ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς «Καὶ ἐπάραντες ἐξ Ἰσρῶ τοῦ
 ὄρους ὁδὸν ἐπὶ θάλασσαν Ἐρυθράν, περιεκύκλωσαν τὴν γῆν
 20 Ἐδάμ, καὶ ὀλιγοψύχωσεν ὁ λαὸς ἐν τῇ ὁδῶ καὶ κατελάλει ὁ λαὸς
 πρὸς τὸν Θεὸν κατὰ Μωσῆ, λέγοντες Ὅτι ἐξήγαγες ἡμᾶς ἐξ
 Αἰγύπτου, ἀποκτεῖναι ἡμᾶς ἐν τῇ ἐρήμῳ; Ὅτι οὐκ ἔστιν ἄρτος
 οὐδὲ ὕδωρ, ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν προσώχθισεν ἐν τῷ ἄρτι τῷ διακένῳ
 τούτῳ. Καὶ ἀπέστειλε Κύριος εἰς τὸν λαὸν τοὺς ὄφεις τοὺς θα-
 25 νατοῦντας, καὶ ἔδακνον τὸν λαόν, καὶ ἀπέθανεν ὁ λαὸς πολὺς τῶν
 υἱῶν Ἰσραὴλ. Καὶ παραγενόμενος ὁ λαὸς πρὸς Μωσῆν ἔλεγεν ὅτι,
 Ἡμαρτήκαμεν, ὅτι κατελαλήσαμεν τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ σοῦ.
 Ἐνῆξα οὖν πρὸς Κύριον, καὶ ἀφελέτω ἀφ' ἡμῶν τὸν ὄφιν. Καὶ
 ἠῤῥῆξεν Μωσῆς περὶ τοῦ λαοῦ. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν

120. Ψαλμ. 143, 4.

121. Ἡσ. 40, 6.

μέ τον δημιουργό Θεό, γι' αυτό έπεσε στη φθορά, και έτσι ή ανθρώπινη φύση έγινε καταραμένη, και το ανθρώπινο γένος υπόδικο, και έμεις οί ταλαιπωροι, αν και γεννηθήκαμε άθάνατοι, επιστρέφοντας κατά κάποιο τρόπο ύστερα από λίγο στίς σκιές έξισου και στίς χλόες του χωραφιού, πέφτουμε άπροσδόκητα στη γή σαν να είναι μητέρα μας. Έξαιτίας αυτού οί άγιοι θρηνούσαν τά δικά μας κράζοντας μέ τρόπο διαφορετικό ό ένας από τον άλλον. Μπορούμε λοιπόν να άκούσουμε να φωνάζει όλοφάνερα από τη μά ό μακάριος Δαβίδ, «Ό άνθρωπος έγινε όμοιος πρós τη ματαιότητα»¹²⁰, και από την άλλη ό Ήσαϊας: «Κάθε σάρκα είναι σαν χορτάρι, και κάθε φήμη ανθρώπου μοιάζει μέ άνθος χορταριού»¹²¹. Φτάσαμε δηλαδή, όπως είπα, σέ τέτοιο σημείο αθλιότητας και ταλαιπωρίας, ώστε μέ ό,τι και αν παρομοιάσουμε τά δικά μας, δικαιολογημένα να μη μπορούν να μάς τά περιγράψουν, αν και είναι πολύ σοφοί οί φορείς του Πνεύματος. Άλλά, αν και είχαμε περιπέσει σ' αυτά, δέν μάς παραμέλησε ό Δημιουργός, αντίθετα μάς κατέστησε περισσότερο άξιους και ευσπλαχνίας και λόγου, και μάς άνέδειξε έλεύθερους από τον θάνατο και τη φθορά μέ τον Χριστό. Πώς ή μέ ποιόν τρόπο; Είναι φανερό βέβαια σέ όλους, κι' αν ίσως κάποιος δέν τό λέγει: πλὴν όμως μπορεί κανείς να δει καθαρά και σ' αυτές τις αρχαιότερες Γραφές τό θαθύτερο νόημα του μυστηρίου.

Έχουν λοιπόν γραφεί στό διβλίό των Άριθμών τά έξης: «Και άφού αναχώρησαν (οί Ίσραηλίτες) από τό όρος Ώρ πρós την Έρυθρά θάλασσα, περικύκλωσαν τη χώρα της Έδώμ, και ό λαός έπειδή κατά την πορεία λιποψύχησε, καταφερόταν εναντίον του Θεού και του Μωυσή λέγοντας: Γιατί μάς έβγαλες από την Αίγυπτο, γιά να μάς σκοτώσεις στην έρημο; Γιατί έδώ δέν υπάρχει άρτος, ούτε νερό, και ή ψυχή μας βαρέθηκε τό έντολώς άνοστο αυτό φαγητό (τό μάννα). Έστειλε τότε ό Κύριος στον λαό τά φίδια που τους θανάτωναν, και δάγκωναν τον λαό, και έτσι πέθανε πολυς Ίσραηλιτικός λαός. Πήγε τότε ό λαός στον Μωυσή και του είπε: Άμαρτήσαμε διαμαρτυρόμενοι εναντίον του Κυρίου και σέ σένα. Προσευχήσου λοιπόν στον Κύριο να άπομακρύνει τά φίδια από μάς. Προσευχήθηκε ό Μωυσής γιά τον λαό, και ό Κύριος του είπε: Κατασκεύασε ένα φίδι

Ποίησον σεαντῶ ὄφιν, καὶ θές αὐτὸν ἐπὶ σημείου. Καὶ ἔσται ἐὰν δάκη ὄφιν ἄνθρωπον, πᾶς ὁ δεδηγμένος ἰδὼν αὐτὸν ζήσεται. Καὶ ἐποίησεν ὁ Μωσῆς ὄφιν χαλκοῦν, καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ σημείου. Καὶ ἐγένετο ὅταν ἔδακνεν ὁ ὄφιν ἄνθρωπον καὶ ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὸν
 5 ὄφιν τὸν χαλκοῦν, καὶ ἔζη». Ἐθήτευσον μὲν γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἀφορήτῳ δουλείᾳ κατηχθισμένοι λελύτρωνται παρὰ Θεοῦ, πολλῶν καὶ ἀξιαγάστων γεγονότων ἐκεῖ σημείων. Μετεστοιχειοῦτο μὲν γὰρ εἰς αἷμα τὸ ὕδωρ, βάτραχοί τε καὶ σκνῖπες, καὶ μὲν τοὶ καὶ κυνόμυια, καὶ χαλάξης ἐπαγωγαὶ μονονουχὶ τῆς Αἰγυπτίων
 10 κατεστράτευσον γῆς, ἐκολάζοντο δὲ καὶ σκότῳ, καὶ τῶν πρωτοτόκων ὁ θάνατος ἀφορήτως κατηκίζετο τοὺς πλεονεκτεῖν ἡρημένους, Θεοῦ παραδόξως ἀνασώζοντος τοὺς ἐξ Ἰσραήλ. Εἶτα διὰ μέσης θαλάσσης ἰόντες ὡς ἐπὶ ξηρᾶς ἀθλίως ἀπολωλότας ἐθεῶντο τοὺς Αἰγυπτίους. Ἄρτον ἐδέχοντο τὸν ἐξ οὐρανοῦ· καθίει γὰρ
 15 αὐτοῖς τὸ μάννα Θεός. Εἶπετο δὲ ὡς ἐν πέτρᾳ νοούμενος Χριστός, καὶ ἀδοκῆτως νόμασι δεδιψηκότας ἡλέει. Πανακλές γὰρ τὸ Θεῖον καὶ ἀφθόνως τὰ ζωαρκῆ δωρούμενον τοῖς ἀνακομένοις αὐτῶ. Ἄλλ' οἱ τῶν οὕτως ἐξαιρέτων ἀπολαύσαντες ἀγαθῶν ὀλίγοις ἐλέγχονται πόνοις.

20 Ὅτι καὶ ἀμνήμονες τῶν παρὰ Θεοῦ, καὶ ἥκιστα μὲν ἐδραῖοι πρὸς τὸ πιστεῦναι αὐτῶ, θρασεῖς δὲ καὶ εὐκατάσειστοι καὶ ἔτοιμοι πρὸς μικροψυχίαν, καὶ τὰ ἐφ' οἷς τετίμηνται παραλόγως ἡγνοηκότες. «Διάκωνον» γὰρ καλοῦσιν ἄρτον τὸν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ τὴν τῶν ὑδάτων ἐπητιῶντο σπᾶνιν, καίτοι μεμαθηκότες ὡς ἀνήντων
 25 οὐδὲν τῆ θεία τε καὶ ἀπορρήτῳ φύσει, ἢ καὶ ποταμίων νομάτων μητέρα τὴν ἀκρότομον αὐτοῖς πέτραν ἐτίθει. Ἀπροφάσιστον δὲ κατὰ Θεοῦ ποιούμενοι τὴν κατάρρησιν, τοῖς τῶν ὄψεων δῆγμασι ἐκολάζοντο. Εἶτα τῆς σφῶν αὐτῶν πλημμελείας ἐρχόμενοι πρὸς

καί βάλε το πάνω σέ ψηλό πάσσαλο. Ἐκεῖνος πού ἔχει δαγκωθεί ἀπό φίδι, καί ἐκεῖνος πού δαγκώνεται ἀπό φίδι, καί ἐκεῖνος πού θά δαγκωθεί ἀπό φίδι, βλέποντας πρὸς αὐτό, θά θεραπεύεται. Ἔκανε λοιπὸν ὁ Μωυσῆς ἓνα χάλκινο φίδι καί τὸ ἔστησε πάνω σέ ψηλὸ πάσσαλο, καί ὅταν ἓνας ἄνθρωπος δαγκωνόταν ἀπὸ φίδι, βλέποντας πρὸς τὸ χάλκινο φίδι ζοῦσε»¹². Ἐργάζονταν δηλαδή στὴν Αἴγυπτο καί, ἐνῶ υπέφεραν κάτω ἀπὸ ἀνυπόφορη σκλαβιά, ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ πολλὰ καί ἀξιοθαύμαστα θαύματα πού συνέβησαν ἐκεῖ. Μεταβλήθηκε δηλαδή τὸ νερὸ σὲ αἷμα, πλημμύρισαν τὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων βάρβαροι καί σκνίπτες, ἀλλὰ καί σκυλόμυγες, ἔπεφτε χαλάζι πού σχεδὸν κατέστρεψε τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου. Ἐπίσης τιμωροῦνταν καί μὲ σκοτάδι, καί ὁ θάνατος τῶν πρωτοτόκων κατέστρεψε ἀνυπόφορα ἐκείνους πού προτιμοῦσαν τὶς πλεονεξίες, ἀλλὰ ὁ Θεὸς ἔσωσε μὲ τρόπο θαυμαστὸ τοὺς Ἰσραηλῖτες. Ἔπειτα περνώντας μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα σὰν νὰ ἦταν ξηρὰ, ἔβλεπαν τοὺς Αἰγυπτίους νὰ χάνονται μὲ τρόπο ἀξιοθρήνητο. Δέχονταν ἄρτο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, γιατί ὁ Θεὸς τοὺς ἔστελνε τὸ μάννα, καί τοὺς ἀκολουθοῦσε ἐμφανιζόμενος ὡς βράχος ὁ Χριστὸς, καί, χωρὶς νὰ τὸ περιμένουν, ὅταν διψοῦσαν τοὺς ἔστελνε ἀπὸ εὐσπλαγχία πηγαῖο νερό. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι παντοδύναμος, καί δωρίζει ἄφθονα τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ ζωὴ τους σ' αὐτοὺς πού εἶναι προσηλωμένοι σ' αὐτόν. Ἄλλ' ὅμως αὐτοὶ πού ἀπολάμβαναν τὰ τόσο ἐξαιρετὰ ἀγαθὰ, μὲ λίγους κόπους ἀποκαλύπτονταν ποιοὶ ἦταν.

Καί πράγματι λησμονοῦσαν ἐκεῖνα πού τοὺς ἔστελνε ὁ Θεός, ἦταν πολὺ λίγο σταθεροὶ στὴν πίστη τους πρὸς αὐτόν, εὐκολὰ κλονίζονταν καί ἦταν ἔτοιμοι σὲ μικροψυχία, καί ἀγνοοῦσαν ὅλα ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα εἶχαν τιμηθεῖ μὲ τρόπο παράλογο. Γιατὶ τὸν ἄρτο πού στελλόταν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸν ὀνόμαζαν «εὐτελῆ», καί διαμαρτύρονταν γιὰ τὴ ἀνεπάρκεια τοῦ νεροῦ, ἂν καί εἶχαν μάθει, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ἀκατόρθωτο στὴ θεία καί ἀπερίγραπτη φύση, ἢ ὁποῖα, ἀκόμα καί τὸν ἀπόκρυμνο βράχο τὸν ἔκανε πηγὴ (μητέρα) νεροῦ πού ἔτρεχε σὰν ποτάμι. Ἄλλὰ καί προβάλλοντας ἀδικαιολόγητη κατηγορία ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, τιμωροῦνταν μὲ τὰ δαγκώματα τῶν φιδιῶν. Ἔπειτα ὅταν θυμοῦνταν τὸ σφάλμα τους, ἔκλαιαν καί ὁμολογοῦσαν

ἀνάμνησιν, δακρυρροοῦσι λοιπὸν καὶ ὁμολογοῦσι τὰ ἐγκλήματα, παρακαλοῦσι τὸν μειτεῦνonta, φημί δὴ Μωσέα, φιλοκτίτρονά τε καὶ ἤπιον ἐπ' αὐτοῖς καταστήσαι Θεόν. Ὁ δὲ προσπίπτων ἐλπίζει, τοῖς γε μὴν ἄνωθεν εἰκὼν νεύμασιν, ὄφιν εἰργάζετο χαλκοῦν, 5 ὑψοῦ τε ἐτίθει, καὶ τοῖς πληττομένοις ἐκέλευεν ἀτενίζειν εἰς αὐτόν, ὁ δὴ καὶ δρώντες ἐσώζοντο.

β'. Ἀλλὰ τίς ὁ λόγος, ἀλλὰ τί τὸ μέγα καὶ σοφὸν μυστήριον, πολυπραγμονεῖν ἀκόλουθον. Οὐ γὰρ ἀρκέσει τὸ γράμμα τοῖς νουνεχεστέροις, ἐγκέχωσται δὲ ὡσπερ τοῖς τύποις τὰ μυστήρια. 10 Οὐκοῦν φέρε λέγωμεν, ὡς ἐκ τύπου πάλιν ἐπὶ τὸ καθόλου καὶ γενικώτερον, καὶ ὅπερ ἐστὶν ἀληθὲς μεταπλάττοντες τὸ διήγημα. Δυσσαρεστούμενοι γὰρ τοῖς παρὰ Θεοῦ καὶ ἄνωθεν ἀγαθοῖς καὶ ἀκατασκέπτως ἰόντες ἐπὶ τὸ ἡδὺ μᾶλλον ἢ τὸ συμφέρον, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς γυμνάσματα παρωθούμενοι, προσκειόμενοι δὲ τοῖς 15 αἰσχίοις, λελυπήκαμεν τὸν εὐεργέτην, προσκεκρούκαμεν οὐ καθ' ἓνα τρόπον τῷ Δημιουργῷ. Ταύτητοι πεπτώκαμεν ὑπὸ τὰ τῶν ὄψεων δῆγματα, ὄψεων δὲ φημι τῶν νοητῶν, οἱ διὰ πάσης ἡμᾶς πληττοντες ἁμαρτίας, τοῖς τοῦ θανάτου δεσμοῖς ὑποφέρουσιν. Ἐξάρχει δὲ ὡσπερ τῆς τῶν ἰοδόλων θηρίων πληθύος ὁ δράκων ὁ ἀποστάτης, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς, οὗ τοῖς δῆγμασιν ἐν ἀρχαῖς τε καὶ πρώτοις διόλωλεν ὁ ἄνθρωπος, τουτέστιν ὁ Ἀδάμ. Ἐρπει δὲ καθάπερ ἐκ ρίζης καὶ εἰς ἡμᾶς τὸ κακόν, τοὺς ἐξ αὐτῆς γεγονότας. Σεσώσμεθα δὲ τίνα τρόπον; Τεθεάμεθα γὰρ τὸν ὄφιν, τουτέστι Χριστόν. Πῶς οὖν ὄφιν ὁ ἀγαθὸς κατὰ φύσιν ὁ Θεός, 25 μᾶλλον δὲ αὐτόχρημα τὸ ἀγαθόν; Ὅτι γέγονε καθ' ἡμᾶς, τοὺς ἐκ προαιρέσεως πονηροὺς, «Γέγονεν ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας», καί, «Ἐν τοῖς ἀδίκοις κατελογίσθη».

Ὅτι δὲ ἡμεῖς πονηροί, γεγονότες δὲ οὐχ οὕτως παρὰ Θεοῦ, μεταρρηκότες δὲ εἰς τοῦτο φαυλότητος διὰ τοι τὴν καθ' ἡμῶν τυραννήσασαν ἁμαρτίαν, διατρανοῖ λέγων καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός, «Εἰ 30

τὰ ἐγκλήματά τους, καὶ παρακαλοῦσαν τὸν Μωυσῆ νὰ καταστήσει τὸν Θεὸ ἐλεήμονα καὶ ἤπιο σ' αὐτούς. Καὶ ἐκεῖνος γονυπετώντας τὸν ἐκλιπαροῦσε, καὶ ὑπακούοντας στὶς οὐράνιες ἐντολὲς κατασκεύασε ἕνα χάλκινο φίδι, τὸ ἔστησε ψηλά, καὶ πρόσταξε ἐκείνους πὺν δαγκώνονταν νὰ στρέφουν τὸ βλέμμα τους σ' αὐτὸ, καὶ κάνοντας αὐτὸ σώζονταν.

2. Ἄλλὰ πρέπει στὴ συνέχεια νὰ ἐξετάσουμε ποιὸς ἦταν ὁ λόγος, καὶ ποιὸ τὸ μεγάλο καὶ σοφὸ μυστήριον. Γιατὶ στοὺς πιὸ βαθυστόχαστους δὲν φτάνουν τὰ γραφόμενα, καθόσον τὰ μυστήρια εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο χωμένα μέσα σὲ τύπους. Ἐμπρὸς λοιπὸν σὰν ἀπὸ τύπο νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸ συνολικὸ καὶ τὸ γενικώτερο, καὶ νὰ μεταφέρουμε τὴ διήγηση σ' αὐτὸ πὺν εἶναι ἡ ἀλήθεια. Γιατὶ δυσσαρεστημένοι ἀπὸ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ὀδηγούμενοι ἀπερίσκεπτα σὲ ἐκεῖνο πὺν εἶναι εὐχάριστο, καὶ ὄχι σ' αὐτὸ πὺν εἶναι συμφέρον, ἀλλὰ καὶ περιφρονώντας τὰ πνευματικὰ γυμνάσματα καὶ δίνοντας πίστη στὰ πιὸ αἰσχρὰ, λυπήσαμε τὸν εὐεργέτη, καὶ ἤρθαμε ἀντιμέτωποι κατὰ πολλοὺς τρόπους μὲ τὸν Δημιουργό. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς περιπέσαμε στὰ δαγκώματα τῶν φιδιῶν, καὶ ἐννοῶ τῶν νοητῶν φιδιῶν, τὰ ὁποῖα πλήττοντάς μας μὲ κάθε εἶδους ἁμαρτίες, μᾶς ὀδηγοῦν χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουμε στὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου. Καὶ ἀρχηγὸς κατὰ κάποιον τρόπο τοῦ πλήθους τῶν φαρμακερῶν θηρίων εἶναι ὁ δράκος, ὁ ἀποστάτης, δηλαδὴ ὁ Σατανᾶς, μὲ τὰ δαγκώματα τοῦ ὁποῦ χάθηκε στὶς ἀρχὲς καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὁ πρῶτος, δηλαδὴ ὁ Ἀδάμ. Καὶ τὸ κακὸ, σὰν ἀπὸ ρίζα, ἐρχεται ἐρποντας καὶ σὲ μᾶς, πὺν γεννηθήκαμε ἀπὸ τὴ ρίζα αὐτή. Καὶ σωθήκαμε μὲ ποιὸν τρόπο; Εἶδαμε τὸ φίδι, δηλαδὴ τὸν Χριστό. Πῶς λοιπὸν γίνεται φίδι ὁ ἀγαθὸς ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ, ἢ καλύτερα τὸ ἴδιο τὸ ἀγαθὸ; Ἐπειδὴ ἐγινε σὰν ἐμᾶς, πὺν εἴμαστε κακοὶ μὲ τὴ θέλησή μας, «ἐγινε ὁμοῖος μὲ τὴν ἁμαρτωλὴ σάρκα»¹²³, καὶ «ἀπαριθμήθηκε μεταξὺ τῶν ἀδίκων»¹²⁴.

Ἔτσι ὁμοῖος ἐμᾶς εἴμαστε κακοὶ, πὺν δὲν δημιουργηθήκαμε ἔτσι ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ μεταπέσαμε σ' αὐτὴ τὴ διαστροφή, ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας πὺν μᾶς ἐξουσίασε τυραννικά, τὸ διακηρῦττει ὁ ἴδιος ὁ

24. Ἦσ. 53, 12.

οὐκ ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέ-
 κνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει ἀγαθὰ
 τοῖς αἰτουῦσιν αὐτόν;». Ὁφίς δὴ οὐκ ὁ Χριστός, ὃς ἐν ὁμοιώματι
 πονηρίας, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος. Ἀλλ', εἴ τις αὐτὸν θεάσασαιτο νο-
 5 ητῶς, ἀμείνων ἔσται φθορᾶς, καὶ ὑπεραλεῖται θάνατον, καὶ ἀλο-
 γήσει δηγμάτων, καὶ τῆς τῶν ἰοβόλων πληθύνος οὐ φροντιεῖ. Ὁ-
 ψόμεθα δὲ Χριστὸν συνιέντες ὀρθῶς τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον, καὶ
 ἀραρότως πιστεύοντες ὅτι, Θεὸς ὢν κατὰ φύσιν, γέγονεν ἄνθρω-
 πος, ἀλλ' εἰ καὶ ἦν ἐν ὁμοιώματι πονηρίας, οὐδὲν ἦττον ἀπομεμέ-
 10 ηκεν ἀγαθός. Γέγονε γὰρ καθ' ἡμᾶς, οὐχ ἵνα μεθ' ἡμῶν ὁρῶτο
 πονηρός, ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς ἀγαθοὺς ἐργάσῃται, τῷ ἀγίῳ μεταστοιχει-
 ώσας Πνεύματι πρὸς πᾶν εἶδος ἀρετῆς. Ἐπὶ σημείου γε μὴν ὁ
 ὄφης. Ὑψώθη γὰρ ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ τιμίῳ σταυροῦ, καὶ τοῦτο
 15 τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι». Ὅτι δὲ τύπος εἰς τὸ
 αὐτοῦ βλέπει μυστήριον, ἀναμάθοις αὐτοῦ λέγοντος ἑναργῶς·
 «Ὡσπερ γὰρ ὁ Μωσῆς ὑψώσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως
 ὑψωθῆναι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου». Χαλκοῦς δὲ ὁ ὄφης ἦν,
 διὰ τὸ εὔηχές τε καὶ εὐφωνότατον τοῦ θείου τε καὶ εὐαγγελικοῦ
 20 κηρύγματος. Ἀνήκοος γὰρ οὐδεὶς τῶν διὰ Χριστοῦ θεσπισμάτων,
 ἀλλ' εἰς ἅπασαν μὲν τὴν ὑπουράνιον τὸ ἐπ' αὐτοῦ λαλεῖται μυστή-
 ριον, καὶ αὐτῷ κάμψει πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσε-
 ται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Ἀμήν.

Χριστός λέγοντας: «Ἐφόσον λοιπὸν σεῖς πού εἴσαστε κακοί, γνωρίζετε νὰ δίνετε ὠφέλιμα πράγματα στὰ παιδιά σας, πόσο μᾶλλον ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος θὰ δώσει ἀγαθὰ πράγματα σ' ἐκείνους πού τὸν παρακαλοῦν»¹²⁵. Φίδι λοιπὸν ὁ Χριστός, μὲ τὴ μορφή τῆς πονηρίας, ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος. Ὅμως, ἐὰν κάποιος τὸν δεῖ πνευματικά, θὰ γίνει ἀνώτερος ἀπὸ τὴ φθορά, θὰ ὑπερπηδήσει τὸν θάνατο, θὰ ἀδιαφορήσει γιὰ τὰ δαγκώματα, καὶ δὲν θὰ ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὸ πλῆθος τῶν φαρμακερῶν φιδιῶν. Θὰ δοῦμε ὅμως τὸν Χριστὸ, ὅταν κατανοήσουμε σωστά τὸ μυστήριό του, καὶ πιστεύοντας ἀκλόνητα ὅτι, ἐνῶ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του Θεός, ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ μολονότι ἔγινε ὁμοῖος μὲ τὴν κακία¹²⁶, δὲν ἐπαυσε ποτὲ νὰ εἶναι ἀγαθός. Ἐγινε δηλαδὴ ὡς ἡμᾶς, ὄχι γιὰ νὰ φανεῖ μαζί μὲ μᾶς κακός, ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνει ἡμᾶς καλοὺς, μεταβάλλοντάς μας μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα πρὸς κάθε εἶδος ἀρετῆς. Τὸ φίδι δηλαδὴ ἦταν σύμβολο. Γιατὶ ὁ Χριστὸς ὑψώθηκε πάνω στὸν τίμο σταυρό, καὶ αὐτὸ τὸ φώναξε ὁ ἴδιος λέγοντας στοὺς Ἰουδαίους: «Ὅταν θὰ ὑψώσετε τὸν Υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου, τότε θὰ γνωρίσετε, ὅτι ἐγὼ εἶμαι»¹²⁷. «Ὅτι ὅμως ὁ τύπος ἀναφέρεται στὸ μυστήριό τοῦ Χριστοῦ, θὰ τὸ μάθεις ἀπὸ τὸν ἴδιο, ὁ ὁποῖος λέγει καθαρά: «Ὅπως ὁ Μωυσῆς ὑψώσε τὸ φίδι στὴν ἔρημο, ἔτσι πρέπει νὰ ὑψωθεῖ καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου»¹²⁸. Καὶ ἦταν χάλκινο φίδι, γιὰ νὰ δηλώσει τὸ δυνατὸ καὶ καλλίφωνο θεῖο καὶ εὐαγγελικὸ κήρυγμα. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει κανένας πού νὰ μὴ ἀκουσε τίς προφητεῖες τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἀντίθετα τὸ μυστήριό του διαλαλεῖται σὲ ὅλη τὴν ὑφήλιο, καὶ σ' αὐτὸν θὰ λυγίσει κάθε γόνατο, καὶ κάθε γλῶσσα θὰ ὁμολογήσει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Κύριος, πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα. Ἀμήν¹²⁹. ↑

128. Ἰω. 3, 14.

129. Ρωμ. 14, 11.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟΝ
(PG. 69, 643–678)

*Περὶ τῆς νενευροκοπομένης δαμάλεως
ἐν τῇ φάραγγι.*

α'. «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς
πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων
5 ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ, ὃν ἔθηκεν κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ
τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν». Ἄλλ' οἱ μὲν συνιέντες ὀρθῶς ὅτι Θεὸς ὢν
φύσει, καθίκετο μὲν εἰς κένωσιν, ὅτε γέγονε σὰρξ καὶ ἐσκήνωσεν
ἐν ἡμῖν, κατὰ τὰς Γραφάς, τὴν θείαν τε καὶ ἀξιόληπτον ἐκπε-
πλουτήκασι χάριν. «Ὅσοι γὰρ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς
10 ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι», φησὶν, οἱ δὲ τὸν θεῖον καὶ σωτή-
ριον ἀληθῶς διωθούμενοι λόγον διωλισθήκασι τῆς ἐλπίδος, κα-
κοὶ κακῶς ἀπολώλασι, τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα καὶ Ανθρωπίνην ἀνο-
σίως περιυβρίζοντες. Εἶεν δ' ἂν καὶ οὗτοι οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι,
οἷς καὶ αὐτὸς ὁ προφήτης Ἰερεμίας ἐπομώζει, λέγων «Τίς δώσει
15 τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς πηγὴν δακρῶν, καὶ
κλαύσομαι τὸν λαὸν ἡμέρας καὶ νυκτός;». Οἷς γὰρ ἐξὸν εἶναι
λαμπροῖς καὶ ἀξιοζηλώτοις καὶ τῆς ἐνούσης εὐημερίας ἐστερημέ-
νοι, πῶς οὐκ ἂν εἶεν ἄξιοι τοῦ καὶ ἐν ἴσῳ λοιπὸν τοῖς τεθνεῶσι
καταλογιζέσθαι; Οἷς ἂν εἰκότως ἐπικωκύσειε καὶ τὸ ἐξ ἀγάπης

1. Ἐβρ. 1, 1-2.

2. Φιλ. 2, 7.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΓΛΑΦΥΡΑ ΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟ
(PG. 69, 643–678)

Για τη δαμάλα που τής έκοβαν τους τένοντας
μέσα στο φαράγγι.

1. «Αφού ο Θεός με πολλούς και διάφορους τρόπους μίλησε κατά την αρχαία εποχή στους πατέρες μας μέσω των προφητών, τις τελευταίες αυτές ημέρες μās μίλησε δια του Υιού, τον οποίο έκανε κληρονόμο όλων, δια του οποίου και δημιούργησε και τους αιώνες»¹. Ἄλλ' ὅμως εκείνοι που κατάλαβαν σωστά, ὅτι, ὄντας κατά φύση Θεός, κατέβηκε σέ ταπείνωση², ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος, και ἔζησε μεταξύ μας, σύμφωνα με τις Γραφές³, ἀπέκτησαν τή θεία και ἄξια νά τήν δεχθούν χάρη (γιατί λέγει· «Σέ ὅσους τόν δέχθηκαν, ἔδωσε τήν ἐξουσία νά γίνουν παιδιά του Θεού»⁴), εκείνοι ὅμως που ἀπέρριψαν τόν θεῖο και σωτήριο πραγματικά Λόγο, ξέφυγαν ἀπό τήν ἐλπίδα, και ὡς κακοί χάθηκαν με τρόπο κακό, ἐπειδή ἐξύβρισαν τόν Σωτήρα και Λυτρωτή με τρόπο ἀνίερο. Και θά μπορούσαν αὐτοί νά εἶναι και οἱ ταλαίπωροι Ἰουδαῖοι, τούς ὁποίους και ὁ ἴδιος ὁ προφήτης Ἰερεμίας θρηνεῖ λέγοντας· «Ποιός θά ρίξει στό κεφάλι μου νερό και στά μάτια μου πηγή δακρύων, για νά κλάψω τόν λαό μέρα και νύχτα;»⁵. Γιατί εκείνοι που, ἐνώ μπορούσαν νά εἶναι ἐνδοξοι και ἀξιοζήλευτοι, στερήθηκαν ἀκόμα και τήν εὐμερία που εἶχαν, πῶς δέν εἶναι ἄξιοι νά θρηνολογοῦνται κατά τόν ἴδιο τρόπο μες τούς νεκρούς; Αὐτούς θά μπορούσε δικαιολογημένα

3. Ἰω. 1, 14.

4. Ἰω. 1, 12.

5. Ἰερ. 9, 1.

καὶ φιλαλληλίας ἐπιστάξαι δάκρυον. Παντὸς δὴ οὖν ἔρημοι γεγόνασιν ἀγαθοῦ, καὶ ἐξ αὐτῶν ὥσπερ κατεσεύσθη βάθρων ὁ ἐξήνιος Ἰσραὴλ. Μεταπεφοίτηκε γὰρ ἐπὶ τὰ ἔθνη Χριστός, σώζεται δὲ καὶ μόλις ὡς ἐν ὀλιγοστῇ μοίρᾳ λωπὸν ὁ δυσμαθῆς Ἰου-
5 δαῖος. Καὶ τοῦτό ἐστιν, οἶμαι, τὸ διὰ φωνῆς Ἡσαίου προφητικῶς ὑμνούμενον «Καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβαώθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν καὶ ὡς Γόμορρα ἂν ὁμοιωθῆμεν».

Φέρε οὖν, εἰ δοκεῖ, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Μωσαϊκῶν καταθρήσωμεν λόγων τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν. Γεγραπται γὰρ οὕτως ἐν
10 τῷ Δευτερονομίῳ· «Ἐὰν δὲ εὐρεθῆ τραυματίας ἐν τῇ γῆ, ἣν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσι σοι κληρονομήσαι, πεπτωκὸς ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ οὐκ οἶδασι τὸν πατάξαντα, ἐξελεύσεται ἡ γερουσία σου καὶ οἱ κριταὶ σου, καὶ ἐκμετρήσουσιν ἐπὶ τὰς πόλεις τὰς κύκλω τοῦ τραυματίου, καὶ ἔσται ἡ πόλις ἡ ἐγγίζουσα τῷ τραυματίᾳ, καὶ
15 λήψεται ἡ γερουσία τῆς πόλεως ἐκείνης δάμαλιν ἐκ βοῶν ἧτις οὐκ εἴργασται καὶ ἧτις οὐχ εἴλκυσε ζυγόν, καὶ καταδιβάσουσιν ἡ γερουσία τῆς πόλεως ἐκείνης τὴν δάμαλιν εἰς φάραγγα τραχεῖαν, ἧτις οὐκ εἴργασται οὐδὲ σπείρεται, καὶ νευροκοπήσουσι τὴν δάμαλιν ἐν τῇ φάραγγι, καὶ προσελεύσονται οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Λευῖται,
20 ὅτι αὐτοὺς ἐξελέξατο Κύριος ὁ Θεός σου, παραστήναι αὐτῷ καὶ εὐλογεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῷ στόματι αὐτῶν ἔσται πᾶσα ἀντιλογία καὶ πᾶσα ἀφή. Καὶ πᾶσα ἡ γερουσία τῆς πόλεως ἐκείνης, οἱ ἐγγίζοντες τῷ τραυματίᾳ, νύφονται τὰς χεῖρας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῆς δαμάλεως τῆς νευροκοπημένης ἐν τῇ φάραγγι,
25 καὶ ἀποκριθέντες ἐροῦσιν· Αἱ χεῖρες ἡμῶν οὐκ ἐξέχεαν τὸ αἷμα τοῦτο, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν οὐχ ἑώρακασιν. Ἦλεως γενοῦ τῷ λαῷ σου Ἰσραὴλ, Κύριε, οὗς ἐλυτρώσω ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἵνα μὴ γένηται αἷμα ἀναίτιον ἐν τῷ λαῷ σου Ἰσραὴλ. Καὶ ἐξιλασθήσεται αὐτοῖς τὸ αἷμα. Σὺ δὲ ἐξαρεῖς τὸ αἷμα τὸ ἀναίτιον ἐξ ἡμῶν αὐτῶν
30 ἐὰν δὲ ποιήσῃ τὸ καλὸν καὶ ἀρεστον ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου».

6. Ἦσ. 1, 9.

7. Δευτ. 21, 1-8.

νά τούς θρηνήσει και νά ρίξει δάκρυα αγάπης και φιλαλληλίας. Στερήθηκαν δηλαδή κάθε αγαθό, και ὁ ἀχαλίνωτος Ἰσραηλιτικός λαός σείσθηκε κατὰ κάποιον τρόπο ἀπό τὰ θεμέλιά του. Γιατί ὁ Χριστός στράφηκε πρὸς τοὺς ἐθνικούς, και ὁ δύσκολος πρὸς μάθησι Ἰουδαῖος σώζεται μόλις μὲ δυσκολία και κατὰ ἓνα πολὺ μικρὸ μέρος. Και αὐτὸ νομίζω πὼς εἶναι ἐκεῖνο πού λέγεται προφητικά ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα· «Και ἔὰν ὁ Κύριος τῶν Δυνάμεων δὲν μᾶς ἄφηγε ἓνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τῆ γενεᾶ μας, θὰ γινόμεσταν σάν τὰ Σόδομα, και θὰ μοιάζαμε σάν τὰ Γόμορρα»⁶.

Ἐμπρὸς λοιπόν, ἂν τὸ κρίνεις σωστό, και ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Μωυσῆ νὰ ἐξετάσουμε τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ μυστηρίου. Γιατὶ στὸ Δευτερονόμιο ἔχει γραφεῖ τὸ ἐξῆς· «Ἐὰν βρεθῆ ἓνας τραυματισμένος στῆ χώρα πού ὁ Κύριος σοῦ ἔδωσε νὰ τὴν κληρονομήσεις, ὁ ὁποῖος εἶναι πεσμένος σὲ πεδιάδα, και δὲν γνωρίζουν ποιὸς τὸν χτύπησε, νὰ βγῆ ἡ γερουσία σου και οἱ κριτές σου και νὰ μετρήσουν τὴν ἀπόστασι τῆς κάθε πόλης πού βρίσκονται γύρω ἀπὸ τὸν τραυματία. Και ἡ πόλι πού βρίσκεται πιὸ κοντὰ στὸν τραυματία θὰ πάρει ἡ γερουσία αὐτῆς τῆς πόλεως μία δαμάλα ἀπὸ τὴν ἀγέλη, πού δὲν ἔχει δουλέψει και δὲν τράθηξε ζυγὸ, και θὰ τὴν κατεβάσουν σὲ φαράγγι ἀνώμαλο, τὸ ὁποῖο δὲν καλλιεργήθηκε, οὔτε σπέρνεται. Ἐκεῖ σὸ δύσβατο φαράγγι θὰ κόψουν τὰ νεῦρα τῆς δαμάλας, και θὰ ἔρθουν ἐκεῖ οἱ ἱερεῖς και οἱ λευῖτες, γιατί αὐτοὺς διάλεξε ὁ Κύριος και Θεὸς σου νὰ παρίστανται σ' αὐτὸν και νὰ εὐλογοῦν τὸ λαὸ στὸ ὄνομά του, και ἀπὸ τὸ στόμα τους νὰ βγαίνει κάθε ἀπόφασι γιὰ τυχὸν ἀδικία. Και ὅλη ἡ γερουσία τῆς πόλης ἐκείνης, πού βρίσκονται πλησιέστερα πρὸς τὸν τραυματισμένο, θὰ νύψουν τὰ χέρια τους πάνω στὸ κεφάλι τῆς δαμάλας πού ἔχουν κοπεῖ τὰ νεῦρα τῆς στὸ φαράγγι, και θὰ ποῦν στὸ πλῆθος· Τὸ αἷμα αὐτὸ δὲν τὸ ἔχυσαν τὰ χέρια μας, και τὰ μάτια μας δὲν εἶδαν. Εὐσπλαγχνίσου, Κύριε, τὸν λαὸ σου Ἰσραὴλ, αὐτοὺς πού ἀπελευθέρωσες ἀπὸ τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου, ὥστε νὰ μὴ χυθεῖ αἷμα ἀνάτιο στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ σου. Ἔτσι αὐτοὶ θὰ ἐξιλεωθοῦν και δὲν θὰ εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τὸ ἄθῶο αἷμα αὐτοῦ. Και σὺ θὰ ἐξαλείψεις τὸ ἀνάτιο αἷμα ἀπὸ ἐμᾶς, ἔὰν κάνεις αὐτὸ πού εἶναι καλὸ και ἀρεστὸ στὸν Κύριο και Θεὸ σου»⁷.

β'. Τετρανμάτισται μὲν οὖν δι' ἡμᾶς ὁ Ἐμμανουήλ, μεμαλάκισται γὰρ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς. Ἡῤῥηται δὲ τοῦτο παθῶν ἐν τῇ τῶν Ἰουδαίων γῆ, καὶ ἔξω πύλης Ἱερουσαλήμ. Πλὴν οὐκ ἤδεσαν τὸν πατάξαντα, πῶς ἢ τίνα τρόπον. Τί δὴ ἄρα
5 φησὶν ὁ νόμος; Καίτοι τῆς Ἰουδαίων ἀνοσιότητος ἔργον εἶναι φαμεν τὰ κατὰ Χριστοῦ τολμήματα. Αὐτοὶ γὰρ Πιλάτῳ προσήγαγον, αὐτοὶ διακεκραγότες ἀλοῖεν αὐν «Αἶρε, αἶρε, σταύρωσον αὐτόν». Καὶ πάλιν «Ἐὰν μὴ τοῦτον ἀποκτείνῃς, οὐκ εἶ φίλος τοῦ
Καίσαρος». Καὶ οἱ θεοσέπιοι δὲ μαθηταὶ τῆς ἐκείνων δυστροπίας
10 κατηγοροῦνεν ἐναργῶς πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα Θεόν, ὡδὶ λέγοντες «Ἐπ' ἀληθείας γὰρ συνήχθησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου Ἰησοῦν Χριστόν, ὃν ἔχρισας, Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραήλ». Ἐναργέστατα δὲ καὶ ἀναφανδὸν ὁ μακάριος Πέτρος τοῖς Ἰουδαίων λαοῖς ἐπιπλήτ-
15 τει, λέγων, ποτὲ μὲν ὅτι «Τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνετε», πο-
τὲ δὲ αὐτῶν, «Ὑμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε, καὶ ἠτή-
σασθε ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ὑμῖν».

Τί οὖν ἄρα φησὶν ὁ νόμος, ὅτι οὐκ οἶδασι τὸν πατάξαντα; Μυστικὸς ὁ λόγος, καὶ οὐ πᾶσιν ἀπλῶς ἐγκείμενος, μόνοις δὲ
20 τάχα γνώριμος τοῖς νοοῦσιν ὀρθῶς τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. ᾤοντο γὰρ οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταὶ καὶ οἱ τοῖς ἀνοσίους αὐτῶν κοινωνοῦντες σκέμμασιν, ὅτι κεκρατήκασιν, καὶ οὐχ ἐκόν-
τος Χριστοῦ καὶ ταῖς ἑαυτῶν δυστροπίας τὸ χρεῖμα προσνέμον-
τες, ἔχαιρον μὲν ὡς νενικηκότες, καὶ οὐκ ἤδεισαν ὅτι πέπονθεν
25 ἐκόν, καὶ τοῖς τοῦ Πατρὸς ἐπόμενος νεύμασιν, ἑαυτὸν δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν. Καὶ γοῦν Πιλάτῳ φησὶν ἐναργῶς «Οὐκ εἶχες κατ' ἐμοῦ ἐξουσίαν οὐδεμίαν, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἄνωθεν». Οὐκ-
οὖν δέδωκεν ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν, καὶ ἴν' οὕτως εἴπωμεν, αὐτὸς τὸν
Ἐμμανουήλ πατάξει λέγεται. Καὶ γοῦν ἐν δίδλω Ψαλμῶν τὸ
30 Χριστοῦ πρόσωπον εἰσφέρεται, λέγον περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀνοσιότητος πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, ὅτι

8. Ἦσ. 53, 5.

9. Ἰω. 19, 18.

10. Ἰω. 19, 12.

11. Πράξ. 4, 27.

2. Τραυματίσθηκε λοιπόν για χάρη μας ό Έμμανουήλ και ταλαιπωρήθηκε για τις άμαρτίες μας, σύμφωνα με τις Γραφές⁸. Και θρίσκειται να τό έπαθε αυτό στή χώρα των Ίουδαίων και έξω από την πύλη τής Ίερουσαλήμ. Όμως δέν γνώριζαν εκείνον που τον σκότωσε, πώς και μέ ποιόν τρόπο. Τί λέγει λοιπόν άραγε ό νόμος; Έμείς βέβαια λέμε ότι οί τολμηρές πράξεις έναντίον του Χριστού είναι έργο τής μαρότητας των Ίουδαίων, γιατί αυτοί τον όδήγησαν στον Πιλάτο, αυτοί συνελήφθησαν να κραυγάσουν: «Πάρε τον, πάρε τον και σταύρωσέ τον»⁹. Και πάλι: «Έάν δέν τον θανατώσεις αυτόν, δέν είσαι φίλος του Καίσαρα»¹⁰. Και οί θεσπέσιοι μαθητές κατήγγελλαν φανερά τή δυστροπία εκείνων στον ούράνιο Πατέρα και Θεό, λέγοντας τά έξής: «Πραγματικά συγκεντρώθηκαν σ' αυτή τήν πόλη έναντίον του παιδιού σου Ίησού Χριστού, τον όποιο έχρισες, ό Έρώδης και ό Πόνπιος Πιλάτος μαζί με τους έθνικούς και τους Ίσραηλίτες»¹¹. Καθαρά και όλοφάνερα ό μακάριος Πέτρος έπιπλήττει τά πλήθη των Ίουδαίων λέγοντας, άλλοτε, «Σκοτώσατε τον άρχηγό τής ζωής¹², και άλλοτε πάλι: «Σείς άρνηθήκατε τον άγιο και δίκαιο, και ζητήσατε να σās χαρισθεί ένας άνδρας φονιάς»¹³.

Γιατί λοιπόν άραγε λέγει ό νόμος, ότι δέν γνώριζαν εκείνον που τον θανάτωσε; Ό λόγος είναι μυστικός και δέν είναι κατανοητός από όλους, αλλά είναι γνωστός μόνο σε εκείνους που έννοούν σωστά τό μυστήριο του Χριστού. Γιατί οί καθηγητές των Ίουδαίων και εκείνοι που συμφωνούσαν με τις άνόσιες άποφάσεις τους, νόμιζαν ότι είχαν επικρατήσει χωρίς να θέλει ό Χριστός, και άποδίδοντας τό πράγμα στις δικές τους δυστροπίες, χαιρόνταν έπειδή τάχα νίκησαν, και δέν γνώριζαν ότι ό Χριστός έπαθε με τή θέλησή του, και ακολουθώντας τις έντολές του Πατέρα, παρέδωσε τον έαυτό του για χάρη μας¹⁴. Γι' αυτό και λέγει στον Πιλάτο καθαρά: «Δέν θα είχες καμμία έξουσία έναντίον μου, εάν δέν σου είχε δοθεί αυτή από τον ούράνο»¹⁵. Άρα λοιπόν τον Υίο τον παρέδωσε ό Πατέρας, και, για να τό ποιμε έτσι, αυτός λέγεται ότι θανάτωσε τον Έμμανουήλ. Γιατί στο βιβλίο των Ψαλμών παρουσιάζεται τό πρόσωπο του Χριστού να λέγει για τό άνοσιούργημα των Ίουδαίων προς τον ούράνιο Πατέρα

12. Πράξ. 3, 15.

13. Πράξ. 3, 14.

14. Γαλ. 2, 20.

15. Ίω. 19, 11.

«Ὁν σὺ ἐπάταξας, αὐτοὶ κατεδίωξαν, καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυματίων μου προσέθηκαν». Μὴ μέγα δὴ οὖν φρονεῖτω λοιπὸν ὁ κυριωκτόνος οὐ γὰρ αὐτίκα κεκρατήκασιν, ὡς ἀσθενούντος Χριστοῦ, μανθανέτωσαν δὲ διὰ Μωσέως τὸ ἀληθές. Οὐ γὰρ ἴσασι τὸν
5 πατάξαντα.

Ὁρα τοίνυν τὸν τετραυματισμένον ἐν τῇ τῶν Ἰουδαίων γῇ, τὸν Ἐμμανουήλ. Τὸ δὲ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον, παρ' αὐτοῖς μὲν οὐδαμῶς πληρούμενον, αἰνιγματωδῶς δὲ μᾶλλον ἱερουργούμενον ἐν τῇ τῶν ἔθνῶν χώρα τε καὶ γῇ. «Εἰ γὰρ μὲν εὐρεθείη»,
10 φησὶν, «ὁ τραυματίας, λήψονται δάμαλιν ζυγοῦ καὶ πόνων ἀπείρατον καὶ δὴ καταδιβάσαντες αὐτὴν εἰς τραχεῖαν καὶ ἀνήροτον φάραγγα, νευροκοπέτωσαν διὰ τῶν τεταγμένων εἰς ἱερουργίαν. Ἀπονιψάμενοι δὲ τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτῇ, λεγόντων, ὅτι Αἱ χεῖρες ἡμῶν οὐκ ἐξέχεαν τὸ αἷμα τοῦτο». Δάμαλις μὲν οὖν ὡς ἐν
15 τύπῳ Χριστοῦ, καθάπερ ἤδη προείπομεν. Δάμαλις μὲν, ἀνθ' ὅτου καὶ ζυγοῦ ἀπείρατος, καὶ ὑπὸ ζυγὸν ὡς ἄνθρωπος, καὶ μὴν ἔξω ζυγοῦ, διὰ τοι τὸ εἶναι κατὰ φύσιν Θεός. Ἐλεύθερον γὰρ τὸ Θεῖον, καὶ οὐδενὶ τῶν ὄντων ὑπεξευγμένον, κατακρατοῦν δὲ μᾶλλον τῶν ὄλων, καὶ ὑπὸ χεῖρας ἔχον τὴν σύμπασαν κτίσιν.
20 Ἄλλ' ἐλεύθερος ὢν κατὰ φύσιν ὁ Υἱὸς ὡς Θεός, γέγονε μεθ' ἡμῶν ὡς ἄνθρωπος καὶ ὑπὸ ζυγόν. Τοιγάρτοι μεθ' ἡμῶν Θεὸν ἐπεγράφετο τὸν Πατέρα. Ὑπεξεύγμεθα δὲ ἡμεῖς τῇ τῆς θεότητος ἐξουσίᾳ. Οὐκοῦν δάμαλις μὲν ἢ ὑπὸ ζυγόν ὅσον ἦκον εἰς τὴν φύσιν, ἔξω δὲ ζυγοῦ, διὰ τὴν τῆς θεότητος δόξαν καὶ τὸ εἰσάπαν
25 ἐλεύθερον.

Ἄλλ' ὄρα τὴν δάμαλιν εἰς τραχεῖαν καὶ ἀνήροτον ἀπεφερομένην φάραγγα. Μετὰ γὰρ τοι τὸν τίμιον σταυρόν, ὅτε τραυματίας ἠϋρῆται Χριστός, τῆς Ἰουδαίων ἀποπεφοίτηκε γῆς, μεταπεφοίτηκε δὲ λοιπὸν ἐπὶ τὴν τῶν ἔθνῶν χώραν, ἣτις οὐκ εἰργασται,
30 οὐδὲ σπειρεται. Πρὸ γὰρ τι τοῦ καὶ αὐτοῖς ἔθνεσιν ἐπιλάμψαι Χριστόν, διετέλουν ἐν κόσμῳ, γῆ τις ὥσπερ ξηρὰ καὶ ἀνήροτος,

καὶ Θεό· «Αὐτὸν ποὺ ἐστὶ θανάτωσες, αὐτοὶ τὸν καταδίωξαν, καὶ στὸν πόνο τῶν πληγῶν μου πρόσθεσαν καὶ ἄλλον πόνο»¹⁶. Ἄς μὴ ὑπερηφανεύεται λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ θανάτωσε τὸν Κύριο. Γιατὶ δὲν συνέλαβαν ἀμέσως τὸν Χριστό, ἐπειδὴ τάχα ἦταν ἀδύναμος, καὶ ἄς μάθουν τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὸν Μωυσῆ. Γιατὶ δὲν γνώριζαν ἐκεῖνον ποὺ τὸν παρέδωσε στὸ θάνατο. Πρόσεχε λοιπὸν τὸν τραυματισμένο Ἐμμανουήλ στὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων. Τὸ δικό του ὅμως μυστήριον δὲν ἔγινε ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ τρόπο αἰνιγματικὸ ἱερουργήθηκε στὴ χώρα καὶ τῆ γῆ τῶν ἐθνικῶν. Γιατὶ λέγει· «Ἄν βέβαια βρεθεῖ ἐκεῖνος ποὺ τὸν τραυμάτισε, νὰ πάρουν δαμάλα ποὺ δὲν γνωρίζει ἀπὸ ζυγὸ καὶ κόπους, καὶ κατεβάξοντάς την στὸ τραχὺ καὶ ἀκαλλιέργητο φαράγγι, νὰ τῆς κόψουν τὰ νεῦρα αὐτοὶ ποὺ εἶναι ταγμένοι νὰ ἱεουργοῦν. Μετὰ νὰ πλύνουν τὰ χέρια τους πάνω στὴ δαμάλα, λέγοντας· Δὲν ἔχυσαν τὰ χέρια μας τὸ αἷμα αὐτό»¹⁷. Ἡ δαμάλα λοιπὸν, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως, ἀποτελεῖ προτύπωση τοῦ Χριστοῦ. Καὶ εἶναι ἡ δαμάλα τύπος αὐτοῦ, ἐπειδὴ εἶναι ἀπειρος ζυγοῦ, καὶ βρῖσκεται κάτω ἀπὸ ζυγὸ ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἔξω ἀπὸ ζυγὸ ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεός. Γιατὶ τὸ θεῖο εἶναι ἐλεύθερο, καὶ δὲν βρῖσκεται κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ κανενὸς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν, ἀντίθετα μάλιστα εἶναι Κύριος τῶν ὄλων, καὶ κρατᾶ στὰ χέρια του ὅλη τὴν κτίση. Ὅμως, ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ τὴ φύση του, ἀφοῦ εἶναι Θεός, βρέθηκε μαζί μας ὡς ἄνθρωπος καὶ κάτω ἀπὸ ζυγὸ. Γι' αὐτὸ καὶ μαζί μὲ μᾶς ἀποκαλοῦσε Θεὸ τὸν Πατέρα του. Ἐμεῖς ὅμως εἴμαστε ζεμένοι στὴν ἐξουσία τῆς θεότητος. Ἄρα λοιπὸν δαμάλα κάτω ἀπὸ ζυγὸ εἶναι ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἀνθρώπινη φύση του, καὶ ἔξω ἀπὸ ζυγὸ ἕξαιτίας τῆς δόξας τῆς θεότητας, καὶ τῆς διὰ παντὸς ἐλευθερίας του.

Πρόσεχε ὅμως ὅτι ἡ δαμάλα ὀδηγεῖται σὲ φαράγγι τραχὺ καὶ ἀκαλλιέργητο. Γιατὶ μετὰ τὸν τίμο σταυρό, ὅταν ὁ Χριστὸς βρέθηκε τραυματισμένος, ἔφυγε ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, καὶ πῆγε στὴ χώρα τῶν ἐθνικῶν, ἡ ὁποία δὲν εἶχε καλλιεργηθεῖ, οὔτε καὶ σπειρεται. Γιατὶ πρὶν νὰ λάμψει καὶ στὰ ἔθνη αὐτὰ ὁ Χριστὸς, βρισκόταν στὸν κόσμον σὰν σὲ μὴ χώρα ξηρὴ καὶ ἀκαλλιέργητη καὶ στερημένη

17. Δευτ. 21, 6-7.

καὶ τῆς κατὰ Θεὸν εὐκαρπίας ἐρήμη. Καὶ γοῦν ὁ προφήτης
 Ἑσαΐας περὶ αὐτῆς, «Εὐφράνθητι, ἔρημος», φησὶν, «καὶ αἱ κῶμαι
 αὐτῆς Ἀγαλλιᾶσθω ἔρημος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον». Οὐκοῦν
 τραχεῖα τινὶ καὶ οὐκ εἰργασμένη γῆ, καὶ ἀκάρπῳ παντελῶς τὴν
 5 τῶν ἐθνῶν χώραν, ἤτοι πληθύν, εὐ μάλα παρεικαστέον. Ἐκεῖ «Διὰ
 τῶν θείων ἱερουργῶν νευροκοπεῖσθαι δεῖν ἔφην τὴν δάμαλιν». *Τελεῖται γάρ, ὡς ἔφην, παρ' ἡμῶν τοῖς ἐξ ἐθνῶν τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ ὁμολογοῦντες αὐτοῦ τὸ πάθος, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, ταῖς μυστικαῖς προσίεμεν εὐλογίαις Τοῦτο, οἶμαι, ἔστι*
 10 *τὸ νευροκοπεῖσθαι τὴν δάμαλιν. Καταγγέλλοντες γάρ, ὡς ἔφην, τὸν θάνατον αὐτοῦ, καὶ μέντοι καὶ τὴν ἀνάστασιν, τὸ σεπτὸν τελοῦμεν μυστήριον.*

Ἀλλ' ὅσοι τῆς Ἰουδαίων ἀνοσιότητος ἀποφοιτῶσι μακρὰν
 ἀφέντες τὴν πόλιν, ἐν ἧ' τετρανμάτισται τε καὶ ἠῤῥηται πεπονθῶς,
 15 ἐπὶ τὴν τραχεῖαν καὶ ἀνήροτον ἤκοντες φάραγγα, ἐκεῖ νίφονται
 τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτῷ τῷ Χριστῷ. Ἀπολούσονται γάρ εἰς τὸν αὐτοῦ
 θάνατον βαπτιζόμενοι (τουτί γάρ, οἶμαι, ἔστι, τό· «Ἐπ' αὐτῷ νίφονται τὰς χεῖρας»), ὁμολογοῦντες δὲ ὅτι τῆς Ἰουδαίων ἀνοσιότη-
 20 *τος γεγόνασι κοινωνοί, κομιοῦνται τὴν ἄφεσιν. Ἰουδαῖοι μὲν γάρ*
ἐμπαροινήσαντες τῷ Χριστῷ, ταῖς ἐναντῶν κεφαλαῖς καταγράφου-
σι τὸ δυνσεῖθημα, λέγοντες· «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ
τέκνα ἡμῶν». Οἱ δὲ τῆς παρ' αὐτοῦ γλιχόμενοι χάριτος καὶ τὴν διὰ
τοῦ ἁγίου Πνεύματος ζητοῦντες κάθαρσιν, δι' ἧν ἐγνώκασιν τιμᾶν,
μονονουχί καὶ ἀνακεκράγασιν, λέγοντες· «Αἱ χεῖρες ἡμῶν οὐκ ἐξέ-
 25 *χεαν τὸ αἷμα τοῦτο». Ἐν Χριστῷ δὴ οὖν ἡ κάθαρσις. Κἂν εἴ τις ἐξ*
Ἰουδαίων ἔλοιτο φρονεῖν ὀρθά, ὃ δὴ καὶ δεδράκασιν καὶ πρό γε
τῶν ἄλλων οἱ θεοπέσιοι μαθηταὶ καὶ οἱ δι' αὐτῶν πιστεύσαντες, οἷς
ἂν τις εἰκότως καὶ τὸ τῆς γερονσίας περιθειῆ πρόσωπον· τίμοι γάρ
καὶ ἀπόλεκτοι τὴν τοῦ Ἰσραὴλ ἀνοσιότητα παραιτούμενοι διὰ
 30 *πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δό-*
ξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ἀπὸ τὴν κατὰ Θεὸν εὐκαρπία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγει γι' αὐτὴν «Νὰ χαίρεσαι, σὺ ἡ ἔρημος καὶ τὰ χωριά. Ἐὰς ἀγάλλεται ἡ ἔρημος, καὶ ἄς ἀνθήσει σὰν τὰ κρίνα»¹⁸. Πρέπει λοιπὸν νὰ παρομοιάσουμε τὴ χώρα τῶν ἔθνῶν, δηλαδή τὸ πλῆθος, μὲ γῆ ἀκαλλιέργητη καὶ τελείως ἄκαρπη. Ἐκεῖ, ὅπως εἶπα, «πρέπει νὰ κόβονται τὰ νεῦρα τῆς δαμάλας ἀπὸ τοὺς ἱερουργοὺς τῶν θείων». Γιατί, ὅπως εἶπα, τελεῖται ἀπὸ μᾶς τοὺς ἔθνικοὺς τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁμολογώντας τὸ πάθος του καὶ τὴν ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, προσερχόμαστε στὶς μυστικὰς εὐλογίαις. Αὐτὸ, νομίζω, σημαίνει τὸ ὅτι κόβονται τὰ νεῦρα τῆς δαμάλας. Γιατί κηρύττοντας, ὅπως εἶπα, τὸν θάνατό του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάστασή του, τελοῦμε τὸ σεπτὸ μυστήριον.

Ὅσοι ὅμως φεύγουν ἀπὸ τὴν ἀσέβεια τῶν Ἰουδαίων, ἀφήνοντας μακριὰ τὴν πόλιν στὴν ὁποία τραυματίσθηκε καὶ βρέθηκε πεθαμένος, ἐρχόμενοι στὸ τραχὺ καὶ ἀκαλλιέργητο φαράγγι, νὰ πλύνουν ἐκεῖ τὰ χέρια τους πάνω στὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Θὰ λουθοῦν δηλαδή βαπτιζόμενοι στὸν θάνατον αὐτοῦ (γιατί αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ, «νὰ πλύνουν ἐπάνω σ' αὐτὸν τὰ χέρια τους»), καὶ ὁμολογώντας ὅτι ἦταν μέτοχοι τῆς ἀσέβειας τῶν Ἰουδαίων. θὰ λάβουν τὴν συγχώρηση. Γιατί οἱ Ἰουδαῖοι, ἀφοῦ συμπεριφέρθηκαν σὰν μεθυσμένοι πρὸς τὸν Χριστό, καταλόγισαν στὰ κεφάλια τους τὴν ἀσέβεια, λέγοντας· «Τὸ αἷμα του ἄς βαρύνει ἐμᾶς καὶ τὰ παιδιὰ μας»¹⁹. Ἐκεῖνοι ὅμως πού ἐπιθυμοῦν τὴ χάρις του καὶ ζητοῦν τὴν κάθαρση διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μὲ τὰ ὁποῖα γνωρίζουν νὰ τὸν τιμοῦν, σχεδὸν ἀνακραῖζουν λέγοντας· «Τὰ χέρια μας δὲν ἔχυσαν αὐτὸ τὸ αἷμα»²⁰. Ἡ κάθαρση δηλαδή γίνεται μὲ τὸν Χριστό. Καὶ ἐὰν κάποιος ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους προτιμήσει νὰ πιστεῦει σωστά, πρᾶγμα πού ἔχουν κάνει πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους οἱ θεοσπέσιοι μαθητὲς καὶ ἐκεῖνοι πού πίστεψαν μέσω αὐτῶν, σ' αὐτοὺς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀποδώσει τὸ πρόσωπο τῆς γερουσίας. Γιατί, ὄντας τίμοι καὶ ἐλεκτοί, ἄφησαν τὴν ἀσέβεια τῶν Ἰσραηλιτῶν μὲ τὴν πίστη τους στὸν Χριστό, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο ἡ δόξα πρέπει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζί μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

*Περὶ τῆς αἰχμαλώτου γυναικός, ξυρομένης
καὶ ὄνυχιζομένης.*

α'. Ἐξείλετο μὲν ἐξ οἴκου δουλείας, καὶ ὡς ἐκ καμίνου σιδη-
ραῖς τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ὁ τῶν ὄλων Θεός, μονονουχὶ πεπολε-
5 μηκῶς Αἰγυπτίοις «ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ»,
καθὰ γέγραπται, καὶ ταῖς τῶν πλεονεκτούντων ἀπονοίαις ἀντεξά-
γων τὰ θαύματα. Εἴργασται γὰρ σημεῖα καὶ τέρατα, καὶ προστά-
ταχε μὲν θαλάσσης ἵναί μιν μέσον ὡς ἐπὶ ξηραῖς. Ὡς δὲ ὁ θεὸς ἔφη
Δαβὶδ· «Ἐτροφοφόρησεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἄρτον οὐρανοῦ
10 ἔδωκεν αὐτοῖς. Ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος. Πηγᾶς ἀνή-
κεν ὑδάτων». Καὶ τί γὰρ ἂν οὐχὶ τῶν λίαν τεθναμασμένων παρα-
δόξως διεπεραίνεται; Οὐκοῦν, ὡς θεὸς γράφει Μωσῆς, «Ὡς ἀετὸς
σκεπάσαι νοσοῖαν αὐτοῦ, ἐδέξατο αὐτοῦς, καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς
ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ». Οἱ δέ, εἰς τοῦτο καθήκοντο δυσου-
15 λίας καὶ σκαιότητος λογισμῶν καὶ ἀγρίων ἐπιχειρημάτων, ὡς καὶ
παρόντα μετὰ σαρκὸς ἐτέλουν τὸν Λυτρωτὴν ἀπειθοῦντες. Καὶ τί
τοῦτο λέγω, τὰ ἔτι χεῖρω μεθεῖς; Ἀπεκτεῖνασι γὰρ θεσμῶν καὶ
ἀνημέρω θράσει πρὸς τὴν ἀνωτάτω λοιπὸν ἀνοσιότητα στρατη-
γούμενοι. Ταύτη τοι δικαίως ἀποπέμπεται μὲν ἡ κυροκτόνος Ἰε-
20 ρουσαλήμ, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν οὐκειότητος ἐρήμη λοιπὸν δεδειγμέ-
νη, πρὸς πᾶν ὅτιοῦν μετακεχώρηκε τῶν κακῶν, αὐτόκλητον ὥσ-
περ τῆς ἰδίας κεφαλῆς κατέχουσα δίκην, ἣ καὶ αὐτὸς πεφώνηκεν
ὁ Ἐμμανουήλ, οὕτω λέγων· «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀπο-
κτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους
25 πρὸς αὐτήν· ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὄν
τρόπον ἐπισυναγάγει ὄρνις τὰ νοσοῖα ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας,
καὶ οὐκ ἠθέλησατε. Ἴδου ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος».

Ὅτι γὰρ ἔμελλε τὴν οὕτω δεινὴν καὶ δύσοιστον ἀνατλήναι δί-
κην ἢ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴ κατεστιγυμένη παρὰ Χριστοῦ,
30 καὶ αὐτὸς ἡμῖν αἰνιγματωδῶς παραδείξειεν ἂν ὁ νόμος. Ἐχει γὰρ
οὕτως· «Ἐὰν δὲ ἐξέλθῃς εἰς πόλεμον ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου καὶ

**Γιά τήν αἰχμάλωτη γυναίκα, ἡ ὁποία ξυριζέται
καί ἐξονυχίζεται.**

1. Ὁ Θεός βέβαια τῶν ὅλων ἐλευθέρωσε τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν σκλαβιά, καί σάν μέσα ἀπὸ σιδερένιο καμίνι, πολεμώντας κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τοὺς Αἰγυπτίους, «Μὲ χέρι δυνατὸ καί μὲ βραχίονα ὑψηλό», ὅπως ἔχει γραφεῖ²¹, καί προβάλλοντας στὶς παράφρονες ἐνέργειες τῶν ἰσχυροτέρων τους τὰ θαύματα. Γιατὶ εἶχαν γίνεи σημεῖα καί τέρατα, καί πρόσταξε νὰ περάσουν μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα σάν νὰ ἦταν ξηρὰ, καί ὅπως εἶπε ὁ θεῖος Δαβίδ· «Τοὺς ἔδωσε τροφὲς στὴν ἔρημο καί τοὺς ἔστειλε ἄρτον ἀπὸ τὸν οὐρανό. Ὁ ἄνθρωπος ἔφαγε ἄρτον ἀγγέλων. Ἔστειλε πηγὲς ὕδατων»²². Ἀλλὰ καί τί ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θαυμάζονται πάρα πολὺ δὲν ἔκανε μὲ τρόπο παράδοξο; Ὅπως λοιπὸν γράφει ὁ θεῖος Μωυσῆς· «Ὅπως ὁ ἀετὸς σκεπάξει τὴ φωλιά του, ἔτσι τοὺς δέχθηκε καί τοὺς πῆρε στὴν πλάτη του»²³. Ἐκεῖνοι ὅμως ἔφτασαν σὲ τέτοιο σημεῖο ἀφροσύνης καί κακότητος λογισμῶν καί ἀγρίων ἐνεργημάτων, ὥστε ἀκόμα καί ὅταν ὁ Λυτρωτὴς ἦταν παρὼν μὲ σάρκα, ἐξακολουθοῦσαν νὰ μὴ πειθαρχοῦν. Καί γιατί λέγω αὐτό, ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὰ ἀκόμα χειρότερα; Γιατὶ τὸν θανάτωσαν μὲ γεμᾶτο πάθος καί ἀνήμερο θράσος, φτάνοντας στὴν ἀνώτατη ἀσέβεια. Γι' αὐτὸ λοιπὸν δίκαια ἀποπέμπεται ἡ Ἱερουσαλήμ ποὺ θανάτωσε τὸν Κύριο, καί ἐγκαταλελειμμένη ἀπὸ τὴν οἰκειότητα τοῦ Θεοῦ, προχώρησε σὲ κάθε εἶδος κακῶν, προκαλώντας κατὰ κάποιον τρόπο μόνη τῆς τὴν τιμωρία στὸ ἴδιο τῆς τὸ κεφάλι, πρὸς τὴν ὁποία καί ὁ ἴδιος ὁ Ἐμμανουὴλ φώναξε λέγοντας· «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, σὺ ποὺ σκοτώνεις τοὺς προφῆτες καί λιθοβολεῖς τοὺς ἀπεσταλμένους σὲ σένα. Πόσες φορὲς θέλησα νὰ μαζέψω τὰ παιδιὰ σου, ὅπως μαζεῦει ἡ ὄρνιθα τὰ μικρὰ τῆς κάτω ἀπὸ τὰ φτερά τῆς, ἀλλὰ δὲν τὸ θελήσατε. Νά, ἐγκαταλείπεται ὁ οἶκος σας ἔρημος»²⁴.

Ἄρα βέβαια ἐπρόκειτο ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων νὰ ὑποστῆ αὐτὴν τὴν τόσο φοβερὴ καί ἀβάσταχτη τιμωρία περιφρονούμενη ἀπὸ τὸν Χριστό, μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ δείξει κατὰ τρόπο αἰνιγματικὸ καί ὁ νόμος. Γιατὶ λέγει τὸ ἔξῃς· «Καί ἐὰν θγεῖς σὲ πόλεμο ἐναντίον τῶν

22. Ψαλμ. 77, 25.

23. Δευτ. 32, 11.

24. Ματθ. 23, 37-39.

παραδῶ αὐτούς Κύριος ὁ Θεός σου εἰς τὰς χειράς σου, καὶ προ-
 νομεύσης τὴν προνομήν αὐτῶν, καὶ ἰδῆς ἐν τῇ προνομῇ γυναῖκα
 καλὴν τῷ εἶδει, καὶ ἐπιθυμήσης αὐτῆς, καὶ λάβῃς αὐτὴν σεαντῶ
 γυναῖκα, καὶ εἰσάξῃς αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν σου ἔνδον, καὶ ξυρή-
 5 σεις τὴν κεφαλὴν αὐτῆς, καὶ περιονυχιεῖς αὐτήν, καὶ περιελεῖς τὰ
 ἑμάτια τῆς αἰχμαλωσίας αὐτῆς ἀπ' αὐτῆς, καὶ καθιεῖται ἐν τῇ οἰ-
 κίᾳ σου, καὶ κλαύσεται τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα μηνὸς ἡμέρας.
 Καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσῃ πρὸς αὐτὴν καὶ συνοικισθήσῃ αὐτῇ,
 καὶ ἔσται σου γυνή. Καὶ ἔσται ἕαν μὴ θέλῃς αὐτήν, ἐξαποστελεῖς
 10 αὐτὴν ἐλευθέραν, καὶ πράσει οὐ πραθήσεται ἀργυρίου, οὐκ ἀθε-
 τήσεις αὐτήν, διότι ἐταπεινώσας αὐτήν». Τὸ μὲν οὖν περιεργάσα-
 σθαι τῆς ἱστορίας τὸν λόγον καὶ τέχνην ποιεῖσθαι θέλειν τῶν ἐν
 σκιαῖς βάσανον, εἰκαῖον οἰμαί που· δυσέφικτον γὰρ οὐδὲν ψιλὸς
 δὲ δὴ σφόδρα καὶ σὺν ἰδρωτὶ ληπτὸς τῶν τεθεσπισμένων ὁ νοῦς.
 15 Ἰτέον δὴ σὺν εἰς ἔρευναν τῶν πνευματικῶν.

β'. Τίς γὰρ ὄλω, ἢ πρὸς τίνας νοοῖτ' ἂν γεγονῶς ὁ πόλεμος
 καὶ τίς ἢ καλὴ τῷ εἶδει καὶ εὐπρεπεστάτῃ γυνή; Τί δὲ δὴ αὐτὸ
 ἀποψιλοῦσθαι μὲν αὐτὴν τῆς κεφαλῆς τὴν τρίχα, ἀπαλλάττεσθαι
 δὲ καὶ ὀνύχων καὶ τῶν τῆς αἰχμαλωσίας ἐσθημάτων; Οὐκοῦν,
 20 καθάπερ ἤδη προεῖπον, οἶά τις αἰχμάλωτος ἐθήτευσεν Αἰγυπτίους
 ἢ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῇ. Καθίκοντο μὲν γὰρ οἱ πατέρες εἰς
 Αἴγυπτον, λυμοῦ κατωθήσαντος, ἐν ἀρχαῖς, ἐπειδὴ δὲ μακρὸς δι-
 ἱππεύσας χρόνος, ἀδρόνους καὶ εὐτολμωτάτους καὶ ἀριθμοῦ κρείτ-
 τονας ἐπετέλει λουπὸν, περιδεεῖς ἦσαν Αἰγύπτιοι, μὴ ἄρα τῷ πλή-
 25 θει θαρσήσαντες καταστρατεύοιντο μὲν αὐτῶν, ὑπὸ χεῖρα δὲ ποι-
 οῦντο τὴν σφῶν τοὺς πάλαι κεκρατηκότας. Ἐντεῦθεν ὁ Ἰσραὴλ
 τοῖς εἰς πληνθειαν ἰδρωσιν οὐ μετρίως κατηκίζετο. Πλὴν ἠλέει
 Θεός. Πεπολέμηκεν γὰρ, ὡς ἔφην, πλεονεκτοῦσιν οὐ φορητῶς
 τοῖς Αἰγυπτίω δαμοῖς, ἐξείλετο καὶ νενίκηκεν. Εἶδεν ἐν τῇ
 30 προνομῇ τὴν δορούληπτον Ἱερουσαλήμ, ἥτοι τὴν τῶν Ἰουδαίων
 πληθὺν τῷ τῆς πατρῴας εὐγενείας διασιλβουσαν κάλλει (καλῇ

ἐχθρῶν σου, καὶ σοῦ τοὺς παραδώσει ὁ Κύριος καὶ Θεὸς σου στὰ χέρια σου καὶ τοὺς λεηλατήσεις, καὶ δεῖς κατὰ τὴ λεηλασία γυναίκα ὠραία καὶ τὴν ἐπιθυμήσεις, καὶ τὴν θάλεις μέσα στὸς πίπ σου, νὰ ξυρήσεις τὸ κεφάλι τῆς καὶ νὰ κόψεις τὰ νύχια τῆς, καὶ νὰ τῆς βγάλεις τὰ ροῦχα τῆς αἰχμαλωσίας, νὰ καθίσει στὸ σπίτι σου καὶ νὰ κλάψει τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα τῆς ἐπὶ ἓνα μῆνα. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ μπεῖς στὸ δωμάτιό τῆς, καὶ νὰ κατοικήσεις μαζί τῆς, καὶ νὰ γίνει γυναίκα σου. Ἐὰν πάλι δὲν τὴν θέλεις, νὰ τὴν ἀφήσεις ἐλεύθερη καὶ νὰ μὴ πωληθεῖ ἀντὶ χρημάτων, οὔτε καὶ νὰ τὴν ἀθετήσεις, γιατί τὴν ταπεινώσες»²⁵. Νομίζω λοιπὸν πὼς εἶναι φυσικὸ νὰ θέλουμε νὰ ἐρευνησουμε τὴ σημασία τῆς ἱστορίας καὶ νὰ ἐξετάσουμε διεξοδικὰ τὸ βαθύτερο νόημα αὐτῶν ποὺ λέγονται ὑπὸ μορφὴ σκιῶν. Βέβαια τίποτε δὲν εἶναι ἀκατόρθωτο, ἀλλὰ τὸ νόημα αὐτῶν ποὺ νομοθετοῦνται εἶναι πολὺ λεπτό, καὶ γίνεται κατανοητὸ μὲ πολὺ κόπο. Πρέπει λοιπὸν νὰ προχωρήσουμε στὴν ἐρευνα τῶν πνευματικῶν.

2. Γενικὰ λοιπὸν ἐναντίον ποίων ἄραγε εἶχε γίνεῖ ὁ πόλεμος, καὶ ποιά ἦταν ἡ ὠραία στὴν ὄψη καὶ ἄψογη στὴν ἐμφάνιση γυναίκα; Καὶ τί σημαίνει πάλι τὸ ὅτι πρέπει νὰ κουρεῖουν τὰ μαλλιά τοῦ κεφαλοῦ τῆς καὶ νὰ τῆς βγάλουν τὰ νύχια καὶ τὰ ροῦχα τῆς αἰχμαλωσίας; Λοιπὸν, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων ὑπηρετήσε τοὺς Αἰγυπτίους σὰν νὰ ἦταν κάποια αἰχμάλωτη. Γιατὶ κατέβηκαν οἱ πατέρες τους στὴν Αἴγυπτο, ἐπειδὴ στὴν ἀρχὴ τοὺς ὤθησε πρὸς τὰ ἐκεῖ ἡ μεγάλη πείνα. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πείνα διήρκεσε πολὺν καιρὸ καὶ τοὺς ἔκανε ἀνδρείους καὶ τολμηροὺς καὶ περισσότερους σὲ ἀριθμὸ, φοβήθηκαν οἱ Αἰγύπτιοι μήπως μὲ τὸ πλῆθος τους πάρουν θάρρος καὶ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τους καὶ νικώντας τους ὑποδουλώσουν τὴ χώρα ποὺ αὐτὴ κατεῖχαν ἀπὸ παλιά, γι' αὐτὸ οἱ Ἰσραηλιῖτες βασανίζονταν πολὺ ἐργαζόμενοι στὴν κατασκευὴ πλίνθων. Ὅμως ὁ Θεὸς τοὺς λυπήθηκε. Πολέμησαν λοιπὸν, ὅπως εἶπα, ἐπειδὴ ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν Αἰγυπτίων, ἐξεγέρθηκαν καὶ νίκησαν. Εἶδε τότε ὁ Θεὸς κατὰ τὴν πορεία τους τὴν αἰχμάλωτη Ἰερουσαλήμ, δηλαδὴ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων νὰ λάμπει ἀπὸ τὴν ὠραιότητα ἕξαιτίας τῆς εὐγένειας τῶν πατέρων τους (γιατὶ

25. Δευτ. 21, 10-14.

γὰρ καὶ ἀξιάγαστος διὰ τοὺς πατέρας). Ἐπειδὴ δὲ τεθέαται καὶ ἐπεθύμησεν αὐτῆς, τουτέστιν ἀξιέραστον ἐποιήσατο, μονονουχὶ δὲ καὶ συνοικῆσαι θελήσας καὶ ἀγαθῶν σπουδασμάτων αὐτὴν ἀποδειξάι μητέρα, εἰσῆγαγεν εἰς τὸν ἴδιον οἶκον.

5 Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν; Ἐπηξεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τὴν ἁγίαν σκη-
νήν, ἵνα ταῖς κατὰ νόμον θυσίαις καὶ ταῖς ἐν τύπῳ λατρείας παι-
δαγωγουμένη, μανθάνῃ κατὰ βραχὺ τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Παι-
δαγωγὸς γὰρ ὁ νόμος ἐπὶ Χριστόν, ὡς γοῦν ὁ μακάριος ἔφη Παῦ-
λος Εἰσοικισάμενος καὶ ἐξύρησε καὶ ὀνύχων ἀπήλλαξε καὶ τῶν
10 τῆς αἰχμαλωσίας ἀμφίων. «Κεφαλὴν» μὲν οὖν τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν
κατείθισται πῶς εἰς «νοῦ» ποιεῖσθαι δήλωσιν, «τρίχας» δὲ τὰς ἐν
αὐτῇ τοῖς εἰς νοῦν παρεικάξει «νοήμασιν». Οὐκοῦν ἡ ξύρησις τῶν
τριχῶν τὴν ἐννοιῶν ἀπόθεσιν εὖ μάλα παραδηλοῖ, ὃ δὴ καὶ λελυ-
τωμένος ὁ ἀρχαῖος Ἰσραὴλ πληροῦν ἐπιτάττειτο, Θεοῦ λέγοντος
15 ἐναργῶς διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως «Οὐκ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτε-
ροι, πλὴν ἐμοῦ». Καὶ πάλιν «Οὐ ποιήσεις οὕτω Κυρίῳ τῷ Θεῷ
σου». Τὰ γὰρ ὁδελύγματα, ἃ Κύριος ἐμίσησεν, ἐποίησαν τοῖς θε-
οῖς αὐτῶν Ἐν Αἰγύπτῳ μὲν γὰρ ποιούμενοι τὰς διατριβὰς, ἑτέρας
εἶχον ἐννοίας, μυρίους εἶναι νομίζοντες τοὺς θεοὺς, καὶ τῇ κτίσει
20 τὸ σέβας παρὰ τῷ Κτίσῃ ἀνάπτοντες, ξύλοις τε καὶ λίθοις ἀνατι-
θέντες τὴν δόξαν. Ἐπειδὴ δὲ κέκληνται διὰ Μωσέως εἰς ἐπίγνω-
σιν τοῦ Θεοῦ τοῦ κατὰ φύσιν ἀληθοῦς καὶ μόνου, πῶς ἔστιν ἀμφι-
βάλλειν ὅτι καὶ ἑτέρων αὐτοῖς ἐννοιῶν καινότητα πάντη τε καὶ
πάντως εἰσεκόμισεν ὁ καιρὸς; Τοῦτο καὶ ἡμῖν ἐπέγεσθαι κατορ-
25 τοῦν ὁ θεοπέσιος Παῦλος προστέταχε λέγων· «Μὴ συσχηματίζε-
σθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινίσει τοῦ
νοῦς ὑμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγα-
θὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον».

Τὸ μὲν οὖν ψιλοῦσθαι τὴν κεφαλὴν ταυτὶ δὴ που πάντως
30 ὑπεμφήνειαν ἄν, τὸ δὲ δὴ καὶ ὀνύχων ἀπαλλάττεσθαι μακρῶν,
ρύπου καὶ ἀκαθαροσίας ἀποβολὴν ἀπαινίττεται. Ριπῶσι γὰρ λίαν

πραγματικά ήταν ωραία και αξιοθαύμαστη εξαιτίας τῶν πατέρων της). Ἐπειδὴ λοιπὸν τὴν εἶδε καὶ τὴν ἐπιθύμησε, δηλαδὴ τὴν ἐρωτεύτηκε, καὶ ἤθελε κατὰ κάποιον τρόπο νὰ συγκατοικίσει μαζί της καὶ νὰ τὴν κάνει μητέρα καλῶν ἔργων, τὴν ἔφερε στὸ σπίτι του.

Καὶ αὐτὸ τί σημαίνει λοιπὸν; Ἔστησε στὴν ἔρημο τὴν ἅγια σκηνή, μὲ σκοπὸ, καθοδηγούμενη μὲ τὶς σύμφωνες μὲ τὸν νόμο θυσιῆς καὶ τὶς τυπικὲς λατρεῖες, νὰ μάθει σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γιατί ὁ νόμος ἦταν παιδαγωγὸς πού ὀδηγοῦσε στὸν Χριστό, ὅπως εἶπε ὁ μακάριος Παῦλος²⁶. Ἀφοῦ τὴν ἔβαλε στὸν οἶκο του τῆς ξύρισε τὰ μαλλιά καὶ τῆς ἔβγαλε τὰ νύχια καὶ τὰ ροῦχα τῆς αἰχμαλωσίας. Κεφαλὴ ἡ ἅγια Γραφή συνηθίζει νὰ χαρακτηρίζει τὸν νοῦ, καὶ μὲ τρίχες παρομοιάζει τὶς σκέψεις τοῦ νοῦ. Ἐπομένως τὸ ξύρισμα τῶν μαλλιῶν σημαίνει πολὺ σωτὰ τὴν ἀποβολὴ τῶν σκέψεων, πρῶγμα τὸ ὁποῖο εἶχε διαταχθεῖ νὰ τὸ κάνει καὶ ὁ ἐλευθερωμένος παλιὸς Ἰσραηλιτικὸς λαός, ὅταν ὁ Θεὸς ἔλεγε καθαρὰ μέσω τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ· «Δὲν θὰ ὑπάρχουν σὲ σένα θεοὶ ἄλλοι, ἐκτὸς ἀπὸ μένα»²⁷. Καὶ πάλι· «Δὲν θὰ τὸ κάνεις αὐτὸ στὸν Κύριον καὶ Θεὸ σου»²⁸. Γιατί τὰ βδελύγματα (εἰδῶλα) πού ὁ Θεὸς τὰ μίσησε, τὰ ἔκαναν στοὺς θεοὺς τους. Ὅταν δηλαδὴ ζοῦσαν στὴν Αἴγυπτο, εἶχαν ἄλλες ἀντιλήψεις, πιστεύοντας ὅτι ὑπάρχουν μυριάδες θεοί, καὶ ἔτσι καλλιεργοῦσαν τὸν σεβασμὸ στὴν κτίση καὶ ὄχι στὸν Κτίστη, καὶ ἀπέδιδαν τὴ δόξα στὰ ξύλα καὶ στὶς πέτρες. Ὅταν ὅμως κλήθηκαν μέσω τοῦ Μωυσῆ νὰ γνωρίσουν συνειδητὰ τὸν κατὰ φύσιν καὶ μόνον ἀληθινὸ Θεὸ, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀμφιβάλλει κανεὶς ὅτι μὲ τὸν καιρὸ εἰσχώρησαν καὶ ἄλλες ἐντελῶς καινούργιες ἀντιλήψεις. Αὐτὸ διέταξε καὶ σὲ μᾶς νὰ προσπαθήσουμε νὰ ἐπιτύχουμε ὁ θεοπέσιος Παῦλος, λέγοντας· «Νὰ μὴ συμμορφώνεσθε μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ μεταμορφώνεσθε μὲ τὴν ἀνακαίνιση τοῦ νοῦ σας, ὥστε νὰ διακρίνετε ποῖο εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ καλὸ καὶ εὐάρεστο καὶ τέλει»²⁹.

Τὸ ὅτι λοιπὸν ἔπρεπε νὰ ἀπογυμνώσουν τὸ κεφάλι, αὐτὸ ἀκριβῶς ὑποδηλώνει. Ὅτι ὅμως ἔκοβαν καὶ τὰ μεγάλα νύχια, ὑπαινίσσεται τὴν ἀποβολὴ τῆς ἀκαθαρσίας καὶ τῆς βρωμῆς. Δὲν καταλαβαί-

28. Ἔξ. 20, 23.

29. Ρωμ. 12, 2.

οί τῆς χρείας εὐμηκεστέρους τοὺς ὄνυχας ἔχειν, οὐκ οἶδ' ὅπως ἠγαπηκότες. Ὅτι δὲ τῆς ἀρχαίας ἀκαθαρσίας ἀποφοιτῶν ἔδει τὸν Ἰσραὴλ τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος ἠξιωμένον, οὐκ ἂν ἐνδοιάσειέ τις, ἀνακεκραγότες τοῦ νόμου σαφῶς «Ὁὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ», καὶ ὅσα τούτοις συνήρμωσαι. Τὰ δὲ τῆς αἰχμαλωσίας ἱμάτια, φαίην ἂν ἔγωγε τῆς δουλείας τὸ σχῆμα καὶ τῆς ἐν φανλότητι πολιτείας ἀναγράφειν τοὺς τύπους. Ὑπενηλλαγμένη μὲν γὰρ τοῖς τοῦ διαβόλου θελήμασι καὶ ταῖς ἐκείνου πλεονεξίαις ὑποφέ-
 10 ρουσα τὸν ἀνχένα, ἄμφιον ὥσπερ τι διερωγὸς καὶ ρυπῶν τὴν φιλοσαρκίαν ἐδέχετο. Ἐπειδὴ δὲ λελύτρωτο νόμῳ καὶ τὰ ἀμείνω κατεπαιδεύετο φρονεῖν τε καὶ δοῦναι, τῆς ἀρχαίας φανλότητος ἀπεδύσατο τὰ ἐγκλήματα, καὶ οἶά τινα χιτῶνα λαμπρὸν τὴν διὰ νόμου παιδεύειν ἑαυτῷ περιθείς διετέλει λουπὸν. Καὶ τοῦτο, οἶμαι,
 15 ἔστιν, ὃ δὴ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀναπέθει δοῦναι ὁ θεοπέσιος Παῦλος, λέγων οὕτως «Ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν». Ἀπομφιεννύμεθα δὲ καὶ ἐν τῷ ἀγίῳ βαπτίσματι, μονονουχὶ παραρρίπτοντες τῷ Σατανᾷ τὰ τῆς
 20 αἰχμαλωσίας ἱμάτια. Οὕτω τε λουπὸν αὐτόν ἐνδυσάμενοι τὸν Ἐμμανουὴλ ἀνατίθεμεν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὰ χαριστήρια λέγοντες «Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ» ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης». Ἐφη δὲ πάλιν νομοθέτης ὢν ὁ Παῦλος «Ἐνδύσασθε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ
 25 τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίαν».

Ὅραξ ὅπως ἀπομφιεννύμενοι τὰ σαρκὸς ὡς αἰχμαλωσίας ἱμάτια λαμπρῶ καὶ θείῳ περιβλήματι κεχηρήμεθα τῷ Χριστῷ; Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ τῆς εὐφροσύνης χιτῶν καὶ τὸ τῆς σωτηρίας ἱμάτιον. Κατεψιλωμένη δὴ οὖν τὴν τρίχα καὶ περιμηρημένη, φησί, ὄνυχάς
 30 τε τοὺς ρυποῦντας καὶ μακροὺς καὶ τὰ τῆς αἰχμαλωσίας ἐσθήματα, τότε δὴ, τότε τὸ σὸν οἰκήσει δωμάτιον, καὶ εἰσοικισθήσεται μὲν ὡς ἐν τάξει τῆς γεγαμημένης, πλὴν «κλαύσεται τὸν πατέρα

30. Ἐξ. 20, 13 ἔ.

31. Κολ. 3, 10.

νω δηλαδή γιατί ἀρέσκονται κάποιοι νὰ ἔχουν νύχια μεγαλύτερα ἀπὸ ὅσο χρειάζεται. "Ὅτι βέβαια ἔπρεπε ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, ποὺ ἀξιώθηκε νὰ γίνῃ φίλος μὲ τὸν Θεό, νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν παλιὰ ἀκαθαρσία, δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς, ἀφοῦ ὁ νομος φωνάζει καθαρὰ: «Νὰ μὴ φονεύσεις, νὰ μὴ μοιχεύσεις, νὰ μὴ γίνῃς ψευδομάρτυρας ἐναντίον τοῦ πλησίον σου», καὶ τὰ ὅμοια μὲ αὐτὰ³⁰. "Ὅσο γιὰ τὰ ἐνδύματα τῆς αἰχμαλωσίας, θὰ ἔλεγα ἐγὼ τουλάχιστον, ὅτι ἀποτελοῦν τύπους τοῦ σχήματος τῆς δουλείας καὶ τῆς φαύλης ζωῆς. "Ὄντας δηλαδή ὑποταγμένη στὰ θελήματα τοῦ διαδόλου καὶ σκύβοντας τὸν αὐχένα τῆς στῆν ἀπληστία ἐκείνου, δέχθηκε τὴν φιλοσαρκία σὰν ἓνα ἐνδύμα σχισμένο καὶ βρώμικο. "Ὅταν ὅμως ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὸν νόμο καὶ διδάχθηκε νὰ πιστεύει καὶ νὰ κάνει αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀνώτερα, ἀπέβαλε τὰ ἐγκλήματα τῆς παλιᾶς κακίας, καὶ ἐμφανίζεται νὰ φορεῖ, σὰν ἄλλο χιτῶνα πολυτελεῖ, τὴν παιδείουση μὲσω τοῦ νόμου. Καὶ αὐτὸ, νομίζω, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μᾶς πείθει νὰ κάνουμε ὁ θεσπέσιος Παῦλος, λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Ἀφοῦ ἔχετε ἀποβάλλει τὸν παλιὸ ἀνθρώπο μαζί μὲ τὶς πράξεις του καὶ ἔχετε φορέσει τὸν νέο, ποὺ ἀνανεώνεται σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ του»³¹. Ξεντυνόμαστε ὅμως καὶ μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα, πετώντας κατὰ κάποιο τρόπο στὸν Σατανᾶ τὰ ρουχα τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ ἔτσι, φορώντας τὸν Ἑμμανουήλ, προσφέρουμε στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα τὴν εὐγνωμοσύνη μας, λέγοντας: «Ἄς πλημμυρίσει ἀπὸ ἀγαλλίαση ἡ ψυχὴ μου γιὰ τὸν Κύριον· γιατί μὲ ἔνδυσε μὲ τὸ ἐνδύμα τῆς σωτηρίας, καὶ μὲ χιτῶνα εὐφροσύνης»³². Καὶ ὁ Παῦλος, ὄντας νομοθέτης, λέγει πάλι: «Ντυθεῖτε τὸν Κύριόν μας Ἰησοῦ Χριστό, καὶ μὴ φροντίζετε γιὰ τὴ σάρκα, ἱκανοποιώντας τὶς ἐπιθυμίες τῆς»³³.

Βλέπεις ὅτι βγάζοντας τὰ ἐνδύματα τῆς σάρκας, ποὺ εἶναι ἐνδύματα τῆς αἰχμαλωσίας, φοράμε τὸν Χριστὸ ὡς φωτεινὸ καὶ θεῖο ἐνδύμα; Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ χιτῶνας τῆς εὐφροσύνης καὶ τὸ ἐνδύμα τῆς σωτηρίας. Ἀφοῦ λοιπὸν, λέγει, κόψει τὰ μαλλιά τῆς καὶ ἀφαιρέσει τὰ μεγάλα καὶ λερωμένα νύχια καὶ τὰ ἐνδύματα τῆς αἰχμαλωσίας, τότε μόνον θὰ κατοικήσῃ στὸ δωμάτιό σου, καὶ θὰ μπῆ βέβαια μὲ τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς παντρεμένης. Ἄλλ' ὅμως «θὰ κλάψῃ τὸν

32. Ἦσ. 61, 10.

33. Ρωμ. 13, 14.

καὶ τὴν μητέρα μηνὸς ἡμέρας», τουτέστι τῶν οἴκοι διαμεμνήσεται, καὶ μετὰ τοῦτο εἰσελεύσῃ πρὸς αὐτήν, καὶ ἔσται σου γυνή. Δεῖν γὰρ οἶμαι τοὺς εἰς οἰκειότητα κεκλημένους τὴν ὡς πρὸς Θεόν, ἀτόπων μὲν ἐννοιῶν καὶ εἰκαίων ἐνθυμημάτων τῶν ἐπὶ γε 5 τῷ πλημμελεῖσθαι φημι καὶ ῥύπου παντός τὸν νοῦν ἀπαλλάττοντας, καὶ ὡς ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος, «τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης», προσεδρεύειν ἀπερισπάστως τῷ τετηρηκότι καὶ εἰς οἰκειότητα τὴν πατρικὴν παραδεξαμένη Θεῷ. Τὸ γὰρ προσεδρεύειν ἀπερισπάστως παρα- 10 δηλώσειεν ἄν, οἶμαί που, τὸ «καθίσαι ἐν τῇ οἰκίᾳ σου». Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Δαβὶδ, ἄριστόν τε καὶ ὀνησιφόρον ἀληθῶς τὸ χρημαεῖδώς, «Μίαν ἡτῆσάμην, φησί, παρὰ Κυρίου, ταύτην ἐκζητήσω, τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, τοῦ θεωρεῖν με τὴν τερπνότητα Κυρίου καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν 15 ναὸν τὸν ἅγιον αὐτοῦ». Σημεῖον δ' ἂν γένοιτο, καὶ μάλα σαφές, τοῦ καὶ ἐρηρεῖσθαι τὸ νοῦν, ἀναπελησθαι τε καὶ ἀγάπης τῆς εἰς Θεόν, τὸ δεῖν οἶεσθαι καὶ τοῦτο διὰ παντός ταῖς θείαις αὐλαῖς ἐμφιλοχωρεῖν.

Πλὴν οὐκ ἠγνόησε τῆς ἀνθρώπου διανοίας τὸ μέτρον ὁ 20 Δημιουργός. Πῶς γὰρ ἢ πόθεν; Ἔτιθερ ἐστὶν ἀληθής ὁ λέγων, ὅτι «Αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν». Ἀποφοιτῶντες μὲν γὰρ τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς καὶ τῶν τῆς φιλοσαρκίας παθῶν τὸν νοῦν ὑπεξάγοντες, οὐκ εἰσάπαν ἀνεγκλήτως τοῦτο ποιεῖν εἰθίσμεθα. Ἀσθενοῦμεν δέ πως ἐν ἀρχαῖς, καὶ ὑποφέρεται μὲν ὁ νοῦς ταῖς εἰς το φαῦ- 25 λον ἡδοναῖς, διολισθήσει δ' ἂν εὐκόλως τῶν ἐν κόσμῳ περισπασμῶν εἰς ἀνάμνησιν, μονονουχὶ δὲ καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκειότητα πολὺ δὴ λίαν ἀσπάζεται, κἂν εἰ κατάγχοι τυχόν ὁ νόμος καὶ ἀνόπιν ὥσπερ ἀνασυράζοι Θεὸς εἰς προφερεστέραν ἡμᾶς καὶ ἀσυγκρίτως ἀμείνω μεταχομιζῶν ζωὴν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐστὶν ἀνάντης ἡ

34. Δευτ. 21, 14.

35. Ἐφ. 4, 21.

πατέρα και τὴ μητέρα της ἐπὶ ἓνα μῆνα»³⁴, δηλαδή θὰ σκέφτεται και τοὺς δικοὺς της. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ θὰ μπῆς στὸ δωμάτιό της και θὰ εἶναι γυναίκα σου. Νομίζω δηλαδή ὅτι πρέπει, ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν κληθεῖ νὰ γίνουν οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, νὰ βγάξουν ἀπὸ τὸν νοῦ τους τὶς ἀνάρμοστες σκέψεις και τὶς ἄσκοπες ἀναμνήσεις, ποὺ ἀποτελοῦν ἀμάρτημα, και νὰ ἀπαλλάσσουν τὸν νοῦ τους ἀπὸ κάθε ἀκαθαροσία, και ὅπως γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «καὶ ἀπὸ τὸν παλιὸ ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος φθεῖρεται ἀπὸ τὶς ἀπατηλὲς ἐπιθυμίες»³⁵, και νὰ μένουν ἀπερίσπαστοι κοντὰ στὸν Θεό, ποὺ τοὺς διατήρησε και τοὺς δέχθηκε στὴν πατρικὴ του ἀγάπη. Γιατί, τὸ ὅτι πρέπει νὰ μένουν ἀπερίσπαστοι, νομίζω τὸ δηλώνει κατὰ κάποιον τρόπο τὸ «Νὰ κάθεται στὴν οἰκία σου». Ἄλλωστε και ὁ μακάριος Δαβὶδ, γνωρίζοντας ὅτι αὐτὸ εἶναι πραγματικὰ ἄριστο και ὠφέλιμο, λέγει: «Ἐνα πράγμα ζήτησα ἀπὸ τὸν Κύριο, αὐτὸ θὰ ζητήσω μὲ ὅλη μου τὴν καρδιά· νὰ κατοικῶ στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς μου. Νὰ βλέπω τὴν χαρὰ τοῦ Κυρίου, και νὰ ἐπισκέπτομαι τὸν ἅγιο ναὸ του»³⁶. Ἀπόδειξη βέβαια, και πολλὴ καθαρή, τοῦ ὅτι ὁ νοῦς μένει σταθερὸς και γεμίζει ἀπὸ τὴν ἀγάπη στὸ Θεό, θὰ πρέπει νὰ θεωρεῖται τὸ ὅτι πρέπει νὰ παραμένουμε γιὰ πάντα στὶς θεῖες αὐλές.

Ὡστόσο ὁ Θεὸς δὲν παρεδρεπε και τὰ ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης διάνοιας. Πῶς ὅμως γίνεται αὐτὸ φανερὸ και ἀπὸ ποῦ; Ἐφόσον εἶναι ἀληθινὸς αὐτὸς ποὺ λέγει· «Αὐτὸς γνωρίζει ἀπὸ τί εἶμαστε πλασμένοι, και θυμᾶται ὅτι εἶμαστε χῶμα»³⁷. Ἀπομακρυνόμενοι δηλαδή ἀπὸ τὴν κοσμικὴ ζωὴ και βγάζοντας τὸν νοῦ μας ἀπὸ τὰ πάθη τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν σάρκα, δὲν συνηθίζουμε στὸ νὰ τὸ κάνουμε αὐτὸ μὰ και καλὴ ἄμεμπτα, ἀλλὰ ἐπειδὴ στὴν ἀρχὴ εἶμαστε κάπως ἀδύναμοι πνευματικὰ, ὁ νοῦς παρασύρεται ἀπὸ τὶς ἡδονὲς πρὸς τὸ κακό, και μπορεῖ νὰ γλιστρήσει εὐκολα στὴν ἀνάμνησή τους μὲ τοὺς περισπασμοὺς τοῦ κόσμου, και κατὰ κάποιον τρόπο ἀσπάζεται πάρα πολὺ τὴν οἰκειότητα πρὸς αὐτόν, ἔστω και ἂν ὁ νόμος ἐνδεχομένως τὸν πιέζει, και ὁ Θεὸς κατὰ κάποιον τρόπο μᾶς ἀνασύρει μεταφέροντάς μας σὲ λαμπρότερη και ἀσύγκριτα ἀνώτερη ζωὴ. Ἐπειδὴ δηλαδή ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀνηφορικὴ, ἐνῶ ὁ δρόμος

36. Ψαλμ. 26, 4-5.

37. Ψαλμ. 102, 14.

ἀρετή, λειοτάτη δὲ ὡσπερ ἡ εἰς τὸ φαῦλον ἡμᾶς ἀποφέρουσα τρί-
 βος, ταύτη τοι τὸ πονεῖν διωθούμενοι, τὴν ἑτέραν ἕμεν εὐκόλως. Τί
 τοίνυν φησὶν ὁ νόμος, «Κλαύσεται τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα
 μηνὸς ἡμέρας»· τουτέστιν, οὐκ εὐθὺς ἀσπαστὸν ποιήσεται τὸ τὴν
 5 σὴν ἐστίαν οἰκεῖν· διαμεμένηται δὲ τῶν οἴκοι θραχί. Συμβαίνει δὲ
 τοῦτο τοῖς ἐμπύπτουσιν εἰς αἰχμαλωσίαν, οἳ κἄν εἰ παρακέοιτό
 πως αὐτοῖς τὸ τρυφᾶν ἀφθόνως, ἀλλ' οὐκ οἴκου καὶ γεγενηκότων,
 πόλεώς τε τῆς σφῶν ἐφίενται πάλιν, καὶ οὐδὲν ἥττον εἰσι τῶν
 ἰδίων μνήμονες, καὶ δακρυροῦσιν ἔσθ' ὅτε, πόνου καὶ ἀνίας τὸν
 10 οἰκεῖον ἀναπιμπλάντος νοῦν, ὅτι τῆς ἐνεγκούσης ἐστέρηται.

Τοῦτο συνέδη παθεῖν ταῖς Ἰουδαίων ἀγέλαις. Λελύτρωνται
 μὲν γὰρ ἐξ Αἰγύπτου καὶ πικρᾶς δουλείας ἐξηρημένοι, κέκληνται
 παρὰ Θεοῦ πρὸς τὴν ἄνωθεν αὐτοῖς καὶ ἐκ πατέρων ἐλευθερίαν,
 ἀλλ' ἦσαν καὶ οὕτω τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μνήμονες καὶ ἔκλαιον λέγον-
 15 τες «Ὁφελον ἀπεθάνομεν πληγέντες ὑπὸ Κυρίου ἐν γῇ Αἰγύ-
 πτω». Κατεπεφύοντο δὲ καὶ Μωσέως, λέγοντες «Ἰνα τί ἐξήγαγες
 ἡμᾶς ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ;». Ὅτι τοίνυν ἀνάγκη τῆς ἐπαράτου φι-
 λοσαρκίας καὶ τῆς εἰς κόσμον ζωῆς ἀπαλλαττομένους δυσάπο-
 σπιάστως ἔχειν ἐν ἀρχαῖς καὶ ζητεῖν ἔσθ' ὅτε τὰ ἐν αὐτῷ, πλαγίως
 20 ἡμῖν ὑπεμφαίνει λέγων ὁ νομοθέτης, ὅτι «Κλαύσεται τὸν πατέρα
 καὶ μητέρα μηνὸς ἡμέρας». Καὶ οὐ δὴ πού φαμεν ὅτι κλαίειν
 αὐτοὺς προστέταχε, συγχωρεῖ δὲ μᾶλλον καὶ ἀσθενοῦντων ἀνέχε-
 ται. Καὶ ἀνίσθαι δεῖν ἔφη τοῖς πεπονθόσι αὐτὸ τὰ ἐγκλήματα,
 διὰ τοι τὸ οὐπω κεκτῆσθαι τὸ τληπαθές. Καὶ γοῦν συγκεχώρηκε
 25 τοῦ πάθους κατὰ τὴν ἔρημον τῇ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῇ, καὶ οὐκ
 εἰς ἅπαν ὠλόθρευσε τοὺς ἡμαρτηκότας, εἰ καὶ ἡγανάκτει χρησί-
 μως. Ὅτι γὰρ οὐκ αἰεὶ συγκεχώρηκεν ἀρωσθεῖν καὶ τῆς ἀρχαίας
 ἡμᾶς οἰκειότητος, τῆς ἐν κόσμῳ φημί μνήμας εἰσδέχεσθαι, παρέ-
 δεῖξεν ἑναργῶς, χρόνους τῷ κλαίειν ἀπονέμων οὐ μακροῦς «μη-

38. Δευτ. 21, 13.

39. *Εξ. 14, 11.

πού μᾶς ὀδηγεῖ στο κακό εἶναι πάρα πολὺ ὁμαλός, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἀποφεύγοντας τὸν κόπο, βαδίζουμε τὸν ἄλλο εὐκολα. Ἰὶ λέγει λοιπὸν ὁ νόμος, «Νὰ κλάψει τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα τῆς ἐπὶ ἓνα μήνα»³⁸, δηλαδή δὲν δέχεται ἀμέσως νὰ κατοικήσει στὴ δική σου οἰκία, ἀλλὰ θυμᾶται γιὰ λίγο τοὺς οἰκείους τῆς. Συμβαίνει μάλιστα αὐτὸ σ' ἐκείνους πού αἰχμαλωτίζονται, οἱ ὁποῖοι, ἀκόμα καὶ ἂν ἐκείνοι πού τοὺς κρατοῦν τοὺς τιμοῦν, ἀκόμα καὶ ἂν τοὺς παρέχεται ἢ δυνατότητα νὰ ζοῦν πλουσιοπάροχα, ὅμως ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπιθυμοῦν τὸ σπίτι καὶ τοὺς γονεῖς τους καὶ τὴν πόλη τους, καὶ δὲν λησμονοῦν καθόλου τοὺς δικούς τους, καὶ μερικὲς φορὲς δακρῦζουν, γεμίζοντας τὸν νοῦ τους μὲ πόνο καὶ στενοχώρια, ἐπειδὴ στερήθηκαν ἐκείνη πού τοὺς ἔφερε στὸν κόσμῳ³⁹.

Αὐτὸ συνέβη νὰ πάθουν τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ ἐλευθέρωθηκαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴ σκληρὴ δουλεία, καλεσμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ στὴν ἀρχικὴ καὶ ἀπὸ τοὺς πατέρες τους ἐλευθερία, ἀλλὰ καὶ πάλι ἔφεραν στὴ μνήμη τους τὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἔκλαιγαν λέγοντας: «Μακάρι νὰ πεθαίναμε στὴν Αἴγυπτο χτυπημένοι ἀπὸ τὸν Κύριον», καὶ ἐπετίθεντο κατὰ τοῦ Μωυσῆ, λέγοντας: «Γιατὶ μᾶς ἔφερες στὴν ἔρημο αὐτῆ;»⁴⁰. Ὅτι λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς καταραμένης ἀγάπης πρὸς τὴ σὰρκα, καὶ ἐπειδὴ ἀπαλλάσσονταν ἀπὸ τὴν ἐγκόσμια ζωὴ, τὸ ἔφεραν στὴν ἀρχὴ βαρῆς, καὶ ζητοῦσαν κάπου-κάπου τὰ τοῦ κόσμου, μᾶς τὸ ὑποδηλώνει μὲ πλάγιο τρόπο ὁ νομοθέτης λέγοντας: «Νὰ κλάψει τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα τῆς ἐπὶ ἓνα μήνα»⁴¹. Καὶ φυσικὰ δὲν λέμε ὅτι τοὺς διέταξε νὰ τοὺς κλαῖνε, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς ἐπιτρέπει νὰ κλάψουν καὶ ἀνέχεται τὴν ἀδυναμία τους. Καὶ εἶπε ὅτι πρέπει νὰ συγχωροῦν τὶς παραβάσεις ἐκείνων πού τὸ παθαίνουν αὐτὸ, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν εἶχαν ἀκόμα ἀποκτήσει τὴ δύναμη νὰ ἀντέχουν στὰ πάθη. Γι' αὐτὸ καὶ εἶχε συγχωρήσει τὸ πάθος τῆς ἐρήμου στὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ δὲν τοὺς ἐξολόθρευσε μὰ γιὰ πάντα ἐκείνους πού ἀμάρτησαν, ἂν καὶ ἀγανακτοῦσε πρὸς ὄφελός τους. Ὅτι βέβαια δὲν ἐπέτρεψε νὰ ὑποφέρουμε γιὰ πάντα καὶ νὰ διατηροῦμε τὶς ἀναμνήσεις τῆς παλαιᾶς φιλίας μας, ἐννοῶ τοῦ κόσμου, τὸ ἔδειξε καθαρὰ ὀρίζοντας περιορι-

40. Ἔξ. 16, 3 καὶ 14, 11.

41. Δευτ. 21, 13.

νός γὰρ ἡμέρας», τουτέστι καιροῦ περίοδον βραχεῖάν τινα καὶ συνεσταλμένην. Τοιοῦτόν τινα νοῦν καὶ θεῖος ἡμῖν Μελφδός εἰσ-κεκόμιζεν εἰπὼν πρὸς τὴν ἐξ ἔθνων Ἐκκλησίαν «Ἄκουσον, θύ-γατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάβου τοῦ λαοῦ σου 5 καὶ οἴκου τοῦ πατρὸς σου· ὅτι ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου». – «Κλαύσασα τοίνυν τὸν πατέρα», φησί, «καὶ τὴν μητέρα μηνὸς ἡμέρας, ἔσται σου τότε γυνή». Ἀπαλλαττόμενοι γὰρ, ὡς ἔφην, τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς, τότε δὴ, τότε Θεῷ κολλώμεθα, καθ' ἑνωσιν δηλονότι τὴν πνευματικὴν. «Ὁ γὰρ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, 10 ἐν πνευμά ἐστιν».

Ἄλλ' ἔσται, φησί, «Ἐὰν μὴ θέλῃς αὐτήν, ἐξαποστελεῖς αὐτήν ἐλευθέραν, καὶ πράξει οὐ πραθήσεται ἀργυρίου». Ὅτε γὰρ δε-δυσσέδηκεν ἡ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴ καὶ αὐτῷ τὰς χεῖρας ἐπα-φεῖσα Χριστῷ, ὅτι πεπαρώνηκεν εἰς τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην, τότε 15 μεμίσθηται καὶ γέγονεν ἀνεθέλητος, μονονουχί δὲ καὶ τῆς θείας τε καὶ ἱεραῆς ἐστίας ἐξεπέμπετο. Πλὴν εἰς δουλείαν οὐ παραδέδοται, οὐδὲ οἷον πεπραμένη τῷ Σατανᾷ, τοῖς ἐκείνου θελήμασι παντελῶς ὑπενήνεκται· οὐ γὰρ λελάτρευκεν εἰδώλοις, καίτοι τῆς εἰς Χριστὸν οἰκειότητος ἀπολοισθήσας ὁ Ἰσραὴλ, ἀπομεμένηκε δὲ τὸν ἕνα καὶ 20 φύσει Θεὸν ὁμολογῶν τε καὶ προσκυνῶν, καὶ ἀγάπην τετήρηκε τὴν εἰς Μωσέα καὶ νόμον· οὐ γὰρ ἠθέτησεν αὐτὸν ὁ τῶν ὄλων Θεός, ὅτι τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ἠξιώθη ποτέ. Τοῦτο γὰρ ἡμᾶς διδάσκει λέγων· «Οὐκ ἀθετήσεις αὐτήν, ὅτι ἐταπεινώσας αὐτήν». «Ταπεινώσιν» γὰρ ἐνταῦθ' αὐτῆς φησι τὴν διαπαρθένευσιν, 25 ἥτοι τῆς πνευματικῆς συνάφειας τὸν τρόπον, δηλον δὲ ὅτι τῆς ἐν Χριστῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Περὶ τοῦ πολεμοῦντος πρὸς τοὺς ἐναντίους.

«Ἀναλάβετε ὄπλα καὶ ἀσπίδα», προσπεφώνηκέ τιςιν ὁ προ-30 φήτης Ἡσαΐας Παῦλός γε μὴν ὁ σοφώτατος «Ἐνδύσασθε», φη-

42. Ψαλμ. 44, 11-12.

43. Δευτ. 21, 14.

44. Α' Κορ. 6, 17.

σμένο χρόνο να κλαίμε· τριάντα ημέρες, δηλαδή μιὰ σύντομη και περιορισμένη χρονική περίοδο. Μιὰ τέτοια σκέψη μᾶς παρουσιάζει και ὁ θεῖος Ψαλμωδός, λέγοντας στήν ἕξ ἐθνῶν Ἐκκλησία: «Ἄκουσε, θυγατέρα, και πρόσεξε, και στήσε τὸ αὐτί σου, και λησιμόνησε τὸν λαό σου, καθὼς και τὴν οἰκία τοῦ πατέρα σου, και τότε ὁ βασιλιάς θὰ ἐπιθυμήσει τὴν ὁμορφιά σου»⁴². Ἄφοῦ κλάψει λοιπὸν τὸν πατέρα, λέγει, και τὴ μητέρα της ἕνα μήνα, τότε θὰ γίνεи γυναίκα σου⁴³. Δηλαδή, ὅταν ἀπαλλαγούμε, ὅπως εἶπα, ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου, τότε ἀκριβῶς ἀφοσιωνόμαστε στὸν Θεό, μὲ ἔνωση δηλαδή πνευματική. Γιατὶ λέγει: «Αὐτός πού προσκολλάτε στὸν Κύριο, εἶναι ἕνα πνεῦμα μὲ αὐτόν»⁴⁴.

Ἄλλ' ὅμως, λέγει, «ἐὰν δὲν τὴν θέλεις, να τὴν ἀφήσεις ἐλεύθερη, και να μὴ τὴν πωλήσεις μὲ χρήματα»⁴⁵. Ὅταν δηλαδή ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων διέπραξε τὴν ἀσέβεια και ἄπλωσε τὰ χέρια της στὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ὅταν φέρθηκε σὰν μεθυσιμένη πρὸς τὸν Κύριό της, τότε μισήθηκε και ἔγινε ἀνεπιθύμητη, και κατὰ κάποιον τρόπο ἐκδιώχθηκε και ἀπὸ τὴ θεία και ἱερὴ ἐστία. Ὅμως δὲν πρραδόθηκε σὲ δουλεία, οὔτε, σὰν πωλημένη στὸν Σατανᾶ, ὑποτάχθηκε ἐντελῶς στὰ θελήματα ἐκείνου. Γιατὶ δὲν λάτρευσε εἰδῶλα, ἂν και ἔξφυγε ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Χριστό, ἀλλὰ ἔξακολούθησε να ὁμολογεῖ και να προσκυνεῖ τὸν ἕνα κατὰ φύση Θεό, και διατήρησε τὴν ἀγάπη του στὸν Μωυσῆ και τὸν νόμο. Δηλαδή δὲν τὸν ἀπέριψε ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, ἐπειδὴ κάποτε εἶχε τιμηθεῖ μὲ τὴν ἀγάπη του. Αὐτὸ βέβαια μᾶς διδάσκει, λέγοντας: «Δὲν θὰ τὴν ἀρνηθεῖς, γιατί τὴν ταπεινώσες»⁴⁶. Και ταπεινώση ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν ἀφαίρεση τῆς παρθενίας της, δηλαδή τὸν τρόπο τῆς πνευματικῆς σχέσης της μὲ τὸν Χριστό, μέσω του ὁποῖου και μαζί με τὸν ὁποῖο ἡ δοξα πρέπει στὸν Θεὸ και Πατέρα, μαζί με τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

Γι' αὐτὸν πού πολεμᾶ τοὺς ἐχθρούς.

«Πάρτε ὅπλα και ἀσπίδες»⁴⁷, φώναξε σὲ κάποιους ὁ προφῆτης Ἡσαΐας. Ἄλλὰ και ὁ σοφάτατος Παῦλος λέγει: «Φορέστε τὴν πανο-

45. Δευτ. 21, 14.

46. Δευτ. 21, 14.

47. Ἡσ. 21, 5.

σίν, «τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ». Οἱ γὰρ Θεῶ γνώριμοι καὶ ἀρετῆς ἐρασταὶ καὶ ταῖς παγκάλαις ἐπιεικείαις σύντροφοι, καταστρατεύονται μὲν ὅτι μάλιστα γενικῶς ἀπάσης θεδήλου καὶ σαρκικῆς ἡδονῆς, ἀντεξάγουσι δὲ ὥσπερ ταῖς τοῦ διαβόλου δυστροπίαις τὸ 5 ἐρηρυσμένον ἐν πίστει, τὸ ἀκατάσειστον εἰς ὑπομονήν, τὸ εἰς πόνους τληπαθές, καὶ τὸ πρόθυμον εἰς φιλεργίαν, τὴν ἐφ' ἅπασι δηλονότι τῆς τεθναυμασμένοις. Ἄλλ' οὐκ ἄν, οἶμαι, τις εἰς τοῦτο ποτε πνευματικῆς εὐρωστίας ἀφίκοιτο μέτρον, ὡς καὶ τὴν οὕτω περιφανῆ καὶ παντὸς ὑπέκεινα θαύματος δόξαν ἐλεῖν, εἰ μὴ Χρι-
10 στὸν ἔχοι τὸν προασπίζοντα. Συναθλήσει δὲ πάντως καὶ συνέσται προθύμως τοῖς τὰ αὐτοῦ φρονεῖν ἡρημένοις καὶ τὴν δι' αὐτοῦ κάθαρσιν ἐπεπλουτηκόσιν, αὐχημά τε ποιεῖσθαι μεμελητηκόσιν τὸν ὀνειδιζμὸν αὐτοῦ. Καὶ γοῦν ὁ θεοσπέσιος Ψαλμωδός «Ὁ κοινοκῶν ἐν δοθηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου, ἐν σκέπη τοῦ Θεοῦ οὐρανοῦ
15 αὐλισθήσεται. Ἐρεῖ τῷ Κυρίῳ. Ἀντιλήπτωρ μου εἶ καὶ καταφυγή μου, ὁ Θεός μου, δοθητός μου, καὶ ἐλπῶ ἐπ' αὐτόν. Ὅτι αὐτὸς ρύσεται με ἐκ παγίδος θηρευτῶν, καὶ ἀπὸ λόγου ταραχῶδους». Ἀμείνους γὰρ ὅτι τῶν πολεμίων ἐσόμεθα, διασωῶντος τοῦ Θεοῦ, πιστὸς ἔσται λέγων αὐτός «Ὅτι ἐπ' ἐμὲ ἦλθε, καὶ ρύσομαι αὐτόν.
20 Κεκραῖζεται πρὸς με, καὶ ἐπακούσομαι αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ εἰμι ἐν θλίψει· ἐξελοῦμαι, καὶ δοξάσω αὐτόν».

Ἄλλ' ὄρα τὸ χρῆμα, καὶ δι' αὐτοῦ γραφόμενον τοῦ πανσόφου Μωσέως. Ἔφη γάρ· «Ἐὰν δὲ ἐξέλθῃς παραβαλεῖν εἰς τὸν πόλεμον ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου, καὶ φυλάξῃ ἀπὸ παντὸς πονηροῦ 25 ρήματος ἐὰν ἦ ἐν σοὶ ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἔστι καθαρὸς ἐκ ρύσεως αὐτοῦ νυκτός, καὶ ἐξελεύσεται ἔξω τῆς παρεμβολῆς, καὶ οὐκ εἰσελεύσει εἰς τὴν παρεμβολήν. Καὶ ἔσται τὸ πρὸς ἐσπέραν λούσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν ὕδατι, καὶ δεδυκότης ἡλίῳ, εἰσελεύσεται εἰς τὴν παρεμβολήν. Καὶ τόπος ἔσται σοὶ ἔξω τῆς παρεμβολῆς καὶ
30 ἐξελεύσῃ ἐκεῖ ἔξω· καὶ πάσσαλος ἔσται σοὶ ἐπὶ ζώνῃς σου. Καὶ ἔσται ὅταν διακαθιζάνῃς ἔξω, καὶ ὀρύξεις ἐν αὐτῷ, καὶ ἀπαγα-

48. Ἐφ. 6, 11.

49. Ψαλμ. 90, 1-3.

πλία του Θεού»⁴⁸. Οί γνωστοί δηλαδή στον Θεό και έραστές τής άρετῆς και σύντροφοι τών κατά πάντα άρίστων καλών άρετών, είναι ιδιαίτερα αντίθετοι γενικά έναντίον κάθε ανόσιας και σαρκικῆς ἡδονῆς, και αντίτασσουν κατά κάποιον τρόπο στις δυστροπίες του διαβόλου αυτό που είναι στηριγμένο στην πίστη, την άκλόνητη ύπομονή, την καρτερικότητα στους πόνους, και την προθυμία στην έκτέλεση όλων εκείνων που είναι άξιοθαύμαστα. Άλλά δέν νομίζω ότι κανείς μπορεί να φτάσει ποτέ σε τέτοιο σημείο πνευματικῆς ευεξίας, ώστε να κατακτήσει και την περίφημη και πέρα από κάθε θαύμα δόξα, αν δέν έχει τον Χριστό να τον υπερασπίζεται. Και αγωνίζεται όπωσδήποτε και θρίσκειται με προθυμία μαζί με εκείνους που προτιμούν να πιστεύουν τα δικά του και διακρίνονται για την κάθαρση μέσω αυτού, και φρόντισαν να κάνουν καύχημά τους τον όνειδισμό του. Λέγει λοιπόν ο θεοσπέσιος Ψαλμωδός «Έκείνος που κατοικεί κάτω από τη βοήθεια του Ύψίστου, θα αναπαύεται κάτω από την προστασία του Θεού του ούρανού. Θα πει στον Κύριο· Είσαι βοηθός μου, και καταφύγιό μου. Είναι βοηθός μου και θα έλπίζω σ' αυτόν. Γιατί αυτός θα με γλυτώσει από την παγίδα εκείνων που επιδιώκουν να με συλλάβουν και από τα συκοφαντικά λόγια»⁴⁹. Και είναι άξιόπιστος ο ίδιος όταν λέγει ότι θα γίνουμε άνώτεροι από τους έχθρούς, επειδή μās προφυλάσσει ο Θεός: «Γιατί ἦρθε σε μένα και θα τον σώσω. Και όταν με επικαλείται, θα τον άκούσω. Θα είμαι μαζί του στη θλίψη του. Θα τον έλευθερώσω και θα τον δοξάσω»⁵⁰.

Πρόσεχε όμως ότι το ίδιο γράφει και ο πάνσοφος Μωυσῆς. Λέγει λοιπόν «Όταν βγεις να συγκρουσθεις σε πόλεμο με τους έχθρούς, να προφυλαχθεις από κάθε κακό πράγμα. Έάν υπάρχει σε σένα άνθρωπος που δέν είναι καθαρός από νυχτερινή ρεύση, να βγει έξω από τον καταυλισμό, και να μη μπει σ' αυτόν. Κατά το βράδυ να λούσει το σώμα του με νερό, και όταν δύσει ο ἥλιος να μπει στον καταυλισμό. Και να υπάρχει όρισμένος τόπος για σένα και να βγαίνεις εκεί για τις σωματικές σου ανάγκες. Και να υπάρχει στη ζώνη σου ένας πάσσαλος, και όταν πρόκειται να καθισεις εκεί να

50. Ψαλμ. 90, 14-15.

γῶν καλύψεις τὴν ἀσχημοσύνην σου ἐν αὐτῷ. Ὅτι Κύριος ὁ Θεός σου ἐμπεριπατεῖ ἐν τῇ παρεμβολῇ σου, ἐξελέσθαι σε καὶ παραδοῦναι τὸν ἐχθρόν σου εἰς τὰς χεῖράς σου. Καὶ ἔσται ἡ παρεμβολή σου ἁγία, καὶ οὐκ ὀφθήσεται ἐν σοὶ ἀσχημοσύνη πράγματος, καὶ
5 ἀποστρέψει ἀπὸ σοῦ».

Ἀκούεις ὅτι τοὺς καταναενιεύεσθαι τῶν ἐχθρῶν καὶ εὐδοκιμεῖν ἐθέλοντας, ἀπαλλάττεσθαι χρῆ παντός μολυσμοῦ; Ἡ πάλη γὰρ ἡμῶν, οὐ «πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους, πρὸς τὰ
10 πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις», αἱ τὸν ἀνθρώπινον ἀκριδῶς κατασκέπτονται βίον, καὶ τῆς ἐκάστου ζωῆς πολυπραγμονοῦσι τὸν τρόπον. Δεῖ δὴ οὖν ἀμώμητόν τε καὶ ἀνεπίληπτον ἡμᾶς ποιεῖσθαι τὴν πολιτείαν, ἵνα μὴ τοῖς παρ' ἐκείνων ἐγκλήμασιν ὑποφέρηται. Καὶ γὰρ καὶ ἐχθρός ἐστι καὶ ἐκδικητῆς ὁ
15 τῆς ἁμαρτίας πατήρ. Οἱ μὲν οὖν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, νόμῳ πολέμου καὶ μάχης ἀνεγειρόμενοι τοῖς ἐχθροῖς, τὰς εἰς σῶμα πληγὰς ἤτοι δέχονται τυχόν, ἤγουν ἐτέροις ἐπάγουσιν, ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτω. «Τὰ γὰρ ὄπλα ἡμῶν οὐ σαρκικά», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οὐκοῦν οὐδὲ εἰς σάρκα πληττόμεθα, ἀλλ' εἰς νοῦν καὶ καρδίαν εἰσδε-
20 χόμενοι τὰς ἐπιθυμίας καὶ εἰς τὰ τῆς φιλοσαρκίας διαπίπτοντες πάθη. Χρῆ τοίνυν ἡμᾶς παντευχίαις ἐνηρμόσθαι ταῖς πνευματικαῖς, καὶ τῇ ἄνωθεν χάριτι περιφράττεσθαι, καὶ εἰς ὅσον οἶόν τε τὸν νοῦν ἔξω βέλους νοητοῦ ποιεῖσθαι παντός. Περιεσόμεθα γὰρ ὡδὶ τῶν ἀνθεστηκότων, καὶ πέρα παντός ἰέντες πάθους, ἀδι-
25 αλώδητον τῷ Θεῷ τὸ τῆς ψυχῆς τηρήσομεν κάλλος. Ταύτη τοι φησὶν ὁ νόμος· «Ἐὰν δὲ ἐξέλθῃς παρεμβαιεῖν εἰς πόλεμον ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου, καὶ φυλάξῃ ἀπὸ παντός ρήματος πονηροῦ», τουτέστιν αἰτίας ἀπάσης ἀποτάτω ποιεῖ σαυτὸν, μηδεὶς ἔσται κατὰ σοῦ λόγος ἀληθῆς ἐπ' αἰσχίῳ τε καὶ διαβεβλημένῳ πράγματι,

51. Δευτ. 23, 10-15.

52. Ἐφ. 6, 12.

άνοίγεις ένα λάκκο με τον πάσσαλο, και όταν φεύγεις να σκεπάζεις την ακαθαρσία σου με αυτόν. Γιατί ο Κύριος και Θεός σου περπατά στον καταυλισμό σου, για να σε ἐλευθερώσει και να παραδώσει τον ἐχθρό σου στα χέρια σου. Γι' αυτό πρέπει ο καταυλισμός σου να είναι ἅγιος και να μὴ ὑπάρχει σ' αὐτόν κανένα ἄσχημο πράγμα, και ἀπομακρυνθεῖ ἔτσι ἀπὸ σένα»⁵¹.

Ἄκουσ ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἐπιχειροῦν κάτι παράτολμο ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν και θέλουν να εὐδοκιμοῦν, πρέπει να εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε μολυσμός. Γιατί λέγει, «ἡ πάλη ἢ δική μας δὲν γίνεται πρὸς σάρκα και αἷμα, ἀλλὰ πρὸς τὶς ἀρχές και τὶς ἐξουσίες, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκοτεινοῦ κόσμου, πρὸς τὰ πονηρὰ πνεύματα στοὺς οὐρανοὺς»⁵², οἱ ὁποῖες (ἐξουσίες) ἐπιβουλεύονται ἀκριδῶς τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, και ἀσχολοῦνται με τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τοῦ καθενός. Πρέπει δηλαδή να ἔχουμε ἀμεμπτη και ἀδιάβλητη συμπεριφορά, για να μὴ ὑποκύπτει στὰ ἐγκλήματα ἐκείνων. Γιατί ὁ πατέρας τῆς ἁμαρτίας και ἐχθρὸς εἶναι και ἐκδικητής. Ἐκεῖνοι βέβαια ποὺ σ' αὐτόν τὸν κόσμο ἐπιτίθενται στοὺς ἐχθροὺς με τὸν νόμο τοῦ πολέμου και τῆς μάχης, ἢ δέχονται ἐνδεχομένως τὶς πληγὲς στὸ σῶμα τους, ἢ τὶς προκαλοῦν στοὺς ἄλλους, σὲ μᾶς ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο. «Γιατί τὰ ὄπλα μας δὲν εἶναι σαρκικά»⁵³, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Γι' αὐτὸ δὲν πληγωνόμαστέ στὸ σῶμα, ἀλλὰ στὸν νοῦ και στὴν καρδιά, δεχόμενοι μέσα μας τὶς ἐπιθυμίες και πέφτοντας στὰ πάθη τῆς φιλοσοφίας. Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς να ἐξοπλισθοῦμε με τὶς πνευματικὲς πανοπλίες, να περιφραχθοῦμε ὀλόγυρα με τὴν οὐράνια χάρη, και να βγάλουμε τὸν νοῦ μας, ὅσο εἶναι δυνατόν, ἔξω ἀπὸ κάθε θέλος νοητό. Γιατί με τὸν τρόπο αὐτόν θὰ νικήσουμε αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐμποδίζουν, και προχωρώντας πέρα ἀπὸ κάθε πάθος, θὰ διατηρήσουμε τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς ἀβλαβὲς για τὸν Θεό. Αὐτὰ ἀκριδῶς λέγει ὁ νόμος: «Ἐὰν θγείς για να συγκρουσθεῖς σὲ πόλεμο με τοὺς ἐχθροὺς σου, να φυλαχθεῖς ἀπὸ κάθε κακὸ λόγο»⁵⁴, δηλαδή να κρατήσεις τὸν ἑαυτὸ σου μακριὰ ἀπὸ κάθε κολάσιμη πράξη, να μὴ ὑπάρξει ἐναντίον σου λόγος ἀληθινὸς για κάτι αἰσχρὸ και συκοφαντικὸ. Ν' ἀποφύγεις τὴν

53. Β' Κορ. 10, 4.

54. Δευτ. 23, 10.

παραιτοῦ τὴν κατάρρησιν τὴν ἐφωτῶσιν καὶ ἀργεῖτω κατὰ σοῦ πᾶν ῥῆμα πονηρόν.

Ὅτι δὲ ἡμᾶς καὶ τῆς σαρκικῆς ἀκαθαρσίας ἀποφορτίζεσθαι
 5 χρὴ τὰ ἐγκλήματα, παρέδειξεν αἰνιγματωδῶς τὸν ἐκ ῥύσεως αὐ-
 τοῦ μεμολυσμένον ἕξω μὲν ἰέναι τῆς παρεμβολῆς ἐπιτάττων ἀπο-
 λούεσθαι δεῖν ὕδατι πρὸς ἑσπέραν, ὑπονοσεῖν δὲ οὕτως οἴκοι τε
 λουπὸν καὶ εἰς αὐτὴν, εἰ θούλοιτο, τὴν παρεμβολήν. Εἶτα τί τὸ
 10 χρῆμα, καὶ τίς ἂν γένοιτο τῶν τοιούτων ὁ νοῦς, διεπιεῖν πειράσο-
 μαί. Εἰ γὰρ γένοιτό τις ἀνθρώπινος μολυσμὸς βραχὺ πρὸς τὸ ἀναγ-
 λον ἐπιθυμίας, ὅσον μὲν ἦκεν εἰς τοῦτο τῆς τῶν ἁγίων πληθῦς
 ἀπονοσφίζεσθαι δεῖν, δεδικαίωκεν ὁ Δεσπότης, καὶ τοῖς ἀκαθάρ-
 15 τοις τὸν καθαρὸν οὐκ εἶ συναυλίζεσθαι. Ἀφήσει γὰρ σὺδαμῶς
 ἀνεπίπληκτον ἐν ἡμῖν τὴν καταφθείρουσαν ἁμαρτίαν. Ἀλλ' εὐρη-
 20 σομεν ἐν Χριστῷ τὴν κάθαρσιν, ὕδατί τε διαγιγνόμενοι, κατὰ γέ-
 φημι τό, «Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε». Τοῦτο δρῶντες τὸ πρὸς
 ἑσπέραν, τουτέστιν ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, ὁ δὴ καὶ πεπε-
 ρασμένον κατίδοι τις ἂν ἐπὶ ταῖς τῶν ἁγίων ἀγέλαις. Οἱ γὰρ ταῖς
 ἐκτόποις φιλοσαρκίαις μεμολυσμένοι, οἱ τῆς τῶν ἁγίων πληθῦς
 25 καὶ παρεμβολῆς ἕξω μένοντές ποτε, οἱ πόρρω που τῆς ἱερᾶς ἀγέ-
 λης, τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πεπλουτηκότες κάθαρσιν, γε-
 γόνασιν ἐγγύς οἱ μακράν, κοινωνοὶ τῶν ἁγίων ἀποδεδειγμένοι,
 καὶ συμπολίται λοιπὸν καὶ συμμετοχοὶ τῆς ἐλπίδος, ἐν καιρῷ
 30 δηλονότι τῆς ἐπιδημίας τῆς οἰονεῖ πως ἐν ἑσπέρα καὶ πρὸς αὐταῖς
 γενομένης ταῖς τοῦ παρόντος αἰῶνος δυσμαῖς. Δεῖν μὲν οὖν ἔφη,
 τοὺς τὴν ἐν Χριστῷ κάθαρσιν ἐμπορευομένους ἀποκρούεσθαι φι-
 λεῖν τὰ ἐκ τῆς φιλοσαρκίας ἐγκλήματα.

Ἐἴτα ἔσται σοι, φησὶν, «καὶ τόπος ἕξω τῆς παρεμβολῆς, καὶ
 ἐξελεύσῃ ἐκεῖ ἕξω, καὶ πάσσαλος ἔσται ἐπὶ τῆς ζώνης σου. Καὶ
 30 ἔσται ὅταν διακαθιζάνῃς ἕξω καὶ θρύξεις ἐν αὐτῷ, καὶ ἐπαγαγὼν
 κατακαλύψεις τὴν ἀσχημοσύνην σου ἐν αὐτῷ. Ὅτι Κύριος ὁ Θε-
 ὸς σου ἐμπεριπατεῖ ἐν τῇ παρεμβολῇ σου, ἐξελέσθαι σε καὶ παρα-

κατηγορία για ό,τιδήποτε, και να μη υπάρχει έναντίον σου κανένας κακός λόγος.

“Ότι όμως εμείς πρέπει να απαλλαγούμε ακόμα και από τις κατηγορίες της σαρκικής ακαθαρσίας, μās τὸ ὑπέδειξε με τρόπο αίνιγματικό, διατάζοντας αὐτὸν πού εἶναι μολυσμένος ἀπὸ ῥύση, ὅτι πρέπει νὰ βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ καὶ νὰ πλένεται με νερὸ τὸ βράδυ, καὶ ἔτσι νὰ ἐπιστρέφει στὴν οἰκία του, καὶ, ἂν θέλει, καὶ στὸν καταυλισμὸ. Ἄλλὰ τί σημαίνει τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καὶ ποιὸ εἶναι τὸ νόημά του, θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ πῶ. Ἐν δηλαδή συμβεῖ κάποιος ἀνθρώπινος μολυσμὸς, πού κλίνει τὸν νοῦ λίγο ἀντίθετα, καὶ ἐπιτρέπει τὴν εἴσοδο στὶς ἐπιθυμίες τοῦ κακοῦ, πρέπει, ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατόν, νὰ ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων αὐτὸν βέβαια ὁ Δεσπότης τὸν δικαιώνει, ἀλλὰ δὲν ἀφήνει τὸν καθαρὸ νὰ συναναστρέφεται με τοὺς ἀκάθαρτους. Με κανένα τρόπο δηλαδή δὲν ἀφήνει χωρὶς ἐπίπληξη μέσα μας τὴν ἁμαρτία πού διαφθείρει. “Ὅμως βρίσκουμε τὴν κάθαρση με τὸν Χριστό, ἔξαγνιζόμενοι με νερὸ, σύμφωνα δηλαδή με τὸ: «Λουθηθεὶτε καὶ καθαιοθηθεὶτε»”. Καὶ αὐτὸ νὰ τὸ κάνουν πρὸς τὸ βράδυ, δηλαδή στοὺς ἔσχατους καιροὺς τοῦ αἰῶνα, τὸ ὁποῖο καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ δεῖ νὰ πραγματοποιεῖται στὰ πλήθη τῶν ἁγίων. Πράγματι, ἐκεῖνοι πού εἶχαν μολυνθεῖ ἀπὸ τὶς κακὲς φιλοσαρκίες, οἱ ὁποῖοι κάποτε ἔμεναν ἔξω ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων καὶ ἦταν ἀπομακρυσμένοι ἀπὸ τὸ ἱερὸ πλῆθος, δεχόμενοι τὴν κάθαρση με τὸ ἅγιο βάπτισμα, ἐκεῖνοι πού βρίσκονταν μακριά, βρέθηκαν κοντὰ, γινόμενοι κοινωνοὶ τῶν ἁγίων, καὶ βέβαια καὶ συμπολίτες καὶ συμμετοχοὶ τῆς ἐλπίδας, τὸν καιρὸ δηλαδή τῆς ἐλεύσεως (τοῦ Κυρίου), ἡ ὁποία θὰ γίνεῖ πρὸς τὸ βράδυ καὶ πρὸς τὰ δυσμὰ τοῦ παρόντος κόσμου. Εἶπε λοιπόν, ὅτι πρέπει, αὐτοὶ πού ἐπιδιώκουν τὴν ἐν Χριστῷ κάθαρση, νὰ θέλουν νὰ ἀποκρούουν τὰ ἁμαρτήματα τῆς φιλοσαρκίας.

Ἄλλὰ, λέγει, «Θὰ ὑπάρχει ὁρισμένος τόπος γιὰ σένα ἔξω ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ, καὶ θὰ βγαίνεις ἔξω ἔχοντας στὴ ζώνη σου ἓνα πάσσαλο. Καὶ ὅταν πρόκειται νὰ καθίσεις ἔξω (γιὰ τὴ σωματικὴ σου ἀνάγκη), θὰ ἀνοίξεις λάκκο με τὸν πάσσαλο, καὶ φεύγοντας θὰ καλύψεις τὴν ἀσχημοσύνη σου μέσα στὸν λάκκο. Γιατὶ ὁ Κύριος καὶ

δοῦναι τὸν ἐχθρόν σου εἰς τὰς χεῖράς σου. Καὶ ἔσται ἡ παρεμβολή σου ἁγία, καὶ οὐκ ὀφθήσεται ἐν σοὶ ἀσχημοσύνη πράγματος». Παραιτεῖσθαι γὰρ ὅτι μάλιστα πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας πρέπει ἄν, ὡς ἔφην, τοὺς κατανδρίζεσθαι τῶν νοητῶν ἐπιθυμοῦντας ἐχθρῶν.

5 Ἐπειδὴ δὲ πολλὰ πταίομεν ἅπαντες, καὶ νοσεῖ μὲν ἡ ἀνθρώπου φύσις τὸ εὐδόλισθον εἰς τὸ πλημμελές, «συνήσι δὲ οὐδεὶς παραπτώματα», κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν, εἰ δὲ γένοιτο, φησί, μὴ τῶν ἐμφύτων καὶ ἐν ἡμῖν ἀκαθαρσιῶν μονονουχί περιθραύεσθαι καὶ ἀλίσκεσθαι τι νενοσηκότας τῶν ἔξω νόμου καὶ ζωῆς

10 ἁγιοπρεποῦς (ἐνοικεῖ γὰρ τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος), πρῶτον μὲν μὴ ἐναργῶς καὶ ἀκρύπτως, μήτε μὴν ἐν ὄψει πολλῶν τὰ ἐκ τῆς ἀρρωστίας παρακείσθω πταίσματα, ἀλλ' οἷον ἔξω καὶ λεληθότως καὶ ὡς ἀνωτάτω τῆς παρεμβολῆς, εἴτα ταῖς ἐπανορθοσιαῖς τούτων καλυπτέσθω, φησί· «Σοφοὶ γὰρ κρύψουσι

15 τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνας», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Καταλήγοντες δὲ τῶν πλημμελημάτων καὶ ταῖς εἰς τὸ ἄμεινον ροπαῖς ἀναστοιχειοῦντες τρόπον τινὰ τὸν νοῦν, εἰς τὸ δεῖν ἐλέσθαι τὸ ὠφελοῦν, ἐκ μέσου ποιούμεθα τῶν ἤδη προεπτιασμένων τὸ ἀκαλλές, καὶ τὴν κάκοσμον ἁμαρτίαν ταῖς τῶν ἐφεξῆς εὐωδίαῖς νικήσαντες, εἰσε-

20 λευσόμεθα πάλιν εἰς τὴν τῶν ἁγίων παρεμβολήν, τουτέστιν εἰς τὴν τῶν πρωτοτόκων Ἐκκλησίαν.

Ἐν Χριστῷ δὲ καὶ τοῦτο διαπεραίνεται. Καὶ τίνα τρόπον; Εἰ λάβομεν τὸν ἑαυτὸν σταυρόν, κατὰ τὴν αὐτοῦ φωνήν, γοργῶ καὶ εὐζωνοτάτῳ κεχηρμένοι φρονήματι. Τὸ γὰρ ἔχειν ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ

25 ζωστήρος πάσσαλον, ἤγουν τὸ ξύλον, τοῦτο δὴ πού τάχα πλαγίως ἡμῖν ὑπαινίττεται. Πνευματικὸς οὖν ὁ νόμος, καὶ τῶν νοητῶν τὴν ὑποτύπωσιν ποιεῖσθαι φιλεῖ τὰ σωματικά. Οὐ γὰρ ἔσμεν ἐν ἀκαθαρσίαις, ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦτο πεποιηκότος Θεοῦ, εἰς ἀφεδρωῖνας ἰέντες καὶ περιπτωμάτων τῶν ἀπὸ γαστροῦ ἑαυτοὺς ἀπαλλάττον-

30 τεσ, ἀλλ', ὡς ἔφην ἁρτίως, τύποι καὶ εἰκόνες τῶν νοητῶν εἶεν ἄν

56. Δευτ. 23, 12-14.

57. Ἰακ. 3, 2.

58. Γέν. 8, 21.

59. Ψαλμ. 18, 13.

Θεός σου περπατᾷ στὸν καταυλισμό σου γιὰ νὰ σὲ ἐλευθερώσει καὶ νὰ παραδώσει τὸν ἔχθρό σου στὰ χέρια σου. Καὶ πρέπει ὁ καταυλισμός σου νὰ εἶναι ἅγιος καὶ νὰ μὴ δεῖ τίποτε ἄσχημο σὲ σένα»⁵⁶. Ὅπως δηλαδὴ εἶπα, πρέπει νὰ παραιτοῦνται ἀπὸ κάθε εἶδος ἀκαθαρσίας ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ νικήσουν τοὺς νοητοὺς ἔχθρους. Ἐπειδὴ ὅμως ὅλοι μας κάνουμε πολλὰ πταίσματα⁵⁷, καὶ ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου γλιστρᾷ εὐκόλα πρὸς τὴν ἁμαρτία⁵⁸, καὶ «κανέννας δὲν συναίσθάνεται τὰ παραπτώματά του»⁵⁹, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ψαλμωδοῦ, ἐὰν συμβεῖ, λέγει, μὰ ἀπὸ τίς ἔμφυτες ἀκαθαρσίες καὶ σὲ μᾶς, κατασυντριβόμαστε κατὰ κάποιο τρόπο καὶ συλλαμβανόμαστε νὰ ἔχουμε κολλήσει κάποια ἄρρώστια ἀπὸ ἐκεῖνες τίς ἔξω ἀπὸ τὸν νόμο καὶ τὴν ἁγιοπρεπῆ ζωὴ. Γιατί ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας κατοικεῖ στὰ μέλη τοῦ σώματός μας⁶⁰, στὴν ἀρχὴ ὄχι φανερά ἀλλὰ κρυφά, χωρὶς τὰ πταίσματα τῆς ἀρρώστιας μας νὰ γίνονται ὄρατά ἀπὸ τὰ μάτια τῶν πολλῶν, ἀλλὰ κατὰ κάποιο τρόπο ἔξω καὶ κρυφά, καὶ σὰν νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν καταυλισμό, ἀλλὰ μὲ τίς ἐπανορθώσεις τους, λέγει, νὰ καλύπτονται. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «οἱ σοφοὶ καλύπτουν τίς ντροπές τους»⁶¹. Ὅταν λοιπὸν σταματᾶμε τὰ ἁμαρτήματά μας καὶ ἀναπλάθοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὸν νοῦ μας μὲ τίς κλίσεις πρὸς τὸ καλύτερο, στὸ νὰ προτιμᾷ αὐτὸ ποὺ ὠφελεῖ, βγάζουμε ἀπὸ τὴ μέση τὴν ἀσχήμα τῶν πταισμάτων ποὺ ἤδη ἔχουμε διαπράξει, καὶ ἀφοῦ νικήσουμε τὴ δύσοσμη ἁμαρτία, στὸ ἔξης μὲ εὐωδίες, θὰ μποῦμε πάλι στὸν καταυλισμὸ τῶν ἁγίων, δηλαδὴ στὴν Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων.

Κι' αὐτὸ ὅμως ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; Ἐὰν σηκώσουμε τὸν σταυρὸ μας, σύμφωνα μὲ τὰ δικά του λόγια⁶², ἔχοντας γοργὸ καὶ ἐλαφρὰ ζωσμένο φρόνημα. Γιατί τὸ νὰ ἔχουμε στὴ ζώνη μας πάσσαλο, δηλαδὴ ξύλο, αὐτὸ ὑπαινίσσεται σὲ μᾶς μὲ τρόπο πλάγιο. Ὁ νόμος λοιπὸν εἶναι πνευματικός, καὶ ἀρέσκειται στὸ νὰ κάνει τὴν ὑποτύπωση τῶν νοητῶν μὲ τὰ σωματικά. Γιατί δὲν βρισκόμαστε σὲ ἀκαθαρσίες, κάνοντάς το αὐτὸ κάτω ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ Θεοῦ, πηγαίνοντας στὸ ἀποχωρητήριο καὶ ἀπαλλάσσοντας τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὰ περιπτώματα τῆς κοιλιάς μας. Ἀλλά,

60. Ρωμ. 7, 14-17.

61. Παρμ. 10, 14.

62. Ματθ. 16, 24.

καὶ τὰ ἐν αἰσθήσει κείμενα. Δεῖ δὴ οὖν ἡμᾶς καταχωννύειν τὰς ἀκαθαρσίας, ὅτι «Κύριος ὁ Θεὸς περιπατεῖ ἐν τῇ παρεμβολῇ». Ἐνοικεῖ γὰρ ἐν ἡμῖν καὶ ἐμπεριπατεῖ Χριστός, κἂν ἄσημον ἴδη πρᾶγμα καὶ ἀκαλλῆς ἐν ἡμῖν, ἐπανίσταται παραχρῆμα, «Ἁγίον 5 γὰρ Πνεῦμα σοφίας φεύξεται δόλον», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων». Εἰ δὲ εὐρίσκει καθαρούς καὶ διεσμηγμένους, καὶ παθῶν ἀμείνους καὶ μολυσμῶν, ἐνοικήσει προθύμως, καὶ ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν ἀπαλλάξει. Τοιγάρτοι φησὶν «Ἁγιοὶ ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος». Καὶ πάλιν «Ἐξέλθετε 10 ἐκεῖθεν, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἄπτεσθε, κἀγὼ εἰσδέξομαι, λέγει Κύριος». Ἐκκαθαρμένους γὰρ οὕτω προσδέξεται χαίρων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

15

Περὶ τῶν λίθων κεκονιαμένων.

α'. Σοφὸς ἦν ἄγαν ὁ θεοπέσιος Παῦλος παιδαγωγεῖσθαι λέγων τοὺς ἀρχαιότερους διὰ τῶν Μωσέως γραμμάτων ἐπὶ τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Ἔχει γὰρ ἄδε τὸ χρῆμα, καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος Περιτρέποντες μὲν γὰρ εἰς ἀλήθειαν τὰ διὰ Μωσέως τεθεσπισμέ- 20 να παγκάλην οὕσαν ἐν αὐτοῖς τὴν θεωρίαν εὐρήσομεν. Καὶ ἀπριξ ὥσπερ ἡμμένοι τοῦ γράμματος, καὶ τῶν ἐν τύποις οὐ μεθιέμενοι λοιπόν, ἀκονοσόμεθα τοῦ προφήτου λέγοντος «Λίαν ἐβαθύνατε εἰς κάθισιν». Οὐδὲν γὰρ ἐγγεγραμμένον καὶ ὄνησιφόρον ἀληθῶς ἐν γε ταῖς σκιαῖς εὐρήσομεν, ἀνέγκλητον δὲ παντελῶς ἀποφανοῦμεν 25 τὴν ἐντολήν. Ταύτη τοι καὶ ὁ θεοπέσιος Μωσῆς κάλυμμα ἐτίθει ἐπὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, κατασσημαίνων, οἷμαί που, τοῖς νουνεχέστεροις, ὅτι διπλοῦς ὁ νόμος καὶ ἔστι μὲν ἐσωτάτω τὸ ἀληθές, ἐπενήνεκται δὲ προσώπου δύνῃν ἢ σκιά, καὶ περιττὸν ἐπίδημα τοῖς κεκρυμμένοις ἐστὶ τὰ ἐξωφανῆ. Διδάσκει τοίνυν ἡμᾶς ἐν τῷ Δευ- 30 τερονομίῳ Μωσῆς, ὅτι τῆς νέας καὶ ἐν Χριστῷ διαθήκης οἱ μυστα-

ὅπως εἶπα ἤδη, ἀκόμα καὶ αὐτὰ πού εἶναι αἰσθητὰ, ἀποτελοῦν τύπους καὶ εἰκόνες τῶν νοητῶν. Πρέπει λοιπὸν νὰ παραχώνουμε τίς ἀκαθαρσίες, γιατί «στὸν καταυλισμὸ περπατᾷ ὁ Κύριος καὶ Θεός»⁶⁵. Ἐνῶ καὶ μέσα σὲ μᾶς κατοικεῖ καὶ περπατεῖ ὁ Χριστός, κι' ἂν δεῖ κάποιον ἄσχημο καὶ ἀπρεπὲς μέσα μας, ἀμέσως ἐξανίσταται. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «τὸ ἅγιο Πνεῦμα τῆς σοφίας ἀποφεύγει τὸν δόλο καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοὺς ἀνόητους λογισμοὺς»⁶⁶. Ἐνῶ ὅμως μᾶς βρεῖ καθαρὸς καὶ πλυμένος καλὰ καὶ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ μολυσμοὺς, κατοικεῖ πρόθυμα μέσα μας καὶ μᾶς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὸ χέρι τῶν ἐχθρῶν. Γι' αὐτὸ ἀκριδῶς λέγει· «Νὰ εἴσαστε ἅγιοι, γιατί καὶ ἐγὼ ἅγιος εἶμαι»⁶⁷. Καὶ πάλι· «Βγεῖτε ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ μὴ ἀγγίζετε ἀκάθαρτο, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς δεχθῶ, λέγει ὁ Κύριος»⁶⁸. Καθαρισμένοι λοιπὸν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν, θὰ μᾶς δεχθεῖ μὲ χαρὰ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο ἡ δόξα πρέπει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζί μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Γιὰ τοὺς ἀσβεστωμένους λίθους.

1. Ἦταν πολὺ σοφὸς ὁ θεσπέσιος Παῦλος ὅταν ἔλεγε, ὅτι οἱ παλαιότεροι διαπαιδαγωγοῦνταν πρὸς τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ μὲ τὰ συγγράμματα τοῦ Μωυσῆ. Γιατί τὸ πρᾶγμα ἔχει ἔτσι, καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀληθινός. Πραγματικὰ, μεταφέροντας στὴν ἀλήθεια αὐτὰ πού θεοπίσθησαν ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, θὰ δοῦμε ὅτι ἡ διδασκαλία τους εἶναι πανάριστη, καὶ παραμένοντας κατὰ κάποιον τρόπο προσκολλημένοι στὸ γράμμα καὶ μὴ ἀφήνοντας ὅσα λέγονται μὲ τύπους, θὰ ἀκούσουμε τὸν προφήτη νὰ λέγει· «Καθίσατε πάρα πολὺ χρόνον»⁶⁹. Γιατί πραγματικὰ δὲν θὰ βροῦμε τίποτε τὸ ὀρθὸ καὶ ὠφέλιμο στὶς σκιές, καὶ θὰ ἀποδείξουμε ἐντελῶς ἀμεμπτη τὴν ἐντολή. Γι' αὐτὸ ἀκριδῶς καὶ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς ἔβαζε κάλυμμα στὸ πρόσωπό του, δείχνοντας καθαρὰ, νομίζω, σ' αὐτοὺς πού εἶναι πιὸ συνετοί, ὅτι ὁ νόμος εἶναι διπλός. Ἡ ἀλήθεια δηλαδὴ βρῖσκεται πολὺ βαθειά, καὶ παρουσιάζεται ἡ σκιά ὡς πρόσωπο αὐτῆς, καὶ αὐτὰ πού φαίνονται ἐξωτερικὰ ἀποτελοῦν περιττὸ περίβλημα αὐτῶν πού εἶναι κρυμμένα. Μᾶς διδάσκει λοιπὸν ὁ Μωυσῆς στὸ Δευτερονόμο, ὅτι οἱ διδάσκαλοι τῆς

66. Λευϊτ. 26, 12. Ἦσ. 52, 11. Β' Κορ. 6, 17.

67. Ἰερ. 30, 8.

γαγοί, λαλήσουσι μὲν κατὰ καιρούς τὸν δι' αὐτοῦ λόγον, παιδαγωγήσουσι δὲ πρὸς ἀλήθειαν καὶ φανερωτέραν τοῦ γραμματος ποιήσονται τὴν ἀφήγησιν, πνευματικώτερον ἐρμηνεύοντες

Γέγραπται δὲ οὕτω «Καὶ προσέταξε Μωσῆς καὶ ἡ γερουσία
5 Ἰσραὴλ, λέγων· Φυλάσσετε πάσας τὰς ἐντολάς ταύτας, ἃς ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον· καὶ ἔσται ἡ ἂν ἡμέρα διαβῆτε τὸν Ἰορδάνην, εἰ τὴν γῆν ἣν Κύριος ὁ Θεὸς σου δίδωσί σοι, καὶ στήσεις σεαυτῶ λίθους μεγάλους, καὶ κονιάσεις αὐτοὺς κονία, καὶ γράψεις ἐπὶ τῶν λίθων πάντας τοὺς λόγους τοῦ νόμου τούτου, ὡς ἂν διαβῆτε
10 τὸν Ἰορδάνην, ἡνίκα ἂν εἰσέλθῃς εἰς τὴν γῆν ἣν Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου δίδωσί σοι, γῆν ρέουσαν γάλα καὶ μέλι, ὃν τρόπον εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρω σου σοί. Καὶ ἔσται ἐὰν διαβῆτε τὸν Ἰορδάνην, στήσετε τοὺς λίθους τούτους, οὓς ἐγὼ ἐντέλλομαι σήμερον, ἐν ὄρει Γαιθά, καὶ κονιάσεις αὐτοὺς κονία,
15 καὶ οἰκοδομήσεις ἐκεῖ θυσιαστήριον Κυριῷ τῷ Θεῷ σου, θυσιαστήριον ἐκ λίθων οὐκ ἐπιβαλεῖς ἐπ' αὐτοὺς σίδηρον. Λίθους ὀλοκλήρους οἰκοδομήσεις τὸ θυσιαστήριον Κυριῷ τῷ Θεῷ σου. Καὶ ἀνοίσεις ἐπ' αὐτοὺς ὀλοκαντώματα Κυριῷ τῷ Θεῷ σου, καὶ θύσεις θυσίαν σωτηρίου, καὶ φάγη καὶ ἐμπλησθήσῃ καὶ εὐφρανθήσῃ
20 ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου. Καὶ γράψεις ἐπὶ τῶν λίθων τούτων πάντα τὸν νόμον τοῦτον». Ἄθρει δὴ μοι πάλιν ὅτι ποιεῖσθαι προστέταχεν οὐ πάρεργον τοὺς ἐπὶ γε τοῖς ἔσομένοις παρ' αὐτοῦ λόγους, πλείστης ὄσης ἐπιμελείας αὐτοὺς ἀξιούν. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Ἐκαστα δὲ ἂν μέρος ὡς ἐνι
25 διατρανοῦν εὐμάλα πειράσσομαι.

β'. Εἰ γὰρ γένοιτο, φησί, διαβῆναι ἡμᾶς τὸν Ἰορδάνην, εἰσελάσαι δὲ καὶ εἰς τὴν τριπόθητον τῆς ἐπαγγελίας γῆν, τότε δὴ, τότε μεγάλους ἐφ' ὑψηλοῦ θέντες λίθους, κονιάσετε μὲν αὐτούς, ἐγγράψετε δὲ πάντα τὸ νόμον τοῦτον σαφῶς σφόδρα. Λίθοι μὲν οὖν οἱ
30 μεγάλοι καὶ ὑψοῦ τεθειμένοι, τῶν ἁγίων ἡμῖν ἀποστόλων σημαίνουσι τὸν χορὸν, οἱ μεγάλοι καὶ ὑψηλοὶ καὶ περιόπτοι κατὰ τὸ

νέας διαθήκης τοῦ Χριστοῦ, θὰ κηρύξουν βέβαια κατὰ καιροὺς τὸν λόγο του, καὶ θὰ διαπαιδαγωγήσουν πρὸς τὴν ἀλήθεια, καὶ θὰ κάνουν πιὸ κατανοητὴ τὴ σημασίᾳ τῆς Γραφῆς, ἐρμηνεύοντάς την πιὸ πνευματικά.

Ἔχει λοιπὸν γραφεῖ τὸ ἑξῆς: «Καὶ διέταξε ὁ Μωυσῆς καὶ ἡ γερουσία τοῦ Ἰσραὴλ, λέγοντας: Νὰ φυλάξετε ὅλες τὶς ἐντολές πού σᾶς δίνω σήμερα. Καὶ τὴν ἡμέρα πού θὰ περάσετε τὸν Ἰορδάνη καὶ θὰ μπείτε στὴ χώρα πού σᾶς δίνει ὁ Κύριος καὶ Θεὸς σας, νὰ τοποθετήσετε ὄρθιους μεγάλους λίθους, νὰ τοὺς ἀλείψετε μὲ κονίαμα, καὶ νὰ γράψετε στοὺς λίθους ὅλους τοὺς λόγους τοῦ νόμου αὐτοῦ, ἀμέσως μόλις περάσετε τὸν Ἰορδάνη, ὅταν θὰ μπείτε στὴ χώρα πού σου δίνει ὁ Κύριος καὶ Θεὸς τῶν πατέρων σου, χώρα στὴν ὁποία τὸ μέλι καὶ τὸ γάλα τρέχει σὰν νερό, ὅπως ἀκριβῶς εἶπε ὁ Κύριος καὶ Θεὸς τῶν πατέρων σου σὲ σένα. Καὶ ὅταν διαβείτε τὸν Ἰορδάνη, νὰ στήσετε τοὺς λίθους αὐτοὺς πού σᾶς διατάζω σήμερα, στὸ ὄρος Γαιβάλ, καὶ θὰ τοὺς ἀλείψετε μὲ ἀσβεστοκονίαμα. Καὶ νὰ κτίσεις ἐκεῖ θυσιαστήριο γιὰ τὸν Κύριο καὶ Θεό σου, θυσιαστήριο ἀπὸ πέτρες, χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσεις σίδηρο σ' αὐτούς. Τὸ θυσιαστήριο τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ σου νὰ τὸ κτίσεις μὲ λίθους ἀκατέργαστους. Ἐκεῖ θὰ προσφέρεις ἔπάνω σ' αὐτούς ὀλοκαυτώματα στὸν Κύριο καὶ Θεό σου, καὶ θὰ θυσιάσεις, προσφέροντας θυσία σωτηρίας, καὶ θὰ φᾶς καὶ θὰ χορτάσεις καὶ θὰ εὐφρανθεῖς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ σου. Καὶ νὰ γράψετε πάνω στοὺς λίθους αὐτοὺς ὅλον αὐτὸν τὸν νόμο»⁶⁸. Πρόσεχε σὲ παρακαλῶ πάλι, ὅτι διέταξε νὰ μὴ θεωρήσουν πάρεργο τὰ λόγια αὐτὰ πού θὰ εἰπωθοῦν ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ τὰ τιμήσουν μὲ πολλὴ φροντίδα. Τὰ λόγια αὐτὰ βέβαια ἦταν ἐκεῖνα πού δίδαξαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι. Θὰ προσπαθήσω λοιπὸν νὰ ἀναπτύξω τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ χωριστὰ καὶ ὅσο μοῦ εἶναι δυνατὸν πιὸ καλὰ.

2. Ἐάν, λέγει, περάσετε τὸν Ἰορδάνη καὶ μπῆτε στὴν πολυπόθητη γῆ τῆς ἐπαγγελίας, τότε νὰ στήσετε μεγάλους λίθους σὲ τόπο ὑψηλό, νὰ τοὺς ἀλείψετε μὲ ἀσβεστοκονίαμα, καὶ νὰ γράψετε πάνω σ' αὐτούς ὅλον αὐτὸν τὸν νόμο πολὺ καθαρά. Οἱ λίθοι λοιπὸν οἱ μεγάλοι πού στήθηκαν σὲ τόπο ψηλὸ συμβολίζουν τὸν χορὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι στὴν πραγματικότητα εἶναι μεγάλοι

ἀληθές εἰσιν. Ὅσον γὰρ ἦκεν εἰς ἀρετὴν καὶ εἰς ἀυχήματα πολι-
 τείας τῆς ἐν Χριστῷ, τὸ ἰσοστατοῦν ἐν τούτοις οὐδέν. Εὐρίσκομεν
 γὰρ ἐν ταῖς ὑπεροχαῖς ἀνεστηκότας τοὺς καθ' ἡμᾶς καὶ πολὺν δὴ
 λίαν ὑπερκειμένους. Τίς γάρ, εἰπέ μοι, νοῦν ἔχων περὶ τῶν ἴσων
 5 ἀμιλλήσεται τοῖς ἱεροῖς ἐκείνοις καὶ διαδοῆτοις ἀνδράσιν, οὓς καὶ
 φίλους ἰδίους ἠνόμασεν ὁ Χριστός· «Οὐκέτι», γὰρ φησι, «λέγω
 ὑμᾶς δούλους ὑμεῖς φίλοι μου ἔστε». «Φῶς» δὲ αὐτοὺς «τοῦ κό-
 σμου, καὶ ἄλας τῆς γῆς» ἠνόμασε, καὶ τοῖς ἰδίους καὶ αὐτῷ πρό-
 10 τας ἐτίθει, καὶ ἰατροὺς ἀπέδειξεν οἰκουμενικούς, λέγων· «Ἀσθε-
 νοῦντας θεραπεύετε, δαμόνια ἐκβάλλετε, λεπρούς καθαρίζετε,
 νεκροὺς ἐγείρετε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε». Μεγάλοι δὴ οὖν
 οἱ λίθοι, καὶ ὥσπερ ἐν ὄρει κείμενοι. Τὸ γὰρ τῆς δόξης περιφανές
 καὶ τὸ ἐν εὐκλείᾳ περιόπτον, ὑψοῦ δὴ λίαν καὶ ὥσπερ ἐν ὄρει κει-
 15 μένους φαίνεσθαι ποιεῖ.

Ἄλλὰ τίνες ἂν εἶεν οἱ ἰσῆτες τοὺς λίθους; Οἱ διαβαίνοντες
 τὸν Ἰορδάνην. Οἱ εἰς ἅγιον Χριστὸν πιστεύσαντες, καὶ τὴν διὰ
 τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καταπλουτοῦντες χάριν. Οὗτοι δὴ πάντως
 20 ἡμῶν τοὺς μαθητάς, τοὺς ἁγίους ἀληθῶς καὶ ἀπολέκτους λίθους
 περὶ ὧν ἡμῖν λόγιον ἔφη προφητικόν· «Ὅτι λίθοι ἅγιοι κυλίσονται
 ἐπὶ τῆς γῆς». Μονονουχὶ γὰρ κατεκυλίσθησαν τοῖς ὑπ' οὐρανὸν οἱ
 θεσπέσιοι μαθηταί, περινοστοῦντες τὴν οἰκουμένην καὶ τοῖς
 25 ἀπανταχῆ τῆς ἐνοῦσης αὐτοῖς εὐσεβείας δεικνύντες τὸ κάλλος,
 καὶ τὸν ἀληθῆ μαργαρίτην διακηρύττοντες, τὸν ἕνα καὶ πολυτίμι-
 τον λίθον, τουτέστι τὸν Χριστόν. Κεκονιαμένοι δὲ οἱ λίθοι γραφὴν
 ἔχουσι, τὸν νόμον σαφῶς σφόδρα. Ἐν γὰρ τοῖς ἁγίοις ἀπιστόλοις
 λευκῶς καὶ ἀναφανδὸν τὰς ἐν νόμῳ θεωρίας εὐρήσομεν, οὐκέτι τῷ
 30 γράμματι κατεσκιασμένας, οὐδὲ ἀμυδρὸν ἐχούσας ἐπίδημα τὴν
 σκιά, λαμπρᾶς δὲ καὶ καθαράς. Πνευματικὴ γὰρ τῶν ἁγίων ἡ
 παιδεύσις. Λαλοῦσι δὴ οὖν λαμπρῶς τὸν νόμον. Καὶ τοῦτο, οἶμαι,
 ἔστι, κεκονιασμένοις τοῖς λίθοις ἐγγράφειν αὐτὸν σαφῶς σφόδρα,

69. Ἰω. 15, 14.

70. Ματθ. 5, 13.

71. Ματθ. 5, 14.

καί περιβλεπτοί. Γιατί ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ τὰ κατορθώματα τῆς σύμφωνης μετὸν Χριστὸ ζωῆς τοὺς δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἰσάξιο μετ' αὐτούς. Βρίσκουμε δηλαδὴ αὐτοὺς ποὺ εἶναι σὰν ἡμᾶς νὰ ὑπερέχουν καὶ νὰ βρίσκονται πολὺ ψηλότερα. Γιατί πὲς μου, ποιὸς μυαλωμένος θὰ προσπαθήσει νὰ φτάσει τοὺς ἱεροὺς καὶ περιβόητους ἐκείνους ἄνδρες, τοὺς ὁποίους ὁ Χριστὸς ὀνόμασε καὶ φίλους του; Γιατί λέγει· «Δὲν σᾶς ὀνομάζω πλὴν δούλους· σεῖς εἶστε φίλοι μου»⁶⁹. Τοὺς ὀνόμασε μάλιστα καὶ φῶς τοῦ κόσμου⁷⁰, καὶ ἀλάτι τῆς γῆς⁷¹, καὶ τοὺς παράγγειλε νὰ εἶναι στολισμένοι καὶ μετὰ τὰ ἴδια ἀξιώματα ποὺ ταυριάζουν καὶ σ' αὐτόν. Ἐπίσης τοὺς ὄρισε εὐεργέτες καὶ γιατροὺς τῆς οἰκουμένης, λέγοντας· «Νὰ θεραπεύετε ἀσθενεῖς, νὰ διώχνετε δαιμόνια, νὰ καθαρίζετε λεπρούς, νὰ ἀνασταίνατε νεκρούς. Δωρεὰν τὰ ἐκάβατε αὐτὰ, δωρεὰν νὰ τὰ δίνετε»⁷². Εἶναι λοιπὸν μεγάλοι οἱ λίθοι, καὶ προσβάλλουν σὰν ὄρος. Γιατί ἡ περιλάμπρη φήμη καὶ ἡ περιβλεπτή δόξα τοὺς κάνει νὰ φαίνονται ὅτι εἶναι πολὺ ψηλοὶ καὶ σὰν νὰ βρίσκονται πάνω σὲ ὄρος.

Ποιοὶ ὅμως εἶναι αὐτοὶ ποὺ τοποθετοῦν τοὺς λίθους; Αὐτοὶ ποὺ περνοῦν τὸν Ἰορδάνη. Αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν στὸν ἅγιο Χριστὸ καὶ δέχθησαν τὴ χάρι τῶν ἁγίων βαπτίσματος. Αὐτοὶ ὅπωςδήποτε ἀναδεικνύουν στοὺς ἑαυτοὺς τοὺς διδασκάλους καὶ ἱερουργούς, τοὺς μαθητὲς τοῦ Σωτήρα μας, τοὺς πραγματικὰ ἅγιους καὶ ἐκλεκτοὺς λίθους, γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ προφητικὸς λόγος λέγει· «Λίθοι ἅγιοι κυλίσθησαν στῆ γῆ»⁷³. Δηλαδὴ οἱ θεοπέσοι μαθητὲς κυλίσθησαν κατὰ κάποιον τρόπο ὡς λίθοι στοὺς ἀνθρώπους περιοδεύοντας τὴν οἰκουμένη, καὶ δείχνοντας παντοῦ τὴν ὁμορφίαν τῆς εὐσέβειας ποὺ εἶχαν, καὶ διακηρύσσοντας τὸν ἀληθινὸ μαργαρίτη, τὸν μοναδικὸ καὶ πολύτιμο λίθο, δηλαδὴ τὸν Χριστό⁷⁴. Οἱ λίθοι αὐτοὶ εἶναι ἀσβεστωμένοι καὶ ἔχουν ἀναγραμμένο πολὺ καθαρὰ τὸν νόμο. Καὶ στοὺς ἅγιους ἀποστόλους βρίσκουμε λευκὰ καὶ ὀλοφάνερα τῆς διδασκαλίας τοῦ νόμου, χωρὶς νὰ εἶναι σκιασμένες ἀπὸ τὸ γράμμα, οὔτε νὰ ἔχουν ἀμυδρὸ κάλυμμα τῆ σκιά, ἀλλὰ νὰ εἶναι λαμπερὲς καὶ καθαρὲς. Γιατί ἡ διδασκαλία τῶν ἁγίων εἶναι πνευματικὴ. Κηρύττουν δηλαδὴ ὀλοφάνερα τὸν νόμο. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ νὰ τὸν

72. Ματθ. 10, 8.

73. Ζαχ. 9, 16.

74. Ἐφ. 2, 20.

κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀνατιθεμένων δὲ τῶν λίθων, ἔφ' οἷς ἦν ὁ νόμος, ἀναδειμάσθαι δεῖν ἔφη θυσιαστήριον ἐξ ἐτέρων ὀλοκλήρων λίθων, τουτέστιν ἀδιατημένων καὶ ταῖς ἐκ σιδήρου πληγαῖς οὐκ ἠδικημένων.

5 Καὶ τίς ἂν γένοιτο καὶ τοῦδε λόγος; Λίθος μὲν γὰρ «Ἀκρογωνιαῖος ἔντομος» ὁ Χριστός τέθειται δὲ καὶ εἰς τὰ θεμέλια Σιών. Ὑπ' αὐτῷ γὰρ ἐρηρῆσθε καὶ ὑποβάθραν ὡσπερ τινὰ λαβόντες αὐτὸν ἀσφαλῆ καὶ ἀκράδαντον. Καὶ ἡμεῖς ὡς λίθοι ζῶντες ἐποικοδομούμεθα, οἶκος πνευματικός, εἰς ναὸν ἅγιον, εἰς κατοικητή-
10 ριον Θεοῦ ἐν πνεύματι. Ἄλλ' οὐδὲν ἤττόν ἐσμεν καὶ οἰοεῖται τι θυσιαστήριον, συναγχευμένοι μὲν καθ' ἔνωσιν τὴν πνευματικὴν, καὶ τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν εὐωδιάζοντες, προσκομίζοντες δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καθάπερ ἐν τάξει τῶν εὐοσμοτάτων θυμιαμάτων, τὰ ἐξ ἀρετῶν ἀρχήματα. Καὶ γοῦν ἡμῖν ὁ θεοπέσιος ἐπιστέλ-
15 λει Παῦλος· «Παραστήσατε τὰ σῶματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἅγιαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν». Λίθοι δὴ οὖν καὶ ἡμεῖς αὐτοί, πλην ὀλόκληροι καὶ ἀπλήγες. Οἱ γὰρ αὐτόν, ὡς ἔφην, εὐωδιάζοντες τὸν Χριστόν, ὀλοτελεῖ ποιοῦνται τῆς ἑαυτῶν διανοίας τὴν καθιέρωσιν, οὐ μεμερισμένοι πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ,
20 οὔτε μὴν τὰ ἐκ τῆς θεδήλου καὶ θδελυρᾶς ἁμαρτίας ἔτι φοροῦντες τραύματα, ἀλλ' ὡσπερ ἐστὶν ἀμέριστος ὁ Χριστός, οὕτω καὶ αὐτοὶ μονότροποι τε καὶ ἀληθεῖς. Θεῷ μὲν μόνῳ προσκείμενοι, παραιτούμενοι δὲ μερίζεσθαι δοκεῖν εἰς τὰς σαρκός τε καὶ κόσμου. Οὕτως ἑαυτὸν ἀναθεῖς, ὁ ἱερός γράφει Παῦλος· «Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν
25 Χριστός, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος».

Μεμνησθαι δὲ ἀναγκαῖον, ὡς τὸν αὐτόν ἡμῖν ἐν ἑτέροις κατεχρησάμην νόμον, οὕτω λέγων· «Ἐὰν δὲ θυσιαστήριον ἐκ λίθων ποιήσης μοι, οὐκ οἰκοδομήσεις αὐτοὺς τμητούς, τὸ γὰρ ἐγχειρίδιόν σου ἐπιβέβληκας ἐπ' αὐτό, καὶ μεμίανται». Ὀλόκληροι δὴ
30 οὖν καὶ ἀπλήγες οἱ λίθοι κατὰ γε τοὺς ἀρετίως ἡμῖν εἰρημένους

ἀναγράφουν πολύ καθαρά ἐπάνω σὲ λίθους ἀσβεστωμένους, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεί⁷⁵. Ἀφοῦ τοποθετηθοῦν οἱ λίθοι στοὺς ὁποίους ἦταν γραμμένοι ὁ νόμος, εἶπε ὅτι πρέπει νὰ κτίσουν θυσιαστήριο ἀπὸ ἄλλους ὀλόκληρους λίθους, δηλαδή ἀκοπους, καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν κοπεῖ μὲ χτυπήματα σιδηρένιου ἐργαλείου.

Καὶ τί θὰ μπορούσε νὰ σημαίνει ὁ λόγος αὐτός; Λίθος «Ἐκρογωνιαῖος πολῦτιμος»⁷⁶ εἶναι ὁ Χριστός, πού τοποθετήθηκε πάνω στὰ θεμέλια τῆς Σιών. Δηλαδή εἴμαστε στηριγμένοι πάνω σ' αὐτόν, καὶ τὸν ἔχουμε σὰν κάποιο ὑπόβαθρο ἀσφαλὲς καὶ ἀσάλευτο. Καὶ ἐμεῖς, ὡς λίθοι πνευματικοί, γινόμαστε οἶκος πνευματικός, ναὸς ἅγιος, προορισμένος γιὰ κατοικία τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος⁷⁷. Ὅμως δὲν εἴμαστε καθόλου λιγώτερο κατὰ κάποιο τρόπο καὶ θυσιαστήριο, κτισμένοι ὅλοι μαζὶ μὲ ἐνότητα πνευματικὴ καὶ εὐωδιάζοντας τὴν πίστη στὸν Χριστό⁷⁸, προσφέροντας δι' αὐτοῦ στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ἀντὶ γιὰ εὐοσμώτατα θυμιάματα, τὰ καυχήματα τῶν ἀρετῶν. Πράγματι γράφει σὲ μᾶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Προσφέρατε τὰ σώματά σας σὰν θυσία ζωντανὴ καὶ ἁγία, εὐάρεστη στὸν Θεό, τῆ λογικῆ λατρείας σας»⁷⁹. Λίθοι βέβαια εἴμαστε καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ὅμως ὀλόκληροι καὶ ἀκοποι. Γιατὶ αὐτοὶ πού, ὅπως εἶπα, προσφέρονται ὡς εὐωδία στὸν Χριστό, κάνουν ὀλόκληρη τὴν ἀφιέρωση τῆς διανοίας τους σ' αὐτόν, χωρὶς νὰ τὸν μοιράζονται μὲ τὰ κοσμικά, οὔτε βέβαια νὰ φοροῦν τὰ τραύματα τῆς βέβηλης καὶ σιχαμερῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ, ὅπως ὁ Χριστὸς εἶναι ἀμέριστος, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἀκολουθοῦν ἕνα τρόπο ζωῆς καὶ εἶναι ἀληθινοί. Εἶναι δηλαδή ἀφοσιωμένοι μόνο στὸν Θεό, καὶ ἀποφεύγουν νὰ φαίνονται ὅτι μοιράζονται καὶ στὰ σαρκικά καὶ κοσμικά. Ἐχοντας προσφέρει τὸν ἑαυτό του ἔτσι ὁ ἱερός Παῦλος, γράφει· «Γιὰ μένα ζωὴ σημαίνει Χριστός, ἀλλὰ καὶ ὁ θάνατος εἶναι γιὰ μένα κέρδος»⁸⁰.

Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖο νὰ θυμηθοῦμε, ὅτι τὸν ἴδιο μὲ μᾶς νόμο τὸν προφήτεψε καὶ σὲ ἄλλους, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Καὶ ἐὰν κάνεις θυσιαστήριο ἀπὸ λίθους γιὰ μένα, νὰ μὴ τοὺς κτίσεις κομμένους, γιατί χρησιμοποίησες γι' αὐτὸ τὸ ἐργαλεῖο σου καὶ μολύνθηκας»⁸¹. Νὰ εἶναι λοιπὸν ὀλόκληροι καὶ ἀκοποι οἱ λίθοι, σύμφωνα μὲ τοὺς

79. Ρωμ. 12, 1.

80. Φιλ. 1, 21.

81. Ἐξ. 20, 25. Δευτ. 27, 5.

τρόπους. «Ἄλλὰ φάγη», φησί, «καὶ ἐμπλησθήσῃ ἐκεῖ, καὶ εὐφρανθήσῃ ἔναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου». Τοῖς γὰρ εἰς τοῦτο λοιπὸν ἀφιγμένοις εὐκλείας, ὡς εὐωδιάζειν δύνασθαι τὸν Χριστόν, ἀρμόσειεν, καὶ σφόδρα εἰκότως, καὶ τὸ τῆς ἱεραῆς καὶ θείας ἀνατίμπλασθαι τροφῆς, καὶ μὴν καὶ εὐφραίνεσθαι νοητῶς ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Θεοῦ. Διαπεραίνεται δὲ καὶ τοῦτο ταῖς μυστικαῖς εὐλογίαις κεχρημένων ἐν Ἐκκλησίαις τῶν πεπιστευκότων εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ εἰς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
10 νων. Ἀμήν.

Περὶ ἐκλογῆς τοῦ Ἰησοῦ.

α'. Ὁρθῶς δὴ σφόδρα συνεῖς ὁ σοφὸς Ἰωάννης, καὶ τὸ Χριστοῦ μυστήριον καὶ τῆς Μωσέως διακονίας τὸ μέτρον, προσπεφάνηκε λέγων, ὅτι «Ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ
15 ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο». Ἄλλ' ἦν μὲν ὁ νόμος ἔτοιμος εἰς ὀργήν, καὶ τοῖς παραβαίνουσιν εὐθύς καὶ ἀμελητὶ πικρὰς ἐπιτίθει δίκας ἀπαξαιπλῶς κατηγορεῖ τῆς φανυλότητος, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἐποιεῖτο τὴν κατάρρησιν. «Ἄμαρτία γάρ», φησὶν, «οὐκ ἔλλογεῖται μὴ ὄντως νόμου». Καὶ πάλιν «τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔ-
20 γνων, εἰ μὴ διὰ νόμου». Πλημμελημάτων δὲ ἡμᾶς ἀνίησιν ὁ Χριστός Δικαιοῖ γὰρ ἐν χάριτι καὶ ἁγιάζει τοὺς πεπιστευκότας, καὶ τῶν πάλαι τοῖς πατράσιν ἐπηγγελμένων εἰσκομίζει τὸ πέρας. Ὅτι δέ ἐστιν ἐπ' ἀμφοῖν ἀληθῆ, σαφηνιεῖ πάλιν ὁ Παῦλος, ὡδὶ γεγραφώς «Τὸ μὲν γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποι-
25 εῖ». Γράμμα μὲν γὰρ ὀνομάζει τὴν ἐν νόμῳ σκιάν, πνεῦμα δὲ αὐτὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείαν, φημὶ δὴ τὴν εὐαγγελικὴν, ἣν τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κεκαινούργηκεν ὁ Χριστός. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἦν ἄμεμπτος ἢ πρώτη, ταύτῃ τοι λοιπὸν ἀναγκαίως καὶ ὁ τῆς δευτέρας ἐξητήθη τόπος. Καὶ τὴν μὲν ἐπαλαίου
30 Θεός, καινὴν ὑπισχνούμενος. Συνεσταλμένου δὲ ὡσπερ Μωσέως

τρόπους πού σᾶς ἀνέφερα προηγουμένως. «Ἄλλὰ νὰ φᾶς», λέγει, «καί νὰ χορτάσεις ἐκεῖ, καί νὰ εὐφρανθεῖς μπροστά στόν Κύριο καί Θεό σου»⁸². Σ' αὐτούς δηλαδή πού ἔφτασαν σέ τέτοιο σημεῖο δόξας, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ εὐωδιάζουν τόν Χριστό, πολύ δικαιολογημένα ταιριάζει καί τὸ νὰ χορταίνουν μέ τήν ἱερή καί θεϊκή τροφή, ἀλλά καί νὰ εὐφραίνονται πνευματικά μπροστά στά μάτια τοῦ Θεοῦ. Καί τελειώνει καί αὐτὸ μέ τίς μυστικές εὐλογίες, τίς ὁποῖες χρησιμοποιοῦν σίς Ἐκκλησίες αὐτοὶ πού πιστεύουν στόν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, διὰ τοῦ ὁποῦ καί μαζί μέ τόν ὁποῖο ἡ δόξα πρέπει στόν Θεό καί Πατέρα, μαζί μέ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καί πάντοτε καί στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Γιὰ τὴν ἐκλογή τοῦ Ἰησοῦ.

1. Πολὺ σωστὰ ὁ σοφὸς Ἰωάννης, κατανοώντας καί τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καί τὸ μέγεθος τῆς διακονίας τοῦ Μωυσῆ, φώναξε λέγοντας: «Ὁ νόμος δόθηκε διὰ τοῦ Μωυσέως, ἡ χάρις ὅμως καί ἡ ἀλήθεια ἦρθαν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁸³. Ἀλλὰ ὁ νόμος ἦταν ἔτοιμος γιὰ ὀργή καί σ' ἐκείνους πού τὸν παρέβαιναν, ἀμέσως, χωρὶς ἀργοπορία, ἐπέβαλλε αὐστηρὲς τιμωρίες. Κατηγοροῦσε ἀπευθείας τὴν κακότητα καί κατέκρινε τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ λέγει: «ἁμαρτία χωρὶς νόμο δὲν καταλογίζεται»⁸⁴. Καί πάλι: «Τὴν ἁμαρτία δὲν τὴν γνῶρισα, παρὰ μόνο διὰ τοῦ νόμου»⁸⁵. Ὁ Χριστὸς ὅμως μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα. Γιατὶ δικαιώνει μέ τὴ χάρις, ἀγιάζει αὐτούς πού ἔχουν πιστέψει, καί ἐκπληρώνει ἐκεῖνα πού εἶχαν ἀπὸ παλιά ὑποσχεθεῖ στοὺς πατέρες. Ὅτι ὅμως καί τὰ δύο εἶναι ἀληθινὰ, τὸ κάνει σαφὲς πάλι ὁ Παῦλος, γράφοντας τὰ ἑξῆς: «Ὁ γραπτὸς νόμος καταδικάζει σὲ θάνατο, ἐνῶ τὸ Πνεῦμα δίνει ζωή»⁸⁶. Καί γραπτὸ νόμο βέβαια ὀνομάζει τὴ σκιά τοῦ νόμου, ἐνῶ πνεῦμα τὴν πνευματικὴ καί ἀληθινὴ λατρεία, δηλαδή τὴν εὐαγγελικὴ, τὴν ὁποία ἀνακαίνισε ὁ Χριστός. Ἐπειδὴ δηλαδή ἡ πρώτη δὲν ἦταν ἀμεμπτη, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς κατ' ἀνάγκη ζητήθηκε καί ὁ χῶρος τῆς δευτέρας. Καί τὴν πρώτη βέβαια τὴν πάλωσε ὁ Θεός, ὑποσχόμενος νέα. Ἐπειδὴ δηλαδή περιορίσθηκε κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Μωυσῆς καί ἔφυγε

84. Ρωμ. 5, 13.

85. Ρωμ. 7, 7.

86. Β' Κορ. 3, 6.

καὶ ἐκ μέσου λοιπὸν γεγονότος, ἀνέφν τρόπον τινά, καὶ καθηγητῆς ἐφ' ἡμῶν ἀνεδείχθη Χριστός, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ καὶ εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν εἰσκεκομισμένοι τὴν τοῖς ἀπεράντοις αἰῶσι συντρέχουσαν εὐημερίαν ἀποληψόμεθα, τὴν εὐαγῆ καὶ ὁσίαν καὶ 5 πάσης αἰτίας ἀπηλλαγμένην διαβιῶντες ζωὴν.

Παιδαγωγῆκε καὶ πρὸς τοῦτο οὕτως ἡμᾶς διακεῖσθαι καὶ φρονεῖν αὐτὰ τὰ διὰ Μωσέως τοῖς πάλαι τε θεσπισμένα. Γέγραπται γὰρ ᾧδι: «Καὶ ἐκάλεσε Μωσῆς Ἰησοῦν, καὶ εἶπεν αὐτῷ ἔναντι παντός τοῦ Ἰσραὴλ· Ἀνδρίζου καὶ ἰσχυε. Σὺ γὰρ εἰσελεύσῃ πρὸ 10 προσώπου τοῦ λαοῦ τούτου εἰς τὴν γῆν, ἣν ᾧμσε Κύριος τοῖς πατράσιν ἡμῶν δοῦναι αὐτοῖς, καὶ σὺ κληρονομήσεις αὐτὴν αὐτοῖς. Καὶ ἔσται Κύριος ὁ συμπορευόμενός σοι μετὰ σοῦ. Οὐ μὴ ἀνήσει σε, οὐδὲ μὴν ἐγκαταλείπη σε. Μὴ φοβοῦ, μηδὲ δειλιά». Μέλλοντος ἀπαίρειν πραγμάτων τοῦ παναρίστου Μωσέως καὶ εἰς 15 τὰς ἄνω λοιπὸν μεθαρμύζεσθαι μονάς, ἀντανίσταται τρόπον τινά καὶ διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν ὁ θεσπέσιος Ἰησοῦς. Καταλήγοντος γὰρ ᾧσπερ τοῦ παλαιοῦ καὶ ἀρχαίου γραμματος καὶ τῆς ἐν νόμῳ λατρείας, καθάπερ ἤδη προεῖπον, μονονουχὶ καὶ συνεσταλμένης, καταπεφοίτηκε πρὸς ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν ὁ Μονογενής, «καὶ ἐν εἶδει 20 γέγονε τῷ καθ' ἡμᾶς». Ὁ δὲ τῶν ὄλων κατεξουσιάζων Θεὸς ὡς ὁ πρεσβύτατον ἔχων τὸ ἐπὶ τόδε λαμπρὸν ἀξίωμα, σκήπτεται χρησίμως διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν τὸ εἰς ἀρχάς βασιλείας καλεῖσθαι δοκεῖν. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· «Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ», δηλὸν δὲ ὅτι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, «ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ 25 ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα Κυρίου».

Εἶκοντα δὴ οὖν τῇ τοῦ Χριστοῦ δόξῃ Μωσέα, μηδεὶς εἰς μέσον ἀγέτω πάλιν μὴ κρατεῖτωσαν οἱ τύποι, μήτε μὴν ἀναμοχλευέσθω πρὸς τινος ἢ σκιά· «Τὰ ἀρχαῖα παρήλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινὰ». Ἡ εἶπερ τις ἔλοιτο τοῦτο δοῦναι, ἴστω τὴν θείαν 30 ἀτμιάζων οἰκονομίαν, καὶ τῷ Θεῷ δοκοῦν ἀποβιαζόμενος, καὶ τὸ σεπτὸν καὶ μέγα παραλύων μυστήριον. Ὁ γὰρ τύποις ἔτι προσκεί-

87. Δευτ. 31, 7-8.

88. Ἰω. 1, 14.

ἀπὸ τῆ μέση, φύτεωσε κατὰ κάποιο τρόπο καὶ ἀναδείχθηκε διδάσκαλός μας ὁ Χριστός, καὶ μέσω αὐτοῦ καὶ μαζί με αὐτόν, πηγαίνοντας στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, θὰ ἀπολαύσουμε τὴν εὐτυχία, ἣ ὁποία θὰ μᾶς συντροφεύει στοὺς ἀτέραντους αἰῶνες, ζώντας τὴν ἀγνὴ καὶ ἅγια καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε κατηγορία ζωῆ.

Αὐτὸς μᾶς δίδαξε γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν νὰ φερόμαστε ἔτσι, καὶ νὰ πιστεύουμε ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν νομοθετηθεῖ παλιὰ διὰ τοῦ Μωυσέως. Καὶ πράγματι ἔχει γραφεῖ τὸ ἔξης: «Καὶ κάλεσε ὁ Μωυσεὺς τὸν Ἰησοῦ καὶ τοῦ εἶπε μπροστὰ σ' ὅλο τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό. Νὰ ἔχεις θάρρος καὶ νὰ εἶσαι γενναῖος, γιατί σὺ θὰ μπεῖς προπορευόμενος ὡς ἀρχηγὸς αὐτοῦ τοῦ λαοῦ στὴ χώρα ποὺ ὁ Κύριος ὀρκίσθηκε στοὺς πατέρες σας ὅτι θὰ τὴν δώσει σ' αὐτούς, καὶ σὺ θὰ τὴν δώσεις ὡς κληρονομία σ' αὐτούς. Καὶ ὁ Κύριος θὰ συμπορευεταί μαζί σου. Δὲν θὰ σὲ ἀφήσει μόνον, οὔτε θὰ σὲ ἐγκαταλείψει. Νὰ μὴ φοβᾶσαι, οὔτε νὰ δειλιάζεις»⁸⁷. Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ὁ πανάριστος Μωυσεὺς νὰ ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχηγία καὶ νὰ μεταβεῖ στὶς οὐράνιες μονές, τὸν ἀντικαθιστᾶ κατὰ κάποιο τρόπο καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχηγία ὁ θεσπέσιος Ἰησοῦς. Τελειώνοντας δηλαδὴ κατὰ κάποιο τρόπο ἡ παλαιὰ Γραφή καὶ ἡ νομικὴ λατρεία, ὅπως εἶπα προηγουμένως, καὶ ἔχοντας περιορισθεῖ, κατέβηκε σὲ μᾶς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ Μονογενής, «Καὶ ἔλαβε τὴ μορφὴ τὴ δική μας»⁸⁸. Ὁ Θεὸς ὁμῶς ποὺ ἐξουσιάζει ὅλα καὶ ἔχει τὸ ἀνώτατο γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν λαμπρὸ ἀξίωμα, σκέφθηκε ὅτι εἶναι ὠφέλιμο, ἐξαιτίας τῆς ὁμοιότητάς του με ἡμᾶς, στὴν ἀρχὴ νὰ ἐμφανισθεῖ ὀνομαζόμενος βασιλιάς. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἔλεγε: «Ἐγὼ τοποθετήθηκα βασιλιάς ἀπὸ αὐτόν», δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, «Στὸ ἅγιο ὄρος τοῦ Σιών, γιὰ νὰ διακηρύττω τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου»⁸⁹.

Ἐποχρώντας δηλαδὴ ὁ Μωυσεὺς μπροστὰ στὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ, νὰ μὴ μπεῖ κανένας πάλι στὴ μέση. Νὰ μὴ ἰσχύσουν οἱ τύποι, οὔτε δέβαια νὰ ἀναμοχλευθεῖ ἀπὸ κανένα ἢ σκιά. «Τὰ ἀρχαῖα πέρασαν, ὅλα ἔχουν γίνεαι καινούργια»⁹⁰. Ἡ, εἰάν κάποιος θελήσει νὰ τὸ κάνει αὐτό, νὰ γνωρίζει ὅτι ἀτιμάζει τὴ θεία οἰκονομία, παραβιάζει αὐτὸ ποὺ ἀρέσει στὸν Θεό, καὶ καταργεῖ τὸ μεγάλο μυστήριον. Γιατὶ

89. Ψαλμ. 2, 6-7.

90. Β' Κορ. 5, 17.

μενος μετὰ τὴν ἀνάδειξιν Ἰησοῦ, καταλόγων μὲν τῶν ἱερῶν ὡς ἀποτάτω κείσεται, ἀπόκληρος δὲ καὶ ἀμέτοχος παντελῶς τῶν διὰ Χριστοῦ χαρισμάτων ἀποδειχθήσεται. Τοῦτο τοι παθόντας τῶν ἐν Γαλατία τινὰς ἐλέγχει σαφῶς ὁ θεοσπίσιος γράφων Παῦλος «⁹¹ Ω 5 ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐδάσκησεν τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι, οἷς κατ' ὄφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐσταυρωμένος; Τοῦτο μόνον ἐθέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν Ἐξ ἔργων νόμου τὸ πνεῦμα ἐλάβετε, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; Οὕτως ἀνόητοί ἐστε, ἐναρξάμενοι πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελείσθε;». Ἐἶτα τούτοις προσεπάγει πά- 10 λιν «⁹² Ἀπηλλοτριώθητε ἀπὸ Χριστοῦ, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε. Ἡμεῖς γὰρ διὰ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα». Πιστὸς μὲν γὰρ ἀληθῶς, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα διαπρεπεστάτων, ὁ μέγας Μωσῆς. Ἄλλ' ἦν οἰκέτης, καὶ τοῦτο αὐ- 15 τοῦ μέτρον, μεσίτης καὶ διάκονος τοῦ κατακρίνοντος νόμου. Ἐπε- δῆμησε δὲ ὁ τούτου Δεσπότης, καὶ εἰσκεκόμικεν ἡμῖν τὴν δικαιοῦσαν χάριν. Ἡρεμέτω τοίνυν ὁ νόμος, ὁ τῆς ἁμαρτίας κατήγο- ρος, ἢ τῆς κατακρίσεως διακονία, δι' οὗ τὰ πάντα συνέκλεισεν εἰς ἁμαρτίαν ὁ Θεός, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

β'. Ἄλλὰ τί πρὸς Ἰησοῦν ὁ μέγας ἔφη Μωσῆς; «⁹³ Ἀνδρίζον καὶ 20 ἴσχυε. Σὺ γὰρ εἰσελεύσῃ πρὸ προσώπου τοῦ λαοῦ τούτου εἰς τὴν γῆν, ἣν ὤμοσε Κύριος τοῖς πατράσιν ἡμῶν δοῦναι αὐτοῖς, καὶ σὺ κληρονομήσεις αὐτὴν αὐτοῖς». Ὅρα τοίνυν τοῦ νόμου τὴν προα- γόρευσιν. Οὐκ ἠγνόησεν ὁ Μωσῆς τοῦ Σωτῆρος τὴν δόξαν, τὴν αἰσύγκριτον, ὑπεροχὴν τὴν κατὰ παντὸς ἁγίου, μᾶλλον δὲ ἀπάσης 25 κτίσεως λογικῆς. Ἔγνω τὴν ἄμαχον χεῖρα, τὴν παναλκῆ καὶ ἀκα- ταγώνιστον ἐξουσίαν, μονονουχὶ δὲ καὶ κατατεθήπει βλέπων πίπτοντας ἐχθρούς, ἀπονοῦντα θάνατον, φεύγοντα Σατανᾶν, καὶ τὸν ἀνίκητον πάλαι καὶ δυσκαταγώνιστον θῆρα περιδεῆ καὶ ἠτ- 30 τώμενον, ἐμφραττόμενον τῆς ἁμαρτίας τὸ στόμα, λεπρούς ἐκκεκα-

91. Γαλ. 3, 1-3.

92. Γαλ. 5, 4.

αὐτὸς πού μετὰ τὴν ἀνάδειξη τοῦ Ἰησοῦ παραμένει ἀκόμα στοὺς τύπους, θὰ βρῖσκεται μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς καταλόγους, καὶ θὰ ἀποδειχθεῖ τελείως ἀμέτοχος τῶν χαρισμάτων τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ αὐτὸ ἀκριβῶς ἔπαθαν μερικοὶ στὴ Γαλατία, τοὺς ἐλέγχει ὀλοφάνερα ὁ θεοσπέσιος Παῦλος, γράφοντας· «Ἔ ἀνόητοι Γαλάτες, ποῖὸς σὰς δάσκανε, ὥστε νὰ μὴ πιστεύετε στὴν ἀλήθεια, σεῖς μπροστὰ στὰ μάτια τῶν ὁποίων ζωγραφήθηκε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς σταυρωμένος; Αὐτὸ μόνο θέλω νὰ μάθω ἀπὸ σὰς. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἔλάβετε μὲ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, ἢ μὲ τὴν πίστη στὸ κήρυγμα πού ἀκούσατε; Τόσο ἀνόητοι εἴστε; Ἐνῶ ἀρχίσατε μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, θέλετε τώρα νὰ τελειώσετε μὲ τὴ σάρκα;»⁹¹. Καὶ ἔπειτα σ' αὐτὰ προσθέτει πάλι· «Ἀποχωρισθήκατε ἀπὸ τὸν Χριστὸ ὅσοι ζητᾶτε νὰ δικαιωθεῖτε μὲ τὸ νόμο. Ξεπέσατε ἀπὸ τὴ χάρη. Γιατί ἐμεῖς σύμφωνα μὲ τὴν πίστη μας, ζοῦμε μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ δικαιωθοῦμε»⁹². Ἦταν βέβαια πραγματικά πιστὸς ὁ Μωυσῆς καὶ ἀπὸ τοὺς πλέον διαπρεπέστατους, ὅμως ἦταν δοῦλος, καὶ αὐτὸ ἦταν τὸ ἔργο του, νὰ εἶναι μεσίτης καὶ ὑπηρετὴς τοῦ νόμου πού καταδικάζει. «Ὅμως ἦρθε ὁ Κύριος αὐτοῦ, καὶ μᾶς ἔφερε τὴ χάρη πού δικαιώνει.» Ἄς ἡσυχάσει λοιπὸν ὁ νόμος, ὁ κατήγορος τῆς ἁμαρτίας, ἢ διακονία τῆς κατάκρισης, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Θεὸς συμπεριέλαβε ὅλα ὡς ἁμαρτία, γιὰ νὰ τοὺς ἐλεήσει ὅλους, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ⁹³.

2. Ἀλλὰ τί εἶπε ὁ μέγας Μωυσῆς στὸν Ἰησοῦ; «Νὰ ἔχεις θάρρος καὶ νὰ εἶσαι γενναῖος. Γιατί σὺ θὰ μπεῖς προπορευόμενος, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, στὴ χώρα πού ὀρκίσθηκε ὁ Κύριος ὅτι θὰ τὴν δώσει σ' αὐτούς»⁹⁴. Πρόσεχε λοιπὸν τὴν προαναγγελία τοῦ νόμου. Ὁ Μωυσῆς δὲν ἀγνοοῦσε τὴ δόξα τοῦ Σωτήρα, τὴν ἀσύγκριτη ὑπεροχὴ του ἀπὸ κάθε ἅγιο, ἢ καλύτερα ἀπὸ ὅλη τὴ λογικὴ κτίση. Γνώριζε τὸ ἀκαταμάχητο χέρι, τὴν παντοδύναμη καὶ ἀσυναγώνιστη ἐξουσία, καὶ θαύμαζε κατὰ κάποιο τρόπο βλέποντας τοὺς ἐχθροὺς νὰ πέφτουν, τὸν θάνατο νὰ χάνει τὴ δύναμή του, τὸν Σατανᾶ νὰ φεύγει, τὸ ἄλλοτε ἀνίκητο καὶ ἀκαταμάχητο θηρίο νὰ εἶναι φοβισμένο καὶ νικημένο, τὸ στόμα τῆς ἁμαρτίας νὰ εἶναι κλεισμένο, τοὺς λεπρούς νὰ καθαρίζονται, τοὺς δαίμονες γεμάτους φόβο καὶ φρίκη,

93. Ρωμ. 11, 32.

94. Δευτ. 31, 7.

σαν, ἐνὶ κατευναζομένην ρήματι. Οὐκ ἠγνόησεν ὅτι δεδικαίωκεν ὁ δι' αὐτοῦ νόμος οὐδένα (καὶ γὰρ ἦν ἀμήχανον αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίαν), ἀπαλλάξει δὲ τὴν οὐκουμένην ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων, καὶ ἐπεὶ περ
 5 ἔστιν αὐτὸς ἡ ἀλήθεια καὶ ὁ κατὰ φύσιν ἅγιος, ἀγιάζει τοὺς πεπυστευκότας τῷ ἰδίῳ αἵματι, καὶ θανάτου μὲν καὶ φθορᾶς ἀμείνους ἀποφαίνει, εἰσοκομιεῖ δὲ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, τὴν ἀξιεράστον ἀληθῶς καὶ ἁγίαν γῆν τῆς ἄνω μονῆς, τὴν ἐν οὐρανῷ καλλίπολιν, τὴν τῶν πρωτοτόκων Ἐκκλησίαν, ἧς τεχνίτης
 10 καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός.

“Ὅτι δὲ συναθλήσεται καὶ συνεργάσεται πρὸς πᾶν ὄτιον ὁ Θεός καὶ Πατὴρ καθ’ ἡμᾶς γεγονότι τῷ Υἱῷ, καθίστησιν ἐναργῆς προστεθεικῶς Μωσῆς «Καὶ Κύριος ὁ συμπορευόμενος μετὰ σοῦ οὐκ ἀνήσει σε, οὐδ’ οὐ μὴ ἐγκαταλίπη σε». Παναλκῆς μὲν οὖν ὁ
 15 Υἱὸς καὶ ἄμαχον ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἐπεὶ περ ἔστι κατὰ φύσιν Θεός. Ἐπικουρεῖσθαι δὲ λέγεται παρὰ τοῦ Πατρὸς διὰ τὸ ἀνθρώπινον πρέποντος τοῦ λόγου καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ πράγματος τῷ τῆς δουλείας σχήματι, καὶ αὐτῷ δὲ τῷ τρόπῳ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας. Καὶ γοῦν ὁ Υἱὸς ἵνα πιστεύηται καθ’ ἡμᾶς γεγονῶς καὶ τῷ ἀν-
 20 θρώπῳ πρέπον ἀσθενὲς ὑποπλάττεται, λέγων πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν. “Ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν».

γ. “Ὅτι δὲ καὶ ἡ διὰ νόμον παιδεύσις οὐδενὶ μὲν πον τάχα τῶν πρὸ τῆς ἐπιδημίας κατέστη γνώριμος νοηθεῖσα πνευματικῶς,
 25 θεθαύμασται δὲ λοιπὸν ἐπιλάμπραντος τοῦ Χριστοῦ, μονονουχὶ δὲ ἐν ὄψει τέθειται μικροῖς καὶ μεγάλοις, καταφοιτήσαντος ἐφ’ ἡμᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δι’ οὗ συνίεμεν καὶ τὰ δάθη τοῦ Θεοῦ, σαφῆς καὶ τῶνδε δὴ πάλιν. Ἔχει γὰρ ὡδε. «Καὶ ἔγραψε Μωσῆς πάντα τὰ ρήματα τοῦ νόμου τούτου εἰς βιβλίον, καὶ ἔδωκε τοῖς ἱε-
 30 ρεῦσι τοῖς υἱοῖς Λευὶ, τοῖς αἵρουσι τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης Κυ-

95. Ἐβρ. 9, 12.

96. Ἐβρ. 11, 10, 12, 23.

και την άγριεμένη θάλασσα με μιá λέξη νά καταπραΰνει. Δέν άγνοούσε, ότι ό νόμος πού δόθηκε δι' αύτου δέν δικαίωσε κανέναν, γιατί ήταν αδύνατο τό αίμα τών ταύρων και τράγων νά αφαιρεί τις άμαρτίες⁹⁵. Ό Κύριός μας Ίησους Χριστός θα απαλλάξει την οικουμένη από τις παλιές άμαρτίες, και έπειδή ό ίδιος είναι ή αλήθεια και από τη φύση του άγιος, αγιάζει αυτούς που έχουν πιστεψει στο αίμα του, τους οποίους αναδεικνύει άνωτερους και από τον θάνατο και τη φθορά, και θα τους εισαγάγει στην ίδια τη βασιλεία τών ουρανών, την πραγματικά άξιαγάπητη και άγια χώρα της ουράνιας διαμονής, την καλλίπολη στον ουρανό, την Έκκλησία τών πρωτοτόκων, της οποίας τεχνίτης και δημιουργός είναι ό Θεός⁹⁶.

Ότι όμως θα άγωνισθεί και θα συνεργασθεί σέ κάθε τι ό Θεός και Πατέρας, με τον Υιό πού έγινε σάν έμάς, τό κάνει φανερό ό Μωυσής προσθέτοντας: «Και ό Κύριος συμπορευόμενος μαζί σου δέν θα σέ αφήσει, ούτε και θα σέ εγκαταλείψει»⁹⁷. Είναι παντοδύναμος λοιπόν ό Υιός και έχει έξουσία άκαταμάχητη, γιατί είναι κατά φύση Θεός. Λέγεται όμως ότι βοηθείται από τον Πατέρα ως άνθρωπος, γιατί ταιριάζει ό λόγος, αλλά και ή ίδια ή πραγματικότητα στο σχήμα της δουλείας και στον τρόπο της ένσαρκης οικονομίας. Ό Υιός δηλαδή, για να πισυθεί ότι έγινε σάν έμάς, υποδέεται και την αδυναμία πού ταιριάζει στον άνθρωπο και λέγει στον ουράνιο Πατέρα και Θεό: «Δέν θα εγκαταλείψεις την ψυχή μου στον άδη, ούτε θα επιτρέψεις αυτόν πού είναι άφοσιωμένος σέ σένα νά δοκιμάσει τη φθορά του τάφου»⁹⁸.

3. Ότι πάλι και ή διδασκαλία του νόμου δέν έγινε σχεδόν σέ κανέναν πριν από τον έρχομό του Χριστού γνωστή κατανοούμενη πνευματικά, αλλά θαυμάσθηκε όταν έμφανίσθηκε ό Χριστός και θεάθηκε κατά κάποιο τρόπο σέ μικρούς και μεγάλους όταν έπιφοίτησε σέ μάς τό άγιο Πνεύμα, διά του οποίου γνωρίζουμε και τά βάθη του Θεού, γίνεται φανερό πάλι και από αυτά έδώ, πού είναι τά έξής: «Και έγραψε ό Μωυσής όλες τις διατάξεις του νόμου αυτού σέ βιβλίο, και τό έδωσε στους ιερείς, τους άπογόνους του Λευί, οι οποίοι σήκωναν την κιβωτό της διαθήκης του Κυρίου, και στους

97. Δευτ. 31, 8.

98. Ψαλμ. 15, 10.

ρίου, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις υἱῶν Ἰσραὴλ. Καὶ ἐνετείλατο Μωσῆς αὐτοῖς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγων· Μετὰ ἑπτὰ ἔτη ἐν καιρῷ ἐνιαυτοῦ ἀφέσεως, ἐν ἑορτῇ Σκηνοπηγίας, ἐν τῷ συμπορεύεσθαι πάντα Ἰσραὴλ, ὁφθῆναι ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν
 5 ἐκλέξῃται Κύριος, ἀναγνώσεσθε τὸν νόμον τοῦτον ἐναντίον παντὸς Ἰσραὴλ εἰς τὰ ὦτα αὐτῶν. Ἐκκλησιάξετε τὸν λαόν, τοὺς ἀνδρας καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τὰ ἔκγονα καὶ τὸν προσήλυτόν σου τὸν ἐν ταῖς πόλεσί σου, ἵνα ἀκούσωσι, καὶ ἵνα μάθωσι φοβεῖσθαι Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν, καὶ ἀκούσονται ποιεῖν πάντα τοὺς λό-
 10 γους τοῦ νόμου τούτου».

Ἄκουεις ὅτι γέγραφε μὲν τὸν νόμον, ἐπισκῆπτει δὲ καὶ τοῖς ἐξελεγεμένοις ἱερεῦσί τέ φημι, καὶ μὲν τοι καὶ πρεσβυτέροις ἐβδόμου παρελάσοντος ἔτους, ἐν καιρῷ τῆς ἀφέσεως, ἐν ἑορτῇ τῆς Σκηνοπηγίας, ἐκκλησιάζειν ἅπαντας νεανίας καὶ πρεσβύτας, γυ-
 15 ναῖά τε καὶ παῖδας, καὶ τότε συνελεγεμένοις ἀναγινώσκειν αὐτόν. Ὅτι γὰρ ἔμελλον πολλοὶ καὶ οὐκ εὐαρίθμητοι παριπτεύσειν χρόνοι, ἄχρις ἂν ἐπιλάμπῃ Χριστὸς καὶ ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀνδειχθεῖ καίρος, ἀναμάθῃ τις ἂν διὰ γε τοῦ δεῖν δι' ἑπτὰ ἐτῶν ποιεῖν τὴν ἀνάγνωσιν. Ὁ γὰρ «ἑπτὰ» ἀριθμὸς πλῆθύς ἂν εἴη σημαν-
 20 τικὸς παρὰ τῇ θεῖᾳ Γραφῇ, κατ' ἐκεῖνο δέ, οἴμαι που, τὸ «Στεῖρα δὲ ἔτεκεν ἑπτὰ». Καὶ πάλιν «Μὴ καταπιστεύσης τῷ ἔχθρῳ σου εἰς τὸν αἰῶνα· ἑπτὰ γὰρ εἰσι πονηρίαὶ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ». Ἐφη δέ που καὶ ὁ Παροιμιαστής· «Ἐπτάκις πεσεῖται ὁ δίκαιος, καὶ ἀναστήσεται». Ἐπιτήρει δὲ ὅτι ἐν «ἔτεσι τοῖς ἑπτὰ» τοῖς πρὸ τῆς ἀφέσεως,
 25 τουτέστιν ἐν χρόνοις τοῖς πρὸ τῆς ἐπιδημίας, ὁ νόμος οὐκ ἀνεγινώσκετο. Ὅμοιον γὰρ τὸ μὴδ' ὄλως ἀναγινώσκειν αὐτόν, τὸ μὴ δὲν δύνασθαι νοεῖν, κἂν εἴ τις αὐτόν ἀναγινώσκει τυχόν. Γνώριμος δέ, ὡς ἔφην, τότε δὴ γέγονε μικροῖς καὶ μεγάλοις, ὅτε καὶ ὁ τῆς ἀφέσεως ἐνέστη καιρὸς. Ὁ μὲν γὰρ νόμος τοῖς ἀρχαιοτέροις
 30 ἐνετέλλετο, λέγων, «Δι' ἑπτὰ ἐτῶν ποιήσεις ἄφεσιν, καὶ οὕτω ποιήσεις αὐτήν. Ἄφες πᾶν χρέος ἴδιον ὃ ὀφείλει σοι ὁ πλησίον». Καὶ

99. Δευτ. 31, 9-12.

100. Ἱερ. 15, 9.

101. Παρμ. 26, 25.

πρεσβυτέρους τῶν Ἰσραηλιτῶν. Καὶ ἔδωσε ἐντολὴ σ' αὐτοὺς ἐκείνη τὴν ἡμέρα, λέγοντας· Ὑστερα ἀπὸ ἑπτὰ χρόνια, κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀφέσεως τῶν δούλων καὶ τῶν χρεῶν, κατὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας, καθὼς θὰ μεταβαίνουν ὅλοι οἱ Ἰσραηλιῆτες γιὰ νὰ παρουσιαστοῦν μπροστὰ στὸν Κύριο καὶ Θεό σου, καὶ σὲ τόπο τὸν ὁποῖο θὰ ἐπιλέξει ὁ Κύριος, θὰ διαβάσετε τὸν νόμο αὐτὸν μπροστὰ σ' ὅλους τοὺς Ἰσραηλιῆτες, γιὰ νὰ τὸν ἀκοῦνε. Νὰ συγκεντρώνετε τὸν λαό, τοὺς ἄνδρες, τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, καὶ τοὺς προσήλυτους ποὺ βρίσκονται στὶς πόλεις σας, γιὰ νὰ ἀκούσουν καὶ νὰ μάθουν νὰ φοβοῦνται τὸν Κύριο καὶ Θεό τους, καὶ ἐπίσης ν' ἀκούσουν ὅτι πρέπει νὰ ἐφαρμόζουν ὅλες τὶς ἐντολὲς τοῦ νόμου αὐτοῦ»⁹⁹.

Βλέπεις ὅτι ἔγραψε τὸν νόμο, καὶ διατάζει καὶ τοὺς ἐκλεγμένους, ἐννοῶ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς πρεσβυτέρους, ὅταν περάσουν ἑπτὰ χρόνια, τὴν περίοδο τῆς ἀφέσεως, κατὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας, νὰ συγκεντρώνουν ὅλους τοὺς νέους καὶ τοὺς ἠλικιωμένους, καὶ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, καὶ ὅταν συγκεντρωθοῦν νὰ τοὺς διαβάσουν τὸν νόμο. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ περάσουν πολλὰ καὶ ἀναρίθμητα χρόνια, μέχρι νὰ ἐμφανισθεῖ ὁ Χριστὸς καὶ νὰ φανερωθεῖ ὁ καιρὸς τῆς ἐνανθρώπησης, θὰ μπορούσε νὰ τὸ μάθει κανεὶς μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ κάνει κάθε ἑπτὰ χρόνια τὴν ἀνάγνωση. Γιατί ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ στὴν ἅγια Γραφή σημαίνει πλήθος, σύμφωνα, νομίζω, μὲ ἐκεῖνο ποὺ λέγει· «Καὶ ἡ στείρα γέννησε ἑπτὰ»¹⁰⁰. Καὶ πάλι· «Νὰ μὴ ἐμπιστευθεῖς τὸν ἐχθρό σου ποτέ, γιὰ τὴν καρδιὰ του ὑπάρχουν ἑπτὰ πονηρίες»¹⁰¹. Ἐπίσης καὶ ὁ Παροιμισθὴς λέγει κάπου· «Ὁ δίκαιος πέφτει ἑπτὰ φορὲς καὶ σηκώνεται»¹⁰². Πρόσεχε λοιπὸν, ὅτι ἐπὶ ἑπτὰ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἄφεση, δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ, ὁ νόμος δὲν διαβαζόταν. Γιατί, τὸ ὅτι δὲν μπορούσαν νὰ τὸν καταλάβουν, ἦταν ὅμοιο μὲ τὸ νὰ μὴ τὸν διαβάσουν, ἀκόμα καὶ ἂν κάποιος ἐνδεχομένως τὸν διάβαζε. Καὶ ἔγινε γνωστὸς, ὅπως εἶπα, σὲ μικροὺς καὶ μεγάλους, τότε, ὅταν ἔφτασε καὶ ὁ καιρὸς τῆς συγχωρήσεως. Γιατί ὁ νόμος διέτασσε τοὺς παλαιότερους λέγοντας· «Κάθε ἑπτὰ χρόνια θὰ δίνεις συγχώρηση, καὶ θὰ τὴν κάνεις ὡς ἑξῆς· Θὰ διαγράφεις κάθε χρέος ποὺ σοῦ ὀφείλει ὁ πλησίον σου»¹⁰³. Καὶ

102. Παρμ. 24, 26.

103. Ἦσ. 61, 1-2. Λουκᾶ 4, 18-19.

πάλιν «Εάν κήσεις παῖδα Ἑβραίων, ἐξ ἔτη δουλεύσει σοι, τῷ δὲ ἔτει τῷ ἑβδόμῳ ἀφήσεις αὐτὸν ἐλεύθερον ἀπὸ σοῦ».

Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων, καὶ μονονουχὶ ἑπτὰ ἐτῶν, ἀφήκε τὰ ὀφειλήματα, καὶ ἀνῆκεν ἡμαρτη-
 5 κότητας καὶ χρεωφειλέταις οὖσιν, ἐχαρίσατο, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν
 παραβολὴν, δούλους ὄντας τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὑπεξευγμένους τῷ
 Σατανᾷ, τῷ τῆς ἐλευθερίας πνεύματι λαμπρούς ἀπέφηνε καὶ
 ἠγγλαῖσμένους. Ἀνεδείχθη δὲ τῆς ἀφέσεως ὁ καιρὸς, ἐν καιρῷ τῆς
 Σκηνοπηγίας, ἢ τὸ τῆς ἀναστάσεως ὑποδηλοῖ μυστήριον, ὅτε τὸ
 10 ἐκάστου τῶν ἐν γῆ κεμένων διαπηγνυται σκῆνος, ἦτοι τὸ σῶμα.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀνεβίω Χριστὸς, πατήσας τὸν θάνατον καὶ
 σκυλεύσας τὸν ἄδην καὶ εἰρηκῶς «Τοῖς ἐν δεσμοῖς, Ἐξέλθετε, καὶ
 τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακαλύφθητε», τότε τῷ ἁγίῳ ἀνακαλλύνων
 Πνεύματι τὴν ἀνθρώπου φύσιν, ὡς ἐν ἀπαρχῇ τοῦ γένους καὶ τῶν
 15 ἀνακτιζομένων εἰς ἁγιασμόν, ἐνεφύσητε τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις
 λέγων, «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον», τότε καὶ ἀνεφύθησαν οἱ τῆς δια-
 νοίας ἡμῶν ὀφθαλμοί, τότε πεφωτίσμεθα, καὶ τὸν πάλαι κεκοιμη-
 μένον καὶ οὐδενί που τάχα τῶν ἀρχαιοτέρων γνῶριμον νενοήκα-
 μεν νόμον, τότε συνεγηγέρμεθα καὶ ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς εἰς ὃν
 20 ἐξελέξατο τόπον, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, ἐκεῖ γεγονόσιν ἡμῖν
 τὸν ἐν σκιαῖς καὶ τύποις διερχομένην νόμον οἱ ἀπόλεκτοί τε καὶ
 ἱεροὶ μυσταγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι.

Καὶ γοῦν ὁ θεοπέσιος Παῦλος τοὺς τύπους εὐ μάλᾳ μεταστοι-
 χεῖων εἰς πνευματικὴν θεωρίαν, καὶ ἐπιστέλλει καὶ φησι· «Εἰ γὰρ
 25 τὸ αἶμα ταύρων καὶ τράγων καὶ σποδὸς δαμάλεως ραντίζουσα
 τοὺς κεκοινωμένους ἁγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα,
 πόσῳ μᾶλλον τὸ αἶμα τοῦ Χριστοῦ;». Σφαιζόντων δὲ τῶν ἐξ Ἰσρα-
 ῆλ τὸν ἄμικον καὶ προσεδρευόντων ταῖς σκιαῖς, τὸν τοῦ μυστηρίου
 τύπον εἰς Χριστὸν ἀναφέρων, ἔφη πάλιν, ὅτι «Τὸ πάσχα ἡμῶν
 30 ἐτύθη Χριστὸς». Ἐπιστέλλει δὲ καὶ ἑτέροις «Λέγετέ μοι, οἱ ὑπὸ

104. Δευτ. 15, 12.
 106. Ρωμ. 6, 20.

105. Ματθ. 6, 12.
 107. Ἦσ. 49, 9.

πάλι· «Ἐάν ἀποκτήσεις δοῦλο Ἑβραῖον, θά σοῦ δουλέψει ἕξι χρό-
να, καί τὸν ἕβδομο θά τὸν ἀφήσεις ἐλεύθερο ἀπὸ σένα»¹⁰⁴.

Ὁ Κύριός μας ὁμως Ἰησοῦς Χριστὸς στὸ τέλος τῶν αἰώνων, καί
κατὰ κάποιον τρόπο τῶν ἐπτά ἐτῶν, συγχώρησε τὰ χρέη καὶ ἀπάλλα-
ξε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἔδωσε χάρη σὲ ὀφειλέτες,
σύμφωνα μὲ τὴν παραβολὴ τοῦ Εὐαγγελίου¹⁰⁵, καὶ ὄντας δούλους
τῆς ἁμαρτίας καὶ ὑποταγμένους στὸν Σατανᾶ, μὲ τὸ πνεῦμα τῆς
ἐλευθερίας τοὺς ἔκανε λαμπροὺς καὶ δοξασιμένους¹⁰⁶. Καθιερώθηκε
ὁ καιρὸς τῆς ἀφέσεως κατὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας, ἡ ὁποία
ὑποδηλώνει τὸ μυστήριον τῆς ἀνάστασης, τότε πού στήνεται τὸ σκή-
νωμα τοῦ καθενὸς πού βρίσκεται στῆ γῆ, δηλαδή τὸ σῶμα. Γιατί,
ὅταν ἀναστήθηκε ὁ Χριστὸς πατώντας τὸν θάνατο καὶ λαφυραγω-
γώντας τὸν ἄδη καὶ λέγοντας «Στοὺς φθλακισμένους, Βγεῖτε ἔξω,
καὶ σ' ἐκείνους πού βρίσκονταν στὸ σκοτάδι, Βγεῖτε στὸ φῶς»¹⁰⁷, τότε
ἔξωραΐζοντας καὶ πάλι μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τὴν ἀνθρώπινη φύση,
ὅπως ἦταν στὴν ἀρχὴ τοῦ γενοῦς, καὶ πρὸς ἁγιασμό ἐκείνων πού
ἀνακαινίζονταν φύσηξε στοὺς ἁγίους ἀποστόλους, λέγοντας
«Λάβετε Πνεῦμα ἅγιο»¹⁰⁸, τότε ἀνοίχθηκαν καὶ τὰ μάτια τῆς διάνοι-
ας μας, τότε φωτισθήκαμε καὶ καταλάβαμε τὸν παλιὸ κρυμμένο καὶ
σὲ κανένα ἴσως ἀπὸ τοὺς παλιούς γνωστὸ νόμο. Τότε ἀναστηθήκαμε
ὄλοι μαζί, καὶ ἀφοῦ ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς βρεθήκαμε στὸν τόπο
πού διᾶλεξε, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία, οἱ ἐκλεκτοὶ καὶ ἱεροὶ μυστα-
γωγοὶ καὶ δάσκαλοι μᾶς ἐξηγοῦν μὲ λεπτομέρεια τὸν νόμο πού
δόθηκε μὲ σκιές καὶ τύπους.

Ἔτσι λοιπὸν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, μεταβάλλοντας τοὺς τύπους
σὲ πνευματικὴ θεωρία, γράφει καὶ λέγει· «Ἐάν λοιπὸν τὸ αἷμα τῶν
ταύρων καὶ τῶν τράγων καὶ ἡ στάχτη τῆς δαμάλας, ραντίζοντας
ἐκείνους πού ἦταν μολυσμένοι τοὺς ἀγιάζει ὡς πρὸς τὴ σαοικὴ
καθαρότητα, πόσο περισσότερο μᾶς ἀγιάζει τὸ αἷμα τοῦ Χρι-
στοῦ»¹⁰⁹; Καὶ μιλώντας γιὰ τὸν ἄμνὸ πού ἐσφαξαν οἱ Ἰσραηλιῆτες καὶ
τὴν ἔμμονή τους στὶς σκιές, καὶ ἀναφέροντας τὸν ἄμνὸ ἐκείνον ὡς
τύπο τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ, εἶπε πάλι· «Ὁ πασχαλινὸς ἄμνός
μας, ὁ Χριστὸς, θυσιάσθηκε»¹¹⁰. Γράφει ἐπίσης καὶ σὲ ἄλλους· «Πεῖτε

108. Ἰω. 20, 22.

109. Ἐβρ. 9, 13.

110. Α' Κορ. 4, 21.

νόμου θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε; Γέγραπται γάρ, ὅτι Ἄβραάμ δύο υἱούς ἔσχεν, ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρης. Ἄλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγένηται, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρης δι' ἐπαγγελίας, ἅτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα.
 5 Αὐταὶ γάρ εἰσι δύο Διαθήκαι· μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ, εἰς δουλείαν γενῶσα, ἣτις ἐστὶν Ἄγαρ. Τὸ γὰρ Ἄγαρ Σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν Ἱερουσαλήμ. Δουλεῖει γὰρ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς. Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἣτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν». Μυσταγωγούμενοι τοίνυν πνευματικῶς τὸν
 10 νόμον τὸν θεῖον ἐν ἑαυτοῖς εἰσδεχόμεθα φόβον.

Ὅτι δὲ ἐμελλε συσταλήσεται κατὰ καιροῦς τῆς ἐν τύποις καὶ σκιᾷ λατρείας ἢ δύνამις, παρέδειξε πάλιν ἀινυγματωδῶς ὁ Μωσῆς. Γέγραπται γὰρ ὅτι, ἠνίκα δὲ συνετέλεσε Μωσῆς γράφων πάντας τοὺς λόγους τοῦ νόμου τούτου εἰς βιβλίον, ἕως εἰς τέλος,
 15 καὶ ἐνετείλατο τοῖς Λευίταις τοῖς αἴρονσιν τὴν κιβωτὸν τῆς Διαθήκης Κυρίου, λέγων· «Λαβόντες τὸ βιβλίον τοῦτο, θήσετε αὐτὸ ἐκ πλαγίων τῆς κιβωτοῦ τῆς Διαθήκης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Σύνες οὖν ὅπως εἰς ἐν τι μέρος τῆς κιβωτοῦ, καὶ οὐκ ἐν αὐτῷ τῷ μέσῳ προστέταχεν ἀποκεῖσθαι τὸν νόμον, ὡς ὅσον οὐδέπω παρε-
 20 σομένων τῶν νέων καὶ διὰ Χριστοῦ θεσπισμάτων, οἷς ἦν ἀνάγκη παραχωρεῖν τὴν ἀρχαιοτέραν ἐντολήν, μονονουχί δὲ καὶ διδόναι τόπον, ἢ καὶ ἐκ μέσου χωρεῖν, ἵνα τὸ τυχόν ἐπεισφέρεται. Οὐκ ἀποβάλλεται μὲν γὰρ τῆς ἀγίας κιβωτοῦ· δεκτὸς γὰρ ἐν Ἐκκλησίαις ὁ διὰ Μωσέως νόμος, πλήν, οὐκ ἐν πρώτῳ τέθειται τόπῳ,
 25 συνεστάλη δὲ ὡσπερ καὶ μεμένηκεν ἐκ πλαγίου, παραχωρῶν, ὡς ἔφην, τοῖς ἀσυγκρίτως ὑπερκεκμημένοις, τοιτέστι τοῖς θείοις τε καὶ εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασι, δι' ὧν ἡμᾶς εἰς θεογνωσίαν καὶ εἰς πᾶσαν εἰδῆσιν ἀρετῆς πεπαιδαγωγῶν ὁ Χριστός, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἢ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας
 30 τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

μου, σεις πού θέλετε να βρίσκεστε κάτω από τον νόμο, δέν άκούτε τον νόμο τί λέγει; Γιατί έχει γραφεί, ότι ο Άβραάμ είχε δύο υίους, ένα από τη δούλη του και ένα από την ελεύθερη. Άλλά ο υίος της δούλης γεννήθηκε με τρόπο φυσικό, ενώ της ελεύθερης γεννήθηκε με ύπόσχεση του Θεού. Αυτά είναι άλληγορικά. Γιατί αυτές οι δύο γυναίκες είναι οι δύο Διαθήκες, ή μία πού προήλθε από τo όρος Σινά και γεννά παιδιά για τη δουλεία, και είναι ή Άγαρ, γιατί ή λέξη Άγαρ σημαίνει τo όρος Σινά στην Άραβια, και άντιστοιχεί στη σημερινή Ίερουσαλήμ, ή όποία είναι δούλη μαζί με τa παιδιά της. "Όμως ή άνω Ίερουσαλήμ είναι ελεύθερη, και είναι μητέρα όλων μας»¹¹¹. Διδασκόμενοι λοιπόν πνευματικά τον νόμο, δεχόμαστε μέσα μας τον φόδο του Θεού.

"Ότι όμως έπρόκειτο να περιορισθεί με τον καιρό ή δύναμη της τυπακής και σκιάδους λατρείας, τo έδειξε πάλι με τρόπο αίνιγματικό ο Μωυσής. Γιατί έχει γραφεί, ότι όταν ο Μωυσής τελείωσε γράφοντας όλους τους λόγους του νόμου αυτού σε βιβλίο, μέχρι τo τέλος, έδωσε έντολή στους Λευίτες πού σήκωναν την κιβωτό της Διαθήκης του Κυρίου, λέγοντας: «Πάρτε τo βιβλίο αυτό και βάλτε το στα πλάγια της κιβωτού της Διαθήκης του Κυρίου του Θεού μας»¹¹². Πρόσεχε λοιπόν, ότι διέταξε να τοποθετηθεί ο νόμος σε μιά άκρη της κιβωτού, και όχι στη μέση, και αυτό μέχρι πού έρθουν οι νέοι νόμοι του Χριστού, στους όποιους ήταν άνάγκη να ύποχωρήσει ή άρχαιότερη έντολή και κατά κάποιo τρόπο να παραχωρήσει τo τόπο, ή και να φύγει από τη μέση, για να μπει όποιο τύχει. Δέν αποβάλλεται δηλαδή από την άγια κιβωτό, γιατί ο νόμος του Μωυσή είναι δεκτός στις Έκκλησίες, αλλά δέν τοποθετείται σε πρώτη θέση, γιατί περιορίστηκε κατά κάποιo τρόπο και έμεινε στο πλάι, ύποχωρώντας, όπως είπα, μπροστά στους άνωτέρους, δηλαδή στους θείους και ευαγγελικούς νόμους, με τους όποιους μās δδήγησε στη γνώση του Θεού και σε κάθε διδασκαλία της άρετης ο Χριστός, δια του όποιου και μαζί με τον όποιο στον Θεό και Πατέρα πρέπει ή δόξα, μαζί με τo άγιο Πνεύμα, στους αιώνες των αιώνων. Άμήν.

111. Γαλ. 4, 21-26.

112. Δευτ. 31, 26.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ ΒΙΒΛΟΥΣ
(PG. 69, 679–698)

ΒΙΒΛΟΣ Α΄.

«Καὶ ἔλαβε Σαμουὴλ ἄρνα γαλαθηνὸν ἓνα».

Ὁρᾷς ὅπως μεσίτην ὁμοῦ καὶ τῆς σωτηρίας πρῦτανιν ἐποι-
εῖτο Χριστόν, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον ὄπλον οἰάπερ ἀρραγῆς
ταῖς τῶν ἄλλοφύλων ἐφόδοις ἀντανιστάς σέσωκε τὸν Ἰσραήλ;
5 Ἄρνα γὰρ γαλαθηνὸν ἔθυσεν εἰς τύπον Χριστοῦ, καὶ πάλαι
βοῶντος διὰ φωνῆς προφητῶν «Ἐγὼ δὲ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγό-
μενον τοῦ θύεσθαι, οὐκ ἔγνω». Ἐπιτήρει δὲ ὅπως τῆς θυσίας ἡ
δύναμις ἐτοιμότερον πρὸς τὴν ἐπικουρίαν τοῖς ἐπὶ τοῖς κάμνουσιν
ἀποτετέλεκεν τὸν Πατέρα. Κατεβρόντησε γὰρ τῶν δι' ἐναντίας μέ-
10 γα τι καὶ ἐξαισίον καὶ τοῖς προσάγουσι τὴν θυσίαν μισθὸν ἐδίδου
τὴν σωτηρίαν εἰς τύπον μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστόν.

«Καὶ νῦν κατάστησον ἐφ' ἡμᾶς βασιλέα».

Ἀπεφοίτησε μὲν ὁ Ἰσραὴλ τοῦ βασιλεύεσθαι παρὰ Θεοῦ διὰ
προφητῶν, ἐκαλέσατο δὲ βασιλέα ἄνθρωπον. Ταύτη τοι καὶ ἀπώ-
15 λισθε τῆς ἐντολῆς πρῶτος γὰρ Σολομὼν προσεκύνησε τοῖς Βασι-
λεῖμ, εἶτα μετ' αὐτὸν Ἱεροβοὰμ τὰς δαμάλεις ἀνέστησεν.

1. Α' Βασ. 7, 9.

2. Ἰεσ. 11, 19.

3. Α' Βασ. 8, 5.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ
ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ
(PG. 69, 679–698)

ΒΙΒΛΙΟ Α΄.

«Καὶ πῆρε ὁ Σαμουὴλ ἓνα ἄρνι πού θήλαζε»¹.

Βλέπεις ὅτι τὸν Χριστὸν τὸν ἔκανε μεσίτη μαζί καὶ ἀρχηγό τῆς σωτηρίας, καὶ προβάλλοντας τὸ μυστήριό του ὡς ὄπλο στερεὸ σὲ ἐπιθέσεις τῶν ἄλλοφύλων, ἔσωσε τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό; Γιατὶ θυσίασε ἄρνι πού θήλαζε, ὡς σύμβολο τοῦ Χριστοῦ, καὶ φωνάζοντας παλιὰ μὲ τὴ φωνὴ τῶν προφητῶν «Ἐγώ, ἂν καὶ ὀδηγούμεν ὡς ἄρνι ἄκακο γιὰ νὰ θυσιασθῶ, δὲν τὸ γινώριζα»². Καὶ πρόσεχε, ὅτι ἡ δύναμη τῆς θυσίας ἔκανε τὸν Πατέρα προθυμότερο γιὰ βοήθεια σ' αὐτοὺς πού καταπονοῦνται. Γιατὶ φώναξε δυνατὰ ἐναντίον τῶν ἀντιθέτων κάτι τὸ μεγάλο καὶ ἐξαιρετο, καὶ σὲ ἐκείνους πού πρόσφεραν τὴ θυσία ἔδωσε ὡς ἀνταμοιβή τὴ σωτηρία ὡς τύπο τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ.

«Καὶ τώρα διόρισε βασιλιά σὲ μάς»³.

Ἐρνήθηκε ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς νὰ βασιλεύεται ἀπὸ τὸν Θεὸ διὰ τῶν προφητῶν, καὶ κάλεσε βασιλιά ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ξέφυγε ἀπὸ τὴν ἐντολή. Γιατὶ πρῶτος ὁ Σολομὼν προσκύνησε τὰ ἀγάλματα τοῦ Βααλ, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ὁ Ἱεροβοὰμ ἔστησε τίς δαμάλεις.

«Καὶ εἶπεν Κύριος πρὸς Σαμουήλ· Ἔκουε τῆς φωνῆς αὐτῶν», κ.τ.λ.

Ἐχόντων εὖ τῶν πραγμάτων αὐτοῖς, καὶ ἐν τάξει τῇ πανα-
 ρίστη κειμένων, πικρὰ καθ' ἑαυτῶν οἱ δεῖλαιοι πεφρονήκασιν.
 5 Ἀποσειόμενοι δὲ ὡσπερ τῆς ὑπὸ Θεῷ βασιλείας τὸν ζυγόν,
 προσῆεσαν λέγοντες τῷ μακαρίῳ Σαμουήλ· «Κατάστησον ἐφ'
 ἡμᾶς βασιλέα δικάζειν ἡμᾶς», καὶ τὰ ἐξῆς· Εἶτα τοῦ μακαρίου
 Σαμουήλ τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλέως καταγγέλλοντος αὐτοῖς
 καὶ πολλοῖς ἄγαν καταπτοοῦντος δείμασιν, ἀφιστάντος δὲ καὶ
 10 μάλα γοργῶς τῶν οὕτω σαθρῶν καὶ ἀνοσίῳν σκεμμιάτων, οὐδὲν
 ἤττον ἐπεφύοντο λέγοντες· «Οὐχί, ἀλλ' ἡ βασιλεία ἔσται ἐφ'
 ἡμᾶς».

«Καὶ εἶπεν ὁ Σαουλ τῷ παιδαρίῳ», κ.τ.λ. «Καὶ τί οἴσομεν;» κ.τ.λ.

Ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον· Προσπέφνκεν αἰεὶ τοῖς ὠφελουμέ-
 15 νοις, ἤγουν ὑπὸ τῶν τυχόντων ἡδίστων μετεσχηκόσιν, ἀντα-
 ποτινῦναι θέλειν τὰς κατὰ δύναμιν ἀμοιβάς, καὶ ταῖς ἰσοστά-
 θμοις ἤγουν καὶ ἔτι καὶ μείζουσιν κατευφραίνειν τιμαῖς καὶ ἀπό-
 δεῖξιν τῆς εὐγνωμοσύνης τὴν ἐν τούτοις αἰεὶ πως ἐπιτηδεύουσι
 προθυμίαν, οἷσπερ ἂν ἀγαθὸς καὶ εὐγνώμων ἐνυπάρχῃ τρόπος.

20 **«Καὶ ἐκεῖ ἦν ἐν τῶν παιδαρίων τοῦ Σαουλ.» –**

«Καὶ ὄνομα αὐτῷ Δαὴκ.»

Γέγονεν ἀνὴρ τις Ἰδομαῖος τὸ γένος, ᾧ ὄνομα Δαὴκ. Οὗτος
 ἀπεστρέφετο παρὰ τοῖς δορυφόροις τοῦ μακαρίου Δαβὶδ, καὶ ἦν
 κτηνοτρόφος, πλὴν ἀνὴρ πικρὸς καὶ βάρβαρος καὶ οὐδαμόθεν
 25 ἔχων τὸ γνήσιον. Περιετύχανε δὲ λάθρα τῷ Σαουλ, καὶ ἀπήγγελ-
 λεν αὐτῷ τὰς σκέψεις καὶ πάντα τὰ βουλευμάτα· ἐπηγγέλλετο δὲ
 κατὰ καιροὺς καὶ παραδώσειν αὐτόν. Καὶ δήποτε θεασάμενος τὸν
 μακάριον Δαβὶδ εἰσελθόντα εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, ὅτε τοὺς
 ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, καὶ περιτυχῶν τῷ Ἀβιμέλεχ τῷ

**«Και εἶπε ὁ Κύριος στὸν Σαμουὴλ·
Ἦκουσε τὴ φωνὴ τους»⁴.**

Ἦν καὶ τὰ πράγματα γι' αὐτοὺς πῆγαιναν καλὰ καὶ θρῖσκο-
νταν σὲ ἄριστη κατάστασι, οἱ ἄθλιοι σκέφτηκαν ὀδυνηρὰ γιὰ τὸν
ἑαυτὸ τους. Ἦτσι, ἀποτινάσσοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸν ζυγὸ
τῆς βασιλείας ποὺ θρῖσκοταν κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ, πα-
ρουσιάσθηκαν στὸν μακάριο Σαμουὴλ καὶ τοῦ εἶπαν· «Ἐγκατά-
στησε σὲ μᾶς βασιλιά, γιὰ νὰ λύνει τὶς διαφορὲς μας»⁵, καὶ τὰ ἐξῆς.
Καὶ ἐνῶ ὁ μακάριος Σαμουὴλ τοὺς ἐξέθεσε τὰ δικαιώματα τοῦ βα-
σιλιᾶ, καὶ τοὺς φοβέριζε μὲ πάρα πολλὰ φοβερά, καὶ τοὺς ἀπομά-
κρυνε πολὺ γρήγορα ἀπὸ τὶς τόσο σαθρὲς καὶ ἀνίερους σκέψεις,⁶
ἐκεῖνοι ἐπέμεναν περισσότερο, λέγοντας· «Ὁχι, ἡ βασιλεία θὰ ἐγ-
κατασταθεῖ ὀπωσδήποτε σὲ μᾶς»⁷.

«Καὶ εἶπε ὁ Σαοὺλ στὸν νεανία κτλ. Καὶ τί θὰ δώσουμε;»⁸.

Ἦ ἀπὸ τὸ κατὰ Ματθαῖον. Εἶναι στενὰ συνδεδεμένο πάντοτε σ'
αὐτοὺς ποὺ ὠφελοῦνται, δηλαδή ποὺ πῆραν μέρος σ' ὅποιαδήποτε
ἀγαθὰ, νὰ θέλουν νὰ ἀνταποδώσουν, ὅσο τους εἶναι δυνατόν, τὶς
ἀμοιβές, καὶ νὰ τοὺς κατευχαριστοῦν μὲ ἰσότητες καὶ ἀκόμα μεγαλύ-
τερες τιμές, καὶ ὡς ἀπόδειξη τῆς εὐγνωμοσύνης τους φροντίζουν νὰ
δείχνουν πάντοτε τὴν προθυμία τους γι' αὐτές, ἐὰν ὑπάρχει κάποιος
καλὸς καὶ εὐγνώμων τρόπος.

**«Καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχε ἕνας ἀπὸ τοὺς νεαροὺς δούλους τοῦ Σαοὺλ.
Καὶ τὸ ὄνομα του ἦταν Δωὴκ»⁹.**

Ἦ ὑπῆρχε κάποιος ἄνδρας, Ἰδουμαῖος σπὸ γένος, ποὺ λεγόταν
Δωὴκ (τὸν ὁποῖο ἀποστρέφονταν οἱ σωματοφύλακες τοῦ μακαρίου
Δαβίδ), ποὺ ἦταν κτηνοτρόφος, ἀλλὰ ἄνδρας σκληρὸς καὶ βάρβα-
ρος καὶ σὲ τίποτε δὲν ἦταν γνήσιος. Συναντοῦσε λοιπὸν κρυφὰ τὸν
Σαοὺλ καὶ τοῦ ἀνέφερε τὶς σκέψεις καὶ ὅλα τὰ σχέδια (τοῦ Δαβίδ),
καὶ ὑποσχόταν κάθε τόσο, ὅτι θὰ τοῦ τὸν παραδώσει. Ἦτσι κάποτε,
βλέποντας τὸν μακάριο Δαβίδ νὰ ἔχει μπεῖ στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, τότε
ποὺ ἔφαγε τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως καὶ συνάντησε τὸν ἱερέα

8. Α' Βασ. 9, 5.

9. Α' Βασ. 21, 7.

ἱερεῖ ἀπήγγελλε τῷ Σαούλ, ὅτι μετ' ὀλίγων ἐστὶ παντελῶς, καὶ δύναται ραδίως αὐτὸν λαβεῖν ἐπελθὼν, καὶ εὐκόλως χειρώσασθαι. Οὐκοῦν προδέδωκε μὲν ὁ Δαὴκ ἀπαγγείλας τῷ Σαούλ, ὅτι συντετύχηκε τῷ Ἀδιμέλεχ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, διέσωξε δὲ τὸν προφή-
5 την ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης, καὶ τῆς ἐκείνου δυστροπίας μάταιον ἐποίει τὸ ἐγχείρημα.

ΒΙΒΛΟΣ Β΄.

**«Καὶ ἐρρέθη τῷ Δαβίδ· Οὐκ εἰσελεύσῃ ᾧδε,
ὅτι ἀντέστησαν οἱ τυφλοὶ καὶ χωλοί.»**

10 Οὐκοῦν τῷ μὲν μακαρίῳ Δαβίδ οἱ ἀπὸ τε τῆς Ἱερουσαλήμ, ἥτοι τῆς Ἰεβουῦς, ἀντέστησαν τυφλοὶ καὶ χωλοὶ, καὶ τοῦτο πεποιηκότες, οἰκτρῶς διολώλασι· κατελάβετο γὰρ αὐτήν. Ἀντέστησαν τῷ πάντων Σωτῆρι Χριστῷ κατὰ τὸν τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ καιρὸν οἱ τῆς Ἱερουσαλήμ οἰκήτορες χωλοὶ καὶ τυφλοί· οὐ γὰρ
15 ἤδρασαν ὀρθοποδεῖν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ θεῖον εἰς νῦν ἐδέξαντο φῶς οἱ τὴν πίστιν οὐ προσιέμενοι, Γραμματεῖς δὲ μάλιστα καὶ Φαρισαῖοι.

**«Καὶ ἀπέστειλεν Δαβὶδ ἀγγέλους, καὶ ἔλαβεν αὐτήν,
καὶ εἰσῆλθε πρὸς αὐτήν.»**

20 Μὴ ταραχθῆς ἐτοιμῶς τῶν ἁγίων, εἰ γεγόνασιν ἐν παροράμασιν ἔσθ' ὅτε καὶ αὐτοί· καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθὲς ὅτι καὶ οἱ σφόδρα γενναϊότατοι τῶν στρατιωτῶν, οἱ ἐπ' ἀνδρείαά σωματῶν καὶ εὐτεχνία τεθναμασμένοι, πλήττονται μὲν ἔσθ' ὅτε μαχόμενοι, πλήν οὐ καταπίπτουσι. Ἄλλως τε χρῆναι γὰρ ὑπολαμβάνω προσεπενεγ-
25 κεῖν τοῖς εἰρημένοις καὶ τοῦτο· Μόνω τετήρηται τῷ φιλανθρωπῳ Σωτῆρι Χριστῷ, τὸ μὴ παθεῖν ἁμαρτίαν ὅτι, Θεὸς κατὰ φύσιν ὢν, γέγονε σὰρξ. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἔλεγε περὶ ἑαυτοῦ· «Ἐρχεται ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσει οὐδέν». Καὶ μετ'

Ἄβιμέλεχ, ἀνήγγειλε στὸν Σαούλ, ὅτι εἶναι μὲ πολὺ λίγους ἄνδρες, καὶ μπορεῖ πηγαίνοντας νὰ τὸν συλλάβει καὶ νὰ τὸν αἰχμαλωτίσει εὐκολά. Λοιπὸν ὁ Δαὴκ πρόδωσε βέβαια τὸν Δαβὶδ ἀναφέροντας στὸν Σαούλ, ὅτι συνάντησε τὸν Ἀβιμέλεχ στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, ὅμως ὁ Δεσπότης τῶν ὄλων ἔσωσε τὸν προφήτη, καὶ ματαίωσε τὸ ἐγχείρημα τῆς κακοτροπαῆς ἐκείνου¹⁰.

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

«Καὶ εἰπώθηκε στὸν Δαβὶδ· Δὲν θὰ μπεις ἐδῶ, γιατί ἐπαναστάτησαν ἐδῶ ἀκόμα καὶ οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ χωλοὶ»¹¹.

Ἄρα λοιπὸν στὸν μακάριο Δαβὶδ ἀντιστάθηκαν οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ χωλοὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, δηλαδή τῆς Ἰεβοῦς, καὶ ἐπειδὴ τὸ ἔκαναν αὐτό, σκοτώθηκαν μὲ οἰκτρὸ τρόπο, γιατί ὁ Δαβὶδ τὴν κυριεύσε. Ἀντιστάθηκαν στὸν Σωτήρα τῶν ὄλων Χριστὸ τὸν καιρὸ τοῦ ἐρχομοῦ του οἱ χωλοὶ καὶ τυφλοὶ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ, γιατί δὲν μπορούσαν νὰ ἀκολουθήσουν τὸν σωστὸ δρόμο, ἀλλ' οὔτε τὸ θεῖο φῶς δέχθηκαν στὸν νοῦ τους ἐκεῖνοι πού δὲν δέχθηκαν τὴν πίστη, καὶ μάλιστα οἱ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι.

«Καὶ ἔστειλε ὁ Δαβὶδ ἀνθρώπους του, τὴν πῆρε καὶ κοιμήθηκε μαζί της»¹².

Μὴ ταραχθεῖς ἀμέσως γιὰ τοὺς ἀγίους, ἐὰν κάποτε καὶ αὐτοὶ πέφτουν σὲ παραπτώματα. Γιατί εἶναι ἀλήθεια, ὅτι καὶ οἱ πολλοὶ γενναῖοι στρατιῶτες, πού θαυμάζονται γιὰ τὴν ἀνδρεία τῶν σωματιῶν καὶ τὴν τεχνικὴ δεξιότητά τους, πληγώνονται βέβαια μερικὲς φορὲς ὅταν μάχονται, ἀλλὰ δὲν χάνουν τὸ θάρρος τους. Ἐξάλλου πρέπει, νομίζω, σ' αὐτὰ πού εἰπώθησαν νὰ προσθέσω καὶ αὐτό· Μόνον στὸν φιλόνηρωπο Σωτήρα τηρήθηκε τὸ νὰ μὴ πέσει σὲ ἀμαρτία, γιατί ἔγινε ἀνθρωπος, ἐνῶ ἦταν Θεός. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγε γιὰ τὸν ἑαυτό του· «Ἐρχεται ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου αὐτοῦ, καὶ δὲν βρῖσκει σὲ μένα τίποτε»¹³. Καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγα· «Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω

12. Β' Βασ. 11, 4.

13. Ἰω. 14, 30

ολίγα· «Καὶ ταῦτά φημι περὶ τῆς ἁμαρτίας τοῦ Δαβὶδ ὅτε εἰσῆλθε πρὸς τὴν Βερσαβεὲ τὴν τοῦ Οὐρίου γαμετὴν». Προσῆκει δὲ ἅπασι τῆς ἱστορίας ὁ λόγος εἰ γὰρ καὶ ἠσθένησεν ὡς ἄνθρωπος, καὶ τῶν ἀδοκῆτων εὐρίσκεται πεπονθῶς, ἀλλ' ἔδειξεν ὡς τὰ τῶν 5 ἀγίων πταίσματα ταχεῖαν ἔχει τὴν ἐπανόρθωσιν.

«Καὶ εἶπε Δαβὶδ τῷ Νάθαν· Ἠμάρτηκα τῷ Κυρίῳ».

Ἐκ τῆς εἰς τὸν ν' ψαλμόν». Ἐνταῦθά μοι θαύμαζε τὸν μακάριον Δαβὶδ· ..., τεθρήνηκεν ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας.

«Καὶ γε ὁ υἱός σου ὁ τεχθεὶς σοι, θανάτῳ ἀποθανεῖται».

10 Ἐκ τοῦ εἰς ψαλτήριον ὑπομνήματος, ρητοῦ προκειμένου· «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με». Καίτοι ταῦτα ἀκούσας παρὰ τοῦ προφήτου,.... μᾶλλον ἢ συγγνώσκεσθαι

«Καὶ ἔλαβε τὸν στέφανον Μολχώμ τοῦ βασιλέως».

Παρετάξατο μὲν πρὸς τοὺς υἱούς Ἀμμών, καὶ τοὺς ταῖς ἐκεί-
15 νων ἀπονοίαις συνησπικότης τοὺς ἀπὸ γέας φημί τῆς Σύρων, νενίκηκε δὲ καὶ εἶλε μὲν αὐτοὺς κατὰ κράτος, λαβὼν δὲ τὸν στέφανον τοῦ Μολχώμ, εἶτα λίθον ἐν αὐτῷ παμμεγέθη καὶ πολύτμικον εὐρών, ἐνέδησε τῷ ἰδίῳ στεφάνῳ.

«Καὶ Δαβὶδ ἀνέβαινε κλαίων καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπικεκαλυμμένος».

20 Ἐπειδὴ συνέθη προὐ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς Ἀβεσσαλὼμ τὴν ἁμαρτίαν γενέσθαι παρὰ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ, τὴν εἰς Οὐρίαν φημί, θρῦλος ἦν ἀνὰ πᾶσαν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὴν Ἰουδαίων χώραν, καὶ ὑποσίαν τινὲς οὐκ ἀπιθάνως ἔχοντες περὶ αὐτοῦ· ᾤοντο γὰρ 25 αὐτὸν τῶν εἰς Οὐρίαν πλημμελημάτων πράττεσθαι δίκαια, καὶ ἐν προσκρούσει δὲ γεγονότα τῇ παρὰ Θεῷ, τοῖς ἐθέλουσι κᾶτα δὴ οὐκ εὐάλωτον ἔσεσθαι, καὶ πανταχοῦ νοσοῦντα τὸ ἀνάγκη.

για την άμαρτία του Δαβίδ, όταν κοιμήθηκε με την Βηρσαβεέ, τη γυναίκα του Ουρία. Και ταιριάζει σε όλους ο λόγος της ιστορίας. Γιατί, αν και ο άνθρωπος ασθένησε και βρίσκεται να έχει πάθει κάτι από αυτά που είναι απροσδόκητα, όμως έδειξε ότι τα πταίσματα των αγίων επανορθώνονται γρήγορα.

«Και είπε ο Δαβίδ στον Νάθαν· Ἐμάρτησα στον Κύριο»¹³.

Ἐκείνη στιγμή ο Δαβίδ, 50ο ψαλμός: Θαύμασε ἐδῶ, σε παρακαλῶ, τὸν μακάριο Δαβίδ... Ἐθήνησε γιὰ τὴν ἁμαρτία του.

«Και ὁ υἱὸς τοῦ ἀπέκτησες θά πεθάνει»¹⁴.

Ἐκείνη στιγμή ο Δαβίδ, 50ο ψαλμός: Θαύμασε ἐδῶ, σε παρακαλῶ, τὸν μακάριο Δαβίδ... Ἐθήνησε γιὰ τὴν ἁμαρτία του. Ἐκείνη στιγμή ο Δαβίδ, 50ο ψαλμός: Θαύμασε ἐδῶ, σε παρακαλῶ, τὸν μακάριο Δαβίδ... Ἐθήνησε γιὰ τὴν ἁμαρτία του. Ἐκείνη στιγμή ο Δαβίδ, 50ο ψαλμός: Θαύμασε ἐδῶ, σε παρακαλῶ, τὸν μακάριο Δαβίδ... Ἐθήνησε γιὰ τὴν ἁμαρτία του.

«Και πήρε τὸ στεφάνι τοῦ βασιλιᾶ Μολχόμ»¹⁶.

Ἐκείνη στιγμή ο Δαβίδ, 50ο ψαλμός: Θαύμασε ἐδῶ, σε παρακαλῶ, τὸν μακάριο Δαβίδ... Ἐθήνησε γιὰ τὴν ἁμαρτία του. Ἐκείνη στιγμή ο Δαβίδ, 50ο ψαλμός: Θαύμασε ἐδῶ, σε παρακαλῶ, τὸν μακάριο Δαβίδ... Ἐθήνησε γιὰ τὴν ἁμαρτία του. Ἐκείνη στιγμή ο Δαβίδ, 50ο ψαλμός: Θαύμασε ἐδῶ, σε παρακαλῶ, τὸν μακάριο Δαβίδ... Ἐθήνησε γιὰ τὴν ἁμαρτία του.

«Και ὁ Δαβίδ ἀνέβαινε κλαίοντας και ἔχοντας σκεπασμένο τὸ κεφάλι του»¹⁷.

Ἐκείνη στιγμή ο Δαβίδ, 50ο ψαλμός: Θαύμασε ἐδῶ, σε παρακαλῶ, τὸν μακάριο Δαβίδ... Ἐθήνησε γιὰ τὴν ἁμαρτία του. Ἐκείνη στιγμή ο Δαβίδ, 50ο ψαλμός: Θαύμασε ἐδῶ, σε παρακαλῶ, τὸν μακάριο Δαβίδ... Ἐθήνησε γιὰ τὴν ἁμαρτία του. Ἐκείνη στιγμή ο Δαβίδ, 50ο ψαλμός: Θαύμασε ἐδῶ, σε παρακαλῶ, τὸν μακάριο Δαβίδ... Ἐθήνησε γιὰ τὴν ἁμαρτία του.

17. Β' Βασ. 15, 30.

18. Β' Βασ. 11, 4.

«Διασκέδασον δὴ τὴν βουλήν Ἀχιτόφελ».

«Διασκέδασον», φησί, «τὴν βουλήν Ἀχιτόφελ, Κύριε ὁ Θεός μου». Ἦν γὰρ ὁ Ἀχιτόφελ θαυὸς καὶ πικρὸς καὶ πολυγνώμων, καὶ ὁδοὺς ἀνευρεῖν ἱκανὸς ἐφ' ἐκάστῳ πράγματι, καὶ πρὸς γε 5 τοῦτο στρατηγικώτατος Ἐδεδείκε τοίνυν μάλιστα τῶν ἄλλων τὸν Ἀχιτόφελ, διὰ τὸ πικρᾶς εἰσφέρειν αἰεὶ γνώμας καὶ τὸ εἰδέναι στρατηγεῖν.

«Καὶ ἰδοὺ εἰς ἀπαντὴν αὐτῷ Χουσί».

Ἐνα ὑπάρχοντα τῶν ἑαυτοῦ φύλων τὸν Χουσί, πείθει προσ- 10 ποιήσασθαι τὴν ἀπόστασιν τὴν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τὸ προσκεκληθῆναι θέλει τὸν Ἀβεσσαλώμ, ἵνα ταῖς τοῦ Ἀχιτόφελ λεληθότως μάχηται συμβουλαῖς, ὃ δὴ καὶ γέγονεν.

«Καὶ οὕτως ἔλεγε Σεμεὶ ἐν τῷ καταρᾶσθαι αὐτόν».

Ἐθρίσας Σεμεὶ καὶ πικραῖς αὐτόν μονονουχί κατασφενδονή- 15 σας φωναῖς, οὐδὲν ὑπ' αὐτοῦ τῷ τηνικάδε παθῶν ἀπηλλάττετο, εἰ καὶ δυσχερεῖς μετὰ τοῦτο καὶ τὰς αὐτῷ προεπιούσας ἐκτέτικε δίκας πλὴν ὅτι διεκαρτέρησεν ὁ Δαβὶδ, καὶ παροτρυνόντων αὐτόν πολλῶν, τοῦ παντὸς ἀξίαν ἠγεῖτο τὴν σιωπὴν, ἐκ πολλῆς ἄγαν καὶ ἀξιαγάστου συνέσεως Ἐνενόει γάρ, ὅτι διὰ τοῦ προσκεκροῦ- 20 σθαι Θεῷ, δέδοται πως εἰς μάστιγας, καὶ μοῖραν εἶναι κατελογίζετο τῆς πληγῆς, τοὺς παρά τινων ὄνειδισμούς τωθασμούς τε καὶ γέλωτας. Ἐνθα γὰρ ἀποστροφὴ Θεοῦ καὶ ἐγκατάλειψις, κἄν γοῦν ἢ μετρία γένοιτο κατὰ τινος, ἐκεῖ που πάντως ἔσται καταλυ- πεῖν εἰωθότα πολλὰ καὶ πικρὰ.

25 **«Ὅτι Κύριος εἶπεν αὐτῷ καταρᾶσθαι τὸν Δαβὶδ».**

Τούτου μέμνηται ἐν τῷ λη' ψαλμῷ· φησὶν, «Ὁνειδος ἄφρονι ἔδωκάς με».

«Διάλυσε λοιπόν τις σκέψεις του 'Αχιτόφελ»¹⁹.

«Ματαιώσε», λέγει, «Κύριε και Θεέ μου, τὰ πονηρὰ σχέδια τοῦ 'Αχιτόφελ ἐναντίον μου». Γιατί ὁ 'Αχιτόφελ ἦταν ἄνθρωπος σοφός, αὐστηρός, συνετός, και ἱκανὸς νὰ βρῖσκει διέξοδο γιὰ κάθε πρᾶγμα, και ἐπὶ πλέον ἄριστος στρατηγός. Φοβόταν λοιπὸν τὸν 'Αχιτόφελ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐπειδὴ πάντοτε εἰσηγείτο σκληρῆς γνώμες, και εἶχε ἐμπειρία στὸ νὰ διοικεῖ τὸν στρατό.

«Και νὰ, ἦρθε ὁ Χουσι γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Δαβίδ»²⁰.

Ἄν και ὁ Χουσι ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς φίλους του, τὸν πείθει νὰ προσποιηθεῖ, ὅτι ἀποστάτησε ἀπὸ αὐτόν, και θέλει νὰ προσκαλέσῃ τὸν Ἄβεσσαλώμ, γιὰ νὰ ἀντικρούσῃ κρυφὰ τις συμβουλές τοῦ 'Αχιτόφελ, πρᾶγμα ποὺ και ἔγινε.

«Και ὁ Σεμεὶ ἔλεγε αὐτὰ καθὼς τὸν καταριόταν»²¹.

Ἄφοῦ ὁ Σεμεὶ τὸν ἔβρισε και κατὰ κάποιον τρόπο ἐκσφενδόνησε ἐναντίον του πολὺ βαρεῖες λέξεις, χωρὶς τότε νὰ πάθει τίποτε ἀπὸ αὐτόν (τὸν Δαβίδ) διώχθηκε, ἂν και μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ὑπέστη και τις τιμωρίες ποὺ τοῦ ἔπρεπαν. Ὡστόσο ὁ Δαβίδ ἔδειξε ὑπομονή, και μολονότι πολλοὶ τῶν συμβούλευαν νὰ τὸν τιμωρήσουν, θεωροῦσε τὴ σωπὴ πριτιμότερη ἀπὸ κάθε ἄλλο. Γιατί σκεφτόταν πὼς παραδόθηκε κατὰ κάποιον τρόπο στὰ μαστιγώματα αὐτὰ τοῦ λόγου ἐπειδὴ ἦρθε σὲ σύγκρουση μὲ τὸν Θεό, και ἀναλογιζόταν ὅτι ἕνα μέρος τῆς τιμωρίας του ἦταν οἱ ἐκ μέρους κάποιων κατηγορίες και οἱ ἐμπαιγμοὶ και τὰ γέλια. Γιατί, ὅπου ὑπάρχει ἀποστροφή τοῦ Θεοῦ και ἐγκατάλειψη, ἀκόμα και ἂν γιὰ κάποιον αὐτὴ εἶναι μέτρια, ἐκεῖ χωρὶς ἀμφιβολία συνήθως συμβαίνουν πολλὰ και δυσάρεστα ποὺ προκαλοῦν μεγάλη λύπη.

«Ὅτι ὁ Κύριος εἶπε σ' αὐτόν νὰ καταραστεῖ τὸν Δαβίδ»²².

Αὐτὸ τὸ ἀναφέρει στὸν τριακοστὸ ὄγδοο ψαλμό, ὅπου λέγει· «Ἐπέτρεψες νὰ γίνω περιγέλωσ και ἐμπαιγμὸς σὲ κάθε ἀνόητον»²³.

21. Β' Βασ. 16, 7.

22. Β' Βασ. 16, 10.

23. Ψαλμ. 38, 9.

«Καὶ εἶπεν Ἀχιτόφελ πρὸς Ἀβεσσαλώμ», κ.τ.λ.

Ὁ μὲν Ἀβεσσαλώμ φεύγοντα τὸν πατέρα διώκειν ἤθελε, καὶ ὅτι χρὴ τοῦτο πράττεσθαι, νεανικῶς συνεβούλευεν Ἀχιτόφελ, ὁ δὲ γε Χουσί πιθανῶς αὐτὸν ἀφιστᾶς τῆς τοῦ πατρὸς ἀγριότητος 5 ἐπιδεῖν, οὐχ ἀπλῶς εὐθυδρομῆσαι πρὸς τοῦτο, προετομιᾶσασθαι δὲ μᾶλλον τὴν ἀρκοῦσαν χεῖρα, καὶ στρατιωτῶν ὄχλον συννεγκεῖν, διὰ τὸ εἶναι δυνατὸν καὶ ἐμπειροπόλεμον καὶ τῶν ὅτι μάλιστα μαχμηωτάτων τὸν μακάριον Δαβίδ.

«Καὶ ἔλαβεν ἡ γυνὴ καὶ διεπέτασε τὸ ἐπικάλυμμα», κ.τ.λ.

10 Οὐκοῦν κἄν δι' ἀνθρώπων ἔσθ' ὅτε συμβαίῃ τινὰ χρηστά, μὴ ἐκείνοις μᾶλλον εὐχαριστῶμεν, ἀλλὰ Θεῷ τῷ δι' αὐτῶν τὰ θυμῆρη χαρισσάμεν.

«Καὶ Ἀχιτόφελ εἶδεν ὅτι οὐκ ἐγενήθη ἡ δουλὴ αὐτοῦ».

Κεκράτηκε μὲν ἡ τοῦ Χουσί γνώμη, λυπηθεὶς δὲ πρὸς τοῦτο 15 λίαν ὁ Ἀχιτόφελ, βρόχῳ κατέλυσε τὸν βίον, αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ δικαίαν ψῆφον ἐξενεγκών.

«Καὶ ἔκλαυσε, καὶ οὕτως εἶπεν», κ.τ.λ.

Πεπολέμηκε μὲν τῷ μακαρίῳ Δαβίδ ὁ Ἀβεσσαλώμ, καὶ ἀδοκῆτως τὰ τῆς δυσμενεΐας ὄπλα κεκίνηκε κατὰ τοῦ φύσαντος ὁ 20 νεανίας, ἕάλω δὲ καὶ ἀπόλωλε. Πλὴν οὐκ ἐπεγάννυτο παθόντι τὸν θάνατον ὁ πατήρ, ἀλλ' ἐθρήνησεν ὡς υἱόν.

ΒΙΒΛΟΣ Γ΄.

«Καὶ ὁ βασιλεὺς Δαβίδ πρεσβύτερος προβεδηκῶς ἡμέραις».

Ἀφορήτους μὲν ἀγῶνας διενεγκών, κατευμεγεθήσας δὲ τῶν 25 ἐχθρῶν καὶ ἀχείρωτος γεγωνῶς τοῖς ἐπιβουλεύουσιν αὐτῷ. Κεκράτηκε γὰρ οὐκ ἀλλοφύλων μόνον, οὐδὲ τὰς τῶν αἰμοδό-

«Και εἶπε ὁ Ἀχιτόφελ στὸν Ἀβεσσαλώμ κ.λ.π.»²⁴.

Ὁ Ἀβεσσαλώμ βέβαια ἤθελε νὰ καταδιώξει τὸν πατέρα του πού ἔφυγε, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ τὸ κάνει τὸν συμβούλευε ἀπερίσκεπτα ὁ Ἀχιτόφελ. Ὁ Χουσί ὅμως, ἀποτρέποντάς τον πιστικά, τὸν συμβούλευσε νὰ προσέξει τὴν ἀγριότητα τοῦ πατέρα του, καὶ νὰ μὴ προχωρήσει ἀμέσως σ' αὐτό, ἀλλὰ ἀντίθετα νὰ προετοιμάσει κατάλληλα τὴ δύναμη πού εἶχε, καὶ νὰ συγκεντρώσει πολὺν στρατό, γιατί ὁ Δαβὶδ εἶναι δυνατὸς καὶ ἐμπειροπόλεμος, καὶ ἀπὸ τοὺς κατ' ἐξοχὴν μαχιμώτατους.

«Και πῆρε ἡ γυναίκα τὸ σκέπασμα καὶ τὸ ἄπλωσε, κ.λ.π.»²⁵.

Ἄρα λοιπὸν ἀκόμα καὶ ἂν κάποτε δεχόμεστε μερικά καλὰ ἀπὸ ἀνθρώπους, νὰ μὴ εὐχαριστοῦμε μᾶλλον ἐκείνους, ἀλλὰ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος μᾶς χάρισε μέσω αὐτῶν τὰ εὐχάριστα.

«Και ὁ Ἀχιτόφελ εἶδε ὅτι δὲν ἔγινε δεκτὴ ἡ συμβουλή του»²⁶.

Ἐπικράτησε βέβαια ἡ γνώμη τοῦ Χουσί, καὶ ὁ Ἀχιτόφελ, πού λυπήθηκε γι' αὐτὸ πολὺ, τερμάτισε τὴ ζωὴ του μὲ ἀγχώνη, ἐπιφέροντας ὁ ἴδιος τὴν δίκαιη ἀπόφαση ἐναντίον του.

«Και (ὁ Δαβὶδ) ἔκλαψε καὶ εἶπε τὰ ἑξῆς»²⁷.

Πολέμησε βέβαια ὁ Ἀβεσσαλώμ τὸν μακάριο Δαβὶδ, καὶ ἀπροσδόκητα ὁ νεαρὸς σήκωσε τὰ ὄπλα τῆς ἐχθρικῆς διάθεσης ἐναντίον ἐκείνου πού τὸν γέννησε, ἀλλὰ συνελήφθη καὶ χάθηκε. Ὁμως ὁ πατέρας δὲν χάρηκε πού πέθανε, ἀλλὰ τὸν ἔκλαψε σὰν υἱὸ του.

BIBΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

«Και ὁ βασιλεὺς Δαβὶδ ἦταν γέρος προχωρημένης ἡλικίας»²⁸.

Ἄφου διεξήγαγε δύσκολους ἀγῶνες καὶ διακρίθηκε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἀποδείχθηκε ἀνίκητος ἀπὸ ἐκείνους πού τὸν ἐπιβουλεύονταν. Γιατί ἐπικράτησε ὄχι μόνο στοὺς ἀλλόφυλους, οὔτε

26. Β' Βασ. 17, 23.

27. Β' Βασ. 18, 33.

28. Γ' Βασ. 1, 1.

ρων βαρβάρων ἐτρέψατο φάλαγγας, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς κατὰ καιρὸν ἀνταίρωντας καὶ τοὺς τοῖς ἀνταίρουσιν αὐτῷ συνασπίζοντας.

**«Καὶ δώσεις τῷ δούλῳ σου καρδίαν ἀκούειν καὶ
5 διακρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ».**

Χρὴ γὰρ εἶναι σοφοὺς καὶ τῶν συμφερόντων ἐπιστήμονας, τοὺς ἐθέλοντας δουλεύειν Θεῷ, καὶ νῶ διεγηγερμένους πρὸς τοὺς χρωμένους, καὶ διαδιδράσκειν ἐθέλοντας τοῦ παρόντος βίου τὸν κλύδωνα. Ὡσπερ γὰρ τὰ πλοῖα πηδαλίων μὲν ὄντων
10 αὐτοῖς, κατ' εὐθὺ φέρεται τοῦ σκοποῦ καὶ τὰς τῶν κυμάτων διαφεύγει προσβολάς, κἂν ἀγριαίνῃ ποτὲ κατ' αὐτῶν ἢ θάλασσα, πηδαλίων δὲ οὐκ ὄντων, τῆδε κάκεισε διαρρίπτεται ραδίως καὶ καταμεθύει ταῖς πλάναις, καὶ λίθοις καὶ πέτραις προσβάλλοντα συνθραύεται, οὕτω καὶ ἀνθρώπου ψυχῇ, ἀγαθαῖς μὲν φρεσὶ δι-
15 οικουμένη, διαφεύξεται ραδίως τὸν χεμιάζοντα Σατανᾶν, ἀπράκτους δὲ οὕτως ἀποφαίνει καὶ τὰς τῶν ἐπιβουλεύοντων αὐτῇ κακουργίας. Καρδία δὲ οὐκ ἔχουσα σοφίαν, χαλεπὸν ὑπομένει τὸ ναυάγιον.

«Καὶ ἤρεσεν ἐνώπιον Κυρίου», κ.τ.λ.

20 «Καὶ ἤρεσε», φησὶν, «ἐνώπιον Κυρίου ὅτι ἠτήσατο Σολομὼν τὸ ρῆμα τοῦτο»· ἐπηνέθη μὲν οὐ μετριῶς, ἠθιώθη δὲ τοῦ χαρίσματος. Κατένευσε γὰρ αὐτῷ πλουσιόδωρος ἂν ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης ἐπινεύει γὰρ ὁ Θεὸς προθύμως τοῖς αἰτούσι καλῶς.— Δῶρον γὰρ ἀληθῶς ἐξαίρετον παρὰ Θεοῦ σοφία τέ ἐστι καὶ σύνεσις τοῖς
25 οὕτω λαμπροῖς ξενίοις καταφαιδρύνεται καὶ αὐτῇ τῶν ἀγγέλων ἢ φύσις, καὶ τῶν ἄνω καὶ ἐν οὐρανοῖς πνευμάτων ἢ μακαρία πληθύς. Τί γὰρ ἂν γένοιτο κτῆμα ψυχῆς ἕτερον παρὰ τοῦτο; Ἄρα χρυσοῦς καὶ ἄργυρος; Ἀλλὰ τοῦτο ἐστὶν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, ὅτι καὶ πρόσκαιρά ἐστι καὶ παραλνόμενα καὶ εὐαπόβλητα παντελῶς, καὶ

μόνο απέκρουσε τις φάλαγγες τῶν αἰμοδόρων βαρβάρων, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ κατὰ καιροὺς ἐπαναστατοῦσαν ἐναντίον του, καθὼς καὶ ἐκείνους ποὺ ὑποστήριζαν ἐκείνους ποὺ ἐπαναστατοῦσαν.

«Καὶ νὰ δώσεις στὸν δοῦλό σου νοῦ μὲ σωφροσύνη γιὰ νὰ ἀκούει καὶ νὰ κρίνει τὸν λαό σου μὲ δικαιοσύνη»²⁹.

Ἐκείνοι ποὺ θέλουν νὰ ὑπηρετήσουν τὸν Θεὸ πρέπει νὰ εἶναι σοφοὶ καὶ νὰ γνωρίζουν καλὰ αὐτὰ ποὺ τοὺς ὠφελοῦν, νὰ εἶναι ἀγρυπνοὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἀντιμετωπίζουν, καὶ νὰ θέλουν νὰ δρα- πευτεύσουν ἀπὸ τὴ θαλασσοταραχὴ τῆς ζωῆς αὐτῆς. Γιατί, ὅπως τὰ πλοῖα ὅταν ἔχουν πηδάλια πηγαίνουν κατ' εὐθείαν στὸν σκοπὸ τους καὶ ἀποφεύγουν τὶς ἐπιθέσεις τῶν κυμάτων, ἔστω καὶ ἂν κάποτε ἀγριεῖει ἡ θάλασσα ἐναντίον τους, ἐνῶ ἂν δὲν ἔχουν πηδάλια, ρίχνονται ἐδῶ κι' ἐκεῖ εὐκόλα καὶ φέρονται σὰν μεθυσμένα ἀπὸ τὰ κουνήματα, καὶ χτυπώντας σὲ βράχους καὶ πέτρες τσακίζονται, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν διοικεῖται μὲ καλὰ μυαλά, θὰ δια- φύγει εὐκόλα τὸν Σατανᾶ ποὺ τῆς ὑποβάλλει δοκιμασίες, ἀλλὰ καὶ κάνει ἔτσι ἄπρακτες τὶς κακουργίες ἐκείνων ποὺ τὴν ἐπιβουλεύο- νται. Καρδιά ὅμως ποὺ δὲν ἔχει σοφία, ὑπομένει φοβερὸ ναυάγιο.

«Καὶ ἄρεσε στὸν Κύριο»³⁰, κλπ.

Καὶ τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Σολομώντα φάνηκαν ἄρεστὰ στὸν Κύ- ριο, ἐπειδὴ ὁ Σολομών τοῦ ζήτησε τὰ χαρίσματα αὐτά. Ἐπαινέθηκε λοιπὸν πολὺ καὶ ἔγινε ἀξίος τοῦ χαρίσματος ποὺ ζήτησε. Γιατί ὁ Δεσπότης, ποὺ εἶναι πλουσιόδωρος, ἔδωσε τὴ συγκατάθεσή του σ' αὐτό. Ὁ Θεὸς δηλαδή συγκατανεῖει πρόθυμα σ' ἐκείνους ποὺ ζη- τοῦν πράγματα καλὰ. Γιατί πραγματικά εἶναι ἐξαιρετὸ δῶρο ἡ ἀπὸ τὸν Θεὸ σοφία καὶ ἡ σύνεση. Μὲ τὰ τόσο λαμπρα αὐτὰ δῶρα χαιρε- ται πολὺ ἀκόμα καὶ ἡ φύση τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ καὶ τὸ μακάριο πλῆθος τῶν οὐράνιων πνευμάτων. Γιατί ποιοῦ ἄλλο ἀπόκτημα μπο- ρεῖ νὰ ὑπάρξει γιὰ τὴν ψυχὴ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό; Μήπως τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἀσήμι; Ἄλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε γιὰ μᾶς, γιὰτὶ καὶ προσω- ρινὰ εἶναι, καὶ ἀποχωρίζονται καὶ εὐκόλα χάνονται τελείως, καὶ δὲν

30. Γ Βασ. 3, 10.

οὐδὲν ὠφελεῖν ἰσχύοντα τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν. Κτῆμα δὴ οὖν
 τίμιόν τε καὶ ἐπέραστον ἀληθῶς τῇ ἀνθρώπου ψυχῇ σοφία καὶ
 γνῶσις, ἢ περὶ Θεοῦ δηλονότι.

**«Καὶ ἃ οὐκ ἠτήσω δέδωκά σοι,
 καὶ πλοῦτον», κ.τ.λ.**

5

Διδάσκων ἡμᾶς τίνα μὲν αἰτεῖν χρῆ, τίνα δὲ ὡς ἐν προσθήκης
 μέρει λαμβάνειν αἰτήσαντι γὰρ καλῶς τὴν σοφίαν, μετὰ δοῦναι
 ταύτην, τᾶλλα πάντα προστέθεικεν. Ἐπειτέρ αὐτός ἐστιν ὁ ἐν Εὐ-
 αγγελίοις εἰπὼν «Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ
 10 τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν».

**«Τοῦ εἶναι τοὺς ὀφθαλμοὺς σου ἠνεφωμένους
 εἰς τὸν οἶκον τοῦτον».**

«Καὶ ἔστωσαν», φησὶν, «οἱ ὀφθαλμοί σου, καὶ τὰ ὠτά σου
 ἠνεφωμένα». Εἰ δὲ μοριῶν, ἤτοι μελῶν, ἡ θεία μέμνηται Γραφῇ
 15 πρὸς ἡμᾶς λαλοῦσα περὶ τοῦ Θεοῦ, ἰστέον ὅτι ἐξ ὧν ἴσμεν τε καὶ
 πεφύκαμεν εἶναι πρὸς ἡμᾶς διαλέγεται· οὐ γὰρ ἦν ἐτέρως ἡμᾶς
 νοεῖν δύνασθαι τὰ περὶ Θεοῦ. Αἰτία τοίνυν καὶ πρόφασις ἀληθῶς
 τοῦ σωματικῶς περὶ Θεοῦ τοὺς πρὸς ἡμᾶς ποιεῖσθαι λόγους τὴν
 θεόπνευστον Γραφήν, καὶ νοῦ καὶ γλώττης ἐν ἡμῖν ἢ πτωχεία·
 20 ἄρρητα γὰρ παντελῶς τὰ περὶ αὐτοῦ. Καὶ οὐκ ἦν συνιέναι τι τῶν
 ἀναγκαίων δύνασθαι τοὺς ἐν ἄπτοις καὶ παχέσιν ὄντας σώμασιν,
 εἰ μὴ ἐν τάξει παραδειγμάτων τὰ ἑαυτῶν δεχόμενοι μέλη, μόλις
 οὕτως ἄνμμεν εἰς ἐννοίας ἰσχνὰς τὰς περὶ Θεοῦ.

«Ἡ δὲ βασίλισσα Σαβᾶ», κ.τ.λ.

25 Ἐκ τοῦ εἰς τὸν κατὰ Λουκᾶν· Γυνὴ βάρβαρος, μακρῶν
 αὐτὴν εἰργόντων διαστημάτων, ὄκνου γέγονε κρείττων, οὐχ ἵνα
 χρημάτων ποιήσῃται συλλογὴν, ἀλλ' ἵνα ἀκούσῃ τὴν σοφίαν Σο-

31. Γ Βασ. 3, 13.

32. Ματθ. 6, 33.

μποροῦν νὰ ὠφελήσουν τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπόκτημα λοιπὸν πολῦτιμο καὶ ἀξιαγάπητο πραγματικά στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ σοφία καὶ ἡ γνώση, γιὰ τὸν Θεὸ βέβαια.

**«Καὶ σοῦ ἔδωσα ἀκόμα κι' αὐτὰ πού δὲν ζήτησες,
καὶ πλοῦτο»³¹ κλπ..**

Διδάσκοντάς μας ποιά πρέπει νὰ ζητᾶμε, καὶ ποιά νὰ παίρνομε σὰν ἓνα εἶδος προσθήκης· ζήτησε δηλαδὴ σωστὰ σοφία, καὶ ἀφοῦ τοῦ τὴν ἔδωσε αὐτὴν, πρόσθεσε καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι πού σὰ Εὐαγγέλια εἶπε· «Νὰ ζητᾶτε πρῶτα τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη του, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα θὰ σᾶς δοθοῦν ὡς ἐπιπρόσθετα»³².

**«Γιὰ νὰ εἶναι τὰ μάτια σου ἀνοιχτὰ στὸν
ναὸ αὐτόν»³³.**

«Καὶ νὰ εἶναι», λέγει, «τὰ μάτια σου καὶ τὰ αὐτιά σου ἀνοιχτά». Ὅταν ὁμως ἡ ἅγια Γραφή ἀναφέρει μόρια, δηλαδὴ μέλη, μιλώντας σὲ μᾶς γιὰ τὸν Θεό, πρέπει νὰ γνωρίζουμε, ὅτι μιλάει σὲ μᾶς μέσα ἀπὸ αὐτὰ πού εἴμαστε καὶ δημιουργηθήκαμε. Γιατὶ δὲν ἦταν δυνατόν ἐμεῖς νὰ εἴμαστε σὲ θέση νὰ κατανοήσουμε τὰ σχετικά μὲ τὸν Θεό. Αἷτια λοιπὸν καὶ δικαιολογία ἀληθινὴ τοῦ ὅτι ἡ θεόπνευστη Γραφή μιλάει σ' ἐμᾶς γιὰ τὸν Θεὸ σωματικά, εἶναι ἡ περιορισμένη δυνατότητα τοῦ νοῦ καὶ τῆς γλώσσας μας. Γιατὶ τὰ σχετικά μὲ αὐτόν εἶναι τελείως ἀπερίγραπτα, καὶ δὲν ἦταν δυνατόν ἐμεῖς, πού εἴμαστε μὲ χειροπιαστὰ καὶ παχειὰ σώματα, νὰ κατανοήσουμε κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι ἀναγκαῖα, παρὰ μόνο δεχόμενοι τὰ μέλη μας μὲ τὴ μορφὴ παραδειγμάτων, ὥστε μὲ τὸν τρόπο αὐτόν μόλις νὰ μποροῦμε νὰ ἀνεβοῦμε στίς λεπτές ἔννοιες γιὰ τὸν Θεό.

«Ἐὰν ἡ βασίλισσα τοῦ Σαδᾶ κ.τ.λ.»³⁴.

Ἀπὸ τὸ ὑπόμνημά του στὸ κατὰ Λουκᾶν³⁵. Γυναίκα βάρβαρη, πού τὴν χωρίζε πολὺ μεγάλη ἀπόσταση, ξεπέρασε τὸν φόβο τῆς, ὄχι γιὰ νὰ συγκεντρώσει χρήματα, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀκούσει τὴ σοφία

33. Γ Βασ. 8, 29.

34. Γ Βασ. 10, 1.

35. Λουκᾶ 11, 31.

λομῶντος, παραβολὰς λαλοῦντος καὶ αἰνίγματα, καὶ ἀνθρωπίνων ἠθῶν ὑπογράφωντος κάλλη τε καὶ ψόγους

**«Τότε ἠκοδόμησε Σολομὼν ὑψηλὸν τῷ Χαμῶς
εἰδώλῳ Μωάβ.»**

5 Καὶ τί ἂν γένοιτο τῶν οὐτως ἐκτόπων πλημμελημάτων τὸ
δυσασχθέστερον, τιμῆς καὶ ἀγάπης τῆς εἰς ἓνα καὶ φύσει Θεὸν
ἀξίωμα ταῖς τῶν δαμμονίων ἀπονέμειν ἀγέλαις, μᾶλλον δὲ λίθοις
ἀναπλάττειν καὶ ξύλοις, καὶ τούτοις οἰκοδομεῖν ναοὺς;

«Καὶ ὠργίσθη Κύριος ἐπὶ Σολομῶν», κ.τ.λ.

10 Τί δὲ ἦν ἄρα τὸ ἐνταλθὲν αὐτῷ τε καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὸν νόμον
ἀνδράσι μὴ κηδεύειν ἀλλογενέσιν; Ἔφη γάρ, ὅτι «Τὴν θυγατέρα
σου οὐ δώσεις τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ οὐ λήψῃ τῷ
υἱῷ σου. Ἀποστήσει γὰρ τὸν υἱόν σου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ πορευθεὶς λα-
15 ταίς τῶν ἀλλοφύλων συνεπλέκετο θυγατράσιν. Ἐπειδὴ τοίνυν,
φησί, δι' οὐδενὸς ἐποίησας λόγου τὴν δοθεῖσαν ἐντολήν, κατολι-
σθήσας πρὸς ἀπόστασιν τοῖς τῶν ἀλλοφύλων λελάτρευκας θεοῖς,
καὶ δούλην ἐμὴν τὴν κτίσιν οὖσαν εἰδώς, τὴν ἐμὴν καὶ μόνην προ-
20 διαρρήξω βασιλείαν, καὶ δώσω αὐτὴν τῷ δούλῳ σου, ἵν' ὁ πεποίη-
κας, μάθῃς ἐξ αὐτοῦ τοῦ συμβεβηκότος». – Ἐπειδὴ γὰρ ταῖς εἰς
γυναῖκας ἐπιθυμίαις ἠττώμενος, καίτοι σοφὸς ὢν ἄγαν ὁ Σολο-
μῶν, μονονουχὶ καὶ ὅσον ἦκεν εἰπεῖν εἰς ἐγχειρημάτων δύναμιν,
τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν διέρρηξεν, εἰδώλοις ἀνάπτων τὴν αὐτῷ
25 τῷ μόνῳ προπεωδεστάτην τιμὴν τε καὶ δόξαν, ταύτητοι καὶ μάλα
εἰκότως διαρρυγνῖναι Θεὸς ἐπηπεῖλει τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, τοῖς
ἴσοις ἀντιλυπῶν, κατὰ τὸ ἐν προφήτῃ γεγραμμένον Ἰεζεκιήλ·
«Καθὼς ἐποίησας, οὕτως ἔσται σοι· τὸ ἀνταπόδομά σου ἀνταπο-
δοθήσεταιί σοι εἰς κεφαλὴν σου».

τοῦ Σολομώντα, πού ἔλεγε παροιμίες καί αἰνίγματα, καί περιέγραφε τὰ καλὰ καί τίς κατηγορίες τῶν ἀνθρωπίνων ἡθῶν.

**«Τότε ὁ Σολομών οἰκοδόμησε σέ τόπο ψηλό ἱερὸ
γιὰ τὸν θεὸ Χαμῶς, εἰδωλο τῶν Μωαβιτῶν»³⁶.**

Τί θὰ μπορούσε νὰ εἶναι πῶ ἀνυπόφορο ἀπὸ τὰ τόσο παράδοξα πλημμελήματα, ἀπὸ τὸ νὰ ἀπονέμεται τὸ ἀξίωμα τῆς τιμῆς καί ἀγάπης, πού ὀφείλεται στὸν ἕνα καί ἀπὸ τῆ φύση του Θεοῦ, στὰ στίφη τῶν δαιμονίων, ἢ καλύτερα νὰ τὰ κατασκευάζουν μὲ πέτρες καί ξύλα καί νὰ χτίζουν γι' αὐτὰ ναοὺς;

«Καὶ ὀργίσθηκε ὁ Κύριος ἐναντίον τοῦ Σολομώντος»³⁷, κ.λ.π.

Τί σήμαινε ἄραγε ἡ ἐντολὴ πού δέθηκε σ' αὐτὸν καί στοὺς ἄνδρες πού πίστευαν στὸν νόμο νὰ μὴ συνάπτουν γάμους μὲ ἄλλο-εθνεῖς; Γιατὶ τοὺς εἶπε· «Τῆ θυγατέρα σου νὰ μὴ τὴν δώσεις στὸν υἱὸ ἐκείνου, καί τῆ θυγατέρα του νὰ μὴ τὴν πάρεις γυναῖκα γιὰ τὸν υἱὸ σου³⁸. Γιατὶ θὰ ἀπομακρύνει τὸν υἱὸ σου ἀπὸ μένα, καί θὰ πάει καί θὰ λατρέψει ἄλλους θεοὺς. Λησμονώντας λοιπὸν τὴν ἐντολὴ αὐτῆ, συνδέθηκε μὲ τίς θυγατέρες τῶν ἄλλοφύλων. Ἐπειδὴ λοιπὸν, λέγει, ἀγνόησες τὴν ἐντολὴ πού σοῦ δόθηκε καί γλιστρώντας σὲ ἀποστασία λάτρευσες τοὺς θεοὺς τῶν ἄλλοφύλων, καί, ἐνῶ γνώριζες ὅτι ἡ κτίση εἶναι δούλη δική μου, ἀπέδωσες σ' αὐτὴν τιμὴ καί δόξα πού ταιριάζει μόνο σὲ μένα, καί ἐγὼ θὰ διαιρέσω τὴ βασιλεία σου καί θὰ τὴν δώσω στὸν δοῦλο σου, γιὰ νὰ μάθεις αὐτὸ πού ἔκανες ἀπὸ τὸ συμβάν αὐτό. Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ Σολομών, ἂν καί ἦταν πολὺ σοφός, ὑποχωρώντας στὶς ἐπιθυμίες γιὰ τίς γυναῖκες καί κατὰ κάποιον τρόπο, ὅσο μπορούμε νὰ τὸ ποῦμε μὲ ἐπιχειρήματα, διέσπασε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀποδίδοντας στὰ εἰδωλα τὴν τιμὴ καί δόξα πού ταιριάζει μόνο σ' αὐτόν, γι' αὐτό, καί πολὺ δικαιολογημένα, ἀπειλοῦσε ὁ Θεὸς ὅτι θὰ διασπάσει τὴ βασιλεία του, ἀνταποδίδοντάς του λύπη μὲ τὰ ἴσα, ὅπως εἶναι γραμμéνο στὸν προφήτη Ἰεζεκιήλ· «Ὅπως ἔκανες, ἔτσι θὰ σοῦ γίνει. Ἡ ἀνταπόδοσή σου θὰ πέσει στὸ κεφάλι σου»³⁹.

38. Δευτ. 7,3.

39. Ἰεζ. 9,10.

**«Καὶ ἐβουλεύσατο ὁ βασιλεὺς καὶ ἐπορεύθη
καὶ ἐποίησε δύο δαμάλεις».**

Πρόξενος ὀλέθρου γέγονε τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ Ἱεροδοάμ, τὸ ἀνθελέσθαι τὴν τῶν ἀνθρώπων βασιλείαν δεικνύς, καὶ ἀποφοιτῆσαι 5 τοῦ βασιλεύεσθαι παρὰ Θεοῦ διὰ προφητῶν. Ἴδου γὰρ ὁ Ἱεροδοάμ ἐμὲ τὸν Δεσπότην παρώργισε καινοτομήσας δαμάλεις, καὶ τὸ ἐμὸν αὐταῖς ἀξίωμα περιθεῖς. Καὶ πάλιν Ἐπενόησεν ἐν ἀρχαῖς Ἱεροδοάμ τὰς δαμάλεις, καὶ πληροῦν ἐκέλευσεν ἐπ' αὐταῖς τὰ νενομισμένα, τὴν τῷ Θεῷ πρόπτουσαν δόξαν τοῖς ἰδίους εὐρέμασιν 10 ἀνάπτων ὁ δειλαιοσ, ἵν' ἔχοι μὲν αὐτὸς τὴν βασιλείαν ἀσφαλῶς, ἀποστερεῖ δὲ ὡσπερ τῶν ἰδίων Θεόν.

«Καὶ ἀμπελῶν εἰς ἦν τῷ Ναβουθαί».

Ἀμπελῶνα νοεῖν τὸν Ἰσραὴλ Ἡσαΐας ἡμῖν ὑποτίθεται. Ἄλλ' οἱ τούτου ἡγούμενοι, ὧν φέρει τύπον ὁ Ἀχαάβ, ἐπεθύμουν αὐτὸν 15 ἔχειν, ἀλλ' οὐκ ἔπειθον καταπροδοῦναι σφίσιν τὸν τοῦ πατρὸς ἐξαιρέτον ἀμπελῶνα, ἵνα καὶ εἰς κῆπον αὐτὸν λαχανίας μετασκευάσωσι, διδάσκοντες διδασκαλίαις ἐντάγματα ἀνθρώπων καὶ ποτίζοντες αὐτὸν ἀνατροπῇν θολεράν. Εἶτα τί δέδρακεν ἡ θεομίσητος Ἰεζάβελ, τουτέστιν ἡ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆ, ταῖς τῶν ἡγουμέ- 20 νων συνδραμοῦσα λύταις; Δόλω μέτεισι τὸν δίκαιον Ναβουθαί, τουτέστι τὸν ἐρχόμενον. Ἀνήρηται γὰρ συκοφαντούμενος ὁ Ἐμμανουήλ.

«Θεὸς δρέων Θεὸς Ἰσραὴλ».

ῥωντο γὰρ ὅτι νενικήκασιν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, μόνοις τοῖς ὄρεσιν 25 ἢ καὶ ἐν τοῖς βουνοῖς δυναμένου σώζειν Θεοῦ· ἠττήμεθα δὴ οὖν, φησιν, ὅτι Θεὸς δρέων Θεὸς Ἰσραὴλ· εἰ δὲ δὴ γένοιτο συνελθεῖν εἰς μάχην ἐν πεδίοις ἐψιλωμένοις, περιεσόμεθα πάντως, ἀπονοῦντος ἐν κοιλίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ. Ἑλληνικῆς δὲ ταῦτα φρενοδλαθείας ἐγκλήματα, καὶ τῶν οὐκ εἰδότεων τὸν 30 ἀληθῆ καὶ κατὰ φύσιν Θεὸν ἀθυροστομία δεινῆ. Οὐκοῦν ἡγα-

**«Συσκέφθηκε λοιπόν ὁ βασιλιάς καὶ πήγε
καὶ ἔκανε δύο δαμάλεις»⁴⁰.**

Αἴτιος τῆς καταστροφῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἔγινε ὁ Ἱεροβοάμ, δείχνοντας ὅτι προτίμησε τὴ βασιλεία τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἔπαψε νὰ βασιλεύεται ἀπὸ τὸν Θεὸ διὰ τῶν προφητῶν. Γιατὶ λέγει· Νά, ὁ Ἱεροβοάμ ἐξόργισε ἐμένα τὸν Δεσπότη κατασκευάζοντας τὶς δαμάλεις καὶ περιβάλλοντάς τις μὲ τὸ δικό μου ἀξίωμα. Καὶ πάλι· Στὴν ἀρχὴ ὁ Ἱεροβοάμ ἐπινόησε τὶς δαμάλεις, καὶ διέταξε νὰ τελοῦν σ' αὐτὲς τὰ νόμιμα, ἀποδίδοντας ὁ ἄθλιος τὴ δόξα ποὺ ταιριάζει στὸν Θεό, στὰ δικά του εἰρηγήματα, μὲ σκοπὸ αὐτὸς νὰ ἔχει τὴ βασιλεία οἴγουρα, καὶ νὰ στερεῖ τὸν Θεὸ ἀπὸ τὰ δικά του.

«Ἐπῆρχε ἓνας ἀμπελώνας ποὺ ἀνῆκε στὸν Ναβουθαί»⁴¹.

Ἄμπελώνα ὁ Ἡσαΐας μᾶς ὑποδεικνύει νὰ ἐννοοῦμε τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό. Ὅμως οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, τῶν ὁποίων τὸν τύπο ἐκπροσωπεῖ ὁ Ἀχαάβ, ἐπιθυμοῦσαν νὰ τὸν κατέχουν, ἀλλὰ δὲν πίστευαν, ὅτι καταπροδίδουν τὸν ἐξάαιρετο ἀμπελώνα τοῦ Πατέρα, γιὰ νὰ τὸν μετατρέσουν σὲ λαχανόκηπο, διδάσκοντας ἐντολὲς ἀνθρώπων, καὶ ποτίζοντάς τον μὲ θολὴ καταστροφή. Καὶ ἔπειτα τι ἔκανε ἡ θεομίσητη Ἰεζάβελ, δηλαδὴ ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, συμφωνώντας μὲ τὰ λυπηρὰ τῶν ἀρχηγῶν; Θανατῶνει μὲ δόλο τὸν δίκαιο Ναβουθαί, δηλαδὴ τὸν ἐρχόμενο. Γιατὶ εἶχε θανατωθεῖ συκοφαντούμενος ὁ Ἐμμανουήλ.

«Ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι θεὸς τῶν βουνῶν»⁴².

Νόμιζαν δηλαδὴ οἱ Ἰσραηλιτῆς ὅτι νίκησαν, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μόνο στὰ ὄρη καὶ στοὺς λόφους μποροῦσε νὰ σώσει. Λέγει λοιπόν, Νικηθήκαμε, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι Θεὸς τῶν βουνῶν. Ἄν ὅμως συμβεῖ νὰ προσέλθει σὲ μάχη σὲ πεδιάδες ἀπογουμνωμένες, θὰ νικήσουμε ὅπωςδήποτε, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἀποδυναμώνεται σὶς κοιλάδες. Αὐτὰ εἶναι κατηγορίες τῆς ἑλληνικῆς (εἰδωλολατρικῆς) φρενοβλάβειας, καὶ φοβερῆ ἀθυροστομία ἐκείνων ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸν ἀληθινὸ καὶ ἀπὸ τὴ φύση του Θεό. Ἄρα λοιπόν

42. Γ Βασ. 21, 23.

νάκει κατὰ τῶν ἀλλοφύλων καὶ σφόδρα εἰκότως ὁ πάντα ἰσχύων Θεός, ὅτι καὶ νικῶντες, ὡς ἔφη, τὸν Ἰσραήλ, τοῖς ἰδίους θεοῖς ἀνῆπτον τὰ χαριστήρια, ληροῦντες φόντο καὶ αὐτοῦ κρατῆσαι Θεοῦ.

5 «Καὶ εὗρίσκει ἄνθρωπον ἄλλον, καὶ εἶπε· Πάταξόν με».

Ἀκούεις ὅπως ὁ πατάξει τὸν προφήτην παραιτούμενος, ἐλεινῶς ἀηρέθη, δεικῶ θηρίῳ περιπεσών; Καίτοι πῶς οὐκ ἀληθὲς εἶπεῖν ὡς ἦν εὐλαθείας καρπὸς τὸ καταπαίειν μὴ ἀποτολμᾶν ἄγιον καὶ προφήτην; Ἄλλ' ἐν λόγῳ Κυρίου καὶ δυσδιάφυκτον 10 ἔγκλημα γέγονεν παρακοή. — Οὕτως δυσδιάφυκτον ἔγκλημα τὸ ποιεῖν τι παρὰ τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ ἢ τὸ μὴ ἀμελλητὶ ποιεῖν τὰ παρ' αὐτοῦ προσταττόμενα. — Οὐκοῦν ἀναγκαῖον ὄκνου τε δίχα καὶ μελλησμοῦ ἀποπεραίνεσθαι πρὸς ἡμῶν, ὅπερ ἂν ἀνδάνοι Θεῷ. Τὸ δὲ ἕτερόν τι παρὰ τοῦτο δορεῖν, ἢ καὶ ἐλέσθαι φρονεῖν, ὑπεροφίας 15 ἔγκλημα φέρει· μόνον γὰρ οὐχὶ καὶ ἐπιτιμᾶν ἐγνώκασιν οἱ τοιοῦδε λοιπόν, ὡς οὐκ ὀρθῶς ἔσθ' ὅτε βουλευσαμένῳ Θεῷ.

ΒΙΒΛΟΣ Δ'.

«Καὶ νῦν ἔλαβες τὸ ἀργύριον», κ. τ. λ.

Τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τοῖς ἀγίοις Εὐαγγελίοις φησί· «Μὴ 20 βαστάσητε θαλάντιον μηδὲ πήραν ἢ ὑποδήματα, καὶ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπίασθε». Χρῆ γὰρ εὐθεία ὁρμῆ ἐπὶ τὸ ἔργον χωρεῖν, καὶ μηδὲ εὐλογοῦντα ἀντευλογεῖν ζημίᾳ γὰρ τῆς σπουδῆς ἢ πρὸς ἑτέρους ἀπόνευσις, καὶ τὸν τοῖς κηρύγμασι πρέποντα καιρὸν εἰκῆ δαπανᾶν οὐκ ἐπ' ἀναγκαίους πράγμασι, μηδὲ χαρίζεσθαι φιλίας 25 τὸν ἀνωφελεῖ μελλησμόν.

43. Γ' Βασ. 21, 37.

44. Δ' Βασ. 5, 26.

45. Λουκᾶ 10, 4.

ἀγανακτοῦσε ἐναντίον τῶν ἄλλοφύλων, καὶ πολὺ δικαιολογημένα, ὁ Θεὸς ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα, γιατί, ὅπως εἶπα, καὶ ὅταν ἀκόμα νικοῦσαν τοὺς Ἰσραηλίτες, ἀπέδιδαν τὰ εὐχαριστήρια στοὺς δικούς τους θεούς, καὶ φλυαρώντας νόμιζαν ὅτι νίκησαν καὶ τὸν ἴδιο τὸν Θεό.

«Καὶ βρῆκε ἄλλον ἄνθρωπο καὶ τοῦ εἶπε· Σκότωσέ με»⁴³.

Ἄκοῦς ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἀρνήθηκε νὰ σκοτώσει τὸν προφήτη, σκοτώθηκε μὲ τρόπο ἀξιολύπητο, πέφτοντας σὲ φοβερὸ θηρίο, ἂν καὶ βέβαια πῶς δὲν θὰ ἦταν σωστὸ νὰ ποῦμε, ὅτι θὰ ἦταν καρπὸς εὐλάβειας τὸ νὰ μὴ τολμῆσει νὰ καταφάγει ἅγιο καὶ προφήτη; Καὶ ὅμως, μὲ λόγο τοῦ Κυρίου ἢ παρακοὴ ἐγίνε ἀναπόφευκτο ἔγκλημα— Ἔτσι εἶναι ἔγκλημα δύσκολο νὰ ἀποφευχθεῖ τὸ νὰ κάνουμε κάτι παρὰ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ νὰ μὴ κάνουμε χωρὶς ἀργοπορία αὐτὰ ποὺ προστάζει ἐκεῖνος. — Ἄρα λοιπὸν εἶναι ἀναγκαῖο, χωρὶς δισταγμὸ καὶ ἀναβολὴ νὰ πραγματοποιεῖται ἀπὸ μᾶς αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεό. Ἐνῶ τὸ νὰ κάνουμε κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτό, ἢ καὶ νὰ προτιμᾶμε νὰ τὸ πιστεῦουμε, ἀποτελεῖ κατηγορία ἀλαζονείας, γιατί κατὰ κάποιον τρόπο τολμοῦν νὰ κατηγορήσουν οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὸν Θεό, ἐπειδὴ τάχα μερικὲς φορὲς δὲν σκέφτεται σωστά.

BIBΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

«Καὶ τώρα πῆρες τὰ χρήματα»⁴⁴ κ.τ.λ..

Αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Χριστὸς στὰ ἅγια Εὐαγγέλια· «Νὰ μὴ κρατᾶτε βαλάντιο, οὔτε σάκκο, οὔτε ὑποδήματα, καὶ νὰ μὴ χαιρετᾶτε στὸν δρόμο κανένα»⁴⁵. Γιατὶ πρέπει νὰ πηγαίnete κατ' εὐθείαν στὸ ἔργο σας, καὶ νὰ μὴ εὐλογεῖτε ὅποιον σᾶς εὐλογεῖ. Γιατὶ εἶναι εἰς βάρος τοῦ ἔργου μας ἡ στροφή σας πρὸς ἄλλους, καὶ τὸ νὰ δαπανοῦμε τὸν χρόνον ποὺ χρειάζεται γιὰ τὸ κήρυγμα ἄσκοπα, σὲ πράγματα ποὺ δὲν εἶναι ἀναγκαῖα, οὔτε νὰ χαρίζομαστε σὲ φιλίες, τὸ ἀνώφελο αὐτὸ χάσιμο τοῦ χρόνου

«Καὶ ἐκληρονόμησαν τὴν Σαμάρειαν».

Οὗτοι δὴ οὖν οἱ κληροὶ ἐλόντες τὴν Σαμαρειτῶν κατοική-
 κότες γῆν, καὶ τέκνων που τάχα γεγόνασι πατέρες, καὶ τοῖς Ἰου-
 δαίων ἤθεσι προσενενύκασι, τὰς τῶν λεόντων ἐφόδους κατορρω-
 5 δήσαντες. Ἐξ αὐτῶν γεγόνασι Σαρασάρ τε καὶ Ἀρβεσέσερ, ὃς
 καὶ ἀνόμασται βασιλεύς, διὰ τοι τοῦτον καθηγεῖσθαι τὸ τηρικᾶδε
 τῶν ἐν Σαμαρεία μετωκισθέντων ἐκ τῆς Περσῶν.

**«Ἐβασίλευσεν Ἐζεκίας, υἱὸς Ἀχάζ,
 βασιλέως Ἰούδα».**

10 Προδέθηκε δὲ δόξης τε καὶ ὁμοῦ ἰσχύος εἰς τοῦτο, ὡς κα-
 τακρατῆσαι τῶν ἐθνῶν τῶν προσοικούντων τὴν Ἰουδαίων, καὶ
 μὴν καὶ δασιμούς ἐπιθεῖναι πολλούς. Καὶ μετ' ὀλίγα· Εἶτα πέπονθέ
 τι τῶν ἀνθρωπίνων ἀπὸ γὰρ τι τῆς ἄγαν τρυφῆς καὶ τῆ τῆς εὐ-
 κλείας ὑπεροχῆ νενικημένος, τρόπον τινὰ πεφρόνηκεν ὑψηλά, καὶ
 15 τῆ τῆς ὑπεροψίας νόσω κεκρατημένος, καὶ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ κατε-
 ξανέστη νόμου. Ῥῆθη γὰρ δεῖν καὶ τοῖς τῆς θείας ἱερωσύνης
 αὐγήμασιν ἐαυτὸν στεφανοῦν. Ἐπεχείρησε γὰρ εἰς τὸν θεῖον εἰσε-
 λάσαι νεάν, αὐτὸς δὲ δι' ἐαυτοῦ θυμῶν τῷ Θεῷ, καὶ πληροῦν
 ἐνόμως τὰ νενομισμένα. — Ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας λελέπρωται
 20 παραχῆμα, καὶ ἦν ἀτιμώτατος μαρὸς γὰρ κατὰ τὸν νόμον ὁ τῷ
 τῆς λέπρας πάθει κατισχημένος.

**«Ποῦ ἔστιν ὁ Θεὸς Αἰμάθ;» κ.τ.λ. «Ὅτι ἐξεΐλαντο
 Σαμάρειαν ἐκ χειρός μου».**

Ῥῆθη γὰρ ἴσως ὁ βάρβαρος ἔχων μετὰ τοῦ φρονήματος καὶ
 25 τὴν γλῶτταν, ὅτι καθ' ἓνα τῶν ψευδωνύμων θεῶν ἔστιν ὁ γῆς τε
 καὶ οὐρανοῦ δεσπότης καὶ τῶν ὄλων γενεσιουργὸς καὶ Κύριος
 ἔθος δὴ εἶναι τοῖς οὐκ εἰδόσι Θεὸν κατακεροτομεῖν ἔσθ' ὅτε τὴν
 τῶν ἀγίων ἐλπίδα, καὶ ὅτι οὐκ ἂν ρυσθεῖεν παρὰ Θεοῦ ἔλεγιν
 ἀποτολμᾶν. — Οὐκ ἠγνόησε δέ, ὅτι τοὺς μὲν ψευδωνύμους θεοὺς

«Και κληρονόμησαν τὴ Σαμάρεια»⁴⁶.

Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ τοὺς ἔλαχε ὁ κληρὸς νὰ κατοικήσουν στὴ χώρα τῶν Σαμαρειτῶν καὶ ἔγιναν γρήγορα πατέρες παιδιῶν, ἐπειδὴ δὲν ἔκλιναν πρὸς τὰ ἥθη τῶν Ἰουδαίων, κατασπαράχθηκαν ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις τῶν λιονταριῶν. Ἀπὸ αὐτοὺς γεννήθηκαν ὁ Σαρασάρ καὶ ὁ Ἀρβεσέερ, ὁ ὁποῖος ὀνομάσθηκε καὶ βασιλιάς, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἦταν ἀρχηγὸς ἐκείνων ποὺ μετώκισαν τότε ἀπὸ τὴν Περσία στὴ Σαμάρεια.

«Ἐβασίλευσε ὁ Ἐζεκίας, ὁ υἱὸς τοῦ βασιλιᾶ τοῦ Ἰούδα Ἀχαζ»⁴⁷.

Ἐφτασε ὁμως σὲ τέτοιο μέγεθος δόξας καὶ συγχρόνως καὶ δυνάμεως, ὥστε νὰ γίνῃ κύριος καὶ τῶν ἐθνῶν ποὺ κατοικοῦσαν κοντὰ στὴν Ἰουδαία, καὶ μάλιστα τοὺς ἐπέβαλε καὶ βαρεῖς φόρους. Καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγα ἔπειτα ἔπαθε κάτι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα. Νικημένος δηλαδὴ ἀπὸ τὴν μεγάλη ἀπόλαυση καὶ τὴν ὑπερβολικὴ δόξα, ὑπερφηφανεύθηκε πολὺ, καὶ κυριευμένος ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς ὑπεροψίας, ἐξεγέρθηκε ἀκόμα καὶ ἐναντίον τοῦ θείου νόμου. Πίστεψε δηλαδὴ, ὅτι πρέπει νὰ στεφανωθεῖ καὶ μὲ τὴ δόξα τῆς θείας ἱερωσύνης. Ἐπιχείρησε λοιπὸν νὰ μπεῖ στὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προσφέρει ὁ ἴδιος θυμίαμα στὸν Θεό, καὶ νὰ ἐκτελέσῃ νόμμα ἐκεῖνα ποὺ ἔπρεπε. Γι' αὐτὸν ὁμως τὸν λόγο προσβλήθηκε ἀμέσως ἀπὸ λέπτρα, καὶ ἦταν περιφρονημένος. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, εἶναι μολυσμένος αὐτὸς ποὺ κατέχεται ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς λέπτρας.

«Ποῦ εἶναι ὁ Θεὸς τῆς Αἰμάθ; κλπ. ποὺ γλύτωσε τὴ Σαμάρεια ἀπὸ τὸ χέρι μου;»⁴⁸.

Νόμισε δηλαδὴ ἴσως αὐτὸς ποῦ, μαζί μὲ τὴν ἀλαζονεία, εἶχε καὶ βάρβαρη γλώσσα, ὅτι ὁ Δεσπότης τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ Δημιουργὸς καὶ Κύριος τῶν ὅλων, εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς ψεύτικους θεοὺς. Ὑπῆρχε δηλαδὴ συνήθεια σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν γνώριζαν τὸν Θεό, νὰ χλευάζουν συχνὰ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀγίων, καὶ νὰ τολμοῦν νὰ λένε, ὅτι δὲν θὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὸν Θεό.— Δὲν ἀγνόησε ὁμως, ὅτι

αἱ ἀνθρώπων εἰργάσαντο χεῖρες, ὁ δὲ φύσει τε καὶ ἀληθῶς, ὑπ' οὐδενὸς πεποιήται, παρήγαγε δὲ μᾶλλον αὐτὸς εἰς ὕπαρξιν τὰ οὐκ ὄντα ποτέ. — Ἦλω οὖν Σαμάρεια, Θεοῦ συστέλλοντος τὴν ἐπικουρίαν. Καί, ὡς ἔφην φθάσας, κἄν μηδεὶς τῶν παρ' Ἑλλησι λεγομένων θεῶν σέσωκε τὴν ἑαυτοῦ, τοῦτο πρὸς Θεὸν οὐδέν, τὸν ἀληθῶς καὶ φύσει ὄντα καὶ μέγαν. Οἱ μὲν γὰρ ἐκ τέχνης ἀνθρωπίνης διέλαχον τὸ κἄν γοῦν ὄρασθαι μόνον, ὁ δὲ κατεξουσιάζει τῶν ὅλων, τῶν δυνάμεων ὑπάρχων Κύριος

«Διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ».

10 Ὁρᾶς ὅπως, ἀμελήσας τῶν καθ' ἑαυτόν, λυπεῖται διὰ Θεόν, καὶ ζητεῖ τὴν ἐκδίκησιν; «Διέρρηξε», φησί, «τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ περιεβάλετο σάκκον, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Κυρίου». Καὶ ποία τις ἦν ἡ πρόφασις τοῦ περιρρύνυσθαι τὰ ἄμφια; Ἔθος ἦν Ἰουδαίους ἐπὶ ταῖς κατὰ Θεοῦ δυσφημίαις τοῦτο δορᾶν, ὅπερ καὶ
15 ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὑπὸ Καϊάφα γεγενῆσθαι ἰστόρηται.

«Ἐκοψα τὸ μέγεθος τῆς κέδρου αὐτοῦ».

Αὐτοῦ· τίνας; Τοῦ Λιβάνου, ἤτοι τῆς Ἰουδαίας ὕψος δὲ κέδρου τὴν παρ' αὐτοῖς βασιλείαν φησί. — Ἐμελλε γὰρ τῆς Ἐξελίου βασιλείας εἰς ὕψος αἵρεσθαι τὰ ἀντήματα.

20 **«Καὶ θήσω», φησί, «τὰ ἄγκιστρά μου ἐν τοῖς μυκτῆράσι σου, καὶ χαλινὸν ἐν τοῖς χείλεσί σου».**

Πρὸς τὸ μὴ τοιαῦτα φθέγγεσθαι τολμᾶν. Πλὴν εἰ καὶ μὴ συναπῆλανσε τῶ πλήθει διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν, δι' ἣν καὶ Φαραὼ τῶν λοιπῶν Αἰγυπτίων κολαζομένων θεωρὸς ἐφυλάττετο, ὅμως
25 γοῦν τοὺς αὐτοῦ παῖδας εὔρεν ἑαυτοῦ φονέας, ἐπὶ τῆς οἰκειίας γενόμενος γῆς

49. Δ' Βασ. 19, 1.
50. Ματθ. 26, 65.

τούς ψεύτικους θεούς τούς κατασκεύασαν χέρια ανθρώπων, ἐνῶ ὁ ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸς Θεὸς δὲν κατασκευάσθηκε ἀπὸ κανένα, ἀλλὰ ἀντίθετα αὐτὸς ἔφερε στὴν ὕπαρξη ἐκεῖνα ποὺ δὲν ὑπῆρχαν ποτέ. Κυριεύθηκε λοιπὸν ἡ Σαμάρεια, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἀπέσυρε τὴ βοήθειά του, καί, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἀκόμα καὶ ἂν κανένας ἀπὸ τοὺς λεγόμενους θεοὺς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἔσωσε τὴ δική του πόλη, αὐτὸ εἶναι ἀσχετο πρὸς τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος εἶναι πραγματικὰ καὶ ἀπὸ τῆ φύση του μεγάλος. Γιατὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη τέχνη πέτυχαν τὸ νὰ βλέπονται μόνον, ἐνῶ αὐτὸς ἐξουσιάζει τὰ πάντα, ἐπειδὴ εἶναι Κύριος τῶν δυνάμεων.

«Ἔσχισε τὰ ροῦχα του»⁴⁹.

Βλέπεις, ὅτι παραμελώντας τὰ δικά του, λυπᾶται γιὰ τὸν Θεό, καὶ ζητᾷ τὴν ἐκδίκηση; Γιατὶ λέγει· «Ἔσχισε τὰ ροῦχα του καὶ φόρεσε σάκκο καὶ μπῆκε στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου». Καὶ ποιά ἦταν ἡ αἰτία, ὥστε νὰ σχίσει τὰ ροῦχα του; Ὑπῆρχε συνήθεια στοὺς Ἰουδαίους νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ σὲ περίπτωσι βλασφημίας κατὰ τοῦ Θεοῦ, πράγμα ποὺ ἀναφέρεται καὶ στὰ Εὐαγγέλια, ὅτι ἔγινε ἀπὸ τὸν Καϊάφα⁵⁰.

«Ἐκοψα τίς μεγαλύτερες κέδρους του»⁵¹.

Αὐτοῦ. Τίνος, Τοῦ ὄρου Λιβάνου, δηλαδὴ τῆς Ἰουδαίας. Ψηλὲς ὅμως κέδρους ὀνομάζει τὴ βασιλεία τους. Γιατὶ κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἐζεκία τὰ κατορθώματά του εἶχαν φθάσει πολὺ ψηλά.

**«Καὶ θὰ δάλω τὰ ἀγκιστρά μου στὰ ρουθούνια σου,
καὶ τὸ χαλινάρι στὰ χεῖλῃ σου»⁵².**

Γιὰ νὰ μὴ τολμᾷ νὰ λέγει τέτοια. Ὡστόσο, ἂν καὶ δὲν τιμωρήθηκε καὶ αὐτὸς μαζὶ μὲ τὸ πλῆθος, γιὰ τὴν αἰτία ποὺ ἀναφέρθηκε, γιὰ τὴν ὁποία καὶ ὁ Φαραὼ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι Αἰγύπτιοι τιμωροῦνταν, αὐτὸς ἔμενε θεατῆς, ὅμως εἶχε τὰ παιδιὰ του φονιάδες του, ὅταν πῆγε στὴ χώρα του.

51. Δ' Βασ. 19, 23.

52. Δ' Βασ. 19, 28.

«Καὶ ὑπερασπιῶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμέ».

Τοῦτο γὰρ Θεῷ ὄντι πρέπει. Διὰ ταῦτα πράξω δι' ἐμέ, ἀλλ' οὐ
διὰ τὸ ἀξιῖν εἶναι τοὺς βοηθουμένους.

Καὶ ἐξῆλθεν ἄγγελος Κυρίου, καὶ ἐπάταξεν ἐν τῇ
5 **παρεμβολῇ τῶν Ἀσσυρίων ῥπε' χιλιάδας.**

Καὶ λέλυται μὲν ὁ πόλεμος, φεύγουσι δὲ μετὰ τῶν κινδύνων αἱ
ἀπειλαί, ὡς ἐντεῦθεν τοὺς τῆς Ἱερουσαλήμ οἰκήτορας ἐπὶ τῇ παρὰ
τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ μεγάλα χαίροντας λέγειν· «Ἔστρεψας τὸν
κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί». Ὅρα τῶν πραγμάτων τὴν ἀντι-
10 στροφήν νόησον ἀκριβῶς ὃ λέγει· «Ἔστρεψας τὸν κοπετόν μου
εἰς χαρὰν ἐμοί». Μέγας ἦν ὁ κοπετός διὰ τὸ πλῆθος τῶν πολεμούν-
των, μεγάλη γέγονεν ἡ χαρὰ διὰ τὸ πλῆθος τῶν πεπτωκότων.

«Καὶ θὰ ὑπερασπισθῶ τὴν πόλη αὐτὴ γιὰ μένα»⁵³.

Αὐτὸ ταιριάζει στὸν πραγματικὸ Θεό. Γι' αὐτὸ θὰ τὰ κάνω αὐτὰ γιὰ μένα, καὶ ὄχι ἐπειδὴ εἶναι ἀξιοὶ αὐτοὶ ποὺ βοηθοῦνται.

«Καὶ βγήκε ἄγγελος τοῦ Κυρίου καὶ σκότωσε στὸ στρατόπεδο τῶν Ἀσσυρίων ἑκατὸν ὀγδόντα ἑπτὰ χιλιάδες ἄνδρες»⁵⁴.

Καὶ σταμάτησε βέβαια ὁ πόλεμος καὶ ἔφυγαν μαζί μὲ τοὺς κινδύνους καὶ οἱ ἀπειλές, ὥστε μὲ ἀφορμὴ αὐτῶν οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ, γεμᾶτοι ἀπὸ τὴ μεγάλη χαρὰ γιὰ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, νὰ λένε: «Μετέβαλες σὲ μένα τὸν θρῆνο μου σὲ χαρὰ»⁵⁵. Πρόσεχε τὴν ἀντιστροφή τῶν πραγμάτων. Σκέψου ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ λέγει: «Μετέβαλες σὲ μένα τὸν θρῆνο μου σὲ χαρὰ». Ὁ θρῆνος ἦταν μεγάλος, ἕξαιτίας τοῦ μεγάλου πλήθους ἐκείνων ποὺ πολεμοῦσαν. Μεγάλη ἦταν καὶ ἡ χαρὰ ἕξαιτίας τοῦ πλήθους ἐκείνων ποὺ ἔπεσαν.

53. Δ' Βασ. 19, 34.

54. Δ' Βασ. 19, 35.

55. Ψαλμ. 29, 12.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τα χωρία της Γραφής στο κεφάλαιο, τόν στίχο και τη σελίδα που βρίσκονται, ενώ για τα ονόματα και πράγματα άπλως στη σελίδα που βρίσκονται.

1. Εθρετήριο χωρίων της Γραφής

		Γένεσις		12	3
6	5	12. 272			70
8	21	272. 440		6-10	62
		*Εξοδος		9	76
				10	80
1	5	10		11	62. 84
	7	10		11-12	82
	22	12		12-13	62
	1-10	18		15	62
2	2	22		16	62. 84
	25	48		13	180
	6	26		4	88
	11-12	30		11-13	92
	14	34		13	430
	17	38		11	98
3	1-6	50		15	100
	3	56		22-27	106
	5	54		26	110
	6	138. 144		16	430
	18	214		3	118
4	1-5	142		13	114
	10	158. 198		13-20	122. 124
	13	158		16	124
	14	158		20	116
	15-16	214		23-24	116
	16	158. 160		28-30	176
	21	162		17	192
	22	330		9	188
	22-23	162		16-19	198
	24-26	160		17	200
5	1-4	58		18	190
12	1-4	60		20-24	204
				22	204
				24	204

20	3	232. 424	14	49	304
	13 ξ.	426		50-53	306
	23	424		51-52	308
	25	448	16	2	312
22	1-6	230		3-10	316
	30	88		8	322
24	1-2	208. 212		13-14	316
	2	214		15	316
	3	210		18-19	318
	4	214		20-21	318
	4-5	218	17	3-4	268
	4-11	210	22	4	400
	9-11	234	23	9-14	376
	12-13	226	26	12	442
28	4 ξ.	304			
32	1	232			
	4	234			
	6	234	5	2-3	274
	7-11	234	11	4-6	128
33	12	340		10	128. 130
34	16	336		13	128
	18	180		15	128
	27-35	244		16	128
	34	246		29	138
				34	130
					334
	Λευϊτικόν		12	1-5	334. 340. 342
				2	342
2	13-16	252		3	342
	14	254		4-5	342
	17	256		6-8	346
3	1-5	258		7	346
6	17-22	266		8	346
	19	268		11	350
	20	270		14	350
	22	270		13	356
	23	266	14	1-4	360
11	44	442		20-23	360
14	1-9	274		24	360
	4	278	15	17-20	374
	13-15	302	19	1-9	386
	33-45	290		3	390
	37	296		10	386
	38	296		11	398
	42	296	20	1-13	272
	46-47	298. 300		5	174
	47-57	304		8	176
	48	290		11	176
		304	21	4-9	404

'Αριθμοί

Δευτερονόμιο			15	30		470
4	12	138		31		472
6	7	218		32		472
7	3	336.480	16	7		472
10	12	82		10		472
15	12	460	17	1-13		474
16	1	180		19		474
18	15	336		23		474
21	1-8	412	18	33		474
	6-7	416				
	7	418				
	10-14	422	3	9		476
	13	430		10		476
	14	428.432		13		478
23	10	436	8	29		478
	10-15	436	10	1		478
	12-14	440	11	5		480
	14	442		9		480
27	1-8	444	12	28		482
	5	448	20	1	37. 48. 220.	484
	7	450	21	23		482
	8	448				
31	7-8	452	5	26		484
	8	456	17	24		486
	9-12	458	18	1		486
	26	462		34		486
32	11	420	19	1		488
	18	232		23		488
				28		488
				34		490
7	9	464		35		490
8	5	464.466	20	6		490
	7	466				
	11 ἔ.	466				
	19	466	2	6		34
9	5	466		6-7		452
21	7	466	5	4-5		222
22	-	468	6	1		470
			11	7		78
			13	3		24
5	6	468	15	5		354
11	4	468.470		10		456
12	13	470	17	12-13		196
	14	470	18	13		378. 440
	29-30	470	21	17-18		26

21	23	86	117	24	196
22	4	142	118	15	216
	5	256.382		140	78
23	3-6	212	129	3-4	396
25	6	218	131	14	240
26	4-5	428	135	12	420
27	-	416		12	36.234
29	12	256.490	143	4	402
32	6	142.148			
36	17	142			
38	4	76	10	13	114
	9	472	38	3	82
39	7-8	252	25	5	397
43	7	354			
44	11-12	432			
	4	22	10	14	440
	20	22	18	21	330
46	10	210	24	26	458
49	2-3	138	26	25	458
52	4	24			
65	10	392			
68	22	26	1	2-3	322
71	7	70	2	10-12	180
74	5-6	346	4	3	306
77	8	322	7	9	108
	19	112			
	24	112			
	25	420	1	5	442
83	8	8		13	92.400
87	17	348		14	250
90	1-3	434	2	24	250
	14-15	434			
91	13	108			
94	11	368	2	1-2	76.80
96	4	196			
101	19	368			
102	1-4	280	3	4-5	304
	14	428	6	5	300
	15	52	7	13	330
103	4	52	11	8-9	298
106	33	54	13	14	254.384
109	3	74			
113	21	256			
	23	256	5	14	302
115	3	384	8	11-12	372
	6	96.260	9	9	302

Ἰωδ

Παροιμῖαι

Ἔθνη Ἐθνῶν

Σοφία Σολομώντος

Σοφία Σειράχ

Ἔθνη

Ἄμωσ

5	54	64	19	18	414
6	33	376		33-36	80
	41	372	20	22	460
	44	280			
	46	344			
	50	254	3	14	414
50-51		122		15	414
	51	372	4	12	58.206
	53	56	8	31	240
	58	372		34	70
7	37	42.104	13	46-47	198
8	12	120	15	10	104
	34-35	64	17	28	32
	12	68.242			
	28	408			
	46	260.388			
	48	340	1	11	122
		68		25	146
9	5	336	3	20	56.106
	16	150		25	312
	24	34.342.346	5	13	450
	29	10.184		19	250
10	9	250		20	284.310
	15	338	6	4	384
	16	338		4-5	96
	24	338		9	76.152
	25	338		20	460
	38	346		7	450
12	24	154.252.380	7	7	450
	32	154		14-17	440
	35	242	8	1	220
	49	342		3	406
14	2-3	206		7	38
	6	10.184.202.314		15	56
	9	136	10	1	350
	10	342		4	28.106.164
	30	388	11	5-6	152
	27	34		7	242
	30	260.468		25	304
15	5	384		32	454
	14	446	12	1	448
17	5	30.150		2	424
	21	186		11	76.200
	24	380	13	12	74.196
19	11	414		14	426
	12	414	14	9	164
	15	182		11	408

Πράξεις

Ρωμαίους

Κορινθίους Α'			3	1-3	454
1	2	266		4	124
	30	372		13	376
3	2	94		14	266
4	9	168		24	50. 126. 198. 424
	21	460	4	21-26	462
6	17	380. 432		4	30
	20	86. 264		5	212
7	19	164		27	54
9	24-25	82	5	4	124. 454
10	11	48		16	118
	17	270		19	234
12	4	70		24	368
	26	76		24	118
13	12	40. 76. 80	Ἐφεσίους		
14	20	22	1	5	86
15	14	254	2	4-5	272
	22	156		6	380
	55	384		7	18
	57	182		13	396
Κορινθίους Β'				18	98. 202
2	15	272. 382. 448		20	446
3	6	104. 450		20-21	222
	9	104. 248	3	9	68
	12	248	4	3	380
	14-17	160. 242		13	96. 106. 380
	14-18	140		21	428
	18	246	5	25	260
4	6	120	6	11	434
5	15-15-	392		12	362. 436
	16	86		15	82
	16	76. 152	Φιλιππησίους		
	17	20. 64. 222. 254. 452	1	21	220. 448
	21	408	2	7	30. 388. 410
6	14	276		8	250
	17	442	3	7-8	366
8	9	30	4	18	254
10	4	436	Κολοσσαεῖς		
12	9	10	1	18	62
Γαλάτας			2	3	10. 200
1	15	196		9	52. 156
2	16	326		11	164
	19-20	90. 392	3	3	96
	20	392. 414			

3	5	118.398	11	10	44.456
	10	426	12	23	456
	Θεσσαλονικείς Α'			29	52
			13	11-13	390
5	5	196		14	44
	Τιμόθεον Α'			Πέτρου Α'	
6	16	52	1	16	442
	Έβραίους			18	86
			2	2	368
1	1-2	410		5	222.448
2	16	138		6	448
	17	312		9	212.270.390
3	7-9	368		22	312.320.382.390
	12-19	370	3	18	284.326
4	1-3	370		19	284
	12	284		Πέτρου Β'	
5	4	262			
	13-14	94	1	4	216
7	7	324	2	21-22	230
	12	204		Ίακώβου	
	19	98.206			
	22	204	1	7	186
	26	20.278		12	166
	28	312	3	2	256.440
8	27	312		Ίωάννου Α'	
	34	312			
9	12	312.318.456	2	1	400
	13	248.460		1-2	310.326
	14	386		Άποκάλυψις	
	24	208.378			
10	4	56.314	1	8	78
	28	104.214	7	17	254

2. Εβρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

- *Ααρών 58. 60. 110. 142. 158. 160.
 170. 172. 176. 178. 182. 190. 204.
 206. 208. 210. 212. 214. 216. 224.
 230. 232. 234. 244. 246. 258. 264.
 288. 310. 312. 314. 316. 318. 320.
 322. 324. 221. 334. 336. 342. 344.
 348. 350. 386.
 *Αβεσσαλώμ 470. 472. 474.
 *Αδιμέλεχ 466. 468.
 *Αβιούδ 206. 208. 210. 212. 224.
 άβουλία 80. 232.
 *Αβραάμ 48. 50. 66. 138. 142. 462.
 άγαθότης 296.
 άγαθουργία 236.
 άγανάκτησις 296.
 άγάπη 34. 40. 60. 68. 116. 236. 272.
 304. 364. 410. 428. 432. 480.
 *Αγαρ 462.
 άγγελος 120. 162.
 *Αγια άγιων 312. 314. 318. 320. 378.
 382.
 άγιασμός 20. 72. 88. 96. 206. 222.
 268. 272. 360. 372. 390. 400. 460.
 άγιότης 84.
 άγνεία 186.
 άγνισμός 396. 398.
 άγνοια 68.
 *Αδάμ 66. 86. 156. 208. 250. 252.
 256. 362. 376. 400. 406.
 *Αδαμα 298.
 άδης 32. 36. 130.
 άδικία 278. 318. 346.
 *Αζυμα 62.
 άθλιότης 364. 402.
 άθυρογλωττία 346.
 άθυροστομία 482.
 Αιγύπτιοι 10. 14. 28. 32. 36. 38. 40.
 48. 60. 62. 64. 88. 98. 100. 102.
 104. 106. 110. 140. 142. 146. 162.
 190. 232. 358. 404. 420. 422. 488.
 Αίγυπτος 10. 14. 38. 48. 58. 60. 62.
 84. 98. 100. 110. 112. 118. 126.
 146. 162. 168. 170. 172. 174. 176.
 186. 230. 234. 238. 358. 360. 402.
 404. 412. 422. 424. 430.
 αίμα 210. 222. 228. 260. 278. 312.
 346. 388. 392.
 αίμα διαθήκης 210.
 αίμα τίμιον 72. 74. 308.
 αίμα Χριστού 60. 84. 88. 102. 156.
 216. 460.
 Αιμάθ 486.
 αίρετικός, -οι 80. 268.
 αίσχύνη 440.
 αίχμαλωσία 422. 424. 426.
 άκαθαρσία 148. 150. 188. 194. 194.
 234. 282. 284. 300. 302. 304. 316.
 348. 388. 396. 398. 400. 424. 426.
 438. 440. 442.
 άκαθαρσία σαρκική 118. 188.
 άκακία 20. 28.
 άκροβυστία 162.
 άλαζονεία 334. 340. 342. 346.
 άλήθεια 42. 50. 66. 84. 96. 122. 124.
 126. 134. 158. 184. 186. 202. 322.
 444. 450. 456.
 άμαθία 14. 120.
 *Αμαλήκ 36
 άμαρτία 16. 24. 48. 56. 64. 68. 72. 92.
 124. 162. 204. 208. 220. 222. 236.
 252. 256. 258. 260. 264. 266. 268.
 270. 272. 274. 276. 278. 282. 294.
 314. 316. 318. 320. 322. 324. 326.
 332. 348. 352. 362. 270. 374. 378.
 382. 384. 388. 390. 394. 400. 406.
 414. 436. 438. 440. 448. 450. 454.
 456. 460. 468. 470.
 άμαρτωλός, -οι 92. 150. 250. 310.
 312.
 *Αμμών (υίός Δαβίδ) 470.
 *Αμνός άληθινός 68.
 άμοιδή 466.

Ἄμορραῖοι 34.
 ἀναβίωσις 152.
 ἀναγέννησις διὰ Πνεύματος 246.
 ἀναισχυντία 34.
 ἀνανδρία 174.
 ἀνάστασις 94. 152. 182. 306. 398.
 418. 460.
 ἀνδρ(ε)ία 16. 24. 218. 358. 364.
 ἀνθρωπότης 48. 52. 72. 156.
 ἀνόμημα 268.
 ἀνομία 222. 236. 278. 318. 396.
 ἀνοσιότης 12. 414. 418.
 ἀπάτη 42. 194. 224. 370. 428.
 ἀπάτη κοσμική 238.
 ἀπείθεια 26. 132. 152. 232. 242. 286.
 308. 360. 370. 372.
 ἀπέχθεια 294.
 ἀπιστία 182. 360. 368.
 ἀποκάλυψις 196.
 ἀπολύτρωσις 214. 372. 390.
 ἀπόνεια 58. 218. 294. 420. 470.
 ἀποπληξία 240.
 ἀποπομπαῖος (τράγος) 322. 324.
 326.
 ἀπόστολοι 198. 444. 446. 460.
 ἀπώλεια 170. 286. 400.
 Ἄραβία 462.
 Ἄρδεσέρ 486.
 ἀργία 116.
 ἀρετή 16. 36. 44. 84. 92. 98. 160. 166.
 168. 210. 220. 240. 262. 270. 276.
 286. 406. 408. 430. 446. 448. 462.
 ἄρτος ἀγγέλων 420.
 ἄρτος ἄζυμος 76.
 ἄρτος ζῶν 120. 370.
 ἄρτοι προθέσεως 466.
 ἄρτος (Χριστός) 74. 122. 254.
 ἀρχιερωσύνη 320.
 ἀσέβεια 236.
 ἀσέλγεια 234.
 Ἄσορῶθ 356.
 ἀσυνεσία 230. 242.
 Ἄσσύριος, -οι 490.
 ἀσχημοσύνη 436. 438. 440.
 ἀτιμία 300. 334. 348.

αὐτάρκεια 130.
 ἀφθαρσία 92. 252. 372. 378. 384.
 394. 402.
 Ἄχαάβ 482.
 Ἄχάζ 486.
 Ἄχιτόφελ 472. 474.

B

Βααλεῖ 464. Βαβυλώνιοι 296. 350.
 βάπτισμα 26. 78. 94. 96. 280. 284.
 306. 308. 386. 394. 398. 426. 438.
 446.
 Βαρούχ 136.
 βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 20. 66. 90.
 126. 200. 238. 338. 364. 450. 456.
 466. 478. 480.
 βασιλεῖον ἱεράτευμα 212. 270. 390.
 βδέλυγμα 424.
 βδελυρία 120.
 Βεελζεβούλ 36.
 Βερσαβεεῖ 470.
 Βοεῖμ 298.

Γ

Γαβριήλ 366.
 Γαιθάλ 444.
 Γαλάται 454.
 Γαλιλαία 40.
 γέννησις διὰ Πνεύματος καὶ ὕδα-
 τος 212.
 γέννησις Σωτῆρος 62. 80.
 γῆ ἐπαγγελίας 238.
 Γηρσάμ, υἱὸς Μωυσέως, 30. 42.
 162. 164.
 γλωσσαλγία 232.
 γνόφος 196.
 γνώσις 10. 40. 42. 66. 74. 78. 80. 98.
 120. 158. 196. 200. 200. 202. 216.
 286. 364. 366. 478.
 γογγυσμὸς 112. 342. 344.
 Γόμορρα 412.
 γονόρρα 194. 274.

Δ

Δαβίδ 22. 54. 76. 96. 112. 136. 148.
 182. 196. 210. 222. 230. 252. 262.
 304. 368. 384. 420. 428. 466. 468.
 470. 472. 474.
 δαιμόνιον 14. 32. 35. 38. 40. 42. 44.
 δαίμων 14. 16. 48. 72. 90. 92. 322.
 340. 446. 454.
 δάμαλις 410 έ..
 δειλία 14. 156.
 δεισιδαιμονία 322.
 διάβολος 14. 48. 64. 68. 70. 250. 364.
 426. 434.
 Διαθήκη 48. 244. 248. 442. 456. 462.
 διαπαρθένευσις 432.
 διαφθορά 306. 456.
 δικαιοσύνη 34. 70. 78. 94. 104. 120.
 150. 228. 248. 304. 372. 390. 396.
 454. 476. 478.
 δικαίωσις 96. 236. 266. 326. 366.
 400.
 δόλος 212.
 δόξα ανθρώπου 402.
 δόξα Θεοῦ 14. 20. 22. 28. 30. 40. 56.
 74. 76. 96. 98. 108. 136. 140. 138.
 144. 150. 164. 166. 170. 182. 186.
 190. 200. 206. 226. 240. 246. 248.
 262. 270. 286. 310. 328. 344. 352.
 358. 384. 400. 408. 416. 432. 434.
 442. 450. 452. 454. 462. 480. 482.
 δοξολογία 270.
 δουλεία 14. 46. 48. 60. 88. 98. 112.
 146. 160. 214. 220. 358. 390. 404.
 420. 416. 430. 432. 456. 462.
 δύναμις θεία - Θεοῦ 134. 172. 178.
 δυσβουλία 420.
 δυσθυμία 128.
 δυσσέβεια 76. 236. 238. 324.
 δυσσέβημα 418.
 δυστροπία 414. 434. 468.
 δυσφημία 346. 488.
 Δωήκ 466. 468.
 δωροφορία 376.

Ε

Ἐβραῖος, -οι 12. 18. 24. 28. 34. 36.
 38. 58. 180. 214. 368. 460.
 ἔγκρατεια 188.
 Ἐζεκίας 486. 488.
 εἰδωλολατρία 228. 234. 236.
 εἶδωλον 432. 480.
 Ἐδώμ 402.
 εἰρήνη 34. 36. 68. 70. 82. 182. 184.
 368.
 ἐκδικησις 62.
 Ἐκκλησία 26. 218. 222. 260. 268.
 280. 306. 322. 324. 338. 392. 460.
 Ἐκκλησία ἐξ ἔθνων 26. 44. 54. 164.
 180. 240. 336. 432.
 Ἐκκλησία πρωτοτόκων 440. 456.
 Ἐλδὰδ 132.
 Ἐλεάζαρ 386. 390.
 ἐλεημοσύνη 212.
 Ἐλειακειμ 300.
 ἔλευθερία 48. 64. 112. 140. 160. 172.
 390. 430. 460.
 Ἐλλην-, -ες 340. 480.
 ἔλπις 26. 78. 82. 174. 206. 254. 286.
 330. 354. 370. 382. 410. 438. 454.
 486.
 Ἐμμανουήλ 20. 24. 26. 34. 154. 160.
 194. 214. 226. 258. 260. 262. 280.
 372. 378. 414. 416. 420. 426.
 ἐνανθρώπησις 76. 78. 148. 152. 154.
 282. 294. 366. 388. 394. 458.
 ἐνότης 380.
 ἔνωσις οἰκονομική 156.
 ἔξουσία 34. 416.
 ἐπαγγελία 32. 462.
 ἐπίγνωσις 96. 134. 186. 224. 322.
 424.
 ἐπιείκεια 146. 280. 434.
 ἐπιθυμία 72. 76. 84. 112. 118. 128.
 130. 192. 262. 426. 428. 436. 438.
 ἐπιθυμία κακή 118. 194. 398.
 ἐπιθυμία κοσμική 220. 400.
 ἐπιθυμία σαρκική 118. 210.
 ἐπιτίμησις 314.

ἐποπτία 208.
 εὐανδρία 166.
 εὐγνωμοσύνη 466.
 εὐημερία 452.
 εὐθυμία 100.
 εὐκαρπία 380. 418.
 εὐκλεια 30. 216. 240. 446. 450. 468.
 εὐλάβεια 298. 484.
 εὐλογία 212. 262. 270. 306. 308. 386.
 418. 450.
 εὐλογία μυστική 268.
 εὐπίθεια 156.
 εὐπρέπεια 138.
 εὐσέβεια 122. 228. 446.
 εὐσθένεια 166.
 εὐτολμία 364.
 εὐφροσύνη 108. 240. 256. 426.
 εὐωδία 72. 92. 96. 216. 248. 258. 266.
 272. 320. 374. 376. 378. 382. 440.
 Ἐφραίμ 298.

Z

Ζαχαρίας, προφήτης, 296. 394.
 ζῶη 330. 394.
 Ζωή (Χριστός) 90. 152. 154. 156.
 182.
 ζῶη (Χριστοῦ) 20. 26. 32. 44. 42. 56.
 72. 122. 166. 250. 284.
 ζῶη αἰώνιος 106. 180. 198. 242. 272.
 380. 384.
 ζῶη κόσμου 432.

H

ἡδονή 16. 38. 50. 84. 130. 136. 164.
 174. 284. 294. 400. 428. 434.
 ἡδονή κοσμική 24.
 ἡδονή σαρκός 192. 194.
 Ἡρώδης 414.
 Ἡσαίας, 22. 148. 150. 198. 300. 352.
 402. 412. 418. 432. 482.

Θ

Θάλασσα Ἐρυθρὰ 178. 402.

θάνατος 56. 58. 60. 74. 88. 90. 92.
 102. 106. 152. 162. 164. 182. 250.
 254. 260. 280. 284. 220.
 θαυματουργία 112.
 θέλημα Θεοῦ 76. 226. 252. 424.
 θέλημα κοσμικόν 400.
 θεογνωσία 72. 462.
 θεοπτία 188.
 θεοσημεία 102. 144. 162. 172.
 θεότης 22. 52. 76. 80. 156.
 θλιψίς 100. 102. 166. 434.
 θυμός 298. 470.
 θυσία 210. 234. 252. 254. 256. 258.
 304. 316. 318. 320. 322. 348. 384.
 464.
 θυσία ἀναιμακτος 94.
 θυσία ζῶσα 448.
 θυσία πνευματική 220. 252.
 θυσία σωτηρίου 208. 218. 220. 230.
 258. 444.
 θυσιαστήριον 72. 208. 210. 218. 230.
 258. 260. 304. 316. 322. 324. 348.
 382. 444.
 θυσιαστήριον Χριστοῦ 218.

I

Ἰακώβ 48. 50. 136. 138. 142. 212.
 352.
 Ἰεβοῦς 468.
 Ἰεζάβελ 482.
 Ἰεζεκ(χ)ιήλ 276. 286. 296. 298. 480.
 ἱερατεία 304.
 ἱεράτευμα ἅγιον 222.
 Ἰερემίας 40. 82. 288. 294. 350. 370.
 410.
 Ἰεροδοάμ 464. 482.
 Ἰεροσόλυμα - Ἰερουσαλήμ 178.
 202. 260. 268. 286. 296. 298. 300.
 352. 414. 420. 422. 462. 468. 490.
 ἱερουργία 62. 220. 258. 268.
 ἱερωσύνη 178. 184. 204. 336. 348.
 486.
 Ἰεσσαί 142.
 Ἰεφονῆς 360. 364. 366.

Ἰεχονίας 298.
 Ἰησοῦς (Ναυῆ) 226. 450. 452.
 Ἰλασμός 310. 326. 396.
 Ἰλαστήριον 312. 316. 322.
 Ἰλλυρικόν 202.
 Ἰοθὼρ 28. 38. 40. 42. 44. 50. 336.
 Ἰορδάνης 34. 444. 446.
 Ἰουδαία 40. 198. 202. 488.
 Ἰουδαῖος 12. 20. 24. 26. 40. 86. 102.
 106. 112. 118. 120. 130. 132. 134.
 136. 138. 144. 148. 150. 152. 154.
 160. 184. 198. 200. 204. 240. 246.
 260. 278. 286. 290. 292. 294. 298.
 302. 304. 308. 310. 330. 334. 336.
 338. 340. 344. 350. 352. 354. 360.
 364. 366. 370. 388. 396. 398. 406.
 410. 412. 414. 416. 418. 420. 422.
 430. 432. 470. 482. 486. 488.
 Ἰούδας, υἱὸς Ἰακώβ, 20. 486.
 Ἰσαάκ 48. 50. 138. 142.
 Ἰσραὴλ 16. 18. 28. 32. 34. 48. 58. 60.
 64. 78. 88. 90. 100. 104. 110. 114.
 124. 126. 128. 132. 136. 140. 142.
 146. 152. 154. 156. 158. 162. 168.
 170. 172. 174. 176. 178. 182. 184.
 186. 188. 204. 206. 208. 210. 214.
 218. 224. 226. 228. 230. 234. 238.
 242. 244. 246. 268. 274. 278. 288.
 294. 296. 298. 300. 302. 304. 314.
 316. 318. 324. 330. 336. 338. 346.
 350. 356. 358. 360. 262. 366. 374.
 376. 386. 388. 396. 402. 404. 412.
 420. 422. 424. 426. 432. 44. 452.
 458. 460. 464. 482. 484.
 Ἰωάννης (εὐαγγελιστῆς) 18. 78.
 148. 310. 326. 350. 400. 450.
 Ἰωάννης (πρόδρομος, 280).
 Ἰωὴλ 72.
 Ἰώβ 82.
 Ἰωνᾶς 154,
 Ἰωσήφ 22.

Κ

Καδῆς 170.

καθαρισμός 352.
 καθαρότης 306. 396.
 καθαρότης σαρκὸς 194. 204.
 κάθαρσις 318. 400. 438.
 Καϊάφας 488.
 κακανδρία 172.
 κακία 16. 22. 54. 164. 296.
 κακουργία 476.
 κάλλος 22.
 κατάκρισις 104. 454.
 κατάρα 376.
 καταφθορά 282. 294.
 καταφρόνησις 342.
 κένωσις 22. 30. 48. 136. 390. 410.
 κήρυγμα θεῖον 40. 72. 350. 408.
 Κιβωτὸς μαρτυρίου 312.
 κίνδυνος 24.
 κληρονομία 352. 354. 368.
 κόλασις 124.
 κρεοφαγία 130.
 κρίσις 344.

Λ

λατρεία 14. 38. 40. 44. 56. 96. 98.
 104. 180. 178. 186. 238. 298. 366.
 378. 424. 448. 450. 452. 462.
 λατρεία εὐαγγελικὴ 104.
 λατρεία νομικὴ 324. 326. 378.
 λατρεία παιδαγωγικὴ 56.
 λέπρα 146. 148. 270. 272. 274.
 288. 290. 292. 294. 296. 302. 352.
 Λευὶ 20. 40. 456.
 Λευῖται 462.
 Λίβανος 488,
 λοιδορήσις 170.
 λύτρον 92.
 λύτρωσις 10. 158. 162. 184. 312. 314.
 318. 400.

Μ

Μαδιάμ 28. 50. 164.
 Μαδιθηναῖοι 36. 40. 162.
 μάγνα 112. 116. 120. 122. 124. 126.

128. 130. 134. 136. 168. 404.
 μάννα νοητόν 120. 136.
 Μαριάμ, ἀδελφή Μωυσέως, 170.
 176. 178. 180. 332. 334. 336. 342.
 344. 348. 352. 366.
 Μαρία (Θεοτόκος)
 ματαιότης 402.
 μέθεξις 44.
 Μελωδός (Δαβίδ) 108. 210. 354.
 Μερρά 98. 100. 102. 104. 106.
 μεσιτεία 174.
 μεταμέλεια 298.
 μετοχή 74.
 μετοχή Χριστού 72.
 μικροψυχία 404.
 μίσος 294.
 Μολχόμ 470.
 μολυσμός 56. 148. 192. 276. 308.
 394. 398. 436. 438. 442.
 μοσχοποιία 226.
 μοχθηρία 146.
 μυσταγωγία 196.
 μυστήριον 18. 20. 22. 26. 50. 56. 58.
 60. 68. 74. 78. 86. 94. 96. 102.
 106. 134. 148. 152. 154. 168. 176.
 180. 182. 196. 200. 206. 212. 218.
 220. 222. 238. 244. 246. 248. 252.
 262. 264. 268. 274. 278. 282. 290.
 306. 314. 318. 328. 336. 350. 360.
 374. 380. 388. 396. 402. 406. 408.
 412. 414. 416. 418. 424. 442. 450.
 452. 460. 464.
 Μωάβ 480.
 Μωδάδ 134.
 μωρία 150. 174.
 Μωσής-Μωυσής 8. 16. 20. 22. 24.
 28. 30. 34. 36. 38. 38. 40. 42. 44.
 46. 50. 54. 58. 60. 88. 98. 104.
 110. 112. 114. 116. 124. 126. 128.
 130. 132. 134. 136. 138. 140. 142.
 144. 146. 148. 156. 158. 160. 162.
 164. 168. 170. 172. 174. 176. 178.
 180. 184. 186. 186. 188. 190. 192.
 194. 198. 200. 202. 204. 206. 208.
 210. 212. 214. 216. 218. 222. 224.

226. 230. 232. 234. 236. 238. 240.
 242. 244. 246. 248. 254. 264. 272.
 274. 286. 288. 310. 312. 332. 334.
 336. 338. 340. 342. 344. 346. 348.
 350. 352. 356. 358. 360. 362. 370.
 374. 376. 378. 386. 402. 404. 408.
 416. 420. 424. 430. 432. 434. 442.
 444. 450. 452. 454. 456. 458. 462.

N

Ναβουθαι 482. Ναβουχοδονόσωρ
 Ναδάβ 206. 208. 210. 212. 224.
 Νάθαν 470.
 νεκρότης 54. 148. 150. 398.
 νεκρότης νοητή 148.
 νέκρωσις 72. 192. 194. 278.
 νεφέλη 180.
 Νικόδημος 246.
 νόμος 10. 28. 50. 56. 60. 72. 84. 104.
 106. 114. 118. 124. 126. 138. 150.
 158. 160. 178. 184. 194. 198. 204.
 206. 212. 220. 226. 236. 242. 246.
 248. 256. 264. 274. 276. 278. 296.
 322. 326. 340. 368. 378. 390. 392.
 414. 420. 424. 426. 432. 442. 448.
 450. 454. 456. 460. 462.
 νόμος περιτομής 164.
 νουθεσία 70.

O

οϊκείωσις 184.
 οίκονομία 30. 68. 74. 78. 150. 152.
 206. 264. 338. 346. 390. 452. 456.
 ὀλιγοψυχία 172.
 ὀλοκαύτωμα 208. 216. 218. 220. 222.
 230. 252. 258. 262. 264. 266. 314.
 316. 322. 374. 444.
 ὀλοκαύτωσις 266. 320. 382.
 Ὅμνάν 300
 ὀμοψυχία 34.
 ὄνειδισμός 472.
 ὄνειδος 472.

ὄργη 12. 60. 128. 130. 158. 234. 236.
238. 250. 298. 334. 344. 350. 352.
400. 450.
ὄργη θυμοῦ 332.
ὄρκομοσία 312.
ὄρτυγομήτρα 108. 112. 114. 116.
118. 128. 130. 132. 168. 172.
Οὐρίας 470.
οὐσία, θεία, 390.
ὄφις χαλκοῦς 400. 404. 406.

Π

πάθημα 118. 192.
πάθος 14. 74. 118. 146. 174. 194.
274. 282. 284. 398. 400. 428. 430.
436.
παιδαγωγία 50. 180. 198. 200. 236.
442.
παιδαγωγός 126.
παλιγγενεσία 320.
Παλλάδιος 10.
παντευχία 436.
παράβασις 72. 86. 208.
παράδεισος 84. 362.
παρακοή 250. 400. 484.
παράνοια 240.
παρανομία 336.
παραπικρασμός 368. 370.
Παρθένος 282. 306. 380.
παροΐνια 296. 304. 332. 334. 348.
Πάσχα 264. 460.
Πάσχα Ἰουδαϊκόν 62. 180.
Παῦλος 22. 30. 52. 70. 72. 76. 80. 82.
86. 90. 104. 118. 122. 124. 140.
152. 152. 156. 160. 164. 168. 180.
192. 196. 204. 206. 208. 214. 234.
242. 246. 250. 264. 272. 276. 278.
284. 304. 310. 312. 314. 326. 350.
354. 366. 380. 386. 390. 392. 396.
424. 426. 428. 432. 442. 448. 450.
454. 460.
Πειθῶ 12.
πειρασμός 76. 166. 170. 368.
περιτομή 126. 162. 164. 326.

περιτομή σαρκός 164.
Πέρσαι 486.
πέτρα πνευματικῆ (Χριστός) 180.
Πέτρος 196. 414.
πικρία 104.
Πιλάτος 80. 182. 414.
πίσις 26. 70. 78. 80. 86. 96. 102. 124.
134. 136. 144. 154. 156. 174. 176.
184. 186. 236. 238. 240. 242. 246.
272. 304. 306. 308. 312. 326. 346.
364. 366. 368. 370. 382. 392. 394.
396. 434. 454.
πλάνη 68. 322.
πλάνησις 42.
πλεονέκτημα, -τα
πλεονεξία 14. 32. 36. 40. 46. 48. 64.
194. 238. 364. 426.
πλημμέλεια 296. 404.
πλημμέλημα 80. 256. 294. 308. 314.
320. 334. 394. 440. 450. 470. 480.
πλοῦτος 14. 478.
πονηρία 144. 408. 436. 458.
πορνεία 118. 150. 194. 234. 398.
πρωτότης 334. 342.
προαίρεσις 292. 406.
πρόγνωσις 68. 168.
προθυμία 82. 84. 92. 466.
πρόνοια 194.
προσευχή 10. 112. 200.
πρωτότοκος 86. 88. 90. 218. 404.
πώρωσις 120. 242.

Ρ

Ραγουήλ 28. 42. 44.
Ραμεσσής 12.
ραστώνη 202.
Ραφιδεῖν 168.

Σ

Σαβὰ βασίλισσα 478.
Σαββατισμός 98. 126.
Σαμάρεια 104. 486. 488.
Σαμαρείται 338. 340. 486.

Σαμουήλ 464. 466.
 Σαούλ 466. 468.
 Σαρασάρ 486.
 σάρκωσις 74.
 Σατανᾶς 14. 16. 24. 26. 32. 34. 36.
 44. 160. 400. 406. 426. 432. 454.
 460. 476.

Σεμεΐ 472.
 Σεπφώρα 30. 42. 162. 164.
 Σίμων δᾶρ Ἰωνᾶ 196.
 Σιν (ἔρημος) 168. 170.
 Σινᾶ 138. 184. 186. 188. 190. 192.
 194. 196. 198. 208. 230. 244. 342.
 344. 462.
 Σιών 138. 448. 452.
 σκηνή μαρτυρίου 264.
 σκηνοπηγία 458. 460.
 Σόδομα 412.
 Σολομών 268. 464. 476. 478. 480.
 Σοῦρ (ἔρημος) 100.
 σοφία 10. 68. 158. 200. 372. 390. 476.
 478.
 σταυρός 106. 152. 390. 392. 408. 416.
 440.
 συμμορφία 86.
 συμφορὰ 146.
 σύνεσις 476.
 Σύροι 470.
 σωτηρία 16. 44. 76. 86. 98. 102. 106.
 238. 242. 276. 278. 306. 318. 350.
 368. 426. 464.

Τ

ταλαιπωρία 10. 16. 402.
 ταπεινώσις 22. 432.
 τελειότης 206. 392.
 τελείωσις 96.
 τερατουργία 36. 176. 326.
 τιμή 68. 86. 150. 190. 480.
 τιμωρία 62. 296.
 τρυφή 166. 182. 234. 300. 362.

Υ

ὑδωρ ζῶν (Χριστός) 42.

υἱότης 86.
 ὑπακοή 394.
 ὑπεροψία 342. 358. 484. 486.
 ὑπομονή 166. 294.
 ὑποταγή 390.

Φ

Φαράν 356.
 Φαραώ 12. 16. 22. 26. 28. 58. 98.
 120. 140. 156. 160. 164. 174. 178.
 214. 488.
 Φαρισαῖος 120. 154. 340. 342. 346.
 364. 372. 468.
 φαυλότης 14. 16. 76. 84. 164. 292.
 296. 298. 302. 406. 426.
 φθόνος 58. 250.
 φθορὰ 20. 54. 56. 60. 94. 102. 122.
 124. 256. 280. 300. 362. 372.
 376. 398. 402. 408.
 φιλαλληλία 34. 412.
 φιλανθρωπία 64. 84. 334. 342. 350.
 φιλαργυρία 400.
 φιλεργία 434.
 φιλία 304.
 Φίλιππος 70.
 φιλοσαρκία 426. 428. 436. 438.
 φιλοστοργία 384.
 φλυαρία 334.
 φόβος 462.
 φόβος θεῖος
 φρενοβλάβεια 230.
 φρόνημα 210. 440.
 φρόνημα ἀτληπαθὲς 172.
 φρόνημα θηλυπρεπὲς 92.
 φρόνημα νεανικὸν 82.
 φρόνημα σαρκὸς 38.
 φρόνησις 14.
 φύσις ἀνθρώπου 64.
 φύσις θεῖα 186. 260. 306. 348.
 φῶς θεῖον 68. 124. 242. 244.
 φῶς τοῦ νόμου 246.
 Φῶς (ὁ Χριστός) 68. 120. 154.
 φωτισμός (Πνεύματος) 78. 80.

X	Χωρήθ 88. 138. 168. 174.
Χάλεθ 358. 360. 364. 366. 368.	Ψ
Χαμώς 480.	
Χαναάν 12. 14.	
Χανααῖοι 288. 356.	ψευδολατρεία 186.
χάρισμα 120. 122. 132. 134. 174. 194. 224. 454. 478.	ψευδομάντης 298.
χάρισμα πνευματικόν 122.	ψευδοπροφήτης 298.
Χελκίας 300.	Ω
Χουσι 472. 474.	
χρησιότης 24.	*Ωρ 402.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	8
ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟΝ	8-249
ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ:	8-57
Περὶ γενητῆς Μωσέως.	8
Ἔτι περὶ Μωσέως.	28
Περὶ τῆς Μωσέως ὀπτασίας τῆς ἐν τῷ βάτῳ.	46
ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ:	58-165
Περὶ τῆς θυσίας τοῦ ἁμνοῦ.	58
Περὶ τῆς ἀναθέσεως τῶν πρωτοτόκων.	86
Περὶ Μερρᾶς καὶ τοῦ ξύλου τοῦ παραδειχθέντος τῷ μακαρίῳ Μωσῆ.	98
Περὶ τοῦ μάννα καὶ τῆς ὀρτυγομήτρας.	108
Περὶ τῶν διὰ Μωσέως γεγονότων τριῶν σημείων.	136
ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ:	166-249
Περὶ τῆς παταχθείσης πέτρας.	166
Περὶ τῆς ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ καθόδου καὶ τῆς παραστάσεως τοῦ Ἰσραήλ.	184
Περὶ τῆς εἰς τὸ ὄρος ἀνόδου Μωσέως καὶ Ἀαρὼν καὶ Ναδάβ καὶ Ἀβιουδ καὶ τῶν ἑβδομήκοντα πρεσβυτέ- ρων τοῦ λαοῦ.	206
Περὶ μοσχοποιίας τοῦ Ἰσραήλ.	226
Περὶ τοῦ καλυμματος τοῦ ἐν τῷ προσώπῳ Μωσέως.	240
ΓΛΑΦΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΛΕΥΪΤΙΚΟΝ:	250-329
Ἔστι Χριστοῦ τὸ πάθος σωτήριον.	250
Ἔστι τῆς μυστικῆς εὐλογίας ἐν μεθέξει γεγονότες, ἅγιοι καὶ ἱεροὶ πάντη καὶ πάντως ἐσόμεθα.	262

Περὶ καθαρισμοῦ τῆς λέπρας.	270
Περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆς· Ὅτι συνέβη πεσεῖν αὐτὴν ἐξ ἀπειθείας.	286
Περὶ τοῦ μὴ εἰσέρχεσθαι τὸν Ἀαρὼν διὰ παντὸς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων.	310
ΓΛΑΦΥΡΩΝ Εἰς τοὺς ἀριθμοὺς:	330-409
Περὶ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς.	330
Περὶ τῶν κατασκευασμένων τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.	352
Ὅτι γέγονεν ἡμῖν ἄρτος ζωῆς ὁ Χριστὸς.	370
Περὶ τῆς δαμάλεως τῆς πυρρᾶς, τῆς κατακαείσης ἔξω τῆς παρεμβολῆς.	384
Περὶ τοῦ ὄφους τοῦ χαλκοῦ.	400
ΓΛΑΦΥΡΩΝ Εἰς τὸ δευτερονόμιον	410-463
Περὶ τῆς νενευροκοπούμενης δαμάλεως ἐν τῇ φάραγγι	410
Περὶ τῆς αἰχμαλώτου γυναικός, ξυρομένης καὶ ὄνυχιζομένης.	420
Περὶ τοῦ πολεμοῦντος πρὸς τοὺς ἐναντίους.	432
Περὶ τοῦ τῶν λίθων κεκονιαμένων.	442
Περὶ ἐκλογῆς τοῦ Ἰησοῦ.	450
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ Εἰς τὰς βασιλειῶν βιβλοῦς	464-491
ΒΙΒΛΟΣ Α΄.	464
ΒΙΒΛΟΣ Β΄.	468
ΒΙΒΛΟΣ Γ΄.	474
ΒΙΒΛΟΣ Δ΄.	484
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	493-510
1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς.	493
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.	501

ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- ΤΟΜΟΣ 1ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' – ΣΤ'.*
- » 2ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' – ΙΑ'.*
- » 3ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' – ΙΖ' .*
- » 4ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'–Ζ'.*
- » 5ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἔξοδον Λόγοι Α'–Γ' εἰς Λευϊτικόν, Ἀριθμούς, Δευτερονόμιον, Βασιλειῶν.*
- » 6ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – ΙΘ'.*
- » 7ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' – ΛΕ'.*
- » 8ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – Ε'· Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- » 9ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'–Ζ', καὶ Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ζωποιοῦ Τριάδος κατὰ κεφάλαια, Κεφ. Α'– ΚΗ', Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἷς καὶ Κύριος, Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- » 10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια. Πεντάβιβλος ἀντίρρησης κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἀγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.- Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον. Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- » 11ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Διάφοροι Λόγοι περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων.- Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν*

ΤΟΜΟΣ

νῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Α'-Γ). Ὑπὸ ἔκδοση.

- » 12ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Δ'-Ι και τεμάχια τῶν Λόγων ΙΑ'-ΙΘ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 13ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν εἰς κεφάλαια ΚΗ. Ἐπιστολή πρὸς Καλοσύριον, καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδοσίον καὶ ταῖς βασιλίσσαις περὶ πίστεως. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 14ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλ. Α', Λόγοι Α'-ΣΤ, Βιβλ. Β', Λόγοι Α'-Β'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 15ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλ. Β', Λόγοι Γ'-Ε', Βιβλ. Γ', Λόγοι Α'-Γ'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 16ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλ. Γ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλ. Δ', Λόγοι Α'-Δ'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 17ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλ. Δ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλ. Ε', Λόγοι Α'-ΣΤ, καὶ εἰς Ἰερεμίαν, Βαρούχ, Ἰεζεκιήλ, καὶ Δανιήλ Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 18ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ὡσηέ (Λόγοι Α'-Ζ)- Ἰωήλ (Λόγοι Α'-Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 19ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἀμώς (Λόγοι Α'-Δ'), Ὀβδιού, Ἰωνᾶν (Λόγ. Α'-Δ'), Μιχαΐαν (Λόγ. Α'-Ζ). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 20ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ναοῦμ (Λόγοι Α'-Γ), Ἀβδακούμ (Α'-Γ), Σοφονίαν (Α-Β), Ἀγγαῖον (Α-Β). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 20ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ζαχαρίαν (Λόγοι Α'-ΣΤ)- Μαλαχίαν (Λόγοι Α' - Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 21ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὰς Ματθαῖον - Λουκᾶν. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 22ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα συνέχεια εἰς Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν καὶ εἰς Ἰωάννην (Λόγος Α', κεφ. Α'-Γ). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 23ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν

- ΤΟΜΟΣ 23ος Ἰωάννην (Λόγος Β', κεφ. Α'-Θ', καὶ Λόγος Γ', κεφ. Α'-ΣΤ). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 24ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Δ', κεφ. Α'-Ζ', Λόγος Ε', Α'-Ε'). Ὑπὸ ἔκδοση.
 - » 25ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΣΤ, κεφ. Ἐνα, Λόγος Ζ' καὶ Η' τεμάχια, Λόγος Θ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
 - » 26ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος Ι, κεφ. Α'-Β', Λόγος ΙΑ'. κεφ. Α' - ΙΒ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
 - » 27ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΙΒ'), β) Εἰς τὰς Πράξεις, καὶ γ) Εἰς τὰς Ἐπιστολάς: 1. Ρωμαίους, 2. Κορινθίους Α', 3. Κορινθίους Β', 4. Γαλάτας, 5. Ἑβραίους, 6. Ἰακώβου, 7. Ἰωάννου Α', 8. Ἰούδα. Ὑπὸ ἔκδοση.
 - » 28ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ἐπιστολαὶ (Α'-ΠΗ). Ὑπὸ ἔκδοση.
 - » 29ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι ἑορταστικαί (Α'-ΙΖ) Ὑπὸ ἔκδοση.
 - » 30ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι ἑορταστικαί (ΠΗ-Λ'). Ὁμιλίαι διάφορες (Α'-ΚΒ).- Λόγος εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἁγίων τριῶν παιδῶν καὶ τοῦ πανσόφου Δανιήλ. Ὑπὸ ἔκδοση.

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α'. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

- Τόμος 1ος 'Επιστολές: Πρὸς Γρηγόριον, Καισάριον, Ἀμφιλόχιον κλπ.
» 2ος 'Επιστολές: Πρὸς Εὐστάθιον καὶ διάφορα ἄλλα πρόσωπα.
» 3ος 'Επιστολές: Πρὸς Γρηγόριον, Καισάριον, Ἀμφιλόχιον κλπ.
» 4ος Ὁμιλίαι εἰς τὴν Ἑξαήμερον (Α'-Θ').
» 5ος Ὁμιλίαι εἰς Ψαλμούς: Α', Ζ', ΙΔ', ΚΗ', ΚΘ', ΛΒ', ΛΓ', ΜΔ', ΜΕ'.
» 6ος Ὁμιλίαι ἠθικαὶ καὶ πρακτικαί.
» 7ος Ὁμιλίαι δογματικαί, περιστατικαί, ἐγκωμιαστικαί, παιδ/κές.
» 8ος Ἀσκητικά Α' (Ὅροι κατὰ πλάτος Α' καὶ Β').
» 9ος Ἀσκητικά Β' (Ὅροι κατ' ἐπιτομήν - Ἀσκητικά καὶ διατάξεις).
» 10ος 1. Ἀνατρεπτικός ἀπολογ. Εὐνομίου. - 2. Περὶ ἀγ. Πνεύματος.

Β'. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

- Τόμος 1ος Ἀπολογητικά (1. Κατὰ εἰδώλων. - 2. Περὶ ἐνανθρωπήσεως).
» 2ος Δογματικά Α' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α' - Β').
» 3ος Δογματικά Β' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ' - Δ').
» 4ος Δογματικά Γ'.
» 5ος Ἐρμηνευτικά Α'.
» 6ος Ἐρμηνευτικά Β' (Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμούς).
» 7ος Ἐρμηνευτικά Γ' (Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμούς).
» 8ος Ἱστοριοδογματικά Α'.
» 9ος Ἱστοριοδογματικά Β'.
» 10ος Ἱστοριοδογματικά Γ'.
» 11ος Ἀσκητικά (Βίος Μ. Ἀντωνίου, Βίος ἁγίας Συγκλητικῆς).
» 12ος Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα ἔργα.

Γ'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

- Τόμος 1ος Προσωπικὲς σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Α'.
» 2ος Προσωπικὲς σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Β'.
» 3ος Ἀπολογητικά ἔργα.
» 4ος Δογματικά ἔργα.
» 5ος Ὁμιλίαι.
» 6ος Ἐγκωμιαστικοὶ καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι.
» 7ος Ἐπιστολές.
» 8ος Ὁ Χριστὸς πάσχων καὶ Ἐπι Δογματικά.
» 9ος Ἐπι Ἠθικά.
» 10ος Ἐπι Ἱστορικά.
» 11ος Ἐπι εἰς Ἐτέρους - Ἐπιγράμματα.

Δ'. ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

Τόμος

- 1ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α' - Γ').
 2ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ' - ΣΤ').
 3ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ' - Ι').
 4ος Τριακονταετηρικός εἰς τὸν Μ. Κων/ντίνον. - Εἰς τὸν Βίον Μ. Κων
 σταντίνου. Λόγος Μ. Κων/ντίνου εἰς τὸν Σύλλογον τῶν ἀγίων.

Ε'. ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

- 1ος Δογματικά Α' (*Εκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως).
 2ος Φιλοσοφικά Κεφάλαια, Περί αἰρέσεων. - Εἰσαγωγή δογμάτων.
 3ος Περί εἰκόνων. - Λόγος ἀποδεικτικός περὶ εἰκόνων.
 4ος Λίβελος ὀρθοῦ φρονήματος. - Περί ἁγίας Τριάδος, Λόγοι ἄλλοι.
 5ος Περί τῶν ἐν Χριστῷ δύο θελημάτων, Κατὰ Μανιχαίων κλπ.
 6ος Ἱερά Παράλληλα (Στοιχεῖα Α - Δ).
 7ος Ἱερά Παράλληλα (Στοιχεῖα Ε - Μ).
 8ος α) Ἱερά Παράλληλα (Στοιχεῖα Ν - Ω). β) Λόγοι διάφοροι.
 9ος Α'. Λόγοι, Β'. Ἀγιολογικά, Γ'. Προσευχές (Α' - Δ').
 10ος Ἱστορία Ψυχωφελῆς. Βίος Βαρθολαῶμ καὶ Ἰωάννα.
 11ος Εἰς τὰς Ἐπιστολάς Παύλου (Ρωμαίους - Κορινθίους Α' καὶ Β').
 12ος Εἰς τὰς Ἐπιστολάς Παύλου (Γαλάτας - Ἑβραίους).

ΣΤ'. ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- 1ος α) Διάλογος Παλλαδίου. - β) Περί ἀσαφείας τῶν προφητειῶν. -
 γ) Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης.
 2ος Ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Α' - ΚΓ').
 3ος Ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ' - ΜΑ').
 4ος Ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (ΜΒ' - ΞΔ').
 5ος α) Ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Γ' - ΙΒ'). β) Εἰς Ψαλμούς (ΜΑ' - ΜΓ').
 6ος Ὁμιλίαι εἰς τοὺς Ψαλμούς (ΜΔ' - ΡΚΓ').
 7ος Ὁμιλίαι εἰς τοὺς Ψαλμούς (ΡΚΔ' - ΡΝ'), Εἰς τὸν Δαβὶδ καὶ Σαούλ.
 8ος Ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Α' - Θ'), Ὑπόμνηματα.
 8Α Ὁμιλίαι εἰς πρόσωπα καὶ ρητὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.
 9ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὁμιλ. Α' - Κ').
 10ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὁμιλ. ΚΑ' - ΑΖ').
 11ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὁμιλ. ΛΗ' - ΝΣ').
 11Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὁμιλ. ΝΖ' - ΟΕ').
 12ος α) Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὁμιλ. ΟΣ' - Ι').
 β) Στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλ. Α' - Δ').
 13ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλ. Ε' - ΛΑ').
 13Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλ. ΛΒ' - ΝΔ').
 14ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλ. ΝΕ' - ΠΗ').
 15ος Ὑπόμνημα στίς Πράξεις (Ὁμιλίαι Α' - ΚΓ').
 16Α Ὑπόμνημα στίς Πράξεις (Ὁμιλίαι ΚΔ' - ΜΔ').
 16Β Ὑπόμνημα στίς Πράξεις (Ὁμιλ. ΜΕ' - Ν'), Ρωμαίους (Α' - Γ').
 17ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ρωμαίους (Ὁμιλίαι ΙΑ' - ΛΓ').
 18ος Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίαι Α' - ΚΑ').

- 18Α Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλιες ΚΒ' - ΜΔ').
 19ος Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλιες Α' - ΚΔ').
 20ος Ὑπομνήματα: Β' Κορινθίους (Ὅμ. ΚΕ'-Λ'), Ἐφεσίους (Α' - ΙΑ').
 21ος Πρὸς Ἐφεσίους (Ὅμ. ΙΒ'-ΚΔ'), Φιλιππησίους (Ὅμ. Α' - ΙΒ').
 22ος Πρὸς Φιλιππησίους (Ὅμ. ΙΓ'-ΙΕ'), Κολοσσαεῖς Θεσσαλονικεῖς Α'.
 23ος Πρὸς Θεσσαλονικεῖς (Ὅμ. Α'-Ε'), Πρὸς Τιμόθεον Α' καὶ Β'.
 24ος Πρὸς Τίτον, Πρὸς Φιλήμονα, Πρὸς Ἑβραίους (Ὅμιλ. Α'-ΙΕ').
 25ος Πρὸς Ἑβραίους (Ὅμ. Ις'-ΛΔ'), Εἰς Λάζαρον (Ὅμιλ. Α'-Ζ').
 26ος Ὅμιλιες Ἠθικῆς - Ἀγιογραφικῆς.
 27ος Ὅμιλιες Ἀγιογραφικῆς - Ἐρμηνευτικῆς.
 28ος Ποιμαντικά καὶ Ἀσκητικά Α' (Λόγοι Περί ἱερωσύνης).
 29ος Ἀσκητικά Β' Πρὸς Σταγείριον Λόγοι Α'-Γ', Περί παρθενίας.
 30ος Ὅμιλιες Κατηχητικῆς - Ὅμιλιες Ἠθικῆς.
 31ος Ὅμιλιες Κατηχητικῆς καὶ Ἠθικῆς Β'. - Ὅμιλιες Περιστατικῆς Α'.
 32ος Ὅμιλιες Περιστατικῆς Β'.
 33ος Ὅμιλιες Περιστατικῆς Γ'.
 34ος Ὅμιλιες Περιστατικῆς Δ'. Πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας κλπ.
 35ος Ὅμιλιες Δογματικῆς (Περί ἀκαταλήπτου, Περί ὁμοουσίου).
 36ος α) Ὅμιλιες Ἐορταστικῆς, β) Ὅμιλιες Ἐγκωμιαστικῆς Α'.
 37ος α) Ὅμιλιες Ἐγκωμιαστικῆς Β'. β) Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα (Α'-ΙΖ') καὶ Βίος τῆς δσίας Ὀλυμπιάδος.
 38ος α) Ἐπιστολὴ Πρὸς Ἰννοκέντιον, β) Ἐπιστολὴ ΙΗ' - ΠΜΒ'.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΙΩ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

(ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ) Τόμοι Α'-Δ'.

Θέματα : Α'. Ἀγαθότητα - Ἀχαριστία. - Β'. Βασιλεία οὐρανῶν - Ἐθαγγέλιο. - Γ'. Εὐγνωμοσύνη - Πίστη. - Δ'. Πλεονεξία-Ψυχολογία.

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

- 1ος Δογματικά Α' α) Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες, β) Κατὰ εἰμαρμένης, γ) Περί ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως, δ) Κατηχητικὸς Μέγας.
 2ος Δογματικά Β' (Κατὰ Εὐνόμιον Ἀντιρρητικὸν Λόγον Α' - Β').
 3ος Δογματικά Γ' α) Κατὰ Εὐνόμιον Ἀντιρρητικὸς Λόγος Γ. β) Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὴν Εὐνόμιον ἔκθεσιν.
 4ος Α') Λόγοι Δογματικοί : Β') Ἐπιστολὴς (Α' - ΛΑ').
 5ος Ἐρμηνευτικά Α' : Περί κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου. - Ἀπολογητικὸς περὶ τῆς Ἐξαήμερου. - Περί γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου.
 6ος Ἐρμηνευτικά Β' : α) Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν. β) Εἰς τὸν βῶν Ψαλμόν. γ) Περί τῆς οὐδόσης. δ) Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.
 7ος Ἐρμηνευτικά Γ' : Ἐξηγήσεις εἰς τὰ Ἄσματα, Λόγοι Α' - ΙΕ'.
 8ος α) Ἐρμηνευτικά Γ' - Δογματικά : 1) Εἰς τὴν Προσευχήν, Λόγοι Α'-Ε', 2) Εἰς τοὺς Μακαρισμοὺς, Λόγοι Α'-Η'. β) Ἀσκητικά Α' : Περί τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ καὶ ἄλλοι λόγοι.
 9ος Α') Ἀσκητικά Β' : Περί παρθενίας (Κεφάλαια Α' - ΚΓ'). Β') Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί : 1) Περί ἀρετῆς, ἥτοι Εἰς τὸν Βίον Μωυσέως (Λόγοι Α' - Β'). 2) Εἰς τὸν Βίον τῆς Ὀσίας Μακρίνης. 3) Εἰς τὸν Βίον Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ.
 10ος Ὅμιλιες : 1) Δογματικῆς, 2) Ἠθικῆς, 3) Ἐορταστικῆς.
 11ος Ὅμιλιες : 1) Ἐορταστικῆς, 2) Ἐγκωμιαστικῆς, 3) Ἐπιτάφιες.

Η' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

- Τόμος **Βίος** Γρηγορίου Παλαμά Ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου
- 1ος α) Λόγοι Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
 β) Ἐπιστολές Πρὸς Ἀκίνδυνον καὶ Πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.
- 2ος Λόγοι: Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἠσυχασζόντων (Λόγοι Α' - Γ').
- 3ος Α') **Πραγματεῖς Δογματικές:**
 1. Περὶ θείας ἐνώσεως καὶ διακρίσεως.- 2. Περὶ θείων ἐνεργειῶν.-
 3. Περὶ θείας καὶ θεοποιου μεθέξεως.- 4. Διάλεξις Ὁρθοδόξου -
 Βαρλααμίτου.- 5. Διάλεξις Θεοφάνους πρὸς Θεότιμον.- 6. Ὅτι
 Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνός εἰσιν οἱ διχοτομοῦντες.
- Β') **Πραγματεῖς Ὁμολογιακές:**
 1. Ἁγιορειτικός Τόμος.- 2. Ἐκθεσις δυσσεβημάτων.- 3. Ἀναίρεσις
 γραμματος Καλέκα.- 4. Ἀναίρεσις γραμματος Ἰγνατίου
 Ἀντιοχείας.- 5. Ἀναίρεσις ἐξηγήσεως τόμου Καλέκα.
- 4ος Ἐπιστολές: Πρὸς τὸν Ἀρσένιον Στουδίτην.- Πρὸς Ἰωάννην
 Γαβρᾶν.- Πρὸς Παῦλον Ἀσάνην.- Πρὸς Δανιὴλ Αἰνίου.- Πρὸς τὸν
 Νομοφύλακα Συμεών.- Πρὸς Ἀθανάσιον Κυζίκου.- Πρὸς
 Δαμιανόν.- Πρὸς Διονύσιον μετὰ τῆς ὁμολογίας.- Πρὸς Βησ-
 σαρίωνα.- Πρὸς Μακάριον Α'.- Πρὸς τοὺς ἐν Ἁγίῳ Ὁρει
 Γέροντας.- Πρὸς Φιλόθεον.- Πρὸς Μακάριον Β'.- Πρὸς Ἄνναν
 Παλαιολογίαν.
- 5ος Λόγοι: Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Α' - Γ').
- 6ος Λόγοι: Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Δ' - Ζ').
- 7ος Α') **Κείμενα Αἰχμαλωσίας:** 1) Λόγος διασαφῶν τὴν τοῦ
 Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου δόξαν.- 2) Εἰς τὴν ρῆσιν ἐκ τῶν
 Θησαυρῶν τοῦ Κυρίλλου.- 3) Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλη-
 σίαν.- 4) Ἐπιστολὴ ὅτε ἐάλω.- 5) Διάλεξις πρὸς τοὺς Χιόνας.- 6)
 Διήγησις διαλέξεως μετὰ Γρηγοῦ.
- Β') **Λόγοι:** 1) Περὶ τῆς τοῦ Γρηγοῦ ψευδογραφίας καὶ δυσσεβεί-
 ας Λόγοι Α' - Δ'.- 2) Περὶ τῆς ρήσεως τοῦ Μ. Βασιλείου.
- 8ος Α') Ἐκατὸν Πεντήκοντα Κεφάλαια.- Β') Ἀσκητικὴ Γραμματεία:
 1) Περὶ προσευχῆς καὶ καθαρότητος καρδίας.- 2) Εἰς τὸν Βίον τοῦ
 ὁσίου Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου.- 3) Πρὸς τὴν μοναχὴν Ξένην.- 4)
 Πρὸς τοὺς Ἰωάννην καὶ Θεόδωρον τοὺς φιλοσόφους.- 5) Πρὸς τὸν
 ἱερομόναχον Παῦλον Ἀσάνην.- 6) Δεκάλογος τῆς κατὰ Χριστὸν
 νομοθεσίας.- Γ') Εὐχές (Α' - Δ').
- 9ος Ὁμιλίαι Α' - Κ':
 1. Περὶ εἰρήνης.- 2. Εἰς τελώνην καὶ Φαρισαίων.- 3. Εἰς τὴν πα-
 ραβολὴν τοῦ ἀσάτου.- 4. Εἰς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δευτέρας παρου-
 σίας.- 5. Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου.- 6. Προτρεπτικὴ πρὸς
 νηστείαν.- 7. Περὶ νηστείας.- 8. Περὶ πίστεως.- 9. Ἐν τῷ καιρῷ τῆς
 νηστείας καὶ προσευχῆς.- 10. Τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τῆς ἁγίας
 Τεσσαρακοστῆς.- 11. Εἰς τὸν ζωποιοὺν σταυρόν.- 12. Εἰς τὴν Δ'
 Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.- 13. Εἰς τὴν Ε' Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.
 14. Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου.- 15. Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν
 Βαΐων.- 16. Εἰς τὸ Μ. Σάββατον.- 17. Ὁμιλία ΙΖ', Εἰς τὴν Κυριακὴν
 τοῦ Θωμᾶ.- 19. Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Μυροφόρων.- 20. Εἰς τὴν
 Κυριακὴν τῆς Σαμαρείτιδος.- 21. Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Τυφλοῦ.

10ος **Ὁμιλίες ΚΑ' - ΜΒ' :**

1. Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.- 2. Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.- 3. Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πατέρων.- 4. Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς.- 5. Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων.- 6. Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.- 7. Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.- 8. Εἰς τὴν ἑορτὴν Πέτρου καὶ Παύλου.- 9. Εἰς τὴν ΣΤ' Κυριακὴν Ματθαίου.- 10. Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Ματθαίου.- 11. Εἰς τὴν πρόοδον τοῦ σταυροῦ.- 12. Εἰς τὴν Κυριακὴν Θ' Ματθαίου.- 13. Εἰς τὴν λιτὴν.- 14. Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.- 15. Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.- 16. Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΑ' Ματθαίου.- 17. Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.- 18. Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Ματθαίου.- 19. Εἰς ἐπιδημίαν.- 20. Εἰς τὴν Ἀποτομὴν τοῦ Προδρόμου.- 21. Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΔ' Ματθαίου.- 22. Εἰς τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου.

11ος **Ὁμιλίες ΜΓ' - ΕΓ' :**

1. Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΖ' Ματθαίου.- 2. Εἰς τὸν Ἰωάννην Εὐαγγελιστὴν.- 3. Εἰς τὴν Κυριακὴν Β' Λουκᾶ.- 4. Εἰς τὴν Κυριακὴν Γ' Λουκᾶ.- 5. Εἰς τὴν Κυριακὴν Δ' Λουκᾶ.- 6. Εἰς τὴν Κυριακὴν Ε' Λουκᾶ.- 7. Εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον.- 8. Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Λουκᾶ.- 9. Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Λουκᾶ.- 10. Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.- 11. Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.- 12. Εἰς τὴν Κυριακὴν Γ' Λουκᾶ.- 13. Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Προπατόρων.- 14. Εἰς τὰ προεόρτια τῶν Χριστογεννῶν.- 15. Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Πατέρων.- 16. Εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν.- 17. Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανίων.- 18. Εἰς τὰ Ἐπιφάνια.- 19. Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Λουκᾶ.- 20. Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΓ' Λουκᾶ.- 21. Πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας.

Θ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ10ος **Ἀποφθέγματα Γερόντων.**20ος **Τὸ Λειμωνάριον.**

30ος **Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου:** 1) Περὶ θεῶν ὀνομάτων. 2) Περὶ Οὐρανόθεν ἱεραρχίας. 3) Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας. 4) Περὶ μυστικῆς θεολογίας. 5) Ἐπιστολές.

40ος **Θεοδωρήτου Κύρου:** Φιλόθεος Ἱστορία ἢ Ἀσκητικὴ Πολιτεία.

50ος **Κυρίλλου Σκυθοπολίτου:** Βίοι Ἁγίων.

60ος **Λαυσαϊκὴ Ἱστορία.**

70ος **Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου:** 50 Πνευματικὲς Ὁμιλίαι.

8Α **Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου:** Λόγοι Ἀσκητικοί (Α' - ΚΣΤ').

8Β **Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου:** Λόγοι Ἀσκητικοί (ΚΖ' - ΕΑ').

8Γ **Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου:** α) Λόγοι Ἀσκητικοί ΕΒ' - ΠΣΤ'.

β) Ἐπιστολές (Α' - Δ').

9ος **Α) Διαδόχου Φωτικῆς:** 1) Κεφάλαια Γνωστικά. 2) Λόγος εἰς τὴν Ἀνάληψιν. 3) Ὁράσεις. 4) Ἐρωταποκρίσεις.

Β) Ἰωάννου Καρπαθίου: Κεφάλαια Παρακλητικά 100.

10Α **Ἁγίων Βαρσανουφίου-Ἰωάννου:** Ἐρωταποκρίσεις (Α' - ΣΚΘ').

10Β **Ἁγίων Βαρσανουφίου-Ἰωάννου:** Ἐρωταποκρίσεις (ΣΛ' - ΦΚΒ').

10Γ **Ἁγίων Βαρσανουφίου-Ἰωάννου:** Ἐρωταποκρίσεις (ΦΚΓ' - ΩΜ').

11Α **Α'. Εὐαγρίου:** 1. Κεφάλαια πρακτικά, πρὸς Ἀνατόλιον. 2. Λόγος πρακτικός. 3. Τῶν κατὰ μοναχῶν πραγμάτων τὰ αἷτια. 4. Κεφάλαια ΛΓ'. 5. Πνευματικαὶ γνώμαι κατὰ ἀλφάβητον. 6. Ἐτεροι γνώμαι. 7. Περὶ τῶν ὀκτῶ λογισμῶν, πρὸς Ἀνατόλιον. 8. Ἀποσπάσματα.

- 11A **B'.** **Ἁγίου Νείλου:** 1) Διηγήματα Α'-Ζ, 2) Πρὸς Ἀλδιανὸν μοναχὸν ἐρημίτην, 3) Πρὸς Ἀγάθιον μονάζοντα, Περί Περιστερᾶς.
- 11B **Ἁγίου Νείλου:** 4). Πρὸς Μάγναν, Λόγος περὶ ἀκτημοσύνης, 5) "Οτι διαφέρουσι τῶν ἐν πόλεσιν ὠκισμένων οἱ ἐν ἐρημίσι ἡσυχάζοντες... 6) Λόγος πρὸς Εὐλόγιον μοναχόν. 7) Πρὸς Εὐλόγιον, Λόγος περὶ τὰς ἀναξήλους τῶν ἀρετῶν κακίας. 8) Περί τῶν ὀκτῶ πνευμάτων τῆς πονηρίας. 9) Λόγος περὶ προσευχῆς. 10) Κεφάλαια ΚΖ' περὶ πονηρῶν λογισμῶν. 11) Παραινέσεις πρὸς μοναχοῦς. 12) Γνώμαι ἀπάγουσαι τῶν φθαρτῶν καὶ κολλῶσαι τοῖς ἀφθάρτοις τὸν ἄνθρωπον. 13) Κεφάλαια ἢ παραίνεις. 14) Περί τῶν ὀκτῶ τῆς κακίας λογισμῶν.
- 11Γ **Ἁγίου Νείλου:** 15) Λόγος Ἀσκητικός, Κεφ. Α'-ΟΕ'. 16) Λόγος εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου, «νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω ὁμοίως καὶ πήραν...». 17) Λόγος Ἀσκητικός καὶ πολυμερής. 18) Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον (Κεφάλαια Α'-ΟΓ') 19) Διήγησις περὶ Πάχονος, πορνικὸν πόλεμον πέσχοντος καὶ νικῶντος. 20) Ὑπερεχίου, Παραίνεις ἀσκητῶν. 21) Ἀποσπάσματα ἐκ Λόγων καὶ Ὀμιλῶν τοῦ Ἁγίου Νείλου (Εἰς τὸ Πάσχα, Λόγοι δύο, καὶ εἰς τὴν Ἀνάληψιν, Λόγοι τρεῖς). 22) Ἐπιστολαὶ (Βιβλ. Α' 1-333).
- 11Δ **Ἐπιστολαί:** 1) Βιβλίον Β' (1-333), 2) Βιβλίον Γ' (1-333). 3) Βιβλίον Δ' (1-62).
- 120ς **Ἀββᾶ Ἡσαΐα:** Λόγοι Ἀσκητικοί.- Ἀββᾶ Ζωσιμᾶ, Κεφάλαια ὠφέλιμα.- Ἀββᾶ Δωροθέου, Πραγματεῖες καὶ Ἐπιστολές.
- 130ς **A'.** **Μάρκου Ἐρημίτη:** Δέκα δοκίμια (Περί νόμου πνευματικοῦ, Περί τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων δικαιοῦσθαι, Περί μετανοίας, Περί τοῦ θεοῦ βαπτίσματος, Πρὸς Νικόλαον νουθεταί ψυχοφελῆς, Κεφάλαια νηπικὰ ΚΗ', Συνδιάλεξις πρὸς σχολαστικόν, Συμβουλία νοῦς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, Περί νηστείας, Εἰς τὸν Μελχισεδέκ).
- B'.** **Ἡσυχίου Ἱεροσολύμων:** Λόγος ψυχοφελῆς περὶ νηψέως καὶ ἀρετῆς εἰς ἑκατοντάδας δύο. Λόγοι Α'-Η' (Εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν, Περί τῆς τρίτης ὥρας καὶ ἕκτης, Περί ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, Εἰς τὴν Θεοτόκον Μαρίαν, Εἰς τὴν αὐτὴν Θ. Μαρίαν, Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου, Ἐγκώμιον εἰς ἅγιον Θωμᾶν, Εἰς Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον).- Συναγωγὴ ἀποριῶν καὶ λύσεων.- Μαρτύριον ἁγίου Λογγίνου.
- 13A **Ἀναστασίου Σιναΐτου:** 1) Ὁδηγός, 2) Περί τῆς ἁγίας συνάξεως καὶ περὶ τοῦ μὴ κρίνειν καὶ μνησικακεῖν καὶ 3) Εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγωγὴν τῆς ἑξαήμερου κτίσεως.
- 13B **Ἀναστασίου Σιναΐτου:** Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις Α'-ΞΔ'.
- 13Γ **Ἀναστασίου Σιναΐτου:** Α) Ἐρωταποκρίσεις ΞΕ-ΡΝΔ. Β) ΛΟΓΟΙ : 1. Λόγος Α' Εἰς τὸν Ἑκτον Ψαλμὸν («Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης με»)- 2. Λόγος Β' Εἰς τὸν Ἑκτον Ψαλμὸν.- 3. Λόγος Εἰς τὸ «κατ' εἰκόνα».- 4. Λόγος Γ' εἰς τὸ «κατ' εἰκόνα».- 5. Χρήσεις ἀχρηστοὶ δυσσεβῶν Ἀρειανῶν.- 6. Λόγος εἰς τοὺς κοιμηθέντας - 7. Διάλεξις κατὰ Ἰουδαίων.- 8. Ἐρώτησις δευτέρα κατὰ Ἰουδαίων.- 9. Ἐρώτησις τρίτη κατὰ Ἰουδαίων.- 10. Διάλογος μικρὸς πρὸς Ἰουδαίους.- 11. Ἐτέρα ἐρώτησις.- 12. Ἀποσπάσματα ἐκ Λόγων Ἀναστασίου Ἀντιοχείας.

- 13Δ Ἄντιόχου Μοναχοῦ: Ἐπιστολὴ Πρὸς Εὐστάθιον, Κεφάλαια Α'-ΡΓ.
Προσευχὴ ἑξομολογήσεως.
- 14ος Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Μυσταγωγία.- 400 Κεφάλαια Περι ἀγάπης.- Λόγος Ἀσκητικός - 200 Κεφάλαια Περι Θεολογίας.
- 14Α Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: 1. Ἐρωταποκρίσεις. 2. Πρὸς Θεόπεμπτον τὸν Σχολαστικόν. 3. Ἐρμηνεῖα εἰς τὸν ΝΘ' Ψαλμόν.
- 14Β Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφορῶν ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις Α' - ΝΓ').
- 14Γ Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφορῶν ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις ΝΔ' - ΞΕ').
- 14Δ Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: Περι ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν (Ἀπορίες Α'-Ε', καὶ Α' - ΡΔ').
- 14Ε Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: 1. Περι ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν (Ἀπορίες ΡΕ' - ΡΟΘ'). 2. Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου (α. Εἰς τὸ Περι οὐρανόου ἱεραρχίας, β. Εἰς τὸ Περι ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας).
- 14ς Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου (1. Εἰς τὸ Περι θείων ὀνομάτων, 2. Στὸ Περι μυστικῆς θεολογίας).
- 15Α Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: Δοκίμα δογματικά, θεολογικά καὶ πολεμικά: Πρὸς Μαρίνον, Α'-Γ', Περι τοῦ «Παρελθέτω τὸ ποτήριον», Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον, Ἐπιστολὴ πρὸς Μαρίνον, Περι τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεων, Περι τῶν δύο θελημάτων τοῦ Χριστοῦ, Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον, κἄ.
- 15Β Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: Ἐπιστολὲς κοινές, δογματικὲς καὶ πολεμικές: Πρὸς τὸν ἐπαρχὸν Γεώργιον, Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλᾶριον, Πρὸς Πύρρον, Πρὸς Μαρίνον, Πρὸς Θαλάσσιον, Πρὸς Ἀναστάσιον μονάζοντα καὶ ἄλλους.
- 15Γ Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: 1. Συζητήσεις ἐν Βιζύῃ μετὰ τοῦ Καισαρείας Θεοδοσίου. 2. Ἐξηγήσεις τῆς κινήσεως. 3. Βίος Μαξίμου. 4. Διάλεξις πρὸς Πύρρον. 5. Περι ψυχῆς. 6. Ἐρμηνεῖα τῆς προσευχῆς «Πατερ ἡμῶν».
- 15Δ Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: 1. Κεφάλαια διάφορα. εἰς πέντε ἑκατοντάδας. 2. Κεφάλαια ἕτερα 242, 3. Σχόλια εἰς τὰς ἐπιστολάς Διο-νυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.
- 15Ε Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: Κεφάλαια Θεολογικά, Εἰς Λόγους ΟΑ'.
- 16ος Ἰωάννου τῆς Κλίμακος: Κλίμαξις εἰς Λόγους Α' καὶ Ποιμήν.
- 17ος 1. Πέτρου Δαμασκηνοῦ: Βιβλίον Α'- Βιβλίον Β'. Λόγοι ΚΔ'. - 2. Φιλοθέου Σιναΐτου: Κεφάλαια Νηπτικὰ Μ'. - 3. Θεοδώρου τοῦ Ἀσκητοῦ: α) Κεφάλαια Ψυχοφελῆ. β) Θεωρητικόν.
- 18ος Θεοδώρου Στουδίτου: Ὁμιλίαι πρὸς τὸ κοινόν: α) Εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου σταυροῦ.- β) Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων.- γ) Λόγος Κατηχητικὸς εἰς τὴν ἁγ. Κυριακὴν τοῦ Πάσχα.- δ) Ἐγκώμιον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.- ε) Εἰς τὴν σύναξιν τῶν οὐρανόων ταγμάτων.- ς) Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ.- ζ) Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀποτομὴν τῆς ἱερᾶς κεφαλῆς τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου.- η) Ἐγκώμιον εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην. θ) Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἀπόστολον Βαρθολομαῖον.- ι) Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸν πνευματικὸν πατέ-

- Γόμος ρα του Πλάτωνα.- ια) Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἀρσένιον τὸν ἀναχωρητήν.- ιβ) Λόγος ἐπιτάφιος εἰς μητέρα του.- ιγ) Λόγοι Κατηχητικοὶ Α'.-ΛΓ.
- 8Α **Θεοδώρου Στουδίτου:** Λόγοι Κατηχητικοὶ ΛΔ'.-ΡΚΔ'.
- 8Β **Θεοδώρου Στουδίτου:** ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ, 1) Βιβλίο Α'. (Ἐπιστολές Α'. - ΝΖ'). 2) Βιβλίο Β'. (Ἐπιστολές Α'. - ΝΕ').).
- 8Γ **Θεοδώρου Στουδίτου:** ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ, Βιβλίο Β'. (Ἐπιστολές ΝΣΤ. - ΣΚΑ').)
- 9Α **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου:** Βίος Συμεὼν ὑπὸ Νικήτα Στηθάτου.- Κεφάλαια.- Εὐχαριστίες.- Διάλογος μετὰ σχολαστικοῦ.
- 9Β **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου:** Βίβλος τῶν Θεολογικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-Γ').- Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-ς').
- 19Γ **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου:** Α') Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Ζ'-ΙΕ').- Β') Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγοι Α'-Ζ').
- 19Δ **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου:** Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγ. Η'-ΛΔ').
- 19Ε **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου:** Ὕμνοι (Α'-ΚΖ').
- 19ς **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου:** Ὕμνοι (ΚΗ'-ΝΗ').
- 20ος 1. **Νικήτα Στηθάτου:** Νηπτικὰ κεφάλαια ἑκατοντάδες Α'.-Γ.- 2. Ἥλια Πρεσβυτέρου καὶ Ἐκδίκου: α) Γνωμικὸν Ἀνθολόγιον β) Κεφάλαια Γνωστικά, Πρακτικά καὶ Θεωρητικά.- 3. **Θεολήπτου Φιλαδελφείας:** α) Λόγος περὶ τοῦ Μοναχικοῦ ἐπαγγέλματος, β) Κεφάλαια.- 4. **Νικηφόρου Μοναχοῦ:** Περί νήψεως καὶ φυλακῆς καρδίας.- 5. **Γρηγορίου Σιναΐτου:** α) Κεφάλαια δι' ἀκροστιχίδος ΡΛΖ'. β) Ἔτερα Κεφάλαια Ζ'. γ) Κεφάλαια Γ'. Περί ἡσυχίας καὶ Προσευχῆς. δ) Κεφάλαια ΙΕ'. Περί ἡσυχίας καὶ προσευχῆς. ε) Περί τοῦ πῶς δεῖ καθέζεσθαι τὸν μονάζοντα εἰς τὴν εὐχὴν.- 6. **Θεοφάνους Μοναχοῦ:** Κλίμαξ θείων χαρίτων.
- 21ος 1. **Καλλίστου Καταφυγιῶτου:** Περί θείας ἐνώσεως καὶ βίου θεωρητικοῦ.- 2. **Καλλίστου καὶ Ἰγνατίου τῶν Σανθοπούλων:** Μέθοδος καὶ κανὼν ἀκριβῆς περὶ τῶν αἵρουμένων ἡσύχως διῶναι καὶ μοναστικῶς
- 21Α 1. **Καλλίστου τοῦ Πατριάρχου:** Κεφάλαια Περί προσευχῆς.
2. **Καλλίστου Ἀγγελικουδῆ:** Τὰ ἐλλείποντα κεφάλαια περὶ προσευχῆς.
3. **Καλλίστου τοῦ Τηλικουδῆ:** α) Περί ἡσυχαστικῆς τριβῆς. β) Ἐκλογαὶ ἀπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων περὶ προσευχῆς καὶ προσοχῆς.
4. **Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ:** Παράφρασις εἰς ΠΝ' Κεφάλαια εἰς τοὺς πεντήκοντα Λόγους τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου εἰς Λόγους Α' - ς': Λόγος Α'. Περί τελειότητος ἐν Πνεύματι (Α'-ΙΖ').- Λόγος Β'. Περί Προσευχῆς (ΙΗ.-ΛΒ').- Λόγος Γ'. Περί ὑπομονῆς καὶ διακρίσεως (ΛΓ.-ΞΑ').- Λόγος Δ'. Περί ὑψώσεως τοῦ νοῦς (ΞΒ'-ΠΓ').- Λόγος Ε'. Περί ἀγάπης (ΠΔ'-ΡΙΕ').- Λόγος Β'. Περί ἐλευθερίας νοῦς (ΡΙς-ΡΝ').
- 22ος **Νικολάου Καβάλλα:** Ἐρμηνεῖα εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν.- Περί τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.

Τόμος

Γ' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΙΑ' ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

- 1ος **Ίουστίνου τοῦ Φιλοσόφου** : 1. Ἀπολογίαι Α' καὶ Β'. 2. Λόγος Περὶ Ἀναστάσεως. 3. Διάλογος πρὸς Τρύφωνα.
 2ος **Ταπιανῶ** : Πρὸς Ἕλληνας. - Ἀθηναγόρου: 1. Πρεσβεία Χριστιανῶν. 2. Περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν. - Θεοφίλου Ἀντιοχείας: Πρὸς Αὐτόλυκον Βιβλία Α'-Γ'. - Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον.

ΙΒ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

- 1ος Α) Προτρεπτικός- Β) Παιδαγωγός, Λόγος Α'.
 2ος Παιδαγωγός, Λόγοι Β' καὶ Γ'.
 3ος Στρωματεῖς Λόγοι Α'. - Δ'.
 2ος Στρωματεῖς Λόγοι Ε'. - Η'. - Λόγος Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος.

ΙΓ' ΑΠΑΝΤΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

- 1ος Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων. - Διαταγαὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος. - Ἀποστολικοὶ Κανόνες.
 2ος Ἐπιτομὴ Ἡ' Βιβλίου τῶν Διαταγῶν τῶν ἀποστόλων. - Αἱ διαταγαὶ αἱ διὰ Κλήμεντος.
 3ος Κλήμεντος: 1. Τῶν Πέτρου ἐπιδημίων κηρυγμάτων (Ὁμιλ. ΙΒ'-Κ'). 2. Πρὸς Κορινθίους Α' καὶ Β'. 3. Περὶ τῶν πράξεων, ἐπιδημίων τε καὶ κηρυγματῶν. 4. Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.
 4ος 1. Ἐπιστολὴ Βαρνάβα. - 2. Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου γνήσιος (σύντομος καὶ ἐκτενὴς μορφή) : Πρὸς Ἐφεσίους, Μαγνησίους, Τραλλισίους, Ρωμαίους, Φιλαδελφεῖς, Σμυρναίους, Πολύκαρπον. - 3. Ἀμφιβαλλόμενες ἐπιστολὴς Ἰγνατίου : Μαρίας πρὸς Ἰγνάτιον, Ἰγνατίου πρὸς Μαρίαν, πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῶ, πρὸς Ἀντιοχεῖς, πρὸς Ἡρώνα, πρὸς Φιλιππησίους. - Μαρτύριον Ἰγνατίου. - 3. Πολύκαρπος: Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλιππησίους, Μαρτύριον. - 4. Ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἐρμά. - 5. Πατίαις Ἱεραπόλεως.

ΙΔ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

- 1ος Κατηχήσεις Φωτιζομένων (Α' - ΙΒ').
 Α'. Κατηχήσεις Φωτιζομένων (ΙΓ' ΙΗ'). - Β'. Κατηχήσεις Μυσταγωγικαὶ (Α' - Ε'). - Γ'. Ὁμιλίαις - Ἐπιστολαίς.

ΙΕ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- 1ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' - ΣΤ'.
 2ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' - ΙΑ'.
 3ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' - ΙΖ'.

- 4ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'-Ζ'.
- 5ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἐξοδον Λόγοι Α'-Γ' εἰς Δευτικόν, Ἀριθμούς, Δευτ/μιον, Βασιλειῶν.
- 6ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Βίβλος Θησαυρῶν, Περί τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' - ΙΘ'.
- 7ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Βίβλος Θησαυρῶν. Περί τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' - ΛΕ', Ὑπό ἔκδοσιν.
- 8ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περί τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' - Ε'. Ὑπό ἔκδοσιν.
- 9ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περί τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'-Ζ', καὶ Περί τῆς ἁγίας καὶ ζωοποιοῦ Τριάδος κατὰ κεφάλαια, Κεφ. Α' - ΚΗ', Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἷς καὶ Κύριος. Ὑπό ἔκδοσιν.
- 10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια. Πεντάβιβλος ἀντίρρησης κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἁγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.- Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον. Ὑπό ἔκδοσιν.
- 11ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Διάφοροι Λόγοι περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων - Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Α'-Γ'). Ὑπό ἔκδοσιν.
- 12ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Δ'-Γ' καὶ τεμάχια τῶν Λόγων ΙΑ'-ΙΘ'). Ὑπό ἔκδοσιν.
- 13ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν εἰς κεφάλαια ΚΗ'. Ἐπιστολὴ πρὸς Καλοσύριον, καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς τὸν βασιλεῦσα Θεοδόσιον καὶ ταῖς βασιλίσσαις περὶ πίστεως. Ὑπό ἔκδοσιν.
- 14ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Α', Λόγοι Α'-ΣΤ', Βιβλίον Β', Λόγοι Α'-Β'. Ὑπό ἔκδοσιν.
- 15ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Β', Λόγοι Γ'-Ε', Βιβλίον Γ', Λόγοι Α'-Γ'. Ὑπό ἔκδοσιν.
- 16ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Γ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Δ', Λόγοι Α'-Δ'. Ὑπό ἔκδοσιν.
- 17ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Δ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Ε', Λόγοι Α'-ΣΤ', καὶ εἰς Ἱερεμίαν, Βαρούχ, Ἰεζεκιήλ, καὶ Δανιήλ Ὑπό ἔκδοσιν.
- 18ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Ὡσηέ (Λόγοι Α'-Ζ')-Ἰωήλ (Λόγοι Α'-Β'). Ὑπό ἔκδοσιν.
- 19ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Ἀμώς (Λόγοι Α'-Δ'), Ὀβδιού, Ἰωνάν (Λόγ. Α'-Δ), Μιχαϊάν (Λόγ. Α'-Ζ'). Ὑπό ἔκδοσιν.
- 20ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Ναοῦμ (Λόγοι Α'-Γ'), Ἀββακούμ (Α'-Γ), Σοφονίαν (Α-Β), Ἀγγαῖον (Α-Β). Ὑπό ἔκδοσιν.
- 21ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Ζαχαρίαν (Λόγοι Α'-ΣΤ)-Μαλαχίαν (Λόγοι Α' - Β'). Ὑπό ἔκδοσιν.
- 22ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὰς Ματθαῖον - Λουκᾶν . Ὑπό ἔκδοσιν.
- 23ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα συνέχεια εἰς Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν καὶ εἰς Ἰωάννην (Λόγος Α', κεφ. Α'-Γ'). Ὑπό ἔκδοσιν.

- 24ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : Ὑπόμνημα εἰς Ἐθαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Β', κεφ. Α'-Θ', καὶ Λόγος Γ', κεφ. Α'-ΣΤ). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 25ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Δ', κεφ. Α'-Ζ', Λόγος Ε', Α'-Ε'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 26ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΣΤ', κεφ. Ἔνα, Λόγος Ζ' καὶ Η' τεμάχια, Λόγος Θ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 27ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος Γ', κεφ. Α'-Β', Λόγος ΙΑ', κεφ. Α'-ΙΒ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 28ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΙΒ'). εἰς τὰς Πράξεις, καὶ εἰς τὰς Ἐπιστολάς Ῥωμαίους, Κορινθίους Α', Κορινθίους Β', Γαλάτας, Ἑβραίους, Ἰακώβου, Ἰωάννου Α', Ἰουδα
- 29ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : Ἐπιστολαὶ (Α'-ΠΗ). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 30ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : Ὁμιλίαι ἑορταστικαῖς (Α'-ΙΖ). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 31ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : Ὁμιλίαι ἑορταστικαῖς (ΙΗ-Λ). Ὁμιλίαι διάφορες (Α'-ΚΒ).- Λόγος εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἁγίων τριῶν παίδων καὶ τοῦ πανσόφου Δανιήλ. Ὑπὸ ἔκδοσιν.

ΙΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΦΩΤΙΟΥ

- 1ος **Φωτίου Κων/πόλεως** : Α'. Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι, ἦτοι Πρὸς Ἀμφιλόχιον Μητροπολίτην Κυζίκου, ἐν τῷ καιρῷ τῶν πειρασμῶν, ζητημάτων διαφόρων εἰς ἀριθμὸν τριακοσίων εἴκοσι δύο ἐρωτήσεων καὶ ἐπιλύσεων (Ἐρωταποκρίσεις Α'-ΞΓ).
- 2ος **Φωτίου Κων/πόλεως** : Β'. Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν (Ἐρωταποκρίσεις ΞΔ'-ΡΜΔ').
- 3ος **Φωτίου Κων/πόλεως** : Γ'. Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν (Ἐρωταποκρίσεις ΡΜΔ' - ΤΚΒ). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 4ος **Φωτίου Κων/πόλεως** : Δογματικά: Διήγησις περὶ τῆς Μανιχαίων ἀναβλαστῆσεως εἰς Λόγους Δ'.- Περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος Μυσταγωγίας.- Κατὰ τῶν τῆς Παλαιᾶς Ῥώμης περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 5ος **Φωτίου Κων/πόλεως** : Α'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφὴ καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ'. (Κεφάλαια Α'-ΡΝΘ). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 6ος **Φωτίου Κων/πόλεως** : Β'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφὴ καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ'. (Κεφάλαια ΡΞ'-ΣΚΒ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 7ος **Φωτίου Κων/πόλεως** : Γ'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφὴ καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ'. (Κεφάλαια ΣΚΓ'-ΣΜΑ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 8ος **Φωτίου Κων/πόλεως** : Δ'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφὴ καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ'. (Κεφάλαια ΣΜΒ'-ΣΝ). Ὑπὸ ἔκδοσιν.

- 9ος **Φωτίου Κων/πόλεως : Ε'. 'Ιστορικά:** Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. 'Απογραφή καὶ συναριθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΝΑ'-ΣΠ.).- Διάφορα: Τί ἐστὶν ὁ ἄδης καὶ ποῦ κείται.- Εἰ ὀρῶνται οἱ δίκαιοι ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν.- Μεταξοσκώληκες καὶ μέταξα.- Περὶ Κροκόπτων ζῶων.- Εἴ ἐστὶν ὄρνις ὁ Φοῖνιξ. 'Υπὸ ἔκδοση.
- 10ος **Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. Κανονικά:** Σύνταγμα κανόνων διηρημένον εἰς τίτλους ΙΔ'. ἐκ κεφαλαίων διαφόρων (Τίτλοι Α'- Γ' κεφάλαιον Η'). 'Υπὸ ἔκδοση.
- 1ος **Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. Κανονικά:** 1. Σύνταγμα κανόνων διηρημένον εἰς τίτλους ΙΔ' ἐκ κεφαλαίων διαφόρων (Τίτλοι ΙΑ'. ΙΔ'). 2. Νομοκάνων, ἤτοι 'Εξηγήσεις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων εἰς τίτλους ΙΔ' ἐκ κεφαλαίων διαφόρων.- 'Ερωτήματα δέκα συν ἰσαῖς ταῖς ἀποκρίσεσιν. 'Υπὸ ἔκδοση.
- 2ος **Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. 'Ομιλίας:** α) Εἰς τὸ γενέσιον τῆς 'Υπεραγίας Θεοτόκου.- β) 'Εκφρασις τῆς ἐν τοῖς βασιλείοις νέας ἐκκλησίας τῆς 'Υπεραγίας Θεοτόκου, ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο οἰκοδομηθείσης. Β'. 'Επιστολαί: Φωτίου 'Επιστολαὶ ΡΖΓ' ἐν βίβλοις τρισίν. Βιβλίον Α' 'Επιστολαὶ Α' - ΚΔ', Βιβλίον Β' 'Επιστολαὶ Α' - ΡΒ', Βιβλίον Γ' 'Επιστολαὶ Α' - ΞΖ'. 'Υπὸ ἔκδοση.

ΙΖ' ΑΠΑΝΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ ΣΑΛΑΜΙΝΙΟΥ

- 1ος **Σαλαμίνιου 'Ερμείου Σωζομενοῦ :** 'Εκκλησιαστικὴ 'Ιστορία, Τόμοι Α' - Δ'.
- 2ος **Σαλαμίνιου 'Ερμείου Σωζομενοῦ :** 'Εκκλησιαστικὴ 'Ιστορία, Τόμοι Ε' - Θ. 'Υπὸ ἔκδοση.

ΙΗ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ

- 1ος **'Ισιδώρου Πηλουσιώτου:** 'Επιστολαί, Βιβλίον Α'. 'Επιστολές Α'. - Φ'.
- 2ος **'Ισιδώρου Πηλουσιώτου:** 'Επιστολαί, Βιβλίον Β'. 'Επιστολές Α'. - Τ'.
- 3ος **'Ισιδώρου Πηλουσιώτου:** 'Επιστολαί, Βιβλίον Γ'. 'Επιστολές Α'. - ΥΠΓ'.
- 4ος **'Ισιδώρου Πηλουσιώτου:** 'Επιστολαί, Βιβλίον Δ'. 'Επιστολές Α'. - ΣΔ'.
- 5ος **'Ισιδώρου Πηλουσιώτου:** 'Επιστολαί, Βιβλίον Ε'. 'Επιστολές Α'. - ΦΞΘ'.

ΙΘ' ΕΚΤΟΣ ΣΕΙΡΑΣ

Οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ: Κείμενο, ποιητικὴ ἀπόδοσις, Μετάφρασις καὶ διδάγματα (Ψαλμοὶ Α'. - ΟΕ').

Οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ: Κείμενο, ποιητικὴ ἀπόδοσις, Μετάφρασις καὶ διδάγματα (Ψαλμοὶ ΟΣ'. - ΡΝ').

*Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Γ. Μπακατσέλου 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη*
Έκτύπωση Όφσετ: ΧΡ. ΘΩΜΑΣ – Τηλ. 0394/ 72 394– Λητή Θεσ/νίκης
Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 710 140 – Θεσ/νίκη
*Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Γ. Μπακατσέλου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 283 880 – (Οικίας 696 653)*